ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ 1881.

УРЕЂУЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Мил: Булика

У НОВОМ САДУ.
Издаје књижара Луке Јоцића и друга.
1881.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ 1881.

УРЕЂУЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Мил: Булика

У НОВОМ САДУ.
Издаје књижара Луке Јоцића и друга.
1881.

Штампарија А. Пајевића у Новом Саду.

САДРЖАЈ.

ПЕСМЕ.

НОВЕЛЕ, ПРИПОВЕТКЕ, ПОЗОРИШНЕ ИГРЕ.

ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

ЛИСТАК.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

КЊИЖЕВНОСТ.

JABOP.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

1. У Новом Саду, 4. јануара 1881.

ЛЕПОСАВО, ЖЕЉО ЖИВА!

(ПО Е. ЦИЛУ.)

јајне звезде гледале су са висине;
Трептали су уздисаји месечине;
Чун се љуљк'о уз обалу мора сива,
одива огледа се и умива.
— Лепосаво, жељо жива!

ази је краљ таласа и дубина,
дрхтао, занео се од милина,
ану срце, хладно срце краља, дива, —
авреше хладне груди мора сива.
— Лепосаво, жељо жива!

И он пружи Лепосави руке двије,
Оберучке ухвати је, загрли је;
Потрже је у поноре мора сива,
У дубини својих двора, ту је скрива.
— Лепосаво, жељо жива!

Њу сад дворе морске виле, бродарице,
Чешљају јој златне косе и витице.
. . . Кад с вечери прођеш поред мора сива
Увек ћеш му шапат чути, — к'о да снива —
— Лепосаво, жељо жива, — жељо жива!

З. Ј. Ј.

СТАРА СЛИКА.

Новела Милана Савића.

I.

У зеленој густој сеници, која беше у скривеном крају повелике баште, седела је млада госпа у наслоњачи и замишљено [гле]да преда се. Отворена књига, ко[ја] н[а] сточићу пред њом лежала, по[каз]ап[аш]е, да се млада госпа њоме зани[мала]; [ал]и друге мисли, које су можда баш [у] њеј поникле у њој, одмамиле су јој [ми]сли другим правцем. По цвећу, које [бјеш]е засађено по целој околини сенице, [ле]тили шарени лептири и слетали са цвета на цвет, витлајући се по кад кад и по топлом зраку. Млада је госпа следовала очима њиховом несташном летању, а мисли њене постадоше све ведрије и веселије. Лак осмех, који се при том указивао на свежем лицу њеном, даде истом чудновате дражи. Било је у том осмеху понешто и невиног, и понешто и опасног, а у пола склопљене очи њене светлуцале се на чудан начин. Али призор тај не потраја дуго. Шарени лептири, ти оличени, несталии пољупци, узеше свој пут даље, и младој госпи нестаде за—

љива предмета. С лаким уздисајем узме опет књигу у руку, и на брзо се удуби у читање. Прошао је тако ваљда читав сат. Она није опазила да је сунце веђ зашакло за велику кућу, која је са запада заклањала башту; читала је пажљиво, а опет с неком журбом, као да није могла да дочека, да се већ једном расплете занимљиви заплет. Није тако ни приметила, да јој се служавка приближила, и тек кад је ова ослови, подиже своје очи са књиге.

— Шта је? запита је чисто зловољно и положи књигу на сто.

— Неки странац пита за нашег господина, одговори служавка; ја сам му рекла, да је отишао у шетњу, а он ме на то запита, је ли милостива код куће. На мој одговор, да сте у башти, предаде ми ову карту.

И служавка пружи госпи карту, коју ова лагано прими.

— Доктор Милутин Стојшић, прочита полугласно. То је пријатељ мог мужа, и који је сад премештен у нашу варош као виши судски чиновник. Нека слободно дође, дода за тим гласно и окрене се служавци.

Ова оде, и на скоро после њена одласка стаде пред сеницу очекивани странац.

— Извините, госпођо, што сам тако слободан, поче Милутин говорити; у подне сам тек стигао амо, и једва сам могао да дођем до згодна часка, да се у овој кући приказати могу. При тим речма приступи младој госпи ближе и учтиво је пољуби у руку.

— Мени је драго, рече ова и понуди га руком да седне; и ако вас нисам познавала до сад лично, ипак ми нисте непознати.

— Разумем, госпођо, прихвати Милутин; мој стари пријатељ често је говорио о мени и спомињао сретно доба нашег заједничког ђаковања.

— Тако је, дода млада госпа. Још пре неки дан, кад сте му јавили да сте премештени у нашу варош, рече сав усхићен, да од сад више неће бити сâм.

Милутин поче на те речи младу госпу пажљивије да посматра; али му ова не даде прилике, да и речма изрази мисли своје, него настави нагло:

— Да, то ми рече, али вам морам додати, да вас збиља нисмо тако скоро очекивали.

— Код нас нежењених људи иде то већ тако, насмеши се Милутин; звање сам предао одмах други дан, за друга два дана спремио сам своје ствари и послао амо. Четврти дан пак пошао сам на пут и сам.

— То је све лепо, примети млада госпа; а зар би вам жена при путовању сметала?

— То нисам казао никако, брани се Милутин; али признајте, госпођо, да ми имамо много мање пртљага, мање потребе и мање — захтевања.

Млада госпа хтеде таман да коју примети на Милутинове речи, али се у тај мах зачује кроз башту нагло корачање, које је наведе, да се окрене правцу, од куда се чуше. И Милутин се обазре истим правцем и спази свог друга, који га је в[illegible] из далека поздрављао руком.

— Тек што сам чуо, да си дошао, [illegible]кне му на сусрет; па сам напустио и с[illegible]ју шетњу, моју најмилију забаву. Доб[illegible] ми дошао, драги брате!

— Хвала ти на своjскоме дочеку, [illegible] Стево, рече Милутин узрујан, кад се [illegible] пријатељем својим изљубио био.

— Видиш, Милице, рече Стева сво[illegible] жени, кад су у сеници заузели места; [illegible] је онај. Али сад нас нећеш ваљда та[illegible] скоро оставити? запита Стева даље и [illegible]крене се Милутину.

— Ко би то знао, одговори Милут[illegible] код нас чиновника не може се то б[illegible] извесно рећи. Друкче је код тебе. [illegible] си независан, свој господар, па може[illegible] радити, што ти се свиди; ја морам по [illegible] повести.

— Та није баш ни то рђаво, при[illegible] ти Стева; бар имаш за цело посла. Ме[illegible] се кад и кад досаде и моје књиге, те [illegible] не гледам по неколико дана, па ми [illegible] тек онда дуго време.

Милица се већ пре тога била опрост[illegible]ла и пошла кући, да нареди тамо вече[illegible] а мало за тим дође служавка у сениц[illegible] позове пријатеље у собу.

Вечера је протекла у најпријатнијој забави; већ само присуство Милутиново, као нове особе у том домаћем кругу, допринело је много живљем разговарању. Он је на лак начин причао о прошлости својој, није заборављао ни на коју ситницу, која би иоле зачин у његовом разговарању могла бити, тако, да су се домаћин и домаћица потпуно одали уживању, које свагда ствара лепа и умесна реч. Уз то је пак присуство Миличино целом призору дало не само тип интимне фамилијарности, него и оне нежне и праве племенитости, која се у друштво тек доласком жене указује.

Временом, као што то већ бива, дошао је разговор и до питања, за што се Милутин није оженио. Повода том дала је Милица, која се са свим одала била ванредној чаролији Милутинова начина, те често није могла да појми, како да није такав човек могао задобити девојачко срце. Милутин не хтеде из прва да говори о том предмету и избегавао је и даљи спомен о њему; али му све лавирање није помогло. Милица је с чудноватом вештином свагда опет на тај предмет окренула разговор, јер је баш тим избегавањем Милутиновим долазила до уверења, да мора врло занимљив бити.

— Кад баш желите, госпођо, рече Милутин на послетку; а оно ћу бити тако слободан, да вам обележим тај догађај из живота мог. Немојте мислити, да ћете чути какве романтичне црте, као што се у романима описује; моја је прича са свим проста, али има ту врлину, да је на жалост — истинита. Ја је до сад нисам саопштио ником, па ни мом пријатељу Стеви, шта више, гледао сам да се на мени никако не позна бол; — оћутао сам га просто.

И сад поче Милутин да прича обичну, просту причу, која се догађа сваки дан. Љубио је девојку, коју је држао за чисту и невину, као што је и његова љубав била чиста и озбиљна. Њему се чинило, да и она њега љуби, јер не само погледи, него и речи, које јој тецијаху из уста, беху пуне уверења и искрености. Тим је грознији био његов бол, кад је дошао до потпуна уверења, да ти погледи извиру из очију кокете, а речи да су просто обмана и лаж.

— Шта да вам причам даље, настави Милутин и испразни нагло пуну чашу вина; ја сам уверен, да сте ме разумели . . . ево већ пет година, како нисам чуо за њу ни пуста гласа. Сад знате, госпођо, за што сам остао нежењен, за што и не мислим на брак, и за што избегавам тако рећи и сваки разговор о њему. Та за мене нема у том дивану никакве пријатности.

Милица не даде одмах одговора, него је ћутке гледала преда се.

— Али нам не рекосте име њено, рече најзад лаганим гласом.

— Дозволите ми, госпођо, да га прећутим, рече Милутин узбуђено. —

Била је већ у велико ноћ, кад се Милутин опростио од свог домаћина. Стева му рече, да им дође кад год хоће, а Милица је Стевином позиву додала, да се осећа међ њима као у својој породици.

(Наставиће се.)

ЈЕСЕЊА ПЕСМА.

Сунца нема, магле доста,
И редак је мио дан,
К'о природа око мене
Стадох и ја суморан.

А што кад кад зрачак среће
Осветљава живот мој. . . .
То су они ретки дани,
То је, душо, поглед твој.

Ђ.

*

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

Превели

Урош Топонарски и Светозар Грубић.

I. Алијон.

Један ланац ердељских планина пружа се до Дунава и код Оршаве се завршује једним горостасним врхунцем, те чини природну границу између Баната и Влашке.

Сваким кораком постаје тај предео романтичнијим, а горски ланац, кога кад погледиш из његове далеке перспективе, онда има у својој величанствености чаробну боју, а ужасно-озбиљно изгледа ономе залуталом путнику, који се у дубини тих брегова нађе, па зато се у тој гробној тишини и самоћи тако усамљеним и осећа.

То уверење, да је човек усамљен, неописано жалосно упливише на расположење. У таквој усамљености сваким тренутком постепено расте у човеку жеља за човечанским друштвом, за разговором или на послетку и за једним гласком, али узалуд, јер осим кријумчара, који само ноћу пролазе овуда, једва обиђе овај предео по више година по који испиталац природе, по који сликар или песник, од којих сваки тражи по нешто за своју струку, један за збирку своју какву реткост, други слику за своје платно, а трећи песму за свој бол.

Па кад такав путник никаквог гласа не чује у овим дугим часовима, доли своје сопствене кораке међу сухим коровом, кад ништа не спази, што би га потсетило на живот, онда му се у стегнутим грудима породи сумња, да л' није и сам у овој пустињи онемио, па да се о томе увери, себе биословио, или би гласно повикнуо, бар да своју рођену реч чује

И тај усклик није безуспешан, јер је пробудио одјек гора, који му са десет страна одговара, и побунио је орла, који се по излету своме из своје скривене гудуре за тренутак ока вијне небу под облаке на раширеним крилима.

Али одјек ућути, а орао се у висини изгуби и онда си опет усамљен, опет нема у близини твојој живота. . . . .

Луташ све даље, и док ти душа са страхом посматра величанствено дело створења, дотле ти тајна жеља гине за благословима цивилизације.

После једног савијутка ти се опет укаже пред очима нова панорамска слика. Пред тобом зија од сто хвати дубока провалија, под којом ти се мозак заврги. У њеном гранитском кориту бесно зуји мрко-зелени поток, који извире међу планинским стенама, те се веруга кроз хладовиту долину, а кад стигне у провалију, а он се претвори у водопад. Влага из потока негује плодовитост долине, крај његових обала расте матичњак, а при извору његовом густа трава, мало даље од њега се протеже у мало јаснијој боји пашњак, на коме прилежно пасе шест, до седам коза надмећући се са сунчаним зрацима, који су прегли, да спрже траву на њему. Пастир тих брадатих животиња, влашче од четрнајест година, плашљиво би скинуло врулицу са усана својих и бленуло у те, кад си пред њим искрснуо.

Срце ти закуцало, кад си угледао живо биће. Приближиш се к леполиком Влашчету,ословиш га с драгом душом, али оно те само блене, не одговара ти, не разуме те изненађено је, јер се никад није срело с човеком у таком оделу.

Ти му дајеш знака, да те бар так[...] разуме, али у залуд, јер то дериште је[...] два говори и влашки, та оно се само с[...] козама својим разговара, одрасло је међ[...] бреговима и ваљда није видело целог сво[...] века двадесет људи.

Ти му понудиш новаца, а оно те још већма блене, не зна шта је то. Не поз[...] наје вредност новца, његове козе жи[...] травом и сољу, а оно по више месе[...] не једе друго, до проје. . . . .

Пођеш даље са тужним срцем с то[...] што се човечије биће налази на једна[...]

степену изображења са стоком, кад те изнебуха неки глас заустави и примора, да из нагона застанеш и да се окренеш.

Влашче је са врулом на усти седало на крају једне стене, свирка, која је текла из тог простог инструмента, беше тако фантастична, тако тужна, тако природна, да си, зауставив дисање, слушао, како се тужно преливају гласи њени, да си тронут запитао самог себе: ко научи свирати ту мелодију то дете пустиње, или какве осећаје тумачи та узрујана песма? И та ти се песма тако дубоко укорени у душу, да се после више година сећаш њених звука, који се у даљини губљаху.

Из доље пођеш опет горе кроз мирисне орахове шуме, у којима на гдекојим местима шири своје густе грапе по гдекоји турски лешник, или се вити јелик пружа према небу, по томе, куд те стаза одведе на јужну или северну страну. Што се више пењеш, тим ређи бивају лешњици и јоргована, а тим гушћи јелик, који и из степе израсте, јер му земља није баш од преке нужде. На последак нестало и јелика, то је опет све пусто око тебе, мртве стене, мирна нема осама . . . очи ти нехотице угледају у ваздуху орла, који ти се чини као мала црна тачка.

Горе си на врхунцу, очима гледиш на около, заборавиш, да си се уморио у тешком верању, заборавиш, да те сутон из доље опомиње, да се вратиш натраг, не можеш да се растанеш од призора, који ти се унаоколо представља у промењљивим красотама хиљаду и једне ноћи.

Сунце утоне у море банатских жита и златном маглом обојадише вечитим снегом покривене врхове горског шљемена ...езе и Гугуа, Мурару-а и Сарха, који се у Ердељ протежу, на истоку се пружа зреник у унутрашњост Влашке и лавиринат гора; на југу јури дивљим ...ом Дунав, који је стиснут међу те... обале и стене, те се с вртлозима ...та према „гвозденој капији“ оставив ...бом Излас и Казан, ва је његове про...рско пароброд, а пут му обележа... трака густог дима.

Преко Дунава се протежу србијански мрки простори, брегови и градске развалине, а на пољима, која између њих леже, горуцају пастирске ватрице, а на небу светлуцају ситне звезде. . . .

Није могла владати свечанија тишина ни прве ноћи после стварања света; орао се вратио у своју дупљу, а поветарац се и не миче — — ал чуј! каква је то вика, што се из долине чује? сад опет и опет, све даље и даље? Стражари, које чувају границу довикују лозинку, ма да знаду, да ће и имати мирну ноћ, јер се са југо-истока показује жуто тужно лице пуног месеца, који обасипа својим дрхтавим зрацима дремовну земљу; у таквој ноћи се и кријумчар повуче у своју одају и не усуђује се учинити какво вратоломно дело, него чека мрачне, облачне и магловите ноћи, у којима се слободно креће по оним стазама брегова, које осим њега не познаје нико, по оним уским стазама, које кривудају над стрмним провалијама — и тешко оном, ко се онда сусретне шњиме!

II. Кријумчарев логор.

Између Мехадије и Оршаве наслања се бујним биљем обрасла доља према југо-истоку на оне брегове, од којих западни део припада Банату, а источна њихова страна Влашкој. Граница преко горских шљемена води према Ердељу, а на овима можеш видети неколико неправилних дугачких здања, то су стоваришта влашких прометника, одкуда се олакшава кријумчарење турске соли, која је овде стоварена у великој количини.

Државна власт је употребила већ сва сретства, да се то велико кријумчарење предупреди, али већином у залуд; кријумчарска храброст, пожртвовање, преваре, опасни путеви, који се распростираху на све стране планине и мрачне ноћи осујетише свако подузеће. Ако су срели или на делу ухватили кријумчара, то за њега платише животом по десет граничара или ловаца, а ако су кога ухватили, то је био прости надничар, који се за велику плату одважио на ту смелост, ал' који није познавао вођу тог забрањеног подузећа.

У целом пределу је само два така вође било, који су хиљадама уговора склапали са влашким кирицијама, и продав за четвероструку цену кријумчарену сô, дуван, шећер и остале забрањене еспапе, били су у стању богато наплатити по сто подузетника, који су после, на леђима и на мазгама снашали и растуривали им робу.

Године 1847 пође за руком у трагући једном главном кријумчару, а кад му је полиција кућу напала, он већ дотле беше стругн'о. Исти је живио у неком жалосном влашком селу близу мехадијског купатила, где су га сви за немоћна старца држали, који у самоћи са својом унуком проваћа дане. Он је познат био под именом Арнолду, а унука му се зваше Марија.

Поменуте године око по овице месеца октобра могао си видети поред ватре три, са свим неједнаке особе. Румена светлост запаљеног јеловог иверја осветљава неки зборан лик, кога мале, граорасте очи упрте беху у ватру. Поседник тог лица без бркова и браде давно је могао прећи шездесет година, што се могло видети из погуреног стаса и из седих длака, које му пробијаху давно небријано и мршаво лице. Танки нос, као у јастреба, пружаше се до уста, у којима си при говору могао видети неколико изједених, зелених зуба. То би лице могао употребити сликар као узор при сликању каквог обожатеља блага, каквог лукавог тврдице, који би за новац све урадио, све жртвовао. На глави је имао црну капу од јагњеће коже, на леђима сиву кабаницу, око које је притегнут широк кожњи појас, за ког су осим једног дугачког ножа још и две мале двоцевке пушке заденуте. На ногама је имао високе чизме од биволске коже. У таком облику преставља̂мо Арнолда, главног вођу кријумчара. На ватри греје своје коштуњаве црне руке и разговара се с десна седећима, а и не окрене им своје намргођено и зборано лице.

Ја ти рекох, девојко, — рече промуклим гласом, да би била највећа лудост вратити се ма само и на један тренутак. Кућу су нам већ до сад запленили са свиме, што је у њој било; радуј се што ти деда није био тамо.

— Дакле је слика моје матере, твоје кћери, на веки изгубљена? запита девојче и подиже своје велике црне очи.

— Штета за њом, велика штета, настави старац, истина у лепом је злаћеном оквиру била; двадесет сам дуката платио за њу у Букарешту пре 20 година. Онда ти је мати баш тако стара била као ти, 18 година; баш је тако загасито црне очи имала, као ти; баш тако поносите усне и нос, као ти; баш тако дугачку црну косу, као ти, баш тако мио глас, као ти. Кад се погледиш у огледало, баш као да њу видиш. Спољашње си доста од ње наследила, а с отим се и задовољи. Саветујем ти, да не пођеш њеним трагом, да те не спађе њена судбина.

— Од тога ћу је ја и њена добра душа сачувати! рече на то трећи, који је досад ћутећи седио, и мету руку своју на раме лепог девојчета. То је био узрастан младић од једно 24 године. Одело му се у толико разликовало од старчевог, што је носио место капе од јагњеће коже зелени ловачки шешир, за ког је заденуо шарено перо орлово.

— И опет та стара песма, Ђорђе, — мумлао је старац. А знаш да сам одлучио, да Марија неће никад поћи за кријумчара.

— Арнолду! плану пређашњи и подиже се са свог места, те си му могао видети висок млађани стас — Арнолду, сети се, да сам ступио у твоје грешно друштво само за љубав твоје унуке и сети се, да ми не можеш руку њену одрећи. Зар хоћеш своју задану реч да погазиш?

— Ја сам ти само наду улио, ал' ни сам ти ништа обећао. Сина ми је убило тане граничарско, отац ти се једне мрачне ноћи у бездан стропоштао, а ја кроз силне године не имадох ни мирног часка. Може ли бити сретна жена уз таког мужа? ил сам ја за то метао свој живот стотину пута на коцку, да ми унука не сретна и брзо удова постане?

— Па оставимо се тог опасног заната, та кроз толико година могао си

[..]ко прибавити, с чим можеш мирно и сретно живити. . . .

— Ти жедниш за мојим иметком, за којим крвавим знојем — рече кесеђи се старац, то би ти хтео уз богату девојку? Али доста о томе. Марија ће сутра отпутовати у Пешту к тетци. Дуго је нећеш видити. После три године довешћу је натраг, и онда ћемо одлучити. И ми се морамо на кратко време склонити јер нас прате услужни пси уза стопце; само нек нам још ова ноћ повољна буде, онда смо на чисто.

— Немој, ох немој ноћас ићи, деда! рече Марија милозвучним алтом: сам си рекао, да данас боље пазе но досад, па тако је и опасност већа, зашто да срљаш у њу? Па чуј, како пири ветар и како удара таласе о брег!

— Не разумеш се ти у тим стварима, дете моје! рече карајућим гласом деда, ако не одем, губим 1200 форината, што сам већ исплатио, а ако смелост испадне за руком, добијам четири хиљаде фор. А што се тиче ветра, нек урличе, тим је ноћ мрачнија. Хајде, Ђорђе, хајде, поноћ се приближује, треба да свршимо —

— А Марија?

— Овде је у потпуној сигурности и ту ће нас дочекати. Пре зоре смо ту. Јел', дете моје, да се не бојиш?

— Имала сам довољно прилике, да се навикнем на самоћу.

— Та ти си добро и паметно дете, Маријо. Камен ћемо опет навалити на излаз, па ни ноћни лепирић се неможе к теби увући у ту тајну пећину. — —

— А ако обадва погинемо, што није немогуће? пришапне старцу онај, кога овај Ђорђем називаше.

— Истина, онда би она затворена остала, ал' — ал' то неће бити. Међутим журимо се, Ђорђе, журимо, људи нас већ чекају; — журкаше младића Арнолду, кога брзи покрети издаваху, да му у околелом телу има још доста снаге.

(Наставиће се.)

ЛАЈТНАНТ ФРАНЧИСКА СКАНАГАТА.

БИОГРАФСКА СКИЦА.

[И]ма света, који је, што се укуса тиче, баш пробирач, па га ипак може занимати, да чита о женским ратницима, [ко]је их песници преузносе, и о јунакињама, [ко]је их славе писци романа; неће ваљда онда [нам] замерити, ако се овде саопште скроз [ис]тините белешке о жени једној, која је у [на]шу живила. Жена је та изучила ратне [на]уке на једној од најславнијих милитарних [ака]демија у свој Европи, а уједно на првој [на]шој монархији. Најлепшу младост своју [про]вела је бранећи потиштену отаџбину, ју[ри]ши неустрашимо у огањ непријатељски и [вла]дајући се у свакој прилици као доиста за[сл]ужан официр оне три регименте, у којима [је с]лужила. Акта те три регименте сјајно све[доче] за сва времена о честитом држању њеном. [Им]е тој жени је Франчиска Сканагата. [Хоће]мо овде сасвим верно да опишемо мили[тарни] живот — не претерујући и не лас[кајући. Б]елешке ове доносимо по ономе, што смо кроз дуже време испитивали и дознали. Највећма чудној тој амазонци на част служи то, да на трновитој стази, коју је сама изабрала, никада ни за длаку није с ума сметла принципе најстрожијег морала; а у исто време није заборављала, да је понекад, према служби својој, према младости, а најпосле и према обичају морала бити живахна и весела — дабогме не тако, да се огреши о правила учтивости — по гдекоји пут богме нешто и мало раскалашна.

Друга она жена, која је на неколико десетина година пре Сканагате већма волела ратну вреву и живот у војсци, него тихи мир кућнога огњишта, неће бити да је у том погледу тако строго судила, као Сканагата; мислимо ту неку Пларенцијеву, официрску ћерку, која је била удата за неког званичника код ђумрука у Угарској, но се није слагала с мужем, па се с њиме раставила и отишла у Оломуц. Ујак њен био је фелдцајгмајс[тор]

Бретон, који је дуго живио, а умрьо године 1779. Њој дође у главу, да као мушко у свету живи; узалуд је ујак све чинио, да је од тог одврати; најпосле попусти њеним молбама, па је препоручи *као свога нећака* фелдмаршалу грофу Надаждији, а овај је прими у своју девету хусарску регименту и ту је онда задржи као галопена. *) Пларенцијева је војевала у седмогодишњем рату, здраво се одликовала, дотерала до оберлајтнанта, па била и рањена! По десној ју је руци неко ударио, те јој је та рука била за навек угнута. Иза Хубертсбуршког мира призна, да је женско. Цар Јосиф II даде јој карактер ритмајстора, мировину и дозволу, да сме у амазонској хаљини носити царску униформу и обележја официрска.

Пларенцијева се некако може сматрати као предходница Сканагати, зато није било згорег, што смо и о њој две три речи рекли. Вратићемо се сад опет Сканагати.

Франчиска се родила 1. Августа 1776 у Милану; родитељи су јој били имућни и уважени. Као да јој је било суђено, да проживи срећну младост у кући родитељској и да буде једина радост и дика својим добрим родитељима, дону Ђузепу и дони Исабели, који ништа не пропустише да би своју милу ћерку свестрано, брижљиво и разумно изобразили, како је одговарало њеном пореклу и тадањим околностима.

Франчиска Сканагата не само да је била од отмене породице — то додуше доста слабо вреди, ако нема новаца —, него су јој родитељи били и имућни, те су тако могли испунити дужност ону, која је свима родитељима света, али јој сви лахко не могу да одговоре. Васпитањем, којим су разумно руковали, могли су ћерци својој отворити сјајну будућност. И мушки се без честитог васпитања тешко уме да узвине над пустом свакидањости, а тим мање још женска; јер мушком нека и фале покаткад средства за озбиљне штудије, то је ипак кадар то надокнадити искуством, што га је покупио на великој светској позорници; а жени, коју су закони и обичај осудили на тихи кућевни живот, никако се не може помоћи, ако је васпитање са поучном наставом не дигне из прашине.

*) Врста ађутанта.

Па ни васпитање — ма да много к[...] сти у животу — није само за себе доста[...] човеку створи сјајну и славну будућност[...] труде васпитања мора потпомоћи прир[...] дар и срећне околности; но па та ср[...] хармонија, коју је зар судба собом донела, [...] би ју приправила на дела, која доликују [...] женом, чврстом ратнику, а за слабу же[...] изгледају, да се не дају извести.

Франчискино детињство и први разв[...] бодрог, отвореног духа њеног срећом је[...] поверен васпиталици, која је била по п[...] лу, по души и по нарави францускиња од [...] ве до пете. Звала се мадам Дипи. Од [...] младости своје била је члан неког скит[...] ког позоришног друштва, била је доста [...] бражена, те је знала својој питомици у[...] особиту вољу на учење језика. Франчис[...] од ње научила немачки и француски врл[...] бро, а то највише с тога, што је мадам [...] имала неку особену методу; гледала је, [...] ученица и позабави, па јој је час на јед[...] час на другом језику приповедала и ра[...] њивала малу позоришну парчад и прип[...] ке, а Франчиска је све то мало по мал[...] рала понављати. Бог зна, можда је Фр[...] ска баш услед тих силних романтичних [...] обичних слика неприметно добила вол[...] војништво, те најпосле и утврдила се у [...] ципу: „и женско може тако исто, као [...] век поћи путем части и знања, ако се [...] као човек на то спреми и изобрази.“

Чим се могла винути у неизмерно[...] ство појезије, како је већ била необичн[...] вог духа, па чим је у мислима прошла [...] и дела европских јунакиња, заверила се у[...] да ће раскинути везе и ланце, који за[...] вљену женску досад везиваху за живо[...] знан, живот без славе, па да ће поћи [...] светлих оних узора, који су јој непр[...] пред очима лебдили.

Завидила је амазонкама Брадама[...] Клоринди, па је хтела, да и она буде [...] Како је била уверена, да за велика де[...] дају човеку моћи мушке хаљине, но циг[...] шко срце, то је презирала одело женско [...] и преслицу, атрибуте лепога спола. Јед[...] је мало одрасла, а већ је стала мислити [...] ће стрести варварско иго, под којим ро[...] чами, како ће опасати мач па јездити [...]

широкијем, ако би можда кадгод по вољи родитељској требала да се уда, да се веже мрском везом брачном, која би планове њене могла осујетити.

Франчиска је међутим учила науке и вештине, како их иначе само мушка деца уче. Како би оснажила већ од природе слабачко тело своје, рано је већ умела све телесне вежбе. Било је тренутака, кад је отац њен говорио: „природа се баш забунила, кад је из моје Франчиске створила девојку.“ Да би противност у породици била што већа, био је Франчискин брат Ђакомо нарави скоро женске; главне црте нарави му биле су нека бојажљивост и благост; Франчиску пак волио је, да се нежније не даје замислити, а и она је њему исто тако била одана.

Отац њен, коме није било ни на крај памети, шта му мала ћерка тајно снује, стварао је међутим планове за будућност, који су сасвим у опреци стајале са Франчискиним намерама. У оно доба било је скоро опште мнење, да се само манастирским васпитањем могу одгојити добре жене и брижљиве матере, а тога је назора био и Франчискин отац, те је тако намерио, да ћерку своју даде под строгу дисциплину манастирску, која је додуше добра за душе поводљиве и људе умерених страсти, али ватреним темпераментима тим више шкоди, што „притиснуто јаче, све то више скаче.“

Младо девојче мора да је горко туговало, кад су ју осудили на самоћу манастирску, а овамо је сневала само о ратним делима у сну и на јави; доказало се после, да се и усред све ратне вреве и метежа знала одржати невина и чиста, тако невина и чиста, како само може бити под строгошћу несносне и [illegible]ке клаузуре.

Било јој је десет година кад су је подврли надзору калуђерице, која има завод, [illegible]нат под именом „манастир свете Софије,“ [illegible] једнако један од најбољих завода за [illegible]итање женских у свој Италији. Манастир [illegible] одликовао је цар Јосиф II. силним дока[illegible] свога задовољства, ма да тај монарх, као [illegible] се зна, није био баш особити пријатељ [illegible]стирима у опште.

[illegible] се Франчиска владала тако, да ју је [illegible] волела; „јер никад није њена блага погодљива и мирна нарав дала повода и најмањој препирци или незадовољству,“ то су сопствене речи часне игуманице мадаме de Bayanne, која је на позив цара Јосифа. П отишла била из свога манастира у Греноблу, те у руке узела главни надзор над васпитањем женских у оном заводу у Милану.

Кад је дон Ђузепе године 1794 морао ићи у Винернајштат, да даде свог сина, већ споменутог Ђакома, у тамошњу милитарну академију, у којој ће као фреквентант слушати предавања, намерио је, да поведе и ћерку своју Франчиску, тада већ велику девојку, па да је даде у Беч у манастир калуђерица Салезијаница, који је био на гласу као ваљан завод за васпитање женских; хтео је отац, да му ту ћерка доврши своје изображење за честиту домаћицу.

У оно доба био је пут од Милана до Беча дуг и теготан; јер тада не само да није било железнице, што лети као на крили, него није било свуда ни дилижанца. Као многи Талијани, тако је и дон Ђузепе мислио, е с оне стране Алпа живе људи, што секу носеве и уши, те је пут у Беч био за њ нешто већ велико. Нарочито је стрепио за Франчиску и бојао се, да ће — ако се он случајно на путу разболи — моћи страдати. Зато дон Ђузепе, како би отклонио сваку неприлику и опасност од своје ћерке, намери, да Франчиску заодене *мушким рувом,* те да ју собом поведе *као брата Ђакомовог.*

На неколико дана пре но што ће се кренути на пут, разболи се Ђакомо, те тако немогоше поћи одређенога дана. Франчиска је брижљиво дворила болнога брата, те је многи брижни час преседила уз болесничку постељу његову. Тада се њему са усана отрже тајна, да ни најмање воље нема на милитарију, и да тим путем полази само из слепе послушности спрам очине воље, којој се навикао покоравати безусловно, а никако не са вољом и наклоношћу.

Франчиска је брзо увидила, да ће узалуд покушавати, да свом брату улије воље и љубави к рувету, за који се осећао, да није створен, наравно да се није мало поносила, наравно да су јој се груди бурније надимале, кад је помислила, да, као слабо девојче, ништа друго тако од срца не жели

го да изабере дични рувет онај, што га је мекушни деран тако мрзио; сва се занела жељом, да на његово место оде у милитарну академију; али јој у души, ма да је непрестано тражила средстава, како би до тог дошла, није засијао ни најслабији зрачак наде, на који би начин жељи својој одолела.

(Наставиће се.)

КАКО РАЗЛАЖЕ ПЛУТОНИСТИЧНА ТЕОРИЈА УПЛИВ СУНЦА И МЈЕСЕЦА НА ЗЕМЉУ ПРИ ПЕРИЈОДИЧНОМ ПОЈАВЉИВАЊУ ЗЕМЉЕТРЕСА?

Након загребачкога потреса ницаху чланци „о потресима“ у свакојакијем формама. Пискарано је о овој и оној теорији, комбинација и нагађања било је доста, — најзад држаху и неки учени професори јавна предавања. Што је некако најнеугодније код све те поуке, јест непријатни тон, којијем се нека изображена господа и неке домаће новине послужују, да заговаратеље *плутонистичне теорије* смјеху и поруги извргну, као да су у њиховијем џеповима кључеви наше земље на остави.

Доклен год наука не докучи *нарав потреса,* као што је многе друге природне појаве тако проникла, да н. пр. њихово наступање точно прорећи може, дотлен ће бити и теорија, и дотлен се не ће позитивно знати, ко истину брани.

Мени је намјера, да пошт. читатеље упознам са плутонистичном теоријом и како она тумачи постајање потреса и њихово појављивање.

У ту сврху навешћемо јавно предавање свеучилишног проф. *Дра. Фридриха Пфафа,* држано мјесеца марта 1878. год. у *Ерлангену.*

Све природне појаве, које човјека престраше и на муке међу, не могу се на земљетрес нанијети ни по сили, ни по начину доласка, ни страшном утиску на ћуд људску. Која друга природна сила може као потрес у једном часу читаве вароши у прашак смрвити или 100 хиљада □ миља земљишта једнијем отпоңцем задрмати, без да се какав знак као претеча укаже; која сила може са свом снагом на пријечац, за мало секунада земљу узталасати као вјетар море, те да се на дотад чврстом тлу копрцају и преврћу људи као на узвитланој лађи, а да се у исти мах чује у дубљини страшна грмљавина и орцање, — да тај грозни призор ваљда још грознијим покаже.

Кад помислимо на то, онда није непојатно, зашто сваки, који је потрес доживио и са здравом кожом умакао, кроз сав свој вијек онај призор не заборавља а и своју апсолутну немоћ напрам ове природне силе никада не затајује.

Небојте се, да ћу причањем тијех страшила вашу машту покренути или можда позорност сврнути на то. Само као предмет истраживања и знаности узећемо потресе и то тијем милије, што ћу вас том приликом увести у радионице природнијех сила, те ва[с] и показати, како је тешко одгонетати појаве у нашој земљи и како се на једностави[ји] начин тумачење непознатијех појава дозна[је].

И најстарији мотриоци природе — којијех се списи сачуваше — занимаху се *питањем: о постању потреса,* који су нешто обичнога били на класичном земљишту Итали[је] и Грчке. Тијем се више бавише, но са ра[з]лагањем самијех појава. Тако је 6. књи[га] *Seneca* — овијех природно-хисторичнијех и[с]траживања намјењена потресима; од 32 [и] главја говоре њих 28 о узроцима потреса, су напуњена филозофичнијем и религиоз[ни]јем посматрањима и тјешећијем бесједама, само *једно* црта појаве. Уклонимо ли мис[ти]чне приперке са многијех могућијех и немо[гу]ћијех узрока, које још стари наведоше, увид[је]ћемо, да су обе садање теорије о постанку пот[ре]са чак од почетка знаности — некад јасн[ије] некад неразумљивије изражене — једна [и] друге развијале се и до данас одржале се.

Једна си замишља узроке потреса у пошајима *језгре* земљине и у силама, кој[е] у дубљини зачну, — даклен да постај[у] уплива и судјеловања извањскијех зем[...]

...јава; друга напротив сматра језгру земљину као немоћну за стварање потреса, већ казује, да су потреси дјело одношаја и појава на *кори* земљиној. Нећу вас умарати описивањем варијација и странпутица, којима ове *двије противне мисли* кроз вјекове до нас допријеше и како су из њих садање двије теорије постале. По *илутонистичној теорији* допире подземна вода до *усијане и стопљене језгре* земљине, тад се производају паре, које са својом снагом и експанзивношћу (напетости) продиру кроз кору земљину у *подземне шупљине* и ударив о стијене (дувароже) њине, стављају над њима наслагане земне слојеве у гибање, у *потрес*. По *неитунистичној теорији* узрок је *вода,* која се кроз земне слојеве сацјеђује. Она на свом путу читаве дјелове коре земљине тако промјени, да се саставне честице оном силом више не привлаче и не држе као прије, па ако су неке честице у њој растворљиве, постану онда и шупљине испод тога инако здробљенога окрајка земље. Кад и последња спона пукне, која је тај дробиш и те шупљине у првстном положају подржавала, онда се све ово саспе, *угне.* Тијем сасипањем стavља се околна чврста маса у трешњу и тако да потреси постају. Кад узмемо коју снагу има *пара* (Dampf), кад јаке парне котлове (казане) раздроби или како се чује тутњава, кад кола по друму трче, или се осврнемо на звекет и лупу при спуштању великог бата на наокован, морамо признати, да се *обе теорије* ослањају на физикалне законе и да им физичари са које стране ништа приговорити не могу. Бурћ ни *геолози* у земне дубљине завирити не могу као ни остали људи, неда се *директно* значити узрок овога или онога потреса. Морали су се тражити нузгредни биљези, не би ли се међу њима нашао који за заговарање једне и побијање друге теорије.

Францески природословац *Perrey* у Дижону (Dijon) мудроваше, не би ли нам доба јављивања потреса открило тајну. Питање „*јављају ли потреси у неко доба чешће, него у друго или не*“ није му се дало за стално ни једну, ни на другу страну размрсити. Може си помислити, како је то огроман посао *изпреметати све хронике и извјештаје* ... земаља, само да бројевима израже-не податке за одговор питања прибере. Колика је то љубав и одушевљење било, уложити многогодишњи труд и напор у рад, о ком се није успјех ни слутити могао. *Перeј* се радовао и тјешио, да ће му ипак позитивни резултати наградити рад, да ће стећи сурадника и наслиједника. Ови му доиста припомогоше, с тога и имадемо велике каталоге (списке) потреса са већег дијела Европе и Мале Азије. Најзадњи каталог састављен је 1875. г. од *Шмита*, управитеља звјездарне атинске. У њему су 22.083 потреса забиљежена са сјеверне поле земаљске. Ако ове потресе поредамо по добама дана и године, постају ови закони:

1. *Највећи број потреса пада у зиму, најмањи у љето;*

2. *Потреси појављују се најчешће око по ноћи, најрјеђе око по дне.* Красно! повикаше *неитунисте,* који потресе као дјејство воде на земну кору сматраху, то је вода на нашу скелу. Видите ли плутонисте: *дан и ноћ, љето и зима* — шта имаду они са језгром земље, како би подземна ватра, коју ви у њој замишљате, од њих зависила и тако потреси чешћи или рјеђи били? Неда се на ово шале одговорити, но плутонисте се ипак не пометоше већ уобичајеним и *апробованијем* начином извукоше се из те стиске, давши им мјесто одговора друго питање, нек и они на њем своје зубе опровају. Кад су они по својојзи вољи ове добе опажања потреса с чим другим сравнили, *указа се уплив сунца и мјесеца на земљу,* и то оваки:

1. *Кад је уштап или млађак, више је потреса, него при првој или задњој четврти;* и

2. *Да највише долазе онда, кад је мјесец најближе земљи.*

Даклен све, што потпомаже надимање мора — *илиму* — и привлачивости земље, противно дјелује, *олакшава* постајање потреса. То је опет вода на скелу *илутониста.* Сад они с поносом питаху, како може *уштап* или *млађак* упливисати на полагано одадирање и сапирање, па и на стропоштавање дјелова земне коре; то је толико, кад би ко тврдио, да црјепови с кровова лашње падају, кад је уштап или млађак, него обично. Ова потоња тврдња дала би се протумачити *са упливом мјесеца на стопљену језгру* земље, *она*

се тада као море за вријеме плиме уздиже, те о земну кору удара, па и у пукотине залази, ако их нађе.

Овдје се може рећи, сви су на правом путу. Обе странке црпљаху воду из једн каталога за се; њихове млинице клепетаху даље весело.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

БАДЊАК.*)

Главња, што се у очи божића ложи на ватру, и бадњи дан. — Акценат остаје без промјене у свијем облицима, само у множини кад има — *ов* — (које ријетко бива) престаје други слог бити дуг: бӑдњакови, бадњакôвâ. — Од бадњи.

1. truncus qui comburi solet in nocte nativitatis Christi. Долази од XVII вијека, између рјечника у Микаљину, Белину (747 а), Стулићеву и Вукову. — Од бадњи. — Бадњак је сирова церова главња, што се по обичају у очи божића ложи на ватру. Бадњака морају бити два или три, и морају се у очи божића (на бадњи дан) и осјећи. Бадњаке многи сијеку прије сунца посувши их најпре житом и рекавши: „добро јутро и честит ти бадњи дан." Обично их сијеку само с једне стране, а с друге стране удари сјекиром само један пут. Вук, рјеч. 11б. Како се укаже зора, отиду двојица (гдје је задруга) с воловима да одсеку бадњак или весељак Дошавши грму који ће оборити прекрсте се по 3—4 пута, па почну сјећи.... Обаљујући грм гледе да падне на исток. а није им мило ако се падајући устави на каквом другом дрвету, као да ће се кућња срећа устављати на путу. По што га одвуку кући, пресеку на 6 једнаких главања, 2. Милићевић, жив. 2, 21. Није дома домаћина, да те превезе; отишао у бадњаке. да их довезе. Нар. пјес. Вук, Херц. 333. У Рисну бадњаке наките ловориком. Вук. рјеч. 12 а, Приправ'те ми све бадњаке свилом накићене. Нар, Пјес. Вук. Херц. 339. Кад се увече смркне онда домаћин унесе бадњаке у кућу, и наложи на ватру; кад ступи с бадњаком у кућу, онда рече: добар вече и честит вам бадњи дан." А из куће га какав мушкарац поспе житом и одговори му: дао ти бог добро сретњи и честити! Кад се бадњак меће на ватру, три пут се помакне у напредак.... По Херцеговини гђе су велике куће довуку бадњаке на шест или на осам волова, па натјерају кроз кућу, те истерају волове на друга врата а бадњаке скину у кући. По Далмацији и по осталијем онамо крајевима и кршћани ложе бадњаке. Вук. рјеч. 12б. Како падне сумрак најстарији до старешине у кући узеће најдебљи бадњак, те унети у кућу и наложити ватру. Како с њим прекорачи преко прага, рекне: „до- бро вече и честит' свети божић!" Други га чека момчади у кући, па му одговори: бог ти помогао честитити свети божић! Тако чине док сва три бад[њ]ака не унесу. М. Д.

Милићевић жив. 21. испореди бадњачица. ... се пјесме пјевају како се наложе бадњаци на ва[тру]. Вук. нар. пјес. Херц. 335. Наложише бадњакове и бадњачиће. Пјев. *ern.* 18. Зар и Латини ложе [бад]њаке? С. Љубиша, прип. 131. Прекрштени на о[гњу] бадњаци. П. Петровић, вијен 101. Ђаци весели и [игра]ју по кући и налажу бадњаке. 100. — У Црн[ој Гори] онај који их унесе у кућу (бадњаке) наздрави милојком вина, и пошто се сам напије, „напоји њих, полије их. Вук. рјеч. 12а. Сад ми дајте чашу [ви]на, . . . да наздравим старац бадњацима. П. Пе[тро]виц вијен. 100. Наложили (бадњаке) Ка' требује, [по]сули их бијелом пшеницом а залили црвенијем [ви]ном. 100. Кад прегори (бадњак) горњи крај ваља чекати у руке с рукавицама, па га обнијети око [кућ]ница и по том угасивши га оставити на какву [во]ћку шљиву или јабуку. Вук. рјеч. 12. То вече ... спавају у соби само један остане у кући код ба[дња]ка, те гледа да се ватра не угаси. М. Ђ. Милиће[вић] жив. 22.

Бӑдњӣ дӑн, бӑдњēга днē, *m. dies* ... *præcedit diem natalem Jesu Christi,* дан у очи б[ожи]ћа; испореди бадњи вече. — Долази од XVII. ви[јека] између рјечника у Микаљину *(vigilia nativitatis* ... *mini),* у Белину *(nativitatis Christi pervigilium 7*...), у Бјелостијенчеву *(pervigilium nativitatis Domini)*, Волтиџијину *(vigilia del santo Natale, heiliger A*...), у Стулићеву *(vigilia nativitatis Christi),* у Ву[кову] *(dies ante festum Christi natale).* — Коријен је ... дњи, који је у бдјети, будити, који види. — Б[адњи] дан, пост божићу. С. Маргитић, исп. XXV. На ... божића оли ти на бадњи дан. А. Качић богосл. На бадњи дан. А. Канижлић, богољуб. 230. На б[адњи] дан, то јест двадесет и четврти дан мисеца прос[инца]. А. Канижлић, кам. 402. Бадњега дне у ноћи ни[што] се злед узрочи. Послов. данич. 5. На бадњи дан ... тру (како домаћин оде по бадњаке) сакрије се ва... и ступа с тучком и све столице (и прва се сто[лица]) изнесе на божић у јутру под полажајника) Вук, [рјеч.] 12б. Пре зоре на бадњи дан уклоне из куће св[е ...]лице, ножнице, игле, кашике, и све то метну ... куће под стреју; и док полаженик не дође на б...

*) Из Даничићевог *„Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika"* део I. св. I.

ю се не ће узимати. М. Ђ. Милићевић, жив. 2, 21.— Мјесто дан долази у пјесми и данак од мила: Добро јутро! бадњи данак дође. Нар. пјес, ротч. 1, 42.

КЊИЖЕВНОСТ.

Народна Библиотека Браће Јовановића. Свеска 1. **Даворје,** Јов Ст. Поповића, свеска 2. **Хусари на полици,** са словеначког од Ф. Ерјавца. Свеска 3. **Даворје** (свршетак).

Данашњим је даном изван питања, да ступањ просвете и образованости сваког народа, стоји у пропорцији с кораком књижевности његове. Народ, који нема књижевности, тај се данас не може и не сме бројати међу народе образоване, међу народе, који теже и хитају, да обезбеде садањост своју и будућност свога поколења. Кад посмотримо само богате књижевне плодове образованих народа, њихову високу ученост, разгранату просвету, а ми се чудимо и дивимо милинама њихова уметничка и учевна рада, па нехотице упоређујемо нашу сиротињу, нашу оскудицу, наше застајање. А како и да не буде застајања, како да не буде оскудице и сиротиње, како да не пуца срце искреном родољубу, кад угледа незнање и немарност у образовању грдне већине нашег доброг ал јадног и несретног народа, не само по сели наши, већ и по вароши; како да нас не заболи до дна душе наше, кад видимо, ту исту немарност, ту исту равнодушност и код оних људи, који су баш на првом месту позвани, и од којих народ наш с пуним правом очекивати може, да предњаче, да унесу буктињу просвете и образованости у народ свој.

Ђ, ево са свију страна, где год има живе душе нашег народа, чују се сваким даном све то више његове патње, јад и сиротиња, сваким даном све то више ређају нам се узроци нашег народњег моралног и материјалног опадања и пропадања. И ми би били кратковиди, не искрени, кад не бих хтели признати — а признати морамо — како да не пропадамо и материјално и морално, кад наш народ живи и умире у незнању са невоље тешке, а у невољи је са незнања свога. Та од куд се можемо и надати ... у благостања материјалног, кад нам нема духовна рада, кад нам нема честите и ваљане књижевности, помоћу које би народ могао постићи виши ступањ благостања моралног, а богме и материјалног.

Бадава наш вапај, узалуд наше вајкање, заман ... стрепња и бојазан — народ наш остаје све до... у духовној помрчини, у тами незнања, па и по... ... незрелости, до год не узима богате књижев..., тог највећег фактора, те највеће полуге духовног и моралног напретка. До год књижевност његова не имала узвишеније, практичније цељи, до год ... у све слојеве народа, тако, да се њоме чи... народ, а не појединци и где који крајеви кори... — све дотле не можемо се надати бољој срећи ... напретку, у науци и образовању. Само развијеном и богатом књижевношћу, подизањем литерарних друштава, изналажењем пута и начина, како би добра књига могла доћи у руке народу — допринели би, да народ наш отвори очи, те да упозна важност и корист науке и образовања.

Далеко би нас одвело, кад би и даље хтели о том говорити, и кад би загледали, каква нам беше досадања духовна радња наша. Побудило нас је на ово неколико речи, књижевна новост, којом нас је честита наклада књижаре браће Јовановића у Панчеву, под именом „Народне Библиотеке“, ево до сад са својом трећом свеском — изненадила.

Није нам од потребе много говорити, јер није томе давно, како се у нашој слабачкој књижевности почела наглашавати потреба, како да се изнађу путеви и начини, да се ваљана књига проспе по народу, да дође дакле у руке самом народу.

Чинило се у том погледу већ покушаја, па ево и најновијега. Честита наклада књижаре браће Јовановића, прегла је са својим најновијим подузећем, да се приближи оном путу и начину, како ће народу уз најмању цену, пружити лепе и одабране поуке, здрава и корисна читања, не чинећ у томе разлике ни по узрасту ни по сталежу. И заиста то лепо и добро подузеће, држимо уродиће лепим плодом, биће у истини од користи и испуниће достојно ону празнину, која се у том погледу у нашој књижевности по одавна осећала — ако се само буде ригорозно мотрило и пазило на избор предмета, те да се у истини пружи народу оно, што му је од потребе.

Прва свеска „Нар. Библ.“ донесе нам Даворје Ј. С. Поповића, с отвореним писмом Јов. Ристића. Дакле после пуних 26 година, ево нам класична Даворја Поповићева. Ми само можемо честитати честитој наклади, што баш Даворјем одпоче „Нар. Библ.“ том тако врло значајном књигом, тим дивним чедом ума стеријина, који опева ташту славу људску, и празнине несититих тежња људских. Прва свеска донесе изворне му песме, а удешена је и израђена читко, чисто и укусно, не остаје нам ништ друго до да се послужимо речима г. Јов. Ристића, који у отвореном писму своме још онда рече: „да књижевност српска од Ј. С. Поповића ништ друго нема, до ово Даворје, оно би било у стању, да га преда спомену, које никакво време неће избрисати моћи“.

Друга свеска донесе „Хусари на полици“, са словеначког од Ф. Ерјавца. Верна програму свом, „Нард. Библ.“ прикупиће и пресадиће умотворина туђих велеума на наше књижевно поље, а нарочито стараће се да дела одличних писаца сестринских слов. литерат. буду заступљене у њојзи. Нар. је Библ. ево и одпочела лепим причањем у својој другој свесци, лепим и чистим језиком. И ова је друга свеска израђена чисто, читко и укусно.

Трећа свеска донесе наставак изворних, и преводе хорацијских песама, од Ј. С. П. Што рекосмо о првој свесци, то важи и за ову другу свеску Даворја.

Пред нама су до селе дакле већ три свеске „Нар. Библ.“, и ми их искрено поздрављамо и препоручујемо српском свету. Једно ћемо само слободни бити приметити честитој наклади књижаре бр. Јовановића.

Истина, ко осећа како удара било на телу нашег друштвеног и јавног живота, ко познаје, колико треба муке и труда, да се пробије дебела кора ледене равнодушности наше, тај ће лако појмити, како је тешко данас бити књижевником па и накладником. Тај ће велимо појмити, да треба грдних материјалних па и моралних средстава уложити, с врло великим питањем е да ли ће се та воља, тај труд и мука, те жртве, бар поштено и достојно прихватити, код велике познате нам „дрхтавице“ од стране наше читалачке публике. Но ипак смо слободни упозорити честиту накладу „Нар. Библ.“ ако речемо по нашем не меродавном мњењу, да би се добро учинило, кад би Нар. Библ. доносила и ликове наших најбољих писаца поред њихових умотворина, наравно пропраћене кратком ал' језгровитом биjографијом дотичних.

Осим тога желети би било, да је штампа крупнија.

Нека ово учини Н. Биб., па је учинила доста, нека буде ригорозна у избору предмета, па је учинила много, а до нашег српског света стоји, да пригрли ово дивно подузеће, и да се достојно одзове труду, вољи и пожртвовању српских књижевника и накладника.

—ђ—

ДРУШТВА.

(Рад југославенске академије знаности и уметности год. 1880.) Тајник ове академије г. др. П. Матковић поднео је извештај о целокупном раду академије у току прошле године. Академија је и прошле године наставила према своме задатку рад, који је обухватао прво знанствена истраживања, а друго издавање грађе за испитивање језика, књижевности, хисторије, права и т. д. У разреду филологичко-хисторичком прави члан и председник др. Фрањо Рачки у другом делу своје расправе: „о земљи и народу Хрватске прије XII. стољећа“ истражује етнографијске и друштвене односаје народа, који је на овом земљишту живео. Ту се међу осталим доказује, да је име „Словенин“ од имена „Хрват“ за 25 година дипломатички старије; исти академик написа некролог о пок. дописујућем члану Сергији Михајловићу Соловјеву исти члан поднео је друштву с поч. чл. др-ом Ф. Миклошићем неколико новонађених споменика из IX. и XI. века, знаменитих за хисторију панонско-моравску, бугарску и хрватску. Ови су споменици нађени у једном рукопису британскога музеја у Лондону; члан Симо Љубић поднео је чланак „Борба за глаголицу на Лошињу“ и „Опис скадарскога санџака,“ састављен по Которанину Маријану Болизи г. 1614, који је знаменит за топографију и статистику Црне Горе и северне Арбанаске почетком XVII. века; исти члан приопћио је з нит извештај о дубровачкој републици са љен год. 1766 од франц. конзула М. ла Мера; члан Армин Павић поднео је расправу „Хи ријска свједочанства о Гундулићу;“ члан поднео је расправу „Студија о хрватс акценту;“ прави члан др. Лавослав Гај поднесе расправу „Прилози к хрватској гр тици и гласословју;“ др. П. Матковић ра ву: „Ђуро Хус, Хрват из Расиње, знам путник из XVI. вијека.“ Још два књиж придружише се радњи овога разреда академије ле Магдић, професор у сењској гимназији и димир Качановски, Рус; први је приопћио сењских племића из прошлога века и родос гласовите породице ускочке Даничића, а дру дао чланак: „питање о години смрти срп цара Уроша и краља Вукашина,“ где на да докаже неистинитост онога мишљења српских њака, да је цар Урош преживео краља Вука него да је умрьо природном смрћу после бит Марици г. 1371; осим тога приопћио је овај дин неколико неизданих споменика за хисторију ску и бугарску. (Свршиће

(На јавном састанку „добротворне задруг киња Новосадкиња“), који је у гимназијској дв био у недељу 7. (19.) децембра пр. г. прочита правила те задруге, што их је саставио г. А Сандић професор. Из правила тих види се. главна цел, да се испомажу добра и си школска дечица књигама, оделом и др прибором школским. Даље, да се сироте, а наше девојчице, које сврше нашу вишу девс школу, испомогну, да вишом науком или гим изученим радом стеку себи сигур житка. Осим тога испомагаће се сироте удо са ситном дечицом, а сироте удадбениц биваће припомоћи, кад се удају. А поглавита ћ га бити задруге ове, да оснива и подиже овде дечије школице: забавишта и дадиљиш духу нашем. Правила су ова примљена без из овом јавном састанку, где је било присутно довне чланице, а уступљена су сад г. Алекс. В правнику, да их преведе на мађарски, па да и јим путем поднесе вис. кр. угар. министарству трашњих дела на потврду. — Чланице ред могу бити само женскиње, које су навршиле 1 дину. За редовне чланове уписнина је најмање а годишњи је прилог 4 фор., који се тромесеч плаћује. Члан помагач зове се онај, који год најмање 2 ф. прилаже на ове цели. До сад има саних 175 редовних чланица и 8 помагача. — времена председница ове задруге је гђа Со Дунђерска, велепоседница, привр. тајник Ар је Варађанин, управитељ школски, а привр благајник г. Јован Грчић, професор. — Чл привременог одбора су: гђе Нана Натошевић лијана Радовановић, Јустина Кода, Со

Максимовић, Александра Љ. Стефановић, Марта Станојевић, Марија Вучетић, Софија Димовић, Марија Бичанска, Јулка Ђ. Поповић, Марија Јовановић, Драгиња Матић и Марија Плавшић, а умрла је Милица Јовановић рођ. Брановачка. — Које прилога, које уписнине скупљено је од ових чланица и приложника до сад близу 430 фор. — Ми се с поуздањем надамо, да ће се и број чланица и сума прилога повећати, јер наш је женски свет овде будне свести и пун родољубља, те неће заостати иза својих сестара у Кикинди, Бечеју, Суботици, Сегедину и др., а надамо се, да ће примером својим побудити и други наш женски свет у Вршцу, Земуну, Сомбору, Карловцима, Вуковару, Осеку, Сентомашу и другим већим нашим местима. Ту је отворено поље нашем женском свету, да практично покажу, колико им је стало до среће, до напретка и будућности нашег рода и имена. То је поље за благодетни рад наше лепше славе! — За то слава нашим дичним Новосадкињама, које су тако својски прионуле око бољитка нашег нараштаја и прегле, да утру многу сузу сиротинску. — Живеле!

БЕЛЕШКЕ.

(Беседа с игранком,) што ју сваке године на св. Саву дају ученици српске велике гимназије у корист сиромашним својим саученицима, биће и ове године на дан првога просветиоца српскога. Програм за ту беседу већ је састављен и гласи:

1. Кор из опере „Виљем Тел“ од Росинија, уз гласовирску пратњу пева мешовити лик гимназијски.
2. Соната *(f-dur op. 24)* од Бетовна, за гласовир и виолину, свирају гимназисте Фрања Хубер и Тихомир Остојић.
3. „Дан“ од З.-Ј. Ј. дует од А. Милчинског, уз гласовирску пратњу певају гимназисте Славко Милетић и Вељко Миросављевић.
4. „Туга“ сложио Хорејшек, пева мешовити лик гимназијски.
5. Ластавицама,“ сложио Иван пл. Зајц, уз гласовирску пратњу пева гимназиста Александар Плетић.
6. „Јесења песма,“ пева дечији лик гимназијски.
7. „Липа,“ сложио Даворин Јенко, певају гимназисте Милан и Мирко Поповић, Станко Жупански и Јоца Караш.
8. „*Rondo brillant*“ од Вебера, свира на гласовиру гимназиста Тихомир Остојић.
9. „Пастирче,“ терцет од Анта, уз гласовирску пратњу певају гимназисте Стеван Шевић и Коста [illegible].
10. „Ђачка песма,“ сложио Иван пл. Зајц, пева мешовити лик гимназијски.

РАЗНО.

(Старе школе.) „Тешко је онима подићи се у висину, којима је ваљаност и честитост скучена сиротињом.“ Ова изрека римскога песника Јувенала важи и данас, а највећма се да применити на учитељство. Од како су се школе и учитељи оделили од манастира и калуђера и прешле у државне и општинске руке, од тога доба се опажа невоља и нужда и сви су архиви пуни тужбе и молбе учитељске. Овако је ствар стојала и у древно доба римско, јер док су код Грка нарочито робови били васпитачи деце, дотле се у Римљана образовао нарочити сталеж за учење деце. Онда није било учитељских испита, те су онда људи разнога заната и рувета, кад им овај није ишао од руке, одавали се на учитељство, премда је судба учитеља била још онда тешка и горка. Плата је била јадна. Највећа учитељска награда беше по тарифи цара Диоклецијана за учење грчког и латинског језика и математике 200 динара (што је онда вредило око 3 и по фор.) на месец; за рачунање 75 динара, а за читање и писање само 50 динара (90 новч.). Било је до душе педагога, који су великашку децу обучавали и који су имали велике награде, али таквих је било мало. Славни песник Овид тужи се такођер на то, што су учитељи тако јадно наплаћени. Учитељевање, на које су се свакојаки, већином неспособни људи одавали, беше још и с другим незгодама скопчано. Да споменемо само дуго трајање учења. Учење је започињало обично раном зором, па после мале отпочивке, настављало се опет после подне. Учило се није у мрачним и загушљивим собама, него на отвореним местима, на равним крововима од кућа и на улицима. Учење је тешко ишло, јер су родитељи обично мрзили учитеље и грдили их, а учитељи су опет држали ред међу децом најсуровијим начином, бич и прут имали су непрестано посла.

(Гитар.) Данас има мало гитара по кућама, а то је заиста чудо, кад се помисли, како је тај инструменат, који је у Шпањолској поникао, у годинама 1830—1840 био јако у моди. Но од некога доба опет се о томе радити почело, да се гитар наново доведе у обичај. Особито су се у Липисци за њега заузели. Од 16. јула 1877 постоји онде друштво, којему је једина цељ, да негује свирку у гитар. Можда ће опет скоро бити виртуоза у овоме инштрументу, онда ће се тек моћи увидети права вредност гитара. Многи сумњају о томе, да ли је гитар инштруменат салонски, па ипак је гитар у стању, да тако разноврсне и особите звуке изводи. Врлина је његова симпатичан благ тон. Карло Марија Вебер и Хектор Берлиоц су се често и много бавили гитарем. Паганини се године 1801—4 бацио само на гитар и савременици му не могу да реше, у чему је био већи уметник, у виолини или у гитару. Франц Стол је год. 1835 у Липисци на једном концерту под управом Мендлсона-Бартолдија брао велике ловорике на гитару. Публика је била усхићена, рецензије беху пуне по-

хвале. Музикалија за гитар има врло много, има 6558 композиција. Школа има 192.

(Морско сребро.) У морској води има врло различите смесе. Нарочито кујнске и горке соли. Од кујнске соли је морска вода слана, а од горке горка и бљутава. Осим тога има у морској води гипса и креде растворене. У новије доба нашло се, да има у морској води и минерала. и то бакара, олова, јода, брома и сичана у некој мери. Шта више има и сребра у мору. Францески хемичари Малагути и Дероше који су се нарочито бавили испитивањем морске воде, нашли су, кад велику количину те воде испаре, у талогу и сребра. Они су прорачунали, да море има 200 милијона „тона,“ свака по 2000 фуната сребра. а то би давало вредност од 3 билиона форината. Американац Тули је прорачунао, да кад би се све сребро из мора поделило међу људе, дошло би на сваког човека сребра у вредности 2000 форината. Штета само, што се то благо, што га море крије, не може никад изнети напоље.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. I.

ОД СВЕТОЗАРА МИХАЈЛОВИЋА.

ље	ће	ће.	о-	сер	нек	у	три-	гој
те-	ко	ли-	се	нек	пут	дра-	их	не-
ви-	бо-	пре-	И-	че-	би-	дра	о-	се
вра-	мам	би-	рат	што	сер,	цве-	сме	ви-
јој	Са-	та,	би-	је	па-	ћу.	ће	ко
пе-	сер	ме-	ћу —	не-	ћу —	а	ше,	не-
че.	нек	је	мом	ви-	ал'	не...	вра-	ви-
о-	сме,	де-	за-	Мој	на	за-	та —	нек
ле,	ди-	ко	зла-	тие,	ви-	мам	са-	та,
а-	ко	ма-	ше	не-	та,	он-	ое	зла-

НОВЕ КЊИГЕ.

Не укради. Приповетка за децу. По немачком. Издање Србина Милоша Грабовачког. У Земуну 1880. Штампарија Милоша Грабовачког. Стр. 20. Цена 6 н. или 15 пара дин.

Романи Милована Видаковића. *Усамљени јуноша.* Издање српске књижаре Браће М. Поповића. У Новоме Саду. 1881. Цена 65 новч.

Отаџбина, књижевност, наука и друштвени живот. Свеска за децембар 1880. Власник и уредник Владан Ђорђевић. Друга година. Књига шеста. Свеска 21. У Београду, у државној штампарији 1880. Садржај: После бомбардања Београда, из записака Јов. Ристића; Рибар, приповетка Војислава Ј. Илијћа. Бездушници, прича из народног живота од Дазе Комарчића; Ласти у јесен, песма Н. В. Ђорића; На граници, од Владана Ђорђевића; Из нове Србије, од Мите Ракића; Адлија девојка и Хусеин хајдук од **; Златна гривна, драма Манојла Ђорђевића-Призренца; Војници од *Unus e multis;* Писма „Отаџбини“ о руској књижевности од П. Кулаковског. Књижевни преглед. Из позоришта. Библиографија.

Ратник, лист за војне науке, новости и књижевност. Година друга. 1880 Књига четврта. Новембар. Са две таблице. Главни ђенералштаб. У Београду, у државној штампарији. Ова свеска ваљанога овог стручнога часописа доноси ове предмете: Званично: I. Закони, укази и правила. II. Расписи. Научно и поучно: Опсада и освојење Плевна, превео П. Борисављевић, подпуковник; Настава за маневровање бригада са кадром, превео капетан Ч. Миљковић; Бојни поретци, превео М. Михајловић ; Белешке о немачкој војсци, превео К. Радисављевић; Садање стање турске војске; Из војне географије полострова илирског од Драгашевића. Различности: Ново француско уређење ђенералштаб. службе; Војне науке у грађ. школама у Мађарској. Књижевност: Нове књиге; Преглед новина. „Ратник“ излази у месечним свескама по 6— табака, а и више по потреби. Стаје на годину 18 дин. (за ниже чинове 12 дин.) за иноземство 24 динара.

ОДГОВОРИ.

*Г. ** у Петрињи.* — Ваше чланке примисмо и све ћемо употребити. Лепа Вам хвала. Рекламовани бр. 30. послали смо.

Г. Г. „органима“ у Пироту. — Решења коњ. скока и загонетке добили смо још са више страна, али су за последњи (51) бр. „Јавора“ доцкан стигла, те не могошеући.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА
забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 2. У Новом Саду, 11. јануара 1881.

П О З Д Р А В.

(ПОЗОРИШТНОЈ ДРУЖИНИ.)

Рањена срца лековити вир,
И лабуд бели мила сећања
По језеру, што прошлости плови,
И звучна харфа минуле славе,
Челенка златна поноса наша,
Пажљива мома, која нам бисер
У шкољкама, у оку што роди,
На саучешћа ибришим ниже,
Лепезом свилном, паперјем меким,
Уживања, што чела нам хлади,
И свести српске очевидни знак:
Позорница је, позориште је.

. . . . Добро нам дошли, дични попови
У светој цркви огње-духова
И пламенова божје љубави,
Божанствених што књига листове
Јеванђеоских мисли препуне
Отворише пред смртним људима,
Да виде правду, виде истину,
Заблуду, немоћ, ништавост своју.

Добро нам дошли! . . Плетите биче,
Па шибајте нам измет-делије,
Матерњег што се стиде језика,
На српско име, на светло сунце
Погрда блатом, што се бацају
И дрском ногом махнито газе
Отаца својих немоћаву част.

Плетите биче! . . Шибајте глупу
Надувеност и гордост кукавну,
Видљиве рите душе болесне,
Што их к'о труљар вуче за собом;
Плетите биче! . . Не штедите нас,
Већ шибајте нас, к'о гњевног неба
Огњана сабља ледне ћиморе,
Ил' као крила зорна севера
Облака густих црне чадоре,
У небо, што нам не даду глати,
Одкуд нам сјај и светлост долази.

Заслужили смо ваше бичеве. —
Издасмо ону дичну заставу,
Мученик српски, што је развави,
Што ј' чиста као снег на Ловћену
Ил небни плави јорган звездани,
Што ј' ено и сад тамо у слави,
А ми из блата ниске заблуде
Пуштамо стреле на барјак они,
Што би нам понос треб'о да буде
Као Шпартанцу негда бојни мач.

Заслужили смо ваше бичеве,
Е своја гњезда пусто рушимо;
А знојем својим дижемо дворе
Браћи, која нам о глави раде.
Непоштујемо своју народност,
Скинусмо оклоп вере нам старе
У лепше дане и у будућност,
Па господаре ропски служимо
И веселе певамо песме, хај,
За један осмеј, за један им миг!

Па шибајте нас! . . Не жалите нас!
Ал, када једном настане доба
И оцеви нам неће из гроба
Устајат' више, да синке куну
Пониса свог што бацише круну
Кад с' ризе души пеге сперемо
У виру слоге сви с' умиjемо,
Када се братски сви загрлимо
И сунцу правде кад полетимо:
Заклоните нас крили љубави — — —
А дотле сви нам живи и здрави!

Мита Поповић.

СТАРА СЛИКА.

Новела Милана Савића.

(Наставак.)

II.

Било је пред вече; Милица је седела на свом омиљеном месту, у густој сеници и замишљено је гледала у цветне леје, које су се пружале с једне и с друге стране стазе. Кад кад, као у мислима, погледала је правцем, где су била баштенска врата, као да је кога ишчекивала, а кад јој се нада ни једаред није испунила, уздахнe дубоко и настави своје премишљање. Често је узимала књигу у руку, као да је тиме хтела својим мислима други правац да даде; али сутон, који се помало хватао био, а можда и бујност досадашњих мисли, не дадоше јој, да у читању нађе одмора својој души. Шарених лептирова није више било, да им је игрању следити могла; није било више ни сунчаних зракова, који су иначе по башти, с лептирима у опкладу, летали са цвета на цвет. Наступило је оно доба, из међу дана и ноћи, које је усамљеној души тако мило, тако примамљиво; кад свом оданошћу може ићи трагом својих мисли; кад у сањарији ствара себи свет, куд камо лепши и дивнији, него што је овај, у ком се за иста налази. Да, тај је свет лепши, јер нам га машта по пустој ћуди кити и улепшава; јер у њему нема оних потреба, које везују за обичне, дневне догађаје; јер је свака сметња олака, а сваки се мио часак и остварити и наставити даје. Опасна је та сањарија, тим опаснија, што је примамљивија и бујнија, јер противност обичног живота пада онда тим теже и несносније.

У сред сањарије своје подиже Милица главу и погледа правцем, од куд јој се причуло нагло корачање. Био је Стева, који се приближавао сеници.

— Дошао сам, Милице, поче говорити, да ти кажем с богом. Идем мало у шетњу, да ми путем сазре замисао, која ми је данас поникла. Кад будем с њоме на чисто, казаћу ти је већ. С богом дакле.

Стева није ни чекао Миличина одговора, већ се одмах удалио из баште. С уздисајем гледала је Милица за њим; за тим се опет наслонила на столицу своју и тужан се осмех показа науснама њеним.

— Такав је увек, рече у себи; књиге су му све и сва, књиге и шетња, а за мене ако има тек коју реч при ручку или при вечери. Не знам, шта да мислим о њему. Он је истина добар и благ, испуњава ми сваку жељу, дозвољава ми слободу свакојаку, не мучи ме љубомором ни најмање, не испитује ни један корак мој — е, али то је баш оно, што ме тишти, јер опажам, да га не занимам, да сам му равнодушна. Кад сам му постала друга за цео живот, насликала сам најлепшим бојама своју будућност: сад имам мужа, као што сам га себи замишљала, изображен је, научен је, ваљан је . . . моје срце беше препуно среће и задовољства, мени је свака девојка завидети могла! Боже мој, сад ја завидим свакој девојци. Из прва нисам ни опажала своју усамљеност, шта више, поносила сам се науком и знањем мога мужа, поверењем његова искрена срца; али доцније, кад сам приметила, да је наука његова љубазница и да он поред ње пренебрегава мене, жену своју, онда ми се празнина живота мог тек отворила пред очима. Зар

је могло мене што још занимати, кад ми је спољашњи живот постао обичан а унутрашњи теретан? Или зар ми може спољашњи бити мио, кад сваку сласт, кад сваку чаролију његову паралише и укида унутрашњи? А ја бих сав тај спољашњи, привидни блесак радо жртвовала, ма и за једну опору реч његову. Да, опору, јер та ме не би болела као што ме сад боле свака његова — равнодушна. Да ли мисли кад год на мене? Не, он то не ради, јер да мисли, опазио би на мени промену. Ја не тражим много, моје су жеље скромне, ја тражим само мало више — пажње, та на љубав не смем ни да помислим.

Милица се у своје мисли тако задубила била, да није ни спазила, да је неко ступио у башту и да јој се приближује. Тек кад је био са свим близу сенице, чује му ход, и подиже очи. Пред њом је стојао Милутин. Она га поздрави мало збуњено, јер долазак његов беше јој и мио и немио у исти мах. Милутин је одмах приметио промену на лицу њеном, али је утисак приписао изненадном доласку свом.

Милутин је био у тој кући скоро свакидашњи гост од оног дана, од кад је стигао у Н. Знао је он, да нема бољих пријатеља, знао је, да га нигде неће тако искрено дочекати, и опет, при свем том, чудна га је слутња пролазила, кад год је прешао њихов праг. Често је премишљао о правом узроку тога осећања, трудио се, да наиђе на извор те слутње и зебње, и свагда, кад год се ухватио био у дубљем премишљању, одустао је на мах од даљег истраживања — ваљда што је презао од правог узрока, ваљд што је у себи уверен био, да ту мисао не сме домислити до краја.

И сад, кад је пред собом видео ту дивну жену, понове се у њему опет старе мисли. Али им он не даде да отму маха. Најобичнијим гласом запита Милицу, где је Стева.

— У шетњи, одговори ова и понуди га да седне.

— Опет у шетњи, рече Милутин. Зар му је то таква потреба?

— Он бар вели, да му је шетња најмилија забава, одговори Милица.

— Али ја држим, да би га друштво боље развеселило, примети Милутин.

— Свако је друштво непријатељ породичном животу, рече Милица полугласно.

— Ја нисам мислио, госпођо, весељачко друштво, извињаваше се Милутин; ја сам мислио жену, пријатеља. Моји су назори у том најчистији, ма да и не мислим оженити се.

Милица остаде на тренутак одговором дужна; настаде почивка, коју прекиде млада госпа сама.

— Је ли мој муж и као ђак тако грамзио за науком? запита Милутина.

— Јесте, госпођо, одговори овај; он је седео по читаве дане у својој соби, те је читао и премишљао. Догађало се кад кад, да се тек у једаред појавио у нашу средину, и онда је то значило, да ваља поштено издурати. Био је особењак, али искрен и поверљив.

И опет настаде почивка, коју Милутин не смеде прекинути, видећи, да је Милица с обореном главом гледала у земљу.

— Реците ми, рече млада госпа најзад и глас јој се мало задрхта; реците ми, али искрено, како сте се осећали, кад сте дошли до потпуна уверења, да љубав ваша нема достојна одзива, да сте се просто обманули у вашим најсветијим осећајима.

Милутин беше тим питањем чудно изненађен, тим већма, што му се никако није надао. Он је осећао дубоки смисао његов, слутио је прави му повод, а бојао се, да то питање не лежи у складу с његовим премишљањем. С тога и није одмах одговорио, само је руком прешао преко усијана чела свог и очима је чисто молио Милицу, да се окане даљег испитивања. Али Милица није гледала на њега, очи је убола у земљу и само мала њена нога, којом је нестрпељиво лупкала по песку, издаваше, да је мирноћа њена само привидна и спољашња.

— Госпођо, поче Милутин на послетку; ви поново будите гује у недрима мојим. Шта да кажем, како да вам одговори

на то питање? Да га са свим разумете и осетите, морали бисте бити у сличноме положају; а то нисте.

— Можете ли то баш тако одсудно тврдити? рече Милица и чудан јој се осмех прелије преко лица.

— Како то? трже се Милутин.

— Немојте даље распитивати, настави Милица не гледајући у Милутина; доста то, кад вам кажем, да бих вас могла потпуно разумети.

Ни сад не даде Милутин одмах одговора и на Милици беше опет да прекине ту мучну почивку.

— Добро, рече; даћете ми други пут одговора на моје питање, кад вам моја примедба не буде више тако — чудновата. Али ми на друго питање ипак морате одговорити.

Милутин се ћутке поклони.

— За што ми не хтедосте рећи име . . . . њено?

— А за што, та име је споредна ствар, одговори Милутин лагано, јер је осећао да у Миличином питању лежи више него радозналост.

— За нас су и такве споредности важне.

— Немојте, госпођо, баш сад захтевати, одговори Милутин узбуђено; други пут, само не сад после ваше — примедбе.

— А за што не баш сад, рече Милица и тужним погледом погледа Милутина.

— Кад баш желите, госпођо, а оно ћу вам га рећи. Звала се као год и ви — Милица.

И опет настаде почивка, а ту употреби Милутин да устане и да се опрости. Кад је држао Миличину руку у својој, осетио је да је та мала рука нешто дрхтала.

(Свршиће се.)

С ТОБОМ....

С тобом сам се упознао,
Кад сам с пута дош'о био,
Онда сам те првог пута
У мом веку загрлио.

Таман за нас живот поче —
Растави нас судба крута,
Онда сам те загрлио
У мом веку задњег пута.

Истину је потврдио
Спаситељ са својом крви:
„Први да ће задњи бити.“
Хеј! Још задњи да је први!

† Коста Трифковић.

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

Превели

Урош Топонарски и Светозар Грубић.

(Наставак).

Млади кријумчар шану на брзу руку и тајно девојчици ове речи: Маријо, умири се, матерниу ћу ти слику набавити, ма ме чега стало! Збогом, збогом, Маријо, рече гласно и стиште јој руку и пође за старцем, који га је за рукав вукао.

Марија је сама остала. Пред њоме су тињајући угарци, око ње мрачно маховином обрасле стене, а у глави јој се бори сто бурних мисли. Знала је, да је пећина затворена с поља наваљеним каменом и да туде мора погинути, ако се они не врате; ал' то ју није толико забринуло, у већој је она већ опасности била у свом кратком животу.

Самоћа учи мислити, а од мишљења сазрева дух; и тако беше, да се Марија, — која матере није познавала, а пустолов-деда ју је по више дана на само остављао, — тако развила, да се од 13 година — кад је у једно пештанско васпиталиште дошла — рачунала скоро међу одрасле девојке. Две године, које је у васпиталишту провела, тако су изоштриле њен бистар ум, да је деда у сваком погледу изображену женскињу довео из главне вароши у прости кућерак сиромашног влашког села.

Једно је мањкало у маријној души: расположење и женска нежност. Осмејак се ретко кад могао видети на њеним красним усницама; а кад је говорила, очи су јој сјале у озбиљној ватри. Њено мрко лице влашког типа могло се лепим, правилним назвати, да јој нису црне, густе и више носа сраштене обрве давале мушки израз.

Она је љубила и гинула још из детинства, ал' више из пријатељства и навике за Ђорђем сином бележника из суседне варошице, ал' без икакве наде, јер је знала, да стара цинија друге изгледе полаже у своје благо. То је знао и Ђорђе, те у намери да задобије дедину наклоност, ступио је за спомоћника, за друга, ал' са каквим резултатом, видесмо из пређашњег разговора. Ал' Ђорђе није изгубио наду. Надао се, да ће временом све боље бити. Старац не може дуго живети, у најгорем случају девојка ће — која неће хтети другог мужа, после дедине смрти ипак његовом женом постати.

Ту је намеру променила случајно она околност, што је старац, за рана осетив, да сумњају на њега, оставио своју кућу, шта више још и предео. Наумио је у Турску пребећи, ал' није хтео унуку собом водити, за то одлучи, да ју пошаље некој својој пештанској рођаци.

Марија је дакле у очи путовања к тој својој рођаци сама остала у пећини и занимала се оним неопредељеним мислима, о којима свако, а особито женскиње тако радо премишља, кад виде, да је [illegible] се у току живота промена учинити. Истина, да је живот главне вароши,ког је у васпиталишту тек у полак познавала, кад-и-кад у лепим чаробним бојама пред њом лебдио, ал' с друге стране опет јој је срце тужно куцало, кад је помислила, да јој се ваља растати од Ђорђа, те се није могла дуго радовати свом уображеном свету.

Тако је седела дуго, врло дуго у дедином тајном стану, ког смо пећином назвали, која по свој прилици не беше друго, него још за време Римљана ископани подземни пут ил' магазин.

Само су Арнолд и Ђорђе знали за ту пећину, на уласку је била стена, која се могла вештом руком одмаћи. Пећина је била из почетка уска и ниска, а после шира и виша, па онда се опет сужаваше, и ту се, као да је сама природа радила, разграњавала на више страна, ал' се кроз те ходнике не могаше на поље изаћи; барем Арнолд, ма да је марљиво и дуго тражио, не могаше другог изласка наћи, осим главног. Овај је густим трњем и коровом тако обрастао био, да се само са великом муком могаше до њега допрети. Преко пута од истога савијаше се у полукругу друга стена, коју су запљускавали таласи шумећег Дунава, који испод ње тецијаше.

Унутарњост пећине не беше угодна; на против могао си се уверити, да само из нужде пребивају у том прибежишту. — Од јеловине којекако слупани сто и једна ишчијана перина беше цео намештај. Огњиште беше велика каменита плоча, на ком гораше сухо јелово грање са тако мало дима, да се овај изгубио у високој пећини. Око огњишта стајаше неколико пљоснатог камења у место столица.

На једној такој столици трже се Марија из мисли и учини јој се, као да је из далека пушку чула. Великом пажњом прислушкиваше неколико тренутака, после чује другу пушку, трећу, четврту, а затим настаде мешовито пушкарање. Дах јој застаде, слушаше више тренутака — опет тишина завлада.

Може бити, да су се састали с ловцима! рече на глас забринуто, — ако су

пали! ако су ухваћени! Шта им претстоји? Срамота, тавница, а можда и шта више; а шта мени претстоји? — — да скапам од глади. — —

По томе седе опет на камен и баци нешто јеловог иверја на ватру, а лепу главу наслони на руке, које држаше на колену. То лице са стиснутим уснама и намргођеним обрвама изгледаше у том тренутку одважно. Прође опет по сата и опет се зачу нека лупа, ал' која се са свим разликоваше од пређашње, и чињаше се, као да долази из ког ходника. Марија приписиваше то најпре лаком капању воде, за тим рушењу камења, а најпосле, кад се шум све већма приближивао, познаде, да су — кораци.

Брзо запали једну до полак изгорелу буктињу, која беше прислоњена у једном куту и пожури се на онај крај, одакле је кораке чула. Ал' пре но што је могла стићи на опредељено место, искрсну из једног ходника висок лик и зачуђено застаде, кад опази девојче, које држаше буктињу, а и оно уплашено уступи натраг. Тако су стајали неколико тренутака на шест корачаја једно од другог, мирно, ћутећки.

Које је било од њих двоје већма изненађено?

Дал' је девојче, кад је видело младића, за ког се пре могло рећи да посрће, него да иде, где долази гологлав, с уплашеним лицем, подераним хаљинама, стиснувши десну руку на леву, а из фришке ране тецијаше између прстију крв, из прикрајка пећине, која по речима њенога деде не беше на оном крају у свези са спољашњим светом?

Или је младић, који је у пакленом мраку пипајући посртао, на једаред видио пред собом до грла у црно завијену женскињу, која му се учини надземним бићем са стаса и бела лица, на ком се одсјајиваше светлост буктиње.

По краткој почивци тог чаробног сна обоје скоро на једаред питаху:

— Којим сте путем дошли, како сте могли доћи овамо?

— Где сам ја, јел' то све сан?

Марија беше прва, која к себи дође и опетова своја питања.

— Ко сте ви? дал' сте хотимице дошли овамо?

— Нехотице, лепотице, ил' подземни душе! јер не знам, које сте од тога двога, — уверавам вас, нехотице; не обична жеља овлада са мном, да се придружим кријумчарској хајци. Пре једног сата испуни нам се жеља и сретосмо се са кријумчарима; са њихове множине и познавања места претворише се гонитељи у гонење, леву ми руку згоди тане и као — —

— Вама цури крв из ране . . . . . . упаде му у реч Марија — а рана вам је невезана . . . .

— Маленкост, рече овај, чини ми се, да тане није дирнуло кост.

— Ал' крв морате зауставити, треба бар рану с овом марамом да завежемо, јер може да постане опасном. — И одважна девојка брзо и вешто завеза својом марамом странчеву рану на руци, коју је овај с благодарним погледом пружио. Слабија би женскиња можда побледила, кад би видела ту рану и крв; а она је — одмах помогла.

— Па сад продужите.

— Изгубив пут, бежао сам преко стена и шипрага испред мојих гонитеља, ка
у једаред нестаде земље под ногама ми
и ја се стропоштах стрмоглав у неку ду-
боку јаму, коју покриваше силна махови
на од више година. При паду сам изгу
био пушку и шешир. На то нисам ни по
мислити могао, да ћу се успети моћи; вр
ло сам дубоко и косо се спузао у врато
ломну провалију. Пипајући по мраку
шао сам по нагону кроз просеке, док м
се на последку не учини, као да вид
далеко неку слабу светлост; ишао с
дакле у том правцу, а кад сам тамо ст
гао, видео сам, да је та светлост пр
бијала кроз неку рупицу од једва једн
педља и да ми је пут пресечен. Ал' и
светлост беше ми једина зрака наде у т
очајном положају, и сву сам снагу у
требио, да издигнем камен, који је
под пукотином — и то ми је испало
руком, и тиме се пукотина толико про

рила, да сам се с великом муком могао провући кроз њу; што сам даље ишао, светлост је постепено све расла, та ми је светлост била вођа, и ево ме — сад сам овде.

— Па знате ли, ил' барем можете ли замислити, где сте?

— Да вас не чујем нашим језиком говорити, мислио би, да сам кроз земљу на други свет пропао.

— Ви сте у стану оног истог кријумчара, испред ког сте бегали. Сиромаче! ви сте изгубљени!

— Како то? зар се не могу избавити?

— Не! једини излазак је с поља затворен, а кад се отвори, доћи ће у нутра ваши гониоци, а ни од једног не очекујте милости. А на онај крај, од куда сте дошли, не можете натраг, јер овамо идућ држали сте се светлости, а тамо идућ све је мрачно. Могли би заћи и у искривудалним ходницима од глади умрети . . . . . па ипак од тог двога морате бирати . . . . .

— Па зар баш нема трећег начина? рече странац, који беше блед као крпа и наслони се клонуо на стену.

— Трећи начин? рече Марија по краткој почивци, може бити, да ће бити, ал' за сигурно вам не могу обећати ни с најбољом вољом. Но на сваки начин закуните се, да о оном, што сте овде видели и што ће те чути, ником ни речце споменути нећете.

Странац се свечано закуне.

— А сад брже, бежите натраг у пролаз, код уласка се чује лупа, ево их, где улазе. Ако вам је живот мио, не издајте се ни са једним гласом ни покретом, да сте овде.

Младић је једва имао времена, да се завуче у један крај од пећине, кад су Арди и Ђорђе пред Марију дошли. Лијој је тако мирно било, као да се за све њиховог отсуства ни с места макла није.

Лице у оба човека, а особито у Арда, беше невољно и срдито.

— Добро си слутила, девојко, рече Арди, да ће бити ноћ несретна. Цела роба лежи у страшној провали, а крај тога и најбољи нам друг. Проклети хртови! Ал' нема времена за дангубу, на пољу већ скоро руди зора, спремајте се; спремај се, Маријо, одмах ћемо се кренути. Мазге нас чекају на путу с пртљагом. Идите напред, ја ћу одмах за вама доћи.

Ђорђе и Марија изиђоше ћутећки из пећине.

— Старац броји дукате, рече Ђорђе, кад су изашли, ужива у благу. За то нас је послао напред, да невидимо, куд ће сакрити гвоздени сандучић.

— Ђорђе! рече тихо Марија, Ђорђе, имам једну молбу.

— Маријо, мила Маријо, ишти живот мој, блаженство моје! рече овај и ухвати нежну девојчину руку.

— Ђорђе! рече ова, осим деде има још једна жива душа у пећини.

— Још жива душа? ко је то? дал' је мушко? запита млади кријумчар сумњивим погледом.

— Један странац, не знам му ни имена. У осталом један је од оних, који су вас ноћас напали, ал' су брзо растерани. У бегу пропао је у један крај пећине, и држећ се светлости чудновато искрснуо пред-а-мном. Овај човек мора бедно погинути, ако деда затвори излаз.

— Мораће бедно погинути! опетоваше Ђорђе незадовољно, као неки одзив.

— Он неће, он несме тамо погинути, одговори Марија обичном одважношћу, — та он се заклео богом, срећом и поштењем, да нас неће издати. Ђорђе, тог човека мораш избавити!

— Та деда се неби смиловао — —

— Баш за то мораш то учинити без његовог знања. Ђорђе, тако ти наше љубави, учини то! Можемо ли имати светији и сигурније благослов нашој љубави, него спас једног човека.

— Маријо — рече по краткој почивци заљубљени младић — за по сата биће ослобођен!

— Хвала Ђорђе! шапуташе Марија. Деда им се приближиваше брзим корацима.

(Наставиће се.)

АРСО ПАТРИЈАРЕ.

НАРОДНА ПЕСМА.)*

Разболе се Арсо патријаре
Усред Беча, града немачкога.
Код њега се нико не тревио —
До ли дете ђаче Исајило.
Ал' говори Арсо патријаре:
„Богом теби, ђаче Исајило,
„Ако мене суђен данак нађе,
„Купи мени лагано корабље,
„Метни тело у лако корабље,
„Пуштај мене низ тио Дунаво,
„Па ме носи Раваници цркви,
„Ди је мој и отац и мајка,
„И ди ми је сестрица Јелица,
„И ди ми је Анђелија љуба;
„А кад будеш наспрам Јежовита,
„Иска ћ' тело да у Рим саране,
„Недај тело у Рим саранити;
„А кад будеш наспрам Даља града,
„Ишти, рано, у Даљу столицу,
„Без промене капе калуђерске!"

ЛАЈТНАНТ ФРАНЧИСКА СКАНАГАТА.

БИОГРАФСКА СКИЦА.

(Наставак.)

При свем том је Франчиска неуморно размишљала, како и кад би се дала извести њена намера, која ју је неодољиво мамила свом чари новине и необичнога.

Али ако су планови Франчискини били фантастични, то је случају дошло у ћуд, да буде тако исто фантастичан; случај је врло много допринео, те се жеље наше јунакиње оствариште. Одмах ћемо то видити.

Брат се лагано предизао од болести; кад се већ доста опоравио, кренуше се лагано на пут, па дођоше до Млетака. Ту се деси, да дон Ђузепа послови дуже задржаше, но што је с почетка мислио био. Како му се син још није сасвим осећао здрав, то није хтео пустити га, да сам даље путује. Баш је у исти мах неки његов познаник, секретар Ђулијани са својом женом ишао у Беч; дон Ђузепе употреби ту прилику, те замоли њих обоје, да његовог другог сина Франческа (тако су Франчиску целог пута звали, како је не би одали, да се у мушко преобукла) поведу у Беч. Ђулијани и његова жена радо пристану на то, те поведу са собом тобожњег сина дон Ђузеповог. Нико није ни слутио, да је то женско, тако је Франчиска знала то прикрити, тако је вешто умела носити мушке хаљине.

Сва се занела од радости, кад јој је отац — дабогме ништа не слутећи — жељу потпомогао тиме, што није издао ни Ђулијанију ни његовој жени, да је тај тобожњи Франческо женско. Сад се тек паштила свом снагом, да затаји, да је женско, а то богме није било баш тако ни лако, јер је целога пута врло поверљиво живила са Ђулијанијем и његовом женом. Романтични њени планови били су јој једнако пред очима, те је тако лукава Франчиска непрестано премишљала, како би јој пошло за руком, да заузме место брата свога у академији, а одушевљала ју је мисао, да ће као „Франческо Сканагата" оденути се часном одећом војничком, изучити ратне знаности, па се тада попети до на[illegible] већег милитарног степена; бог зна, шта све није хтела, чему се све није надала жива бујна фантазија Франчискина. Знала је, да јој се отац по неком свом пријатељу Бечли[illegible] ји распитао био у тадањег лечника Нај[illegible] штатске милитарне академије, не би ли хте[illegible] примити његовог сина на стан и рану. (Би[illegible] је то неки Халер, кога су сви штовали, [illegible] само са тога, што је своју струку разумева[illegible] него и са честитог карактера му). Много [illegible] једно другом писали дон Ђузепе и Хале[illegible] док се нису најпосле сложили. Франчиска [illegible] сад ишла за тим, да увери Ђулијанија и њ[illegible] гову жену, да је она онај син, што треба [illegible] постане војник и да дође у кућу доктора Х[illegible] лера. Ђулијанију и његовој жени и онако [illegible] је било ни на крај памети, да што посумњ[illegible] ју, па тако пође Франчиски за руком, те их [illegible]

*) Ову нам је песму казивала једна стара госпођа, која ју је у детинству своме од своје матере, ко[illegible] била из Даља, слушала. Уредн.

говори, да је не воде бадава у Беч, него да је боље одмах успут оставе у Најштату.

Тако је богме и било! Кад су њих троје приспели у Најштат — било је 16. фебруара 1794 — пожури се секретар Ђулијани, те прикаже младог Франческа честитом доктору Халеру. Рекне му, да је то онај делија, шта га је и отац, а и Сканагатин пријатељ, онај Бечлија, најтоплије био препоручио. Халер без икаква премишљања пристане па то, да призна Франчиску за сина дон Ђузепова, те да га прими на стан и рану, како би могао ићи у академију на предавања као екстерниста или фреквентант. Тако је био Халер уверен, да је Франчиска одиста млади Сканагата, што су му га онако топло били препоручили, да је са највећом предусретљивошћу изјавио Ђулијанију, е не мари, ма му нови укућанин и не ишао најпре у Беч, него одмах код њега остао.

Франчиска и доктор трудили се сад, да код академијске управе израде, да сме Франчиска полазити предавања на академији. Кад су јој дали дозволу, да сме полагати тако звани „пријамни испит“, спремала се за тај испит својски, а мислила је, кад је у академију приме, да ће се свим силама паштити, да ни у чему не заостане иза силних својих саученика — било их је 90 питомаца и 5 фреквентаната.

За кратко су време Франчиску са умиљатости њене заволели Халер, његова жена и две ћерке тако, да су је сматрали и пазили као ћерку и сестру.

Прва јој је брига била, да оцу јави, шта се збило; тако је умела предосторожно и лукаво саставити писмо, да је свако, коме би писмо дошло до руку, морао бити уверен, е је ту говор о каквом Франческу, а не о Франчиски; тако је била сигурна, да нико иначе неће открити тајне њене, што ју је само свом оцу поверила.

Кад је дон Ђузепе прочитао, шта му књига каже, мал се није скаменио. Сав се застравио, па је мислио, да се мора пожурити, јер се надао, да ће још моћи извадити ћерку своју из зидина милитарне академије, у којој су је по његовом мњењу морали завести и упропастити. Брже боље дакле оде у Најштат. Дошав онамо претвори се, да је страшно уморан, па дозове ћерку к себи у гостијону, те јој ту строго изјави своју непроменљиву намеру, да хоће да је одведе у Беч, да ту доврши своје женско васпитање.

Но лукава Франчиска, ма да се оденула била мушком одећом, није ипак заборавила била оружје, коме не мож' одолети, оружје, којим се Евин род зна да одупре неугодним налозима, стаде дакле најпре умиљавати се, молити, преклињати, а кад то не поможе, те се строги отац не даде намолити, она ти онда потпали страшне топове, што су јој остали за резерву, проспе на оца пљусак суза. Молила је, боже, уздисала, плакала све дотле, док отац није бар толико попустио најпосле, да дотле не пође у Беч, док се не разговори са доктором Халером.

Сутрадан ујутру био је тај разговор. Делија — девојка да погине од страха! Предвиђала је, да јој од тог разговора будућност зависи. Но срећом се дон Ђузепе и доктор разговарали латински, јер дон Ђузепе исто тако није знао немачки, као ни доктор талијански.

Обојица се морали добро подухватити, да попабирче по глави оно неколико речи латинских, што су их још из гимназије запамтили. Халеру још није Циперон из главе био изашао, као дон Ђузепу, те се зато чудио, што то дон Ђузепе, кадгод говори о свом сину, једнако женске наставке меће; није знао себи то друкчије да растумачи, него је држао, да се дон Ђузепе буни, или можда има мало праксе, или чак и не зна језика латинскога, те се зато није много ни освртао на то. Мало по мало дође уплашено девојче к себи, тим више што је доктор њеног оца све већма и већма наговарао, да остави младога ђака и надаље у академији. Уверавао је дон Ђузепа, да је „Франческо“, што се понашања и труда тиче од најбољих ђака у заводу, па му је предсказивао, да ће негда бити на дику и понос заводу томе. Најпосле умекшају непрекидне молбе ћеркине и савети докторови срце очино, те тако дон Ђузепе — уживао је и онако, што му је ћерка' тако смела и јуначна — допусти, да Франчиска остане у мушких хаљина, да продужи своје штудије, те да се најпосле подвргне испиту, како би по пропису била примљена међу деране, што похађају академију.

Кад је Франчиска добила допуштење очиво. за којим је толико чезнула. уписала се 1. Јула 1794 у академију и одликовала од првог до последњег дана свог бављења на том заводу брзим схваћањем и разумевањем различних, тешких учевних предмета, што их морају изучити питомци те академије, а да би се указали достојни царске милости, која их меће за официре у војсци и прилике им даје, да се оките ловориком на пољу части и славе. — И Франчиска је хтела то да достигне, те се зато неуморним трудом одала штудијама; од по муке је научила немачки, француски и енглески, а са особитом вољом изучавала науку о оружју; кад је била на ексерцирању, није знала шта је доста, а разна правила за пешадију и коњицу знала је у прсте; но највећма се паштила, да добро проучи математске знаности, јер су те од преке нужде за сваког официра, који хоће добро да прокопса и да брже дође до вишег каквог степена.

Прошле су биле две године, откако се тим штудијама бавила, а ни за један тренутак није се покајала, што се на то решила, ни за један тренутак није јој неуморна воља малаксала. Сви другови њени, као из једног грла уверавали су касније, да ниједан од њих ни у сну посумњао није, е Франчиска није мушко, јер је била лака, окретна, а у сваком покрету од главе до пете момак. Ватрени хати у јахачкој школи слушали су је, и не слутећи, да их нежна женска рука за узду држи; било да је Франчиска добро притегнув колане бесног ког хата зауздавала, било да је трому какву рагу мамузом оживљавала.

Одиста је било тешко, опасно и трновито то, чега се Франчиска била латила и што је гледала, да докона јуначком истрајношћу. Није ништа мање метла на коцку, доли мир тихог породичног живота, тишину манастирску, те то заменула вревом ратничког живота; на тога се подухватила слабачка млада девојка, која је одрасла у брижљивој нези, а однегована онако, како то одговара позиву женске. Живити угодно међу својима, у крилу родитеља, браће и сестара — па се онда одати простом, скоро рећи шпартанском животу. млада света, што се за војнике спрема, учити мора, све сносити, што рат доноси; треба се ту добро подвезати; стан, одећа, јело, једном речи све до најмање ситнице се променуло, и то: мораде се мекоћа претворити у сувопарност, нежност у суровост, благост у озбиљност и строгост; али није то још било најгоре: најтеже је без сваке сумње било то, прикрити тајну своју испред толико радозналих оштрих погледа.

Највећма се дакле морамо чудити Франчискином лукавству, како је умела тако дуго затајати, да је женско; а то не само да је требало затајити испред лечника, испред живахних другова, него што је стопут теже било, испред женских, које баш добро виде, женских, са којима је добро живила; па тако јој је то ишло од руке, да се у њих ни искра сумње није поджегла, која би им радозналост подстакла, те их нагонила, да буду на чисто са пријатељем, коме се више пута чудили мирном, и да рекнемо тајанственом понашању.

Чим су је прешле бриге, које су ју у академији морале морити, чим је прешла опасност, да ће се данас сутра дознати за њену тајну, морала је поднети нова искушења. И године 1795 и 1796 добила је била са примерног владања, а и са успевања у учевним предметима колајну, која исврсне ђакс одликује; ма да је била млада, била је душевно развијена, те је тако проучила сав учени материјал, што је прописан за академију. 16. Јануара 1797 произведоше је за „фенриха," па је тако дошло за њу доба, да у пракси употреби оно, што је теоретично била научила; тај је тренутак за сваког војника одсудан, а подузетном и нестрпељивом женском официру није било до чекања, те је одмах другог месеца изискао од дворског ратног савета, да га пошљу на војску. Није дуго „фенрих" тај чекао, да му се жеља испуни; прво је био особити ђак у академији — то су једногласно потврђивале сведоџбе професора — а друго, баш је тада војсци требало доста ваљаних официра, јер су многи попадали били на пољу части и славе за несрећних оних ратова, који су тада већ више од пет година највећи део Јевропе пустошили.

„Фенриха" Сканагату наместе у Вараждинску Св. Ђурђевску граничарску регименту бр. 4. и то у шести батаљон те регименте, која је тада била на Рајни.

(Наставиће се.)

КАКО РАЗЛАЖЕ ПЛУТОНИСТИЧНА ТЕОРИЈА УПЛИВ СУНЦА И МЈЕСЕЦА НА ЗЕМЉУ ПРИ ПЕРИЈОДИЧНОМ ПОЈАВЉИВАЊУ ЗЕМЉЕТРЕСА?

(Наставак.)

Заиста нам се чини, да природа обема повлађује или пак обе заварава. Главно је, смију ли једни другима одвраћати воду на свој млин, — но то знаност дозвољава. Точно памтење и записивање добе, кад се потреси појављују, доказује само, под којијем околностима бивају они чешћи, али не мјесто или *легло* у земљи, из кога долажаху, — но ово је тек главно, у чем се обе теорије са свијем разилазе. Једни се завлаче у дубљине, други се држе више врха. Није се могло рећи који имаду право, док се није пронашло, како се докучује *легло потреса*, које ми само на површини осјетимо.

Помно премишљавање о *начину* и *врсти* потреса даде нам упутак, да од прилике прорачунамо удаљеност мјеста, гдје се потрес заметнуо, без да у дубљине залазимо; но и мотрење *учинака његовијех на зидовима кућа* откри нам други начин као неку контролу.

Ајдемо по првом упутку, јер он је практичнији, а и будућност је његова. Ипак за оба требамо точније познавање механичнијех појава при потресима земне коре. Почећемо са неколико сваком знанијех примјера, на којима в[illegible]ст распростирања потреса са *сјетилима* опажамо. Бацимо ли камен у воду, видићемо, да се зачну таласи најприје ондје, гдје камен пане; ти се таласи попут округова распростиру преко све воде и бивају све слабији, чим су удаљенији.

Тако се сва површина стави у гибање, *таласање*. Принесимо ухо к једном крају трупца или балвана, а нек међу тијем на другом ко полако куца, чућемо то куцање потпуно. И овдје је жива истина, *да су честице*, које трупац састављају, *први ударац на извањску* једна од друге попримиле и тако кроз сав трупац до нашег уха довеле, без да смо ми њ[illegible] лагано гибање примјетили. Гибање честица, које у истој црти леже, морамо сравнити са кугљицама, које су нанизане на [illegible]нчић, али да се не додирају. Ударимо ли у [illegible]ву кугљицу, у смјеру кончића, покренуће другу, а ова трећу и т. д., тако ће се сви нихати тамо и амо, најприје у смјеру ударца напрво, па онда назад, као какво *нихало* (Pendel), док се са свијем не умире и први положај не заузму.

Да се упознамо још са *брзином*, којом разне ствари: *дрво, гвожђе, камен* и др. ове потресе с неког мјеста разносе, *распростиру на друго*. Она није једнака за све ствари, али је за сваку увјек иста, па био ударац или потрес слабији или јачи. Гребли ми ноктом на крају трупца или свом снагом ударали каквијем батом, за исто вријеме чућемо та оба потреса на другом крају.

Ако узмемо, да је земља из исте тварине састављена чврста кугља, али да је изнутра у средишту шупља опет као кугља, па кад ту шупљину наспемо динамитом и он експлодише, шта ће бити онда? Доиста би се на тај начин постали потрес *на све стране истом брзином* разишао, те би га на свијем точкама површине у исти мах и истом снагом сви народи оћутили.

Не требам наспомињати, да код свијех досадањијех земљетреса овакога још *није* било, већ су се обично појављивали најприје на некој површној точки и од ње се брзо разлазили на све стране, — постајући све слабији, чим су удаљенији од те изворне точке. Из овога се види, да им *није легло у средишту земље.*

Да видимо, како би се потреси распростили, кад би полазили са једне површне точке, н. пр. какви би били, кад би велики *метеорит* од што каквијех 1000 стопа премјера (диаметар) пао на земљу. У овом случају би се потрес од ове точке распростирао, као што спазисмо, кад камен у воду бацисмо, — дакле на све стране истом брзином, али постојано слабећи се. Ако прође у 1. минути 5 миља, пријећи ће на крају 2. 10 миља, 10. педесет, а 20. 100 миља.

Потиснемо ли легло потреса ниже, *међу површину и средиште,* рећи ћемо одмах, да не ће потреси бити једнаки са онијем првога и

другога случаја. Ова фигура предочиће нам, како ће сад бити:

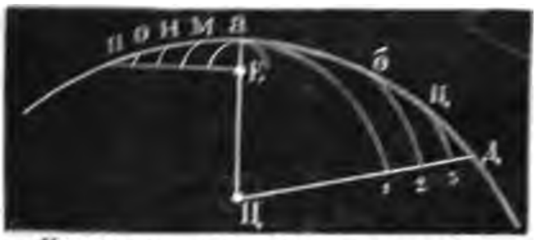

Помислимо, ова слика претставља нам пресјек неког комада земне коре, а точка *Ц* нек је исходиште потреса, то је очевидно, е ће се потрес око ове точке на све стране једнако разићи. Ако узмемо разне округове за земне комаде, које потрес у једној минути пријеђе, види се, да ће, док дође до точке *а* на површину, у смјеру *Цд* доћи текар до *1*; будућ се у свакој долазећој минути у *унутрашњости за једнаке* комаде 1—2, 2—3 итд. распростире, разлази се на површини полак слике од *а—б*, од *б—ц*, од *ц—д*, дакле *неједнако* и као што видимо *са већом брзином, него што је еластичност камења допушта.* Но и она бива све слабија: па ако обе стране слике приподобимо, *мања је разлика између кругова, чим је исходиште потреса површини ближе.* Нек је исходиште у *Е;* начинимо опет пет округова; сваки нам показује превалени пут у једној минути. На лијевом крају слике види се, да у првој минути пријури потрес од *а* до *м*, дочим за исто вријеме — *ако је легло његово у Ц* — од *а* до *б* дође, што је много даље. Из овога слиједи, да се потрес на површини распростире са мало већом *брзином* од унутрашње, и да не диферују јако, ако је исходиште ближе ње.

Такођер се увиђа, да се може означити, је ли исходиште близу нас или далеко, само треба имати доста података са многијех мјеста, гђе је потрес спажен. Само код некијех европејскијех потреса бијаше могуће на овај начин легло потреса опредијелити, за то се иштискује *троје:* да су предјели густо насељени, присутност духа у том часу и какав добар сахат, да се тај несретни час утуви. Ова три увјета ријетко се испуњавају, мјестимице да, и тако је за неке потресе у Њемачкој одређено легло на дубљину од 2—3 геогр. миље. Други уптак за означење легла долази од енглеског природословца *Mallet*-а, кад је ово дјела страшнога потреса у Калабрији прегледао и проучавао. Разни смјер пукотина на зидовима бијаше му вођа. Како ћемо наћи на овај начин легло, нек нам ова слика покаже:

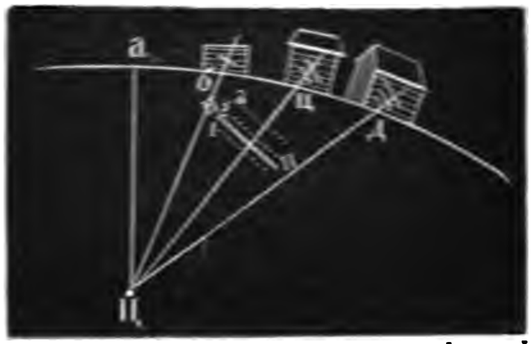

Горе наведосмо понашање крутијех тијела при потресу, т. ј. да се њини молекили нихају истосмјерно са ударцем и назад. Замислимо три реда такијех молекила, ако на први насуне снага потреса, приближиће се другом, овај трећем и т. д. *Други ће ред њим наирво, но први ће међу тијем повратити се назад и ако је потрес снажан, показаће се пукотина међу њима,* н. пр. код *пп.* Смјер пукотине на тијелу истоврсног састава лежаће окомито (вертикално) на смјеру или правцу потреса, т. ј. узпоредно с цртама *1, 2* и *3.*

Долази ли н. пр. потрес од точке *Ц*, то ће у смјеру црта *Ца, Цб, Цц* и *Цд* избити на врх пукотине, које прави, биће окомито на овијем цртама и лежаће све косије или стрмије, чим је које мјесто даље од извора потреса. У оном мјесту, које је управо над извором (леглом) лежаће пукотине *хоризонтално.* Доиста је *Mallet*-ово бистро око опазило 1857. год. у Калабрији те неједнаке смјерове пукотина и премишљајућ о томе, дође на горњу помисао.

Ако смо назначили смјерове пукотина, посао је врло једноставан; него смо нашли, да су у мјесту *а* хоризонталне, а у другом, које је на пр. 12 миља удаљено од њега, е су наклоњене за 50 ступања; главно је ова мјеста по географичном положају и размаку њихову помоћу *умаљенога мјерила* нацртати на хартију и повући праве смјерове пукотина. Оборимо ли са смјештенијех пукотина вертикалне црте, те их продужимо, док се не пресјеку, онда нам је *пресјечна точка уједно и изворно мјесто потреса.* Ако у овом случају црту

Ц (јер мјесто лежи управо над *Ц*) измјерило на умаљеном мјерилу, нашли смо удаљеност точке *Ц*, а по том и одмак легла. Чим је више оваквјех мјеста, тијем је резултат правији, јер свака окомица, на коју год пукотину, и ма на коме мјесту, пролази кроз средиште *Ц*.

Будућ све куће, па и свака напосеб нијесу увјек из *истоврсног* материјала, као н. пр. *кристалисане руде*, није ни чудо, због шта *све* пукотине нијесу успоредне; за то је нужно точно поступање. *Mallet* је овако нешто мањи резултат за калабријски потрес нашао 1½ геогр. миљу.

Пуно ће времена проћи, док се дозна, да ли је средиште увјек у истој дубљини или је различно у некијем предјелима.

Приђемо ли са овијем резултатима нашој препирци, т. ј. питању о правијем узроцима потреса, учиниће нам се, да смо врло лоше податке нашли за одговор, јер дубљина исходишта, означена са 1½—2½ геогр миље, не искључује ни једне теорије. Но оштрије мотрење увјериће нас, *да теорија, која кроз ваньске упливе веће комаде земље улијеже,* са овијем податцима *у сувезу не стоји.*

Чешће појављивање потреса *око по ноћи и по зими* неда се тумачити извањскијем упливом, јер он са свијем исчезава у некој дубљини. Већ код 100 стопа испод земље не опажа се никаква промјена температуре; човјек, који би ту живио, не би никад ни слутио, е се горе на земљи мјења вријеме и топлота, — а још мање смије се тврдити извањски уплив у дубљини од 50.000 стопа.

Како се то слаже с другом теоријом, која појављивање потреса спаја са стопљеном језгром земље? И она је с почетка многе модификације пренијети морала, чим је средиште потреса тако плитко пронађено. Она је испрва замишљала *легло на међи тврде коре и стопљене језгре,* но сад знамо, да је *оно у тврдој* кори пуно ближе од те међе. Останемо ли при првашњој хипотези: да ова језгра потресе покреће, то морамо надовезати: *да се неки дио не пење до легла потреса, или бива тамо потиснут.* Ова допуна тумачи нам, због шта управ наступају потреси у оно доба, кад су најчешће опажани.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПРВИ ПЕЧАТ

СРПСКЕ ВЕЛ. ГИМНАЗИЈЕ НОВОСАДСКЕ.

Habent sua fata — sigilla!

Кад сам оно преклане био у Вел. Бечкереку, позове ме пријатељ ми из младости, *Вељко Ристић* к себи на једну пријатељску; хоће, рече, нечим да ме обрадује.

У разговору одемо у стародавну му и на гласу кућу српску тамо. Дочека нас старији брат му, побратим мој и саученик из малена, *Јован Ристић.*[1])

Ти милујеш старине — рече ми Вељко — ево ти једне; знам, да ћеш јој се зарадовати.

И доиста сам се обрадовао, још већма заиста се погодном удесу јој.

Пружи ми кутијцу једну и у тој, како после видех — први печат данашње *српске велике гимназије Новосадске.*

И ево да вам прикажем ту милу ми и драгу старину и своју и вашу, драги читаоци, који сте ради за ту сазнати.

Године 1849. Нови Сад погоре и мал-не опусти. У развалинама овде играо се с друговима својим, као дете, поменути пријатељ ми Вељко Ристић. У рушевинама негде, вели нађе он кутију ову с печатом; однесе дома и преда старијима својим, а ови понесу после собом кући у Бечкерек. Након дугих и дугих година нађе тај пријатељ ми печат овај међу адиђарима и старинама дома свог; беше нањ већ и заборавио. Улученом приликом понуди он драгоценост ову некадашњем управитељу гимназије ове *Петру Нинковићу;* али је Нинковић тада пречег посла имао са

[1] Знаће га п. читалачка публика наша по забавним, ...сним му приповэткама у некадањој „Даници."

јом политиком назови *Србобран-овом*, и отуда прискрбљеном економијом својом у Модошу. Печат овај остаде и потом у руку пријатеља ми Вељка Ристића до преклане, кад га мени на дар даде.

* * *

Печат је тај од здрава гвожђа, од челика, с кратким дршком, да се усади у справу тискару; облика је старинског, дугуљаст, мери уздуж 4·7 см, а попреко 3·8 см. Међу двема танким пругама у около урезан је овај латински натпис, сав почетни словима: SIGILLUM R. PRIV. GYMNASII COMMUNITATIS G. R. N. U. L. R. CIV. NEOPLANTENSIS 1818.[2]) У сред кола тога ова су знамења: на постољу попрсје у профилу старинске богиње мудрости, Минерве, са шлемом на глави и над отим венац од звездица. С десна краја постоља стоји сова, више ње дала се у вис грана маслинова, а с лева огледало с дршком и отуд пружила се (чини ми се) грана ловорике. Ниже попрсја Минервина урезано је на постољу ситни слови рукописни: Ѵхлѣбит' хлѣбом' разума Сір єі.[3]) С десне стране тому глобус је а с леве образина, испод постоља савијен лист пергамента и лира. Посао резарски укусан је и врло умешно израђен — куд и камо лепши од потоњег, у гдечем преиначеног данашњег печата гимназијског.

Ето тако изгледа тај стари печат, којим се служила српска гимназија новосадска за пуних *тридесет* година, од године 1818. до године 1848., и који по том, мање две, других тридесет година оста сачуван у В. Бечкереку, у кући Ристића, браће Јована и Вељка.

* * *

Српска гимназија новосадска основана је лицем на св. Саву, 14. јануара 1810, а отворена тек у јесен 1816. привилегијом привилегисана 26. октобра 1818. год. од цара и краља Франца I. Те године биће да пониче и овај стари печат гимназијски, као што је на истом забележено Чија је основа и састав тај урезани, не могох дознати, по св прилици првога збора професорског и ме њима ученога Ђорђа Магарашевића. стих онај из Сираха, рече ми наш поштова старинар Ђ. Рајковић, да је предложио та шњи катихета гимназијски, парох Коста М ринковић.

[2]) То јест: Sigillum regii privilegiati gymnasii communitatis graeci ritus non uniti liberae regiae civitatis neoplantensis 1818. Печат краљевске привилегисане гимназије општине грчког обреда несједињеног слободне краљевске вароши новосадске 1818.

[3]) То јест: нахраниће храном просветом. Из књиге Сираха, главе 15.

Ја сам печат овај показивао двојици в ших, данас знатних људи, ученика прв година овогимназијских и нашао исти удар на сведоџбама им гимназијским; с тога и лим, да ће ово бити *први печат* српске н ове гимназије.

И мој пријатељ Вељко Ристић, како почетка рекох, доиста ме обрадова даром вим, лепом нам старином српском.

И радост ми је још већа, што ми т у део паде, да ја печат овај из својих ру предам и вратим на старо му место у да нам *великој српској гимназији новосадској.*

У Новом Саду, на ново лето, 1881.

Проф. А. Сандић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Летопис „Матице Српске." Уређује Хаџић. Књига 124. У Новоме Саду. Срп народна задружна штампарија. 1880. Све четврта. —

Летопис је са своје четири свеске за г. 1880 казао, шта се може учинити, кад се књижевне сн сложе у жељи и вољи, да озбиљно раде и да подуз књижевно, које је названо органом нашег јединог кн жевног друштва на овој страни Саве, преко педесет дина старог, подигне из опадања, у које је било уп нарочито својим ретким и неуредним излажењем. су пак године и уредник и сарадници осветлали о себи и „Матици српској," а надамо се, да се ни даље неће снагом клонути, но да ће се живо п нути, да се „Летопис" одржи на површини савре науке и књижевних потреба наших. Много допри подигнућу вредности и уредноме излажењу „Лет са" лањски закључак „Матичин," да се чланц „Летопис" и критике награђују, а пређе се ном изгледало, да кукавни писци створове тр знања свога бесплатно уступају „Летопису," од народу, који није показивао, да те жртве заслу јер је „Летопис" скоро рећи само у толико по на раширен бивао, у колико га је „Матица" расп њала, те су „матичини" магазини и данас пуни тописа" још од пре педесет година. Сада се пак ч по могућности хонорирају, а то је и право. сада „Летопис" заиста и бољи и вреднији,

тиви, лакше ће се препоручити и публици, те тиме одговорити својој цељи. —

На првоме је месту чланак Лазе Костића „Основа лепоте у свету с особитим обзиром на српске народне песме.“ Свака врста у овоме чланку показује пишчево дубоко мишљење, трудан рад, многу студију и оштроумље. Може ко замерати — као што је већ бивало — овој или оној тврдњи, овом или оном „несхватању,“ али чланак овај, који сачињава повелику књигу, увек ће остати необорив доказ Лазине научености и снаге духа му.

Биографско-књижевна слика „Павао Кенђелац“ од Ђорђа Рајковића, писана је исто онако топло и занимљиво, као што су и остали животописни чланци истога писца у „Летопису,“ „Јавору“ и т. д. Осим рукописних извора писао је писац ову слику и по усменом приповедању оних људи, који су о томе што знали. Желети би било, да автобиографија Кенђелчева, коју писац у овоме чланку напомиње, изиђе на свет, као што је Текелијина, те да се хисторици књижевни и биографи могу њоме послужити или бар да се уступи коме, који би био вољан и способан описати што потпуније живот овога заслужнога књижевника-калуђера.

Песма Мите Поповића „Посета“ је идилично-нежна и умиљато-тужна. Јако сећа на његово прво певање.

Приповетка Стеве В. Поповића „Стари Гагић“ може се упоредити са његовим најбољим приповеткама. Колико је занимљива, пуна хумора и верног описивања, толико је и пуна моралнога основа и лепог „правоученија,“ као и све његове приповетке. Читалац се и забављао и учио, док ју је читао, а кад је прочитао јасан му је морал њен, и ако га писац нигде није казао и прстом показао.

А. Хаџић је наставио у овој свесци хисторију „Матице српске;“ у овој је књизи четврто доба по његовој подели и обухвата време од 1848 до 1864. т. ј. до преселења „Матице“ у Нови Сад. Писцу су при руци протоколи матичини, те је тако у положају, да може верно и истинито нацртати рад и живот овога нашег књижевнога друштва. У идућој свесци започеће се хисторија рада „Матице српске,“ од како је овде у Новом Саду.

У чланку „Наша новија лирика“ карактерише г. Ст. В. Поповић песме Лазе Костића. Он извађа из Лазинога певања, да овај није чисто лирски песник, него да се и у најмањој песми његовој огледа генијални драматик.

За овим долази један „прилог за повесницу српског народа,“ штампан шафариковим словима. Прилог је из г. 1727.

Две критике, прва на „Село злоселица и учитељ Миливоје. М. Ђ. Милићевића“ од Ст. В. П. и на књигу „Фаради и његова открића, прев. Андра С. Книћанин,“ од Андрије М. Матића, писане су беспристрасно, а то је прва потреба и највећа дика за критику, кад се за њу може рећи, да је писана *sine ira et studio* — „ни по бабу, ни по стричевима.“

На послетку је „Позив за уписивање за чланове „Матице српске.“

У овој свесци не налазимо — као што је бивало у пређашњим књигама овога часописа — штампаног извештаја о раду „Матице српске“ у прошлој години, у облику кратких извода из друштвених записника, а то би требало тим пре, што се и у дневним листовима нашим тај рад не износи на јавност, највише ако се донесе укратко рад годишње главне скупштине.

Још би имали да изречемо жељу, да се уредништво постара, да „Летопис“ не занемарује у будуће једну важну грану науке — природне науке, које су данас на дневноме реду, које су тако важне и корисне, те не ваља да их орган јединог нашег књижевног друштва с ове стране Саве тако игнорује.

ДРУШТВА.

(Рад југославенске академије знаности и умјетности године 1880.) (Свршетак). У разреду филозофичко-православном члан др. Фр. Марковић поднео је расправу: „Приспор о темељих естетике, поглавито о априорној формалној естетици;“ члан др. Јаромир Ханел принесе расправе: „О пољичком статуту“ и „О задаћах студија правноповјестнога обзиром на законодавну дјелатност наше добе.“ — У разреду математичко-природословном члан Спиро Брусина поднесе расправу: „Један деценij наше зоологичке литературе,“ читану на свечаној седници прошле године; Људевит Вукотиновић поднео је расправу: „Најновији прилози на хрватску флору;“ др. Ђуро Пилар принесе расправу: „Геологички односаји западне Босне;“ дописујући члан др. Карло Захрадник донео је расправу „О геометричних сродностих обзиром на цисоиду;“ Књижевник др. Драгутин Чех принесе чланак: „О рудних врелих апатовичких.“ — Од књиге „Рада“ довршена је сада књига педесет четврта, а од „Старина“ изишло је до сада дванаест књига. Осим овога рада југословенска академија је и прошле године према новчаним средствима и радним силама што више настојала о издавању грађе за језик, хисторију, писано право словенскога југа и о упознавању природних односаја наше домовине. Од „*Monumenta*“ изишла је десета књига. Од академичкога речника Ђуре Даничића прва свеска у 15 штампаних табака од „а“ до „бесједа,“ а до пролећа ће изићи и друга свеска у истој величини. — Капитал југословенске академије крајем год. 1879 износио је 358.463 фор. 88 новчића.

БЕЛЕШКЕ.

(Преосв. г. Сава Косановић,) досадањи архимандрит у Сарајеву, честити Србин и књижевник срп-

Душан М.

ОДГОВОРИ.

Г. В. И. у Тарнопољу (Галиција). — Изузетно [illegible] стајемо у пола цене (2 ф. 50 н.) и 50 новч. [illegible] тарине, јер се као Несрбин тако лепо интересујете [illegible] напредак наше књижевности, те да Вам олакшамо, [illegible] и друга књижевна подузећа наша набавити [illegible]

Братско поздравље!

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го[д.] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стр[а]не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 3. У Новом Саду, 18. јануара 1881.

ЈАДАН ЛЕПТИР.

Сагорео лептир крила
Па на моје груди пао;
Поглед'о сам несретника,
Па ми га је било жао.

Учини ми с' к'о да снeвам,
Као да ме лептир пита:
„Где су моја драга крила,
Крила лета поносита?"

Па зар мени баш да дође
Кад сам песму започео?!
Зар на груди баш да падне —
Кад сам и ја летит' хтео?!

Чини ми се, у присанку,
Да му нешто рећи хтедо',
А лептир је издахнуо,
— А ја сам га дуго гледо. . .

З.-Ј. Ј.

СТАРА СЛИКА.

Новела Милана Савића.

(Свршетак.)

III.

У својој соби ходао је Милутин горе-доле. По набраном челу, по замишљеном лицу, по укоченим очима и по грчевито стиснутим уснама видело се, да га занима и мучи врло озбиљна мисао. Час по, а он прође прстима кроз косу, као да је хтео тиме да ускори сазревање својих мисли. Понеке испане речи, које су једва и садржај његова мишљења наговестити могле, извираху по кад кад из стиснутих му усана — цела појава његова показивала је човека који је на одсудној тачци живота свог, на тачци, преко које ако пређе само једним кораком, нема више повратка.

— Мора бити, шаптао је у себи, и стаде још живље по соби корачати; ја морам ићи одавде. Још један разговор с њоме, још један само, као што је био онομадашњи, из којег сам сазнао сву несрећу њену, сву празнину живота њена, сав голем бол запуштене и занемарене жене, и који ми је одао више, нег' што сам и у сну себи представити могао, и ја сам пропао, пропали смо обоје. Страст отима у мени све већма маха, а њу ми подхрањују до лудила они погледи, који су за

ме и пакао и рај . . . Ја осећам, да нисам дорастао борби из међу дужности и страсти; ја сам уверен, да ћу овој подлећи, а то боли већма, него свака клетва. Да, ја је љубим више од блаженства свога — па баш с тога се морам уклонити, јер је не смем љубити. Још један састанак, још један разговор и ја бих у махнитом заносу јурио даље, а крај, свршетак би томе било кајање, раздор и очајање. Не, не, ја се морам уклонити . . . Ој, ала је лепа, ала је лепа и несретна! Та да је видим на тренутак сретну, ја бих жртвовао врелу крвцу своју, кап по кап. Али та је жртва малена; ја ћу њој припети још већу жртву, ја ћу је — заборавити. Заборавити? А могу ли то? Не прецењујем ли своју снагу? . . . Али ја сам дужан то учинити, не само ње ради, него и њега, мог пријатеља ради . . . . А да ли ће она онда сретна бити, ако се ја уклоним? . . . Сретнија, да, сретнија, него ако останем овде . . . Шта је моја прва љубав према овој сад? Санак, у ком сам био несретан само ја. А сад, зар да будемо двоје нас! Не, не, ја морам ићи. Јер ако одем, бићемо несретни само за времена, останем ли — за навек.

Милутин покрије лице рукама; кад их је опет скинуо, светлило је задовољство са њега. Он узме шешир и изађе из свог стана. Ишао је кроз улице на пољану, у шуму, све даље и даље, као да је хтео да бежи од опасна искушења, које га чека у вароши. Кад се вратио био, био је у велико мрак. По улицама је владала тишина, какву је Милутин себи само зажелети могао, јер је и у његовим грудима почео да влада мир. Али га у стан свој још ништа није вукло; из улице у улицу је ходао, да са својим осећајима, да сам собом буде на чисто са свим — тȁ душевна бура у њему била је превелика.

У једаред стаде и поче слушати; врата од куће, мимо које је таман пролазио, отворише се и из њих изађоше две жене. Крв му застаде на мах, кад је при фењеру спазио лице оне, која је прва изашла из куће. Беше то Милица, која је то вече провела код своје пријатељице. И она га је познала одмах, и њу прође нагла струја, али на брзо дође к себи и поздрави Милутина, који је нêмо стојао пред њом. За тим се окрене служавци, која је хтеде кући да прати и рече јој, да се врати, јер сад има сигурнија пратноца.

— Нек буде тако, рече Милица, кад је служавка ушла у кућу, али кад не доби од Милутина одговора, окрене му се и запита га, за што ћути.

Милутину је лупало срце да пукне, те није могао одмах да даде одговора, а то ћутање било је Милици јасније, него да је рекао најлепше речи. И она је тек приметила чудновати положај свој; али као жена, која је на чисто са својим осећајима, која с једне стране наилази на немар, где има право да тражи барем наклоност и која с друге стране добро види не само оданост, него и страсну љубав, и ту силно дели — та не премишља хладно, већ се с пуном снагом одаје тој неизмерној сласти.

— Ви мислите још на — њу, рече лагано; наши разговори у последње време пробудили су зар стару љубав у вашим грудма.

— Милице, госпођо, рече Милутин загушљивим гласом; јесам ли ја то заслужио?

— За што дакле избегавате нашу кућу? запита га Милица даље. Та ево два пуна дана како се нисмо видели.

— Јер — не могу, јер — не смем, говораше Милутин.

— Не смете!? рече Милица и глас јој задрхта.

— Да, не смем, одговори Милутин лагано.

— Како да тумачим ту вашу реч? питаше Милица даље.

— Ој, та зар још питате, одговори Милутин, ком сва страст поче избијати из очију и речи; смем ли зар бити код вас, кад ме чежња тамани? Ох, остав'те ме да идем, па да не дођем никад више. Ја сам разрачунао с мојом будућношћу, с мојим животом, и једно је још, што вас молим немојте даље мислити на мене!

— Немојте?! рече Милица с горким осмехом. Зар то иде тако лако?

— Онда морам ићи, одговори Милутин с тешким дисањем.

— А зар немаш милости с мојом несрећом? Зар мораш ићи? Та ја ћу полудети овако сама!

Сва љубав, сва страст, која је отела маха у жељном срцу несретне жене, изразила се у тим речма. Милутин је немо, чисто занешен гледао у ту дивну жену, коју је тим силније љубио, што му је љубави веће сметње било, и која му сад препуно срце своје даје.

— Ако ме љубиш, а ти ћеш остати, молила је Милица.

— Баш за то, што те силно љубим, морам ићи, одговори Милутин и обори главу.

Милица стисне руку на срце и посрне.

— Сутра, пред вече, прозбори, и тело јој дрхташе као у грозници; сутра ћу бити — сама! . . . .

Тренутак за тим био је Милутин на улици са̂м. Блед, укоченим очима гледао је за Милицом, која нестаде у мраку. Није мислио ништа, није осећао ништа, само је чуо, како му је срце лупало, силно и гласно, као одјек вечите судбе. За тим јурне у ноћ, у мрачну ноћ, не тражећи ништа више на овоме свету.

IV.

Било је вече; пред вратима Миличине собе стојао је Милутин, блед и изнурен. Хиљаду разних мисли пролетале су га; једна је мисао гонила другу, све живље, све жешће, тако да није могао доћи до одсудна решења. Груди му се надимаху, крв му је јурила кроз жиле као у најљућој грозници, а очи су му по сумрачку немирно и нестално лутале тамо амо. Неколико пута хтеде се већ вратити, а толико исто пута машао се већ за браву, не имајући ипак довољно снаге и одважности да је отвори једном. У једаред устукне корак натраг и збуњено погледи у ходник. Није ли то било лице његова пријатеља, озбиљно и доброћудно као свагда? Није ли га гледао с нежним прекором, и с оном свесрдношћу, која забо[равља] сваку увреду? . . Не, то није био његов друг, то је био просто производ његове узбуђене и раздражене маште. — А тамо на вратима, зар то није Милица, дивна као свагда, жељна искрена пријатељства, несретна и занемарена? . . . Његово срце, које на тренутак беше скоро умукло, поче живље да бије, румен му се указа на лицу, очи му стадоше поузданије да гледе напред, рука му постаде смелија — — и врата беху већ отворена . . . .

У соби није нашао никог; повелика лампа, која је са таванице над малим сточићем висила, бацала је слабе зраке на све стране. Милутин није чисто смео да гледи око себе, тек доцније, кад се мало прибрао, подиже смелије очи своје и спази на сточићу мараму, коју је Милица овде заборавила била. Ох, како је се латио! Како ју је притиснуо на усна своја, љубећи је неисказаним жаром! Очи му стадоше влажне и дубок се уздисај извије из његових груди. Поглед му паде поново на сто, на ком беше отворени албум. Нехотице, као од неке тајне али неодољиве снаге привучен, саже се и погледа у књигу . . . . У тај мах нестаде му крви из лица, колена му стадоше клецати, рука му поче грчевито дрхтати, он је подиже и пређе њоме преко ледена чела свог — укоченим очима гледао је непрестано у ту књигу, у којој беше слика једна, стара и проста, обична фотографија, која представљаше њега и Стеву, као два млада ђака, у топлом и братском загрљају — — — Дуго, дуго је гледао Милутин ту слику . . . . Сваки тренутак из давно минулог, сретног живота њиховог, свака искрена, свака поверљива реч, свака заклетва, да ће до смрти један другом бити верни ма у којим околностима, сваки пољубац, који су пријатељи у млађаноме жару давали један другом — — све, све је то прохујало као муња пред очима његовим. Па онда, онда му изгледаше још горостаснији, још нечувенији корак овај: што хтеде да сатари мир и спокојство жене његова пријатеља, што се ради страсне тежње хтеде да огреши о светињу јединог искреног пријате-

*

свог, што хтеде да погази поштено поверење његово. . . . Усна му се грчевито стегну, глава му се полагано спусти на груди, и врела суза кане из очију Милутинових на ту стару слику. У идућем тренутку био је већ други човек — кроз свету ватру племенита осећаја прошла му је душа, а страст се у њему угуши за свагда. Нагло, као гоњен од досадашњих мисли својих, полети вратима и избегне из куће, у коју је мало пре ушао био, да буде — грешник. Као бесомучан јурио је кроз улицу, те није ни спазио Стеву, који му је лагано ишао на сусрет и који га је тек онда познао, кад је овај већ далеко био. —

У тренутку, кад је Милутин из собе избегао био. отворе се друга врата и на њих уђе Милица, бледа и чисто опала. Она је добро чула, кад је Милутин дошао био, али не имаде смелости, да и она уђе у собу, већ је у најжешћој унутрашњој борби стојала, очекивајући можда гласа од њега, који би је навео на нагло решење. Кад је пак ушла и спазила да нема никог, застаде на тренутак; за тим подиже очи к небу и чисто не знајући шта ради, приступи икони, клече пред њом, а благодарне сузе низале су јој се низ образе. Тако ју је затекао Стева. Он јој не рече ништа; ћутке, као да је сам прошао кроз искушење, као да је осећао тајни приговор, е је можда сам томе, немаром својим, у незнању, повода дао, стајао је ту с прекрштеним рукама и гледао у покајницу, — са иконом се грешник тако не разговара — која му је тек сад чиста и узвишена изгледала — — тренутак за тим, и обоје се држаху у топлом загрљају, а благе сузе, сузе измирења и душевна споразума слише их се у једно, кад су се муж и жена у жарком пољупцу тек право и истинито упознали.

ШТА ОНО ТЕЧЕ ДОЛИНОМ?

(ПЕТЕФИ.)

Шта оно тече долином?
Поточић сребрн, мали.
А шта низ образ злату мом?
Од тужни суза вали.

Слободно нека долом том
И даље поток шета,
Снажена водом његовом
Ружица лепше цвета.

Ал' нека не иду сузице
По лицу никад њену,
Јер од њих лако ружице,
Што тамо цвате, свену.

1881.

Д. Прерадовић. Б.

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

Превели

Урош Топонарски и Светозар Грубић.

(Наставак).

III. Једно вече и једно јутро у главној вароши.

Године 1848. беху месојеђе у целој држави, а наиме у Будим-Пешти изванредно веселе и живахне. Младићи и женскиње главне вароши беху неуморни, као да су предвиђали, као да су осећали, да ће после њих наступити жалосни дани, и д... неће дуго, дуго времена имати разлога ... прилике, веселити се.

Балови су узастопце слједили један з... другим: давани су јавни и друштвени балови, даље вечерње забаве са игранкама и сви се надметаху у издурашности и одушевљењу; и они, који љубљаху промену

могаху учествовати за једну ноћ у пет-шест разних балова.

Једне звездане хладне фебруарске ноћи зујаху непрестано по улицама Леополд-вароши фијакери и господски батари, из којих, кад су стигли под улазак једне куће, која је зидана по новом укусу на форму палате, скакаху дивно обучене балције, и по томе се журише уз степене, које су застрте биле зеленом чојом. Стигле каруце опколи забленута гомила, која је час расла, час опадала, по броју придолазећих или одлазећих.

Око поноћи престаде зука хинтова, а љубопитна гомила народа оде својим кућама, и само је један човек, који беше наслоњен на зид од једне куће преко пута, гледао осветљени ред прозора. На муслинским завесама прозора могао си видити сене оних, који по осветљеној дворани пролетаху поред њих, и кроз које се разлегаху звуци свирке, која час свираше кокетну четворку, час бесну ваљку, или одушевљену мазурку.

Није можно, а да у тој сенци не упознамо Ђорђа, поред свег тога, што је браду и рамена завио у боре пространог огртача свог, и што је на чело натукао зелени шешир с великим ободом, за који заденуо беше шарено тичије перо, кад је подужи поглед бацао на осветљене прозоре дворане, које имађаху дивљу светлост, те да никад не заборавимо тај пламени поглед.

Пре неколико часова је стигао из мехадијског предела, где је пре неколико дана поробљен онај краљевски чиновник, који је код себе држао арнолдово узапћено имање. Но лопов није однео ништа више, осим једног женског лика, који беше у позлаћеном оквиру и једног папагаја, који је истина јасно и разумљиво, ал' на велик јед истог званичника често опетовао ове речи: „Маријо, драга Маријо, ја те љубим."

Тај папагај је сад седио на Ђорђевом левом рамену, а слика беше скривена у шпаг. То двоје је било најскупоценије маријино благо, и то двоје јој је донео са опасношћу живота заљубљени младић. Чим је стигао, одмах је, и не одмарајући се, распитао за стан маријине тетке, и тамо га одведе један послужитељ из гостионице. После дуга четири месеца беше му једина жеља, нада и чежња тај тренутак, у ком ће се опет видети; и сад, кад га је од ње само неколико корачаја делило, застаде са јако уздрхтаним срцем пред кућом, која у себи скриваше његово блаженство. Више је часова гледао у прозоре и погађао, које је од тих прелетајућих сенака сена његове љубазнице.

На послетку се исправио из свог наслоњеног положаја и с почетка полако, а после брзим кораком уђе у капију и уз степене од куће, у којој беше бал.

Марија је баш у тај пар пружила своју ручицу, коју покриваху жуте рукавице као сумпор, свом играчу, који ју вођаше у ред четворке, која ће се тек почети. Овог младића није она први пут видила у Пешти. Само што му сад место издртог одела најотменије одело покриваше диван стас, место разбарушене косе спушташе му се косе све у самим прстенчићима на чело, црте му не изражаваху страх, него весеље, ваљда у знак томе, да лакше сноси рану на срцу, него на руци, коју му је задало оно биће, које му је ову последњу завезало при првом састанку.

Ни маријина рамена не покриваше до грла скопчано црно одело, као онда; мрамор-прса њена охоло се дизаху испод материје, која беше лака као дах, и која јој покриваше витак стас. Главу јој чисто притискиваху вештачки гавран-црне витице, међу којима је блистала једна једита бела камелија, која беше чиста, као онај снег, који је данас пао.

Неда се ни замислити лепши пар људи, као што их је за таки држала дневна кроника и изван колона. Казмир, први кавалер помодног света, Казмир, ком су се сви чудили, завидили, који је све задобио, ал' њега нико, јавно се удварао већ два месеца новој, ал' уједно и најлепшој звезди друштвених кругова.

А Марија? то просто чедо осаме? О верујте, да четири месеца уживања у кру-

[illegible] ... [illegible]

[illegible]

Казимир [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... [illegible]

На ове речи у прекобнуу свирка застаде, свако је зачуђено гледао на тог безочника. Неколико тренутака владаше нема тишина.

У том тренутку грубе тишине диже се с Ђорђеви рамена пепеласти папагај са црвеним репом, и пошто је неколико часака тамо амо летео, спусти се на раме Казимирове играчице и рече чисто и разумљиво: „Марија, драга Марија, ја те љубим.“

Проста тица није знала, да гола рамена боле од њених оштрих ноката и да се не пристоји пред друштвом избрбљати тајну. Она у својој простоти, и не нађе, што на пуним удовима никаква одела нема, заузе своје обично место и изговори речи, које ју је Ђорђе годинама пре толиком муком учио и које јој је госпођица тако радо слушала.

Казимирова лепа играчица цикну лако, на тим стисну усне, а крв јој из целог тела појури у лице. Ђорђе је већ тада стајао пред њом.

— Маро, слатка Маро, ево ме већ једном крај тебе, рече дрхћућим гласом, што душу дира и ухвати ју за десну руку. Леву је још и сад држао Казимир. Чисто, да ни момче није знало више [illegible]ности, него и тица му, и није знаму нису речи салонске.

Маријине беле руке дрхтаху, као да је [illegible] а [illegible] их да отвори [illegible] Казимир [illegible]. Одговор је [illegible] на послужитеље, страном на страни [illegible] с особитим [illegible].

— [illegible] несретника, рече Казимир [illegible] се достојанствено: [illegible] безобразан!

Ђорђе баци страшан поглед на послужитеље и они се не смеше к њему [illegible] су му ударце још [illegible].

Затим се окрену Казимиру.

— И ви, и ви можете тако што говорити, зар сте већ заборавили овај лик? рече и оштро погледа у очи противника.

— О та добро се сећам на лик кријумчара лопова, који је баш добро дошао, да полиција — —

— За име божије, Казимире, ви се варате, упаде му у реч Марија — то је Ђорђе, мој пријатељ, рођак, братић и — — (то рече полако) — и избавитељ ваш.

Та је појава грозно дивна била сама по себи. Ђорђу је од увреде и понижења срам облио лице и он је стајао онде као горућа кућа, коју је над главом господаревом запалио зликовац, од кога се он могао само добру и благодарности надати, а који сад ироничним осмејом гледи у елеменат, који уништава. Таком зликовцу беше подобан Казмир, — при осећају своје нискости побледи му лице. А она, која беше у стању да угаси пламен, ступила је на среду с по енержије — и то је највећма болело Ђорђа.

— Хоћу да говорим, и морам с тобом да говорим, Ђорђе, — шапуташе брзо Марија, — иди за овим послужитељем у моју собу, чим се будем ослободити могла и ја ћу доћи онамо.

Ђорђе не проговори ни речи, и остави дворану у пратњи оног послужитеља, ког му је Марија назначила.

Присутнима, који пређашње догађаје не знађаху, беше та појава наравно непојмљива. Једни бацаху тужне погледе за лепим младићем, који одлазаше, други се осмејкиваху; а они, који су завидили Каз-

мноу и Марији, правили су епиграме на породично стабло ове последње. Уздржљивост и забуна овлада над свима присутним, ал' у највећој забуни беше домаћица, која је страшно негодовала, што се баш на њеној вечерњој забави догодио случај, који ће неколико недеља бити предметом модерног брбљања.

У тај мах се отворише широм врата од дворане, и друштво би позвато к столу. Ваљда никад, од када се дају на земљи вечерње забаве са игранком, не дође такав позив у бољи час.

Ђорђе је седио на балзаку женске дворане и гледаше с непомичним погледом у месечну светлост горуће лампе, која пред њим стајаше. Чекао је, ал' му време не беше дуго, — памет му је стала, заборавио је мислити, у жилама му је врила крв.

За кратак четврт сата, како му се преобрази свет! Врата се тихо отворише и Марија уђе и собу. Ђорђе се подиже са свога места. Од четири месеца дана беху сад први пут заједно између четири ока.

Ћутање, које је трајало један тренутак, прекиде Ђорђе.

— Маријо! рече и баци дуг, тежак поглед на девојку, — Маријо, ти си и у том вилинском оделу лепа, дивна; скоро си лепша, нег' што си била код куће у оном картонском оделу и у оним нисним собама. . . . .

— Није ти никад био обичај, Ђорђе, да ми ласкаш, а сад — —

— Имаш право; они тамо унутра су вичнији том занату. — Маријо, знаш ли ти, ко је онај човек, који је с тобом играо, који је онако топло и из дубине душе погледао ти у очи, који је по томе мене до живца увредио, и наложио слугама, да ме избаце?

— Он је онај исти, кога си ти оне ноћи пре мог одласка избавио из алијонске пећине; — одговори усиљено мирним гласом упитана.

— Коме сам ја живот спасао, продужи Ђорђе, јер си рекла, да нам не може љубав имати светијег извеснијег блаженства од спаса тог живота. — Марија, ти волеш тог човека! додаде дрхћућим дубоким гласом.

Нема оштријег соколовог ока, од љубоморног љубавника; с једним погледом види он међу најтавније боре срца. С тим Ђорђевим речима се помеша и неко сумњичење, и дао би био силне године из свога живота за једно одричуће слово.

Ал' Марија се загледа у извезено цвеће на ћилиму — и ћуташе.

— Девојко, ти љубиш тог човека! опетоваше Ђорђе после једног тренутка, који је у себи садржавао столетњу муку. Ал' те речи не изговори сумњиво, већ громовитим гласом пребацивања

— Јест, ја га љубим, рече она, а душевна одважност, која, као да ју је за кратко време оставила, враћаше се све боље; ја га страсно љубим и готова би била рајског блаженства дати за његов један поглед, за једини притиштај руке. Знам, да је право лудило, што Казмира љубим; слутим, да ће ме страст одвући у пропаст; осећам, да сам се тим смртно огрешила о најплеменитије и најискреније срце, и зато се опет, Ђорђе, зато се опет у тренутцима мога лудила осећам сретном, и као да сам опсењена, тако хитам у пропаст своју, и према теби не могу ништа друго учинити, доли клечећи те молити за смрт или опроштај!

Ове речи већ је клечећи рекла и шчепала с обема рукама као лед хладну младићеву руку, те ју је притиснула на своје врело чело. С наслоњеном главом на Ђорђева прса стајала је пред њим, лепе њене црте наруши жалост, горди стас њен се смањка под тежином бола, с лица јој спаде пупољак младости, као што лишће спадне с оног дрвета, ког гром расцепи на двоје.

Оба ова бића беху у том положају вредна рембрандове кичице.

— Заповеди срцу твоме, продужи девојка, да од овог тренутка на веки заборави љубав недостојне, и из резултата пресуди, да ли могу ја заповедати моме? С брзином као стрела се уврти у њега тај убитачни осећај, дотле ћу живити, док је у њему стрела, ако је извучем, за њом

ће ми крв истећи. Уста ми гину од жеђи за чашом блаженства, и ја ју желим испити, па све да знам, да је у њој скривен место блаженства, отров.

Ђорђе скиде руку са врела чела њена. Иста поквашена беше сузама, ваљда првим сузама, које су од детинства потекле из маријиних очију. И ова женскиња се стиђаше, што је принуђена плакати, јер у руке сакри лице.

— Буди дакле сретна, Маријо, ако можеш, и ја нећу да ти сметам; одговори младић болним гласом; буди тако сретна, као што ја нећу бити. — — Буди сретна, опетова још једаред, тако ћу бар ваљда с миром умрети. И с тим речима је брзо и неприметно изишао из собе.

(Наставиће се.)

ЛАЈТНАНТ ФРАНЧИСКА СКАНАГАТА.

БИОГРАФСКА СКИЦА.

(Наставак.)

Отићи ћемо сад са Франчиском из академије, па је отпратити до региментe и пред непријатеља, а после ћемо видити, како касније као ваљана домаћица у двоструком својству кго жена и мати живи и делује.

Чим је Франчиска достигла своју жељу, те су је метли у војску, одмах је отишла у Беч, где јој наложише, да поведе транспорт један рекрута свом батаљону у помоћ; батаљон тај био је на десној обали Рајне близу Кела. кад је Франчиска дошла; био је у бригади генерал-мајора Финка, а на челу му је био мајор Сајтел. Кад су па неколико дана доцније Французи прешли преко Рајне између Килштета и Дирсхајма, мораде се батаљон тај повући у варош Манхајм. У то време склопљен је био мир у Кампоформију и тиме је рат био окончан. Зато се крене Сканагатин батаљон 9. Децембра у Ческу, па онда у Шлеску, па ту је неко време остао у Тропави, а затим у Јегерндорфу; доцније, 17. Марта 1798, оде у Штајерску, па се ту потуцао по разним гарнизонима, док није најпосле био премештен у Целовац, где је био неко време на миру. Док се „фенрих“ Сканагата у том гарнизону одмарао, а све једнако гледао, да га не ухвате, да је женско, — добије други један „фенрих“ те регименте вест, да су га преместили у један од четвртих батаљона, које су сасвим из нова створили, да би војску повећали; налог тај зло је подесио [illegible] официра, јер је био сирома, те је [illegible]ао оставити жену и децу у Целовцу, [illegible]ћи на ново своје опредељење.

Франчиска је била тронута незгодним домаћим околностима свога друга, те намери, да га позове, да се с њиме промене. Било је три разлога, са којих се Франчиска на то решила: прво јој је жао било друга, па је хтела да му помогне; друго, хтела је, да се и сама извуче испред несносне сумње оних особа, које су је чешће виђале, те тако најпре могле докучити тајну њену; више пак, него ти разлози, довела је Франчиску до те намере нестална нарав јој и воља, да види нове земље, уместо да уплесњиви од дуга времена у гарнизонском животу. Кад је замољена промена обојице официра добила више саизвољење, оде Франчиска 17. Августа 1798 из Целовца, те се прво упути у главну варош Моравске, а одатле продужи пут до Лублина у Галицији, где је био четврти батаљон регименте Колоредо. 23. Септембра приспела је у ту штацију, па је онда доделише у компанију капетана Кинског, која је била у Сандомиру.

Потпуно се слагало са укусом, навикама и потребама тајанственога „фенриха“ то, што је тако хитро једно за другим мењала гарнизоне. Кадгод се Франчиска селила, свагда ју је мање тиштао терет с тога, што се преобукла; била је задовољна, кад је око себе виђала сасвим непознате, стране људе, који нису ни марали, а камо ли ишли за тим, да пазе на загонетно понашање младога официра.

Јако се једаред застравила у Сандомиру; побојала се, да ће је ухватити. Одилазила је наиме у тамошњу касину, у којој се скупљао

сав отменији свет варошки; неколико женскиња, које су такођер долазиле у касину, било да им је у очи упала Франчискина спољашност, било његово сувише скромно понашање, доста то, стану сумњати, те саопште једна другој сумњу своју; е тако ти једно вече ево неког младог фићфирића Сандомирског, ни пет, ни шест, него хајд', па Франчиски у очи: „Знате ли ви, господине, шта госпе на вама примећују?“ — Франчиска је слутила, камо циља тај ћифта; али скрије своју забуну, колико је могла, па одговори, да би желила, да дозна, шта ли то госпе имају да замере тако незнатној особи, као што је она. „Но,“ на то ће опај, „госпама се чини, е изгледате сасвим као преобучена девојка.“ Франчиска се на то стаде од срца смејати, па одговори том господичићу сасвим у шали: „такво питање могу решити само госпе, а ја сам слободан, замолити вашу госпу, да ми буде судија.“ Тај је одговор био исто тако смео, као што је и изазивање било сувише слободно. Младом се господичићу учинило, да је паметније повући се, те је уверавао, да му није ни на крај памети, да иоле поверује ћакању беспослених женских и да је само хтео сасвим искрено да каже „фенриху“ оно, што је ова или она женска зањ као рекла.

Тек је једна опасност прешла, а случај, који је хтео, да јако искуша Франчискину сталност, донесе са собом, те се нове опасности изродише, па доведоше јуначно девојче до тога, да изнађе нова средства, којима ће се извући из опасности.

1. Фебруара 1799 дође компанији, у којој је био „фенрих“ Сканагата у Сандомиру, налог, да оде у Келм; Франчиска се томе зарадовала као мало дете, јер је тако утекла испред погледа Сандомирских женскиња, које су ју гониле, да буде још предосторожнија, и још већма на себе пази, но до сад; но на путу напађе на њу ужасно трзање у удовима, те је с тога морадоше транспортирати у Лублин, где је тада био штаб регименте.

Болест се тако изврзла, да је Франчиска морала пуна два месеца лежати у постељи; а морала се и лечити, јер је болест била опасна. Сирота Франчиска није ретко долазила у прилику према доктору, кирургу, па највише — према оном, што ју је дворио. Морала је испред сваког скрити ону кобну тајну, а од по муке би било сад, дознати за њу, да није Франчиска у тој одсудној епохи удвостручила била пажњу своју, јер се сад и опасности, да, рекао би човек мреже удвостручиле што их је судба подметала под ноге женском ратнику. Разуме се по себи, да јој је опасну бољу још увећавао непрестани страх, да ће је ухватити. Како за целог тог боловања није кадра била, ни једним удом маћи, а сво јој тело било раслабљено, то се морала у свему сасвим подати војнику, који ју је служио; срећом је тај момак био такав простак и глупак, да није ништа ни приметио, што би другом можда врло сумњиво изгледало, те тако није за ништа даље марио, само ако је одслужио некако своје.

Кадгод дође разговор на ту тужну периоду њеног живота, хвали се благодарна Франчиска лепим доказима саучешћа и наклоности, које јој је за тог боловања указивао капетан њене регименте; необично јој је то срцу годило у земљи, где ни једне душе није познавала.

Чим је оздравила и сасвим се опоравила, премести је дворски ратни савет у банатску граничарску регименту бр. 12, па јој издаде налог, да што пре онамо оде. Франчиска се од стика јави свом команданту, да жели да оде; овај је до душе исцрпио сав свој говорнички дар, да задржи виткое „фенриха“ све донде, док не би још боље ојачао, те доста оснажен био за тако далек пут, али нешто јогунаста Франчиска не хтеде одустати од тога, да одмах отпутује, уверавајући, да ће јој пут и непрестани посао на новом звању већма годити и опоравити је, него вечити мир и нерадња. 10. Априла крене се на пут, па ни за пун месец дана, 6. Маја 1799, приспе у Панчево, где је био штаб њене нове регименте. Очи јој се сјале од среће и задовољства, што јој се здравље повратило, али још више с тога, што су јој оставили оног слугу, који ју је у болести дворио; није се требала бојати, да ће је он ухватити, јер је био тако наиван и непокварен, да би чисто невероватно изгледало становницима жаркога југа, па и ладнокрвнијим становницима северних предела изгледало би, да једва може бити.

Франчиска је баш у онај мах дошла к својој новој регименти, кад се авансовало; како је била већ од најстаријих „фенриха,“ то је овом приликом очекивала, да ће постати лајтнант; али како ли се убезекнула, а и наједила, кад је видила. да су ју обишла два друга, који су били млађи. Ту ствар није хтела ћутке да пређе, него хтеде да истера мак на конац; та била је уверена, да „кон дитлисте,“*) што их је добила у регимента‑ма, где је до сад служила, не могу дати ни најмањег повода, да јој се што пребаци; те тако ти она, ма да је иначе била врло благе нарави, стане тужити се због тога, што су је обишли, изјављујући, да се не ће сматрати за достојну, да носи униформу регименте и часну хаљину царског официра, ако без приговора поднесе неправду, коју су јој нанели. Као одговор на ту тужбу добије под 13. Јулијем допис, који ју сасвим умири; регимента јој је наиме разјаснила, да су она два њена друга авансовала и њу претекла онда, кад још регимента није знала, да ће „фенрих“ Сканагата бити премештен; али да неће пропустити, чим се какво место упразни, те признати заслуге његове; а то се и збило на по године доцније — *1. Марта 1800.*

(Свршиће се.)

*) Сведоџбе о владању.

КАКО РАЗЛАЖЕ ПЛУТОНИСТИЧНА ТЕОРИЈА УПЛИВ СУНЦА И МЈЕСЕЦА НА ЗЕМЉУ ПРИ ПЕРИЈОДИЧНОМ ПОЈАВЉИВАЊУ ЗЕМЉЕТРЕСА?

(Свршетак.)

Сјећате се, гђе назначисмо три перијоде за чешће наступање потреса. Као најповољнију: *1. Највише их се показује, кад сунце и мјесец онако стоје, кад но проузрокују највећу плиму* и узбурканост мора. Слични уплив морају имати ова васиона тјелеса и на стаљену језгру земље, те будућ *њено дизање те притежљиве силе олакшавају,* бивају за то чешћи потреси, ако је сунце и мјесец у том положају.

Нашли смо: *2. Највише их бива по зими, а најмање по љету.* И овај однос постаје због *неједнаке* притежљивости сунчане на стопљену језгру, и то за ове двије годишње добе. Рекосмо, да је онај каталог основан на потресима са сјеверне поле земаљске. Кад је на њој зима, земља је у *перихелију* (Sonnennähe), а по љету у *афелију* (Sonnenferne); једноставније нам је рећи, чешћи су у *перихелију,* а рјеђи у *афелију.* Тако је и ово груповање потреса опет *спутано са притезањем сунца,* а уклоњено је и чуђење, које нас обузима, кад споменемо љето и зиму, јер нехотице помишљамо само на знатну промјену топлоте.

Још нам треба протумачити перијоду: *3. да су чешћи око по ноћи, а рјеђи око по дне.* Јер смо за ова два перијодична појављивања потреса узрок пропашли у неједнакој привлачивости сунца и мјесеца, то ћемо и за ову правилност попримити неједнаку притежљивост сунца, а то ћемо опровати и доказати. Покушаћу и овај заношмурени проблем са слиједећом сликом раздријешити:

Као свима недвојбену истину смијемо навести, да се земља окреће око сунца по стази, која је скоро округу подобна — у пакружници, *елипси* — и да се за 24 сахата једном окрене око своје осовине. Нек нам црта *АБ* преставља комад те стазе, нек сунце стоји у смјеру црте *ЦС,* а земља да се окреће по казивању стријелице. Цртама испуњени прсте‑

нак нек је земна кора, а унутрашњи прости дио узећемо за стопљену језгру.

Не ћемо се за овај пут обазирати на мјесец, на тога трабанта и кућнога пријатеља, који се и незван у све наше тајне увлачи. Узмимо, да се земља без њега око сунца окреће. Правилни оппход земље око сунца управљају двије силе; *једна је притежљивост* сунца, она земљу увјек к њему тегли, *друга* [illegible], кад би сама била, одвукла земљу све даље и даље од њега. Будућ обе силе непрекидно на земљу дјелују, постаде та крива ста[illegible], која се с *привидном* стазом сунца т. ј. с *[illegible]клиптиком* стапа. На сваком тијелу, које се наокруг врти или окреће, породи се кроз то [illegible]бање нека сила, названа *центрифугална* или [illegible]едобјежна, јер настоји тијело од средишта [illegible]даљити, *однијети*. Отуда слиједи, да у сва[illegible]ј точки елипсе привлачна, средотежна или *[illegible]трипетална* сила и *центрифугална* сила у *[illegible]новјесју* (Gleichgewicht) бити морају. Ако [illegible] прва надјачала, гибајуће тијело би се све [illegible]е и брже притезајућем примицало, те би [illegible]најзад с њиме сразило (као камен из пра[illegible] у вис бачен, кад се озго повраћа к земљи); [illegible]ргне ли *центрифугална* сила, онда би се [illegible]бјуће тијело све даље и даље од притежућега одмицало и никада се више не би к [illegible]у повратило.

[illegible]мо ли се к нашој земљи, видимо, [illegible] њени дио окрене око сунца за [illegible]е, но и да све земне точке нијесу [illegible]еко од сунца. Точка *а* ближа је [illegible]60 геогр. миља од средишта зем[illegible]чка *б* од средишта још је за 860 [illegible] удаљенија. Ова разна даљина у[illegible]днаку центрипеталну и центрифу[illegible]за поједине земне дјелове. Цент[illegible] сила расте са бржијем окретањем; [illegible] распознаје, да за исто доба, док [illegible] *а* потпуне округе око сунца начине [illegible]*на* код точке *б* већа бити мора, јер је [illegible]*јер* (Radius) округа, што га *б* опише, [illegible]ед онога, што га *а* начини. У истом од[illegible]мора и центрифугална сила код *б* већа [illegible]од оне код *а*.

[illegible] и притежљивост сунца није иста на [illegible]не точке. Знамо да она четворно или [illegible]*чно са даљином пада,* даклен у дво[illegible] даљини јест четири пута, у тростру[illegible]кој девет пута слабија . . . Ако ће које небеско тијело да се у затвореној пакружници око другога окреће, мора *његово тежиште* (Schwerpunkt) — овђе земље — *бити гђе и средиште, а центрифугална сила равна центрипеталној.* Рецимо, да је земља цртом *цд* пресјечена на двије поле, то ћемо код њих разно понашање примјетити. Свијем точкама, које су од сунца удаљеније од онијех у пресјечној пљосни (цд) припада већа центрифугална сила и изложене су мало слабијој притежљивости сунца; наопачно је код свијех, међу *цд* и *а* поредanима, те тако и сунцу ближима, — код њих је центрифугална сила *мања,* а центрипетална сила *већа.* Кад би била земља потпуно стопљена кругља, па без *ротације* (окретања), заузела би усљед тога подобу елипсоида (налик на јаје), дуља осовина упирала би у сунце, што је код слике *Д* назначено. Али земља крије у себи стопљену језгру, која је омотана *крутом, али танком кором, и окреће се без престанка* око своје осовине. Највећој притежљивости извржена је кора код *а;* она израђује, да се ту кора одигне, а да језгра иза ње мало заостане, јер почам од те точке бива средотежна сила све мања, а средобјежна све већа. Јер је *кора земна* крута саставина, учествоваће и точка *б* при овом јачем натезању точке *а*, — а међу тијем ће под точком *б* непосредно лежећи дио стопљене језгре осјетити *највећу центрифугалну* силу у оном часу, кад је *најслабија средотежна.* Посљедица тога максимума једне, а минимума друге силе, биће ако и не прејако притискање или *тлак језгре на кору код точке б,* и ако има пукотина или расјелина у том предјелу, напуниће и њих, јер се стопљена маса у тај пар лашње попиње.

Рекли смо, сунце стоји у смјеру *аС.* Слика нам казује, кад је точка *а* окренута к сунцу, да је на њој по дне, а на противној *б* по ноћи. Окретањем земље око своје осовине непрестано се мјења положај појединиех точака, посље дванајест сахата дође *а* на мјесто *б*, а ова на њено мјесто. Око по ноћи, т. ј. кад дође точка *б* на своје првобитно мјесто, заузимају и остале точке свој пређашњи положај; тако се повраћају одношаји, за које већ рекосмо, да *олакшавају* пењање или дизање стопљене масе на врх. Ево видимо, да се о

вом теоријом даде разјаснити то чешће појављивање потреса око *по ноћи;* а и чешће наступање по зими није се отело плутонистичној теорији, дочим нептунистична ове законите неједнакости доказати не може.

Ја се надам, е вас ово подуже посматрање потреса не ће у сну узнемиривати, и ако се чешће по ноћи појављују. Ако кад осјетите потрес, не пропустите, а да на сахат не погледате. С тијем ћете се одужити знаности, која вам је дотлен доста добра учинила.

Мојо Медић.

ЛИСТАК.

НЕШТО О ИСТОРИЈИ ОБУЧАВАЊА ГЛУВОНЕМИХ.

Осим Квинта Педија, који је учио сликарство, и који је у својој струци — као што нам прича Плиније — показао сјајан напредак, није нам више ни један глувонем познат, који је у староме веку школован.

Из средњег века знамо само, да је неки владика Јон Хагулштат у Нотумерланду научио једног немог говорити.

1. Први, који је глувонеме обучавао методички, био је Шпањолац Петар де Понце (умрьо је године 1584). Његови ђаци показиваху сјајан напредак, тако, да су неки од њих неколико језика говорили: шпањолски, латински, јелински и италијански. — При свем том, што је године 1620 Бонет у своме спису „Reduccion de las letras y arte para ensenar a ablar los mudos“ показао: како се глувонеми обучавају, при свем том, велим, остадоше глувонеми по смрти Бонета у Шпанији заборављени чак до 1800-те године, а тада је подејствовао Јосиф Алеа — абе де л'епеов ђак — да се у Мадриту оснује за њи један завод.

2. Енглез Џон Булвер издао је две књиге на свет: једну године 1644, а другу 1648, у којима је говорио о својој методи обучавања помоћу мимичких знакова и помоћу прстнице (дидактологије*). Своју методу назвао је: хирологија и хирономија. У Енглеској било је и учитеља, који су учили своје ђаке говорити. Валис (умрьо је године 1703) професор математике у Оксфорду, одликовао се нарочито у томе. Он је своје ђаке представљао разним друштвима, па и самоме краљу. — Први завод за глувонеме у Енглеској основао је Браидвод у Единбургу године 1760. Браидвод је свој завод — у коме се неговала немачка метода — преместио године 1783 у Хакнеј код Лондона.

3. У Холандији занимао се швајцарски лекар Јован Конрад Аман обучавањем глувонемих, који их је — без да је за остале своје колеге знао — учио говорити. У исто доба учио је у Холандији глувонеме говорити и Хелмонта.

4. У Немачкој обучаваху глувонеме: Агрикола, Јоахим Паша, Кергер, Рафајил, Ласијус, Арнолди, Самујел Хајнике и др.

Од свију понајбоље се одликовао Самујел Хајнике, (рођен у Научицу) који је усавршио амавову методу, пошто се упознао са књигом „Surdus loquens“, (коју је Аман издао године 1692), што је и сам признао у своме спису „Beobachtungen über Stumme und die menschliche Sprache.“ — Хајнике је почео дејствовати као учитељ глувонемих године 1754. Године 1777 позвао га је изборни кнез од Саксонске, Фридрих Август, у Л

*) Дидактологија или прстница — као што је ја зовем — означава поједина слова разним положајем прстију; и то шпанска прстима једне руке, а енглеска прстима обе руке. Прву сам крстио „једно-ручна прстница,“ а другу „дво-ручна.“ И ако се Пиру, некадањи управитељ завода за глувонеме у Нанцију, изразио у своме спису „Méthode de dactylologie pour l' éducation, l' instruction et les relation des Sourds-Muets dans la famille, l' école, primaire, l' institution et le monde“ к жесток привржени прстнице, то ипак за то не м да је препоручим, јер је непрактична. Читаоци н замисле време, које би протекло, док би разним ложајем прстију означили само она слова, која налазе као наслов на пирувљевој књижици, па з да ће уз мене бити — исто тако не могу ни по логију да препоручим, која би могла пре да жи за тајно договаране

писку да оснује тамо један завод за глувонеме, где се 1778 одселио са 9 својих ђака, и где је положио темељ првом таком заводу у Немачкој.

5. У Францеској обучавао је глувонеме Португалац Јаков Родерик Переир, који је већ 1748-ме године своје ђаке представљао разним друштвима, између којих и сина војводе Сабуро де Фонтена, чијем се знању сваки дивио; но тек Абе де Л' Епеу бејаше суђено да постане оснивач првог завода за глувонеме у Францеској. — Карел Михајил Абе де Л' Епе рођен је у Версаљу године 1712. Учитељ глувонемих постао је сасвим случајно: године 1756 дошао је у стан једне удовице, где је затекао две девојчице при своме раду. Епе их је поздравио, ал му оне остадоше одпоздрав дужне: кад им је дошла мати, тужио јој се због нанешене увреде и тада му је она кроз плач казала: да су јој ћери глувонеме, и да је њена жалост тим већа, што им је недавно умро учитељ — свештеник Ванин — те да су тако остале без наставника. Епе сажаљеваше несретну мајку и обећаше, да ће од сада Ванина заступати. До тада није имао Епе ни појма о обучавању глувонемих. Он је при настави својих ђака пошао ваниновим путем — обучавао их је као Јоахим Паша и Фрања де Салес помоћу слика, које је објашњавао гестикулацијама. Доцније дошло му је у руке бонетово дело, за чију је љубав научио шпањолски, и чију је ваљаност признао. Године 1760 основао је Епе у Паризу један завод за глувонеме, те је тако — као што смо већ у напред рекли — постао оснивач првог таког завода у Францеској. Његова је топла жеља била, да му завод постане јаван — државни. По његовој смрти, године 1791, испуњена му је жеља. Епе беше својим ђацима не само учитељ, већ у једно и отац — он се за њи очински бринуо.

6. У Аустро-Угарској основан је први завод за глувонеме у Бечу године 1779. Оснивач тог завода био је сам цар Јосиф II. на кога су се и многи други угледали: Кад године 1770 владала у Чешкој глад услед две неплодне године, која је многу децу лишила својих старатеља, смиловао се на тих сирочад Гашпар гроф Кинигел, чијим је посредовањем основан за њих један завод у Кожиршу. Број тих питомаца у кинигловом заводу нарастао је брзо на 42. Кинигел не хтеде да остане само при овом доброчинству — он је намеравао, да оснује још један завод, чега ради се обратио на цара Јосифа II. за савет, који му предлагаше: да оснује у Прагу један завод за глувонеме; и који му обећа: да ће га у том подузећу по могућности потпомагати. Да би се могао расход намирити, склопило се једно друштво, које се обвезало: да ће за ту цељ дати сваке године једну извесну суму новаца; и које је изабрало Кинигла за председника кураторијума. Сад се Кинигел старао да нађе за глувонеме једног стручног наставника; тада бејаху у Аустрији учитељи глувонемих редки, па с тога је било тешко таког наћи; на срећу нашао се Карел Бергер, који је радо примио киниглову понуду: да ступи као учитељ у ново-основани завод; те тако буду у завод уведени 6 ђака (7-мог декембра 1786-те године). До године 1791 управљао је Кинигел заводом, а те године премештен је као окружни начелник у Локет, но и удаљен од свог завода није заборавио глувонеме. — Карел Бергер упознао се с методом обучавања глувонемих на бечкоме заводу, на коме је тада био управитељ П. Шторк, који је био послат од цара Јосифа II. у Париз, да се тамо спрема за учитеља глувонемих, па с тога се испрва и на прашком заводу неговала францеска метода, која се брзо немачком заменула. Сад је у Прагу уведена Фростова метода — метода, која не одбацује ни францески ни немачки начин обучавања.

7. У Русији основан је први завод за глувонеме под управом Пољака Сикарт-Сигмунда у Павловој тврђави године 1806. Исти завод — у коме се негује немачка метода — премештен је године 1810 у Петроград, где се и сада налази. Први ђак тог завода био је (по казивању „Голоса“ од 1879. године) Аца Мелер, који је показивао такав успех у наукама: да је могао по свршеним својим штудијама примљен бити у државну службу; у којој је служио 36 година, и у којој је дотерао до саветника. Аца Мелер написао је и једну књигу, која је говорила о оснивању завода за глувонеме.

8. У Швајцарској основан је први завод

за глувонеме године 1809 у Цириху, под управом Шибела.

9. Од свију европских и ваневропских држава Америка се најбоље побринула за своје глувонеме поданике. Она не само да имаде за своје глувонеме *довољан број разних нижих школа,* она је за њи подигла у Вашингтону *чак и један универзитет.* — Први завод за глувонеме у Америци основао је Галодет у Харфорту године 1817.

10. Завршујући овај чланчић — у коме је ушло и нешто познато из мојих досадањих радова — не могу, а да не додам: како се и код нас у Србији ради на оснивању једног завода за глувонеме. Има изгледа, да ће се такав завод у Нишу основати.— Остављајући за други пут, да о том проговорим коју реч више, нека ми буде дозвољено за сада рећи: да би требало неговати у нашем заводу францеску и немачку методу. Наш завод требао би да буде подељен у два одељења: једно за ђаке са нормалним органима за говор. Први би требали да уче немачку методу; а други францеску и читање са уста других. Оба ова одељења морају једно од другог строго изолирани бити, тако, да се не би могли дружити ђаци једног одељења, са ђацима другог одељења. ху².

ПИСМО С. П. КНИЋАНИНА.*)

Господине!

Истина є, да су мађари ушли у Бечкерекъ, но само са 5 топова и 1000 войника, а остало є све у Меленцы, єръ се Мађари бое, да имъ я за леђа незаиђемъ, ако бы и далѣ напредовали, синоћъ су Мађари на Бачкій Бечей читавъ сатъ са пароброда пуцали, мислећи, да самъ я јошъ у Бечею, но на жалость морадо ретерирати збогъ неодржане одъ Г. Тодоровића речи. Кадъ є Г. Тодоровића у Томашевацъ дошао, онда є на предложенѣ Хердіево рѣшено, да се ретерираю у Белуцркву, а овамо све напусти, на то Г. Стефановић майоръ дигне се и протестира противу тога говорећи, да ніе праведно оволикій народъ упропастити безъ нужде, а Херди, кадъ му одговори, да онъ неће да зна за народъ, него за цареке топове и династію, онда истый Стефановићъ даде оставку на царску службу и оде у Панчево. Речено заключеніе Диктатора Хердія тако є опечалило Панчево, да су Панчевцы одма заключили депутацію шиляти Мађарима и нъима се предати, но Николче Костићъ предложи, да се найпре депутація пошалѣ Г. Патріярху, и нѣга пыта о станю ствари, и тако є и учинѣно, но пре овога ясамъ писо обществу Панчевачкомъ, да у случаю далѣ ретераде Тодоровићеве мене о томе благовремено извѣсте, пакъ ћу я одма оставивши на Вилову и Мошорину посаду, са своимъ войскомъ къ Панчеву похитати, и нећу Панчево напустити, докъ єданъ мой войникъ трае, и тако само, ако за благовремено извѣштенъ будемъ, да є Тодоровић кудъ одмарширао, я одо у Панчево. Правителство Србско чувши, да Г. Тодоровић непрестано ретерира, и да самъ я у Бечею, боећи се у томе какве издае рѣшило є мене и мою войску у Србію позвати, но Представникъ Княжескій Г. Патроніевићъ, коме є то наложено, да то учини, єдно збогъ тога, што є Руска войска у Моравію већъ и у Ердель прешла и далѣ на Мађаре ударати намѣрна, а друго што є Свѣтлий Банъ у Осеку и напослѣдку збогъ тога, што є и Г. Патріярхъ и Маерхоферъ и Рускій Конзулъ моліо, да Правителство Србско речено заключеніе неизвршуе, — ніе мене позвао натрагъ, него є само пытао, у каквом се станю налазимъ. Ясамъ Г. Тодоровићу писао толико за нѣгову ретераду, да ће се сигурно на мене разсрдити, но я зато немаримъ, нити тражимъ какву милость, єръ самъ само дошо, да воюемъ за слободу Србства, а Г. Патріярху я самъ писао, да заповеди Тодоровићу, да напредъ иде, и да неретерира, и онъ ми є одговоріо, да є заповедіо то исто Тодоровићу. Мое мнѣніе я ћу Г. Бану као мужу, коме срећа Славенства и єдинство монархіе найвыше на срцу лежи, предложити и доставити му, како бы требало напредъ одавде оперирати, уєдно ћу му и то представити, да бы потребно было, іошъ сада у виду имати и постарати се, одакле ће се грдне штете Србима одъ Мађара учинѣне накнадити, а онъ сигурно своіомъ важностћу кодъ двора може много на то дѣйствовати. У осталомъ поздравите тамо любезно све пріятелѣ народа и цара, особито Г. Мамулу мога комората, коме и ово писмо знаня ради сообштити немойте пропустити. Єсамъ вашъ

У Жаблю, 22. Апр. 1849.

Почитатель и братъ

С. п. Книћанин.

*) По неким знацима, а и по месту, где се ово писмо нашло, рекли би, да је писано пок. ђенералу Петру Биги. Уредн.

РАЗНО.

(Кућа од хартије). На светској изложби у Сид беше има једна кућа, која је са свим од хартије начињена. И цели унутарњи намештај, светилници, пећи, ћилимови и завесе, укратко, све је од хартиј направљено. У тој су кући давали многе свечане руч кове, при којима је посуђе, ножеви, виљушке, чаш и све од хартије било. — Него јела јамачно нис била од тога материјала.

(Стари обичаји). Кад се Рошфор враћао из нов Каледоније, сврне и на Сандвичка острва, и ту с чудио, како је култура у оних урођеника напред

вала. Њему се то није допадало, те ће овде јавно рећи, како се он томе није надао, него је мислио, да ће наћи у оних становника стару природност и да се држи својих прадедовских обичаја. На то ће му један одговорити: „Срећа ваша, што је тако! — Рошфор запита зачуђено: „А зашто то?“ — „Јер вас не би сад било у животу: да се ми држимо и сада наших прадедовских обичаја, то би ми вас одавно већ појели.“

(Добра досјетка.) Дошли Цигани у село П., па ће стати мало код кириjаша Н., који је имао велику штајерску кљусину; сва је била очапана, а није ни чудо, јер је све до Карловца знала за сваки завој, сваку низбрдицу, а имала је у копиту и број ћукова. — Хоће кириjаш да пазари с Циганином за његова коња, и одмах га пита, шта ће му он дати прида. Циганин неће мачка у врећи да купује, он је кајил коња виђети. Е, није друге, доведе кириjаш коња; кад га Циго спази, алакнуће: „Хм, да су ми још така три, чудно ли бих купус оградио.“ —д—

(Куга.) Год. 430 пр. Хр беше кужна година у Атини. Улице беху препуне мртвацима. Најстрашнија кужна година, коју повесница памти, беше година 1348, тада је у Хини у Азији 13, а у Турској 23 милиона људи поумирало, а у Фиоренцији у Талијанској за 5 месеца — од марта до јулија — преко 100.000 душа поумирало. Куга је увек из Азије долазила. Душан М.

КОЊИЧКИ СКОК БР. 2.

САСТАВИО ЈОВО ВОЈНОВИЋ.

гле	га	ли-
ца		ло?
ру-	и	мо-
ло	ни-	ме-
зе-		и-
сто	ни-	ле-
гу-	је	та-
ло		бис'
по-	ко	тво-

за-	ни	пе-	бе	за-	чу-	у	му	мо-	но	скри-	ла	куд'	ма	гра-	лом-	ка'	ја	сре-	је-	ра-
вац		ће!	па		иле-	ја		ср-	[illegible]		пес-	на		че	мо-		го-	ње-		че.
вен-	мап	те-	сти	рап-	че;	цу	до	тај	ком	га-	се	пла-	но'.	ље-	у	са-	ћо	лен-	ри	но

ви-	об-	мра-
јаш		но...
сад	ло	ви-
ја	о	се
што		мо-
ка	звез-	па
за	ла	се-
да		до-
би-	об-	сваг-
ком	свет-	ми
си		ла
ка?	и	ла
од	се	не-
ти		јеш
кри-	ме-	зар

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА

бр. 1.

Имам песме, ако немам злата,
Песме, бисер драгој око врата,
Ситне, мале, нек јој боље личе
Нек их више, нек се, више диче,
Савиће се бисер око злата,
Савиће се трипут око врата,
Што претече, нек у недра пане...
Мој је бисер, а на мом је цвећу
Завидећу, — ал' замерит' нећу.

Разрешили: Гђце Јулка Грујићева у Силбашу; Анка Будаји и Софија Димитријевићева у Н. Саду; г. Жељко у Карловцима; гђца Милева Јовановићева у Перлезу; г. Мита Радосављевић у Митровици; г. Божидар Ђорђошки, гимн. у Врбасу; гђца Зорка Станковићева у Стапару; гђца Стаза Т. Јовановићева у Новом Саду; гђца Милева Г. у Перлезу; гђца Милева Ћурек у Ср. Карловцима; Никола Комбарић у Карловцима; г. Стеван Балтановић у Марковцу; гђа Мара Нешковићка и гђца Елиза Андреовићева у Чакову; г. Радивој Кошутић гимн. у Новом Саду; Иван Иванић и Ђ. Обрадовић гимн. у Карловцима.

(Увело цвеће оживети.) Цвеће, кад је одсечено и кад се метне у чашу с водом, а оно се не држи дуго, но наскоро увене. Неко се даде дуже одржати, кад се вода у чаши сваки дан мења, и кад се у воду метне мало салитре. Али и сасвим увело цвеће може се опет оживети — као што неки тврде — кад се метне у сасвим топлу воду, и то тако, да две трећине стабљике дође у воду. Кад се вода охлади, обично је цвеће већ добило своју свежину. Онда се стабљике доле с једнога палца потсеку и цвеће се онда метне у свежу (хладну) воду. Цвеће, које је врло нежно и слабе и беле ведре боје, не може се сасвим повратити, као цвеће угасите боје и чвршћа цвета.

(О падању звезда) говори се у нашему пароду различито. Једни држе, да кад звезда падне, онда роб из затвора утекне. Други опет држе, да онда ко умире, јер сваки имаде своју звезду горе на небу. Год. 1833 између 12. и 13. нов. ноћу пало је 24.000 таквих звезда, а год. 1366 окт. 4. падале су у таквој мери, да их нико није могао избројати. Редовно падају у великом броју, и то између 12—13. нов. и 9—10. августа у години. Душан М.

НОВЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

Клетва полуделе. Роман. С енглескога по немачком преводу. (Прештампано из „Видов-дана“). Друго издање. Може се добити: у књижари Велимира Валожића у Београду, и у српској књижари браће М. Поповића у Новоме Саду. 1881. Цена 85 новч.

Животопис и доброчинства Божа Бошковића, написао пријатељ и познаник Ђорђе Николајевић. У Задру. Брзотиском „Народнога листа.“ 1880. Са сликом Божа Бошковића.

Народна библиотека браће Јовановића у у Панчеву. Изишла је свеска 5. *Лажни цар Шћепан мали I.* Написао П. П. Његуш. Цена 16 нов. (35 пара). — Претплата на 24 свеске ф. 3.50 (7 дин.).

Нови век, лист за политичне, привредне и просветне интересе народа. Одговорни уредник и издавалац Велимир Ж. Јовановић, правозаступник. Овај лист ће излазити од нове године 1881 двапут на недељу (а по потреби и чешће). Цена на годину 12 фор. (18 динара). Претплата се шиље уредништву и отправништву у Београд. Балканска улица бр. 9 или књижарама Валожића и Пурића.

Голуб, лист за српску младеж, што га уређује Јов. Благојевић, а издаје књижара Миливоја Каракашевића у Сомбору, излази од нове године на повећаном формату (величина табака као у нашег „Јавора“). Одабран и ваљан садржај и малена цена (4 ф. на читаву годину) препоручују веома овај лист за српску децу.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Позив на претплату. Од нове 1881. године ступа *„Фрушка гора“* у свој четврти течај, па ће програму своме верна, у току године 1881 доносити сљедеће предмете. Са гледишта привреде побринуће се „Фрушка гора“ да нашег земљеделца у струци пољоделској и винарској поучи — не мање, да га упути, како ће пчеларство и стоководство што боље унапредити моћи. — Са гледишта поуке доноси ће „Фрушка гора“ разноврсне знанствене чланке: између осталих писаће из практичног живота правосудног, а илустроваће их разни примери. такођер из живота поцрпљени; надаље доносиће земљописне црте, чланке из хигијене или о чувању здравља, чланке о унапређењу школе, цркве и т. д. не мање и све новости на пољу литературе српске и хрватске, које јој се од аутора или иначе до знања донесу. — Тако исто увршћаваће се у лист „Фрушку гору“ сви на привреду и поуку односећи се дописи и критике — како би се поједине у ту струку засецајуће мане. отклонити могле. — Са гледишта забаве доносиће „Фрушка гора“ разне песме, разне новеле. хуморескe, анекдоте, загонетке, аритмогрифе. коњичке скокове и т. д. У овај лист увршћаваћемо и разне огласе уз најумеренију цену, а да ће она п. н. господа. која своје разне производе и т. д. у нашем листу оглашивала буду, велике користи из њих црпети, произлази од туда, што ће сваки број пуних 8 дана, до изласка другог броја на јавним местима лежати. Лист ће излазити сваке недеље на читавом табаку — великог формата — а цена му је заједно са доставком у кућу, или наплаћеном поштом, за три месеца 1 ф. односно на по године 2 фор. а на читаву годину 4 фор. а. вр. а за иноземство годишње 5 фор. а. вр. — Г. г. дописници добиће лист бесплатно, а за стручне чланке даваћемо награду по предбежном уговору. И наручбу без новаца на наш лист уважићемо, чим се дотични писмено изјави, да ће нам при измаку од три месеца дана претплату послати. — Српске књижевнике молимо, да нас својом умном снагом потпомогну; а пријатеље наше молимо, да нам наше подузеће купљењем г. г. претплатника уз обичну награду потпомажу. ═ Ко нам пошаље претплату од 4 фор. за читаву годину 1881 у напред, добиће нап шаљив лист „Зољу, која 12 пута у години излеће, и путем пренумерације годишње 2 фор. а. вр. кошт као прилог „Фрушкој гори“ бесплатно, дочим ће с осталој г. г. претплатницима, који годишњу прет плату од 4 фор. у напред положили нису, више спо менути лист „Зоља“ уз наплату од 1 фор. годишњ или 25 новч. на четврт године као прилог „Фрушко гори“ слати. — Писма и новце молимо, да се благо времено управе на уредништво

„Фрушке горе“

у Митровици.

ОДГОВОРИ.

*Г. Н. Н. у *.* — Примили смо са захвалношћу по слату нам „Задаћу“ заједно са одређеном наградом но не можемо је штампати дотле, док не будете так добри, да и решење уреднику поверите. Молим дакле, да нам то учините ма и опет анонимно, нама се чини, да ми у збирци наших писама имам и један врло сличан — да ли и истоветан? — ру копис. Чим добијемо решење, одмах ћемо задаћу шта пати и у своје време објавити, ко је погодио и за служио награду, коју сте изволели одредити. Дотл примите нашу топлу захвалу на пријатељству, шт га према нашем листу показујете.

☞ **„ЈАВОР“ за г. 1880 може с добити (у потпуним бројевима) по фор. Администрација.**

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику. а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стр не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 4. У Новом Саду, 25. јануара 1881.

ФИЛОСОФ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА.

ОД ДРАГОМИРА БРЗАКА.

I.

Господин Мита Јеленић био је философ. Управо он није никад говорио за себе, да је философ, није се никада тиме разметао; али кад је који учинио какву глупост, он би слегао раменима, направио страшно озбиљно лице, па рекао: *„Није философ!“* или кад би чуо, како се какав сиромашак јада, да га је сустигло оно, што се у нас обичних смртних људи зове несрећа, он би увек имао при руци готову стојичку утеху: *„Философ не осећа бол!“* Еле оваке, као и многе друге околности из живота господина Мите, учинише, те га је сваки, који га познаваше, звао са свим просто г. Мита философ, а почем г. Мита овај назив није никада одбацивао, него га је, шта више, са осмејком — ни најмање философским — примао, то ћемо и ми да га усвојимо и [illegible]а га зовемо: Господин Мита философ.

Но да не би судили о њему онако [illegible] од беде, и тиме, наравно, грдно увредили г. Миту, ајд' да прођемо његов живот [illegible] praxi; јер треба да знате, он је [illegible] говорио, да се тек у животу — ка[illegible]говом, тако у опште и у свију — јавља права философија, а да је философ теоричар прави шмокљан, који се за сламчице хвата, а балване не види.

Дакле наш г. Мита Јеленић био је правозаступник „душом и телом.“ У Београду је свршио права, у Београду је положио адвокатски испит, па је у Београду и постављен био за правозаступника. Кад бих вам стао причати његов живот од најранијега детинства па до ове данашње славе његове, то би нас страшно далеко одвело. Оставимо то каквом његовом другару, који ће му — ваља да — надгробну беседу говорити, па ће све то својој и тужној и радозналој публици лепо испричати, наравно са добре стране, јер је сад у нас ушло у моду, да се свакоме, ма најобичнијем човеку надгробно слово говори. Ја ћу сад само да вам причам о њему као адвокату. . . . . Према својим клијентима није се ни најмање философски понашао, и ако се они на њ нису никада тужили, до само то: да је често увеличавао таксе за десет процената, да је парнице „терао“ — молим по кад-кад — тако дуго, да је противној страни остао само реп и рогови, а њему као награда за труд цела крава и т. д.

„Semel haeres semper haeres“, — говорио би често г. Мита, и доиста, што му је једном пало шака, то му више нико не ишчупа. Његова правничка философија састајаше се у „Optatam contingere metam“, и он је вазда долазио до цељи, разуме се, до своје цељи!

Господин Мита беше још млад, тако око својих тридесет година, али због озбиљности и учености изгледао је прилично старији. Па при свем том он имађаше о љубави мало чудновате појмове, какве би данас у наших младића узалуд тражили. „Шта је љубав?“ говорио би г. Мита, кад би какав епикурејац — а епикурејац беше у њега сваки, који би о љубави говорио — почео да хвали сласти њене. „Шта је љубав? Прост нагон, да се човек приближи известном бићу, које привидно љуби; страшно нејасан нагон, глуп, а пре свега свакидањи и отрцан. Нејасан је за то, што човек, који мисли да љуби, у ствари и не зна, за што љуби ову или ону, а не баш ону другу; — свакидањи и отрцан за то опет, што га налазимо и у дивљака, а још у простијем виду и у животиња. Али философ не познаје ствари глупе и нејасне и узвишен је изнад свију свакидањих и отрцаних комедија; — па с тога презирем љубав, презирем за навек!“ —

Но ми не смемо мерити философа само по материји, па била та материја или у облику дуката каког старог ћифте, или у пријатнијем облику лепих женских обрашчића; „*узвишеност морамо мерити узвишеношћу*“, говорио би г. Мита, па с тога чујемо такође, како је он мислио о стварима узвишеним, т. ј. о патријотизму и о вери.

Господин Мита волео је често — кад би били пакосни, ми би рекли, да је волео тада, кад су му оскудевали стварни докази — доказе филолошке. — „Патријотизам или љубав домовини,“ — доказивао је, — „доиста долази од речи *дом*, која се опет налази у речи *домаћин*; патријотизам јесте дакле сума свега онога, што иде у прилог сопственом домаћем бићу; па почем нико томе своме сопственом бићу неће заиста да жели нешто, што је зло, шкодљиво и т. д. то је дакле патријотизам сума свега добра и свију користи, коју ваља нашем бићу да тражимо и да набављамо.“

И оваки се патријотизам јављаше у целоме животу нашега доброга г. Мите. Што је било скопчано са његовом личном коришћу, то је морао да постигне, па ма било то заковано са гвозденим клинцима за највиши врх Копаоника; а ако је хтео други ко су чим да се користи, томе ни је помогао, па ма то могао малим прстом да учини; он би се радије спотакнуо преко туђе користи, која би му сметала.

Али још дивније философисао је г. Мита о вери!

„За што да сам побожан?“ — говорио би он. „Да дођем до блаженства. Дивота! Па да ли побожност долази стварно до ове цељи? — Дед' да видимо. Многи моле се Богу и дању и ноћу; кад седну за сто, кад устану од стола; кад легну у постељу и кад се дижу из постеље, па какво је њихово блаженство? Беда, сиротиња, напуштеност! . . . . Многи опет не моле се Богу целога свога живота. Па каква је њихова несрећа? Раскош, богатство, слава! . . . . Е, гле, молим те!! — Води ли дакле побожност блаженству? Не води! — Води ли безбожност несрећи? Такође не! — Па шта је дакле? Ништа друго, до да побожност и безбожност јесу две ствари без икаква утицаја на срећу или несрећу човекову, или друкчије“ — као што би се г. Мита право философски изражавао — „јесу *индиференте!* Па с тога је сваки онај будала који хоће помоћу побожности да постигне блаженство! То су криве краке и будеве, које не вреде ни по турске кајиме!“

Ето, така беше философија нашега г. Мите Јеленића философа — правозаступника.

II.

Канцеларија г. Мите философа беше препуна послом. Парница много, рада сувише, па с тога су чак два писара диктирали као за опкладу дугачке жалбе и апелате, возећи по великим табацима

некаким раскреченим гушчијим перима тако бездушно, да су уши болеле. Ово је био дивљи дисхармонички концерат; но који је г. правозаступник при отвореним вратима из друге собе тако пажљиво слушао, као да је то најбоља хајденова симфонија. И ово беше такође једно од безбројних философских начела г. Јеленића: да је пријатније слушати ма и самога ђавола, само кад се при томе кеса гоји, но слушати најдивљије Шубертове серенаде уз хлеб и воду. Доиста чудно начело! Тим више чудновatије, што нам се овде и нехотице намеће мисао, да су и наше неке ћифте парче овакп — философи! . . . Каква пара! какав електрицитет! Све су то бакрачи спрам славнога Вертхајма!!

Баш кад г. Мита хтеде да уђе у канцеларију својим писарима, зачу се тихо куцање на вратима. На уљудан позив његов: „Слободно, моли ћу!“ уђе у собу младо лепушкасто девојче, и једва што је бојазљиво исказала жељу, да би хтела са г. адвокатом Јеленићем да говори, затвори овај врата од канцеларије, да радознали писари не би чули, шта ће девојче, које нико не познаваше, с њиме да дивани.

„Ја сам сироче, господине Јеленићу,“ — отпочне девојче, седајући на понуђену јој столицу. „Мати ми је умрла тек што је сазнадох, у првим годинама мога детинства, а отац државни чиновник, умре пре годину дана. Није ми оставио никаква имања, а ону маленкост, која је након њега заостала, разграбише повериоци! Бејах сама самохрана, сирота као оно тица у ваздуху и не знађах, шта ћу и како ћу. . . . . .“

При потоњим речима обрише сузе лепо девојче, па изнурена тугом заста тренутак у причању. Господин Мита, коме овакав не философски почетак никако не беше по вољи, стаде се нестрпељиво вртити у наслоњачи, но хтевши разабрати и чути све, као што правом философу пристоји, рече девојчету:

„Молим, изволите продужити.“

Девојче утре сузе, па угушујући у неколико тугу своју, продужи:

Једино Богу и мојој доброј тетци имам да захвалим, што нисам клонула у овом жалосном стању моме. Тетка моја, пука сирота, која се храни радом руку својих, прими ме са свом својом љубављу и понуди ми стан и издржање код себе. Радисмо, мучисмо се и делисмо сестрински оно малчице злехуде зараде наше. Не ћу да вас мучим, поштовани господине, залудним причањем свију беда и невоља, које су нас сустизале; не ћу да вас мучим набрајањем горких дана и непроспаваних ноћи, које проживесмо. Но нас нада није никада остављала, нада на лепше и сјајније дане. Временом дознадох од моје добре тетке, да мој покојни отац није никако хтео да подигне свој део наслеђа, које је ваљало да прими од свога брата, богатога земљеделца из оближњег села. Овај, пребацујући оцу, како је морао грдне новце да похарчи на његово школовање, није никако вољан био, дати му, шта је његово, а отац не волећи свађу, не хте да се парничи са својим рођеним братом, те тако се на томе и прође По савету моје добре тетке понових захтевање за тај део наслеђа, али мој стриц неће ништа да зна и изговара се да је свога брата већ давно измирио, и ако нема баш никаквих доказа. Кад дакле не помогоше ни молбе, ни претње, реших се, опет по савету моје тетке, да га суду тужим; па сам с тога дошла, господине Јеленићу, да вас замолим за вашу правничку помоћ.“

Чувши све, г. Мита ћуташе неколико тренутака. Он премишљаше и конбиноваше, наравно по философски, какве би користи донела ова парница најпре њему, а после лепој заштићеници.

Најзад се реши. Слегну раменима, па са што је могуће жалоснијим лицем, рече:

„Све што сте ми сада испричали, у самој ствари, врло је незгодан посао. Као што мислим, ви немате у рукама никаквих писмених доказа, па онда наравно, не може се ништа. . . .“

„Не може се ништа, господине! ?“ повика девојче.

Узвик овај дарне философа, који је

наче врло мало осетљив био. Он беше изјављен са таком дубоком тугом, са таком искреношћу, да би и хладну стену потресао. Господин Мита подиже очи, до сада у пола затворене, и загледа се у девојче.

(Наставиће се.)

ДАН.*)

Кад развије зора крила,
Кад напупи, када гране,
То је твоја мајка мила,
Младо чедо, бели дане.

С ист' а кад се сунце крене
Преко неба путовати,
Благослове видим њене,
Је л' како је добра мати.

Ојач'о си, бели дане,
Гледај добра и зла многа,
Па кад крајње јутро сване,
Дођи, дођи за сведока.

Бледи месец светли ено,
Поноћи је мирно доба.
То ј' кандило ужежено
Белом дану више гроба.

1852.

Змај-Јован Јовановић.

ПРОЛЕЋУ.*)

Прамалеће је ово,
Што тако блажи груд:
Куд гледнем, све је ново,
Красота рајска свуд.
Живн'о свет, ено будно врело,
Ено зелен већ и брег и дô —
И мене је пролеће занело,
Поздрав појим весело.

Прамалеће је стигло,
И његов благи жар,
Све горе главу дигло,
Велича творчев дар.

Шушти вал к'о бисерје бело,
К'о и река да разуме што;
И мене је пролеће занело,
Поздрав појим весело.

Ој слатко прамалеће,
У наш си дошло крај,
Ко запевати неће,
Кад види свуда рај.
Миља пун луг и поље цело,
Ко не појми благовање то?
И мене је пролеће занело,
Поздрав појим весело.

Блаженко.

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

Превели

Урош Топонарски и Светозар Грубић.

(Наставак).

Кад је девојка к себи дошла из душевног запоса и кад је отворила очи, угледала је једну женску, где у белом балском оделу клечи пред њом, којој се прса узбуђено таласаху испод поруба од чипке, а у црној коси њеној светљаше се бела камелија, а на оба образа њена је суза оставила свој траг. Уплашено је скочила сама од своје слике, која се јасно огледаше у огледалу, које је преко пута од ње стојало.

Ђорђе се, обишав дворану за играње, у пратњи послужитељског подсмеха сишао низ басамке. Ал' он није чуо тај подсмех. Пред широм отвореном капијом стајаше је-

*) Ове две песме певала су два мала гимназисте: Славко Милетић и Вељко Миросављевић на овогодишњој гимназијској беседи.

дан једити батар, на ком се беше сћућурио кочијаш.

— Чији си човек? упита га Ђорђе.

— Господар ми је Сент-Јоби Казмир; одговори овај у кратко и измери питача од главе до пете.

— Били ме могао, добри човече, одвести до „ловачког рога“ и натраг?

— Неби богме, беше одговор, овде морам чекати господина мога већ од пола ноћи, јер, он онда долази и одлази, кад му на памет падне. Па онда не жали он ни човека ни коње.

— Уверавам те, да ти се господар неће кренути за то четврт сата, док отсутни будемо. Буди паметан и заслужи што.

Кочијаш је волео на тако побочан начин што заслужити, па је за то и оставио добивени дукат, кога је најпре добро посмотрио, па онда ошину коње. Кад су застали пред „ловачким рогом“ онда Ђорђе изиђе из кочија, те устрча на други спрат од крчме, од куд се са неким подужим сандучићем у руци после неколико тренутака вратио натраг у кочија, која се вратише оним истим путем, којим су и дошла у Леополд-варош.

— Ево ти још један дукат, рече младић, кад су стигли пред ред осветљених прозора; али под тим уветом, да ја останем у батару, док ти се госа не сиђе доле.

— Не браним, рече кочијаш, усвојив предлог, та и тако су моја и кола и коњи, а г. Сент-Јоби их је под најам узео; али то не сме свет знати, ма да ми је већ тромесечном платом дужан. — С отим је опет сео на кочијашко седало, те је сањиво даље климао главом.

Горе је весело текао бал. — Домаћица да заглади и у заборав вргне шкандал, који се десио, употребила је све и сва, да одржи одушевљење. При столу је бујно текло шампањско, младићи су пили и смејали се, и сад се још већма подиже граја, свирка је по своме обичају уплињсала на женскиње, и тако је пошло за руком продужити забаву до зоре, пошто у један дуг и занимљив котиљон уплели и . Последњи је отишао Казмир.

[illegible] се уморен бацио на меке јастуке у батару, онда је осетио, да се неко тело уз њега миче. Батар отутњи даље.

— Ко се усудио овде — продере се на једаред, али није могао да продужи, јер се тако осећао, као да му је мишицу гвоздена рука шчепала.

— Умирите се, господине, рече неки глас поред њега, мало рачуна има с вама онај, кога сте ви најпре унесрећили, па онда још и осрамотили.

— Добро, добро, но пустите ми бар руку — тако — и тај рачун хоћете ви сад овде да обавите?

— Нећу овде, али заповедите вашем кочијашу, нека нас одвезе ван вароши на какво усамљено место, где нема света.

— Па шта хоћете ви онде са мном?

— Сто му мука! смејаше се горко Ђорђе, па зар то може и питати онај човек, који ми је најпре љубазницу премамио и који је после тога мене на очиглед сто људи лоповом назвао?

— Даклем ви хоћете да се побијемо? Ја сам после ове балске ноћи неиспаван и уморан.

— И ви мислите, да сам ја у блаженим сновима провео ноћ?

— Па онда без икакове опреме, без сведока; ко ће стати мени добар, да ви мене нећете као крвник и из потаје убити?

— Таке приговоре може тражити само кукавица, да се избави из невоље.

Казмир није био кукавица. Он је у раној младости остао без родитеља и није имао никога, ко би му умерио наклоност, која је тежила за пустоловством, и ту наклоност, је он често до дрскости развио. После двогодишњег путовања по Јевропи утукао је лакомислено у таласима варошког уживања и последње остатке свог великог иметка, но је и у сибаритском блуду задржао у самосвести псеудо-поштења ону храброст, која се у салонском речнику може наћи под титулом: „каваљерство.“

После оних поругљивих речи у име одговора је викнуо на свога кочијаше, да најкраћим путем тера у варошку шуму.

— Апропо, надам се, да носите собом оружје? питаше, кад су свrнули у кра-

љевску улицу, у којој још не беше никога.

— У овој кутији има две мале пушке са турском цеви; беше одговор.

После нису проговорили ни речи, док нису стигли у околину Херминине капеле. Казмир је послао натраг кола у алеју од дивљег кестења.

— Морамо чекати, док са свим не сване, поче тада, јер сад једва видимо и на десет корачаја даљине.

— На што десет корачаја онде, где је живот и смрт у питању, одговори Ђорђе мрко, — доста је и три. У једном од ових самокреса има сигурна кугла од олова, а други је само сукијом напуњен. Ви сте изазвани, ваш је избор и први хитац. Ако добро изберете, онда су ми ово последње речи у животу, а ако хрђаво изберете, онда кочијаш може чекати до страшног суда на вас у алеји. Ви или ја!

— Јесте, ал' то је врло мало утекло од убијства! примети Казмир, а тело му, које се на балу од игре ознојило, поче мало дрхтати од јутарње хладноће.

— Дрхће кукавица! . . . . рече неумољими. Казмир зграби из кутије једну од лепо израђених малих пушака, без икаквог даљег премишљања. Ђорђе хладнокрвно подиже другу, учини три корака и стаде прса у прса своме непријатељу.

— Готов сам, можете пуцати! рече својим монотоним баритоном.

— Умри дакле, кад си сам тражио смрт, рече овај страсно, и по кратком нишањењу повуче петла, и капсла спаде са малим праском с његова пиштоља.

— Чини ми се, као да судбина није хтела, да ја паднем, рече тихо горштак. Лице му беше мирно, није се ни мало променуо, шта више, није ни тренуо оком, кад је гледао у пушчано грло. — Јесте ли готови погинути?

— Пазите, да ми главу не размрскате, боље ће бити, да ми потражите срце, муцаше кроз изгрискане усне кицош и са побледелим лицем открену главу. — Збогом Маријо! придодаде још, ал' тако тихо, да се једва чути могло.

Ђорђе спусти наперену малу пушку.

— Љубите ли ви Марију? питаше он с гласом пуним осећаја.

— Ни ваше тане неће бити у стању избрисати лик њен из срца мога.

— Мислите ли, да би ју знали и хтели усрећити?

— Само ћете ви бити узрок, ако то не будем учинити могао.

— Закуните се, да Марија, као жена ваша, неће имати у своме животу,ког ће уз вас провести, ни једног несретног тренутка, и ја сам вољан смиловати вам се.

Казмир је сумњиво погледао Ђорђа. — Обавите ваш посао што пре, рече после кратке почивке, и немојте исмевати последње тренутке живота мога!

— Ја вас нећу убити, овом приликом неће вам ни длака на глави фалити, ако се закунете на оно, што ја желим.

На те речи, које уливаху наду, са дивским рукама шчепа жеља за животом младића, који стајаше с једном ногом већ у гробу. Спусти се на колена и, бацив пушку малу, у којој не беше танета, подиже руке на заклетву и закле се, да ће Марију узети за жену и да јој кроз цео њен век неће дати ни најмање повода на незадовољство, и да ће ју тако усрећити, као што само може сретно бити божије створење.

— Човече! рече Ђорђе после заклетве, и његов мало час мирни глас претвараше се постепено у страсну грмљавину; онај тренутак, кад прерушиш заклетву, биће ти последњи у животу твоме. Дваред смо се срели у животу; моли се богу, да се и трећи пут не сретнемо. Дваред ми је била у руци судбина твоја, први сам те пут пустио из горског гроба, јер ме је молила Марија, а је ли било чега, што би јој одрекао био? и сад сам се смиловао на те, јер сам обећао Марији, да нећу стати на пут срећи њеној. Иди пред судбину своју, али пођи ма куда, знај да ћу те верније, — тајније пратити, него што те прати сен твоја; пратићу и тебе и ту женскињу, коју боље познајем него себе, ја знам из њене душе, очију, речи и даха прочитати њену најтајнију помисао. Ако је усрећиш, не-

ћемо се више срести, али ако погазиш и ову другу заклетву, ако са неба маркјипе среће само једна једита ма и најмања звезда слети, онда ћеш ме опет видити, и онда, човече, — — онда *тешко и теби и мени!*

(Наставиће се.)

ПАСТИРЧЕ.*)

Ој дивотна горо,
Завичају мој!
Нигде није лепше
На земљици свој.
То мирисно цвеће,
Поток, врело, џбун,
Па звонце кад чујем,
Ја сам среће пун.

Увијен у маглу
Стоји цео крај,
Куд оком окрено
лагодат и рај.

Ту метежа нема,
Тишина је свуд;
Ја по вољи живим
И пуна ми груд.

А стера л' ме зима,
Ја у шарен дô;
А часком и прође
Јадовање то:
Јер лето тек мине,
Да одмори лет,
А чим с нова сине,
И мој сване свет.

Блаженко.

НА ВОДИ.*)

Широка је река,
На средини џбун,
На сребрни вали
Таласа се чун.
Ми јездимо доле,
Куд чун носи лак,
А песмице јече
У јутарњи зрак.

Одсијава небо,
На води је мир --
Јагњешце се игра
Уз потоков вир.
Од тичије песме
Одјекује гај,
У коме су леје,
К'о леп цветни рај.

Ми јездимо струјом
Далеко ма куд,
Тек таласи знају
И мету и жуд.

Румено нам лице
Још весело сја,
Још невоље ћуте —
Још вру срца сва.

Ој младости слатка,
Да брз' ти је лет!
Тек сванеш, тек планеш,
А већ прош'о свет:
К'о ветрић кад дуне,
Ил' вал шушне тек,
К'о мирис кад суне,
Пролети ти јек.

И наступе слутње,
Страховити дан,
Да путујеш даље
У свет непознан;
И отац нас прима
У свој вечит дом,
Где престане метеж
И борба и лом.

Блаженко.

*) Ове су две песмице певала три мала гимназисте: Стоjан Живковић, Петар Шевић и Вељко Миросављевић на овогодишњој гимназијској беседи.

ЛАЈТНАНТ ФРАНЧИСКА СКАНАГАТА.

БИОГРАФСКА СКИЦА.

(Свршетак.)

У то је доба била Франчиска код резервног батаљона, који је обично у оном срезу, где се врбује, а тада био под командом обрстлајтнанта Ајнсфелда; али како је жеднила за чашћу, да у бој пође, замоли, да је преместе у који други батаљон те регименте, који се с непријатељима у Италији бори; молба јој би услишана; одредише је у шести батаљон. Тај је батаљон био у оном оделењу војске, коме је била поверена блокада Ђенове, а предводио га је мајор Паулић. Франчиска дође у батаљон првих дана месеца Децембра 1799, и то у Борзонаско, али 9. Децембра оде из тог места, да се бори са Французима, који се ту наблизу били утаборили.

Кад су потисли непријатеља из положаја му, добије „фенрих" Сканагата заповест, да поседне Барбагелату, одакле је сама истерала била Французе. Франчиска је прва, на челу свом оделењу, продрла била у шанчеве непријатељске мачем у руци срчано, храбро. У тај мах би мајор Паулић у ногу тешко рањен; није више могао верати се по стрменитим оним стенама, само је још једном делу своје војске могао показати згодно место, где да стане, па кад је видио, да је тај део војске онамо отишао, морао се дати заробити са остатком свога батаљона и одвести у Ђенову, где су му ногу одсекли.

„Фенрих" Сканагата похити 16. Децембра у Палацуоло и тамо се сретне са војском генерала Кленау а, који је морао са војском својом изаћи из Ђеновске ривијере*), јер није имао више муниције. Сканагати паде у део часни задатак, да са малим деташманом опет заузме положај код Барбагелате и да се ту одржи, докле год може, како би на тај начин чувао и штитио повратак аустријске војске.

Ту се састане са оделењем једним војске, коме је на челу био лајтнант Павик, па са тим оделењем споји оно неколико момака, што су под њом били. 25. Децембра дође јој налог, да оде са тог места, те да се врати к своме батаљону, који није више био на предстражама. Батаљону томе били су једно за другом на челу капетани Голубовић и Кљуновић; кад је Франчиска дошла, био је батаљон тај у Кампијану и Кастелбардију у војводству Парми, одакле га при концу месеца Фебруара 1800 у Ливорно у гарнизон послаше.

Од прилике у то доба ишла је Франчиска у Млетке, Мантову и Милан, да набави прибора батаљону, па је доживила ту радост, да види своје родитеље; отац јој је тада био интендант провинције Кремонске. Провела је један дан и две ноћи у кући родитељској. Мати њена, којој није нигда излазила из вида Франчискина будућност, приметила је била одмах другог јутра после њеног доласка, да јој ћерка, кад се облачи, немилостиво себи стеже груди, па се застравила, кад је приметила, да је тај вечити притисак изазвао био већ модрице по груди; саопшти то своме мужу, па му рече, како ће им ћерка за кратко време постати жртва зле какве боље, рака каквог, ако је не приморају, да се једва једаред одрече ратне службе и да се више не преоблачи. — Од оног тренутка, како је Франчиска писмом јавила, да се утутнула у Најштатску академију, није отац њен никад престајао молити је и преклињати, да се окане затајивања свог рода; али се опет с друге стране чувао, да не изда тајну ћерке своје, јер је о њеном владању непрестано добијао најповољније вести, а могао се бојати, да ће му ћерка у гњеву бог зна шта урадити, ако би хтео њеној вољи озбиљно на пут да стане. Неко време није могао да изнађе средство, којим би бојажљиво срце мајчино умирио, те ћерку своју повратио роду њеном, а да је не огорчи. Стаде изнова наговарати Франчиску, да се својевољно кући врати, наглашујући ону опасност, коју је оштро око мајчино открило било; стаде јој обећавати, да ће јој родитељски дом начинити рајем, у ком ће јој се и најмање жеље брзо и драговољно испунити.

Али све бадава; Франчиска одговори свом оцу покорно, да ће добро пазити на то,

*) Пристаниште.

што је мајка приметила, и да ни за један час неће оклевати, да се врати у наручја милих својих, које више свега љуби, чим се само мир склопи, а то и онако неће дуго трајати; молила је оца, да узме на ум, е би јој пропало оно мало заслуге, што је стекла ратујући, кад би се у овај мах службе одрекла: у осталом не треба, заврши, да се за њу брине, јер је за пуну подруг годину била сама себи остављена; у сред војске, па често и у врло сумњивим и критичким приликама умела је да се одржи, и да сачува женско достојанство своје у свим бурама тако немирног живота. Тим речма опрости се од својих родитеља, па оде да изврши остатак налога својих.

Оцу њеном не остаде ништа друго, доли да оде у Милан и да невољу своју сасвим отворено повери грофу Кокасгелију; тај је гроф здраво волео дон Ђузепа, а у тако деликатној ствари могао му је бити од велике користи, јер је био генерални комисар царев у Ломбардији и код талијанске војске. По савету грофовом и његовим посредством пошље дон Ђузепе врховном заповеднику аустријске војске, кавалеријском генералу барону Месасу писмо, у коме му саопшти, да има млада једна ратница у његовој војсци; моли га, да ју из војске отпусти на частан начин.

Док је отац то радио без знања своје ћерке, дотле је Франчиска извршила била налоге, што јој је дала била команда батаљонска, па се опет била вратила ка Ђеновској блокади, а изглед је сав био, да ће се Ђенова предати. Батаљон се утврдио био код Монтебека сасвим близу Монтефијака; баш онога дана, кад се Ђенова по уговору предала, добије лајтнант Сканагата преко батаљонске команде заповест, да по налогу врховног заповедника војске оде к својим родитељима у Милан, а команда задржава себи право, да даље одреди, шта ће с њиме бити.

Оштроумље Франчискино брзо је погодило разлог, који је руководио опште штованога војводу, да ју наједаред отпусти из службе; слутила је, да су јој открили тајну, за to наскоро оде из табора — болело ју је то зло — те намери, да се врати дому родитељском. Дошав у Нерве дозна, да ју слутња није преварила и да је отац молио, да је поврате у наручје милих њених.

Командант кора, фелдмаршалајтнант барон Готесхајм задржи је тај дан на ручак, па се Франчиска пријатно изненадила, кад је видила, да се спрам ње понашају, као спрам официра, да нико не сме ништа да изусти, што би се односило на род њен.

3. Јуна настави пут ка дому родитељском. Али 8. Јуна дозна у Болоњи, да су Французи опет продрли у Миланско земљиште, те тако се она онда врне пут Вероне, камо се преселио био генерални штаб аустријске војске. Ту на захтевање своје добије нов путни лист за Млетке, где јој је тада био отац; ту је добијала месечно гажу лајтнанску и остала ту све до Априла 1801; у то је доба Линевилски мир допустио јој, да се сигурно врати у своју постојбину, к милима својим. Дворски ратни савет, признајући заслуге њене, даде под 11. Јулијем 1800 њеним иступањем упражњено лајтнантско место у банатској граничарској регименти њеном брату Гвиду, који је дотле у пешачкој регименти служио као кадет. Осим тога поднесе дворски ратни савет његовом величанству цару Фрањи I. извештај о милитарном деловању чудне женскиње, и тако Франчиска добије од доброга монарха под 10. Децембром 1801 сходну мировину с тим, да је сме трошити и у туђој земљи.

Вративши се у породични живот, а радујући се признању, што га је стекла била са кратког, али честитог милитарног деловања, упозна се при концу године 1803 у Казавилати са лајтнантом Спинијем, који је служио у гарди председништва (guardia presidenziale); (Наполеон се, као што је познато, наметнуо био за председника цисалпинске републике, коју је после претворио у „краљевство Италију“). Спини упозна врлине Франчискине, задиви се делима, што их је починила, па ју запроси, а она му рече, да хоће да пође за њега, те тако се венчаше 16 Јануара 1801 у Милану.

Кад се године 1805 у „краљевску“ претворена „guardia presidenziale“ преместила у Париз, пође Франчиска онамо за својим мужем, а и касније је ишла с њиме у талијан-

ски депо, који се спојио са депотом француске војске, те остао у Француској.

За првих шест година брака свога даровала је Франчиска мужу своме два сина и две ћерке. За време потоњих војни, у којима је био лајтнант Спини, остала је Франчиска у Милану, бавећи се једино васпитањем своје миле деце; па тако исто није могла за њим поћи у Угарску, камо је био премештен године 1815, јер је Спини хтео у ред да доведе неке породичне ствари у Велтлину, па Франчиску опуномоћио, да размрси те замршаје. Радовао се после, што се са свиме могао сложити, што му је жена урадила.

Франчиска је била исто тако брижна мати, као што је била честит официр и верна одана љуба, те је тако свом првенцу Фрањи, кога је одредила, да буде свештеник, осигурала парохију, а за своју старију ћерку Розину израдила је место једно у женском заводу у Верони. Млађи њен син Ђулијо био је заменик делегата у Ровигу, а превишња милост његовог величанства цара Фрање Јосифа I. дала је једном од његових синова слободно, бесплатно место у Винернајштатској академији, у којој се и Франчиска учила. Млађа њена ћерка Исабела умрла је као удата Манијери. Кад је мајор Спини године 1832 умрьо, потврди цар Фрања I. његовој удовици не само досадању лајтнантску мировину, него јој дода још и мировину мајорске удове, тако да је аустријска амазонка безбрижно, мирно могла провести старост своју.

Целог се живота сећала Франчиска Сканагата милитарије и Винернајштатске милитарне академије, у којој је учила; успомена ју је та свагда кадра била узбудити. О томе ће нас уверити писмо, што га је ветеранка писала управи Винернајштатске милитарне академије, приликом стогодишње свечане прославе 20. Јуна 1852. Писмо то гласи од речи до речи:

„Потписани лајтнант Сканагата био је тако срећан, те се бројао међу питомце Винернајштатске милитарне академије од 1. Јула 1794 до 1797.

Како се слави стогодишња слава горе реченом заводу, а потписани са немоћи не може доћи на ту славу, то моли понизно, да се и његове жеље милостиво приме, а то је, да речена милитарна академија навек траје, и да и надаље образује, као и до сад, чесстите славне официре; е да бог да, те били у будуће ослонац аустријскоме царству, а пошли трагом сакупљених јунака, који допринесоше своје ка величини и сјају његовог величанства славног цара Фрање Јосифа I.

Потписани остаје са највећим поштовањем

Милан, 16. Јуна 1852.

најпонизнији

Фрања Сканагата с. р. лајтнант

удова мајора Спинија. Прев. Г.

У шуми.*

Та красне слике ој,
У шуми зеленој.
Кад рог јасан засвира, јекне,
Милина ти срдашцем текне,
И сам ти се отме пој,
У шуми зеленој.

Ој срећа моја сва,
Зелена шума та!
Лист шапће, што груд млада таје,
А грање гле, поздрав ми даје,
У шуми зеленој,
У шуми зеленој!

Та ту је станак мој,
У шуми зеленој,
И ехо зна песама лаки,
Што ја певам, и он зна таки,
Па бруји вес'о пој,
У шуми зеленој.

Влаженко.

*) Ову је песмицу певао дечији лик гимназијски на овогодишњој гимназијској беседи.

СРЦЕ.

Новеле кало-хофманове су и лепе и страшне. Међу њима има једна, где се приповеда о рудару, који је био затрпан, па затим из земље извађен. При откопавању неког старог затрпаног окна наиђу једном у неком шведском рудокопу на лешину неког младића, дубоко под земљом, али на велико чудо сасвим здраву читаву, јер је била у раствореној галици. Младић је изгледао, као да је јуче умрьо. Нико из суседног села није могао познати, ко је тај младић, па и сами старији људи нису се могли сетити, да је и кад је у томе крају пропао какав млад рудар. Но у тај мах указа се нека веома стара, погурена бака. Чим угледа мртваца, заплака се и паде на лешину. У свежем и као живом лицу упозна она свога љубљеника, кога је пре шестдесет година у ужасној несрећи изгубила. Тада је била млада и красна невеста, а данас је остарела бака, којој се виде силне боре на челу и по лицу, а мртав вереник сакривен дубоко под земљом сачувао је своје пуне младачке форме. Тај чудновати призор, где се двоје наново виде, и како нам о њему красно песник приповеда — сасвим нам оштро износи пред очи, како ли се јако промене људско тело за живота, а ми о свему томе тек једва да опажамо штагод, кад се догађа обично, као што треба, јер бива лагано, скоро неприметно; сви људи око нас с нама заједно расту и старе. Само кад љубљене своје видимо после дужег растанка, кад се видимо, да нам се изменула и душа и тело: тек тада ће нам јако упасти у очи те тајанствене снаге, које у нама без престанка, не обзирући се ни нашто, без милости раде, руше и опет дижу и опет руше. Сви делови нашега тела мењају се, како који: једни мање, други више; и зато збиља смемо рећи, да је један човек после неког времена — неког већег броја година — сасвим други, а не онај, који је пре био, јер од оних материја, из којих је пре било његово тело сложено, нема у њему ама баш ни труни. *У свима тим непрекидним и непрестаним променама крв посредује.* Из крви је дошло и долази сво ткање, од којих је сложено наше тело; у крв иду сви гњилишни и истрошени делови опет натраг, који немају на живот више никаквог уплива, и тим путем излазе из тела сасвим. Крв је разређена по телу свуда — налази се у затвореним каналима, жилама, које, тање или дебље, у тањим или дебљим гранама пролазе кроз све органе. У жилама нема никад мира, као по сокацима какве велике вароши Као год што се са сокака уносе у куће свакојаке разне, и за живот потребне ствари, а што не треба, што је истрошено, износи се из кућа на сокак, и тим путем износи се из вароши напоље: исто тако из крвних жила кроз ситне и невидљиве шупљике (поре) пролазе материјалне честице и доспевају у суседне органе; а што је истрошено, из органа излази, доспева у крв — и тим путем одлази на поље. Највише се сокака стиче, најживље је онде, где су средишта вароши, где су мање или веће власти, а у даљим четвртима сокаци се све више размичу, све је мање и мање промета. Скоро је тако и у телу. Што је племенитији који орган, што су важније његове функције по читаво тело, све то више имаде ту крвних грана и гранчица, све то живље излазе и улазе материјалне честице из крви у ткање и обратно. Загуши ли се гдегод у важнијем ком средишту вароши, таки ће то осетити сви становници, а загуши ли се само у једном, другом ли подграђу, осети ће се само местимице. Престане ли, ма за најкраће време нормално занављање мозга или ког другог племенитог органа, организам ће таки да угине. Загуши ли се крв у коме споредном органу, н. пр. у руци, нози, може се поднети, без штете по читаво тело, и даје се после дужег времена сасвим и излечити.

Ово, што смо сравнили сокаке какве вароши са изменом материјалних честица у крвним жилама, не може се додуше сасвим извести. Материјалија, која се носе тамо амо по сокаци, крећу веома разне снаге. *Материјалне честице пак, које су растворене у крви, а и читаву крвну масу, у главном креће једна једина снага — снага срца.*

Срце је из мишића, т. ј. од меса начињен шупаљ орган, који је смештен у шупљини наших груди; срце се по правилу скупља, т. ј

наизменце скупи, па онда малакше. То скупљање зовемо ми куцањем срца. Сваки пут, кад закуца, срце истисне сву крв из себе напоље и одведе у велику главну жилу, која из њега излази. Чим се срце сасвим скупи и кад нема у њему ни мало крви, на један мах малакше. Крв, која је из њега истиснута, вратила би се сад одмах натраг у срце, да нема на дувару од главне жиле згодно намештених капака, који затварају пут. А како су ти капци намештени, лако ћемо се уверити, ево овим примером из живота. У пређашња времена често се догађале велике несреће приликом каквог пожара у оним зградама, где је било скупљено више света. Чим се ватра појавила, светина је појурила на врата, да изађе напоље; но у брзини сама је себи тим затворила пут, препречила излазак, јер се врата нису могла отворити, није било места за њих, јер се отварала унутра, а не напоље, што би увек паметније било. Капци у великим жилама сасвим су тако смештени, као та врата. Они се лако отворе, кад крв појури из срца. Кад срце пак малакше, крв хоће натраг у срце, но не може: сама себи затвори пут, притиснув капке, сасвим онако, као она светина врата, у примеру мало час наведеном. — Сваки куц срца истисне нове крви у главну жилу. У срце натраг не може: мора дакле оним путем, којим може. Из главне жиле крв долази у мање и мање, ситније и ситније жиле и жилице, које су напослетку тако ситне, да се само на микроскоп могу видети. Из тих микроскопско-ситних жилица слива се крв опет у крупније и крупније жиле — друге, а не оне, којима је дошла — и те све напослетку утичу у једну велику нову главну жилу, која улази у срце. Тек тим путем може крв, што је из срца изашла, на ново у срце доћи. Крв дакле мора у наоколо да иде. Но да не би крв, кад дође до срца, а оно се у тај мах скупи, — ударило можда онамо, куда не треба, има на ушћу и ове велике жиле капака, који казују пут, којим јој ваља ићи. У истину пак људско је срце друкчије удешено; жиле, што из њега излазе, много су исплетеније; но наведена слика сасвим је довољна, па да себи можемо представити, како крв тече по људском телу. За то време, док крв тече по жилама, непрестано се измењују материјалне честице — једне излазе из крви и улазе у суседне органе, а из ових опет друге улазе у крв.

Први, за кога се држи, да је од прилике знао, како се креће крв по човечијем телу, био је шпански лекар *Михајило Серветус;* њега је фанатички гонио реформатор Калвин, и напослетку био је спаљен у Женеви. Спис његов, у коме је прибележио своје мисли о крвотоку, био је управо богословског садржаја. Наслов му је био: „Restitutio Christianismi,“ „обновљење хришћанства.“ Сви егземплари, који се могли наћи, спаљени су заједно са самим писцем, зато је та књига данас врло ретка. Егземплар, што је у паришкој библиотеци, канда је са згаришта украден, јер се виде на њему знаци од горења. Сасвим, као што јесте, како збиља крв тече у човечијем телу дознао је и доказао инглески лекар *Harvey.* Своју мисао о томе овако је представио. Он је рекао: крв тече по човечијем телу, онако, како тече вода на земљи. Вода извире у планинским изворима, одатле слази у потоке, реке и напослетку слива се у море. Из мора се диже водена пара, пење се горе небу, ту се згушњава у облаке, одавде пада у облику кише и снега на планине, тāје кроз земљу и на подножју брега појављује се као извор, да изнова опет пође својим старим путем у наоколо. Сетимо се гетеове песме:

„Са неба доле
У небо горе:
Све тамо — амо,
До земље, вечно
Промеће пут.“ (Бл.)

Срце дакле креће читаву крвну масу. Сваки пут, кад се скупи, кад закуца: избаци срце из себе порцију крви, која долази у главну жилу. То брзо бацање не може мирно проћи: у жили самој мора се појавити талас, који иде по дувару њеном много брже од саме крви. А да тако мора бити, можемо се лако уверити примером. Успеш ли нагло у поток аков млека, или бациш ли унь камен, свеједно је: вода ће се у потоку заталасати. Таласи пак водени много ће брже ићи, него што ће тећи само млеко То ништа не чини, што крв иде по затвореним цевима, а поток је слободан: таласа ће бити ипак; јер дуварови жилини могу да попусте, еластични су и зато проносе таласно кретање, као што тежин-

преноси таласе на слободној површини ма какве течности. Сваки куц срца заталаса главну жилу, но тај талас одмах испредњачи испред самих крвних честица. Сваки крвни талас опажа се на жилама по билу; и колико пута било удари, толико пута и срце закуца за једно исто време. Што даље жила од срца доцније ће и доћи талас до ње. Пипај у исти мах жилу на глави и на нози, па ћеш опазити, да ће талас од крви доцније доћи у ногу, а пре у главу. Но како пак ти таласи иду врло брзо, разлика у времену ће бити врло мала.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НОВА БИЉНА ИМЕНА

ИЗ ЦВЕТНИЦЕ ОКОЛИНЕ НИШКЕ.

Који ходи, находи.
Нар. пословица.

1. *Анџар* — *Beta cicla.* — Ниш.
2. *Ардаљ* — *Brassica nigra Koch.* — Свуда.
3. *Ардаљица* — *Види Ардаљ.* — Село Рујник.
4. *Бабка* — *Galanthus nivalis L.* — Ниш.
5. *Бажур (а и божур)* — *Pæonia decora Andrz.* — Рујник.
6. *Белешина* — *Andropogon Ichæmum L.* — Г. Студена.
7. *Бесниче* — *Digitalis lanata W. K.* — Кад побесни човек, па га излече, одсеку му испод језика неко модро зрнце и ову траву кувају, па му дају да пије, да му се болест не би више повратила. — Село Сићево.
8. *Бела рада* — *Bellis perennis S* и *Anthemis urvensis L.* — Свуда.
9. *Биволско чело* — *Andropogon gryllus L.* — Село Г. Студена.
10. *Бл'ника* — *Hyosciamus niger L.* — Сићево.
11. *Блуж* (д се не чује) — *Tamus europæus L.* — Село Јелашница.
12. *Божја трава* — *Passerina annua Wickstr.* — Д. Студена.
13. *Бука* — *Fagus sylvatica L.* — Свуда.
14. *Брчкавица* — *Leonurus Cardiaca L.* — Д. Студена.
15. *Висигаћ* — *Galanthus nivalis L.* — Село Коритњак
16. *Власен* — *Свака врста Bromus-ова.* — Свуда.
17. *Вренац* — *Lycopersicum esculentum L.* Ниши. Шта ти је то? — Вренци.
18. *Вртипоп* — *Chrysanthemum Leucanthemum L.* — Село Ново село.
19. *Габър* — *Carpinus L.* — Свуда.
20. *Гồвањ* — *Salvia sylvestris L.* — Село Црнча у пиротском округу.
21. *Говањ велики* — *Salvia Sclarea L.* — Село Црнча у пиротском округу.
22. *Грозничавка* — *Erythrea Centaurium Pers et pulchella Fr.* (врло ретке). — Ниш.
23. *Девесиље*)* — *Jeseli rigidum W. K.* — Расте високо по стенама, па веле, да га тамо самовиле саде — Село Г. Студена.
24. *Демир-трава* — *Thalictrum minus L.* — Вреве, то је она трава, којом корњача отвара гњездо, кад јој се затвори. — Село Д. Студена.
25. *Дивља коприва* — *Scrophularia nodosa L.* — Село Раутово.
26. *Дивља тулија* — *Raphanus raphanistrum L.* — Село Сићево.
27. *Грсница* — *Конопља.* — Заплање.
28. *Дули-леб* — *Anemone hepatica L.* — Село Д. Студена.
29. *Ђурђан* — *Doronicum Hungaricum Rchb.* — Село Д. Студена.
30. *Ђурђевче* — *Ranunculus millefoliatus Vahl.* — Беру га и вију у венце, кроз које промузују овце на Ђурђев дан. — Свуда.
31. *Женка* — *Tagetes erectus.* — Свуда.
32. *Жутеница* — *Senecio vernalis L.* — Свуда.
33. *Жути шап* — *Asphodeline Cretica Vis.* — Суву трљају и дају воловима у мекињама од шапа. — Село Сићево.
34. *Жути шиб* — *Borberis vulgaris L.* — Село Сићево.

*) Имена под овим знаком штампана су, али их ми наводимо зарад ствари, које стоје уз њих.

35. *Здравињак* — *Geranium phæum L.* — Село Чукленик.

36. *Зечји кисел* — *Oxalis Acetosella L.* — Село Г. Студена.

37. *Зја̂ч* — *Xeranthemum annum L.* — Село Д. Студена.

38. *Змијино лисје* — *Arum Italicum Mill.* — На лишће међу кисело млеко и привијају на мајасил (испуцане руке или ноге). — Село Јелашница.

39. *Јегличе* — *Primula acaulis Jacq.* — — Свуда.

40. *Кавкацичак* — *Delphinium consolida L.* — Ниш.

41. *Зрнии* — *Physalis Alkekengi L.* — Ниш.

42. *Каћун жути* — *Crocus sulphurus.* — Ниш.

43. *Каћун плави* — *Crocus biflorus Mill.* — Чобанчићи га једу. — Село Коритњак.

44. *Каћун јесењи* — *Colchicum autumnale L.* — Свуда.

45. *Калавер** — *Salvia officinalis S.* — Где он расте, тамо терају метиљаве овце, те пасу, и веле, излече се. — Сићево.

46. *Кази-водар* — *Bupleurum apiculatum Friv.* — Девојке га беру лети, и остављају за зиму, па кад год пођу на пазар, заките се њим. — Село Д. Комрен.

47. *Кокочица* — *Corydalis сваки.* - Свуда.

48. *Козја брадица* — *Asphedoline Cretica Vis.* — Село Раутово.

49. *Коноиљица* — *Anemone ranuncoloides L.* — Село Коритњак.

50. *Крив дед* — *Bellevalia palleno Vis.* — Село Бренци.

51. *Крупавче* — *Asparagus tenuifolius Sam.* — Веле, где оно расте, ту не пада крупавица (град). — Свуда.

52. *Крупач* — *Asparagus tenuifolius Sam.* — Село Д. Студена.

53. *Латица* — *Bromus arvensis L.* — Праве од ње кавтаре. — Село Црнча у пиротском округу.

54. *Лејка* — *Lagenaria vulgaris L.* — Свуда.

55. *Лепак* — *Lychnis Viscaria L.* — Село Бренци.

56. *Лепењача* — *Lychnis otites Sm.* — Село Сићево.

57. *Лимац* — *Triticum monococcum L.* — Свуда.

58. *Лист-ива-лист* — *Ruscus hypoglossum L.* — Село Д. Студена.

59. *Лубенче* — *Poterium Sanguisorba L.* — Ниш.

60. *Лисичина* — *Echium vulgare L* — Села Рујник и Власи.

61. *Лужања* — *Allium nigrum L.* — Село Д. Комрен.

62. *Мамалија* — *Thymus Serpyllum L.* — Село Малче.

63. *Масленка* — *Thalictrum flavum L.* — Свуда.

64. *Мѝ* — *Свака маховина.* — Село Габровац

65. *Мь* — *Свака маховина.* — Село Габровац.

66. *Марица* — *Artemisia camphorata Vill.* — Село Ћелије.

67. *Медуника* — *Pulmonaria officinalis L.* — Свуда.

68. *Месечина жута* — *Achillea clypeolata Sm.* — Село Радикина бара.

69. *Месечњак* — *Види Месечина жута.* — Село Радикина бара.

70. *Милобод* — *Centaurea Jacea L.* — Село Ново село.

71. *Млекуља* — *Arum Italicum Mill.* — Крме њом стоку, да им даје више млека, а једу је и жене, које немају млека. — Село Габровац у округу нишком, и село Секурич у округу јагодинском.

72. *Мрсољ* — *Polygonum orientale L.* — Село Бубањ.

73. *Мушкасела* — *Pimpinella Saxifraga L.* — Село Г. Студена.

74. *Мур* — *Свака врста Setaria-ова.* — Свуда.

75. *Никса* — *Scilla bifolia L.* — Свуда.

76. *Осат* — *Carduus acanthoides L.* — Село Раутово.

77. *Осат водни* — *Cirsium Siculum Spr* — Село Д Студена.

78. *Осат меки* — *Onopordon Acanthium L.* — Село Г. Студена.

79. *Обрњиче* — *Taraxum officinale L.* — Село Поповац.

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(Матица Српска) прославила је дан српског просветитеља свечаним начином. По лепом обичају, што га је она тек од неколико година уобичајила, држала је тог дана свечану седницу. Ма да је у то доба права вејавица била, ипак се искупио леп број и чланова матичиних и друге публике, међу којом — то с радошћу бележимо — видесмо и доста чланова млађег и најмлађег наученичког кола. Седницу је отворио друштвени председник беседом, коју на другом месту за се саопштавамо. За тим је члан књижевног оделења Ст. В. Поповић говорио у спомен Павлу Којићу, некадашњем председнику матичином, многогодишњем надзорнику текелијног завода и толикогодишњем председнику будимске српске црквене општине. Нацртавши покојников рад на том пољу, јавном пољу, приказао је беседник и његове друштвене врлине као Србина и човека. Скуп је на крају беседе усклико „Слава му!“ пропратио успомену покојникову. За тим је такођер члан књижевног одељења, Ђорђе Рајковић, читао биографску црту Манојла Јанковића првог српског штампара из Новога Сада. Јанковић се из прва спремао и спремио био за медицинску струку знаности; но пошто се састао и много општио с Доситијем, пробуди се у њему така жива жеља за ширењем књиге и просвете у свом народу, да је набавио штампарију, те овде у Новом Саду почео издавати српске књиге, радећи и сам у тада тек засађиваном врту српске књижевности. Јанковића је много труда и трошка стало, док је добио дозволу, да може имати штампарију и књиге штампати, али то не само да га није одбило од његове накане и убило вољу за даљим радом, него је хтео и да покрене периједски лист. Међу тим, та му се жеља не испуни. Скупштина је и Јанковићу у спомен усклинкнула „Слава му!“ „З.“

БЕЛЕШКЕ.

(Др. Јован Чокор.) Његово Величанство наименовало је медицине доктора Јована Чокора, Србина, негдашњег ђака на карловачкој гимназији, синовца пок. архимандрита грабовачког Ј. Чокора, за редовног професора опште патологије и ветеринарске судске медицине на војеном ветеринарском заводу у Бечу. — Живео!

(† Александар Анђелић.) Ово дана умрьо је у Бечеју Александар Анђелић срп. нар. учитељ — покојник је живе› 63 год. а на пољу школарства нашем делао је пуних 38 год. Човек није био од велике науке, али је воља била свагда, да што боље послужи својим трудом и својом ревношћу своме народу. У школи је био брижљив и савестан, а с поља је био ваљан пријатељ и честит друг. Приликом погреба говорио је сходну беседу г. Владан Стефановић нар. учитељ у Ст. Футогу и том приликом нацртао је врлине покојникове, које га у истини као срп. нар. учитеља обилато красише. — Вечан му спомен међу нама. — С.

РАЗНО.

(Језици.) Кажу да језика, којима се на земљи говори, има до три хиљаде. И то: у Европи око 600, у Азији 400, у Африци 300, а у Америци 1300. Ала би то био концерат, кад би једну исту песму сваки на својем језику стао певати. Има људи, који имају необична дара за учење језика. Талијански кардинал Мецофанти знао је 72 језика тако добро, као свој матерњи језик, а и још многе друге језике знао је половно.

(Кокетерија.) „Па зар није слободно оно, што се допада?“ — „Није, драга моја; слободно је оно, што се пристоји; али то вечито жмируцање и смешкање, то играње са лепезом, то пренемагање, та шала и то претварање већ прелази границе дозвољене женске умиљатости. Сујета твоја (или част) биће увређена тиме, што ти читам ту филипику, али боље, да ти ја будем гувернанта, него да судба место мене узме на се ту улогу, те да ти строго и неумитно суди за грехе твоје. — Уживаш у томе, што је г. Б. пажљив спрам тебе, трпиш то, да, дајеш му прилике, да пред-а-те са улагивањем својим што чешће, а пред свим светом ниче пада; и погледом и речју га храбриш у просидби његовој, а овамо се грозиш и помисли, да би му морала дати руку за цео живот. Али ласкало се тиме твојој сујети, понос ти је задовољен, јер је г. Б. врло честит карактер, друштвен човек, а нада све богата партија, те се многе матере и ћерке — поличарке труде, да га увуку у чаровни круг своје умиљатости. Ти си надвладала, тебе је одабрао за жену, јер се у теби остварио његов идеал, мила женска нарав у најлепшем, најумилнијем свом облику. — Али знаш, како кажу: „с поља гладац, а изнутра јадац.“ И твоје срце ни у сну не сања о осећајима, што ти се у очима огледају, што их усне твоје издају. Некако ти је то потреба, да те обожавају, а тријумф твој више ти вреди, него мир и срећа племенитог честитог срца. Чула си нешто за поквареност мушких, за њихову неверу и себичност, па држиш, да се смеш с њима титрати, да смеш у њих изазивати наде, које ниси кадра испунити. — Заиста недостојно титрање! Женска свагда у том титрању настрада; борба је то, са које женска мора узмаћи понижена, посрамљена, раскрвављенога срца. — Јер прави човек не да, да се с њиме кокетује, па чим примети, да је постао сиграчка твојим ћудима, увредиће му се понос, отргнуће се од тебе, па ма се и парче срца отргло. — Срећу си онда проиграла, јер поштен човек ниједан више неће ни зажелити, ни смети, да ти се приближи, те да покуца на срце твоје или да ти руку запроси. — Мушко осећа дубље, страсније, него женско, па како му је с почетка љубав жарка, тако му је затим неугасива мржња. Никада неће моћи опростити, никада заборавити, да си се титрала са његовим поверењем, да си му се ругала

љубави, да си му погазила мушки понос и част. У њега, изазваног, превареног мушкарца сме бити права, да ти јавно покаже своје презрење. Његово име остаје неоскврњено, на част његову и карактер неће пасти љага, али ће се теби свет немилосно ругати. Положај твој у друштву уздрман је, друге твоје ти се свете и радују твојој пропасти, а којих се ствар не тиче, замерају ти понашању. „Девојче без срца и без разума“, то ће свет рећи за тебе у праведном гњеву. — А ти? Свирепо и на силу су те истргли из полусна, у који си се била уљуљала; доцне си се пробудила, доцне покајала, те увидила, да се срећа о тебе окрзла, а ти си ју у будаластој обести од себе одгурала. „Имаш ли ме, не знаш ме, немаш ли ме, познаћеш ме,“ обистиниће се и код тебе. — Смешиш се, је ли, ђаволанко, што тако озбиљно и строго корем умиљатог, па ипак тако опасног стврага, што се зове кокетерија. Не дајеш ми за право, очи ти се враголасто сјају, а уста ти тихо шапћу у уво моје:

„Поглед ватрен, збор умиљат, нешто и румени,
Осмех љубак, ход поносит', то је дика жени.“

Јесте, драга моја, али треба све то да је „сос мерос.“ Г.

(Баш американски). Црнац један био је недавно позван пред судију у Арканзасу. Убио је био човека и магарца, па су му баш хтели да суде за то. Судија је био здраво милостив, па великодушно запита Црнца, да ли хоће да му суде по тексанском казненом праву или по казненом кодексу арканзаском. Грешник се није дуго премишљао, него отворено рекне, да би желио, да му суде по арканзаском закону. „Добро,“ на то ће судија, „онда нећеш бити кажњен, што си магарца утукао, али ћеш бити вешан, што си човека убио. Црнцу је била мила руса глава на рамени, те му тако баш није била по вољи пресуда. За час се дакле предомисли; вољније, вели, да му суде по тексанском праву. „Е“, рећиће судија, „онда пођи с милим богом, што си човека убио, али ћеш бити вешан, што си магарца утукао.“

НОВЕ КЊИГЕ.

Сад баш изађе из штампе, а у наклади књижаре Луке Јоцића и друга у Новом Саду:

„КАЛУЂЕР“
ИСТИНА И ПОЕЗИЈА,
ОД ДРА ЈОВАНА СУБОТИЋА.

Садржај је ово: 1. Бал у манастиру. 2. Калуђерски суд. 3. Код адвоката. 4. Екселенција. 5. Дворска конференција. 6. Мало рачуна. 7. Распуће. 8. Deus ex machina. 9. Нов човек. 10. Настојатељ дипломат. 11. Тетка и нећака. 12. Непик како се хоће, него како је суђено. 13. Настојатељ кесеција. 14. Дух у гостијонској соби. 15. Настојатељ крпа. 16. Многа љета уз руску банду. 17. Митрополит Стратимировић. 18. Митрополит Станковић. 19. Манастирска слава. 20. Вечити наменсник. 21. Противници на умору. 22. Тестамента сестре. 23. Прости калуђер и патријарх. 24. Где је сад отац Теофан? — У први мах огласила је књижара. да ће књига ова изнети око 15 штампаних табака, но како је г. писац многе занимљиве епизоде и слике из калуђерског живота у занимљиву приповетку ову још уплео и додао. то је књига изнела пуна 23 штампана табака, те тако мораде књижара и цену друкчије одредити, што је држала за угодније по нашу пошт. публику, него да дело у две књиге подељује и обашка другу књигу изда. — Ова књига нашега врлога писца са својим занимљивим и пикантним садржајем жељно је очекивана на све стране. и уредништво је још у оно доба, кад је почетак те приповетке у „Јавору“ изишао, са свију страна наваљивано, да наставак и крај што пре донесе у листу. Сад је дакле то дело изишло у посебној књизи и може се добити у књижари Луке Јоцића и друга у Новом Саду по 1 фор. 20 нов. (издање на шамоахартији по 1 фор. 40 нов.). што је заиста врло умерена цена, кад се помисли, да дело износи 23 штампана табака. Ми топло препоручујемо књигу ову свима пријатељима здраве лектире, а уверени смо, да се нико кајати неће, ко је набави и прочита. — Купцима на више од 10 комада за готов новац даје се добар рабат.

ОДГОВОРИ.

Г. Н. М. у Вршцу. — Жао нам је, што вам на ваше питање одговорити морамо, да је Милан Радовановић заиста умрьо, и то још 21. маја 1878. г., а што се тиче дела му „Постанак фела“ од Дарвина ту овако стоји: Милан је издахнуо држећи коректуру девете главе овога Дарвиновога дела, што га је он превео, и на самрти је наручио, да се од превода његовог само онолико одштампа, колико је он сам коригирао. Без сумње је тако и учињено; нама дело ово није дошло до руке; с тога ће најбоље бити да се обратите на оца покојниковог, честитог старину Маринка Радовановића у Београду.

Н. Н, Н. у Н. — Што ваше име није штампано међу именима решача коњичкога скока, томе није узрок — као што ви сумњате — „бојећ се лист да неби карактер му нарушен са вашим именом био,“ него просто за то, што решења вашег нисмо добили. С тога се немојте даље трудити, „да изнађете кривицу и да тежите за „српском“ правицом“, и да нас „нападате“ као што ви сами кажете. Други пут пошљите на време, па ће бити од наше стране „српске правице.“

„JАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 5. У Новом Саду, 1. фебруара 1881.

ЉУБОВАНКЕ.

I.

Ноћ гарава белом дану
Кад пољупце баца —
Гори исток, зора свиће —
Чедо пољубаца! —
Ноћ гарава, очи твоје,
Осмеј лица твога —
Зар то није, Милче моје,
Зора жића мога?

Зора свиће, лахор пири,
А цвеће се шара —
Задрхтаће бистра роса
Ружи сред недара —
И ја горим, мој пупољче,
Де, кити ми груди,
Нек ме роса усана ти
Поспанога буди! —

Под слеменом паучина . . . .
Твор слабачка жића
Под слеменом мојим преде,
Конац свога бића —
Ја, под неба плавим тремом,
Предем жицу танку,
Да одјекне теби, Милче,
Песму љубованку.

II.

Очи, Милче, очи твоје —
Дивне ноћи светле звезде! —
Дал' по небу мог' живота
Дал' ће Милче, да појезде? —

Очи, Милче, очи твоје —
Твоје душе нежно цвеће —
Дал' ће бити сјајно сунце
По мом' небу што се шеће?

Дал' су моје светле звезде?
Дал' су нежно цвеће моје?
Дал' су моје сјајно сунце —
Очи, Милче, очи твоје? —

III.

Да ли ме јуче задахну душом,
Те сад у мени све пламти, гори? —
У мојој души небо се створи,
По њему поју анђелски збори!

Да дивне песме . . . . кад у тишини
Светиња душе рајеве снива;
Сићана песма рујних усана,
Чедашце рајско — пољубац бива!

Ој песмо моја — смионо Милче!
Поносна звездо у миљу своме —
Мудраце звезда доведе спасу,
А ти ћеш мене, . . је л', спасу моме? —

С усана бож'јих речица прну . . .
И по свемиру светови поје;
С усана твојих пољубац плану —
У мојим груд'ма песме се роје!

Од неме груде трошнога блата
Постаде човек . . . ал' дахом Бога! —

Милче! . . . ти мајко мојих песама,
Та ја сам песник с пољупца твога!

IV.

Ти се чудиш откуд песме! . . .
А да шта је светлост дана,
Већ појема исполинска
Вељим Богом опевана?

Откуд мирис љубичици
Са земље је удисана
Баш к'о ова песма моја
Што је с твојих са усана.

Сунце гране . . сузицама
Обасипа златну зору —
Цвеће мири, птице поје
У рајскоме дивском збору.

Погледаш ме, осмехнеш се,
А жеља ми жељу вија;
По груд'ма ми разлеже се,
Безброј рајских мелодија!

Око сунца свет за светом
У колут се вечан дева. —
То је песма исполинска
Што је вечност вечно пева.

Око тебе сунце моје,
Жеље ми се све колуте;
Песама ми јата бела
О вечности некој слуте!

Кад ми пукне боно срце,
Кад ми љубнеш ладна уста,
Када видиш, да ме гута
Вечна тама гроба пуста:

Милче, злато, моја надо —
Та ни тада, чуј ме ево:
Нисам теби, чедо моје,
Још последњу песму спев'о!

Љубинко

ФИЛОСОФ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА.

ОД ДРАГОМИРА БРЗАКА.

(Наставак.)

Беше му некако чудновато око срца при овом погледу. Толико лепоте и љубазности спојене са тугом, није до сада нигде видео. Ово девојче имађаше највише осамнајест година, беше дугих образа, свежих, румених усана, црне косе, а њене црне очи, пуне оне дубоке сентименталности, оне неодољиве ватре што . . . . не, та и сам философски господин адвокат, иначе неосетљив како према свему у опште, тако и према лепоме на по се, загледао се тако дубоко у ове црне, сањалачке очи да није ни за тренутак могао на другу страну да погледи!

У пркос свој својој стојичкој философији, у пркос свима својим философским дефиницијама о љубави и о женскињу, господин Мита беше жестоко дарнут необичном лепотом ове нове своје заштићенице, а на лицу његову јављаше се нешто, што би се могло назвати расејаност, кад ми не би познавали г. Јеленића као — философа! Полагано ишчезе са његова лица хладно рачунање и строга адвокатска одмереност, а очи његове гледале су задовољно, да не речем, радосно ово дивно девојче. Сад већ није више бројао, није више комбиновао, већ пружив девојчету руку, рече јој са највећим саучешћем:

„Не губите наде, драга госпођице: у пркос томе, што ова ваша ствар, као што вам рекох, врло траљаво стоји, ја ћу се опет из све снаге упети, да вам помогнем. Очекујте дакле и надајте се најбољем резултату.“ —

„Веома, веома вам благодарим, господине Јеленићу!“ одговори весело лепо девојче, па погледа тако захвално адвоката, да је овај и нехотице оборио очи, што је у њега врло ретка ствар, нарочито још као у — философа!

Испитавши још тачније ближе околности своје заштићенице, допрати је ад-

вођат са необичном галантеријом и грд- ...м комплиментима до врата, где се нај-љубазније опростише.

Писари га гледаше зачуђено, па онда радознало шапутаху један другоме:

„Е, јеси видео, молим те, чуда и по-кора! Вала господин Мита није се вас целога свога живота онако зарумењо, као кад оно испраћаше ону гараву девојчицу! Е-хе-хе!“

Па се онда опет загледаше, мунуше један другога, насмејаше се шеретски, опет се мунуше шапћући на ухо:

„У шта хоћеш, да је и философу куц-нуо суђени час. . . . . . ? !“

И доиста писари имађаху право. Си-ромах г. Мита са свима његовим фило-софским назорима беше баш сасвим доли-ао! А боме није ни шала! Та црне, са-валачке очи тако су пуне оне благе, али страшне ватре, а срце човеково — па ма и философско — тако брзо плане, као најфинији страгарски „палир“. . . . . . .

III.

Господин Мита философ развио је, у послу своје гараве заштићенице, необич-ну вештину и „делателност“. Чињаше се, као да су га све досадање философске пред-расуде, по којима се изодавна управља-ше, на један мах оставиле. Осим свога по-сла, кога је и сувише имао, не остављаше себи ни толико празна времена, да душом дахне, већ се са највећом вољом и гото-вошћу предаваше послу оног девојчета.

Да би се могао, као што он говораше, боље „информирати“ о неисплаћеном на-следству оца њезина, он је њу лично по-сетио, а то беше у њега врло велика жр-тва. Он је ишао само богатим клијентима, и то на нарочити позив њихов. Наравно да су после ти богати клијенти добијали овакве рачуне: „За одлазак 6 динара; дан-губа 24 динара; за саветовање 24 дина-ра; за фијакер 6 динара;“ — и ако је увек ишао пешице — али то напослет-ку не чини ништа. „Богаштина тера клијенте од беса, а не никако — као си-ротиња — из нужде; па онда треба тај свој бес и да плате! Њима је тешко оде-рати кожу. Дери, колико год хоћеш, они опет носе ћуркове са лисичином постав-љене, а са куном опточене!“ — говорио би често г. Мита. И доиста, он се др-жао свето овога правила. Сиротињу је штедио — тешко њој! — а богаташе гу-лио — опет тешко њима! —

Еле, како му драго, — ова посета г. Мите начинила је читаву револуцију међу његовом писаријом.

„Шта?! Зар он баш збиља оде оној црнпурастој девојчици?!“ питаше зачуђе-но Макса писар.

„Оде боме право њој!“ — одговори вр-тећи главом писар нумера два, г. Ђока Тешић.

„Схорите се највиша небеса, чрез-мѣрїє потреса вас людско! — цитираше брат Макса покојнога Сарајлију.

„Вере ми, господин философ жестоко је насео на лепак плачљивих очију ле-пе клијенткиње! Охо-хо-хо! . . . смеја-ше се ђаволасто нумера два.

„Е, доиста, пре бих веровао, да ће Ло-рис-Меликов да истреби нихилисте, но што ће г. Мита философ да иде у посе-ту своме сиромашном клијенту, и то још — цури!“ — говораше забринуто брат Макса.

Међу нама буди речено, брат Макса је правио по кад-кад врло дражесне ви-цеве, што се, наравно, из овога не би мо-гло погодити. . . . .

Међу тим г. Мита хиташе стану своје красне заштићенице, оборивши снуждено главу — која му је сигурно прштала под при-тиском све самих философских дефиниција! — Успут је махао рукама тако, као кад би пред судом одушевљено браннио деве-десет и девет злочинаца, хтевши судијама бело да направи црним, а црно да направи белим. При томе је шапутао неке речи, ко-је ћемо читаоцима да саставимо у каку-таку целину, т. ј. ако је у опште могуће, да се из прекиданих одломака монолога г. Мите састави каква целина.

„Философија,“ — говораше г. Јеле-нић, — „и жена — не, ови појмови не могу никако да се сложе. Разум их је стро-го једно од другог разделио; — а срце? —

*

ах срце! — шта ли је то опет? — Поред разума ништа. — Али срце, срце, — то је управо моје срце — оно би грешно хтело, да их по што, по то сједини. — Хм, хм! — Гле ти опет њега! — Или не? — Не, не, — та ја не идем тамо мене ради — већ послом, — да, да, послом! — Ови моји људи -- лењи су — прави шмокљани — не разуму ништа — морам дакле са̂м, — идем, идем — та мени предњачи философија!" —

Господин философ говораше још силесију оваких бесмислица, из којих се управо није могло разабрати, иде ли некуда послом, или иде да проси девојку. Говор његов бејаше тако расејан, као и мисли му, које су јуриле по мозгу у дивљем трку тамо и амо, као хиљадама веселих мушица, што се лепог, ведрог дана играју над водом. И доиста, у мозгу г. Мите беше тако ужасна запара, да је сваког тренутка скидао шешир, да му лагани ветрић расхлади угрејано чело. Али то му није ништа помогло, јер му сада на један мах поче на левој страни тако јако куцати „нешто" -- он је то од пре звао „ничим" — да је сав ознојен, дишући као локомотива, са тешком муком стигао до означеног стана.

IV.

Господин Мита тихо закуца.

„Слободно!" — са мало јачим — „извол'те!" — зачу се из нутра тако благо и „милозвучно," као кад куцнеш у ова нова звона, што се сада у Вршцу лију.

Господину Јеленићу пресекоше се н[illegible]ге, а у грлу му заста нешто налик на ч[illegible]шку кнедлу.

Зажмури, опомену се свију могућ[illegible] философских дефиниција о љубави и страстима, и — отвори врата.

„А — а, добро нам дошли, господ[illegible]не Јеленићу!" — поздрави младо дев[illegible]че адвоката. Она је седела код прозо[illegible] шијући, но кад г. Мита уђе, одбаци ш[illegible] и понуди њему место. Није нужно да р[illegible]чем, да је ово било „с мислима и с пе[illegible]соном" заштићеница г. Мите — лепа Ј[illegible]ла. Док је међу тим седео г. философ [illegible] понуђено му место, изговорила је и госпо[illegible] теткица искрен поздрав, коме је г. Ми[illegible] мало пажње поклањао, јер се већ бе[illegible] загледао у виту Јелу, која му изгледа[illegible] још дражеснија у кућевној, простој одећ[illegible] него кад ју је оно први пут видео.

Што г. Мита није знао, шта успут р[illegible]ди, то још и које како, али што сад н[illegible] је умео „ни беле" да рече, то тек бе[illegible] права брука. Ћутао је јадник као изве[illegible] скупштинари, кад се о железници вотир[illegible]рало. Прво се загледао у очи своје ле[illegible] клијенткиње, са очију пиљио је у уста, лице, у главу, па онда опет у очи. [illegible] у ове последње у опште тако се ја[illegible] загледао, као кад би у њима преглед[illegible] своје масне рачуне на свршетку годин[illegible] па још кад је спазио у истима — мож[illegible] истинску, а можда само привидну — н[illegible]клоност на спрам њега, е онда, наравн[illegible] није могао у друго што ни да гледи.

(Свршиће се.)

КЛЕТВА.

Сунце, месец, земља да се тресе
И да звезде с неба одкаче се,
Да падају, да пуцају громи
Васељена да се пуста ломи
Ох па и тад уза мене да си
Најсретнији текли би ми часи.

Све на свету кунем ти се, што је
Мене кадро развеселит' није
Очарати нити уморити
А још мање за се придобити
Али поглед твога ока тепи
Мене млада и мори и крепи.

Од сад душо више тајна није,
Срце здраво у груд'ма не бије
Већ полако болано се креће
Ал и тако дуго остат' неће.
Изчупа га црно око твоје
А са њиме и све наде моје.

У Буковцу. Крста Поповић, сељак

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

Превели
Урош Топонарски и Светозар Грубић.

(Наставак).

IV. **Среброљубац.**

То беше баш на велику госпођу 1849. године, дан беше топао, а на небу не беше ни једног облачка.

Арнолд је седио у својој тајној пећини пред каменом, који је служио за бацак, на ком у пепелу стајаше један жижак, који онолико светлости распростирање, колико је баш доста било, да старац распозна вредност како згомиланих банака, тако и вредност сребрна и златна новца. Из отвореног гвозденог сандучића светлуцаше бледом светлошћу племенити метал.

Старац тако мило и љупко погледаше своје благо, као што нежна и млађана мати погледа своје слатко првенче. Он му говорио, на глас га је бројао, узимао један по један, те га је прегледао и кад год принео к својим устима по који телир, или по који нов новцат дукат, које но што их је у сандук метуо. Из сваког његу погледа могао видити, да му је раст, обожавање новца, дуго година потиснено расла и претворила се у манију златом.

— Вас још морам у жућаке претворити, шарени моји папири, мумлаше у бн и мету два завежљаја мађарских банка у шпаг, па онда смо у приличном ну. Врло су хрђава времена! уздисаше, рома човек мора непрестано да пази, не пропадне.

У Дебрецину ми већ за последњи транспорт не хтедоше платити металом, за ми је још и сад на врату ово четири хиљ форината крпа, но ал' протуриђу их већ. Мој повереник не сме више ни што примати од војске за лиферовано шено и марву папир, данас мора донеет хиљада у цванцикама; пет и осамнаест хиљада су двадесет и три хиљаде, ко ће бити у сребр,. То заузима много и тешко је, ви сте много боља дерлад, мили моји љупки и благословени дукати, слажете се радо као добра браћа. Хајд, да видимо. У злату — — — ко то долази? Циција скупи танке ноге и и паштио се са сухим рукама, да покрије хрпу злата, кад је чуо лупу, која долазаше са уласка од пећине. Лупа се зачу и по други и по трећи пут.

— Он је дошао, рече јако одахнув, већ је јуче требало да стигне. — Затим зграби сандучић, у који је шчистио раширене новце, те га је, упев се из петиних жила подигао, однео и сместио у једну јаму у зиду, па је онда навалио на њу неки други камен, који је сахранио сандучић, и тако је пристао био за јаму, као једна пола расечене јабуке на другу полутину.

После те операције отишао је на прстима до уласка и тамо је ћутећки прислушкивао.

Споља се опетоваше трострука лупа, а за њом се чуо Ђорђев познати глас:

— Пусти ме унутра, старче, ја сам — Ђорђе!

Само је Арнолд знао тајну, како се може из нутра отворити плоча од уласка, и то је сад пажљиво и учинио. Ђорђе се мораде сагнути, да уђе кроз улазак.

— Но ту си већ једаред, поче старац, кад је затворио улазак, но од куд долазиш, како ти је испало за руком, зашто си се тако одоцнио? — На пољу је жега као у паклу, а?

Ђорђе убриса знојаво лице, и кад се полако привиче мраку, у ком је с почетка видио само како се светлуцају два граораста ока, и у даљини тавну светлост жишка, седе преко пута од Арнолда на један камен упрвши свој штап у земљу и не говорећи ни речи, наслони се на њег.

— Но, момче, говори, рече брзо пређашњи, да л' ти је са сребром ил' са златом исплатио генерал?

Ђорђе није одговарао, као да није ни чуо питање.

— Знаш ли ти, где је „Muntea femei nebuni“? питаше на послетку тупим дубоким гласом.

Арнолд скупи ретке обрве своје, а сухо му се лице смежура.

— Како да не знам, беше одговор, пре двадесет година скочила ми је јединица оданде у дунавски понор. Од тад се то место зове „стена полуделе.“*) Ал' шта хоћеш с отим?

А за што ти је кћи то урадила?

— Јер је на десет миља хода била најлепша у Мехадији, јер је веровала варљивим речима неког лепог господина, док сам ја ишао за својим послом.

Кад је мене јединица моја усрећила са унучетом, баш онда је дошла у купатило са синчићем од шест година жена лепог господина; ја сам тај поклон од ћери моје задржао, а њу сам истерао из куће; она је отишла па је полудила у свом непоштењу, после се скитала од немила до недрага и одлазила је свако вече на један врхунац стене, да пева, од куд је на послетку и скочила у воду. — Али говори о ствари, да ли су те исплатили? где је новац?

— Још само једно, како се звао варалица?

— Шта га знам ја? давно је то било, па сам заборавио. Тужна му жена називаше детенце своје малим Казимиром, а он се звао, сад се већ сећам: Сент-Јоби — —

— Свемогући боже! узвикну Ђорђе, да л' си могао ти то допустити? они су деца једног оца, ужасно, ужасно! — Матори зликовче! рече и шчепа Арнолда за суха рамена, издиже га са седишта и страшно га стресе; ти матори зликовче, за то ћеш ти одговарати пред престолом божијим; ти си због твог тајног занимања и скупљања блага пренебрегао кћер своју и унуку своју, и само си ти узрок непоштења њиховог и њихове бедне смрти!

— Тешко мени, распашће ми се маторе кости, викаше вођа кријумчара, пусти ме Ђорђе, или ме ваљда хоћеш да удавиш због неколико форината.

Младић гурну старца у један ћошак.

— Знаш ли од куда долазим? повика му громовитим гласом.

— Мислим из мађарског логора, где су ти експедицију — —

— Исплатили нити са златом, нити са сребром, нити са банкама, него с овом намирницом, с којом можеш слободно запалити лулу. У осталом, мађарског табора више нема, онај, што је био под Темишварем, тај је разбијен, Гергеи је положио оружије.

— Јој, да бог да, да се под тобом провали земља, ти подла варалицо и лопове, ти си готов новац метуо у шпа[illegible] а мене хоћеш да завараш с том намирницом, псоваше старац Ђорђа, пропао сам ти си ми украо пет хиљада форината. — —

— Бесни само, бесни, рече овај шкрипећи зуби, и сасвим полуди, кад још остало саслушаш. Ја сад долазим са „стене полуделе“, где —

— Где си ваљда моје новце закопао

— Где ти је унука, коју си ти, к[illegible] и њену матер са твоје небрижљивости увук[illegible] у шапе непоштења и очајања, па онда [illegible] ју, као и матер њену одагнао од себе, [illegible] исту ону смрт изабрала у тренутку огорчења, којом је и њена мати умрла усл[illegible] твог бездушија. Приповедала ми је [illegible] живот свој сухим очима и без суза, и [illegible] че ми, да неће дати да живи биће, к[illegible] је већ од судбине проклето; затим о[illegible] ча међу стене на дунавском брегу, и п[illegible] но што сам ју могао да стигнем, баци [illegible] са „стене полуделе“ са дивјом циком [illegible] понор дунаскив.

Ђорђе мишљаше, да ће те речи б[illegible] за деду гром из неба. Али овога нису [illegible] најмање дирнуле те речи, и тако ми[illegible] чини, да су му све мисли управљене б[illegible] на изгубљени новац и злато. Једва је [illegible] приповетку, није пазио на речи млади[illegible] ве, кад је овај потанко приповед[illegible] да је фриволна тетка све новце, које [illegible] добила с њојзи повереном девојком, [illegible] кла на вечерње забаве, и тиме је дала [illegible] вода, да Марија жртвом постане јед[illegible]

*) На романском језику: Muntea femei nebuni.

безкарактерног лакомисленика, који је њу пред целим светом јавно заручио и тим ју приморао, да га прати у логор, и кад је па зло употребио необуздан темпераменат девојчин, која је пала у дубоку страст, и скинувши са цвета нежни пупољак, остави ју на цедило, жигосав је непоштењем. Ова да побегне испред непоштења, изабра си за уточиште гроб међу таласима.

— Знам, знам, и мени је испричала лепу повест. Доста сам ју опомињао, да не пође материним трагом; не могу ништа, кад ме није послушала — Само да ми је цена експедиције у рукама!

— И ти мислиш, да си с отом опоменом задоста учинио очинској дужности? рече с неописаном мржњом младић. — Човече, човече! све се то не би догодило било, да се пре две године ниси противио нашем браку; сад би све троје били сретни, и ти би сад, — ако би ти се душа чему другом, осим метала, знала радовати — могао љуљати своје праунуче. Али ти ниси таке радости достојан. Горко ћеш искијати грешну тесногрудост, умре ћеш у беди, остављен од свакога, нећеш имати уз-а-се, ко би ти очи заклопио, лешину ће ти гаврапови псељувати, а раштркане кости ће ти пасторчад ногама врљати!

— Ваљда си ме ти намеран убити? неби се тим користио, јер осим мене нико не зна, где стоји сандучић са златом, хе хе хе! Можеш ме убити, ал' га наћи не ћеш! кречаше задовољно среброљубац.

На те речи се породи једна замисао у Ђорђевом уму, с којим се надаше пробудити у старцу жељу за осветом.

— Вараш се, матора тврдицо, поче, ако мислиш, да ти само знаш, где ти је сандук с новци, и да је то тајна. Живи у свету један човек, који то скривено место исто тако познаје, као и ти. —

— Ђорђе, то није можно, је л' да се само шалиш, је л' да ме само плашиш ти несташко? није то нико видити могао, је л' да није?

— Ти се сећаш, то беше пре две године, оне бурне октобарске ноћи, кад смо Марију саму оставили у пећини, а ми од̄ смо кријумчарити? Те је ноћи скривен био у тој пећини неки странац, који је добро видио, од куд си извукао и куд си натраг метуо сандучић. — И тада приповеди Ђорђе онај призор, коме смо ми мало више сведоци били; рече и то, да је он пустио странца испод земље. Арнолду се на сваку реч већма чудио, и тај човек, који је при судбини кћери своје и унучета свога остао хладан као стена, тај човек се сада задрхта, кад је чуо, да му је откривена тајна.

— Мили мој Ђорђе, ко је тај странац, да л' је још жив, где је? питаше развлачећи усне.

— Тог странца сам ја пре три дана као мајора видио у мађарском табору, тај странац је од тог доба у близини нашој, у Мехадији, а зове се: Казмир Сент-Јоби, то је онај исти човек, који је преварио Марију. —

— Ђорђе! шапуташе матори зликовац, тог човека морамо убити.!

— И ја сам тога мишљења, одговори Ђорђе, а повод ми је тај исти, што и твој, т. ј. за то, што зна, где је твоје благо. Да то није видио, нитков, ваљда не би био лагао Марији, да је воле. Доцније, кад се већ девојка не могаше вратити на пут прави, хтеде је присплити, да га доведе у ову јазбину, у коју сâм доћи не знађаше.

— Не зна дакле, где је улазак? питаше тврдица, а очи му се светлише од радости, као у јастреба.

— Не зна, јер сам га одунда са завезаним очима одвео, и тако је изгубио пут. Али ако би он дао пажљиво испитати предео, или ако би нашао каквог издајицу међу нашим људима, можно је, да ће га наћи. Марија је само с тога одбила му жељу, јер се нека несебична љубав претвори у љубоморну сумњу, да ли јој се страст страшћу враћа, ил' са лажном наклоношћу, коју је у њеном љубавнику породила, жудња за благом њеног деде? Ова је сумња свакин даном расла у њој све дотле, док не постаде уверењем; а да јој је сумња била основана, може се видити из следећег: тај бескарактерни несретник је после свију претња,

које га не доведоше к жељеној цељи, отерао од себе девојку, која је верна остала своме услову, и већ је хтео да поведе пред олтар прошлог јула кћер неког пештанског грађанина, да га у томе не предвари улазак Руса у Угарску. Тада је он отишао у логор, а спрота отерана Марија вратила се беше своме деди; остало знадеш.

— Заиста почињем већ жалити сиротицу, она беше верно дете, јер не хтеде издати свог сиротог деду. Али сине мој, Ђорђе, знаш шта? Не би ли било боље, да се манемо пређашњег занимања и да још данас, сад одмах, пређемо у Турску. — —

— Ни корака, упаде му овај у реч, ни корака нећу да учиним, док грешнике не казним. Ако ти, оличени сребролупче, не знаш ни на што да мислиш, осим на спасење твога блага, знам ја. Цељ живота мога спојила се са жељом за осветом. У осталом, ако хоћеш да идеш, нећу те задржавати, ал' те нећу ни у озбиљно саветовање. (Наставиће се).

ВАЖНОСТ УЧИТЕЉИЦА.

I.

Да се женскиње као таково за васпитање и настављање другог, веома оспособити може, признато је у педагошком свету изодавна, а и искуством у хиљадама случајева доказано. — Карактер, као и извесни такт, што су при васпитању нужни, знање и умење у предавању, што опет успех у настави зајамчавају, — све то није искључива својина, нити мушкињу, нити женскињу, већ је међу обоје на равно подељено. У школу, коју дечаци од 14 година полазе, не можемо упутити учитељицу; то има свога разлога, али у малодечија хранилишта, одгојилишта и забавилишта не шаљимо опет учитеља, него баш учитељицу. — Важност донекле и једног и другог равне је мере. — Али да се мало позабавимо и са породичним кругом. — Мати? Није ни она. — Обоје си у том послу пружају руку, обоје су једнаки при нормалним околностима. — Ту се удружује снажно са слабим, строго са благим, — глава са срцем, а то је склад, хармонија, толико нужна при васпитању. — Не могу се никад особине женскиња подчинити особинама у мушкиња онда, кад се пита: ко је бољи васпитач, или учитељ, јер ако би женскиње у овом погледу стајало иза мушкиња, онда би се морао свет тумбе окренути. У том би се случају морао човек врсти около деце, а жена би га изван куће у раду заступала; она би се од деце опростити морала, а има ли у свету и толико ледених груди, да би од жене, матере, то тражити могле? — Кад се то не може од женскиња тражити, онда је темељита тврдња: *да и муж и жена складно и заједнички врше своје родитељско - васпитачке дужности.*

Ово мишлење имаде силество својих противника, који веле: хранилиште и забавилиште нису школе, и што је у њима уредно, не треба да је у школи узакоњено; пак удео што припада матери у васпитању своје деце, још је не оспособљава за васпитање и настављање у школи. — Забавилиште није школа, да шта је? Да је оно по своме бићу нека тамна величина, то одобравамо, и збива се, као да многи, који су и речју и делом за такав завод, јошт га потпунце не схваћају. — Али је непобитни факт, да се забавилиште без икакве органичне свезе са школом ни замислити не може. Одузмите му појам приправљаонице и школе рада у сигри, па шта преостаје? — И забавилиште је дакле школа, а ове су разне. — Шта више, ако хоћемо, да нам школа у истину школом буде, то морамо много чега из забавилишта у школу овамо пренети; мора се одонуд пренети у школу вечбање у радњи, стварању и обличењу, те тако узаконити овамо све оно, што је у забавилишту било и темељ и кров. Како би школа за учење могла постати и школом рада, то је питање, којим се педагогика садашњости бави. — Ако ли је дакле забавилиште само и један делић у школском организму, онда се и учитељица забавилишта налази на школском темељу; она је дакле сурадница на пољу школском. — Али и т

није све једно, — у ком ће разреду учитељица радити. — Ми држимо, да јој је места код већих као и код мањих. Женскиње не заостаје у способностима за образовање иза мушкиња; сви услови за образовање у женскиња су као и у мушкиња, пак отуда и у образовању — узевши просечно — нема мушкиње предности над женскињем. Је ли знање учитељево довољно за један виши разред, онда се може узети, да ће и знање учитељичино одговарати потребама истога разреда. Што се дакле теорије тиче, ту не може бити разлике. Даље: уме ли учитељица мању децу будити, на рад придржавати и разумно настављати, онда ће она разумети све то и са већом децом. Начин предавања не губи од своје вредности ни тамо, ни овде. Он је јазан пламену, који једнако горе, као и доле светли, све донде, док му се рана, материја не ускрати. Учитељи, који се разуму у нижим разредима, а у вишим не, то су људи са ограниченим и оскудним образовањем. Најпосле ако је учитељица вешта одржати реда у нижим разредима, онда неће у том попустити ни у старијим. — А за што? За то, што школски ред поглавито зависи од учитељевог карактера, знања и начина предавања. Овде смо свугде нужно знање учитељице предпоставили, а други моменти остају у истој вредности и од истог су утицаја у свим разредима. С којим би онда правом могли затворити врата виших разреда учитељици, која неоскудева нити у знању, нити у начину предавања, пак ни у ауторитету? — Истина је, да нема правила без изузетка, пак тако би и све довде речено стајало на врло трулом основу, ако би се ту и мушке школе подразумевале. — *Кад дечак ступа у године, где постаје свесним о разлици спола и сазнаје знамај ове разлике, онда такав ни пошто не сме полазити школу, у којој наставља учитељица.* Свако обилажење овог начела, повлачи за собом последице веома убитачне и противположене васпитној сврси. У народним школама поверава се ученик учитељици само до навршене девете године. Продужити се може само у том случају, ако је настава приватна и ако је дете однеговано у породици примерне наравствене каквоће. — Прекорачи ли се споменуто доба у народним школама, онда искуства изнесоше случајеве де су што но реч: Адам и Ева сазнали, да су наги.

У Америци настављају учитељице ученике за сво време њиова школовања, а новинарски извештаји тамо у њи, уздижу до небеса учтивост и услужност ондашњих дечака — ученика — на према својим учитељицама; али ми школско уређење у Америци, још тако високо не ценимо, а да би га и према одношајима у Европи прилагодити могли. Та учтивост и услужност дечака — ученика — на према учитељицама, пре је чин галантерије, или боље рећи: дворење и курисање, него ли наравствена учтивост и понизност педагошком ауторитету. Учитељици је дакле у женској школи неограничено поље, а у мушкој — одређено, ограничено.

Вели се, да је разлика између васпитања и наставе на дому и у школи. — Али кад жена уме своју децу на дому да васпитава и упућује, ваљда тек не би тога умења изгубила у часу, кад би учитељицом постала, кад би у школу ступила. Пак што се код куће двоје дечици приповеда, то заиста није тешко изнети и пред 40 и 50 деце; кад су се двоје дечице на дому приповетчицом користиле, то иста приповетка тек ваљда не би промашила сврхе у школи код 40 и 50 деце. — Тако је у свему, тако је са одржањем реда, са потстрекавањем на рад са утицајем примера, — са свачим и свем, што се васпитне струке дотиче. — Школа и кућа су истина два посебно оделите зграде, али начело, по коме се рад овде (у кући) као и тамо (у школи) управља, јесте исто, или би бар требало *исто* да буде. За то се и говори тако много *за* хармонију између куће и школе. — Из свега овога излази: *да се рад, који се жени на дому поверава, исти рад жени и у школи поверити може.*

(Свршиће се.)

СРЦЕ.

(Наставак.)

Па и на срцу самом можеш опазити, колико ће пута ударити за неко известно време, јер сваки пут, кад се скупи, потресе се дувар од груди — изгледа као да лупа срце о тај дувар. Доста је било препирке о томе, откуда управо тог потреса; но ипак тај се појав у главном даје лако протумачити, и то ево овако: изађе ли из каквог шупљег тела његова течна или ваздушаста садржина на какву одушку, покренуће се и само тело, и то у противном правцу од онога, у коме излази течност. Кад се избаци топ, одскочиће натраг; ко пази при пуцању с пушком, опазиће, како ће кундак да udari у раме, у онај мах, кад је опали; ракетла се пење горе, а ватрена јој садржина иде доле. Узми шупљу лопту од каучука, и јако напуни течношћу — скоро да пукне, затим нека има само на једном месту одушку — туда ће течност јурити напоље, а лопта пак показиваће се, као да јој је воља, да иде у противном правцу. А да је тако, увериђеш се сам — наслони шаку с те стране, па ћеш осетити, како лопта шаку притискује, и то сваки пут, кад отвориш њену одушку; затвориш ли одушку, нећеш опазити никаква притиска. Срце је сасвим, као та шупља лопта од каучука. Велика жила, кроз коју крв сваки пут, кад се срце скупи, појури напоље, смештена је на унутарњој страни одозго. Кад се дакле срце скупи, сваки пут ће се кренути у противном правцу, т. ј. доле и напред. Но како је пак срце наслоњено баш уз дувар од грудне шупљине, те нема дакле места за кретање, срце ће ударити о тај дувар, онако, као што удара она лопта о длан наше руке.

Осим пипања можемо се још и слухом уверити о деловању срца. Метни уво на груди жива човека, па ћеш сваки пут, кад срце једанпут закуца, чути два тона, један отегнут најпре, а за тим други краћи. Први тон постаје управо у месу од срца, кад се скупе мишићни конци. Тон се уопште, као што је познато појављује ма где, где се мишић скупи. Стиснимо јако н. пр. вилице, напрежимо дакле мишиће за жватање, па ћемо чути неки тон, којег ће одма нестати, чим престанемо вилице стискивати. Срце је мишић — чим се дакле скупи, произвешће тон. Други тон постаје кретањем оних капака, кад срце малакше. Оболе ли срце, таки ће се ови тонови некако разликовати од тонова, кад је срце здраво. Из те разлике лекар ће познати, кад је срце болесно. Сумња ли дакле лекар на нечије срце, — да је болесно, послушаће глас срца, који ће га о том известити.

Кретање срца прелази и на крв, зато се и креће; и креће се непрестано, докле год живота траје. Наше срце куца дакле, док смо живи; и ако се никад не умори, ипак не куца једнако, у једној темпи. Срце у новорођене деце куца двапут брже, него у одраслога. Што човек старији, спорије куца срце. Човеку од педесет година спорије куца срце, него кад је имао тридесет година. Кад човек јако остари, срце почне брже куцати — и у том су старци налик на децу. Брзина куцања стоји у некој свези и са висином тела. У јако високих људи било спорије бије, а у нижих брже. Женска срца брже бију од мушких. Ово се не тумачи једино разликом у висини; јер било мушко и женско једнаке висине, ипак у женске брже куца срце. Но ипак нашло се велике разлике у брзини била код иначе сасвим здравих људи. Н. пр. у средњу руку број удара на билу у одраслог човека је за једну минуту 72, па ипак зна се, било је случајева, да је срце у одраслих у једној минути куцало само 23 пута, или је било много брже, а били су сасвим здрави. Зна се за поједине здраве и одрасле људе, да им је било куцало 120 пута за једну минуту. А можда ће кога занимати, да је у цара Наполеона I. срце необично споро куцало — за једну минуту свега само 40 пута, а знамо, да је обичан број у средњу руку 72, као што је већ речено. Фантастична каква глава можда ће помислити, да је сасвим природно, што је тако било: та ужасни корзиканац, који је милијуне људи бацио у беду и пропаст, није ни могао имати срце као што је у других људи, срце његово морало је бити неосетљиво, тврдо, те је зато и спорије куцало. Доцније ће бити говора о томе, сме ли се, може ли се узети, да је тако

свеза међу срцем и карактером. — Као што у разних индивидуа срце не куца једнако, тако исто не куца једнако увек ни у једног истог човека. Да ли лежимо или стојимо, да ли спавамо или смо будни, — све то има уплива на брзину куцања нашег била. Сваки пут, кад се мишићи напрежу, било брже куца, н. пр. после трчања. Где је јако топло, и тамо хоће било брже да куца. На великим висинама, или кад се с ваздушном лоптом попнемо високо у ваздух, где је ваздушни притисак слабији, и тамо је куцање била брже. Напротив било спорије куца у дубоким рударским окнима или у ваздуху, који је вештачки збијен.

Па и варење има особитог утицаја на брзину била. После јела срце сасвим по правилу брже куца; како ми за 24 сата скоро увек у исто доба једемо, онда и брзина била преко дана константно се мења. Још нам је загонетан појав, што су га опазили више испитивача, који су пробе ради више дана гладовали. Они су нашли, да и у тим данима поста, у оно доба, кад је време ручку, вечери и т. д. било и ако не бог зна како, ипак у неколико брже куца. Ово је врло тешко растумачити, јер кад би хтели узети, да се је срце у своме кретању навикло на промене у брзини куцања, те према томе и у дане поста, кад нема ништа у стомаку, исто то чини: то не би с тим ништа било протумачено, него само био би тај појав описан.

Куцање срца често се сравњује са куцањем сата, и то сравнење доста је оправдано. Престане ли сат куцати, стао је. Не куца ли више срце, нестало је живота; јер на жалост нема таквог сајџије, који би могао кренути срце, које је једном престало куцати. Разни сати не куцају једнако, сасвим као и што разна срца не куцају једнако. Приповеда се, да се Карло V. у својој самоћи бавио тим, да неједнаке сате присили да подједнако иду: како један, тако други. Додуше то му није испало за руком, али мора се и то споменути, да је читава та прича анахронизам. Тако исто тешко, да ћемо икад наћи два човека, чија би срца дуже времена држала се истог такта. Што песник пева:

„Срце моје, дај ми дакле кажи:
Шта је љубав? какав божи дар?
— Две зар душе а тек једна мис'о,
Два срдашца а један удар.“ (Бл.)

тешко да ће се овај последњи услов икад испунити; јер женско срце увек ће брже куцати од мушког срца.

Сат мораш навијати, кад је томе време, ако хоћеш, да увек иде. Човечије срце може куцати и сто година: нити кад стаје, нити се кад умара. Одкуд срцу те снаге, да може толико радити? Срце узима ту снагу из оне исте течности, која рани све делове тела, — из крви. Срце гони животни сок, крв, и разноси је на све стране по телу; но пре свега, као прави себичњак снабдева себе. Прве жиле, које се од главне жиле одвајају, иду у месо од самог срца. Сваки пут, кад срце закуца, улази у његову супстанцију извесна количина свеже крви, која ће га да оживи. Срце је у тој прилици налик на парну машину, која из рудокопа износи угљен, и чим га изнесе, најбоља врста употребиће се одма за њу саму, за грејање казана у машини. Што старији човек, срце не малаксава, него јача и бива веће. Расте за читавог живота. Па и у стараца срце расте, ма да се сви остали делови смањују.

И ако знамо, одкуд срцу моћи, одкуд средства, која га гоне на непрестани рад, ипак до данас не знамо, ни бар мало, шта је управо дало повода срцу, да се крене. Срце је мишић. Као такав сасвим је налик на друге мишиће н. пр. каквих има у рукама и ногама Кад ходамо, или кад машемо рукама, то значи, да већи мишићи бивају мањи; али све то зависи од наше воље. Но срце се сасвим друкчије понаша. Кретање срца ни најмање не зависи од наше воље. Ми га не можемо присилити, нити да брже куца, нити спорије. Додуше можемо учинити, да срце неко време престане куцати; па ипак и у тој прилици наша воља не утиче управо на срце. Задржиш ли дисање, т. ј. да се затвори одушка између жица гласница, и напрегнеш ли у исти мах органе за „издисање“: тада ће се грудна шупљина скупити, смањити, те срце неће се моћи, кад малакше, крвљу напунити, као што треба Тада ће за неко време срце и било престати куцати. Рекрути кадикад хоће на овај начин да варају, јер из неправилности куцања била, може се закључити, да срцу штагод фали. Па и у том случају воља не утиче баш на срце, него само на мишиће у груди.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НОВА БИЉНА ИМЕНА
ИЗ ЦВЕТНИЦЕ ОКОЛИНЕ НИШКЕ
(СВРШЕТАК.)

80. Одсвудглед — Sideritis montana L. Campanula Grossekii Heuff. и у опште свака биљка, која има такову цваст, да гледа на све стране. — Село Сићево.

81. Пазарчић — Види Качи-водар. — Село Габровац.

82. Пазар-биље — Види Качи-водар. — Село Д. Студена.

83. Пенавац — Saponaria officinalis S. — Село Д. Студена.

84. Подубица — Teucrium Chamædrys S. Село Рујник.

85. Попадика — Anthemis tinctoria L. — Ниш.

86. Подланица — Turgenia latifolia L. — Свуда.

87. Просо зајче — Lithospermum purpureo — cæruleum L. — Село Г. Студена.

88. Пркавица — Lycoperdon bovista. — Село Г. Студена.

89. Пукнеж — Silene inflata Sm. — Ниш.

90. Пуичело — Succisa pratensis Mœnch. — Коме је пупан трљан, није воду од ње, да му се више не развије. — Село Д. Студена.

91. Пшеничица — Ranunculus Ficaria L. — Село Коритњак.

92. Равен — Gentiana lutea L. — Корен кувају и пију од кашљице. — Село Космовац у пиротском округу.

93. Радиче — Cucurbita pyriformis Ler. — Село Г. Студена.

94. Ранчуга — Raphanus Raphanistrum S. — Док је млада, праве од ње зељаник.— Село Црнча у пиротском округу.

95. Рапсалија — Triticum turgidum S. — Допешена је, веле, из Влашке пре 15—20 година. — Село Црнча у пиротском округу.

96. Ровен — Види Равен. — Свуд по селима око Суве Планине.

97. Рогобор — Ruscus aculeatus L. —

98. Рудински пелин — Artemisia camphorata Vill. — Село Сићево.

99. Рустен — Dictamus albus S. — Мећу га у хаљине од тотабића. — Ниш.

100. Самосуд — Antirrhinum Orontium L. Веле, добро је, да га човек носи од свешта. — Село Д. Студена.

101. Свестниче — Micropus erectus L. — Кад који има муку у глави, кади се њим.— Свуда.

102. Саниче — Thlaspi perfoliatum L.— Село Г. Студена.

103. Свлâх — Convolvulus arvensis L. — Село Д. Студена.

104. Секирчица — Viola odorata L. — Село Габровац.

105. Сермача — Convallaria verticillata L. Села Г и Д. Студена.

106. Смакнеж — Hypericum perforatum L. — Село Д. Студена.

107. Смицаљка — Види Смакнеж. — Село Рујник, где је свако дете зна.

108. Смрдљуга — Bifora radians M. B. — Свуда.

109. Срамучица — Daucus Carota L. — То је амбреласта биљка и има посред среде један црвен цвет, па веле, она је пре, кад је било више поштења у свету, била имала многих таквих цветова, али сад нема, кад поштење опада. Ову исту причу причају нам људи и у Ресави. — Село Г. Студена.

110. Скрчи зуб — Види саниче.

111. Столист — Sempervivum tectorum L. Село Г. Студена.

112. Стратор луди — Amaranthus paniculatus L. — Село Д. Студена.

113. Сукница — Asperugo procumbens L. — Док је зелена,једе се; прави се зељаник од ње. — Село Црнча у пиротском округу. Ту је свако дете зна у главу.

114. Тамњаниче — Saxifraga rotundifolia L. — Село Д. Студена.

115. Тврдац — Melampyrum arvense L. — Село Рујник.

116. Трубен — Smyrnium perfoliatum L. — Беру га на Ђурђев дан и вију у венце, кроз које промузују овце. — Свуда.

117. Труп — ротква. — Ниш.

*118. Тулица** — *Galium Aparine L.* — Девојке и жене беру је на русалницу и њом се опасују зарад здравља. Негде је увију у венац и прилепе с балегом на надвратак с поља па онда туре ту још четири пасуљна зрна у накрст. То је после, веле, млого илач од русе (болести). — Село Црнча у пиротском округу.

119. Турско цвеће — *Polygonum orientale L.* — Села Космовац и Каменица.

120. Турчин — *Arum Italicum Mill.* — Село Прокопова Кутина.

121. Уличњак — *Rumex obtusifolius L.* — Село Прокопова Кутина.

122. Чеклас (а и чаклас) — *Triticum villosum M. B.* — Свуда.

123. Чумина стрела — *Echinops bannaticus Koch.* — Село Г. Студена.

124. Чучавац — *Phaseolus nanus.*— Свуда.

125. Царевица — *Кукуруз.* — Заплање.

126. Цигански спанаћ — *Blitum Bonus Henricus C. A. Mey.* — Село Г. Студена.

127. Црна коприва — *Види дивља коприва.* — Село Раутово.

128. Црна метла — *Artemisia scoparia L.* — У Нишу се готово сваке суботе на пијаци виђају оваке метле свезане у ручице и продају се по марјаш комад. — Ниш

129. Црновр — *Origanum vulgare L.* — Село Рујник.

ИЗ ДОЊЕ СРБИЈЕ.

130. Бадрња — *Marchantia polymorpha.* — Лече њом говеда, кад ухвате бадрњу, некакву болест у устима. Село Белушић у округу јагодинском.

*131. Брекиња** — *Sorbus torminalis L.* — Жеравицом њеном не покрива се леб, и пази се добро, да која искра од ње не падне у лонац, јер се од ње хвата трпија (мука у срцу). — Село Бумане у ћупријском округу.

132. Вампирача — *Види Рогобор.*— Село Секурич у округу јагодинском.

133. Женска повратa — *Hesperis matronalis L.* — Село Белушић у округу јагодинском.

134. Зука — *Scirpus lacustris L.* – Параћин.

135. Књега — *Clavaria flava.* — Село Секурич у округу јагодинском и село Рибар у округу крушевачком.

136. Кошић — *Nidularia crucibulum.* — Кад њих (кошића) има доста по шуми, добар је берићет. — Село Стрмостен у округу ћупријском.

137. Лежак — *Види Чучавац.* — Село Белушић у округу јагодинском.

138. Омилен — *Sanicula europea L.* — Омилен и одолен (Valeriana officinalis L.) зна свака девојка и момак, њима се опасују или их носе у недрима, да се боље воле. — Село Белушић у округу јагодинском.

139. Раван — *Achillea lanata Spreng.* — Село Стрмостен у округу ћупријском.

140. Решетка — *Carlina acaulis L.* — Који болује од назеба у слабинама, кроз њу пије воду. — Село Стрмостен у округу ћупријском.

*141. Сомина** — *Juniperus Sabina L.*— Туцају је са соли и крме тим краву, коју не ће више да музу, него хоће да је угоје. — Село Стрмостен у округу ћупријском.

142. Тупанарик — *Molinia cærulea Mönch.* — Село Стрмостен у округу ћупријском.

143. Уљ — *Види Смрдљуга.* — Кад га има много у пшеници, удара у главу, да човек чисто залуди. Леб од таке пшенице умешен, зове се уљив леб; а говори се још онако и уљив човек, кад је мало спануо с памети. — Засеок Омар у округу ужичком.

У Нишу, о малом божићу 1881.

Ср. И. Пеливановић.

ДОПИС.

ИЗ СОМБОРА. (*„Крвави престо,“* трагедија у 5 чинова, од Мите Поповића.) — Наша литература здраво је сиромашна и изузимајући песме, рани се још страним производима, ако какво дело није преведено, оно је барем по калупу иностраних литература начињено. Нећу да кажем, да прављење по туђим калупима није добро, шта више правила, која је један Лесинг поставио, и пракса, коју је један Шекспир, Гете, Шилер употребио, важе за све човечанство, па на оваке угледе и треба се угледати; ал кад се наши писци на мање какве величине угледају, те и њихове погрешке усвајају: против тога треба зацело устати. Против тога морамо устати особито онда, кад видимо, да таке писце преваћају, а бог и душа боље би било, кад би то скоро у залуд потрошено време употребили на то, да преваћају какав ремек комад од горепоменутих мајстора, јер с руменом у лицу морамо признати, да таких комада мало имамо.

Таких преведених комада од мањих величина сијасетом их има, особито пак у репертоару срп. нар. позоришта. Посмотримо га само, па ћемо видети, да једва има какав класичан комад, а оригинална једва тек један, два. Већином донет је суд о овим оригиналима, а ја ћу сад један нов оригиналан комад приказати, који је 18. Јануара т. г. у Сомбору први пут представљен.

„Крвави престо, трагедија у 5 чинова," то му је наслов, а писац му је наш омиљени лирик г. Мита Поповић. Он се на драматском пољу већ као преводилац Доцијевог „Пељупца" показао, с каквим успехом и какву је услугу нашој књижевности учинио, о том нека други суди, а ја ћу се искључиво овом трагедијом забавити.

Ово дело је из српске историје црпљено, но пошто знамо, колико је допуштено писцу на историји мењати, да му дело драматским захтевима одговара, то се о његовој историчкој страни ни забављати нећемо, а сад пређимо на садржај јој. —

Бодин, краљ српски, грчком помоћу освојио си престо Радислава, но пошто његови синови још живе, Кочопар, Красимир, Страхиња, Бранислав и Градимир, то се Бодинова жена, Јакинта, боји, да ће ови од њених синова престо отети, да то предупреди, учини савез са Косором, њеним љубимцем, да пред краљем његову браћу оцрне, као да би ови народ против њега бунили, тако да их он напослетку убије. — У земљи је незадовољство, јер Срби виде, да су поред Грка потиснути. Да ови владају, да су они љубимци краљеви, то их тишти, па и сами Радослављеви синови дођу на тужбу. Том приликом заподене Кочопар кавгу са грчком стражом, на ту ларму дође краљ, у ком су сумњу већ побудили Косор и Јакинта, и он назива их бунтовницима, но Кочопар га увери о његовој невиности, ал' поред тог молбу му краљ не саслуша. (I. чин).

Јакинта и Косор се договарају, како би сумњајућој души Бодиновој више хране давали, да страсти у њему побуде против браће његове. Косор искаже, да је два човека најмио, који ће краљу исказати, да су Кочопаром подстакнути, да га убију и да је жупана Марка задобио, да краљу измишљене вести о буни доноси. — Краљ после тога излази на позорницу, те нам своју унутарњу борбу исказује, у њему се бори сумња са његовим добрим срцетом, он неможе да верује, да су родови његови против њега, а његова њему мила жена о томе га уверава, међутим чује ларму с поља и стража донесе два човека, који искажу, да Кочопареве бунтовничке говоре слушајући решили су се, краља убити. Код њих нађено писмо осведочава краља о том и он се одриси, да Кочопара и његову браћу убије. те зато их пред престо на суд позове. (II. чин).

На позив краљев Кочопар и његова два брата, Хранимир и Страхиња, злу се надајући код куће остану. док друга им два брата, Градислав и Бранислав и његов син Прединља крену се краљу, да му истину искажу, да се на Грке туже. Ал краљ већ пун сумње против њих. Чим дођу. краљ их испитивати почне, но њихове одговоре краљица и Косор одмах криво тумаче, те их он као бунтовнике у тамницу баци (III. чин).

Тај поступак краљев изазива незадовољство и Кочопар са браћом својом устане против краља. Бој је пред Дубровником, Кочопарови већ су једно крило сузбили, но краљ брже њима оде, те побије непријатеље и стера их у град, но међу тим се Кочопар састао са Косором, и овај буде у двобоју убијен. Краљица каже, да је преваром убијен од Кочопара, а краљ у гњеву одреди, да убију Кочопарову браћу. — Ово погубљење даје извршити он баш пред очима непријатеља. Кочопар моли за невину браћу, но већ је касно (IV. чин).

Краљици фали десна рука, т. ј. Косор, она се још боји, да јој синови неће наследити престо, ма да је Кочопар после освојења Дубровника у Цариград одвежен, она се боји народног гњева, јер је народ незадовољан са владом и Грцима, у тим дође и Марко жупан, њега савест мори, он хоће краљу да исповеди подлост његову и његових садругова и своју смрт да иште, краљица га моли, да то сад само не чини, кад је краљ болан, и клекне пред њега. Он тад с тим искали срце своје, што ју исмеје и презре, па оде. — Краљ долази за тим, у њему се бори сумња са неизвесношћу, он је полудео, све о својим братићима говори, о гуји, која му срце гризе, у тим дођу к њему она два човека, што су се криво заклели, те му исповеде, да су најмљени били, да му кажу, е су Кочопарем подстакнути, да га убију, он на то почне очајавати, види пред собом убијених слику, на послетку изнемогнут падне (V. чин).

Не знам, је-л' песник изоставио једну сцену због тога, што не беху доста снага позоришту, или можда није ни написао, где онај утисак треба да видимо, што учини уапшење Бранислава, Градислава и Прединља на њихову браћу, где се сад заиста о буни договарају. Ово мислим, да је неизбежно. Ми у IV. чину видимо се у сред боја, без да знамо, како се заподео, ми видимо јунаке бити се, али морамо тек помислити, зашто? Овакав скок у драми није допуштен, јер је тамо све каузално, ми домишљањем можемо узрок докучити. ал овакав скок немило нас дира. —

Карактерисање особа, изузимајући једну ману јунакову, изврсно је, ту је један добра срца краљ, ту је једна за своју децу живећа и умирућа мати, ту љубимац и слуга, који на сваки миг краљичин пази да би га извршити могао, ту један властелин, који би свашта учинио само да добије више области, ту један војвода, који је прави Србин, који за слободу и правду живи и мре.

Краљ, ког су Грци на престо метнули, културном је мисијом опојен, он хоће у врлинама дивљи народ са цивилизиранијим Грцима да укроти, он с тим добро мисли народу. он је бар о том субјективно уве-

рен, он је добар и љубазан муж, добар пријатељ, добар војник, а шта је највише, он је праведан и доброг срца, кад такав дакле падне, према том паду морамо највеће саучешће осећати. На последњем његовом својству зидана је читава трагедија, с тим последњим својством, с добroћудношћу његовом, морају особито интриганти рачунати. Он се бори са његовим добрим срцетом и сумња, но и кад је сумња победила, и он Бранислава и другове му дао убити, и онда није потиштено добро његово срце и љубав к роду, те га ова борба сумње са добрим срцетом до лудила доводи. Ово је за цело једно од најлепших момената у трагедији.

Но баш та његова доброћудност, то добро његово срце доводи нас у колизију. Како је он то могао учинити, да он преко мртвог тела Радослављевог престо заузима? Како га зато савест није морила? Како се он добру може надати од оних, којима је оца убио? Како то убијство није на њему никакав утисак учинило? То све не можемо у склад довести, јер је он свестан тог дела, а који је већ убио човека, особито пак тиран, тај убија и друге, јер је већ убио, и неће питати, неће своје срце питати за савет, пред њим ће само једна звезда трептати, а то је целисходност, да се на престолу задржи. — Да је он у том делу невин, да је жртва интригуе, без да он то зна, онда би његова слика неокаљана остала. Но апстрахујмо од његовог карактера то дело, имамо опет слику ваљаног човека, као што га горе напоменух, ал кад је већ свестан свог дела, нека му се то види и по даљим делима његовим, а не тек „ни лук јео, ни на лук мирисао.“

Јакинтина карактеристика изврсна је, она је мати, она воле своју децу преко сваке мере, она хоће како тако, да их усрећи, ма било добрим, било грђавим сретствима, они морају сретни бити, они морају очев престо наследити и свака сенка, која би им сметати могла, мора уклоњена бити. Па зато све, шта јој је награда? Синовима престо није осигурала, мора признати и пред собом видети, да је она краља до лудила довела, мора претрпети како ју слуга исмејава, мора му на ноге пасти и молити га, да њихове тајне краљу не изда и мора на послетку чути, како ју сукривац, слуга и поданик исмејава. Има л' лепшег песничког правосуђа од овог за материну прекомерну страст? а ту страст вештачки је знао црпити наш песник. —

Између других особито морамо споменути карактеристику Косорову, Кочопарову и жупана Марка.—

Дијалози су живи и врло добри, на њима и на читавом делу види се, да је помоћу глумаца поправљено, који већ у том имају праксу, шта ваља, а шта не, колико је доста, а колико сувишно за позорницу. Ово би требало би сваком писцу препоручити, и римски писци комедије били су увек на пробама и ту виђивали мане свога дела, поправљали су их, те и како и могу те комедије за узор служити. Уопште таким поступком сложи се теорија са праксом, доведу се у склад, и кад ово двоје хармонира. онда ни успех не може изостати.

Само још на један монолог хоћу да се обазрем (II. чин 2. појава). Краљ изалази на позорници сасвим у мислима задубљен, па говори о свом осећању, осећа, да је добро срце, и неможе да сумња у неверу својих братића. Овакав монолог неизбежим је, ал мотивиран треба да је, јер друкче изгледа нам, као кад какав брбљавац изалази пред друштво, те о себи почне говорити, без да иком допушта до речи доћи. Колко је овако поступање комично, у толико је и досадно. Песник је пак имао прилику мотивирати, да је само краљицу зауставио на позорници, која се у I. пријаву са Косором договара, те да му је ова са неколико речи узбудила узбуђено срце сумњом, па га тако оставила, онда би песник имао мотива том монологу, онда би краљ говорио стварно, а поред тога опет субјективно. говорио би, шта га веже Косору, а не тек онако, као што он то чини у њему, говори алегорично о своме срцу као стражару добри и зли дела и т. д. Оваки алегорични говори изгубе сву своју снагу на позорници, слушаоци немају времена, да о том суде, шта све значе те једно у друго преливајуће се метафоре. Говор мора бити такав, да је одмах приступачан и срцу и уму, а поред тога не мора изгубити свој појетичан украс. —

Оволико хтедох о овом новом комаду писати, који се може међу прве производе овог поља уврстити, он има истина неколико погрешака, но добре тачке су му опет у већини. Сомборска публика показала је своје задовољство, те је песника више пута изазвала, а честите сомборкиње предадоше му венац. Заиста можемо честитати песнику, што се овом, код нас Срба мало обрађеном пољу окренуо, а пошто има вољу и поред тог дара може значајна комађа стварати. —

Нек ми буде дозвољено још једну примедбу срп. нар. позоришту ставити. Ми досад, а досад бејаше 28 претстава, видесмо 3 оригинална и само један класичан комад, где забацише Трифковића? зар у репертоару нема класични превода? Ја се сећам, да је на српски преведено од Шекспира „Ромео и Јулије,“ „Краљ Лир“, „Хамлет,“ од Гетеа „Егмонд,“ „Торквато Тасо,“ од Шилера „Виљем Тел“, од Моретоа „Дона Диана,“ па зар нису та комађа вредна да се играју?

Мато Стојанов.

РАЗНО.

(Најрадоснији зној.) Кад се цар Јосиф II. враћао од састанка с Фридрихом II., нађе у путу на сељака Фр. Трнку код села Славиковице у Моравској (то беше 29. Августа 1769), где овај своју њиву преораваше. Цар зађе Трнки за леђа, рекавши му: „Пусти ме за плуг, добри човече.“ Сељак се с почетка заустезао, но на послетку уступи цару да оре. Цар ухвати једном руком за плуг, а у другу узме бич и узоре једну бразду горе и једну доле. Беше леп топал дан. Ове две бразде натераше цару зној низ чело. Бришући зној с чела, рече цар: „Ово ми је

најрадоснији зној, који ме је до сада пошао." — Плуг, којим је цар Јосиф II. орао, био је године 1873 на светској изложби у Бечу изложен, а иначе се чува као светиња нека у општинској кући у Славиковици. „Сљк."

(Жељезнице.) Кад би жељезницом ишао човек око земље једним правцем, требало би му на то педесет дана. Пут у месец правом линијом, кад би се жељезница од земље на месец направила, трајао би шеснаест месеца. До сунца би се на најбољој жељезници, кад би се дању и ноћу путовало, стигло тек за 500 година. Тако пишу једне америчканске новине.

(Скупе реликвије.) Један зуб Њутнов продан је г. 1816 у Лондону за 730 фунт. стерлинга; сретни купац га даде драгим камењем опточити и носио га је свагда на руци као прстен; зборник Карла I. што га је носио, кад је на гилотину ишао, продан је г. 1825 у Лондону за 100 гвинеја; шешир Наполеонов, што га је у битци код Ејлаве имао на глави, продан је г. 1835 при некој лицитацији у Паризу за 1920 франака; столицу од слонове кости, што га је варош Буковац (Либек) Густаву Вази поклонила, купио је шведски канцлер Шмекл за 58.000 форината; капут Карла XII., што га је носио у битци код Пултаве, продан је год. 1825 за 561.000 франака; за она два пера, којима је потписан трактат Амијански, платио је неко 600 франака, а пера, којима је потписан мир између Француске и Русије после кримскога рата, добила је царица Евђенија на поклон; Стерне-ова парока продата је у Лондону за 200 гвинеја; парока филозофа Канта за 200 франака; Волтеров штап је продат за 500 франака, прслук Русовљев за 950 фр., а његов сахат од обичног метала за 500 франака.

(Чудна оклада.) У Њубургу у Енглеској оклади се неки Коксетер са неким Трокмортном о 1000 гвинеја о брзој радњи његове чојане фабрике. Он пет сахата изјутра донесе овај оноже првом две овце, а онај му има до 9 часова у вече зготовити капут. Овце се остришу, вуна се испреде и откa, обоједише, притисне и око 4 часа после подне преда се кројачима, а на 20 минута пред 9 часова донесе Коксетер Трокмортну готов капут и овај дође с тим капутом у скуп од 5000 људи. Оне две овце се испеку, те се фабрички раденици уз неколико бурад пива ваљано прочастише.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 3.

ОД ВАСЕ СТОЈНИЋА У СТАРОМ ВРБАСУ.

		зим	што			љан;	ни-		
		а	дар			сла-	к-		
те,	ја	сам	па-	дии,	во-	гат,	ни-	сам	па
у-	на-	вр-	их	ве-	их	чу-	ван,	пак	сам
		диљ	ђем			сам	бо-		
		др-	не			ја	се		
жим	струч-	ли	ти	бим,	пу-	ке.	за-	љан.	ти
са-	их	о-	же,	руч-	се	ја	шиш,	тра-	до-
		мо	љу-			жим	во-		
		ја	бе-			сме-	не		

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОК

број 2.

Надо моја, рашчупани венче,
Заман певац тебе плести заче
У срцу му тајно песма плаче,
Ка' у гори рањено јеленче.

Срећо моја, салемљена грано,
Куд се скрило твоје зеленило.
Гле и лица мога руменило,
Исто тако губи с' полагано.

Виле моја, звездо за облаком,
И ти зар се кријеш од менека?
Светла си ми била свагда сека
О, па што се сад обвијаш мраком

Јован Грчић-Миленко.

Разрешили: Гђце Анаст. Ков...вић у Загребу; Јелена М. у Н. Са..., Милева Р. у Перлезу; Мара Н. м... А. у Чакову; Драгиња Теодоровић ... Сивца; Матилда Томић у Вел. Ст. ...клушу; Соф. Димитријевић и Анка ...даји у Н. Саду; Мил. Јовановићева ... Перлезу; Ј. Грујићева у Силбашу; ... Фема Марин у Ср. Карловцима; г.г. ... Молдован у Питешту (Роман.); М. Об...довић, И. Ј. Иванић, М. Радојчић и ... Јосимовић, гим. у Карловцима; Д. Сп...њак, реал. у Панчеву; Р. Ј. Кошутић и Лазар Николићи, гим. у Н. Саду; ...жидар Борђошки, гимн. у Врбасу; М... Радосављевић, благајник у Митрови...

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по ... 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За ст... не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 6, У Новом Саду, 8. фебруара 1881.

ЉУБОВАНКЕ.

V.

Ко да каже ону причу,
Ко то чује, ма да гледа,
Што гарава тија ноћи
Белом дану приповеда?

Ко да каже ону причу,
Онај усклик, ону тугу,
Што славујак својој ружи
У зеленом пева лугу?

Ко да каже ону причу
Што га сунчев зрачак поје,
По свемира неизмеру —
Ко да каже, срце моје?

Ко да каже, Милче злато
Ону причу душе моје,
Што је буде у срцу ми
Очи моје — очи твоје?

Зар то могу ре[illegible]
Ладна пера по[illegible]
Што је боже је[illegible]
По безмеру, по [illegible]

То певају само [illegible]
Када светим да[illegible]
Та то само усн[illegible]
По уснама само [illegible]

VI.

[illegible] пусти ме да [illegible]
Да ти руку стиснут' могу;
Да се с топлих твојих груди
Молим, Милче, своме Богу!

Кад у тебе гледим надо;
Кад сам теби, Милче, ближе;
Кад ме твоје љуљну груди
Молитва ми Богу стиже!

Та пусти ме да те гледам . . . .
Да с' опијем с ока твога;
Да с' напијем с усана ти
Тога вина руменога. —

Јер сам тога пића жедан,
Вечно жедан твога чара —
У тој влази душа ми се
У сићане песме ствара!

Та пусти ме, да те гледам! . . .
Колишни сам у твом оку! —

[illegible]

Увенчан сам песник, Милче,
Кад ме ките груди твоје!

Увенчан сам невен-цвећем
Лавор-венцем лепша сјаја —
Та куд ће ми лепши венац,
Од твог дивног загрљаја!

На што ће ми славопеви
И свечани горди збори —
Кад сва сјајност жића мога
У твом оку, Милче, гори!

Ти ми рече, да сам песник — — —
А да шта би ти ми била?!
Миомирак песме моје? — —
Моје душе вита крила?!

Еолова ми смо арфа
Посред наших, сред срдаца; —
Ту анђелске песме свира
Лахор с наших пољубаца!

VIII.

Ономад ти дадох листак;
Која ли је песма била
Бео голуб срца мога,
Што но си га пољубила?

Пољупчевим рујним длетом
У живот је мој удуби,
Па тада је, Милче, грли —
Та тада је, Милче, љуби!

Кад сам ти је дао, злато,
Беше ладна, нема, пуста —
Мени ће тек песма бити,
Кад полети с твојих уста!

Ово нису јоште песме! — —
Слабачки су то у лету
Све атоми жића мога
У песничком моме свету —

Па се тако комешају
Под [illegible] свемоћнога,
А тек могу песме бити
Са пољупца, Милче, твога!

IX.

Видим данас мноштво света
Где но светој цркви врви,
Да опере своје грехе
Спаситељском светом крви.

Ја не пођох, срце моје,
Да не чиним грехе нове
И да с тобом примим причест
Свете крви Исусове.

Што је било греха стара —
Светли луче душе моје! —
Крај тебе је места нем'о,
Па одавна ишчез'о је.

Стари греси ишчезоше
Са љубавног твога жара;
Па и нова врела љубав
Све у лаган пухор згара.

И тако сам сада блажен,
Те да гоним греха пуста —
Ја се чешће, Милче моје,
Причешћујем с твојих уста!

X.

Песмама те, Милче, китим
Све песмама сваког дана —
То је злато срца мога,
Што ти кује тог ђердана!

Ја лепшега немам злата;
Ја лепшега немам дара —
Осим тебе, Милче моје,
Осим твога рајског чара!

Ал' све то је, све у тебе —
Песме су ми слабог сјаја,
Те немају оног жара,
Што је у твог загрљаја!

У љубавној у милости
Поклони ми срце твоје,
Па на част ти пуст ми живот,
Па на част ти песме моје!

Ој, та немој, да се китиш,
Ни с ђерданом тога злата —
Само ја ћу ђердан бити
Теби, Милче, око врата!

Љубинко.

ФИЛОСОФ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА.

ОД ДРАГОМИРА БРЗАКА.

(Свршетак.)

Али његова адвокатска препреденост није га ни овде оставила. Да не би подозрење у тетке побудио, рече јој, после прилично дуге почивке:

„Дођох, поштована госпођо, да се мало изближе разговоримо о заоставштини вашег покојног брата. Извол'те ми дакле све лепо, јасно, разговетно и опширно испричати, шта о томе знате, да би могли после даље радити." —

„С драге воље, господине — одговори тетка, која беше, као и све друге тетке, страшно разговорна, радујући се, што може и овом приликом изнети на видик сво своје „родословско" знање, — испричаћу вам све потанко, та ја једина то знам и памтим."

И доиста, она поче све „потанко" да прича, или као што г. Мита захтеваше, „лепо, јасно, разговетно и опширно." Она поче, наравно, прво од оног часа, кад су она и брат јој света угледали; и то опет беше узрок, да је морала узгред да спомене што о оцу и о матери, о баби и деди, па онда опет о разним стричевима, браћи од стрица и о теткама, тако, да би г. Мита, кад би само иоле пажљивије слушао, а не онако заљубљено у веселу Јелу гледао, могао да састави читаву и потпуну таблицу о „родословију" од прабабе до праунучади и обратно, — јер говорљива теткица прелажаше час озго на доле, час опет оздо на горе, исто као извесни епски песници, који a conto своје поетске слободе," пуштају најпре њиховог јунака да умре, па онда тек да се бори, или најпре описују реп пегазов, па после прелазе на опис главе.

Као што рекосмо, г. Мита слушаше мало, или боље рећи, ни мало. Што улазило на једно ухо, тетци окренуто, је опет излазило на оно друго, на Јелиној страни. Па при свем том, кад она рече јој са свим задовољан, као да му ни једна речца није измакла:

„Тако, тако, поштована госпо! Ви причасте изредно. Само још о младости и о служби покојнога брата молићу да ми што опширније испричате." —

Госпођа теткица погледа некако чудновато г. Миту. Та она је отпевала све од Аз до ижице. Но најзад и то јој је опет годило, што је г. адвокат тако радо слуша, па поче опет онако лепо и „потанко" да прича о младости и о школовању, као и о свима веселим епизодама свога умрлога брата, још од онда, кад је с њиме козе чувала; како је у школу пошао; како му је погаче и гибанице носила; како је волео, да туче рундове по селу, како је јео радо пераје од бела лука и т. д. па све донде, кад је постао „господин," наравно, прво господин практикант, после „канцелиста," па онда архивар и регистратор и тако навише, док није, најзад, као и сви остали смртни људи — умрьо. Ова потоња реченица служи доброј теткици на част, јер и ако није слушала логику у извесног г. професора, она опет уме да гради тако лепе силогизме.

„Врло добро!" рече г. Мита, кад је она своје причање и разлагање свршила, — „сад сам довољно обавештен." — Но ту је г. Мита онако баш по адвокатски — с опроштењем — истину казао, јер у ствари он не знађаше ама баш ни словца. Па и кад би, што је могућно боље пазио, опет не би ништа разабрао из теткиног развученог „разглаголствија."

Признајемо, да би му милије било, кад би гђа тетка хтела и даље да прича, али и при најбољој вољи, ово се није могло дуже да растегне, и с тога он најзад устаде и опрости се. При овом свечаном акту, он је тако горопадно — срдачно стиснуо руку Јели, да она у мал' што од бола није вриснула, само да је није било срамота. Г. Мита осећаше с радошћу, како Јелина ручица дрхташе у његовој

руци, — но он није ни помишљао, да је то усљед његовог и сувише искреног стискивања било — па му хтеде да искочи срце из груди.

V.

Да ствар лепе Јеле није била тако „незгодан посао,“ као што се г. Мита још у почетку беше изразио, јасно је свакоме, па и онима, који нису кршили параграфе законика; који нису слушали право „о насљедству“ и „масама;“ који нису читали оне дугачке тропаре о „извесним“ тестаментима, који нису *после смрти* тестаторове доказивали, да је овај луд био, и — Бог те пита — како се сва она права зову, која могу, према потреби, да се од сто руку метаморфозирају. Но сада г. философ мишљаше са свим друкчије о овој ствари. а оно беше само прост изговор пре, но што ће се загледати у лепе очи красне Јелице.

Па с тога је и ишло са овим „незгодним послом“ врло брзо. Он тужи стрица Јелиног, овога зовну пред суд, па пошто није имао никаквих доказа, нити квите покојнога брата, да суду покаже, то мораде све лепо платити. Г. стриц Јелин хтео је — као човек — да укајишари њезин део, али правда не даде, да се она потуца од немила до недрага. Гле он исплати — са врло жалосним лицем — све судске, парничне и адвокатске трошкове, које суд није ни најмање „умерио,“ јер их је г. Мита — противу свога обичаја — врло ниско означио.

— Ево моје главе — говораше брат Макса, писар, своме другу — да је г. Јеленић са свим испао из концепта!“ —

Наш г. Мита доиста је „испао из концепта,“ и то не само у опредељивању адвокатских трошкова, већ и у целом свом мишљењу и раду. Ни онај човек, ни дај Боже! Добивши ову парницу, није имао нигде мира; а своју је канцеларију са свим напустио, где се пре бавио од јутра до мрака, и где је кудио и оно, што је хвале вредно. Али у толико је чешће похађао своју красну заштићеницу где је [illegible] слушао, кад је г-ђа тетка на дому [illegible], са највећим пожртвовањем цело њено причање о свима могућим сродницима њезиним чак од деветог колена; а у осуству гђе тетке — међу нама буди речено, он је на некакав чудноват начин умео на длаку да израчуна, кад она дома није била! — еле, у осуству гђе тетке примао је поновљену изјаву захвалности своје лепе заштићенице, која беше често тако срдачна и искрена, да г. философ, не могав' друкче, мораде захвалну и искрену Јелу да притисне на груди, па онда да јој дуго, дуго љуби њена свежа, румена усташца!

У канцеларији су већ испитали, шта значе ове честе посете философове, и писарија се већ клађаше, да ће г. Мита тек од једном да доведе дома своју красну заштићеницу, па у место парница, започне љубав с њоме, а боји се, по кад-кад и какву „брачну парницу!“ Писарија се већ напред радоваше, да ће им г. Мита, приликом своје женидбе, поклонити једномесечну плату, и наш брат Макса — само нек се даље не чује — стаде се на рачун тога поклона немилице задуживати.

Да не мучим читаоца дугим описивањем свију оних „умилних погледа“ и „болних уздисаја,“ „превртања очију“ и „фенстер-променада,“ — „врелих — 80°R — загрљаја“ и „слатких пољубаца;“ за тим да не бих дао прилике брат Макси да се и сувише задужи, ја ћу — с дозвољењем — у кратко да речем, да је за четврт године после оне парнице г. Мита философ постао муж гиздаве заштићенице своје! . . . . . .

VI.

О, људи Божији, шта ја учиних! Место да причам, како је г. Мита философ, човек без срца и осећаја, човек без икакве светиње, најзад долијао, осуђен био и т. д. као што сва могућа правила „теорије прозе“ прописују, ја га са свим „клот“ ожених са најлепшом девојком београдском. Е, то је баш којешта! — Али нешто да ме чује мој поштовани професор, у кога сам учио „прозу,“ казао би ми, да сам врло рђав ђак! но у осталом, ја сам сигуран, да он ово неће ни читат[illegible]

јер он није тако ватрен „читатељ;“ да је каква „апотеоза,“ можда би се и преварио.

Најзад како му драго, г. Мита није никад ни помишљао, да ће његовој философији бити тако „счастљив“ конац, кад се ожени.

Г. Мита Јеленић беше усљед своје философије немилостив, незнабожац, а још мање патријот а супруга му — узор љубави к ближњему, домовини и побожности. Наравно, да пре свадбе није износио на видик своја философска начела, али сад опет поче да се појављује у њега: „којешта,“ — „није философ“ и т. д.

Јела имађаше с њиме грдне муке. Свакад би морала да употреби сву своју речитост, да обара његова начела, па кад ова не би помогла, онда је обично прибегавала крајњем оружју — сузама, па — гле чуда! — ове помогоше. Господин муж, кад ју је први пут угледао да плаче, он је био страшно тронут њезиним сузама; но оне ни доцније нису изгубиле свога утицаја. Кад год би Јела почела да плаче, он би је пригрлио и љубио, молећи хиљаду пута за опроштај. Наравно да је Јелица вазда праштала, али свагда под условом. да он престане да буде философ, на што је г. Мита најзад и пристао.

Не знајући ни како, ни којим начином, господин Мита променио се са свим, и то још прве године свога брака. Никад више није говорио, да је љубав „нејасан“ појам, већ да је јаснији од сунца, нити да је патријотизам оно, „што иде у прилог нашем сопственом домаћем бићу,“ — већ га је називао најдивнијом врлином човековом; а његови појмови о вери поправише се бар у толико, да је штовао и ценио праву побожност. Што се тиче његових клијената, њима је смањао таксу у пола, а за то их је имао још једаред толико.

Разуме се, да је његова философија са свим ишчезла. Бумбари му излетеше из главе. . . . . .

* * *

Е, глед'те, молим вас! Та ово може и брак да направи човека — човеком!. . .

ГОСПОЂА СНАХА И ЈА.

(С ЕНГЛЕСКОГ.)

Снаха с' вози у хинтову, а ја не;
Тера коње, — а ја немам ни козе.
Кад пролазим с мојим чедом покрај ње,
Заклоним га, само да не види
Анђо-лице, да ми не завиди.

У мужа јој беле руке, нема мој;
Кућицу ми малу даде, дворац њој;
У зору се њезин враћа. Бриге не!
У сутону мој је дома. Љуби ме.
Па се моли оном, који даде,
Да му храни што мило имаде.

Снаха има адиђара, па и ја;
Она кити прса с поља, с нутра ја;
Крај гроба ће оставити њезин, да;
Ја ћу носит' свој кад умрем за вазда.
Њен је злато, што се мером цени.
Мој је љубав, што се не уцени.

Снаха има удворица немам ја;
Крај мене је верно срце до краја.
За царство га не бих дала, не бих ја!
Узмерил' га Бог на небу некада,
Досудиће, чије више стаје,
Моје благо ил' госпође снаје.

— Ј. —

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

(Наставак).

Јесте, ал' помисли, синко, ја нећу, а и не могу ићи без тебе. Руке ми се брзо уморе, јер не могу да владају крмилом, као некад, а у ког другог да се уздам, до л' у тебе? Знаш, да ћу поделити с тобом, што имам; или — нећу поделити, него ће све после моје смрти твоје бити. —

Ђорђе је врло добро знао, да старац не може никуда без њега и да се ником поверити не сме, осим њему. То му је олакшало погодбу шњим.

— Чекај дакле дотле, рече, док смрт маријину не осветим на ономе, ко зна, где је твој сандучић с новци. Надам се, да ћу га за неколико дана имати у рукама.

— Али хоћемо ли онда одмах путовати? питаше нестрпељиво старац.

— Стани, још имам и других услова; ти се потпуно слажеш са планом моје освете, коју ћу првом приликом у згодном тренутку извести; обећај ми, да нећеш о том сумњати, него да ћеш ми шта више при освети помоћи, јер то и твоја корист изискује — —

— Добро, добро, обећавам, али нећеш ли ме преварити?

— До сто ђавола, зар већ сумњаш? иди дакле сам, али одмах, јер још ноћас може ти нестати блага.

— Само сам питао, слатки мој, а питати је слободно. Али реци ми, шта намераваш?

— Хоћу да сахраним варалицу на оном истом месту, у оним истим таласима, у које је он турио жртву своју, и над којима сад лети само једна тица, која је вернија од људи, где тражи своју госпођу и где тужно штрбеца научене речи.— То ми је крајња цељ, и то ћу, тако ми бог помогао, и извести, па ма га морао на дну пакла потражити.

Ове је речи хладно и мирно изрекао, ал' светлост очију му претсказиваше пропаст.

V. Muntea femei nebuni.

После тога догађаја на четири дана скупише се у Мехадији неки особити гости.

Озбиљна лица са изразом тужног одрицања. Они беху обучени у домобранско одело, а о бедри им висијаше тупа сабља. Неколицина редовних гостију у купатилу, који су се још овде бавили, жељним погледом пратише их, кад су се кад и кад указали на шеталишту; у осталом су врло мало говорили и увек су се затварали, као што то обично раде они, који су несретни.

Чисто не би требало ни да кажемо, да су то последњи остатци од разбијене усталачке војске, да су то они официри, који нису хтели да оду у Вилагош, да положе оружје, и који су пре волели, да изгубљену домовину измену са иноземством. Сваки дан и сваки час једни долажаху, а други одлажаху, они, који су одлазили, одлажаху пред неизвесну судбину, а они, који долажаху, долажаху на кратак одмор после тешког боја. До августа једва си могао видити овде онде — по једног између њих, који се одоцнио.

У једној хладновитој соби у купатилу седе два човека, који су се једно после подне од ужасне жеге склонили у њу, где су се задубили у озбиљно саветовање.

Млађи између њих, судећи му по униформи, на којој огрлица беше златна, морао је бити штабски официр код расрштане војске, бацио се, колики је дуг, на кревет и пуштао је густе мирисне димове из дугог чибука, његова лепо намештена коса, брада и финоћа руку му сведочише, да ни у логору није заборавио на угодност, која нам постане другом природом, кад ју дуго практикујемо. И опет црте тога лица, какво само блудници имају, сведочи нам, кад се уста насмеше, кад очи подиже, о природној и урођеној му храбрости. Казмир Сент-Јоби био је чувен с тога, што је ма и с „бренованом“ косом и чистим и новим „гласе“-рукавицама таком храброшћу водио у бој чету своју, да му не беше у храбрости пара.

У другом човеку си одмах по источном му лицу и оделу могао на први поглед упознати дете топлог турског поднебија. Усне му покривају густи брци, а доњи део лица црна подужа проседа брада. Чело му чак до обрва покрива у велике боре скупљени бели турбан, а под обрвама му се сјају ватрене очи, које кад и кад дивље погледају, те са живахношћу својом у лаж утерују век од педесет година, који му се огледа у борама лица и у седима длакама браде његове. Кафтан, на коме беху широки рукави, покрива му

ноге, које је по турски под-а-се скупио на отрцаном ћилиму, на коме је седио окренут са пола тела према мађарском официру, а око њега се вије плаветан облак од дима, који из чибука долазаше. Поред њега на земљи стајаху у отвореном сандучићу шарене турске луле, пакетићи дувана и стакоца мирисаве воде и зејтина.

— Дакле за извесно знадеш, да је матори кријумчар умро? продужи дијалог мађарски официр.

— Знам тако извесно, као што знам то, да сам жив и да се с вама разговарам, ефенди, одговори турски трговац онако танким гласом, каквог често можемо чути у људи турске расе. Сопственим очима сам га видио, где виси на једној грани, која се надвијаше над поток, на коју су га због двоструке улоге: шпијунства и кријумчарства обесили. Војска је даље отишла, а њега је тамо оставила; кад сам ја наишао на њега, беше још мало живота у њему, који сам ја хтео на то да употребим, да сазнам, где му је скривено благо, ал' је пре издахнуо, него што сам могао то ишчупати из њега.

— Добро, и тако мислим, да се од њега немамо узрока бојати — —

— Ни најмање, ако му најдаље повампирена душа не обилази благо. Мене само једна околност дира, што још неко живи, који знаде, где је сакривено благо, неки младић, који му је био син, брат или какав рођак. —

— За тога ја опет стојим добар. Он се звао Ђорђе Руман и пао је приликом јуришања на Будим; ја сам сам својим очима читао му име у спису погинулих војника.

Да је ко при овим речима пажљиво посматрао турчиново лице, могао би приметити, да му се онај оштри поглед, ког је истина само крадом бацио на говорника, од једаред разведрио.

— Испало ми је за руком, мумлаше гладећи браду, он ме за мртва држи.

— Шта говориш, Алијо?

— Само сам мислио, да је сад већ сандучић заједно с новцем наш. Ви знате, где је смештен, а ја знам, где је улазак у пећину, један без другог неби могли ништа почети, ал' овако, кад допунимо један другог тајну, мислим, да ће мо се моћи братски поделити. У осталом, ако се добро сећам, мислим, да је матори ципија имао једну кћер.

— Имао је једну унуку — поправи га овај, ал' она до сад по свој прилици плива негди у Црном мору, јер је, луда, пре неколико дана због неких љубавних заплета скочила у Дунав. — Баш сам то јуче чуо. С тим боље, бар нам ни она неће сметати.

Алија је за један тренутак муњевитом брзином бацио тигарски поглед на говорника, који овај видети не могаше, јер је на леђи лежао и гледао котур од дима, који је из здравих плућа дунуо према гредици.

— Е онда се немамо од чега бојати, не би ли се већ могли кренути, ефенди? рече после мале почивке.

— Пре, но што то учинимо, још бих једно волео знати. Немој се срдити, Алијо, ти, може бити, да си врло поштен човек, али ја те једва познајем, чим ме осигураваш, ако сандучић нађемо, да нећеш употребити така сретства, која би те учинила искључимим поседником истога?

— Јеси ли кадгод био у Румелији? Питаше овај место одговора.

— Нисам још никада, ал' имам изгледа, отићи онамо.....

— Упитај онда ма кога, да ли је од памтивека било случаја на то, да је турчин мухамедове вере крао, робио, или убијао? Ако се тако што и догодило, хришћанске руке су биле прљаве или крваве, турске никада. Ја сам Турчин, оружје ми је неколико вишњови камиша са ћилибарем, ви сте хришћан и имате сабљу, нож, пушке мале, па се опет ви бојите и сумњичите на ме. У сталом нисам ја предлагао, с моје стране може и изостати — — рече увређеним гласом, устаде и кад је покупио своје ствари, хтеде да оде.

— У напред сам те молио, Алијо, да се не

срдиш, задржаваше га официр, то је био само страх, који је могао и изостати и ништа више. Ако хоћеш, можемо ићи, само још морам спремити мој путни лист и пртљаг.

— Најбољи путни лист је злато, примети Алија, па ако га нађемо, допуниће његов хиљадити део, и пртљаг, који би нас, да га понесете задржавао у путовању, понесите, што је најнужније, па хајдемо, да не губимо време.

И обојица оставише собу, а после и ираклијеву купку и пођоше на пут пешачком стазом. Какве две разнолике цели одушевљаваху их?

На северној страни неба висијаху мрки тешки облаци, који изгледаху, као да се хтедоше одкинути један од другог, а из страшних планинских доља одјекиваше грмљавина, која се тако чула, као да је час далеко, а час близу. Наши путници, кад скренуше са главног пута, ишли су даље између стрмих брегова по узаним стазицама. Алија је савршено познавао предео, врло је мало говорио и увек је ишао напред. По њему ће им ово путовање по тим стазицама два сахата хода уштедити.

— Видите ли онамо на лево онај брег, што има кречне слојеве? рече после дугог ћутања, и не освркући се, ког подужа муња, кад и кад са свим осветли, оно је Алијон. С оне стране тога брега случило се оно, што сам већ у кратко споменуо. Беше то магловита новембарска ноћ, и баш та густа магла беше нам једина срећа, јер никаква моћ, осим алахове, не би нас могла избавити из ноката кријумчарских ловаца. Нису били ни педесет корачаја удаљени од онога места, где сам се ја и Арнолд сакрили. Није ме хтео да одведе у свој стан, у ком би могао био ноћ у сигурности провести, али ја сам му претио, ако то не учини, да ћу га с једним усклином издати. То га је приморало, да ме одведе у своју пећину, од куда ме је сутра дан свезаним очима извео.

— Па како си могао запамтити, где је? питаше га жељно Казмир, та па и ја сам, као што сам ти већ рекао, тако изишао из ње.

— Преварио сам маторог лисца, одговори Алија, јер док ми је он завезивао очи, дотле сам ја неприметно ножем расекао ногу моју, и капљице исцуреле крви беху ми кажипут, кад сам се вратио натраг у залуд сам се враћао, јер сам после увек пећину затворену нашао, само кад сам последњи пут тамо био, а то не беше давно, видио сам, да је истављена каменита плоча, која је служила за врата од пећине.

— Гром и пакао, ако нас је когод преварио!

— Не верујем, јер скровиште, осим њега нико познавао није. Али журимо се ефенди, јер нас је, као што видите, пљусак већ стигао.

— Јесмо ли још далеко?

— Кад пређемо овај савијутак од стене, онда смо за по сахата на месту.

Тада су већ добра два сахата пешачили путници, и то тако брзо, као што се само брзо ићи могло. Међу тим се већ смркло и сваким тренутком беше све мрачније, и само се поред светлости од муња могаше видити вијугање стазе.

На послетку, прокиснути као мишеви, стигоше на обећану земљу, где улазак у стену покриваше трње и џбунови. Тада већ и киша престаде, и мрке облаке на ноћном небу разагна бесни ветар; а кад и кад се указа између њих полумесечев срп.

— Каква је то хука, што се чује из даљине? питаше прислушкивајући Казмир.

— То је хука таласа, који, кад их ветар шиба, запљускују стеновиту дунавску обалу, одговори турчин.

— Исто така ноћ беше и оно, рече пређашњи, кад сам први пут био у овој пећини.

— Прва је слична последњој...... мишљаше други, и тада уђоше унутра. Много је времена требало, док запалише покислу буктињу, коју су собом понели.

— Ја сам вас довео, ефенди, на жељено место, рече тада, а други део извршбе је ваша задаћа.

(Свршиће се.)

ВАЖНОСТ УЧИТЕЉИЦА.

(Свршетак.)

II.

Што је напред речено о способности женскиња за подељивање наставе у народним школама — решено је у корист женскиња. Али ће решење и одлука та од далеко већег замашаја бити, кад се у обзир узму и наводи противнички, који говоре против учитељица и њихове употребе у школама. —

Расправљање педагошког, па и сваког другог спорног питања слично је у многоме ратничком војништву. — Главна трупа непријатеља, центри, сударе се, измере своју снагу и јачину, и битка је решена; али гдекоја крила остају непомична и тек иза судара помере памет онима, који беху кратковиди те већ певаху победне песме. Зато, кад је разбијен центар, мора се и потпора са свим другим одељцима напасти и разбити. — Шта се са овим хоће рећи, близу је памети. — Објашњено је на име, да у борби за праведну ствар, није довољно само са овог или оног гледишта ту ствар расветлити и начелно бранити, већ се ту и све друге споредице, ситнице као и крупнице имају у обзир узети. —

Вели се: учитељици девојци не избија из главе брак и брачни живот, с тога јој није места у школи. — То је истина. А кад у обзир узмемо, да се од учитељице иште, да је телесно и душевно потпуно здрава; онда је природна посљедица, да здраво и чило женскиње тежи за нормалним положајем у друштву, у животу; у кратко: оће да је жена. Али та њена тежња, тај здрави природни изданак није такове природе, да би женскињу могао ускратити приступ к учитељичком звању. — Кад би ова тежња у младој учитељици изумрла, усљед силне љубави, са које је и на школу и на своје дужности заборавила; онда тек нека су јој затворена школска врата. — И такових случајева може бити, али не у тој мери, да би се могло поставити правило, по ком учитељице не требамо из реченог разлога; поједини случај није довољан. —

Имаде до душе и таквих учитељица, које су се ових мисли, мисли о браку и љубави са свим одрекле, и то свечаном заклетвом. — То су калуђерице, које су овде онде и наставнице. — Али ваљда тек човек са здравим мозгом у глави, неће никад овакову учитељицу, која се света одрекла, предпоставити светској учитељици! А то има и свога разлога. — Сукоб са здравим природним нагоном, борба против природе, — неприрода, то је баш, што у калуђерици способност за природно и природи сходно васпитање и настављање уништује; претварање, па онда одавање трибута природи, на начин, који је тамо јединствено могућ; све су то ствари, на које се човек само згрозити може. — Кад се то у обзир узме, онда замерка учитељицама, што траже брака и љубави, није основана; премда се још ни близу не мисли, да би она смела неморалан живот проводити, постати ваљда проштитуткињом. —

А зар млад учитељ не разбира за „драгу“? Па кад су учитељици као жени, постављене извесне границе, по којима прилику за „брак“ и „волење“ чекати мора, то је учитељ, муж заиста толико моћан, да себи те прилике створи у свако доба, те да „отшали шалу“. — Он стоји под упливом већег искушења него ли женско. — Уз то веће искушење, иду напоредо брига и разни планови с намером да си невесту доведе дома; али чим, и нашто ће је дочекати? Оскудица је у учитељству „општа ствар,“ па пре, него ли самом браку приступи, мора добро промозгати и удешавати; како ће му домазлук у брачном животу на боље окренути. Оваковe мисли и оваково рачунање које се са бригом јако укршта, могу од врло хрђавог уплива по наставу да буду: од хрђавијег и убитачнијег, него код девојака-учитељица, којима је главна брига, да „главу покрију.“ — Па ипак, никад се не рече да се млади учитељи из школе уклоне јер на „женидбу“ и „волење“ мисле; код њи је то као „нешто друго,“ него ли код женскиња. — Чудне ли конзеквенције!

А како је са удатим учитељицама?

Кад се вели, да за девовања једнако о драгом умује, онда излази, да опет удата, муж

из главе избити неће. — И ако је венчање, у неку руку крунисање дотадањег међусобног симпатичног дотицаја, симпатичка изјава; и ако ће по венчању извести се подела ради, то се ипак положај госпође учитељице на према школи, мора у нечем изменути. У жени, као домаћици и матери, не може да се оличи и учитељица. Повери ли она укупни свој домаћи посао другима, онда ће сва њена заслуга отићи на дадиље, праље, шваље, куварице и собарице, а она служи за бадава. — Имаде ли деце, не може им бити права мати; она не може своју децу сама да однегује; мора дакле оно, што јој је најдраже, да повери другима на милост и немилост, без да јој је могуће, да над најамницима бар строгу контролу води. — Јесу ли јој чеда болесна, она не може над њима да лебди, јер јој је време одмерено — на сат: плакање и молба малене јој дечице, од мање су вредности, — служба је све и сва. — Она је роб своје службе. — Удата је учитељица дакле продала материнско срце и душу. Тешко ли њеној дечици, њеном супругу, па и њој самој! И шта би од ње било и у том случају, кад би своје срце стегла и робом своје службе постала? — Из године у годину, а природа преовлађује њоме, и ено је, где по коју недељицу не завири, или само тек „одбије од реда". Права домаћица и мати, и права учитељица, — све то не може се у једној особи сместити. — Зато нека девојка учитељица са ступањем у брак и школу напусти, јер се у школи не трпи ништа половно. — Али се сад пита: не стају ли нас учитељице девојке врло скупо, ако служе само за девовања? Образовање оних, који ће друге образовати, била је увек скупа ствар, и кад се утрошена свота у препарандијама на приправнике и приправнице подели, онда се увиђа, да доста кошта сваки фреквентант, а узме ли се још и то у обзир, да ће приправница службовати само до удаје, дакле врло кратко време, онда су оне прескупе. И је ли учитељица у истини скупља, него учитељ? Није, јер 1. учитељице су већином лоше наплаћене, него учитељи; 2. ако им је службовање прелазне природе (служи само до удаје) немају права на мировину. — Онај дакле мањак њене плате на према плати учитељевој, и губитак права на мировину, биће довољан прилог тврдњи, да учитељице народ и државу јевтиније стају, него учитељи. Та нам околност препоручује учитељице из нацијално-економички обзира. Али добит, што га друштво има са употребом женскиња у учитељску службу, није само економска, она је и морална. Виша женска школа и препарандија, биће од благодетног уплива и у брачном животу, и после свршене званичне (учитељичке) каријере. Учитељица ће знати боље обучити и спремити своју децу за јаван живот, него ли то чине многе друге матере, које свога материнскога позива не схватају. Држава ће дакле наћи свога рачуна, све ако учитељица по удаји и престане учитељевати. — Желети би било, да свака девојка учи педагошке науке, па и неко време да обучава. — Желети би било, добро би било, али само кад би и могуће било. Сличну мисао налазимо у Фребловој идеји о забавилиштима. —

Многоме ће се допасти ови наводи и разлози, који досудише учитељици службовање само до удаје, али се тек ни једном правом пријатељу младежи, неће допасти госпођица учитељица која је сретно или несретно прејурила прву, па и другу половину „половине века." — Старе госпођице — каже се — да су чудне ћуди, и то је могуће. — Ови су сажаљења достојне, а што су чудне нарави, биће да је то природна последица њиовог несретног положаја у друштву, — у ком су оне равнотежу изгубиле, јер су промашиле крајњу сврху свога бића и живота; та главна им је цељ: брак, да постану матерама, и да узгајају децу. Но ако старија гђца учитељица осети сласт и задовољство у раду свом; ако осети и сазна своју вредност, и увиди корист, коју други од ње и њенога рада имају; онда ће у ње нестати нерасположења и горопади. Имаде приличан број старијих, неудатих учитељица јавних, и приватних гувернаната, али између свију ових, још ни из далека нису оне „горопадне" у толиком броју, да би се с погледом на њих, могло поставити опште правило На против веселост, весело расположење, удружено са самосталношћу јесу врлине, које их красе и свакога упућују на поштовања према таковим особама. А ако се збиља хоће да умали малени

број старијих горопадних госпођица, онда друга лека нема, него: отворити им врата у свим гранама јавнога рада, а нарочито у школи. — На тај би се начин помогло многој сиротици, која и данас трпи колико немиле, толико и неправичне приговоре, замерке и презрење, зато, што се није удала. —

И сами учитељи устадоше против учитељица, јер ове смањају наплату за учитељски рад. — Наплата мал што не би знатно поскочила, како је велика оскудица у учитељским снагама, али се са учитељицама доскочило тој оскудици и плате или осташе као и пре, или се незнатно повећаше. — Ова замерка учитељицама, по самом стању ствари, на свом је месту, али није такође од важности, јер друштво не трпи све, ако је плата за известан рад и смањена, само ако је каквоћа рада истоветна са пређашњом; шта више, друштво има у том погледу још и реалну добит. — Ако су интереси једног сталежа донекле у опасности са појавивше се конкуренције у њему; онда та околност још није од пресудног уплива при решењу питања о опстанку или неопстанку учитељица, јер је и оно социјалне нарави. — Осим тога, учитељици је у школи ограничено поље; она се такмичи са учитељем само до извесне мере, а онамо где се тражи ли мушка снага — у средњим и вишим мушким разредима — тамо се немамо бојати њене конкуренције. И тако се садањој учитељској генерацији није падати бољој судбини. — Ако би са учитељицама збиља појефтињао учитељски рад, то ће наравно и многи младићи, који су намерни били латити се учитељевања, — бацити се на други позив, у коме ће уживати бољих угодности.— Несрећа и онда није толико грдна.

И преко свега тога немамо ли можда ипак повода, бојати се од учитељица? Да неће опе реакцији дати снажнија полета? — Кад је ђаво хтео човека на грех да наведе, пак да га сруши; он се обратио прво на жену, на слабију половину. — Овај се пример опетовао у хиљадама случајева, и из тога се изводи, као да ће реакцијонари опет у школу угњездити се и из ње потиснути све производе слободоумних начела, стечене и постигнуте на пољу јавне наставе. — И ова је бојазан неоснована; јер, светска јавна учитељица, није калуђерица, те она са реакционом — клерикалном — партијом нема особите везе и дотицаја. — И кад би то стајало, да се учитељица лакше за оруђе употребити даје, него ли учитељ, онда још не сљедује, да она баш натражњаштву нагиње, већ би зависило од тога: која би странка умела учитељицу за себе да задобије. А и од куда та тврдња, да је женскиње слабије у самосталном мишљењу, суђењу, и да је мање одлучно, него ли мушкиње? Прича о „првоме греху" није довољан разлог, јер имаде на против силество случајева и догађаја, где је жена била *стуб*, а муж *трска*. — И кад баш људи од реакције свету препоручују учитељице, то они не чине с тога, што зидају и рачунају на тобожњу слабођу и лакомишљеност женскиња; пре на то: да су исте учитељице за њихове планове већ препарирате, или да ће их наступивше околности уплести у реакцијоне нити, у врзино коло. —

Зато: *имајмо поверења у женскињу, отварајмо му широм школска врата, јер ће оно неоцењиву услугу учинити народном образовању.* —

По немачком
Г. В. учитељ.

СРЦЕ.

(Наставак.)

То у осталом можемо бити сасвим задовољни, што је тако, што срце ради без наше заповести; јер да је срце подложено нашој вољи, за цело би сметала правилном крвотоку.

Кад се дакле зна, да воља ни најмање са срцем не господари, — шта је дакле онда с њиме, где је орган, који покреће срцем? Одговор на ово наћемо у простом покушају, који се често у кујни дешава. Кад извадиш дроб из рибе, која је мало час убијена, опазићеш, како срце куца и кад је на пољу, па и онда, кад самог одсечеш од осталог дроба. Узрок кретању срца мора дакле бити у са-

мом срцу. Већина испитивача држи, да се срце не креће само од себе, већ да га покрећу неки живчани чворови, који су ужљебљени у самом месу од срца. Те мале гомиле живчане супстанције, по свој прилици, да крију у себи тога покретача, да је у њима скривена загонетка о узроку, који срцем креће. А зашто опет, да се због тих живчаних чворића мишић — срце периодично скупља? Јасна одговора на то, који би нас задовољио, још нема; али хвала оштроумно дотераним методама, које су испитивачи у томе послу у најновије време употребљивали, јер се све више и више приближујемо решењу тога питања. По свој прилици извесне материје у самој крви, која долази у срце, да га драже, те мора да се креће.

Према овоме, што је досад речено, срце је шмрк од меса или од мишићне супстанције, чији је задатак, тело крвљу заливати; оно врши тај посао ритмично крећући се, а узрок томе кретању ваља нам тражити, не изван него у самом срцу. Кад се срце скупи крв појури из њега напоље и доспе у дотичне жиле; а кад срце малакше долази крв из крвних жила јаким еластичним усисавањем натраг, као што је збиља и доказано. У крви је дакле непрекидан одлив и прилив, а креће је срце. Срце врши тај посао много боље, него најбољи шмркови наших првих мајстора.

Но, запитаће можда који читалац или читалица, крећемо ли ми у своме срцу само црвену, топлу крв, и ништа више? Зар се не таласа у нашем срцу море од осећаја, угодних и неугодних? Не куца ли срце у ваљана човека за све што је лепо и добро? Меће ли какав говорник узалуд руку на своје срце, кад хоће којом својом важном реченицом да гане срца својих слушалаца? Зар се не хватамо и нехотице руком за срце, кад чујемо какву тужну и жалосну вест, јер нас у тој прилици ту највише боле? Ако је срце просто крвљу пуна „канта," којом се залива месо, како би песници могли певати о тако незграпном суду? Може се гдегод читати, како се срце каквог знаменитог човека, кад умре, извади из тела и обашка у скупоцених кутијама чува. Зар би се могло правити са срцем толико параде, да је само прост мишић, као и други мишићи, што су и ништа више?

А шта све на то вели наука? Старији физиолози су отворено рекли, срце је мишић без икаквог осећања; своју тврдњу доказују овако: Човек, кад је здрав и нема страсти врло мало осећа, да срце и ради, и тешко, да би и знао, да га и има, да му није когод о том коју рекао. Људи, чије срце лежи сасвим неправилно, незнају често о томе ништа. Има наиме људи, чије срце тако лежи, да врх од срца показује на десно, а не као што је обично на лево. Код таквих људи осетићеш да срце куца место с леве, с десне стране међу петим и шестим ребром. У таквих људи могли би рећи, срце не стоји као што треба. Но да је тако у њих, дознаће тек онда кад хоће руком да виде, где се осећа куцање срца. Срце само не јавља о томе никоме ништа — не јавља свести, ни где је ни како ради свој посао. Само онда, кад срце особито журно ради, кад имамо лупање срца, осетићемо, да у нашим грудима нешто ритмично куца; па и та вест не долази нам управо од срца, него од грудног дувара и коже на овоме што је, која се тресе због лупања срца. А да срце никакво осећање не изазива, позивају се на директан доказ. Кадикад се окоти по гдекоја млада животиња, којој срце није у грудној шупљини, него сасвим стоји откривено у отвореном зарезу с преда на грудима. Таква недоношчад, н. пр. телад, могу и по неколико дана да живе. На њима се може сасвим лепо показати, како се креће срце. Срце у таквих животиња можеш притискавати, узети у руку, шта више и ранити (позледити), па ипак неће ни мало показивати, да осећају штагод — какав бол. У једном особитом случају и само људско срце, показало је, каква му је осетљивост. Један младић од 19 година, син неког дворјана Карла I. краља инглеског, неки гроф Монтгомери буде једном тешко рањен спредње стране груди. Случај хтеде, младић се излечи; али за време лечења могло се на једну рупу између два јако озлеђена ребра, сасвим лепо видети, како се срце креће. Кад је краљ Карло I. чуо о томе заиста ванредном догађају, пошље свога личног лекара Harvey-а, о ком је мало час споменуто, да је дознао какав је крвоток, и њему имамо захвалити, што знамо поближе о томе занимљивом догађају. Младић тај

носио је над том рупом у грудима металну плочу, као неки оклоп. Кад је Harvey скинуо плочу, видио је сасвим лепо, како срце куца. Он је додирнуо срце; но младић то ништа није осећао, шта више ни онда, кад је Harvey срце јако притиснуо.

Строго узевши овај чудновати случај учи нас само томе, да површина с поља у срца нема осетљивости. Но ово својство срца имају и сви други унутарњи органи. Додир и притисак осећа само кожа на телу, па и туда није свуда подједнако осетљивост развијена. Притиснимо с врховима прстију десне руке, било на левој руци, па ћемо га сасвим лепо осетити. Но метнемо ли го лакат десне руке онде где је било у леве руке, осетићемо додуше, да је кожа топла, но од била пак нећемо осећати ништа. На врху од лакта чуло пипања није дакле тако развијено, као што је на врховима од прстију. Дроб нема никаквог чула пипања. Гутајмо какво малено тело н. пр. коштицу од шљиве па ћемо је осећати само док је у устима и горе у ждрелу. Чим оде даље, нећемо осетити ништа, као да је и нема. И збиља, било би врло непријатно, кад би дроб наш осећао. Ми би осећали кретање нашег стомака, срца, и т. д., и душу нашу вазда би узнемиривали силни утисци, који би долазили од кретања унутарњих органа. Чуло пипања на спољашњој кожи на то је, да чува наше тело од штетног утицаја вањских незгода. Унутарњим органима није ни нужно то чуло пипања, јер свако зло, што би напало на који унутарњи орган, најпре мора доћи до коже, коју ми врло пажљиво чувамо од позледе, јер боле.

Срце и остали унутарњи органи немају дакле никаквог чула пипања. Но сувише би било речено, кад би узели, да они у опште ни мало и не осећају. Додуше кад су: стомак, срце и т. д. и остали делови изнутра здрави, ми о њима тада незнамо ништа; но разболу ли се, могу бити средиште ужасном болу; према томе дакле нису сасвим без осећања. Ко пати од срца, често се тужи на неки страх, који га обузима; узрок томе свакојако да је болесно срце, и ако сами болесници не могу управо да дознаду, где је седиште томе болном осећају. Шта више може се пробати на животињама, па ћемо се уверити, да срце није сасвим неосетљиво — у њему се рађа бол, који по извесним живцима долази до органа за свест, до мозга. Према томе можемо дакле рећи, да срце није сасвим без осећања, као што су пре мислили учени људи, но да има осећања тек у маленој мери, сасвим у главном онако, како се понашају и остали мишићи, који у извесним приликама могу и болети.

Али, запитаће која штована читалица, та кад је срце тупа, неосетљива гомила меса, како онда да је сваки његов удар веран израз нашег свакдањег душевног расположења? Зашто брже куца, кад се радујемо, зашто тако силно бије: хоће да развали груди, кад смо у неприлици, или кад нас обузме какав страх? Та осведочено је и доказано, да сваки пут, кад штагод ново први пут почињемо, а има изгледа, да ћемо се можда осрамотити — многи од нас добије лупање срца. Хирургу лупа срце, кад треба прву операцију да изведе; ђаку, кад полази на први испит, а професору, кад први пут стане да говори. Изменуто, појачано лупање срца опомиње нас, као што савест опомиње злочинца пре, него што ће учинити зло дело, као што се у Шекспировом Макбету може читати:

„О што ме мучи искушење!
Слика, пуна грозе, костреши ми влас;
И срце узе неприродни ма':
У ребра удара.“ (Бл.)

И радосно и жалосно и уопште свако изменуто расположење наше огледа се дакле у изменутој делатности нашег срца. Па ипак, ма да је тако, како ипак срце да буде без осећаја, то срце, које се тако послушно одазива сваком покрету наше душе? Да, тако је: стање наше душе, сасвим се лепо огледа у делатности нашег срца, па ипак срце ништа друго није, нити ће штагод друго икад бити, до шмрк од меса за истисак и сисање крви, којом се орошава, залива наше тело.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ДИВЉИ ПРШУН, МАЛА КУКУТА.
(ÆTHUSA CYNOPIUM.)

Та ово је наша добра знаница, рећи ће пошт. читатељке. И јест, но не због чега доброга већ што нас каткад у болест уваљује. Отровна је и расте заједно са питомијем пр шуном, па куда све, туда му је и по изгледу слична, за то није чудо, што се често убере мјесто њега.

С тога је нужно, потанко упознати ту омамљујућу биљку и пронаћи неке знакове, по којима ћемо је у думак распознати моћи, а то је наша намјера.

Коријен дивијега пршуна траје само једну годину, питомога пак двије године, за то је танак и вретену подобан; другач је разгранат, здвора жућкаст, а изнутра бијел.

Стабло је усправно, ½—1 метар високо, а гђекад само неколика дециметара; обло је као држалица, уздуж пруткасто; ријетко је при дну црвенкасто или плаво, највише је јасно зелено као и огранци његови.

Лишће са доњега краја стабла — *приземно* — има дршку: кончасти дио, којијем је прирасло за-њ; горње — *вршно* — нема дршке, већ сједи на сплоштеној и широкој *усмини*. Иначе је оно двојно или тројно перасто; поједини листићи јају су подобни и перасто исцијепани, на цијепке са два и више рогљића, који су у горњега лишћа узки, а одугачки. Боје је загасито зелене, с *наличја* (доње стране) је отвореније; другач се лашти, сјаји. Ако отргнемо који лист, па га међу прстима натаремо и примиришимо, задахнуће нас вољ попут онога бијелога лука (чешњака), дочим лишће питомијега пршуна угодни особојно разблажујући мирис има (садржи неко *етерично уље)*.

Цвјетци су ситни, бијели, скупљени су у хрпу, творе *цваст*. — Разгледамо ли побоље ту цваст, видићемо, како више *државка* избија са заједничкога мјеста стаблике или огранчића и да се сваки при врху опет дијели на 6—14 *стапчића*, који завршени једнијем цвијетом. За то се и каже, цвијеће је *у сложени амбрел* састављено. Ови дршци су подугачки; на ономе мјесту, гђе су сабрани, нема никаквијех листића, већ горе више, гђе се сами разграњују у стапчице, налази се *омотач* или овојчић из *три* (рјеђе четири) *пругаста листића, који су к земљи оборени, на једну страну повинути и дуљи од амбрелице* (овијех цвјетака укупно). На ове листиће треба добро погледати, јер питоми пршун има осим овога овојчића, који је сложен из 6—8 у *вис* окренутијех листића, кад-кад и испод исходишта државка по два листића, који чине *овојак*. *Чаша* је једва видљива, *круница* је 5-пера, поједини цвјетни листићи изгледају наопачке-срцолики, јер је вршни режњић унутра посврнут и савијен; цвјетни листићи, што су на окрајку амбрелице, два пута су већи од унутрашњијех. *Прашника* је *пет* и постављени су измјенито са цвјетнијем листићима; *прашни кончићи* бијели су, а *кесице* округле. *Тучак* је кругљаст, зелен и на двије поле подијељен, на свакој се налази бијели *стубић* са бијелијем *жигом,* — дакле су *два* стубића, који су при врху размакнути.

Плод је *двојна ахенија* (дворошка), јајаста облика; *ахеније* су спојене, кад плод сазори, раставе се оне на *сљубу,* но уједно се и као *нит* танки плодоноша расцијепи, те на свакoм крају по једну *ахенију* држи. Прережемо ли је ножем, опазићемо пет главнијех и заобљенијех пупчастијех пруга — *греда* — а између њих узке *бразде.*

Цвјетава од јуна до септембра. *Станиште* му је обично у баштама међу питомијем пршуном; на обрађеном и лежећем земљишту; на рушевинама; понајвише расте на мршавијем оранипама; уз ограде и живице, ма близу села.

Дивији пршун распознаје се од питомога: *по споменутом мирису лишћа, отобољеном овојчићу, шкуријој боји, бијелом цвијету већ прве године,* дочим се на питомом, као на двогодишњој биљци, текар друге године развију *зеленкасто-жути* цвјетци. Најмучније је разликовати те двије биљке, кад почну листавати, но иза тога узципари дивији пршун

престигне у расту питоми, па је и разликовање већ лашње.

Ако се дивљи пршун натрга сам за се или заједно са питомијем, те у јела помијеша и тако у тијело унесе, може бити]свашта: *заболи глава, спопане нека зебња, ступи се с памети, наступи повраћање и грижа у трбуху, тијело се надме, цријева упале,* па ако се с чиме набрзо неуступне, *може се и умријети.* По тијелу отрованијех излију се некакве модрице. Као *супрошгину* (супроћ, Gegenmittel) узимају *киселе текућине* (кисело млијеко, квасину, виновну киселину, јабучну киселину . . .) црну кафу и прашке за бљување.

За то разрогачимо добро очи, кад тргамо ту зачинку нашијех јела; а вриједно је, добро прикричати кухињскијем шефовима, да у ономе часу не мисле на своје *сателите.*

Козе могу га јести, но неки мисле, да умужено млијеко није здраво.*)

Мојо Медић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Калуђер. Истина и поејезија. Од дра Јована Суботића. У Н. Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и друга 1881. Цена 1 ф. 20 н. на лепшој хартији 1 фор. 40 новч. Штампа А. Пајевића у Новом Саду. „Српско Коло“ доноси о овој књизи овај приказ:

Ко је год г. 1873 у „Јавору“ почео читати „Калуђера“, није могао да га се нафали ни да се довољно нажали, што му не мога краја угледати: Није шала, писао га је полихистор наш, Нестор међу књижевницима нашим. Душевној свежини још увек, Богу хвала, крепког списатеља и доброј вољи вредних издавача имамо да захвалимо, што добисмо наставък па и свршетак те здраве и забавне лектире. Шта је „Калуђер“? Је ли то роман, новела или приповетка? Љубави има, песничког описивања има, једнако се приповеда, да опет није ни једно од тога. „Калуђер“ је низ културних слика из нашег народног живота. Слике су те тако живим бојама и тако верно изнесене, како их је само добар познавалац наших манастирских и народних прилика, песник-списатељ нацртати могао.

Слике су местимице жалосне, али су истините. Ко изближе познаје наше манастире, ко је чуо за сплеткарење, па и суровост просте братије, коме је до ушију дошао кадикад штетан уплив манастира на околину, ко зна за поквареност прњавора и за злоупотребе, што са чина долазе, тај се мора зарадовати овој појави на српском књижевном пољу, чиме ће се постаћи читалац да и даље размишља о стварима, које се око њега догађају, и да помишља на лечење и отеривање зла, које му народ тлачи, и на подизање свога народа. У живе те слике уплео је писац врло згодно млогу епизоду из наше културне историје, одшкринуо је малчицо врата читаоцу, да може унутра завирити у дела и поступање својих црквених главара, према народу и према влади. И ту имаде доста жалосних слика, али су истините. И то би била „Истина“ у „Калуђеру.“ „Појезија“ је јунак приповетке о. Теофан, који с највећим одушевљењем пригрљава свети чин монашки и полази на пут трњем засађен, јер вођен узвишеношћу свога позива и родољубљем, он носи мисао собом, он тражи црно код црне братије и с иројском одважношћу улазе у неједнаку борбу. Он жели, да од калуђера направи оно, што треба да је, он је сам то, па како пролази, сурово гоњен од глупе братије, бива немилице одбијен од учене црквене аристокрације, и јунак Теофан, који се у трпљењу и сношењу беде и невоље зна да угледа у самог спаситеља, који уме-де, да заузда ватрено срце своје и кад љуби, према Ленци, и кад мрзи, према онакој братији, духом је клонуо, кад увиде, да му се идеал руши, да му идеју одонуд лед бије, откуда би требало да је сунце грије; али поред све туге, с којом се читалац од те занимљиве књиге растаје, преостаје му јоште нада, јер Теофан не умире, он се само притајива, да у носпешније време на ново изађе на среду са својим спасоносним реформаторским мислима, делање српских народних сабора после Маширевића развијају мисао Теофанову како ваља и народна вековима запаћена и напаћена, самоуправа поче да се развија, народ поче себи да долази, кад га ево снађе беда невидовна и покуша, да му погази најмилија права, која су најдрагоценијом крвљу стечена, да га на тај начин помете и на по пута задржи.

Читај драги читаоче ову књигу и размишљај о ономе, шта си у њој читао; баци поглед и на данашње наше прилике, па растужи-л' ти се, поцрвениш ли од срџбе и љутине, а ти помисли на оно: „добар је Бог, свака сила за времена и јаче село од сватова.“

β.

---

*) При писању овога чланка употребио сам највише: Giftpflanzen, von J. Patek.“

БЕЛЕШКЕ.

(† Коломан Тот.) Пре неки дан — 3. Фебруара 1881 — умрьо је у Будапешти, након тешког вишегодишњег боловања, у 49. години живота, „најомиљенији песник мађарског женскиња,“ К. Тот. У њему не губи само мађарски народ врсног родољуба, ваљаног лирика, на перу љута сатирика и писца многог позоришног комађа, већ и човечанство поштена и праведна човека, који свакада и живом речи и у песми само оно изрече, што скроз осећа, као што то правој песничкој души приличи. Тот беше до наивности искрена, поштена душа; то му је за живот-

како у љубави, тако и грађанском саобраћају са непоштењацима више пута тешких рана задало. — Тот се у најкобније време по Мађарску истакао својим лиричким песмама *(Szerelmi vadrózsák* и др.); са својим шаљивим листом *„Bolond Miska,“* у ком је својом заједљивом сатиром шибао апсолутизам, а уједно подстицао у поштеним душама под пепелом туге и бола скривену искру ватреног родољубља, не остав дужан као поштен човек ни пороцима свога рода. У осталом, на што да говоримо толико о човеку, којега наш свет слабо познаје; судите о њему по књижевним делима му, судите о нашим горњим речма, кад прочитате у Змајевом српском преводу ове песме Тотове: „Слободна штампа“ (Певанија II. стр. 121). „Ексекуција“ (Певанија IV. стр. 202) и „Банка“ (Певанија IV. стр. 214); кад се сетите ваљаног позоришног дела му: „Жене у уставном животу“ *(Nők az alkotmányban).* Није нам познато, имамо-ли преведених лирских песама К. Тота, а ако немамо, то би врло лепо умолили песнике наше: Змаја, М. Поповића, Ђену Павловића, да се лате тог благодарног посла, па да пресаде по нешто од тог мирисавог цвећа из баште Тотових љубавних песама за наш женски свет. — Нека је таковој искреној, поштеној, песничкој души светао спомен међу својима и поштовачима му у туђини! М. Кречаревић.

РАЗНО.

(Киселица.) У најновијем (7.) броју листа за ширење природословних знања, *„Die Natur,“* што га издаје немачко „Хумболдово друштво“ у Хали, изишао је чланак нашег вреснога сарадника Мите Петровића, који и иначе много поучних и научних чланака пише у страним листовима, као што смо једном приликом читаоцима нашим побројали, под насловом „Млечна киселина у храни.“ Из тога чланка вадимо место о прављењу киселице: „Киселице српскога сељака, то је течност, у којој има врло много млечне киселине. Она се прави од пшеничних мекиња. У лонац са (од прилике 30° C.) топлом водом метне се седми део лепих мекиња, дода се нешто квасца, па се онда лончић стави зими на пећ (у сељачким је кућама велика земљана пећ), а лети на сунце. За два дана и за једну ноћ начинило се већ довољно млечне киселине, те се онда течност процеди и може се готовити чорба. Но само је при првом готовљењу нужно, да се лонац пуна 36 часа изложи топлоти, после је довољно и 24 часа. Кад се по други пут киселица готови и доцније „долива,“ онда није нуждан више квасац, него се половина талога од мекиња, што се спустио при првом готовљењу киселице на дно, извади и баци, а друга се половина остави у лонцу, и дода ое толико мекиња, колико је одвађено талога. На ово се онда долива на 24 часа пре, него што се жели киселица пити, свежа вода. Тако се ради сваки дан, док траје време, кад се киселица пије. На сваки начин ипте се нека вештина за готовљење киселице, и у сваком крају има по која жена, која је позната са те своје вештине. А како се киселица пије и од лека, то су такве жене често веома тражене.“ — За овим оцењује писац вредност млечне киселине у храни и као лекарије. (Кисели краставци, сурутка, кисело млеко и т д.). Ми ћемо радо цео тај чланак донети у „Јавору,“ ако нам га г. писац у српском преводу пошаље.

(Пијанофорте.) Прве справе, које се зваху пијанофорте, градиле су се у Дражђанима (Дрезден) у години 1727. Један саксонски градитељ оргуља, Фредерико, први је био, који је г. 1758 начинио пијано (гласовир) у облику стола.

НОВЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

„Србадија,“ часопис за забаву и поуку. Г. Стеван Ћурчић, уредник званичних „Српских новина“ у Београду покреће наново свој лист „Србадију,“ која је пре неку годину у Бечу излазила. „Србадија“ ће излазити једанпут месечно, сваког 15., у свескама од шест табака у кварт-формату, а стаје за Србију на годину 8 динара, а шиље се претплата „књижари Петра Ћурчића“ у Београду; за Аустрију, Босну, Херцеговину и Црну Гору стаје годишње 4 ф. и шиље се „Администрацији „Србадије“ у Земун.

ОДГОВОРИ.

Г. Л. Р. Брчка (у Босни). — За чланство „Матице српске“ плаћа се 50 фор. једанпут за свагда; не мора се у једанпут, него може се и у ратама од 10 фор. за пет година исплатити; новци се шиљу или управо благајништву „Матице српске“ у Нови Сад, или преко којег уредништва наших листова. — Што не излазе даље свеске „Певаније“ З.-Ј. Јовановића, томе не зна нико права узрока, но издавачи баш недавно у „Застави“ јављају, да ће идућа (8.) свеска изићи скорим. — Народне песме из ваших крајева примићемо драговољно.

Уредништву „Drau“ у Осеку. — Ми већ годину дана не добивамо вашега листа, а данас нам дође 12. број са штампаном адресом и штампаним речима: *„Kein Tauschexemplar mehr.“* Па ми нисмо ни искали, а што нам шиљете, кад нема код вас „замене,“ а ми се нисмо претплатили?

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 7. У Новом Саду, 15. фебруара 1881.

ПАКИ И ПАКИ!

Свештеници! ви чувари стада
Које вам је поверио Бог;
Зар не вид'те да се руши зграда
Опстанка нам нашег народног?
Стубови јој попуцаше јаки,
Јер их квара источио црв;
Није доста само: паки, паки!
Спас'те стадо! то је пос'о прв'.

Споља су нас опколели вуци —
Урлајући чекају на плен;
А ми злобе ножевих у руци
Бој бијемо, њима омиљен.
Саблазни је доста свакојаки —
Учите нас: да ј' у слози спас.
Није доста само: паки, паки!
Небудел' нас, нестаће и вас.

Тумачите еванђелске речи,
Простом свету разсветљујте ум:
Нека силан слабије не гњечи,
Нек у браку влада споразум.
Буд'те људма онај извор млаки,
Који хромом враћа ноге ступ —
Није доста само: паки, паки!
С тим ће народ јошт остати глуп.

Braћo мила! ви чувари стада,
Које вам је поверио Бог;
Латите се, јошт имате када,
Овог јадног српског рода свог!
Јер кад пусти остану сокаци
Где се српски разлегао глас,
Неће питат' за ваш: паки, паки!
Већ за стадо Бог ће питат' вас. *)

У Новом Саду 10. августа 1880.

Мита Калић.

ЦИНЦАРСКИ РАЧУН.

СЛИКА ИЗ СВАКИДАЊИХ ДОГАЂАЈА.

Мислим да их је доста, који се још сећају чича Митка, тог увек веселог и разговорног човека? Та сваки га је, и болестан и здрав, и тужан и весели су га радо слушали, кад им је о себи или другима причао, а он ти је био препун прича и досетака! Много је путовао и што шта видео и чуо, а ко више света прође, тај може да те и поучи и пријатно забави. Такав је био и он. Родом је из Босне, али је одавна, можда

---

*) Ову је песму добило уредништво ово још пре по године но онда ју не хтеде штампати; сада нам се — на жалост — чини за један део свештеника наших сувремена, и тако ју ево доносимо. Уред.

пре тридесет и пет година амо прешао. Радио је јорганџијски занат, са којим је лепих парица стекао. Већина држи, да тај занат слабо пролази, и кад би ко запитао: „Ко је на том занату стек'о? одговорило би му се: „Мало их је, ретки су.“ Каже се: „Мајсторија козе пасе.“ Он је баш био у свему прави мајстор — и да заради и да потроши! . . . . Кад свој еспап не може да потроши овде, онда ти он потрпа у кола, упрегне свога мркова, па са својом бабом — тако је увек звао своју женицу, ма да је млада и лепушкаста била — заузме место кочијаша, па хајд' најлак. Што не прода у Ужици и Пожези, продаће у Алексинцу, и тако редом, овде мало, онде мало, еле он се обично празних кола, а пуних џепова враћа кући. А кад би му понестало потреба за његов рад, те би морао у Београд полазити, и тада не иде празан. Напуни он пуна кола чабрица са сиром и кајмаком или чим другим, колико да се тропак извади, женицу посади уза се, па полагано!

А кад би му ко пребацио, што жену свуд са собом води, или би се нашао пакосан језик, па га уједе: да не сме жену саму код куће да остави, обично би рекао:

— Није то! Ама ме срећа свуд срета, кад са њом идем. Знаш, што но веле: „човек и жена, једна душа, а два тела,“ а кад сам ја на путу, а она код куће, пола ми је душе код ње, па ми не иде добро!

— Тако је! Да и ја имам тако младу и лепу женицу, не бих се никуд од ње одвајао — приметио би му по неки, јер сви су знали, шта је узрок, те Митко, коме већ беше преко 45 година, вуче уза се другу половину своје душице, младу Мару, која не верујем, да беше 20-ту навршила! Она је још у девовању имала пуно обожалаца, који ју због њених великих чарних очију прозваше: „црне очи.“ А што јес — јес, и јесте имала ватрене очи; погледали те њима онако, како она уме, пропао си! Пошла је за Митка с погледом на његово имовно стање, и што се надала под његовом фирмом лепо проживети. Али преварила се! . .

— Један пут — причао је некоме, Митко — пошао сам без ње на пут, који је једва дан два дуг био, па ми се деси такав „малер,“ да у мал' не дођох на коњу, и ако сам пешке отишао!

Ево како је то било:

Пре неколико година, у почетку месеца маја, науми он, да у неко село близу Милановца оде и неку стару вересију наплати. Близу је, а указала се прилика, да са неким калајџијама, који су на вашар ишли, на њиховим колима до Милановца оде, а одавде у село и натраг, ако баш нигде коња не могне наћи, може и пешке; суво је време, а при том мај месец са свима чарима пријатног пролећа. То све беху побуде, из којих се он реши, да овога пута лепу Мару код куће остави, а сам пође.

У оно време беше прва кафана, коју држаше неки Анастас, или како су га сви звали, ћир Таско, Цинцарин. Код њега кажу најбоље пиво, вино, собе, па није ни чудо, да му је кафана увек пуна гостију. Кочијаш, па ма из кога краја био, неће за живу главу код другога свратити. Ако му се његови путници успротиве, он ће их лепо оставити, где они хоће, а сам ће се вратити на конак код ћир Таска. Али и они имају ту свога рачуна, јер им он увек у овоме или ономе чини олакшицу при плаћању.

Калајџије, на чијим се колима Митко возио, кад су до Милановца дошли, сврну у поље, где се држи вашар, а он се сам упути право код Настаса, свог старог познаника, јер и он је, кад би год туда пролазио, обично код њега свраћао.

Као што напред рекосмо код Настаса је било увек пуно кочијаша, путника и осталих местних гостију; а сад због вашара нагомилало се, рек'о би, не зна се ни ко пије, ни ко плаћа. У кафани за једним столом сасвим у крају поседало неколико лица у немачком руху, на први поглед види се, да су то местна господа, пијуцкају пиво и претресају час 'ово, час оно: ту ти се помиње аванзовање, п[illegible]

мештај, дијурна и шта ти ја знам. А до њих, за последњим столом, шест седам тамбураша, који су сигурно због вашара ту дошли, — свираху, да ти је милина слушати, а при том певаху оно:

„. . . Да сам газда, не бих никад спав'о
Све бих ланац по ланац продав'о. . .“

А све остало окупирао сељак, навалило има их стотина, па све оканицама потегни, а из гласа викни:

„Ој ђевојко, смиље моје!“

Ту ти је и гајдаш. Моле га да свира, он не ће, већ приш'о код тамбураша, па их посматра! Шеширић закитио куповним цветићем, па га накривио на једну страну, а по држању мислиш сигуран је, е ће све и велико и мало, кад се у вашару појави, у коло похитати. А кроз овај метеж лете келнери, носе пиће и вичу: Дај си напред пари. Шта ће се, гунгула је, па се морају све мере обазривости предузети, те да се који не весели — на божију вересију!

Кад је Митко ушао, приђе му Настас, руковаше се и за јуначко упиташе здравље. Ту ти се Митко нађе и с неким својим муштеријама, части он њих, а они њега — попише по једну, по две, па сви скупа одоше, да мало проврашаре. Митку не беше много до вашарења, ал' се надаше потрефиће тамо дужника, у ком случају не би морао сутра у село ићи. Он је па све стране мотрио, ал' све узалуд, дужник не беше дошао, и он се доста доцне љутит поврати у кафану.

Налога беше попустила. Он седе до келнераја, па премишљаше, како ће сутра пешице у село, ако нигди коња не може наћи. У том ето ти момка пред-а-њ:

— Како наређујете? — поче момак — једну или две оке зоби за вашег коња?

— Шта ли је то? — помисли Митко и већ заусти да каже, да он и није на коњу дошао, но га ћир Настас предухитри и момку цинцарски рече неколико речи, из којих је Митко разумео ово:

— Гле будале! Шаку зоби у зобницу, а колико се у тефтер бележи, знаш!

Па се онда окрену Митку и поче српски:

— Колико да да! Будала! Зар трговац мари за грош и два, само нек му је ајван напојен и нахрањен. Слепац, није видео, да је коњ сав у пени био, кад си дошао, није шала, толики пут, по још пита, хоће ли две оке да да!

Митку беше све јасно.

— Имаш право, газда Настасе, тако је — рече му. — Док га храниш и пазиш, дотле ти и ваља!

— Није другчије — потврди Настас, па се окрену момку:

— Јес чуо? па други пут да будеш паметнији. . . Одлази.

За тим позва Митка у „трапезарију,“ где десетак писара, практикапчића и друге господе, која се код ћир Настаса па „креду“ храни, већ беху поседали и очекиваху, да се мал'ко прихвате. Шта ће се да није кредита зло! Таман двајестшестог примиш оно мало платице, да'ш нешто шнајдеру, нешто праљи, платиш стан, еле теби не остане ни пребијена пара! Са нестрпљењем чекаш на први, па удри „аконтирај.“ Одеш казначеју молиш; он шта ће, даде двајест — тријест динара. Ал' ето пристао за тобом шустер па непрестано виче: — До који дан полазим за еспап, нужно ми. Немаш куд, дај и њему, и тако док се окренеш а ти си чист! Но то није све. До вече је „бал,“ дружина на те чека, а ти немаш мараме, рукавица, или ти је стар шешир. Очајно стање. Не ићи тамо, избегавати кафане и клонити се луксуза, не иде. Одма веле: не си дозрео за свет, дериште си и шта ти још неће рећи. Мислиш се, мислиш, па најзад — куд сви, ту и ја! А кад овамо, ти дужан и шнајдеру, и шустеру, и кафеџији и механџији; са свих те страна салете: овај тражи своје, онај опет своје; једни те моле, други ти прете, шта ћеш им, дадеш им мало признанице, а они бездушници, ни пет, ни шест, но удри обуставу на плаћу. И до сад ниси могао да изађеш на крај, а сад, кад ти треба најмање пет шест месеци, док се одужиш, разуме се, кад не би у напред задуживао, а то је немогуће. Мора се дакле тражити из овог стања излаз, па ма куд.

(Свршиће се.)

САМОРАНА РУЖА.

(ИРСКА НАРОДНА ПЕСМА.)

Како ти је, мила ружо, у самоћи туд?
Милене су твоје сејке помрле већ свуд;
Ни откуда мирисонога нема цветка гле,
Ни једнога клетог листа, да га ветрић тре.

Ој ружице, саморано̄ј јадан ти је свет!
Кудгод гледиш, све је пусто, један ти си цвет.
Што да венеш тако сама у пустињи тој,
Ја те берем, умри и ти, лепи цвете мој.

Влаженко.

СТЕНА ПОЛУДЕЛЕ.

ОД ДРАГУТИНА БЕРЦИ-ЈА.

(Свршетак.)

Казмир се труђаше оријентирати. — Овде је стајала девојка, мишљаше, одунда сам дошао ја, а кад су кријумчари дошли, онда сам се онамо сакрио. Старац се у ону шупљину одгегао, ако се не варам — — рече на глас, и пође управо оној стени, која у себи сакриваше сандучић. Пошто је читав четврт сахата пипао и тражио, хтеде се већ одрећи успеха, кад се усљед једног нехотичног додира подиже плоча, која јаму покриваше, а црвенкаста светлост од буктиње паде на захрђан заклопац од сандука.

— Ту је, ту је! ускликну од радости. — Пст! шта је то било? и тад му престаде дисање, јер му се тако учинило, као да је чуо неко мицање близу себе.

— Није ништа! умириваше га турчин, шта би могло бити? Фијук ветра, одјек, или се ваљда какав камичак откинуо од стене. У осталом могу видети. И с тим оде према једном савијутку, од куд се чуло мицање, и кад је разгледао, врати се натраг.

— Као што рекох, ништа; продужи, само је ветар фијукнуо. У таком времену не можемо ни крочити, јер ће нам први талас преврнути чамац. У осталом ваља да се одморимо. Добро ја познајем ток ветрова, после неколико часова ће се тако умирити, као какво кокетно девојче.

Казмир се није одмору противио, и кад су силном муком извукли тешки сандук из јаме, и кад су још са више муке скинули ш'њега локот, уживајући седоше уз злато, које је кријумчарским знојем стечено.

— Запалите, ефенди, из овог завежљаја, поче Алија да пуни донешене чибуке, то је прави Базарџик, стојим добар за њег!

— То јест, онакав је, какви је обично твој најбољи фалишни Базарџик, смејаше се Казмир, ал' немарим, сад је и хрђави добар! и мету на уста обични затубасти ћилибар.

— Тако ми Алаха, чист је, као Коран од лажи. С таким сам служио само моје старе купце и оне, које изванредно волем. — Алија је при тим речима бацио поглед пун значаја на младића.

— Врло ме обвезујеш, добри Алијо с наклоношћу твојом, која се у диму изражава, али чини ми се, да опет за се држиш онај бољи дуван. Твој чибук анђеоскије мирише од мога.

— То причињавају мирисне бобице, а дуван је тај исти.

— Па какве су то бобице?

— Од којих миросније не ужива ни његово султанско величанство Абдул Меџид у своме харему. Ако вам се допада, а ви изволите метути неколико у горући чибук, и тако морамо све братски делити.

Казмир је усвојио предлог и уживајући сркаше укусне калуте од дима, и час по похваљиваше дуван.

— У осталом, Алијо, како то, питаше, да ти тако чисто, скоро без погрешке говориш нашки?

— Зар је то чудо? беше одговор, та зар се не скитам већ 24 године од Балкана до Будим-Пеште, а одунда до Беча.

— По томе си дакле и Беч усрећио са твојом кријумчарском робом?

— О томе би силни велики господин знао причати. Осим тога сам ја био редовни трговац целе мађарске телесне гарде. Сваком приликом сам друкчије изиграо финанцију, али сам и претурио преко главе силна чудна „збитија.“

— Дед' ми приповеди које, Алијо, тако се сад добро осећам, прилично лежим овде и вољан би био слушати.

— С драге воље, ефенди; одговори овај и поче своја чудна збитија, у којима је често женска врлина играла улогу; а то је он тако оштроумно и тако занимљиво говорио, да су се чисто натезали, који ће бити марљивији, дал' он у приповедању, или Казмир у слушању? Овај је само каткад упао у реч говорнику са смејом или примедбом, за тим је постепено све већма ћутао, веђе му се све већма спушташе на очи, прсти му испустише чибук, а глава му паде на прса.

— Сад долази најлепша, најзанимљивија приповетка, — ал' ви сте санани, господине Сент-Јоби!

— Умор и сан ради би, да ме свладају, тако би волео малко спавати — ал' се не дам, говори — слушаћу те.

— Имао сам у Пешти једног знанца кавалера, лакомислена човека без карактера, који је преварио неку милу девојчицу, па онда ју оставио.

— Алијо, та приповетка досад — није — бог зна, како — особита — зеваше Казмир.

— Две прилике ју чине особитом: прво, што се варалица пред-а-мном свечано заклео, да ће ту женску тако сретном учинити, као што је могао бог сретним створити најмилије своје биће, а друго, што сам ја недавно, ал' доста доцкан дознао, да је отац девојчин уједно и отац младићев.

— Ко је била та девојка, а ко младић? питаше Казмир тако живо, како му е сан допуштао.

— Слика превареног девојчета ево ; овде, гледајте, можда ћете са слике ознати и њеног варалицу, рече природм громким гласом псевдо-Алија и прудотичну слику пред уплашеног.

— Марија Арнолдова! прелете две речи преко усана му. Са последњим напором трудио се, да се исправи, ал' се немоћно натраг стропошта.

— Није Марија, настави онај, него је мати, несретна мати њена, коју ти је отац унесрећио, а кћи јој је ишла њеним трагом, баш као и ти трагом твога оца.

— А — ко — сте — ви? Али — ил' — ђорђева сенка? муцаше овај, а очи му се нехотице склопе.

— Јест, ђорђе и душом и телом! заклетву си прекршио, кукавицо, трећи пут си ми у рукама, а сад ти нема милости ни у самог бога.

Казмир Сент-Јоби још једаред погледа на смртну пресуду, и тад је опазио ђорђа, који, збацив турбан, лажну браду и бркове, стајаше пред њим као анђео освете у страшној лепоти.

— Још ћеш се једаред пробудити, продере се ђорђе на њега, да онда можеш у вечиту пропаст отићи!

Ал' онај није чуо последње речи, јер је заспао од маковог сока, и лежао је као каква лешина.

— Сад већ можеш изићи из твог скровишта, сретни деда, викаше младић, ходи, ходи, и уживај у свом зету. Мало се ниси издао с твојим миговљењем.

С оне стране пећине, од куд се мало час чула лупа, ступи погурени Арнолд. — Проклетник! цичаше овај, како је добро знао, где су скривени моји дукати! — Онда извуче кратки ножић и наже се над-а-њ.

— Јеси ли полудио, матори зликовче? продера се ђорђе и задржа старчеву десницу, којом овај хтеде да прободе успаваног. Моја освета није још довршена. Боље, ходи ми помози овог ниткова однети у чун.

— Па шта ћемо онда радити? хоћемо ли прећи по твоме обећању у Турску?

— Однећемо и сандучић у чамац и онда ћемо по жељи твојој прећи, ал' ћемо најпре на сред Дунава бацити у воду ову издајицу.

— То ће врло добро бити, мили, слаткн ђорђе, само, слатки сине, иди однеси

сам то тело, видиш ја сам стар, па не могу носити такав терет, ја ћу дотле чувати *наше* благо.

Старог среброљупца није могао нико одвући од његовог сандучића.

Ђорђе дакле шчепа сам успаваног, баци га на јака рамена и изнесе га из пећине. После по сахата се врати натраг, и сад, кад је ред дошао на злато, старац је с драге душе помагао изнети тај терет. Метули су сандучић на две ћускије, Ђорђе је ишао напред, и тако га однеше до Дунава, на ком су се таласи после ветра утишали, те цео Дунав изгледаше као светло огледало. Зора је рудила.

У томе пределу беше корито реке стиснуто међу мрке стене, с којих, ако један корак учиниш, одмах си у одсеку, који је више хвати дубок. На једној од тих стена беше за један у стену збијен кочић свезан чун, у ком је Казмир још непрестано спавао, и у који су два кријумчара требали, да однесу сандучић с новци. Исти је сретно и смештен на сред чуна. Ђорђе је сео уз крмило и заповедајући рече Арнолду: — иди одреши чамац од кочића, па онда дођи и маши се весла.

Арнолд је учинио, што му је речено, ал' у истом тренутку, кад је одрешио један од кочића, одгурну Ђорђе чамац од обале, на којој се среброљубац претворио у штатуу.

— Ђорђе, слатки сине, немој се шалити тако са мном под моју стару главу, ходи натраг, узми и мене на чамац, та и тако ћу све, што имам, поделити с тобом! — викаше старац, који је дрхтао као прут.

Младић није слушао на старчеву молбу, и кад је већ неколико хвати био удаљен од њега, с хладном иронијом му довикиваше: — Опрости се с благом, матори зликовче, ја ћу га однети кћери и унуци твојој, та и тако је њихово, па кад и оно буде уз њих, ваљда ћеш их се онда чешће сећати.

— Лопов! пустахија! помоћ! — помоћ! плакаше и јаукаше, као да је полудио, матори ципија; — украде ми 120.000 форината у самом чистом сребру и злату, у помоћ! — у помоћ! и поче трчати за чуном по савијутцима обале.

Ђорђе је међу тим збрисао са лица свога бакарну боју и онда узе један фин и јак ланчић од челика, један крај од њега привеза за обе Казмирове руке, а други за гвоздени сандучић.

— Већ спава скоро по други сат, рече у себи, сад се мора пробудити, јер смо већ близу мете. И онда извуче из неког стакоца запушач и мету га под нос својој жртви!

Као мамуран пијанац, тако се он постепено будио. Хтеде да подигне руку, ал' није могао, у чуду погледаше око себе и мицајући рече:

— О, то је био ужасан сан! видио сам га, где је васкрсао из мртвих и појавио пред-а-мном као осветник — али где сам ја? ко је то? хах! збиља нисам сневао, јеси ли ти Ђорђе?!

— Казмире Сент-Јоби, сећаш ли се још на оно зимње јутро, кад сам ти рекао: моли се богу, да се не састанемо и по трећи пут, јер онда тешко и теби и мени! — Сад смо се по трећи пут састали ....

— Шта намераваш човече? питаше овај до лудила уплашено.

— Још питаш? намера ми је пренети нас преко, ха, ха!

— Куда преко?

— Од куд се још нико вратио није. Казмире! синоћ си рекао, да је Марија због неког љубавног одношаја скочила у Дунав. Да буде цела ствар што интересантнија, донео сам те овамо, да ти покажем место, с ког је она то лудкасто дело учинила.

Сент-Јоби је ћутао, свест му се повратила, увидио је, да нема спасења.

— Гле само онај црни врхунац од стене, што се са сеченицом својом онако јуначно пружа у Дунав, као да хоће да рече: ходите таласи, збришите ме, ако можете! — Бесни поток, што из планине извире, тече поред њега у Дунав и чини у овоме матицу од сто слојева. — Тај врхунац се зове: »Muntea femei nebuni« стена полуделе. А знаш ли, са чега је знаменит?

— Видим да незнаш, јер ћутиш. Ова стена је о три догађаја знаменита. Први је: пре својих двадесет година је од онуд скочила једна женскиња, једна полудела женскиња, коју је до лудила довео твој отац Марсел Сент-Јоби и ту ју је прогутао вртлог. Други је: после 20 година рачунајући од тог првог случаја скочи отуд кћи оне полуделе, коју је обешчастио Казмир, син Марсела Сент-Јобија, и њу је прогутао вртлог. На послетку трећи је: што ће 21. Августа 1849. године, у јутру, рачунајући од овога тренутка најдаље за пет минута, тај исти вртлог, преко ког случајно хоће на другу страну да пређе Маријин верни и неверни љубавник са украденим благом, прогутати један чун.

— Зар тако бесчасном смрћу морам окончати? стењаше Казмир; зашто не на бојном пољу?

— Добар си војник био, Сент-Јоби, зато те и нисам пре убио, јер си требао при јуришању. Немој се напрезати, тај сандук и тако не можеш скинути, кад си толико чезнуо за њим, нек тоне с тобом заједно у гроб.

— Ужасни човече, реци, да л' си неумољив?

— Да, беше хладан одговор, па све да и нисам, немам више слободну вољу. Већ нас је шчепала привлачећа снага вртлога, већ смо упали у широку карику, која се све у мањи прстен стискава. — — И с отим врже крмило међу таласе.

— Још би могао избавити, Ђорђе, моје дукате, мојих сто двадесет хиљада форината! потруди се Ђорђе! дераше се од озго неки промукао глас. То беше арнолдов глас, који се са врхунца „Muntea femei nebuni“ дераше на чун, који се у вртлогу окреташе.

— Видиш ли оног маторог човека на врхунцу, с ког су му кћи и унука скочиле у воду, које је он у обожавању проклетог злата пренебрегао и бацио на жртву теби подобним ђаволима? Не знам, који од вас двојице већма каје грехе своје, ти, или он?

Чун се из почетка полако окретао у широком округу, а после је у ужим круговима све брже и брже, док није дошао на послетку у средину вртлога, где се окретао као чигра.

— Казмире, моли се богу, ако можеш и хоћеш, куцнуо је последњи час, у ком *тешко теби и мени!* рече гробном хладноћом Ђорђе.

— Одреши ми бар ланац с руку, мољаше овај, можда ћу још моћи испливати!

— Ха! дакле бојиш се смрти и волео би живити? Умрећеш, кукавицо, умрећеш; на дно Дунава ће те одвући обожавано благо! и тада, док му се лице светљаше од насладе ђаволске освете, дотле извуче из дна чуна један запушач. Кроз рупу, која се тамо појави скакаше вода у чамац.

Старац је клекнуо спремљен на молитву, кршио је прсте и гледао са врхунца стене у немој муци, која му душу кидаше, како игра и како постепено тоне чамац. Није видио у њему људе, него само своје благо.

Кад је исти са свим потонуо, онда је и он скрушен пао на лице.

После неколико тренутака окреташе се опет вртлог као и пре, као да није прогутао два човечанска живота.

Све је мирно било око њега, само је један пепељави папагај црвеног репа летио над површином воде, вичући час по научене речи: Маријо, драга Маријо, ја те љубим.

ЖЕНСКИЊЕ.

(ИЗ ПИСАМА ЈЕДНЕ ЖЕНСКИЊЕ.

ОД ЛАЗЕ ПАНЧИЋА.*)

Мушки су нами женскињама огласили рат, па су борбу пренели чак и на позорницу. Тај рат воде готово сви мушки, који и најнезнатнију нашу ману употребљују на ту цељ, да на женски род уопште нападну. До душе веома нас је обра-

*) Ова је расправа у срп. акад. друштву „Србадија“ у Грацу проглашена за ваљану.

довала вест са последње омладинске скупштине, да је већина решила, да и ми можемо чланови бити једног организованог тела народњег, али и ту су нам радост мушки у неколико помутили. Јер тек што се дознало, да су неке сестре Вршчанке телеграфским путем поздравиле браћу омладинце, а већ враголасти „Стармали“ сумња у искреност тог сестринског поздрава и може му се између редова прочитати, да он држи, да све оне женске, које пристају уз омладину, да те само с тога чине то, што би се хтеле радо — удати. . .

Према таквом стању ствари, не смемо ни ми женске скрштених руку гледати, како нас са свију страна црне и беде, као да су мушки сушта врлина, а ми јаднице најгора створења на овоме свету. Подигнимо поносно рукавицу, што нам је мушки бацише, па им и ми са наше стране огласимо рат. Станите уз мене, ви ожалошћене и увређене сестре, па да заједничком снагом нападнемо на наше дин-душмане — на охолу господу мушку.

Немојте мислити, господо, да смо ми намерне, да зањуљамо ваше господство, или да га баш са свим оборимо. Не! то је за сад далеко од нас, а и како би то сада и помислити могли, кад је ваша интелигентна снага куд и камо притежнија од наше; ми хоћемо само, да ви добијете боље мишљење о нами и нашим врлинама, а не, да у нами гледате само хазарткиње, накинђурене лутке и модерне Еве.

Ето то је, што ја и друге моје сестре хоћемо, а то исто хоће и нека Ида Фелзер, која је у бечком журналу „Wiener Leben“ написала чланак под насловом: „Krieg! den Männern!“ Ја сам ову последњу с тога споменула, што хоћу тиме да наговестим, да ми је и њезин чланак служио при развијању мојих мисли и разлога. А сада, у име правилности, да довршим оно, што сам наумила да вам саопштим.

— Била сам у гостима у Б. код мога стрица. Мој је стриц човек у најбољим годинама, али још нежењен, па и не мисли, да се „окује“, као што он каже. Одмах првог дана по мом доласку, дођоше к њему после ручка два три фина господина. То беху његови лични пријатељи, као што сам после дознала, јер он ме није ни једноме од њих представио. Ја сам седела поред прозора са књигом у руци, а они уз чашу доброг „шиљера“ отпочеше разговор. Предмет конверзације биле су им данашње женскиње. Претресали су их од главе до пете. Нападали су на велике шлепове, са којима се само диже грдан прах, те тиме многи, удишући га, добију јектику и пре времена умиру; за тим пређоше на луду моду шешира, на слабе и тесногруде женскиње, што је последица узаних мидера, на наше фризуре, што се као пласт у вис дижу и најзад завршише са паметним закључком, да такве бесмислице могу произићи само из неразвијеног женског мозга.

„Па зар такве створове да узмемо ми себи за жене?“ рече један.

„Зар са нашим крваво заслуженим новцем да њихове лудорије потпомажемо?“ уздахнуо је други.

„Каква женидба! — додаде мој стриц — Трице и кучине! Ваљда да ми непрестано чантра о еманципацији женскиња, а овамо жалосно је, кад погледамо, докле су оне са слободом дотерале!“

Мени је већ сувише било; све сам кипила.

„Шта хоћете ви од нас бедних женскиња, господо моја?“ рекла сам им ја, немогући се више уздржати.

„Шта ми хоћемо? — одговори ми један од њих иронично — Мало више природности и ништа више. Ваш је задатак, да нам живот не горчате, те с тога тражимо од вас мало више духа, срца и нравствености, а мало мање сујете и уображења.“

„Немојте се жестити, господо,“ одговорих ја са свим мирно. „И ви несте непогрешљиви. Ја нећу да вам вазда разлажем, да и мода има своје дражи, а богме и будалаштина, и да је она тако исто стара, као и сама цивилизација. Даље, нећу вам споменути, да нису само женскиње њени обожаваоци, но баш и сами мушки, н. пр. је ли у Волтера био неразвијен мозак с тога, што је носио за његово доба модерну пароку, којој би се ми данас смејали, па је макар и сам цар носио? А знамо и то, да Кауниц, моћни аустријски државник, није био жена, па се ипак моди повиновао, као најизврснија кокета модерног доба. После, го-

сподо моја, да ли се ви сами тако природно владате, као што од нас захтевате? Па што онда не пустите, да вам брада и коса расте, као што је бог рекао, него се бријете и дотерујете своје лице, да би само лепши изгледали? Разлика лежи у томе, што вас фризер наказама и бријачем дотерује, нас пак чешљем и „ајнлозима." Или: носите ли ви ваше фракове и капуте у примитивном кроју наших праотаца? Па ваши монокли и цвикери, чиме симулирате кратковидност, зар су то разумна и природна средства за допадање? Место да нам отворено и верно погледате у очи, а ви покривате прозор (очи) ваше душе, јер се сигурно бојите, да из њих не прочитамо лажљивост ваших мисли и осећаја. Или, мислите ли ви, да је дим ваших цигара по нас пријатнији, него прах наших шлепова по вас? У којем природном закону је основан тај луксуз, који није произишао из слабог, неразвијеног мозга женскиња?"

„Доста госпођице — прекину ме један од господе љутито — ви ће те допустити —"

„Не допуштам ништа — одговорих брзо — догод ви са дугачком и неочешљаном брадом и косом као св. Павле не огрнете дугачке огртаче и не обујете сандале, па да тако пред свет изиђите, као живи пример ваше филозофије. Но док тога не буде, ми остајемо при нашој моди и при нашим шлеповима."

(Свршиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

Прометеј.

Небо је било створено, а и земља: море се таласало у својим обалама, а рибе се играле по њему; по ваздуху су певале тице крилатице; по земљи су врвиле силне животиње. Али још није било створа, чије би тело било тако саздано, да у њему нађе места дух, који би завладао свиме на земљи. Тада ето ти на земљу Прометеја, изданка старог божанског порекла, које Јупитар збаци с престола, сина на земљи рођенога Јапета, Уранова сина, пуна мудрости и досетљивости. Знао је тај добро, да у земљи има семена небеског; за то узе иловаче, покваси ју водом из реке, изгази је, и направи од ње лик по слици богова, господара светских. Да би оживио земљани ваљак овај, узе од разних животиња добра им и зла својства, па их ђутуре намести у груди човекове. Међу вишњима имао је једну пријатељицу, Минерву, богињу мудрости. Та се чудила створу сина Титанова, те удану том живој слици дух дахом божијим.

Тако постадоше први људи, брзо се расплодише, те напунише земљу. Али дуго нису знали, како им се ваља послужити племенитим удовима и подареном им искром божанском. Гледајући гледали су узалуд, слушајући нису чули ништа; као слике у сну лутају, и нису знали, да употребе, што им је дато. Нису знали за вештине, нису знали камење копати и глачати, пећи цигље од блата, тесати балване од посечених шумских дрва и од свега тога градити себи куће. Под земљом, по мрачним пећинама било их је кијамет као окретних мрави: нису знали за зиму, нису знали за цветно пролеће и богато лето по сигурним знацима; све им је било непромишљено, што су радили. За то ти се заузме Прометеј за своје створове: поучи их расматрати излазак и залазак звезда, пронађе им вештину број бројати и писмена писати; научи их упрезати животиње у плуг и употребљавати их себи за помоћ у радњи, упреже коње на уздице у кола; изуме им сплав и једро за пловидбу. Бринуо се за људе у свему. Пређе ако би им когод оболео, нису знали ни за какво средство, шта треба да једе, шта ли да пије, нису знали мелема наћи болу његовом; него су умирали као марва не знајући никаквих лекарија. За то им је показао Прометеј, како да мешају разне лекове, те да њиме одгоне сваку болест. Научио их је затим, како се проориче, казао им, шта значе снови и лет тица. После их је упутио, да траже под земљом гвожђа, туча, сребра и злата; једном речи, показао им је све вештине и угодности живота.

На небу је владао од скора са својом децом Јупитар, који је збацио с престола сво-

га оца Крона, и сатр'о старо племе боговско, од кога је пореклом био и Прометеј.

Сада нови богови обратише пажњу на племе људско, које скоро постаде. Искали су поштовање од њега за заштиту, којом су били справни, да га штите. У Мекони у Грчкој састали се људи и богови, да се посаветују; тога дана одређена су права и дужности људске. На томе скупу заузе се Прометеј да брани своје људе, ако би им богови наметали тешке намете за своје заштите. Титанов син науми, да мудрошћу својом превари богове. Закоље ти он у име својих створова великог бика, и рекне боговима, да бирају, шта им је по вољи. А био је направио две гомиле, кад је исекао бика на жртву; на једну страну метнуо је месо, црева и сланину, увијену у кожу бичију, на другу опет голе кости вешто обмотане лојем бичијим. Ова друга гомила била је и већа. Јупитар, отац богова, који све зна, видио му је превару, па му рекне. „Сине Јапетов, светли краљу, добри пријатељу, како си неједнако поделио делове!“ Прометеј је сад тек мислио, да му је превара испала за руком, па му одговори смешећи се у себи: „Светли Јупитре, најсилнији међу вечним боговима, бирај део, који ти срце иште.“ Јупитар се разгњевио у срцу своме, али хотимице зграби оберучке бели лој. Када га је растргао и видео голе кости, претвори се, као да је сад тек видио превару и рекне гњевно: „Видим, пријатељу Јапетићу, да још ниси добро изучио вештину варања!“

Јупитар науми, да се освети Прометеју за његову превару и одрече људима последњи дар, који им је за веће савршенство био од велике користи — *ватру*. Али лукави син Јапетов знао је и томе доскочити. Узео је дугачко стабло од рогоза, приближио се сунчаним колима, која су пролазила, и турио стабло то у жестоки плам сунчев. Са том жигицом сишао се на земљу и на скоро затим лизао је пламен из упаљене гомиле дрва према небу. До дна душе заболело је громовника, када је видио далеки сјај ватре, која је горела код људи. Одмах је у души засновао ново зло људма у замену за употребу ватре, коју им више није могао одузети. Вулкан, са своје вештине славни бог ватре, мораде му направити слику лепе девојке; сама Минерва, која је ревновала због Прометеја, те се на њ и расрдила, обвије слику белом сјајном аљином, обмота јој око лица вео, који је девојка на средини рукама држала, метне јој на главу венац свежега цвећа и обвије ју златним појасом, који је такође Вулкан своме оцу за љубав вешто направио и сликама животињским лепо украсио био. Меркурије, весник богова, морао је сјајној слици дати говор, а Венера сву љубавну драж. Тако је Јупитар под видом доброте створио зло, које заслепљује и наденуо му име *Пандора*, то значи „свим обдарена,“ јер је сваки од богова дао девојчици тој ма какав дар, који ће људима покора донети. За тим је одвео девојку на земљу, где су људи у друштву са боговима благовали. Сви се зачудише дивноме створу.

(Наставиће се.)

СРЦЕ.

(Свршетак.)

Пре, него што се будем латио, да растумачим, како да страсти, које по мозгу бесне, утичу на кретање срца, споменућу још некоје друге чињенице. Цеви, кроз које крв иде по нашем телу, дакле жиле, нису мртве еластичне цеви, као што су н. пр. цеви од каучука, него изнутра по њиховим дуварима има месних или мишићних конаца, помоћу којих се жиле могу скупити саме од себе, кад им је воља. Жиле се скупљају, кад их штагод, па било то ма шта, надражи; н. пр. хладноћа може да их надражи. Загњури руке у врелу воду, поцрвенеће, зато, што топлота, рекао бих, жиле успава, те малакшу: сад ће више крви моћи у њих стати, него пре. Извади сад обе руке из вреле воде, и загњури једну само у хладну, па ће полагано да побледи, јер се жиле под непосредним утицајем хладноће јако скупљају. Е сад се опазило нешто особито, и она рука, коју ниси

загњурио у хладну воду, побледи, као и она, коју си загњурио. Дакле и у левој руци, н. пр. жиле ће се скупити, ако дражиш само жиле у десној руци, што су. Утисак хладноће прелази овде с једне руке на другу, кроз рамена и труп. Свакојако, то је јасно, да се хладноћа не може преселити с једне руке на другу преко жила; јер температура крви унутра у човеку остаје иста, и онда, кад се тако један мален део, као што је рука, расхлади. У томе наведеном покушају нешто се дакле друго морало пренети, а то је дакле раздраженост живаца. Кад руку спустиш у хладну воду, крајеви некојих живаца за осећање надраже се. Сваки надражај јавља се мозгу и кичменој мождини, и тек одатле покрећу се на посао и други живци, који ће жиле да скупе и у левој руци. Кад се преко живаца, мозга или кичмене мождине пренесу утисци и на које друго место, далеко одонде, где смо надражај извели, тада се вели, да је то био чин рефлекса. Даље нас је овај покушај и томе научио, да се жиле скупљају не само под местним утицајем хладноће, него да их и утисак живаца може скупити. Поплаши ли се когод, побледиће од страха, јер се жиле у томе случају скупљају под утицајем живаца, који излазе из мозга. Док су жиле у нормалном стању, већина их је обично мало скупљена. Престане ли то стање, малакшу ли дакле жиле, као што је под утицајем топлоте, поцрвениће дотична главна партија. Црвен од стида, што нам облије лице, долази од малаксалих жила у лицу. Можда, узгред само, интересоваће нас и одговор на питање: да ли може и црнац од стида поцрвенити. У обичним приликама дабогме да неће бити ни трага од румени, због стида, на црном црначком лицу; јер појури ли крв јаче у лице, образи ће још већма поцрнити. Но да ли су пуније крвне жиле, може се опазити и на црначком лицу, ако има на њему ожиљака (Narbe). У ожиљцима на кожи црначкој нема никакве боје, која осталу кожу врани, јер се тако никакво вранило нескупља, зато су ожиљци бели. Дакле, у каквим ће околностима бео човек поцрвенити, у таквим ће у црнца барем ожиљци бити црвени. Жиле по лицу, као у опште и све мање жиле у човека, могу се под упливом живачног система скупити или малаксати. А да ли се променуло стање жила, показује боја. Кожа ће побледити или поцрвенити, према томе, да ли су се крвне жиле скупиле, или малаксале. Та разлика у боји коже често и особито лепо се види, кад наиђу на нас мањи или већи душевни потреси, или у нама кипте страсти. У гњеву човек поцрвени, а у беснилу побледи. Често оба та стања наступају наизменце, кад смо необично душевно потресени, као што се у гњурачу Шилеровом вели:

„Он види, како руди њен дивотни лик,
Он види, како бледи и дршће као прут." (Бл.)

Све те промене у стању крвних жила не зависе ни најмање од наше воље: то је чист акт рефлексије; исти узрок, који по осећајним живцима долази до мозга, и ту разбуди „свест," тај исти узрок кренуће и делове мозга или кичмене мождине, одакле истичу живци, који су расути по жилама.

Доказано је дакле, да се скупљају или малаксавају жиле, у којима је крв, у онај мах, кад смо душевно потресени. Но крв из свију жила долази по правилу опет натраг у срце. С којом ли ће пак брзином то бити, и с каквим притиском, зависи сваки пут наравно од ширине самих жила. С'узе ли се пак све жиле на један мах, то ће крв у њима с јачим притиском јурити к срцу. Када пак малакше, срце ће се јако растегнути; када се пак скупи, једва, с великим напором моћиће у с'ужене жиле крв бацити.

Срце ће дакле одмах друкчије деловати, чим се ширина жила на већем простору измене, те се према томе мора изменути и притисак крви, која срцу јури.

Ми смо видели, да „душевне" промене, које се у мозгу рађају, мењају ширину жила, према томе *индиректно*, могу променути и кретање срца.

Но на срце може и *директно* мозак утицати. Полије ли нас когод изненада, н. пр. кад станемо под „туш" у купатилу, те пође хладна вода по нашем телу, на један мах ћемо дубље и спорије дисати, а у исти мах ће и срце куцати много спорије. Овде је исто било, што и пре, и тај појав имамо протумачити просто рефлексијом. Због расхлађења коже јако се надраже живци, који воде мозгу, а мозак сад покрене други живац, који

води управо к срцу, и може, да успори кретање срца. Тај се живац латински зове nervus pneumogastricus sive vagus, и може, ако га јако надражиш, за неко време да заустави сасвим срце. Има случајева, да је један на мах остао мртав, ако га је когод ударио онде, где му је стомак. У тим приликама смрт је зато наступила, што је стало срце, а зауставио га је рефлекторан надражај тога мало час споменутог живца. Nervus vagus задржава, успорава срце; но уза-њ има других, читава група живчаних конаца, који убрзују делатност срца, због који ће било (пулс) јаче да бије. Смемо ли мозак сравнити с коњаником, а срце с коњем, онда је nervus vagus, да кажемо, узда, а они други живци су мамузе за делатност срца.

На послетку има и трећег пута, којим се може изменути кретање срца. Месо од срца и живце његове рани крв, која долази на зато одређене малене жиле И ове се жилице могу скупити и малаксати као и остале жиле по телу, и према томе, срце ће мање или више добијати ране, како су кад широке. Може се и то мислити, да ће куцање срца бити и онда друкчије, кад се ове жилице скупе под упливом живчаних кончића, који долазе из мозга, и њих додирују; но о овоме до данас још се ништа извесно незна.

Ми смо се дакле уверили, да мозак може на два начина утицати на кретање срца, од чести посредно, јер мења количину крви, који у срце долази, од чести непосредно, делатношћу оних живаца, који воде из мозга к срцу.

Сада нам неће бити тешко растумачити, одкуд, како појави душевног живота утичу на делатност срца. То су све процеси рефлексије, било, да су посредни или непосредни, као што смо их мало час и описали.

„Тај има срце од камена,“ вели се за човека, чија се душа не миче, гледајући свога ближњега у беди, а и срце његово не могу они рефлекторни утицаји да покрену. „Има ватрено срце,“ онај, чије се срце и читав систем крвних жила одмах узнемири, узбуни, чим се у мозгу појави буди која страст. И једно и друго, и страсни покрети душе, чије је седиште у мозгу, и рефлекторни надражаји срца и жила *иду упоредо.* Можемо замислити човека, који је малодушан пре каквог посла, па ипак да му не лупа срце, а опет каквог другог, који је заиста срчан, но одвећ је лако раздражљивог темперамента, па ипак лако га спопадне лупање срца. С овим је сасвим онако, како је и са сузама. И жлезде, у којима се суза лучи, надраже се рефлекторно, па ипак и лучење суза иде напоредо са покретима душе. Има људи, којима могу ронити потоци суза, кад год хоћеш, а има их опет и таквих, који у највећој тузи и болу неће пролити ни једне сузице.

Још нешто о онима, за које се вели, да им је препукло срце, и да су зато умрли. Истина је, данас се о томе не сумња, да човек може умрети од јада и туге. То јест, под притиском жалосног душевног живота, варење и спремање крви, тако се поремети, да се живот мора угасити. Срце је таквих особа, ако пре тога није било болесно, сасвим здраво. Што се вели: „умрьо, јер му је препукло срце,“ има се дакле узети само у слици. Неки су збиља умрли, што им је препукло срце, али зато, што су јако ударени по грудима. Често се опажало, да су инглески рвачи пали, јер им је срце пукло, али од снажног ударца противничке песнице.

Срце јесте и остаје дакле прост и за живот необходно нуждни крвни шмрк од меса; тај шмрк не ради увек једнако, према утицајима, који долазе посредно и непосредно од живчаног система.

Што ми обично приписујемо срцу, то се односи на нешто, што је у мозгу; то долази од онога, што се немачки зове „Gemüth,“ ајде у овај мах зовимо то душом. Кад би хтели говорити научно, као што треба, ми би често морали говорити „душа“ место „срце;“ но то би било веома лудо, кад би и само покушавали. Језику је задатак, да се међусобно разумемо, а не, да се прилагођујемо научној мудрости. Ми велимо: „Сунце се пење,“ па нам нико не замера, ма да је то против Коперниковог учења. Ми ћемо зато и од сад говорити о људима тврда и мекана срца, и ако знамо, да су сва срца од меканог меса. Ми ћемо и од сада гдекојему рећи, да нема срца, ма да га има; ми ћемо и од сада бити онима од свега срца благодарни, који имају срца за нас.

На послетку молим читаоце и читалице,

да нам поверују, да и физиолози имају срца. И ако физиолози ради више цељи, често морају да покушавају и оно, што естетичан осећај лаика осуђује, ипак, само неразум или опака воља могу отуд изводити, да су физиолози варвари без срца. Превео **А. М. М.**

ЛИСТАК.

У СПОМЕН ПАВЛУ КОИЋУ.

ГОВОРИО СТЕВАН В. ПОПОВИЋ

о св. Савској седници књижевног оделења „Матице српске."

Славно књижевно оделење, поштована публико!

Када ступам на ово место у овом свечаноме састанку — чиним то по части пуном налогу књижевнога одбора „Матице српске," а у намери, да одам пошту спомену једнога од најстаријих чланова матичиних, човеку, који је 38 година дана унапређивао наше друштво, управљао њиме за 15 година дана као председник, а од како је члан друштва, бринуо се и старао се за напредак највеће задужбине неумрлога Саве Текелије, за његов завод у Пешти. Тај је члан био заслужни Нестор матичара — Паво Коић, адвокат и председник српске православне црквене општине у Будиму.

Но и осим овога налога ја вршим данас и акт личнога пијетета према покојној старини, јер и ја, а и још многи млађи члан овога друштва, као некадањи Текелијини питомци, имамо честитом покојнику, као врховноме надзорнику Текелијанума, да захвалимо на очинској бризи и старању око нашега физичнога и умнога напретка; благодарни смо му још и на оним усрдним и брижљивим саветима, којима нас је даном приликом упућивао, да будемо честити људи и ваљани Срби, да се у животу нашем покажемо, да смо достојни свога добротвора Саве Текелије.

Господо моја! Кад станемо пред једру и узраслу воћку, која нам доноси обилата плода, у двоумици смо, кога пре да благосиљамо? Да ли онога, који је ту воћку усадио, или онога, који је усађену али нејаку младицу заклањао од сваке буре и непогоде, склањао и kaтјао јој слабо грање, да се отме младини и нејакоти, те да узрасте, очврсне, да би временом могла доносити кусна плода. Благословен да је спомен и једнога и другога; јер су обојица без икакве своје користи радили за потомство, које ће кусати слатки плод њихове бриге и труда, њихове љубави и нежности.

Нема ни једне установе у нашем народу која не би била слика и прилика животу оваке воћке. Којој год установи разаберемо постанак, напредак, цвет и плод, свуда видимо било једнога човека или поједине људе, где ударају тој установи темеља; други настају након њих, прихватају њихову родољубиву замисао и дело, и разгрејани њиховим жаром муче тешке бриге, да то спасоносно дело одрже и развију у наточ многој незгоди и непогоди; наслађују се јединим радошћу, да ће настати боља времена, када ће та њихова мука и брига уродити плодом и берићетом по колена, која настану након њих.

Ова ми се мисао натурила и нехотице, када сам узео да размишљам о јавноме раду Павла Коића.

Син сиромашнога српскога свештеника у Ст. Врбасу одолева он кроз школе двојакој муци — сиромаштву и науци. Као адвокат настањује се тај син из сиромашнога српскога села у престоници наше домовине, у српској општини у Будиму. За његову честитост довољно је мерило и сама та околност, што му Гаврило Бозитовац, један од чланова оснивача „Матице српске," уважени трговац пештански, даје своју кћер за жену. Немојте мислити, господо моја, да је пре педесетину година човеку јабанлији било тако лако стећи уважења и поштовања у месту, где се населио. Стари Срби Будимци играли су у прошлом веку, па и у почетку овога столећа знатну улогу у нашој културној повесници; узмите, да је ту било силно чувство породичнога поноса, које је многога гонило, да се истиче светлим радом у крилу своје општине — и међу тим многим врлим старим Србима

судите, колико је морао бити важан својим знањем и карактером млади адвокат Паво Коић, кад га у четрдесетим годинама видимо на челу будимске црквене општине.

Као такав одличан човек и ваљан Србин постаје Коић год. 1842 чланом „Матице Српске.“ Он се хвата радо и вољно у коло старих матичара баш у оно најтеже доба, када је сваки члан нашега друштва прегао свим жаром родољубља да очува и одбрани најлепши и највећи аманет свога славнога председника — неумрлога Саве Текелије.

Текелија је основао своју велику задужбину и наручио је „Матици Српској“ сву бригу око одржања његовога завода у Пешти. Преврните, господо моја, листове, на којима је исписана историја оновременога рада друштва нашега, па ћете читати, ма и међу редовима, да се онда, када се ишло, да се поруши завештај Саве Текелије, радило уједно и на томе, да се уништи и „Матица српска.“ И у тим годинама тешке бриге и мучне борбе видимо у првим редовима врлих бораца уз владику Платона, уз Павла Трифунца, уз Ђорђа Стојаковића, Тодора Павловића и нашега Павла Коића.

Јесте, Јован Светић засадио „Матицу српску“ као воћку младицу, и за то му припада и част и слава, док је овога друштва; јесте, Сава Текелија и брижљиво неговао ту младицу, а уз њу установио заводом својим читав расадник знања и умења за свој народ, и за то га је захвални народ увенчао венцем бесамртности — али замислите, господо, да су наишли дани, када је младу Матицу попао метиљ, те је претио, да ће потаманити и њу и сав радни народ њезин; замислите, да је Текелијин расадник тек што је славни творац му заклопио очи, захватала бура и олуја — па шта би било од свега тога, да није било онда онога дичнога кола врсних родољуба? Да ти врли прегаоци и међу њима старина кога помињем, нису јуначки одолели борби и муци — нити би се наш народ залагао оном умном раном, кога му пружа „Матица српска“ радом својим, нити би из године у годину излазио леп број младих изучених Срба из Текелијанума, да шире и распростиру просвету у народу своме.

(Свршиће се.)

„БЕСЕДА“

СРП. ВИШЕ ДЕВОЈАЧКЕ ШКОЛЕ У НОВ. САДУ.

На Сретење давала је овдашња српска виша девојачка школа беседу с игранком, у корист својим сиромашним ученицама и своме фонду. Беседа је испала врло добро; сасвим девојачки гласови, свирка на гласовиру, декламовање, све је то ишло складно и тачно. Врхунац целе беседе била је пак „Љубица,“ весела дечија игра у две радње, од Стевана Ј. Јевтића, професора девојачке школе.

Написати глуму, у којој су глумци деца, у којој дакле о оним замашним светским конфликтима ни разговора не може бити, врло је и тежак и благодаран посао. Створити пак глуму, у којој су приказивачи женска деца, која су при том још и ученице више девојачке школе, потенцира да боме све горе наведене атрибуте посла таквог. Глума таква, не само да мора избегавати све оне појмове и изразе, које деца не би ни разумела, или, што је још горе, можда криво разумела, него се мора шта више окретати у врло узаноме и непесничком оквиру педагошко-морално-поучнога захтева, а опет за то да задовољи и публику, која је већим делом давно прешла Рубикон дечијег доба, која се дакле не може задовољити само педагошким аргументацијама, него тражи и хоће мало оштрија зачина. Ту лежи баш она тешкоћа, која песника често и забунити може. Шта мора дакле радити, да задовољи све? Садржај, тенденција и језик у глуми морају служити оним вишим захтевима, педагогији; дикција, живахност у радњи овим нижим, публици одраслој.

Осим омањих и споредниjих недостатака, одговара „Љубица“ и једном и другом захтеву. Гатка те глуме врло је проста, и можда нас баш тиме тако задовољава. Девојчице Зорка, Марија и Даринка играју се лопте и случајно разбију прозор. Знајући, да им је мати строга, боје се, да признају своју погрешку, те науме, да матер ма како обмахну; с тога и наговоре своју старију посестриму, Љубицу, коју је госпођа Марта под своје узела, да ступи с њима у свезу и да не каже праву истину. Тако се и деси. Све четир девојке причају госпођи Марти фабулу о неком мачку, који је бајаги разбио прозор. Али као што то бива, истина изађе ипак на видик. Госпођа Марта хоће да их казни, не штете ради, већ лагања ради, и сву тежину своје строгости обрати на Љубицу, која је најстарија, дакле и најпаметнија међу девојчицама, и која се дакле није требала дати навести. Она је одбије од себе, својим кћерима пак диктује друге казне. Девојчицама се даде на жао, што им посестрима страда, и то њих ради, и стану се надметати, како ће јој свакии могућим средствима бити у помоћи. Госпођа Марта, која и тако није озбиљно мислила, да изврши своју пресуду, видећи ту оданост своје деце, попусти и опрости свима, али наравно под условом, да никад више у животу неће лагати.

Као што се види, гатка је врло проста, а пред-

мет јој је прва мана човечија, дакле и дечија, а то је лаж, која се, ако се за рана не утамани, најлакше и до највећих порока развити може. У тој лажи је дакле и прави заплет, и глума је на тај начин постала врло леп пример за педагошку теорију. Првом је захтеву дакле одговорено са свим. Али одговорено је и другом захтеву. Призори се мењају често, дикција је течна и пуна здрава хумора и, што је за тај захтев од врло важна уплива, приказ малих глумица надмашио је сваку претпоставку. Ученице, не само да су своје улоге знале, него је свака и целу глуму на памет знала, тако, да је шаптач том приликом био најизлишнија особа. У потању оцену њиховог приказивања да боме, да се и не можемо упуститн, али ћемо им прибележити имена, и то по реду, како су на листу наведене. Најтежа улога била је у рукама госпође Марте, и госпођицу Марту Будимирову стављамо у први ред — искрено да кажемо — не само с тога, што је прва на листу, већ и што је приказ њен био најзамашнији и најпотпунији. С искреним признањем спомињемо и госпођице Зорку Стефановићеву, Марију Симићеву, Даринку Максимовићеву и Даринку Калићеву. Све су оне добре ученице, и њихово успевање и владање најјаснији је знак, да овдашња српска виша девојачка школа у сваком погледу одговара и захтевању и поверењу народа свог. Што се поједини Срби туђе тога завода и што га опадају, то не доказује ни најмање лош квалитет његов, већ на против, доказује лош квалитет оних појединих — Срба.

М. С—ћ.

ДРУШТВА.

(„Матица Српска.“) 5. (17.) фебруара о. г. држао је књижевни одбор „Матице Српске“ седницу под председништвом свога подпредседника Мише Димитријевића. У седници су били чланови Ђорђе Рајковић, Филип Оберкнежевић, Стеван В. Поповић, др. Ђорђе Деррa, Андрија М. Матић, др. Милан Савић и Сава Петровић. Уредника „Летописа“ заступао је С. В. Поповић. — Од рада бележимо: 1. М. Димитријевић јавља, да је пок. варошки капетан, Радослав Манојловић, за живота свога поклонио „Матици Српској“ слику Новака Радонића, сликану од њега самог. Слика ће се, пошто се нешто оправи, ставити у дворану „Матице Српске.“ Тако ће се исто ставити у дворану и слике Саве Текелије, као дечка, и његове матере. — 2. Члан С. В. Поповић понавља свој предлог, који је већ приликом свечане седнице књижевнога оделења истакао био, да се набави слика Павла Којића, бившег председника „Матице Српске.“ Прима се. — 3. Члан С. В. Поповић предлаже, да се позове народ српски, да слике важнијих српских сликара, које се у појединим породицама налазе, поклони „Матици Српској,“ која ће их хранити у својој дворани. Прима се. — 4. Читају се оцене чланова Фи[illegible]а Оберкнежевића и Светозара Савковића на превод Шилеровог „Звона“ Николе Косановића. Обоје примају превод, само га преводилац има местимице да поправи. Досуђује му се награда од 30 фор., а Светозару Савковићу за оцену 20 фор. — 5. У прву свеску овогодишњег „Летописа“ ући ће под рубрику „Књижевност“ оцена Милана Савића на „Летње вечери,“ приповетке М. Ђ. Милићевића, и оцена проф. Мите Петровића на зоологију Владана Арсенијевића. Прва се оцена награђује са 30 фор., а друга са 15 фор. — 6. За идуће свеске „Летописа“ стигли су ови саставци: а) „О кредиту,“ од Мише А. Поповића, даје се на оцену д-ру Ђорђу Деррu и Миши Димитријевићу; б) „Манојло Јанковић,“ биографско-књижевна слика од Ђорђа Рајковића, награђује се са 50 фор.; в) „О седиментарном камењу у Фрушкој Гори“ мађарски од пок. проф. Алексе В. Поповића, превод проф. Марка Кречаревића, награђује се са 25 фор.; г) „О Бајрону и Шелију“ од Милоша М. Пејиновића, филозофа IV. год. у Београду. Пошто је дело сувише велико, а „Матица Српска“ нема фонда, да га штампа, не упушта се ни у оцену, ни у награду; д) „Господин син,“ слика из српскога живота, од С. В. Поповића, награђује се са 60 фор. — 7. На расписану награду „О Буњевцима“ из фонда Јована и Терезије Остојић, стигла је под мотом: „Онај, који своју народност не поштује, штета, што се и родио,“ расправа од безименог писца. Даје се на оцену Ђорђу Рајковићу и Миши Димитријевићу; њима ће се дати и остале расправе, које би на ту расписану награду стигле. — 8. Душан Мандровић из Будим-Пешта шаље на оцену и награду „Одабране пословице разних народа“ од пок. Ђорђа Мандровића, пароха Б.-Пештанског. Даје се на оцену Ђорђу Рајковићу. — 9. Члан Андрија М. Матић чита оцену на расправу „Со као руда и њено културно-физиолошко значење“ од проф. Моје Медића. Расправа се прима, само се има по неким примедбама да исправи. Писцу се досуђује награда од 30 фор., а рецензенту 8 фор. — 10. Књижара Браће М. Поповића јавља, да је узела у своју накладу „Несуђени,“ шаљиву игру од Милана Јовановића, којој је „Матица Српска“ досудила награду од 150 фор., и обвезује се, да је ће издати на свет за три месеца. — 11. Јован Пециковић из Земуна шаље списак дела пок. Јоксима Новића Оточанина и иште за сва дела 10.000 фор. Пошто се нашло, да је велики део већ штампан, а толика се сума никако не може издати, одбија се захтев Јована Пециковића. — 12. Ђорђе Рајковић подноша два стара документа српска, као прилог к историји нашој. Документи су још из прошлог века. Примају се за „Летопис,“ а Ђорђу Рајковићу досуђује се за уступање њиховог садржаја 10 фор. — 13. М. Димитријевић предлаже, да се настави штампање рада „Матице Српске“ у „Летопису,“ поглавито пак да књижеван рад у опширности саопшти.

(Болничка задруга трговачке омладине у Н. Саду.) Ова задруга, која је од велике благодети по овдашњу трговачку омладину и која од 1875. године по-

стоји и ради, имала је у недељу 8. (20.) фебруара о. г. своју редовну годишњу главну скупштину. Из рачунског извештаја за прошлу годину видимо, да је готовина износила 1. јануара пр. године 2465 ф. улог редовних чланова 210 фор., уписнина 25 фор. прилог потпомажућих чланова 199 фор., накнада одоцњења 1 фор. 64 нов., разна примања 51 фор. 62 н. и камата 124 фор. 76 нов. На скупштини су овој изабрани нови часници и одбор, и то: за председника Лука Јоцић, за подпредседника Ст. В. Димитријевић, за главн. благајника Карло Вајгл, за подблагајника Марко Хаџговски, за перовођу Јован Стојшић, а за одборнике: Душан Панић, Коста Петровић, Милош Алексић, Сава Чокрљан, Коста Веселиновић, Јосиф Собослаји и Лука Алексијевић. Задружни лекар остао је и на даље Др. И. Огњановић. Сви часници и одбор изабрани су једногласно. Желимо задрузи овој и на даље најбољи успех!

ЗАДАЋА*)

ЗА МЛАДЕ ЧИТАОЦЕ НАШИ НОВИ КАЛЕНДАРА.

Небеса су затворена, јер немају врата,
А можеш их отворити, и дати им врата,
Ако само вешто једном знаку небесноме
Две ножице ти одрежеш. Дед' како и коме?

*) Ко први ово погоди, *добива на дар „Јавор“ за целу текућу (1881.) годину,* претплаћен од Н. Н. што нам је послао ову задаћу.

НОВЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

Инино благо, приповетка Ф. Хофмана, превео Милутин Јакшић, гимназиста. У Новом Саду. Издање књижаре Луке Јоцића и друга. 1881. Цена 30 нов. — На ову лепу и корисну књижицу изишла је врло повољна критика у „Српском колу“ бр. 6.

Српско коло, лист за народно јавне, привредне, просветне и забавне ствари. — Под овим насловом почео је од нове године да излази у Новом Саду лист за народ. Власник издавалац и одговорни уредник је г. Никола Димитријевић. Лист је намењен нарочито раденичким сталежима нашим по примеру некадањег „Гласа народа,“ а како је за лист овај положена и нужна кауција, то ће моћи обавештавати народ наш и о политичким догађајима у свету. Како око листа овога раде људи, који су и иначе по политичким и књижевним часописима нашим делали, то се с правом може очекивати, да ће лист овај бити важан и да ће се све боље и боље развијати. Само нека уредништво при свакоме чланку, који ће у свој лист примити, пази, да прима само оне ствари, које ће доиста бити разумљиве и од користи ономе делу нашега народа, коме је лист намењен. Цена је „Српском колу“ на годину 5 фор. (12 динара), на по године 2 фор. 50 новч. (6 динара), а на четврт год. 1 ф. 25 н. (3 динара). Сиромашнији учитељи и свештеници добивају лист по 90 нов. квартално. Желимо подузећу овом сретан успех!

„Невен“ Чика Јовин лист доноси у своме 2. броју за 1881. ове чланке: 1. Тигров плен (са сликом). 2. Завидљивац Пера, песма по Француском од чика Ннке. 3. Драгојла и звезда. 4. Ласти, песма од Николе М. 5. Четири осиромашена богаташа, источна причица. 6. Освета, песма. (Уланд.) Од Николе М., гимназисте. 7. Тројански рат (са сликом). 8. Српске народне питалице (са сликом, из збирке Вука Врчевића у „Срп. Зори.“) 9. Усов (лавина) (са сликом). 10. Аустралски људождер (са сликом). 11. Овејана врница (са сликом). 12. Луда и паметан, или „разлика“ песма (Рикерт) од Јована М. Ђ. 13. Ради, песма од Д. П. Рајчића. 14. Приче за добру децу. 15. Молитве наше мале Данице, (са сликом) прибележила Велинка. 16. Разнолије. 17. Ребус. 18. Даштања. 19. Решење даштања. 20.Чика Јовина пошта. 21. Нове књиге.— Рукописи и све, што се тиче уредништва, шаље се на адресу *Dr. Jov. Jovanović Wien, II. Praterstrasse. 67.* — „Невен“, чика Јовин лист, излази два пут месечно на читавом табаку. Цена је за Аустро-Угарску на читаву годину 4 фор., на пола године 2 фор. За Србију, Црну Гору и остале крајеве 10 динара или 5 фор. у банкама на читаву годину, односно 5 динара или 2 ф. 50 нов. на пола године, и шиље се на адресу Штампарије А. Пајевића у Новом Саду.

ОДГОВОРИ.

*Г. Н. Н. у *.* — Примили смо са захвалношћу и решење, те тако ево без оклевања доносимо. Што искасмо и решење, узрок је, што уредништво ово добива врло многе загонетке и коњичке скокове, те кад би уредник морао све то најпре да решава, онда би му тај посао цело време његово апсорбирао и морао би живети Несторова лета. А истину да речемо, због анонимности смо се бојали мал'ко и каквог „наседанија.“ Овако је сад ствар у реду, и ми вам врло лепо захваљујемо.

Г. С. П. богосл. у Карловцима. — Оба ваша прилога добро су нам дошла, употребићемо их и хвала вам. Што не могосмо баш одмах да штампамо, узрок је малени простор листа, и што имамо старијих ствари, а и многи писци изречно желе, да им се прилог што пре штампа, па смо ради сваком нашем сараднику по могућности да угодимо. Поздрав.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

―

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 8. У Новом Саду, 22. фебруара 1881.

ЦИНЦАРСКИ РАЧУН.

СЛИКА ИЗ СВАКИДАЊИХ ДОГАЂАЈА.

(Свршетак.)

Обично се у тим приликама прво помишља на богату женидбу: ожениђу се том и том девојком, отац јој је богат, даће јој подоста новаца, ми ћемо платити дугове, па ћемо после живети сретно! Ал' и ту дође немогућност, па препречи пут. — Несретниче — шапће му нешто, — она је ћерка тога богаташа или величаша, не гледа она на те, писарчића! — Е, не гледа, ја — вели он — ја ћу се трудити, да се она заљуби у мене, па кад она дође од љубави до лудила, и стане цркавати за мном, ја ћу се заценити и тражити уз њу, што није право . . . . Ту се сад стане модити, што је год боље могуће, и ни једна се прилика не пропушта, да јој се допадне, док га његов неки друг, или ти пријатељ једном не изненади речима: — Знаш, шта је ново? — Шта? — Удаје се г-ђица Ленка, Ката, или како се већ зове. Онда тек осећа, да је све изгубљено, уздишеш, плакао би, да је могуће, ал' све не помаже!.. Други опет успео је, те се по својој вољи оженио. Ал' ни месец дана не прође, а женица види, да јој је драги мужић сав иметак проћерд'о, па држ' за очи. И ту наступају немиле сцене, које се обично по обоје хрђаво сврше!.. Нема се куд, то је увек последица сиротиње, а разметања, хтео, не хтео, не можеш је предупредити. Она, у овом или оном облику, ја пре, ја после наступа!..

Митко их је једним оштрим погледом измерио, што но веле: „од главе до пете," и одмах је знао, ко су и шта су. Он их поздрави па седе за сто.

— О чича Митко — рећи ће један од господе практиканата. Човече, одкуда ти овде?

— О господин Ацо — на то ће Митко. — Опрости, нешто сам збуњен, па те ни приметио нисам.

— Па како код вас — а?

— Све добро. А како ви?

— Животари се, шта ће се — дан и комад!

— Даће Бог и боље, само лагано — рече му Митко.

Сутра дан, ма да је доцне легао, Митко је поранио. Попио је једну, две, па је отишао у варош, а кад се вратио, изгледаше мртав, пијан.

— Море сам ти се наквасио — рече Ћир Настасу. — Овде, онде по једну, па те и неприметно за очи ухвати.

— Ниси ти пијан, мало си весео —

на то ће, смешећи се Настас — људи смо, да се мал'ко и провеселимо!.. Дај' дер' море, да још по једну попијемо, ја ћу да частим.

— Оће да буде млого — брањаше се Митко — па не ћу погодити пут, но дај ми рачун, шта сам дужан, те да за раније ватам насип.

Настас устаде, наточи две чашице љуте, једну гурну пред Митка, а другу преда-се, оде, донесе креду и стаде бележити учињени трошак:

За вечеру и кревет	10	гр.	—	п.
Синоћ и јутрос трошка .	4	гр.	10	п.
Тамо овамо	2	гр.	—	п.
Коњски трошак	9	гр.	—	п.
Свега	26	гр.	10	п.

Он је то говорио, а и сабирао цифре тако брзо, да иоле непажљив човек не би ништа могао против рачуна приметити. Митко се томе надао. И ако је видео, да је читавих 12 гроша и 10 пара наплетепо у рачуну, он се показивао мало накважен и као да је са рачуном потпуно задовољан:

— Е, што јес, јес; код тебе, газда Настаса, иде увек поштено и сигурно. Да су ти халал паре!.. Но де реци вере ти, нек ми изведу мркова.

— Ја сам ти такав — на то ће ћир Настас задовољно — поштење виш' свега! А сигурност је, да хиљаде заборавиш, немаш од чега да презаш!

За тим рече момку, да каже, те да се коњ газда Миткова што пре опреми и поведе.

Митко се налактио на сто, па све крадимице баца погледе на врата, на која момак беше отишао, очекујући, да се врати. Ни неколико минута беше прошло, момак се врати, приђе газди и нешто му лагано рече. Ћир Настас чисто се згрозну:

Како то?.. Лопови!.. То ми се није десило за пуних десет година мога поштеног рада. Брзо нека два момка појашу коме и трче, да ко га стигну. Ти трчи на телеграф, чини распис: мрков, повисок, без других роваша!..

Митко скочи:

— Шта је? — питаше као зачуђено.

— Они лопови, што су синоћ дошли, одвели јутрос и твог мркова. Код харџије рекли, њихов је, а он, будала, дао им! Угурсузи дошли пешке, па сподбили туђег коња ... Но нека, будем ли жив, ја ћу им то добро платити!

— Треба га одмах тражити, док га нису на вашару протурили — приметише неки од гостију. Нађе се и један сељак, који их увераваше, да је лопове срео на путу, који ка Руднику води, јутрос сабајле, кад је овамо пошао!

— А торбе, шта је с њима? — питаше упропашћено Митко.

— А торбе? — понови ћир Настас.

— И њих однели — одговори момак.

— Их, шта ме деси! — рече Митко, па се окрену Цинцарину, који се беше толико упропастио, да управо ни сам не знађаше, шта треба да ради. — Зар је то сигурност? Осече — се на њ' — Торбе пуне ствари, па онаки коњ! Та да ми је ко 40 дуката давао, не бих их ни погледао!

— Ама немај ти бриге, ми ћемо га већ ухватити — вајкаше се Цинцарин.

— Мени није до чекања, ја хоћу да идем!.. Коња ми дај, или сад идем у полицију! Сад ћу да јавим у новине, како у овој механи човек није ни са чим сигуран ...

И ту ти он окупи ћир Настаса, а овај нема куд, понуди му своја кола, да њима у село иде и врати се, а он ће дотле ући у траг лопову. Јес, али Митко не ће тако, вели: — Плати ти мене коња, па га, колико ти је воља, тражи! Цинцарин нема шта, но хајд' погађај се, да би што мање платио. Онај тражи за коња и опрему 40, а овај даје 20 дуката. Зацепио се Митко, па све виче: — И 45 да су ми давали, не бих ни главе окренуо, ал' кад је већ тако, право је, да и он шта претрпи, и тако он пристаје за 40 дуката.

Напослетку, Митко мало попусти и погодише се: Да му Настас, сад одмах, даде 30 дуката, да га његова кола и момак, не само у село и натраг, но и до куће одвезу.

Кад прими дукате и завеза их у кесу, рече: „Збогом," седе у кола и оде. Цинцарина, као да је гром ударио. На све стране својим пријатељима телеграфиса, да на коња и лопова мотре и одмах власти јаве.

Два дана је остао Митко у селу. За та два дана ћир Настас не склопи усне, само куне и псује. Други дан доцне врати се Митко.

— Шта би, е да нађе лопова? беше му прва реч.

— Сто гроша дао сам на сам телеграф — рече тужно Настас.

— То је зло!

— Како да није зло?! Помисли само, мени да се тако што деси!.. И овај свет, сами лопови, каишари... Дођеш, зарадиш поштено који грош, а они харамије ни једне...

Митко не мога дуже издржати, да се не насмеје. А кад Настас стаде онако по цинцарски све из реда да грди и псује, овај му подвикну:

— Није ти свет ни најмање крив, а највећи лопов си ти и твоји момци! Сав трошак, који сам ја учинио, износио је једва десетину гроша, а ти ми узе 26 гроша и 10 пара! Је ли то поштено, или је лоповлук — а?!. А сад, да ти кажем, мој драги ћир Настасе, ја нисам са коњем ни дошао! А ја сам од тебе наплатио онога коња, који ме је оштетио за пуних 3 цванцика!

Затим извади кесу, одброја 30 дуката и врати му их. — А за оно, што си ми на рачуну украо, нека је, што сам се на твојим колима у село и натраг возио. Па други пут поштеније ради, па не презај од лопова.

Цинцарину се никад тако што није десило. Чисто му се чињаше неверица, да је примио натраг својих 30 дуката, које је већ ожалио. Он је као скамењен бленуо, и једва је могао промуцати, да моли Митка, да о овом случају ником не прича!

А у знак благодарности дао му је своја кола, те се кући вратио.

Колико их је, који би и оваковe случајеве у ред десивши им се „малера" уврстили?!

Студеница. К. Р.

У НОЋИ.

Тишина нема већ свуда влада,
Створење свако крепи се сада
У санку мирном, слађаном.
Само је немир у моји' груди'
Будна ме мучи, из сна ме буди, —
А ти си узрок свему том!

У мени чежња за тобом гори
И ево стојим пред твоји' двори'
У глухо доба ноћи сам.
Певам ти песму, јер она ствара
Мелем за срце које-но згара
Љубави тајне жесток плам.

Ал' гле, шта видим? Зар лице твоје?
Зар си ме чула? јеленче моје!
Ох сад ћу миран кући поћ';
Јер ево нада овлада мноме,
Да нађох одзив у срцу твоме.
Ал' сада идем; — сутра ћу доћ'.
Милче, лаку ноћ!

1881. **Д. Прерадовић - В.**

ТРИ ВЛАДАРА.

Прерадила

КАТАРИНА ЈЕГДИЋКА.

По паду Наполеонову искупише се год. 1814—15 из свију краљева Европе владари и дипломате у Беч, да свет на ново преустроје, у ред доведу и поделе. До сто хиљада странаца беше тада дошло у престоницу; неки да решавају, а неки из радозналости, да прате ток тако значај-

ног конгреса. Ту беше између остали отмени гостију и руски цар Александар и пруски краљ Виљелм.

За време истог конгреса год. 1815 стајао је, једног лепог пролетњег дана, пред царским двором у Бечу, један млад, стасит, отменог изгледа и ватрених очију — официр у руској морепловској униформи, и нешто је неодлучно гледао то пространо старо здање, као да није собом на чисто био, кроз коју ће капију да уђе, или кроз ову, пред којом је стајао, или кроз ону другу оближњу.

У тим изађе из двора на улицу један господин у обичној једноструčној униформи без икакве пратње, и тако је небрижно корачао, баш као да нема никаква посла, ил' му се бар не хити. Он примети официра, па, или провода ради, или га је што занимала руска униформа, приближи му се, лако га поздрави и рече му:

— Ви сте канда, господине поручиче, овде страни, мени се бар тако чини, као да нешто тражите?

— Тако је — оговори ословљени учтиво, — ја сам поручник у руском морепловству, и долазим по налогу моје владе, да цару неколико депеша предам. Чим сам амо стигао, одмах сам се подигао да цара тражим, и ево сам довде сретно дошао, али сад не знам, где ћу овде унутри цара наћи, нити, на кога ми се тога ради обратити ваља. А што је најгоре, ја свога владара лично и не познајем, пре тога нисам у Петрограду никад био, тако рећи, нисам се с моје лађе никад ни силазио. А рад би био, да што брже и савесно своју дужност извршим.

Овај други је мирно саслушао журни говор младога официра, и одговори му:

— Ја ћу вам врло радо бити на руци, јер ми се ваше верно и савесно вршење дужности вам врло допада, а свакако вам ја, — ма да сам и сам странац — најбоља извешћа дати могу, јер се у Бечу прилично распознајем; шта више, и то вам знам за извесно казати, да баш у овај мах, ваш цар у двору и није, и да ће се тек кроз два сахата у двор вратити.

Млади Рус се на ову вест мало покуњи, што је овај други приметио, те настави: — Но пошто ви сами собом треба ваше депеше да предате, то вам предлажем, ако хоћете, да се са мном мало по Бечу прођете. Ја ћу вам показати све знаменитости ове вароши, причаћу вам о узвишеним личностима и њеним интригама, о славама и друштвеним проводима, о женскињама, и једном речи о свему, што сте год ради дознати, а ви ће те мени опет о вами, вашој служби, о руском морепловству и руским официрима, о вашој породици и вашим будућим изгледима, и још, о чему ви знате, причати. Но како вам се допада мој предлог? —

— Изредно — повиче млади поручник, смејући се — немам обичаја да ласкам, али морам рећи, да ми се ви одвећ допадате, и заиста сте најљубазнији вођ, којег би само себи и зажелети могао. Хајд'мо дакле кроз овај модерни Вавилон, и дозволите ми, да ја с мојим причањем отпочнем, оно је слабо занимљиво и врло кратко, а ви онда имате тим више прилике и времена, да мени о овдашњим догађајима причате, али пре свега, како се мој цар овде осећа и како му се допада, а оно ће даље сама од себе већ доћи, јер како ми се види, материјала за ото имате довољно.

И тако он почне причати, како је син сиромашног племића, који је млого деце, а мало среће имао; дуго је служио отаџбини, а није ништа постићи могао, јер цар по својој прилици није ни знао за њега, јер вели: „Русија је велика, а цар је далеко!“ Отац му је иначе рано умрьо, а он — син — служи код морепловства и најжуднија би му жеља била, да што пре капетаном постане.

— Капетаном! — рече пратилац му смешећи се, — но ја сам уверен, да ћете скорим постати.

— То је одиста врло доброжелеће уверење, — повиче Рус — али их има на жалост одвећ млого предамном.

— Е, па Русија је велика, а цар није увек далеко, места има доста, ваљани људи треба свуда, а цар ће бити пажљив

на вас. И тада вам је аванзовање известно, и онда, драги господине поручиче! шта онда мислите?

— Е па онда мислим једном мајором постати, — разуме се временом. —

— Мајор вам је већ у џепу, — рече странац смешећи се.

Млади официр застане, подбочи се и весело повиче:

— Ви ме брзо аванзујете, штовани господине! тако брзо не би цар учинио. —

— Цар? Но ја се кладим, он ће вас још данас пуковником начинити, како му ваше депеше предате. —

Ова се шала допала тако исто официру, као и његов љубазни пратилац, и грохотом се смејао тако наглом аванзовању, којим је онај одвећ дарежљив био.

— Ви одвећ вешто знате, да улевате младом човеку срчаности с тим, што му ружичастим бојама његову карјеру цртате. Е па сад већ, кад обојица зидамо тако дивне куле по ваздуху, које ће се на жалост одвећ брзо у ништа претворити, то ћу још нешто да вам кажем, може бити, да ће те ми и ту знати саветовати, и што ми — међу нама буди речено — још више на срцу лежи. —

— Ви сте дужни? —

— Горе него то, ја сам заљубљен.

— Аха! — повиче странац весело, — ту дакле зец лежи, господине пуковниче?

— Молим, још за сад поручик. Ја љубим једно лепушкасто, младо девојче — створ пун миља и љубазности.

— Рецимо у кратко: једног анђела! Ви дакле два господара служите, вашег цара и Бога Амора, — е па желим вам млого среће! А кад ће бити сватови?

— Сватови! драги господине, то је још далеко — врло далеко. Катинка ме истина љуби, али њен отац је сасвим других назора но ми, јер он не може својој ћери никаква мираза дати, а од поручичке плате — као што он, на жалост, подпуно право има — неможемо живети! —

— Али ви сте пуковник — примети онај други са таквом озбиљношћу, да му са лица ни највећи физиолог читати не би могао, да ли збиља, или у шали говори.

— Што ме ви пуковником именовасте — рече официр — то ми неће млого помоћи. — Тад постане озбиљнији и стане причати свом пратиоцу, како се од те љубави ничему не нада, како је иста женидба сасвим немогућа и како се боји, да ће му Катинку — може бити — други који богатији просилац преотети. Напослетку га умоли за савет. —

— Ја не видим ту никакве тешкоће — одговори му господин, — цар мора, а и хоће помоћи. — Официр се горко смешио. — Цар! па све цар! ви заборављате, драги господине, да ми цар ни имена не зна. —

— То је цела истина! како се дакле зовете? —

— Феодор Собаров, поручик у првој морепловској регименти. —

Странац увераваше официра, да ће се цар на сваки начин за њега заузети, јер је он владар, који срца и осећања има, али Феодор није млого зидао на те учињене му наде; он уздане дубоко и рече:

— Та ја ништа више и не захтевам, до само то ваљано девојче, које ми је милије, него сво благо овога света. —

— Врло добро — рече онај други — ал' то вам зацело неће сметати, да примите они десет хиљада рубаља, што ће вам их цар поклонити?

Феодор се гласно насмеја дарежљивости свога пратиоца.

— Али због нашег сиромаштва неће Катинкин отац —

— Господине пуковниче, ви заборављате на десет хиљада рубаља —

— Саизволити.

— Цар ће вашем тасту писати, и њему у кратко и одсечно изјавити: моја је царска воља — да, како се зове он? —

— Иван Стерковић. —

— Да ти, Иване Стерковићу, одмах твоју ћер Катинку пуковнику —

— Поручик.

— Феодору Собарову за жену даш, уједно ти јављам, да сам пуковнику једно добарце поклонио, где ће твоја кћи становати? —

— Престаните — повиче Собаров,

тресући се од радости — ви говорите тако примамљиво, да би мислио човек, то је све истина.

— Е, па истина је — рече странац напрасно — дајте ми депеше, *ја сам цар Александар.*

Феодор застане, погледи свога пратиоца од главе до пете, па повиче: — барем сте конзеквентни, јер пошто сте ме тако сретно пуковником, мужем и властелином начинили, то вам наравно ништа више не остаје, него да се за цара издате. Ви сте дакле цар! Ја би то за хрђаву досетку сматрао, да ме нисте о вашем, особито шаљивом, дару и сувише уверили.

— Али ја сам заиста цар руски. —

— Као што сам ја цар кинески —

— А зашто да не би били? ако ја исту земљу освојим.

— Е па нек' је тако. То је дакле свршена ствар: као што сте ви цар руски, тако сам ја цар кинески. Знате ли ви, да је у вами један глумац изгубљен. Али пређимо на што друго, доста смо зидали куле по ваздуху. Како би било, да ми и покрај наших круна какву уљудну гостиону потражимо, јер вам искрено признајем, да сам услед ове брзе карјере баш ожеднео, и дозволите ми, да вас из благодарности за тако сјајну будућност, коју ми отвористе, као свога госта почастим. —

— Примам — повиче онај други весело — и пошто овде у близини једну ваљану гостиону знадем, то ћу ја бити вођ.

У тим се крену даље у најживљем разговору, и поручик је био сасвим занешен љубазношћу свога пратиоца, који му је причао занимљиве догађаје из највиших кругова.

Близу бедема приближаваше им се један господин у једностручној униформи, и кад га странац спази, запита Собарова, да ли разуме немачки?

— Ал' ни речице — одговори поручик, а назови цар приступи долазећем, који не беше нико други, до Фридрих Виљем III. краљ пруски, који је и једностручно обучен, по вароши радо ходао. Цар је са краљем неколико речи немачки прозборио и онда се к Собарову повратио и рекао му:

— Не могу ову прилику пропустити, а да вас његовом величанству краљу пруском не прикажем. Официр мога мореловства, кога вашем величанству

Цар није могао своје речи ни довршити, а Собаров одвећ раздраган озбиљношћу, којом га лажни цар лажноме краљу приказује, узвикне: — Заиста! ово постаје све занимљивије! Ви цар руски, ово краљ пруски. а ја цар кинески! Три владара један до другога, — но мени је право! Е па величанство, како стоје ствари у вашој Пруској? Заиста ваш предак Фридрих велики, био је јунак, каквих је мало наћи, он би се без сумње са Петром великим, вашим славним предком — и поругљиво се нагне Александру — мерити могао; али господо и по круни другови, ма да су ваши обожавани предци тако знатни били, опет сумњам, да би то учинили били, што је мој покојни деда, који је у једној поморској битци, радије с лађом заједно у ваздух одлетео, него што је себе и руску заставу Турком предао. —

Млади се војник допао владарима, ма да им ова његова последња примедба баш није говела. Тако дакле њих тројица наставе пут даље, те стигну до једне гостионе.

— Ово је господо — рече цар — гостиона, камо вас довести хтедох; надам се, да ћете бити задовољни са мојим избором.

— Феодор отвори врата, пусти своја оба пратилаца, да најпре уђу, и замоли краља, да и он буде његов гост при чаши вина. Краљ, који не хтеде шалу кварити, прими с готовошћу понуду, на што поручик „три боце најбољег“ и добар зајутрак за сву тројицу наручи. Док је келнер похитао, да наручене ђаконије донесе, поседаше сва три господина за један стол, и кад се већ вино у чашама као злато заблистало, устане краљ, те наздрави цару на најсмернији начин, а на велико увесељење официрево.

— Заиста — рече цар — само још

одпоздрав топовски, као што то у Петрограду бива, пак би била свечаност подпуна.

— Е, па том се може доскочити — повиче Собаров, те подскочи и извуче једну малу пушку — ова мала батерија чини доста ларме.

— Не, драги пријатељу — рече цар — оставите оружје, јер ако опалите, цео ћете Беч узрујати, пак нам можете и полицију на врат навући, а с отом се нерадо дружим.

— Штета — одговори поручик, оружје остављајући — свакако би лепо било.

Боце буду међутим испражњене и оба владара хтедоше рачун да исплате, но официр то ни пошто није допустио, него одсудно задржа себи право плаћања. После тога изађу сви на улицу; ту се оба владара са официром опросте и цар му при растанку рече, да се кроз један сахат у двору нађе и своме цару пријави, који ће га за цело примити; и с тим се са својим пратиоцем удали.

Собаров је још по вароши тумарао до опредељеног му часа, и наскоро затим се нађе на означеном месту; одмах буде пријављен и у цареву одају одведен. Ту је неколико тренутака морао чекати; на једаред се отворише једна врата, — и његов изјутрашњи гост стајаше пред њиме.

Собаров застане као окамењен; не мога ни речице прословити, као да га је гром из ведра неба поразио; сва му се кожа од страх најежила, кад се сетио свога слободног разговора, што га мало пре са владарем својим имађаше. Већ је видео пред собом Сибирију и овој подобне пределе, и тек му мало олакша срцу, кад га цар љубазно ослови:

— Но, пуковниче Собарову — рече он доброћудно — ја сам радознао на твоје депеше, дај их амо — и брзо их прегледав, рече после кратке почивке: — буди спреман, ти мораш још данас с одговором натраг у Петроград Но пре свега морам да ти се за деликатни зајутрак твој одужим, зато те овим позивам, да ми данас при обеду гост будеш.

Поручик се ћутећи поклони. Цар седне за писаћи стол, напише једно кратко писмо, запечати и преда му га.

— Када твој налог извршиш, тада отиди Ивану Стерковићу, узми му ћерку Катинку за жену и буди тако исто добар муж, као што си ваљан пуковник, а да ти он не би никакве сметње чинио, предаћеш му ово писмо са упутницом на десет хиљада рубаља и на твоје доборце.

Изненађени и пресретни млади војник хтеде речма благодарити, но цар га прекиде:

— Чини своју дужност, пуковниче Собаров, и служи ме верно као деда ти, који је за цара свога жртвовао живот свој; учини тако исто, као и он што је, ако до нужде дође, и сад ми остај здраво, а у подне ћемо се опет видети.

Цар махне љубазно руком и у том часу нађе се нови пуковник у предодаји . . . .

Да је после неколико недеља Феодор Собаров, Катинку Стерковићеву као своју жену у свој лепи посед увео, и да се све по царском обећању збило, о томе не треба сумњати, јер: „што цар рече, то се не пориче.“

ЕЈ ДА МИ СЕ ЉУБАВ СЛИЈЕ.

(ХАЈНЕ.)

Еј да ми се љубав слије
У речицу свету,
Дао бих је, нек је носи
Лак' ветар по свету.

Па, драгана, до твог двора
Да ми ветром дође,
Да ју чујеш увек, свуда,
Куд ти нога пође.

Па кад санак благе ноћи
На очи ти слети,
Да је чујеш, речцу милу,
Да те мене сети.

Блаженко.

ЖЕНСКИЊЕ.

ИЗ ПИСАМА ЈЕДНЕ ЖЕНСКИЊЕ.

ОД ЛАЗЕ НАНЧИЋА.

(Свршетак.)

Шта би ти наопако хтела? — рече мој стриц. — Зар ваљда да ми припашемо кецељу и да се окитимо варјачом, а ви да нам у судници судите, у школи предајете, у цркви попујете и т. д.?"

„То не, драги стриче, та ја сам малочас споменула, да ми нећемо, да ваше спасоносно господство замуљамо, него што ми хоћемо, то је, *да нам се да могућност, да ми све своје способности свестрано развијемо, а не да нас друштво од колевке још осуди, да будемо вечите ропкиње, вечите душевне и моралне накараде.* Ви сте се већ изволели изразити, да смо ми сујетна и лакоумна створења, али ви никад не постављате себи питање, зашто смо ми такве, а још мање покушавате га решити. Васпитањем се већ мушки павикне, да се излаже свакој опасности, да ради и ствара; његов душевни развитак и спремање за друштвеног чиниоца почиње још у детињским годинама. Мирно и сигурно иде своме циљу, и свуда налази раван пут, јер родитељи и васпитачи, школа и учитељи, сви доприносе томе, да му се душевне способности што већма развију, па тако, без да му ико смета, он напредује постепено, и постаје зрелим човеком т. ј. способним и независним друштвеним чланом. А како је са свим друкчије код девојака! У школи није њезин главни задатак, да учи и да се душевно развија, она се пре свега мора спремити за жену — за будућу домаћицу. Кућевном раду, економисању, форми и етикетном понашању, мора се девојче навићи још у раним годинама, а то све бива на штету њеног умног развитка. Она постаје не мислећи створ, већ лутка; она се не спрема за производног члана друштва, већ — за удају! Она не развија своје душевне и моралне способности, већ се кити и чека — на младожењу! А што је тако, томе није она крива, јер је ви сви, што сачињавате породицу, друштво и државу, на то силом нагонисте, а она, која има снаге, да се одупре вековним обичајима ту ви исмевате и опадате. Међутим слободно мушко дете напред корача, игра, учи и мисли, а мирно девојче, тих истих година, као и мушко дете, вежба се уз своју матер кућевним пословима, и пре времена упозна се са свим бригама и дужностима домаћице. Девојче услед тога додуше пре сазре, али на том ступњу развитка остане за увек, док мушко дете све више напредује и своје умне способности све већма развија. И отуд данас та грдна провала у интелектуалном погледу између мушког и женског света. Нами су сви путеви затворени, а вами сви отворени; наш ум остаје необрађен, неразвијен, а природна посљедица умне неразвијености је сујета, па отуда и оно смешно поштовање моде. Ако дакле збиљски тражите од женских „мало више наравствености, а мало мање сујете и уображења," а ви се онда својски заузмите за њихово духовно развијће, и ви ћете тако вашу цељ постићи. Догод пак вичете само на „луду моду шешира", на „велике шлепове", на „мидере" и т. д. и *догод ви сами не постанете бољима, него што сте,* све донде ваше речи немају смисла и мора их сваки озбиљнији човек сматрати за ништавне, све једно, као да сипате воду у решето."

„Жена је зато на свету — рече један од њих — да нам слади живот, т. ј. да муж у породичном кругу нађе накнаде за муке, борбу и непријатности, што га у јавном животу сналазе."

„Добро, ја ћу бити скромна — одговорих ја — па ћу признати оправданост ваших речи, али како ће умно неразвијена женскиња, а услед тога и „ненаравствена" и „сујетна" моћи све те ваше захтеве извршивати? Ето видите, да баш у вашем личном интересу лежи, да нами женскињама дате могућности да ми све наше способности развијемо!"

„Па реци отворено — рече мој стриц осорно — да ти хоћеш потпуно ослобођење женскиња, да хоћеш да избарабариш женске са мушкима. А то нити је било, нити ће икад бити."

„Боже ме сахрани, ја не идем тако далеко! Рекла сам већ, да су нами сви путеви затворени; нас тиранишу сви: и породица и друштво, и јавно мнење. Сваки наш и на

мањи корак прати са строгом критиком читаво друштво, и готово је, да се на нас баци каменом и за такав поступак, који, да га је ко од мушких учинио, не би се ни приметио. Али нас јаднице осуђују већ унапред, а што је најжалосније: ми се не можемо бранити! Ми немамо јавних органа, ми немамо задруга, па ни у породичном или друштвеном животу не смемо у нашу обрану ни писнути, и ако је наш језик изишао на глас! О. ретка је жена, чија историја не би била уједно и њезина мартирологија! Положај је наш један, па ако није у нами изумрло човечије достојанство, ми морамо устати против таког понижавајућег положаја и борити се, да не буде само мушки — човек, него и ми! Ето то је, што ја и моје остале друге хоћемо, а ми никако нећемо да прекорачимо природне границе, па да ми *постанемо мушки, већ људи, као што сте и ви.*"

„Па како желите то постићи, госпођице?" питао ме један од њих.

„При решењу тога питања, треба прво бити на чисто са узроцима, што условљавају нашу потчињеност и наш злехуди положај. Изузимајући ... хиљаду-годишње предрасуде, друштвом и црквом освећене обичаје, узрок је наше потчињености, наша несамосталност, т. ј. што се материјално не можемо одржати, него зависимо од зараде наших очева, мужева или браће, и по томе *ми ћемо онда слободне бити, кад будемо кадре, да саме себе у животу одржавамо.* Свака женска, која то није кадра, она мора почињена бити, и ако ропство њено може по њу неосетно бити, јер има разних господара, благих и опаких, па шта више, може баш и она господарити над својим „господарем". Али то су поједини случаји и не могу важити као правило."

„Из твојих речи изилази — рече ми стриц — да ти захтеваш, да се допусти и женскињама, да могу заузети она места, која данас нами припадају, н. пр. да могу бити адвокати, лекари и т. д."

„Да, тако је, драги стриче! Против тога може се борити само предрасуда, која може ...дати и најсветлијим умом, само ако се ... е нас слабих женскиња. Али све то не ...оже ништа против моћне струје, што је ... овладала не само женскињама, већ и са читавим друштвом. Јер ето и код нас Срба у велико се почео тај практични покушај женског ослобођења, и ми у нашој средини имамо не само учитељица, телеграфисткиња, већ и свршених доктора медицине, као што су гђце Драга Љочићева и Мара Зиболдова у Београду. Ми нећемо више да падамо на терет нашим очевима или мужевима, ми нећемо, да ви на наше „лудорије" ваш „крваво стечени" новац расипате, *већ хоћемо, да једино од нашег рада живимо*, а то — допустићете — нити је „ненаравствено" нити пак „сујетно."

„Та оно — рече један од њих устезајући се — ви у томе, госпођице, имате потпуно право, само сте изгубили из вида, да женски мозак није способан, да се до тог степена развије, као мушки."

„То је — одговорих ја — хипотеза, која се не може ни једним јединим фактом потврдити. Јер женскиње је услед њене мање физичне снаге од толико векова угњетено, те није ни могло све своје душевне способности развити, него су јој исте морале учмати, па је тако од матере на ћер прелазила интелектуална скученост, која пак није никако у женској природи основана, већ је резултат друштвених и породичних одношаја, што су постојали и још постоје. Тек кад би се ти одношаји уништили т. ј. *кад би друштво женској дало могућности, да све своје способности у корист друштва развије, онда би се тек необоривo могло доказати, да није женска у опште способна, да достигне ступањ интелектуалног развитка, на ком се мушки налазе, и да с њима упоредо иде. Ја не тврдим ни једно, ни друго, али велим, да је правично, да се женској даду средства, да своје способности — а биле оне мање или једнаке са мушкима — свестрано развију.* Тако ја схваћам ослобођење нашег, женског рода, а ту не ма ни трунка од какве екстраваганције или немогућности. И ја сам противна лудој моди, на коју се толики новац троши улудо; и ја сам противна картању, у опште, свакој мани, што упропашћује породицу и друштво, али ја тражим узроке тих мана и налазим их у данашњим друштвеним и породичним одношајима, који условљавају нашу умну неразвијеност, нашу неспособност, да сами себе издржавамо, наш...

сујету и уображење. Дајте ропкињама слободе, и све ће то на мах нестати! И наш ће се видокруг онда проширити, и ми онда нећемо више тесногруде и егојистичне бити, па да само за себе и за своју породицу живимо; него ћемо са љубављу и одушевљењем одати се општим стварима, те као привредни друштвени чланови и као верне ћери српског народа, порадићемо са вами заједно, да нам сијне она златна будућност, за којом чезне и за коју се бори сваки поштен и свестан Србин. Ето такве смо женскиње и Српкиње нас неколицина, а да и остале такве буду — ето за то хоћемо да се боримо! А сваког, ко против тога устаје, сматрамо за нашег душмана, и оглашујемо му рат!"

„Живела, мила синовице моја!" повиче радосно мој стриц и пољуби ме у чело. „Живеле и остале Српкиње, које тако мисле!"

„Живеле!" одазваше се остали његови пријатељи.

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Девојче приђе Епиметеју, недужнијем брату Прометејевом, да му даде дарове Јупитрове. Узалуд је овога брат одвраћао, да никад не прими поклона Јупитра олимпијског, да не би тиме људма какво зло нанео, него да га одмах врати. Епиметеј не сећајући се тих речи, прими лепу девојку радосно, но и зло њено, које је собом донела. Јер до сад су живила племена људска под руком његовога брата без икаквога зла, без тешкога посла и мучне болести. А жена је ова носила у рукама свој поклон, велики суд покривен једним покривачем. Чим је дошла Епиметеју, открије суд и одмах излете из њега сва зла, те се распростру као муња брзо по свој земљи. Једино добро било је на дну суда сакривено, и то нада; али по савету Јупитровом зауставила ју је Пандора покривачем, баш кад је хтела излетити, и тако нада за увек остаде затворена у суду. Зло је међутим напунило све крајеве земље, ваздуха и мора. Болести су бесниле и дању и ноћу код људи тајно и у миру, јер им Јупитар не даде никаквога гласа; читаво јато грозница обузело је земљу, а смрт, која је пре тек лагано људе таманила, сад као да је крила добила.

Затим се кренуо Јупитар, да казни Прометеја. Предао је грешника Вулкану и слугама његовим, Кратосу и Бији (сили и моћи). Ово двоје морали су га однети у скитијске пустиње, па га овде па једноме окомку Кавказа над страшном провалијом силним ланцима приковати. Нерадо је извршио Вулкан налог оца свог, јер је гледао у сину Титанову потомка свога прадеде Урана, свога божанственог рођака Пун сажалења једва је допустио најпосле слугама својим, да изврше грозно дело. Тако је сада Прометеј морао висити о пустој тој стени усправљено, а никад није спавао; није могао пресавити ни уморнога колена. „Како ли ћеш узалуд тужити и уздисати," говорио му је Вулкан, „јер је Јупитар неумолим, као што су тврда срца сви, који су тек од скора приграбили*) себи власт." И збиља, наређено је било, да муке његове трају вечито или бар тридесет хиљада година. Ма да је уздишући позвао за сведоке својих мука ветрове и реке, изворе и вале морске, земљу, матер своју, и сунце, које све види, ипак се није дао сломити. „Што је судба одредила", говорио је, „мора подносити човек, ако је иоле научио увиђати несавладиму силу потребе." Није се дао заплашити ни претњама Јупитровим, да ближе разјасни пророчанство, да ће бог богова пропасти, ако се наново ожени.**) Јупитар је одржао своју реч; послао је прикованоме Прометеју орла, који му је као свакидањи гост прождирао џигерицу, а ова би увек изнова нарасла. Муке те биле су одређене, да не престану све донде, док се не би појавио какав човек, који би се својом смрћу понудио као у неку руку за заменика његова.

*) Јупитар је Крона (Сатурна), свога оца, а с њим целу му породицу богова-владалаца збацио, и силом се докопао Олимпа. Јапет и Крон били су рођена браћа, а Прометеј и Јупитар браћа од стрица.

**) Тетидом.

Време то дошло је пре, него што се осуђеник по речима Јупитровим могао надати. Висио је већ тридесет година; у то доба нанесе пут Ираклија туда; ишао је по хесперидске јабуке. Кад је видио потомка овог боговског, где виси на Кавказу, надајући се, да ће му моћи помоћи саветом, сажали се на његов зао удес, јер је видио, како му орао ждере џигерицу. Баци дакле буздован и кожу лавовску за леђа, затегне лук, пусти стрелу, те устрели свирепога орла, баш над џигерицом мучениковом. Да би се пак испунио услов Јупитров, метне Ираклије кентаура Кирона за заменика Прометеју. Кирон није марио да умре у место Прометеја; пре је био бесмртан. Суд Јупитров осудио је био Прометеја, да куд и камо дуже буде прикован уз стену; па да би дакле било по суду Јупитровом, мораде Прометеј непрестано носити гвозден прстен, на коме је био каменчак један од оне стене са Кавказа. Па тако се могао Јупитар хвалити, да му је душман још једнако прикован уз Кавказ.

Људски векови.*)

Први људи, што су их богови створили, били су род људски од злата. Док је Крон (Сатурно) на небу господарио, био је тај свет без бриге; живио је скоро као и богови; није знао ни за какав посао, ни за какву главобољу. Никад ти се то није старило; ни руке ни ноге нису никад малаксавале; није било никакве беде и невоље, него се то частило и весело проводило. Блаженим боговима био је тај свет мио, те му дадоше плодна поља, дивне дубраве и богата стада. Кад би коме куцнуо последњи час, само би тихо заспао, земља је сама од себе давала обилно свакојака плода, те је тако том свету све било берићетно. Кад је по вољи неумитне судбе нестало тога рода људског са лица земље, постадоше благи богови — храниоци; умотавали се сасвим у маглу, те су пролазили светом свуда, дарујући свака добра, штедећи правду, а прогањајући све грехе.

Затим створише богови други род људски од сребра; тај свет већ куд и камо није био онакав, као онај први, ни по телу ни по телу, ни по души. По читавих сто година растио је и развијао се размажен дечко у кући родитељској, мајка га је неговала и дворила, а дух му још није био развијен, па кад је који дозрео до момка, још му је мало преостало времена да живи. Нови ти људи већ су знали учинити што-шта без главе, па се тако спотицали, те падали у беду, јер већ нису умели да савладају страсти своје, него су од тешког беснила једно друго ружили. Па ни боговима својима нису хтели да принесу жртве, као што би требало. Зато Јупитар збрише и тај род људски са земље, јер му није био право, што се не боји богова. Но ипак није тај свет био баш тако опак, имао је и својих добрих страна, те му тако богови не ускратише све, но му дадоше да иза пропасти своје по свету ходи у виду смртних демона.

Сад ће Зевс (Јупитар) да створи трећи род људски, и то од туча. То ти је опет био род ни налик на сребрни; све ти је то било свирепо, сами силници, једнако се мислило на тучу и бој, свако ти је то гледао, да другом што закине, да другога у чему год заједе. Нико ни да окуси плода земаљскога; отимали се само за месом животињским; нарав им је била тврђа од камена; а тело громорно, горостасно. Оружје им је било сам туч, кућа и кућиште туч, тучем су земљу радили. Сами се међу собом најпосле позавадише, те се и почупаше; но ма да су били велики и страшни, то се ипак не могоше ухватити у коштац са црном смрћу, те се тако растадоше са дивним сјајем сунчаним, па се сиђоше у тавну ноћ, у доњи свет.

Кад је земља и тај род прогутала, створи Зевс син Кронов, четврти род, те му даде земљу, да на њој живи и да се од ње рани. То је опет био племенитији и праведнији род, него пређашњи. Био је то род божанских ироја,*) што су их и полубоговима називали. Најзад и њих потамани распра и рат, једне испред седам капија града Тиве, где се борили о државу краља Едипа, а друге пред Тројом, камо су, силесија њих, отпловили зарад лепе Јелене. Кад је и тај свет у борби и нужди скончао, одреди им Зевс стан на крај света, у океану, на „острвима за бла-

*) Ова сказка не стоји у свези са пређашњом; те се и сказке не подударају.

*) Јунака

жене". Тамо су после смрти живили сретно и задовољно, а плодна им је земља трипут преко године давала плодове слатке као мед.

Стари песник Изијод, који прича ту скаску о људским вековима, тужи овако: „Еј да нешто не морам живити са овим петим родом људским, што је сад настануо; да сам раније бар умр'о или касније се родио! Та овај род људски је од гвожђа! Све је то скроз искварено; свет се тај ни дању ни ноћу не одмара од бриге и кубуре, богови њањ товаре све нове и нове бриге, које га тиште. Али су ти људи тек један другом највећа досада и мука. Отац не бегенише сина, син оца; гост мрзи пријатеља свог, који га угости; друг мрзи друга; па и рођена се браћа више не воле од срца, као некад. Седим власима старачким одриче се поштовање; руже и грде старије, туку их чак и злостављају. Несретници, зар ни мало не помишљате на суд божији, те нећете старим родитељима својим хвала да кажете за негу њихову? Свуда је то „ко јачи тај тлачи;" једно другом руше градове. Не да онога бране, ко се за истину куне, ко је праведан и добар; само проклетиње, худе варалице штују; не вреди ништа више право; човек се не зна умерити; сме ти то хрђав вређати бољега, сме зборити речи криве и лажне, сме се заклети на лаж. Зато и јесте свет овај тако бедан. Злобе један другом, гледе преко ока један на другог; злоба и завист их гони, те их мрко погледа. Богиње срама и светога стида, које су досад ипак још на земљу силазиле биле, растужиле се, па замотале дивно своје тело у белу хаљину; одбегоше од људи, те прибегоше наново збору вечних богова. Међу смртним људима не остаде ничега, до ли беде и невоље, а нема ни изгледа, да ће се спасти од тога зла."

Девкалијон и Пира.

Кад је по земљи ходио људски род од туча, па кад је Јупитар, господар света, дочуо, каква чуда и покора тај род чини, науми, да се сиђе на земљу, те да у људском облику пође по земљи. Али свугде нађе, да је још црње и горе, него што се био разнео глас. Једно вече, касно већ, дође у дом краља у Аркадији Ликаона; у дому томе нису баш радо дочекивали госте, а за домаћина је цео свет знао, да је дивљак, суров. Зевс знацима покаже, да је дошао један од вишњих богова са Олимпа, те народ стаде падати нице пред њим. Но Ликаон узе да се руга тим побожним молитвама. „Дај баш да видимо," рече „да ли је то човек или заиста бог!" Науми, да из небуха нападне на госта свог, те да га умори, и то око поноћи, кад гост буде у сну. Али још пре тога закоље сиротог неког таоца, што су му га послали били Молошани, скува удове, који се још нису били ни охладили, у кључалој води, или их на ватри испече, те донесе на трапезу своме госту за вечеру. Јупитар је све провидио био; кад су метли пред-а-њ вечеру, скочи са трапезе, па осветничким огњем сагоре дворе безбожнику. Сав застрављен побегне краљ у поље. Хтеде да зажали на судбу своју, али у место да му са усана изађе људски збор, разлеже се урлик, хаљине му се претворише у длаке, руке у ноге; постаде из њега крволочан курјак.

Јупитар се врати на Олимп, посаветује се са боговима, па намери да потамани неваљали род људски. Хтео је да распе муње по свом свету; али се побоји, да ће се етир запалити, те осовина васионе изгорети. Зато одустане од тога, да муње по свету распе, па баци на страну буздован, што су му га киклопи сковали били, да њиме грми. Реши се, да са неба слије пљусак на сву земљу, те да тако људе водом потамани. С места затвори у Еолове пећине северни ветар и све ветрове, што растерују облаке, па само пусти јужни ветар. Слети ти тај на земљу на влажних крили; грозно му лице црно као ноћ, по бради му се натуштиле облачине, са белих му власи лије читава река, маглуштине полегле по челу, а са груди цури вода. Примаче се небу, руком дохвати облаке, што се унаоколо накупили били, па их стаде цедити. Гром загрми, киша стаде сипати са неба; под силном буром клонуше усеви, пропаде нада сељаку, оде с милим богом тешки посао, сав труд преко целе године. И Нептун, брат Јупитров, притече му у помоћ, да свет утамани па сазове све реке, те им овако прозбори „Разлите се колико вам драго, продрите у домове, разбите насапе!" Реке га послушаше а Нептун сам тророжац свој забоде у земљу земља се сва затресе, а воде на њу појурише

Те тако потекоше реке по ливадама, покрише поља, истргоше из корена дрвље, порушише храмове и куће. Је ли гдегод остао двор који, то му је ипак вода за час прешла преко главе, па и највиши торњеви утонули су у море то. Није човек могао разазнати, где је море, где ли сува земља; све је било сама вода, море бескрајње. Свет се гледао да спасе, како је ко могао; једни се попели на врх највиших брегова, други опет сели у чамац, па веслају над кровом утонулог дома или над виноградом својим По грању шумском вијале се рибе; вепри и јелени се подавили; читаве народе прогута вода, а што вода не достиже, то помре од глади по гори пустој, необделаној.

И у земљи Фокиди била је таква једна висока гора; два су јој се врха још видила испод воде, која се разлила била по свом свету. То је био Парнас. На тај Парнас доплови Девкалијон, син Прометејев, са женом својом Пиром. Њему је отац његов казао био, шта ће бити, те му и лађу начинио. Није било на свету ни човека ни жене, који би били поштенији и побожнији од Девкалијона и Пире. Кад је Јупитар с неба видео, да је свет сав утонуо, у воду, те да је од толико силних хиљада људи преостало само њих двоје, обоје недужни, обоје скромни и богобојажљиви, изашље тада северни ветар, па му рече, да однесе маглуштину а сам растера облаке; земља опет угледа небо, небо земљу. И Нептун, господар пучине морске, баци троножац, па ублажи вале. Море доби опет своје обале, реке се повратише у корита своја; указаше се и шуме са блатнавим грањем, појавише се и брежуљци, најзад ево ти и равнице, ево све земље.

Девкалијон погледа свуд унаоколо. Земља је била опустошена, нигде живе душе, тишина као у гробу. Јурнуше му сузе низ образе, те рече жени својој Пири: „Љубо моја, мила, једина! Камогод гледнем, по свом свету, нигде да угледам живе душе. Нас двоје смо сав свет на земљи, све је друго пропало, утонуло. Али нисмо ни нас двоје још сигурни. Сваког облачка, што га угледам, страши се душа моја. Па и кад сва опасност пређе, шта ли ћемо нас двоје саморани на земљи пустој, јадној? Еј, да ме је нешто бабо мој научио, како ваља људе стварати, те уливати душу иловачи слепљеној!“ Тако је зборио Девкалијон, па обоје затим бризнуше у плач; одоше онда, па падоше ниде пред олтар богиње Темиде, те се стадоше молити богињи: „Реци нам, небеска богињо, како ћемо васкрснути пропали род нам! Помози, смилуј се, нек оживи свет!“

„Идите са олтара мога,“ зачу се глас богињин, „повежите главу, отпашите појас, па бацајте кости мајке ваше себи за леђа.“

Дуго обоје нису могли да дођу к себи. шта значи богињина реч, загонетка њима. Пира прво проговори. „Прости, силна богињо,“ рече, „што ме гроза хвата, што те немогу послушати, те нећу сен мајке моје да вређам измећући јој кости.“ Али Девкалијону пролети кроз главу мисао као зрак сунчани. Умири жену своју пријатељски јој зборећи: „Или ће бити, да ме ум мој обмањује, или су речи богињине свете, те у њима нема греха. Мајка наша, то је земља, кости њене, то је камење; па камење, Пира, ваља себи за леђа да бацамо!“

Ипак су обоје дуго премишљали, да ли је то тумачење добро. Најпосле не шкоди покушати, помислише. Повезаше дакле главу, отпасаше одећу, те стадоше по налогу богињином бацати камење И зби се тада чудо велико: камење стаде мекшати, постаде гипко, порасте, доби облик; створише се људска телеса, али још не сасвим јасно; тек у пола као но кад вештак изваја слику од мрамора. А што је било на камењу влажно, блатнаво, то пређе у месо; оно крто, чврсто претвори се у кости; жиле у камену остадоше жиле у телу. По вољи богова створи се оно камење, што га је Девкалијон бацао, у људе (мушке), а што га је Пира бацала, у женске.

Порекло то своје не може род људски да прикрије; суров је то род, згодан за рад и труд. Сваки те час подсећа род тај, од чега је постао.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

У СПОМЕН ПАВЛУ КОИЋУ.

ГОВОРИО СТЕВАН В. ПОПОВИЋ

у св. Савској седници књижевног одељења „Матице српске."

(СВРШЕТАК.)

У колико је у томе добу привредио народу своме неумрли владика Платон као председник „Матице српске," толико је у томе заслуге и Павла Коића, јер он и владика Платон били су присни, нераздвојени другови, нити би епископ будимски ишта учинио, да не потражи савета у свога „брата Паје," као што је он обично звао Павла Коића.

И након одласка владике Платона из Будима за епископа Бачкога, коме је он могао боље наручити „Матицу српску," него своме побратиму Павлу Коићу.

И Паво Коић је председавао Матици нашој од г. 1849, па до г. 1868 пуних 15 година. Матица је изгубила из средине своје једнога по једнога од својих старих корифеја књижевника. Узалуд се трошила снага и једнога Саве Текелије о задатак, да од Матице начини књижевно друштво још у оно доба, кад је у друштву заседавао приличан број интелигенције и књижевника. Паво Коић је био сведок неуспеху Текелије у томе правцу, па кад је он дошао на чело друштву нашем, видео је својим бистрим и практичним оком, да у друштву, у коме заседавају све из реда поштени трговци, пештански и будимски, не може бити, Бог те пита, каква интензивна књижевна рада — али може бити добре, савесне и штедљиве управе, како Матичинога, тако и Текелијинога, Накинога и Јовановићевога фонда — а том штедљивом управом може се гомилати материјална снага за успешни рад онога кола Матичара, које буде томе раду више дорасло.

И доиста велика је и трајна заслуга Коићеве управе с „Матицом српском" у томе, што се за време његовога председниковања књижевни фонд Матичин и Накин савесним и поштеним руковањем утростручио, што је он умео заклонити друштво наше од свакојаких опадања, којима му се ишло о глави — што је у договору са првим људима у народу нашем порадио на преустројству устава друштвенога и сеоби његовој, у Нови Сад, у средиште српскога књижевнога живота нашега.

Да је савесна и поштена управа Коићева стекла признања у нашем народу, види се и по томе, што је арадски грађанин Павле Јовановић поверио своју знамениту штипендијску закладу бризи и старању „Матице српске."

Напоредо са управом нашега друштва, бринуо се Паво Коић о Текелијином заводу у Пешти. Сви ми, који смо били сретни, да смо били питомци Текелијини за време врховне управе Коићеве, сећамо се истина његове строгости, али и његове правичности. Текелијин завештај је материјално из дана у дан све то већма напредовао — а заводу је био углед сачуван и признат и према самим странцима, који су преким оком гледали на њега. — Од дана председниковања свога, па кроз пуних тридесет година вршио је Паво Коић почасну дужност врховнога надзорника Текелијинога завода, увек вољно из љубави према своме народу и умноме напредовању његових синова.

Но мимо ових заслуга поменути ми је овом приликом и то, да будимска црквена општина има једино мудрој, ревној и штедљивој управи свога четрдесет-годишњега председника Павла Коића захвалити, што је данас једна од најбогатијих српских црквених општина.

Човек оноликога угледа, као што је био Паво Коић, умео је свуда заложити уплив свој у корист свога народа. Утицају његовоме имамо не мало захвалити, што је дарежљива рука владике Платона учинила толике задужбине у корист народне просвете — утицају Павла Коића имамо захвалити и на задужбини Наума и Јелене Бозде, његовим заузимањем је завештала богата удовица Николићка своје знатно имање црквама будимској и пештанској, да не помињем остале мање фундације, којима је Паво Коић као повереник, саветник и пријатељ завештатеља дао правац у корист своје цркве и народа.

Кад би ко настао, да накупи подробне податке из живота ове честите старине, могао би прибележити многе прилике, где је он ћутке учинио своме роду двојином више добра, него они, који при најмањем поводу вешају то о велико звоно.

Ја сам имао част, да од године 1868 до 1872 стојим из дана у дан као школски управитељ народне школе будимске у непосредном додиру са Павлом Коићем, као старешином општинским — и ја вас уверавам, господо, да сам се често пута дивио, коликим младићким жаром и ревношћу посвећује седамдесетгодишњи старац време своје пословима општинским, пословима јавним.

Ако ико Паво Коић би могао послужити нам као светао пример, како човек може уза своје приватне послове наћи, само ако хоће, времена и доколице и за јавни, општој користи народа намењени посао. Данас, када се из дана у дан све то већма диже вика на нас, интелигенцију српску, да тонемо у својим себичним занимањима, а занемарујемо посао око јавних родољубивих ствари — данас поглед на четрдесетгодишњи јавни рад једнога Павла Коића треба да буде нама млађима од велике поуке и користи. —

Одавајући топло признање томе дугогодишњем раду посвећеном наиме напретку овога нашега друштва, ја мислим, да смо ми дужни да дадемо и видљива израза томе нашем признању, и завршујем ово неколико речи посвећених успомени покојниковој с тим предлогом:

Нека изволи славно књижевно оделење у овој својој свечаној седници закључити, да договорно са управним одбором „Матице српске,“ уважавајући заслуге, које је Паво Коић за својих 15 година председниковања по ово друштво стекао — предложи главној скупштини друштва нашега, да покојников лик уврсти у своју галерију по Српство и по друштво ово заслужних мужева.

Силазим са овога места с том топлом жељом, да нам Бог даде велики број родољуба, који ће с таком љубављу и пожртвовањем служити своме народу, као што је за четрдесет и више година служио Паво Коић. Слава му!

РАЗНО.

(Ретност књига у средњем веку.) У средњем веку једва се могла која књига у папе, по намастирима и код којих знаменитијих владалаца наћи. Каква је оскудица са књигама тада била, то нека нас увере ово неколико примера, које ћу овде навести. — Год. 855 послао је француски епископ, Лупус, два калуђера папи Бенедикту III., и замолио га, да му дозволи „Квинтилијана и Цицерона“ преписати, јер у целој Француској није се могла ни једна од ових књига наћи. — Алберт Демблер, епископ, мислио је, да има најбогатију књижницу у целом свету, кад је за велику суму новаца могао набавити 100 теолошких, и до 50 других књига. — Велики Карло издао је г. 790 намастиру св. Свипину наредбу и право, да сме ловити без пореза, само да би калуђери имали коже за везивање и писање књига. — Год. 1299 дао је епископ од Манчестера Јован, који је 17 књига сваке струке науке имао, здраво велики залог, што се његовом намастиру једна „библија“ позајмила; а калуђери су у славу оном литурђију отслужили — У години 1300 састојала се свеучилишна библиотека Оксфорда (у Енглеској) из 35—40 књига, које су, ил' у цркви на ланцима висиле, или у орманима добро чуване биле. — (Као што знамо, да год. 1446 још није била хартија позната, те су књиге на плеху, бакру, кожи, пергаменту и на корама од дрвета писане биле.) Но не само у Енглеској, но и у краљевској библиотеци у Паризу, било је само четир класичне књига, и то: Цицерон, Овидије, Луканус и Боецијe. Остале су биле преводи из „Хиљада и једна ноћ,“ „О лекарству и о астрономији.“ — Год. 1471 морао је сам краљ Лудовик XI., кад је једну свеску „Рациса“ из медицинског факултета позајмио био, залог и јемца за исту књигу поставити. — У год. 1400 продата је једна књига с насловом „Роман о ружи“ за 306 фор. и 52 кр. сребра. — А за времена Петраркина били су епиграми неког Проспера и Езопове басне једине књиге, из којих су се деца учила латинском језику... Из ових доказа (којих је мислим доста) лако можемо увидети, каква је оскудица била са књигама у средњем веку. Милун.

(Једна стара наредба.) Неки шпански школски орган ту не давно саопштава једну наредбу кастилијанског краља Хенрика из XIV. столећа, која шпанским учитељима разне слобоштине даваше, и коју су наредбу шпањолски краљеви све до почетка овога века понављали. Главније тачке из оте наредбе јесу следеће: „Наређујемо и на знање стављамо нашим судијама, да ону господу, која се баве предавањем основних наука, није слободно било, из ког узрока притворити, или на основу закона притешњавати; и да их јавно не узимате под стражу пре, него што се упитате код нашег савета; у случају убијства пак можете их у кући њиховој ухватити и уапсити, али за тим издајете их нашем судбеном столу, сами пак ни пошто не изричући пресуду над њима, — под те-

ретом новчане казне од 1002 фор. у сребру. *Item (auf gleiche Weise* — на исти начин), наређујемо и на знање стављамо нашим судијама, да, ако учитељи основних народних школа имају какву распру, њихову ствар пре свега предузимајте, и да судија и бележник устане, на три корака изађе пред учитеља и тако да га поздрави; нека вам је дужност, саслушати га и прво њега правдом и правицом послужити, — под теретом новчане казне од 1002 фор. у сребру. — *Item,* наређујемо и заповедамо, да учитељи предречене прве наставе носе оружје за своју одбрану и нападај, јавно или прикривено, своје личне безбедности ради; слободно им је још имати слугу или роба под мачем, и убојне коње; она лица или судије, који против овде наведеног радили буду, имају да плате казне 1002 фор. у сребру. — *Item,* ако учитељи једном већ нису у стању обучавати, воља нам је, да буду учесници свију оних права и повластица, које стоје на расположењу херцезима, грофовима и баронима нашег светлог дома; и све, што им је преко године потребно, има им се ставити на уживање, и да нужне своте могу од државног благајника слободно потраживати, а овај их има неодложно исплаћивати; — ова милост наша да им траје до смрти."

Превео **Светозар М. Вајић.**

(Бакљада у почаст једној бабици.) У Рајнбишофсхајму — неком малом сеоцу у Бадену, коме је име готово дуже, него сво село, — био је ових дана избор бабице. Било их је десет кандидовано, од којих је „најотмјенија" изабрана; жене, што беху на страни ове „победитељке," приреде јој у почаст свечану вечеру, која је до по ноћи трајала; тада отпратише бакљадом кући новоизбрану бабицу. „Восхишчене" жене лутаху до четир сахата с буктињама по селу, па мал' не би несреће по село од женска посла, скоро су запалиле неку стају.

(Ко најдуже живи?) Знаменити Тома Морус рече једаред: Најбољи начин, како си човек живот продужити може, јесте тај, да човек неколико ноћних часова жртвује, и да их добро употреби. Томе су најбољи доказ астрономи, који су већином кроз сав свој живот здрави били и велику старост доживели. Галилеји умрьо је од 80 год. Коперник 70, Херил 84, а и многи други служе томе за доказ. **С.**

(Електро-магнетична биљка.) Природознанац Леви нашао је недавно на биљку, коју је назвао *Phytolacca electrica.* Кад човек ма један листић од те биљке отргне, осети мало трзање у руци, као од мале какове батерије. Чудновато је, што та биљка ноћу своју електричну снагу не показује, него само дању, и то најјаче око 2 сахата после подне, а од то доба јој се опет снага умањава. **С.**

ЗАГОНЕТКА У СУНЧАНИМ ЗРАЦИМА.

ПОГОДИТЕ ГОСПОЂИЦЕ ?АНИЦЕ!

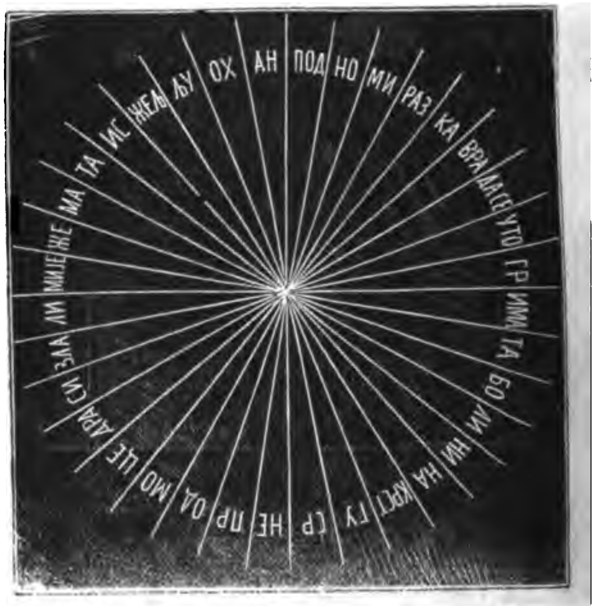

Ове слогове ваља тако саставити, да изађе једна песмица.

При решавању треба по четири преграде прескочити, па слогове из сваке пете преграде узимати. — Најпре дакле ваља наћи излазну тачку.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 7. ***Лажни цар Шћепан мали II.*** (свршетак). Написао П. П. Његош. — Цена 16 нов. (35 пара). Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 новч. (7 динара).

Откривење земље, написао **Јулије Верн.** Превод с француског. Први део. Панчево 1881. Наклада **књижаре браће Јовановића.** Страна 295. — — Други део. стр. 316. Цена 2 фор. — Обе су књиге са **сликама.**

Пјесме Меда Пуцића, Дубровчанина. Потпуно издање. Панчево 1881. Наклада **књижаре браће Јовановића.** Са ликом песниковим и четири песме стављене у ноте. Стр. 319 и XXVIII. Цена 1 фор.

Полажајников дар. Књижица за вредне ученике. Са сликама. Приредио **Мита Нешковић,** учитељ. Панчево 1881. Наклада **књижаре браће Јовановића.** Цена 24 нов.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 9. У Новом Саду, 1. марта 1881.

ПЕСМА О ПЕСМИ.

Кад се оно с прва греја
Небо наоблачи,
Те мораше људи
Из раја изаћи, —
К'о кад сиви соко сломи
Своје десно крило,
Тако им је горко,
Тако тешко било.
Један другог болно гледа:
„Овако се живет' неда!
Та ми ваљда нисмо људи;
— Празна срца, празне груди, —
У празнини муке с' јате,
— Зар нас клетве дотле прате?
Ил' ће очај да нас страти,
Или ћемо подивљати!"

На тај вапај, на те гласе
Творац света смилова се:
„Ја досуди вашем греју
Тежак део,
Ал' да *тако* тежак буде
Нисам хтео.
Сиђи доле, ћери моја
Најмилија!"
А кћи сиђе, — то је била
Поезија.

И на земљи к'о да ново
Сунце сину,
разведри празну тмину,
Пустолину.
Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
— Песма с' ори,
Што не можеш друкче рећи,
— Песма збори;
Где утехе нема друге;
— Песма стиже;
А где сумња све обори,
— Песма диже.

Ено мајке код колевке
Чеда тија;
Чедо спава, а мајка га
Песмом њија.
Песма мири лепше, него
Цвеће мајско,
А што песма чеду жели,
То је — рајско.

Ено цркве, божја храма,
Пун је света;
Верни поју, песма с' диже
Кроз кубета.
Где год цркве, свуд се таки
Глас разлеже,
То појање слабе створе
С богом веже.

Над мртвацем песма плаче:
„Свјати боже!“
А из гроба нади ничу,
Па се множе.
Та и гроб је тек колевка
Бољег дања,
— И звона су само песме
Поуздања.

Ево свати, опет песме,
— Дивни дани!
Песма с' пева младој неви
„Висер-грани.“
Песма тресе пред младенце
Росно цвеће,
Доварава, дочарава
Рајске среће.

Ено ратар с тешким трудом
Оре радо;
Ено пастир у самоћи
Јави стадо;
Ено моба сложно прегла,
Сложно ради, —
Труде, патњу и самоћу
Песма слади.

Сузна мајка сина чека
Из далека;
А и синак о њој снева,
Па попева.
Песма иде кроз свет цео,
Не мори се:
„Мила мати, бог ће дати,
Надај ми се!“

Под столетним растом седи
Гуслар стари,
Прошлост враћа, душе крепи,
Срца жари.
Хај, што Србин још се држи,
Крај сви зала —
Песма га је одржала
Њојзи фала!

Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
— Песма с' ори;
Што не можеш друкче рећи,
— Песма збори;
Где утехе нема друге,
— Песма стиже;
А где сумња све обара,
— Песма диже.
Јер у песми нема мржње,
Љубав влада;
У песми је цветак *вере*.
Мелем *нада*.

Ко не свати песма шта је,
Шта-ли може,
За њега си заман ћерку
Посл'о, боже!
Док о рајској срећи снева
Душа живља,
Он ће клетник, да се следи,
Ил' подивља.

Негуј песму, њом' ћеш скротит'
Љута тигра, —
Али песма не сме бити
Пуста игра.
Песма мора бити света,
Бити чиста.
Баш к'о звезда у висини
Што се блиста.
Мора бити богодана,
Племенита.
Мора бити обасјана.
Истинита.
Мора тећи из дубине
Срца здрава, —
Така песма све осваја,
Покорава.

Таку песму гаји, негуј,
Док те траје!
Не скврни је лажном душом,
— Светиња је!

Прогоните-л' таке песме,
Чисте, свете, —
Збогом срећо, — збогом наде, —
Збогом свете!

„Невен.“ З.-Ј. Јовановић.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео
СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

I.

Позориште беше дупком пуно, један нови певач претстављао је *Дон Хуана*. Партер се таласао, од горе гледајући, као узбуркано море, а пера и вела у госпођа лепршаху се као светле рибице из тавне масе. Ложе беху богатије но игда, јер почетком зимске сезоне беше нека мала жалост наступила, па данас први пут одсјајиваху светле боје богатих турбана, вијућих се кучама, шарених шалова од светлости. Ма да је како диван био богати венац од госпођа около амфитеатра, круна тога круга беше ипак једна господствена, љубазна слика, која је из кнежевске ложе љубазно и нежно около себе и испод себе свет прегледала. Чисто би човек желео, да то лепо дете не буде висока рода, јер та свежа боја, то ведро чело, те чисте, миле очи, та нежна уста беху за љубав, а не за штовање, из далека гледајући, створене. И за чудо, као да је кнегиња Софија за ову опаку мисао слутила — и њено одело одговараше тој простој природној лепој слици; изгледала је, као да је она тај украс гордоме кругу госпођа оставила да носи.

„Видите, како је живахна, како је чила,“ рече један страни господин руском посланику, који је поред њега у једној од првих ложа стајао и кнегињу кроз дурбин посматрао; „када се насмеши, када око, које помислиш, е ће проговорити, мало склопи, а затим неописаним чаром опет отвори, када својом малом, красном ручицом махне, — мора човек да помисли, да из даљине њене миле речи, најивна питања чује.“

„То је чудновато!“ одговори посланик.

„Па ипак, зар да је то небо од веселе образина? Та она љуби, несретно љуби, она је у љубави несретна, па ипак мо да је чила? Милостива госпођо,“ обрене се странац супрузи посланиковој, „признајте, ви ће те ми за зло примити, што се тако за то лепо девојче интересујем.“

„Боже мој! бароне,“ рече ова машући главом, „још једнако не верујете? Тако ми части, истина је, што сам вам казала; она љуби онога, који је из нижег сталежа од ње, ја сам то чула од једне госпође, која такове ствари пажљиво прати. Па како, мислите ви, једна кнегиња, која је од малена са репрезентацију изображена, не би имала доста вештине, да би такав неумесни одношај пред светом скрила?“

„Ја не могу да појмим,“ шапуташе странац, и погледа опет замишљено на њу: „не могу да разумем; та ведрост, та скоро несташна шала — и тајна, несретна љубав? Милостива госпођо, ја то не могу да појмим!“

„А за што да не буде весела, бароне? Она и не слути, да ико ишта о тој ствари зна, љубавник јој је недалеко одавде.“ —

„Не далеко? О молим, госпођо! покажите ми тога сретног човека, ко је тај?“

„Шта желите ви! Та то би било гадно од мене, која сам дужна ћутати, ма шта о принцези знала, пријатељу, од тога ништа бити неће. Истина, ви можете у Варшави причати, што сте овде чули и видели, али име? не, име да наведем при таковом догађају, то није у реду; мој муж таково што не трпи.“

Увертира се већ приближиваше крају, звуци се јаче разлегаху из оркестра, погледи гледалаца беху чврсто на завесу упрти, да новог Дон Хуана виде; али странац у ложи руска посланика није чуо Моцартове звукс, није видео комад, он је гледао само љубазно, дивно дете, које му тим занимљивије беше, што те лепе очи, те слатке, миле усне за тајну љубав знају. Њена околина, неколико старијих и млађих госпођа, престаше говорити; оне обратише своју пажњу на свирку; Софијине

очи летише кроз пуно позориште, изгледаше, као да неког траже. „Да ли баш заиста за љубавником гледа?“ мишљаше странац; да ли гледа по редовима, да њега виде, да га прикраденим осмејом, тихим махањем главе, једном од хиљаду оних знакова поздрави, које тајна љубав изналази, да своје љубимце усрећи, очара?“ Брзо се осу лака румен по лицу Софијину, она помакне сада столицу већма на страну, погледа неколико пута на врата од своје ложе; врата се отворе, један висок, леп младић ступи унутра и приђе једној старијој госпођи, беше то херцегиња Ф., мати младе принцезе. Софија се равнодушно играше наочарима, што је у руци држала, али странац јој је из очију читао, да је *то* тај сретан човек, и нико други.

Још му ни лица видети могао није; али узраст, покрети чињаху му се нешто познати; херцегиња уведе своју ћер у разговор; ова погледа умиљно горе, изгледаше, као да је нешто пикантно одговорила, јер мати се смешише, младић се окрену, и — „боже мој! гроф *Зроњевски*!“ повиче странац тако јасно, у таквом страху, да се посланик до њега јако уплаши а супруга му ухвати госта грчевито за руку, и повуче га нуза се на столицу.

„За име божије, шта правите ларму!“ повиче љутита госпођа; „свет нас гледа са свију страна; како би тако викали? Добро, што су тамо доле баш тако јасно свирали, јер би иначе сваки за вашег Зроњевског чуо. Шта само хоћете ви са грофом? Та ви знате, да ми избегавамо *његово* познанство!“

„Ја о томе ништа не знам,“ одговори странац; „од куда ја да знам, кога ви знате, а кога не, јер тек има три часа, како сам овде. Зашто избегавате ви његово познанство?“

„Његови одношаји према нашој влади вами су познати,“ одговори посланик; „он је прогнан, и врло ми је мрско, што он баш овде, и то само овде хоће да је. Он се на безобразан начин код двора пријавио, и тако га увек видим, па ипак тако захтевају одношаји, да га игнорујем. У осталом тај мрски човек ми доста посла задаје; горњи круг хоће да зна, одкуд он живи, и то тако сјајно, а овамо су му добра конфискована; а ја то не могу да дознам. Знате ли га ви, бароне?“

Странац је ове речи у пола чуо; он је непомично гледао на кнежевску ложу, видео је, како се Зроњевски са принцезом и осталим госпођама разговараше, како му ватрене очи само у Софију гледаху, како је она тај зрак лакомо хватала и натраг враћала. Завеса се диже, гроф отступи натраг и нестаде га из ложе; Лепорело подиже своју тужбу.

„Познајете ли га, бароне?“ шапуташе посланик. „Знате ли ми што из ближе о његовим одношајима —“

„Ја сам с њиме међу пољским лансјерима служио.“

„Истина је; он је у француској војсци служио; јесте ли се често виђали? знате ли му о пређашњем животу његовом причати?“

„Ја сам га само тада виђао,“ упадне му странац у реч, „када ми служба тако донесе: ја о њему ништа не знам, већ да је ваљан војник и веома обучен официр.“

Посланик је ћутао; било, што је тим речима веровао, било, што је опрезан био, да своме госту своје неповерење не покаже. А и странац не имађаше воље, да разговор настави; изгледаше, као да га је опера занимала; па ипак беше то други предмет, који му душу занимаше. „Дакле те је амо твоја несретна судба довела?“ рече у себи, „сирома Зроњевски! Као дечак хтеде Косћушку помоћи, и своју отаџбину ослободити, слободе и Косћушка нестаде! Као младић беше ти за славу оружја, за част грба, за којим иђаше, одушевљен, они су разбијени; ниси своје срце толико дуго од љубави чувао, она те нађе као мужа, и гле — љубавница стоји на млого вишем ступњу, и ти је или мораш заборавити, или пропасти!“

Судба његова пријатеља, јер гроф Зроњевски беше му пријатељ, сневесели га и учини озбиљним, он се задуби у мисли, и заборави на цео свет и његове одношаје, и посланик га мораде по свршетку

првог чина са више питања из мисли пробудити, из којих се ни онда пробудио није, када су из партера одобравајући викали и тапшали.

„Херцегиња је питала за вас,“ рече посланик; „она тврди, да вашу породицу познаје; ходите, отресите се те озбиљности, те меланколије; ја ћу вас у ложу увести и приказати.“

Странац поцрвени; срце му куцаше, ни сам није знао, зашто; тек када је са послаником кроз ходник ишао, када се кнежевској ложи приближио, осећао је, да је то радост, што му крв покрену, радост, што ће близу тога љубљеног детета бити, чија га тајна љубав тако јако занимаше.

(Наставиће се.)

СВИРАЧ.

(ГЕТЕ.)

У самоћу ко с' удуби
Одмах је сасма сам;
Сваки живи, сваки љуби,
Ман'те га у мукам'.
Да! Ман'те ме у болу мом'!
А могу-ли тек једном
Самац да с' осећам —
Тад не би био сам.

Љубавник се тихо краде,
Да-ли му је драга сама?
Тако мене пре и саде
Самоганог мори чама,
Мори дању, ноћу.
Ах. да једном хоћу
У гробу снити —
Тад ћу сам бити!

Вући ћу се свуд по врати,
На мени ће висит' траље;
Скромна рука дар ће дати
И ја ћу се кренут' даље.
Свак' ће с' држат' за сретнога,
Кад ми слику гледне јаче;
Излиће се суза многа,
Ал' знат' нећу зашт' се плаче.

Који хлеба сузом није јео,
Који никад јадовите ноћи
На постељи плачућ' не провео,
Тај вас не зна, ви небесне моћи.
У живот нас горки уводите,
Где с' сиротан свак' задужи бедан,
У невољи тад' га оставите,
А дуг сваки освете је жедан.

1881.

Милорад Шимић.

МУРАЊСКА ВИЛА.*)

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА САХЕР-МАЗОХА.

I.

Било је то године 1644. Већ ево 26 година, како бесни у средњој Европи велики рат између католика и протестаната — тај рат назва потомство тридесетогодишњим ратом.

Кнез Ердељски Ђорђе Ракоци приволи се најпосле мамкама мађарских незадовољника и Швеђанаца, он пристане уз њих, а зато опет они њему понудише мађарску круну, само ако буде против Фердинанда и ако му рат објави. Шведи ушли били у Чешку земљу, кад Ракоци изда проглас, у ком вели: „да је устао, да буде борац за право и слободу, јер му веће додијали терети, додијале тужбе и жалбе мађарског народа.“ Незадовољници у Угарској скоче на оружје, и Ракоци виде, да је грдна војска спремна и да ишчекује само један миг, па да је поведе у јуначки бој.

Нико се не обрадова тако овом боју, као Фрања Вешелињи, млади јунак из Филека града. Седио је у оружници и играо шаха, кад му те лепе гласе донесе во

*) Види „Листак“ страна 283 у данашњем броју „Јавора.“ Уредн.

сник. Скочи јунак на ноге лагане, заповеди, да му изведу весника — понуди га рујним, Токајским винцем.

Био то од најбољих часника ђенерала Пухајма, а ово је највањанији вођа, ког је игда имао краљ Фердинандо III. Каже весник Фрањи, шта је и како је. Ракоцијеве војводе Бакаши и Борнемиса већ продрли преко брда и Липтаве у Горњу Мађарску; Кемињи, десна рука Ракоцију већ је ослободио Кашаву, освојио Серенч — Пухајм мора да се врати преко Путнаве.

Зле то вести беху Вешелињи Фрањи, сваки други препао би се јако, ал' се Фрања томе обрадова — та јунак је, да му нема пара; био јунак, па спрам себе тражио јунака, а што је више сметње, што опасност већа — тим ће више огледати снагу, тим ће му свет већма дела узносити, славиће га и старо и младо. Оно рујно винце Токајско лило се и пило, као да су ту већ вести о победи каквој — та јунак је Вешелињи Фрања; а заповед, да се какогод сједини с главном војском цареваца — надимала му груди и испуњавала их — надом!

Вешелињи нареди, да се спремају на пут. Сву ноћ у ходницима и одајама Филека града чула се само звека оружја и довикивање војника. Вешелињи је седио за столом, и преметао неке хартије, да уреди; та он се спремао на живот и смрт.

И међу хартијама угледа неку слику. Дуго је гледао бо̂ним смешењем. Било је то младо, лепушкасто девојче, та дивна је као горска вила. Онај ћурак доликовао дивном јој и витом стасу; дуга коса треперила на племенитој, гордој — па и опет женској глави.

Гледао и гледао, па на једанпут махне лако руком по глави, као да је хтео да растера мисли, што му се врзле по глави; и . . . баци чисто нерадо лепу слику на старо јој место.

Тек што се указа зора рујна, војска веће на ногама била. Вешелињи прегледа јунаке, па се баци коњу на рамена и поведе одабрану војску, поведе је, да помогне ђенералу Пухајму.

Лепо га је Пухајм дочекао. Упиташе се за јуначко здравље, пак онда изнесе пред њега сваку ђаковију — а пије се руменика винце.

За Фрањом дође Никола Зрињски са Хрватима, а за овим Баркоци са пољским народом.

Али и Кемињију стиже нова, чила војска са војводом Ибранијем. Царевци се сташе световати; сазову ра̂тно веће. Ђенерал Гец, суров, ратарски син, али ваљан вођа, гломазан и опрезан човек предлагао је, да још уступају. Уза њ' пристаде и Баркоци, али узалуд — Вешелињи и Зрињи хоће да деле мејдан јуначки.

Енергични ђенерал Пухајм реши — да се бију.

У тишини и миру спреме све за бој и већ рано јутру на уранку беху царевци спремни.

Кад то видише тамо у Ракоцијевој војсци, зачудише се и клонуше — та нико ни шумињао није на бој с таком војском

Залуд их је Кемињи одушевљавао; Фрања јурне на њих и разбије их; распршта им језгро војске, а остали плећа обрнуше.

Кад је сунце за гору зашло, оправи је Пухајм весника у Беч до ћесара, да му носи књигу на колено, а књига цару казивала, да су царевци код Онода победили славно . . .

На све стране назад уступа војска Ракоцијева. Пухајм јој не даде ока отворити — пође за њом, а Фрању остави на најстрашнијем месту и ограшју.

У Гемерској жупанији је на врлетним стенама *град Мурањ*; али је тешко освојити града; тај град био је највећи и најважнији у Горњој Мађарској. Пухајм је оставио Фрању, да заузме град.

Ђенерал му то заповеди, па додаде лаким осмехом:

„Наћи ћете у Мурању стару познаницу."

„Како? Кога?" запита Вешелињи као у чуду.

„Госпођу Мурањску — Сечијеву Мару."

Храбри Вешелињи задркта.

„Дакле Сечијева Мара у Мурању?" запита једва једном, али с тешком муком и натегом.

„Зар ва̂м је то чудо?!"

„Ни слутио нисам!“

„Како то? Та оно се, као знате, каже, да . . .“

„Да ми негда Мара на срцу лежала,“ дода живахно Вешелињи. „Али сад је исто тако жарко мрзим, као што је љубља некад; већ ево мину неколико година, а њено ми име нико не изусти.“

„Ви мрзите на ту лепу и делију-жену?“ запитаће ђенерал; „а зашто, ако смем питати?“

„Зашто?! Зато, што ме гуја љуто за срце ујела — увредила ми образ и поштење јуначко!“

„Па дед', приповедите ми“ — молио га ђенерал.

„Одавна је то било; тад сам живовао самац у тврдоме граду, тек сам где-кад излазио одатле, кад ме позивала домовина, да се борим с непријатељем господара мога; с непријатељем вере ми драге; да се борим с Турцима. Бојна срећа пронела ми име по целом ми завичају. Једном сам морао у Кашаву. Седи јунак Ђорђе Сечи, чуо за ме; примио ме лепо, и он и ћерца му Мара. Прво, што сам могао учинити туна, било је то, да сам видио Мару — видио је и замиловао. Колико горда, толико и лепа, те ме очара оном нежношћу девојачком, господским држањем, а ја — ја уживах, могах ли јој робом бити. Ја сам је слушао — пазио јој на сваки гласак, намиг њен; био сам као соко обучен, а она владала са мном; све то трајало дотле, док непокуша, да ме заведе, да ме наговори, да оставим мог драгог владара. Освестио сам се! Био је то тежак бој, али је дужност надвладала слабост, отргао сам се и побегао од ње. Наскоро затим чујем, да се лепа Мара удала за Стевана Бетлена. И мене заборави брзо . . . . мене заборави! Обожавао сам је као светитељку, дрхтао сам пред њом, као роб пред госпођом . . . Заборави ме, па се вину другом у паручја, у наручја старцу! . . Па зар ја њу да не мрзим, зар да је непрезирем?“

„Немојте тако, Вешелињи Фрањо! Ви Марији тиме вреда наносите . . . Ја све знам о тој удадби, па ћу ево и вама рећи, да вам скинем тиме са очију завој, да видите, шта је и како је. Мара вам је вазда верна била, пак и онда, кад сте и без „збогом остај“ по мутној ноћи као злочинац побегли из Кашаве. А она се дуго устезала, устезала, а и противила, да за Бетлена пође. Једио се Сечи Ђорђе, једио се, што му ћерца тако јогунаста, па је баци на дно у тавницу. . . . Али све узалуд! Тек кад је једног дана доведоше ка очиној смртној постељи, и када је он заклињао тешко; још кад је чула, да сте је и ви оставили, шта је знала? Пошла за Стевана.“

„А да ли је то све тако?“ упитаће Фрања.

„То вам ја кажем.“

„И ви заиста све знате?“

„Све; али чујте даље: удала се, али није дуго живила са мужем — остаде на скоро по венчању удова, и врати се у место својих старих, где и данас градом заповеда. Како — нећу вам рећи; та то боље од менека знате, да је Мара и рођена зато, да заповеда. Као да је и природа сама хтела седом јунаку Ђорђу да надокнади то, што синова иза себе оставио није. Он нема сина, али има ћерку — делију девојку. Чувајте се добро, Вешелињи! Опасна вам противница; чувајте главу, а и — срце!“

„Добро знате, да ја за страх не знам, груди ми оклоп штити од њених погледа, од погледа, као и од бојног мача.“

„Немојте се тако ни уздати у се — Марија је одвећ поносита; а пред вама није више млада мома као некада, пред вама је дивна жена — *вила Мурањска*! Будите на ногама! Као што сам извештен у Мурању није само она с војском; тамо вам је и њеп шурак Гашпар Илешхази с војском Ракоцијевом, имаде доста праха и захире. Добро знате, да је и гроф Никола Салмо добар јунак, који победи Запољу и Беч спасе — залуд Мурањ опседавао, узети га није могао. Узмите се па ум, пријатељу; а сад напред у име божије!“

Још једном се руковаше до два верна пријатеља. Затруби бојна труба и јунак млади одјезди на лаком коњицу, одјезди на Мурањ, тај град, који није лако за-

узети, одјезди ка дивној јунакињи, ка Мурањској вили.

II.

Кад је Вешелињи посео тај горди, стеновити град, пошаље, као што ваља и као што је обичај посланика, Николу Бењу, да позове охолу жену, да град преда.

Граду на капији истакне Бења белу заставу, и захте, да га пусте пред градскога заповедника.

„Градом заповеда сама госпођа Сечијева Мара,“ рекли му стражари.

„Али у граду има и Ердељаца „рећи ће Бења.

„Госпођа је и њима владарка.“

Бења махну главом, па зажели, да га изведу пред жену-владарку. Свезаше му очи, и уведу га у град. Кад му опет одрешише свезе са очију, стајао је Фрањин посланик пред Маром Сечијевом, а око ње све сама велика господа из града.

Дуго је гледао Бења. Оно име „Мурањска вила“ богме је и заслужила. Била је величанствена и љупка. Дуга свилена, златом извезена одећа спуштала се до чланака; на груди јој панцир; са плећа јој се спуштала кадифли-долама, опшивена кунииним крзном; на глави јој калпак, на калпаку кићана челенка; а црна јој коса спустила се по плећи јој.

„Ко вас шиље мени амо?“ запита га мирно, достојанствено.

„Мој господар.“

„А име му?“

„Племенити Вешелињи Фрања, заповедник царев у Филеку граду.“

. . . И кад је после толиког времена зачула драго јој име — задркта лако, али то је било за тренутак само; за час се преобрази, па доби онај стари, хладни изглед.

„Какве вести носиш ми, весниче?“ питала га гордо Мара.

„Ви ћете већ знати,“ одговориће јој Бења, „да су вође Ракоцијеве побеђене, и да се немате надати баш ни од куд помоћи. Па ево ме мој господар посла, да вас позовем, да предате града —“

„Ни речи више о предаји,“ грмну љутито. „Овог пута бићу милостивна, пустићу вас здраво господару. Али тешко си вама и сваком другом, ко ми још једном таку грдњу у очи рече. А сад одлазите!“

Госпођа му показа врата.

Бења се поклони немо, па се врати с погрдним одговором Вешелињи.

„Дакле је заиста тако лепа, као што се вели?“ питао га поћутав' мало.

„Богиња! Та кадра је заманђијати бајном лепотом најврлијег човека, да се вије пред њом, као роб у прашини.“

„Доста“, мрмљао је Фрања, „доста.“

Целе ноћи копали се шанчи и опкопи, и тек, што зора заруди, загрмише топови, на град Мурањ, али из града не осташе дужни. У вече заповеди Фрања, да стану и не пуцају више. Нису граду млого нахудили; тек на гдекојим местима учинише топови квара. По Мариној заповести указаше се граду на бедему жене са метлама, ругајући се Вешелињи Фрањи.

Ово Фрањи веће догрдило; још те ноћи покуша са друге стране да заузме град. Већ му људи ускочили на бедеме, кад али појави се међу борцима Мара. Надалеко се чуло њено довикивање; надалеко с[е] видио калпак и . . . наскоро се окрен[е] бојна срећа; Вешелињи виде, где му уз[-] миче војска, виде, да и последњег борц[а] отисну Мара, виде, да га победила жена њега, који је у толико бојева одржао мег[-] дан и он . . . он мораде устукнути испре[д] жене.

За неколико дана престаде бој, а з[а] овим почеше опет ударати; а Фрања по[-] че снивати планове, да учини лукавство[м] што немога јуначким делима.

Одабрана дружиница ближила се град[у] по ноћи и тами, а вођа јој одапе стрел[у] и напери у град. На стрели је било па[р-] че хартијице, а на њему обећање, да ћ[е] онај, који изда Мурањ, богато бити на[-] грађен.

Неки Ердељац, који је био на страж[и] полакоми се. Сакрије цедуљицу, и показа једном верном другу. Један од њих јо[ш] те ноћи извуче се из града и оде, да пр[е-] говара с царевцима. Али за ово дозна[ше] брзо у граду. Ухвате обојицу завереника издајица, и одведу их пред Мару, да им су[-]

Осудила их — на смрт.

Узалуд је јадници на колени молили и преклињали, она остаде при своме.

У јутру долети стрела у табор цареваца, а на стрели ове вести: „што храброст не учини, то је узалуд лукавство кушало. Мара Сечијева зна за пријатеље Фрањине у граду; за то ће их лепо обдарити, за то ће их оба *узвисити.*“

Не прође ни један час, а оба Ердељца висила на врх града.

(Свршиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Ијона.

У Инаха, првог краља међу Пелазгима, била је ћерка једна, лепа као зора; звала се Ијона. О њу запе оком Јупитар, господар са Олимпа, баш кад је на ливади код Лерне чувала стадо оца свога. Разгори се вишњи Јупитар пламом љубавним, дође к њојзи у људском облику, па ју стаде заваравати лепим речима: „Блажен ли је, момо, онај, који тебе сме својом назвати; но обичан човек није достојан тебе; ти би заслужила да будеш нева вишњем Јупитру! Е, знај дакле, ја сам Јупитар. Не бежи од мене. Припека је несносна, хоће човеку теме да сатаре; ходи са мном у сенку дивнога луга, што нас ено тамо с лева мами у хладовину своју; што да се печеш овде на сунцу? Чега ли се бојиш, те не смеш ногом да коракнеш у шуму густу, у гудуре, по којима зверад хода? Та на што ли сам ја, но да те штитим? Ја, бог, у кога је скиптар небески, бог, који хитре муње на земљу шаље.“ Но мома се не даде заварати, потрча, да побегне, а страх јој самртни даде крила, те би зацело утекла била, да није бог по моћи и сили својој умотао био сав крај у црну тмину. Са свих страна обузе мому магла, па мораде застати, јер се бојала, е ће наснути на стену какву, или се стропоштати у реку. Тако паде бедна Ијона шака богу.

Јунона, краљица са Олимпа, већ се одавна била навикла на неверство мужа свога; толико и толико се пута Јупитар њене љубави одрекао, па замиловао коју од нижих богиња или чедо које људско. Али није могла Јунона да савлада гњев свој и љубомору своју, те ју пазила на сваки корак Јупитров, кад је по земљи ходио. Тако је и сад баш гледала у оне крајеве, где јој се муж без њеног знања бавио. Наједаред примети, како се бели дан на једном месту помутио нотњом маглом, па како се та магла не диже ни над реком, нити је испарење земљино, а ни иначе нема свог природног разлога. Било је то Јунони за дивно чудо. Као муња јој пролети кроз главу мисао, е јој је муж опет неверан; погледа свуд по Олимпу, али мужу ни трага. „Или се варам,“ рече сама у себи у највећем једу, „или ме муж и опет худо вређа!“ Повезе се тада на облаку једном са високог етира к земљи, па заповеди магли, да се разиђе. Јупитар је наслутио био, да ће му жена доћи, па да би своју љубавницу спасао од освете њене, брзо претвори лепо чедо Инахово у краву, белу као снег. Али је лепа мома и у том облику још једнако била лепа. Јунона је за тили часак провидила била лукавство мужа свога, па стаде фалити красно марвинче; чинила се свему невешта, као да ништа не зна, па запита, чија је то крава, одакле је, каквога је соја. Јупитар се нашао у запари; мораде слагати, да пресече жени даље распитивање; рече јој, да је крава из земље поникла. Јунона му бајаги поверује, али га замоли, да му поклони лепо марвинче. Шта ће сад надмудрени мудрица? Ако даде краву, изгубиће љубавницу; ако ли је пак не да, тек ће тада изазвати сумњу у жене своје, која ће јадници онда зацело брзо главе доћи! Реши се, да се за тај мах девојке одрече, те поклони белу краву жени својој; још је једнако мислио, да му жена не зна, ко је та крава. Јунона се бајаги као дете зарадовала дару том, те веже лепом марвинчету траку око врата, па ликујући одведе јадницу, којој је у животињском облику куцало очајно људско срце. Али се и богиња сама застрашила те krађе своје, па није мировала, док није си-

парницу своју поверила најпоузданијем чувару, а то је био Арг, син Аресторов, чудовиште од човека. Тај је изгледао богињи, да је најпоузданији за чувара, јер је имао сто очију у глави. Од тих се сто очију све два по два заклапала, а свих осталих деведесет и осам очију бдили су непрестано; очи су те биле понамештане по глави и напред и натраг. Аргу том даде Јунона Ијону, да ју чува, да не би муж њен, Јупитар, отету љубавницу своју могао одвести. Испред Аргових сто очију смела је Ијона, крава, преко дан пасти на паши; Арг није одилазио од ње далеко, па ма где да је стао, могао је видети робињу своју; и кад би јој леђа окренуо, била би му Ијона пред очима. А кад би сунце село, затворио би ју, па би јадници око врата сапео окове; горка трава и лишће било јој је рана; постеља јој је била тврда земља, коју јој свагда нису ни травом посипали; пила је из баре мутне воде. Често је заборављала Ијона, да није људско створење, па је хтела, да дигне руке, да замоли у Арга милости; тада би тек видила, да нема руку више. Хтела га је благом речи да троне, али би јој тада са уста одјекнуло мучање, те би се од свог рођеног гласа заплашила; та глас ју је тај подсећао, да је претворена у марвинче са себичности отимача свога. Није Арг остао с њоме све на једном месту, јер му је тако Јунона била наредила; надала се Јунона, да ће Ијону тим сигурније сакрити испред мужа свога. Зато чувар Ијонин пође с њоме по свом крају, те тако Ијона дође с њиме у стару своју постојбину, на обалу реке, где се дететом толико пута играла била. Тада виде први пут свој лик у води; кад угледа у води крављу главу са роговима, сва се престрави, па стаде бегати сама од себе. Ни сама не знаде, како дође до сестара својих, до оца свога, Инаха; али ју ни отац ни сестре не познадоше. Инах помилује лепо марвинче, па му даде лишћа, што га је покидао са оближњег џбуна; Ијона му у захвалу лизне руку, па ју овлажи пољупцима и потајним, људским сузама. Али старац ни сањао није, кога милује и ко њему руку лиже. Најзад јадници дође сретна мисао; дух јој се није променуо у животињском облику. Стаде ногом писати писмена, па тиме оца свог учини пажљивим, те јој отац у прашини прочита зао глас, да је пред њим рођено му чедо. „Авај мени несретнику,“ узрази старац, кад то сазнаде, па се обеси о рог и врат ћерке своје, „тражио сам те по свом свету, па гле, какву ли те затеког! Куку мени, мање ми је терета било, док сам те тражио, него сад, где сам те нашао! Што ћутиш? Не можеш ми, је ли, ни речце једне рећи у утеху; могла би само мучати, кад би хтела, да ми одговориш. Баш сам ти ја луд човек био! Све сам овамо у самоћи сневао, како ћу довести зета себи честитога, војна теби угледнога, па сам мислио само на буктиње сватовске, на венчање. А гле, шта би од тебе!“ Арг, свирепи чувар, не даде несретном оцу, да срцу одлакша туговањем, него му отме Ијону, па је одведе на пусту пашу. Сам се затим попне на врх брега једног, па стаде са стотину очију својих зверати на све четир стране света.

Јупитар није могао дуже сносити патњу ћерке Инахове. Дозове милог сина свога, Меркурија, па му нареди, да клетом чувару Ијонином извади очи. Меркурије метне крила на ноге, у моћну руку своју узме палицу, којом успављује, а на главу метне путнички шешир свој. Тако се са двора очиног сађе на земљу. На земљи скине шешир и крила, а задржи само палицу; изгледао је тако као пастир; доваби козâ, па их потера на далеку дубраву, где је Ијона пасла, а Арг стражарио. Кад је дошао онамо, извади фрулу, што се зове сиринга, па стаде свирати тако умилно, како ће човек ретко чути од земаљских пастира. Јунонином се слузи допао необични звук тај, па устане са стене, те повиче: „Ко си, да си, честити свирче, не би згорег било, кад би се мало овде уза ме на овој стени одморио. Нигде нема боље паше за марву, него што је овде, а видиш ваљда, како је за пастира угодан хлад дрвећа овог, што је тако на густо засађено!“ Меркурије захвали, попне се на стену, па седне уз чувара, те стане с њим разговарати; тако се station заразговорили, да је прошао дан, а Арг није ни осетио. Стадоше му се очи склапати, јер је био санан; Меркурије тада узме опет фрулу, па засвира, како би га сасвим у сан уљуљао. Али Арг није с ума смећао, да ће

му се господарица ражљутити, ако робињу остави без окова и страже, те се стаде борити са сном; у једне му је очи сан већ ушао био, али су друге зато биле будне; Арг је пазио добро, да га сан сасвим не савлада; да би разговором растерао сан, запита Меркурија, како се пронашла фрула. „Хајде де, приповедићу ти," вели Меркурије, „ако само још у овај час ноћни имаш толико стрпљења и пажње, да ми приповетку саслушаш. У снеговитој гори у Аркадији живила је славна једна хамадријада (нимфа); звала се Сиринга. Шумске богове и сатире очарала је лепота њена, те су већ одавна наваљивали на њу просидбама, али им се она увек знала извити. Бојала се брачног ига, па је желила, да целог века остане неудата, те да, као и Дијана, проводи у лову и хајци. Најпосле угледа ју и силни бог Пан, кад је прошао кроз оне шуме, приђе јој, па ју запроси, а сигуран је био, да га неће одбити; уздао се у своје боговско достојанство. Али му нимфа не услиша молбе, него стаде бегати од њега по непроходним пустињама, док не дође најпосле до споре, песковите реке Лодона; ту се мораде зауставити. Стаде преклињати покровитељку своју, Дијану, да се на њу смилује, те да ју преобрази, пре, но што је Пан ухвати. У то ево ти и Пана, долетио, па обухватио нимфу, да јој не да прећи преко реке; али сав претрне, кад му се у рукама створи трска, уместо нимфе; гласни му уздаси нађоше одјека у трсци, те се понављали тужном мелодијом. Чар дивне мелодије те утеши превареног бога. „Е па кад је тако, преображена нимфо," узрази у болном заносу, „то нека се и овако веза наша не раскине!" Одсече трску, расече је на неједнаке делове, па их затим воском залепи једно о друго; фрулу ту назове по имену дивне хамадријаде, те се од то доба фрула та зове сиринга . ."

Тако је приповедао Меркурије, а ока није скинуо са стоока стражара. Још није свршио био приповетку, а већ се једно око за другим стало заклапати, па се најпосле свих сто очију заклопише. Тада умукне боговски весник, чаровном својом палицом додирне једно за другим свих сто трепавица, па их тиме још јаче успава. Па кад је стооки Арг заспао као мртав, Меркурије брзо зграби мач, што га је под кабаницом својом пастирском носио, те му скине са рамена главу. Најпре глава спаде са стене, па онда труп, те обојадисаше камење силном крвљу.

Е тако се Ијона ослободи, па без окова одјури одатле, а још је била у животињском облику. Али је оштро око Јунонино приметило, што се збило на земљи. Измисли нову муку за своју супарницу, па јој пошље обада, који несретницу уједе, те у мал' те не сиђе с ума. Муке те гониле су сиротицу по свом свету, до Скићана, на Кавказ, к Амазонкама, до цимерског Истма, на језеро меотско; затим преко у Азију, па најпосле иза дугог очајног лутања у Мисир. Кад је јадна Ијона дошла до Нила, клекне на предње ноге, савије врат натраг, па дигне неме очи ка Олимпу. Јупитар се растужио, те се винуо к жени својој, Јунони, савио јој руке око врата, па ју стао преклињати, да се смилује на сирото девојче, што није ни криво, ни дужно његовом греху. Закуне се водом доњега света, којом се богови заклињу, да ће се одрећи Ијоне. Јунони је за време те молбе допирало до ушију тужно крављe мучање. Попусти тада краљица над богињама, па даде мужу своме власт, да врати сиротој Ијони људски облик. Јупитар слети на земљу, па се пожури к Нилу. Кад је дошао онамо, помилује краву руком по леђи: па да видиш чуда. Длаке попадоше са говечета, рогови се угнуше, очи постадоше мање, њушке нестаде, створише се усне, вратише се плећа и руке, нестаде и папака, од краве ништа друго не преостаде, осим лепе беле боје. Сва преображена дигне се Ијона са земље, па се исправи у људском облику, а сву ју озарила лепота. На Нилу роди Јупитру Епафа, а народ ју је ту штовао као богињу, јер је видио, како се преобразила и спасла, те је дуго владала као царица у тој земљи. Али ју још сасвим не мимоиђе гњев Јунонин. Побуни ти та дивљачки народ, Курете, те украдоше Ијони млађано чедо, Епафа, па тако Ијона наново пође по свету, да тражи украденога сина. Најпосле поубија Јупитар Курете громом, а Ијона нађе сина свог на граници Етијопије, врати се с њиме у Мисир, па му даде, да с њом заједно влада над Мисиром. Епаф узме за жену Мемфиду и роди с њоме Либију, по којој се земља Либиia

називе. И матери и сину подиже после смрти њихове народ око Нила храмове и уврсти их обоје у богове, њу као Изиду, а њега као Апида.

(Наставиће се.)

УГЉЕНА КИСЕЛИНА:

ГЂЕ СЕ НАЛАЗИ У ПРИРОДИ, ОТКУДА ТАМО, КАКО СЕ ПРАВИ УМЈЕТНО, ЊЕНА СВОЈСТВА, УПОТРЕБА И УЛОГА У ПРИРОДИНОМ ДОМАЗЛУКУ.

Угљена киселина је хемично тијело, састављено из једног атома *угљика* и двају атома *кисика;* њена формула је CO_2. Полаг ове требала би да се зове *анхидрид угљене киселине*, но јер се *он не једини с водом*, назива се обично тако.

Угљена киселина налази се у природи слободна, *нејединњена* са другијем тијелима, понајприје у ваздуху; осим тога пробија близу *вулкана* кроз пукотине и расјелине из земље, те твори такозване *муфете* (Moufettes). Познато је, е је ваздух *механична смјеса* двају гасова: *кисика* (Oxygenium) и *душика* (Nitrogenium), осим њих наћи је *водене паре, угљене киселине,* мјестимице и другијех гасова. Угљена киселина ишчезава по своме објаму према прва два гаса, узимају, да је има 0·03—0·04 %.

Као најзнаменитија муфета биће *пасја шпиља* (grotta del cane) у флегрејскијем пољима, близу *Напуља*, крај *језера Ањано* (Lago d' Agnano). Ако дође странац, да разгледа ту 3 мтр. дубоку, толико дугачку, а мало више од 1 мтр. широку подземну шпиљу са зеленкастијем стијенама, мора се пријавити кључару, који станује у оближњем селцу. Тај ће га тамо одвести и на његове очи извести неколика експеримента (покушаја). Угљена киселина држи се земље, подлоге, заузимље у ваздушном простору најниже мјесто због своје *веће посебне* (специфичне) *тежине,* — те кад овај тумач кукавно *пашче* унутра силом убаци, стане грцати и гушити се, па да се брже боље не извуче на ваздух — гђе се једва поврати — би се и угушило. За други покус служи му набијена пушка, која у тој *пари* (Dunst) неће да састави, укреше варницу.

У *Оврњу* (Auvergne) има такијех муфета доста. У *Eifel*-у, око *Laacher*-језера има до хиљаду *кисељака,* угљена киселина извија се не само из овијех врела, већ из земље и пукотина по бреговима. Једно врело у *Marienbad*-у дава на годину 1,314.000 куб. ст. угљене киселине; у *Пирмонту* 1,266.000 куб. ст., оба врела у *Mainberg*-у 10,512.000 куб. ст. Најбогатији извори јесу у сјеверо-американској покрајини „*Utah*," на западној страни „*Rocky-Mountains*," (Felsengebirge).

Ње је *доста* у многијем врелима, *водама,* и дава им нека својства. То су познати *кисељаци* (Säuerlinge), н. пр.: Селтерс, Рохич, Јамница, Ласиња, Апатовац, Кисељак и др.

Помало је има у *свакој води,* а нешто је обичнога и у *рудницима угља.*

У пиви, шампањцу и новом вину има је такођер; она чини, те нам ова пића језик „*режу,*" кад их пијемо.

Још више налази се ње *јединене* са другијем елементима. Као *калцијумкарбонат* наћи ју је у сва три природна царства.

У царству животиња је овај карбонат нуз калцијумфосфат главни саставни дио *костију* и *зуба кичмењака* (Wirbelthiere); онда *љуштура, корала, кућице пужева, љуине птичијех јаја, рачијех спмара; бисера, креде* и др. (опширније: Schmarda, Zoologie, 2. Auflage, стр 12).

Инкрустације (превлаке) биљака фамилије *Charæ* и *Saxifrageæ* потичу од калцијумкарбоната.

Али је ово све премало спрам оне множине њега, која као *руда* (минерал) сачињава огромни дио земне коре, творећи гђе-гђе низове брегова. Од те масе имамо двије врсти руде, које се разликују по своме облику: те су *калцит*) и арагонит.**)* И у *доломиту***)* има ове масе, но смијешане са *магнезијумкарбонатом,* који се и сам за се налази као руда *магнезит.*

Још су важни *карбонати:* гвожђа, бакра, олова, баријума, мангана, цинка и т. д.

*) Од латин. ријечи: calx = клак, креч.

**) Од налазишта у Арагонији.

***) У почаст геогносту и професору Dolomieu-у.

Толико се угљене киселине налази једињене у природи, да би све животиње и биљке загушиле се, кад би њу кроз какав *агенс* са којом другом киселином те хемичне везе лишити могли. —

Угљена киселина (Kohlensäure) *прави се непрестано у природи на свијем мјестима земље:*

а.) Тамо, гђе вулканске силе још и сад дјелују, или већ дјејствоваше.

б.) При сагорјевању дрва, угљена и свијех ствари, које садрже у себи *угљика* (Carbonium). Код овога хемичног процеса једини се *угљик* горљивијех тијела са *кисиком* ваздуха и чине *угљену киселину,* која са осталијем производима у *диму* одлази. Само онда, кад је доста ваздуха, постаје угљена киселина, другач се прави *угљенов кис*: гас, који гори модријем пламеном, кад се упали, — и тад текар прелази у угљену киселину. Све до год. 1780, док *Лавоазије* није доказао, да се збиља овако *горење* свршава, држаху, да у сваком горљивом тијелу има посебна *горућа материја: флогистон* прозвана.

в.) Ако су биљке и животиње лишене живота, гњиће и распашће се, ако су извргнуте упливу ваздуха, влаге и извјесне топлине. Ту се ствара и угљена киселина поврај многијех загушљивијех гасова.

г.) Код прављења *жестокијех* пића: *вина, ракије, пиве* и *кисања хљеба.* У зрњу зрелога грожђа има *гроздовног шећера.* При *вријењу* распада се он на алкохол и угљену киселину. Исто тако развија се, кад се прави ракија из шљива, но приређује ли се из *кумпјера* (кртоле), ражи и др., онда се мора као и код печења *пиве* из *јечма* понајприје *скроб* (саставина тијех материјала) превести помоћу *диастазе* у *гроздовни шећер.* Кад он стане врпјети, распада се и отпушта у ваздух угљену киселину. —

Хљеб се прави, ако се просијано брашно (боље храни непросијано) с водом, соли и квасцем умијеси и натаре. Осим *скроба* (Stärke) има у брашну *гњеце* (Kleber) и анорганичнијех соли. *Квасац* претвара *скроб* у *декстрин* и *гроздовни шећер,* а овај се доцније распада у алкохол и угљену киселину. Ова киселина тежи, да се пробије кроз тијесто, но јер је *гњеца* растежљива, браниће јој то. Будућ се он (угљ. кис.) у тијесту накупља, с тога се оно и диже, буји. Кад се те *докисале* главице испеку, није више она унутра, отишла је у ваздух; она мјеста, гђе је била, остану празна, шупља. —

д.) Кад се прави *клак* (креч) из *обичнога камена,* приреде се *клачине* (кречане) и запале. Том топлотом изгони се угљена киселина, а остаје *живи, негашени клак* (калцијумоксид).

ђ.) Људи и животиње непрестано *дишу,* увлаче ваздух у плућа, откуда *кисик* прелази у крв, а њоме по свему тијелу. На том путу замеће *кисик* знатне *хемијске* промјене, руководи их, — и као крај тога *оксидисања* биће нагомилање угљене киселине у крви. Чим ова — венозна — плаветна крв доспије у плућа, провлачи се угљена киселина (са воденом паром) кроз опну *капиларнијех судова* и ону *ваздушнијех мјехурића,* те се скупља у њима (мјехурићима), док је свестрани притисак на плућа не потисне ван, — то се зове *издисање.*

е.) И код *дисања биљака* (бива по ноћи кад није свјетла) покреће удисани кисик читави низ промјена, од којијех и живот њихов зависи. И њиховоме тијелу одузима неки дио *асимилованога* (усвојенога) *угљика,* твори угљену киселину, која у ваздух одише. —

Узмемо ли комад *креде, мрамора* или друге које одлике *калцита,* те га прелијемо *солном киселином, сумпорном киселином* или *душичном киселином,* пјенушиће и шуштаће нешто, а примјетићемо, како се извија неки гас. *То је угљена киселина.* Немамо ли *Кипова апарата,* којијем би у свако доба то опажати могли, добра је и навадна *справа за развијање гасова.*

Нахватамо ли угљене киселине у неколике посуде, можемо редом испитивати њена својства, која ево навађамо.

Угљена киселина упозната је год. 1757 од *Black*-а, а год. 1781 открио је *Лавоазије* (Lavoisier) њен хемични склоп, који у почетку наведесмо. Она је на обичној топлоти *гасовита;* плава *лакмус**) хартија *црвени,* ако се нада њу нанесе. Постоји ли иза тога мало на ваздуху, поврати се опет плава боја, јер

*) Модра боја, добива се из биљке Lecanóra tartárea, или Rocélla tinctória.

је угљена киселина *исхлапљива. Мириса* је шкакљајућега, *укуса* мало накисела. Она је за *подруг* тежа од ваздуха, за то се скупља на дну шпиља, пећина, провалија и бунара, остаје и на површини земље, гђе из ње излази, ако нема *промахе.* У свакоме случају потискује ваздух у вис.

Јер се запаљена *свијећа* на мах *утрне*, чим је унесемо у угљену киселину, моћи ћемо се њоме послужити, да се освједочимо, нема ли је у ком простору. Дешава се често, да се људи онесвијесте или угуше, ако нагло уђу у *конобе* (пивнице, подруме), *у којима много младога вина ври, кипи.* С тога препоручују, свијећу пред собом турати, кад у таке просторе залазимо. Ако се не угаси, није опасно. Утрне ли се, мора се уклонити та опасна угљена киселина, а то бива добром вентилацијом, или ако се запали снопић сламе или добричак пушчанога праха. Неки мећу *гашенога* клака унутра, да упије у се угљену киселину, *да је једини.*

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

МУРАЊСКА ВИЛА.

„Отма Мурањ-града," као што назва З. Ј. Јовановић, у свом препеву чувено песничко дело Јована Арања *Murány ostroma* (Опсаду града Мурања) врло је омиљена песмо-приповетка у Мађара. У листу овом излази у преводу ево иста приповетка из пера признатога приповедача Сахер-Мазоха, који је и нашој читалачкој публици довољно познат по толиким ваљаним преводима нашега вредног преваћача Саве Петровића и других. Превод пак овај сад у „Јавору" повода нам даде, да ову популарну, понарођену приповетку мађарску поближе прикажемо уз припомоћ врснога српскога стилисте и колеге нам; то чинимо већ и за то, да би по могућству и већма илустровали с почетка поменути дивни расад, препев омиљенога нам Змај-песника.

Мара Сечијева, млада и прелепа удовица Бетлена ердељског, пристане у заверу старијег Ракоција, и подухвати се дела и јунаштва, да горску тврђаву, Мурањ, у гемерској жупанији год. 1644 брани и одбрани од цареваца и војсковође им на челу, Фрање Вешелињија, капетана града Филека. Бранила град и могла га одбранити; али љубав и у те делије-жене јача била од јунаштва женског. Мара пошла за Вешелињија и била му љуба до гроба, као што читаоци из приповетке ове виде и сами. Тај, не баш знатан догађај у историји мађарској постаде песмом и попевком велезнаменит у песништву мађарском. Ст. Ђенђеши (рођен 1620, умрьо око 1704) савременик и чиновник реченога Ф. Вешелињија на двору му, а по том и посланик саборски и вицишпан гемерски — спевао је поменути догађај, опсаду Мурања, одмах после тога и добио за то уздарја од лепе Маре Сечијеве, тада већ Вешелињијеве, ни мање ни више, већ баш спахилук, село *Бабалушку. Песници, песници српски и песништво српско, хоће-ли се кад и у нас родити толика меценаткиња, ма и не делила спахилук за песму?*

Ђенђеши назва ову своју песму-приповетку „Márssal társalkodó murányi Vénus" (С Мартом, Богом рата, другарица Венера, богиња љубави), испева је у 3 песме и на свет издаде у Кошицама (Кашау) год. 1664. Ђенђеши је најближи последник и премац начелника мађарске јуначке песме, грофа Николе Субића - Зрињског, праунука славнога јунака истог имена и презимена. Овај Никола Зрињски прослави се мађарском песмом ове врсте: опсадом града Сигета, славним делом јуначким свога прадеде, које он назва латинским именом: „Obsidio Szigetiana" (Опсада Сигета) а брат му Петар преведе на хрватски у делу свом „Сирени Јадранског мора" (изишло 1660 у Млетцима).

Како је певанија ова Ђенђешијева омилила била Мађарима, види се прво по томе, што је у своје доба у назад потисла то исто тако мило и драго, сад баш поменуто песмотворно дело Зрињског, а друго и још већма и

отуд, што након, мал' не двеста година, спева Карло Кишфалуди по њему драму у 4 радње „Szécsi Mária vagy Murányvár ostromlása (Мара Сечијева, или опсада Мурањ-града), приказану први пут у Пешти 1820. год. А по томе највећи мађарски песник Шандор Петефи *(Александар Петровић)* своју ремек песму „Szécsi Mária" г. 1847 и одмах за тим и врњњак му и сапесник, Јован Арањ, познату нам певанију истог догађаја „Murány ostroma" год. 1848. Наш драги З. Ј. Јовановић пресади нам тај прекрасни песмотвор мађарски и у наше песништво год. 1878. под познатим и из почетка поменутим насловом: „Отма Мурањ-града. Намери се ту јунак на јунака, песник на песника, Змај Јован на Арања — те не преведе, већ управо препева то диво дело песме-приповетке мађарске. Приказујући кратку ову историју „Отму Мурањ-града," не може нам се на ино, а да и овом приликом (као оно у 6. броју „Јавора") и опет својски на срце не метнемо Змај песнику Јовану, скромну жељу, да нам исто тако препева и гореспоменуту Петефијеву песму „Мару Сечијеву."

Марко Кречаровић.

БЕЛЕШКЕ.

(Предавање Ђ. Рајковића.) На вечерњој забави, коју је српска новосадска читаоница приредила заједно с певањем, играњем и томболом, зборио је заслужни српски књижевник, врли наш сарадник, г. Ђорђе Рајковић „О генералу Љубибратићу и његовој жени Еуфимији." Г. Рајковић није новајлија на том пољу. Кад се год у листовима објави, да ће он предавати, публика у напред зна, да ће чути што ново и занимљиво, те поврви листом. Живот генералов (који ће се штампати у „Летопису" Матице Српске) нацртао нам је предавач оном вештином, којом је у „Јавору" од године 1875 и живот генерала Михаиловића описао. О генералу Љубибратићу, који је био и грађанин новосадски, изнео је предавач на видик важне и занимљиве податке, које је неуморним трудом сабрао у оновароошкој архиви. Било је на забави и више господе официра, Срба, који су, као што се приметило, са задовољством говор саслушали. Из живота генералове жене Еуфимије особито је скупљени женски свет с пажњом пратио слике, које је предавач развио. Кад се к овоме дода, да је стил предавачев особито гибак, да су му изрази топли и нађени, онда се може веровати, да је својим говором оставио најпријатнији утисак, што је и публика силним повлађивањем засведочила. —а

РАЗНО.

(Корист од суза.) Један славни научењак подноси овај предлог: Као што је познато у сузама, кад се хемијски испитају, нађе се један део кујњске соли. С тога би се сузе наших женскиња могле употребити као богат извор за добивање соли. Кад на пр. очепимо којој госпи псетанце накрилче — ето ти нам соли, да можемо посолити комад хлеба са путером; кад муж не да жени да иде у илице — ето ти суза, из којих се може добити соли за читаво буре харинга; кад коју женску љубазник изневери, па ако ова не нађе одмах новог љубазника, ту би одмах могао добити соли за велику породицу на неколико година. Него би ваљало од самих женскиња у тајности држати, да оне у себи имају стоваришта соли из Вјелички и Мармароша, јер многе својим мужевима и онако често пресоле не само „супу," него и живот!

(Кртола у Европи.) Једне трговачке новине у Чикегу приповедају ово: Данас нико не би веровао, како су некад владе и народни економи имали велике сметње и кубуре, кад су хтели да пренесу кртолу (кромпир) у Европу. У Француској се једва успело неким лукавством, да народ прими ову нову храну, и да је сеје: Апотекар Пармансије (тако се приповеда), кад је видео, да народ никако неће кромпир да сеје, а он посеје врло велики део своје њиве кромпиром, и кад су сазрели, а он објави: „пошто је та нова храна, коју он има на својој њиви, одвећ скупа, то је он од краља добио заштитни лист, те ће овај онај, који би се усудио, да му коју кртолу украде са њиве, биће најстрожије каштигован." Ово је помогло. Тежаци су долазили потајно ноћу, ископавали кромпир, крали га и код куће кували и кошталии, па им се јако допао. За кратко време сав је кромпир са апатекарових њива био покраден (а он је то и хтео) и силни тежаци сејаху идуће године покрадени кромпир на својим њивама, те се тако мало но мало одомаћио у Француској и даље по Европи. Апотекару Пармансијеру рекао је краљ једном приликом: „Ви сте измислили лебац за сиротињу," а и академија наука наградила је његово дело, у којем је обраћао пажњу нацијоналних економа у време глади на кртолу.

(Нешто о Вотјецима.) Ово племе спада међу уралске народе и обитава на обим обалама реке Вјетке. Они без сумње спадају међу највеће тврдице на свету. Кад Вотјек сто фуната брашна у граду прода, скањива се, били, не били земичку за две копејке купио, да њом децу код куће обрадује. Такав један Вотјек дође једаред к лечнику у град, повезавши са собом остарелог слепог оца, да га да, да се излечи, и том приликом разви се овај дијалог међу њиме и лечником. — „Баћушко, чуо сам, да умеш очи да правиш, ево мог слепог оца, можеш ли му очи да направиш?" Лечник прегледа старца и изјави, да му може помоћи. „А пошто ће то бити?" упита Вотјек. — „Десет рубаља," одврати лечник. — „Баћушко, то би било сувише; ако хоћеш, даћу ти шест рубаља."

— „Па добро, ја ћу се са шест рубаља задовољити." Вотјек се мало промисли, па онда ће: „Даћу ти три рубље, баћушко, па му начини само једно око, он је и онако већ стар, па ће му и то бити доста." С.

(Сребрна и златна пушчана зрна.) Једна стара индијска прича приповеда, да индијско племе Апаси злато и сребро на пуцање употребљују, а то је недавно и доказано. Мексикански неки официр иђаше у потеру за Апасима, и тако дође и продре у неку шпиљу, у којој нађе на множину мушких и женских, то саљеваху зрнад за пушке. Метал, из ког су они што зрневље правили, било је чисто злато и сребро, које су они у близини те шпиље копали.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 4.

САСТАВИО ЈОВО С. ВОЈНОВИЋ.

је	це-	слит'	ка	не-	свет	дру-	ни-	пут
ни-		ње	о		пи-	ви-		нег'
гов	е	ће	ка	не-	ги!	јем	три-	ше
па	сти-	вац				је	и	не-
но-		пи-				во-		га
не-	клет	че				јад	ког	ља
пи-	је,	ко				у	сто-	тре
без		ка				па		ту-
не-	је	ком				ги	ге	ће
го-	дра-	ве!				ви-	у	мам
го-		не-				дра-		дит'
ге	ве	ње-				да	не-	ви-
ре	ми-	су				ну	мам	га
све		па				мре!		ца
ће	цу	слит'				нов-	ту-	не-

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 3.

Ти се смешаш, ти се чудиш,
Што сам удиљ ведар, вољан;
Нисам богат, нисам славан,
Па ипак сам задовољан.
Ја не тражим пуне врте
А нађем ли само стручке —
Ја их љубим, ја их пазим.
Ја их држим оберучке.

Разрешили: Гђца Јулка Грујићева у Силбашу; гђа Милева Турек у Карловцима; гђца Зорка Рончићева у Вуковару; Милева Р. и Милева Јовановићева у Перлезу; Софија Димитријевић и Анка Будаји у Н. Саду; Ленка Г. у Марковцу; Драгиња Теодоровић у Сивцу; Кат. Јегдићка у Оросламошу; Анаст. Коњевић у Загребу; Видосава Станковић у Стапару; В. Веселиновић у В. Кикинди; Љубица Лапчевић, Јелена Кумановић и Љубица Лукач у Сасама; Емилија Теодоровић у Вуковару; Јелена Пошмуга у Плашком; Кат. Тошић, Сидонија и Марина Тапавица у Добановци; Зора Живковић у Загребу; Марија Д. Ранисављевић и Ленка Алексијевић у Панчеву; Драгиња Шовљанска у Ст. Бечеју; Марија Бичанска у Н. Саду; Мара Н. у Чакову; Ленка Ј. Гердец, учитељица у Вршцу; Матилда Тошић у Вел. Срп. Ст. Миклушу; гђа Фаншета Халас у Огулину; — г. г. Ф. Таца у Грђевцу; Божидар Борђошки у Врбасу; Лазар П. Николић и Јован Стојшић у Н. Саду; Душан Сперњак у Панчеву; Мита Радосављевић у Митровици; Миљко и Ст. Кумановић у Карловцима; Сава Стојаковић и Јов. П. Јовановић у Пожези; Свет. Михајловић у Вуковару; Ђока Молдован у Питешту (Румунија); Радивој Ј. Кошутић у Н. Саду.

РЕШЕЊЕ „ЗАДАЋЕ" У Бр. 7.

Кад се небесноме знаку *„Две рибе"* одузму два крајња слова, добијемо *„Двери"* — небесна врата.

Ову је задаћу решила прва (и до сада једина) гђца Савета Поповићева у Панчеву, која дакле добива у награду целу годину „Јавора" за г. 1881, претплаћен од г. Н. Н., који нам је речену задаћу и послао.

ОДГОВОРИ.

Неки млади пријатељи одавде из Н. Сада шаљу нам решења загонетака или у неплаћеном, или пак у недовољно (са 2 новч.) франкираном писму, те ми незнајући шта је у писму, примасмо до сада и плаћасмо по 6 и 4 нов. поштарине. Но сада најављујемо, да таква писма нећемо више примати (осим од наших познатих и припознатих сарадника), а решења загонетака и коњичких скокова најзгодније је слати картом дописницом.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 10. У Новом Саду, 8. марта 1881.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео

СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Наставак.)

II.

Изврсном добротом херцегиња предусретне странца. Она га сама прикаже принцези Софији, и име *Ларун* као да је томе лепом детету познато било; она лако порумени, и учини јој се као да је чула, да је пре тога у француској војсци служио. Барон беше сигуран, да јој то нико други, ван Зроњевска казао није, беше тим сигурнији, када јој поглед са неким саучешћем на њему, као на каквом познатом почиваше.

„Ви сте овде страни,“ рече херцегиња, „још нема ни један дан, од како сте у варощи, дакле још вас нико није могао подмитити; ја вас молим, будите нам судија; може ли бити у природи тајанствених сила, које — које, како само да се изразим, које нам, када их дрско изазовемо, несреће нанети могу?“

„Ви сте пристрасни, мати;“ рече принцеза живо, „ви сте већ и вашим питањем пажњу баронову обратили. Реците ми само, кад би случајно у размеру од више година с једне куће мало по мало шест црепова пало и неколико људи убило, зар ви не би више покрај те куће пролазили!“

„Зашто не? то би само у тим цреповима тајанствене силе лежале, које —“

„Како несташно,“ упадне му херцегиња у реч, „хоћете да ме мојим тајанственим силама отерате; али само лагано; сравнење, што је Софија навела, није баш сходно.“ —

„Но, одмах ћемо видети, коме ће барон за право дати,“ рече она; „ствар се састоји у овоме: Ово је врло лепа опера, играју све могуће комађе, ново, старо једно преко другог, само *једно* не, најлепшу најдивнију оперу, коју ја познајем; на страном земљишту сам је први пут чула; прво, што сам учинила, када дођох амо, беше то, да сам молила, да ју овде играју, и никад ми жељу неће да испуне! А не зато, што би можда тешка била, не, узрок је управо смешан.“

„Па како се зове опера?“ запита странац.

„Отело.“

„Отело?“ заиста диван комад; па ни мене не усхићује ни једна свирка тако, као та, па се по неколико дана осећам

свежим, да не речем светим, када последњу песму Дездемонину уз арфу певати чујем.“

„Чујете ли? Он долази из Петрограда, из Варшаве, из Берлина, бог зна одакле, — нигда га не видех, па ипак Отела тако цени. Морамо га још једном видети. Па зашто да га не представљају? Због једне скаске, у коју данас више нико не верује.“

„Немојте се исмевати,“ рече кнегиња, „мени су позната факта, од којих се грозим, када на то помислим; али ми говоримо нашем судији у загонетци, претставите себи, да ли је то ужасно, када се сваки пут, кад год Отела дају, ватра појави.“

„Ах, опет једно сравнење, упадне јој Софија у реч.

„Не, кажу да је горело,“ настави мати. „Отела су први пут као драму од Шекспира приказали, још пре педесет година, говорило се, да се, кад год су Отела давали, не зна се од куда и зашто, ма каква несрећа догодила; увек је било ватре после представе Отела. Покушало се, да се Отело дуго не игра; затим га опет даваху — онај несретни случај се опет повратио. Ја се сећам још као данас, када је Отело, пошто су га у оперу претворили, први пут представљан; ми смо се пре тога дуго смејали несретноме црнцу, где је музикалним постао. — Дездемона је погинула, после неколико дана паде још једна жртва. Случај наступи опет, па за то више никада нису давали Отела: оно је будалаштина, али је истина. Шта велите ви на то, бароне? али кажите искрено.“

„Ваша светлост има потпуно право,“ одговори Ларун пола озбиљно, пола иронично; „ако допустите, ја ћу вам једним примером из сопственог живота вашу тврдњу засведочити. Ја сам имао једну неудату тетку, беше то непријатна особа; ми деца звали смо је „тетком од перја,“ јер је на шеширу велика пера носила. Као код вашег Отела, беше и код наше „тетке од перја,“ говорило се, да, кад год тетка дође, морало се једно од нас разболети. Ми смо се томе смејали, али болест је увек наступила, и ми смо се већ тој судби привикли, па кад год је тетка дошла у походе, спремали смо се за болест, па и самог доктора смо дозвали.“

„Смешна особа, таваща тетка,“ повиче принцеза смејући се. „Чисто је могу себи да представим, како је пружила своју пернату главу из кола, и како деца беже од ње, као да је куга по њи дошла, јер ни једно неће да је болесно, и како слуга мора у варош да трчи по доктора, јер је дошла „тетка од перја.“ Богме сте ви имали ваљану тетку!“

„Доста о тој ствари,“ прекиде јој реч кнегиња озбиљно, скоро љутито; „не треба о таковим стварима олако говорити, и што се опорећи не може, и чија се природа ипак никада растумачити не да. Тако је и са мојим Отелом,“ дода љубазно. „И баш вам се неће дати да га видите, бароне, морате тај вами омиљени комад на другом месту гледати.“

„Па ипак ћете га видети,“ шапуташе му Софија, „морам још једном песму Дездемонину чути, и њу на позорници видети, ма ја сама жртва те представе била.

„Ви сами?“ запита странац изненађено; „ја сам чуо, да тај ђаволски црнац само *пали*, а не *убија?*“

„Ех, та то беше само сравнење материно!“ шапуташе још тише, „скаска је та много грознија, опаснија.“

Коровођа да знак, да се почне, интродукција другог чина отпоче, и странац устане, да из кнежевске ложе изађе. Херцегиња га је милостиво отпустила, али узалуд се обзирао за послаником, овај се већ одавна у своју ложу вратио. Двоумећи, да ли треба да иде десно или лево, стајао је у ходнику, када му једна топла рука његову стиште; погледа горе, беше то гроф Зроњевски.

III.

„Дакле ипак сам добро видео?“ повиче гроф, „мајоре, храбри мој мајоре! Како све оживи у мени! Заборавио сам оних несретних тринаест година; опет сам

весели лансјер, као и пре! Vive Poniatowsky, vive l'emp —"

„За име божије, грофе!" упадне му странац у реч; „помислите, где сте! Зашто призивате те мртавце? Њих је нестало; дајте мртвима мира!"

„*Мира?*" одговори онај; „та то је баш оно, што ја не могу; о да сам бар међу оним мртвима! Како би мирно, како би трпељиво боравио! Они спавају, храбри моји пољаци, па никакав глас, ма како снажан глас био, не би их пробудио. Зашто да мени није слободно одмарати се?"

У очима лепа човека севне страстан плам, усне му се склопе бо̂но; пријатељ његов гледаше га саучешћем, не беше то више весео, јуначан младић, као што га је у војсци оних веселих дана гледао; поверљиво смешење, које га је иначе тако привлачило, замени озбиљност, око које иначе беше пуно милоте, пуно пријатна расположења слободно и отворено около себе гледаше, изгледало је као да сваки предмет неповерљиво испитује, као да хоће да га прободе, тавна румен, што му образе покриваше, беше само одсјај овог цвета младости, која му стече име *лепа* пољака у дворанама париским, па ипак, и после ове велике промене, коју време и несрећа проузрокова, морало се признати, да принцеза Софија заслужује, да се извини, што се с њиме у одношај упустила.

„Ви ме погледате, мајоре?" рече овај по кратку ћутању, „ви ме посматрате, као да хоћете да изазовете старо време из мојих црта? Не трудите се узалуд; много се што-шта променило, та и човек се мења са судбом својом!"

„Ја не налазим да сте се јако променили," одговори странац, „ја сам вас на први поглед познао. Само једно не налазим онако, као што је то било, из ових очију неста оне поверљивости, која ме је иначе поздрављала. Мени се чини, као да ми Александар Зроњевски не верује. Па ипак," дода смешећи се „па ипак ми дух бише увек код њега, шта више, зна му и најдубље мисли срца његова."

Мога сиротог срца!" одговори гроф тужно, „скоро нисам знао, да ли га још имам, да није по каткад из несташлука куцало! Какве друге мисли мислите да сте пронашли, него неповерљиво пријатељство према вами, мајоре? Не карајте ми ока, што није више весело; моја је поверљивост у десници, притисак њен ће вам казати, да сам још онај стари."

„Благодарим; али како то, ја не разумем мисли вашег срца? Ви кажете, да оно само из несташлука куца; та то је неко кнежевско дете учинило, те вам срце тако несташно куца?"

Гроф пребледи, он стисне руку странчеву чврсто: „За име божије, ћутите; ни речи више о тој ствари! Знам, разумем, шта мислите, шта више, допуштам, да сте право видели; ви имате ђаволске очи, мајоре! Али зашто молим тако поштена човека да ћути? Из осме пуковније ни један није свога другара одао."

„Ви имате право, али не говоримо више о томе; само још ово: Из осме пуковније неће ни један свога другара одати, али хоће ли се другар сам одати?"

„Ходите амо под степенице," шапуташе гроф, јер се неколико особа приближаваху; „боже, ако осим вас само ико и наслути?"

„Ако ћете поверење за поверење дати, добро, онда ћу вам се исповедити."

„О не мучите ме, мајоре! После ћу вам казати, што желите, само брзо, да ли још ко осим вас —"

Мајор Ларун причао је, да је данас у ову варош приспео, његови брзојави буду код посланика наскоро у ред стављени, њега доведу у оперу, и тамо, када је усхићено принцезу из далека посматрао, казала му је посланикова госпођа, да је Софија заљубљена, али у једног из нижег сталежа од ње. „Ви ступите у кнежевску ложу, једним погледом се осведочих, да љубавник нико други бити не може, но ви."

„А госпођа посланикова?" повиче гроф дршћућим гласом.

„Она је то потврдила. Ако се не варам, она је говорила и о некој дворској великој маршаловици, од које је ту вест чул

Гроф је ћутао и неколико минута преда се замишљено гледао; изгледаше, као да се собом бори, он погледа неколико пута странца страшљиво са стране. — „Мајоре!" рече на послетку тавним угушеним гласом; „можете ли ми сто наполеондора позајмити?"

Мајор беше овим питањем изненађен; он је очекивао, да ће његов пријатељ нешто мало о својој несрећи тужити, као што то обично бива, зато се није одмах знао наћи, и погледа зачуђено грофа.

„Ја сам бегунац," настави овај; „ја мишљах, да сам мирно скровиште нашао, где би мало отпочинути могао, овде морам љубити — морам бити љубљен, мајоре, те како љубљен!" Сузе му полете на очи, али се савлада, и настави чврстим гласом: „То је необична молба, коју сада, пошто смо се после дуга времена видели, на вас управљам, али ја се не стидим молити."

„Сећам их се!" рече странац, и око му засветли, а образи осуше румени.

„А сећате ли се, како је руска батерија на редут напала, како су јој картечи кроз наше редове зујали, и како је издајник Пиолцки заповедио, да се свира повратак?"

„Ха!" упадне му странац громким гласом у реч, „и како сте га ви обалили, мајоре, да се више ни макао није, како су хусари десно полетили, како сте *ви*: напред! викнули, напред, лансјери осме пуковније, и како су нам топови за пет минута шака пали!" —

„Сећате ли се?" шапуташе гроф тужно; „добро! ја опет командујем на челу своје војске. Овде се тиче спаса једног другара, хоћете ли га спасти? Мајоре! Напред, храбри лансјеру! Хоћеш ли га спасти, друже?"

„Спашћу га!" повиче пријатељ, а гроф Зроњевски обави своје руке око његова врата, притисне га снажно на своје груди и затим појури од њега дуж ходника.

(Наставиће се.)

СЕЋАЊЕ.

(ПО НЕМАЧКОМ.)

И опет зелен сваки џбун,
И опет цвета цвеће,
А славуј пева, миља пун,
У миљу грм облеће.
О, благо том ко пева тек,
А пролетњи још траје век!

И све што би у мртвом сну,
Животом новим прену,
Гле! сваки цвет на брду, дну,
На сунце се осмену.
Ал' — на част вам и цвет и пој,
— Ти ниси ту, животе мој!

Још ако ти не видим лик
Баш никад, чедо бело,
Знај! пролетњи и цвет и клик
Мом срцу је — опело.
Та на што ми тог цвећа сплет?
То ј' пролеће, што вара свет, —
Далеко је мог жића цвет!

У Карловцима 1881. Светозар Разуменић.

МУРАЊСКА ВИЛА.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА САХЕР-МАЗОХА.

(Свршетак.)

III.

Ево већ неколико недеља опседавају Мурањ; Вешелињи и војводе му клонуше, баш ни с које стране ни искрице нада. Љутит вођа затвори се у шатор, и попрети да ће казнити смртном казном оног, ко се усуди да преда њ' изиђе.

Неколико дана не дође му баш нико, тек једва једног јутра ево ти старог Беље.

„Несретниче! зар ти не знаш, шта сам заповедио?"

„Твоје заповести?! Све их добро знадем, али господару, иначе се није могло, журно стиже ево весник Баркочијев; хоће, вели, с тобом коју да проговори."

„Уведи га!"

Чудне вам вести то беху! Швеђанин Торстенсон потиснуо царевце, које је водио Галас — и већ дође под Брно; ђенерала Геца позвао Пухајм да похита Брну; он сам устукну пред Кемињијем, а Ракоци се пожурио ка Мурању граду.

Вешелињи отпусти весника, па се и опет, као и пре, затвори у шатор; али се сад затворио да смисли, шта ће и како ће.

Дуго је корачао тамо амо, пак у један мах застаде и дозове Бењу.

Нешто је смислио . . .

Градској стражи ближио се јунак неки.

„Пустите ме светлој вам госпођи!"

И изведоше га.

„Господар те моли, да примиш весника да уговара с тобом, ал' обреци, да га ни глава заболети неће . . ."

Бења се врати господару и рече му да Мара пристаје да уговара, само нек' изиђе пред њу посланик.

С белом заставом у руци јахао је из Вешелињиног табора посланик; кад пред стражу дође, преда јој чилог коњица, па се упути ка госпођи.

Мурањска вила је стајала сред официра и ишчекивала посланика. Знала је да је победила, па ипак јој нешто чудновато око срца било; ни сама није знала шта јој је. И посланик смелим кроком ступи пред њу, а она узвикну — био то сам Фрања Вешелињи. Леп и снажан, а око му запело за красну, бајну вилу.

Не знадоше, шта да започну; ћути он, а ћути и она, док ти се она не накани, те ће рећи:

„Дозволила сам вам — говорите," а глас јој дрхтао; „само да ни речи не спомените о предаји, јер би морала реч одржати — а то би ми врло жао било."

„Заиста?" прогунђа Фрања.

„Говорите, што дођосте амо?"

„О предаји вам нећу говорити, већ о мирењу. Канимо се непријатељства. Пружимо једно другом руку; руку братства и мира; да се слошке дигнемо на једног нам непријатеља, који нам тлачи домовину драгу."

„А тај је непријатељ?" запита живахно Мара.

„Турчин, госпођо светла!"

„Заиста је тако," тек ће она „иго ропства грозно тишти, али не тлачи нас и не гњави он сам, верујте, не гази он сам веру нам драгу. Та зар нас не тлачи доста тај ваш краљ, ваш цар; нас, синке земље Мађарске; нас, синке вере евађеличке? А и чему да се надамо од вашега краља? Та и он нам даје и пружа то исто, што и Турчин — ропство и иго! Али слободна деца слободно умиру; па и ми ћемо умрети слободно, та ропство је срамније, него ишта на свету — а што велите о неком савезу, о том неће бити ни спомена; између нас и вас, велики је јаз."

„Да, да, тако вам то увек беше. Омахнуше вас непријатељи царски, ти Швеђани и Ердељски кнез, али се они највише ту за се старају, а за вас шта остане! Зар старо наше државно уређење не забрањује регентима, да прекораче границе? Зар закон не може све те распре и заћевице заглацити? Зар то није грехота и срамота, за сваку маленкост дизати се на оружје? Па све, све, али зар не куцну већ час да вас опомене да је доста? Та зар није доста проливено крви у овом несретном, грађанском рату? И ви јоште мислите да се борите за земљу, за веру?! — Не, љуто вас омахнули. Борите се за частољубивог Ракоција; за истог Ракоција, који се такмачи са пресветлим краљем, а уједно сагиба главу пред султаном. Борите се за Швеђане, који под изговором, да штите евађеличку веру . . ."

„Стани!" грмну Мара. „И ја могу твоме господару Фрањи пребацити да служи деспотизму круне и цркве, охолости папиној, и језуитским интригама. А ми се боримо за слободу народности, за изборно право, за веру; и ко нам руку пружи и буде нам друг — добро нам дошао. Велите за Швеђане и Ракоција?

Сећате ме на неку причу, како су вуци говорили овцама да отерају псе — да они боље жаре и пале. Ми нисмо вером прекршили, ми нисмо погазили мира, већ они, који су хтели, да нам поломе и скрхају — слободу златну. Сажаљевам вашег господара — храброг Фрању; мишица му доста јака, али као да је неко предвиђење хтело да овде побере лавор-венце, да га овде победи . . . жена.“

Још је хтео Вешелињи да каже нешто, ал' га Мара прекиде у говору. Кад то Фрања виде, а он пружи Мари неко писмо.

„Шта је у њему?“ питала га Мара.

„Ултиматум мога господара!“ одговори Фрања; „он вас лепо моли да га проучите, па му што брже одговорите.“

Кад је Фрања рекао ове речи, поклони се светлој госпођи и својој господи редом, па се баци коњу на рамена, а коњ како брза тица ластавица вину се табору честитога господара свога.

Добро знала Сечијева Мара, да је писмо њојзи самој намењено — па га тек распечати у својој одаји — била је сама, а рука јој нешто дрктала.

Ево, шта јој књига казивала:

„Чудна коб и судба ме нагони, да на вас завојиштим, а љубим вас, као око у глави — обожавам вас. Једно желим само, а то је, е дао бог да вас задобијем за се, и домовину вам драгу. Ево вам свега, што имадем, ево вам и руке и срца, а ви ми реците, да ли сам вам руке заслужио? Верни слуга *Фрања Вешелињи.*“

Дуго је Мара замишљено гледала преда се, дуго је нешто смишљала, па као да је нешто и смислила, тек се диже да оправи ситну књигу Фрањи.

Не прође ни добар час, а честит' човек носио је Фрањи књигу на колено.

„Племенити непријатељу и просијоче! Ако је заиста све онако, као што књига каже, то дођите сами, да заиштете руку љубљену. Око пō ноћи биће на северној страни мердевине од конопље и одаја осветљена, па дођите. Али ни за живу главу не водите собом пратње, јер тешко си свакои јаднику, који се усуди да дође — осим вас. *Сечијева Мара.*“

IV.

Свачему се довијао Фрања. Мислио је млого и премлого да ли да оде. Вукло га је тамо срце и жарка љубав; али умље и дужност позивали га да остане. Толико храбрих јунака су под његовом владом; ово је место једно од најважнијих, па зар да оде? Ко зна, можда је то само мамак, да га смами још у грђе зло, можда хоће жена да му се освети за некадању љубав?

Не! одјекивало је у грудма Фрањиним. „Мара не може нигда таку опаку работу учинити, а ако и то узможе, онда ме не љуби — па нек тоне и живот с љубављу...“ И мисли да заиста не може без ње живовати. Та он ју видио . . .

На градској кули — у Мурању избијао баш десети сахат. Фрања дозове верног слугу Бењу, прочита му Марино писмо и каже му да ће да иде у град.

Узалуд га заклињао Бења да не срља тако лудо, несмишљено; узалуд му говорио, да је Мара занета за вером и самом ствари, па је кадра свашто учинити; узалуд га опомињао и на дужност, што Фрања једном смисли, више не разгоди.

„Пре, но што одем одавде,“ говорио му Фрања, „и то потучен, исмејан и поруган — отићи ћу у град, те задобити за се најлепшу жену на свету, освојити најтврђи град, или и сам изгубити главу. А ако ти се здраво не вратим — ти управљај место мене и заповедај!“

И када је још једном прегледао цео табор; кад је видио да је војска на ногама — опростио се и са Бењом, старом, верном слугом.

Царевао мрак; то је поноћ била. И тамо горе на врлетној стени светлуцала у изби светлост; он напипа лестве, па пође горе. Ухвати се снажно за шарке, па скочи у одају. Тренутак, два, ни живе се душе није чуло, кад у један мах искочише силни људи, као да никоше из земље.

„Издаја!“ грмну Вешелињи, али га неко састраг шчепа и обори. Узалуд се опирао, он клону, паде . . .

„Јадници! обешењаци!“ псовао је Фрања.

„Ни речи да нисте писнули!“ заповеди му вођа те дружине, „ни речи, јер ћемо вас везати, ако лепо нећете!“

Поведу га неким дугим ходником, пустим, као да је вечност сама, и кад га доведу у неку тавницу, оставе га туна, и рекну му, да мирује лепо . . .

Тешка, гвоздена врата зашкрипе, кљоцну брава и нестаде тих човечјих прилика; оста сам Фрања, оста сам са мисли и сетом. Седи самац — јадан, издан и остављен.

Покрио је рукама лице, па се тешко вајка; мртва тишина била, а он као измучени грешник каје старе грехе.

Сад одшкрину прозор, и он зачу ове речи:

„Хој јуначе Вешелињи Фрањо! Мурањска госпођа — Сечијева Мара — простиће ти живот, пустиће те на слободу, даће ти град и — срце, поћиће млада за те, *само* ако оставиш цара Фердинанда, па се закунеш под заставом Ракоцијевом. Промисли се, пази на ову понуду, промисли се добро, јер не будеш-ли пристао на све ово — *а ти ћеш умрети на губилишту*, џелат ће ти одрубити главу. Размисли добро, да кроз један час одговориш госпођи.“

Вешелињи је све чуо, а ни макао се није. И кад заћута глас с поља, кад прозор и опет клопну — Вешелињи је премишљао. . . Народ га је у причи славио, дела му је опевао; цар и ђенерал му поверили најважнији град да заузме, а он као заљубљено момче, као неуко ђаче — паде у клопку једне жене. Слава му је потавнила, лавор-венац раскинула лепа жена — та Мурањска вила.

Изби један час.

У ходнику се зачуше кораци, отворише се врата и у затвор уђе читава четица увијених човечјих прилика. Из те гомиле изиђе један и рече Фрањи да ће да му рече коју у име госпође.

„Племенити господару! Куцнуо је час — одговори госпи.“

Сад се диже Фрања.

„Дођох амо, јер сам се уздао у поштену реч и племенитост честите вам госпођ — та ја мишљах, е је она круна međ’ женама. Заиста је то дивно чудо, што јој ја поверовах, али још дивније, што она преврну вером, што погази дане речи. Не тражим живота, не тражим слободе, па ни руке њене, јер нећу да погазим заклетву, да постанем издајицом, неверником. Реците јој да је љубљах, да је љубим још и сада; реците јој поздравље од менека, па и онда ћу је волети, кад ми главу џелат одруби.“

„Е да ли је то све, што хтедосте да поручите Мари?“

„Све!“

„Онда се спремајте — на смрт!“

Војници се разиђоше на две стране, а џелат изађе пред Фрању. У руци му џелатска сикира, а момци му ваљају неку кладу преда њ’.

Вешелињи очита молитву, за тим му свежу очи и — он клече.

„Још једном вас питам — хоћете ли прећи Ракоцију или умрети?“

„Волиј’ сам умрети!“ него крвницу љубити, узвикну Вешелињи, и глава му клону на пањ.

И док је сваки час ишчекивао смртни ударац — прискочи му млада мома и обгрли га.

„Живићеш ти, а не умрети! Живићеш верни, јуначни човече, живићеш за домовину и за мене!“

Вешелињи трже везе са очију.

Није то била она јунакиња под оклопом и под бојним мачем; била то Мара, али обучена као невеста. На њој бела свила, а на густој коси дијадема.

„Маро, драга Маро!“ узвикну Фрања.

„Љубила сам те душо, увек сам тебе једног љубила; а сад сам слободна, и ево ти и срца и руке, ево ти и тврдог града.“

„А да-ли сам ја све то заслужио?“

„Ти си победио. Тицало се ту твог живота, твоје слободе, па си све то прегорео, све си ставио на коцку . . . Твоја сам Фрањо, твоја!“

Али је још неког у граду било, од ког се морали причувати. Био ту и Гашпар Илешхази са Ердељци . . . Мара је све Ердељце изопијала, а у винце метла неке маћије . . .

Истим путем, којим је Фрања дошао, врати се још те ноћи у стан, пробуди људе, па нападне на град.

Заробе Илешхазија и његове војнике нако још буновне.

И кад се први зраци злаћаног сунашца осуше по Мурањском стењу — Фрања Вешелињи и Мара Сечијева беху у црквици, а свештеник их благосиљао.

Још тог дана пусти Фрања Илешхазија, и војску му с миром . . .

. . . И народна их песма опевала лепо. Још њихов савременик Стеван Ђенђеши спевао је спев *„Мурањска вила“* у више певања.

Цар Фердинандо III. постави Фрању прво за барона, а после га наименује за наместника у Горњој Мађарској. Доцније га изабра државни сабор за палатина.

У Н. Саду 1881.

Превео

Алексије Васин.

АЛ' СИЈНИ СУНЦЕ . . .

Ал' сијни сунце жића ми млада
Преко бедема големих јада,
У бајне врте везених нада,
Рајске милине диже ми с' града.

Моја ми љуба по њојзи ходи
Синчића мала за руку води;
Синчића мала срдашца чиста,
Пламена сабља о пасу с' блиста.

Старији синак на коњу чилу,
У борбу креће дружину милу,
И тихо вече када захлади,
Победитељ натраг враћа се млади.

Опојен славом прошлог мегдана,
Очаран жељом млађаних дана;
Свечаној мети жељено хити,
Јунака венац лаворов кити.

— Ал' збогом сунце, жића ми млада,
Висок је бедем србинских јада.
Још виши за ме рајске милине
Узаман срце моје ми гине.

Крста Поповић, сељак.

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Фајетон.

Бог сунца, Феб, живио је у дивном краљевском двору. Двор је тај био саграђен на особитим стубовима, сав је био од сувога злата и драгог камења, а покривен белом слоновом кости; двокрилна су врата била од чистога сребра, а по њима исписана силна чудеса вешто и лепо. У тај двор уљегне Фајетон, син Фебов, у жељи, да се са оцем својим поразговори. Али је застао мало подаље, јер се из близа није могла поднети силна светлост та. Феб је на себи имао скрлетно одело, а седио је на својој краљевској столици, која је сва окована била сјајним смарагдима; с десна и с лева стајала му је свита, сва у реду, Дан, Месец, Година, Векови и Хоре: млађано прамалеће са мијомирним цвећем својим, лето са венцем од класја, јесен са слатким грожђем, и ледена зима са белим власима. Феб је седио усред њих, па је ипак одмах опазио сина свога, који није могао к себи да дође од силнога чуда. „Чега си ради дошао, синко? Које добро? Шта ли те то доведе у двор божанственог оца твога?“ Фајетон одврати: „Светли бабо, ругају ми се на земљи, па и мајку моју Климену руже. Веле, е лажем да сам рода божанскога. Зато ево дођох, да изиштем од тебе залогу, којом ћу свему свету доказати, да сам чедо твоје.“ То рече, а Феб онда скине са себе зраке, који су му сијали око главе, па позове Фајетона, да дође ближе; загрли га затим, па му рекне: „Мајка твоја, Климена, сушту је истину рекла, синко, па нигда те се више пред светом нећу одрећи. А да не би и надаље сумњао, то замоли, што ти драго; тако ми Стига, реке у доњем свету, којом се сви богови заклињу, учинићу ти,

па ма шта заискао!“ Фајетон једва даде оцу да изговори. „А ти ми,“ рече, „испуни најватренију жељу моју, па ми дај само на један дан да управљам твојим крилатим сунчаним кочијама.“

На лицу Фебовом указа се страх и кајање. Три, четир пута дрмне светлом главом својом, па најзад узрази: „Еј синко, шта ли ја обрекох! Да бар којом срећом не смем задану реч искупити! Иштеш, чему још ниси дорастао; млад си зелен; смртан си, а то, што иштеш, само бесмртни раде. Та гле мене, шта ја зборим! Иштеш ти још више, но што остали богови могу добити. Осим мене ни један од њих није кадар стајати на врелој осовини. Пут, којим моје кочије пролазе, до зла је бога стрменит, једва се по њему попну јутром хати моји, одморни. Средина је пута на небеси. Веруј, кад се са кочијама нађем на тој висини, прође ме каткад и самог језа, а глава ми се хоће да занесе, кад погледам доле у дубљину, а море и земља подамном далеко, далеко леже. Пред крај је пут опет стрм, ту онда треба добро узде притегнути. И сама богиња мора, Тетида, која је готова, да ме прими у своје вале, обично се тада поплаши, да ћу се сурвати у недогледни понор. Па помисли још, да се небо без престанка окреће, а ја морам на супрот ићи том силном окретању. Све да ти и дадем кочије, како би ти то кадар био? Зато, синко драги, не тражи тако злог дара, него пожели што паметније, док је томе још време. Погледај ми само у престрављено лице. Еј да ми нешто кроз очи можеш продрети у брижно моје срце очинско! Ишти штогод иначе пожелити можеш на небу и на земљи! Кунем ти се Стигом, биће ти по жељи! — Што ли си ме тако снажно загрлио?“

Али младић не престаде молити, а отац се светом заклетвом заклео био. Шта ће даље, него узме сина свог за руку, па га одведе до сунчаних кочија, ремек-дела Вулканова. Осовина, руда и шине око точкова биле су од злата, а спице од сребра; са хамова се сјало драго камење. Фајетон занемио од чуда гледајући диботу ту, а дотле се са румена истока указа ружична зора. Звезде се уклоне једна по једна, последња остаде још Даница, а најпосле и месеца нестаде. Феб онда заповеди крилатим Хорама, да коње упрегну; ево ти на то Хора, воде бесне хате са узвишених јасала, нарањене амврозијом. Док се коњи презали, помаже отац лице синовљево светим миром, па га тако оспособи, да може поднети врели пламен. Око главе му метне зраке сунчане, али уз то уздане, па рекне: „Синко, немој много шибати, па ми добро узде притегни; јер су хати бесни, па и сами лете; треба се добро подухватити, ако хоће човек, да их у лету заустави; пут је стрм, а јако савија; мораш се чувати, како пола јужног, тако и северног. Јасно ћеш видити пут, којим точкови иду. Немој да се сувише спустиш, јер ћеш земљу запалити; а немој ни да се високо попнеш, јер ће небо сагорети. Хајде, нестаје таме, узми узде у руке; или — још има времена; добро промисли, синко; пусти, да *ја* управљам кочијама, пусти, да *ја* дадем свету светлост, а ти остани, па гледај!“

Фајетон се чинио, као да и не чује речи очине, него скочи једним скоком на кочије, сав радостан, што су му узде у рукама. Четир хата крилатића захрзаше, а копите им одјекнуше о греде. Тетида, стара мајка Фајетонова, и не слутећи ништа, шта јој је унуку суђено, отвори греде. Испред очију непромишљеног дерана указа се бескрајњи свет, хати полетише, па стадоше сећи маглу, што се пред њима ширила.

Међутим су хати осетили, да не вуку обични свој терет, те да им је јарам лакши, но обично; па како год што се лађа по мору љуља, кад нема праве тежине, тако се и кочије стадоше бацати по ваздуху, час се дигоше, час спадоше, па у лету одзврјаше. Кад хати то видише, а они онда сврнуше с правог пута, па полетише на другу страну. Фајетон сав претрне, не зна, камо да тера коње, не зна пута, не зна, како да коње заустави. Кад је погледао одозгоре са неба на земљу, далеко, далеко испод себе, сав пребледи, а колена му клекнуше од ненадна страха. Погледа натраг; већ му је доста неба било за леђи, али још више пред њим. Не знајући, шта ће сад узвери се у даљину, не попусти узде, али их јаче и не притегне; хтеде да хате по имену позове, али им не знаде имена. Свог га обузме језа, испусти узде, а кад узде спадоше, па коњима леђа додирнуше, јурнуше

коњи, одлетише на страну, па се стадоше час пењати, час спуштати; час се ударали о звезде-стајаћице, час се опет по стрменитој стази силазили до близу земље. Већ су додирнули прве облаке, а ови се запалише. Кочије се спуштала све ниже, па наједаред се приближе гори једној. Земља се од врућине распадне, сви се соци у њој исуше, па се стаде земља сијати; трава у гори пожути, па увене; лишће се у шуми запали; за час је ватра и у равницу дошла: изгореше усеви; по читави градови букнуше, земље се са свим становницима опалише; свуд су у наоколо горели брежуљци, шуме и горе. Тада су по свој прилици и Арапи поцрнили. Реке су усануле или се поплашиле, па побегле у изворе своје, море се скучило, а што је мало час било језеро, то се претвори у суво, песковито поље.

На све је стране земља горела; и самом Фајетону постала је врућина скоро несносна; из дубљине је допирао до њега врео зрак, а о пете су га кочије жегле; већ није могао да сноси више пару и пепео, што је са земље у вис летио; обузе га дим, прах, црна ноћ; хати су га вукли, камо су хтели; најпосле му се ватра дотакне косе, а он онда скочи с кола, стаде горети и летити по зраку, као год кад звезда која преко неба прелети Далеко од завичаја свога паде у реку Еридан, па ту утоне.

Феб, јадни отац, морао је све то својим очима гледати; најпосле покрије лице рукама, да не гледи јаде своје. Тада је један дан на земљи прошао без сунчане светлости. Светлио је само грдни пожар тај.

Сестре Фајетонове, Илијаде, изваде братовљево тело из реке, па га сахране. Од тешке туге претворе се у дрвеће; са тога су дрвећа текле сузе, а сунце је те сузе претворило у ћилибар.

(Наставиће се.)

УГЉЕНА КИСЕЛИНА:

ГЂЕ СЕ НАЛАЗИ У ПРИРОДИ, ОТКУДА ТАМО, КАКО СЕ ПРАВИ УМЈЕТНО, ЊЕНА СВОЈСТВА, УПОТРЕБА И УЛОГА У ПРИРОДИНОМ ДОМАЗЛУКУ.

(Свршетак.)

Како рекосмо, шкодљива је, кад се удише, јер истискује кисик (ваздух) из плућа, и тако прекида *обнављање* крви. Ако се налази много људи у соби, те су дуго већ унутра, а ми уђемо к њима, спопашће нас страва и тешко ћемо дисати. Та покварeност ваздуха настала је од издисане угљене киселине и још некијех гасова, које организам излучује на *плућа* и *кожу*. То се опажа и на свијећи. Ко је мотрио на забавама, како свијеће из почетка јаснијем пламеном горе, а како су потмуле око по ноћи и још касније, тај се могао увјерити, да све неугоднију храну додајемо плућама, чим смо дуље на окупу. Премда су прозори и врата тако начињени од *дрвођеља*, да око њих вјетар ћарлијати може, морају се ипак редовно отварати, да се *дифузија* (мијешање гасова) убрза и тако унутра упушти чисти, непокварени ваздух.

Што се догодило свијећи и људима, то постизава и животиње и биљке. Ако убацимо коју му драго животињу или биљку у простор пун угљене киселине, угасиће им се живот; — *угљена киселина сама не гори, не потпомаже горење горљивијех тијела, у њој не могу живети ни људи, ни животиње, па ни биљке.*

Вода раствара угљену киселину, али се не једини шњоме, и то обилатије, кад је леденија. Те природне растворине зову се *кисељаци.* Овака вода је накисела, рецка језик, свјежа је и *пјенуши* (moussiren), кад се из једнога суда прелијева у други. Стоји ли дуго на ваздуху, или се узвари, изгуби овај гас, а шњиме и ова добра својства. То се опажа и на бунарској води, пиви и др.

Доспије ли угљена киселина са овакијем пићима у желудац, није шкодљива; дапаче помало узимана, служе као блажећа пића, као лијекови.

Угљена киселина спада међу *савладиве* (coërcible) *гасове,* т. ј. при 0° Ц. да се под притиском 35 *атмосфера* згуснути, претворити у *течност.* На ту цијел служи *Натереров апа-*

par. То својство пронашао је *Faraday* г. 1823. *Течна угљена киселина* је безбојна, врло покретљива, бистра је, не мијеша се с водом, већ плива на њој попут уља (зејтина) и чува се у дебелијем стакленијем цијевима, које су с оба краја затопљене.

Ако *течну* угљену киселину на ваздух донесемо, извјетриће неки дио тако нагло, да ће се преостатак скрутнути, следити се. Год. 1835 *Thilorier* је први то произвео, и тад се опажа јака студен (до 78° Ц.). *Скрутнута угљена киселина* је спужваста, бијела и на снијег налика; метнемо ли је мало на руку или на језик, нећемо осјећати превелику студен, но притиснемо ли сврх ње, рекао би, жеравица је ту, — те се исто онако подмјехури и поцрвени кожа, као да је права *изгорјел*.

Ако се скрутнута угљена киселина прелије *етером*, те у ту смјесу улије течне *живе*, скрутнуће се, тако, да ће се моћи ковати и растезати. —

Угљена киселина главна је храна биљака, јер сав *угљик*, што саставља њихово тијело, потекао је из ваздушне угљене киселине. Обе стране *лишћа*, која јаче, која слабије, могу помоћу зрнца, у којима је *биљног зеленила* (chlorophyll), раставити угљену киселину. Ово распадање тече само *при судјеловању сунчанога свјетла и топлоте;* састоји се у том, што се неки дио *кисика повраћа* натраг у ваздух, а остали кисик са *свијем угљиком* унаша у тијело биљке, да ту зађе у нова органична једињења.

На овај начин постао је сав *угљик* огромнијех слојева *угља* у земљи. А да је он опет постао из силнијех *прашума*, које су разнијем силама доспјеле под површину земље и током вјекова *карбонизоване*,*) — то је нешто познатога.

Наведосмо прије, да угљена киселина постала у *лабораторију* природе, у ваздуху се скупља, а сад чусмо, да биљке њу у своје тијело примају, да узмогну расти и напредовати. Тамо смо казали, да људи, животиње и биљке *кисик* ваздуха троше на дисање, но ваља нам знати, *да овај потрошак надокнађује при распадању угљене киселине* (дјелом и воде) *у лишћу излучени кисик*.

*) Латински carbo = угаљ; carbonesco, претворити се у угаљ.

Биљке додају кисик (казали смо, и оне га троше, но количина удисанога кисика напрам оне одлученога врло је незнатна), који је животињама нуждан, а ове опет издишу угљену киселину, без које оне опстати не могу.

Ово је врло дивна природна установа, по којој су *организми* ради свога развоја и опстанка везани и упућени једни на друге, и по којој *материја* никада не пропада. Вјечно кружење у природи и непрестано мијењање облика, у ком нам се приказује: то је обиљежје сваке материје, из тога се помаља важни природни закон: *штедња материје*.

Кад не би било овако, би угљена киселина увјек придолазила у ваздух, те кад би се много набрало, прекинуо би се и на тај начин живот биљака и животиња на овоме планету. *Већ за то* (поради кисика) *чувајмо шуме и подгајимо воћаре око кућа!*

Угљену киселину употребљују на прављење *оловног бјелила* (Bleiweiss), бијеле боје, која је отприје много трошена на *премазивање* телара, врата и друге *древнине*.

Шњоме се приређује умјетна минерална вода: *сода-вода*. Испрвице је прављена из *соде* (натријумкарбоната), за то се још увјек назива тако. Сад се прави из *магнезита* и *сумпорне киселине;* на тај начин постала угљена киселина, одводи се у обичну *питку воду*, те се уз велики притисак њоме засићује. Позната справа јест *Либигов врч* (Liebig'scher Gaskrug).

Ваздушна угљена киселина поквари *хемичару* много једињење у ормару, ако није суд *штано* (хрметично) зачепљен; она се једини са угашенијем клаком и одузима му вриједност, за то се потрпава *гашени* клак пјеском и земљом, само да она не може до њега. Али на овоме *хемичном сродству* оснива се и употреба клака (креча) за зидање кућа, јер да није ове ваздушне угљене киселине, никад ни до вијека не би зид постао онако чврст. Колико само ту вриједи!

Шњоме се праве неки карбонати. —

Да вода раствара угљену киселину, речено је. Не само она, већ и све ствари, у којима је *механично* везане воде чине то исто. С тога придржаје влажна земља сву угљену киселину, што се у њој начинила из сагњитијех тијела, да је касније употреби uz *воду*, *амонијак* и др. на храну биљака.

Киша, кад пада, раствара такођер угљену киселину (нешто и ваздуха), те је носи собом у потоке или води кроз земне слојеве. На потоњем путу долази та, *са угљеном киселином засићена вода,* у дотицај са многијем рудама, *те претвара многе њих на храну биљака, а и у руде друге врсти.*

Кроз оваку воду постаје из самороднога (gediegen) *бакра* руда *малахит**) или *азурит*.**)

У *хемично* чистој води не могу се растварати многе природне хемичне соли *(карбонати* и *фосфати:* калцијума, баријума, штронцијума, магнезијума; *флорметали* и *алкалисиликати);* но вода, у којој је угљене киселине, не само да их раствара, већ их с мјеста миче и собом носи, док год вода не исхлапи, или упливом у води растућијех биљака, угљена киселина не уклони се. Тад се дотлен растворене соли одлучују у подоби *кристала,* сталактита, сталагмита или без икаквога правилног облика.

Јер овака вода свој *хемични* уплив непрекидно врши на те саставине земне коре, то ће течајем стољећа постати велике *шупљине* на онијем мјестима, гђе те руде првотно бијаху. На тај начин постале су све знатне шпиље и пећине у *каменијем* и *доломитовијем стијенама* (она у *Постојни* [Adelsberg] и др.).

Из таке воде твори се и дан данас *сига* (Kalksinter) у лику *сталактита* и *сталагмита;* из такијех извор вода таложи се *бигар* (Kalktuff), у коме се налазе свакојаки остатци животињски и биљни.

Та растворена угљена киселина је крива, што су неке питке воде *претврде,* те су тешке за пити, неваљале за кухање и прање.

Њеном притрвом претварају се *алкалисиликати* у *глину* (Thon), а неке руде у скроз нове врсти.

Мојо Медић.

*) Од грчке ријечи: maláche = шљез, због зелене боје.

**) Од франц.: azur = плава боја неба.

ЛИСТАК.

РАЗГОВОР СА МОЈИМ ЛОПОВОМ.

ЦРТА ИЗ ЖИВОТА.

Једне кишовите, бурне ноћи седео сам у мојој маленој соби и радио сам. Био сам се решио, да се не разболим о годишњем испиту из математике, као што сам лане учинио, те сам зато читао диференцијални рачун. Па како је то сувопарна ствар, јер не описује лепе девојке и друге такве ствари, узео сам себи мало слободе, да — задремам.

Колико сам спавао не знам. Кад се тргох, око мог прозора, с поља, чуло се неко шушкање, а после слабо звекну прозор. Завеса се најпре заталаса, дигне се, а у собу — кроз прозор — уђе један човек.

Какав је лични опис у његовом путном листу, то остаје нерешено питање. А мени се он учинио овакав:

Био је омаленог раста — да се учини већим, носио је у руци велики нож за месо. Лице му је било бледо, очи крваве — да улива сажалење. Гологлав — да му ветар капу не однесе, а у опанцима — да не гради сувишну вику, кад пријављује своје пријатељске посете.

Ја сам и нехотице, устао као што чине уљудни људи, кад гост улази. Чини ми се, да ми се коса дигла у вис, а кожа најежила, можда сам био и блед — дакле ванредан гост дочекан радо и са страхопоштовањем.

„Молим,“ рече мој незвани гост, па ми показа нож, „само немојте викати. Ми ћемо се већ мирно споразумети. Ја сам човек сиромах. Ја не убијам људе, а најмање ђаке, јер зашто су кавани? Дошао сам, да потражим за себе коју потребну ствар. Чујте, како напољу хуји ветар и пљушти киша. А ја без капута. Зар нама сиромасима не треба хаљина? А деца, малени црви, што траже хлеба? Па жена, која би хтела, да се за ручком поткрепи са мало ракије? Зар нама не треба новаца?“ — Онда седе за сто преко пута мени и одану.

Бога ми, интелигентан лопов, помислио сам. Мислити сам могао, што сам хтео, али ми се грло стегло, па не пушта глас. Једва сам проговорио :

„Па лепо, кад већ није инако. Ваља помоћи сиротињу, кад проси на ножу.“

„Не, није то ради вас, бога ми, ја боље ценим моје људе. То је само ради моје сигурности, док сам још на пољу. Нож истина не заклања од кише, али сече.“ — Па се ту насмеја. Не знам, да ли својој досетки, или сам му ја био смешан.

„Зар се и ноћни стражар боји од тог ножа?“

„Он за то нема кад, јер спава. И ви сте, чини ми се, дремљиви. Баш није лепо од мене, што вам досађујем, али шта ћу, кад се мора. Пушите ли ви? Оћете ли коју цигару?“

Никад нисам пушио, јер сам ту мушку забаву оставио еманципованим женама. Али да не одбијем пријатељску понуду, рекох да пушим.

Он ми пружи своју кутију са ґотовим цигарама.

„Узмите само, то ништа не кошта. Један мој друг био је ту једне ноћи у дуванџиници и брао цигаре. То је добар дуван.“

Било ми је јако жао, што нисам умео да га оценим. Тек мени баш није пријало, и ту сам први пут видео, да за бадава сирће не мора бити слатко.

„А ви сте нешто читали. То је лепо. И ја се нешто мало разумем у томе, али сам доцније предузео други занат, па сам много заборавио. Тим се не може зарадити хлеб“

Како добро познаје наше књижевне прилике. Заиста, он зарађује свој хлеб другим начином, а мени теку сузе од његовог дувана.

„Зар ви плачете? Та не бојте се, за бога! Нисам ја тако онак' човек. Ми ћемо уредити све мирним путем. Ви ћете ми учинити милост и љубав, и поклонићете ми што од ваших ствари. Баш сам сиромах човек, верујте. Погледајте само моје хаљине.“

„Хоћу, хоћу . . .“

„И ви нисте бог зна како имућни. Ја сам понекад морао разбијати ормане, а ви тога немате. Још боље, тако ми вере.“

Ту се диже и дође до мојих хаљина, што су висиле о дувару. Онда поче да набраја, као да мени диктира списак мојих ствари.

„Један црн, један сиви и трећи плави капут. Који ћете ми поклонити?“

„Узмите тај плави, ако је доста. Онај црни баш мени треба Наше више друштво пуно је предрасуда. Без црног капута нигде се не може. И тако би морао целе зиме седети код куће, док моји другови играју на баловима. А вама много не треба, јер дању не градите посете.“

Види се, да сам био искрен.

„Право велите, било би грешно, да вам то узмем. Али ја ћу сиви и плави, и онако је један преврнут, а другоме поцепана постава. То је право, — два изношена за један цео. А—а, ту су и панталоне. Нећу ове беле, јер се прљају; а ја сам човек радник, но ћу узети ове подебље, јаче.“

Ала се тај разуме у кројачком занату!

„А гле, ви имате ципела!“. . . .

Сиромах! како је наиван. Зацело мисли, да ја идем у опанцима.

„Е, рођаче, па зар ћу ја сутра бос на испит? То ћеш ми тек оставити.“

Ја устадох — а он је већ био до стола и дохватио нож.

Баш се нема куда, помислио сам.

„Боже сачувај,“ — одговори он, „ено још један пар.“

Како добро види; старе ципеле стајале су далеко испод кревета. — Онда извуче оба два пара, метну их на сто и пусти јаче пламен у лампе. Изврте ципеле, па погледа у — ђонове.

„Цела су оба пара,“ рече задовољно.

Хтео сам да спасем нове ципеле.

„Видите,“ рекох, „ово је врло мекана кожа. Ако узмете ове ципеле, прснуће, чим их обучете, зато узмите ове друге, макар да су старије.“

„Е, бог вас живео, господине. Баш ви нагледате сиротињу.“ Опет се насмеја Само да је мени било оружја. Он узе ципеле и веза их за појас.

„А где вам је кључ од овог малог ормана?“ запита. После не хтеде да ме мучи, во сам диже капу са моје пећи и извади из рупе кључ. Отвори брзо орман и осврте се к мени:

„Овде је „веш.“ Ја ћу узети две-три кошуље. Да узмем и који пар чарапа. А ево и марама.“

Узеде све те ствари и — ах, три мараме са мојим именом, које ми је везла нека врло мила пријатељица. Кад год сам узео мараму, видео сам вез, а кад год сам видео вез, сетио сам се лепе везиље, те су тако мараме држале давнашњу љубав, да се не угаси. Сад оде и тај спомен, — ко зна да ли то није боље!

„Нећу да узмем ове свилене поше," рече он, пошто је оне ствари метнуо на сто. „То ми не носимо. Него, ах," — радосно изненађење — „овде је још један шешир."

Извади шешир из ормана и приђе ка огледалу. Натуче мој нови шешир, разгледа се у огледалу, па онда метну стари, и рече хм! Зацело му се јаче допао нови, јер је био „модерн," а купљен код Димитрија Милојевића — нека Алах продужи његове дане, јер се скоро оженио — који своје ствари доноси „директ" из Париза, па зато своје рачуне зове „меморандум." — Дакле мој лопов, натуче на главу нови шешир и не рече ништа за извињење, јер је то ситница.

Заиста вам кажем, ово је скроман сиромашак, који ноћу проси.

„Фала вам од неба до земље. Али је ово само за мене. Код вас не видим женског ни дечјег одела. То је ипак лепо. Имате право, што се још не жените, ви сте још млад. Страшне су то беде за сиромаха човека. Женидба! И ви би морали да овако тешко зарађујете свој леб. Како је то тешко ранити ситну децу. Али кад их је већ бог дао, онда им треба дати ма шта да једу. Ви зар имате мало новаца, дајте да вас много не дангубим. Деца су ми гладна, вечерас нису ни вечерала и то ме и натерало да изађем."

„Ја немам новаца при себи," рекох јетко. Испрва ми се овај шаљивчина лопов допао, а сад ми је постао досадан, неразуман, од кад говори о новцу.

Он прође покрај мене, у десној руци нож, па левом диже мој подглавник из кревета и извади отуд моју кесу.

Дубок уздах од моје стране, дубљи но успомена на прву и последњу љубав неког новелисте. У кеси је било неколико динара и златника.

„Баш ови наши нови новци лепа ствар. Вечерас ћу дати деци да се играју, а сутра ћемо платити кирију газди, који ми се попео на душу. Да поделимо братски, господине. Мени — теби, мени теби, један, два, три. . . Тако. Сад имам и ја, а имаш и ти."

Зар ово нису теоретичка комунска начела. Новац га збунио, па ми говори „ти," а може бити, да ме сматра за свог брата по Адаму.

„А шта је у оном ниском сандуку?" — Приђе и отвори. „А, то су књиге. Ево и некаквих слика, то ћу да узмем за мог синчића." — Па извади „Vindobon-у." „А књиге ми не требају."

„А што не? Узми, рођаче. Ти имаш деце. Ево ти на: буквар, катихизис, прича „Занат је златан," те научи децу бољем занату, но што је твој." — Он погледа подругљиво — „Ево нешто и за тебе; то је „Златна домаћа књига" од ђакона Фирмилијана и „Стварни домаћи учитељ" од архимандрита Пелагића. Видиш, кад од тешке бриге за твојом кућом не можеш да заспиш, или имаш ту грозну ману, па хрчеш у сну, дај твоме синчићу да ти те књиге чита, има ту мајсторија, које лече од свега тога."

Сад сам добио вољу да ја говорим — хтео сам да пропагандирам и да применим стварно лекарско знање архимандритово и савете за породичну срећу од једног калуђера. Није ми много стало, хоће ли он то разумети или не.

После отворим извлаку из стола.

„Ево и овде књига. Би ли овај провод Бихнеровог дела „Geistesleben der Thiere," могао би га продати каквом књижару и стећи преводилачку славу. Узми ове шестаре, па дај деци да се играју. Видиш, овај крај с иглом забоде се у артију, а онај други пише округле црте. А ево ти и цртаће артије, хоћеш ли?

„Не, хвала, господине!"

„Зашто не? Узми само. Ако би хтео да се обавестиш о нашим потребама, ево ти „Железничко питање." Ево ћу ти дати и Виктора Хига „Јаднике." Читај и весели се. То је за тебе писано. А господин Ракић пише дивно српски, разумећеш ти све то. Да л' би коју слику. Ето ту виси Љуб. Ненадовић у мрнарском оделу. Зар нећеш? Лепо. Узми коју ствар за покућанство. Чашу или ово стакло."

И ту се ја маших руком за стакло, да му га лупим о главу, а он се осети, лукави

лисац, дохвати пре мене свој нож, а ништа не говори.

„Ево овај фењер, што се склапа као књига и меће у џеп; врло згодан кад идеш у позориште ради „Сеоског лоле." Оћеш ли овај речник за француски језик . . ."

„Нећу, нећу, ја и не знам, шта ви то говорите. Ја сам човек прост."

Онда поче да спрема ствари, које је добио од мене на поклон. Распростре једну крпу платна на сто, па све нарећа ту и веза једним конопчетом, које је носио уза се. Таман хтеде да то заметне на леђа, кад се јако трже.

„Шта је то?" викну.

Мој будилник ударио да зврји, показујући 1 час после по ноћи. Тако сам га наместио. Мој лопов је пажљиво слушао, док часовник није свршио своју песму.

„Каква је то справа?" запита радознало.

Ништа ти није милије, но лопов, који хоће све да зна и све да има. Ја сам се опет пожурио, да му објасним посао те справе, надајући се, да ће је он оставити мени.

„Баш да узмем и ово, јер ми је врло потребно. А вама то није штета. Куд је отишло јуне, нек иђе и уже," узе и метну сат у џеп.

Зна и пословице, које могу врло добро да теше оштећеног.

„Па сад да вам нешто кажем озбиљски. Хвала вама, који сте ме помогли и обдарили. Ја ћу ово понети сам, ви не треба да изађете за мном. Не зовите стражара, јер ја ћу прећи преко зида без његове помоћи. Не вичите: „Патрола!" јер ћу окрвавити свој нож, па ма шта било. Јесте ли чули? Не вичите, кад се ја одмакнем, јер нож . . . Сад праштавајте и лаку ноћ!"

Прескочи прозор, поздрави ме новим шеширом — о иронијо! и замаче ка башти. Ја сам се слагао с његовим назорима, али не могох, да му и ја недам братски савет.

„Поздрави, рођаче, твоје другове, да к мени не долазе у бербу. Тебе сам већ обдарио, колико је требало. Кажи им, да си новац са мном братски поделио и тако ми је остало мало новаца за — револвер. Лаку ноћ!"

„Пссст . . . . полако . . . ." чуло се кроз ветар и пљусак.

Тако се свршио разговор са мојим лоповом. Пожурио сам се, да га изнесем на јавност као што чине дописници великих новина, кад се разговарају са политичарима и државницима, па сад чекам да ко овај разговор дементира.

вт.

БЕЛЕШКЕ.

(† Др. Ђорђе Максимовић.) Варошки физик у Сомбору, искусни практични лекар и родољуб српски, доктор медицине Ђорђе Максимовић умрьо је 27. фебруара о. г. у 43. години свога живота. После њега остала је ојађена љуба са три нејака сина, а за њим плаче ожалошћена стара мати и три честита брата његова. Покојник је радио и на књижевном пољу, од њега имамо врло корисну књижицу „О алкохоличном пићу," у којој јасно разлаже зле последице од пијанства. Веран друг и топал пријатељ, вредан радник и поштен родољуб мораде тако рано да се уклони са попришта. Вечан ти спомен, брате Ђоко, међу пријатељима твојим, који су те увек љубили!

(† Петар Јаковљевић.) Докторанд медицине Петар Јаковљевић умрьо је 16. фебруара о. г. у 27 години живота свога у Ђали, после дугог и тешког боловања. Он је био узданица остарелој мајци, Катарини Јаковљевић, рођ. Косић у Ђали, али неумитна смрт покоси га ево у цвету млађанога му живота, као што је злим удесом и толике друге младиће, који би временом Српству од користи бити могли. Мир његовом пепелу!

РАЗНО.

(Историја сапуна.) Људи су још од вајкада држали своју кожу за важан део својега тела и пазили су је и неговали, јер су увидели, да је та нега по здравље човечије веома нужна. Још у најстарија времена прали су се водом и они народи, који су иначе најсуровије нарави били и најмање образовања имали. Свакоме је познато, какву су улогу купатила играла код свију источних народа, па онда код Грка и Римљана. А врло је давно и то било, кад су људи при неговању и прању коже почели осим чисте воде и друге неке ствари да употребљују а особито тога ради, да им кожа буде гипкија, свежија и да има пријатан мирис. Стари народи су се мазали мирисавим уљем и помадама, гребли су своју кожу стругачима и употребљавали су као неке врсте сапуна. Тако налазимо у старом завету (Јеремија II. 22; Малахије III. 2.) почешће израз „борит," што га Лутер преваћа са *„Seife,"* а Даничић са „мило," премда то управо значи: цеђ. У старих Грка се чешће спомињу подобне ствари под опиштим именом „римата" (од „рипос" — прљотина). Омир у VI. књизи своје „Одисије," где описује дивни призор прања и купања у земљи Феачана, говори у прибору Навзикејином о „крепећим јелима и снажећим пићима," а уједно говори, да је Навзикеја имала и „мирисава уља за мазање у златној боци;" „сапун" или

такво што не спомиње Омир. Стари Римљани су уз купатила своја имали одаје за мазање коже „унктуарије,“ а у мањим купатилима „тепидарије“ (као што се при копању у Помпеји наилазило). те су после парења и знојења мазали се разним стварима. Први је Плиније *(Hist. nat. XVIII. 12.)*, који спомиње реч „сапун“ (лат. *sapo)*, и држи, да су га Гали изумели. Он прича, да се сапун прави од лоја и пепела, и то најбоље од козјега лоја и буковог пепела и то у бистром или згуснутом облику. На који су начин Римљани сапун употребљавали, то нам није познато. Судећи по причању старих римских писаца изгледа, да су га мешали са бојама, те бојадисали њиме косу, а за прање своје коже узимали су пепео, цеђ, соду (под разним имепима) и неке сапуњаве сокове од биља, а цеђ су употребљавали и за прање буради и икона по храмовима. Сиромашнији су се прали неким брашном, као што се и сада у северној Енглеској сиротиња обичним брашном пере и умива. За прање материја узимали су древне бојаџије стару мокраћу, на коју је цар Веспазијан тога ради ударио порез. Доцнији су писци већ нешто опширније о сапуну писали. Тако Павле Егинета наваћа, да цеђ буде јачи, кад му се дода креча, те вели, да се сапун прави од лоја, цеђа и креча. Што се употребе тиче, вели, то је ради скидања прљавости са тела и са материја. Аретеј наваћа, да је сапун добар лек од „елефантијазиса“ (болест, кад задебља кожа на ногама), а Плиније је и пре тога већ препоручивао воловску жуч, у којој има посапуњених масти, против мрља на кожи. При копању у Помпеји нашао се дућан једнога сапунџије и у дућану беше још сапуна. У средњем веку већ је прављење сапуна уређен занат био и у средини 17. века беше већ свуда сапунџија и имамо из тога доба опширна извешћа, како се сапун готовио. Али тек у новије доба је фабрикација сапуна постала раширеном и велеважном граном индустрије и то нарочито од како се знају особине масти и прелазак ових у сапун, што је Францув Шеврел разложно и научно утемељио, а осим тога од како се индустрија соде самостално развила, те се не мора више да кубури набављајући соду из пепела неких биљака на обалама морским. Џемс Муспрат у Ливерпулу, који је у Енглеској први почео соду да прави од кујнске соли по Ле Бланковој методи, морао је с почетка силну бурад са содом да распоклања сапунџијама у Ленкаширу, само да тако отвори пута своме еспапу у народ. Но наскоро је потреба соде била тако голема, да је Муспрат — да задовољи навали — морао соду још врелу усијану из пећи тек што извађену, да товари на гвоздена колица, те да разашиље сапунџијама. Од како се сода употребљује, почели су и уље (зејтин) од кокос-овог ораха за прављење сапуна да употребљују, и у начину фабриковања велике су измене учињене. У последње доба се сапун јако троши, а највише у Енглеској, где је год. 1850 продуцирано 204,410.826 фуната сапуна, од чега је само 12,555.493 фунте из земље извезено, а друго се све у самој Енглеској потрошило. Долази $8^1/_8$ фунте на душу. Овде подсећамо на оне речи хемичара Либига, који вели: „Потрошак сапуна је мерило за благостање и културу једне државе.“ *(Chem. Briefe XI.)* Сапун се и у лекарској пракси употребљавао и употребљује, и то не само за спољашње мазање, него и за узимање. И ако се сада већ слабо употребљује сапун у медицини за узимање у себе — осим као тесто у неким пилулама и против отровних неких киселина, кад нема чега бољег при руци — али спољашња употреба сапуна против кожних болести још се јако употребљује. Хајнрих Аусниц, учитељ за кожне болести у Бечу написао је год. 1867 једну књижицу „О сапуну,“ и како сапун стоји према здравој и болесној кожи, а има и један одељак, како се сапун прави. И ову историчну белешку смо извадили из те Ауспицове књижице.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 8. *Болесници*, Написао П. Хајзе. С немачкога. (Свршетак). — Цена 16 н. (35 п.) Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 нов. (7 дин.)

Мале српске гусле, нова збирка одабраних песама за српску децу. Прибрао их Чика Стева. Издање књижаре браћа М. Поповића у Н. Саду. Цена 10 н.

Историја хришћанске цркве, за школску младеж, израдио Никола Гр. Живковић, свештеник православне цркве српске и професор на ц. кр. вел. реалци у Раковцу. (Друго попуњено издање). У Загребу. Тиском Драгутина Албрехта 1880. Књига износи десет штампаних табака, а цена је само 60 нов. На 8 књига иде једна на дар, а при већим наруџбинама 25 % рабат. Наруџбине се шиљу г. писцу у Раковац (код горњ. Карловаца). *Per Nachnahme* или за готов новац.

ОДГОВОРИ.

Многа господа поручују нам у дописницама, да им шиљемо лист, а они ће претплату што скорије и чим добију „Јавор,“ намирити, но има их, који то још у почетку године обећаше, а не учинише. С тога их молимо, да се сете своје обвезе, јер ми смо њиховој речи поверовали и лист им по жељи послали, те сад није право, да нас оштете.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 11. У Новом Саду, 15. марта 1881.

НАПРАВИЋУ . . .

Направићу шајку
Од црнога кедра,
Катарку јој од зумбула,
Од ружица једра.

Сузама ћу шајци
Да извезем име,
Што их роним, где никада
Нико не види ме.

Извадићу срце,
Што ми живот краде,
Па ћу срце да затворим
У кутију наде.

Кутију у шајку
Лагану ћу скрити,
А на њу ћу врелом крвљу
Печат ударити.

И пустићу шајку
На таласе мирне,
А у њена једрила ће
Уздах да ми пирне.

Крај потока бистра
Кућа стоји бела,
А у кући злато моје,
Српска моја села.

Поветарац шајку
До куће донеће,
Па кад види ону шајку
Дивно моје цвеће:

Од свионе косе
Врвцу ће да гради,
Из потока лаку шајку
Њоме да извади.

Још стидљиво онда
Казиваће мајци,
Да је моје срце нашла
На кедровој шајци.

1865.

Мита Поповић.

СЕБИЧЊАК ИЗ НАЧЕЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГЛУМАЧКОГ ЖИВОТА.

Написао Сахер-Мазох.

Једно мутно и кишовито зимско после подне, сретоше се у Милану, већ при сумраку, на великим степенима голдонијевог позоришта, једна вита, у кадифели бундицу заогрнута женска и неки млад, ал' нешто

блед човек, црне косе и бркова, чији се господски стас са занемареним му оделом није баш најбоље слагао. Он је тако хитао, да је прошао мимо поменуте женске, не удостојив ову ни једног свог погледа; но она застаде. Диван, пун чаролијске мелодије глас повика: Бетолија! а два велика пламтећа ока гледаху нежно и зачуђено на младог човека, који је у овај мах застао за два степена више.

„Бетолија!“ понови тај диван глас још једном, „зар ме не познајеш? Шта ли сам ти скривила, да крај мене пролазиш, не управив на ме ни цигле речи?“

„Опрости Вирџинијо,“ одговори јој млад човек, и сишав доле њој, страсно јој стиште руке и обасипаше их пољупцима. „Ја сам тако узбуђен, тако послом оптерећен, да те доиста нисам ни приметио.“

„Аха, ти идеш нашем управитељу“. узвикну Вирџинија, још млада, ал' већ славна глумица, смешећи се.

„Да, хоћу да питам господина Белоти-Бона, да ли ће давати мој нови комад.“

„Он је у свом кабинету,“ рече му глумица.

„У оном кабинету, на чијим вратима треба талијанска појезија да уреже Дантеове речи: „Ви, који овамо улазите, — не надајте се ничему.“

„А ти говори њњим, колико ти је воља,“ рече Вирџинија, лако уздахнув. „Ја сам му твоје дело препоручила топло, као сам само могла.“

„А он? Шта је он рекао?“

Вирџинија подиже љупко вео више свог милог носића, — „рекао је, — да сам ја у тебе заљубљена, — што је напослетку истина, и тако ја о теби не могу изрицати никаквих пресуда.“

„Ти још једнако сумњаш у мој дар?“

„Ни најмање,“ одговори му глумица. „Ја сам тако пуна уверења, да је све оно, што носи име Бетолија, ваљано, да чисто морам сама да посумњам у своје пресуђивање.“

Бетолија јој попрети прстом, пољуби је још једаред у руку, а по том устрчи уз степене.

„Не заборављај,“ викала је за њим Вирџинија, „да ја данас не играм;“ по том се лако лебдећи сиђе низ степене, и после неколико тренутака одзвректаше јој кола.

Песник Бетолија стојао је сад пред кабинетом чувеног управитеља Белоти-Бона, који је, као и сви остали управитељи талијанских друштава био уједно и глумац. И док су Тома Салвинија, и Ернесто Роси били супарници у трагедији, владао је на пољу шаљивих игара он сам. Кад је Бетолија ушао, седео је тај моћни човек, даровитим, чистим обријаним лицем, белом пошом и дугачким црним капутом за својим писаћим столом; и лично је више каквом државнику, него глумцу. Он се учтиво диже, пружи младом човеку руку, и замоли га да седне. Пошто је Бетолија у највећој узбуђености сео у једну наслоњачу пепељаве кадифе, започе управитељ: „Драги мој Бетолија, ми заједнички сносимо несрећу, ја ваш нови комад „Брак из освете“ не могу давати, из истог узрока, из кога нисам могао давати ни она пређашња дела ваша, која сам имао част од вас добити на читање.“

„А за што не?“ питао је Бетолија, док су му усне неприметно дрхтале.

„С вами је врло тешко говорити, ви господо песници,“ изусти управитељ, „кад од вас не би био сваки тог уверења, да је онај пут, којим је он пошао, најбољи, чим је он само нов и оригиналан; кад би ви хтели поклонити поверења речма једног искусног познавача позорнице, — тада можда не би било не могуће, да би и модерни песници кадри били, створити штогод ваљано и за шалу сходно, ал' то је баш оно зло, у вашим је очима новост и оригиналност све. Али шта ћемо са новином, кад не ваља, и са оригиналношћу, кад се ова састоји у том, што се удаљује од истине — од оног, што постоји.“

Бетолија скочи, и поче као помаман корачати по соби. „То је већ четврти комад, управитељу, који ми ви убисте,“ повика он. „Зар се тим начином оживљавају млади дарови? Ми слушамо из уста управитеља, да се не пишу нова дела, а у листовима читамо, да је публика већ у-

морена од нашег једног те једног репертоара; — а напише ли какав нов песник један комад, тада се изискују од њега најнемогућније ствари.“

„Ја сам вам већ више пута рекао,“ говораше управитељ, не променув ни за тренутак свој дипломатски мир, „да се млади дарови морају управљати по припознатим узорима. Ја сам вам саветовао, да би добро било, да идете у школу код нашег драгог Голдонија.“

„Та престаните ми већ једном с тим вашим Голдонијем,“ продера се Бетолија. „Ставите ви уз тог вашег Голдонија оно мерило, којим ви мерите модерну шалу, па ћете се уверити, да ће га он исто тако поднети, као ја, или други који песник шаљивих игара нашег доба.“

„Не опадајте,“ упаде му у реч управитељ, који је сад са своје стране долазио у ватру, „Голдонија је несравњив, он је велики дух —“

„А ја вам рекох,“ прекиде га млади песник, „да тај велики дух изађе пред вас данас, да Голдонија живи данас, да би ви исто тако одлучно одбили његова дела, као и ова моја.“ После ових речи узе Бетолија свој шешир и излети срдито напоље.

* * *

Сињора Вирџинија седала је у свом чаробном кабинету, који је био и лепим и вештачким укусом намештен и искићен. Гредица и зидови те мале собице били су искићени малим фрескама, које су представљале талијанске пределе. На банку мраморног камина стојали су салици миловске Венере, фарнесијског Херкула, белведерског Аполона и лаоконова група од алабастра, изнад чије се трептеће белоће значајно уздизао знаменити фијоренцијски вепар од бронзе. Намештај је био у рококо стилу од богато позлаћеног белог дрвета, а превучен кадифом угасито црвене боје. Дебео ћилим белоће покривао је спод као прозрачан снег, и упијао је у себе кораке. Сињора је, јежећи се, седила у свом кожом постављеном оделу ружичасте свиле крај ватре. Она се није дигла, кад је Бетолија ушао, задовољив се тиме, што му је пружила своју малу руку.

Крај појаве ове дивне женске са густом црном косом и дугачким трепавицама, које су покривале кадифли-очи и грчким профилом, заборави млади песник за један трепутак на свој јад и љутину. Он клече пред њу, да притисне своје усне на њену малу папучу ружичасте свиле, а после да их принесе њезиној руци.

„Ти си тако блед,“ поче Вирџинија, „још много блеђи, него што си иначе, па нешто си расејан. Ја погађам. — Белоти-Бон је опет одбио твој нов комад. Није ли тако? И ти сад опет стојиш на гробу твојих лепих нада?“

„Ти још питаш,“ повиче Бетолија, пошто је скочио, и нагло корачао горе, доле, по малој собици. „Та смешна луда, тај будаласти голдонијев занешењак ништа друго на свету не зна, до ли узносити свог лакрдијашког песника. Скриб и данас важи код њега само као даровит почетник; Сарду-а назива он лакрдијашем, па како онда и да је могуће доћи до чега паметног са тим човеком. Но то је најмање. Ја бих се радо одрекао песничке славе, само да за ову нисам скопчао још и своје друге наде.“

„Какве наде, пријатељу мој?“ рече глумица, погледав га нежно.

„Мислио сам, да задобијем тебе Вирџинијо. А никада се не бих смео усудити,“ говораше Бетолија даље, „да ти понудим своју руку, док не стечем чувена гласа. Тебе зна сва Италија; ти си славна вештакиња; а ја, — незнатан, од Белоти-Бона омаловажени надри-песник, да се усудим —“

„Будимо паметни,“ рече Вирџинија, „ходи, седи крај мене, да се договарамо.“

Бетолија се спусти на подножницу крај њених ногу. „Хајде говори,“ рече јој.

„А шта да ти кажем,“ мрмљала је Вирџинија. „Ми женске највише казујемо, кад волемо. Ја те волем. Зар то није доста? А Голдонија не волем. Шта ће ти славно име? Ја сам славна, ја сам богата, а хоћу да ти будем жена. Ја ћу те примити таквог, какав си, без твојих дела и без песничке ловорике. Но, је си ли задовољан?“

„Нисам, Вирџинијо. Ти би хтела, да ме тешиш, а овамо ме понижаваш,“ рече он.

„Промислимо се дакле. Зашто ти твоја позоришна дела не пошљеш другом ком управитељу?“

„Што код оних других има поглавито првенство трагедија; што сам ја своје најбоље улоге писао за тебе; и што ми је помисао, да гледам, да ове друга која игра осим тебе, баш несносна.“

„Па пошљи твоје дело Ресториници; она је и у шали исто тако узвишена, као и у трагедији. Ја сам је гледала као леди Тартифову од госпође Жирарденове, и морам признати, да ме је исто тако задобила, као и леди Мегбет, или Марија Стуартова.“

„Ја понављам,“ повиче Бетолија „да ја јунакиње својих дела ни сам стварао за Ресториницу, већ за тебе.“

„То баш и јесте хрђаво“, одговори му глумица, насмејав се; „што си се ти заузео за мене, а Белоти-Бон за свог класичног, драгог Голдонија, и можда је он у праву.“

(Наставиће се.)

ЦРНОГОРСКИ ЈУНАЦИ.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА, УЧИТЕЉА.

Која оно бијаше војвода
Вас у срми и у чистом злату
На зеленку коњу великоме,
Што м' у руци сабља сијеваше
А у Турке коња нагоњаше,
Те посјече седамдесет бега?
Оно бјеше војевода Мирко[1])
Мили бабо Николаја књаза.

Који бјеше јунак убоити,
Што се смије и кад Турке бије,
А руга се огњеној кумпари,
Када лети под мрке облаке,
А кад пане међу заточнике
У ћелији светог Самостана. —
Он је вата као лубеницу,
Па је баца у турску ордију,
Те с њом мрви цареве низаме?
То бијаше крвава газија
Петровићу бан војвода Кр'цо.[2])

Који оно бјеше Црногорац
Плаворуна до рамена брка
С јатаганом у десници руци
Те сијече низам у паради?
Оно бјеше књажев перјаниче
С Чева равна Машовић Богдане.[3])

Која оно бијаше војвода
У господском руху и оружју,
Што поносно по ордији шеће,
А руку му љубе Црногорци,
Те се често с вилом разговара? —
Већ је девет надвладао паша
У свакога по девет хиљада. —
То је чедо Ловћена планине,
Војевода Петровићу Божо,[4])
Што с књажевом војском командира
И најжешће Стамболије дира!

Која оно бијаше војвода?
И он јесте соја господскога,
Те се с Божом често разговара
И њему се приказује вила
У поноћи кад почива војска —
И кад књиге у Европи пише
На министре и на ђенерале.
А кад сјевну оштри јатагани
И загрме од боја јунаци: —
Ха! напријед, ко је Црногорац
У најжешће сјече и ломљаве
И његова дамаскија сјева; —
То је сестрић Петровића књаза
Војевода Радоњићу Станко.[5])

Која оно бјеше војевода
На ждраљину коњу виленоме
Стравичнога ока и погледа!
Што најдаље занио бијаше
На самуру виту перјаницу
У цареве бијесне ордије;
Те их ваља на обадв'је стране!
То бијаше Петре Вукотићу,[6])
У јунаштву раван Обилићу.

Која оно бијаше делија,

У злаћеној на прси душанци,
А на враном коњу од мегдана
С дамаскијом у десници ћордом,
Што дробљаше коње и јунаке
Као некад — Скендер-беже бане —
И то бјеше господско кољено
Војевода Петровићу Ђуро.[7])

Који оно бјеху горостаси
Бијелијех брада и бркова.
Сваки им се с пута устручава
Рад љубави и рад поштовања?
А кад бојне загрме вртуне
Кроз најгушће магле од пушака
Газе Турке, сјеку Зулумћаре, —
То бејаху мегданџије старе:
Једно бјеше војвода Миљане[8])
Вуковићу од Васојевића,
Друго славни Ново Церовићу,
Треће бјеше попе Зимоњићу.

Који оно бјеху витезови
У златноме руху и оружју?
Један ломи цареве градове
Устрављује буле и кадуне
И нејаку ситну Турадију,
То бијаше војвода Врбица[9])

Други лети као хитра муња
Кроз таборе цара честитога,
А за њим се страшно размотава
Црвен појас од црвене крвце!
То бијаше од Куча војвода
Виловити Миљановић Марко.[10])

Трећи на се намамљује Турке,
Те их брате роби на хиљаде,
Па их кнезу у дарове спрема, —
Још кључеве од градовах прима,
То бијаше Пламенац војвода.[11])

С поред њих се још три заносаху,
Те стравично Турке разгоњаху:
То бијаху млади командири
Пејовићу[12]) и Ђурашковићу,[13])
Треће Бајо бјеше Бошковићу.[14])

Који оно бјеху соколови,
Те разгоне Турке на буљуке
К'о курјаци стадо у планини?
Једно бјеше војевода Пеко[15])
Воинићу са Шчева крвава,
Што се први на устанак јави,
Те поведе у бој Херцеговце
И замути исток до запада!
Друго бјеху два бојна сердара;
Пилетићу[16]) и Матановићу.[17])
Двије најжешће у горама гује,
Ђе ударе мелем не требује.

Које оно бјеху поглавице?
Један скаче граду на бедеме,
А Никшиће на мегдан позива
За тридесет дана бијелијех
Свако јутро, а све без престанка
Ни један му 'зађи не могаше!
Јел' истина никшићка војвода
Мушовићу беже Нутви беже?
Стотину је главах одрубио
А стотину преш'о окршаја
То бијаше протопопе Мило[18])
Из гласнога села Марковине.

(Свршиће се.)

ПРИМЈЕДБЕ.

[1]) Велики војвода Мирко Петровић, отац Његовога Височанства књаза Николе, јуначки се затварао год. 1853 у жупском и острошком манастиру противу силне Омер пашине војске, коју бјеше султан Отмановић послао, осим башибозука 80.000, да похара Црну Гору зато: што руски цар Никола Павловић постави на влади мјесто владике у Црној Гори кнеза Данила Петровића, рођеног брата великог војводе Мирка. У тим страховитим опсадама, као и при освојењу Жабљака велики војвода Мирко задоби код својих јуначких земљака без сваког ласкања у сваком витешком збору и договору овај divни израз: „Мирко је најбољи јунак у Црној Гори.“ Год. 1858 у четвртак на спасов-дан доби славну битку на Грахову, — с којом опра и неку љагу са генијалних идеја свога витешког брата Данила, а коју му бјеху наметнули неки његови познати непријатељи. Због тога коначног пораза Турака поведе се и онај познати једногодишњи рат између Турске и Црне Горе год. 1862. и то на овај начин, како ми је приповједала једна смирена поклоница Јерусалимска, која се бјеше случајно врло близу трефила, баш кад султан доби у петак телеграфску депешу при изласку из своје царске џамије о поразу своје војске на Грахову. Она каже: Султан узе депешу из дркћуће руке великог везира и читајући је, јако се у лицу мијењаше и трзаше, док најпосле гласно повика: Вај! Вај! Вај! —

— — Па пошто мирно у најдубљим мислима сави депешу и стави је у свом од црвене кадифе златом извезеном пруслуку, — мукло шапну свом побочнику неколико ријечи, који одмах отрча у џамију. Цар склопив руке на појасу, и јако дишући стајаше међу снуждене и у црну земљу гледеће и погружене лале и везире. Ја бјех чисто окамењена! У мени, чини ми се, ни капи крви не бјеше! Уздахнух неколико пути и помислих на свемогућега, молећи му се свесрдно, да укроти тога разјаренога звјера, — јер чисто осјећах, да се на крштене љути. У тим необичним моментима изађе из џамије један повисок арапски мађионик, (ваљда дервиш). Зелени и као на зеитину играјући очију, обучен у свиленозеленим хаљинама, са неким налик на мисирску пирамиду, турбаном на глави, носећи у својим црним рукама једну богато искићену сеџаду — на којој лежаше нека жута књига. Па кад се приближи расрђеном калифи:

Који више зна и види
Но четрдест свети људи,

сави се као змија скоро до земље, поклони се неколико пута и стаде са погнутом главом пред узбуђеним тијанчетом скупљајући се као пуж у кори. Калифа Меџид сасвим деспотски но побожно поклони се сурама, као што после дознадох несретног Алкорана; те довати га у обије руке окренувши се ћаби Меке, стаде нешто мицати губицама. Па пошто кроз неколико тренутака сврши ту страховиту церемонију, хитро скочи на богато искићеног, но врло мирног коња и оде у свој високи двор. После, кад одох у посјети мом добром господару паши, запита ме исти: Хаџијинице? Знаш ли ти, што је Падишах јутрос стајао онако љутит пред џамијом и примао на руке свети Алкоран? Незнам честити господаре. Ето зато: Црногорци су до ноге потукли нашу војску на Грахово. Па кад Падишах јутрос телеграфично би извјештен, јако му паде на срце тај кијамет, те се закле на Алкорану, да ће се зато крваво осветити Црногорцима. И заиста, султан Абдул Азис Хан (почем кроз то вријеме умрије султан Меџид) год. 1862, посла од прилике 120.000 војске на Црну Гору под предвођем Омер-паше. Црногорци га јуначки дочекаше. При свим многобројним окршаима, велики војвода Мирко предвођаше своје витешке Црногорце, срљајући и сам у најстрашније опасности. Но год. 1866 сломи му јуначки живот и снагу љута колера, од које и много његови убојити јунака и мученичког народа Црногорског помрије. Нека му буде вјечна слава и хвала у потомству, за његове витешке заслуге, које учини своме драгом народу и кршној отаџбини.

[2]) Војвода Крцо Петровић, рођак Његовога Височанства књаза Николе, врло је шаљив и особито добре нарави. А у вријеме опасности тврд као стјена и одважан као лав! Он је више пута ватао усијане кумпаре које падаху међу затвореним Црногорцима у жупском и острошком манастиру и бацао их је преко манастирски зидова међу многобројне Турке, које би се међу њима и распрсле, те их многе поубијале.

[3]) Богдан Машов Воинић с Чева више је пута ускакао међу многобројне редове турског аскера с јатаганом у руци, од којих је много јадних починио. Ишао је више пута у чету у Херцеговину и потаманио је с попом Луком Јовановићем из Марковине многе зулумћаре, са чим је јадној раји много облакшао. Погинуо је год. 1852.

[4]) Велики војвода Божо Петровић, рођак Његовог Височанства књаза Николе припознат у свој Еуропи као добар стратегик и мудар дипломата. А међу убоитим јунацима Црногорским као најјуначнији и најсретнији војвода, што га је икад Црна Гора имала. Он је много познати битки над Турцима добио у овим најпотоњим Црногорско-турским ратовима 1876, 1877 и 1878. год.

[5]) Војвода Станко Радоњић, син гласовитог војводе и јунака Ива Радоњића, показао се кроз ово време ратовања као добар јунак и изврстан дипломата.

[6]) Војвода Петар Вукотић, таст Његова височанства кнеза Николе признат је у Црној Гори као јунак први и војвода црногорски. Он је своје ванредно јунаштво најприје показао при освојењу Жабљака 1853. год., кад оно седам бијесни Црногораца опколише љути Арнаути. А то бјеху војвода Петар Вукотић, протопоп Јоко Шпадијер, Филип Ђурашковић, Лазо Дедља, Перо С. Мартиновић и Поп Крњановић, који се од јутра до подне с њима бише и сјекоше преко разрушени и опаљени жабљачки кућишта. И само њино ванредно јунаштво спасе их прокрчивши себи пут с јатаганима кроз густе гомиле побијени, исјечени и збуњени Арнаута. Осим тога војвода Петар је у сто бојева не само мудро предводио Црногорце, него је и сам лично међу најбољим јунацима у највише дубљине турске војске јуришивао; због чега су га и народни пјесници онако дивно и прославили.

[7]) Војвода Ђуро Петровић, рођени брат великог војводе Божа, заиста дика и понос у сваком погледу славно владајућег дома Петровића.

[8]) Војвода Миљан Вуковић из Васојевића, војвода Новица Церовић из Дробњака (Тушине) и војвода поп Богдан Зимоњић из Гацка потаманили су много зулумћара и на врх јатагана и џефердара мало по мало осијецали турску краину и присаједињавали је Црној Гори. И те њине неоцјениме заслуге, које сте-

коше за земљу и народ вјечно ће величати и славити благодарно потомство.

[9]) Војвода Машо Врбица стекао је лијепијех заслуга за Црну Гору у свим случајевима и ратовима као добар јунак, као добар војвода јуначки и као вјешт реорганизатор црногорске војске и топништва.

[10]) Војвода Марко Миљанов Куч Илинковић уважен је у свој земљи као силан јунак и сретан војвода.

[11]) Војвода Илија Пламенац из Црмнице сматра се у народу као врли јунак и мудар Црногорац.

[12]) Ђоко Пејовић командир показао се у свим ратовима врло одважан и мудар командир, а можда један од најинтелигентнијих Црногораца.

[13]) Филип Ђурашковић се у свим бојевима јуначки одликовао, којега А. Пајевић Новосађанин, описује после опе крваве битке на Рогаме, да је изгледао као косовски јунак Срђа Злопоглеђа.

[14]) Дични и одважни командир брдски, Бајо Бошковић добио је смртну бољу од тешког умора јуначког, и умрьо — чини ми се — 1877, за којега и дан данас сваки јунак Црногорски тешко уздахне, кад се у јуначком збору о њему ријеч поведе.

[15]) Војвода усташки, Пеко Павлов Воинић, један од најтврђих и најбољих јунака црногорских. Он је за време устанка у Херцеговини много јаче војске турске поражавао. О коме неке европске новине говораху: Да би и многи европски ђенерали могли стратегичне науке код њега продужити, а не зна ни читати, ни писати. Осим тога, Пеко је врло љубазна и простодушна јуначина.

[16]) Војвода Јоле Пилетић Пипер, и

[17]) сердар Перо Матановић Ћекнић броје се међу најпрве јунаке Црногорске.

[18]) О попу Милу приповједали су ми неки Никшићи у Сарајеву, да их је на мегдан позивао, но бога ми, истину треба рећи, не смје му ни од нас, ни од Скендеревог аскера ни један изаћи. Једно јутро несмотрено се приближи на домак пусте острагуше, те га убисмо, а посјече га једно наше момче од 17 година. Но ми Никшићи из признања према ономе големом јунаку, завили смо му главу у свилени јаглук, и одправили смо је у логор црногорски његовој фамилији.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео
СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Наставак.)

IV.

„Добро, што сам вас нашао,“ повиче гроф Зроњевски, када се сутра дан с мајором на улици срео, „баш хтедох к вами доћи, да вас за неку малу услугу замолим —“

„Што сам вам још јуче обећао,“ одговори овај, хоћете л' да ме у мој хотел отпратите? већ је одавна за вас готова —“

„За име божије! неговор'те ми више о новци,“ упадне гроф у реч, „ви ћете ме убити том прозом; ја сам божанствено расположен. О пријатељу, ја сам то моме анђелу рекао, да за нас знају, рекао сам јој, да ћу побећи, јер близу ње бити, а с њоме не говорити, не обожавати ју, није ми можно.“

„А смем ли знати, шта је она одговорила?“

„Она је спокојна, она је узвишенија него кћи рђавих људи. Па шта је то тако opaшно? рече, заиста се за нами не може ништа зло рећи, па све да знају за наш однопај, та једна погрешка ми се може опростити; а има ли такова човека, који ни једне погрешке учинио није?“

„Ваљана филозофија,“ примети мајор; паметније се о тој ствари мислити не може; јер баш они бивају најчешће одани, који мисле, да све људе заслепити могу. Али смем ли још нешто питати? Као што видим, ви виђате вашу даму *на само?* јер што ми причасте, о томе сте тешко синоћ у Дон Хуану говорили.“

„Виђам је,“ шапутао је онај, „јест, виђам је, али где, не смем казати, дуго то не може трајати. Зато сам увек готов за бегство, друже, и вашом помоћу ћу се спасти морати, ако међутим мој новац не би довољан био. Ако то буде сутра, онда ваља да уживамо још за ово кратко време; ја хоћу још да будем сретан, блажен, јер скоро мора бити краја.“

„Па чиме могу служити?“ запита ма-

јор, „ако се не варам, ви сте хтели да ме походите.“

„Заиста, то беше, зашто хтедох к вами доћи,“ одговори овај по кратку размишљању. Софија зна, да сте ви мој пријатељ, ја сам већ одавна о вами причао, а особито историју на березинској ћуприји, када сте ме к себи на дората примили. Она је с вами јуче говорила, и то о *Отелу*, је л' те? Кнегиња неће да допусти, да се представља, због неке гатке, коју и ја више не знам —“

„Она ми изгледаше врло тајанствена,“ пресвиде га његов пријатељ, „и као што ми се чини, кнегиња неће ни допустити.“

„Па ипак, ја сам је једном речи навео. Принцеза ме мољаше и преклињаше, и ја нисам то могао да гледам, а да јој не помогнем; учиних се дакле нешто озбиљним и рекох јој: Чудновато је ипак, када публика што дозна, то се као ветар разнесе, а кад једном дотле дође, за кратко време се по свим дворовима приповеда као грозан случај. Кнегиња ми да за право; она рече, премда збуњено, да тај комад треба играти; али ипак када оде, повика ми још ово: да не ће допустити, да се игра, па све нека је *Отело* већ на свакоm ћошку прилепљен, учиниће, да ће се *Дездемона* разболети.“

„То сте добро учинили!“ повиче мајор смејући се, „дакле страх од грозна случаја је страх од духова и ужаса од тајана природних савладала?“

„Да богме, Софија је ван себе од радости, што ће јој се воља испунити. Баш сам пошао к управитељу опере; морам му однети четири стотине талира, да представа не би новчаним препрекама изложена била, а ви ћете ме к њему отпратити.“

„Али, неће ли упасти у очи, ако у име принцезино новац предате?“

„О томе је побринуто; ми ћемо то однети, као да смо од неколико љубитеља уметности скупили; издајте се ви за дилетанта или ентузијасту, или ма шта друго, што нам је згодно. Управитељ станује не далеко одавде и врло је ваљан мали старац, кога ћемо ми већ на своју руку задобити. Овде је иза ћошка; видите тамо ону малу зелену кућу?“

V.

Управитељ опере беше мали, фини човек, он беше у пређашња времена славан певач, а сада је мирно живео на својој стеченој лаворици. Он прими пријатеље са неким извесним вештачким достојанством, само су му хаљине у томе нешто сметале; т. ј. он је носио неку флорентинску капу, коју је само тада скидао, када је при одласку из куће пароку на ћелаву главу мењао. Упадало је у очи то, што је имао модерни, тесан фрак и широке, пуне бора чакшире; то је показивало, да је господин управитељ, у пркос томе, што је већ прејурио шесдест годиница, још доста сујетан био; на ногама је носио велике, изгажене ципеле од крзна, у којима је вештачки преко собе корачао, изгледајући, да ноге и не диже; овој двојици се учини као да се тоциља.

„Већ ми је јављена та највиша жеља,“ рече управитељ, када му је гроф цељ свога доласка до знања ставио, „већ знам за ту ствар; до мене то нестоји, та моја једина жеља је то, да њихова величанства што може бити лепше занимам, али — али ја ћу се ипак морати усудити, да друго комађе предложим.“

„Како? Ви нећете ту оперу да дајете?“ повиче гроф.

„Боже сачувај, та то би било очевидно атентат на највишу породицу! Не! не! ако моја реч у тој ствари још нешто важи, тај несретни комад се никада давати неће.“

„Никада не би могао мислити,“ одговори гроф, да ће човек, као што сте ви, такова што лудо мислити. С чуђењем и дивлењем знао сам у својој раној младости у далеким земљама за ваше слављено име; вас називаху круном певача, ја сам горео од жудње, да тога човека једном видим. Молим не умаљујте ту ваљану слику којекаквим празноверама.“

Старцу је то ласкало, радостан осмех му се осу по остарелом лицу, метне руке у џепове и прође неколико пута горе до-

ле по соби. „О молим, то је велика почаст за мене!" повиче; јест, ми бесмо некада ваљан тенор! Сада је наравно томе крај. *Празновера*, изволели сте казати? ја бих се стидео, да у то верујем; али где има факата," не може бити речи о празновери."

„Факата?" повичу пријатељи *једним* гласом.

„О, да богме, штована господо, факта. Мени се чини, ви нисте из ове вароши и околице, пошто вам та факта нису позната?"

„Ја сам заиста о некој таковој скасци нешто слушао," рече мајор; „кажу, ако се не варам, да увек после Отела горе, и —"

„Горе? Боже сачувај; та волео бих, да увек горе; та ватра се може угасити, или се против ње осигурати, па на послетку и штету од ватре поднети; али умрети? то је млого опаснији случај."

„Умрети? велите ви, а ко ће умрети?"

„Но, та то није никаква тајна!" одговори управитељ; „кад се Отело представља, мора после осам дана неко из кнежевске породице умрети."

Оба пријатеља скоче уплашено са својих столица, јер пророчки глас, којим је старац то рекао, имађаше нечега ужасног у себи; али ипак седну на своја места и почну се своме сопственом страху весело смејати, чиме се певач није дао збунити.

„Ви се смејете?" рече он; „морам и то да трпим; у осталом, ако вас не женира, ја ћу вам кронику позоришта показати, коју је од стодвадесет година свагдашњи суфлер писао."

„Стари, дајте нам амо ту кронику, да је видимо," повиче гроф, коме то изгледаше смешно, а управитељ се ванредно брзо тоцињао по својој собици и донесе једну кожом увезану књигу.

Метне велике, у кост уметнуте наочаре и почне превртати листове кронике.

„Ево видите,' рече, „овде стоји: Anno 1740, 8. децембра угушила се Шарлота Фандаверска у овдашњем позоришту. Представљана је жалосна игра Отело, црнац од Млетака од Шекспира."

„Шта?" пресиде га мајор, „године 1740 да су овде Шекспировог Отела играли, а овамо, ако се не варам, Шредер је први, и то млого касније, прво Шекспирово дело у Немачкој прерадио?"

„Извините," одговори старац. „Херцег је путујући кроз Енглеску, у Лондону видио, где су играли Отела, и пошто му се јако допао, дао га је прерадити, и затим овде чешће представљати. Али моја броника наставља даље."

„Горепоменута Шарлота Фандаверска представљала је Дездемону и кукавно пропаде под јорганом, под којим је у комаду требала да умре. Бог да јој душу прости!" А ту смрт овако причају: Веле, да је Шарлота врло лепа била; на двору херцега Непомука владаше тада велика раскалашност; Шарлота поста херцеговом љубавницом. Али она му се није слепо предала; она беше застрашена примером многих, које је он после неколико месеци и година отиснуо и пустио, да се потуцају од немила до недрага. Дакле она је с њиме страшан уговор склопила, и тек, када се он на то заклео, предала му се. Али као и с другима, беше тако и са Шарлотом. Он је се наскоро засити и хтеде је на фини начин од себе отиснути. Али она му запрети, да ће уговор, што је с њоме склопио штампати и по целој Јевропи разгласити дати, па она му и показа, да је неколико таквих писмена по неколико вароши station разаслала, где ће се на њен један миг разгласити."

(Наставиће се.)

НЕШТО О ПИРИНЧУ.

У нас Срба се до сад врло мало писало о пиринчу, при свем том, што пиринач — у опште узевши — спада међу најважније светске усеве, и што скоро половини човечанства служи као необходно хранеће средство. — Њим се изхрањују не само

обитаоци највећих и најнасељенијих земаља западне и источне Азије (Индија, Хина и Јапан), многе америчке државе и источна Европа, него се исти свуда и у свима деловима света у великим количинама увози, где се на разне цељи употребљује, као што ћемо доцније видети. — И код нас*) — по својој прилици уведен из доба, кад су Турци нашим крајем владали — употребљавао се је и једнако употребљује, али не као необходно хранеће средство, него у малим количинама — као узгредно.

У нашим крајевима нигде се не обделава пиринач из узрока тог, што он за потпуно дозревање потребује већу количину топлоте, него што је код нас има. Колико потребује, видићемо доцније, кад будемо о условима за његово успевање говорили. Међутим хоћу на овом месту да напоменем — не упуштајући се у опширнија разлагања — како би извесне врсте пиринча и код нас могле да нађу повољне услове за потпуно дозревање, нарочито у блатним местима, као што је н пр. близу вароши Неготине „Неготински рит," — тај рит, кад би се одводњивањем у неколико осушио, могао би врло корисно да се употреби на култивисање пиринча; какве би користи општина и околина имала од тога, видеће читаоци, кад будем даље говорио о користима, које ова биљка доноси. Обделавање пиринча скопчано је са доста труда — али се исплаћује.

—

Сви податци тврде, да је пиринчу Индија колевка; од незапамћених времена он је карактеристично хлебно биље у Азији, одакле је доцније простањен у тропским пределима свију делова света. У Индији и Хини знало се за пиринач још пре Христа на 3000 год.; одатле је распрострањен у Арабији и Персији, одакле су га Сарацени у Египат, Сицилију и Шпанију пренели. Пошто су Шпањолци своју земљу ослободили, почели су на пиринач велику пажњу да обраћају, и скоро затим и сви трговци јужне Европе окренуше пажњу на плод ове биљке. Год. 1522 засејао је генерал Тодор Прифулчи из Милана (варош у Италији) на својем добру пиринач. У Верони почеше да сљедују његовом примеру и после осам година сејали су га у велико и у Ломбардији. За кукуруз, кога је Колумбо год. 1493 пренео из Америке у Европу, добила је Америка после 200 год. у замену пиринач, који је у јужној Каролини особито добро успевао; из јужне Каролине почела се култура ове биљке распростирати к јужним земљама уједињених америчких државица: Ђурђији, северној Каролини, Луизини, Мисисипи, Алабими и Флориди, које сада врло велику количину пиринча извозе у све крајеве света. Пиринач из низине јужне Каролине превазишао је по каквоћи и сам Јужно-Индијски. — У Јапану дели се обрађена земља на две врсте: „на пириначна поља" и „брдске баште;" пириначна поља су својина књажевска и обухватају од прилике 260 миља. Земљоделцу се даје за обрађивање толико, колико му је нужно. Ни један земљоделац не сме без одобрења власти пириначно поље за какву другу културу да употреби. Највећу количину пиринча производи јужни и средњи Јапан.

Што се културе пиринча у Европи тиче, можемо казати, да је понајвише разграната: у Шпанији, Португалији, Италији и Турској (нарочито око вароши Солуна у Македонији). У Шпанији, нарочито у некадањој краљевини Валенцији, производи се врло много пиринча, нарочито се одликује у некадањој краљевини Валенцији лежећа доља око 100 километра дугачка, која сву Шпанију пиринчом снабдева, а осим тога још извози.

У Италији успева пиринач особито добро, нарочито у подводним низинама реке Поа, шта више и у Сицилији, где су га већ у IX. веку обделавали, док напротив у северној Италији почели су тек од XV. века као пољски усев да га сеју. У тим пределима обделавали су непрестано: каролинске, катагонске и јапанске врсте пиринча; у новије време аклиматизовао се пиринач са острва Јаве и то са врло добрим успехом. — Талијанска пириначна поља обухватају површину од 232.000 хектара, од којих 72.000 долазе на област Новара, 56.000 на Павију, 21.000 на Милано, 14.360 на Монту-у. Венеција притежава 32.460 а Емилија 24.462 хектара. Од количине жетве, која износи скоро десет милиона, долази на Ломбардију 4·4 милиона, на Венецију 1·3, на Емилију 0·8 милиона хектолитра. Просечна количина жетве у Италији износи од једног

*) Разумем кнежевину Србију.

хектара урађене земље 42 хектолитра. Извоз овог производа, поглавито у Италију, Швајцарску и Аустрију, износи око 70 милиона килограма, у вредности скоро 10 милиона форината.

И у Турској, Грчкој, јужној Русији, аустријским долинама — Војводини и др, у неким пределима Мађарске, н. пр. код Таполије, Терека (Török) и Рецсе наилазимо на пириначна поља. У Аустрији сеје се пиринач у Фриаулишкој, у округу Червигнано и Монфолконе, где се годишње од прилике 30.000 хектолитра производи; у тим пределима и клима иде на руку добром успевању пиринча, јер топлота расте од 4500° C.—4624°C. (3600° —3700° R.*), коју пиринач употребује за потпуно дозревање, као и обилатост воде, коју он за дуже наводњавање необходно потребује. Хиљадама годишњом културом образовали су се многи варијетети; неки међу њима аклиматизовали се дотле, да могу и по брдовитим пределима да успевају, и отуд су добили име „брдски пиринач;" овај брдски пиринач расте и успева у вишим пределима Хине, Кохинхине, на Суматри, Јави и на Хималајима „огњиште зиме," где га налазимо на висини од 3000 стопа изнад морске површине; он подноси оштрију климу и сазрева за 4 месеца, док напротив обичан блатски пиринач за време свога 6—7-месечног раста, треба врло велику количину топлоте и влаге

Пириначна биљка је 3—4′ висока и састављена из влата (стабљике), на чијој се дужини у неједнаком растојању одељује лишће; лишће му је пругаво, заоштељено при крају, дугачко до 1′ и повија се ка земљи; напротив клас са гроздастим огранцима у почетку усправљено стоји, а затим, кад плод у дугуљастим класићима са заоштрљеним осјем почне зрети, повија се и он ка земљи.

Обделавање пиринча у блатним местима, која су необходно нужна за култивисање ове биљке, врло је теретан посао; у Италији преору у зиму 2—3 пута; пре сејања пусте воду да више дана лежи на орању, а пошто је већ посејано, па до потпуног сазревања, више пута, у извесно време раста пуштају воду, да засејани усев поплављује.

*) Овде је урачуната сва топлота, коју термометар преко лета покаже.

Пиринчана поља у Јапану изгледају Европејцу као баштенске леје; леје су једна од друге одељене међом. Влажна се земља преоре са простим „препотопским плугом," кога један биво вуче, па се затим засеје; кад усев израсте од прилике пола рифа, онда земљоделац разбаца ону око леја у виду међе наслагану земљу око усева, који услед тога повољније успева. У пределима, где нема доста воде, или боље рећи, где земља није доста влажна, служе се долапима (као код нас баштован), да усев нужном количином воде снабду. — При жетви секу се класови сами, или заједно са стабљиком, дакле жање се; затим се плод омлати или оврше. Доходак је доста знатан: годишње добија се само једна жетва, која 20—100 пута толико даје, колико засејано семе. Од такозваног раног пиринча добија се у гдекојим земљама и друга жетва за једну годину.

Зрно је од пиринча мало, дугуљасто-овално и са стране нешто спљоштено. У погледу на боју плеве, која зрно обмотава, има их више врсти: бели, жути, црвени, плавенкасти, мрки длакави и т. д.

Пре употребе мора се неочишћени пиринач, који је у источној Индији познат под именом „Пади" (Paddy), очистити: за чишћење постоје нарочито зато опредељене воденице. Пиринач, који се у Индији при крају Јануара жање, долази из унутрашњости у пристаништне вароши где се за даљи транспорт у Европу пречишћује; пиринчу, који је за Европу одређен, скида се само ²/₃ његове плеве, остала ¹/₃ оставља се заједно са пиринчом из тог узрока што се сасвим чист пиринач лакше упали, или боље рећи, повуче влагу у себе и услед тога изгуби белу боју — пожути.

У први мах доносили су пиринач у европска пристаништа сасвим чист, затим, као што напред рекосмо, са ¹/₃ плеве; но пошто и у једном и у другом случају пиринач губи од своје вредности, то се сада највише преноси у сировом, непрерађеном стању, па се тек у Европи пречишћује (скидањем плеве и глађењем).

Пиринач мора да се што могуће више осуши пре, него што дође у воденицу, где се између камења и ваљкова чисти од плеве и углађује. Очишћен пиринач је више мање бео,

прозрачан, бело пругаст и на крају, где му је била клица, мало заломљен.

Пиринач, који је одређен за продају, слаже се у џакове и бале, а нешто и у бурад; у бурадима се пиринач и при највлажнијем времену очува, али зато, што је у бурадима скупљи извоз, ређе се пакује. За Немачку и Аустрију довози се из Бремена, Хамбурга, Амстердама и Лондона. За цео европски континент најважнија су стоваришта — што се пиринча тиче — Хамбург и Бремен. Стоваришта талијанских производа су: Мантуа, Верона и Трст. Трговци из Хамбурга и Бремена довлаче понајвише пиринач непосредно из Индије, преко Енглеске врло мало. Пиринач се у велико купује: по тежини читаве лађе (зна се, колико која лађа може да ухвати — наше трговачко „квантум") даље, у мањим количинама од 1000 килограма, или још у мањим на џакове од 100 килограма и т. д.

(Свршиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Јевропа.

У земљи Тирској и Сидонској одрасла је Јевропа, ћерка краља Агенора. Једне ноћи усније чудан санак. Причини јој се, као да се два дела света указала у женском облику, Азија и део света, што лежи преко од ње, па се стале свађати и отимати о њу. Једна од те две жене изгледала је страна; друга пак — а то је била Азија — сасвим је личила и по изгледу и по говору на урођенице. Азија није хтела да даде чедо своје, говорећи, да је своју милу ћерку сама одранила и однеговала. Но туђинка шчепа Јевропу снажном руком, па је повуче са собом, а Јевропа се није могла отети. „Ходи само са мном, чедо моје," говорила је та туђинка, „ја те водим као плен громовнику Јупитру; тако ти је суђено." Јевропа се тргне иза сна, па седе у постељи, јер је причина та била јасна као на дану. Дуго је седила тако на постељи, а ни макла се није; непрестано је пред-а-се гледала, а пред очима су јој биле једнако оне две жене. Једва јој се најпосле усне расклопише, те прозбори: „Ко ли ми је од виших богова могао само послати те причине? Какви ли су ме чудни снови застрашили, а спавала сам мирно и слатко у дому очином? Ко ли је само та туђинка, што сам је у сну видила? Како ли ми срце необично тежи за њом? Па како ми је и сама љубазно на сусрет дошла, а и кад ме је на силу одвела, како се матерински на мене смешила! Да би дали богови, да добра буде!"

Сване најпосле зора; ведри зраци сунчани одагнају тавну слику сна из душе девојчине, па се Јевропа диже, да проведе дан весело, радосно са другарицама својим. За час се скупише све друге њене и пријатељице, девојке из добрих кућа; обично су са Јевропом ишле на игре, жртве и у шетњу. Па и сад дођоше, да позову другу своју у шетњу до цветних ливада код мора, камо се девојке тога предела обично скупљаде, те уживале у дивном цвећу и гласном шуму морском. Све су моме биле лепо одевене; на Јевропи је била дивна хаљина, сва златом извезена, а ишарана сјајним приликама из митологије; дивну ту хаљину скројио је био Вулкан, а Нептун ју је још одавна поклонио био Либији, кад ју је просио. Од Либије је та хаљина из руке у руку дошла била у дом Агеноров. Тако одевена пође убава мома на челу другарица својих на ливаду код мора, на којој је било тма божја цвећа. Девојане се раштркају, једна овамо, друга онамо, а свака је тражила цвећа себи по вољи. Једна је брала светлу зеленкаду, друга опет мирисни зумбул, трећа плаву љубичицу; једнима се допадала лепа мајкина душица, а друге су опет кидале жути шафран. Тако су трчкарале по ливади; а Јевропа је брзо нашла, што јој срце иште; набрала је струк миомирних ружа, па је стала међу друге своје, као но Венера међу Грације, а главом је све надвисила.

Кад су девојане доста цвећа набрале, седну на траву, у средини Јевропа, па стану плести венце, па ће после те венце обесити

о зелено дрвље у захвалу пољским нимфама. Али им не би суђено, да се дуго са цвећем забављају, јер безбрижну младост Јевропину из небуха задеси судба, коју јој је прорекао био сан прошле ноћи. Стреле, којима стреља богиња љубави, згодиле су биле и Јупитра — та те су стреле и једине кадре биле, нашкодити силном громовнику. Очара га лепота Јевропина. Али се бојао гњева љубоморне Јуноне, а овамо се није смео надати, да ће моћи залудити невино девојче, зато измисли нову мајсторију. Преобрази свој облик, па се претвори у бика. Али да видиш, какав је то бик био!· Не бик, како обично по ливади хода, или под јармом тешка кола вуче; боже сачувај; био је то бик велики, снажан, лепе главе и врата; рогови су му били мали, па сјајни, као руком одељани, а провидни, као алем-камен; био је сав жут као злато, само му је посред чела била бела пега, налик на рог месечев; у глави се сјале плавичасте, ватрене очи.

Пре, но што се Јупитар преобразио, дозвао је на Олимп Меркурија, ништа му није рекао о намерама својим, него му је дао овај налог: „Пожури се, сине драги, те ми и сада буди на руци, као и до сад увек! Видиш ли тамо земљу ону с леве стране? То је Финикија. Отидни онамо, па стерај на обалу морску марву краља Агенора, коју ћеш затећи, где пасе у гори.“ За тили час створио се Меркурије у гори Сидонској, па је потерао чопор краљев, у који се помешао био и преображени Јупитар као бик. Меркурије то ни слутио није, него је терао чопор са горе на морску обалу, баш на ону ливаду, где се ћерка Агенорова посред Тирских девојака без бриге играла са цвећем. Чопор се разиђе по ливадама, само лепи бик, под којим се крио громовник, дође до брежуљчића, на коме је седила Јевропа са другама својим. Стаде ходити по бујној трави; чело му није било намрштено, из очију му нису сипале варнице, те изазивале страх; сав му је изглед био благ. Јевропа и друге њене стале се дивити лепом мирном говечету, па зажеле, да га виде сасвим из близа, те да га помилују по леђи. Бик, као да је то приметио, стаде се све већма приближавати, па најпосле застане тик пред Јевропом. Девојче скочи, па мало устукне; али кад се говече не маче, но остаде мирно и питомо, ослободи се Јевропа, те му се сасвим приближи, па му пред њушку метне струк цвећа, а из њушке те поли ју дах амврозијски. Бик стане лизати цвеће и нежну руку девојчину, која му је брисала пену са њушке и миловала га. Све се већма допадао моми лепи бик; најзад се усуди, те га пољуби у светло чело. Говече на то радосно замучи, не као што муче други бикови, него се то орило као звук лидијске фруле, кад засвира у долини. Затим чучне пред дивном момом, погледа ју погледом пуним чежње, па јој окрене врат и покаже широка леђа. Тада ће Јевропа другама својим: „Ходите и ви ближе, друге миле, да briседнемо лепом бику овом на леђа; држим, да би нас четворо могле сести, као у пространу лађу какву. Тако је благ, тако миран; није као други бикови: заиста, разуман је, као да је човек, па ништа му друго још не фали, до ли само говор!“ Узме затим од друга својих венце, један за другим, из руку, па их помеће на спуштене рогове бичије; онда уседне смешећи се на његова леђа, а друге су је гледале, но се још ни једна није смела решити, да седне на бика.

А бик, кад се дочепао онога, за чим је тежио, скочи на ноге. С почетка је сасвим лагано ишао, али ипак тако, да нису могле Јевропине другарице ићи с њиме у корак. Али кад је прешао ливаде, те дошао на голу обалу, потрча као но ватрен коњ. Па пре, но што је Јевропа могла разабрати се, био је за тили час скочио у море, па отпливао са пленом својим. Мома се десном руком држала о рог бичији, а левом се руком одупрла о леђа; у хаљине јој је дувао ветар, као у једро; освртала се сирота за завичајем својим, али је узалуд викала своје друге; бик је јурио кроз вале, а Јевропа онда повуче ноге горе, да их не би вали квасили. За час је ишчезла обала испред очију, сунце је зашло, а сирота мома у помрчини није видила друго ништа око себе, до ли вале и звезде. Тако се то јездило даље, и кад је зора гранула. Цео дан је бик носио плен свој кроз неизмерну пучину, а тако је вешто знао сећи вале, да ни једна кап није пала на лепу мому. Једва пред вече дођу на далеку једну обалу. Бик изађе на суво, па лагано спусти мому под дрветом јед

ним са леђа, те затим ишчезне. У место њега искрсне диван јунак, па јој рече, да је владар на острву Крети и да ће ју штитити, ако пође за њега. Шта је знала сирота Јевропа тако саморана, него му даде руку у знак, да пристаје, те је тако Јупитар достигао мету жељама својим. И он је тако исто ишчезао, као што је и искрснуо био. Јевропа се занела, а кад се пробудила, било је већ сунце на небу. Сва се збунила, па стаде гледати око себе, као да тражи завичај свој. „Ба̂бо, ба̂бо!“ викала је у очајању, промислила се мало затим, па опет стала викати: „Тешко мени несретници, како само смем и споменути име очино? Померила сам памећу, те сам ногама погазила детињску љубав спрам оца!“ Па онда опет погледа око себе, као да хоће нечега да се сети, па сама себе запита: „Одакле сам дошла, па камо сам дошла? Да ли сам збиља будна, па да ли сам заиста што скривила, чега бих се морала срамити? Не, ја зацело ничем нисам крива, па ми душу мучи само ништава причина, коју ће јутарњи сан растерати! Та и како би то могло бити, да сам се могла решити, да препливам радије бескрајње море на бику, него да у сигурности берем свеже цвеће!“ — Тако је говорила јадница; пређе затим дланом преко трепавица, као да хоће да одагна мрску причину ту. Али кад је опет око себе погледала, нису јој се страни предмети уклонили испред очију; око ње је било непознато дрвеће, непознато камење, а о чврсте стене одбијали се страшни морски вали, па се пенушили по непознатој обали. „Еј, кад бих се сад дочепала проклетога бика,“ јадала се у очајању, „на комаде бих га исекла; не бих се пре смирила, док му не бих пооткидала рогове! Срамно сам отишла из завичаја, шта ми сад друго остаје, до ли да умрем? Ако још нисам заборављена, то вас молим, вишњи богови, пошљите ми лава или љутог тигра каквог! Можда ће их надражити лепота моја, те неђу морати дочекати, да ми глад румене образе осуши!“ Али дивље звери ни откуда; страни предео смешио се на њу, а са ведрог неба сјало је сунце. Саморана мома скочи најзад, као да је Фурије вијају. „Несретнице Јевропо,“ повиче, „зар не чујеш гласа оца свога, који те проклиње, ако сама не окончаш срамни живот тај! Не показује ли ти зар јасен онај, на који се појасом својим можеш обесити? Зар ти ено очима не каже, да се сурваш са оне шиљасте стене у морске вале? Или волијеш ваљда, да служиш варварину каквом краљу, да му будеш милосница, па да из дана у дан као робиња кудељу предеш, ти, ћерка силнога краља?“ Такве су мисли мучиле несретно, саморано девојче, па ипак није била тако јака, да је могла умрети. У то на једаред чује, где неко за леђи јој у тајности шапће, као да се њој руга; помисли, да ју је когод прислушкивао, па се осврне, а сва се преставила Пред собом види богињу Венеру у надземном сјају, а уз њу малог њеног синчића, бога љубави са стрелом Још је лебдило смешење на уснама богињиним, а онда ће рећи: „Немој се љутити, лепа момо! Мрски ти бик доћиће, па ће дати рогове, да му их пооткидаш; ево видиш, *ја* сам ти послала сан онај на дому очином. Утеши се, Јевропо! Јупитар те је одвео; ти си љуба на земљи страшном громовнику: име ће ти остати на веки; јер ће се страни део света, што те је дочекао, звати одсад *Јевропа*.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЗМАЈЕВО ВЕЧЕ У ПРАГУ.

„*Umělecká Beseda*“ је средиште уметничког света у Прагу. Сви умни великани чески скупљају се овде, и подељени на више одбора, негују они у својим недељним састанцима разне гране уметности ческе и у опште славенске. Инициjативом књижевног Ђора почеле су се ове године приређивати у друштвеним просторијама друштвене вечери, на којима се и у широј публици шири познавање уметничког и књижевног рада разних славенских племена и та мисао заиста нађе лепа одзива у овдашњем општинству, што сведоче два досад приређена вечера у почаст Словацима: песнику Саму Халупки и политичком борцу Мирославу Хурбану.

Трећег вечера у суботу 5. марта о. г. ослављен је наш Змај-Јован Јовановић.

Програм беше леп. Рудолф Покорни је на ческом језику читао нацрт рада слављениковог, што га је г. П. Бота израдио. Нацртавши епохални значај Бранковог певања у нашој новијој књижевности, обележио је говорник место, које заузима Змај међу последницима Бранковим. За тим је изнео скицу живота песниковога, заиста врло простога у спољним моментима, што га у истину и прави једном од најсимпатичнијих појава у свету вештака, где је, као што знамо, доста противности и афектације. Прошав на разлагање Змајевог певања, — карактерисао је лирску жицу у њему; изнео анализу дивних „Ђулића", и у којима је генијални мислилац-песник онако верним психолошким цртама знао да наслика полни одношај између две чисте душе, постанак и постепени развитак љубави све до њезиног природног остварења у сретном супружанству. За тим је дошао разбор о другој страни песниковог рада у каснијем добу, где се он приказује као борац за народни васкрс. Обележен је уплив наше књижевности у шесетим годинама, кога је имала на препорођај друштвени, и како Змај у то доба није гледао на песништво као на нешто, што је само себи цељ, већ је у реду са борцима на осталим пољима људскога духа прегао својим певањем, да поведе лепшој будућности у напред наш народ; да развије свест о народном јединству, да пробуди осећај карактерности, да удахне енергију, прегор, поуздање у своје силе ономе народу, који беше у то доба поништен, презрен од свакога без икакве живље свести, без наде, без живота. Пошто је тако разложно велику историјску важност Змајевог певања у садањем животу нашега народа, завршио је са оним красним речима Вајанскога: „За нас није појезија пријатна играчка на столу кокетне даме, за нас је она животна потреба, велики етички чинилац са огромном, богатом задаћом."

Са живом пажњом саслушан је говор, а кад је говорник на завршетку прочитао брзојав, што је стигао од слављеника из Беча, не беше краја одушевљеним усклицима: *„Na zdar." „Sláva!"*

Збор „Лира" отпевао је за тим „Китицу словенских песама од Товачовскога, а на изазивање јошт нашу народну химну: „Онамо, онамо!"

Г-ђица Ружа Пуркињева (унука славног научењака) декламовала је са пуно жара „Три хајдука" у лепом преводу Јана Худца. Бурно тапшање беше видљив знак оног расположаја, кога је декламачица знала промишљеном интенцијом и звонким гласом својим да изазове у публици.

Рус г. Казин уз пратњу гласовира лепо је отпевао „Къ Молли," романцу од Глинке, а на изазивање публике јошт неколико краћих руских песама.

Г. Маринковић свирао је за тим на гласовиру своју смешу срп. народних песама (Сватовац — Голубиње бела, што си невесела — Ја сам Србин, српски син — Јеси-ли се наспавала, дилбер-Анђелијо — Санак заспала Ајка госпођа — Хај шалај, па шалај — Ој девојко, ти се неудала) већином са варијацијама. Том смешом засведочио је наш млади уметник озбиљну студију наших народних мелодија и стручну спрему у хармонизацији, што нас крепи у поуздању, да ће он и при својим оригиналним радовима знати изнаћи ослонца у карактеристичним облицима нашег народног певања. Бурним тапшањем одазвала се публика и техничкој страни његовог умења, те је морао одсвирати јошт и своје „Тамбурашко коло" на опште задовољство.

„Музине жалбе" по руском од Змаја, декламовао је г. П. Бота. Које једра садржина ове песме, које рутина декламачева примљена је са признањем, те смо на поново захтевање чули јошт и Петефијевог, психолошки верно изведеног, а за декламацију врло благодарног „Луду" у Змајевом преводу.

На послетку је уз опште одобравање „Лира" отпевала „Руску четворку" од Направника.

После овог првог дела отпочела је слободна забава. Обе велике дворане „Умјелецке Беседе" беху дупком пуне, и женски свет је био у јаком броју заступљен. Забава беше чисто славенског карактера. Праг је једна од ретких вароши. где се слегла омладина свију слав. племена, а ово вече било је у Прагу после дугог времена опет прво, где се могао чути после руског говора пољски, после хрватске речи српска, па онда: чешки, словачки, бугарски и словеначки. Наздрављано је песнику-слављенику, нашим слов. првацима, слов. матерама, успомени Карла Слатковскога, успомени недавно умрлога Болеслава Јабланскога и. т. д. Од чешких говорника да споменемо г. Др. Јаромира Челаковскога, посланика на држав. већу, г. Ј. Барака, уредника „Народних листова," г. Др. Ј. Стракатија, председника „Умјелецке Беседе." г. Др. Ј. Нејендлија, секретара „Умјел. Беседе," г. Фр. Дворскога. председника књижевног одбора и т. д. Наздрављало се осим тога у наречјима свију словенских народности. Са срцем пуним топлоте стајао је ту Словен до Словена, у том одушевљеном кругу привиђала му се слика далеке будућности: братска заједница, словенска узајамност. Ови свечани часи не ће се моћи никоме из успомене избрисати.

Нека је изречена овде дубока захвалност „Умјелецкој Беседи" и суделачима: г-ђици Р. Пуркињевој, г. Казину и друштву „Лири", и срдачна захвала г. Рудолфу Покорноме, уреднику „Палечка", чија је главна заслуга. те је ово вече тако сјајно испало.

Симпатичне извештаје донели су о овоме вечеру: „Народни Лист", „Покрок" и „Чешке Новине." Ове последње завршују свој реферат са жељом, да осветлају успомену овог свечаног вечера овдашњи југославенски ђаци образовањем заједничког ђачког друштва. Ова је мисао колико племенита, толико и практична. Као што се са хаљинама преноси из једне собе у другу мирис или смрад, тако ће и омладина,

кад дође у народ, ширити по својој средини осећај толеранције или мржње, према томе, какве је идеје усисавала, док је на школама била. Наша је искрена жеља, да се на остварењу ове замисли отпочне радити.

* * * „Заст.“

РАЗНО.

(Прво ц. кр. прив. дунавско паробродско друштво.) Занимаће наше штов. читаоце, да им донесемо неколико података о овоме друштву, чије лађе одржавају обрт на Дунаву, Ину, Драви, Тиси и Сави. Друштво је то основано г. 1830, а отпочело је своју пловидбу лађом „Фрања I.“ и то редовно између Беча и Пеште, а наскоро за тим до Земуна и до Молдаве. Кроз теснац Казан и Демир-Капију ишло се онда још само са лађама на весла и тек од г. 1846 су почели туда пароброди да пролазе, кад је аустријска влада регулисала стеновите обале у ономе крају. Данас износи простор, којим плове пароброди овога друштва, преко 570 миља, око 4500 километара, и обрт тај обавља се флотом, какве нема ни у једној речној пловидби на свету. Друштво ово има преко 200 парobрода са око 20.000 коњских снага, а осим тога преко 700 лађа за транспорт — већином гвозденик. Преко године превезе друштво ово у просеку милион и по путника и 24 милиона цената еспапа. Лађе се граде и оправљају у сопственим радионицама овога друштва у Корнајбургу, Староме Будиму и Турн-Северину, а највећи део угља (око 5 милиона цената) дају сопствене рудокопње друштва овог у Печују. Друштво ово има иметка преко 70 милиона, осим тога 25 милиона акцијског капитала, зајмова 23 милиона и разних резервних фондова.

(Мрље од петролеума) чисте се са папира, кад се папир пажљиво над лампом држи, те тако петролеум излапи. После тога остаће папир сасвим чист. С.

(Списатељица Бетина) уступи једно своје дело неком књижару Л. ради издавања, и рече му том приликом: „Дајем вам моје дело 1. за то, што сте Чивутин, 2. за то, што имате на лицу ожиљак од двобоја и 3. што сте се оженили из љубави.“ Иста Бетина рече једном, да јој је милије, што се упознала са композитором Листом, него да је видела египатске пирамиде.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Читаоцима „Привреде.“ Кад смо отпочели издавати овај лист, нисмо се надали бог зна каквом сјајном одзиву публике, али смо мислили, да ће одзив бити бар толики, да се од претплате подмире најнужнији штампарски и други трошкови. Али после три месеца уверили смо се на жалост да нас је преварила и та наша скромна нада, јер са 7-мим бројем „Привреда“ је бројала једва 180 претплатника који су се до данас помножили једва са још 10 нових. Па како се с тако маленим бројем ни на близу не могу подмиривати трошкови око издања листа, уз сву бесплатну родољубиву радњу г. г. уредника и сарадника на овоме листу, то се овим још једном и то последњи пут обраћамо с учтивом молбом на све пријатеље овога подузећа да се сваки у своме кругу заузме за скупљање претплате како би за опстанак листа могли добити свега само 400 претплатника — иначе бићемо принуђени са 12. бројем „Привреде“ да обуставимо даље издавање.

Ако овај лист има пријатеља који би желели да га у животу виде, они ће се за овај месец дана и више заузети да се у целом српству скупи још бар 200 нових претплатника, без којих ће „Привреда“ морати да угине после шестомесечног излажења свог.

Цена је „Привреди“ на годину 3 ф. на пола године 1 ф. 50 н. на три месеца 80 новч., а могу се још добити сви бројеви од почетка.

Наклада „Привреде.“

НОВЕ КЊИГЕ.

О назаренима. Прештампано са допуном из „Пастира.“ Од Павла Димића, пароха Башахидског. У Вел. Кикинди. Издање књижаре Јована Радака. 1881. Цена 12 новч. 8-на. Стр. 23.

ОДГОВОРИ.

Г. Е. J. у В. Б. Она позоришна игра од Голдонија доиста је већ преведена и давана је некад у народном позоришту. Сада се више не представља. Ми не би били вољни штампати је. Она приповетчица са мађарског незнатна је, исмева девојке, које се не удају — а без икакве здрава основа, те тако и овај ваш избор не можемо одобрити. На ово нека вас не одвраћа од даљега рада, само морате при превађању бољи избор имати. Поздрав.

*Г. * * у Пожеги.* — За сада је по нашем мњењу најбољи српско-немачки и немачко-српски речник од Ђорђа Поповића, што је изишао у накладу Браће Јовановића у Панчеву, а можете га и преко других наших књижара наручити. Цену вам неможемо назначити, јер нам те књиге нису на приказ послане.

Г. Б. J. у Б. — Можете набавити „Српску стенографију — систем Габелсбергов — од Јов. С. Миловановића,“ што је израђена по чешкој стенографији и у Србији је усвојена за потребу законодавног тела, а награђена је од београдске школске комисије. Цена 3 динара. Миловукова неће бити добра.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шињу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 12. | У Новом Саду, 22. марта | 1881.

КРВАВИ ПРЕСТО.

ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЊА.

ОД МИТЕ ПОПОВИЋА.

РАДЊА ПРВА.

Призор први.

(Предсобље. С леве стране двокрилна врата. Озад на позорници мања одаја, из које се у предсобље улази.)

Улазе с једне стране *Јакинта*,
с друге *Косор*.

Јакинта. Какве ми носиш, Косоре, вести?
Косор. Народ је врло незадовољан,
Бар уходе ми тако рекоше.
Јакинта. Незадовољан? . . . Зашто, Косоре?
Та славнијега не имађаше
Од Бодина још краља никада!
Косор. Народ се тужи, криво му чини,
У суђајама, што Грци суде,
Што му не даду, у поднесцима
С матерњим да се служи језиком,
Већ пакости му свакаке чине,
Па неправедно гуле и глобе
И војводе и просте грађане,
И што би сваког, против зулума,
Који би јавно диг'о своју реч,
У окове до грла стегнули.
Јакинта. Томе се лако мож' доскочити:
Ваља му дати мало костију
С богате софре милости наше,
Па биће благ, к'о јање божиње.
Ал' ја сам тврдог тог уверења
По народу да Кочопар мути
С махнитом својом брћом злосретном;
Ако се дакле међу народом
Незадовољства диг'о где-где глас,
Том су тек они криви.
Косор. Заиста,
С назори твоји и ја се слажем.
Јакинта. Па би л' би чудо, Косоре, било
Кад би се с мачем у руци дигли
На помазаног владаоца свог,
Да насилно га свргну с престола
И врате му за жао срамоту?
Косор. То лако може бити, Јакинто.
Јакинта. То не сме бити никад, Косоре!
Косор. Опрости, госпо, ја заборавих,
Да Бодину се они заклеше,
У љубави с њим да ће живети.
Јакинта. Заклеше, велиш? . . А шта је клетва?
Лажљиве, празне, ништаве речи
У зраку, што се махом изгубе. —
Клетва је мени мања сигурност,
Нег' паукова мрежа прот стреле.
Није ли тако?
Косор. Тако је, госпо.
Ал' шта ћеш тиме? . . Ја те не појмам.
Јакинта. Не појмаш? . . Чудно! Рекла сам ти већ,

---

*) . . носимо овај мали одломак — почетак — трагедије ове, која је први пут у Сомбору давана, где је песник . . . пута изазван био и од честитих Сомборкиња венац добио. (Види допис у 5. бр. овогод. „Јавора“). Ур.

(А и ти добро знадеш, Косоре,)
Да ј' Бодин престо, на ком сад седи,
Од Радослава силом отео,
А његови су синови живи,
А ја сам мати, Косоре, мати,
Што деце имам, четворо деце!

Косор. Схваћам те већ... Ти би дакле хтела
За твоју децу да осигураш
Свакако престо . . . .

Јакинта. Добро си рек'о,
Сад и ти видиш, драги Косоре,
Да морам снагу сву уложити,
Да зарана опасност уклоним,
Која би, као што ти разложих,
Деци им могла загрозити . . . .

Косор. Ал' како мислиш, светла госпођо,
Да произведеш тај твој замишљај?

Јакинта. Потвором, лажи, сплетком, оманом,
Оковом, мачем, кад како буде;
Шта не би мати за своју децу?
Хоћеш ли са мном, драги Косоре?
Хоћеш ли лађу замишљаја мог,
Да мети мојој водиш пристану?

Косор. Хоћу, Јакинто!. Ево ми руке
Али шта не бих хтео и смео
За један осмеј, један поглед твој?

(Целује Јакинту у руку. Оду.)

СЕБИЧЊАК ИЗ НАЧЕЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГЛУМАЧКОГ ЖИВОТА.

Написао Сахер-Мазох.

(Наставак).

„Како ти то мислиш?“ повиче Бетолија, подигнув своју лепу главу зажареним очима.

„Па немој ми се љутити,“ говораше му Вирџинија, „зар нисам ја једина твоја права пријатељица. Ја морам према теби бити искрена. — Мени су се твоја дела јако допадала; ја сам се као дете радовала, да играм твоје улоге; веровала сам у твој дар; можда сам се ја варала, а можда је тобом овладала каква кобна заблуда. Мене заноси љубав, а тебе славољубље. Да, да, гледај ме само, ја почињем твоја дела мрзити, та дела, што се као неке авети утичу између нас и наше љубави. Учини ми то, мани се тих заноса мени за љубав. Нека ти ово дело буде последње. Та ја тебе и тако волем. Буди ми муж. Зар ти то није доста?“

Бетолија скочи. „Ти говориш о неком заносу, Вирџинијо, о некој кобној заблуди; дакле и ти сумњаш у мој дар. Ти верујеш, да је тај будаласти занешени Белоти-Бон властан, да одбаци све оно, што је у шали створено после Голдонија?“

„А, то није моје уверење,“ одговори му Вирџинија, „ал' ти тек нећеш порицати, да наше доба није кадро створити ремек-дела, као што су она наших класика: Дантеа, Бокачија, Ариста, Таса, Алфијерија и Голдонија.“

„Детињарија,“ повиче Бетолија, „зар Манзонија у свом роману: „Заручници“ није далеко надмашио простог и необузданог Бокачија?“

„То је могуће,“ рече му глумица, ухватив га за обе руке. „Нисам рада, да ти чиним на жао; једно дело може бити добро, и ако се не може упоредити са Голдонијевим.“

„И увек, увек то слепо обожавање онога, што је старо,“ повиче Бетолија, пошто је пустио Вирџинијине руке. „Голдоније нити је тако узвишен, ни ваљан, као што то себи уображава Белоти-Бон. То је само предрасуда код њега, да се Голдонија с тога, што је пре много времена писао, данас оцењује без замерке и зависти. Савременици тог његовог великог, драгог и несравњеног Голдонија исто су тако њему његов век огорчавали, као што ви, Белоти-Бон и ти, огорчавате мени мој.“

„Нисам знала, да сам ја узрок твојој несрећи,“ рече Вирџинија, која је побледив окренула лице ватри.

„Да, ти ме унесрећаваш, кад сумњаш у мој дар,“ рече Бетолија, „ја, — ја сам у стању исто тако дело написати као и Голдонија.“

Вирџинија му се нагло окрете и гледаше га зачуђено. По том се опет немарно завали, сакрије руке у рукаве своје хаљине, и поче се смејати. Ово је смејање довело Бетолија готово ван себе. Он узе свој шешир, стаде пред њу, говорећи дрхћућим гласом: „Ти сумњаш о мени; добро Вирџинија, ја идем, а вратнћу ти се тек онда, кад ме будеш молила за опроштење.“ —

„Па то ћу с места учинити,“ повиче дивна жена, погледав га погледом, пуним заноса, „и то врло радо, само не тражи од мене да сверујем,“ — она се поче гласно смејати.

„Чуј ме,“ настави Бетолија, „ја ти се пре нећу вратити, док те не уверим, да је мој дар Голдонијевом сасвим раван.“

„То се ми онда нећемо никад више видити,“ ругала се Вирџинија.

„А ја се заклињем, да ћу ти ја и про, нег' што мине година дана, показати, да ће једно моје дело доживити исту таку славу, као једно од најбољих голдонијевих.“ Тим речма остави он лепу глумицу, праћен њеним милозвучним смејањем.

Сутра дан пошље Вирџинија по Бетолију. Хтела је, да се с њиме измири. Али је већ било — касно. Он је оставио Милано, и нико живи није знао, куда је отишао.

* * *

Било је некако с пролећа, једног вечера, када се први пут представљала позната Форариjева морална црта: „Љубав без поштовања.“ По свршетку представе, скупише се чланови позоришне дружине у мали салон, који је служио тој цели, а налазио се између позорнице и вежбаонице. Њима се придружише критичари, књижевници и позоришни пријатељи. У средини њиховој седела је Вирџинија, која је у том комаду доживела једну од својих највећих победа. Крај ње је стојао сам песник тога комада, желећи јој срећу за опетовање истога. Све се смешило од среће и задовољства због дивно-одигране представе, због сјајног успеха. Само је Белоти-Бон остао хладан и ћутљив крај тог општег одушевљења, крај тога заплетеног правог талијанског разговора, узрујаности и комешања. Наслоњен леђма на камин грејао се, а кад су се вали одушевљења највећма уздизали, непрестано се смешио, са несравњеним изразом презрења. Пошто је сретан песник једва једном изишао из салона, да и ван овог прибере ловорику, хвалу, и овим слична уживања, започе Белоти-Бон, као неког терета ослобођен: „Је сам ли ја будала, или сте ви? Кога ви управо држите за луду, мене, тог песника, или сами себе? Толико важности поклањати једној сасвим обичној лакрдији.“

„Та то је дело испало сјајно,“ дода један од присутних новинара. Белоти-Бон махну руком, као да би хтео бацити груду земље у гроб. „Манимо се тога,“ рече он својом одличном мирноћом, која га готово никад није остављала, „познајем ја таке лакрдије. Знам ја, на који начин постају сјајни успеси те врсте; мене, — старог управитеља нећете ви преварити. То дело, ако је највише онако у средњу руку. Тако што се данас допада, сутра ће се прогласити за досадно, а прекосутра ће се и заборавити. То је Голдонија стварао мало друкчије ствари. Оно је живот, што се преображава у појезију; огледало морала нецењене вредности. Какви су му само карактери, какво особље, чини нам се да у сваком оном, што излази на позорницу, гледамо и слушамо каквог свог старог познаника. Какве су му радње, па тек какав му је језик!“

„Та управитељу,“ прекиде га један глумац.

„Ја остајем при том,“ заврши управитељ, пошто се није дао прекидати, „да нови песници нису кадри ништа створити; ама баш ништа, што би вредило и труда око представљања.“

„Готово да омрзнем на вас,“ рече Вирџинија управитељу, „јер кад сте ви тог мишљења, о комаду, којег смо ми данас представљали, онда сте с правом могли давати и бетолијеве шаљиве игре.“

„Сиромах Бетолија,“ зачу се са свију страна, „где ми је он? Као да је у земљу пропао.“

„Заиста,“ рече управитељ, „и мени га је жао, можда би од њега био ваљан пра-

вник или медик, а он троши своје време на писање хрђавих шаљивих игара."

У том тренутку, уђе унутра један критичар, држећи у уздигнутим рукама неке новине и вичући: „Белоти-Боне, ево велике повости за вас, — за сву Италију, — ал' тек за вас понајвише!"

„Какав је то лист? упита управитељ радознало.

„Ероса" најновији број; а доноси најзнатнију новост, да се пронашло једно забачено голдонијево дело."

„Голдонијево дело, па како се зове?"

„Себичњак из начела."

„Дивота!" повиче управитељ „тај си наслов могао измислити само ти свети Голдоније!"

„А да ли је то дело испитано, и признато за право?" упита један од присутних пријатеља позоришта.

„Да богме," одговори критичар. „Рукопис је у марковскога књижничара у Млецима, а он му је свим могућим начинима испитао облик и садржај, и прогласио га је за правог и истинитог."

„То је све лепо," дода Белоти-Бон, „ал' шта ја треба да испитујем хартију и мастило; та познајем ја мога Голдонија. Нек ми се само прочита то дело, па ако ја будем казао, да је прави Голдонија, онда ће без сумње он то и бити; јер ја хвала богу знам разликовати једног Голдонија од каквог Ферарија, или другог ког модерног песника, као што Калам разликује мадону обичног каквог сликара, од рафаелове. Пријатељи моји, ја сам сретан, јако сретан, та ја сам сасвим узбуђен." Белоти-Бон седе, и убриса марамом очи и чело. „Ја сам ван себе. Та већ сам наслов! Зар би могао други човек измислити наслов: „Себичњак из начела."

„Но што се тога тиче, драги управитељу," ругаше му се Вирџинија, „и последње бетолијево дело звало се: „Брак из освете," а ја налазим, да је и тај наслов исто тако добар, као и голдонијев, шта више, чини ми се, да су налик један на другог."

„То је с тога, што си ти у Бетолија заљубљена," повиче управитељ срдито, „и што се ти у опште не разумеш у тој ствари." „Брак из освете," хрђав је наслов, то не звони лепо, ал' „себичњак из начела," како то звучи, како то годи уху, такав је наслов могао смислити само Голдонија. Одмах ћу сести за писаћи сто, и умолићу марковског књижничара, да ми пошље тај рукопис. Ал' то ће ићи споро, него, — ја ћу још и телеграфисати, а уверен сам, — напослетку за се, каква сам признања достојан ја, најбољи представљач голдонијевих дела, — бар то доказује наша критика," — он се дубоко поклони присутним писцима. „Ја ћу први давати тај комад, а надам се, да ће покојник на нас гледати са задовољним смешењем." Управитељ изађе из салона, тако поузданим јуначким корацима, како га још до данас није нико видео; а међу тим су глумци један на другог намигивали, као да би хтели рећи: „Нек нам Бог буде у помоћи, нов Голдонија; — а, — тај га неће дати представљати, без педесет проба."

(Наставиће се.)

ЦРНОГОРСКИ ЈУНАЦИ.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА, УЧИТЕЉА.

(Свршетак.)

Други рају диже на оружје
И загрмље осветом крвавом;
Ил' умријет' или побиједити! —
Па у кланце намамљује Турке
Те их туче дрвљем и камењем, —
Још презире гроше и дукате
Што му Султан даје на товаре,
Да умири устаничку рају. —
А кад крвца обоји врлети
И закрче сломљени јунаци,
Он уздише па и опет виче:
Ха! напријед за мном соколови
Још нијесмо осветили царство
Ни опрали покор и срамоту —

И давно би пао на боиште
Но га виле држе за рукаве
Да им не би братац погинуо!
То бијаше Сочица војвода.[19])

Трећи бјеше сила на свијету
У висини и јуначкој снази,
Што један пут јатаганом маше
Па сијече кости попријеко
По двојици и по четворици!
Гвозденијег нема Црногорца
Када муке пану на јунаке
И кад главе полијећу мртве!
То бијаше ријечки срдаре
Од Цеклина Јовићевић Саво.[20])

Које бјеху три војводе бојне?
Једнога су пушке изломиле,
Кад вођаше у бој Црногорце
И кресаше по разбоју Турке,
То бијаше Вујовић војвода[21])
Из лијепа мјеста Љуботиња.

Друго бјеше нагнута делија
Вазда јаше од мегдана вранца
И никад се умирит' не може,
Док кроз Турску не пробије војску
Сијекући и газећи Турке! —
Њему никад ништа не досади
Ни најжешће муке од Турака!
То бијаше Даковићу Анто[22])
Војевода од поља Грахова.

Треће бјеше јунак са краине
Од Црмнице горске перјанице,
Који стражу од Турака чува
Да не продру Виру и Цетињу. —
А кад бојна započну крешева
По три дана и три ноћи тавне
Нити спава нит' се разговара,
Нити једе нити воде пије,
Но све Турке по краини бије
Све их бије, док их не разбије! —
Па кад крвца поплине пољане
Кад се турске укрсте лешине
И побјегне љута Малесија
Скадру, Бару и Улцињу граду,
У раздвоју боја и мегдана
Сустигну га младе Црногорке,
Па му дају леба бијелога
И рујнога вина Црмничкога,
Те крijепе голема јунака! —
То бијаше крило од краине
Војевода Ђуровићу Машо.[23])

Која бјеше хала поносита
Што цареве оптрчава војске
А рукама задављује Турке! —
Силнијега нема Црногорца
Брђанина нити Херцеговца
У табору честитога кнеза, —
Тако кажу и говоре људи
Да је њега задоила вила!
То бијаше Цетињска делија
По имену Шпадијер Илија.[24])

Која оно бјеше поглавица
Вас у крви и у ране љуте
Што по пола пресијеца Турке:
Оно бјеше Кусовац Срдаре.[25])
С поред њега други летијаше
Кроз тутњаву и кроз маглу бојну,
Те витешки Турке нападаше
Нит' се боји гвожђа ни олова
Нит' од смрти преза и умора, —
И њега су виле побратиле
И то бјеше красна поглавица:
Са сред Цуца са сред Горе Црне
Кривокапић Милошу Срдаре.[26])

Који оно бјеху Црногорци
У крвавом руху и оружју?
Један носи крсташа барјака,
Други бритку сабљу, аламанку,
Те отимљу утврђене шанце
И сијеку низам и редифу;
Никада се уморит' не могу
Од кад пукне зора на истоку
Док се смири сунце на западу!
Они оба бјеху са Цетиња:
Мартиновић Бошко командире[27])
И Баички Иво барјактаре!!! — — —

У Срему у Угриновци, на Сретеније 1881.

ПРИМЈЕДБЕ.

[19]). Усташки војвода Лазар Сочица много је јада задао Турцима, таманећи и уништујући читаве војске Турске. Он је врло поштен, даровит и јуначан Херцеговац.

[20]). Срдар Саво Јовићевић, један од најсилнијих, најјуначнијих и најљубазнијих Црногораца.

[21]). Јуначки војвода љуботински Петар

Филипов Вујовић сломљен у ногама од пушака 1862. год. Па и данас на штакама врло тешко иде. —

[22]). Војвода граховски Анто Даковић са својим оцем војводом Јаковом бјеше се затворио у његовој познатој пећини граховској 1853. год. Те их некако Турци преварише на вјеру. Јакова и још неке његове рођаке на најгрозније муке уморише, а Анто их некако издржа и оста жив. За које се у познатим ратовима црногорско-турским Турцима крваво осветио.

[23]). Војвода Машо Ђуровић Црмничанин јуначки је бранио Краину од Турака, особито онда, кад се са оном силном војском Сулејман паша вуцијаше кроз душке и острошке кланце.

[24]). О Илији Шпадијеру, књажевом перјанику приповједају Црногорци и Херцеговци, да је прошло можда 200 год. а није се подигнула у Црној Гори и Херцеговини оваква сила и снага људска. Он се у неколико бојева према томе заиста и показао, за које га неке грчке новине назваше Црногорским *Ахилесом*. Но на његову несрећу у 26. год. 1876 погибе на Грахову под Илијиним брдом, од велике Муктар пашине војске, који имаше осим башибозука 74 табора. Покрај његове силне лешине, коју сутрадан једва са љутим бојем витешки баталијон Цетињско-Његушки на силу све муктарове војске са љутим бојем уграби, гди нађоше около ње и неколико измрвљених и исјечених турских лешина. Илија је нерасудно срљао у цареве војске највише из освете, што му три брата на Рогаме у Пипере погибоше. А тако исто и несретни Лабуд Шпадијер, којега са једним Мартиновићем жива тај исти дан ухватише и пред Муктар пашу доведоше. Муктар паша ослови заробљенике, говорећи им: Ви се немојте животу нишга бојати само ако ми право кажете, што ћу вас питати. — Од кога сте баталијона? Од цетињско-његушког! одговори Шпадијер. — Дакле од оног манитог, промумла Муктар. — А колико књаз има војске сада на Грахово? Четрдесет баталијона рече Лабуд. — Четрдесет баталиона? поврати Муктар, то је лаж! Не лажем пашо, али сутра ћеш вињети, какви ће те јади задесити. Шта робе? — Па махну руком на оне, који чуваху свезане робове, те их брже боље одведоше у дубљине војске. Ту се трефило и једно хришћанско момче, које бјеше у служби самог паше, па потрча брже боље енглеском консулу, те кроз плач јецајући повика консулу: Г. За љубав исукрстову спаси она два млада Црногорца, која баш сад одведоше на губилиште! Консул додуше брже боље отрча паши и одмах га упита за заро[...]ене Црногорце. Но Муктар му лаконски одговори: „За робље сам већ дао налог.“ И заиста неки веле, да су их одмах посјекли, а неки тавничари сарајевски приповједају, да су једно јутро видили, гди заптије обадва посјекоше пред сарајевском тавницом. Ја се сјећам, да су ми неки Сарајлије казивали, да су видили два Црногорца, које заптије у ланцима проведоше испред тамли хана, од којих, један је имао младеж од ране преко носа и образа, а то је био несретни Лабуд. То најбоље зна ондашњи валија Мосхар паша и војнички Вели паша, а сигурно зна и Мехмед бег Рашидовић, заптијски бимбаша, кад би хтео казати. На сваки начин, они су мученичком смрћу уморени. било на једном или на другом мјесту. Али заиста и Муктар паша сутра дан сави своје шаторе и побјеже главом без обзира, од куда ће се и он и ма који стамболски паша са оноликом војском тек онда под Илијиним брдом повратити, кад се сунце роди на западу. Отац Илијин, гласовити јунак Марко Шпадијер погинуо је при освајању Жабљака 1853. год. а такођер и Лабудов у Љесковац код Црновиће реке противу велике Омер пашине војске 1862. Сад пак тужна Илијина и Лабудова мајка водају по Цетињу двоје мушке нејаке унучади. А хоће ли и они за обрану отаџбине погинути, то само једини свемогући бог зна. Данас пак Црногорци и Херцеговци, који јако вољаху те вјерне бојне другове своје, казују једно другоме, ето то је тужна Лабудова, а то несретна Илијина мајка.

[25]) Срдар и командир Љуботињско-Добрски, Шкрњо Кусовац гласовит је јунак и вођа црногорски. Више је пута у бојевима понеколико рана добивао, особито у Дуги, чини ми се, од Сулејман пашине војске, кад оно продираше Никшићу.

[26]) Срдар и сенатор Милош Андров Кривокапић Цуца врло простодушан, добар и јуначан поглавар црногорски.

[27]) Јуначки командир баталијона Цетињско-Његушког, Бошко Мартиновић братић велике војводкиње Стане Маркове, матере његовога височанства књаза Николе, у свим биткама показао се као изврстан јунак, особито у битци на Рогаме у Пипере, кад оно Цетињско-Његушки, Цеклински и Мартиницки баталиони, дочекаше Дервиш пашину војску, четрдесет хиљада, коју страховито поразише. Онда је јуначки Бошко Мартиновић у два маха отимао његове шанце и лично са својом бритком ђордом сјекао Турке, а такођер и његов рођак јуначки барјактар баички, Иво Мартиновић. —

Сви ови гореименовани витезови Црногорски не уступају никаквим јунацима, које је икад жарко сунце на овом свијету грјало! Па због тога, што они са осталом својом ју-

начком браћом многе страховите војске Турске не само сломише преко мрки стијена своје кршне отаџбине, него је и знатно проширише, усудих се покушати, да их по пут косовских јунака у кратко спјевам. Јесам ли у томе потрефио мету или нијесам, то ће најбоље уважена публика оцијенити.— Ја сам увјерен, да је у Црној гори било, а има их и данас можда на стотине оваких истих јунака, који су тако исто витешки по мегдану разгонили и дробили дивље насртаче као и они. Но пошто сам још као дијете од драге отаџбине чудно удаљен, нијесу ми позната потанко имена и дјела тијех осталих големих јунака црногорских, које молим, да ме у томе братски извине са тврдим уздањем, да, ако их ја не спјевах, да ће се чак и до деветог кољена заигравати пјеснички духови, који ће своје витешке предкове појетично славити и величати, кад се буде тако свесрдно свијетска књига код њих пазила и гладила као данас код вас тамо свијетла шарка пушка и оштри јатагани.

У кратко описане бијографије гореименованих јунака поцрпио сам нешто из читања, а највише по казивању мог рођака Илије Лазарева Шпадијера, с којим се негди лане виђех на ове крајеве.

Сад дакле, нека буде мир праху упокојених јунака и слава у потомству, — а живима шаљем из даљине с највишим поштовањем братски поздрав!

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео

СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Наставак.)

Свиреп господар беше херцег, а гњев му не познаваше границе. Он ју је често хтео да отрује, али она ништа јела није, већ само што је она сама кувала. Он да једном глумцу велику своту новаца и рече му, да Отела представља. Ви ћете се сигурно сећати, да је у Шекспировој трагедији црнац Дездемону на постељи удавио. Глумац је своју улогу и сувише природно одиграо, јер Шарлота се више не пробуди."

Гроф се згрози; „па то да је истина?" повиче.

„Питајте од старијих људи у вароши кога хоћете, свагде ћете то исто чути. Суд подигне парницу против убице, али херцег узе глумца под своју заштиту и изјави, да је Шарлоту случајно капља десила. Али после осам дана умре му јединац син, принц од дванаест година."

„Случај!" рече мајор.

„Назовите то како хоћете;" настави старац и почне даље превртати, „али чујте даље: Отела нису две године затим давали, јер због успомене на оно убиство херцег није могао ту жалосну игру да ч. Али после две године навали, да се опет игра. Овде стоји: 28. септ. 1742 Отело, црнац од Млетака; а овде с краја има једна примедба: *Чудновато!* 6. окт. умре принцеза Августина, управо осам дана после Отела, као пре две године покојни принц Фридрик. Је ли то случај, господо драга?"

„На сваки начин да је случај!" повичу ови.

„Даље! Шестог фебр. 1748, Отело, црнац од Млетака. Хоћемо ли опет што на то налик наћи? Видите, господо! Ово је суфлер писао, изволите видети, то је иста рука, као и ова, што је примедбу написала: „Ужасно! Принц Александар умьро четрнаестог напрасно, осам дана после „Отела." Старац застане и погледа своје госте; они ћутаху, он настави даље: 16. јан. 1775, у корист госпођице Колерове: Отело, црнац од Млетака. Заиста, опет! Сирота принцезо Јелисавета, зар си морала тако брзо умрети! † 24. јан. 1775."

„То су лакрдије!" прекине га мајор; „допуштам, да је тако; нека је случај своју самовољу употребио; али наведите ми само *један* паметан разлог између узрока и сљедства, кад тврдите, да су ти покојници због Отела помрли!"

„Господине!“ одговори старац врло озбиљно, „то не могу; али ја вас опомињем на речи тог великог човека, који је и самог несретног Отела написао: Има много ствари између неба и земље, о чему философи неће ни да снevају!“

„Ја то знам,“ рече гроф; „али ја ћу се окладити, да Шекспир то нигда изрекао не би, да је знао, да ће се толико смешних ствари у тој изреци наћи!“

„Може бити,“ одговори певач; „али чујте даље. Сад ћемо доћи на нов пример, кога се и ја сећам, *на херцега самог.*“

„Шта,“ прекиде га мајор; „је л' то баш *онај*, што је глумицу погубити дао?“

„Онај исти, Отела нису ваљда 20 година више давали, тада дођоше, знам као данас, страна господа у походе. Наше позориште им се допадне, и једна дама зажели, да види *Отела.* Херцег нерадо пристане на то, не с тога, што се бојао од ужасних посљедица, које су обично после тога комада сљедиле, јер он беше одрешита ума и није у таково што веровао; али беше већ остарио; греси младости му тешко падоше на срце, он се грозио од те жалосне игре. Али, било што тој госпођи није могао молбу да одбије, било што се од публике стидео, комад су морали на врат на нос научити, и играше га у његовом летњиковцу. Видите, ево овде је: Отело, 16. окт. 1793, у летњиковцу Х. . . . игран.“

„Но, стари! а шта је било за тим? брзо!“ повичу пријатељи нестрпељиво.

„После осам дана, 24. окт. 1793 умре херцег.“

„Не може бити,“ рече мајор по кратку ћутању; „дед'те да видимо ту вашу кронику; где стоји што о херцегу. Овде нема никакве примедбе.“

„Не,“ рече старац, и донесе две књиге; „али ево му биографије, ево му говора, је л' по вољи да видите?“

Гроф узме једну малу црну књигу у руке и почне читати: „Опис свечаног додатка покојног херцега и господара, који је 24 окт. 1793. године умьро — Лудорија!“ повиче и скочи са столице; „та човек може полудети. Случај! Случај! и ништа више! Но — па знате л' још какву историју?“

„Могао бих вам још њих неколико навести, одговори старац мирно, „али вами ће бити дуго време; само ћу вам из најновијег доба још један случај навести. *Росини* је написао дивну оперу Отело, где је, у што се сумњало, показао, да уме и дубље у трагичне жице човечија срца ударати. У двору га нису захтевали, зато га нису ни научили. Али коровођа га научи за свој кор, и неколико пута буду по где-које сцене на концертима приказане, и тих неколико покушаја распалише у публици тако ревност према опери, да се у свим новинама, по крчмама (кафанама) ништа друго, већ о Отелу говорило није, само су Отела искали. О ужасним последицама, које трагедија Отело имађаше, не беше ни речи. На послетку доби тадањи управитељ (ја бејах тада на позорници и певах Отела), он доби, рекох, наредбу, да оперу прикаже. Позориште беше тако пуно, да си мислио, е ћеш се удавити, дворјани и племићи беху присутни, оркестар се јако трудио, певачи научише своје песме, да се боље желети није могло, али ја не знам — све нас обузе неки страх, када је Дездемона своју песму уз арфу певала, када се спремаше да спава, када се убица, грозни црнац приближавао. Беше исто позориште, беху исте даске, беше исти призор, као тада, када је један мили створ у истој улози на тако грозан начин умрьо. Морам признати, да ме у пркос ђаволској природи мога Отела, спопаде лака дрхтавица, када се убиство изврши, ја погледам страшљиво на кнежевску ложу, одакле су млоге снажне особе у цвету своје младости на нашу игру доле гледале. Пет, шест дана после представе није се ништа ни о каквој болести у двору чуло; свет се смејао, што је оног злог духа нестало, чим је дело у оперу претворено; седми дан прође мирно, осмог би принц Фердинандо у лову убијен.“

„Ја сам слушао о томе,“ рече мајор, „али то беше случајно; пушка његова суседа пукне, и —“

„Па и ја кажем, да тај зао дух покој-

нике сам убија, да их он сам својеручно дави! Та ја говорим само о једној тајанственој свези између тих ствари.“

„Но и ви сте нам лепих ствари причали: где је писано, да је осам дана пре оног лова Отело даван?“

„Ево овде!“ одговори управитељ хладнокрвно, и покаже једно место у својој кроници; гроф почне читати: „*Отело*, опера од Росинија, 12. марта; а са стране беше трипут подвучено: 20-ог *паде принц Фердинандо у лову*.“

Обојица се ћутке погледаху неколико тренутака: изгледаше као да хоће да се смеју, па ипак их је озбиљност старчева, необично подударање оних ужасних догађаја већма обузело, но што су сами мислили. Мајор преврташе листове у кроници, и звиждукаше у себи, а гроф је о нечем премишљао, он стисне руке на чело и очи. Напослетку скочи са столице. „Па ипак вам све то ништа не помаже!“ повиче, „опера се мора играти. Двор, посланици знају већ за то, да ће се играти, па то би онда било срамота, кад би се човек од такових случајних догађаја препречавати дао. Ево четири стотине талира, господине! Ово су неколико пријатеља и љубитеља вештине послали, да би вам Отело што сјајније испао. Купите за тај новац шта хоћете,“ дода смејући се, „дозовите врачаре, купите читав апарат врачарски, једном речи, што год је нужно, само да тог злог духа одвијате — само нам дајте Отела!“

„Господо,“ рече старац, могуће је, да сам се и ја у својој младости таковим стварима смејао и њима се шалио; старост ме је умирила, научио сам, да има ствари, које управо не треба забацивати. Благодарим вам на поклону, ја ћу то на ваљан начин употребити знати. Али само на најстрожију заповест ћу дати да се Отело игра. Ох боже и господе!“ повиче тужно, „да тај случај опет наступи, ако то мило, честито дете, принцезу Софију, ђаво однесе!“

„Смирите се,“ рече гроф пребледивши, „заиста, ваше луде историје су прилепчиве, мора се човек у по дана бојати! Збогом! Не заборавите, да се Отело на сваки начин играти мора; немојте ми се извињавати катаром, грозницом, болешћу и другим препрекама. До сто ђавола, ако не нађете Дездемону, ја ћу дух угушене Шарлоте призвати, да он овом приликом као гост игра.“

Старац се прекрсти, и клизаше по соби у своји ципела. „Ала сте жестоки,“ тужио се он, „кад би се она сада појавила, као камени гост? Махните се тих разговора, молим вас, ко зна, где ће своју смрт наћи.“

Смејући се сиђу обојица по степеницама, и дуго се смејаху музикалноме пророку у флорентинској капи и топиљаркама од крзна.

(Наставиће се.)

НЕШТО О ПИРИНЧУ.

(Свршетак.)

О разним врстама пиринча,

(које долазе у трговину).

Врсте, које се код нас *) по трговинама довозе, носе различита имена, која долазе понајвише од места, где се производи, или од пристаништа, одакле се за Европу транспортује. По разним именима врста цени се и његова доброта. Узгред буди речено, да често под једним именом долазе више врсти, које тек даљом прерадом у многоме одступају — по доброти — од врсте, под којим је именом продата. Доброта пиринча зависи од спољњег изгледа и од садржине на штирном брашну, напротив хрђав изглед одузима много од вредности пиринчу.

*) Под изразом „код нас“ разумем не специјално Србију, него целу Европу, пошто се може слободно казати, да Европа — са изузетком Шпаније, Италије и Балканског полуострва, а у неколико и Русије — искључиво довлачи пиринач из осталих делова света.

Врсте пиринча, које се у нашим трговинама виђају, ове су:

1. Амерички пиринач или *Каролин*. Овај пиринач долази из јужних државица с

верне Америке. Највише се извози из варошица источно од реке Мисисипи, као н. пр. из: јужне Каролине, северне Каролине (одкуд и име пиринчу), Георгије, Флориде, Алабаме, Мисисипи и с оне стране реке Мисисипи: Лујзине; напротив, мање се извози из: Тенеса, Кентуке, Виргиније, Мисуре, Јове, Арканеасе и Тексаса, чији се производи у самој земљи потроше. Од ове врсте има их различних по каквоћи. Облик зрна у ове врсте је: дугуљаст и ћошкаст; боја је чисто бела, а зрно је често и прозрачно. Овај се пиринач највише довози у Енглеску.

2. Јужно-Индијски пиринач или такозвани „Такал;“ ова врста дели се на више подврста, од којих је а) *Бенгалски* или такозвани „Cargo-Rice“ најбољи; овај се пиринач највише довози у Енглеску, где се пречишћује за даљи извоз. б) *Патна-пиринач;* овај пиринач носи име од вароши Патне, која лежи на утоку реке Гангеса. У ове подврсте пиринча је омало зрно, дугуљасто, прозрачно и врло издашно. в) *Арканс* — овај се пиринач производи у Аркании, одкуд му и име. (Аркания је енглеска област у стражњој Индији); ова се подврста познаје по плавкастој боји зрна; спада у средње врсте по каквоћи. У Арканији култивише се једна врста пиринча, која носи име *Мулмен* (Moulmain); кува се врло добро, врло је брашнав, спада међу најбоље врсте, а познаје се по снежно-белим, дугуљасто-овалним и на врховима прозрачним зрневљем. — За овим долазе *Рамжон* и *Васаијин,* од којих је први: полу-провидан, пругаст; а други је накиселог укуса.

Услед јефтиноће распрострле су се биле ове врсте на целом европском континенту врло брзо; но од неколико година овамо, услед насељености, дакле услед потрошње у самој земљи, где се речене врсте култивишу, а затим и услед утакмице суседних земаља — извоз је ових врста много опао.

Француске области Онам и Сијам врло се одликују извозом за Европу; друга је врста боља од прве и извози се у Бангкок (Bangkok), а прва у Сегун (Saigun) на хинеском мору. Сијам је мало накисео. —

У понеким годинама долази на европским пијацама и *јапански* пиринач; у кога је зрно мало, прозрачно, а боја на жуто преливајућа; ова је врста врло добра за домаћу употребу. Узрок, зашто се ова врста само у понеким годинама на европским пијацама виђа, лежи у томе: што је законом забрањено, да се у неплодним годинама извози; овај се пиринач по укусу и садржини у хранећим материјама може мерити са најбољим талијанским врстама. Пиринач са острва Јаве извози највише Холандска.

3. Италијанске врсте пиринча; ове су врсте најбоље, најиздашније и најскупље; оне се познају по кратким, дебелим и округластим зрнима. Најцењенији је: *Остиглиански* из предела Мантуа у Горњој Италији; за овим долази *Мантовански* и *Веронешки.* Неке од ових врста углађују се на особити начин и долазе у трговине под именом „Гласе“ (Glacé); зрна су у овог пиринча провидна као стакло, и без икаквих пруга; даље, долази *Милански* и *Пијемонтешки,* од којих последњи због накиселог мириса и укуса мање је цењен.

Поред зрнастог пиринча има и такозвани „прекруп-пиринча“ свакојаких врста, које се употребљују за справљање сваковрсних јела, за пириначни штирак, за производење пива и најзад за такозвани „Poudre de riz.“

Као што смо напред казали, пиринач се најпре пречишћује у нарочитим воденицама; при чишћењу и глађењу многа се зрна истроше и са плевом и прашином образују такозвани одпадак од пиринча, који се затим на особити начин даље пречишћује; даљом прерадом пириначних одпадака добија се такозвани „прекруп-пиринач“ — последњи продукт ове манипулације употребљује се искључиво за хранење живине.

Као год што се зрнаст пиринач дели — у погледу на боју, мирис, укус и т. д. — на много сорти, тако се исто и „прекруп“ дели на више сорти, особито по укусу и садржини у хранећим материјама. За справљање пива употребљује се понајвише „прекруп,“ врло ретко зрнаст пиринач; најбољи је пак *Мулмен* због свог чистог укуса и издашности; он је чисто беле боје. За овим долази *Аракан,* који се прелива више на плаво. Разни писци препоручују и „прекруп“ са острва Јаве, који је — веле — врло добар за употребу. У опште за справљање пива може се употребити: американски, индијски, јапански и „прекруп“

са острва Јаве; напротив „прекруп“ од пијемонтешког пиринча не може се никако препоручити, због свог накиселог укуса; пијемонтешки пиринач можемо познати — пошто му је зрно подебело и обло — по коралском изгледу.

Брашно од пиринча јефтиније је од „прекрупа,“ али пошто се о чистоти његовој без микроскопа не можемо осведочити, то се никако не може препоручити, јер се врло често злоупотребљује мешањем са кукурузним брашном, гипсом, флушпатом и др.

При куповини пиринча ваља особиту пажњу обратити: да су поједина зрна чиста, тврда и сува; и да у великој количини узет отворену боју има; као и то, да је без икаквог страног или загушљивог мириса.

Веће количине ваља чувати на сувим местима из узрока, што је пиринач јако хидроскопичан т. ј. велику количину влаге у себе упија.

Често се догађа да пиринач — приликом транспорта преко мора или услед других каквих околности — изгуби белу боју — потавни; у таквим случајевима испирају га у кречној води, да би добио првашњу боју, што ни у колико није практично. Да се у кречној води пран пиринач позна, ваља узети мало пиринча, опрати га у дестилисаној води, а за тим ту воду прелити угљо-киселином и амонијаком; ако је пиринач пран у кречној води, онда ће се сталожити на дну бео прашак (угљокисели креч).

Употреба пиринча.

Пиринач се — у опште узевши — свуда употребљује као хранеће средство. У Индији се већином употребљује, не као у нас пшенично брашно, за пециво хлеба, него просто укуван у води као „пилав;“ они га врло ретко или може се рећи, баш никако не кувају с месом, па с тога потребују врло велику количину. Осим тога кувају у Индији од пиринча некакво алкохолно пиће, такозвани „Арак“ и „Саки,“ од којих је последње у многим својствима налик на пиво.

И у Јапану је пиринач најглавније хранеће средство. У јапанској престоници Једо троши се дневно 50.000 џакова.

У Јапану се нигде не прави хлеб од пиринча; напротив Јапанци умеју од пиринча толико и таква јела да зготове, о којима ми у Европи ни појма немамо. У гдекојим огромним пекарницама праве се од пиринча, пшенице и ситне проје, разне посластице, као и пириначни штирак, кога ми као најбољег за домаћу употребу познајемо. — „Луксус,“ који се шири свуда међу људе као епидемија, те тиме својим моћним канџама сатире земљоделски и у опште раденички свет нашао је својих поборника и међу Јапанцима. н. пр. на трпезама кнежевским и великашким и у опште код људи под рубриком „велика господа“ долази само онај пиринач, који је на особит начин пречишћен, тако, да су само најкрупнија зрна одабрата; ни једно мало или покварено з. но не сме бити; од таквог пиринча зготовљена јела доносе се на трпезу у чинији, из које се само средина поједе, а крајеве остављају за домаћу чељад.

Интересантно је, да се у Јапану већином новац замењује пиринчом. И пореза се исплаћује пиринчом. Државни чиновници добијају плату у пиринчу.

У Африци расте дивљи пиринач у понеким пределима. Скоро га нигде не обрађују.

Код нас се пиринач употребљује за справљање разних јела, за прављење штирке и за кување пива (смешан јечмом, ради бољег укуса — обично на 100 кгр. јечма 20—25 кгр. пиринча). Пре 30 година употребљавали су пиринач у Европи само богатији људи, јер је за онда сматран као „деликатес,“ сада пак, пошто је, услед бржег иповољнијег саобраћаја, доста појефтинио — одомаћио се и у средње слојеве; сиротиња га — бар код нас у Србији — и сада сматра као „деликатес;“ вели наш сељак: „Сутра је „благ дан,“ па треба да купим мало ориза.“ Пиринач је врло лако сварљив, зато је постао свакодневна храна у свима болницама, при свем том, што је доста сиромашан у хранећим материјама. Да се свари пиринач, треба му 1 сахат; напротив истој количини ситне проје 2½, а кромпиру 3½ сахата.*)

У Златном Прагу, 1881. Ђ. Р. Лазаревић.

*) Нека нам не замори г. писац, што смо последњи одељак чланка му — о хемијском саставу пиринча — изоставили. Држимо, да оне таблице са хем. анализом, што су стручњачки израђене и у

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Кадмо.

Кадмо је био син финичкога краља Агенора, а брат Јевропин. Кад се Јупитар претворио у бика, па одвео Јевропу, пошље Агенор Кадма и његову браћу, да потраже сеју своју, па им рече, да се без ње не враћају. Дуго је Кадмо узалуд по свету лутао; није могао да уђе у траг Јупитру. Кад му је нестало све наде, да ће икада наћи сеју своју, поплаши се гњева очинога, оде до пророштва Аполоновог, па запита, где да се сад настани. Аполон му одговори: „Наићиćеш на говече једно, где ходи по пустој ливади; на том говечету још није нигда било јарма. За њиме ћеш поћи, па где то говече застане, па на траву легне, да се одмори, ту сагради град и зидове, па дај име граду *Тива.*

Тек што је Кадмо изишао из Касталске долине, у којој је било пророштво Аполоново, а већ угледа на зеленој паши краву једну, којој није био утрвен врат од јарма. Пође лагано трагом крављим, а уз то се стаде у себи молити Аполону. Већ је био прегазио Цефис и прешао подобро парче земље, а наједаред говече застане, рогове к небу дигне, па замуче; осврне се затим на гомилу људи, што су за њом ишли, па се најпосле спусти на бујну траву.

Кадмо се сав радостан баци на страну земљу, па ју пољуби. Затим хтеде, да Јупитру жртву принесе, па заповеди слугама, да му донесу воде са живога извора, да том водом жртвује. Код живога извора тог била су древна дрва, која још нигда није секла сикира; између дрва састало се каменито стење, испод њега је био низак свод, а под тим сводом била је чесма. У пећини тој боравио је страшан змај. Издалека му се видила црвена креста, из очију му је сипала ватра, тело му је сво било набубрено од тешког отрова, са три језика сикао је, а ждрло му је било наоружано са три реда зуба. Кад су Финичани ушли у луг, па хтели крчагом да захвате воде, испружи наједаред змај главу из пећине, па стаде ужасно сикати. Крчази испадоше слугама из руку, а од страха им се крв следи. А змај се најпре савије у квргу, па онда се исправи колики је дуг, те се устреми на Финичане; једне изуједа, друге погуши, а трећи опет помру од самог задаха његовог; неке најпосле умори отровни му јед.

Кадмо није знао, где су му слуге за толико. Најпосле пође, да их потражи. Пребаци преко себе кожу, што ју је са лава једног свукао био, узме копље и цилит, а уз то још срце, које је било јаче од сваког оружја. Кад је ушао у луг, прво му падоше у очи лешине убијених му слугу, а над њима види душмана, где ликује, а сав се надуо, па лиже крвавим језиком лешине. „Јадна браћо," узрази Кадмо у тузи вељој, „или ћу вас осветити, или уз вас ту погинути!" То рече, па узме грдан камен један, те га баци на змаја. Зидове и куле могао би био потрести камен тај, толики је био. Али змају ни бриге, штитила га је тврда, црна му кожа као панцијер какав. Кадмо онда баци цилит. Чудовиште се не мога одупрети цилиту; врх му се забоде у тело. Од тешког бола стаде се превијати, главу сасвим натраг савије, па тако пребије цилиту држаље, али му жељезо остаде у телу. Као дебло какво исправи се змај, па се прсима опет устреми на шумско дрвље. Кадмо се вешто уклони, покрије се кожом лављом, а зуби змајеви стадоше се тупити на врху цилита. Најпосле му потече крв на врату, пак обојадише зелену траву; али је рана била лака, јер се змај уклањао испред сваког удара. Кадмо му најпосле сатера мач у гушу тако, да се мач остраг забо у раст један. Раст се превије од тежине змајевље, па стаде стењати, јер је реп змајев шибао дебло му. Душман је тако дакле био савладан.

Дуго је Кадмо гледао убијенога змаја, кад се осврнуо, види пред собом Паладу Атину (Минерву). Палада Атина се сишла с неба, стала узањ, па му одмах заповедила, да посеје зубе змајевље, па ће из њих изнићи народ. Кадмо послуша богињу, узор плугом широку бразду, па стане сејати

оном облику могу само стручњаке занимати, немају места у овако популарноме чланку. За ширу публику доста је рећи, да у пиринчу има беланчевине, брашна, декстрина и масти те му хранећа вредност од тога зависи. Ур.

зубе змајевље. Наједаред се грудве почну мицати, а из бразде се укаже најпре врх копља, затим изађе шлем са шареном челенком, за час угледају свет леђа и груди, па најпосле ево ти читав човек, наоружан од главе до пете. То се збило у један мах на више места, те тако уједаред ниче Финичанину пред очима читава руља оружаних људи.

Кадмо се уплаши, па се већ спреми, да се бори са новим непријатељем. Али му један из те руље довикне: „Окани се оружја, не мешај се у унутарње ратове!“ У тај мах исти тај опали брата свог, који је поред њега изишао био из бразде, а њега опет стровали џилит из даљине. Сва се руља наједаред ускомеша, скоро сви изгинуше, а мајка земља стаде пити крв деце своје, што их је мало час тек родила. Само су остала петорица. Један од њих — звао се после Ехијон — први баци по налогу Минервином оружје, те понуди, да се измире; на њ се угледаше и они други.

Са тих пет земљиних синова сагради Финичанин Кадмо нов град, како му је наредило било пророштво Фебово, и назове тај град *Тивом*.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЧИТУЉА.

*† **Ђорђе Максимовић,** доктор медицине и хирургије, поч. физик сл. кр. вароши Сомбора, преминуо 27. фебруара 1881. у Сомбору.*—

Редак је српски учитељ, који се учио у Сомбору, а да се благодарно не сећа имена, које је горе исказано — да горке нам жалости! — у оквиру смрти. Дра Ђорђа Максимовића није више међу живима, његово племените срце престало је да куца и врстан један Србин мање је на свету. — Ђорђе Максимовић родио се 5. априла 1838. г. у Сомбору. Отац му је био чувени физик бачке жупаније др. Васа Максимовић, а мати Лујза рођ. Коњовића, Српкиња ретке [illegible] вести и изображења, коју је покојник исто као и оцъ († 1868), са највећим пијететом љубио и која сада оплакује рану смрт вреднога сина. У родитељском дому имао је Ђорђе, као и остала браћа, од којих је он био најстарији, најбоље узоре за живот, и у том топлом кругу развијало се његово детињство, расла му [illegible] и образовао му се карактер. Разборити отац [illegible] је међу осталим особито на то, да му се деца [illegible] умерености, да се клоне гордости као најгрђега порока, и усадио је заједно са мајком у Ђорђеве груди прву клицу узвишене „љубави ближњему,“ на којој се после грејаху тисуће бедних и невољних. Окрепљен тако ваљаним домаћим васпитањем оде Ђорђе по свршетку основних школа заједно са својим братом [illegible], сада врсним народним заступником на српском и угарском сабору, у Врбас у гимназију. Ту у Врбасу био му је учитељ вредни славенски патриота Михаило Годра, ког се Ђорђе до краја свога живота сећао са највећом благодарношћу. Из Врбаса одоше браћа у Карловце, отуд у Будим и најпосле у Осек, где су г. 1859. положили испит зрелости. Још исте године оду на свеучилиште у Пешту, где се Ђорђе посвети изучавању медицине. Није било вреднијега медицинара од њега, он није пропустио ни једно предавање, а белешке из физиологије, коју је слушао у гласовитог физиолога Чермака, налазе се још и данас у његовој библиотеци; писане су лепом читком ђачком руком и пуне су слика, што их је Ђорђе цртао иза свога уваженог професора. У доба његовог бављења у Пешти поче живљи народни покрет и Ђорђе није почасио ни часа, да се придружи оном врсном колу младих српских ђака, с којима је основао „Преодницу,“ то прво и до сада најозбиљније ђачко литерарно друштво новијега доба. Значајно је, да је прво предавање, што га је Ђорђе држао у „Преодници,“ било: „О срцу.“ Донео је собом једно срце из анатомске дворане и демонстровао је на њему пред својим љубопитним друговима. Тада сиромах ни помишљао није, да ће му након деветнаест година срце главе доћи! Са најбољим успехом сврши своје науке и буде г. 1864 произведен за доктора медицине. Како су сами професори уважавали његово стручно знање, види се најбоље отуд, што је по жељи професорске колегије медицинског факултета требао да остане као доценат на пештанском свеучилишту. Али пошто би још у оно доба морао ради тога да промене вероисповест, то се Ђорђе одрекао намењеног му позива, за који је по свом изванредном предавалачком дару био као мало ко подобан. Као доктор медицине оде још на годину дана у Беч, где је ревносно полазио тамошње болнице и слушао предавања из хирургије. Ту у Бечу склопио је тесно пријатељство са честитим приморцем дром И. Дежманом, који је после у Хрватској ударио темељ медицинској књижевности. Сродније две природе тешко су се могле наћи и један су на другог најблаготворније утицали заједничком им жеђи за науком и необузданом жељом за радом. И пошто се растадоше из Беча, где су у исти дан промововани за доктора хирургије, остадоше у писменом саобраћају све до ране Дежманове смрти, који се на де-

сетак година пре свога друга преселио у вечност. Дежмана је ожалила цела Хрватска, али од Срба нико више него др. Ђорђе Максимовић, који му је вредност најбоље познавао. — Из Беча се вратио Ђорђе својој кући у Сомбор, где се уз свог оца одао практичном лечништву. Пошто је на брзо за тим физикатско звање у сомборској вароши остало упражњено, то буде он на исто супституисан, а г. 1867 изабере га и народ једногласно за великог физика. У тој дужности остао је све до краја г. 1879. Тада је нестало у сомборском представништву српске већине и Ђорђе као окушани српски патриота морао се опростити са физикатским звањем, у ком је себи стекао кроз толике године небројене заслуге за општину. Поглавито његовим заузимањем подигнута је у Сомбору велика варошка болница, које се благодет данас свестрано осећа. Али најлепши спомен подигао је себи у народу о великој колери г. 1873. Тада је он дању ноћу ходио по вароши и салашима излажући себе без страха и бојазни највећој опасности, делећи лекове и понуде бедним болницима, од којих је многима својим безграничним пожртвовањем спасао живот. Народ га је свуда дочекивао као каквог месију и благосиљао је стопе тога племенитог човекољупца. — У својој струци био је др. Ђорђе Максимовић један од првих вештака. Према свима болесницима без разлике био је љубазан и већ самим својим понашањем блажио је болове. У сваком је знао одржати наду до послетка и саме умируће крепила је његова близина. Дијагноза му беше сигурна, лечење одлучно. Обавио је више ампутација, а успешно је извео и једну врло тешку операцију камена. Развитак медицине пратио је без престанка и жртвовао је силне новце на књиге, часописе и инштрументе. Мало је приватних људи, који су прикупили тако драгоцену библиотеку, као што је његова. Ни један покрет у медицинском свету није се измакао његовој пажњи. Више стручних чланака написао је у *„Wiener medizinische Wochenschrift,“* од којих су неки прошли кроз целу медицинску журналистику. У „Младој Србадији,“ што ју је издавала уједињена омладина, написао је лепу расправу „О алкохоличном пићу.“ која је после изашла и у засебној књизи. И чланак у 6. броју „Школскога листа“ од прошле године под насловом: „Кад треба дете да пође у школу?“ потекао је из његовог вредног пера. — Др. Ђорђе Максимовић налазио је највеће уживање у раду. Његову жеђ за знањем није могло да задовољи ни тако пространо поље, као што је медицина. Све, што беше наука и вештина, улазило је у круг његовог занимања и о свему је знао темељно да суди. Сваки посао ишао му је лако од руке. Још као ђак знао је немачки, мађарски и талијански, а као доктор научио је још руски и француски. Последњих година читао је најрадије француски. Српски језик познавао је врло добро, и особито је разумевао нежније нијансе језика. Већ с тога био је врло омилио простоме свету. Још као медицинар у Пешти написао је три народне приповетке, које су изашле у „Летопису.“ Кад је једном приликом пок. Вук дошао у Пешту, поздравила га је депутација од стране „Преоднице,“ у којој је био Ђорђе. Пошто се Вук са свима изљубио, желео је, да му доведу Ђоку Максимовића, а кад му рекоше. да је он ту и показаше му га, обрадова се старина и похвалио га је речма: „Тај зна српски!“ Доиста је увек тако говорио, да га је свако разумети могао, и у лаком разјашњавању ствари, које су слушаоцима непознате, био је изванредно вешт. По том својству био би покојни др. Ђорђе Максимовић украс сваке катедре! Бавио се озбиљно астрономијом и кроз шест година водио је у Сомбору метеоролошке белешке, које су излазиле у централном органу аустријског метеоролошког друштва и после у органу за Угарску. Директор централног завода у Будимпешти др. Гвидо Шенцел рекао је за исте писцу ових редова: „Да се његова посматрања по тачности и потпуности могу ставити за узор.“ Природне науке пратио је са толиким интересом, да је г. 1872 учествовао у општој скупштини немачких природословаца и лечника у Лајпцигу, којом му се приликом испунила жеља, да се упозна са немачким корифејима на пољу природних наука и медицине. Последње две године почео је да проучава економију и могао је читаве сате да се занима тим предметом. Још недељу дана пред смрт наручивао је економске књиге. Поред свега тога пратио је непрестано класичку литературу, у којој је био изврстан зналац. — Вредни покојник био је и велики поштовалац вештина. Он је познавао и проучавао дела свију уметника и гледање лепих слика правило му је увек велику радост. Идеју уметника лако је схватао и судио је коректно. На крилима песме и музике, за коју је имао врло фино чуство, заборављао је често на материјалне бриге живота. Вешто је свирао у флауту и још као доктор долазио је неко време у певачко друштво. Др. Ђ. Максимовић био је једном речи хармонично образован човек и то је и узрок, што је свако радо тражио, његово друштво. Он је свуд био на свом месту и тако свестрано изображен човек са толиком снагом духа морао је све привлачити себи, који му близу дођоше. Ретко је кад говорио о философским питањима, али је много мислио о њима. Значајно је за тако изученог природњака, да је био идеалиста и да је сачувао у својим грудима дубоку религиозност, из које потекоше толика му добра дела. — Врло много дара показивао је покојник за драматургију. Још као ђак у основној школи састављао је позоришне комаде, које је са својим друговима представљао. Доцније као члан „Преоднице“ у Пешти био је заједно са Руварцем, Стевом Пантелићем, Станојем Бошковићем, Вуковићем, Хаџићем, Лазом Костићем и др. члан дилетантског друштва, које је давало представе у Станковићевој кући. Ту је он био један од најбољих представљача. У репертоару српског народног позоришта налази се више комада, које је он превео. Наводимо преводе са талијанског од Голдонија: „У лажи је плитко дно,“ „Опклада,“ „Јованка,

што плаче и Јованка, што се смеје“ и „Парница“ од Бенедикса. Имао је врло много здрава хумора и вечна је штета за нашу књигу, што није оставио више спомена своје изванредне даровитости и учености. — Највеселији и најрасположенији био је у својој кући, уз своју жену, децу и пријатеље. Његова кућа била је у маломе храм науке и вештине. Ту се скупљало редовно свако вече друштво његових најближих пријатеља. У том малом кругу претресало се и говорило о свима питањима и идејама, које у тај пар изображен свет покретаху. Чар тих вечери тешко је заборавити учесницима, а највише је истој доприносио жив дух домаћинов, који је интерессом знао сваки предмет да заодене. У лепом приповедању не беше му пара. — Наша учитељска школа изгубила је у покојнику једног од својих највећих пријатеља. Не само да је бесплатно лечио приправнике и приправнице, него им је много пута набављао и лекове о свом трошку, а потпомагао их је и иначе новцем и храном, гдегод је сазнао, да је то нужно. Један приправник био је за сво време школовања код њега на храни. Учитељској школи ступио је и тим близу, што је г. 1869. држао у истој приправницима предавања из дијететике, која се одликоваху великом јасношћу и занимивошћу. — И тај диван живот мораде тако рано да се угаси! Носио је дефект у срцу пуних шеснаест година. Пре четири месеца узе исти веома опасан вид. Двапут је за то време одлазио у Беч, да тражи помоћи. Али све беше већ доцне, увидео је, да му се приближује крај. И са там страшним знањем о извесности грозних мука, којима на сусрет иде, боловао је све од Божића. Али и те страшне дане није он проводио без духовног занимања. Испочетка је писао приче за своје мале синове, којима је хтео и такав спомен да остави. Кад га болови трзаху, цитирао је често стихове према својој ситуацији из „Смаилаге Ченгића,“ ког је целог знао на памет. Медицинске листове читао је још дан пред смрт. У пуној свести, као што је живео, тако је и умрьо. За њега судбоносног 27. фебруара још је у 6 сати у јутру направио на самом себи инјекцију морфијума, у 9 сати договарао се са једним својим лечничким другом, а четврт сата после тога испустио је своју горко измучену душу. Не беше му ни пуне 43 године. — Др. Ђорђе Максимовић схватао је хуманитет у његовом најплеменитијем смислу. Помоћ онима, који пате, била је девиза његовог живота. Дању и ноћу стојао је свакому на услузи, било за плату или не, као што је уопште од мало кога примао награде. Он није питао за име и род, за веру и народност, пун милосрђа ишао је свуд, где год су га требали. Зато је и уживао у целом грађанству поштовање, којим се ретко ко могао поносити. То се видело и на његовом укопу 28. фебруара, који се по множини учесника не памти. Све власти и сталежи, све наше српске школе, народ свију вера и језика одали су последњу поштту човеку, који је вршио службу човечности одан и са самопрегоревањем, које се ретко налази. А колико је покојник био уважен и изван Сомбора, показују силни изрази сажалења, који долазише са најугледнијих страна српскога народа ожалошћеној породици. — Нека је лака црна земља превредноме покојнику, а живот његов заслужује, да се многи на њега угледају! „Школ. лист.“

РАЗНО.

(Прво лечење хладном водом.) Кад је цар Август свакидањим купањем и знојењем у топлој води и у пари, где су се у оно време велика господа и бадаваџије ради забаве и разговора састајали, са свим се разнежио и омекшао тако, да је непрестаним телесним мировањем и грејањем свога тела већ сав омлитавио и живци му ослабили, уз то је и од вечитог ревматизма патио, те није могао да нађе доста топлих хаљина, увек му је било хладно, никаква вунена хаљина, никаква тога, никакав покривач не беше му довољно топал, у „циркусу“ му бејаше зима, те не могаше више да иде тамо, онда му Хораціје препоручи ослобођеника Мусу, који га је год. 10 после Хр. хладним тушевима излечио. Муса је окрепио тело Августово лечењем хладном водом и то тако, да га је мењао најпре у топлу воду у кади, па после пуштао да вода буде све хладнија и хладнија, а после му је наредио вежбање тела, укратко, он је излечио разнеженога цара хладном водом и гимнастиком. Захвала цара Августа беше голема. Осим што га је наплатом, која превазилази сваки данашњи сјајни лекарски хонорар, богато наградио, дао је цар Муси у храму Аполонову саградити почастан стуб и уједно су онда били сви лекари ослобођени свију јавних терета, пореза и војничке службе.

(Дуготрајна болест). Професору Ополцеру дође једанпут неки пољски Чивутин и потужи се да пати од затвора. „А од кад?“ запита професор. Чивутин одговори: „Од тишебова (тако зову Чивути празник у спомен разорења Јерусалима). „Од кад, велите?“ запита Ополцер, који није ту реч разумео. „Од разорења Јерусалима“, беше одговор Чивутинов.

(Расејани). Професор физиологије Вебер беше једном позван на вечеру своме колеги. Кад је хтео да иде кући јави послужитељ да на пољу пада јака киша. Колега задржи Вебера на конаку, да не би по киши морао ићи кући. Вебер пристане на то и оде у одређену му собу. Домаћин заспи. Мало час пробуди се домаћин, јер је неко јако звонио на капији. Погледи кроз прозор и види — Вебера на улици, где држи у руци „шлофкапу“. Зачуђено га запита, а одкуда он ту. „Ја не могу никад да заспим без „шлофкапе“, те сам отишао кући да је донесем!“ одговори Вебер.

(Разлику између адвоката и лекара) овако је неки славан лекар протумачио: Адвокати штудирају *corpus juris*, а лекари *jus corporis*.

ЗАГОНЕТКА.

Тужна госпа у црно завита
Момку младом узастопце ступа,
Без умора за њиме се скита,
Ал' још нигде с њиме не би скупа,
И кад мислиш: у руку га има,
На једанпут момка тог нестане,
Она тужна сузе ронит' прима,
У крипоце мајке устајане. —
И кад к мајци момак млад' се врати,
Често ј' мајци пуно суза крило, —
И ситни су младог момка свати,
У њих лишце уживају мило. —
Де ми кажи, ако знадеш, брате,
Ко ј' та госпа, ко момак познати?
Какве има ситне миле свате?
Шта су сузе, ко је стара мати?

Марта В—р.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ У СУНЧ. ЗРАЦИМА

у броју 8.

Испод врата
Крст од злата
Анка има
На прсима.

Ох разгрни недра
Жељу ми утоли
Срце ми је жељно
Да се богу моли.

З.-Ј. Ј.

Разрешили: Гђце: Аница Б. и Софија Д. Соф. Михајловић, Марта Будимир, Јелена М. и К. Ј. у Н. Саду; Катица Јанковић у Руми; Лила Гојковић у Суботици; Кат. Јегдић у Оросламошу; Милева Дудварска у Ади; Ленка Грдец у Вршцу; Марија Константиновић у Чакову; Аница Ј. из Карловаца; Јелка Пантелић у Јаску; Јулка Грујић у Силбашу; Полексија А. Витојевић у Боксегу; Аница Ђорђевић у Сентомашу; гђа Ана Петровић у Броду; Мила у Вуковару; Амалија Љ. Коњевића у Уљми; Мара Н. у Чакову; Кат. Станковић у Панчеву; Кристина Вучић у Мартоношу; Марија Бичанска у Н. Саду; Љ. Коњевић у Загребу; С. П. у Сакулама; Аница Г. Костићева у Н. Саду; Марија Јовановић, уч. IV. р. више жен. школе у Сомбору; Даница и Софија Јосић, уч. у Београду; Јулка Јанковић у Винковцима; Матилда Тошић у Срп. Вел. Сентмиклушу; Косара Милутиновић у Руми; Ленка Галкановић у Марковцу; Даринка Матић у Молу; Милева Јовановић у Перлезу; гђа Милева Турек у Карловцима; Леносава Гавриловић у Руми; Видосава и Зорка Станковић у Стапару; Исидора Поповић у Кули; Емилија Теодоровић у Вуковару; Катица М. Првановић у Београду; Милева Р. у Перлезу; Љубосава Цвијановић у Госпићу (поздрав смо испоручили); Персида Богосављевић у Баваништу; Даринка Дражић и Ана Бедричић у Н. Саду; Анка Мирковић у Карловцу; Љубица Лукач у Чортановцима; Анка У. управитељка у Шибенику; Јулка Г. у Земуну; Евелина К. у Ср. Карловцима. — Г. г. Бранислав Станојевић, Радивој Кошутић, Бранко П. Николић, Милан Шевић и Лазар П. Николић гимназисте у Н. Саду; Милош Путић у Вршцу; Светозар Огњановић у Н. Саду; Максимовић, Миљко и Мацејловић гимн. у Карловцима; Милош Нешковић у Белој Цркви; Деметер Харабел, гимн. у Винковцима; Коча и Миша, и Душан Сперњак реал. у Панчеву; Јов. Јовановић и Душ. Никковић у Пожези; Ј. Вечић у Београду; С. Натарош у Перлезу; П. Вукан у Беочину; Сава Стојаковић Љубојев у Пожези; Милан Р. Поповић гимн., Узјел С. Леви, Јуда Ј. Леви и И. Де Мајо учен. у Београду; М. Ш. и М. Станковићи, реалци у Земуну; Светоз. Петровић гимн. у В. Бечкереку; Јово С. Војновић у Мазину; Стев. Николић, бележник у Јаску; Чедомиљ Марић гимн. у Карловцима; Мита П. Ранисављевић у Панчеву; Свет. Белеслијн у Сиригу; Влад. Лалић у Скрадину.

ОДГОВОРИ.

*Г. ** у С.* — Ви почињете свој песнички рад врбовим клином; први стих гласи:

„Фрула ми мало, врбина грано —“

Вокатив би био „фруло ми мала“ — али и иначе нам се чини, да ће боље бити, да појезију обесите о клин, па ма и о врбов.

Гђци Л. Г. у В. — Ону загонетку морали би дати изрезати у дрвету, али неће бити занимљива, јер се врло лако даје погодити. Коњички скок има погрешака у скакању. Поздравље.

„Гласу Црногорца.“ — Дуже од два месеца не добивамо вашега листа у замену.

Са идућим бројем истиче прва овогодишња четврт „Јавору.“ Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор“ за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вр.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 13. У Новом Саду, 29. марта 1881.

ЗА ЗВЕЗДОМ.

Хтедох драгом драга бити,
— Отрже се.
Хтедох света загрлити,
— Не даде се.

Преко мора шћах се спасти
— Широко је.
Хтедох небу јаде касти,
— Високо је.

Загледах се у звездицу,
— Звезда паде.
А ја оком на земљицу,
— Аој јаде!

Где ми звезда паде нице
Рака зјаше.
...Ту ли даље?! — *„Ту, Велице,*
То је наше!"

1879.

Велинка.

СЕБИЧЊАК ИЗ НАЧЕЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГЛУМАЧКОГ ЖИВОТА.

Написао Сахер-Мазох.

(Наставак).

* * *

За управитеља Белоти-Бона наступили су тешки дани. Често човека више измучи срећа, него несрећа. Белоти-Бон је трпео све оне муке у један мах, које су пре њега трпели Прометеј, Тантал, Сисиф. Он, који је од пре био при свакој проби узор пажње и ослушкивања, деспота строгости, сада је кроз прсте гледао сваки хрђав нагласак и слабо памтење својих глумаца. Ако је баш сам представљао, био је расејан, представљање му је било тромо и несигурно, а дешавало се, да се и заговорио, те је тиме често изазивао међу глумцима смеј; он, — који је иначе био на позорници тако сигуран као Молтке на бојном пољу. Апетит је губио с дана на дан; нит' је јео, нит' је пио; он, — размажени гурман, — постао је напрасно, неосетљив према препеченом печењу, или пресољеној чорби. Није ни спавао. Разбуди се одмах по поноћи, као Ричард III. пре одсудне битке; само што су њему место аветиња изалазили пред очи његови супарници — други управитељи, а сваки је држао у руци рукопис под насловом: „Себичњак из начела," — док је он

овај узалуд ишчекивао. Да, сиромах Белоти-Бон био је већ на путу да се озбиљно разболе; кад му већ једва једном стиже поштар и донесе завежљај, у коме се налазио рукопис голдонијевог дела. Белоти-Бон се с тим завежљајем закључа у своју собу, као когод са својим драгим чедом, кога дуго није видео, па жели с њиме о свачем говорити, а да га нико не чује. Био је то свечан тренутак, када је он растворио завежљај, и извадио из њега рукопис. Започео је тиме, да је тај драги му рукопис најпре пољубио. Једна четврт часа прохујала је у радосном посматрању имена му, а друга у још задовољнијем размишљању о особљу, — и тек тада поче читати. Три пут је прочитао ту шаљиву игру, клицајући од узбуђења непрестано, плачући и смејући се потпуно раздраган. Мало пре, нег' што ће се отпочети представе, скупи он око себе све чланове позоришне дружине, и показа им рукопис, ал' наравно тек из далека као неку светињу, говорећи им: „Ево голдонијеве заоставштине, и дозволе, да је ја смем први представљати. Вирџинијо, ти си једина, којој ћу дозволити, да је принесеш својим уснама.“ Пошто лепа глумица додирну својим руменим уснама тај рукопис, настави Белоти-Бон: „Децо моја, ја вам кажем: „Себичњак из начела“ је најбоље голдонијево дело, а што ја рекнем, то стоји.“

После представе сазва управитељ све чланове позоришне дружине у свој салон и сам им прочита рукопис. Сви су изражавали задовољство у највећој мери. —

Кад је Вирџинија дошла кући — а било је после поноћи, — седела је неко време замотана у свом оперваженом кућњем оделу, размишљајући: „Јадан Бетолија, Белоти-Бон има право. Који би од новијих књижевника био у стању написати комад, као што је овај. Бојим се, драгане мој, да се нећемо никад више видети.“ И задрмав тужно своју лепу главу, лако се диже да се спреми за спавање.

Последњих дана имао је Белоти-Бон да издржи јаку борбу. Није било ни једног књижевника, ни једног критичара, ни једног пријатеља позоришта, који га није посетио, и наваљивао на њега, да му прочита голдонијево дело. Ал' Белоти-Бон не даде се намолити; никоме није дозволио ни да погледа тај цењени рукопис. Само некима, којима је био јако наклоњен, допустио је, да завире у чекмеже, где је лежао исти, ал' и то тек из даље, и са великим страхопоштовањем, а потом је чекмеже брзо угурао и забравио. Чинило му се, да је и тиме указана коме велика срећа, кад му се дозволи, да може погледати хартију, на којој стоје речи: „Себичњак из начела.“ У то доба су се већ училе улоге из тога комада под управом и владом Белоти-Бона, управитеља нечувене вредноће. Доиста је било више од педесет проба. Многи песници, критичари и позоришни пријатељи одлазили су лепој Вирџинији, и другим глумцима, који су се бавили тим комадом, да бар прочитају улоге истих, не би ли бар на тај начин прибавили себи неко предуживање за представу.

Једва једаред у највећој узбуђености и глумаца и публике дође и дан представе. Зграда је била препуњена у свим својим просторијама. Пре представе изађе Белоти-Бон у кругу својих глумаца на позорницу, где је држао похвалан и „трогателан“ говор, који је личио више каквој придици. Мало пре, него што ће се дићи завеса, повиче један глумац: „Ту је Бетолија!“

„Није могуће,“ повиче Вирџинија, која је испод белила пребледила и појури да провири кроз завесу. И заиста, то је био Бетолија. Седео је сам у једној ложи с лева, а изгледао је врло расположен, јер је не описаним смешењем посматрао ову таласајућу се кућу.

„Нека се диже завеса!“ повиче Белоти-Бон. Звонце зазвони, завеса се диже, — представа се одпочне. Вирџинија је цело вече избегавала бетолијеве погледе; хтела је да га казни. Комад је славио највеће победе. Бурно тапшање узрујало је сву кућу; а кад се Белоти-Бон по завршетку представе захвалио, у сузама му се загушивао глас. Није било никога, ко-

га он није после представе пољубио; шта више, пољубио би и сам себе, само да је то могуће. После представе била је још сјајна вечера, на којој су били многи пријатељи позоришта. Тако се ту прославио сјајан успех те представе. Белоти-Бон је у успомену Голдонија држао још и течан говор, а на крају истога уверавао је присутне, да је то најлепши дан у његовом животу, и да би сад драговољно умрьо, само кад је дочекао, да је он први давао нов голдонијев комад. Сутра дан доносиле су све новине праве химне хвале о том комаду. Белоти-Бон је са својим драгим Голдонијем пропутовао сву Италију. Тај комад давао је он у Турину, Генуји, Болоњи, Бонау, Фиоренцији, Риму и Напуљу, — и — свугде су и публика и критичари били једнако занјати. Путовање Белоти-Бона и његове дружине изгледало је као какав победоносни скуп, и срећа првога помрачавала се у нечем тек с тога, што их је Бетолија свугде пратио као нека сенка. При свакој представи тог комада указао се он седећи у својој ложи, обично сам, а око усана му је облетао пола задовољан, пола подругљив осмејак.

(Свршиће се.)

АОЈ МОЈИХ ШЕСНАЈСТ ЛЕТА...

Аој мојих шеснајст лета,
Мојих шеснајст љутих рана!
Мишљах да сам *пупољ* цвета,
— А ја *грана прекр'ана*.

Она светлост, што се прије
Тако топло руменила,
Мислила сам *зора* ми је,
— А гле то је вечер била.

Кликнула сам на заходу
У заносу душе јачем;
Ја мнидијах *певам* роду,
А сад видим да му плачем.

Зар да плаче Српка туде,
Кад му народ живет' море!!
Не! — Да Српство сретно буде,
Молићу се тамо горе.

И у тузи и у срећи
Помишљајте, браћо, доли
Сад Велинка гори клечи,
Па се за нас Богу моли.

С тим ћу надом склопит' очи
На растанку самртноме:
И по смрти да ћу моћи
Послужити роду своме.

1879.

Велинка.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео

СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Наставак.)

VI.

Беше часова, када мајор није могао разумети грофа, свога старог другара. Та он беше иначе весео, живахан, пун шале и досетака, он је знао цело друштво, у коме се налазио, досетљивим анекдотама, причам из свога живота занимати, он је знао на те сваког себи обвезати, тако да је био љубимац свију, и многи га обожаваху: а каткад је сасвим био томе противан. Он поче бивати хладан и нем, очи му се оборише, уста склопише. Мало по мало поста мргодан, играо се својим прстима, одговарао је намрштено и тихо. Мајор је већ приметио, да је при таковим приликама већ време, да се из друштва уклони, јер после неколико минута примао би сваку невину реч на се, и почео би беснити и викати.

*

Мајор је јако настојао око њега, он је још из пређашњих времена неку силу над њиме стекао, коју је сада употребљавао да би га у друштву од тих излива страсти очувао, које су тим ужасније избијале на површину у његовој соби; он је беснио, псовао на свима језицима, тужио и плакао. „Зар нисам несретник, кога сви презиру?“ рече једном у таковој узрујаности; „моја се права ногама газе, највернију љубав отискују од мене, муче оно срце, које ми је тако мило! Лакомислено се верем по свету, проиграо сам своју срећу, јер сам у своме заносу мислио, да ћу бити други Косћушко, а овамо нисам ништа, до луда, кога сви презиру.“

Мајор га је сваковрсним средствима тешио. „Та ви и сами велите, да вас је принцеза прва љубила; па зар је могла другу љубав, другу верност од вас очекивати, него онакову, какву одношаји допуштају?“

„Ха, на шта ме подсећате!“ повиче несретник, „како ме оптужују и саме ваше извине! Па и *она*, и *она* преварена! Како беше детињски невина, кад да ја проклети дођох, када је видех љубазним осмејом у очима, тада се опет отпоче моја лакомисленост; ја заборавих на сву срећу своју, заборавих, чији само бити смем; бацих се у бескрајну милоту, закопах своју савест у заборавност!“ Он поче плакати, изгледаше, као да му се јарост стишала. „А зар сам могао,“ шапутао је он „јесам ли могао тако од ње отићи? Осећао сам, видео сам јој по сваком њезином покрету, читао сам јој из очију, да ме љуби; зар да бегам, кад видех, како зора љубави на образу заруди, кад јој се први зрак из ока сломи, на мене паде, као да хоће да ме ослови, да на њега одговорим?“

„Ја вас жалим,“ рече му пријатељ и стисне му руку; „где је таки човек, који би се тако слатком искушењу противио?“

„Па када сам јој смео рећи, како ју штујем, када ми холом радошћу признаде, како ме љуби, када се она поверљива, усхићујућа игра љубави отпоче, где један поглед, један тајни притисак руке више каже, него што речи изразити могу, где би човек по више дана само у том радосном очекивању једног вечера, једног часа, једног усамљеног минута живео, где би при успомени на тај сретни тренут веселио се, док вече опет не би нестало, да из опајајућег пехара слатких јој очију поново заборавности пијем; а тога је толико много могла да да̂, толико љубави је знала у *једну* реч, у *један* поглед да улије; па зар да бегам?“

„А ко жели то?“ рече му пријатељ тронуто. „Било би грозно, такову лепу љубав, која је све одношаје жртвовала, одбити. Само сте требали бити пажљивији; ја мислим, још није све пропало!“

Изгледало је, као да он то не чује; сузе му потекоше бујније, блистајуће око му је дубље у прошлост гледало. „Па када ми, умиљно порумеивши, рече, како до ње доћи могу, када ми дозволи, да је у кнежевско око пољубим, када јој слатка уста, чије жеље једном народу заповести беху, *мојима* назвах, и када се достојанство једне кнегиње у љубавно шапутање спусти — тада, зар тада да је оставим?“

„Ала сте сретни! Баш у тајни тога одношаја мора да лежи нека милота; па зашто хоћете да прокунете ту љубав? Приберите се! Будите равнодушни према суду света, само кад сте сретни; јер у целокупности овај одношај доиста нема ништа тако гадног, рђавог, као што ви сами себи представљате!“

Гроф га је слушао; очи му севаху, образи му се бојадисаше тавније, он је шкрипао зуби. „Не оцењујте ме тако благо,“ рече потмулим гласом, „ја то не заслужујем. Ја сам несретник, од кога треба да се грозите. О — само кад бих могао на све заборавити, кад бих могао неколико година из своје памети збрисати! — Хоћу да заборавим, морам заборавити, ја ћу полудети, ако не заборавим; заповедите, нека донесу вина, друже; ја хоћу да пијем, ја сам жедан, плам неки бесни у мени, хоћу да поплавим свој разум, своју кривицу!“

Мајор беше разуман човек; он је при-

лично мирно размишљао о овом очајничком изливу кајања и самооптужбе. „Он је лакомислен, таког сам га од вајкада познавао,“ рече у себи; овакови људи прелазе лако из једне крајности у другу. Њему се чини, да је том љубави јако згрешио, јер она може његовој љубавници у њеним околностима шкодити, а идућег тренутка опиће га сласт успомена.“ Вино се донесе, мајор наспе; гроф попије брзо неколико чаша; он ходаше брзо ћутке по соби горе доле, застане пред својим пријатељем, затим попије чашу вина и пође даље. Овај му није могао тихе осећаје прекинути, он је пио и иза сваке чаше пажљиво посматрао израз лица и покрете свога пријатеља.

„Мајоре!“ повиче гроф на послетку, и баци се на столицу; „које чуство држите ви за најужасније?“

Мајор је пио лагано малим гутљајима, изгледало је, као да о нечем размишља, и рече: „Без сумње оно, што најмилије осећање проузрокује, мора и најжалосније бити — част, увређена част.“

Гроф се насмеје дурновито. „Узмите ваше новце натраг од оног психолога, који вас је то научио, друже. Увреда части! Дакле ваша вештина не допире дубље у душу? Увреда части се сама осећа; та у грудима увређенога живи још осећање, које га далеко узвишује над увредом, он се може осветити ономе, који га увреди; он може своју част опет опрати, али дубље, господине брате,“ повиче, и грчевито ухвати мајора за руку, „дубље у душу, које је чуство још ужасније?“

„О *једном* сам чуо,“ одговори онај, „што пак ми мушкарци не познајемо — то се зове самопрезрење.“

Гроф пребледи и почне дрхтати, устане ћутке и дуго је гледао свога пријатеља. „Погодили сте, друже!“ рече, „то је још дубље. Мужеви, као што смо ми, *обично* га не познају, то је самопрезрење. Али ђаво подмеће своје фине вигове на земљу; пре, но што их видиш, већ си ухваћен. Познајете ли муку несталности, мајоре?“

„Хвала богу, нигда је познавао нисам; ја сам увек ишао правим путем к своме циљу!“

„Правим путем? А ко би могао тако сретан бити! Сећате ли се још оног јутра, када из Варшаве изјахасмо? Наши осећаји, наша чула беху онога великог духа, који им је овладао; али чија беху срца пољских лансјера? Из наших труба се разлегаху *краковске* арије, оне песме, које нас као дечаке до обести за отаџбином одушевљаваху; ти добро познати гласови се опет заорише; друже, чија беху наша срца?“

„Отаџбине!“ рече мајор тронуто; „јест, тада, а *тада* сам се да богме колебао!“

„Благо вами, кад се иначе нисте колебали; ђаво то врло лепо уме да намести; он нам овде даје да се предамо осећајима, а тамо нам обећава још веће сласти, већу срећу!“

„Може бити; али човек има снаге, *ономе* да остане веран, што је изабрао.“

„То је оно,“ повиче гроф, као громом поражен том *једном* речи: „то је оно, а отуда долази — самопрезрење; а зашто да изгледам бољи, но што сам? Друже, ви сте један поштен човек, избегавајте ме као кугу, ја сам непоштењак, који је заборавио на своју част, ви сте снажан човек, презирете ме, ја сам себе морам да презрем, знате, ја сам —“

„Мир, стојте!“ прекиде га пријатељ, „неко је куцао на врати, -- напред!“

(Наставиће се.)

КАД СМО ДУШО...

Кад смо, душо, још малени били
И слатко се игром веселили,
Живот си ми и спасење била,
Ал' ми срећи сломише се крила

И са виса среће одозгоре
Падох јадан судби у поноре.

Од то доба па до данас мила

Мене није туга оставила.
У самоћи, где сам годе био,
Горке сузе потоком сам лио,
Осим спомен, кад ми на те сијне,
Само тада туга што ме мине.

Тихим санком кад свако почива,
Мене јада облачина скрива,
Раздире ми уморене груди,
Твоја слика иза сна ме буди;

Па к'о свагда, тако и сад ево
Сву ноћ драгу нисам ока свео.

Види само, како срце бије,
Та знаш добро, да невера није.
Види, види, искочиће сада,
Не задај му још већега јада;
Пусти срце, нек' на срце пане,
Да ми жића врело не усане!

У Буковцу. **Крста Поповић, сељак.**

ШТА СУ ТО ПАРАЗИТИ?

Паразити су оне животиње, што се на живим организмима находе и одатле хране.

Паразита има двојаких: *биљних* (фитопаразити) и *животињских* (зоопаразити). При класификацији паразити се још деле на: *Ектопаразите* (Epizoa, спољни паразити), и *Ентопаразити* (Entozoa, унутарњи паразити). Тако н. пр. солитер спада у Ентопаразите, а ваши у Ектопаразите. Сем ове класификације, за коју се не може рећи да је баш удесна, паразити се могу делити и по томе, ако цео живот проведу на једном истом месту, или ако прелазе с једног организма на други. А има их и таквих, који су само неко извесно време паразити. Најзад паразити могу бити подељени и по месту становања њиховог, и таквих паразита има четири врсте: 1.) или су биље, које паразитски живи на биљу; 2.) или су животиње, које као паразити живе на животињама; 3.) или су биље, што паразитски живе на животињама и 4.) животиње, што неки део свога живота проводе на биљу.

Шкодљивост паразита опште је позната. У последње време доказано је, да неке болести кромпира и грожђа постају usљед огромног умножења њиховог.*) Као паразитске биљке познате су особито ситне гљивице, и то Пероноспорее, Дискомицете, Пиреномицете и. т. д. Од Пероноспорея најзнатнија је Phytophthora infestans, која је узрок оној опште чувеној болести кромпира, познатој у Европи од 1845. год. а појављује се чешће, кад је лето кишно, но суво. Неће бити згорег, да се која реч опширније каже о тим биљним паразитима, у толико пре, што многе веома опасне болести постају баш поводом њиховим. И ко се неће чудити, кад му се каже, да су н. пр. бактерије (које неки рачунају у животиње, а неки у биљке), и мицомицете узрок грозници, тифусу, дифтерији и колери. Ти су паразитски организми тако сићушни, да 636 милијарди износе тек један грам, а 636 хиљада милијарди важе само 1 килограм, и оне се једва виде на највећа увећавајућа стакла, међутим умножавају се тако силно, да од цигло једне индивидуе за 24 часа намножиће се 16 $^1/_2$ милијуна. Оне лебде по ваздуху, неопазно и неосетно преносе се ветром с једног места на друго, уносе у куће и у собе, улазе кроз нос и уста у тело, мешају се с крвљу и проузрокују многе опасне болештине. Оне су управо узрок трудењу и кварењу, те с тога чувени проф. немачки *Кон* има право, кад каже: „Не смрт, но живот тих невидљивих бића производи трулеж.“ У потврду тога навешћемо и спор, који су два гласовита научењака француска водила у Паризу. *Пастер* и *Пуше*. Пуше је доказивао, да се организми могу развијати без заметка, т. ј. сами од себе. Пастер је пак то обарао доказујући, да сви ти невидљиви и сићушни организми нису постали из ничега, и да се свака трулеж развија усљед њих. Да то докаже, правио је ове опите: на собњем прозору утврдио је једну стаклену цев, коју је запушио у среди памуком, један је крај оставио да општи са ваздухом, а на другом је поставио аспиратор, са којим је извлазио ваздух кроз памук, и то је тако радио за 24 часа. После је узео прашљив памук, растворио га у алкохолу и етеру и оставио га да стоји неко време, док се она

*) О болестима биљака у опште писао је опширно проф: Др. Франк у „енциклопедији природних наука“ у 12. и 13 св. 1880 год.

ситна прашиница није спустила на дно, кад је после исту прашиницу метнуо под микроскоп нашао је, да се она састоји из безброј ембријона органских, и сљедствено ти ембријони лебде у ваздуху особито по оним местима, где је највише труљења. Пастер је то потврдио после другим опитом, ухватио је у памуку ембријоне, метнуо их у сасвим чисту течност, грејући га шта више и на ватри, и ипак, кад је метуо у њ онај памук са ембријонима. одмах су у течности почели да се развијају организми. Сви ти дакле сићушни организми, Мицомицете, Миксомицете, Бактерије и т. д., који су узрок многим болестима и заразама, јесу паразити, који се развијају у телима органским. Тако н. пр. запаљењу слезине код оваца узрок су ове Бактерије, и због њих само један округ у Пруској — по званичним податцима — губи оваца у вредности од 200 хиљада динара. А у губернији Новгородској од 1867 па до 1870 пропало је 56.000 крава, коња и оваца, и 528 људи, све усљед запаљења слезине, које су проузроковали ти сићушни организми. У новије време доказано је, да и грозница позната под именом „маларија“ постаје усљед Бактерија, тако н. пр. зна се, да у мочарним и влажним пределима особито где су баруштине, влада пресецајућа грозница, и такозвана „жута грозница,“ и њихов постанак доводи се у свезу са тим паразитским организмима „мијазмама,“ које се, нузгред буди речено, најбоље развијају на нездравом и нечистом земљишту. И тако микроскопским испитивањем и изучавањем ми данас знамо, да су готово свима прилепчивим и опасним болестима узрок ти сићушни паразити, они су узрок труљењу и кисњењу јела, тако н. пр. Мицомицете дају ускиснутом јелу ону црвену боју, оне су узрок прилепчивости богиња и дифтерији, што тако јако сатарује децу, (по званичним извештајима у самој Бесарабији за кратко време дифтерија је сатарила 40 хиљада деце). Оне се хватају обично на танкој покожици у устима и око гркљана, а долазе — како неки веле — чак и у бубреге и крв, — и то је дало повода једном испитивачу њиховом да каже: *„да није ових биљака, не би било ни дифтерије.“* Али мени није цељ, да ја овде говорим о болестима, које оне проузрокују — то би био посао више лекарски — већ хоћу само да покажем штетност, коју оне као паразити уопште имају, остаје још да речем о животињским паразитима. Тако Distoma haematobium у Египту врло је опасна по организам. На Изланду од Ботриоцефалуса умире трећи део насељења, неке пак глисте развијају се у очима и човек може од њих да ослепи и т. д. Али, запитаће многи читалац, откуда паразити да дођу у црева, мозаг и т. д.? На то питање има само два одговора: или су постали сами исконским плођењем (а то је, као што смо напред изложили, немогуће), или су унешени с поља. *Плиније* је мислио, да н. пр. пантљичаре (Taenia) постају усљед влаге у цревима. *Аристотело* је говорио, да ваши (pediculina) постају из меса и влаге, и спомиње, да су многи помрли од вашију, као н. пр. песник *Алкман; Диодор из Сицилије* говори такођер о томе, само није знао, да ли оне постају усљед хране или усљед ваздуха. *Плиније* их спомиње и наводи диктатора Сулу, како је умрьо од вашиљице. За буве вели, како има животињица, које постају усљед сунчаних зракова из прашине, *Аристотело* вели, да оне постају усљед трулежи; — стенице су биле старима такођер познате и много досадније. да и сам *Марцијал* у својим епиграмима вели: Стоик Керемон каже, да он гледа смрти у очи. — Али човек је тако јадно убог, да он има само један крчаг без дршке, огњиште без ватре, преноћиште без кревета и један капут, који му је тесан; али *стеница* има он и сувише, па зато и није чудо, да жели смрт себи“ и т. д. Но тек радови Редија и Свамердама расветлили су мало питање о постању гдекојих паразитских животиња, и данас је већ свима познато, да њихово становање долази отуда, што су њихови ембриони или јаја било у води или у месу, унешени унутра. *Мелис* је први посматрао код Distoma, како се њени ембријони развијају из јаја, и минхенски проф. *Сиболд* потврдио је то, доказав, да су све Ентозое унешене у тело споља или као јаја или као ембриони. Органи код унутарњих паразита (Ентозоа) врло су прости, нису тако развијени, оно обично борба за опстанак, која влада у целом органском свету, како код биља, тако и код животиња, захтева и диференцирање органа, међутим код мно

гих паразита није тај случај, њихови органи, који су у почетку пре њиховог паразитизма били развијени, сад су закржљали и упростили се, због тога, што живећи готовански немају они потребе, да своје органе употребљују на вршење извесних радња, као н пр. на добијање хране; — находећи се у организму, у коме има свега, што им је нужно, они могу рахат да се одају дембелуву по оној талијанској изреци: „Dolce far niente.“

Паразити су код животиња јако распрострти. Само код човека има их преко педесет различних врста, код пса и говечета преко 24, код жабе око 20 и т. д. Ретко је рибе наћи, која не би имала по којег готованског госта, а рибу палтуса није могуће замислити, а да јој црева нису дупке пуна са глистама. *Натузије* наводи за пример једнога лабуда, коме су у плућима нашли: 24 Filaria labiata, у грлу Syngamus trachealis, код желудца до 100 Spiroptera alata, у 12-палачном цреву неколико стотина Holostomum excavatum и т. д. *Краус*, марвени лекар у Београду, спомиње једног двогодишњег коња, у коме су нашли 500 Ascarides megalocephales, 190 Oxyures curvula, 214 Strongiles armati, неколико милијона Strongiles tetracontes, 69 Tænia perfoliata, 287 Folaria papillosa и 6 Cysticercus-а. Распрострањење њихово може бити или стално на једном месту, као што н. пр. Strongilus gigas живи само у бубрезима, а Phitirius pubis само на оним местима, која су јако косом покривена; или свуда као Cysticercus cellulosæ, што живи не само у међу мускулном свезујућем ткању, већ и у оку, у мозгу; — Echinococcus у џигерици, бубрезима, плућима и т. д.

Има опет неких паразита, који се находе само код човека, тако н. пр. код човека живи само Pediculus (ваш на глави), Bothriocephalus latus и Oxyuris vermicularis, — код мачке: Tænia crassiollis; — док међутим Strongilus gigas живи код различних животиња. Trichina spiralis код човека, свиње, зеца и т. д. Distoma hepaticum долази у тело с водом, и то не само код свију преживара, но и код дебелокожара, човека и т. д. Доктор *Билхарц* нашао је код човека и то у крви Distoma hæmatobium. Величина паразита може бити различна, *Берлав* вели за Bothriocephalus-а, да га има од близу 300 метара дужине, а у Хопенхагској академији спомињало се о једној тенији од 500 метара дужине.

Оплодљивост је паразита огромна, тако су израчунали, да само у једној нематоди има до 60 милијона јаја, а у солитеру око милијарде.

Оволико ће, мислим, бити довољно, да читаоци ма и у кратко добију јасна појма о паразитизму и грдној штети њиховој, опширније говорити не допушта ни сам простор овога листа.

Ужице, 1. марта 1881.

Доброслав М. Ружић.

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Пентеј.

Тиви се родио Бах или Дијониз, син Јупитра и Семеле, унук Кадмов, бог плодности, створитељ лозе винове. Одрастао је у Индији, па се онда растануо са Нимфама, које су га дворила, те стао ићи по свету, да свуда људе образује и да их научи, како се раде виногради, а хтео је и да се људма прикаже као бог, те га да штују. Колико је волео своје пријатеље, толико је строго казнио, кад га ко није хтео да призна за бога. Већ му се слава разнела била по свих градови у Грчкој, те допрла и до града, у коме је света углецао, до Тиве. Тамо је тада владао Пентеј, коме је Кадмо предао био краљевство; био је тај Пентеј син Ехијона и Агаве, рођене тетке Бахове. Пентеј је презирао богове, а још највише рођака свога Дијониза. Дијониз се са веселом свитом Бахanta винуо био, да се као бог прикаже краљу Тивском, а кад је то чуо Пентеј, ражљути се до зла бога, па не хтеде ни слушати, шта му светује слепи, стари пророк Тирезија. Па тек кад му је дошло до ушију, да су и из Тиве људи, жене и девојке повврвили, да се новом богу поклоне, стаде зипарати: „Шта вам је? Јесте ли зар полудили, змаји жути Тивљани? Та досад нисте зазирали ни од каквог

мача, никаква вас досад труба није поплашила, а сад сте се подали мекушној чети пијаних луда и жена. Па ви Финичани, лепи сте ми ви јунаци! Амо сте преко сињег мора дошли, па саградили старим боговима вашим град, а сад сте ето сасвим сметнули с ума, да сте јуначке крви, јуначкога колена. Та зар ћете моћи поднети, да вам недорасло дере освоји Тиву, да вас изигра мекушац, коме ено са власи балзам капље, а на глави му венац од виновога лишћа. Гледните га само, сав се завио у скрлет и злато, а не зна узјахати хата, ни мејдана поделити; кад се само ви опет опаметите, брзо ћу га присилити, да призна, е је човек, као и ја, да му није Јупитар бабо. те да је сву ту сјајну службу божју лаж измамила!“ Обрне се затим к својим слугама, па им заповеди, да ухвате Дијониза, где га сретну, па да га у окови доведу.

Пријатељи и сродници краљеви занемили од чуда, кад су чули страшну заповест ту. Десио се ту и краљев прадеда, старина Кадмо; тај се крстио и чудио, шта му унук ради; стао га је световати, али се краљ тиме још горе распалио.

У то ево и слугу; сваком глава крвава. „А где вам је Бах?“ дочека их Пентеј љутито. „Баха,“ одвратише, „ни видили писмо. Али ево зато доносимо делију једног из свите његове. Неће бити да је дуго код њега.“ Пентеј просече погледом сужнога, па се продере: „Куцнуо ти је час, несретниче! с места ћеш ту погинути за пример другима! Тако да си рекао, како ти је име, како ти се зову родитељи, од кога ли си града; па ћеш још рећи, зашто штујеш те нове обичаје?“

Сасвим му слободно одврати човек онај: „Име ми је Акет, из Меоније сам, а родитељи су ми прости људи Иза оца ми не остаде ни земље, ни стада; научио ме је само, како се удицом рибе лове; то је сво благо, што ми га је оставио. Наскоро сам после научио лађом управљати, научио сам рачунати по звездама, познао сам ветрове, дознао, где су сигурна пристаништа, те тако почео по мору пловити. Пођем тако једаред на острво Дел, па залутам на неку непознату обалу; ту се зауставимо. Ја скочим с лађе на мокар песак, па ту и без својих другове преноћим на обали. Сутра дан зором дигнем се, па се попнем на брежуљак један, да видим, какав ветар пири. Међутим су изашли из лађе и другови моји, па кад сам се враћао к лађи, сретнем их, баш како вуку са собом дерана једног, што су га ухватили били на пустој обали. Леп вам је то деран био, као девојка, али је изгледао као да га је вино забунило, све је посрћао као иза сна, те је једва могао да иде за друговима мојим. Кад сам га боље погледао, видио му лице, држање и кретање, учинило ми се, као да уњ има нечег надземаљског. Обрнем се друштву своме: „Какав је бог у овом дерану,“ рекох, „још не знам право; али толико ми је јасно, да неког бога има у њему. „Ко си да си.“ обрнем се дерану, „буди нам пријатељ, па нам помози. Прости овима, што су те ухватили!“ — „Шта је теби наспело,“ повиче један из друштва, „што си се стао молити?“ И остали ми се смејали — заслепило их лакомство. Узму затим дерана, да га одвуку у лађу. Бадава ја нисам дао; најмлађи и најснажнији из дружине зграби ме за гушу, па ме баци с лађе. Мал' ти се нисам удавио у мору; срећа моја, што нисам незгодно пао. Међутим је деран на лађи спавао. Наједаред прене иза сна, па као да се истрезнио, скочи, стане посред лађара, па узрази: „Каква је то ларма? Како ли сам, људи божји, дошао амо? Па камо ме водите?“ — „Не бој се ти ништа, синко,“ одврати један из лукаве дружине, „реци нам само пристаниште, камо хоћеш да те одведемо; одвешћемо те онамо, камо желиш.“ — „Е па добро,“ на то ће деран, „а ви хајдете на острво Накс, тамо ми је дом!“ Проклетници му се закуну, да ће га одвести онамо, па рекну мени, да удесим једра. На десно од нас било је острво Накс. Ја разапнем једра на десно, а они ти онда стану намигивати на мене и кроз зубе говорити: „Је си ли полудио; шта то радиш? Мора да ти нису све даске у глави! Десно држи!“ Ја сам се чудио, па нисам поњао, шта тај свет хоће. „Нека се други који подухвати, да управља лађом,“ рекох, па се уклоних.—„Као да без тебе не може бити!“ продере се на мене један из дружине, па стане на моје место. Па тако окренуше Наксу леђа, те стадоше пловити сасвим противним правцем. Деран погледа поругљиво са крме у море као да је

сад тек приметио варанцију; најпосле стане бајаги плакати и јадати се: „Авај мени, та нисте ви мени обећали, да ћете ме на ову обалу одвести; није то земља, што је ја тражим! Је ли зар право, да ви људи варате неуког дечка?“ — Али се безбожна дружина стане ругати и његовим и мојим сузама, па брзо даље отплови. Уједаред лађа застане на сред мора, као да је насела. Узалуд ударају веслима у море, узалуд разапињу једра, не могу ни да макну лађу. Бршљан се стаде вити око весала, допужа се до горе, па са бујним гроздићима својим додирне већ једра. Бах пак — јер он је то био — стао у свој диvоти својој, чело му увенчано виновним грожђем, а у руци му Тирзова палица оплетена лишћем виновим. Око њега полегали тигри, риси и пантери, а по лађи се осула мирисна река вина. Дружина поскаче на ноге, а запањили се од страха. Првом, који је хтео да викне, претвори се нос и уста у рибљу главу; други нису имали ни каде, да се згрозе на то, и на њима се исто чудо збило; по телу им изађоше плаве љуске, кичма им се диже као свод, руке се скупише у пераја, а ноге се спојише у реп. Сви се претворили у рибе, па скочили у море, те се стали гњурати. Ја сам још једини од дваесторице остао, али сам дрхтао као прут и сваки час чекао, да се и са мном што збуде. Али се Бах на мене насмеши; та и нисам му ништа зло урадио. „Не бој се ништа,“ рече, „него ме вози у Накс.“ Кад смо приспели онамо, посвети ме на олтару своме, да могу божанству његовом служити.

„И сувише те већ дуго слушамо, шта бенеташ,“ продере се краљ Пентеј, „дед, држ'те га, слуге, мучите га мукама стострукијем, па га опремите у доњи свет.“ Слуге се покорише, оковаше лађара, па га бацише у тавницу мрачну. Али га невидљива рука избави.

Сад тек поче Пентеј озбиљно гонити Бахове верне. Рођена мати његова, Агава и сестре њене биле су на служби у почаст Баху. Краљ пошље по њих, па све Бахантинке пobаца у градску тавницу. Али се и оне ослободише окова без икакве људске помоћи, врата им се на тавницама отворише, а оне ти полетише весело и одушевљено у шуме. Слугу је једног послао био Пентеј, да самог бога ухвати; тај се вратио, а сав занемио од чуда; јер се бог радо и весело подао, да га ухвате и окују. Те тако је сад стајао као роб пред краљем, а краљ није могао да се надиви младачкој, божанској лепоти његовој. Па ипак се није хтео да опамети, него је сматрао Баха за варалицу. Окује га и баци у најкрајњу и најдубљу тавницу двора свога, близу јасала коњских. Али Бах нареди, те удари земљетрес, па зидови попуцају, окова његових нестаде. Здрав читав дође посред штовача својих, а изгледао је величанственији, но икада.

Гласник за гласником долазио је краљу Пентеју, те му јављао, каква чуда чине корови одушевљених жена, које предводи његова мати са сестрама својим. Палицом само ударе о камен, а из камена потече вода или румено вино; Бах само додирне потоке, а по њима потече млеко; са шупљег дрвећа капље мед, кад Бах захте. „Да,“ додаће један гласник, „да си био тамо, господару, па да си видио бога, што га сад ружиш, и сам би пао био нице пред њим.“

Пентеј се на те вести све већма љутио, па најпосле скупи сву своју војску, све коњанике, све стрељце и праћкаше, те се крене на жене. Тада дође сам Бах опет, па стаде пред краља као посланик сам себи. Обећа му, да ће Бахантинке довести пред-а-њ обезоружане, ако само краљ хоће да обуче женске хаљине, јер ће га иначе те жене као мушкарца и неверника раскинути. Наравно да Пентеј није хтео то да верује, но ипак, нерадо додуше, пристане на предлог Бахов, па пође с њиме. Тек што је из града изашао, збуни му се глава; Бах га је залудио. Чинило му се, као да види два сунца, дуплу Тиву и сваку капију дупло. Бах му је изгледао, као бик с великим роговима. Сам се и нехотице занесе у баховском одушевљењу, заиште и добије Тирзову палицу, па као ван себе одјури. Тако дођоше у долину једну, по којој су жубориле чесме, а јеле лада давале; ту су Бахове свештенице појале химне богу своме; а неке су своје палице свежим бршљаном китиле. Преко Пентејевих очију превукла се магла, или га је Бах тако знао водити, да нису приметили збор занесених жена. Бах тада узме руком врх јеле једне, савије га, као што човек са-

вија врбову грану, метне на-њ махнитога Пентеја, па онда полако пусти дрво, да се опет дигне. Као чудо какво седио је крал на јели, па наједаред га угледају Бахантинке из долине, а он њих није видио. Тада Дијониз у глас повиче: „Жене, гледните тога, што се руга слави нашој; казните га!“ Етир зађута, ни листак да се крене у шуми, ни једна зверка да даде гласа од себе. Бахантинке се дигну, разрогаче очи, па стану слуктити, да чују глас, што се по други пут разлеже. Кад су познали глас господара свога, полетише брже но голубице; Бах им је улио дивљега заноса, те су тако јуриле кроз сред набујалих шумских потока. Најпосле су дошле доста близу, да су могле видити господара свога и угледати гониоца, где седи на врх јеле. Стану се на-њ бацати камењем, поломљеним грањем јеловим и Тирзовим палицама, али нису могле дохитити га, јер је јела била висока. А оне ти онда ископају чврстим растовим грањем земљу око јеле, све док није корен остао наг. Јела се сруши, а с њоме и Пентеј. Мати његова, Агава, — Бах ју је заслепио — прва даде знак, да га утуку. Краљу се пак од страха вратила свест. „Мајко,“ рече, обгрливши је, „зар не познајеш сина свога више, сина Пентеја, што си га родила у кући Ехијоновој? Смилуј се на ме, немој бар ти, мајко, грехе моје, рођеног твог детета, казнити!“ Али се махнита свештеница Бахова сва запенушила, разрогачила очи, па не види у Пентеју сина свога, него мисли, да је лав горски; зграби га за леђа па му истргне десну руку; сестре њене истргоше му леву; сва махнита руља појури на-њ, свака му здере по који уд; Агава сама крвавом руком зграби одсечену главу, натакне је на Тирзову палицу, па је тако понесе кроз шуме на Китерону. — Тако се осветио силни бог Бах непријатељу своме.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

У РАДУ ЈЕ СПАС.

ПРЕДАВАО СТЕВАН В. ПОПОВИЋ,

14. марта т. г. у новосадској читаоници.

Ступам на ово место, да вас у овоме часу забаве забавим који тренутак једном озбиљном темом.

Седећи у својој тихој радионици или гњурајући се у метеж света, што је око мене у животу, премишљао сам много пута о великим начелима, која покрећу наше данашње напредно доба. Међу тима начелима увек ми се највећма допала она девиза данашњег времена, која вели, да *рад оплемењује човека.*

Било је некада доба, када је *стидно било радити,* када је била највећа срећа и уживање живети о туђој муци, које о *тековини својих предака,* било пак иначе по оној сретној девизи*: лези лебу, да те једем.*

То је доба давно минуло, данас је стидно *не радити* и богату и сиромаху, и господину и простаку — јер је данас *рад мерило, којим се мери свака личност.* У поштеном и ... чисном раду лежи данас сав напредак наш.

И ма колики да је напредак и благостање данашњега људства, ми би били далеко и богатији и напреднији, да није тако рећи половина људства, да није женски део човечанства скучен на врло уско земљиште рада. Ја не ћу да говорим овога пута о модерном питању о еманципацији женскиња — али ћу да посветим неколико речи *женскињу на раду.*

Ово дана читалисмо у листовима како је француска република тражила народни зајам од *једне милијарде франака.* Онога дана, када је отворена писанија на тај зајам, за један дан понудио је француски народ 30 пута више, но што тражи држава — понудио је држави од драге воље 30 миљарда место једне миљарде. Овакој горостасној своти задивио се цео свет и сва новинарска пера ударише у хвалу *вредноће, рада и штедње* француског народа.

Та лепа појава имаде својих дубљих узрока; ја бих могао говорити читаво вече, кад би ви тели да ме слушате, о умешности, радиности и штедљивости Француза. Но ја ћу

тај разговор оставити за другу прилику, а за вечерас ћу само да вам прикажем Францускињу, женски свет у Француској *на раду* — јер то стоји у свези са мојом темом.

Докле се по свем свету претреса питање еманципације женскиња, дотле у Француској иду женскињу на руку, да може вршити самостални рад у животу, да се може одати разним практичким позивима.

У карактеру Францускиње лежи, да се она радо и свим жаром одаје практичкоме раду. Видна је црта у карактеру францускога народа, да то свако напреже све своје умне и телесне силе у непрекидноме раду, и у врло тешкој штедњи, само да дође радом и штедњом до тога стања, да може живети од својих доходака. Француз и Францускиња раде и муче се, штеде и закидају себи најнужније потребе, само да стеку толико имања, како би приходом од тога имања могли да подмирују најпрече потребе живота свога. У Америци бива баш противно од тога. Американац и кад је милионар, ради даље свој посао, Француз ради из петиних жила, али само дотле и ни тренутак више, чим може да живи од својих прихода.

Отуда се даје разумети, зашто силне Францускиње, особито по већим варошима, воде самосталне радње и привређују себи и својима и мимо мужа. Има и у њих женскиња, које не могу да раде телесно, за то, што су слабије — таке Францускиње одају се трговини. Човек се мора чудити и дивити, како Францускиња страсно воли да буде ма и најмања тржа. По мањим варошима у Француској сваки занатлија, који има ради свога заната дућан, користиће се том приликом, те у томе дућану продаје му жена уједно и робу за јело и сваковрсну ситнију робу.

Но има томе још један узрок, што је Францускиња тако живи усталац на раду. Од велике француске револуције год. 1789 настао је читав преврат у друштву; од то доба *почео се рад поштовати.* За то ћете у Француској наћи врло често, да се жене врло одличних мужева ни најмање не стиде, да самостално воде ма који користан и поштен занат.

Ево ћу вам да наведем само један пример за ово што казах. У Паризу је сликар Бантабал врло чувен и омиљен уметник. Слике му се траже на све стране и плаћају се врло скупо — а жена тога славнога сликара је *женски кројач.* На булевару Малесербу стоји сликарски ателијер Бантабалов до кројачког ателијера његове жене. Тај сликар са својом женом је примљен у прва и најбоља друштва у Паризу. Често пута бива, да госпођа Бантабалова иде да проба хаљину једној својој муштерији, госпођи, која ју тога вечера позвала на кућевну забаву — а још чешће дочекује иста Бантабалова уз остали одлични свет и своје муштерије у своме салону. Французи се држе врло умеснога начела, *да онај, који израђује неки посао, није ни за длаку нижи од онога, који наручује тај посао.* Својом живом и веселом нарави проникне ти Француз и Францускиња у све оно, што му користи, па то после и ради, нити се брине, шта ће на то свет рећи.

Овој необичној радљивости у Француза иде много на руку и то, што су тамо људи обичног средњег сталежа и занимања *врло умерени у потребама свога живота.* Многа потреба, без које ми мислимо, да не би могли ни живети, у њих је споредна ствар — тај најлуксурознији народ на свету врло је умерен н. пр. и у јелу и у оделу, те отуда мало троши на то и времена и новаца.

У нас, а није друкчије ни у Немаца, женскиње се бави поглавито ручним радом око накита и одела. По већим француским варошима, у којима је развијена радиност, где се много скупље живи, видећете да су неки радови готово искључиво у женским рукама. Тако су Францускиње највештији *златари, најбоље сликарке* по *порцулану* и по *дрвету* — а највише пада у очи, да су тамо женскиње *најпоузданији касири* и *највештије књиговође* у најбогатијим банкарским кућама. Осим тога имаде кијамет продавница, где су женскиње *најокретније калфе.* Посао је ово тим тежи, што се н. пр. у Паризу ради до мркле ноћи. Ради скупих станова станују обично таке женскиње по удаљеним предграђима — морају рано за ране, а враћају се доцне са посла. Ручају обично с ногу у оближњој гостиони, мужеви им такођер ходе за својим послом — а деца им нису дотле на слушкињама, као што је у нас и кад смо дома и кад нисмо дома, но су у заводу за вас-

питање деце. Вече, недеља и празник не да, да породично живљење утрне у француској кући

Још је чуднија појава н. пр. у Паризу гледати, како *девојке* воде *самосталну* радњу на своју руку. Обично су таке девојке сирочад без оца и мајке, или су кћери из сиромашних породица, које не могу да издржавају те своје одрасле кћери. Те и таке девојке одају се најрадије оним занимањима, што их мало час поменух — али до највеће су вештине дотерале у прављењу *чипака* и *вештачкога цвећа.* Најдивније вештачко цвеће на свету израђују вредне руке тих француских девојака.

Но уз највреднији рад не би ове младе девојке могле да живе од онога, што зараде својом руком, да нису задовољне са најскромнијим станом. Које год био у Паризу, тај је морао опазити, да су тамо собе по највећим кућама много мање од наших обичних соба. Седећи француска радилица у својој одајици, уме она тако да је подели, да у њојзи и станује и ради, и спава и кува. Уз напрезни рад наравно да јој остаје врло мало времена да себи што скува, али је она у јелу тако умерена, да се човек збиља мора чудити, од куда јој снаге за даљи рад. У Паризу имаде још и та олакшица, што се по продавницама продају зготовљена јела, н. пр. месо, зеље, тесто. У той продавници добићеш за новац свега, што ти треба, — па можеш код своје куће само погрејати. За дивно је чудо, како су ове француске девојке код овакога напрезнога рада и оскуднога начина живота ипак тако живе и чиле, као тице на грани.

У Француској владају сасвим други обичаји и назори у друштву, те су отуда ове радилице у своме животу потпуно слободне и независне. — Отуда су оне после у свакој прилици живота свога *јако практичне и одлучне.*

Из свога искуства навешћу вам једну Францускињу, која је у Пешти учила моје ученике француски. Та госпођица стекла је себи за петнаестину година капитал од десет хиљада форината, штедећи и шиљући сваких стотину франака своме брату, да их уложи у свој браварски посао. Та учитељица ишла је сваке године кући да види своју стару мајку и брата свога, и пут од Пеште до Бордова није њу никада стао ни пребијене паре. А како то? запитаћете ме. Ево како. Кад год би се та моја поштована пријатељица, гђца Морелова, враћала из Француске у Пешту, донела би за хиљаду франака сваковрсне робе, па је ту робу, кад се вратила, распродала међу својим познаницима — и профит на той роби подмирио је практичној госпођици Мореловој сав путни трошак.

Кад сам у овој речи, допустите да додам, да Француз и Францускиња теже у свакој грани рада свога, да се што боље извеште, усавршe, да постану, као што они кажу, „специалитет." Ако ћете судити, какво је у њих опште образовање — то верујте, да није много веће, но што је у нас, али је тамо свакоме раднику и радилици урођена тежња, да у своме раду, у својој струци усаврши себе што најбоље уме и може, јер само тако може да одоле великој конкуренцији, нарочито по варошима. Париз је на прилику светска велика варош, он је Сион елегантног света — по њему врви силесија странаца из свију крајева света, ту је највећа аристокрација и по рођењу и по џепу — и Париз пружа и странцу и својим грађанима оно, што нема нигде више на свету. Отуда су тамо највештије занатлије и радилице. Што они изуме и створе памећу и руком, на то се угледа цео свет — отуда је Париски укус најмеродавнији у свету.

Још ћу поменути, да раду и привреди у Француској силно помаже и то, што тамо при продаји ни близо нема толико вересије, колико има у нас. Тамо је публика свикла оно паметно начело, да само тако може добро и јефтино купити, ако раднику и продавцу плаћа пуно за готово. Та узајмица служи француској публици на част, корисна је и њојзи и онима, који раде за њу.

Ја сам ово наводио само за то, да изнесем, колико народ, који је од нас богатији и напреднији, цени корисни рад — а нарочито колико уважава тај рад *женска* половина тога народа.

А сад допустите да се запитамо, како је у нас у томе погледу?

Ја сам некад чуо од некога ласкаву реч: *„свака женска, која љуби, лепа је."* Прешао сам године, где бих умео ласкати — али ћу

ипак да прихватим основу те изреке, па да кажем: *свака женска, која ради, лепа је.*

Проникните само из *којих мотива* ради кћи, сестра, мати, жена, па ако су ти мотиви лепи — лепа је и радилица, лепа је морално све да није лепа физички.

Говори се, пише се у нас, да из дана у дан пропадамо материјално. Овој жалосној истини нема другога лека, него да и ми својски пригрлимо девизу: *да радити није стидно, да је рад племенита дужност свакога Србина и Српкиње.*

Нема ни живота без рада. Док се наши синови разним школама, заводима и занимањима спремају за рад у животу — дотле се наши кћери васпитавају готово и ускосноме правцу.

У нас држе родитељи, да су онда *добро* изобразили своју женску децу, ако су их изобразили *за друштво, за свет.* Отуда теже наши родитељи, да им женска деца изуче најбоље туђе језике, да уче свирку, а уз то и женски ручни рад.

А ја сам слободан да запитам те поштоване родитеље, бива ли да они у својој родитељској бризи мисле кадгод и на то, да могу наићи и таке прилике у животу, да им се кћери неће моћи удати, те стећи у мужу и ранитеља и бранитеља; да њихова тековина не ће моћи залећи, особито где је више деце, да им зајамчи безбрижан живот?

С друге стране, а то су обично наши школски људи, држи се, да женско васпитање Српкиња унапређује знање из разних грана наука.

Српкиња живи у друштву — ваља дакле да се зна и уме наћи у томе друштву, Српкиња живи у деветнаестом столећу, где цвета знање и наука, она ваља да познаје бар основе из најнужнијих наука, бар у примени њиховој на живот, али ја тврдим, да Српкиња живи и у веку, ком је *рад* највећа и најважнија девиза.

Образовати Српкињу, а не образовати је *за рад,* значи остављати половину снаге нашега народа неупотребљену. У нас је зла навада да мислимо, да само сиромашна Српкиња треба да ради по туђој поруци. И та, која мора да ради за друге, за новац, ограничена је већим делом на шав, вез и плетиво руком или у последње доба машином.

Молим вас да размислите, колико би то користило нами, кад би се наше женскиње имале где изучити и у разним практичним радовима, који нам требају у животу. Зар н. пр. не би занатлија и трговац и економ наш радије узео девојку, која је вешта у рачунању, вођењу трговачких књига, продаји и купу робе, изради многог другог кориснога посла?

Домаћи посао *први* је посао свакој нашој женскињи — али зар нема у нас велики број женскиња, девојака, удовица, које немају своје породице, те би мимо кућевнога рада могле да раде који посао, што би им осигурао сталну зараду?

Наше би ратарске куће данас зацело боље стајале, да није у њима увенула *домаћа индустрија.*

Ја ћу се радовати, ако сам вас са ово неколико речи побудио, да промислити о томе, како би се и у нас могао дићи и унапредити користан рад.

Кад много глава мисле о овој важној ствари, наћиће се, мораће се наћи најзгоднији начин, како би се и у нашем народу дигао рад, ово најлепше право, ова најплеменитија дужност сваког човека!

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 4.

Нека пије, ком без драге	Нека пије, ког невоља
Не гове —	И јад тре,
Па ће мислит' све су цуре	Па ће видет' да у вину
Његове!	Туга мре!
Нека пије, ко не стиче	Немам новца, немам драге,
Новац клет —	У туги,
Па ће мислит' е је његов	С тога трипут више пијем
Читав свет!	Нег' други!

Разрешили: Гђце: Јулка Г. у Земуну; Марија Бичанска у Н. Саду; Драгиња Шовљанска у Ст. Бечеју; Стефанија Савићева и Марија Недељковићева у В. Бечкереку; Милица Лугумерска и Теодора Кришан у Сомбору; М. Недељковићка у Чакову; Ленка J. Грдец у Вршцу; Кат. Јегдићка у Орослaмошу; Матилда Тошић у В. Срп. Сент-Миклушу; Душанка, Анка Б. и Јелена М. у Н. Саду; Соф. Поштић и Видосава Миладиновић у Боботи; Анастасија Коњевић у Загребу; Софија Нотарош, Милева Р. и Милева Јовановић у Перлезу; Милева Турек у Карловцима; Мила Д. Ранисављевић и Ленка Алексијевић у Панчеву; Љубица Лукач у Нов. Карловцима; Милица Ћорић у Панчеву; Персида Богосављевићева у Баваништу; — г.г. Јован Стојшић, Рад. Кошутић и Лазар П. Николић у Н. Саду; Ф. Таца у Вел. Грђевцу; Ђорђе Јуришић у Карловцима; Жива Крњаић економ и Јоца Ђуричић општ. благајник у Омољици; Емил Јовановић у В. Бечкереку; С. Галкановић у Марковцу; Мита Радосављевић у Митровици; Јов. Ђ. Максимовић у Карловцима; Душан Сперњак у Панчеву и Божидар Борђошки у Врбасу.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 5.

САСТАВИО ЈОВО С. ВОЈНОВИЋ.

не-	за-	што	се	би-	смеш	зу-	по-	низ.	тве	пу-	ка	но	жив-	же
ду-		хра-	не		на	зуј		ба	ва		мр-	ле-		не
не	ви	то	ме	кај	сер	не	ра	ка-	сти	не-	мог;	о-	мир-	љуј

ко-	др-	звиз
су-		со-
во	о	хо
гу-	ког	ње
му-		ми-
но	о-	је
др-	ли-	гра-
и		во
без	сам	ста
у	не	мен
ја		меш
уз-	про-	ме
сто	во-	на
гиз-		ме-
га	маз-	да
ка-	се	лу-
тка		га
то-	квог	пиш
си-	А	да
ка-		ла
сен	на-	ти

бо-	бни	мој
не-		за-
цу	ду-	гро-
у	хра-	да-
о		што
са-	вно	ни-

ја	бав	д'о	ба	низ	по-	да	каш	бе-
свла		сам	ма-		зу-	ме		се
љу-	гриз	би	гор-	не-	љај	смеш	лих	на

ба	њи	ка
бо-		до-
ста	суд-	ла
са	вог	го-
ни-		ме
но-	не	ла
ме	још	мом
ср-		ра-
су	на	цу

но	ду-	об-
без-		жи-
во	зир-	ше
зра-	ка	дав-
га.		ком
о-	ним	тво-
пет	зар	ја-
дне		о-
и	ове	гру-
ди	под-	жу-
ба-		зу-
гри-	да	ви
ла	је	мет
на		зре-
црв	па-	но-
во	ца	лу-
ди		на
стру-	по-	ср-
ди	се-	за
да		жу-
бо-	гу-	ту

те-	це-	и	га	ка-	те	ра	крв?	ми
вам		га	љу-		бо-	му-		мо-
да	твог	ли-	о	сво-	бим	да	да	ти

БЕЛЕШКЕ.

(Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња.) Председница ове задруге гђа Софија Дунђерска добила је од овд. магистрата допис под бр. 2428. у којем се извешћује, да је уг. министарство потврдило статуте задругине. Тако дакле може задруга ова свој благодетни рад отпочети и желимо јој најбољи успех у делању њеном у корист српске сиротиње. Чинимо пажљивима наше честите Српкиње изван Новога Сада (у простору од 10 миља), да се и оне могу уписати у ову добротворну задругу, о чему ће без сумње скорим изићи и нарочити позив.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Уз сарадњу више професора учитељске школе и учитеља основних школа, наумио сам да покренем и издајем педагошки лист, под насловом:

Васпитач, лист за народно образовање. Задатак је овом листу: I. Да одржава духовну везу — између учитељске школе и основних школа, а да учитељима даде прилике и могућности, да се читањем и радом у том листу усавршавају у педагошком знању и школском раду; II. Да одржава хармонију између свију васпитних завода; дакле између родитељске куће, основне школе и средњих школа. — Према томе „Васпитач“ ће доносити поглавито чланке из опште и примењене науке о васпитању, чланке о домаћем и школском васпитању, о уређењу основних и средњих школа, чланке из историје педагогије, оцене педагошких и школских књига и часописа, извештаје о напредовању просвете код Срба и код других народа, о раду учитељских зборова и скупштина и т. д. Правац листа биће научно педагошки. „Васпитач“ ће заступати нарочито природни развитак и слободну самораднњу васпитаника у кући и школи. — Као потпуно независан лист, „Васпитач“ ће објективно претресати сваковрсна просветна питања, без обзира на личне и партијске интересе, имајући у виду једино истински напредак народне просвете. — Опширан програм изаћи ће у првом броју „Васпитача.“ — Према главном задатку своме, „Васпитач“ ће служити понајвише г. г. учитељима основних школа. С тога се обраћам пре свега њима с молбом, да се заузму за скупљање претплате на овај лист, који ће заступати поглавито њихове интересе, дајући им прилике за усавршавање и износећи на јавност њихове жеље и жалбе, тегобе и сметње у њиховом раду, које ће се на тај начин пре уклањати. — Исто тако умољавају се и г. г. наставници средњих школа, да потпомогну овај лист, који својим програмом обухвата и наставу у средњим школама. — На послетку, надам се, да ће и сви остали пријатељи српске школе и народне просвете одазвати се овом позиву, те ће помоћи, да се одржи овај једини независни школски лист у Србији. — „Васпитач“ ће излазити за сад два пута на месец. Први број изаћи ће у почетку априла. — Цена је листу до краја ове године 6 динара или 3 фор., на пола године 4 динара или 2 ф., а на $^1/_4$ године 2 дин. или 1 ф.. — Претплата се шаље у напред уредништву „Васпитача“ у Београд *(Belgrad — Serbien)* у улици два бела голуба бр. 26.

Уредник „Васпитача“ Др. Војислав Бакић.
професор учитељске школе.

ИСПРАВКА.

У одсуству уредника изишла је у прошлом броју нашега листа једна загонетка са потписом „Марта Б—р.“ Морамо овде изјавити, да нам загонетку ту, која није ни оригинална, него ју је давно и давно написао уважени песник хрватски, Иван Трнски (и значи: дан, ноћ, звезде, роса и земља) није послала штована госпођица Марта, него је неки лакомислен деран нанео неугодност ту и поменутој госпођици и уредништву, а себи образ оцрнио овако гадним поступком. Госпођицу молимо да нас извини, јер кад смо погрешку опазили, било је већ доцкан за исправку.

Ко би имао и хтео продати прву свеску „*Забаве Српкињама,*“ што је издавао Ђ. Поповић, „*Српску зору*“ (I. и II. год.) и *дела Јов. Стерије Поповића,* што су изашла до сада, нека се обрати администрацији „Јавора“ са понудом и ценом.

Са овим бројем истиче прва овогодишња четврт „Јавору.“ Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор“ за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вр.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 14. У Новом Саду, 5. априла 1881.

ЗАЖЕЛИЦА.

(ПО НЕМАЧКОМ.)

Ехај једанпут само јоште
Волео бих бити дете,
Играти се, пун радоште,
Ерберечке, лонгамете.

Долом грести, трешње трести,
Грлити се са другов'ма.
Цвеће брати, венце плести,
Скакутати по брегов'ма.

Вијајући тицу милу
Уморит' се и утрудит',
На мајчину заспат' крилу,
Па се више — не пробудит'.

З. Ј. Ј.

СЕБИЧЊАК ИЗ НАЧЕЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГЛУМАЧКОГ ЖИВОТА.

Написао Сахер-Мазох.

(Свршетак.)

* * *

Од оног кобног разговора између Вирџиније и Бетолија минула је управо година дана. Белоти-Бон се са својом дружином налазио опет у Мила-

Била је зима. Ветар је хујао кроз дим-кс, па и снег је вејао. Опет се давао омад: „Себичњак из начела,“ са истим душевљењем, и у пуној згради, као и пре. мо што је овога пута изостао Бетолија своје ложе. Ово је узнемирило Вирџи-у, а и управитеља; јер овај није био стању, ни замишљати тај комад без Бе-чија у ложи и његовог смешећег се лица.

Међу тим после првог чина, ступи млади песник ненадно на позорницу. Све повика: „Ево Бетолија,“ док се он приближивао једном малом скупу, где су се налазили и Вирџинија и управитељ. Поздравише се врло пристојно ал' хладно; а један и исти подругљив осмејак прелетао је преко усана Бетолијевих, Белоти-Бона и лепе глумице.

„Немате ли можда опет какав нов комад за нас?“ упита га управитељ.

„Да како“, одговори Бетолија, „та с тога сам и дошао амо.“ Он извуче из шпага неки огроман рукопис. „Али пре

свега, драги Белоти-Боне, морам вам од срца благодарити на славу, коју сте ми ви са вашим глумцима спремили, изнев мој први комад на позорницу".

„Јесте ли ви при себи?" рече Белоти-Бон, коракнув лако натраг; ал' Вирџинија, — којој је кроз бистру женску главицу севнула нека хитра мисао, рече: „Који комад, пријатељу мој?"

„И ви још питате?! „Себичњак из начела," одговори Бетолија.

Белоти-Бон опет отступи за неколико корачаја натраг.

„Та тај је сишао с ума," повиче, „доиста је сишао с ума. Незадовољено славољубље постало је у њега лудилом, па сада са највећом озбиљношћу уображава себи, да је он Голдонија."

„Ја врло добро знам, да сам ја Бетолија, а не Голдонија," одговори му млади песник, смешећи се. „А ако међу нами има будале, онда сте ви то, драги Белоти-Боне; јер ви сте у мени гледали Голдонија. „Себичњак из начела" није голдонијево посмрче, сретни писац тога дела пун заквале и заноса стоји пред вама."

„Којешта! Будалаштина!" повиче Белоти-Бон, „познајем ја мог Голдонија, и забрањујем, да се са мном ко год шали шалом те врсте. „Себичњак из начела" није ваше дело, из најобичнијег узрока, јер је само Голдонија био у стању, да напише то дело. Ви сте дозрели за лудницу."

„Умирите се, драги управитељу", одговори му Бетолија, „иначе ће без сумње морати вас однети тамо. Ја вам најозбиљније понављам, да сам ја писац „Себичњака из начела", а ако не верујете мени, онда ево доказа, ево црно на бело, баш у овом листу, који је вас довео до тог уверења, да у том делу гледате Голдонијево." Бетолија извуче из шпага најновији број новина и пружи га управитељу са најучтивијим поклоном. Овај разви лист и поче читати, а с њиме у исто време још неколицина других, који су му преко рамена у лист гледали, белешку, која је кратко, али по њега ужасно гласила: „Себичњак из начела," кога је управитељ Белоти-Бон давао као изворно дело голдонијево, није написао Голдонија, већ један млади песник из Милана. Име му је Бетолија."

„Дајте ми столицу," повиче управитељ, клонув као утучен. Бетолија похита, да му ову добави, а сиромах управитељ стропошта се у њу. После кратке почивке поче он мрмљати: „Та то није могуће. Како би се могао о истинитости тога рукописа варати такав човек, као што је марковски књижничар. А особито ја, који сам му испитао и садржај, и пронашао, да је прави голдонијевски, па и име му, особље и сваку реч, — та то није могуће!" —

„Онда сам ја учинио немогуће могућим," одговори Бетолија победно.

„Али како? Како?" повиче Вирџинија, а с њоме још двадесет других гласова.

„Сасвим просто," одговори Бетолија, „пре свега писао сам и ово дело исто онако добро или хрђаво, као и сва своја досадања дела, па онда сам се старао, да га издам за голдонијев рукопис. Узео сам старе већ пожутеле хартије, и писао сам по њој мастилом, које сам начинио растворив нишадор у сирћету, те му тим начином прибавим боју, која је личила истинитој; тај, тако написан рукопис замочим у течност, начињену из кавиног талога и лимунова сока; тако влажног провучем га кроз млазеве од праха, — и — тада је било свршено то велико дело. Тада га пошљем у Млетке, марковском књижничару, овај се крај потпуног облика и оличене му верности сасвим преварио; а „Ероса" се постарала, да се ово брзо разгласи. Остало вам је познато, драги мој Белоти-Боне."

„Остало ми је познато, а што ми није било познато, то је, да сте ви варалица!"

„Ни најмање", одговори му Бетолија поносно. „Управа, глумци, публика, књижевници и критичари варају се сами оним, што сам ја себи узео слободу назвати „класичном варком." — „Све, што је старо, то је узвишено, и то само у свом облику, а за нас модерне, то је непојмљиво. Што је ново, то је незнатно. Али ја тврдим, да је баш противно од овог истина. Великих духова, наравно да је било

од увек врло мало; ал' у опште узев, ми доприносимо више, него наши предци. Та како би и могло бити друкчије? За што не би ми, који смо по дарвиновој науци подједнаки, кадри били, што и подједнако добро створити? Та ми смо кадри још више учинити. Да ко год данас напише комад, као што је алфијеријев „Саул," или „Памела Нибилова" од Голдонија, не би га нико представљао; да ко данас пише новеле, као што су бокачијеве, не би их ни један лист хтео штампати, и ни један издавач издати; и да данас ко пева, као што је певао Данте, једва би нашао каквог слушаоца. Ал' с тога се Алфијерија, Голдонија, Бокачијо и Данте опет по свом свету уважавају, и то из најобичнијег узрока: што само старо влада, што нико нема куражи, да критикује оно, што је пре много столећа важило за ваљано, и што је најглавније — што мртви не буде ни у кога зависти. Песници, који данас важе за класике, знатни сликари и вајари, имали су за свога доба да издрже исту ову борбу, као и ми модерни нашег доба. Микел Анђело имао је за своја дела више замерача, него обожатеља, а кад је једну од својих статуја дао тајно укопати и кад је иста ископана као стародревна статуја, — одушевљавали су се за њу највећма они, који су иначе били његови највећи противници. Шекспира је Бен-Џензен назвао рушиоцем енглеске позорнице; а шилеровог Валенстајна прогласила је берлинска критика за незнатно дело. Остајте ми збогом, драги мој управитељу, па ми сутра поручите, кад ћете давати мој нов комад."

„Нек вас ђаво носи!" повиче разјарени Белоти-Бон.

* * *

Кад је Бетолија после представе хтео ући у једну гостијоницу, на главној улици, стајао је на уласку исте један углађени служитељ, који му хитро предаде једно дивно, мирисаво писамце, а по том га нагло нестаде. „Аха, какав занимљив тајни састанак", помисли млади песник и раскинув писамце, прочита крај оближње светлости гаса непознатом му руком написане речи: „Чекам вас у једни коли на Скала-пијаци пред уласком у сликарницу, али одмах." Бетолија прикрије писамце и упути се брзо на уречено му место. Тамо су заиста стајале неке кочије, на којима су биле спуштене завесе. Послужитељ, који му је предао писамце, отвори врата. Бетолија уђе унутра, и док су кола звркталa, обгрлише га две меке ручице, а зажарене уснице гореле су на његовима. „Можеш ли ми опростити?" шапташе му слатки, врло познат гласић. То је била Вирџинија.

„Ја немам ништа, да ти праштам," одговори јој Бетолија. Дошао бих ја теби и без тог твог малог дукавства; јер сад, пошто сам своју задату реч одржао, када сам ти кадар доказати, да сам и ја у стању написати дело, које и сам Белоти-Бон даје представљати као голдонијево, — смем ја доћи к теби, и — смем те замолити за твоју руку."

„Ево је на," рече му вештакиња, сва раздрагана. „Ја сам твоја, ти други Голдонија!"

„Не, не," одговори јој млади песник смешећи се, „оставимо ми Голдонија, нека мирује за навек; ја ћу радије бити први Бетолија, него други Голдонија."

превела Павловна.

ЉУБИМО...

Љуб'мо, браћо, отаџбину,
Љуб'мо мили род,
Као морнар штоно љуби,
Свој на мору брод!

Док је звезда и месеца,
Док је сунца сјај,
Љуб'мо, браћо, непрестано,
Мили завичај!

А животу нашем кратком,
Кад с' приближи крај,
Остављеним свима рец'мо:
„Љуб'те завичај!"

У Карловцима 1881.

Павле Р.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео

СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Наставак.)

VII.

„Врло ми је жао,“ рече управитељ опере и склизне дубоко се поклонив у собу, „ја узнемирујем ваше милости?“

„Шта нам доносите?“ одговори мајор брже се прибрав, него несретни му пријатељ. „Седите и пијте мало нашег вина чега ради сте дошли к нами?“

„Дошао сам да вам јавим тужну вест, да ће се Отело играти. Ништа не помаже; све молбе су узалудне. Ја ћу вам признати, да сам улоге разделио и наложио да се уче, али сам наговорио нашу примадону, те ми је свечано обрекла, да ће дотле промукнути; али ђаво донесе синоћ певачицу Фанути у нашу варош; она је дошла из . . . ског позоришта, и моли највишу управу позоришну, да може као гошћа играти, па представите себи, приме је, да у идућу недељу у Отелу игра. Скоро сам плакао, када ми јавише; сада ни бог не помаже, па ипак на зло слутим!“

„Стари господине!“ повиче гроф, који се за то време прибрао. „Та махните се већ једном те ваше празновере; ја вас уверавам, да ни једној личности њихова величанства ни длака на глави повређена бити неће; изаћи ћу на гробље, искаћу да видим гроб угушене Дездемоне; учинићу своје подворење, и молићу је, да на једно око зажмури и *мене* удави. Онда да богме имаће само једног грофа, а не кнежевске крви; али и мој један предак је некад круну на глави носио!“

„Не исмевајте се тако,“ одговори старац, „и вас може несрећа врло лако уништити! Оваким стварима се не треба шалити. Осим тога ноћас у сну видео сам велик погреб са буктињама, као што се обично кнежеви погребају.“

„То су ужасне визије, добри господине!“ смејао се мајор. „Сигурно сте пре тога коју чашицу вина попили? Па то је врло природно, да о таковој ствари сневате, кад по цео дан на смрт мислите!“

Старац беше једнако озбиљан. „Баш *ви*, штовани господине, не треба да се томе ругате,“ рече. „Ја вас нигда видео нисам до оног часа, када сте ме са господином грофом походили, па ипак нас обојица иђасмо ноћас за мртвачким сандуком, ви плакасте јако.“

„Све лепше! ала живо сневате; дакле ја сам амо дошао, да се с вами у сну шетам!“

„Махнимо се тога,“ рече онај, „што једном доћи мора, доћи ће и ми би можда много за то дали, само да смо сневали. Али ја сам поглавито зато к вами дошао, да вас на пробу позовем; ви сте се врло племенито према нами показали, и ја се врло радујем, што ћу вам моћи приказати цело наше особље, а поглавито нову певачицу.“

Пријатељи радосно приме предлог. Тако је изгледало, као да се гроф као увек за своју жестину кајао, и та расејаност му добро дође; мајору је врло лежало на срцу оно, што му је гроф казао; и он прими с благодарношћу тај предлог, да би о ономе, што му је друг рекао, боље размишљати могао.

VIII.

И заиста од онога часа гроф није више ту ствар спомињао; истина опет је изгледао суморан, шта више, поврати му се кајање, али не и признање велике кривице, што је иначе увек спомињао; он беше ћутљивији, но иначе. Мајор га неколико дана скоро ни видео није; од послова, ради којих је у варош дошао, остало му је мало слободна времена, а то је време гроф позоришту посветио; јер, било из љубави према комаду, или да у име своје љубавнице изради, да би јој наjмилија опера што сјајније испала, био је

на свакој проби; његов ваљани такт, многа путовања, његов фини, у свету изображени укус поправио је много што шта, што би се оку и уву и самог тако строгог критичара поткрало, као што беше управитељ; а старац би тада за неко време заборавио на оне црне слутње, што му душу мучише, тако му је умео гроф Зрољевски пажњу да обрати.

И тако беше на послетку сав Отело научен, што се с почетка ни веровала не би; опера беше необичним околностима, што јој представљање спречаваху, не само публици, но и самим певачима нова; па није ни чудо, што су тим већма за тим били, да таковим очекивањима за доста учине, није чудо, што су сви тај дан с радошћу очекивали, када ће *млетачки црнац* на позорницу ступити.

Али су још нешто употребили, да пажњу публике обрате. Певачица Фанути беше слављена певачица, сви беху радознали, како ће на позорници изгледати, како ће улогу Дездемоне одиграти, улогу, за коју се не изискује само лепо певање, већ да представљачица уједно и трагично игра. К томе још говораху о необичним догађајима, који сваки пут после Отела наступише; старији људи причаху, млађи говораху за њима, сумњаше, увеличаваше, тако, да је већи део публике мислио, да ће и сам ђаво као гост у Отелу играти.

Мајор Ларун имао је прилике, да на извесним местима чује, где се о тој ствари говори: највећма му упадаше у очи то, што се у двору, где је неколико вечери провео, ни речи о Отелу говорило није; само принцеза Софија му рече једном летимично смејући се: „Дакле смо извојевали Отела, вашој тетци, од које сте се увек разболели, бароне, и дипломатским претњама грофовим можемо на томе благодарити. Ала се радујем недељи, мојој песми Дездемоне; заиста, док једном умрем, морају ми њу у место самртне песме певати.“

„Има ли слутње?“ помисли мајор при им речима, које му необично тешко и ачајно звучаху; „скаска о Дездемони, страх старог управитеља, његови снови о погребу и самртној песми!“ Он је гледао за дивним, милим створом, како је весело и љубазно кроз дворане ходала, како је сходно девојци страној, на спрам сваког се смешила и са сваким се умиљато разговарала, — па кад би случај ипак хтео, помисли, када би умрла! Сам је себе у тај мах засмејао, није могао да појми, како му се могаше такова мисао у његовој души без предрасуда породити — он је гледао, да отисне тај смешни фантом из своје памети — узалуд! та мисао му се увек повратила, изненађивала га је у сред најразличнијих разговора, и увек је мислио, да му неки слатки глас шапуће: „док умрем — нека ми је то самртна песма.“

Недеља освану, а с њом један ванредан случај. Мајор беше по подне с грофом и више њих официра изјахао. При повратку стигне их киша, која их до коже покваси. Стан грофов беше близу капије зато замоли мајора, да се код њега пресвуче; он метне шешир свога пријатеља на главу, замота се у једно од његових јапунџета, изађе из куће и пође своме стану. Прошао је кроз неколико улица, али увек је мислио да чује, где неко узастопце за њиме иде. Застане, погледа око себе, а покрај њега стајаше сув висок човек у изношеном капуту. „Ово је за вас, господине!“ рече потмулим гласом и погледом, што продире, преда зачуђеном мајору једно мало писамце у руке и побеже иза првог ћошка. Мајор није могао да појми, од куда њему да долази у сасвим непознатој вароши такова тајанствена порука? Он посматраше писмо са свију страна, беше фина сјајна хартија вешто увезана у пантљици, и лепо запечаћено. Натписа не беше никаква. „Можда хоће с тобом шалу да збијају,“ помисли и отвори га безбрижно на улици, метне хартију у џеп и појури у свој стан, у своју собу.

Беше већ сумрачак на улици, мислио је, да није добро прочитао, повиче, да му се осветли. Али при јасној светлости свеће осташе кобне речи чврсто и претећи на хартији.

„Несретниче! Зар можеш допустити,

да ти жена, мали твоји црвићи у беди живе, а ти међутим живиш у свету сјајно и достојанствено? Шта хоћеш у овој вароши? Хоћеш да оскврниш једну поштену кнежевску кућу, кћер да унесрећиш, као што си и своју жену унесрећио? Бегај, оног часа, кад ово прочитао будеш, *Пр. Сф.* зна за ту срамну тајну твоје преваре.“

Мајор није ни за један тренут сумњао, да је то писмо грофу намењено, да је исто случајно, можда с тога, што је у хаљина свога пријатеља по улици ишао, у његове руке доспело. Сада му тек од једанпут посташе они изливи очајања јасни; беше то кајање, самопрезрење. Ларун погледа на ретке, које је још једнако у руци држао, она шифра *Пр. Сф.* ништа друго није могла значити, до ли име оног дивног, сада тако несретног створа, кога је онај несавесни издајник у своју клопку ухватио. Мајор беше хладна, разборита погледа, оштра конзеквентна духа; он се ретко или никада није дао, да га каква ствар изненади, али у овај пар није био господар од себе; беснило, мржња, презирање борише се наизменце у његовој души. Он је гледао, да се савлада, да ту ствар блажије узме, да грофа због његова карактера, безграничне лакомислености извини; али помисао на Софију, поглед на „жену и мале црвиће“ несретника, разагнаше благе мисли, беснише као бура у души му; јест, беше тренутака, када је грчевито пружио руку на зид, да самокресе зграби, и оног часа тог неваљалца да казни. Али презирање истога проузрокова оно, што благе речи у његовим грудма учинити не могаху. „Он мора отићи, још овог часа,“ повиче; „несретница, коју је залудио, ни по коју цену не сме дознати, каквом је несретнику своју прву љубав поклонила. Она га мора оплакати, заборавити; а када би га морала презрети, то би јој смрт нанело.“ Он напише своје мисли на хартију, скупи велику своту новаца, већу, но што му је нужно, метне кобно писмо уз своје, што му га је написао и све то пошаље по своме послужитељу к грофу.

Беше већ време да се у оперу иде; о како би мајор волео, да данас ни једног човека не види, па ипак је сматрао за своју дужност, да принцезу о томе извести. Размишљао је о томе, како би могао то учинити, не остане му ништа, већ да ју преклиње, да из страних руку никаква писма не прима. Баш беше бацио јапунџе на се и хтеде из собе да изађе, када му се служитељ вратио, у руци му беше онај мали пакет, кога је грофу однео. „Његова екселенција је баш сад отпутовала,“ рече и метне завежљај на сто.

„Отпутовао?“ повиче мајор. „Не може бити.“

„Ево му послужитеља пред вратима, у њега је једно писмо за вас; хоћу ли га увести?“

Мајор да знак, служитељ уведе послужитеља, који му плачући једно писмо преда. Он га отвори. „Остајте збогом за навек! Писмо, које је, као што сам сад баш дознао, пре једног часа, у ваше руке допало, извиниће мој одлазак без опроштаја. А ви, друже мили, који сте са мном шест војни препатили, будите тако добри и уштедите једној љубљеној девојци бол, док у свакôм листу моје име читала буде. Молим вас намирите ми дугове, које ја не могох исплатити.“

„Када вам је господин отпутовао?“

„Пре четврт часа, господине мајоре!“

„Јесте л' ви знали, да ће отпутовати?“

„Нисам, господине мајоре! Мени се чини, ни његова екселенција није сама још ни данас по подне за то знала; јер данас хтеде у позориште да иде. У пет сахата иђаше господин гроф пешице и рече ми, да га пратим. Тада га срете пред реформирском црквом један сув висок човек, који се врлó уплаши, када га опази. Он пође мом господину и запита га, да ли је он гроф Зроњевски? Мој господин рече да јесте; тада га овај запита, да ли је он пре четврт часа какво писамце добио? гроф рече да није. Сада рече странац тајно неколико речи моме господину; мора бити, да му није добре вести донео, јер господин гроф пребледи и дрхташе; он се врати кући, пошаље кочијаша рад

поштанских коња, ја морадох брзо два путна сандука спаковати; кола дођоше. Господин гроф ме упути са рачунима и свим осталим на вас и оде према јужној капији. Он се пре тога опрости са мном, чини ми се за навек."

Мајор је ћутке саслушао послужитеља; он му заповеди, да сутра у јутру опет к њему дође, и оде у позориште. Увертира се беше већ отпочела, када је у ложу ступио, баци се на једну столицу, одакле је кнежевску ложу посматрати могао. У свом своме украшају и дражести седела је принцеза Софија поред своје матере. Очи јој се од радости светлише, ведра милост јој се огледаше на челу, око фино изрезаних усана лебдијаше мио осмеј, можда осмеј веселе шале, — та она је са својом вољом продрла, Отело је то, што је позоришну дворану и ложе напунио. Сада мете дурбин и поче ревњиво по позоришту гледати, као да хоће неког да тражи — безазлено срце, узалуд куцаш за твојим љубавником; твоји погледи пуни љубави неће га више видети, уво ти узалуд слуша, да ли се какви кораци у ходнику чују, узалуд окрећеш лепи твој врат натраг, врата не ће да се отворе, његов висок, диван узраст ти се више неће приближити.

Она спусти стакло; облачић обманута очекивања и жалости се превуче испод плавих витица, лепи луци обрва се сабраше, из чега се видело, да је немирна. Фине, кадифели трепавице се оборише као провидна жардина, она је размишљала, цртала дурбином по ложи. — Јесу ли можда то почетна писмена његова имена, што је она замишљена писала? Али ће можда скоро клети оно име, које јој сада душу испуњава!

Мајору и нехотице грунуше сузе на очи, када је на Софију погледао. „Још и не слути, шта ју чека," помисли, „али нигда, нигда не сме дознати, како је несретан онај, који ју је љубио. Помисао на тога несретника овлада њиме поново; он склопи очи, проклињао је човечанску природу, која лакомисленошћу и слабости могаше узвишени дух храбра човека бешчасним, неверним варалицом учинити.

(Наставиће се.)

КАЛИЈУМХЛОРАТ И УПОТРЕБА ЊЕГОВА.

На измаку прошлога стољећа пронашао је ово тијело франц. хемичар *Бертолет*. Његово изванредно *праскаво* својство спазио је он такођер, те у себи помислио, не би ли се дало употребити мјесто салитре на прављење *пушчанога праха* (смјесе из *салитре, сумпора* и *угљена*). Неколико омањијех покушаја успјеше му добро, за то поднесе влади нацрт, по ком би се правио тај нови пушч. прах, *који би балоту* (тане) *три пута даље бацао.*

Да видимо најприје, како се прави и његова својства.

Ако се *хлор* доводи у згуснути и врући раствор *калијумхидрата,* доклен га год упија; постаје *калијумхлорат,* но уједно и *хлоркалијум* и *вода:*

$$\underbrace{6\,KOH}_{\text{кал.-хидр.}} + \underbrace{6\,Cl}_{\text{хлор}} = \underbrace{KClO_3}_{\text{калијумхлорат}} + \underbrace{5\,KCl}_{\text{хлоркалијум}} + \underbrace{3H_2O}_{\text{вода.}}$$

Калијумхлорат као притеже растварајуће се тијело одлучи се након охладе у кристалима, дочим ће *хлоркалијум* у раствору остати. Ови кристали поваде се из раствора и пречишћују поновљенијем кристалисањем.

Гђе га се много прави, ту доводе хлор у смјесу *хлоркалијума* и *калцијумоксида.* По покој. проф. *Хласивецу* представља тај процес ова једначина:

$$\underbrace{2\,KCl}_{\text{хлоркалијум}} + \underbrace{6\,CaO}_{\text{калцијумоксид}} + \underbrace{12\,Cl}_{\text{хлор}} = \underbrace{6\,CaCl_2}_{\text{хлоркалцијум}} + \underbrace{2\,KClO_3}_{\text{калијумхлорат}}$$

Калијумхлорат је бијела со, кристалише у танкијем кристалима *моноклиничнога* сустава, сјајности је седефасте, укуса као и салитра хладећега; тешко се раствара у леденој, лакше у млакој води, а у алкохолу никако. Топи се око 400° Ц., а јаче угријан распада се *коначно* у *кисеоник* и *хлоркалијум.*

$$\underbrace{K\,Cl\,O_3}_{\text{кал-хлор.}} = \underbrace{K\,Cl}_{\text{хлоркалијум}} + \underbrace{3\,O}_{\text{кисеоник}};$$

с тога се и употребљује за прављење кисеоника. Због тога, што свој кисеоник лако уступа другијем тијелима, троши се и код другијех згода као добро средство за *оксидисање.*

Бачен на жеравицу, прште или пуцкара јаче од салитре. Ако узмемо на врх ножа овога калијумхлората и са толико сумпора метнемо у аван, па са туцњем станемо мијешати, појавиће се јака тутњава, детонација. *Код тринења и мијешања треба се држати на нокту, морамо бити опрезни, јер свако појаче притискивање, ударање или лупање по њему покреће прасак или експлозију. Прије, него с њиме радити почнемо, морамо га увјек поквасити водом; мијешање с другијем стварима обавља се прстима или чијом од перја.*

Промијешамо ли стученога *шећера* са два пута тежом количином *калијумхлората* и ту смјесу успемо у чашу или врчић какав, полијемо ли то онда са *шпиритом,* а за тијем са неколико капи *сумпорне киселине:* то ће сумпорна киселина као јача истиснути *хлорну киселину,* која се у душак распада. При том се набере толико топлоте, да се шпирит упали и гори.

Сатаремо ли међу прстима неколике љушчице калијумхлората са половицу мање сумпора и спуштамо ли то на сумпорну киселину, чуће се прсак, а запалиће се сумпор. Овај покушај био је отприје нешто обичнога у свакој отменијој кући, само друкчије удешен. Док са фосфором приређене *шибице* (жигице, палидрвца, цинтелице) нијесу мах преотеле, биле су у моди *хемичне шибице.*

Ако у *стопљеном сумпору* намочена дрвца намажемо са смјесом од 10 дјелова *сумпора,* 8 дјел. *шећера,* 5 дјел. *арапске гумије,* 2 дјела *руменице* (цинобера, да изгледа црвено) и 30 дјел. *калијумхлората,* па их оставимо да се осуше, начинили смо *хемичне шибице.* Још нам треба бочица, па да је до под врх напунимо влакнатијем *азбестом* (неком рудом) и тада текар налијемо сумпорне киселине. Ако хемичну шибицу затакнемо у бочицу, то ће због додира са сумпорном киселином настати мало прије споменути хемични процес, т. ј. *запалиће се и гореће.* Азбест се меће, да не би шибицу дубоко забурили, јер би се могли опурити.

Обе шибице могу се ужећи и на дрвеној дашчици, која је посута црвенијем фосфором.

Смјесом калијумхлората са сумпором или још боље са *сумпор-антимоном* пуне се лимице (Zündhütchen) или капсели *) за *пушке на ударац* (Percussionsgewehre); но лакше се упали смјеса у води испранога пушч. праха (тако се салитра уклони) и калијумхлората.

Уситнимо ли на посе *сумпора, угљена, калијумхлората* и *црвенога фосфора,* те од сваког по нешто узмемо, смијешамо и са перцем промијешамо, па по том полако ударимо чекићем, — заглухнуће нам уши од *страшне пуцњаве.* Ово је навело Бертолета, да своје откриће употреби на корист своје домовине, с тога му је и ставила француска влада фабрику пушчанога праха у Essones-у на расположење.

Летор (Letort), управитељ фабрике, био је и душом и тијелом занијет за тијем новијем прахом; у том заносу није ни слутио, да ће му то љубимче скашити тијело. Кад је радња на велико основана, позва управитељ Бертолета на објед. Послије јела изађоше и они, да виде, шта се ради и како посао напредује. Рекосмо, да се код мијешања *калијумхлората* водом прскати мора, то је и Бертолет савјетовао, но одушевљени управитељ приђе ближе, те поче својијем штапићем мрвити један грумечак, што се прилијепио на окрајку и већ осушио био. У том трену прсну све у ваздух, оде у лагум; управитеља његову кћер и четири радина ископаше кашње испод рушевина Бертолет се спасао, јер се држао краја, а знао је добро, с ким има посла и да враг не спава.

Овај жалосни догађај није тако јако уплашио људе У очајној борби француске републике ради свога опстанка, радо се поприми ло свако ново убојно средство. Четири године иза тога заповједи влада, нек се опет покуша правити нови прах. Овај пут пазило

*) Приповиједају, да су Бошњаци, кад је букнуо јужнобосански устанак, питали: „Што ће ми ти котлићи?“ кад су капсле добивали. — На то да им у шали речемо: „Да вариш вареннку (мањеко).“ Доцније су се упутили и у острагушу (Hinterlader).

се на све могуће, но фабрика оде опет у ваздух, а и том приликом заглавише три посленика.

Послије су одустали од своје намјере; а кад би се и дао правити, опет не би користи било, јер овај прах тако се нагло упали и у том часу тако су и они *гасови* напети да се и топови подеру. Сад се употребљује на спремање свакојако бојадисанијех *пламена*, ватара. Да се н. пр. *цурцурни* пламен добије: узме се 61 дио *калијумхлората*, 16 диј. *сумпора* и 23 диј. *креде;* за *зелени:* 73 диј. *калијумхлората*, 17 диј. *сумпора* и 10 д. *борне киселине*, и т. д. Но и овђе почини гђекад доста квара. С тога се већином замјењује са *калијум-перхлоритом* ($KClO_4$), који није тако јако опасан, па јер има више кисеоника, и свјетлост је јаснија.

У опће је свака смјеса калијумхлората са упаљивијем стварима опасна. Но ум људски није иза овијех катастрофа мировао, већ је тражио неку смјесу, која би наткрилила обични пушчани прах, а била би мирнија при дирању и превртању. Са сумпором и угљеном није се дало то постићи, за то предложи г. 1819 *Ожандр* (Augendre) неки бијели прах што га је начинио, смјешав 28 диј. *фероцијанкалијума* (gelbes Blutlaugensalz), 23 диј. *шећера* и 49 диј. *калијумхлората*. Овај прах *предњачи* обичноме, јер има већу спагу, не каља оружје онако јако, није од уплива крупноћа зрна, а и саставине његове не мијењају се на ваздуху, ради тога могу се мијешати, кад их узтребамо; но *заостаје* иза њега, јер изједа цијеви и лашње се упаљује.

Њега употребљују и у *љекарству* под именом „*Kali chloricum,*“ а нађи га је и сад на *глави* шибица, што но пуцкају, кад их запаљујемо. —

Мојо Медић.

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Перзеј.

Перзеј је био син Јупитра и Данаје. Оцу Данајином, а деди Перзејевом Акризију, краљу из Аргоса, прорекло је било пророштво, да ће га унук један смакнути и отети му престо; зато ти он закује и Данају и Перзеја у ковчег један, па их баци у море. На валима морским чувао их је Јупитар посред буре, те су тако доопливали до острва Серифа. Ту су владала два брата, Диктис и Полидект. Диктис је баш ловио рибу, кад је ковчег доопливао, те га је извукао на суво. Оба брата усрдно приме невољнике; Полидект узме Данају за жену, а сина Јупитровог, Перзеја, одрани као своје дете.

Кад је Перзеј одрастао, наговори га очух, да пође по свету, те да учини чудо какво. Ватрено момче пристане, те се тако сложише у томе, да Перзеј одруби Медузи страшну главу, па да ју донесе краљу у Сериф. Перзеј се крене на пут; богови су му пут казивали, те тако дође у даље крајеве, где је боравио Форко, отац силним страшним чудовиштима. Ту наиђе најпре на три ћерке његове, на Греје (страшила); у тих је била седа коса још од рођења; све три заједно имале су само једно око и један зуб, те се тиме узајмице служиле. Перзеј им ископа око и ишчупа зуб, а оне га стадоше преклињати, да им врати то, без чега не могу бити. Перзеј им обећа, да ће вратити, ако му покажу, куд се иде к Нимфама. То су била опет друга чудна створења; имале су ципеле с крили, торбу једну и шлем од псеће коже. Ко се у то одјенуо, могао је летити, камо је хтео; видио је, кога је хтео, а њега није нико могао видити. Ћерке Форкове покажу Перзеју, куд се иде к Нимфама, а он им врати око и зуб. Код Нимфа је нашао и узео, шта је хтео, пребацио је торбу, обуо ципеле с крили и метнуо шлем на главу. Уз то му даде још Меркурије срп један од туча, па тако онда полети на океан, где су биле друге три ћерке Форкове, Горгоне. Трећа — име јој је било Медуза — једина је била смртна, па зато је Перзеј пошао, да баш *њену* главу добије. Затекао је сва три страшила у сну; главе су им биле змајевљим љускама превучене; у место косе биле су им на глави змије, предњаци зуби били су им грдни, као у крмади, руке су им

биле од туча, а крила од злата. Није их смео нико погледати, јер би се одмах скаменио. Перзеј је то знао. Зато је стао пред њих, а лице је окренуо; у тучном, сјајном штиту своме угледао им је ликове. Тако је познао, које је Горгона Медуза; Минерва му је водила руку, те је тако без по муке одрубио главу грозном чудовишту. Кад је глава спала са чудовишта, излети из трупа крилат коњ, Пегаз и див један, Кризаор. Обојицу их створио Посејдон или Нептун. Перзеј тури главу Медузину у торбу, па се натрашке удали, као што је био и дошао. Међутим се дигле и сестре Медузине. Чим су виделе трупину убијене сестре, одмах прегоше на крили, да повијају разбојника. Али га нису могле угледати, јер га је невидљивим учинио шлем, што је отео Нимфама. У ваздуху су међутим Перзеја зграбили ветри, па га стали бацати овамо онамо. Кад је био над пешчаним пустарама у Либији, стане са Медузине главе капљати крв на земљу; земља ју усиса, те из ње начини љуте змије-отровнице. Од то доба у тој земљи има сила змија-отровница. Перзеј полети даље на запад, па се најпосле спусти на земљу краља Атланта, да се мало поодмори. Атлант је имао гај пун златнога воћа; грдан змај чувао му је гај тај. Перзеј је искао у њега конака, али бадава. Атлант је стрепио за златно воће своје, те тако одбије немилосно Перзеја од двора свога. Тада се Перзеј ражљути, па рече: „Нећеш ништа да ми учиниш: а ти бар пусти, да ти ја дарак један дадем." Извади Горгону из торбе, окрене се, па ју покаже краљу Атланту. Онога часа скамени се краљ, те се претвори у брег; брада и коса му се разграна, те изађе из њих шума; плећа, руке и ноге постадоше стење, а глава му се као врх брега уздигла у облаке. Перзеј опет узме крила своја, припене их за пете, пребаци торбу, метне шлем на главу, па полети. У лету своме дође на обале Етијопије, где је владао краљ Цефеј. Ту угледа мому једну, приковану за стену код мора. Да јој се није ветрић играо с косом и да јој се није суза сјала у оку, држао би је био за мраморну слику. У мал' те није заборавио крилима махати, тако га је занела лепота њезина. „Рецидер, лепа момо,"ословиће је, „зашто су те амо приковали; сасвим ти друге оковe заслужујеш! Кажи ми, одакле си, исповеди ми се, како ти је име!" Прикована мома сва се застидила, па ћути; био јој је зазор, да са странцем разговара, па радо би покрила била лице рукама, да се само могла маћи. Али овако је могла само лити сузе. Најпосле јој дође на ум, да неће можда странац помислити, е хоће грех свој какав пред њим да сакрије, зато му одговори: Ја сам ћерка Цефејева; отац ми је краљ у Етијопији; зовем се Андромеда. Мати моја хвалила се Нерејевим ћеркама, Нимфама из мора, да је лепша, него све оне. Нерејиде се нашле на то увређене, а пријатељ њихов, бог мора, пошље потоп и страшну халу, која све прождире. Пророштво нам обећа, да ћемо се ослободити мука тих, ако мене, ћерку краљичину, баце хали, да ме прождере. Народ нагрне на мог оца, да то уради, а отац сирома шта је знао у очајању, него ме прикује за ову стену."

Још није ни изговорила последње речи, а вали се узрујаше, те из дубљине морске изађе хала, па са широким својим прсима свуд унаоколо воду покрије. Мома сирота сва претрне, па дрекне; дотрче и отац и мати, обоје ван себе од туге, а у материним цртама уз то се још огледа признање кривице. Обгрлише обоје окoвану ћерку, али јој ништа друго не донесоше, до ли суза и вапаја. Тада прозбори странац: „Биће још доста времена да наричете; час спасењу не траје дуго. Ја сам Перзеј, син Јупитра и Данаје, савладао сам Горгону а чаровна ме крила носе по ваздуху. Све да је мома слободна, те да може бирати, не бих вам био лош зет! Сад се уједно нудим, да ју спасем. Пристајете ли?" Ко би још оклевао био у таковој прилици! Јадни се родитељи зарадовали као деца, па му обећаше не само ћерку своју, него и краљевство своје као мираз и уздарје."

Док су они то уговарали, доплови је чудовиште као брза лађа, те се стени скоро сасвим приближило. Тада се уједаред Перзеј дигне у облаке. Чудовиште му је угледало сенку у мору, па се устремило на њу, као на душмана каквог, који жели, да му отме плен. Перзеј дотле као орао слети, па са истим мачем, којим је Медузу убио, прободе чудовиште то. Тек што је мач извукао, а стра

нило се стаде бацакати и јурити, као вепар, кад га пси вијају. Перзеј га на неколико места рани, док му из ждрла не потече мрка крвца. У то се и крила Перзеју оквасила, те тако се није могао дуже одржати у ваздуху. На срећу опази окомак један стене, па се ту подупре левом руком, а десном сјури мач три до четир пута страшилу у тело. Море однесе грдну лешину; за час је нестало у валима. Међутим се Перзеј земље дохватио, попео на стену, те раскинуо окове лепој моми. Из погледа јој је видио, како му захваљује, а и како му је одана. Одведе је ка сретним родитељима, а они га примише у двор свој као младожењу.

Седили су још за ручком сватовским, време је и оцу и матери, и младожењи и млади, летило као на крили, а оно се наједаред зачује с поља ларма нека. Финеј, брат краља Цефеја, запросио је био још пре синовицу своју, Андромеду, но ју је у крајњој нужди оставио био, а сад дошао са читавом војском по њу, да је иште. Са цилитом у руци ушао је у дворану, па стао викати на Перзеја: „Ево ме, гле, дошао сам, да ти се осветим, рад тога, што си ми љубу отео; неће ти помоћи ни крила, а ни бабо твој, Јупитар.“ Већ хтеде да се устреми на Перзеја, а оно се диже Цефеј, па прозбори: „Јеси ли ти ван себе, брате? Није ти Перзеј отео љубу; још су ти је тада отели, кад смо је за стену приковали, а ти си гледао, а ни макао се ниси, ни као стриц, ни као војно, да је спасеш. Зашто је ниси отковао са стене? онда бих ти је био дао, нека ти је просто: Али овако бар пусти, да је добије онај, који је тиме мене старца утешио!“

Финеј му ништа није одвратио; крвним погледом гледао је час на брата свога, час на супарника, као да премишља, коме најпре главе да дође. Најпосле у гњеву свом снагом баци цилит на Перзеја, али га не згоди, а цилит се забоде у јастук. Тада Перзеј скочи на ноге јуначке, па се хити цилитом на врата, кроз која је продрео био Финеј. Био би пробио груди душманину своме, да се није овај хитро заклонио за олтар. Цилит је згодио Финејевог једног пратиоца у чело, те се тада стадоше хрвати Финејеви момци са сватовима. Дуго се борили и јако; али је више било Финејевих момака. Најпосле опколи Финеј и дружина његова Перзеја, око кога се савио и таст и пуница и нева. Са свих страна летиле су око њих стреле као киша. Перзеј се плећима наслонио био на стуб један, те је тако заштитио себи леђа. Ту је дочекивао непријатеље, те све једног по једног сваљивао Тек кад је видио, да не хасни храброст наспрам толике множине, реши се, да се лати крајњег, сигурног средства. „Кад ме већ гоните“, рече, „потражићу помоћи у старог душмана свог Ко ми је још пријатељ, нека лице своје открене!“ То рече, па извади из торбе главу Горгонину, па је покаже првом противнику, што се баш устремио на њ. „Тражи друге,“ ругао се тај на први поглед, „које ћеш моћи поплашити том твојом варанцијом!“ Али кад је дигао руку, да се цилитом хити, скамени се као кип. Па тако прођоше и други. Остало их је најпосле њих две стотине. Перзеј тада дигне у вис главу Горгонину, да су је сви могли видити, па их све у један мах претвори у камење. Сад се тек кајао Финеј, што је на неправди заподео бој. Лево и десно није видио ништа, до ли саме кипове. Звао је пријатеље своје по имену; чисто није веровао, па их је стао пипати, али бадава: све мрамор. Свог га обузме језа, остави га јогунлук, па стаде молити: Пусти ме само да останем жив; на част ти и љуба и краљевство!“ Али се Перзеј ражљутио био, што су му нови пријатељи погинули, па се није хтео да смилује Финеју. „Издајицо,“ викао је у гњеву, „дићићу ти вечан споменик у дому таста мога!“ Финеј се све једнако уклањао испред главе Горгонине, да у њу не погледа, али му ипак најпосле поглед паде на страшну главу; врат му се тада укочи, сав се скамени. Перзеј онда одведе своју љубу Андромеду. Дуго су живили сретно, па је Перзеј најпосле опет нашао мајку своју, Данају. Али му деда Акризије није могао побећи испред судбе. Побојао се био пророчанства оног, па је одбегао био к неком страном краљу. Ту је баш био на светковини једној, кад је Перзеј онамо свратио, путујући у Аргос, где је хтео са дедом својим да се састане. На светковини тој некако несретно згоди унук деду, а није знао, да му је то деда, нити је хтео, да га згоди. Наскоро затим дозна, шта је урадио. У већој тузи сахрани Акри-

зија ван града, па даде другом у замену краљевство, што га је добио усљед смрти дедине. Али га судба није даље гонила. Андромеда му је изродила силне синке соколове, те је у њима живила даље слава очина.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КАКО СЕ РАЗНИ НАРОДИ ПОЗДРАВЉАЈУ?

Ф. ГРАЈФ.

Врло често наилазимо на старе обичаје, који дубок смисао у себи скривају. Врло је стари обичај, да се људи при састајању и растајању поздрављају, и сваки таки узајамни поздрав има своју особитост, своју особиту физијогномију, — Француозово „bon jour, monsieur!“ као и Инглезово „good morning, Sir!“ или Талијаново „felice notte!“ па онда немачко „guten Tag!“ и „Ihr Diener!“ или „grüss dich Gott!“ Швајцарчево или Аустријанчево „ich küss' die Hand!“ српско „помози вам бог!“ и т. д. — Сваки готово народ има у томе своје особитости и врло се често догађа, да код једнога народа важи оно за услужност, што другом изгледа као суровост.

Грци се поздрављаху при састајању и растајању речију „*Χαῖρε!*“ а то значи: „буди весео!“ Римљанин би узвикнуо „ave!“ а то значи: „буди поздрављен,“ а при растанку: „vale!“ а то значи: „здраво!“ или још боље „здравствуј!“ Стари Израилћани имађаху обичај, својим познаницима и пријатељима наизменце руку љубити, главу и раме, а при том су говорили: „шалом леха!“ т. ј. „мир нек је с вама.“ О старим Францима пише стари писац Аг. Схоластик (око 550. год.) да су имали обичај оној личности, коју су хтели поздравити, дати једну длаку из своје косе; а ко је код њих ропства допао, тај је морао сву своју косу одсећи и предати је своме господару.

Већина народа, који се баве морепловством, као што су Инглези, Швеђани, Данци и Холанђани, имају обичај при растанку рећи: „Fahr' wohl!“ Руси веле: „прости!“ или „прощай!“ Пољаци пак обгрле колена путнику, пољубе га у раме, па узвикну: „бивај здров!“ Тако исто и Словенци: „здрав остани!“ или „Бог те живи!“ Па и грађани старе Фриђије поздрављаху се речима: „здраво да си, племенити господару, који си слободан!“ — ал' то већ мало друкчије звони. Арапски поздрав гласи: „салем алејкум!“ (нека је мир с вама!) а при том метну десну руку на леву страну груди; а одговор је: „алејкум салем!“ т. ј. нек је с вама мир! а старија чељад уз то још додаје: „и милосрђе и благослов божији!“ А ако се сретну познаници у пустињи или близу брега Синаја, или на путу у Мисир, тада ће једно другом ваљда десет пута руку пружити, при том ће сваки своју руку љубити, а питаће се: „Како је, јеси ли здрав?“ А јерменски Арапи, који важе као фини људи, поздрављају се овако: сваки се намести тако, као да хоће оном другом руку да пољуби, а сваки се устручава, да започне. Једва ће једанпут одличнија или старија особа, смакнувши раменима, дозволити, да је она друга пољуби у — прст! А кад се састану отмени Арапи, онда се (и то само, ако су из једног сталежа) загрле и додирну образима. Женске поздрављати, шта више на сокаку их и погледати, то је код Арапа неморално.

Такођер је карактеристичан поздрав наших Шумадинаца. Њима је гајење марве (од које, тако рећи, и живе) тако на срцу, да се и поздрављају речима: „има ли жира?“

У унутарњости Азије много се више пол аже на поздрав, него по осталим земљама јер ко се о тај земаљски обичај огреши, та се казни као и остали велики кривци. А кад се поздрављају? Кинези просто климну главо скрсте руке, па онда изређају читав низ р них пријатељских речи. Сва питања и одг вори, који се у таком случају и прилици у требљују, прописане су стално код Кинеза књигама, које су баш зато написане; у ти је књигама прописано и то, колико се пу мора поклонити; како се треба окренути десно или лево; каквих треба и колико тр

комплимената пред столицом, на коју се хоће да седне; па најпосле и само кретање, при ступању у чију кућу.

Па и сами сељаци и прост народ пази на те регуле врло строго; шта више и сами странци морају се с тим церемонијама упознати, ако несу ради, да хрђаво прођу.

Становници Борнеа дочекују своје госте, по приповедању Г. Ролфса, питањем: „како ти се налази кожа?“ на које се најпре одговори са: „хвала богу!“ па тек онда захваљује на питању.

У централној Африци поздравља се Маји (султан), по земаљском обичају овако: сваки, па и сам престолонаследник, чим спази владаоца, мора пасти на трбу, па онда узети пуну шаку песка, па себи по потиљку посути.

У Јапану мора сваки пред својим предпостављеним скинути сандале с ногу. затим турити десну руку у леви рукав, руке спустити доле, одмереним корацима пролазити поред њега и понизним лицем узвикнути: „аугх, аугх!“ (не учини ми штогод на жао!) — На острву Цејлону баци се прост човек пред отменим на земљу, па му дотле виче име и титулу, док исти не прође; дочим онај њега једва погледа свога удостоји.

У Каиру кад се сретну два пријатеља, онда ће један викнути: „био ти дан бео!“ а други му одговори: „а теби био као млеко!“

Хиндустанци се опет овако поздрављају: прво се један другом поклони до земље, додирну чело о чело. У Аракану (на источној обали бенгалског залива) једно се другом поклони и руке савије над главом. Суматранци пруживши се на земљу, додирну својом главом и коленом ногу пријатељеву. Гренландеци и становници са Отахаите рибају нос о нос, и то само врховима од носева. Становници са Лимуренца (острво у близини Филипина) и са Палаоса ухвате руку или ногу онога, кога већ хоће да поздраве, па додирну своје лице. Становници са острва Сокоторе и обале источно-африканске, преко пута од Гурдафуји, пољубе се у — рамена! А урођеници на Филипинима поздрављају се опет овако: најпре се поклоне једно другом, затим метне свако себи једну, или баш и обе руке на образе, дижући међутим једно колено у вис. Дајаус-црнци, који живе у унутарњости острва Борнеа, чим се опазе, залете се један на другог, те тако, као оно раждуђени овнови лупе главу о главу. А црнци, који живе на обалама гвинејским, ухвате један другог за прст, па дотле вуку, док ком у зглавку не пукне, па онда викну: „акуо, акуо!“ (твој слуга, твој слуга!) — Мандинги пак, којих је племе најраспрострањеније у западној Африци, срдачно се рукују; али ако се поздрављају са женскињом каквом — госпом или госпођицом, — онда јој узму руку, па је дижу са изразом особитог штовања до свога носа, па је онда двапут омиришу! А кад два црнца из Ардаха (велико трговачко место у Гвинеји) хоће један другом да покаже снажне доказе свога особитог уважења, онда пију из једног и истог пехара. Лапландези, кад се сретну, гурну се леђима. А Ескими навуку брже боље хаљину на главу, као да се стиди једно другом лице показати. Нинафесци прођу на коленима једно поред другога; а ако сретну каквог поглавицу свога, онда се пруће на земљу, па држе чело преслоњено на земљу, све дотле, док дотични не прође. Бедуинци се залете један према другом, па кад дођу сасвим на близо, онда опале један поред другог из пушака. Но најоригиналније се поздрављају становници са острва Језа. Тамо се оном, који се жели поздравити, сиђе с пута посадивши се украј пута на земљу, е ал' и онај други учини то исто. Сад који ће први да устане? Седећи тако, промери један другог, па онај, који је старији, устане први.— Нека дивља инђијска племена не задовољавају се тиме, да само символичким знацима искажу радост своју усљед састанка са пријатељем својим, него се стану дерати из све главе, и та дрека не траје мало.

Римо-католички обичај поздрављања речима: „хваљен Исус!“ на које се одговара: „увек хваљен!“ завео је тек 1828. г. папа Венедикат XIII. А ово наше скидање шешира, које је сад код већине изображених народа у обичају, заведено је тек у 16. или 17. веку. Овде у нашим крајевима и у Немачкој обичај је, љубити даме у руку при поздрављању, дочим се у Русији љуби у чело. Па овде код нас и у многим другим земљама изискује пристојност, да мушки први женску поздрави, дочим у Енглеској и у Америци поздрављају прве женске.

Е тако су вам ето различити обичаји при поздрављању код разних народа и у разним пределима.

Д. Прерадовић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Рањен ђак. Историски роман. Написао Жив. Матић. Београд. Штампарија задруге штампарских раденика 1881. Цена 2 динара.

Знам, да ће сваки, ко прочита наслов ове књиге, помислити, да ћу сад да прикажем какав роман из српског живота. Па још кад угледа оно „историски," помислиће, да ће бити што из скорих днева, да ће бити што из днева борбе за слободу.

И сам сам то мислио, кад сам узео књигу ову да прочитам, али сам се преварио љуто. Ту нема ни спомена о српском животу, још да није пишчевог имена, не би било ни једног Србина, те чисто не бих ни мислити могао, да је ту књигу Србин написао. Ту се спомиње неки други народ — Французи; ту нема борбе за слободу, ту писац развија неке идеје, он је поборник и неких начела, али каквих, то он и сам не зна.

Но пре, нег' што речемо наш суд о овоме делу, упознаћемо и читаоце с њиме, упознаћемо их с пишчевим јунаком, по његовој идеји.

Јунак му је Жолифет Мартин. Отац га даје на школе и он за годину дана посавршава по 2—3 разреда. Он је неко чудо светско! „У петој години био је као неки момчић од 15 година. Руке и ноге биле су му ужасно развијене, као у пољопривредника од 30 година" (Р. Ђ. с. 3). У Корзици учи школе, газда с њиме нечовечно поступа, и он гледа да побегне кући, али му не пође за руком.

Мислим, да би морило читаоца, да навађам како је Жолифет прескакао из разреда у разред, тек ћу рећи то, „да би Жолифет био у много већој милости код родитеља, па и код самога света, само да је поштовао глупо *(sic!)* веровање народне масе, и да се народним глупим *(sic !)* духом изображавао, а учитељеву праву и позитивну науку, да је по за *(sic !)* леђа остављао." (Р. Ђ. с. 14). Дакле га мрзе родитељи, држе га за незнабошца, јер ево, шта вели млади „студента," зашто не иде у цркву: „што у цркви (ваљада у цркву?) долазе грешници, који сваки дан чине зла: краду, отимљу, пале, жаре, убијају и још много којешта, што правом човеку не доликује, већ несвесној животињи, која мисли, да ће посећивањем цркве од греха опростити; а вели, да он није грешан, те за то и не иде са глупом масетином народном, да јој прави параду" (Р. Ђ. с. 15). О „ферију" му заповеди родитељ да чува говеда, а неда му, да чита којекакве књиге. Али њему није до говеда; још одмах први дан извади свој „нотес-бух" (бележник) и почне бележити немиле догађаје, који су му се десили у кругу глупе *(sic!)* фамилије." (Р. Ђ. с. 20). Тако се он ту занео, а један од његових волова раскембечио туђег вола, који је после и липсао." (Р. Ђ. с. 20). Отац дојури на ово и рани сина из пиштоља — те тако и роман доби име „рањен ђак." Кад и ферије прођу, одведе га отац у шегрте, где је он као и у школи брзо „вансирао" до калфе. У том га се отац одрече, а он ступи по ново у школу, дође у реалку, из реалке у гимназију, где побуни ђаке.

У том и Мартин потпише изјаву, да му се сину живот одузме. Гоне га. Бега и од полиције, која га гони као неког бунтовника. Но дође не знам где, и сврши гимназију, а затим се упише да слуша права. Близу Жолифетова стана догоди се ватра; његови га непријатељи оптуже, да је он крив, а он као невин човек и опет побуни ђаке, пак — побегне. Дође у Италију; у њега се заљуби богата Луција и — пође за њега. Али њени родитељи гледају да убију Жолифета, те да се тако опросте тог немилог зета. Натоваре га на кола — како је лежао у постељи, па заповеде слугама, да га баце у језеру *(sic!)*. Била је ноћ. Слуге дођу до језера, но заспе, а Жолифет се пробуди и — побегне. Дође му таст, да види да-ли су га убили; види празан кревет, помисли, да је Жолифет већ на дну језера, те сам — легне у постељу, да проспава!!! Слуге се буде. Мисле да је у кревету Жолифет, па га баце у језеро!!! И мати је Луцијина гледала да га убије — науми га заклати. Но баш те ноћи легне он у Луцијин а она у његов кревет, те мати закоље — рођену кћерцу!!! Жолифет се враћа у отачаство. Ту се свађа с министром и не знам с ким, и опет га гоне. У њега се заљуби Јустијана, кћерца неког званичника, она њега воли, али он њу никако, јер је само Луцију волео — Јустијана иде с њиме у рат, и ту погине, превијајући му ране. Суд осуди Жолифета, и он допадне робије. Управитељева се кћерца заљуби у њега, и готово да се узму, и да га „а конто" тога пусте из тавнице — кад, ал' њему дође неки „шус," неће да је узме. После тога иде пред суд, дође у тавницу, но буде отален пуштен. „Жолифет постане слободним човеком, отидне код своје тетке и после петнајест дана, од тамничких последица и власничких кундака растави се са својом умореном душом и у црну се земљу пресели" (Р. Ђ. с. 143) и — тако се и роман свршује.

*

Пре свега морамо рећи писцу, да већ и име том роману није погодио. Зато, што га отац рани, ал' што је после у боју рањен, за то се и роман зове „рањен ђак;" а за то, што се ту и неки рат спомиње, за то му је роман „историјски". Тим се писац и сам издао, да он и не зна, шта је то „историјски роман."

Па какав му текер тај јадни јунак? Писцу је све нешто глупо — ал' ја се чудим, како њему што глупо може бити, када већих глупости у свету нема. Јунак је до пет година сисао мајку, пак онда на школе, а да не седи бадава, то он, дериште — исповеда нека водена начела, он је неки особењак! Тај бој

као „баш-челик“, само је „баш-челик“ мало бољи јунак био. Али да све то не би изгледало као неко чудо, то писац, да то заглади — вели, „да је Жолиеет био од 5 година тако развијен, као други људи од 15 година, а руке му биле као у каквог пољопривредника од 30 година.“ Већег чуда од овога заиста нема. Писац, који ни појма о роману нема, мисли. да ту треба нека надприродна „збитија.“ Као да је писац још пре сто година написао тај роман — чини ми се, да и не зна, шта пише; ваљда мисли, да пише какву бајку за дечицу. Па и ту би требало много више, него што има у овоме „историјском роману.“

Још је глупље школовање његово. Дете од 5 година свршава по неколико разреда на годину. Верујем, да има бистре деце. ал' ово је и сувише претерано. Па још при том, кад се узме то, да то дете никад ништа не учи. само не један пут лекцију прочита, то се мора признати, да је то дете богме врло паметно. И ту се уздао писац у то, што роман пише, па је мислио, да у роману може свакојака чуда бити.

Не знам, шта је мислио писац, кад је написао оно неколико редака, за што млади штудента не иде у цркву? И то је све испогедало дете од 5 година?!!

Наведена прича, како је роман име добио, да није смешна, била би жалосна, и да није жалосна, била би смешна.

Међутим се и писац сетио, да је у роману заплет најглавнија ствар — пак он натера оца Жолиеетова, да даде наједу, да му сина убију. То је исто и у Кин-Фе-у Верновом; и тамо Кин даје право Вангу, да га сме убити, а после га тражи, да измами те проклете речи. Да је Верне био Ж. Матић, он би наредио, да Кин бега од Ванга, али је он друкчије удесио. Господин Матићев Жолиеет мора сирома да бега и од оца и полиције. И тамо гони Кина сама помисао, да га Ванг може убити, па тако и овде, као наклоне фурије, гоне Жолиеета — очина изјава и полиција. И то би требао да је неки заплет, ког писац није знао, ни умео извести, те тако остаде роман без заплета!

Смешна је и она прича на стр. 28, где се заверише калфе против Жолиеета, да га убију. И тога је могло бити, само је писац требао рећи, да се то догађало тамо где међу људождерима и дивљацима, а не у — Француској у 19. веку.

(Свршиће се.)

СТАТИСТИКА.

(Школе у Бачкој.) По извештају државног надзорништва за г. 1879-80 о школама у бачкој жупанији доносимо ове податке: у Бајн има учитељска школа за мушке, у Суботици за женске (обе су државни заводи); у Сомбору има српска народна препарандија за мушке и женске У Бајн су довршили школ. годину 82 ученика, у Суботици 92 ученице, а у Сомбору 90 које мушких, које женских. У читавој Бачкој има 400 школа, и то 5 виших, 6 грађанских и 389 основних. Од вероисповедних школа су 147 римокатоличке, 4 унијатске, 70 православне, 37 лутеранске и калвинске и 43 чивутске. За школу способне деце од 6—12 година има 71.167, а за недељну школу 29.617, свега 100.784. У школу је ишло 77.846, а није ишло 22.938. Од оне деце, што су похађала школу, било је 11.923 српчета, 4599 буњевачко-шокачке, 907 рушњачке, 2653 словачке, 30.010 мађарске, 27.754 немачке и 2896 чивутске деце. У целој Бачкој било је 786 учитеља, од којих су 736 оспособљених, а 50 неоспособљених. Школских соба било је 796, а учитељских станова 446. Наставни језик беше у 149 школа мађарски, у 67 немачки, у 11 словачки, у 91 српски. у 7 буњевачки, у 4 рушњачки, у 7 немачко-мађарски, у 31 мађарско-немачки, у 3 словачко-мађарски. у 1 српско-мађарски, у 18 буњевачко-мађарски. Свега је издато на школе 574.582 фор.

РАЗНО.

(О динамиту.) Поводом смрти мученички пострадалог цара руског Александра II. ослободитеља, прозборићемо за сада коју о динамиту, који може да буде и штетан и користан човечанству с тога, што се лако распукне; штетан је, кад непажљива или злико вачка рука ради са истим; а преко мере је користан, када рукује њиме пажљив, вешт и поштен човек, који хоће радом својих руку и себи да заради хлеба и човечанству да користи; ено нам примера при копању тунела (проkопа) под Варадином градом. — Стотинама година важио је барут као једино тело. којим се може и најједрији камен развалити, па ма колики био; сад већ и барут може о себи рећи: „во истину сујета всјаческаја,“ динамит му оте славу стародавну при ширенговању (развањивању камена по мајданима и другим местима). Пре својих 40 година нађоше на то два хемичара готово у исто време, да се памук лако распукне, кад га квасимо у салитреној киселини и витриолу (сумпорној киселини), па га по том чистом хладном водом исперемо и осушимо; памуку тако удешеном наденуше име *Schiessbaumwolle* (памук за пуцање.) А пре двајестину година доказа неки инжењер Нобел, да глицерин-уље помешано са салитреном киселином такођер даје такву материју, која се врло лако распукне. Но руковање је са овом материјом беше здраво тешко и опасно; многе несреће се догодише; то му даде повода да размишља, како би се дало удесити, на да се иста материја са истом снагом распукне, ал не тако нагло и лако. Случајно нађе, да се то постићи може, када се горња материја — која се зове у науци нитроглицерин — замеси са кремењачом *(Kieselerde)*. Тој тако удешеној материји надене исти Нобел име: Динамит, који нема мириса, а боје је сиво-смеђе (понекад црвенкасте) и изгледа као тесто, с тога се лако дају напра-

вити од њега фишеци. Овако и на неке друге начине зготовљен динамит саразмерно је слабо опасан, а уз то се њиме много више времена добије, а више изради, него са барутом, особито при шпренговању у води и у мајданима, тунелима и т. д. Лед су такођер на више места разваљивали динамитом са успехом доста повољним, као што нам је познато. — Крај свега тога — што много људи плате главом, када се динамит прави и употребљује; ипак је исти за сада „првак" међу материјама, којима камење разваљујемо, јер се даје брже и лакше зготовити, како на суву, тако и у води и влажном камењу лако употребљивати; њиме можемо не за дуго више камења развалити, него барутом. Баруту дакле у овим пословима помало залази сунце, још му држи душу та прилика, што га при ратовању за сада не може да потисне динамит са других незгодних околности. Са О.

(Др. Ђока Максимовић.) Као доказ ваљаности недавно преминулога нам доктора Ђоке, навешћемо овде и ову истину. Кад се пок. Ђока бавио ради изучавања хирургије у Бечу, беше онде неко време и уважени г. Ника Михајловић, председник сената код највишег суда у Будапешти, где га је лечио у порушеном му у оно време здрављу, славни професор Ополцер. Покојни је доктор Ђ. Максимовић био рођак г. Михајловића, те му је често одлазио, а онде се доста пута и с Ополцером састајао, и разговарао. Ополцер ће једном приликом приметити г. Михајловићу: „Видићете, овај млад човек ће бити врло ваљан и искусан лекар." Ополцер је зацело умео ценити вредност човека и лекара.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изашла је свеска 10. *Магелона.* Написао Колар. С чешкога превео А. Ш. — Свеска 11. *Дела Доситејева.* II. Цена свакој свесци 16 н. (35 п.) Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 нов. (7 дин.) — О оваквом издању Доситејевих дела говорићемо други пут коју више.

Десет пара, прича из живота у вароши, написао М. Ђ. Милићевић. У Београду. Државна штампарија. 1881. — Ко ову ваљану књижицу прочита, видеће, да ју је писао човек педагог, дакле писац, којем није стало само до тога, да читаоца интересантном причом и пикантним епизодама забави, него да, нарочито млађи нараштај, корисном чему и поучи. Из ове се приче види, како пролази лакомислен човек и трошаџија, а и за родитеље је поука, да не навикавају децу на новце. Језик је, као увек у Милићевића, леп, течан и богат. Штампарска израда укусна и чиста. Цена?

Mladi dani Veljkovi, na sviet izdao Gavril Manojlović. U Zagrebu. Tiskara „Narodnih novinah," 1880 (на корицама 1881). У осмини, стр. 672. Цена? — Ово је збирка лепих лирских песмица, љубавних и патријотичних, која је раздељена у ове одељке: Чезнуће, Туга, Спомињање, Препород, Косовско таласање, Војна, Лирини трептаји, Чар. Наручује се преко књижаре Мучњака и Сенфтлебна у Загребу, а без сумње примају наруџбине и све наше познате књижаре.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Позив на претплату на *Нове песме* Душана Рогића. — Јављајући српском читалачком свету, да ћу наскоро издати нову збирку својих песама, које до сад још нигде штампане нису, умољавам сваког пријатеља српске песме, да ме скупљањем претплатника потпомогне у овом подузећу. — Знајући добро, да скупљачи претплатника у нас Срба велику заслугу имају за раширење и унапређење књижевности, те да им за то и њихов труд наградити ваља, то свакоме скупљачу претплатника на ову збирку мојих песама дајем за свака 4 комада наруџбине по 1 комад на дар; ко дакле скупи 20 претплатника, добиће 5 књига на дар. — Књига ће бити готова пред ускрс; цена је једноме комаду 30 новч. или 60 пара дин. — Наруџбине се шиљу на потписаног у Загреб *(Zagreb, kamenita ulica br. 8).* — Ко новце унапред не пошаље, тај ће добити књиге поштанским подузећем с платом у наточ. — Уједно јављам, да се прва збирка мојих песама, која је изишла год. 1879 у 9 штампаних табака, може сад код мене добити и то комад по 50 новч. или 1 динар. Скупљачима претплатника на ову збирку песама дајем за свака 3 комада наруџбине по 1 комад на дар; ко скупи дакле 9 претплатника на ову збирку, добиће 3 књиге на дар.

Загреб, почетком марта 1881. Душан Рогић.

Са овим бројем улази „Јавор" у другу четврт ове године. Учтиво молимо штоване претплатнике наше, којима је истекла претплата, да ју обновити изволе.

„Јавор" за 1880 у лепим платненим корицама дајемо по 6 фор. а. вр.

Рекламације се шиљу „Администрацији „Јавора" у неплаћеном, али незапечаћеном писму или на карти дописници.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА
забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 15. У Новом Саду, 12. априла 1881.

ПОД ЛИПОМ.

Стоји шумор зелене
Липе миомирне,
Цветови јој падају
Када лахор пирне;
Што их носи лагано
На свиони крили — — —
Душе моје цветови
Још су лепши били.

Здраво, липо зелена!
Мири и шумори,
Тајанствени шумор твој
Тако лепо збори
О минули санови,
Слатком уздисању,
О срећи и љубави
И првом певању.

Мита Поповић.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

Дана 15. Маја 187*. годние донео ми је писмоноша из Трста подебело писмо. Лака мисао' сену ми: да је од мога драгог пријана Славка Спасића. Али у исти мах застаде ми поглед на натпису. Беше непозната рука. Погледао сам добро, писмо беше моје. Друга мисао јурнула је за првом: да су какви црни гласи о славковој несрећи, која му се може бити догодила на мору . . . Рука ми је задрхтала, срце ми поче лупати свом својом снагом. Цело тело ми се беше уздрхтало. Једва развалих велики печат. У обвоју нађох више табака рукописа. Рукопис беше славков. Ја сам горео од жеље, да дознам, о чему пише, јер се нисам добру надао. Нешто ми шапташе из дна душе о црној несрећи. Славко је стајао пред-а-мном. Моја мисао ми га је тако живо створила. Али то све беше. Осетих поново количину простора од јадрансьог мора до М., која нас раздвајаше . . . .

Кад минуше први тренутци, дођох мало к себи. Стидео сам се самог себе, кад ми нешто из дна душе понављаше речи моје покојне нане: „приказује ми се несрећа." Ова тајна речца задржа ми руку, те не смедох подићи рукописа. Бојах се, да ми црне слутње не саране и последњс наде. Седео сам непомично и гледао укоченим очима у рукопис. Не знам, колико сам

тако седео. Али најзад сам се прибрао. Подигох рукопис и почех га читати: „Минуло је тридесет и осам година, како сам се указао на овоме белом свету. Не сећам се првих дана свога доба. Морао сам тако исто бити лудо дете, као и свако друго, које живи, а не зна за свет. Био сам упућен на недра и криоце моје мајке. Ах, сретно беше доба, што дође иза тога првог! Онда, кад сам познао свет у својим родитељима. То беше поштен свет, искреношћу и љубављу везан уједно. Човек би био срећан створ кад ти дани не би никада минули! То је доба сретно доба. Или је само за то сретно, да после буду горчији дани, кад човек мисли да је свестан себе! Кад се вијне у широки свет, који човеку изгледа тако диван. Првог пријана сам нашао у нашем кудрову. Он беше прави пријатељ. Све је сносио, што му је наносио један несташко. Чупао сам га, а он ме је лизао. Често ме је мати опомињала, да га не срдим. — Али ја сам му признавао. Делио сам сваки залогај с њиме.

Бејах прво дете својих родитеља. С тога сам осетио прве изворе миља, који потекоше из родитељских срдаца. Зваху ме: „Славо наша!“ Неговаху ме као своје очи. Тада нисам разликовао све то. Беше ми то све обично. Кад сам спавао, мајка ме је хладила. Не даде несташној мухи, да ми досађује. Гонила је ноћног свирца, да ме не пробуди. Носила ме је на својим рукама. Јутром ме је љубила међу очи чарне. Добро се сећам: отац ме је миловао по глави, кад је из звања кући долазио. Махао ми је руком, кад је одлазио од куће. Ја сам му с прозора руком одговарао.

Беше ми шеста година, кад се родила моја сестра Милана. Звао сам је: „мумом.“ Радовао сам јој се, као што се невиност радовати зна. Показивао сам матери њене очи: „нано, нано, ево гледи!“ Нудио сам мали створ воћем и колачем. Мати би ме тада погладила по глави. Често сам јој сагледао сузе. Не знадох тада, шта те сузе значе. Исте ми сада после четири десетине година изазивају сузе. Срце моје се сада одзива срцу моје добре мајке. Зашто је то све? Је-ли зато, да човеку отешта још већма тежак живот? Није! то је зато, да човек осети разлику између малог света: куће родитељске и широког света. Тај осећај је скуп. Он откида многи срећан тренутак човековог живота! Ја и моја сеја расли смо као крин и ружица. Мати је Милану учила, да ме зове „браца.“ Ја сам је звао: „сејо“!

Бејах већ одрастао. Не знам, шта ми беше: осећао сам, да ми је узак круг у кући. Не могах дуго ни с Миланом. Нешто ме је вукло на улицу. Кудров ме је дочекивао, машући својим китњастим репом. Изгледао је као да се на ме смеши. Али ја сам и њега гонио. Тражио сам друге другаре. Особито сам се радовао деци, када иђаху из школе са шареним торбицама о врату, и књигама испод пазуха.

Наш сусед, кројач, имао је више деце. Најмлађи му беше син Ненад. Беше баш пошао у школу. Њега сам јако волео, јер беше мало старији од мене. Љуто ме је тиштало, што ми мати забрањиваше дружење с Ненадом. Ненад је хватао врапце, везивао их је на конац. Ах, то је тако годило моме срдашцу!

Мати се свагда на то наљутила. Говорила је: „то су неваљала деца, која туку сироте тице.“ Ти ће мучити и људе. То беше заман. Ја сам горео од жеље за Ненадом. Не знам како беше, али мало по мало постадох са Ненадом прави другар.

Добро се сећам: једног дана сам отишао Ненаду. У руци сам држао парче колача. Ненад не скидаше очију својих с њега. Хтедох да му откинем парче, али он у тај мах севну као муња. Врискух: „јаој колач. . . .“ А он отскакута халапљиво гутајући колач. Огео ми је цело парче. Дођох дома Мати излети пред мене као па крили. Таки се сетила, за што плачем. Убрисала ми је читаве потоке суза са замуреног лица. За тим ме је накарала: „рекох ти, да не идеш, ти си опет отишао. Тако свакоме бива, ко не слуша свога старијега. То запамти.“ — Камо среће, да свака неразумна глава те прве философске речи запамти!! Ја сам обо-

рио главу. Гледао сам у земљу. Мати ми је дала друго парче кад сам обећао: да ћу се с Миланом играти. Кад ме је кудров видео са парчетом, приближио ми се. Вртио је репом и легао на моје ноге. Дадох му парче, а он га халапљиво прогута. За тим је лизао моју руку и остало парче. Мора да му је добро мирисало. Бејах дете лудо, али се опет добро опомињем: да сам више ценио верног кудрова од Непада. Он ми никаква зла не учини. Трпио је све, што му ја и Милана наносисмо. Ја сам га јахао. Милана му је чупала његове ретке и седе брке, а он јој лизаше њену белу ручицу.

Кад је отац дошао дома, мати му је све испричала. Почео сам сузити . . . Али не потраја дуго, бејах опет добре воље. Ја сам ћеретао. Отац је држао Милану на крилу, а ја сам је зачикивао. Њени мали зубићи светлише се на мене. За тим би отац опет одлазио у звање, а ми остајасмо с мајком нашом. Она нас је неговала, као што негује нежна рука девојачка свога крина и ружицу, да замирише, кад окити њима своја недра девојачка. Обасипала нас је материнским милоштама. Неговала нас је, као девојка своје бело лице.

Време је летило као на крили. Ја сам све већма јачао. Родитељи ме већ зваху „ђаком.“ Добро се опомињем: да сам се у таким приликама осећао поносно.

Кад ми се навршила осма година, одвео ме је отац у школу. Оно јутро, кад ме отац поведе, беше свечано. Мати ме је пољубила и испратила. Милана ми је махала руком. Пратио ме је и кудров. Беше подигао уши, чисто нас радознао гледаше. Отац га одагна натраг, а он се спусти у крај куће и пратио нас је дуго тужним погледом. Ступисмо у школу . . . У школи беше све тихо. За тим поче неко зујање. Деца почеше говорити о новом другару. Учитељ их је мирио. Ја не могох издржати њихових радозналих погледа. Спустио сам очи доле. Отац се разговараше тихо са учитељем. За тим оде . . .

Ја сам се осећао чудно. Хтедох да нa њим, али не смедох. Учитељ ми је изгледао страшно. Његово мргодно лице и набрецивање на децу уплашило ме је јако. Једва чеках, да пођем дома. Мој страх достиже свој врхунац, кад стадоше једног ђака батинати. Небо се преламало од његове писке. Не могох се уздржати, засузио сам и сам, суза ми је сузу стизала. Василије учитељ разрогачи своје очи и на мене. Мишљах погинућу. Тада сам први пут осетио, шта је то страшно. Код куће тога не беше. Овај први корак у широки свет беше ми страшило. Изгледао сам као јање у поплашеном стаду.

Кад је школско звонце огласило полазак дома, устадоше сви ђаци. Пођосмо дома . . . Наш стари слуга Пантелија чекао ме је на школски врати. Мати га је послала по мене. Обрадовао сам му се од свег срца. Тада ми и он мио беше. Заклињао сам се у себи, да му нећу више расипати његов зелењак, кад га остави на пригревицу. Још на улици нас је дочекао кудров, вртео је репом и лизао ми руке.

Мати ме је дочекала раширеним рукама. Пољубила ме је у чело. Али застаде. Уплашила се, када јој кану врела моја сузица на руку. Питала ме: „Шта ти је моје сунце?“ Ја сам се гушио од плача. Мала Милана ме је гледала. За тим и сама засузи. Једва нас је мати умирила.

Кад сам се умирио, питала ме је мати, ко ми је на жао учинио? Рекох јој: „Нано, у школи ми је страх.“ Мати ме је тешила: „Добра деца иду радо у школу. И ја сам ишла у школу, кад сам мала била.“ Бејах тада дете, али се живо опомињем, да сам се љуто кајао, што сам желео, да ме одведу у школу. Нисам више марио ни за шарену торбицу.

Мати је оцу испричала, кад је дошао дома. Отац ме погледа. Тај поглед беше ми необичан, нигда га нећу заборавити. Ја га тада не могох разумети. Доцније сам га добро разумео. Беше то поглед брижан и ја га не могох издржати. Отац ме је метуо с Миланом на крило. Хтеде зар да ме развесели? Називао ме је ђаком, а то ме је јако жалостило. Био сам готов да засузим. Тада ми се Милана у-

*

чини дража, но икада. Мишљах, да се шњоме ее бих нигда растануо. И кудров ми беше тада милији.

Кад је отац пошао у своју писарницу, позвао је и мене. Не могох одољети своме срцу, морао сам заплакати. Мати ме је опремала. И она је сирота засузила. Мати ми је убрисала сузе Кудров нас је дочекао код степеница подигнутим ушима. Радознало беше искривио своју главу. Изгледао је као да и он хоће да ме теши. Сирома! бејах му драг због по којег масног залогаја. Отац ми је говорио: како добра деца не плачу, кад иду у школу; како ћу у школи много научити; како је и он ишао у школу и т. д. Али ја сам се осећао тужно, као да идем на смрт. Кад смо дошли до једне трговине, отац ми узе пуне руке слаткиша, али ја их не могох окусити. Потрпао сам их у торбицу.

Отац ме остави у школи. Учитељ се шетао горе доле по школи. Беше натуштен као небо, кад се наоблачи. У школи поче брујање све јаче и јаче, док се не подиже читава ларма. Учитељ је мирио, а није ни освртао главе на нас. Држао је свој пут даље. Кад већ ларма пређе сваку меру, он севну: „лези!“ Првог кога је опазио, извукао је. Тај је примио за све. Тада беше све мирно. Најзад звонце огласи полазак дома. Редови се по скамијама заталасаше као откоси зелене траве под оштрицом косе. Деца појурише вратима као бујица. Бадава их је учитељ опомињао и кореो. Наш слуга Пантелија ме је опет отпратио кући.

Тако је то ишло сваки дан. Беше ми већ после неколико дана то обично. Више нисам плакао. Седео сам мирно. Бојах се, да и мене учитељ не повикне: „лези!“ Долазио сам у школу, без да сам што учио. Не могох од страха ни мислити. Отац ме је често питао, шта сам научио, али му не знадох ништа одговорити. У нашој школи владао је стари ред. Ђаци пркосише учитељу Васи, а он је сад једном, сад другом довикивао: „лези!“

(Наставиће се.)

ИЗ ТУЖНИЈЕХ СОНЕТА.

(ФРАНЋЕШКА ПЕТРАРКЕ.)

I.

Јао лијепо лице, јао мили погледу,
Јао убави струче, вити поносити,
Јао ријечи, која ћаше укротити,
Звјер' а кукавицу охрабрит' блиједу;
Јао слатки осмјеху, што доби побједу.
С које само у смрт нада мени свити;
Узвишена душо, предостојна бити
Царицом, да ова доба тебе вр'једу;
Ја за вама вехнем и живим још с вама
Е сам ја ваш био; па сад вас лишена
Мање би ме сваки други јад болио.
Ви ме испуњасте жељама, надама
У крилу ми жива миља божанствена;
Ал' их је већ вихор немило разнио.

II.

Око моје, сунце нам је потамнило;
Ил' не, узашло је на небо, ђе сјаје;
Ту ћемо га наћи, исто за нас хаје,
Што каснимо можда већ је зажалило.
Ухо моје, ријеч анђелска јој мило
Звучи ђе се боље ње сладост познаје;
Ноге моје, ваша граница престаје
Ђе је оно добро те вас је мамило.
Па зашто ме дакле овако мучите?
Ље крив нисам, што га не видите веће,
Нит' чујете, нити овђе находите,
Смрт куните; боље оном што окреће
Судбином човјека хвале подигните —
Он тучу највећу у радост промеће.

III.

Од кад ми је ведро анђелско виђење
Ненадним одласком душу оборило
У дубоку тугу и страшно црнило
Тражим да говором ублажим цвилење.
Бол је мој оправдан да дира стијење;
То знаш тек ти срца мога света сило;
Јер ми срцу није другог л'јека било
Против опачина, што трују живљење.
И њега ми, смрти, твоја рука оте:
А ти, сретна земљо, те лијепо, драго
Лице гледаш, скриваш, грлиш из потаје,
Што ме неутјешна, слијепа од гроте
Пушташ, кад већ слатко, љубавно и благо
Сунце мојих очи више ми не сјаје?

IV.

Рајска душо, ти се често врћеш к мени
Твојима очима, што смрт не угаси
Него изнад очи смртнијех украси,
Да утјешиш мојих тужних ноћи сјени,
Како ми је мило, што ми вид жуђени
Укажеш, те сијну моји црни часи;
Тада ми се чини к'о уза-ме да си
Куд су били наши станци омиљени.
Куда сам те пјев'о толико година,
Сад те, к'о што видиш, плачем, или боље
Плачем, што ме деси оваква судбина.
Само један лијек налазе ми боље,
Што те познам, кад се повратиш: хаљина,
Ход, глас исти, лице ето исте воље!

V.

Смрти, најљепшу си угасила зену,
И најљепше лице на земљи попила,
Најкрасније свезе ти си одрјешила
Пламеном врлина душу ражежену;
И мене мислила свег' добра у трену:
Најслађу р'јеч муком вјечнијем залила,
А тешким јауком мене испунила:
Што чујем и видим боли срце стјену.
Али ми се мила наврће да блажи
Силну тугу — њу ми води милост, вјера;
И друге помоћи и нећу овђека.
Ах, када бих мог'о казат' оне дражи
Све, што из ње сјају, љубављу бих звјера
Запио, камо ли не бих срца мека.

VI.

Мис'о ј' тако брза, а кратки трenуци
Што враћају мени опет моју милу.
Да лијек не блажи веље туге силу,
Нит' ми, док је гледам, множи муке муци.
Љубав, што ме држи спућена у руци
Дркће, када види души ми у крилу
Свеђер тако њежну моју б'јелу вилу —
Благи јој погледи, а слађахни звуци.
К'о госпођа, гордо дође, у своје дворе
Па гони из срца мраком испуњена
Својим ведрим челом црне мисли моје.
Душа, што не може свјетлости то море
Поднијет' уздише: облагосовљена
Ура, кад ми свану лијепе очи твоје!

Т.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео

СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Наставак.)

Мајор је често признавао, да му је један од најужаснијих тренута онај, када је између првог и другог чина у Отелу у кнежевску ложу ступио. Беше му, као да је он сам неверник, као да је он тај, који јој срце раздире. Мисао беше му несносна, да њу безазлену, сретну, пуну наде пред собом гледа, па ипак да зна, каква ју несрећа чека. Он ступи унутра; погледи њезини предусретоше га одмах, та она је често на врата погледала. Нестрпељиво окрене главу од једног принца и два генерала, који јој се хтедоше приближити, махне руком на мајора; „ето нам даље нашег Отела!“ рече, „зар се ви не осећате сретним? — али *једног*, који нам Отела извојева, не видим,“ шапуташе лакше и лако порумени; „гроф је сигурно иза кулисе, да би му се ја што топлије захвалила, ако све што лепше испадне?“

„Извините, ваша светлост,“ одговори мајор тешком муком, „гроф моли, да га извините, он је изненада на неколико дана отпутовао.“

Софија пребледи. „Отпутовао, дакле није у опери? Зар су му тако хитни послови? О, то је сигурно шала, што обојица са мном збијате,“ повиче, „мислите ви, да ће он тако брзо отићи, а да се не опрости? Не, не, то ће бити каква лепа шала. Сада тек знам, од куд добих данас једно писамце.“

Мајор се уплаши тако, да се морао за најближу столицу придржати, да не падне.“ „Писамце?“ запита дрхћућим гласом, грозна слутња се пробуди у њему.

„Јест, лепо писамце,“ рече она, и из-

вуче крај хартије испод широке златне наруквице, што јој лепу руку обухваташе. „Писамце, које су ми тако тајанствено предали. Ја вам видим из очију, да сте и ви у ту ствар умешани. Још нисам добила прилике да га отворим, јер такову шалу не треба са свим јавно збијати, али чим у своју собу одем —“

„Ваша светлост! Молим вас за име божије, дајте ми то писмо,“ рече мајор ужасном муком, „та то не гласи вами, са свим је у неправе руке доспело.“

„Тако? тим боље; не дам га ни за цео свет, то ми мора у неколико тајне извесних особа открити! То је извесно, да је за госпођу; али то је лепо, што је баш у моје руке допало.“

Мајор хтеде још једном да моли, да преклиње, али принц метпе своју главу међу њихове, оба генерала упадоше са силним питањима и новостима унутра, он се морао натраг повући. Ужасним мукама у души врати се у своју ложу, покрије очи рукама, да не види несретницу, па ипак је поново морао да је гледа, морао је поново муку од страха, извесност скоре несреће својим очима гледати.

Алем-камење на њеној наруквици просипаше хиљадама боја, његови зраци падоше и на њега, они му продреше као стреле у срце. „О, какву несрећу покрива то алем-камење! Док у својој соби везу отвори, зар не ће отворити двери гнусна злодела? Њено било бије о те кобне ретке, као што јој срце за љубавником бије; хоће ли тада мировати, док печат раскине и невини јој поглед на ужасну вест падне?“

Дездемона удешаваше своју арфу; њени тужни звуци разлегаху се тихо по дворани, она поче певати, певаше — своју последњу песму. Како чудновато, како силно запимаше ти тужни звуци свако срце; тако проста, тако детињска је та песма, па ипак тако висока, трагична значаја! Чисто те спопадне неки немир и осећаш се стешњеним, чисто слутиш, каква ју ужасна судба чека, чисто чујеш убицу, где се крадом довлачи, осећаш, где се непромењљива сила судбе приближује, она је окружи, као тмина смрти. Она то и не слути; мило, безазлено, као какво слатко детенце седи покрај арфе, само у милим звуцима песме јој дрхташе жалост, у томе пуном, милом срцу, за које је мач већ истргнут. Она тихо поздравља у даљини онога, који ће ју уништити; она га призива у своја наручја, он ће доћи — да ју убије; она се моли за њега, Дездемона благосиља њега — који ће јој смрт задати.

Мајор је гледао пола на певачицу, пола на Софију. Она је слушала тужно своју милу песму, суза јој заблиста у оку, она и незнајући оплакиваше своју *сопствену судбу*, звуци арфе умукоше, Софија погледа замишљено пре-да-се. „Док једном умрем, нека ми то буде самртна песма;“ звучаше у ушима мајоревим. „Заиста, она је истину рекла,“ рече у себи, „то беше самртна песма њене среће.“ Отело ступи на позорницу. Софија више није обраћала пажње на оперу, она погледа доле на своју наруквицу, играше се њоме; весео осмејак разагна јој тугу, поглед јој паде на ложу мајореву, он пун страха погледа на њу, — свемогући боже, она извуче злокобну хартију и сакрије ју у своју мараму — учини му се као да је видео, како је тајно раскинула печат, — очајнички појури из своје ложе кроз ходник. Ни сам није знао зашто, нешто га је неодољивом силом гонило према кнежевској ложи, још је само неколико корачаја од ње удаљен, — тада зачу неки шушањ у дворани, служитељи и дворкиње појуре брзо у ложу покрај њега, нека ужасна слутња му рече, шта то значи, он запита, и они му одговорише: „Принцеза Софија је изненада у несвест пала!“

IX.

Сетно, боним срцем сеђаше мајор Ларун неколико дана после тог догађаја у својој соби. Чело је покрио рукама, лице му беше бледо, очи у пола склопљене, тај иначе снажан човек угушио је по коју сузу, која му се пdefault
поткрасти хтела. Он је размишљао о ужасном удесу, у чију мрежу је и њега случај увукао; он је видео те фине кончиће, који се невиђено грозно уза-њ приљубише; видео је, како се мрежа

и даље снује, која обави несретно срце својим двоструким концима. Неодољива огорченост беше са том успоменом помешана; његов стари другар, сјајан алемкамен на обзору поштења, такп ваљан војник, а сада поста несретником, који је на своју част заборавио, који је свом снагом љубави дете, које је тек девицом постало, залудио! У тим мислима му изађе слика тог патника анђела, грозио се од догађаја, кога је сваки час очекивао. Једна одлична госпођа, наддворкиња принцезе Софије, дала га је к себи ово по подне звати. Она му изјави, не тајећи ништа, да је Софија тешко оболела, да лечници немају наде, да ће оздравити, јер веле, да су јој живци јако потресени. Даље му је казала, да јој је принцеза *све* открила, она јој не оћута ни речи од тога казни достојног односаја, она зна, да је у престоници само *један* човек, који је онога грофа Зроњевског изближе познавао, а то је барон Ларун. Са страхом, нежно, очајнички жели несретница, да с њиме на само говори. Наддворкиња је добро знала, да је то против прописа етикеције, али, када је погледала бедно дете, које је само још то на земљи хтело да изврши, усудила се, да прекорачи те границе и предложи мајору, да до вече уз њену пратњу к болесници оде.

Мајор не одговори да неће. Он је знао, да јој никакве утехе дати не може, али је осећао, да ће јој после његова саопћења туга много лакша бити.

Али шта јој је знао казати? Зар се није требао бојати, док ју погледа, да ће ју још несретнијом учинити. Још беше замишљен, када му би јављено, да га очекују; стара наддворкиња сеђаше у коли пред кућом; ћутке седне поред ње.

„Врло ћете принцезу у рђавом стању наћи," рече ова госпођа сузним очима, „ја сам сву наду изгубила. Не могу да мислим, да ће јој то можда спасоносно бити, ако се с вами, господине бароне, разговори. Ако јој не можете дати никакве утехе, онда ће нам се њен живот угаснути, као лампа, у којој више нема зејтина да би свој плам подрањивала; ако хоћете да се утеши, да живи у нади, онда у њеним садањим околностима радије бих желела, да умре, него да својој кући срамоте нанесе."

„Дакле ћу јој ја смрти донети," рече мајор жалосним осмејом; — — „зна ли ко у породици за ту историју? Шта мисле о болести?"

„Као што вам рекох, господине бароне; породица, двор и цела варош ништа друго не знају, него то, да се разхладити морала; шта више, будале закључују, да је то усљед Отела, и да ће због њега умрети. Што нас двоје знамо, није никоме више познато; има неколико госпођа, које су слутиле на то, али за извесно нису знале."

„Па ипак ја се бојим," рече мајор, и продирући упре свој поглед на госпођу, „ја се бојим, да ће она умрети усљед кобног злочина. О њеном односају с грофом се сумњало, уходило, и најпосле дознало; зато су гледали, да их ма на који начин раставе, дознали су за односаје грофове." —

„Мислите ви?" рече наддворкиња пребледив и дрхћућим уснама, ма да је узалуд хтела да издржи поглед мајорев.

„Дознали су за те односаје," настави мајор даље; „гледали су, да га одавде уклоне, и запрете му, да ће принцези до знања ставити, да је ожењен. Довде план не беше рђав; са таквим неваљалцем је требало тако поступати. Али они су и даље ишли: хтедоше и несретну девојку брзо од те љубави да излече, саопћише јој тајну грофову, мишљаху, да ће она све то за једну ноћ заборавити. Али нису на то помишљали, да то није срце драгонско, већ једног нежног детета, које ће под тим ударем подлећи морати."

„Молим вас, помислите," одговори наддворкиња пређашном хладнокрвношћу, али погледом што боде, — „да је то *нежно дете* једна принцеза кнежевска рода, да је васпитана, да достојанствено такове односаје презире. Па ако је заиста то тако, као што ми рекосте, онда им ја одобравам, што су то чинили, јер они су заиста вешто оперирали —"

„Они су свој циљ постигли, она ће умрети;“ упадне јој мајор у реч.

„Ја да сам свој циљ постигла? господине, молим —“

„Ви?“ рече Ларун равнодушно; о вами, милостива госпођо, нисам говорио, ја сам казао: они, који су на томе деловали, они, који су оперирали.“

Стара госпођа грискаше усне и ућута. После неколико тренутака беху код капије од палате. Један стари служитељ их је водио кроз читав лавиринт ходника и степеница. На послетку доспу у шире ходнике, а тако и осветлење беше елегантније, мајор примети, да су доспели у одељ двора, где се станује. Старац им покаже једна врата. Пут је сада водио кроз више одаја у дворану, који је спадао у оделење принцезино, где му наддворкиња пришапну, да за неко време на једну фотељу седне и причека, док га не позове. Она четврт часа, док се ова није вратила, учини му се ужасно дугачка. Напослетку дође и рече му, да ће по изричној вољи болесничној он сам с њоме бити; она пак да ће као Dame d' honeur код врата сести, где неће ништа чути моћи, ако се јасно не узговори. У осталом није му слободно дуже остати од четврти часа. Мајор уђе унутра. Дивна дворана са блескавим намештајем и златним посуђем, богат украс на засторима, шарене боје на турском ћилиму учинише непријатан утисак на њега, његов дух неће да види где је несретно срце, бóно тело препетом достојанства окружено. Па како велика беше противност између тог сјаја и тога нежног, милог детета, које је у простом, белом оделу на велелепној отомани лежало.

(Свршиће се.)

НЕКОЛИКО СЛИКА ИЗ ДРУШТВЕНОГ ЖИВОТА У КИТАЈАЦА.

ЕТНОГРАФСКА ЦРТИЦА.

Јевропски путници, који су обилазећи далеке крајеве познатога света, пролазили су и кроз Хину, кроз ову „небесну државу многобројних Китајаца,“ излажу своја искуства и то све у новијем и новијем облику. Дакле оно искуство, што га тек површно посматрањем стекоше у појединим крајевима овог големог царства. А то чињаху у намери, да и остали свет упознају са оним, што као нешто ново чуше или видеше. Па поред свега тога, што је такових путника врло много било, и што је сваки нове и нове, необичне податке о животу Китајаца доносио и радозналом свету их приказивао, ипак ови не беху са свим основани на стварном, дубоком и озбиљном научном истраживању. И имамо приметити, да је врло мало таковних, који би се у дубље посматрање Китајаца и њиховог друштвеног живота у свима слојевима и у свима односима њиховим упуштали: те да би о томе, тако рећи, исцрпљен извештај дали о свему, што би јевропску публику интересовало, дакле им је ипак нешто умакло њиховом критичком оку. Трговци и прометници наставивши се у појединим за странце опредељеним предграђима неких већих приморских градова: као *Кантона, Хонконг, Шанг-хај* и т. д. одржаваху и надаље свој јевропски начин живота, ширећи своју новчану трговину, чега ради су и отишли тамо, да омаловажајући њихову пуку светину, цеде и сисају из ње мучно стечену зараду њезину.

Мало је таковних, који би време своје посветили темељитом изучавању китајског језика и њихове литературе; него ови задовољише се са оно мало површна знања, и то само за то, да би могли одржати трговачки саобраћај са најнижим слојевима грађанства, међу којим живеше. И зацело да би престала у Китајаца осведочена мржња и антипатија према јевропским варварима, кад би Јевропљани, бар већи део њих, са поверљивијим и пријатељским смеровима ступали међу вредне Китајце.

Не давно изашла је у Лондону једна књига, чији је писац, користећи се већ и својим положајем, овај други пут изабрао, да би из ближе и темељитије познао Китајце и њихове друштвене односаје и кућевне прилике.

Свећеник Греј, парох кантонских Енглеза, био је у таковим повољним приликама, да је могао положајем својим прибавити себи богата искуства о китајском народу у свима сталежима његовим и то више, него икоји други путник. Разумевао је добро китајски језик у свима појединостима његовим. Живео је у врло пријатељским и интимним одношајима са многим породицама китајским, како највиших, тако и нижих класа. Па су зато и волели и поштовали њега и сву породицу његову. Књигу ту, што нам тако верну и истиниту слику китајског јавног живота и рада даје, написала је нежна рука женска — супруга свећеника Греја. Она као жена, имала је још више прилике, да се убеди о начину живота, обичајима китајских женскиња, што је њој, као тако омиљеној другарици и оштроумној туђинци, сасвим приступачно и могуће било.

Јевропљани, који у Кантони живе, станују на једном омањем острву, које лежи близу обале, и та колонија зове се *Шамин*. Греј и његова попадија сваки дан су долазили у варош и ту се из ближе упознавали са свима околностима, са којима се сусретаху, док најзад не раширише на далеко круг свога познанства у овој великој приморској и трговачкој вароши.

Превозне чунове, који обдржаваху саобраћај између Кантоне и острва, возе обично у извесним униформама обучене женскиње. Не мало се дивила овоме бистроумна попадија. Веслачице обучене су у простране чакшире, које допиру до колена, а горњи део тела покривају са неким тавно плавим вуненим џубетом; а приличном вештином умеју и косу на глави да наместе. Ове, ако и доиста сиромашне женске (јер већином од тога живе) носе драгоцене минђуше и велике, драгим камењем искићене пређице на пасевима својим и друге разне женске украсе.

У вароши самој има силесија улица, које су преко мере узане и криве, тако, да се човек у њима може врло тешко да оријентира. Улице су тако уређене, да се поједина роба само у извесним улицама набавити може. Куће су таковим улицама све шарене од разнобојних и цифрастих дућанских натписа. Овај обичај јако цвета код кантонских трговаца. Као што мало час споменусмо, не само да су им улице стиснуте и узацке, него су тај ципилук задржали и при опредељавању појединих просторија у вароши, тако, да кад би човек варош са какве високе куле гледао, тешко би могао угледати сокака, просторја или трга. И чисто би држао, као да кровови од кућа један уз другог прилубљени стоје, чини се дакле гледаоцу, као да је сва варош у једно састављеним кровом покривена.

Осим сувоземних варошких улица, које сада споменусмо, има у Кантони и такозваних водених улица или предграђа на води, у коме преко 300.000 душа станује. Становници овог дела су непрестано на води и куће су им на води утврђене или на дерегљама подигнуте и у одмерени ред стављене тако, да свака дерегља или кућа на овој има своје одређено место. И неколико таковых упоред стављених обиталишта чине једну страну улице и т. д. Ово водено предграђе или боље рећи, саставни део вароши, лежи на реци *Ши-кијанг*, која под Кантоном у море утиче. Становници воденога дела вароши Кантоне имају сасвим други начин живота, т. ј. морају се прилагођавати воденим околностима и оним приликама, у којима се налазе. Сувоземни становници вароши сматрају се нешто бољима од ових на води, те зато их чисто са презрењем и иронички називају, а особито њихове жене „*воденим кокошкама.*“ На дерегљама рађају се, одрасту и расплођују. Међу њима је ретко, да когод дочека дубоку старост у нашем смислу. На води се жене и удају, и што је значајно, само између себе, па ту дочекују старост своју. По три и више генерација станује и живи на таковој „нојевој барци.“ И у Хини као у опће на истоку ићи на пазар, није мала ствар. Пре свега, вели се у књизи попадије Греј, дужност је свакога купца, кад у болту ступи, трговца са дивљивим знаком дубоког поштовања поздравити, што се у томе састоји, да се снисходително и са неким страхопоштовањем поклони и песнице над главом у вис три пута дигне. На што трговац са особитом учтивошћу посади купца на столицу и у знак гостољубља понуди купца обично са једном шољом теја. И тек после ових узајамних знакова етикеције, каже дотичан, шта му је нужно и чега ради

је дошао, на што трговац донесе захтевану робу и по обичају дуплу јој цену стави. Погодба наравно врло дуго траје, што се и може очекивати једно с тога, што се купцу баш не хити, нити ће га тако комотизирајући ноге заболети; а друго, ово се разјаснити може и из урођенога флегматичног темперамента у Китајаца.

Но морамо приметити после реченога и то, да се таково „предходно алудашче“ не односи баш на сваког и најпростијег купца.*)

Куће имућнијих Китајаца велике су и простране, ако и нису здраво високе. У таковој једној кући станују више сродних породица, и по више огранака чине једну породицу. Овакав начин друштвеног живота даје се разјаснити тиме, што су Китајци народ задахнут патријархалним начелима и тога се строго и конзеквентно држе у свима слојевима друштва. Куће су им пуне ходника, а дворишта украшена красним вртовима, цветњацима. Не опажа се, да су у собним намештајима јако раскошни, шта више покућство и намештаји код наших сталежа су сасвим прости, а доста их и немају никаквих.

Ретко је видети, да који Китајац оправља и репарира своју кућу. У томе су јако запуштени и немарни. Чекају, да се сама сруши и тада радије на место старе нову праве, него да трошну поправљају. Приметило се, да је ова немарност битна својина китајског грађана и да је то насљедна болест, која прелази са оца на сина, са генерације на генерацију.

Клима је у приморским пределима око Кантоне нездрава и влагом препуна. Од епидемичних болести много пате, а не мање им непрелике наносе бели мрави. Неке имућније породице држе у кући својој по једног служитеља, који ће само влагу са собних предмета брисати и беле мрави тамапити.

*) Но налази се и овде код нас, у тобожо цивилизованој и просвећеној државни, такових трговаца, који под видом неког тобожњег поштовања, почасте каквог маснореброг газду (кад овај долази својој снаси „руво“ да купује) чашицом ракије, али у тврдој нади, да ће ју он скупо платити. (Па још ако је на „веру!“) Прор.

Китајци су љубитељи тица певачица, најмилија им је тица шева. И сами сиромашци не жале новац издавати за шеве и друге певачице. Њихове шеве су лепше, веће од наших и брзо их науче имитирати разне гласове и песме; па према томе им и цена расте. О великој светковини, коју приређују сваке године у *спомен њиховим боговима,* носе Китајци те изучене шеве своје у цркву у току од три дана, једно за другим, и то у вече у цркви их у кавезима по неколико часова оставе, да с њима заједно прослављају бога. Попадија Греј присуствовала је једном у таковој свечаној прилици. Црква је осветљена са небројеним свећницима, на што тичице у глас из све снаге и са највећом раздраганошћу певају и читаву грају дигну. И чисто изгледа, као да би хтела једна другу да ућутка. Бурна овација ових невиних тичица не сматра се само за прославу бога, него и сваки Китајац очекује отуда, да ће му тичица његова измолити благослов од бога.

Није ово једина светковина у Хини. Остале светковине њихове обављају са већином у зору, око 4 сахата; јер Китајци живе у том уверењу, да су добри духови тада најблаготворнији, а и идоли њихови у то доба боље саслушавају молитве њихове. Цркава имају много, које су опредељене за разне цели. Тако најинтересантнији призор даје она црква, што је опредељена за унесрећене жене, које имају рђаве мужеве. Жене изрежу од папира облик човечији и као покајника стављају га пред олтар, али стрмоглавце једно из освете а друго да покажу, како му је и срце спрам своје жене поремећено.

Већ одавна је познато, да китајске жене уобичајише упаказити ноге своје женске деце. И за највећи стид и срамоту сматрају пред странцем показати своју ногу. Писатељка књиге вели да тај нечовечни обичај полако исчезава и у одличнијим породицама излази из моде. Ових радикалаца наравно за сада још врло мало има; али по уверевању попадије Грејовице уништи ће се са свим та прастара навика.

(Свршиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Дедал и Икар.

Дедал је био родом из Атине, син Метијонов, а праунук Ерехтеја, краља Атинскога. Био је Дедал највећи вештак тада, неимар, кипар и вајар. По свом се свету дивили вештини његовој, а за кипове му се говорило, да живе, ходе и виде, као и живи створови. Код старијих вештака биле су очи у кипова заклопљене а руке нису биле од тела растављене; Дедал је први својим киповима начинио отворене очи и усавршио их. Но колико је био вешт, толико је био и сујетан, па није марио, да се још други ко вештином прослави; то га је дотерало до злочина и бацило у беду и невољу. Имао је нећака једног, звао се Талос; тога је учио вештини својој а ђак је показивао више дара од ујака и учитеља свога. Још као деран изумео је Талос лончарско коло; нашао је једаред на вилицу од змије, па њоме као тестером каквом просекао дашчицу једну; после је то оруђе покушао да начини од гвожђа, те је тако изумео тестеру. Па тако је без помоћи учитељеве изумео још сила таквог вештачког оруђа, и тиме себи славе стекао. Дедал се побоји, е ће му се ђак већма прославити од учитеља свога, па од тешке зависти из потаје убије дерана — сруши га са града Минервиног. Кад га је закопавао, ухвате га, а он се онда изговори, да змију закопава. Ипак га ареопагу (суду) оптуже, да је убио човека, па нађу, да је крив. Дедал онда побегне, па стане лутати по Атици, док најпосле не оде на острво Крету. Ту га лепо дочека краљ Минос, спријатељи се с њим, па га је као славног вештака здраво ценио. У Миноса је било ужасно неко чудовиште, Минотаурос, пола човек, пола бик, глава и плећа као у бика, а остало као у човека. Минос замоли Дедала, да сагради за чудовиште то заклон какав, камо да га склони испред света. Дедал се довије, па у ту сврху сагради Лавиринт; у здању том било је сила ходника, који се један у друго увијали као но што кривуда Меандар, река у Фригији. Та река ни сама не зна, камо тече, час те""ред час опет натраг, па сама својим валима на супрот иде. Кад је здање било готово, па Дедал га прегледао, и сам је једва нашао излаз, тако је замршено чудо био саградио. Усред Лавиринта тога био је Минотаурос, а ранили су га са седморо момака и седморо девојака, што их је по старом уговору Атина морала слати сваких девет година краљу на Крету.

Међутим је мало по мало додијало Дедалу изгнанство ван милога завичаја, па га је мучило, да мора цео живот свој провести на пустом острву код тиранина краља, који ни пријатељима својим не верује. Мислио је мисли свакојаке, како само да се избави. Дуго је мислио и мислио, па најпосле сав радостан кликне: „Довио сам се; нека ми Минос не да ни морем ни сувим, остаје ми опет ваздух: баш је Минос силан, па опет не може господарити над ваздухом. Кроз ваздух ћу побећи!“ Како рекао, тако је и било. Умом својим бистрим надвладао је природу. Узме тичије перје, па га поређа тако, да је доле било најмање, па онда све веће за већим, као да је перје само од себе тако израсло. Перје то веже у среди концем, а доле га слепи воском. Кад га је слепио, савије га мало. те је тако изгледало сасвим као крила Имао је Дедал синчића једног, звао се Икар. Дере је стајало уз оца, па радознало брљало детињским својим рукама у посао очин; час је хватао перје, што га је ветрић кретао, а час је опет гњечио восак међу прстима. Отац је само ћутао, па се смешио, како се дере у посао задало. Кад је сасвим зготовио крила, удеси их себи, па се као чила тица дигне у вис. Слети онда доле, па научи и нејаког сина свог, како треба летити; и за њега је био начинио мала крила. „Ни бриге те, синко, само средом лети,“ говорио је; „јер ако сувише ниско летиш, додирнуће ти крила воду морску, отештале од влаге, па те одвући у море; а ако се опет сувише високо дигнеш, можеш здраво близу доћи сунцу, па ти се могу крила запалити. Држи се само средине између воде и сунца; лети само све једнако за мном.“ Тако је Дедал поучио сина свог, па му онда привезао крила. Дрхтала је старцу

рука а врела суза канула му је на руку. Загрлио је онда сина свог, па га пољубио, а није знао, да је то последњи пут.

Обоје се тада дигоше на крили у вис Отац је летио први, а све се освртао као но тица, кад први пут младе своје изводи из гњезда. Лагано је крили махао, да син научи како треба. Спочетка је све добро било. Већ су прешли били острва Самос, Делос и Парос. Преко многе су још земље прелетили, а наједаред се Икар од оца свог окрене, па полети на више. Видио је, да се то лепо лети, па к'о вели, зашто не би и мало више. Али га достиже оно, што му је отац био прорекао. Снажни зраци сунчани отопише восак, па пре но што је Икар и приметио, одлепе се крила. па с обе стране са леђа спадну. Још је веслао несрећни дерап и махао рукама, али се није имао о што држати, те се наједаред сруши у дубљину. На усти му је било име очино, да га позове у помоћ; али није га могао ни изговорити, а већ су га плави воли морски прогутали. Дедал се није престајао час по осртати на сина свог, али се ово тако на један мах збило, да је на једаред приметио, е му нема сина. „Икаре, Икаре!" викао је ван себе по ваздуху. „Где си, где ли ћу те наћи?" Најпосле погледа и у дубљину. По мору је пливало перје. Спусти се тада Дедал, скине са себе крила, па стане у очајању лутати по обали, док вали морски не допљускаше лешину несрећнога дерана. Тако се осветила смрт Талосова. Јадни отац пође да сарани сина. Место то, камо се спустио, било је острво; ту сарани Икара, а острво се то по томе назвало Икарија.

Кад је Дедал сина сахранио, оде са тог острва на велико острво Сицилију. Ту је владао краљ Кокал. Као но негда Минос на Крети, тако га овај краљ лепо дочека. Вештини његовој нису могли становници доста да се начуде. Још су дуго показивали језеро једно, што га је Дедал ископао; из језера тог изливала се широка једна река у оближње море. На најстрменитијем стењу саградио је град, па начинио тако уску и вештачки извијену стазу. да је доста било само три човека, да град одбране. У тај чврсти град смести краљ Кокал своје благо. Трећи рукотвор Дедалов на острву Сицилији била је дубока једна пећина. У њу је тако вешто довео пару подземне ватре, да се у пештери тој дало седити као у загрејаној соби — а дотле је ту ужасна влага била. Кад би човек дуже у пештери тој седио, пробио би га благодатан зној а не би му за то врућина била несносна. И Венерин храм на предгорју Ериксу проширио је Дедал, те посветио богињи златну једну ћелију с медом врло вешто израђену; сасвим је личила правом саћу.

У то дозна краљ Минос са Крете, да је Дедал побегао у Сицилију, па намери, да пође нањ с великом војском. Спреми ти он силне лађе, па отплови са Крете у Агригент. Ту изведе своју војску на суво, па изашље посланике краљу Кокалу, да ишту од њега бегунца. Али се Кокал здраво ражљутио на тај захтев странога тиранина, те стао измишљати начин, како да му главе дође. Начини се као да сасвим пристаје уз намере Миносове, обећа му, да ће га у свему послушати, па га у ту сврху позове на договор. Минос дође а Кокал га пријатељски дочека. Понуди му да се мало окупа у врућој води, те да се опорави од пута. Дедал седне у каду, да се окупа, а Кокал је дотле ложио испод каде, док се Минос није угушио у кључалој води. Лешину даде Кокал Крећанима, што су дошли били са Миносом, па им слаже, да им је краљ у купци исклизнуо, те пао у кључалу воду. Крећани онда сахране сјајно краља свога код Агригента и саграде над његовим гробом отворен храм богињи Афродити. Дедал је све једнако остао у милости код краља Кокала; изобразио је многе славне вештаке, те засновао вештину своју на Сицилији. Али срећан није нигде више био иза смрти сина свога Икара; рукотворима својим усрећио је земљу, у коју је пребегао, а сам је дотле проживио тужно и жалосно. Умр'о је на острву Сицилији, па ту су га и сахранили.

Г.

ЛИСТАК.

БИСЕР И ДРАГО КАМЕЊЕ.

Драги камен, дијамант! Већ и на саму реч ову задрхће женско срце у грудима. Ову прекомерну вредност дала је томе камену — који у ствари није ништа друго, до ли кристалисан комадић угља — мода, ћуд, уображеност и жеља за сјајношћу у одликовању. Дијаманат је истина најтврђа ствар на свету, али га ватра ипак уништава, јер је — угаљ. Има ли згодније слике и прилике ништавости земаљских величина! Најважније су врсте дијаманта: безбојни, ружичасти, наранџасти, жути, зелени, плави, чађави и црнкасти дијаманат. Најдрагоценији су наравно безбојни, чисто бели дијаманти, а и онима, што су бојадисани, боја је врло слаба. Најпре су дијаманти виђени у источној Индији; онамо су донесени из краљевина Висапура и Голконде и са острва Борнеа. Од како је откривен нови свет нашао се дијаманат и у Бразилији, нарочито у дистрикту Серодо-Фрио, који се с тога зове дијамантски дистрикт. У новије доба налази се дијаманат и у јужној Африци, као што то описује путник Карло Маух.

Вештину, дијаманте углачавати, „шлифовати," изумео је истом г. 1456 неки Луј од Бергуема; дотле се носио онако, као што је нађен. Први, који је имао „шлифован" дијаманат, беше Карло дрски, бургундски херцог, но он је тај драги камен као и остале адиђаре и све, што је имао уз-а се од вредности, изгубио у битци код Нансије, кад је оно погинуо. Један војник нашао је ту светлуцаву грудицу и прода ју будзашто — веле за једну форинту — неком свештенику. Путујући од руке до руке дође дијаманат тај у руке Сансију, по коме се и назове Сансијев дијаманат. Има облик крушке и тежак је 53½ карата. Вредност драгих камења одређује се по тежини им, но кад који камен пређе 20 карата, онда нема више таксе, него се продаје по погодби и по ванредно скупе новце. У португалској краљевској благајници има један дијаманат, који је скоро 31 грам тежак; а дијаманат, што носи име „владалац" или „Пит" (и што га је енглески државник Пит продао херцогу орлеанском) тежи 30 грама, и процењен је на шест милијона франака. Но ни један се од ових каменова не даје успоредити са „Орловом," који је сада у рускога цара. „Орлов" је тежак 93 карата и имао је занимљиву судбину, док није дошао у руску царску благајницу.

Године 1748 увуче се неки француски војник, по имену Бреманд, ноћу у цркву у Пондишеру. Опази неку светлуцаву ствар. То је било око бога Браме, а начињено од дијаманта. За час тили открња Бреманд то око и умакне. Сутра дан опазе Брамини са ужасом, да им је бог лишен очњег вида, но све тражење беше узалудно; крадљивца не могоше наћи, а овај се преоблачио у разна одела, док није умакао у Енглеску. Ту потражи војник тај коме да прода скупоцену ту ствар и наиђе на некога Чивутина, који му даде за њу 50 000 франака, а одмах ју прода за 4.500 фунти стерлинга (120.500 франака). Нови купац је ћутао неко време, док се није ствар мало заборавила. Након много година обрати се овај купац, који је добро умео да цени вредност тога драгог камена, јединоме владаоцу, који је такав адиђар био у стању да купи, а то је била царица руска, Катарина.

Он дакле оде у Петроград да јој покаже чудо; царица беше усхићена, но не могаше се ипак наканити да да 92 милијона франака за угађање своме ћефу. Једва се г. 1775 погоде у Амстердаму, и то за 13 милијона франака и да продавац добије орден, титулу и неку вечиту ренту. Тиме се свршило „путешествије" ока Браминог и сада је на орлу на скиптру руском. Још је скупоценији дијаманат, него „Орлов," други неки алем-камен, кох-и-ноор, т. ј. брег светлости, што је г. 1850 донесен из Индије у Енглеску, те је на Лондонској светској изложби парадирао. Овај је драги камен нађен пре три столећа у рудокопњама од Голконде и сада је украс у красној марами на врату, што ју краљица Викторија само свечаним приликама носи. Нај-

пре је био кох-и-ноор у царској благајници у Делхи, где га је 2. новембра 1655 путник Таверније смео узети у руку и мерити.

Три су свештеника чували благо ово и гледаоци су смели само у њиховом присуству камен овај посматрати, јер сваки је од њих тројице имао по један кључ од ковчежића, у коме је камен био, и ковчежић се само онда могао да отвори, кад се сва три кључа у исто време у кључаоницама врте. До г. 1739 био је тај камен у Делхи, а отуда је после навале Надир-шаха однесен у Мазбед, а после других побуна у Кабул, па онда у Лахору. Одавде буде однесен у Енглеску, да умножи благо британске круне. Тај „брег светлости“ највећи је од до сада познатих дијаманата на свету. „Нешлифован“ је био тежак 800 карата, но невештином вештаковом, коме је ради углађивања поверен, смањила му се тежина на 279 карата. По величини и облику налик је на кокошије јаје; цену му је тешко одредити, но према садањим ценама може се рачунати на 150 милијона франака.

Има још један славан дијамант, који је истом пре тридесет и неколико година донесен у Европу. Историја му је дакле још нова. Нека сирота црница нашла га је у рудокопњи некој и однесе га својој господарици и приповеди јој, како је сретна била и то нашла. Господарица јој захвали и однесе драги камен своме мужу, који јој у награду поклони слободу.

А сад коју реч о *бисеру*. Овај дивни украс, што га жене и девојке тако воле, врло је ниског порекла. Бисер управо рећи није ништа друго, него болесна лучевина неких врста од шкољака. Животиња, што је у шкољци, кад се разболе, излучује неку влагу, која се стврдне у бешичицу, која се прелева у разне боје, и што је јача болест у животиње, тим су крупнија зрна бисерова. Највећи су бисери у индијскоме мору, у перзијском заливу и на мехиканским обалама. Речни бисер никад није тако драгоцен као источни или морски.

Тако пишу једне американске новине о бисеру и драгом камену.

КЊИЖЕВНОСТ.

Певанија Змај-Јована Јовановића. Свеска осма. У Новом Саду, српска штампарија Др. Свет. Милетића. 1881. 4-ина, стр. 449—512. Цена 65 односно 40 новч. —

Изишла је након девет месеци једва једном давно очекивана осма свеска „Певаније“ нашега Змаја. Издавачи правдају прекид у излажењу немаром у бившој „Задружној штампарији,“ и дају публици уверење, да ће заостале свеске овога монументалнога дела изићи сада брзо једна за другом.

У овој свесци се завршује поема „Отма Мурањ града.“ Као одељак XIV. штампана је песникова шаљива игра „Шаран,“ а као одељак XV. приповетка „Видосава Бранковића.“ То је све, што је редакција нашла за добро, да од производа, што их је песник писао невезаним слогом или у прози, уврсти у „Певанију.“ Није нам па ино, но морамо да признамо, да нам је криво, што је тако урађено. Не видимо разлога, за што је редакција мимоишла песникове приповетке: „Славујев до“ и „Наш Љубомир.“ Кад и оне имају своје сталне поетске вредности и обележавају једну фазу у развитку песниковом. Јака карактеристика песникова лежи и у многим његовим хумористичким саставцима, које смо као чланке и предавања читали и у њима уживали, када су излазили у „Змају,“ „Жижи“ и „Стармалом.“ И од отога ваљало је одабрати, што је једрије и од трајне вредности. Овако ће остати зар једној другој редакцији, да у суплементарном издању прибере још многу песму и чланке у прози, што су изостављени из „Певаније.“ У наставцима одељку II. и IV. прибира редакција најновије песме Змајеве, а наклада обриче, да ће у „Певанију“ ући све, што је песник спевао до најновијих дана.

Штампа је чиста и угледна; чини нам се, да су слова сасвим нова. — В —

Рањен ђак. Историски роман. Написао Жив. Матић. Београд. Штампарија задруге штампарских раденика 1881. Цена 2 динара.

(СВРШЕТАК.)

Не можемо прећутати а да не споменемо коју из оне приче на стр. 42, где професор Вигор пита Жолифета, по каквој методи он учи? Жолифет њему одговори, да он сваки предмет само прочита по једанпут, па све зна. Учитељ му прочита из једне књиге 7—8 листи, а Жолифет му одмах све то на памет каже. Мислим, да овоме не треба коментара, нека читалац и сам суди.

Гадне су и оне слике на стр. 46 и 47. где писац прича, како се побунили ђаци. Па шта је тиме хтео писац да каже? Таких догађаја треба да се стиде и професори и ђаци, а још више писац, а не да их износи на пазар, јер то није морал, то је шта више деморализација, та ту писац тријумфује, као да хо-

ће да каже, то су јунаци, таки будите и ви, који се сада учите! И ту писцу није доста прозе. ту се бацио и у појезију, пак ево шта је садељао:

„Млади тићи из гњизда полећу,
„А старп им кобци лет смећу“ (стр. 48).

На стр. 64 прича писац како се Жолифет крио путујући, и нико га није познао, јер се нагаравио, па је сваки мислио, да је Арапин!!! Овде је баш и речено! Не знам, откуда таких мисли, откуд тога, да се он Арапином прави; нагаравио се момак, па залудио цео свет, сви мисле, е је заиста Арапин, а нико да се сети на јунак-дете. И ову је књигу написао писац у 19. веку, и овако што да пише?!!!

Писац је превалио по књиге, али се сетио, да у роману није било љубави, па још поред тако суво-парног причања, поред таких чуда! И за то писац замисли љубав, ал' не обичну љубав — већ љубав у Италији, љубав у Риму. И та замисао је најпојетичнија у целом роману, али и то само замисао, која је и остала замислом. Луција се заљуби у њега. Писац је добро знао, ако и родитељи на то пристану, да ће то бити сасвим паметно, али онда неће бити романа; зато он чини читава чуда сад. Испричао сам, како су гледали, да га убију, али им то није пошло за руком. Па те приче, то су тако гадне и жалосне, да се горе ни замислити не могу. Али и ту је писац мислио, да у роману сваког чуда може бити.

Сад убија личност за личпошћу, и кад је све поубијао, а оно Жолифет оста сам, па оставља Италију и иде у отачаство. Ту се прословило писцу, да о љубави пише и — Јустијана се заљуби у Жолифета, па гле чуда, уређењем пишчевим Жолифет је неће! Па кад је нећеш, — вели романописац — ја ћу тебе мојим списатељским оружјем, и — она гине на бојишту, а писац одмах, да не буде роман без љубави — дај другу љубавницу, т. ј. трећу — управитељеву ћерку. Ту сад заборавља и писац и Жолифет, да је Жолифет рекао, да неће више ни једне волети, кад му је умрла Луција. Таки је остао код Јустијапе, али овде је друкчије — он се заљуби. Ово је тек романтична љубав! Он њу воли, што ће га пустити из тавнице, јер иначе не можемо протумачити, зашто и њу не оставља као и Јустијану?! Ако је тако, камо онда оних начела? Зар је то карактер? Зар је то човек? А што је најглавније, зар је то та лепа слика тог главног јунака, коју је писац хтео да изделе. да што идејалнијом постане. А зар је то логика — и ако је роман? Па као да се писац и сам сетио, да је све тако, те у један мах видићеће Жолифету, да је видио, где му драгана неко момче пољубила, и — он је неће за жену!

Грдна би грехота била, да је писац још даље с љубављу терао; за то, чим је видио, да љубави не може више бити — и ако је то појетично, а он онда и сам није знао. шта да пише. Мислио је мисли свакојаке. Све мислио па једно смислио, пође с Жолифетом из тавнице у тавницу, стаде се свађати час с овим, а час с оним, па кад му је и то додијало, а он га — убије.

Писац није само прозајиста, он је хтео и песник да је; а како му је то испало за руком, показаћемо с неколико примера. Н. пр. на стр. 35:

„За два драма злата,
„Отварају се на реалци врата.

Ту песник мисли, е је сву горчину своју, а грдну поквареност овог света и подмитљивост управитељеву на видик изнео. Није хтео остати при прози, већ се бацио у појезију, па је и опет прозајичан, те још како! Сву песничку промишљеност казују му ови стихови:

„Ах свости куда си,
„Што глупости допусти,
„Да се живот покоси!

Дакле свест је допустила глупости, да се живот покоси!!! О свете, свете! О песниче, песниче!

И песник се јада на сав свет:

„Црна земљо, мајко не мила,
„Што нисп своје чедо подојила,
„Него си му крв попила!

И црна земља крије тајне свакојаке; она је немилостива, па хоће да открије по коју тајну и каквог зликовца; а песник овако пева:

„Црна земља млоге тајне скрива,
„Али опет зато није милостива,
„Јер што у себи скрива,
„Тиме своју снагу залива.

Па тек како песнички звоне оне речи, што их је урезао у Луцијин споменик:

„Проклета мајка своме чеду живот поједе,
у најбољем пупољку младости своје —
ах, ах, ах, рђаве ли сам среће, што ме
свашта у животу смеће и на велике муке
меће.“ (Стр. 93.)

Да је писац мало боље промотрио шта је написао, он би се и сам тога стидио. Ово је песничка накарада. Писац још не зна ни разлике између „свој“ и „њен.“ По његовом излази, да је мати у пупољку своје младости појела *(sic!)* живот своме детету!

Другој драганој овако песник на крсту написа:

„Овај цветић руже румене,
„Погибе на бојишту за мене.“

Али ово неколико песама није јоште ништа спрам оне песме, кад га осудише на робију. Писац каже, да кад је Жолифет то неколико редака рекао, скочи свет на ноге и ослободи га! Дакле то је нова Марсељанка, а ево је:

„Збогом остај мешовити створе,
„Ја одох у ваздушно море,
„Да те чекам горе.

* * *

Мислим, да смо довољно упознали читаоца са овим романом. Из свега, што смо рекли, излази то, да писац није приповедач, а још мање песник. И од приповедача и од песника се иште много више. „Рањен ђак“ није роман, већ је гомилање простих до-

гађаја, па уз то још невероватних, а сваки се догађај може узети за засебну причу. Главни јунак, који треба да је најплеменитији створ у роману — овде је јадна слика, какве нема, нити ће бити. То би се рекло, да је појезија, али како писац нема ни „појмова“ о песми и песништву, то је ово неко трабуњање. И остале су слике у том роману набацане једна на другу без икаквог реда, а начин приповедања врло лош. Писац је хтео овде неку идеју да развије, да изнесе нека начела, ал' му можемо рећи, да му ни ово није испало за руком. Идеја није играчка, да се њоме забављају деца од 5 година, па ма она била и као друга од петнаест. Романом овим не само да неће своју идеју ником омилити, него ће се сваки гадити од ње. Дакле главно, што је мислио писац да ће извести — није никако изведено, није ништа постигао. Па не само да му је главни јунак рђа рђаковића, већ и све слике. Отац и мати Луцијина су зверови, који и своје дете убијају. Тражио сам барем једне лепше и идеалније слике, мислио сам, да ћу у Јустијани наћи, али и њу одмах после 2—3 листа убије писац. И не само њу, но је и све поубијао, а на њипа места дај друге, док и ове није поубијао, и на послетку видев, да је само главни јунак у животу, убије и њега, те и роман сврши. Писац се држао старог начина приповедања, који сада ни за шта није. Нема ни најмање полета, нема ни слободне воље, већ као да се приковао уз Жолифета, те с њим тромо ходи по читавом роману; час као са заклетим противником цркве, час као носиоцем и поборником неких идеја, а час као борцем на бојноме пољу. И то је све тако сбркано, да и цео роман изгледа као неки *mixtum compositum*, где има свачег, па и опет ничег.

Описа појединих карактера психолошки, описа места и земаља, о томе ни спомена нема. Па што је главно, нема заплета. Роман ваља да заинтересује читаоце, да му барем једна лепа слика остане и после, кад књигу прочита.

Језик је до зла бога рђав. Германштине је тако пуно, да све кипти. Има ту и скованих речи, којих нема ни у једном речнику. Толико дакле о самој књизи. И кад сам прочитао ову књигу, чисто сам себи нисам могао веровати, да је ово Србин написао; ја сам држао, да је то превод, али сам после видио да није превод, јер ваљада ни један народ није срећан с оваким књигама, као ми Срби.

И писац је написао, а није се обзирао, какви ће то црних пега оставити у нашој књижевности. За народ није, за нас није. Ту нема ничег позитивног, а што има, то је све натрашке. Од куда дакле, да се код нас оваке књиге пишу? То је отуда, што се критика слабо обзире на овака дела, пустила је узде, те сваки ради, како му је драго. Али је већ време, да и критика мало узде затегне, те нек буде мање, али честитијих и ваљанијих књига. Књиге пак оваке нису на дику и понос Србину и књижевности му, а најмање јоште писцу.

β + x

БЕЛЕШКЕ.

(Издавачима и књижевницима српским!) На вишим школама у Бечу изучава се до близу две стотине српских синова из разних крајева српских. Но богатим књижницама и великим књижарама овдашњима имају прилике Срби ђаци, што се овде образују, да познају разна дела из књижевности страних народа, али да упознају своју народну књижевност — за то немају никакве прилике. Управни одбор српског академског друштва „Зоре“ закључио је у данашњој седници својој: да се у седницама друштва „Зоре“ рецензују, било усмено, било писмено, све српске књиге, што изађу из штампе, желећи српској омладини, што се овде учи, да упозна све новије појаве у српској књижевности. Па пошто материјална средства потписаном друштву несу толика, да би могли набавити сваку српску књигу, што из штампе изађе, то се овим обраћамо на све издаваче и књижевнике српске с молбом: да од својих издања или дела један примерак шаљу на дар књижници српског академског друштва „Зоре“ под следећом адресом: *Herrn Vladimir Nikolić, Techniker, IV. Wohllebengasse Nr. 8. I. St. 10 (für den serb. akad. Verein „Zora“) Wien.* — Надамо се, да ће родољубиви накладници и писци српски ову нашу молбу уважити.

Из одборске седнице срп. акад. друштва „Зоре.“
У име српског акад. друштва „Зоре“

Т. Стефановић Виловски,
председник.

П. Деспотовић,
потпредседник.

Ј. Татић,
тајник.

ЗАГОНЕТКА.

У Африци жаркој знадем једно племе,
Попело се горе на Атланта теме,
Вешто бије пушком, сече јатаганом —
Арало је негда и на мору сланом.
Од племена тога и међ' нама живе,
Ал' не носе више јатагане криве;
Ипак оштрим гвожђем — но без крви — секу,
Проливају воду — сличну белом млеку.
Опасни су и ти, посећи те могу;
Још ти носе цеви, сличне неком рогу,
И пуцају из њих — ал' у кога? Кажи!
Баш у оног, који помоћ од њих тражи!

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 16. У Новом Саду, 19. априла 1881.

МИРИС И ЦВЕТ.

(ПО НЕМАЧКОМ.)

У зачетку прамалета,
Кад те сретне миомир,
Ти не иди тражит' цвета,
Тог мириса скривен вир.

Мирис има све дивоте,
Вечни живот, вечни мај, —
Цвет би само сетио те
Како му је близу крај.

1879.

Велинка.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Четири године мога ђаковања прохујаше и ја ништа не знадох. Бејах тек нешто научио читати и писати. У свима разредима владаше: „лези.“ Тога сам се бојао као ватре. Али се не могох убојати. У најстаријем разреду окупио ме је учитељ, да што научим. Сигурно беше у договору с мојим оцем, кога тишташе, што бејах од н јгорих ђака.

Што ме је он више злоставио, ја сам м ње памтио. Отац ми је претио, да ће м дати у шегрте. Бејах вољан поћи, сам да се опростим оног мртвог страха, ко-ј ми подгризаше мој млађани живот. Јер м да сам како научио задатак, забора-в сам га, кад ме је учитељ погледао.

Моји родитељи тврдо наумише, да ме даду у школу. Кад сам свршио последњи разред, бејах од најгорих ђака. Отац ми једног дана рече: „Ево ово ти је нов учитељ.“ Отац га беше узео за време одмора. Беше млад човек весела погледа. Први дан сам се и њега бојао. Али брзо сам се умирио. Он се на ме свагда смешио. Није се срдио, кад што не знадох. Дотле је једну ствар говорио, док нисам научио.

Мало по мало, па сам свога новог учитеља заволео. Гледао сам и највећим трудом да научим оно, што ми је задавао, само да га не расрдим. За кратко време сам се прилично упутио. Учење ми пође све лакше. Бејах тада дечак, али се опомињем живо, како ми самом беше мило. Омилио га је мој нови учитељ Милан Си-

мић. После три месеца одмора положио сам испит. Отац беше са мном потпуно задовољан.

Те јесени одвео ме је отац у Н. С. у ђимназију. Отишао је са мном и мој учитељ. Он је тамо постао општинским учитељем. У ђимназији ми беше почетак тежак. Али својим трудом и добром вољом свога учитеља сво сам савладао целог првог течаја. Другог течаја ми је ишло лакше. На свршетку године бејах између добрих ђака. Отац ме је пољубио у чело, кад сам му показао сведоџбу, а мени тада беше тако мило, хтедох полетети! Свога учитеља чисто хтедох загрлити. Беше ми мио и драг. Остаде у драгој успомени кроз цео низ мојих потоњих дана. Плам високог штовања, који пламти у мојим грудима за њ' угасиће се, кад се угаси мој живот, кад се спустим у ледени гроб!

У истоме месту продужио сам науке. Сваком годином јачала ми је воља за науком. Постајао сам све свеснији своје задаће. Сећам се добро, како се моји родитељи радоваху моме напретку. Много пута за време одмора зваху ме „фишкалом“ и „доктором.“ Мати је желела, да будем лечник, а отац, да будем адвокат. Често ме позиваху, да ја пресудим. Али ја се не могох одлучити ни једноме царству. Не могох ни једноме учинити на жао. Та беху ми обоје тако мили и драги!

У петом разреду опријатељио сам се са Жарком Мићевићем. Беше из Хрватске крајине. Био је сиротан и живео је од милости грађанске. Беше га милина погледати. Био је лепши од сваке лепоте девојке. Беше најбољи ђак у разреду. Говорило се, да му не беше равна у свима разредима. Учитељи су га јако волели. А и како не би? Та највећа је радост учитељева добар и примеран ђак! Ја сам гореo од жеље, да будем као и Жарко. С тога бејах свагда уз њега. Учисмо свагда заједно. Ми бесмо једна душа у два тела. Делисмо последњи залогај. Живесмо као браћа. Те године бејах други у разреду, таки иза Жарка.

Кад је отац дошао по мене, молио сам га, да поведемо и Жарка. Он не имађаше нигде никог свога. Отац је питао учитеље за Жарка. За тим пристаде, јер је о њему чуо само добро. Отац се јако радовао. Моја сведоџба га је изненадила. Ја сам признао пред оцем, да ми је Жарко много помагао. Отац му је купио лепе хаљине, као и мени. Нашој радости не беше краја.

Пођосмо дома. . . Ишли смо старим путем дома. Тада ми је све око мене изгледало бајно. Јарко сунце, које се баш почело рађати, изгледало ми је много дивније но икада. Његови златни зраци сијаху се дивно. Тихи шушањ тија Дунава учини ми се као тапшање. Помислих, да-л' се и он радује? Отац је пливао у радости. То сам прочитао из његових очију, које се светлише необичним сјајем. Грлио је и мене и Жарка. Називао нас је својом децом. Али наједанпут престаде овај раздрагани расположај.

„Шта ти је, драго моје дете?“ питао је отац Жарка.

Ја сам уплашено гледао. Оставише ме раздрагани осећаји. И они се уплашише од Жаркових суза, које му се леваху у његова усколебана недра! Заман беху и моје молбе. Жарко је јецао дуго . . . док нису топле сузице раскравиле сиње терете, који му теретише његове груди! Ја сам се једва уздржао од суза. Моје срце хтеде да подели тугу са срцем, које му беше тако драго. На једанпут ми сва бајност, којом нас обасипаше богата природа, постаде равнодушна. Лупа кола и коњски топот учини ми се као какав тужни спровод. Моје мисли се мењаше, једна црња од друге. Отац их прекиде: „Шта је теби, драги Жарко? Буди искрен, пита те ево твој други отац.“

Жарко се беше умирио. Ова речца очева изазва му нова два потока, који му запараше преко његова лица, које се тада сијаше лепше но икада. Али за тим прихвати: „Примам. Искрено ћу вам исповедити све оно, што ми тишти моје груди. Кад сам опазио милоште, којима обасусте Славка, растужио сам се. Моје срце осети ону празнину, из које црна смрт

исчупа моје родитеље. Осетио сам, шта је у свету сиротан без оца и мајке. Тада бејах дете лудо. Нисам ни ожалио своје највеће благо на овоме свету. Стајао сам равнодушно, кад их спушташе у недра црне земље. Али то сам попунио у мојој патњи сиротујући горко. Читави низеви уздаха одоше њима, кад сам се по свету обазро, и кад нигде никог свога не видох. Ах, често сам засузио! Али моја туга нигда не беше силна, као данас. Ваша доброта ме је потресла. Ја не знам управо ни сам, зашто? Излио сам сав терет, који ми терети мој живот, од кад знам, да живим. Данас сам ожалио моје родитеље као никада.“ Он ућута, а два нова бисерова зрна из његових сјајних очију откотрљаше му се у недра. Ја морадох поново стећи своје срце, које и опет хтеде да засузи. Приметио сам, да су и оца тиштали Жаркови боли. Он прозбори: „Немаш право, драги Жарко, што то чиниш. Истина је, да је најтеже бити сиротан — ићи од немила до недрага. Да, родитељске неге се не могу ничим заменити. Али оно, што је изгубљено, неда се повратити. Не дај срцу да ти надвлада разум. Тај ће те тешити у тузи. Добри људи те неће оставити. Ти ће ти се наћи у помоћи . . .“

За тим се опет све притаја. Жарко се беше умирио. Тек по који лаки уздах му се поткрадаше из његових груди. И отац се беше умирио. Гледао је некуда у даљину. Са запуреног му лица цурише читави потоци. Сунце је жегло нечувено, јер беше већ високо одскочило. Ја сам био обузет теретним мислима. Мислио сам о свачему, и опет не знадох управо о чему. Осећао сам и сам неописану врућину. Читави облаци праха, који се дизаху иза наших кола, хтедоше да нас поморе. Једва чекасмо, да се мало залади.

Сунце се већ клонило своме заходу. Почеше се витлати вечерњи ветрићи. Ми оживесмо, као што оживи зелена гора после љуте жеге, кад је окупа блага кишица. Наш кочијаш прозбори кроз зубе: „Биће времена.“ Показивао је на облачке, који се почеше купити у једну црну гомилу. Почесмо живље јездити. . . .

Сунце се беше већ у велико заклонило. Беше тама. Небом се јурише црни и мутни облаци. Сјајни месец се крио иза мутних облака. Тек кад и кад сагледасмо му његово бледо лице. Из далека се чула потмула грмљавина. Пратише је крстарице муње, које небом крсташе. Наш кочијаш и опет рече: „Спушта се киша, чује се шушањ.“

Ми бесмо већ близу. Кап по кап крупне кише зврцала је сада овде, сада онде За тим престаде. Сев сјајних муња беше све сјајнији. Громовска рика беше све јаснија. Ми бесмо већ пред нашим двориштем. То нам је сведочио наш кудров својим потмулим лајањем. Али и он умукну. Разлеже се громовска рика у нашој близини. Уши нам заглунуше од његове праске. Муња крстарица засену нам очи својим сјајем. Бесмо под кровом наше куће. Мати нас је дочекала с раширеним рукама.

Приказах јој Жарка. Мати нас је изљубила обојицу. Милана ми је скочила око врата од радости. За тим поседасмо око стола. Мати нас је чекала с богатом вечером. Милану сам посадио до себе, јер она тако хтеде. На пољу је љевала киша, како је Богу воља. Читави потоци се спуштаху са стреје. Ромор кише пратише громи непрестано са својом риком, и лаке муње са својим укрстаним севањем. Ми се тихо разговарасмо. Мати причаше, како се бринула за вас: „Опазила сам — рече — да ће бити непогоде. Бојала сам се, да вас не нађе у путу. Могла се догодити каква црна несрећа.“ Дубоко у ноћ разиђосмо се желећи једно другом лаку ноћ.

Ту ноћ спавао сам као окупан. Сигурно зато, што сам се нашао у својој постојбини, у одаји, у којој познадох овај свет, у којој удисах први ваздух. Кад сам се пробудио беше у велико грануло сунце. Жарко беше давно будан. Беше и опет тужан. Лицем беше блеђи но обично, а очи жеравице беху му помућене. Видело се, да се борио са хрђави снови. Одосмо у нашу баштицу, где доручковасмо и вечеравасмо. Цвеће и зелене травчице гордо дизаше своје лепе глави-

*

це. Учини ми се, да се успињаше сунцу да их целива.

Тај дан водио сам Жарка по целој варошици. Упознао сам га са свима својим званцима и пријатељима. Свуда нас примаху као своје миле госте, што је и Жарка разведрило. После неколико дана беше мој стари Жарко. Његова добра воља беше му опет украсила лице благим осмејком. То беше мило и мојим родитељима. Отац је весело долазио и одлазио у своје звање. Он беше приседником код спротинског стола. После двајестину дана, почесмо на ново учити. Учили смо предмете за идућу годину, и радовали смо се, како ће нам у школи ићи од по муке.

Време је летило муњевитом брзином. Растављаше нас још десетак дана од поласка. У очи дана поласка позвао је отац неке своје пријатеље на вечеру. Хтеде да прочасти за сретна наша пута. Кад им после вечере винце окити лице, беше песама и здравица. Највеселији беше мој учитељ најстаријег разреда у месту. Непрестано се хвалио, како ме је он извео на добар пут. А кад је винце савладало у друштву и добру вољу за збором и песмама, почеше се гости разлазити. За мало, па се и ми дасмо лаком санку у меки загрљај.

Сутрадан беше нас мати зором пробудила. Беше већ све спремно за наш полазак. Отац је писао доброме Милану Симићу, да ме смести у лањски стан. Кад нас испраћаше и нехотице паде ми на ум, да нема још једног створа, који ме вазда испраћаше. То беше наш стари кудров, који беше угинуо. Беше ми га жао. Он ме свагда весело дочекиваше и испраћаше својим потмулим лајуцкањем.

Ми се кренусмо. . . Сви нам махаше рукама. Ми им одговарасмо, док их најзад не изгубисмо из вида. Већ јездисмо старим нашим путем. Ја бејах тужан. Не знадох управо ни сам, шта ми беше? То ми не беше прва година! И Жарко је ћутао. Читао сам му из лица, да и њега нешто мори. Доцне стигосмо у Н. С. Мој добри учитељ нас је дочекао. Жарко оде у свој стан код баба Пелагије.

Сутра зором потражио сам Жарка. Цео дан лешкасмо на његовом креветцу. Сликасмо нашу будућност најдивнијим бојама, које млађано срце у своме заносу створити зна. То беше слатко доба млађаних снова. Та година прошла је муњевитом брзином. Зачудисмо се, ја и Жарко, кад дође земан да се дома пође. Испит смо и те године положили сјајно. И тада одосмо раздрагани дома. Одмор проведосмо, као што тиче провађа своје сретно доба, кад први пут полети по зраку. Наш живот беше сама срећа. Ми не осећасмо ништа, само жеље и наде. Тада се поче развијати пупољак нашег живота!

(Наставиће се.)

ЈЕДНОЈ ДЕВОЈЦИ.

(ВИКТОР ИГО. — 1831.)

Дево, тебе ј' небо бајем обавило!
Певаш тако дивно, играш тако чило,
— О дивоте, о!
У погледи твоји к'о да вечност стоји,
Блаженство се роји у осмејци твоји,
— А ти не знаш то.

Опазимо-л тебе ма са које стране,
Нама зора сване, јарко сунце гране.
Свак је душом твој.
И ка' што се зором распевају тице,
Тако се из груди наших неотице
Вине славопој.

Ти не мотриш, не знаш шта крај тебе бива,
Јер невиност чиста душу ти покрива
Чаром вела свог,
И анђ'о хранитељ, кој' ти мисли види,
Никад не румени, никад се не стиди
— Ни од санка твог.

З-Ј. Ј.

ОТЕЛО.

НОВЕЛА ВИЉЕЛМА ХАУФА.

Превео
СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ.

(Свршетак.)

Утисак, кога учинише на њ ње не црте, њено тело, цео створ њен, када ју је први пут видео, поврати се сада у душу мајореву. Њена проста, неукрашена лепота, њена висина, скривена иза чара детињске љубазности беше то, што га је привлачило. Само му је тада засенио очи блесак свеже, младићске боје, живахно светле очи, умиљан осмеј, који је свакога задобити знао, који јој се осипаше по финим, ружичним уснама. Мраз је тај цвет утукао; али зар јој та провидна бледоћа, та тиха туга у оку, жалостива црта око уста, која се више нису шалила, не даваше величанственију лепоту, још опаснији чар? Мајор је стајао неколико корачаја од ње мирно, и дубоко тронут посматрао ју неколико тренута. Она му да знак, да седне на столицу, што јој је поред ногу стајала; затим проговори: у гласу јој истина не беше оног јасног звука, као што се обично шалила и весело смејала, али ови меки звуци продираху дубље. — „Било би лудо од мене, господине бароне,“ рече, „када бих вас тако дуго у неизвесности држати хтела, због чега сам вас амо позвала. Ја знам, да вас је гроф, као свога најбољег пријатеља, о неком односају известио, који никада није требао постојати. — Сећате ли се још онога вечера у Отелу? Ја вам напоменух неко писамце, што сам добила, сећате ли се, да сте га понављајући од мене искали; зашто сте то чинили?“

„Зашто? пита ваша светлост, јер сам слутио, шта у њему пише.“

„Дакле ипак!“ повиче она, а сузе јој ударише на лепе очи; „дакле ипак! Ја сам вас држала, од првога часа, када вас видех, за човека поштена; када сте за околности грофове знали, зашто га нисте пре уклонили, зашто ми не уштедисте тај бол, да га презирати морам?“

„Могу се свачим, што ми је свето, мојим поштењем заклети,“ одговори мајор, „да сам једва једног часа пре, но што у ложу к вашој светлости уђох, за те околности посредством писма дознао, које је случајно, у место у грофове, доспело у моје руке. Када хтедох затим грофа на одговорност позвати, он беше о томе већ извештен и отпутовао. Ја сам слутио из оних опомена, које у ономе писамцету беху, да ни *ви* поштеђени бити нећете; узалуд сам покушао, да то злосретно писмо од ваше светлости излажем.“

„Ви дакле верујете у ту измишљотину?“ рече Софија, а сузе јој бујније потекоше; „ох, та то је само мајсторија *извесних личности,* које га од нас удалити хтедоше. Читајте ово писмо, то је оно исто, које сам добила; признајте сами, да је то клеветање!“.

Мајор почне читати:

„Гроф Зр. је ожењен; супруга му живи у Авињону; троје малене дечице плаче за својим оцем. — Зар једна светла госпођа тако може имати мало частољубља, тако мало милосрђа, да му ускраћује, да своје дужности врши?“

Беше то исти онај рукопис, исти печат, као на оном писму, које је и сам добио. Још једнако је гледао у ретке; није се усудио да горе погледа, није знао одговорити; јер његов строг појам о истинитости не допушташе му, да против свог убеђења говори, сажалење на спрам њена бола није му дало, да јој наде тако грозно уништи.

„Видите,“ настави она, пошто је он још ћутао, „када сам ово писмо безазлено, радосно отворила, изненадише ме оне ужасне речи: *супруга, отац* као глас судски. Свест ми би одузета; ја се разболех и поста несретном; али чим се ма и за један часак боље осетим, пробуде се наде поново у мени; мени се чини, да Зро-

њевски ипак није могао бити тако рђав, та он ме није могао тако грозно преварити. Та насмешите се, мајоре, будите пријатни! — Ја вам допуштам, да ми се можете смејати, што сам се од ових редака смутити дала, али је л' те, ви и сами држите, да је то лаж, да је то клеветање?"

Мајор беше ван себе; шта да јој одговори? Тако је пуна очекивања гледала у усне му, изгледаше му, као да ју његова *једна* реч у живот повратити може — око јој севну опет, онај умиљни осмеј се поврати опет на милим јој цртама — она је слушала, као вест доброг анђела.

Он јој не одговори ништа, тужно је гледао на земљу; тада неста полагано наде с црта јој, очи јој се оборише, мала усташца се боно склопише, нежне румени, која јој још једном озари образе, нестаде; она спусти своје чело у лепе руке, и сакрије плачне очи.

„Ја видим," рече, „ви сте племенити за то, а да ми надама ласкате, којих би за неколико дана морало нестати. Ја вам благодарим, и на овој ужасној извесности. Боље је и то, него неизвесност између бола и радости: а сада, пријатељу, узмите оно мало сандуче, и гледајте да му га доставите, у њему има много што шта, што ми мило беше, — али ипак не, оставите ми га још за који дан, ја ћу вам га послати, док ми више не буде требало."

„Тако ми је, као да нећу дуго живети," настави после неколико тренута; „ја заиста нисам празноверна, али зашто баш да се морам после тог кобног Отела разболети?"

„Не бих мислио, да ће та помисао вашу светлост само и за један тренут у бригу бацити!" рече мајор.

„Имате право, то је лудо од мене; али оне ноћи, када ме болесну из опере донеше, сневах, да ћу умрети. Нека озбиљна, намргођена млада госпођа дође с једним кишобраном од црвене свиле к мени, покрије ме њиме и све га већма притискиваше на ме, да сам се скоро угушила. Тада дође изненада мој ујак, херцег Непомук, баш онакав, као што у галерији насликан виси, и ослободи ме од тог несносног притиска и што је најнеобичније —"

„Но?" запита барон смешећи се, „шта је радио насликани херцег с Дездемоном?"

Принцеза се зачуди: „Од куда знате ви, да је та госпођа Дездемона? Ја вас преклињем, од куда знате ви то?"

Мајор ћуташе за један тренут збуњено. „Па шта може природније бити," одговори затим, „него да сте о Дездемони сневали? Па ви сте је једно вече пре тога видели, где је на црвеној постељи издахнула."

„За чудо, и *ви* сте одмах на ту мисао дошли! Најнеобичније је то, да сам се пробудила, када ме херцег избави, ја се заиста пробудих и видех — где је она госпођа с кишобраном под пазухом лагано изашла. Од оне ноћи увек то исто сневам, све ми је несноснији њен притисак, све ми касније притиче херцег у помоћ, али увек је јасно видим, где из собе излази! Када сам синоћ дала арфу донети и моју милу *Дездемонину песму* одсвирала, тада — смејте ми се само! Тада се отворише врата, а она госпођа погледа унутра у собу и зовше ме."

Ово је она у пола шаљиво, у пола збиљно причала; она поста озбиљнијом. „Је л' те, мајоре," рече, „док умрем, сећаћете ме се? Успомена такова човека ми је мила." — „Принцезо!" повиче мајор, и ма да је гледао, да своју тугу савлада, није могао, „та окајте се тих мисли, које за ваше здравље ни на који начин спасоносне бити не могу!"

Наддворкиња се покаже на врати и да знак, да је аудијенцији крај. Софија пружи руку мајору, да је пољуби, он нигда није дубљим осећањем бола љубави и страхопоштовања руку једне девојке дотле пољубио. Уздигне своје очи још једном према њој, поглед му се сукоби с њеним, који је пун туге на њему почивао. Наддворкиња ступи званичним лицем ближе; мајор устане; како му тешко би хладним поздрављем растати се са створом, који му за неколико минута тако драгим поста.

„Ја се надам," рече он, „да ћу вашу светлост првом приликом здраву видети?"

„Ви се надате, мајоре?" одговори она жалостиво се осмехнув; „остајте збогом, ја сам престала *надати* се."

X.

Престоница не беше се неколико дана ничим другим, већ болешћу омиљене принцезе занимала; час говораху, да је јако болесна, час опет се надаше; неизвесност беше за све, који ју изближе познаваху, грозна. Једног јутра, врло рано, донесе један служитељ мајору једно сандуче. Један поглед на то добро познато сандуче и на црне хаљине служитељеве увери га, да принцеза више није међу живима. Беше му, као да је то мило створење њему, њему *самоме* умрло. Он је на земљи много изгубио, па ипак ни један губитак му не дирну душу тако осетљиво, тако дубоко, као овај. Беше му, као да само још једну мисију на земљи има да изврши, да заоставштину покојнице на његово место преда; он би из ове вароши, на коју тако несносни успомена имађаше, одмах отишао, да га није задржавала та жеља, да види, где ће погрепсти њене земне остатке. Када свечани звуци свију звона, када жалосни гласови свирке и дуги редови буктиња објавише, да ће Софију у гробницу њених предака положити, тада остави први пут своју собу и придружи се к спроводу. Он није слушао шапутање људи, који се о узроцима њене болести, њене смрти разговараху; он је само на *једно* мислио, само онај тренут, када је њен поглед још једном на њему почивао, када су се његове усне њене руке дотакле, стајаше му пред очима. Са сандука јој скину знаке њена рођења, спусте ју лагано к пепелу њених предака. Мноштво се разиђе, пратиоци погасе своје буктиње и оду с гробља. Мајор баци још један поглед на оно место, где је нестаде, и оде.

Пред њим иђаше један стари човек несигурна, устежућа корака, који је јако плакао. Када је Мајор поред њега ишао, погледа око себе, беше то управитељ опере. Старац му приступи ближе, и стане га дуго гледати, изгледаше, као да је о печем размишљао и рече за тим: „Би ли волели, господине бароне, да смо само снeвали, а оно мило дете, што је сарањено, да је још живо?"

„На што ме опомињете!" повиче мајор и нехотице се згрози; „јест, бога ми, тако је, као што вам се уснило; она је погребена, а нас обојица идемо један поред другог с њена гроба."

„За то човек никада не треба да се са судбом шали," рече старац озбиљно. „Није ли данас *једанаести* дан, како смо давали Отела? *Осмог* дана је умрла."

„Случај, случај!" повиче мајор. „Хоћете л' ваше лудило и даље да наставите? Та ја врло добро знам, одапта је умрла! Истина штилет јој је душу, као Дездемонино срце пробô; несретник, кријумчар, као и њен Отело, сломи јој срце; али ипак је то празновера, лудило, кад њену смрт из Отела извађате!"

„Наша свађа њу неће оживети," рече старац сузним очима. „Мислите ви, шта хоћете, мили мој, а ја ћу опет, како ја знам, у своју кронику опере прибележити. Тако је морало бити!"

„Не!" одговори мајор скоро бесно, „не, није морало тако бити; *једна* реч моја би је можда спасла. Немојте ми, за име божије, молим вас, ту вашег Отела мешати; то је случај, старн; ја хоћу да је тако, то је случај!"

„Дозволите ми, случаја нема; само има судбине. Али част ми је препоручити се, јер ово је мој стан. Мислите ви у осталом, шта хоћете," дода старац, и стисне својом хладном руком мајореву, „факт је ту, она је умрла — *осам дана после Отела.*"

У Ср. Карловци на три Јерарха 1881

ВАСПИТАЊЕ У ПАЛАТАМА.

У једној великој светској вароши, а на најбољем месту, подигла се горостасна палата. Њена величина и красота мами погледе мимопролазећих и порађа у њима дивљење, колико напредној архитектури, толико и богатству власниковом. У палати тој живи господар Б. — он је милионар.

Истом протекоше двадесет година, како је као сиромашан младић из једне моравске варошице дошао овамо, те је код неког велетршца као научник у радњу ступио. Имао је воље за ту струку привреде, схватио је брзо трговачке послове, те брзо стекао окретности и рутине. Доцније, као трговачки помоћник, штедио је своје заслужене крајцарице и носио их на берзу; куповао вредносне папире и опет их продавао, те за кратко време постаде богатим човеком. Госп. Б. добије сада и орден; он постаде витезом, а усљед овог отличија, паде му у део супруга, која му у мираз донесе неколико милијуна фор̄ината. Иза ових сретних догађаја подигнута је спомепута палата.

Не потраја дуго, а у колевци се љуљушкаше синчић тога сретног брачног пара. Своје дете дојити, та то је просто, а чини и немогућим, да газдарица, домаћица као такова буде уједно и представница своје куће; домаћи лекар се дакле постара и доведе неку гојазну, дебелу, здраву дојкињу. Беше вам она здрава као кремен, а глупа као ноћ. Дете се напајаше њеним млеком и беше — здраво. Прође тако једна годиница, дојкињу оправе, а дадиља је заступи. Ова је донела са собом доста дара и вештине за дресирање, али врло мало образовања Дете је под њеном руком навршило и трећу годиницу. На реду је, да се са њим што бољег отпочне. Набављена је гувернанта са далеког запада, та женевкиње не говоре француски језик доста чисто. Са гувернантом је мали витез шетао и играо; она га и научи нешто француски штрбецати, тако, да је француски са својим у матерњим језиком помешао, што је родитељима тако слатко, тако мило било! У игри учио је мали витез и декламовати. Та то је прекрасно! Мамица се поносила са својим даровитим синчићем и гувернанта доби златан сат. Кад је дете и четврту годину навршило, набаве му учитеља, кога је препоручио домаћи лекар. Беше то учитељ местне основне школе, али то не смета, јер „младог господина“ треба за сада *само* читању, писању и рачунању учити, а то је *маленкост;* томе га може сваки научити. И гле, успех не беше задовољавајући, споро се напредовало. Млади господин не научи читати ни за четири месеца. Та учитељ не разуме тога посла. „Полуобразовани“ учитељ основне школе добије пакрачки декрет, а за домаћег учитеља набаве једног професора. Овај се наплаћивао са 3 фор. од сата, а то беше ужасно скупо!

Са првим учитељем тешко је излазио на крај млади господин, а са професором — наопако. Та овај се усуђује младога господина корети, шта више, и једаред га ћуши. — Страшно! Така суровост неда се отрпети. Професор је испраћен, и дај опет другога учитеља осн. школе. Али несрећи и сада нема краја, јер кад је мамица пред својим синчићем, називала професора неотесаником и *суровим* магарцем, онда млади господин не увиђа, зашто да овај садањи учитељ не буде бар само магарац.

Родитељи дођу к себи: та неваља ни учитељ ни професор; пађу дакле човека, који не беше ни једно, ни друго, — беше то човек без звања и занимања. Са овим господином беше млади витез сасвим задовољан. Та млади је витез чинио све, што је хтео; он *тек сад* имаде мудра и красна васпитача и учитеља! Младом је питомцу тек пет година, али он учи земљопис и општу повесницу; већ је знао на памет скоро све главне вароши у Европи и знао приповедати о јајету и Колумбусу! —

Протекоше још три годинице; младом је господину осам година, е треба му полагати испита на каквом јавном заводу. То тек само форме ради, јер су и татица и мамица уверени о здравом напретку њихова синчића. И гле он на испиту сјајно, пропаде! Но то је већ преко јего; за три дана, а досадањи учитељ доби путну исправу и — опет је професор домаћи учитељ. Млади витез имаде

кубуре са овим као и са оним пређашњим професором; последице беху истоветне, т. ј. млади витез имађаше за учитеље магарце, овнове, волове и т. д.

Татицу је издало стрпљење. „Ово дериште треба строго држати, ја ћу њега у гимназију!“ Тако и би. Али са гимназије долазише татици неброј жалба и тужаба, и једног лепог дана беше млади витез као покварено дериште, са гимназије отпуштен.

Татица је увидео, да и гимназија није ни за шта, јер му иначе не би толику срамоту нанела, а уз ово мњење пристаје и мамица. Домаће учење поче изновице; учитељи се измењиваху као и пре, никад да добију *бољег* учитеља. Количина знања иде с дана у дан све на мање, само наплата за сатове, и питомац остаде исти. Тако још кроз неколико година протезала се та жалосна игра.

Младом је господину петнајест година, он пуши цигаре сасвим по господски, уме се à la mode накинђурити, а уплеће се у сваковрсни разговор. Наравно, довршено је реално образовање!

Протече и још која годиница, али се у кухинским обитаоцима указа нека промена: куварица Марија приметно је у обиму напредовала. И кад је госпођа мамица ствар испитала, признала је девојка, да је — у другом стању. Један од дворјана беше скоро већ окривљен, али Марија изјави, да је кривац млади господин. Крајња импертиненција! Гром и пакао полетише из уста узбуђене мамице, а татица већ стиже, пун готовости, да све и сва заложи за част своје куће!

Све то не помаже; Марија прети са судом. Татица, бојећи се шкандала, силом испрати ту тако опаку потварачицу из своје куће, али тек уз десет хиљада форината.

Мамица рече своме синчићу неколико озбиљских речи, али јој овај безобзирно спомену *ово* и *оно*, што је он из потаје видио и докучио и тако умири њено морализање. Престала је с њене стране свака опомена; те две душе не имадоше чега једно другом пребацивати, јер обе бејаху — црне.

Иза неколико недељица, прегледи татица своју касу и нађе на проневеру од неколико хиљада. Ужасно! — На овог и оног се сумња, али тек прави кривац остаде непронађен. Млади господин није се ни најмање жестио ни овом приликом. Од по ноћи до по ноћи арчио је време у беспосличењу и картању. Од њега не имаде нико хасне до ли неке злосретне лепотице, у чије су руке дошле и оне проневерене хиљадице. Он поче и здрављем опадати; лице му је бледо, очи изгубише сјаја, а образи упали. Са овом појавом наступи и умна затупљеност. — Забринута мамица дозове лекара, који по учињеном испитивању изјави мамици, да је млади господин оболео са блудног живота — —

Сад је излечен, а докле? — Ено га, где опет у кавани арчи божије време. Је ли он сретан човек? Није. Сретно рођење и васпитање, право хармонијско образовање — много вреде. — У њима је тек права срећа и трајуће благо нашег земног живота. Хиљаде и милијуни у рукама моралног и психичног богаља тек су опаки извор горе покварености по те јадне болеснике. —

Образован, здрав и слободан човек, тај је сретан; он је богат и без новца и добара, јер његова телесна и умна снага, његово знање и способност, његова чиста и мирна савест, човекољубље, дурашност и истрајност, то је капитал, са којим се он свуда сместити и наместити може. —

ПО НЕМАЧКОМ
Г. В., УЧИТЕЉ.

НЕКОЛИКО СЛИКА ИЗ ДРУШТВЕНОГ ЖИВОТА У КИТАЈАЦА.

ЕТНОГРАФСКА ЦРТИЦА.

(Свршетак.)

Гостољубље је у Китајаца једна од урођених и битно својствених врлина. Највећа им је радост, кад могу госта свога ... ћом и гостољубљем својим потпуно задовољити. Пак по томе, што су тако и према странцима гостољубиви, могао је свећеник Греј са супругом својом посветити пажњу и све бављење своје на основно изучавање ки-

тајског домаћег живота и друштвених одношаја њихових, и то не само у мушким, него и у многима, који би другом неприступачни били. Грејовица је неколико пута позвала китајске госпође на јевропски ручак, на што је и она обратно чешће од Китајкиња на њихов обед позвана била, који се по китајском обичају зготовљавао. У таковим приликама би жене башка ручале, јер китајско чуство пристојности не допушта, да се Китајац пред странцима са женскињама, ма ове и сопствене његове жене или деца била, весели и проваћа. Јевропљанину је врло несносан китајски начин обедовања, нити се може јако задовољен осећати на њему. Ван тога, што многобројна јела зготовљавају, ипак су иста нешто особена и нама необична, да не речемо несносна и гнусна. При обеду не употребљују ни ножа ни виљушке, већ место овога, служе се са неким шиљастим дрвцадима, паличицама. А то јако отештава Јевропљану ручак у толико више, што је код њих адет, да се од сваког јела окусити мора. И домаћин као и домаћица мисле, да ће највећма угодити гостима онда, кад делове или залогаје са свога тањира, а много пута и сажвакане, наизменце турају у уста госту своме. На здравље! Попадија прича, да код њих није ништа необично и преко мере, ако по 30 јела изређају за један ручак. И срећа је то, што брзо једу, иначе ручку никада краја било не би.

У китајским прчварницама, или да се модерније изразимо, у њиховим рестаурацијама сасвим је обично видети кувана псећа меса, осушена пацова, мачија печења и овоме сличних, по њихову схваћању, деликатних јела. На китајским пијацама није реткост, да се роде, совуљуге, разноврсни гуштерови и т. д. тако брзо распродају, као алва. Па штедљиви Китајац само љуске, перје и кости баца, остало све, што се у животињи нађе, он то ђутуре у медени кус поједе, јер по Конфучијевој науци није им слободно ни клати говеда, јер такову, за газдинство и економију врло корисну животињу грехота је убијати, а још већа јести. Шта више, не музу ни краве, нити им употребљују млеко. Главна им је храна пиринач, што у Хини, особито северној, у грдној количини роди. У осталом не устручава се, нити се гнуша Китајац да једе ма какову животињицу, као: глисте, црве, смрдљиво јаје (мућак) и разноврсне бубе, као и друга „животнаја малаја с великими." Није код њих последње јело ни умокац од скакаваца, а јако волу такозв. „пијане раке." Греј као очевидац прича, како се ови раци једу. Вели: Узме Китајац или жена му велику лончину и напуни је са неким јаким пићем налик на вино, што они од пиринча праве; у тај лонац метну раке, за кратко време, кад мисле, да је већ за јело, донесу тај лонац на софру, дигну поклопац, а пијани раци тек појуре на поље; те их тако на столу хватају шиљастим паличицама и једу их онако живе. Једу и рибе, али не фришке, већ тек онда, кад их сунце мало опече и кад са свим побледе. (Додуше густијозно јело!) За пиће употребљују кумис и нека врло јака шпиритуозна пића, која праве или од пиринча, као што рекосмо, или од разног воћа. Ручак се вазда завршује чорбом.

Чистота не спада у битне карактеристичне црте Китајаца и *„често"* пиркање тумаче они, да је богу противно.

Масло не познају, већ место масти употребљују већином *рицинус-уље;* овог би по нашем укусу врло непријатно зачињена јела била.

Китајске жене слабо уживају права и слободе, какове се нашим женскињама не ускраћују. Китајкиња је сасвим искључена од уживања права у јавном друштвеном животу. Оне су већином ограничене на кућу и кућевни посао, особито пак на васпитање и одгајање деце своје у области својих старих и традицијоналних обичаја и навика. Па зато њихове жене сматрају за шкандалозну и непристојну ону слободу, коју њихове јевропске сестре уживају; наиме по њиховом схватању не слаже се са чувством пристојности то, кад муж са својом женом испод руке иде и друго таково што. Китајац има само једну закониту жену; али није против закона, ако који и више милосница држи. Ово задње чине поглавито ради одржања племена и потомства свога, јер се у једној породици сва деца сматрају као законита. Кад се мушко дете роди, онда сва кућа плива у весељу и радости. Женском се детету не радују.

Китајкиње све своје слободно време жртвују разним домаћим (тајним) играма, као картању, везењу, лакрдији и пушењу. А поред

тога су интелигентније, и достојанственије се умеју понашати, него лакомислени мужеви им.

У кући најрадије се занимају са уређивањем и засађивањем вртова. Баштованство је код Китајаца јако развијено, и можемо рећи, да ова струка цвета, кад се саразмерно узме на око ступањ развитка и осталих грана културнога живота у преголемој држави китајској.

Китајци су се врло извештили у томе, да појединим биљкама, а особито малом дрвећу и воћкицима помоћу жице вештачки облик дају, тако н. пр. удесе и присиле правац гранама једнога дрвета, да добије облик лептира, птице и др. А тако исто вешто заокружују круну већег каквог дрвета или воћке. У баштама својим обично држе по једну срну, пауна и гуску; јер по њиховом тумачењу срна значи радост, паун ранг, а гуска невиност. Код Китајаца само немоћни и погурени старци носе палице или штапове; па с тога им је врло нејасно и смешно, кад виде каквог младог и здравог Јевропљана, да у руци палицу носи.

Интересантан је онај одељак у тој књизи, који говори о поступку Китајаца са мртвацима својим. Пре, но што мртве своје коначно сахране, носе их у предходно и привремено гробље или у такозвану „мртву варош." Ова је пуна малих, и од камена изрезаних кућица, у које смештају мртваце. У кућицама држе дотле лешине, догод пророштво не одреди припадајуће и заслужно место за покојника, где би се имао коначно ставити на место покоја. Пауза ова траје по више месеци, а више пута дочека и годину дана.

Према стању сродника сахрањују мртваце или посебце, или, ако су сиромашни, то више породица имају једну заједничку кућицу и ту смештају до коначног укопа мртве своје. У зачељу собице непрестано гори кандило и пуши се тамјан. Сродници изрежу од папира оне предмете, које је покојник љубио и поред њега их као символичну жртву сагоре.

У том гробљу влада увек мртва и светињска тишина; ту станују само неколико будистанских свештеника, којима у дужност спада примати мртве, надзиравати кућице и предмете у њима; а не мање је спадало у дужност свештеницима, што се већ и по самом чину разуме, да се моле за спас и блаженство душа упокојених Китајаца. Ови калуђери будистански држе поред себе по неколико белих петлова, чије кукурикање, по мњењу њиховом, на себе обрати пажњу душе покојника и не допушта им се раставити од тела.

По китајском веровању и тумачењу, као што Греј прича, човек има више душа; тако једна остане на оној таблици у гробљу, на којој је написано име мртваца, друга се не раставља од тела, а трећа одлази на небо.

На уласку у ту „мртвачку варош" ископају као неко језеро и напуне га водом; око њега засаде граната дрва и врло на често, које, кад одрасту, непрестано и по васцели дан дебелим хладом својим тако рећи притисну воду вештачког језера овог. У језеру живе небројено рода, које у тој бари за доста хране себи налазе.

Додати нам треба још и то, да у Хини роду јако поштују и сматрају је за св. тицу. И заиста, човека чисто фрапира и изазове у њему неко необично чуство суморности, када погледи „мртву варош" и улазак њен, где по вазда мртва и светињска тишина влада, коју тек по кад и кад пролама злошко клепетање многобројних рода. Из вике ових „св птица" много тумачи и предсказује Китајац у будућност своју. Сигурно други лепши живот и према снази фантазије своје ваљада још какву нову систему будућег света замишља себи суморни Китајац! Јадник, можда је који већ и планове какве за себе скројио?!

Више пута споменута попадија Грејовица била је учесница једних сватова китајских. Да се брак и услед тога пријатељство између китајских породица утврди, доста је то, да се о томе предходно сами родитељи будућих младенаца споразумеју, момка и девојку баш много не питају, јер се они хтели — не хтели, волели се, не волели, морају подврћи вољи и уговору родитеља својих.

При међусобној погодби пријатеља особито се пази на ранг, достојатство и на једнако имање, како једне, тако и друге половине. Црквени, или боље да се изразимо, религијозни обреди и у овој свечаности не носе на себи тип и карактер каквих раскошних и сплендидних формалности. Све се то код њих у

скромном облику свршава и најпростијим начином обавља У сватовском весељу невеста и ђувегија сасвим нузгредну улогу играју; нити се они сматрају за најглавније чланове весеља, као што на пр. код нас бива. А да су китајски младенци бар за доба сватовског весеља узгредне личности, види се отуда, што је и врло карактеристично, да ђувегија са невестом својом двори и послужује миле госте и веселе свате своје.

У извесним случајевима само допуштен је код Китајаца развод брака и законитим путем. Оваки се случајеви код њих ређе догађају; јер признати нам треба, да њихове жене мало друкчије и сасвим зрелије умеју да појме и схвате позив, значај и тешке дужности жене у одношају према мужу своме и матере према деци и породици својој. Па према томе зреломе схваћању строго се и конзеквентно држе дужности и традицијоналних обичаја предака својих.

Све носи на себи тип особених навика и обичаја; све је занимљиво странцу у големој држави китајској. Јевропљанин, вели Греј, не може проћи тамо до на крај улице које, а да не примети што интересантно и занимљиво оку његовоме.

Са особитом пасијом и пажњом пратила је Грејовица, писатељка те књиге, бербере кантонске, који занат свој умеју и на сред сокака обављати; јер код њих је обичај, да где коју муштерију сустигну, ту је обрију и ошишају; а наравно и угладе и дугачки курјук њин, што сваки Китајац носи. Још од детињства почињу у витицу уплетати дугу и меку косу своју. Малој деци, кад их шишају, оставе на потиљку с једне подланице неошишаног места, што служи за основ будућем курјуку. —

Китајци јако љубе игру. На ово се науче још из малоће. Није реткост видети, где се неколико деце играју коцке са пиљарицама на робу ових. Ова навика пређе им доцније у страст, од које се не могу ни у старим годинама својим да одвикну. Јер се и као старци врло радо играју и коцкају на разне предмете. А да се све потанко опише, што се у *Хини* видети и чути може, томе задатку не могу задоста одговорити овако мали чланци, већ подебеле књиге.

Сада захваљујући се на стрпљењу, учтиво молим штоване читаоце, да нас извине, што их за један часак одведосмо чак у Хину; и ако смо имали какву цел са овим смелим кораком, то би само та могла бити, коју истакосмо у тој невиној намери, да представљајући и нашој српској читалачкој публици неке појединости из странога света, дадемо уједно прилике, да из овога колико толико занимања и користи себи прибави.

У Ср. Карловцима. по мађарском прерадио
П. К.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Летопис Матице српске. Уређује А. Хаџић Књига 125. 1881. Свеска прва. У Новом Саду, српска народна задружна штампарија 1881. 8° с. 146.

Сваки пријатељ наше књижевности морао је искрено да се зарадује, кад је „Матица“ решила, да развије обилнији књижевни рад у „Летопису.“ Да је то било заиста потребно, показује најбоље одзив како књижевника, тако и публике, која се од тог доба више но икад досада уписује у број чланова „Матице српске.“ Уверени смо, да ће се уредништво „Летописа“ паштити, да се та добра воља трајно одржи, те да нам „Летопис“ долази сваком свеском све бољи и савршенији. На дојакошњим свескама (а изашло их је досад свега пет) види се та тежња, а где јење, ту мора бити и напредовања.

У овој првој свесци за год. 1881, што је пред нама, заступљене су, колико је према обиму могуће, све гране књижевнога рада, и добро ће бити, да се тај распоред одржава и од сад. Тако ће моћи „Летопис“ да задовољи најразноврсније захтеве и сваки ће читалац наћи у њему нешто, што ће га интересовати, а добар део публике, који тежи за што ширим погледом, уживаће баш у тој складној целини.

На првом месту налазимо, колико озбиљну, толико и интересантну расправу о паралелизму између г р ч к е и с р п с к е к њ и ж е в н о с т и о д В. В. (проф. В. Вујића). Ова зрела студија, којој, надамо се, неће признање умалити тежак слог, особито у првој половини, показује, какви се красни таленти налазе

у нашој интелигенцији и како би им ваљало што више прилике давати, да својим врсним радовима излазе пред народ. Пошто је писац показао, како су се развијале грчка и српска књижевност и навео узроке, са којих се прва уздигла до потпуности, а друга се задржала на нижем степену развитка, теши нас, да „то, што ми, код красне наше поезије, немамо своје прозе, ни мало није необично, нити ишта неправилно;“ „и иначе свугде је тако: проза као средство саопштавања мисли и осећаја вазда се јавља и находи у књижевностима доцније него стих.“ Та вера у лепшу будућност српске књиге, која иде кроз целу расправу, пријатно загрева српског читаоца и разбудиће многе, који очајавају о могућности, да ће се икад наша литература развити до потпуности. Строга и лепа су разлагања пишчева о нашим нъречијама. Он нам доказује, да се „за прозу српску, и ако је покушавано и покушава се једнако, не може стално одржати јужно наречије,“ као што ни за грчку прозу није могло да се одржи јонско наречије. Писац сматра источни говор за савршенији и он ће „освојити читаво књижевно поље наше и бити усвојен и онде, где то данас још није.“ Већ у том, што се по његовом суду „подударају међу собом новија српска и стара грчка књижевност и језик и заједнички обе се оснивају на општим природним законима, као иначе не тако очевидно друге литературе“ налази писац довољно разлога, да попрестане једанпут код нас она неупутна повика на стару класичност, која издаје свашта пре, само не особито разумевање предмета.“ Та повика на стару класичност долази поглавито из Београда (где класичност није управо никад ни негована у школама) и пошто је међу њеним противницима и проф. М. Кујунџић, то завршује писац своју лепу расправу полемиком против истога, бацајући копље не да убија, него да задобија. Тако и тај завршетак има своју вредност.

„Један листак из културне повести наше,“ што га написа др. Милан Јовановић, приповеда нам живо све напоре, који су се за владе кнеза Михаила морали чинити, да се освоји земљиште српском позоришту у Београду и који су крунисани оним знаменитим кнежевим речима: „Ја ћу вам сазидати позориште.“ Кад г. 1870. отпочеше у Београду редовне представе, беху се ту искупиле најбоље глумачке снаге на славенском југу. Али успешном раду позоришта стављаху се многе сметње. Оно је дошло у зависност од људи, који хтедоше вештину да спутају у ланце. Глумци се боре за слободу вештине и кад не могоше у тој борби да победе, остављају један за другим Београд. Ту борбу лепо нам описује писац и пошто је и он у истој учествовао, то његово причање двојином више интересује.

На трећем месту налази се „На трећем колену. Приповетка из српскога живота од С. В. П.“ (С. Р. Поповића). Писац је стекао себи име доброг српског новелисте и из искуства знамо, да се његове приповетке радо читају. Он добро познаје одношаје нашега друштва и својим вештим пером уме верно да их слика. Таке добро погођене слике налазимо и у овој његовој најновијој приповетци, која иначе не спада у најбоље му производе. Ниједно од главних лица не може да задобије нашу симпатију и кад их на крају видимо већ све у крви, смрт нас њихова оставља равнодушне. И ако писац није у тој својој приповетци доспео, да побуди у читаоцу трајан интерес, ипак има она као све, што је потекло из тог вредног пера, значење у нашој књижевности.

Природослован чланак „Природне снаге раде узајмице“ израдио је по немачком Андрија М. Матић. Заиста је потребно, да се са развитком природних наука, које имају тако велики уплив на цео живот садањости, упознаје и наша публика. Али горњи чланак — судимо — потегао је за нашу неспремну публику сувише високо и његова већином хипотетичка разлагања већма ће изазвати дивљење, него што ће поучити. А тек ово последње требало би да је главна цељ. У дефиницији за механичан еквиваленат топлоте (с. 89.) ваља у место фунта да стоји килограм; уопште је већ крајње време, да се наши писци привикну на нове мере, а да се не измењују као у овој расправи и старе и нове. И примедба о спектралној анализи на с. 94. и 95. могла је бити тачнија, јер би по њој само она тела давала спектрум, која се могу запалити, да горе пламеном; а то не стоји. По нашем мњењу није уопште преводима место у „Летопису.“ Тај превод је још знаменит и по том, што се преводилац потписује пуним именом, а име аутора, који има највише заслуге за ту расправу, остаје нам сакривено. Бар у „Летопису“ требало би на то да се пази.

У овој свесци довршена је значајна молба на цара, што ју је г. 1727 поднео цео српски народ у овој монархији ради очувења српских привилегија, које је почео да крњи дворски војни савет и дворска комора. Почетак исте штампан је у 124. књизи, а ближе разјашњење наћи ће читаоци у књизи 123.

На свршетку налазе се још и две рецензије, једна на Милићевићеве „Летње вечери“ од Милана Савића, а друга на Арсенијевићеву „Зоологију“ од потписанога. Савић критикује управо цео рад М. Ђ. Милићевића на пољу лепе књижевности, где је по нашем мишљењу његов суд сувише строг. Признајемо, да нема тектонике у Милићевићевим приповеткама, али је велика заслуга тога писца, што је у нашу лепу књижевност унео реализам, те је тим показао пут, којим треба српска приповетка (до њега увек у оковима романтизма) да пође, ако је рада, да има будућности. Вештији писци ступиће временом на ту стазу, као што видимо већ Глишића и Лазаревића, који ће — поуздано се надамо — постати понос српске књижевности. Одушевљење, које је поздравило „Зимње вечери,“ није било вештачко, као што мисли Савић, него наравна реакција у читалаца, који се

дотле једно хранише измишљеним сликама маште, што нађоше једном у Милићевићевим причама крепак, прави истинити живот. И шта је, него тај истинити живот, што нас привлачи Љубиши и Врчевићу? У том правцу мора да се развија наша приповетка и Милићевић заслужује зато хвалу, што је тим правцем повео коло. Што се више буду наши књижевници одавали његовом упливу (и Љубише и Врчевића), у толико им већа будућност предстоји. И тако строгог критичара, као што је Савић, као да је очарала „Божана", тај карактер величанствене трагичности, као што је ретко забележен у којој књизи. На западу освојила би „Божана" сва срца (ни једна женска слика из Димаовљевих *Les femmes qui tuent et les femmes qui votent* не долази јој ни близу) и у нашој књижевности спада она међу најизврсније, што је написано. О Милићевићу се не може говорити као о даровитом писцу у обичном смислу, јачина његова је у цртању живота и што верније црта, у толико већма очарава, а чим пође да измишља (чему не може ни он увек да се отме), уништава одмах сву чар. Због тог су Милићевићеве приповетке врло неједнаке вредности и то је узрок, што му је „Село Злоселица" најслабији његов производ. И ако се не слажемо са судом Милана Савића о Милићевићу, ипак нам је мило, што се почело више да говори о нашим писцима, јер ће се исти вољније и радије лаћати пера, кад виде, да им се трајна пажња посвећује са најпозванијих страна, у које се мора без приговора да броји и Милан Савић. А уредништву мора да се ода захвалност, што је у „Летопису" отворило сталну рубрику за рецензије.

По обилатом и лепом садржају, што га изложисмо, види се дакле, да „Летопис" заслужује у пуној мери пажњу читалачке публике и да се мора желети, да осваја све то шире поље читалаца у нашем народу.

М. Петровић.

ДРУШТВА.

(Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња.) — Изненадилисмо се, кад смо чули, да су правила ове задруге већ потврђена од кр. угар. земаљ. владе. А морао би се и сваки други изненадити, кад би чуо, да су правила 10. Марта о. г. по рим. предата овдашњем мађистрату, а 21. марта већ потврђена дошла и то са једином клаузулом (примедбом), да за пороту, која је у правилима овим места нашла, важе државни закони чл. LIV. одсек 9. гл. III. од године 1868, а да се искључује свако друго поступање. Ми смо до сад научени, да правила за сваку нашу установу добијамо по двапут и трипут натраг на брисање и поправљање и да тек једва годинама успемо да почнемо рад, а сад за неколико дана би све. Та неочекивана милост приписује се лепој препоруци овдашњег градоначалника Ј. Радовановића, што му у похвалу служи. У колико се земаљска влада журила, да потврди ова правила, још више се журило наше женскиње, да оживе та правила, те се већ у недељу 29. марта (10. априла) о. г. састаше на прву саставну скупштину ове задруге. Тачно у 3 сата после подне беше већ искупљено у срп. гимназијској дворани 59 редов. чланица, а привр. председница ове задруге гђа Софија Дунђерска изађе, поздрави скупљене добродошлицом и објави, да су потврђена правила задружна, по којима ваља ово друштво, да се конштитуише и да одпочне свој благодетни рад. Скупштина позове на председничко место по старешинству гђу Јулијану Рајићку и под њеним председништвом изviче за председницу задруге ове на годину дана гђу Софију Дунђерску, за потпредседницу гђу Нану Натошевићку, за перовођу гђицу Милица Милетићева, за благајницу гђу Јулијану Радовановићку, а за прегледачице рачунске гђе: Александру Љ. Стефановића, Љубицу Димовића и Марију Бичанску, све једногласно. Одборнице су биране тајним гласањем и проглашене су за одборнице, које су највише гласова добиле и то ових 12: Гђе: Анка Милетићка, Ана пл. Рокнићка, Марија Вучетићка, Јелка Рајићка, Драгиња Матићка, Софија Славнићка, Ана Камберка, Софија Чакрина, Марија Јосићка, Софија Јевтићка, Христина Новићка и Марија Плавшићка.

Тако је задруга ова од 176 редов. чланица и 20 подпомажућих одпочела свој живот и предала рад у руке овим својим изабраним часницама, да претворе речи из правила у дело; а како нам је дојакошњи усталачки рад и родољубиво пожртвовање ових часница дало довољно прилике, да смо им добро њихово срце и племените душе упознали: то се надамо, да ће сад још више и дурашније прегнути, да оправдају поверење својих задругарица и привежу наду нашу за веру у бољу и срећнију будућност. Ми вас мајке и сестре наше поздрављамо на том лепом и племенитом путу и желимо вам дуга и срећна века; и уједно позивамо и друге наше мајке и сестре, да се уписују у ову добротворну задругу, која је наменула новчиће своје хришћанској добродетељи, а у цели да потпомогне културни развитак нашег милог род[а]. Дела матере и сестре наше, покажите, да и ваше ср[це] уме жарко куцати за бољитак рода и народа сво[г].

Но ми не позивамо у ово коло само наше мат[ере] и сестре из Н. Сада, него позивамо и остале на[ше] женскиње из свих наших крајева, које још немају [о]ваке задруге, да их по примеру Новосаткиња саст[а]љају и заједнички на заједничком оваком делу [с]раде, јер тек онда може бити општа напретка и бо[љ]е среће по наш народ, кад се сви крајеви наши сло[ж]ки заузму и пораде на једној задаћи, јер знате, [да] је у снопу јачи прут, а у слози бољи и сигурнији р[ад].

РАЗНО.

(Мирис као васпитач). „Њу-јоршки Тајмс" п[ри]поведа, да су у Америци почели да употребљују п[ар]фимерије — мирисе — на педагошке цељи у де[[illegible]]

јачким школама. До сада су чињени покушаји на 78 девојчица и дошло се до овог искуства: Мошусов мирис производи љубазност, чежњу и жељу за ношењем лепих хаљина, но ово ће бити урођена већ жеља, па ју мошус само јаче разгорева; ружин мирис има чудног утицаја на девојке: оне постају окрутне, немиле, хладне; ово би дакле ваљало употребљавати у женским манастирима, кад би се уз то додало још и мириса од љубичице, који изазива побожност (тако саветују те американске новине); мирис пачули не ваља девојке да употребљују, педагози га из важних разлога забрањују. Одговорност за истинитост ових научних испитивања остављамо горереченом листу америчком.

(Зашто у пролеће и јесен, кад су лепи дани, виђамо свилу по ваздуху?) Има неких малих паукова, који испуштају ту свилу из себе; и они се њом кад је време хладно, увију као каковим огртачем: а кад је лепо, лете по ваздуху и вуку ту свилу за собом. (Види о овоме опширније у „Јавору“ од 1878. бр 1.). С.

(Зашто се неке бубице ноћу светле?) За то, што имају у своме телу неку течну материју сличну фосфору, коју испод трбува кад им је воља испуштају. А што се та светлост дању не опажа, то је за то, што је светлост сунчева јача, па се она не може приметити. С.

(Разни назори о лепоти.) Чини се, да су назори о лепоти код свију народа једнаки, али није тако, јер од разних спољашних уплива и ови су појмови разни. Тако Грци, тај естетички тако развијен народ у својим варварским сликама спајаху људски и животињски облик, а ми држимо да је то ружно. Кинези опет ону женску лепом називају, која је дебела и која тако мале ноге има, да једва може ићи. Јапанези веле, да је само жута коса лепа, а зубе бојадишу црно, јер држе да је то врло ружно имати беле зубе. Батоци у јужној Африци избијају дечацима и девојчицама у добу пубертета горње секутиће, те отуда доњи још већма нарасту, а цело лице добије старачки изглед. Па ипак се она девојчица ружном држи, која се овој грозној операцији није подвргла. А неки дивљаци држе опет браду за нешто врло ружно, и по речма дарвиновим сваку најмању длачицу марљиво чупају; дочим опет Мухамеданци браду тако поштују, да се њоме чак и заклињу. Све су ово доказ, да су појмови о лепоти скроз и скроз релативни и противни, тако да у њима ништа сталнога и утврђенога нема. С.

(Зашто у влажно време жице на виолини пуцају?) За то, што влага у сва тела улази и раширује их. Тако н. пр. артија, дрво и жиле животињске бивају дуже или шире, што је влага већа. По томе и жице, које су састављене из танких, жилних кончића, кад влага у њих уђе, набубре, и постану шире и дуже. У том случају, ако су жице на вијолини здраво засвирнуте, морају попуцати. С

ОДГОВОРИ.

Велинци. — Ако то донета стоји, да би Ви морали престати певати, ако би се дознало ко сте, онда и не захтевамо да нам се кажете, но Вас молимо, да нас што чешће обрадујете Вашим заиста дивним песмицама, које нас јако сећају на вилу нашег најомиљенијег лирика. Мора бити, да су његови „Ђулићи“ и „Ђулићи увеоци“ песнички тумачи и Ваших болова у срцу, кад тако хармонично одјекује жица у Вашој души. . . Радовали би се, кад би скорим у грудима Вашим сијнуо ведрији расположај — као што то и код узора Вашег — и нашег — бива.

Многим ђачким дружинама, које захтевају лист наш са свим бесплатно имамо да одговоримо, да лист наш иде које сарадницима, које уредништвима а које појединим сиромашним особама у врло много примерака бесплатно, а кад би се и даље пуштали у галантерију ископали би рупу, у којој се не би корен „Јаворов“ боље и згодније могао да шири, него која би му била — гроб.

*Г. ** у Буђановци.* Ону 1 фор. претплате на „Стармали“ предали смо ми још у своје време издавачу, но лист с тога није пре шиљан, што је претплата гласила на другу четврт, а први број „Стармалога“ за другу четврт изашао је сада тек о ускрсу, кад му је и време. Претплату сте дакле послали сувише рано, па с тога Вам се чинило дуго.

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 5.

Немој душо да се смешкаш на ме,
Белих зуба не помаљај низ,
Горка судба доста гонила ме,
На мом срцу још су ране саме,
Новог бола не бих свлад'о гриз.

Ја сам љубав сахранио давно
У гробницу заборава мог;
Пусти мртве, нека леже мирно,
Не оживљуј душе безобзирно
Живодавним зраком ока твог.

Зар и опет ове јадне груди
Да љубави подгризује црв,
Зрела памет на ново полуди,
Срца струна сету да загуди,
Љубомора да ми мути крв?

Да те љубим као бога свога,
Да целивам и твог тела сен,
А ти када наситиш се тога
Каквог лутка, мазна, гиздавога
Место мене узмеш у промен.

Ја сам дрво без листа и гране,
Ког је муње огулио звиз;
Сухо дрво сокови не хране,
Зато душо не смешкај се на ме,
Бисер-зуба не показуј низ.

Разрешили: Гђце: Ленка Поповићева у В. Кикинди; гђа Марија Бичанска у Н. Саду; Анастасија Коњевић у Загребу; Јелена Драгосавац у Н. Саду; Марија Вујићка у Панчеву; М. Недељковићка у Чакову; Даринка и Јулка Дражићеве у Н. Саду; Славка Михајловићева и Ф. Драганићева у Даљу; Анастасија Шарчевић у Вел. Барни; Матилда Тошић у Срп. Сент-Миклушу; Христина Екмецијћева, уч. више дев. школе у Н. Саду; Кат. Јегдићка у Оросламошу; Ленка Ј. Гердец, учитељица у Вршцу; — г. г. Душан Сперњак, реалац у Панчеву; Јован Стојшић и Лазар П. Николић у Н. Саду; Светозар Михајловић у Вуковару; Стеван Рунић у Сентомашу: Мита Радосављевић у Митровици.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 6.

Саставила

ЛЕНКА ГЕРДЕЦ У ВРШЦУ.

та	све	мо
сад		гну-
за-	са-	је

сам	на-	по				стр-	же-	до
пу-		кад				дра-		у-
го	на	та.				љо	че-	го

те	пу-	лим
на		ја
та	во-	по
ра-	сам	гле-
до		те
бих	до	ал'

ко	ну-	буд		ко	жи-	траг
за-		ка-		гле-		о-
та	не	бри-		во	на-	да

див-	до	збо-		а-	ло	ра-
стај		но		до-		та
че-	гом	о-		лу-	ли	зна-

ре	на	та	не	се	љу-	о	ту-	ре	пу-	но	на	да	ни-	до-
пу-		да	за-		мож'	де-		бо-	це		та	да		већ
је	бе-	по	да	та	ра-	ла	а-	га	неж-	по	ср-	сам	гле-	шта.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 17. У Новом Саду, 26. априла 1881.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Седму годину отпочесмо као обично. Чекасмо жељно, да школа отпочне својим правим током. Бејах на стану код варошког сенатора у миру, Марка Марића. Ту ме је сместио мој стари пријатељ Симић. Беше то честита кућа. Чинило ми се, да нигда боље нисам живео. Мој господар беше права добричина. Зваше ме „синовче.“ Његов горостасни чибук одговарао је његовом величанственом трбуху. Његова госпођа беше добра душа. Из њених упалих очију вирила је сама доброта. Она беше болешљива. Вазда је кашљуцала. Али то јој и опет не сметаше да врши дужности као најбоља домаћица. Све је она премстнула преко својих руку. Они имађаху јединицу ћерку, Анђелију. Беше то девојче од шеснајест лета. У вароши је зваху: „лепа Анђа.“ Ја сам и пређе је знао. Али нигда нисам узимао је на ум. Пролазио сам покрај ње као покрај сваке друге лепојке. Али тада не беше тако. Ми бесмо у близини. Њени несташни погледи често сусретаху моје погледе. Тада би се заруменила, као што се зора зарумени, кад се сусретне са јарким сунцем. И ја бих тада осетио неку ватру у моме лицу. Не знам ни данас, како беше, али ја сам жеднио за тим погледима. У њеној близини свагда би осетио, да ми срце почне јаче бити. Осетио би необичне изливе мога срца. Осећао сам терете неке, који ми теретише живот, кад не могох Анђелију видети. Беше ме изневерила моја добра воља, којом сам учио. Тражио сам самоћу, а ћутање ми је годило. Тада ми се низаше читави ројеви нових уздаха. Слао сам их од срца Анђелијним очима. Нисам полазио ни Жарка. И његове посете почеше ми бивати досадне. Учинило ми се, да и њега мориште неке море. И он је много ћутао. Бесмо оба бледи. Зашто то све беше. Неразумна глава не могаше тада растумачити. Млађано доба, то је доба заноса и снова. Учинило ми се тада све као сан. Па ипак беше јава.

Ишао сам у школу, а не могох ништа мислити. У школи заман хтедох слушати предавања. Слушао сам мио глас Анђелијин. У души ми звонише гласи њене песме: „Еј пусто море . . . .“ коју често уз свирку на гласовиру певаше. Никад с њоме нисам на само говорио. Па ипак сам приметио, да је чешће и она тужна. Про-

жеже ме лака мисао, да је та туга одзив на тугу. Али чију? Ово беше страшно питање! У тај мах учини ми се, да разумех бледоћу и ћутање Жарково. Учини ми се јасно, да она Жарка љуби. Ова мисао ме потресе. За часак ме пређе лака језа. Попрати је врућина теретна.

Легох обучен на диван. Очи ми витлаху укочено изнад главе. Ништа ме није болело, па ипак сам се осећао као прави болник. Срце ми беше болно. Слика Анђелијина лебдила ми је испред очију. Из дна душеројише се нови и нови докази, којима сам сам себе уверавао: да се Жарко и Анђелија заиста заверише. Жарково бледило и ћутање, Анђелијина тајна туга, које њихову тајну издадоше. За тим ми се пократдоше тешки уздаси. Не знам зашто сам, али ја морадох низати уздах за уздахом. Тај дан не одох у школу. Мати Анђелијина ме затече у соби. Она прену, али брзо дође себи. За тим ми се приближи с питањем: „Шта је вама, господичићу? Боли вас што?“ Ја јој не дадох одговора. Она се уклони. За мало, па се врати с домаћим лечником. Ја сам још лежао непомично. Лекар ме ухвати за руку. Гледао ми је управо у очи. И он ме ослови: „Шта вас боли?“ рекох: „Све и ништа.“ „Све и ништа. Знам!“ рече још: „Време ће вас излечити.“ Ја га више нисам ни погледао.

Тај дан није ме Жарко походио. Зашто? Да ли је и он осећао исте боле? Ја сам га желео и опет сам га се плашио. Ту ноћ не имадох мирна санка. И он ме беше изневерио. Спавао сам као на јави. То беше пре мучење него спавање. Непрестано сам чуо као на јави Анђелијне зборе. Њене очи сијаху се јасно. Њено румено лице са благим осмејком сијало се у мојој души као сунце.

Кад сам се освестио, беше у велико дан. Сунце беше давно указало своје сјајно лице. Седео сам на кревету. Цело тело ме је болело. Не знам ни сам, зашто, али сам се заплакао. Сузе ми оросише моје голе груди, које се колебаху као лака сламчица, кад је бесни вихори окупе. Беше ми лакше. Бејах већ обучен кад ме позваше на доручак. Анђелија ме је дочекала, али ме не гледаше. Беше се само заруменила и гледаше пред себе. То ми потврди поново моје слутње. Крвца јој удари још јаче у лице. Беше руменија од мајске зоре. Не смедох је ни ја ни погледати ниословити.

На то уђе њен отац. Јасно ме поздрави: „А здраво, здраво, синовче!“ — „Да није каква гркиња узрок бољетици“ — шалио се старац. Он је погодио. Морао сам се зажарити, јер сам осетио ватру у лицу. „Ха . . . ха . . . ха . . .“ смејао се дебељко гласно.

Одох у школу. Нашао сам Жарка на своме месту. Беше наслонио главу на своје беле руке. По ходу ме је познао. Погледао ме је измученим погледом. Беше ми га од срца жао. Наши погледи се поново сусретоше. Обојица застадосмо. . . јер прочитасмо један другом оно, што оба скриваемо. Не рекосмо ни један ништа. А и зашто? Та ми смо се потпуно разумели! Ја сам се посадио на своје место, а још не могох прозборити речи. Жарко ме је ословио: „Славко драги, откада те не видех?!“

„Чекао сам те вазда, Жарко.“

Ја сам болан Славко. Не знам управо ни сам, шта ми је? Грозим се Анђелије и опет горем од жеље за њом. Не знам шта ме веже за њу. Тек неколико пута је видех, па ипак живим за њу. Она ми однесе мисао, однесе, ми живот мој. Њена ми је слика дубоко урезана у моје срце. Ти ми можеш помоћи, Славко. Жарко ућута. Његове очи засијаше необичним сјајем. На блеђаном лицу му се указа слаба румен, као што се на обзору укаже, из које људи изводе, да ће бити буре. И ја сам ћутао. Моје слутње се испунише. Бејах ван себе. У мени се отвори жестока борба. Гореo сам осећајима, које распламти Анђелија својим очима. Пријатељство Жарково изађе ми пред умне очи снажније но икада. Бориште се Анђелија и Жарко. Морао сам изгледати страшно, јер Жарко и не чекаше да прозборим. Он продужи: Дакле тако је. Моје слутње ме нису превариле, да и ти љубиш Анђелију. Нека ти је просто. Ја ћу је заборавити. Дајем ти тврду веру. . . !“

Ове речи једва сам чуо. Цело тело ми је клонуло. Осетио сам, како ми дрхтаху усне. И тада још не могох проговорити речи.

Минуше и ти тренутци. . . Бејах се прибрао. Осетио сам нову снагу. Племенита душа Жаркова оживила је наново. Да, ја сам почео живити правим животом. Жарко ми беше опет драг, као некада. Рече: „Нека ти је просто. . . Ја ћу је заборавити.“ Он жртвоваше оно, што му беше тако драго. Та његова речица подиже на узвишенији ступањ, но икада оне осећаје, који нас спајаху. Почех се стидети оног кобног и бајног снова, који поче растављати наше душе. Осетих неки понос, те и нехотице прозборих: Ти си погодио, брате. Оне бајне очи, што разгрејаше твоје срце, запалише плам и у мом срцу. Али у њених још букти плам нашег братинства. Тај ће победити. Дајем ти тврду веру, да у овом тренутку сарањујем те бајне снове у њихову колевку — у моју груд. Ја је нигда више нећу видети. Оба ућутасмо. . . . Прекидоше нас наши другари, који почеше долазити у школу. Радоваху нам се од срца Осећали су зар и они зао удес, који нас за часак из њихове средине исчупа? И учитељи нам се радоваху. Приметио сам по томе: што нас наизменце питаху за лепо здравље. Сви нам саветоваху, да још које време никуда не излазимо Они не могоше замислити нашу бољетицу, која нам подгризаше наш млађани живот.

Ја сам седео као сињи камен поред Жарка. Не могох мислити о предавањима. Школско време беше ми вечност. Мисли се мењаху једна за другом. Сену ми као муња кроз мисао: „Шта ће најзад из свега изаћи?“ Стресао сам се. Ужаснуо сам се од те мисли. Изађе ми пред очи вера, којом сам се заверио Жарку. Изађе ми и Анђелија дивнија но икада. Она ме обли новим миљем, које угуши гласе мога разума. Изгуби се и моја тврда вера. . . Жарко је седео мирно. Учини ми се, да беше као негда, кад живесмо један за другога.

Ове моје мисли разби школско звонце. Пођосмо сви дома. Пођох и ја за Жарком. Упутисмо се ћутећки у његов стан. Ни данас се не сећам, како одосмо. Осетих да сам тамо, кад ступисмо у његову собицу. Бацио сам се на његов креветац, на коме цртасмо најдивнијим бојама нашу будућност. Красно беше оно сретно доба, кад на томе креветцу збијасмо шалу. Певасмо баба Пелагију, а она нас караше свакојако. Или, кад заједно учисмо. Камо лепе среће да та времена нису минула!

Не знам, колико сам овако остао. Поглед ми је витлао по чађавим гредицама. Али тргох се. Погледао сам на Жарка. Он је седео на својој дрвеној столици. Главу беше наслонио на своје беле руке. Ја му се приближих. И он подиже своју главу. Наши погледи се сукобише. То беше страшан сукоб. И данас ми се уздрхће цело тело, кад се тог тренутка сетим. Не рекосмо ни речи. Наша срца говорише једно на другом својим бурним куцањем. Не знам, колико смо остали овако у братском загрљају? Али пренусмо. . . Мој добри учитељ Милан Симић ме је тражио. Чуо је, да сам оболео. Опростих се са Жарком. Рука ми је у његовој руци дрхтала.

На улици је дувао ладан ветар. Тај ми је годио. Његова хука учини ми као глас мога разума, који ме у тај мах поче корети за све оно, што сам за та два последња месеца учинио. У томе прозбори и мој добри Симић: Теби је јако позлило, Славко. Ти ми не изгледаш најбоље. Ови гласи помешаше се са гласима мога разума. Ти ме потресоше још већма. Морао сам страшно изгледати, то ми сведочише брижни погледи, којима ме је мој учитељ час по погледао. Он је ућутао. Преко лица му се навуче мали облачак сети, који све то јачи биваше.

Дођосмо у мој стан. Упутисмо се у моју собицу. Али за мало, па Симић изађе напоље. Не потраја дуго. Врата се отворише. Учитељ са госпођом Марићком ступи унутра Уђе и мој домаћин са лекарем И на његовом лицу не беше његове урођене шале.

(Наставиће се.)

*

ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ.

I.

Свети вештак, вечни Боже,
Када ти је лице ствар'о,
Са цвећа је боју скид'о
Па је теби лик нашар'о;
Ал' за твоје црне очи
Није знао боје наћи.
Тад је, душо, вечни Бог
Умочио перо танко
У сред тужног срца мог.
Па са бојом туге моје
Напис'о је очи твоје.

У Јегри 1869.

II.

Гледај само како жмири!
К'о сунашце, кад се рађа;
Из ока јој Љељо вири
Стрелом срце да ми згађа.

Пуштај, пуштај лаку стрелу
Не бојим се љутих рана;
На пољупца слатком врелу
Пићу лек ти са усана.

III.

Ти си, душо, липа,
Што мирисе бајне
По ваздуху сипа.

А пољупци моји
То су челе, које
Око ње се роје.

Па и ова песма,
Што ју сад написа'
Понела је собом
Липија мириса.

1870.

VI.

На поточић мали
Надвило се грање,
Па му слуша његово
Тијо шапутање.

Баш ка' и ја злато!
Кад зора заруди,
Што ти слушам дисање
Твојих белих груди.

1872. **Мита Калић.**

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева *)

ОСОБЕ:

Ана Петровна Незабудкина, удовица сиромашнијег чиновника.
Марија Андријевна, ћи јој.
Владимир Васиљевић Мерић, } млади људи позна-
Иван Ивановић Милашин, } ници Незабудкине.
Платон Маркић Добротворски, стари фишкал.
Максим Дорофејић Беневоленски, чиновник.
Арина Јегоровна Харкова, удовица, грађанка.
Михајило Ивановић Харков, син јој бивши ђак.
Карповна, проводаџика (код трговаца) у махрами.
Панкраћевна, проводаџика (код племића) у капи.
Дара, служавка Незабудкина.
Дечко, Добротворског.

Слуге и разна лица, што се јављају у петој радњи и гледе свадбу.

—

РАДЊА ПРВА.

Позорница приказује собу; на задњем зиду двоја врата: једна у собу, друга на улицу. С леве стране прозор, на прозору ђерђев, подаље клавир; с десне стране диван и повећи округао сто.

Појава прва.

Марија Андријевна (седи за ђерђевом) и Ана Петровна.

Ана Петровна. Сад живи, како знаш. Да ти отац није терао капом ветар, била би друга ствар; овако нас је оставио скоро без ичега. Ствари све заплетене, па сад још и парница! . . . Отеће нам кућу. Па шта ћемо онда? Помисли само, како ћемо онда живети! . . . Што ћу ја!

*) Види „Читуљу“ у данашњем броју „Јавора.“ Уредн.

Мој је посао женски, па и не знам ништа: ја сам навикла с људима живети. *(Ћутање)*. Кад би се ти, Машо, што скорије удала. Ја, чини ми се, не бих знала, како бих благодарила богу! А и како је у кући без мушке главе! . . . То никако није могуће.

Марија Андријевна. Ви, мамице, све увек један те исти разговор.

Ана Петровна Што не бих. А хоће-л' и бити што, што ја говорим? Гле сад, човек не може ни говорити. Шта је теби збиља!

Марија Андријевна. Зар сам ја, мамице, крива, што ми се нико не допада?

Ана Петровна. Како да ти се не допада, ја не знам; то је само јогунство, Машо.

Марија Андријевна. Какво јогунство, мамице! Ко ме је искао, — сећајте се добро, какви су то људи?

Ана Петровна. Шта ћемо, Машо? Шта ћемо, друже мој? Гди да ти нађемо така младића? Садашње добре младожење траже новаца, неће да гледају, што си ти лепа. Гди сам ја то денула моју тубакеру, и не знам! Погле, да није тамо на столу . . . Стани, ево је у џпагу. Не, како да се у те не заљубе! Данас су млади људи ветрењасти. Али мора се признати, да си и ти избирачица. Треба да помислиш, да у нас нема златних брда, — од мудровања нема ништа!

Марија Андријевна. Добро, добро.

Ана Петровна. Али шта је то добро?

Марија Андријевна. Размислићу.

Ана Петровна. О чему ћеш мислити, кажи ми, молим те. Мислећи остаћеш ти још дуго девојком.

Марија Андријевна. Па каква је то опет несрећа?

Ана Петровна. Глупа си ти још — то ти је *(седне набурена, ћутање)* Шта је то боже, бар да дође Платон Маркић. Већ не знам, шта да радим. Овде је било плетиво, где је сад то плетиво?

Марија Андријевна. Ево, мамице, плетиво *(даје)*.

Ана Петровна *(плете)*. Још ако не дође Платон Маркић; ради онда, шта знаш.

Марија Андријевна. А што ће вам, мамице, Платон Маркић?

Ана Петровна. Како, што ће ми? Шта ми знамо седећи ту; а он је бар човек. Жандар је доносио неку хартију, ко ће да зна, шта у њој пише. Ето, шта ти је женско! Онако и пролазиш као луда. Ево цело јутро новце никако да срачунаш. Како је без човека, не знаш, ту ти је и без несреће несрећа. Узми, Машо, хартију, срачуни ми новце, молим те.

Марија Андријевна. Говорите, ја ћу и тако израчунати.

Ана Петровна. Стани, Машо. Збунићеш ме — па се опет не ћу умети наћи? Где се то дела моја хартијца? Сети ме боже. . . Ево чекај — нашла сам. Ево узми и израчунај. Мало пре сам рачунала, рачунала свакојако, — али, или нема рубље сребрне, или су две сувише, а Дару већ боље и не дирати. А и у глави ми није само то. Ствар ме та јако узнемирује, па за то ће требати с Платоном Маркићем разговорити се. Човек је брате. *(Дара улази)*.

Појава друга.
Исти и Дара.

Дара. Госпођо, о госпођо! Дошао је дечко од Платона Маркића.

Ана Петровна. Дозови га овамо. *(Дара одлази. Улази дечко)*.

Дечко. Платон Маркић поздравио вас је; послао вам новине и цедуљу, и заповедили су ми, да вас упитам за здравље.

Ана Петровна. Господе! Куд сам ја наочаре дела? Потражи, Машо, молим те. *(Марија Андријевна тражи наочаре)*.

Марија Андријевна. Допустите, мамице, да ја прочитам. Мислим да ви с Платоном Маркићем немате тајана.

Ана Петровна. Прочитај, Машо! Какве тајне! Ја сам га молила за нешто. Шта ћемо кад смо ти жене; ма да ми је жао да узнемирујем Платона Маркића, стар је човек, али мора се нешто радити.

Марија Андријевна *(чита)*. „Ваше Високо благородије, милостива госпођо, Ано Петровна! Имам част известити вас, да сам све ваше поруке тачно и радосно испунио. И унапред вас молим, да све, што

имате, на ме пошљете. Уз то шиљем вам новине од јуче. Што се тиче тачке, за коју сте ме молили, могу вам казати, да сам био на дотичном месту: нежењених чиновника, који би могли одговарати Марији Андријевној, нема; има један; но сумњам, да би вам се допао, јер је јако висок, — много виши, но обичан човек, а има и на лицу пожиљак . . . .“ (*погледи молећим погледом*). Мамице!

Ана Петровна. Читај, читај.

Марија Андријевна. (*продужи*). „Но колико сам распитао секретара и остали његови колега, као да је моралан, добар, не пије, што, како ми је познато, ви и желите. Ако заповедате, ја бих врло радо разгледао и по другим местима. А што се тиче ваше парнице; ви сте њу напустили, зато се и окренула на хрђаво; но ви, госпођо. молим вас, не узнемирујте се: јер сам нашао искусна човека, који може добро оном ствари руководити. О осталом ћу имати част, објаснити вам, како се први пут видимо. Остајем вазда на услузи ваш, Платон Маркић Добротворски.“ Шта ви то, мамице, радите? Шиљете Платона Маркића по овдашњим местима да тражи младожење! Бог зна, шта је то . . . Ни речи ми о том не кажете; то већ вређа човека. Ах, мамице, шта ви радите са мном! (*седне код ђерђева*).

Ана Петровна. Нема ту никаквих увреда! Не знаш ти, Мȁшо, те моје ствари. Та ја те не приморавам. За кога хоћеш за тога пођи. А моја је дужност, да ти нађем младожењу. (*Дечку*) Поздрави, драги, Платона Маркића; и реци, да му благодаримо: и да смо, фала богу, здрави.

Дечко. Добро.

Ана Петровна. Оди овамо да ти дам цедуљу за Платона Маркића (*одлази*).

Појава трећа.

Марија Андријевна (*сама*). Ето оваки разговор! Како то већ не додија мамици. Тако ми је нешто тешко, тако тешко, да не знам, куд би се дела (*везе, долази Дара*).

Појава четврта.
Марија Андријевна и Дара.

Дара. О што ћу;

Марија Андријевна. Шта се ти све срдиш?

Дара. А како, госпођице, да се не срдим! какав је свет, не мож'те веровати! Трчим из дућана, а неки лудак заустави се на путу, и право ми баш у очи гледа. Шта си, велим ја, избечио очи, шта имаш да видиш, нема на мени ништа написано. А како, каже, на тебе, на таку лепотицу, да човек не погледи. Ја сам пљунула и отишла (*тражи нешто*). Вечно те љуте, (*опет тражи*). О, да! . . .

Марија Андријевна. Шта тражиш ти тамо?

Дара. Тубакеру је госпођа изгубила. . . нашла сам.

Марија Андријевна. Је-л Даша, јесам-ли ја лепа?

Дара. Ви? Та ви сте лепотица над лепотицама.

Марија Андријевна. Хајде да се мењамо, па те онда неће исмејавати.

Дара. Али, госпођице, на што мени лепота?

Марија Андријевна. А на што ће мени?

Дара. Што ви то, госпођице, говорите? Шта ви знате, може се какав младић у вас заљубити, може и шта боље; пуковник какав може вас узети.

Марија Андријевна. Лако заљубити, Дашо! Мамица вели, да је време да се удам.

Дара. Па ако! К'о зашто се не би удали?

Марија Андријевна. Е па нашто бити онда лепотица?

Дара. Како нашто, — више ће вас муж волети. Ево у наше комшинице две кћери: старија је слаба, сува, боже; а млађа румена и једра, још нема ни шеснајст година, а изгледа као од брега одваљена. Чујте, шта вели мати: бојим се, каже, старију да удам, муж је неће волети; а ову ево, каже, зацело ће волети. Забрбљала сам се с вама, госпођице; а стара госпођа, већ се може расрдити (*одлази*).

(Наставиће се.)

НАЈВИШИ ИДЕАЛ.

„*Entbehren sollst du, entbehren . . .*“
Goethe, Faust.

Нестa оних бурних дана,
Прође зора жиђу младом
Просањана, проплакана,
Преплетена борбом, падом.

Бејах скоро изнемог'о,
Јер ми беше снага мала;
А борбе је било много —
А још више идеала.

Сада није тако више,
Ти су дани прецветали —
Патње ми се *умножише*,
А *срушише* идеали . . .

Тежа ј' борба обр'вала
Жиће моје саморано,
А од многих идеала
Остао је један само.

Па гле чуда — много рађе
Сносим ове теже јаде,
Живет' ми је много слађе,
Слободније дишем саде.

Јер идеал онај један,
Он ми блажи тешке ваје,
Он ми слади живот бедан,
За борбу ми снаге даје.

Њим препоне рушим моје,
Сваку беду и незгоду —
Тај идеал, служба то је
Вечној правди и народу.

Света служба на олтару,
Вечне правде вишњег бога,
Света служба на олтару,
Лепше среће рода мога.

С тог клонути нећу моћи
У сред борбе светских зала,
Јер добивам дивске моћи
Од највишег идеала!

Ср. Карловци. Ђура Страјић.

БРЗОЈАВНА ДЕПЕША СА СУНЦА.

НАПИСАО † ДР. ЂОРЂЕ МАКСИМОВИЋ.*)

Кад би нас двоје хтели да се разговарамо, онда би морали тако близу да станемо, да глас једнога допире до ува другога. Разговор овај био би већ врло отештан, кад би неколико метара раздалеко били, а кад би се н. пр. један од другога за два километра удалили, онда се већ никако не би могли да разговарамо. Но ми имамо средства и пута да у овим случајевима опет наше мисли један другоме саопштимо, па ма и не било усмено; за једно писамце требамо само парче папира, перо и мастила, а пошта и железница однеће га на опредељено место. Ако би пак околности и време изискивали, да се с места споразумемо, то нам стоји брзојав на услузи, па од новијег времена и чак преко мора. Брзојавом смо ми за часак наше мисли саопштили, па и на најудаљенију тачку наше земље. Два пријатеља, од којих је један у Петрограду, а други у Сомбору, могу тако лепо да се разговарају, као да су у читаоници.*)

Хајде да помислимо — та фантазији је сваки скок допуштен — да се један од њих двоје наједанпут на сунцу створио, а други би сад морао, кад не би хтео започет разго-

*) Г. 1872., кад је ово писано, не беше још телефона, који је покојника доцније много забављао, јер већ први телефони боху у његовим рукама. Тада — пре три год. — смо се ми са сомборске брзојавне станице помоћу телефона разговарали и узајмно концерте приређивали са Апатином, Кулом, па и са Сегедином. Душа тих научних забава био је пок. др. Ђ. М. М. П.

*) Ова расправа затекла се у мене као спомен од вредног покојника. Писана је год. 1872. једнога вечера, кад сам био спречен, да то вече проведем у његовој гостољубивој кући (као што беше то скоро увек од доласка мога у Сомбор пре 10 година па до његове смрти), а он је хтео ипак да покаже, да је био у духу са мном. Радо уступам „Јавору“ ту лепу расправу свог најбољег пријатеља и учитеља на пољу егзактног посматрања. М. П.

вор да прекине, телеграфску жицу од земље до сунца да повуче. Кад би имао, што није могуће, балон, који би брзином локомотиве (45 километара за сат) горе појездио, онда би могао жицу у сунце однети, кад не би само пут тако дугачак био, јер овај би пут на тај начин и када се не би нигде задржавао, само 400 година трајао, а телеграфска жица, која би тек тако танка била, као најтањи вунени кончић (608 километара на килограм) не би била тежа од 516.000 килограма.

При свем том, што нам није могуће да све тегобе савладамо, добијамо ми опет брзојавне депеше са сунца, добијамо оданде вести, које нам површину сунчану и материју, што се на сунцу налази, најподробније описују, једном речи, добијамо извештаја, шта се на преко 150 милиона километара удаљеном сунцу догађа.

Онај, који није у науку посвећен, знам да не верује, да је ово могуће, јер између земље и сунца нити има телеграфа, нити шина, нити других каквих познатих средстава за комуникацију. Ја ћу да покушам, да ово мало разјасним, не бил' ме и онај разумео, који није у школи слушао физику; а да би то разјаснио, узећу једно мало стакло од три ћошка, као што их у цркви на полилеју у великом броју има. Ово стакло зове се *призма*, оно је врло занимива играчка, од које се много шта може да научи. Окренимо овакву призму са широком страном према сунцу, а иза ње метимо један табак бела папира, па ћемо таки на папиру видети прекрасну слику од боја, свих седам боја дуге угледаћемо ту, као: црвену, оранж, жуту, зелену, плаву, загасито плаву и љибичасту. Ако ово покушамо у сасвим мрачној соби, где само један сунчани зрачак кроз малу јамицу на капку унутра улази, онда ће нам се показати ова слика од боја у највећој сјајности и особитој чистоти. Та својина призме, да такозване призматичне боје или спектрум показује, била је позната на истоку још у прастара времена, и у Китају су само цареви овакву призму смели да имају, они су то себи као неко право свога величства задржали с тога, што су призматичне боје тако лепе и тако живе, да их никаквим другим начином није могуће направити.

Ако употребимо овако велику призму, која је сасвим чисто и тачно израђена, онда ћемо у бојама њезинима још нешто особито да приметимо, што китајски цареви до душе нису никад опазили, али што је један немачки научењак сасвим тачно описао. Тај научењак био је Јосиф Фрауенхофер. Он је у призматичним бојама изнашао неке црне линије, које увек у једном и истом положају једна према другој стоје. Доцније се дознало, кад су научењаци ове линије кроз оштра увеличавајућа стакла посматрали, да се многе од ових линија из више врло фиьих, једно поред друго стојећих цртица састоје, тако да су само у жутој и зеленој боји 550 оваких цртица набројали.

Е па добро! приметиће когод, па како се то слаже, вести из сунца и црне линије?

Ево ја ћу вам то таки да приповедим. Ове су линије хијероглифи, с којима нам само сунце пише, шта се у њему збива и из чега се оно састоји. Ми их дотле нисмо могли да читамо, као и оне, што се на споменицима у Мисиру налазе, догод им нисмо кључ пронашли, док нисмо њихову азбуку изучили. Али како је могуће пронаћи каква смисла у црним линијама призматичних боја, или шта више тврдити, да депеше, што нам их сунце шаље, немају никаквих других писмена или знакова, до тих црних линија? Прост покушај, ког можемо без велика труда и трошка да начинимо, растумачиће ову загонетку.

Узмимо једну обичну малу лампу за шпирит, метнимо у њу сасвим чист фитиљ и напунимо је шпиритом. Пламен ове лампе мора сасвим блед бити, нема ни најмање жуте светлости, а скоро ни мало ни не светли. Да би светлост дана од нашег пламена одклонили, заклонићемо га каквом великом књигом или другим чим. Метимо сад цигару у пламен, па ћемо одмах опазити неку промену, чим се пепо од цигаре усија, горњи део пламена постаће љубичаст и изгледаће као бојадисана ватра, која се од пепела од цигаре све до врха пламена уздиже.

(Свршиће се.)

НЕШТО О ШКОЛИ И ВАСПИТАЊУ.

Саставила

† ЈЕЛЕНА ДЕСПОТОВИЋА.*)

„Дижите школе,
Деца вас моле!“

Како је проста, а тако дивна та реченица омиљеног нам пјесника Змај-Јована. Те ријечи у потпуном свом смислу нека су нам увијек на уму, јер они, на којима свијет остаје, моле нас за то. — Кад отац гледа свога здравог синчића, не мора ли мислити: овај мора бити прави човјек, нећу жалити ни труда, ни новаца, да га васпитам за таког, — да буде не само нов подмладак куће моје, него и достојан члан човјечјег друштва. Кад се мајка огледа у недужном, милом оку кћерке своје, не би ли морала премишљати: дужност ми је, кћерко мила! да те васпитам за свети позив твој: за милу мајку, вриједну супругу и ваљану домаћицу. Јест, то је дужност сваких родитеља, да тако мисле. Но на који начин да они све то постигну, до ли кроз школу; њој да повјере чеда своја, над којима су они дотле бдили. Да, школа је то свето врело, из кога се драгоцјено благо црпи, благо умно и душевно, које човјека човјеком чини и које га води до спознања самога себе, т. ј. да је најплеменитији и најсавршенији створ на свијету, не само тјелесним саставом, него и духом и умом својим; да упозна свој позив на овоме свијету и да се зна користовати својствима од Бога му данима. Школа га учи добре и зле стране свијета разликовати; те што је добро, што лијепо, а што племенито. Учитељ мора као и баштован његовати повјерену му младу биљку, те старати се, не само да расцвјета се, него и плодом уроди. Ако се то постигне, може се рећи: „*На млађим(ъ) свијет остаје*,“ — јер за оне, који у мраку и дивљаштву чаме, не важи то. А дивне нам утјехе у тој помисли!

И ето почимљу се школе по примјеру других народа и по нашој Крајини све више и више подизати и просвјета ширити, те је тај свијетли трачак на најкрајњи угао наше земље допрьо, докле је до сад слабо допирао. јер оно, што је било, бијаше хрђаво. По селима не би ништа, а по градићима бијаху такозване „Oberschulen“, на којима је владала њемштина, али закрпана. Који је то забитни кутић наше земље, то се није тешко досјетити; сваки син те земље рећи ће: то је наша кршна Лика. Јест, по њој почимљу се школе дизати, — по тој милој мајци сивих соколова, поноситих и храбрих крајишника, који су до сад само с пушком и мачем знали владати; ма сад ће да докажу, е су и они кадри ступити и у просвјету за другим народима. И као што су ставили толико славних људи на бојно поље, даће и дају ваља-

*) Покојница је рођена у Врховина личко-оточкоме окружју. На кући се звала Делић. Била је — у нечем на своју жалост — питомица српске препарандије у Карловцу. Она беше удата за честитога Србина и трговца Ђорђа Деспотовића, у Бихаћу. Умрла је лани под конац новембра, у наручју мајке своје. За живота написала је у „Застави“ повелик чланак: „На ком основу да подижемо културу у српском народу“ год. 1879.; у „Народноме Гласнику“ чланке: „Српски одговор на братске изазиве хрватских родољуба“ (бр. 64., 65, и 66. год. 1879.) и „Да речем још једну“ (бр. 77. исте год.) два уводна чланка у исти лист (један је „И опет „пала је реч“ бр. 67.) у „Српском листу“ подлистак: „Божићње слике; иначе је многе „дописе“ саставила за сва три ова листа, а у рукописима има један и за прашку „Политику“. Увијек је бранила интересе Српства у горњој Крајини, а душом је жељела да у поносној Босни нападнуто Српство учврсти и прошири. Њеним заузимањем основана је тамо читаоница, њена рука писала је правила друштва. Она се бавила и пјесмом. Оставила је повише пјесама, које ћемо мало по мало отиснути у свијет. Тамо касније донијећемо опширнију биографију ове прве Српкиње у горњој Крајини, која се неуморним трудом до тога степена попела, да је и бесједом и духовним мачем сјекла по прстима оне, који српско име нашем народу у горњој Крајини поричу. Она је — на срамоту толиких Срба мушкаћа — свагда настојала, да „Србождерима“ хисторијом и гласом народа саспе зубе у grкљан. Паде нам прерано у гроб, али се тјешимо, што је за свога краткога живота користила више своме народу, него тобоже многе туђе главе, што но: „Ное им готов небо да заоре.“ Слава јој и вечна јој успомена!

„Брат Србин.“

них људи, који ће им образ освјетлати и на умном мегдану.

Ала се човјек зарадује, кад уђе у коју крајишку сеоску школу: те види она здрава, румена лица и ону простоту, безазленост, која се особито дојима онога, што је вичан гледати блиједа, господска и гиздава лица варошке дјеце; кад мотри оно простодушно и срдачно одговарање на своја питања; како с весељем слушају сва дјеца, што им учитељ казује, те похвали ли кога, свима очи титрају од радости, јер се и они сматрају диониции те хвале, — напротив, кад покуди кога, онда су сви снуждени и жале тога сиромака. А кад долазе и полазе из школе, кличу „помоз Бог“ и „с Богом“ тако срдачно и природним страхопочитањем, чисто ти срце од радости куца и нехотице ти на уста долази: О, благо си земљи, у којој се оваки синови рађају, који не знаду, што је злоба, ненавист и сав онај „трулеж и крпеж“, који често по варошима налазимо; што не удишу онај кужни и нездрави ваздух, који морално убија дјецу из нижих слојева по варошима, јер у више тобоже не допиру, будући им „парфим“ пресијеца пут. Но та проста природна дјеца, остала она сељаци или ступила стазом, која их доводи до части, до славе; што била да била, природа је своје код њих урадила: дала им је здрав, бистар разум, који ће их чувати од обмана, дала им је ону невину простоту, која ће их одбијати од свега, што је да тако речем „афектисано“ и неприродно. Стари су им оставили узор-пјесме и приповијетке своје: да им дух заносе у неке љепше просторе и да им сачувају племенитост мисли и осећаја. Слободно можемо рећи: На оваким млађима свијет остаје!

То ми је намјера била рећи о школама по нашој јуначкој Крајини, те с поносом једне граничарке велим: Синови ове земље доносиће на олтар своје отаџбине плодове рода свог, те ће тако показати, е су достојни оног труда, што га за њих полагаху њихови родитељи, старатељи и учитељи и да неће више тумарати у туђа јата, да си тамо гнијезда вију, — а од свога отуђују.

Још нам трјеба ваљаних учитеља, али ће с временом и њих бити.

Казасмо каква су сеоска дјеца. Варошка су тако забатаљена и запуштена, чисто те боли, гледајући је. А ко је томе крив? Да ли учитељи? О, не, не учитељи, већ родитељи су криви, нарочито мајке.

Да то лакше кажем, морам мало у педагогију посегнути, морам мало више о васпитању дјеце говорити. Но не да обогатим ризницу педагогије којим прилогом, јер за то немам довољно педагошког знања — што сам до сад о њој учила и читала, све је површно — већ каним говорити о првом почетку васпитања дечијег у родитељској кући: да неко поступање наших матера откријем, које је проти педагошким начелима. То мислим, да ми неће замјерити наше мајке, ако се ја—још томе дјевојка — усуђујем њихова света права критиковати, но то чиним само за то, што ме је у души пекло, кад сам мотрила разлику између васпитања наших матера и туђих; кад сам видила, како наопако многе васпитају своју дјецу и — како криво мнијење имаду о школи и учитељу. Тим прије то чиним, што се и ја спремам за учитељевање, те заиста бих рада, да пословица: „На млађима свијет остаје“ не буде изопачена, нити криво тумачена.

Говорила сам у почетку, какву задаћу има народна школа. А како ће се то постићи, учи нас педагогија. Она нас увјерава, да је први почетак најодличнији и најважнији у васпитању дјеце; она препоручава, да у то доба учитељи и родитељи морају брижно и сложно радити о срећи и о напретку младих цвијетова, чеда својих; да помњиво осијецају оне *некорисне* гранчице, што су из младе биљке прорасле, напротив да добро с помњом негују.

Да, као што баштован, тако исто ради и учитељ; и он мора — као и онај биљку његовати — оплемењивати ћуд своје дјеце, смиља народнога. Но код гђекоје дјеце не може ни он с најбољим напрезањем постигнути шта хоће. А за што? упитаће ме ко. За то, јер добије душевно забатаљено дијете. А како да учитељ није кадар тако дијете поправити? — За то, јер мајка, која је то дијете одхрањивала, није добар темељ душевни у њему поставила: није у срцу његовом засадила здраву, сочну жилицу дјетиње љубави, повјерења, послушности, добре воље; није га чувала од злих спољашњих утјецања, као

злобе, пакости, ненависти и свега тога кукоља, који се гђекад тешко и тешко, а гђекад никако не да истријебити — јер се корен покварености обвио око срца и душе.

Знамо да дијете, кад се роди, није богме донијело у свом срцу заметка нити од добра, нити од зла, — то се тек кашње развије, кад дијете к самосвијести дође. Тад трјеба пазити, тад мајка мора бдити, да дијете не види злих примјера ни од ње, нити од других. Многе мајке то не пазе, већ пусте дјетету своме све на вољу: нек чини шта хоће, нек ради, шта жели. Е, па да још на томе остане, нека би било. Но мајка само злим примјером предњачи дјеци својој. Нека је н. пр. свађена или се поправда сусједом својим или с ким другим, она одмах забрани дјеци својој дружити се с њиховом дјецом, с којом су се до тог часа играла и забављала: она још ружи и грди пред њима родитеље њихове. Што постаје из тога? *Мржња, злоба!* — Ако им се каква несрећа догоди, она се радује пред својом дјецом и ликује. Шта учи дјецу своју *Туђем злу се веселити!* Снађе ли их шта добра, постигне ли их каква срећа, мајка пред својом дјецом ненавиди их. Учи дјецу своју *ненависти!*

Приговорили се такој мајци, она ће рећи: школа ће поправити, што на мом дјетету не ваља; та зашто су школе ту? Јест, многа се и поправе и на прави пут изведу; али само она, којима та закржљала, та нездрава жилица није дубоко у срце засегла. Школа чини своје, али кад дијете дође из школе кући, оно опет прима од матере зле примјере, којих се она непрестано држи. И ако је учитељ које добро зрно у школи засадио, мајка га код куће — и не знајући, шта ради — махом с кукољом помијеша, и тако угуши то здраво пшенично зрнце.

Тако мајка квари своје синове и кћери. Но за синове је још лако. Они оду по свијету, на науке, те често своје мане напусте; мапате се по туђем свијету и добра и зла, те се кад и кад прометну у ваљане људе. Код неког дјелује наука, код неког зла искуства у животу, код неког друговање с племенитим људма и т. д., — али само код оних, који су више били заведени, поводљиви, којима срце није из темеља покварено; јер ком је срце окорело из дјетинства у опачинама, тај остаје такови док је жив: *подао, лукав, злобан* и т. д., јер веле: *„Вук длаку мијења, а ћуди никад.“* Који не зна што је образ, што ли вјера тврда, тај га неће ни имати! — Али с кћерима такових матера — како је с њима? Пословица вели: *„Каква мајка, таква ћерка,“* е па тако и јест. Кћи, која је са свим упућена на матер, поприма њене обичаје и наваду. Мати, кад размази своју кћер, тад је шаље у школу да се што научи. Што може учитељ или учитељка с материном мазом? Неколико година иде у школу, да оно нешто *нормалног* знања сакупи, онда остане код куће, гђе мати преузме на се даље васпитање, — а како? Не учи је радити, већ — допуштале материјалне околности или не — кћи мора по моди одјевена бити, мора учитеља за француски језик и за клавир имати, мора игранке и ине забаве похађати, те и у *„бон-тон“*-у упућена бити. И то је све лијепо, проти томе нема нико ништа, али срце — гђе је срце? Брине ли се мајка за душевно стање дјетета свог, брине ли се да јој кћи, и нутрњом добротом и милином сија; да одгоји красно, топло срце, које куца за све естетично и племенито, да сазна, што су женске врлине? Многе и многе мајке не уче кћери своје, што их чека у животу, те ако су о том училе и чуле што у школи, то је већ у родитељској кући — учећи се што друго — исхлапило; и оне се смију томе, кад се говори о практичној страни живота; не учи их мајка, што је дом свој, огњиште своје, како се мора трсити, да одговори позиву свом, задаћи светој, коју од ње захтјева супруг њен и дјеца њена. О, жалосно је то, кад гледамо лијепо, плаво око, у ком се небо одсијева, — ал' то око наслађује се само у моди, у елегантној површности, у празном и ништавом ћеретању; а види ли кога, ко се мало тога кумира држи — ма имао најплеменитије срце у грудима — о, с презиром се то око од њега окреће. У први мах, кад човјек то створење мотри, мислио би: *и срце мора тако красно бити!* но превари се, — *срце је празно,ташто, без осјећања.*

Нек ми опросте многе мајке и сестре моје, — опростите ми драге читатељке, не осудите строго ове ријечи, које долазе из

срца ваше сестре, — искрено и у најбољој намјери. Свака Српкиња, која племенито мисли, свака родољупка одобриће ријечи ове. Немојте мислити, да ја неки савјет вама давам или чак и намећем. Ја бих рада само упозорити некоје мајке на травурину, која пријечи њиховим ружицама, да сасвим нарасту и красни пупољци буду; на коров, кога мајке саме сију, а не виде га. То се мора што прије уклањати, — а то је лако:

Шаљите ваше кћери у ваљане женске школе, повјерите их вриједним учитељима; водите их и у учитељишта, да си прибаве што више педагошког знања, па да видите, како сјајан успјех ћемо постићи. Ако је на њима наше незнање и немарност што покварило, то ће све отићи, изгубиће се, и ми ћемо имати разумне васпитатељке новога нараштаја, који ће нам груди надахнути надом у краснију будућност народа српскога; а што је још дивније и љепше: тако покољење затрће проклето сјеме мржње и раздора, које браћу од браће растављa; њихове племените идеје сјединиће братске руке на олтару Југославије, и сложиће сродна грла у један глас, — та један им је циљ! А ми, ми смо то у стању постићи; ако не одмах, али мало по мало. Само напријед за неумрлим Змај-Јованом! —

ЛИСТАК.

СТУДЕНАЦ САВЕ плем. ВУКОВИЋА

(оснивача срп. вел. гимназије новосадске,)

НА ПИЈАЦИ У НОВОМ САДУ

ПРЕД ВЕЛИКИМ ПРАВОСЛАВНИМ КРСТОМ.

Посадити дрвета где на јавном месту; у хладу под дрветом којим саградити клупе; воду из брда извести и чесму подићи ил *студенац* где *ископати* на корист свачију о свом трошку — јесу лѐпе, од старина врлине српске.

Ко ј' уморан, нека се одмара —
Ко је жедан, нека воду пије —

пева се и данас о сличним задужбинама, у нашим дивним народним песмама на више места.

Таку једну врлину ради смо и ми овде овај пар приказати — врлину и задужбину великога нам Србина, одавна већ покојника, *Саве Вуковића,* у Новом Саду.

Ко-год пође великим сокаком новосадским, идући из дунавске ил отуд из ћурчијске улице — пашће му на први поглед с десна у очи красан од камена мрамора велик крст православни и на домак тому *обични сад бунар један,* пред данашњом апотеком врлога Србина Гавре Плавшића; ко бунару том ближе приђе, смотриће озгор испод стрејице оплати бунарској *латински* слови *немачко* име мајстора једног бунарџије — ми управо незнамо: зашто и по ком праву то име онде са беле таблице *црни се!*

Другачији споменик стајаше на том месту пре тога, и име нам мило и драго светлило је са те задужбине српске!

Место те данашње дашчане ограде шмрка бунарског — стајаше ту најпре, од год. 1797, па до 1853. *прави споменик бунарски:* од мрамора сȏка у округ, као каква највећа бадњица, и над том сȏком на четири стуба мраморна кров од лима на прилику *кубета,* зелено обојадисан, и на том кубету бела кугла лимена. Из бунара тог црпаху воду, веле нам на точак двема каблима, кад се једно пуно извлачило друго се доле спуштало да воду захити, као оно и сад по негде у старинских, варошких и сеоских бунара; док шмрк не замени точак и чекрк на бунарима.

Млађи нараштај једва памти тај монументални студенац, који беше више од по столећа на том месту на дику Новом Саду; старији пак, који тај студенац и знаше, мало ко завири у натпис му, на плочи једној сȏке оне, те да ти сад уме казати: ко сагради тај бунар и с каквим лепим хришћанским и српским осећајем — с тога ћемо ево ми о том коју рећи, колико распитивањем сазнасмо о тој красној задужбини врлога Србина, родом Херцеговца, *Саве племића Вуковића од Берексова.*[1]*)*.

Прилика нам се за то даде из ненада.

[1]) Види животопис му у бр. 32 „Заставе“ из пера г. проф. Милана А. Јовановића.

Наша честита старина чика-*Пера Јовичић* (Камила.[2]) садашњи старатељ цркв. општински, хтеде ових дана испод једног олука црквеног општинског здања (у ком је срп. вел. гимназија новосадска) да намести за полој камен један, да киша не квари зид кутњи. Тражећи згодан за то камен у порти саборне цркве, којега ту доста има од некуд поиздонашаног — ископају том приликом радници му у једном буџаку портанском лепу плочу мраморну, која мери у вис 1·541, у ширину 0·542 а у дебљину 0·204 метарске мере.

На тој плочи урезан је красни слови минејски *ево овај знаменити натпис:*

Пристѹденцѣ. Патрїарха. І҆ѧкѡва;
Ѿ Хс҃та. Ѡбличенна: Жена: Самарѧнина;
Подражатель. Пра=ѻтца. Нашега. І҆ѧкова;
Бл҃городный. Гдинъ Ѿ Вѹковичь. Савва;
Сей.Стѹденецъ. Созида І҆собсѣмъ.Ѵ҆стрóи;
Собственными. Иждивенныи Свои (окрњено)
Грáдѹ. Новомѹ Садѹ. Напослѣженне;
Себѣ. Заспасенїе. Вѣчноеже. Воспоминáнїе;
Вълѣто. Ѿ Рж҃ткá. Хр҃това; 1797; гѡ;

Натпис овај преписан је с камена тог од речи до речи, од слова до слова. Речи иду једна до друге и тачке их растављају. Слова минејска на камену сва су редом *почетна,* а мал' не свакој речи прво слово веће од других. Работа резарска казује нам искусна мајстора: слова су лепа и укусна, лепша и погоднија, нег истог доба руска словенска. Језик је и правопис, као што се види, мешавина српска и црквена словенска. Скраћене речи остависмо неисписане, јер се могу рашчитати и без тога.

Над отим натписом на камену том сад је издубљено, празно место, у вис 0·6 а у ширину 0·4 мере данашње — где је био углављен, као што се види, и како нам веле, од метала лепо израђени грб, обележје племићско Саве Вуковића.

Тај грб, кажу нам, продаше, случајно, пре неке године, с другом старежи црквеном бакра и лима — чивутину.

Нацрт грба тог добисмо по пријатељству г. Дмитра Поповића, садашњег бачког епархијског бележника и рођака великога нам покојника тог — те не буд на одмет да и тај ево опишемо:

Грб је обичнога облика грбског, подељен на пет поља уздуж: три озгоре напоредо и два испод ових исто тако. У десном плаве боје пољу стоје шест златних полумесеца младине, четири, по два напоредо и један озгор а један оздо; у левом исте боје златна је звезда над златним полумесецем; у средњем златном пољу види се анђео, опасан пасом црвеним. У доњем десном, златном пољу орао је пола златан пола црн, у левом пак, боје првене, стао златан лав гриве загасите с мачем у предњој десној шапи. Над грбом, поменутом анђелу врх главе је панцир витешки са златним појасем, над панциром украс огртачки, с десна црвен с лева плав, и над тим круна крстата од три крака — из круне се дигао вук (курјак) предњим телом у вис расклопљене чељусти. С десна и с лева грбу том шаре су обичне грбске, по прилици арабеске, обојене по среди, с десна црвеном с лева плавом бојом; озгор и оздо пак и ивицом, златном бојом. Напослетку с десна су и с лева врх тога по два (као да ће бити) сокола.[3])

Ето тако красно обележје красило је с чела тај монументални студенац — ту лепу задужбину српску, Саве Вуковића — на реченом месту некад, у Новом Саду.

Па куд се део споменик тај Вуковићев с места тога?

После буне сазида ту, на домак том студенцу, на рогљу велика сокака и хлебарске улице, имућни тадашњи Србин трговац Ж. С. кућу и отвори у тој велику своју трговину. Дућану му сметао, како веле, тај студенац и нарочито граја она беспосленика, које ту по вазда̄н не избиваше. Заиште у магистрата, да се тај споменик отуд уклони — и, жалибоже, магистрат му вољу испуни.

Поменуту описану дивну ограду мраморну, сѐку и кров на стубових раставе, рас-

[2]) Доскорашњи вредни гостионичар у својој на далеко знаној гостионици „Код камиле."

[3]) Исти таки грб изварн је у камену и на плочи породичке гробнице Саве Вуковића, у порти саборне цркве наше, пред јужни врати — само што ту грб има још и оздоле, где се арабеске састављају, још некакво обележје, на прилику крста.

тављене плоче мраморне донесу у порту саборне нам цркве овдашње. Плоче те однеше пре неколико година, сасекоше и пометаше, попајвише испод олука код овдашње нове основне школе српске — *а овај један с натписом овим*, срећом, земља покри и сачува у наговештеном буџаку до данас.

И нама у део паде, те ево по могућству принесмо, да се бар још књигом донекле сазнаје за ову задужбину и за живу жељу неумрла покојника: како он студенац тај сазида граду Новом Саду на послужење, себи за спасење и вечно спомињање год. 1797. . .

Не хвала граду Новом Саду, што се није боље пазило на живу жељу хришћанског и српског смера — задужбину ову и у њој спомен Вуковића!

Говораше нам наш вредни старинар г. Ђорђе Рајковић — прибирајући грађу за историју Новога Сада у архиви оповарошкој, да је наишао на званично писмено, по ком је незаборављени Сава Вуковић још приложио магистрату 1000 форинти тадашњег новца те приходом отуд да се одржава тај студенац му *свагда у добром стању*.

И који год прочиташ листак нам овај — па и од јако на студенцу том жеђ утолиш ил иначе водом из тога послужиш се: знади и сети се доброга задужбинара српског, Вуковића Саве!

На студенцу том, за првих времена му, о богојављењу свећена је и закрштавана водица богојављенска — кад се год није ишло на Дунаво.

Два нараштаја Срба Новосађана, а за лепших и српскијих днева својих — пазише задужбину ту боље нег потоњи нараштај данашњи, који једва и памти је.

Кобна година 1849. поштеди тај дивни споменик — ал га на миру не остави после *мирни* Нови Сад!

И на послетку, ако би ми, као Србин Неновосађанин, смели приликом овом замолити Србе Новосађане — смерна би нам молба била та: да се описани камен овај с урезаним красним овим натписом својим узида где у зид црквене куће ове општинске, — *српске велике гимназије новосадске,*

и тим да се чува бар још за које време драг и мио споменик те лепе ал не сачуване задужбине — *на студенцу Саве Вуковића!*

У Новом Саду, пред Ђурђев-дан, 1881.

А. Сандић.

ЧИТУЉА.

(***Милева Станишића.***) Лепа књижевност наша равна је сличној грани књижевности свију других народа у томе, да у млађем колену народа има највише пријатеља. Из тога колена, што већ по себи претставља појетичан слој једнога народа, прибирају се они, који своју душу и ум питају производима те врсте књижевности, а у том слоју гаје се и негују и они радници, који су позвани, да шаровито поље тога огранка у књижевности обрађују. Тако је у свакога па и у нашег народа.

Али се с друге стране опажа једна разлика између других и нашег народа. Сразмерно већма него иког другог, нас бије на том пољу зао удес. Мало је где толико гробова, у које прерано легоше млади заточници лепе књижевности, као што је у нас. Један за другим појављују се, као почетници; оружани жарком љубављу, постојаном вољом, лепом спремом и још лепшим даровима, вољни да бујније поведу коло напретка народнога на том путу, коракну корак два, обрадују пријатеље књижевности првим покушајима, којима нам отворе светлу перспективу надања, па их — нестане. Покрије их црна земља једног по једног. У гробљима се множе гробови, у читуљама се нижу имена; једно драже од другога, у народу се гасе наде као сјајни жишци, једна светлија од друге, лепа књижевност, као уцвељена нева завијена у црно, ронећи сузе над гробом драгана свога, пали воштаницу једну за другом и прелива светим уљем и вином закопане узданице своје....

Тако је у нас. Тако је и у других народа, — ал' опет није тако као у нас; у других није така страховита несразмерица као у нас.

То је наш жалостан удес!

И ова сунчана топлина, коју након дуге хладноће тако радосно поздравља свако живо биће на земљи, нас испуњава дубоком тугом. Под утицајем те топлине, сад први пут помаља травка и цветак своју главу са једног гроба, који се недавно подигнуо на палилулском гробљу у Београду, а у који је положено тело једне вредне раднице и наше сараднице.

То је гроб — Милеве Станишићеве.

И њено је име већ уведено у читуљу мртвих уз имена браће јој Љубе и Станише, који такођер премлади легоше у гроб, а нама, са оно мало доказа своје велике даровитости и способности, оставише да оцењујемо, колико је велик губитак по књижевност нашу са преране им смрти.

Тек што почеше радити, — нестаде их!

Покојна Милева није оставила епохалног дела каквог у нашој књижевности. У нас нису ни при-

лике за таке ствари, а не остаде јој ни времена, да у потпуном опсегу окуша своју интелектуалну снагу. Али од оно мало женскиња, што се у нас лаћало пера, па још у приликама, у каквим је она провела оно мало свога века, и — рецимо — патње, она је толико неговала својим пером лепу књижевност нашу, да ће сваки пријатељ тога огранка књижевности с болом морати запитати: што нас остави тако рано, вредни нам друже!

Милева се родила год. 1858. у Новом Саду. Беше ћерка пок. Мите Станишића, грађанина новосадског. Имала је три брата и још једну сестру. Уз старију браћу Љубу и Станишу, који су у Новом Саду изучили гимназију, а касније у друштву и под утицајем опхођења са пок. Светозарем Марковићем, који је једну годину дана становао у Милевиних родитеља као и под упливом осталих даровитих пријатеља Светозаревих Милева се интелектуално развијала у правцу реалистичке школе, којој је у нашем народу Светозар Марковић био претставник и апостол. Даровита како је била, а жељна науке, она се за неколико година, ако и не систематички, толико била умно развила, да је само природна последица, што је почела снагу свога духа окушавати на пољу, на коме се пером бразди. Плод тих покушаја беше неколицина добрих превода са немачког и руског — које је језике добро знала, који су штампани, што у повременим часописима, што пак спремљени за штампу, стоје код издавача. Једно од ових последњих радова њених изићи ће скоро у Београду, издањем Валожићеве књижаре. Неке позоришне комаде има у рукама управа загребачког земаљског казалишта. Нарочито је радо и добро преводила Тургењева. У „Јавору“ је од њених превода до сада штампан „Идеалиста“ од Тургењева и „Доживео“; у „Српској зори“ сад се довршује штампање њеног превода „Племићско гњездо“ опет од Тургењева. У овом листу почиње сада „Сиромашна удавача“ од Островског.

Има још по где којим редакцијама повремених српских листова њених превода а и по неки оригиналан покушај.

Цео пак леп низ њених литерарних послова те врсте, нанизан је у тако тешким приликама, које само велики, необично снажни духови савлађују. У пупољку девовања јој, већ је била сироче, коју недорасла браћа нису могла држати. Да непадне никоме на терет, а осећајући у себи душевне снаге и способности, посветила се била служби српске Талије. Али за напредовање на томе пољу, не беше јој дорасла физична снага. Кад јој пак нагло једно за другим умреше оба старија брата, Љуба и Станиша, остаде она са једним нејаким братом и сестром борећи се са непогодама у животу за одржање своје и заштиту брата јој и сестре. Поред тако тешког положаја, ипак јој никад не малакса љубав према књижевности. У неговању ове, као да је налазила сиротица једину утеху и олакшицу заиста бедног стан- свога.

Прошле године, не малаксав ни тренутка, беше дошла у Загреб, да изучи телеграфски курс, уздајући се зар, да ће тако добити тврђа материјална ослонца за свој опстанак и даље васпитање своје сестре и брата. Нешто својим трудом, учећи друге, нешто помоћу пријатеља свакогм таленту и карактеру, као што је један од таких г. К. У. из Ст. Градишке, она је тај курс свршила са сјајним успехом и отуда се вратила у Београд, да је на брзо за тим — покрије црна земља.

Умрла је у Београду 1. фебр. о. г. од суве болести, од које јој и оба старија брата умреше. Пред смрт, већ као болницу у постељи, узе је један начелни јој друг. Мита Ценић, за жену у очевидно хуманитарној намери. —

Милева је била веома даровита, вредна, што може бити, и поносита — а без гордости; — чист, али зато баш и редак карактер.

И ако се радо убрајала у редове присталица реалистичке школе, била је ипак по својим душевним својствима права песничка природа и необично ватрена Српкиња. О овоме је дала у неколико прилика доказа занесеној омладини у Загребу, која ју је, ваљда баш услед тога, што им је њезин карактер импоновао, с необичним поштовањем касније предусретала

Мир њеном пепелу! С.

БЕЛЕШКЕ.

(Др. Емилијан пл. Радић.) Професор карловачке богословије и протођакон г. Е м и л и ј а н п л. Р а д и ћ унук и питомац епископа вршачког Кенђелца, 25 г. стар, родом из Беле Цркве, постао је д о к т о р о м б о г о с л о в и ј е у Русији. Г. Радић је и до сада био доктор, и то старо-католичкога богословља, што га је у Швајцарској изучио и положио, а за тим је постао био у Москви на духовној академији м а г и с т е р б о г о с л о в с к и х н а у к а, после тога је пак од св. с и н о д а п е т р о г р а д с к о г а добио д о к т о р с к и к р с т и д и п л о м у, пошто је лане положио прописане испите, који су тако тешки, да у целој Русији нема више но осим њега још 25 доктора ове врсте. Тиме је уједно постао и ч л а н а к а д е м и ј е н а у к а у П е т р о г р а д у. Он је први Србин, који је постигао ову титулу. Радић је познат и иначе српском и страном свету са својих научних стручних дела, што их је до сада написао; опомињемо наш свет само на дело му „*Kampf um's Recht*“, што је у Прагу изишло на немачком језику, а о којем су делу и наше новине много писале и изводе из њега доносиле. У томе је делу доказао право карловачке митрополије на цркву у Босни и Херцеговини. Дај Боже, да оваки таленат употреби дивну способност своју у корист оскудноме у овој као и у свакој другој струци своме народу и да прионе око лечења многе наше болести у крилу онога чина, којем он припада, па ће му Срби забележити име златним словима у историји свега живота и напретка. Живио!

(Промоција.) Питомац Саве Текелије г. Душан Дима промовисан је ових дана на буда-пештанском универзитету за доктора медицине.

РАЗНО.

(Огромно дело.) Библиографска књижевност умножиће се једним новим делом, којем још равна није у целој светској књижевности, што се тиче потпуности и израде. Сви досадањи каталози нису ништа спрам овога дела. Британьски музеј у Лондону има, као што је познато, највећу, најпотпунију и најбоље уређену библиотеку на свету, па управа тога музеја намерила је, да изда списак свију књига те библиотеке. Наравно, да ће много времена проћи, докле то горостасно подузеће не буде изведено, и човек средњих година неће се баш јако обрадовати, кад чује да ће по плану требати 40 година, док дело ово готово буде. Излазиће годишње по пет свезака, биће дакле свега 200 свезака. Влада даје годишње припомоћи 1600 фунти стерлинга. Каталог ће овај донети на 3 милијона наслова од књига. Прорачунано је, да ће само слагање слова у штампарији доћи на 70.000 фунти стерл. Претплатна цена на цело ово дело износи 4000 марака (преко 2000 форината.) Не верујемо, да ће који наш српски родољубиви скупитељ добити уобичајену једанаесту књигу на дар!

(Нов телескоп.) Говори се, да је Сир Ханри Бесемер у своме дому у Денмак-Хилу (у Енглеској) после двогодишњег рада наместио телескоп, који такву снагу има, да ће се њим моћи читати новине на кристалној палати у Лондону, а то је даљина од $3^1/_2$ енглеске миље.

(Како се пуница избавила зета). Дошао зет пуници на облажај. Она га је умиљато дочекала и почастила; све што је љевшега (љепшега) имала, преда њ је износила. То се зету допадало, те није хитио натраг. Није се обазирао на ону: „Најмилијега госта, два дана доста,“ за то је пуницу и тиштало његово оклијевање. Кад је виђела, да се усиђио и распластио, као да га не чека сто посала код његове куће и као да она нема прешнијега посла, већ ту њега дворити, — окрену у другу.

Све је мисли на једну смислила: ништа боље, већ ускакивати се ш њиме. „Ходи зете, да се ускакујемо,“ рећи ће она, те приђе к прагу, стаде на њ и скочи ван. Онда ће ући у кућу; зет се у себи смијао, како ће посрамити њу. Стаде и он на праг дупке, сегне се, колико је икадарце могао и отскочи својој пуници. Но док се окренуо, већ је пуница врата затворила и мандал превукла. Кад то виђе зејо, досјети се куд то шиба, „и без збогом и без опроштаја, он сиромах од пунице се утаја.“ Заиста добар *„recept“* за дебели образ! —д—

(Зашто сува дрва боље гору него сирова?) За то, што сирова дрва имају у себи много оксигена, те по том нису у стању примати оксиген, који им ваздух пружа. С.

НОВЕ КЊИГЕ.

О геолошким одношајима Фрушке горе. По мађарској расправи † професора Алексе В. Поповића. Прерадио Марко Кречаревић, члан мађарског геолошког друштва у Буда-Пешти. II. Седиментерно камење. У Новом Саду, српска штампарија Дра Светозара Милетића. 1881. Прештампано из 126. књиге „Летописа“ Матице српске. — Овај је рад наградила „Матица српска.“ То је писало стручно перо покојниково на мађарском језику и штампано је још за живота му у органу геолошког друштва. Последоватељ пок. Алексе на катедри срп. вел. гимназије новосадске за природне науке г. Кречаревић, који је и сам члан геолошкога друштва у Будапешти, у жељи, да настави изврсни рад покојников пропутовао је исте крајеве у Фрушкој гори и уверио се, да је покојник имао свуда право и још му је попунио рад његов и превео га на српски ради српске читалачке публике, што је не мала заслуга г. Кречаревића. Језик је лак и леп, српски називи згодни и народни, а признаће сваки, да је за овако стручан посао, који је код нас врло мало рађен, заиста тешко наћи у језику нужнога материјала, да се сваки појам јасно искаже, те се г. прерађивач без сумње имао доста да бори са сметњама и оскудицом у терминима научним. У толико нека му је већа хвала од нас, који радњу његову читамо и штудирамо!

ОДГОВОРИ.

Уредништву „Гласа Црногорца“. — Није нам било познато, да наш примерак шиљете чурушкој читаоници, јер је много времена после нашега писма прошло, а читаоница није листа добивала. Ми вас молимо да и од сада „Глас Црногорца“ шиљете читаоници тој у наше име, као што смо вам онда писали, јер ми га имамо у другом нашем уредништву, а ради смо тиме нашој честитој шајкашкој читаоници услугу да учинимо. Било је дакле неспоразумљење. Поздрав.

*Г. * * у Пожеги.* Ми држимо да је оно народна песма, да није потекла из пера школованога песника. Коњичке скокове још нисмо контролирали.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 18. У Новом Саду, 3. маја 1881.

СПЛЕТ ПОЗДНОГ ЦВЕЋА.

(ПОСВЕЋЕН Б—ЦИ Х—ВОЈ.)

БЕЖИ...

Бежи цуро испред мене
Испред мога отров-даха.
Та брзо ће доћи време
Задрхтаћеш ти од страха.
Задрхтаћеш, к'о што стрепи
Лист у бурној страшној ноћи;
Јер ће проћи санак лепи
А грозовна јава доћи.

Ох затвори душе двери,
Рајска врата сретних мисли.
Не занос' се у тој вери
Њу су врази на груд стисли.
Да прокопа у то срце
И занесе у болови.
Да отрује сласт ти крвце
И стегне те у окови.

Скини копрен с ведра ока.
Па погледај бистрим гледом.
У природи нема скока,
Већ све иде правим гредом.
Нема силе што ремети
Овај закон вечитости
Природа се грозно свети
На људскојзи махнитости.

Добро види дрво старо,
Што још коју грану има,
Негда славуј ту с' одмар'о
Зато нежне зраке прима,
Те се чини к'о да младост
Још живота ту улива,
Али није — — — то је радост
Што с' у старе дане снива.

То су звуци од песама,
Што их негда славуј пев'о,
То ј' сећање — а из рана —
Живот срцу, што ј' улев'о.
То су гласи издисања,
Што лепота у нам буди.
Јоште једном, да се клања,
П'онда вечно да застуди

Ох не слушај мога гласа,
Који чедне збори зборе!
О чувај се од таласа
Што га бурно диже море.
Сиренски су звуци чедни,
Ал' у вртлог страсти воде.
О како су они бедни
Који њима тамо броде.

Бежи цуро, моја лепа,
У храм свести чисте, праве,
Ма да ј' љубав вазда слепа
Жеље треба да су здраве.
Цвет без росе, жића нема,
Увенућеш тако млада,
Па не могу као стена
Гледат' живот, да ти страда.

Н

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Лекарева посета пређе као и пре. Сва питања мога учитеља осташе заман. Ја му на све рекох: „Позлило ми је мало. Све ће проћи."

Бејах сам. Изгубише се и последњи гласи њихове лупе, којом се удаљаваше. Беше све мирно. Само се чуло лупање мога срца. Ја сам ходао горе доле по својој собици. Али застадох . . . Учини ми се, да ми престаде и дисање. Чуо сам певање: „Еј пусто море . . ." То беше њена омиљена песма. Чух за тим, како певање као и свирка брзо престаде. Али звуци њеног гласа и гласовира се још одзиваху у мојој души. Мисли се моје гонише немилице. Премишљао сам свашта. Мислио сам да одем и да јој све исповедим. Али опет застадох. Она ме последњи пут није ни погледала. Шта би рекла на моју исповест? Исмејала би моје најсветије осећаје. За тим помислих, да јој пишем. Али шта? Ово беше опет грозно питање. Она би писмо смејући се показала Жарку, кога љуби. Тим би и њега изгубио. Сетих се вере, коју сам му задао. Оваким мислима не беше краја. Најзад сам ипак смислио, да јој пишем. Држао сам, биће ми лакше. Узех перо, али не могох почети. Мучио сам се, али не могох да кажем моје осећаје. Потражио сам и превртуо старе романе, што сам их прочитао. Тражио сам тамо какво љубавно писмо, да се помогнем. И ту, као у пркос, не могох ништа наћи. Оканух се најзад писања.

Продужих шетњу горе доле. Сопствени бат учини ми се као нека злослутница. Он ме опомену на веру, којом сам се Жарку заверио. Сав сам се стресао. А окупи ме море туге. Учини ми се, као да сам се заплакао. Али застадох, чух учестане кораке. То беше мој учитељ Симић и мој домаћин. Приметио сам на њима, да су јако забринути. Из учитељевог погледа сам увидео, да се уплашио. Он ми збораше необичним гласом: „Добри Славко, ја те очински позивам, да ми кажеш, шта ти је? Твоје стање морам ти саопштити родитељима. Ја сам им се заверио мојим поштењем. Не могох ни замислити, да ће ми теретнији надзор бити сада, но икада, кад си био дете."

„Сасвим је тако," додаде мој домаћин, који дуваше јако из свог горостаса од трбуха.

Речи мога учитеља беху за ме стреле. Оне ми прожегоше мој бурни живот, као што сјајна муња прожеже бурно небо. Наиђе љуто кајање. Изађе ми сјајније но икада оно доба, кад сам волео своје родитеље и доброга учитеља. Хтедох да му све исповедим, али се уздржах. Неки тајни глас ми рече: „Не." То беше кобно „не." Камо среће, да сам послушао разум свој! Тада би било можда лека? И опет сам притајао у недрима истину. Та ми се доцније осветила страшно. Више, но што сам заслужио. Рекох, да ми је већ боље Молио сам учитеља, да родитељима ништа не јавља. Обећао сам му, да ће све боље бити. Он се мало умири. То сам му читао из његовог лица, са којег се разиђоше облаци сети.

Бејах опет сам. Мало сам се умирио. Зваше ме на вечеру, али не могох ништа окусити. Ту ноћ не могох дуго заспати. На један пут устадох. . . Учинило ми се да чујем човечије кораке око наших прозора. Али све се притаја. . . И ја сам се поново спустио у постељу. Не знам, колико сам још лежао. Најзад сам задремао. Кад сам се пробудио, беше у велико дан. Све, што ми се тога дана десило, учинило ми се много свежије. Почех се спремати у школу. Али се пренух. Чуо сам брзе кораке. Полетио сам вратима. Преда мном стајаше уплашена жена. То беше Жаркова баба Пелагија. Ја сам се био скаменио. Не имадох речи. Она прозбори: „Младом господину је зло. . . Не знам где је ноћас био. . . Довели су га ноћни стражари . . . једнако је у буни. . ."

Ја бејах на улици. Јурио сам као манит Жарковом стану. Тамо сам већ нашао лекара. Жарко је лежао на своме креветцу. Не знајући ништа о себи. Ја сам га загрлио. Викао сам га по имену. Он не отвараше својих очију. Бунцао је: тврду ти веру дајем . . . нека ти је проста . . . смејао се . . . ха . . . ха . . . За тим се опет притаја.

Лекар рече да је у врућици. Све је наредно, што је нужно било. Ја се и баба Пелагија не мицасмо од његове постеље. Али њему биваше све горе. Сутра дан походише га наши другари. Дође и школски управитељ. И он беше довео још једног лекара о своме трошку. Оба прионуше душом и телом, да га спасу. Али њему биваше све горе. После двајест дана у највећим мукама испусти своју поштену душу. Издахнуо је на мојим рукама. Целивао сам његово хладно чело. Оросио сам га мојим сузама. Осећао сам се тужно. Наше братинство изађе ми дивније, но икада пред мене. Учини ми се, да га нећу преживети. Тада сам осећао што сам изгубио. Био сам вољан својим животом искупити га. Али беше све заман.

Сутра дан беше укоп. Сви разреди га пратише. На гробу му рече један другар на свршетку говора . . . „Пођи мирно, племенити друже. Пођи мирно, ти живиш у ранама наших срдаца. Живиш у тужној успомени, којом ћемо те се сећати, врли друже!!“

Ове речи сам пропратио потоком суза. Збиља сам осетио тешку рану у срцу, коју ми његова смрт зададе. Хтедох да се претворим у сузе. Зажелих, да њима прелијем његов гроб, да тако заједно боравимо вечити санак!

Вратисмо се сви дома. Ја легох у постељу. Нови потоци суза не могоше опрати моју црну тугу. У тај мах изађоше ми пред очи све његове муке, у којима је испустио своју душу. Тада ме обори грозна мисао. Нешто ми је шаптало из дна душе: „Ти си његов убица . . . Ти си вером невернуо. Ову мисао ми потврдише ноћни стражари. Они рекоше: да су га нашли обешћена под Анђелијиним проворима. Ја бејах потпуно уверен: да сам узрок његове смрти. Опет ми нешто шапташе: „убица.“ Изађе ми пред очи давање тврде вере, коју дасмо један другом. Жарко је одржао веру. Мени је у буни пребацивао неверство и праштао ми. То беше страшна чаша за мене. Љуто кајање је сипало нове и нове горке капи у ту чашу. Моја савест ми досипаше. Мишљах, да ћу полудети. Страшни то беху часи! Цео низ потоњих дана не могаше их изгладити из мога срца. Исто ме праћаше и онда, кад то срце постаде без живота и осећаја, кад постаде — камен сињи.

Ти ми тренутци раскинуше венац мога млађаног живота. Лежао сам као прави болник. Сви се беху у кући уплашили. Мој добри учитељ није ме остављао. Анђелију не видех за цело то време. Њена мати и нехотице рече: да је и она болна. Рече: пожутила је, као гуња годишњица.

Ова речца распирила је поново плам у мојим грудима, који запалише очи Анђелијне. Моје срце обориште још тежи боли: туга за Жарком и брига за Анђелијом. После неколико дана дођоше моји родитељи. Мој учитељ им је писао. Беше дошла и Милана. Са лица им се могао прочитати мртви страх. Мати је из гласа нарицала. И Милана је сузила. Отац ме је гледао тужним погледом. Најзад му се указаше две сјајне бразде преко његовог изображеног лица. Мати се посадила до мене. Гладила ме је руком по глави. Милана ми је држала руку у њеној меној руци. Мени беше лакше. Сада после толиког времена осетио сам божанствену мирноћу, која ми је тако годила. Моје срце осетило је, да је у кругу оних срдаца, која му беху од колевке драга.

Кад су минули први тренутци, говорио ми је отац: „Ниси добро чинио, требао си нас пре о твоме здрављу известити.“ Мати ми приповедаше, како се уплашила. „Ох дете моје, шта не мислисмо?! Мишљасмо, да ниси назебао. Смрт Жаркова је увећала наше страховање. Знадосмо, да ће те његова смрт у кревет свалити. Сирома Жарко, како беше худе среће! Беше сиротан патник целога века. Не могаше дочекати

*

сретнијих дана. „Премијну у млађаном добу . . .“ Речица јој утрну. Низеви њених суза котрљаху се по њеном измученом лицу. Заплакао сам се и сам. Уздахнуо сам од срца. Моја савест ми пребациваше. У томе и отац дође са два лекара. Ми се стишасмо . . . Оба лекара ми се приближише. Старији ме поче прегледати. Млађи ме је држао за руку и гледао је на свој сахат. За тим се нешто разговараху. Са очевог лица могла се јасно прочитати унутарња борба. У њему се бориште страх и нада. Пратио је с највећом пажњом сваки лечнички покрет.

Позваше и њега. Старији му нешто рече. Његово лице се разведри за часак. Опет му се беше привукао брижни облачак преко његовог лица. Отац је испратио лечнике. Тамо зборише још дуго . . . Кад се вратио, приближио ми се. Гледао ме је управо у очи, рече: „Срећа, велика, синко, срећа, што се тако свршило. Могло је бити горе, као што беше и са Жарком. Од тебе зависи, да буде боље. Опрости нас црних брига. Ти патиш од исте боље, која је Жарку главе дошла. Ја сам све испитао и дознао. Иста долази с човеком на овај свет, а разгорева се у млађаном добу. Али буди паметан. Ваља да се отресеш од тих бујних сањарија, које често човеку збришу његову срећу и мир Често човек заложи своју главу за њих. Ти си још дете, од свију снова, што их сниваш, не може бити ништа. Треба најпре да научиш живити у свету. Мораш сам себи створити извор, из којег ћеш живети. Мораш заузети у друштву одређен положај. С тога све то заборави. Буди онај, који си био. Ја сам га разумео, али му не смедох ништа одговорити. Све је тако, као што он рече. Али и опет не могох онога да се опростим, што ме је тиштало. У мени се борио разум и срце. Разум је имао снажно оружје — савет очински. Срце је ипак победило. Заверих се и опет, да Анђу не могу заборавити.

Сутра дан отац оде дома. Званични послови не допустише му, да још који дан код мене пробави. При поласку ме је поново посаветовао. Између осталог рече ми: човеку не треба ништа да пређе у страст. Тешко свакоме, ко страшћу заслепљен суди о свету и животу.!“ Загрлио ме је и пољубио очински. За тим оде . . .

Мати је са Миланом остала. Говаше ме са брижљивошћу мајчином и милошћу сестринском. За неколико дана мени беше много боље. Беше ми се повратио и санак, те сам се тако још већма опорављао. Једног дана сам задремао. У сну ми се указао Жарко. Беше блед и дрхтао је као прут. Учини ми се, као да ми прети. Другом руком држао се за срце. Незнам како беше, али се тргох. Цело тело ми је дрхтало, а срце необично лупало. Мати је приметила моју промену, те ме ослови: „Теби је позлило?“ Ја сам је тешио, да ми није ништа, али у тај мах застадосмо обадвоје. Ја се претворих сав у уво, а и мати пажљиво слушаше. Анђелија певаше и свираше њену љубљену песму. Али зашто свршетак песме? Певала је: „ . . . тај терет не би пренети прегли, сви би к'о јањци морем големи . . .“ Са последњи звуци песме и свирке опет се све притаја. Исти звуци беху одзив моме срцу. Јест, ја сам их разумео. Они покренуше нову тугу у њему. Ми тужисмо обоје. Ја сам жалио пријатеља, а Анђелија драгога. Али моја туга ипак беше страшнија. Ја сам оплакивао пријатеља и драгу.

(Наставиће се.)

НЕВЕНУ.

О! невене, понајлепше цв'јеће,
Српско цв'јеће, вјечно прамаљеће, —
В'јек зелено, к'о зелена гора,
Зелен-гора, поносита бора:
Ти си Србу цв'јеће најмилије,

Тебе пјева Србин најрадије:
И у цркви, и у св'јетлом дому,
У весељу и на бојном пољу. —
Српска дјева, када колу хити,
— Невен-цв'јеће њене груди кити.

Када момак у колу се шеће,
— Невен-цв'јеће у пјесмици сплеће.
Када јунак на бојишту пада,
— Њег'ву главу тобом ките рада;
Око гроба невен-цв'јет му цвјета,
Да му име живи многа љета.
Српске дјеве, кад сестрицу прате,
— Невен-цв'јећем ките њене свате:
Да јој срећа к'о невен-цв'јет цвала,
И невеном душа мирисала.
Када момак младу мому проси,
— На дар њојзи невен-цв'јеће носи.
Српска мајка, када чедо гледи,
— Невеном га она испореди.

За то цвати, невен-цв'јеће моје,
Ђе су Срби, ђе се пјесме поје;
Зазелени — у висину расти,
Те и само оно сунце застри!

* * *

Српско име, светињо једина,
Благо једно, над сва блага има,
Алем-каме међу бисер-ками,
Сјајна зв'јездо, међу звијездами:
Ти си Србу к'о сунашце сјајно,
Ти си њему оно небо бајно.
Кол'ко пута крв је за те лио?
Колико ли мука подносио
Кроз стољећа, — јао ране тешке —
И пролев'о крвце си витешке?
Име, језик, цркву, олтар свети. —
Кол'ко пута мораде да свети?

Ал, бадава, — кроз стољећа дуга
Ако Србин и би туђа слуга, —
Бранио је име своје славно,
Име дично, име стародавно;
Мучен био — али се не дао,
Роб је био, али с' не предао!

Српско име, — то је невен-цв'јеће,
Које никад увенути неће;
То је она дивна невен-гора,
Која и сјај сунца застр'јет може, —
Камо-л' не би још страдања гора
Поднијела, — ал' их не дај, Боже!

† Јелена Деспотовића.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

МИЛЕВА СТАНИШИЋЕВА.

(Наставак.)

ПОЈАВА ПЕТА.

Марија Андријевна (*сама за тим*) Дара. Мамици је лако говорити: удај се! Али за кога да пођем? Ја не могу, без ужаса помислити, да пођем за човека, према коме, не осећам друго ништа, до одвратности (*замисли се*). Сваки глупак мисли, да је он у праву искати ме, и шта више, још то сматра као нешто узвишено, нешто племенито, само за то, што је она, вели, сирота девојка. Једни би просто да тргују са мном, као са каквим еспапом: ја, вели, имам имања, ви ништа немате, ја ћу вашу ћер за лепоту да узмем. (*Гледа у прозор замишљено*). Мер ћ! Баш дивно. Иде тако тужан и замишљен. Желила би, да знам, о чему он сад мисли, за цело не о мени (*прође огледалу*). Ах, како сам глупа! Зашто сам ја тако поцрвенила сва, и глас ми дркће. Треба се мало умирити — може приметити! Али шта је то, изгледа ми, као да би хтела, да он примети; шта би он онда радио? Ах какве глупости! Шта ја булазним? Дашо! Дашо! (*улази Дара*). Иди, замоли Владимира Васиљевића, нека иде у башту.

Дара. Добро, госпођице (*одлази*).

Марија Андријевна (*удешава се пред огледалом*). Сваки час по која проводаџица, баш ужива човек гледећи их! Ја сам се удесила, а њему рекла бих, изгледаћу опет дивља. Ах, како му се радујем, — он се тако ретко код нас да видети.

Дара *(долази)*. Молим, госпођице, он је у башти. *(Марија Андријевна одлази. Дара бришући прашину с намештаја)*. Што је моја госпођица, е — баш је лепа. Нека јој бог да доброг младожењу (*застане на сред собе с крпом у руци*). Кад човек помисли, како је сад у свету: ако си богат, свако те уважава, јеси-ли сиромах, ниси ни за што. Еле, не пита се за човека, већ за богатство *(пљесне се рукама)*. Све се то паметно ради! О боже! Ко је то дошао *(иде к вратима. Карповна долази)*.

ПОЈАВА ШЕСТА.

Дара и Карповна.

Карповна. Дашо, добар дан!

Дара. Добар дан, Карповна, шта је то, као да си пропала, — нема те.

Карповна. Шта ћеш, душо, — силан посао, има ли што ново код вас?

Дара. Какво ново! Откуда ће бити.

Карповна (*седне*). О, девојко, како је то врућина.

Дара. Јао, бог с тобом, како си се ти раширила.

Крповна. Да шта ћу, девојко. А што се ти не поправљаш?

Дара. Кажеш: што се не поправљаш! А како ћу се поправљати? Друга би ствар била, кад би ја живила мирно, ал овако . . . ах . . . (*прилази к њој и говори у пола гласа.*) Нећеш веровати, Карповна, али, цели у бога дан, како устане, — почне зановетати, — ово није овако, оно није онако, — и почне ти гунђати, гунђати. . . . А ја сам ти опет напрасита, не могу ништа да отрпим, и забрбљам се; па ето ти комендије. . . Грдње, изиђе ти читава историја. Право, да речем, да нисам само навикла на ову кућу, та већ је седам година, како овде живим, за цело ни дана не бих остала.

Карповна. Иди, девојко! А! а . . . (*маше главом.*)

Дара. Ја сам ти нагла; ускипи ми, знаш, ускипи, и на један мах ми се смркне пред очима, и грло би ми се морало, чини ми се, провалити, да се не искажем, Само добро је, што не водим дуго срце, у часу, као да ништ' није ни било, а она једнако гунђа. . . . То јест управо, да ја нисам навикла, ал седма је година, како овде живим . . . . А већ што бих ја: за цело. . . (*махне руком*).

Карповна. Е, душо, коме је слатко код туђих људи живети.

Дара (*прилази јој и шапуће јој*). Пре неки дан ће рећи: така си ти и така! Што ти, каже, дуго остајеш у дућану! Заносиш се тамо с тим калфама! Како, велим ја, госпођо! Ко ме је ухватио? Не, велим ја, молим вас . . . ја сам, велим ја, девојка, као што треба . . . ни у чему. . . . Ах, боже . . . и не говорити о том . . . (*пokyти*). Госпођицу већ да изеде живу! Удаји се, говори, удаји се! . . . „За кога ћу мамице поћи?“ Па тако и јесте: — за кога ће да пође, за каквог год сумлату? Већ кад би ти њој, Карповна, могла доброг младожењу наћи.

Карповна. Нашла сам ја, само не знам, хоће-л им се допасти.

Дара. Ја к'о мислим: да јој нађеш официра. Погле, та поред нас их толико пролази. Ко-ли то иде (*иде к вратима; долази Панкраћевна*).

ПОЈАВА СЕДМА.

Исте и Панкраћевна.

Панкраћевна. Је-ли код куће госпођа?

Дара. Код куће је.

Панкраћевна. Кажи, да је дошла Стефанија Панкраћевна (*Дара одлази. Погледа на Карповну*). Охо -- охо! . . Који тебе ветар донесе? Откуд ти овде?

Карповна. Откуд! — отуд. Какво је то питање?

Панкраћевна. Свуда си ти! А боље би било, да се држиш аршина свога.

Карповна. А ти си опет здраво призната код племића; онако ти се и распадају цепови по предсобљима шетајући.

Панкраћевна Грубијанко! Нећу с тобом да говорим.

Карповна. Ха, ха, ха! . . . О, а ти си учтива до душе! Ти си са твојима племићима далеко дотерала, видим! За то и идеш сва одрпана, избељена, срамота, да те човек погледи; а ја са мојим тр-

говачким сталежем; живим у својој кући, па ако баш не бог зна како, не горе но други. Навитила то мало капе, па мислиш ко је она је. Како ти се уздигла, боже мој! . . . А ја само да хоћу, од по аршина могу је начинити (*смеје се*). Па ћу бити још бољ од тебе! . .

Панкраћевна. Кажем ја, на што с грубијанком и говорити. Понашања ти никаква не зна — к'о и свака неваспитана луда.

Карповна. Ето ти луде — на част ти, нико ти неће отети (*ћутање*).

Панкраћевна. А кад дозна Мартин Мартинић, зашто ти њима долазиш, он ће ти натрти нос добро.

Карповна. А зашто ја долазим? Но, кажи зашто?

Панкраћевна. Но, па зна се, зашто?

Карповна. Како ти да не знаш! Лажеш, лажеш ти! Тринаест година ево, како сам удовица, нико ми није ништа приметио. Види се, да ти није мозак здрав (*Ана Петровна улази*).

ПОЈАВА ОСМА.

Исте и Ана Петровна. (Проводацике устају и клањају се.)

Ана Петровна. Добар дан! Но, па шта је? Шта? Говорите брзо (*обе ћуте*). Шта ћутите?

Карповна. Нека она прва говори, — њени су благородни.

Ана Петровна. Но, па говори ти, Панкраћевна!

Панкраћевна. Ја имам два младожење. Ано Петровна, што су вам то каваљери, за дивно чудо!

Ана Петровна. Ко су? Шта су?

Панкраћевна. Чиновници, госпођо благородна.

Ана Петровна. Но, а јесу-ли богати?

Панкраћевна. Служе, госпођо па своју плату примају.

Ана Петровна. А како живе.

Панкраћевна. Живе добро, један песме пише, други цео дан пева. А како су учтиви, па како пријатни, брзо се заљубе! Како да речем — чим виде лепу госпођицу, таки би се и женили, ни на што не би гледали.

Ана Петровна. А какав им је чин?

Панкраћевна. Чин није велики, али су по себи лепи младићи.

Карповна. Голаћи су све то, као што видим.

Ана Петровна. Но шта ти имаш, Карповна?

Карповна. Ја што имам, то је, један отмен човек ни како се не би дао нашим младожењама. Од једном: човек, који би красио ваш дом!

Ана Петровна. Е, добро. А ти иди, Панкраћевна! Јави се опет кроз који дан!

Панкраћевна. Збогом, Ано Петровна (*одлази оштро гледећи на Карповну.*)

Ана Петровна. Ах, Карповна, кад би нам нашла младожењу, — како бих ти захвалила. . . Знаш и сама, жена сам, не знам ништа . . . Без мушке главе ништа не изради! . . .

Карповна. Ето, матушка, није имао ни гроша, па сад је богаташ, — те какав!

Ана Петровна. А ко је то? — реци, не мучи ме.

Карповна. Сава Савић Бјелугин.

Ана Петровна. Шта, шта! Та он је милијунар.

Карповна. Милијунар, милијунар.

Ана Петровна. Откуд је он на ту мисао дошао?

Карповна. А шта ће, матушка, додијала му деца. А каква су му деца. Ни он сам не живи у оној знаш, великој својој кући с балконом. Синови му се тамо затворе, пију и шта ти, боже, још не раде; скочи који на балкон, очи избечи, руке подигне, и продере се колико грло подноси — натраг; за час ето ти другога, па тако исто. Чему се лепом ту надати!

Ана Петровна. (*маше главом*). Ај! Ај! ај, ај, ај!

Карповна. Е, сад сама расуди, отац то све гледа, гледа. . .

Ана Петровна (*погледи у прозор и види где иде Харкова*). Но добро Карповна, хвала ти. Знаћеш, жена сам — шта могу: . . . Дођи сутра, па ћемо се разговорити. . . Сад се не може, — ето иде Харкова.

Карповна. Доћи ћу доћи (*клања се и одлази, улази Харкова*).

ПОЈАВА ДЕВЕТА.

Ана Петровна и Харкова.

Ана Петровна. Арина Јегоровна! Молим вас! Седите!

Харкова. Ја сам, Ано Петровна, на часак, само на часак свrнула. Замислите, била сам у вароши, — хајде мислим, да мало одем код Ане Петровне; ма да њих код нас пикад нема, знате, ипак, к'о мислим ја идем.

Ана Петровна. Извините госпођо, увек смо у послу, бога ми, немам времена, сами ето расудите, мој је пос ао женски: а свуда сама морам. Ето сад имамо ту парницу због куће, па по читаву ноћ ока да сведем! Ако ми је отму, куд' ћу онда? . . а ћи ми је удавача.

Харкова. А ја, Ано Петровна, хвалим бога. Ви знате мога Мишу, тако је скроман, тако друге поштује. Ја, каже, мамице, не жалим, што сте ви жена проста и необразована, а ја сам, каже, образован човек, — ја вас волем и уважавам. Помислите, скоро ће и племић постати. Госпођа нашег судије вели ми неки дан: „ви имате таког сина, Арина Јегоровна, таког сина, да вам, каже, све завидимо: Скроман, сваког поштује, и никаквих, каже, лудорија за њега не мож' чути! Што га, каже, Арино Јегоровна, не жените?“ А ја опет мислим: знам ја, куда ти цилаш. Знате, она има три кћери, и поред сваке даје доста новаца; само су девојке, право да кажем, сасвим необразоване; нек сам ја проста, ал' зато опет могу то врло добро разумети. Дођем кући, кажем: Мишо! Би-ли се синко, женио; не могу кажем, да се открлепим од богатих девојака, све се, кажем, драги мој, у тебе заљубљује, због твоје скромности и образованости. Ја те, кажем, драги, не натерујем, ти си паметнији и образованији од мене; кад смислиш, одкриј ми, кажем, своје мисли, ја ћу ти наћи младу! „Ја јесам, каже, мамице, образован човек, али опет се волим с вами разговарати тако о стварима.“ Свака ће, велим девојка за тебе радо поћи, ја имам, кажем, за тебе богату и лепу невесту, Миша ме, замислите, загрли, и каже ми: „драга мамице, није у богатству сва срећа, то је, каже, ништа. Идите, каже, код Ане Петровне: њих уважавам; какво они мњење о мени имају; ја, велим, из све душе желим, да се допаднем Марији Андријевној.

Ана Петровна. Понизно вам захваљујем, Арино Јегоровна! Мени се самој ваш син здраво допада, све сам мислила, да вас посетим, ал, све заборавим: сасвим заборавим. Знате, да баш од срца желим, да Машу видим што пре удату; свих средства се лаћам, да бих јој нашла доброг човека. Ја сам, морам вам признати, била од малена женска размажена: код мужа, код покојника, живела сам рахат, ни у што се нисам мешала, а сад ето, и сами видите, мучим се, мучим — измучићу се сва. Како је у кући без мушке главе, сами помислите? Ја сам жена стара, слаба, заборавна. Да ми је само њу да удомим, била бих куд и камо спокојнија.

Харкова. Шта да се ту мисли, Ано Петровна. Мишу мога ви знате као ваљана; у друштву је он примљен, те како. Ја нисам, истина, из таквог сталежа, да боме, и не умем као жена простог сталежа тако . . . али ја сам прилично далеко од тог круга и облагорођена у својим осећајима.

Ана Петровна. Ја Машу приморавати не могу — то је њена воља. Ви кажите Михаилу Иванићу, нека се постара, да се допадне Маши, — мени ће врло мило бити.

Харкова. Не знам, што ми је тако стидљив, свега се боји. Чудно, ја му говорим, Мишо, ти си човек образован, а тако стидљив; чега се, сине, с твојим умом и образовањем бојиш, свака ће тебе девојка радо заволети. Дакле, ви ћете допустити, да му дам наде, Ано Петровна.

Ана Петровна. Кажите му, да ја са своје стране пристајем, и разговорићу се о том с Машом.

Харкова. Лепо вам благодарим, ми ћемо се надати *(ћутање)*. Како имате красну капу; пошто сте узимали те траке?

Ана Петровна. Боље не питајте — врло слабо памтим: чини ми се, по осам или по седам копјејака у сребру.

Харкова. Красне су, красне. . . . Ви

ћете бити тако добри, те ми дати урнек, хоћу црни муаро да начиним. Замислите, и кад спавам и кад сам будна, — само ми је пред очима црни муаро.

Ана Петровна. Куд сам ја то дела? Треба да питам Дару. Кад би се Маша удала, ја бих за свадбу наручила где на кузнецком мосту, што китњастије.

Харкова. Не саветујем вам, Ано Петровна, не саветујем вам. Имам ја једну познату кројачицу, она ће вам направити и просто и елегантно. Ја сам жена простог сталежа, али волем се одевати укусно, и да је све елегантно. Мени Миша вазда говори: „вами се, вели, мамице, мора човек дивити, како имате укуса и како га умете схватити. Ја вас, каже, волим и уважавам; мени није, каже, жао, што ви немате никаквог образовања.“ Збогом, Ано Петровна; потражите ми урнек.

Ана Петровна *(устане)*. Хајдемо-те мора да је код мене у соби; потражићемо заједно *(пођу к вратима. Милашин долази)*.

(Наставиће се.)

БРЗОЈАВНА ДЕПЕША СА СУНЦА.

НАПИСАО † ДР. ЂОРЂЕ МАКСИМОВИЋ.

(Свршетак.)

Удалимо цигару и метимо место ње у пламен једну жицу од тамбуре, коју смо у мало поквашену кујнску со замочили. Сад ћемо сасвим другу појаву видети. Место оне љубичасте боје добиће пламен сјајну као злато жуту боју, која ће тим лепша бити, чим више кујнске соли на жици од тамбуре има. Сад ћемо као скерлет црвену шипку печата тако поред пламена држати, да жута светлост на њу падне. Шипка печата, која на дану лепу црвену боју има, добиће, кад је овака светлост од кујнске соли осија, врло чудноват изглед. Црвено је сасвим нестало, а у место њега постала је нека бледа жућкаста боја. Узмимо место шипке воска један кристал од хромокиселог калијума, који је као ватра црвен, и пустимо да жута светлост од кујнске соли на њега падне, па ћемо с места приметити, да је црвена боја сасвим нестала и да је кристал савршено без боје.

Из овог покушаја дакле научићемо то, да она жута светлост долази од кујнске соли и да од ње као скерлет црвене боје ма ког предмета нестане. Хајде сад да преставимо себи, да се наш месец на једаред у једну велику горећу куглу претворио, која се из шпирита и кујнске соли састоји. Онда сви црвени предмети у овој новој месечини изгледају као без боје. Када ми сада о тој наглој промени нашег месеца ништа на свету не би знали, то би нас морала ова промена црвене боје с места да обавести, и ми би таки дознали, да на нашем тихом месецу мора огромна ватра од кујњске соли да горе. Светлост би нам сама ту вест донела!

Професор Бунсен и Кирххоф у Хајделбергу покушали су, да добију и од пламена кујнске соли призматичне боје и зградили су себи за тај посао особити апарат. Али у место слике са седам боја, добили су само једну мрку пругу, но на њојзи су опазили нешто чudновато! На левој половини мрке пруге, стајала је једна сјајна, као злато жута линија, и то баш на таком месту, на ком стоји у сунчаном спектруму црна линија. А кад су место соли пепео од дувана у пламен ставили, онда су се показале различите црвене и жуте, па и зелене и плаве линије и свакој од тих линија одговараху црне линије сунчаног спектрума. Неуморним трудом корачали су они даље, те су све различите елементе наше земље у пламен метали и призмом испитивали. Овако су докучили, да сваки елеменат има своје, њему само својствене линије, као да и ове линије свагда исто место заузимају и да су увек једнако и дебеле и раширене. Најмања честица једног тела довољна је, да своје линије са свим јасно покаже, тако је нпр. доста од кујнске соли 1/30·000·000·000 од грама, а један је грам 500-нити део једне садање фунте.

Овом врло осетљивом пробом пронађена су за врло кратко време четири нова елемента наше земље, које дотле нисмо познавали с тога, што их врло мало има. То су четир ме-

тала: рубидијум, цезијим, талијум и индигум. Овај је последњи добио име од прекрасне, као индиго (чивит) плаве боје, коју даје кроз призму.

На брзо увидело се, да ове линије с лепом бојом сасвим наличе на оне, што их у сунчаној светлости под именом Фрауенхоферових линија упознасмо. Но само зато, што се оне као црне линије на шареним бојама налазе, није се могло дуго из овога ништа да протумачи, али кад се засветлило за пламеном од кујнске соли, која само једну жуту црту показује, електричном светлошћу, показаше се на једаред као неком чаролијом, свих седам боја призматичне слике, а линија од кујнске соли — беше црна!

Е сада живу реч говоре ове црне линије. Сама светлост сунца приповеда нам с овим црним линијама, да на сунцу има тих истих елемената, што и на земљи, да се сунчана лопта у страшној ватри налази, шта више, да се онаква градива, која ми тек с највећим степеном топлоте растопити можемо у сунчаној атмосфери као пара растворена налазе, они нам даље доказују, да право сунчано тело, које се под ватреном сунчаном атмосфером налази, у страшној ватри букти, коју ми себи ни преставити не можемо. Осим тога показују нам, да на сунцу има таквих материја, које ми на земљи или још до сад нисмо пронашли. или их баш и нема, као и то, да неких материја, што опет на земљи има, у сунцу нема. Тако се нашло у сунцу: гвожђа, натријума, калијума, калцијума, хрома и т. д. а нема: злата, никла, сребра, алуминијума и кисеоника.

Све наше фантазије о становницима сунца, порушене су овим за навеки, јер није могуће, да у ватреном мору сунца живи ма какво по нашим појмовима организовано створење. По рачуну Пуљеовом доста је, да један квадратни метар заузимајућа површина сунца, тера парну машину, која има спаге од 70.000 коња.

Из тог узрока морамо наш пут у сунце сасвим да напустимо, па ма онамо и с брзином светлости за 8 минута и $18^{1}/_{2}$ секунда приспети знали. Јер све и кад би дошли онамо, опстанка тамо неби имали.

Али једно можемо. Мисли наше могу се слободно по оним пределима пролазити, где никад живо створење неће доспети. Са зраком светлости, који нас је о далеком сунцу известио, полетиће дух наш онамо, не на крили варљиве фантазије, већ на снажним раменима истине, коју је оштроумни испиталац из одгоненутих линија растављеног сунчаног зрака извојевао.

О ПРСТЕНОВАЊУ.

ЗА СВЕ ОНЕ, КОЈИ ЈОШ НИСУ ПРСТЕНОВАНИ.

Штована публико!

Тема, о којој сам ево наумио овде коју више да речем, врло је озбиљна, готово да је најозбиљнија од свију оних тема, о којима се по моме мњењу може говорити.

Неки славан научењак (жао ми је, што сам му имена заборавио) рекао је један пут у неком друштву: „да је од свију озбиљних ствари брак најсмешнији“ — овај је научењак био Француз, и свакако је помишљао само на брак код францускога народа, кад је ово говорио. Да је пак он знао, какву улогу само прстеновање код других народа игра, за цело би овако ту формулу изрекао: „Од свију смешних ствари, брак је најозбиљнији.“

Говорићу о прстеновању, и ако сам уверен, да ће ми многи од штоване публике то замерити, јер и мене самога на мојy велику радост или жалост то исто чека.

„Ако немамо речи, којима би могли ову установу похвалити, и о њој коју добро рећи, то боље немојмо ништа ни говорити.“

Овако говоре они, који још нису прстеновали, што би хтели да и њих то зло постигне, овако говоре и заручници, јер су већ прстеновани, овако говоре и ожењени и удате, јер су и они били прстеновани, а овако говоре и грчке младожење и усеђелице девојке, јер им је жао, што нису били прстеновани.

Младеж, која није још прстенована, верује у све оно, од чега се нечему нада, а го-

тово све ишчекује од прстеновања. Прстеновани морају се онако држати, како то томе чину одговара, ожењени не смеју увод у своју брачну срећу кудити, а они, којима је усуд одредио, да се никад не прстенују, и који блаженство прстеновања сматрају као неко наслеђство, кога су се сами одрекли, или због кога су преварени, да боме да далеко цене то изгубљено добро.

Те како у напред видим, да је већи део публике за прстеновање, то и сам знадем, да је врло велики задатак, кога сам се ево латио, да је тим већи, што ћу ја да говорим против прстеновања; и ја с тога у напред имам само то у своју обрану да речем: да устајем само као противник прстеновања, и ја самог себе бирам за заступника оних малолетних женскиња, које још не знају, шта је прстеновање, које још и не сањају, какве дужности и каквих последица прстеновање има.

Шта је дакле прстеновање?

Прелазећи преко тога, како је та реч постала, овде ћемо се само обазрети на практичну употребу те речи. У практици означава та реч онај одношај, у коме се један неожењен пар, који је закључио да се доцније венча, налази, и то од онога доба, у коме је тај закључак донесен, па све дотле, док се тај закључак или не изврши, или не — напусти

Против прстеновања самога немам ништа да речем; само о начину, који је данас уобичајен и о времену, у коме се прстеновање збива, може бити сумње, и то у такој мери, да можемо прстеновање с правом назвати паклом за оне, који се волу, а само време брачном мучном перијодом

Ако би се когод посумњао, у истину ових двеју речи, што сам их сад навео, и којима сам прстеновање и време назначио, то би га ја од моје стране само умолио, да сравни један пут репрезентанте ових обојих прелазних перијода.

За цело ће приметити да им је положај, ако се смем овако изразити, усиљен, да не могу да дочекају оно, што ће бити, и да су јако незадовољни са садашњим положајем, што ће тако приметити и неко натезање, непоуздану наклоност, афектирану зрелост, и неко детињасто понашање.

Истина да сам горе, као почетак прстеновању означио време, у коме се женидба закључи, али тиме још нисам казао, да се ова мора од онога доба разумети, када је обећање јавно изречено; на против, ја држим, да се одвећ ретко код прстеновања званични формулар примењује. Ово ће само бити онда, где се или писмено, или преко проводаџије проси. У највише случајева се тај завет, то обећање (разуме се, да ће се венчати) из међусобне изјаве љубави само по себи разуме, особито још ако се са овом на поштење и искреност мислило, овде нам се тек показују неке сумњиве ствари, а то су оне разне таксе, којим се девојке капаришу.

Чуо сам, где је једном нека млада женска, идеалистичних начела, тврдила, да нежан поглед има исти уплив као и просидба in optima forma, и да пољубац тако исто обвезује као и промена прстенова, честитке, части, и када се иде испод руке по главним улицама варошким.

Истина да је то био здрав појам; али као год што би ја препоручио високи курс овога погледа и пољубца ономе, који га је дао, исто тако морам упозорити, да не може увек рачунати на одговарајуће нотирење у противничкој конти.

Најлепше прстеновање је свакако оно, које као и љубав само по себи долази — о коме се не може рећи, када је постало, и за које се одмах не најме добошари и жене.

Неки је момак молио пароха, да га навести, па кад га је овај запитао, је ли већ и када је прстенован, рећи ће му тај исти момак:

„То не могу баш сада управо казати! Почели смо са прстеновањем првога дана, када сам са Милом у службу ступио, после смо били све то више прстеновани, само што до синоћ ништа о томе нисмо говорили. Синоћ ју запитам, да ли да се дамо навестити и она на то пристаде."

По моме мњењу ово је било тако прстеновање, које може и другима као пример служити. Покојни чика је казао „да је најбоља она партија, од које нема ништа." И ако се ја с њиме у овоме ни најмање не слажем, то би ипак могао тврдити: да је идеал сваког прстеновања, када се ово удеси без промене, одлагања, промишљања, јављања, добо-

шарења, представа, посета, честитка, званичних поклона и још свега онога, на што се код прстеновања пази.

За што се прстенујемо?

Госпођа Сара вели: „За то, да се деца упознају.“ Мож да се многи с њоме и слажу у томе. Вели се још: „Прстеновање је оно време, од кога преостаје свака запетост између дотичних особа, а док се дотле не дође, не може од правог познанства бити говора.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЛИЛИ.

ЕМИЛ ЗОЛА ПИШЕ СВОЈОЈ НИНОНИ.

I.

Ти долазиш са села, Нинона, са правог простог села, где је пољски мирис чист и свеж, а изглед широк и неизмеран. Ти ниси тако луда, да хоћеш да се окујеш у какву палату покрај неке смрдљиве светске баруштине. Ти идеш онамо, камо светина не одлази, у мали присојак на сред Бургунда. У осами живиш тамо у белој кућици, заклоњеној као гњездо међу дрвима. Тамо проводиш пролеће у пуној једрини слободна ваздуха. А вратиш ли ми се на који дан, то не могу да ти се пачуде другарице свежини твојих образа, румену твојих усана.

Уста су ти сва од шећера, и бога ми, јошт јуче си морала јести трешања. Да да, види се, ти ниси она нежна госпа, што се боји трња и паука. Ни бриге ти није, кад идеш по сунцу, јер добро знаш, кад ти сунце опржи врат, да ће то црнило бити прозрачно као чиста истива. Трчкараш по ливади у сукњици од катуна, са широким шеширом, као права сељачка прија. Сечеш воће маказицама, па и ако је то ситан посао, срце ти је весело, превесело, а кад одскакуташ у кућицу, ти се хвалиш оним ружичастим пругама на руци, где си се о чичак огребла.

А шта ћеш на зиму? Ништа? Биће ти дуго време, је ли? Да, наш светски вашар не свиди се теби. Сећаш се, кад сам те оно водио на бал? Рамена ти гола, па сва дрхћеш од зиме у колима. У дворани под јаком светлошћу големих светњака загушљива врућина. О! тако си смерно седела у дубини своје наслоњаче, па си лепезом сваки час уста заклањала. Да, грозно ти је дуго време било! А кад смо се кући вратили, пружила си ми киту цвећа и рекла тихо:

„Гле ове сироте цветиће! Ја бих као и они угинула, кад би морала живети у овом врућем ваздуху. О, слатко моје пролеће, где си?“

Нинона, нећемо ићи више на бал. Остаћемо код куће у нашој скромној собици; љубићемо се, љубићемо...

Сећам се, како си оно други дан викнула: „Заиста! женско је неко тромо створење.“ О тој исповести размишљао сам дуго, дуго. Сав посао је узео човек, а жени је оставио злокобну игру с маштом. Кад се занесе од дугог сањаличења, пушта се полако греху у наруче. На шта да мисли, кад читав божији дан седи па плете? Зида чардаке ни на небу ни на земљи, где ће вилинским сном да заспи слатко, па да дочека пољубац каквога делије, кога случајно пут амо нанесе.

„Мој је отац ваљан човек био,“ казала си ми опет једном, „он ме је поред себе васпитао. Мени су непознате скареди оних слатких луткица из „института,“ што по молитвеницима сакривају писма својих „кузена.“ Ја нисам никад бога за баука држала, више сам се бојала, да оца не ожалостим, него што ће ме валда ђаво некада у паклу пржити. Морам ти и то казати, да ја људе онако поздрављам, као што сам од природе научила и да нисам изучавала вештину наклона. Кад сам играти учила, нису ми показивали, како да спуштам очи, како да се смешим, како ћу лицем лагати. У тим кокетним покретима од толике важности у васпити младе девојке, ја сам ти грозно глупа. Ја сам се развијала слободно као каква снажна биљка. Па за то ћу се, веруј, угушити у том паришком ваздуху.“

II.

Седео сам недавно једно дивно пролетње после подне у башти од Тиљерија, у меком хладу кестенових дрва. Башта беше скоро празна. Под дрвима је седело у гомилама неколико госпа с ручним радом. Деца се играла по трави и шљунковим стазама и сваки час би продрьо весео, јасан смеј њихов кроз тмуло брујање по околним улицама.

Загледао сам се у једно мало девојче од својих шест година; мати јој је на неколико корака од мене ћеретала са својом пријатељицом. То дете имађаше плаву косу и тек ако ми је до колена допирала, а већ се понашала као велика госпођица. Имала је онаке укусне хаљине, у какве само Париткиње знају своју децу да обуку: сукњица од ружичасте свиле, испод које су вириле ноге у свиленим чарапама сиве боје, на прсима дубоко изрезана горња хаљина, чипкама богато гарнирана, шеширић од бела перја, накит око врата и гривна од корала. Мати и кћи беху налик једно на друго, као два јајета, само што је ћерка била подоста кокетније накићена.

Некако је дохватила материн сунчаник, те је ходала под његовим сеном важним кораком горе доле, ма да није ни најмањи зрачак продирао кроз лиснати свод. Са гипком грациозношћу повијала се, афектујући онај ход пун неке лакоће, што га је код одраслих видела, тако, да ти се чини, она не стаје на земљу, него се носи ваздухом. Није знала, да је ко гледа; упила се у своју улогу, покушавала поново, вежбала изразе на лицу да пуно дражи намести уста, као да се срди на кога, повијала главу и овамо и онамо, бацала нежне погледе, осмејивала се. И као завршетак своме вежбању стала је пред стабло једног старог кестеновог дрвета и с најозбиљнијим лицем направила пред њим десетак дубоких наклона.

То беше мала дама, чијем понашању и знању управо сам се згрозио. Нема јој ни пуних седам година, а већ је знала све чини једне жене. Једино у Паризу можеш наћи тако раних госпођица, које науче све могуће врсте игара пре, него аз-буки. Сасвим су друкчија деца са села, тешко и круто се прекрећу, неспретно се ваљају по земљи као тулжи!

Да, Лили ни пошто не би покварила своју дивну тоалету: радије се неће ни играти: стоји као свећа управо у уштирканим сукњицама, па ужива, што ће се свако за њом осврнути: „Ох, како је слатко то дете!“

Таке мисли претурао сам по памети, а Лили је све једнако стајала пред старим дрветом, све једнако се клањала пред њим. Кад ал' на једанпут она се трже и поче припремати све своје оруђе: спуштени сунчаник, осмех на уснама и свој мало глупи израз на лицу. Једно друго девојче, црномањасто, у зеленој хаљини долазило је стазом. То беше њена пријатељица и сад је требало са свом елеганцијом да јој изиђе на сусрет.

Обе луцке пруже једна другој врхове од прстића, развуку уста исто тако мазно као оно отмене госпе. На уснама трептало је оно сретно смешење, што се иште у вишим круговима. Промуцаше једна другој по неку учтивост, па онда пођоше да шетају, и ту се слабим гласићем развезао сад китњаст разговор. О игри ни словцета

„О, ви имате особиту робу!“

„А ваша гарнитура, јесу то бриселске чипке?“

„Ах, мама није била данас ни мало расположена. Већ сам се бојала, да нећу доћи у уречено време.“

„Јесте видели Терескину лутку? Има врло лепу опрему.“

„Је ли то ваш сунчаник? О, ала је диван!“

Лили поцрвени. Грациозно поче по ваздуху махати сунчаником материним, приметила је, да јој пријатељица завиди, што она нема, те чисто хоће у земљу да утоне. То питање доведе је за часак у забуну, појмила је, да ће бити побеђена, ако истину каже.

„Јесте,“ одговори с неким ванредним осмејом. „Отац ми га је на поклон дао.“

То беше вршак: умела је да лаже, као што је умела лепа да буде. Сасвим је мирно могла чекати, да велика дорасти: од свега онога, што госпу лепом чини, не беше јој ништа више непознато. И поред таког метода у васпитању, мислиш ли, да могу сироти мужеви мирно спавати?

У тај мах пројури поред малих дама дечко с колицима, пуним шљунка. „Ђи, ђи,“

дерао се, колико је год могао; играо се коња, а детиње му се срце разиграло у бујној веселости. Кад је протрчао, очешао се о Лиликину хаљину.

„Како је суров тај човек!“ викнула је раждјућено. „Погледајте, како је неуредно обучен!“

И презрив осмех прелети обема малим дамама преко усана. Оне су то дете морале заиста држати за сасвим малог дечка, кад се тако безазлено „коња игра.“ Ако после двадесет година једна од њих пође за њега, увек ће га предусретати са достојанством жене, која је већ у својој седмој години знала да се игра са сунчаником, кад он ништа више није умео, до ли чакшире да цепа

Лили углача савесно хаљину, где се угужвала, па пође даље. „Погледајте само“, поче она опет, „тамо доле оно глупаво створење у белој хаљини, што јој се од дугог времена допада да зева. Јуче ме је по неком запитала, хоћу ли допустити, да ми се представи. Помислите, слатка моја! Кћи малог званичника! Појмићете да сам одбила; та не сме се човек дати компромитовати!“

И Лили напући уста као увређена кнегиња. Пријатељица јој је била потпуно потучена: није имала сунчаник, и јошт нико је није за милост молио, да јој представљен буде. Сирота пријатељица побледи као жена, која гледи победу своје супарнице. Савила је руку Лилици око струка, па јој гужвала боре, да ова не види. А при том се дивно осмејивала; иза усана вирили су бели зубићи, тек да загризу.

Кад се тако подоста удалише од својих матера, опазе једва да их ја гледам. С тива им постаде израз јошт слађи. јошт меденији. Цело понашање им прометну се у оне кокетне покрете, којима би младе даме да привуку пажњу на себе. О, један господин ту, па их гледа! О, Евине кћери! Заиста вас је ђаво јошт у колевци на зло намамио!

И не потраја дуго, а оне прснуше у смеј. Нешто им је морало на мом оделу упасти у очи, штогод смешно: по свој прилици мој шешир, форма му није дабогме била по најновијој моди. Подсмевале су ми се, руком на устима задржавале крецави смеј свој, исто тако, као ово даме у салону. Застидио сам се, поцрвенио нисам знао шта да радим од себе. И ја ти испред луткица са смејем и понашањем савршене госпође — зободем пете и утекнем.

III.

О, Ниноно, Ниноно! изведи ми те лутке на поље, на село, у сељачке авлије, обуци им сукњице од пепељаста катуна, па нек се ваљају по трави! Дабогме да ће у неким стварима бити луде као гуске, али здраве и снажне као младе воћке. Па кад тако чедо природе за жену узмемо, брзо ћемо је заволети. Доста паметно биће нам зацело. —та.

РАЗНО.

(Белешке из ческе књижевности.) У спомен тристагодишњици Калдероновој расписали су Шпањолци стечај за песничке радове у разним напреднијим језицима. Од народности у нашој монархији одликовани су позивом на конкурисање: Чеси, Пољаци и Мађари. Аустријски Немци јако се љуте, што није за њих особена цена расписана, него заједно са онима из Немачке имају да се натичу за једну заједничку премију. Досад је познато, да је од чешких песника, између њих 12., добио награду: Сватоплук Чех. Истом песнику, из млађег кола, досуђена је и прва цена Чермакова од 400 фор., која је намењена најбољој збирци песама, што је у чешкој књижевности за ове последње три године изишла. Другу и трећу награду по 200 фор. добили су: Елишка Красноxорска и Јарослав Врхлицки.

(Особит начин жалости). Заиста су средњевековне укочене моде у много чему без смисла биле. (премда и данас нису много боље.) По ондашњој етикецији морала је краљица француска, кад јој је супруг умрьо, шест недеља у кревету лежати, дочим јој је соба свећама била осветљивана, јер светлост дана није смела унутра продрети. То је чинила још и краљица Марија после смрти краља Људевита XII. год. 1515. С.

(Нови мастодон). 5. Јануара прошле године нађен је у држави Њу-Јорка скелет једног мастодона, кога назваше *Mastodon Giganteum.* Кости су му скоро сасвим сачуване. Лубања му је дугачка до 135 см. широка 84 см; висока 87 см.; а простор међу очима дугачак је 70 см. Кутњаци су му на осам углова. А једна кост од предњих ногу дугачка је $2^1/_2$ метра, а важе 75 кгр. Тежина укупних костију је до 300 кгр. С.

(Други стентор). У својим песмама приповеда Омир, да је у грчкој војсци код Троје био један војник именом Стентор, који је могао надвикати 50 људи., а одатле се сваком грлатом човеку придаје име стентор. — У пештанском медицинском музеју налази се међу осталим у шпиритусу глава једног хусар-

ског капетана, који је такођер стентор био. Кад је своме батаљону командирао, чуо му се глас уза сву вику у мађарској престоници чак у трећи сокак. Веле, да су се прозори тресли, кад се без икаквог напора у соби с ким е разговарао. С

(Отишао без главе). Дуговао неки часник некоме трговцу из оближњега места лијепу свету новаца, па увијек је настојао, да се не сукоби шњиме, кад је овај по своме послу долазио у његову штацију. — Кад је вашарни дан био, онда се није усудио, из куће ни корачити, већ је ишао на таван, те је кроз прозорчић шкиљио и мотрио, неће ли га гђе спазити, да се зна владати. Таман он принио главу к прозорчићу, указа се на колијех тај трговац, као да га је пушка нанијела. Но и трговац није био шетља нетља. знао је он за те фините, те је све вребао. не би ли га како код куће укебао. Он је њега још из далека на прозорчићу угледао, и чим је искочио из кола, појури стану његову. Но часник салети доле и напути свога момка, нек трчи преда њ и нека му каже: „Није господин код куће.“ Кад је трговац у кућу ушао, сусрешће га момак тијем поздравом, но он му одврати: „Поздрави господина, и кажи му, други пут, кад оде од куће, нек понесе и главу собом.“ —д—

(Лек од кијавице.) Болесник: „Шта ћу да радим, господине докторе. имам јаку кијавицу? Доктор (пошто се мало промислио): „Па узмите добру велику џепну мараму“.

(Probandum est.) Збива се у докторовом стану. Време: сахат после поноћи. Особе: Др. Н. и неки уплашени странац, коме је после другога звоњења испало за руком да уђе у кућу. Лекар прими странца, велећи му: „Особито ми је жао, али не могу ићи, јер ми је послужитељ однео синоћ сву обућу ципелару, да ју овај прегледи; блато је на пољу, а у папучама не могу ићи. — Странац забринут супруг, који је жени својој лекарске помоћи тражио, оде. „Једва једном нађох једнога дома, па и овај нема обуће,“ тако је он говорио, а ишао је даље. Али на свима вратима лекара прочитао је ове кобне речи: „није дома,“ „болестан је“ или „спречен је.“ Забринут супруг, који се страшно био поплашио, врати се опет ономе младоме лекару. „Смем ли вам нешто предложити, госп. докторе?“ Лекар је махао главом. Странац скиде своје ципеле, и даде их зачуђеном лекару. Доктор поче да их навлачи. „Мале су!“ „До сто врага!“ рече странац, а могло се приметити, да је јако нестрпељив. — „Видите,“ рече лекар. „да је немогуће.“ „Те како пема ни фијакера. . .“ „Да боме да нема.“— „Али — кад би вам ја јошт нешто предложио, госп. докторе? Будите уверени, да сам јако у бриги због своје жене.“ „Говорите!“ — Странац није ништа говорио, али је у таквом положају стао пред лекара, да је овај на мах знао шта мисли, наиме, да га на крки однесе дома. Доктор се насмеја, огрну свој огртач, и ускочи на леђа одлучноме и одважноме странцу. Супруг се показао као добар пешак, јер је прешао за 8 минута пут, који обично траје $^1/_4$ сахата. — На срећу нађоше у кући странчевој пар згодних ципела, у којима се лекар, пошто је посао свој свршио, могаше да врати.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 7.

САСТАВИО Т. К. ОКУЧАНАЦ.

			— о, но,	де а-	че лиш				но, не,	до- не-	гре- не			
			дан- гр-		де љу-				о- док		де та			
			но, не,	ми- слав-	си ла				си. већ	ја- сва-	сад си			
ше, биш.	ра- ла-	си ла				си би	за- зла-	це, ли,				се ља	би дав-	си- не-
де а-		де мо-				па- та-		сун- ја-				та већ		те- да-
са је	ду- љу-	ма. га.				це -о	сун- гр-	ђе, то,				би на	ној де-	-о? но,
			ма, га,	о- ко	де кот'				да; ђе,	баш ка-	ло не			
			са- мо-		а та				це- ми		мла- про-			
			ја ка-	та- бо-	ста си				да, ђе,	на- до-	за- ко			

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 6.

Живо око натраг гледа
Радознало лута,
Али ништа да угледа,
Већ сам на по пута.

Нежно срце туга дере
Ао бола љута!
Не мож' да се разабере
Да је на по пута.

Остај збогом, дивно чедо,
Не буд' забринута,
Како бих те радо глед'о
Ал' сам на по пута.

Ја те волим, чедо драго
Жељо растргнута,
Само сад је све за наго,
Кад сам на по пута. Вл.

Разрешили: гђце Даринка Дражићева у Н. Саду; Славна Јакшићева у Крчедину; Марија Р. Бошњакова и Милица Лугумерска у Сомбору; гђа Ана Петровићева у Нов. Градишци; Софија Матејића у Вршцу; Драгиња Теодоровићева у Вечу; Ленка Поповића у В. Кикинди; Тина Шевић и Јулка Бранчић у Падеју; Матилда Тошић у Вел. Срп. Ст. Миклушу; Драгиња Шовљанска у Ст. Вечеју; Ан. Ковачевић у Загребу; Јел. Никашиновић у Баваништу; — г. г. Стеван Рунић у Сентомашу; Ив. Кикинђанин, Љ. Ненадовић, Др. Лазаревић, Д. Поповић и Рад. Симић у Сомбору; Душан Спермак у Панчеву.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ У Бр. 15.

Бербери.

Решили: гђца Јелена Никашиновића у Баваништу; Душан Спермак и П. Р. у Панчеву.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српски архив за целокупно лекарство. Одељак први. Књига седма. Издаје српско лекарско друштво у Београду. У државној штампарији 1880. — У овој су свесци протоколи од свију седница лекарскога друштва у Београду, што су држане у год. 1880. За тим има седам чланака оригиналнога рада друштвених чланова и у додатку персоналија, наредбе, списак чланова и некролог. — Из сваке свеске овога архива види се озбиљни рад вреднога друштва овог и сваки се Србин од срца мора обрадовати свакој новој књизи овакој, која показује, да имамо ваљаних радника и у овој велеважној струци.

Крвав лебац, дневник једног јуначног младића, написао Мавро Јокаји. Превео Урош Топонарски. Вел. Кикинда. Издаје књижара Јована Радака 1881. 8-на Стр. 66. Цена 30 новч. — Врло занимљива приповетка, као што су уопште јокајијеве, а и преводилац је познат нашем читалачком свету и из нашега листа. Књижара издавача ваљало би потпомоћи, јер му је ово прво веће дело, што га издаје и дати му воље и на даље издавање занимљивих и корисних књига српских.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 12. *Краљ Лир.* I. Написао Шекспир. С енглеског од А. Хаџића. — 16. н. (35 пара). — Претплата на 24 свеске ф. 3.50.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

„Без оца и мајке." Ово је дело штампано у „Јавору" г. 1874 и 75. Према примедбама својих пријатеља, као и по садањој увиђавности својој сада сам га посве прерадио. Ко је „Без оца и мајке" читао у „Јавору" и буде га сада читао, уживаће пуно више, него што је то онда могло бити, и ако сам слушао, да га је нарочито женскиње наше и онда радо читало. Цело је ово дело — тако рећи — „венац лирских песама у прози," у којима се прича тешки живот сирочадски. Са своје нежности нека је топло препоручено највише женскињу нашем, које дела ове врсте увек радо чита. Књига се већ штампа у штампарији А. Пајевића у Новом Саду, биће готова до Духова (свршетком маја) о. г.; изнеће до 10 штампаних табака, а цена јој 50 нов. Скупљачима на осам скупљених књига иде девета на дар. Имена претплатника биће штампана, с тога молим г. г. скупљаче, да ми имена и новце пошље најдуже до реченог рока. Како је претплатна цена доста малена, то се имена претплатника без претплате не могу уважити.

У Карловцу (у Хрватској).

Петар Радуловић
управитељ срп. учит. школе.

ОДГОВОРИ.

Г. П. Б. у Прагу. — На послатоме лепа вам хвала, а оно обећано узимамо на врло повољно знање, и молимо да нам и иначе будете на руци. У знак мале захвалности слаћемо вам лист бесплатно, само молимо тачан адрес.

Многима. Коњичких скокова добивамо са свију страна а немамо довољно времена да их одмах све прегледамо, те с тога се задржавају; колико можемо доносићемо, али не можемо њима запремати много места у листу ради онога дела наше штов. публика, коју не занимају загонетке и задаће у листовима.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 19. У Новом Саду, 10. маја 1881.

ПРВОМЕ МАЈУ 1881.

Тужно ли си, мају угледао света —
Ни на небу сунца, ни у врту цвета;
Све још тако хладно, још о зими сања,
Ни долом лахора, ни гором певања.

Ја те тако жељах, — пролећа сам оран —
А ти дође тако невес'о, суморан.
Камо неба ведра, где су врели зраци?
Куда год погледиш тоња и облаци.
К'о из живих рана што крв вазда лопи,
Тако твоја суза из облака кропи,
И пресита земља давно чека, мају,
Да је твоји зраци опет раздрагају.
Ал', хтела не хтела, још почиват' мора:
Ни зраке, ни цвета, ни с горе лахора,
Да оживи села, долове и висе,
Да разнесе песму, развеје мирисе,
Да загасле жаре свежим дахом пири,
Да утиша боле, да срца умири.
Незахвални људи замерати знају,
А многи су тужни, као и ти, мају;
Судбина им дала многе моћи творне,
Плаховите тежње, вечито-жуборне.
О, како би светом задрмати знали,
А ето су, аох, у заборав пали,
Дух им смео, бујан, хтео би да лета,
Ал' им облак густи заклонио света.
Облак превиђења, самовоље, силе,
Помео им путе, идеале миле.

Све ће, мају, минут', кишице и пљуси;
Нестаће облаци, као поћни дуси,
И зраци, што тамо за облаком блуде,
Обасјаће земљу, огрејати људе . . .
Ал' не *оне* што им бол по души рије,
Вазда младо срце што им силно бије;
Сунце ће оживет' и птице и цвеће,
Њихне мутне дане разгалити не ће.
Ил' можда ће, гледећ' по трновној стази,
Видет' своје сунце кад западу слази,
Ил' можда ни заход, о мој тужни мају,
Већ небо кад звезде у велике сјају.

Милорад П. Ш.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Бејше мени све боље и боље. За неколико дана, па бејах сасвим напустио постељу. Мати ми рече једног дана, да ћемо идућег дана дома поћи. Отац је, вели, наложио, да те иза себе не остављам. Мени се отвори борба између

послушности и љубави. Али послушност је победила.

Мати после подне оде са Миланом и госпођом Марићком на Жарков гроб. „Идем — рече — да га оросим материнским сузама. Он је сиротан, нема га ко ожалити.“ Мени недадоше да идем, то ме је још већма ожалостило. Али за часак, па се умирих. Лака мисао ми прелети кроз моју душу: да ћу видети Анђелију. Њен отац свагда после ручка по који часак дремаше. Та ме је мисао разведрила. Осетих поново жељу, којом сам горео, да се још једном са Анђелијом састанем. Држао сам, да ћу при састанку имати довољно снаге, да јој све кажем. Жеднео сам за тим тренутком, па и опет сам га се плашио. Ја сам толико пута полазио њезиним вратима. Али свагда би се плашљиво враћао. У овоме моме колебању беше и њен бабо устао. Чух његово ходање и певуцкање у његовом незграпном басу. Од мог плана и опет не беше ништа. Заменуо га је други. Опет намислих, да јој пишем. Седох за свој стол, али и опет не могох ништа написати. У мојем послу ме прекинуше мати и Марићка својим доласком. То вече беше све спремно за полазак. Сутра зором беше све у реду. Опростио сам се са мојим учитељем Симићем и са мојима домаћим. Анђелију више нисам видео . . . .

Хладан ветар нас је шибао својим оштрим швигаром. Тај ме је разбудио. Јездисмо већ дома. Беше ми страшан и тај пут. Не беше више миле песмице лаких шева. Нестало беше и шарено цвеће. Све је било покривено белим недогледним покривалом. Ледени северац све је већма развијао своју снагу. Дизао нам је читаве сметове по путу.“ Ова природна појава ми је годила. Годила је мојим бурним мислима, које се гонише као читави облаци снега, које је ветар пред собом гонио. Оне ми ређаху све оно, што сам преживео. Изнеше ми моје мило детинство и радости, које сам осећао путујући негда истим путем. Указа ми се за тим Жарко у својим мукама. Спазио сам и Анђелију са њеним бледјаним лицем. Учини ми се, да јеца и спомиње Жарка. Дрхтао сам као прутић. Тај причин ми беше страшан.

Милана је ћеретала. Радовала се, што идемо дома. И мати приповедаше, како је растужи Жарков гроб. „Ах, сирото дете — рече — како је јадно свршио.“ Она је још говорила . . . . . али ја не могох ништа чути. Ја бејах зар жртва унутарње холујине, која ме је витлала као лако перце?

Путовасмо читав дан, једва у саму ноћ стигосмо дома. Већ у велико мали жижци беху нашарали сиву помрчину, кад стадосмо пред нашим двориштем. Отац нас је дочекао. Радовао нам се очински. Бејах у постојбини, а мила нека мирноћа разагна облаке терета са мојих груди. Топла пећ учини ми се, да ми је разгрејала све ледене коре, које ледише моје срце.

Неге родитељске ме брзо опоравише. Али отац ми ипак не даде да радим. Да не беше још слике Анђелијине, која ми је јасно лебдила испред очију, ја би био тада потпуно опорављен. Моја стара свежа воља за животом била би се повратила. Отац је све употребљавао, само да ми поврати стару мирноћу. Приметио сам, да није жалио ни труда, ни новца. Ја сам га разумео. С тога сам од своје стране све чинио, да га умирим. Хтедох да га уверим, да сам заборавио на моју најближу прошлост, која се јасно огледала и на отвореним ранама мога срца.

Зима је већ почела малаксавати. Сунце је топило већ и последње остатке ледене коре. Мајка природа беше почела китити земљу својим богатим накитима. Пролеће се беше већ указало у свој својој диботи. И ја сам био увелико почео учити. Спремао се за испит. Морао сам своју снагу удвостручити, јер бејах рад, да на свршетку године испит положим. Ја сам успео. После четир месеца био сам потпуно спреман. За тим одох у Н. С. Мој добри учитељ Симић ме је опет дочекао. Код њега сам одсео. Сутра дан сам положио испит. Мојих другара већ не беше у Н. С Беху већ дома. То ме је јако жалостило.

Сутра дан пођох са својим учитељем,

да обиђемо Марићеве. Ишли смо лаганим корацима. Учитељ ме је разговарао јер је приметио, да сам заћутао. Срце ми је било необично. Горео сам жељом, да што пре видим лепе очи Анђелијине. Бесмо у Марићевој кући. Ја сам очима тражио, али беше све мирно. Учини ми се, као да сам чуо певање и свирку, па и опет беше све тихо. Тако беше. Уверио сам се, кад њихова стара служавка рече: да су пре једнога дана отпутовали у купатило. То беше горка речица за мене. Нешто ми шапну: „Она те избегава.“ Тако је, она се беше уклонила, да избегне моју посету. Нови вали туге ме иза те помисли прелише. Једва чух други шапат моје унутарњости: „боље, што се тако свршило.“ То исто сам прочитао и на учитељевом лицу. Беше се и он забринуо. Бојао се зар и он састанка? За тим одосмо на Жарков гроб. Падох по мирисавој трави. Мирисаше ми иста божанственим мирисом његове анђелске душе. Оросио сам му гроб братинским сузама. Али заман, на све моје дозиве остаде само трава и гроб.

Одосмо дома. Још тог дана сам се кренуо у своју постојбину. Одох с тврдом вером, да се идуће школске године натраг вратим. Ја друкчије не могох мислити ни желити. Али не беше тако. Отац ми више не даде да се враћам у Н. С. Те године ме одведе у В. у последњи разред ђимназијски. Те године сам најмање радио од свију година мога ђаковања, ма да ми је ваљало полагати испит зрелости.

Време ми је летило неописаном брзином. Ја сам избегавао сва дружења. Успомена на Жарка и Анђелију изгладила је моју вољу за светом. У тој успомени је био мој свет. Остали Срби ђаци почеше ме звати особењаком. Мој учитељ Симић ми је чешће писао. На крају те године између осталог писао ми је, да се Анђелија удала. Још ми наспомену: Њени родитељи је силом натераше, да пође за своју неприлику. Она је још дете. Сирота! У очи венчања је изишла у црнини на Жарков гроб. Окитила га је венцем. Оросила га је својим горким сузама.“

Кад сам прочитао горње ретке, заплакао сам се. Али брзо сам се прибрао. Разум је брзо надвладао срце. Видех, да су сви моји боли заман. Желео сам јој од срца срећу. У томе часку сам се заверио, да нигда више нећу заверити ни једну женску главу. Заверио сам се тврдом вером науци, да ћу јој остати веран пријатељ.

Школа беше свршена. Бејах већ дома. Отац је био задовољан са мојом сведоџбом. Тада беше часак да рекнем оно, што до сада никада не рекох. Беше време, да се одлучим, коју ћу грану науке на високим школама слушати. Реших се да слушам медицинске науке. Те јесени дакле ваљало ми је поћи у Беч на науке.

Жуто лишће беше се већ у велико почело простирати по земљи. Богата природа је већ почела скидати своје дивне наките са лица земље. Све, што је бајно пролеће однеговало, беше се преживело. Све се клонило своме крају. Ја сам једног дана седео у нашој башти, посматрајући све то. Тада ми се учини судба човекова једнака са судбом свега што се око човека налази. Јер све, што створи младост бурна, нађе свој крај, кад већ човека поспу мразеви његовог живота. Тада сам жалио јадну судбу човечију. Живот ми се учини ништавији, но игда. — Али тргох се. Моја сеја ме зваше на доручак. Моје мисли одоше са сивом паром, што се са топлог доручка дизаше небу под облаке.

Беше већ све спремно за мој полазак. Отац је чекао да изврши неке хитне ствари, па да пођемо. Отац хтеде, да ме отпрати у Беч.

Дана 15. Септембра кренусмо се. Беше тек зора забелила. Иста се зарумснила, кад се указа на истоку вечно златно тане. Нестало јој је њеног бледила. Да л' се и она облила стидом, кад је поче јарко сунце целивати?! Моје срце поче живље бити. Хтедох чисто узлетити јарком сунцу, да и мене целива.

У оваком божанственом заносу дођосмо до прве железничке станице. Већ сагледасмо влак, који долети муњевитом брзином. За неколико тренутака, па и ми јездисмо на крили претегнуте паре. Ја сам

*

стајао на прозору. Гледао сам јарко сунце, које се све више пењало. Учини ми се, да је на сваку стварку пустило по један зрачак којим ју целиваше. Овај причин ме понесе горе сунцу силнијом брзином од притегнуте паре. . . Бесмо на првој станици. Звиждање влака разагна моје мисли, и ја седох уз мога оца. И он је нешто необично премишљао. Али и он се прибра. Ја сам му разбио његове мисли. И он се обрну мени. Зборисмо о свачему. Отац ми је приповедао, како се живи на високим школама. Између осталога рече: „Те школе су велико благо. Оне одреде човеку сјајнији положај у друштву. Обогате човека силним знањима, којим користи себи и друштву. Али уједно су и многога упропастиле. Многа глава неразумна је пропала на истим школама. Живео је само за своје право, које му слобода на истим школама допушта, а дужност је занемарио. Многи је сирома и главом платио. Обичан је почетак, да такови делија почне одмах живети као велики господин. Почне све уживати, што му тако једна богата варош пружа. То уживање кошта новаца. Првог месеца већ не може да изађе на крај са оним новцем, који му стоји на расположењу. Сваки месец повуче и нов дуг, док најзад сасвим не пропадне новчано, ако нема ко, да му за времена помогне. Затим почне све употребљавати, да се исколеба. Често се лаћа и најнеморалнијих средстава. Тим начином пропадне морално. Најчешће бива, да таки упропасти и своје тело неуредним животом и назебима. Мора млађан живот да му утоне у глиб његових порока. Мора пре времена да се спусти у недра леденога гроба. . . Камо те среће, да сваки младић схвати свој позив, кад оде на високе школе. Да сваки позна своја права и своје дужности. Да се у њима креће, и да се не одаје страстима, тога свега не би било. Много би мање било млађаних гробова. Многа би се родитељска суза уштедила.“

Отац ућута. Ја сам га разумео Неки тајанствени гласи му се одзиваше. Ја сам се заверавао у себи, да ћу се свега онога чувати, што мало пре чух од оца. Што би ми опет потресло душу и срце. Осећао сам се довољно зрелим, да свима страстима станем на пут.

Путовасмо читаву ноћ и дан. Кад стигосмо у Беч, беше у велико ноћ. Упутисмо се на коли у варош. Изненадише ме пуне улице светине, која тамо амо тумараше.

Сутра дан ме је отац сместио у приватан стан. Ноћним влаком се вратио натраг. При поласку ми поново рече: „Живи одмерено. Немој да се одајеш ничему, што је страсно, јер ће те упропастити. Један посртај повлачи други, док им човек не постане жртвом. Прими ове речи срцу, ја те мојим бригама заклињем.“ Ја сам му се заверио. Отац уђе већ и у оделење. Ја сам поздрављао матер и сестрицу. Влак звиждиу . . . Чух оца, где рече: збогом. . . И већ га изгубих из вида.

Вратих се у свој стан. Осећао сам се тужно. У души ми се јасно одзиваше очеве речи, којим ме саветоваше. Не имадох санка. Бејах се предао вихоровима својих мисли, које јурише за влаком, који однесе мога родитеља. Најзад сам задремао.

Сутра сам устао рано. Прва ми брига беше да се упишем. Разабрао сам, где се Срби скупљају, те и сам тамо одох. Један од старијих ђака ме је уписао. Тај дан сам се упознао са многим ђацима Србима. Цео дан проведосмо скупа. Број је сваки час растао. У вече се искуписмо поново сви. Стари пријатељи се састајаше. Нова пријатељства се склапаше. Беше све живље. Друштво беше све раздраганије, док најзад не дадоше својој раздраганости одушке песмом. Здравице се ређале редом, а иза сваке се захорило из толиких грла: „многа љета.“ Тако ме уведоше у ђачки живот. Весеље је текло сваки дан. А сваки дан беше му други повод. Из почетка сам похађао предавања. Али мало по мало, па почех изостајати. У вече сам доцкан легао, те не могох и поред најбоље воље на време устајати. Али то ме је тешило, што сам био уверен, да се у првој години нема шта учити. То сам сваки дан, то од једног, то од другог слушао. Не један рече: „Нисмо ђимназисте. Ни-

је ово ђимназија, да привеже човека за скамију. Ми смо свесни грађани универзитетски.“ Или, не учимо ми за школу, но за себе и за живот. Оваке и овима подобне зборе слушао сам сваки дан. Био сам уверен, да друкчије не може ни бити. Заман ме је неки тајанствени глас опомињао на речи мога оца: „Заклињем те мојим бригама.“ Заман ме је опомињао на веру — којом сам се оцу заверио. Ја бејах потпуно уверен, да против ње не градим. Држао сам тврдо, да друкчије не може бити. Свакидашњи живот, у који се бејах уживио, у томе ме је уверио. Бејах потпуно мојим друговима прирастао. Није ме више ни онај тајанствени глас опомињао. Бејах потпун ђак!

(Наставиће се.)

ВЕНАЦ НА МИЛКИН ГРОБ.

Чисто ти је било срце,
Као сјајни алем-камен;
За свакога бедног у њем'
Осећања ј' гор'о пламен.

Туђу тугу, туђе јаде
Дубоко си осећала,
За свакога, који страда,
Из твог ока суза ј' пала.

Од притворства, злобе, лажи
Грозила се твоја душа,
Јер дух сваки узвишени,
Од ниских се страсти гнуша.

Узвишено т' мудро чело
Казивало ј' ума снагу,
Поглед сталан, пун' поштења,
Чисто срце, душу благу.

Верна љуба, узор-жена,
Брижна, добра мајка с' била,
Сва красота, племенитост
У теби се, Милка, слила.

Ваљда зато, да нас спомен
На те сада већма боли?
Јер немамо тебе, Милка,
Само спомен, тужан голи.

Зашт' поштена, милосрдна,
Мудра, добра била с' тако.
Та да неси, ваљда не би,
Тиштало нас та о јако.

Зашто таку дивну слику,
Од љубави и доброте,
Милосрђа и поштења,
Што нам кивна судба оте?

О! та зашто вишњи творац
Не саслуша нашу молбу.
Зашт' да неси међу нама,
Већ у тавном, ледном гробу?

Све врлине, којима се
Дичит' могу смртна чеда.
Све то с тобом сахрањено,
Цео тужан род твој гледа.

Грозна смрти, оштром косом,
Јошт у зори дана млада —
Пресече ти живот лепи,
Зададе ти грдних јада.

Зар не може умекшати
Грозну судбу у свом бесу,
Угађања, грдне жртве,
Што за тебе чињене су?

Већ презревши све, скоси ти,
Млађан живот, росно цвеће,
Ал' твој спомен међу нама
Изумрети никад неће.

Ти у гробу лежиш, Милка,
Међ' нама те више нема,
Ал' у нашим срцима се,
Вечан спомен теби спрема.

Док у нама живот траје,
Жалићемо тебе, Милка,
С тобом смо се поносили,
Ти си била наша дика.

Кад не могох, да ти у гроб
Спустим хладне земље груде,
Ја ти спуштам на гроб венац,
Да ти земља лакша буде.

У Орловату. Јулка Ф. Маринковића.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава десета.

Исти и Милашин.

Милашин. Добар дан, Ано Петровна!

Ана Петровна. Добар дан, Иване Иванићу! Маша се сигурно по башти шета (*Милашин прилази к прозору*).

Харкова (*Милашина посматра*). Ко је то, Ано Петровна?

Ана Петровна. Милашин, Иван Иванић.

Харкова. Али, то није ваше кћери младожења.

Ана Петровна. Какав младожења! (*одлазе*).

Појава једанаеста.

Милашин (сам код прозора).

Шта је то! Мерић опет овде. Да, тако је то. Ја сам то и очекивао. До ђавола, то је несносно! Не, ја то нећу допустити (*шета по соби*). Колико времена има већ, како се ја из све снаге трудим, да јој се допаднем, све се бојим, бојим — па све ништа; а ето ма какав . . . . Ја, заиста, не могу гледати, како се она с њиме забавља. Како бих га могао одавде отерати. Да њу узмем? Али она за мене неће поћи, зато, што сам сиромах, а као да ме и не воли. Но зашто се бојим? Најбоље отићи, оставити и не обраћати на то пажњу. Ал' ипак треба учинити, да то она осети. Треба јој рећи: „ви сад имате, Марија Андријевна, нове познанике, с којима се радије дружите, но са старима: ви губите пријатеља, пријатеља, који вам је био из све душе одан." Она ће, сигурно, мене уверавати, а ја ћу јој рећи, — „не, не, ако имате боље, шта ћу ја онда овде; може бити, да сам вам већ додијао; збогом, рећи ћу . . . . на увек." — Али зашто на увек, Иване Иванићу? — Не, рећи ћу ја, кад се праштам, праштам се на увек, такав ми је карактер." Узећу капу и изићи. . . . Но, а шта ће бити после! До ђавола! Она још може то волети, што сам отишао, а Мерић још више! Тако не иде, остаћу, у пркос обоима; долазићу сваки дан; Мерића ћу у очи исмејавати: како му драго, тек морам га одавде одагнати! . . . Ја сам на свашта готов! . . . (*шета по соби. Долази Марија Андријевна и Мерић*).

Појава дванаеста.

Милашин, Мерић и Марија Андријевна.

Марија Андријевна. Добар дан, Иване Иванићу! Шта, јесу-ли отишле проводаџике?

Милашин. Рекао бих, да су отишле; срео сам их две.

Марија Андријевна. Ала је то несносно! (*стоји замисливши се*). Па дођ'те нам, Владимире Васиљићу, почешће. Дајте реч.

Мерић. Зар ја смем не прослушати, кад ви заповедате. И опет вам само велим, Маријо Андријевна, да вас се бојим.

Марија Андријевна. Махните шале! (*Милашин се мршти доста примегно*).

Марија Андријевна (*Милашину*). Шта вам је: као да нисте сад добро расположени?

Милашин. Тако, глава ме боли нешто.

Мерић. Боли глава! То није добро. Лечите се. Збогом, Маријо Андријевна, посведочите мамици о мом поштовању.

Марија Андр. Кад ћете опет к нама?

Мерић. Сутра, ако узмогнем.

Марија Андријевна. Moћиђете, да шта! Па сутра! Очекујем вас.

Мерић. Извесно (*оде. Марија Андријевна прати га до врата*).

Марија Андријевна. Гледајте, те ме преварите.

Мерић (*иза сцене*). Поштена реч!

Појава тринаеста.

Марија Андријевна и Милашин.

Милашин. Шта је то с вами у башти говорио, Маријо Андријевна?

Марија Андријевна. А шта се то вас тиче? Ала сте љубопитљиви.

Милашин. Извините, Маријо Андријевна, мислио сам, да ви немате с Мерићем тако особитих тајана. Нисам знао. . . . Може бити, да је то нешто тако, што се не може казати.

Марија Андријевна. Може бити.

Милашин (после омањег ћутања). Кажите ми, Маријо Андријевна, зашто ви мене не волите?

Марија Андријевна. Гле ти њега! А што да вас волем?

Милашин. Да боме, ја нисам тако леп, као Мерић што је; не мотам се по друштви; не говорим француски. А данас на то здраво гледе. Буди глуп, к'о путуња, но знај се само удварати, брбљати. . . . То се ето данас допада. -- То је ужасно досадно.

Марија Андријевна. Ала сте ви мили!

Милашин. Извините ми, Маријо Андријевна, ал' ја говорим, како јесте; нисам крив, ако вам се то не допада. . . У чему сам ја гори од ма кога Мерића? Кад бих ја хтео, ја бих могао бити сто пута бољи. Балавац! Нигде није учио; научио само да брбља француски у каквом пансиону. — Ја сам бар свршио гимназију. Како се он сме смејати мени. Ништа не ради, само се уме облизивати у служби, да бих добио први чин. А што му је отац богат, није то баш ништа велико!

Марија Андријевна. Шта он вами смета?

Милашин. Ал' молим вас, та пуст човек ! (*ћутање*).

Марија Андријевна. Чујте, Иване Иванићу, јесте-ли ви заљубљени у мене? (*Милашин збуњен*). Сиромах, жао ми вас је! Опростите ми . . .

Милашин. Молим вас не жалите ме! Шта ћеш, не мож' ти силом бити мио. Усрећите оног, који је достојнији од мене!

Дара (*улази са самоварем*). Госпођо, госпођице, дошао Платон Маркић.

Милашин. Ала је погодио.

Марија Андријевна. Па што није погодио?

Милашин. Па тако, нешто га не волим.

Марија Андријевна. Ви, као да никога не волите (*улази Ана Петровна с Добротворским*).

Појава четрнаеста.

Исти Ана Петровна и Добротворски.

Добротворски. У томе је ето, госпођо, ствар.

Ана Петровна. Разумем, разумем, Платоне Маркићу (*седне за сто и сипа чај*).

Добротворски. Добар дан, госпођице, што сте ви тако невесели?

Марија Андријевна. А чему бих да се радујем, Платоне Маркићу?

Добротворски. Та тако и јесте. Лоше године сад, госпођице, на младожењама, лоше године.

Ана Петровна. Је-л' по вољи чаја.

Добротворски. Пићу. Немају девојке за што бити веселе. Но, за вас, госпођице, да нађем ваљаног — бићете задовољни. Познавао сам ја још покојног вашег татицу: чинио ми је добра. Дакле буд'те спокојни, гледаћу ја. Молим вас за ручицу.

Марија Андријевна. Не, на што, Платоне Маркићу!

Добротворски. Па тако, молим вас (*љуби у руку*).

Ана Петровна. Приђите ближе амо, Платоне Маркићу. (*Ана Петровна и Добротворски седну с једне стране, а Марија Андријевна и Милашин с друге*).

Добротворски. Ево ме, госпођо! Кажем, госпођо, како је сад тешко наћи младожење. За наше време, кад смо ми били млади, сваки ти то младић, чим ступи у службу, видиш, где се оженио. Тада, госпођо Ано Петровна, слабо је човек могао видети нежењених момака; верујте ми, код нас у суду, није било ни једног нежењеног чиновника. А данас, како живе млади људи, човек се само дивити мора. То већ није ред.

Ана Петровна. Какав ред! Где је ту добра! Ох, да ја нисам заборавила за вас шећера . . . Шта је, Машо, јесам ли ја метнула Платону Маркићу шећера?

Марија Андријевна. Метнули сте, мамице.

Добротворски. Шта велите ви, госпођо?

Ана Петровна. Велим, где је ту добра, — нема добра.

Добротворски. Нема, да боме, где ће и бити! За наше време није тако ни мало било. Онда је и за девојке добро било: нису дуго седиле; мање ако је која имала ма какав телесни недостатак, на пример, ако је била грбава и тако, па ни те нису презирали. Ето у свастике, госпођо, било на десној руци шест прстију; мати уздисала, боже, уздисала, што, вели, не узимају...

Ана Петровна. Па!

Добротворски. Нашао се добар човек, узео ју — па ништа! Зато ја и велим, госпођи, да су ти дани за девојке удаваче били веселији, нису имале бринути се о удаји.

Марија Андријевна. Па ја и не мислим на то.

Добротворски. Како не би мислили, госпођице! Немојте само рећи, да не мислите! Свакако, то је посао девојачки: оне не говоре, ал' да мисле, — то стоји, све мисле на то. Зар није, госпођо?

Ана Петровна. Тако је, Платоне Маркићу, тако! Хоћете л' још једну чашицу.

Добротворски. Хвала. Ето, госпођице, и ваша мамица вели то исто (*разговара се тихо с Аном Петровном*).

Милашин. Будала!

Марија Андријевна. Што га ружите?

Милашин. Баш вас ни мало не схваћа! Он мисли, да ви уздишете за младожењама, к'о његова свастика, која је имала шест прстију.

Марија Андријевна. Нек мисли, шта хоће; врло је добар то човек.

Милашин. Шта све тамо шапћу?

Марија Андријевна. Па о својим пословима.

Добротворски (*у пола гласа*). Прекрасан, госпођо, човек, и млад још, врло млад. Секретар је.

Ана Петровна. Шта?

Добротворски (*јасније*). Секретар, кажем, чин приличан — и место је лепо. Пуна му је кућа, има своје коње.

Ана Петровна. Шта? Не чујем.

Добротворски. Има своје коње.

Марија Андријевна. Шта вели то?

Милашин. То је што интересантно.

Ана Петровна. Чуј, Машо, какво нам добро чини Платон Маркић: нашао је човека, који би се заузео за нашу ствар. Вели, да је врло добар млад човек.

Добротворски. Прекрасан, госпођице, човек, а на послу је, пара му нема!

Ана Петровна. Ја на вас и заборавила, Иване Иванићу (*налива му чај*). А да не пије, Платоне Маркићу?

Добротворски. Та пије, ал' мало: да пије много, знало би се.

Ана Петровна. Како би, Машо, било добро, да му се допаднеш.

Марија Андријевна. Ви опет, мамице, стару песму.

Ана Петровна. Ах, боже мој! Па што тако! Ниси га још ни видила, — шта знаш, може ти се и допасти.

Добротворски. Ја ћу, госпођо, доћи с њим к вами.

Ана Петровна. Ах, Платоне Маркићу, како сам вам захвална.— Видите и сами, жене смо, шта ми знамо. Само се мучимо.

Добротворски. Шта, бога вам, госпођо, и говорите то! Ја сам остао много дужан покојном вашем мужу . . . . Док сам жив, нећу заборавити. — Чинио ми је добра, дај му господе царство небеско, покој души му. Но чим бих му то исплатио? Остарио сам, не пада ми све на ум.

Марија Андријевна (*устаје*). Јесте чули, Иване Иванићу?

Милашин. Чуо сам. То је ужасно!

Марија Андријевна. О томе се, ето, у нас до века разговор води.

Милашин. Ја не знам. Не могу себи да дођем. Само помисао, да ћете ви кад-год бити другога, убија ме. Чини ми се, е нећу то моћи поднети.

Марија Андријевна. Ви сте о себи. Та дела помислите мало и на ме.

Милашин. Лако ми је за вас! Видићете, можда ће вам се и допасти. Бићете сретни. — Па шта! Та ево за главу, ако не будете сретни.

Марија Андријевна. Тек којешта! Махните; престаните. Хајдемо-те у башту (*оду*).

Добротворски. Тако ево нас сутра, госпођо. Казаћу му, нек види Марију Ан-

дријевну. Може му се и допасти. Ето два посла од једном и израдићемо их.

Ана Петровна. Добро, Платоне Маркићу, врло добро, никако ми та незгода из главе не изилази — по сву драгу ноћ ока да сведем. Па, молим вас, куда бих, ако ми отму кућу? А и Машиној удаји је већ време, крајње време.

Добротворски. Та све ће то доћи. Матушка! Свему има своје време! . . . Понизно вам захваљујем, госпођо (*изврне чашу*). Молим за опроштај.

Ана Петровна. Збогом, Платоне Маркићу; тако ћемо очекивати.

Добротворски. Лепо, лепо (*оду*).

(Наставиће се.)

СТАТИСТИКА ГЛУВОНЕМИХ.

У 14. броју „Ausland-а“ од ове године донео је г. Богољуб Јовановић свој чланак „Die Bevölkerung des neuen serbischen Gebietes nach der Zählung v. 1879,“ у коме г. писац говори о статистици новоослобођених крајева, но, право да кажем, и ако сам у овом стручњачки израђеном чланку нашао много здраво занимљивих статистичких података, то ипак зато нисам нашао онога, што сам тражио — ја не нађох у њему потпуну статистику новоослобођених крајева, па то ме је управо и побудило, да у овом часопису проговорим коју реч о статистици глувонемих, у нади, да ћу тако наше надлежне власти на њу упозорити, *и заиста крајње је већ време, да и ми једном сазнамо, ако ништа више, а оно бар укупан број наших глувонемих поданика.* Ја држим, да би требало сада код нас живо радити на статистици глувонемих, јер је овогодишња народна скупштина решила, да се оснује у Нишу један „сиротињски дом,“ у коме ће се примати на обучавање и глувонема деца.

Узгред нека буде речено: да ће „сиротињски дом“ у Нишу једини завод бити, у коме ће глувонема деца учити — ако се усвоји такозвана немачка метода да говоре српским језиком. Ми дакле не оснивамо ову школу само за нашу, већ и за осталу српску глувонему децу ван Србије. Родитељи, који нису српски поданици, а имају глувонему децу, могу их такођер дати у „сиротињски дом,“ то им допушта закон о уређивању санитетске струке и о чувању народног здравља чл. 28 тач. 12, која гласи: „Слепа и глувонема деца имућних родитеља примиће се у школу и на панзион у сиротињски дом, *кад се за њих плати годишња такса,* коју ће прописати министар унутрашњих послова.“

Но да пређемо на статистику глувонемих, о којој сам се и решио, да говорим коју реч.

Статистика глувонемих дели се на: *општу и специјалну.* По општој статистици дознајемо укупан број глувонемих. Општа се статистика задовољава, кад зна име, презиме, веру, број година, место рођења и пребивања, сваке глувонеме особе понаособ. Специјална статистика не задовољава се тиме. Она тражи нешто више. Она тражи да зна: е да ли је глувонема особа од рођења глува или не, да л' има добар вид, да л' се на њој показују симптоми од очне болести Retinitis pigmentosa (врста запалења мрежњаче у оку) и т. д.

За специјалну статистику потребан је велики број компетентних лица, т. ј. лекара, којих ми у довољном броју немамо; али ипак зато добром вољом, велим, дало би се све учинити.

Што се тиче опште статистике, њу би могли са сразмерно малим трудом и трошком добити; али и прост попис глувонемих не би требало код нас поверити нелекарима; и општа статистика треба да буде извршена од лекара или бар под контролом њиховом.

Колико вреди статистика, која нам је дата од полицајних чиновника, ето видиће читаоци из овог: 1861. год. добила је Ирска своју статистику глувонемих. Нађено је, да има свега 12.195 глувонемих поданика. Пошто је отпочела свој рад ревидујућа комисија, она се брзо уверила, да је број глувонемих сувише велики; она се брзо уверила, да између оних 12.195 глувонемих има и многа такова лица, која се не смеју уврстити у ред

глувонемих; она се брзо уверила, да између оних 12.195 глувонемих има 6542 лица, која су само глува, а нису нема, и 723, која су нема, а нису глува. Ревидујућа комисија морала је од оних 12.195 лица, која су била проглашена за глувонема, 7265 да избрише; остало је дакле, да у Ирској има само 4930 глувонемих поданика!

Министарство унутрашњих послова, под чијом се управом налази ово полицајно и санитетско особље, могло би нам најлакше прибавити статистику глувонемих. Санитетско оделење тог министарства требало би да изради један формулар, по коме би се имао да изврши попис. Окружни физикуси били би дужни, да по овом формулару израде статистику глувонемих у своме округу, и то наравно уз припомоћ полицајних власти и осталих подручних им лекара. Материјал, који би се овим начином добио, не би требало одмах обрадити. На основу извештаја окружних физикуса не би требало израдити статистику целе државе. Министарство имало би пре тога да изашаље једну ревидујућу комисију, која би се уверила, е да ли су ти извештаји коректни, и која би уједно разбирала и за узроке, зашто има н. пр. у једном округу више глувонемих но у другом. Ревидујућа комисија имала би да се састоји бар из једног учитеља глувонемих и једног лекара, који се бави специјално са лечењем ушних болести; но, почем још није израђена геолошка карта Србије, то не би било згорег кад би се овој комисији придружио и један геолог. —

Ја прилажем овде један формулар, по коме би се могао да изврши код нас попис глувонемих:

1. Име и презиме глувонеме особе?
2. Место рођења?
3. Место пребивања?
4. Број година?
5. Вера?
6. Занимање?
7. Имовно стање?
8. Да ли је глувонема особа школована? а) у коме заводу? б) служи ли се она артикулућим говором или гестикулацијама? в) артикулућим говором и гестикулацијама?
9. Да ли је глувонема особа од рођења глува или не?
10. Може ли се констатовати, да је глувонема особа глувоћу наследила?
11. У којој је години оглувела?
12. Од које је болести оглувела? а) шарлаха? б) тифуса? в) запаљења мозга? г) или од неке друге болести?
13. Има ли глувонема особа добар вид? а) показују ли се код ње симптоми Retinitis pigmentosae?
14. Да л' је глувонема особа јектичава?
15. Има ли глувонема особа нормалан крој лобање?
16. Да л' је глувонема особа ожењена (удата)? а) да л' јој је друг глув, нем или глувонем?
17. Има ли глувонема особа деце? а) колико? б) јесу ли наследила глувоћу?

Приметбе . .

* * *

Толико за сада, па ако уредништво уступи места мојим чланцима у овоме цењеном часопису, а ја ћу другом приликом ову тему наставити. (Радо ћемо примити сваки прилог овој велеважној грани науке — статистици. Уред.)

У Зл. Прагу. ху².

О ПРСТЕНОВАЊУ.

ЗА СВЕ ОНЕ, КОЈИ ЈОШ НИСУ ПРСТЕНОВАНИ.

(Наставак.)

Ако вам ова мотивација нема ничега бунтовничкога у себи, то би вас умолио, да се обазрете на њене посљедице.

Господин Пера не познаје госпођицу Милу, ни она њега не познаје; он види, да је лепа, а она држи, да је то таква партија, којој не може замерити. Он ју запроси, како би ју боље упознао, а она на то пристаје, и даје му прилику да је упозна. Кад је ово већ све учињено, види он наједаред, да они нису једно за друго створени, и напушта целу ствар.

„Та то је шкандал.“ бруји по целој вароши. Пера не одлази више својој млади, а ова му сирота није никаква повода дала, на

које ће други приметити, е Пера вели, да није она за њега. Та то је све, чиме се правда — па зар само тога ради да уништи будућност и срећу девојачку.“

Где је дакле граница правилнога и неправилнога прстеновања? као што сам већ напоменуо, није главно оно обећање да ћемо се венчати, јер ово у далеко више случајева и не изричемо, пошто се то већ и само из љубавне изјаве разуме се изводи. Па ни прстен сам, ни добошарење не одлучује, јер ових и нема код тајног прстеновања које може врло често да постоји. Шта више не можемо свагда узети да је љубав изјављена.

Ја сам познавао неког богослова, кога су ванредно сви поштовали, и који је сирома био прстенован и ако о својој љубави ни сам није знао, нити ју је икада својој драгој изјавио. Неке вечери био се довукао до собе парохове у намери да госпођицу поплаши, и ово му је тако пошло за руком, да му је госпођица онесвешћена пала на груди. У исто доба дођоше на његово велико зло и девојчин отац и мати са свећом — и кад видеше шћер своју на грудима богословљевим, стадоше им честитати и почеше их благосиљати. Од тога су доба управо били прстеновани, без да су пре тога и једне речи о љубави говорили. Он је само рекао „Бу, бу“ а она опет само „Ах, јао.“

Па не мора се увек ни ово казати Ја знам случајева, где се самим погледом или руковањем прстеновање свршило. Па баш у томе и лежи сва опасност прстеновања, што се исто може на разне начине да оствари. Да ту може бити сумње и оговарања, о томе ми ваљада не треба ни говорити. За илустрацију навешћу пример један.

Неки мој пријатељ и друг био је тако сретан, па је крманио на неком чамцу, у коме је седила љубазна нека госпођица од својих 40 лета. Он је био пријатан, и очарао ју је својим говором о поезији и романтици. Владаше мртва тишина, беше пун месец, звезде светлуцаху — и на једанпут чамац се преврну!

Мој је пријатељ једва био у стању да госпођицу до њенога места донесе, јер је, узгред буди речено, имала на себи четир огртача и зимске ципеле на ногу, а била је и сама темељна; али загрлив је јако, доносе је у супрот свему томе на њено место — и пођоше даље.

Од тог доба седила је сиротица „немо и непомично.“ Кад дођоше дома, и кад јој он хтеде помоћи, да из чамца изађе, шапну му она стидљиво: „Би ли смела може бити о овоме шта јавити.“

Овако се неспоразумљење врло често дешава.

Колико људи, толико и ћуди. Па тако је то и при опредељењу пристојности и непристојности; границе, које обичај између ова два појма поставља, морају се сасвим јако показати; да ово пак код прстеновања није тако, то показује она стидљива румен која се на прстенованим девојкама тако често опажа. Свакоме је познато, да се у оној одаји, где њих више, који су прстеновани, седе, не може дуго остати.

Друга се нека сумња још боље показује.

Брачно блаженство, које треба да траје од венчања, па све до смрти, код нас је роман, који се дели на две поле: заручништво и брак, и први је део толико заузео, да нам само још неколико поглавља за други остају. Занимљиво је сазнати, како разни језици означују онај уплив, кога заручништво на брачну блажену периоду има. У Француској, где се за заручништво не зна, говори се о неком месецу — медном месецу, „la lune de miel.“ У Немачкој, где се опажа његов уплив, ограничавају ово доба на седмицу „Flitterwoche,“ а код Холандеза, где заручништво често и по више година траје, задовољавају се са данима — „бели хлебац.“

Рећи ће може бити когод, „па то је све једно, да и ми тај бели хлебац дуже или краће једемо. Ја велим, да није све једно, а у овоме се и Соломун са мном слаже. Соломун вели „све на време,“ а искуство још томе додаје: „И оно, што је најбоље, губи своју вредност, ако га у незгодно доба добијемо и уживамо.“

Да се држимо само белога хлеба — шта би ви на то рекли, да вас позову на сјајан ручак, па да вам донесу онога белога хлеба, кога сте ви и доручковали? Или да узмемо другу слику, други пример: не би ли се чудили оној млади, која без икакве нужде кроз

више година пре својих сватова тако своје дарове употребљује, да она онда, кад се венча, ни једне мараме нема?

Кад би се још тиме задовољили, да на своју корист предујме узимамо, то би још у неку руку ишло; али при обичном прстеновању узимамо још и приоритета, који се односе на будућност наше младе. И ако само оно прстеновање има смисла, које собом носи венчање, то се ипак могу сви они, који се прстенују, поделити у три велике групе, и то:

Прва се трећина зато прстенује, што има изгледа, да ће бити сватова.

Друга се трећина прстенује, и ако од сватова неће бити ништа.

Трећа се трећина прстенује, јер управо и не мисли на сватове.

Врло се често догађа, да видимо, где двоје, који су се прстеновали, испод руке иду, и где за њима други сасвим страни иду и од прилике овако говоре:

„Ко је тај млади човек?“

„Њезин љубазник.“

„Добро, али шта је иначе?“

„Прстенован, као што и сами видите.“

„Али од каквога је заната?“

„Дању се с њоме шета, а у вечеје води дома.“

„То мора да је у стању?“

„Аха, исчекује наслэдство од тридесет хиљада форината. Има по лоза.“

И то вам тако траје и по 10 и 15 година.

Тиме је дошао дотле, да броји својих 40 година, па у колико се овима приближио, у толико се већма од тридесет хиљада удалио. Нада је, која га теши; али све, што му нада може дати, јесте то, да ће у најбољем случају стећи жену, која је већ ушла у тридесету годину, дочим га сећање учи, да је већ дванајест година њену љубав уживао, и да је она пре дванаест година дивна девојка била. Па зар нам се валља онда чудити, кад он радије гледа у прошлост, него у будућност, кад рекне нади „збогом пошла,“ и кад постане зао, невесео, зловољан и срдит. Па и овакав стари младожења се развесели, кад чује, да је ко намерен, да слави 25 годишњицу свога прстеновања.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ТОРТУРА У СРЕДЊЕМ ВЕКУ.

Од свију оних нечовечних дела, што су се у средњем веку догађала, најгаднија је и најгрознија *тортура*. Њом су хтели постићи то, да кривци признају свој злочин; али покрај тога су многи признали и оно, што нису учинили, — само да их што пре скину са оних грозних мука, које им је тортура задавала. Највише су тортуру употребљавали у XVI. и XVII. веку, кад су сваку сумњиву женску особу метали на муке, док није признала, да је вештица, а многа је волила то потврдити и спалити се дати, него дуље сносити оне грозне муке на тортури.

Овде ћемо навести само неколико оних страшних справа и начина за мучење, што их је тортура употребљавала.

Кад не би кривац хтео одмах признати оно, чим су га оптужили, обично би га метули на једну дугачку клупу, која је за тај посао била приређена. На доњем делу клупе учврстили би му ноге, а руке би свезали за јако уже, што је било обмотано око чекрка, који је на другом делу клупе био. Кад би се тај чекрк окретао, растезале су се кости окривљеникове, и често је многи ту у најгрознијим мукама душу испустио, пре, него што је признао оно, ради чега је био осуђен. — Више пута метали су испод леђа патникових гвожђе, пуно оштрих бодља, које би му се у месо заболе, кад су га крвници преко клупе растезали.

Други, исто таки грозан начин мучења био је овај. Кривац је морао сести на столицу, која је по свима делима својима била снабдевена оштрим клинцима, а за подложник имала је даску са много оштрих ножева; уз ту столицу привезали би окривљеника, да се није ни макнути могао. — Невољник, који је имао такову тортуру да претрпи, ретко ј

после тога због силног губитка крви у животу остао.

Да би се пак предупредило викање тих несретника, на то су служиле неке мале справе, на облик крушке. Та се справа утурала кривцу у уста, и онда помоћу једне опруге у устима раширила, тако, да осим загушљивог јецања није могао од себе никаква гласа да пусти.

Тортура пак није била само средство, да се измами од криваца признавање злочина, ради ког су оптужени били, она је уједно била и средство, којим су казнили кривце. — То је имало највећег маха на истоку, у Азији, али се то већ ода свуда посредством руским и инглеским треби.

Најобичнија је тамо казна, да се кривац свезан изложи оној страшној тропичној сунчаној жези. То исто бива и у јужној Африци, где га по неколико дана оставе на оној врућини без капи воде. —

У јужној Африци и тим начином казне злочинца, да га сасвим у клупче савију и свежу у воловску кожу, да изгледа као каква кугла; затим ову причврсте за коње и терају их преко највећег камења, а кугла пада с једног камена на други. — Или га пак изране и преко рава дебело уже амо тамо вуку.

У Индији се најобичније употребљава тортура, што је зову *кити*, и још нека друга врста, *анондал*. Кити је проста справа, која се састоји из две даске, које су на једној страни једна уз другу причвршћене. Међу те даске мора кривац метути своје прсте, и онда се дотле гњече и притискују, док из њих крв не шине . . . Или пак мора осуђеник прсте да метне на земљу, или на какав камен, и онда се каквим дрветом згњече.

Анондалом се кривац казни овако: глава му се сасвим до ногу доле притисне и за њих привеже; и у том страшном положају мора неколико сахати да пробави. Да би му се мука још повећала, метали би му на леђа тешко камење. — Још обичавају у Индији главе двају окривљеника једну о другу лупати, уши им заокреќати, или им косу на глави привезати за реп каквога вола, па су га онда потерали да трчи.

У Немачкој било је у средњем веку и мора-них казни. Тако н. пр. било је за оговараоце разних масака и образина, које су ови морали по јавним местима на образу носити. Жене или девојке, за које се дознало, да проводе неморалан живот, морале су јавно носити на глави сламњу круну и сламње курјуке. Карташи, пијанице и дуванџије, за које би се дознало, морали су око врата на ланцу носити коцке, карте и луле; а то све било је начињено од дрвета. Али нешто особито била су такозвана *пекарска вешала*. То је као нека врста кавеза, у који би се затварали пекари, који су продавали мањи хлебац, него што је допуштено, и онда су се спуштали у какво језеро или реку, док се нису доста воде нагутали, и то се више пута тако опетовало. — Све се то догађало у другој половини седамнаестога и првој половини осамнаестога века. —

Тортура је у Европи укинута у XVIII. веку, али још се кадгод догодило, да је употребљавана и у почетку XIX. века. Данас је хвала богу више нема.

Најбогатију збирку справа и мучила за тортуру има народни баварски музеј у Монакову. Превео **Милан Мирков.**

КЊИЖЕВНОСТ.

Попис људства у кнежевини Србији 1874. године. Статистични нацрт од Богољуба Јовановића. Са осам статистичних картица. (На по се штампало из „Отаџбине“). У Београду, у државној штампарији, 1881. —

Ми смо већ имали прилике, да обратимо пажњу наших читалаца на велеважни рад г. Б. Јовановића, нарочито приликом његове књиге „Статистичне белешке“ (1878). Он је у своме послу истрајан и данас имамо опет у рукама један плод његовог вредног сабирања статистичких података, и то није збирка сувих цифара, него је г. Јовановић својим образлагањем и тумачењем улио жива духа у мртве бројке и тиме удесио своју књигу, да не буде само корисна него уједно и занимљива. Да је статистика од неизмерне важности по сваку државу, о томе неће нико сумњати, ко мислити уме, а писац нам у своме уводу прича, како су пописи људства прављени још и у најстарије доба код Мисираца, Римљана и Јевреја. Из тога увода вадимо овде неколико историчних бележака о вођењу статистичних пописа у старо и у новије доба. „Др. Енгл, први статистичар нашега доба, вели, да су Јевреји свагда водили најтачнији рачун не само о броју, него и о својствима станов-

ника. У Римљана попис становника био је предмет најозбиљније бриге; јер од резултата пописа зависио је распоред права и дужности на поједине грађане. У римској држави бивали су пописи сваке пете године, и тада је сваки самосталан грађанин долазио лично чиновнику (цензору), који је на попису радио, казивао му своје и очево име и место становања, затим име, пол и године старости сваког члана своје породице, а напослетку под заклетвом, колико му је имање и из чега се оно састоји. Попис становника био је уједно и попис имовног стања свију грађана. Пошто је римска држава пропала, нестало је и ових пописа. Данас је историјски доказано, да је у Мисиру на 500 година пре Христа сваки грађанин у одређени дан долазио своме кмету и казивао му своје име, занимање и имовно стање. То је бивало сваке године једанпут. У старој Грчкој чињени су пописи у цељи, да се одреде појединих грађана политичка права. По народним предањима, а нешто и из историје зна се, да су и стари Германи имали пописа — огњишта. У средњем веку бивали су пописи манастира и државних добара, али општег пописа становника није било. Цар Карло велики (742—814) наредио је, те су нарочити изасланици чинили попис у држави његовој. У Енглеској чинио је такав покушај краљ Виљем Освајач (1027—1087). У Француској пописано је становништво за владавине Карла IX. (1550—1574). Основатељ пруске државе, Фридрих Виљем (1620—1688) наредио је при крају тридесетогодишњег рата, да се начини тачан „инвентар“ свију становника и кућа у његовој држави, желећи овим уверити се, колико му је остало народне снаге и народнога имања после рата. Но ови пописи појаве су усамљене, и о некаквом правилу или о општем каквом попису нема нигде трага. Тек у половини прошлога века јављају се редовни пописи у појединим државама. У томе предњачила је Шведска, јер она има још од 1750. г. прегледе о попису својих становника . . . . У Аустрији пописано је становништво први пут 1754. год., а у Угарској 1785 год.“

У предговору свом писац изјављује, да је састав статистичног одељења у Србији неповољан и да наша статистика не може напредовати све дотле, докле год у статистичном оделењу не буде довољан број марљивих чиновника са стручним знањем.

Књига ова доноси резултате пописа од 1874. године и то: насеља, куће и породице; множење становништва, сексуалну размеру, брачно стање, писменост, затим податке о на страни рођенима и страним поданицима, Циганима, становницима друге вере и о порезној моћи.

ЧИТУЉА.

(† Прокопије Ивачковић, патријар.) Из Беле Цркве стиже 29. априла о. г. брзојав, који јавља, да је тога дана после 3 сахата у јутру преминуо Прокопије Ивачковић, карловачки митрополит и патријар српски, после дужега боловања. —

Прокопије Ивачковић рођен је у Делиблату год. 1809; у своме месту рођења ишао је у српске, а у Ковину и Вршцу у немачке основне школе. Гимназију је похађао у Ораховици и у Новом Саду; филозофију је слушао г. 1828 и 29 у Кежмарку, а богословију у Вршцу. Године 1833 отишао је у Шарошпатак на правне науке. Покалуђерио се у манастиру Гргетегу, а после је био примљен у двору митрополита Стратимировића за протођакона и постао је професором богословије у Карловцима. Митрополит Станковић произведе га за архиђакона, а Рајачић за синђела. Године 1846 постане архимандритом и добије манастир Крушедол, где је био до г. 1852. Онда још не беше романска митрополија одељена од српске, но су Романи потпадали под карловачку митрополију. Год. 1852 изабере синод у Карловцима Ивачковића за арадскога епископа. Год. 1863 оделе се Романи од Срба, и арадска дијецеза потпаде под сибињску митрополију. После смрти романског митрополита Шагуне буде Ивачковић изабран за архиепископа сибињског и романског митрополита. Године 1874 буде од карловачкога сабора изабран за српскога митрополита и патријарха, а г. 1879, децембра месеца буде умировљен, те је живео неко време у Даљу, а затим се преселио у своју банатску земљу, у Белу Цркву, где је и умрьо. Тело му је пренесено у Ср. Карловце, и 4. (16.) маја о. г. сахрањено у катедралној цркви.

При укопу беше искупљен многобројни свет и многи свештеници. Патријар је сахрањен у цркви крај десне певнице, где и митрополит Станковић. При опелу је говорио г. архимандрит Иларијон Руварац кратку, али значајну беседу. Епископ ни један није нашао за вредно, да се потруди у Карловце на погреб светоме патријару и поглавици цркве наше. Ваљда не могоше од туге и бола да гледе мртвога свога сабрата и да му рекну последње збогом. У име београдскога митрополита Михаила дошао је архимандрит и ректор београдске богословије Нестор, који је начелствовао при опелу, а при служби, која је пред опелом држана, начелствовао је г. Самуило Пантелијћ, архимандрит хоповски, познат и са говора својих у новосадској алмашкој цркви, а чудимо се, да није овом згодном приликом показао свој говорнички таленат и над мртвим телом свога старога патријара. При опелу беше петроварадински генерал, заступници новосадске, земунске и других општина, магистрати, жупаније, гимназије, новосадска виша девојачка школа и т. д.

Вечна ти успомена, свети патријарше, ти си за живота имао доста немира да поднесеш, па нека ти је сад земља лака и мирна!

ДРУШТВА.

(„Матица српска.“) У понедељак 27. априла држао је књижевни одбор „Матице Српске“ седницу своју, у којој су били сви чланови одборски. Председавао је председник „Матице,“ г. др. Стеван Павловић. Пошто је прочитан и одостоверен записник прошле одборске седнице, приступи се даљем раду. У 126 свеску „Летописа.“ која ће скоро угледати света, уђиће 1. Манојло Јанковић, од Ђорђа Рајковића. 2. „Звоно“ Шилерово, превод Н. Косановића. 3. Манастир Грабовац, од В. Красића. 4. Наша новија лирика, IV. од С. В. Поповића. 5. Геолошки одношаји Фрушке Горе, по мађарском оригиналу А. В. Поповића превео и допунио Марко Кречаревић. 6. Господин човек, приповетка из српског живота од С. В. Поповића. 7. Радња књижевног одбора год. 1877. — „Хрватски педагошки књижевни збор“ у Загребу позива „Матицу,“ да ступи с њиме у књижевну замену, и шаље од свог издања десет књига. Одбор матичин је драговољно прихватио ту понуду и решио, да споменутом збору такођер сва своја издања пошље. — Катарина Ћирића, рођ. Стојадиновић, која је још пре послала рукописе покојне сестре своје, Милице С. Срицкиње, на откуп Матици, моли да јој се пошљу рукописи натраг, ако Матица не би вољна била откупити га. Књижевни одбор у своје време предао је тај рукопис свом члану Ђ. Рајковићу на преглед и оцену; г. Ђ. Рајковић изјављује сад, да у том рукопису нема ништа, што већ није штампано. Књижевни одбор решава на ту изјаву, да се рукопис госпођи Ћирићки натраг пошље. — За чланак „Грчка и српска књижевност“ од проф. В. Вујића, који је у 125. свесци Летописа изишао, одређена је награда од 50 ф. из Накиног фонда. — Мита Петровић, који је пре неког времена послао чланак: „Један прилог патологији биља“ и који су чланак матичини оцењивачи одбили, моли књижевни одбор, да му у препису пошље оцене његових критичара, да може одговорити. Молбу своју поткрепљује писмом проф. Јосифа Панчића, који се о споменутом чланку повољно изразио. Одбор је решио, да се молби Мите Петровића задоста учини, уједно пак, да му се јави, да је Матица вољна примити му без награде чланак у Летопис, али са оценама његових критичара и ако би он хтео, са одговором његовим на горње оцене. — А. М. Матић подноси оцену своју на чланак „Само је чист ваздух за дисање“ од Стевана Милованова; оцењивач препоручује чланак као самосталан, а одбор решава, да му се досуди награда од 30 ф. из Накиног фонда. — Бранко Радуловић, пријемник главне царинаре у Шопрону. подноси на преглед и оцену своје силуете уз песме Бранка Радичевића. Пошто у одбору и одељењу Матице нема стручњака сликара, обратиће се књижевни одбор господину Стевану Тодоровићу, сликару и професору цртања у Београду с молбом да изрече своју оцену о тим силуетама. — Ђ. Рајковић враћа рукопис пок. пароха Ђорђа Мандровића, под насловом „Одабране пословице разних народа“ с тим, да немају вредности. Одбор усваја мњење г. Рајковића и вратиће рукопис на захтевање пошиљачу. — С. В. Поповић подноси на оцену и награду од непознатога превод Херберовог дела „Поука о чувању здравља.“ Пошто Матица нема средстава за награђивање обичних превода, не упушта се ни у оцену тог дела. —

Поводом интерпелације једног члана књижевног одељења, у једном овдашњем листу „поради за Летопис“, решио је одбор: „Пошто достојанству „Матице Српске“ не одговара, да одговара на јавне интерпелације појединих људи, нарочито пак чланова свога књижевнога одељења, — то се решава, да се преко ове јавне интерпелације пређе у толико пре, што се награђивање рецензената Матици поднесених књижевних радова оснива на закључку главне скупштине од 12. (24.) септембра 1879, бр. 40, и што је књижевни одбор при одређивању ових награда са свим коректно поступао.“

Осим тога претресао је одбор још неке предмете, који се тичу стипендиста под управом матичином.

„З.“

БЕЛЕШКЕ.

(Свадба царевића Рудолфа.) У Бечу је на најсвечанији начин обављено венчање Њ. ц. Височанства царевића Рудолфа са светлом принцезом Стефанијом, ћери краља белгијскога. Овај свечани дан прослављен је на достојан начин и у целој аустријској монархији, и наш Нови Сад је у очи 28. апр. (10. маја), као у очи венчања високих младенаца био својевољно осветљен, а на сами дан прославе бејаше свечана служба, како у православној саборној, тако и у римокатоличкој цркви, где је присуствовао најодличнији део наших грађана, магистрат са чиновништвом, кр. судски чиновници и многобројно грађанство. После св. службе божије приредила је управа срп. велике гимназије у гимназијској дворани свечаност у славу тога дана, на којој је држао проф. А. Сандић за ову прилику врло удесан говор, осим тога певаху гимназисте нашe царску химну, и беше осим тога три декламације на српском, немачком и мађарском језику. У гимназију се пашу стекла велика публика без разлике вере и народности на ову лепу и радосну светковину.

(Др. Миша А. Поповић.) Априла 29. промовисан је наш сарадник г. Миша А. Поповић, син честитог грађанина и вредног чиновника „Матице српске“ госп. Арона Поповића, у Златноме Прагу за доктора свију права, пошто је положио све прописане строге испите за постигнуће доктората. Живио!

РАЗНО.

(Испити у Америци.) У једном заводу у Чикегу обдржаван је не давно испит из кућарства. За ту цељ изабраше једну велику дворану. Чланови управе и гости сместише се у једној галерији око дворане, у којој се налазише ученице, девојке од 6—14 година, спремне за испит. Испит је почет набрајањем кујнског посуђа од древета и разних врсти горива. Иза тог чистише девојчице малим четкама један древени сто, који стајаше у сред дворане, а уз то певаше једну песму, која је много личила песми старих поћних стражара: „Чувајте ватру и свећу," јер је била управљена против несмотреног поступања са жигицама. — Тада пођоше постављати мале столове за доручак и уз то описиваху у песми све дужности, што их има за јутра добра куварица. Уз приправљање ручка (обеда) певале су један кор у хвалу соли у кујни и у храни. Док се јела износише, препоручиваше једна песма живост, ревност и услужност; поспремише судове са стола и стадоше да га перу, а уз то хвалише ред и чистоту. — Наступи промена. Столови ишчезоше, да направе места коритима, судовима с водом, кошаревима и рубљу; куварице и собарице претурише се у праље, које се дадоше на прање рубља, а уз то певаху јасним гласом песме у хвалу воде и сапуна и излагаху, у чему се састоји посао добре праље и на што ваља поглавито пазити. — Друга промена. Унесоше малу древену постељу; ученице почеше да намештају постељу, а уз тај рад разлегала се дворана поново песмом, која разјашњаваше сва правила, што се односе на тај део испитног програма. Завршна песма беше посвећена како постељи, тако и крају свечаности, јер се кретало око теме: „После рада мили се одмор." Испиту је био крај и сви се разиђоше задовољни. То је био у истини испит, на ком не беше дуго време ни слушаоцима, ни ученицама. „Ш Л."

(Гвоздена пера.) Кад је оно 1820. год. сиромашни енглески учитељ Џем Пири изнашао гвоздена пера, то му почеше неки његови пријатељи да честитају. „Није тешко пронаћи, али је тешко проналазак распрострти" у томе баш и лежи сва вештина, одговарао им је он обично на то. Ако дотле дође, да се моја пера у школама почну да употребљавају, то се неће деца научити да режу гушчија пера, већ ће морати гвозденима да се служе, и то ће бити моја највећа награда; па тако је и било.

(Волтер.) У својој 77. години путовао је Волтер из Фернеја код Женеве последњи пут у Париз. Како у то доба још не беше жељезница, то се он мораде служити поштанским колима. Обично су поштари сами кочијашили, а Волтер је седио с њиме заједно. Један ће поштар због своје старости и слабости дозвати свога сина, и овако ће му рећи: „Пази, синко, јер помисли, да у Европи има десет краљева, али на свету само један Волтер."

(Врагато га је ошинуо). Кад је лички свештеник Н. Н. рукоположен у Задру, изаћи ће братија након свршенога чина у шетњу. Ручак је још далеко, добро би било што заложити. То наведе једнога, те рече: „Оче Н., осјећаш ли дарове духа светога." Овај је одмах знао, куд то циља, за то му и каза: „Осјећам, да ми је све лице обруњавило (длакама обрасло) и да ми је кожа на образу дебела као опанак." —д—

НОВЕ КЊИГЕ.

Путовање по Новој Србији, пише Сретен Л. П. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. Свеска седма. Цена 20 новч. или по динара. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду. 1881.

Нове песме Душана Рогића. У Загребу 1881. У штампарији „Народних новина." 8-а стр. 48. Цена 30 нов. Наруџбине се шиљу па адресу: Душан Рогић, правник у Загребу, код којега се може добити и пређашња збирка његових песама (1879. г.) по 50 новч.

Одјек херцеговачке пушке. Рат балканских Славена од покрета херцеговачког до Свето-Стеванског мира. Спевао Константин Лучић, парох сусечки. 1881. Издао Константин Трумић, одветник у Митровици, Брзотиском штампарије К. Трумића.

Вечерњача, забавно-поучан лист. Издаје га и уређује Ђорђе Рајковић. Цена је листу 3 фор. на годину. — Наш уважени сарадник г. Ђ. Рајковић покренуо је од ускрса нов забаван и поучан лист под горњим насловом овде у Новом Саду. Радоваћемо се, ако овај лист буде изазвао многу лепу биографску и књижевно-историјску студију из опробаног пера рајковићевог у тој струци, као што сведоче досадањи лепи и зрели чланци његови у „Јавору", „Летопису" и иначе, а сада како има свој посебан лист, без сумње ће принуђен бити да чешће узме своје вешто перо у руку и да још више но до сада ради на пољу наше књижевности а у корист народу нашем. Ми му желимо крепка здравља и свеже снаге у његовом раду, а од стране публике српске довољно потпоре, да би могао делање своје наставити.

ОДГОВОРИ.

***. — Телеграм смо примили и по њему ћемо се владати. На ону ствар велимо: Опр сти им, јер не знају шта чине! Бива и поред две столице на земљу.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 20. У Новом Саду, 17. маја 1881.

БЕЗБРОЈ ЗЛАЋАНИХ ТРЕНУТА.

(ХАМЕРЛИНГ.)

Гледај, чедо тек је на свет пало,
Ка' да га је дочекао мач,
Чуј га само, — чим је прогледало,
Заплакало с', — прво му је *плач.*

А шта ј' ово? — Мртва глава; гле је!
Гле јој зубе, — *смеј* разуми тај!
Дете *плаче,* а мртвац се *смеје* . . .
Плач почетак, а *смејање* крај.

Ал' у среди, измеђ' плача љута
И смејања, што је крајни лек,
Има безброј злаћаних тренута,
Што су кадри да засладе век.

З.-Ј. Ј.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Трећег месеца не могох да изађем на крај с добивеним новцем. Бесмо једно вече сви на окупу, кад ми се један од старијих другова приближи. Искао је нова-ца у зајам. Ја му дадох. Али тај новац више не видех. Четвртог месеца ми је дуг износио на више десетина форината. Тако је ишло све даље. Сваки месец је доносио нове и нове дугове. На свршетку године сам га имао више стотина. Не могох се маћ[illegible] улицама од веровника. Хтедох да [illegible]ам. Бејах заложио сахат и прстен, што ми је Милана од свог заштеђеног новца купила. Мој положај је бивао све беднији. Најзад ми одказаше и стан, јер га не могох исплатити. Све сам своје пријатеље обишао да ме приме, али заман. Не могох се нигде помоћи. Кад беше већ крајна нужда, ипак се нађе божија душа, која ме прими. То беше мој драги Стојан. Њега сам дотле виђао тек неколико пута. Он се ретко виђао у нашем друштву. Стидео сам се сам себе, кад ми је показивао своје белешке. Он је слушао филозофију. Делио је са мном оно, што је имао.

У њему беше оличена искреност. Он ми постаде мио и драг. И ни време, ни патње не могоше га избрисати из мога срца! У њему ће заузимати место, док оно буде куцало, док свему ледена рука смрти не учини крај! Стојан ми рече: да треба оцу да напишем писмо и да му за рана испричам све. Ја сам га послушао. У писму рекох му између осталог: незнам, зашто је то, али видим, да је тако. Ја сам прошао онако, као што си ми ти, добри оче, наговестио. Ништа нисам чинио, па ипак почех пренебрегавати предавања. Морадох се задужити. Не могох излазити на крај с оним, што имадох. Ја сам на путу, кога чух из твојих уста, добри родитељу! Ја сам погазио веру, којом сам ти се заверио. Опрости ми, јер сам учинио, а нисам ни сам знао, шта чиним. Ја ти се поново заверавам: да тога неће више бити. Ја сам се освестио потпуно."

Пре, но што се могох надати оцу — угледао сам га. Нашао ме је са Стојаном дома. Стидео сам се самог себе. Бејах као дете. Тада јасно видех, да ми је млого недостајало за свет, поред свег тога што ме признаше за зрела.

Отац ме није корио. Питао ме је колико сам дужан. Ја сам му отворено све изређао. Отац је све поплаћао. Искупио ми је сахат и прстен. Захвалио је Стојану, јер он не хтеде ни пошто да прими плату. Благословена душа рече: „Нисам ја чинио за новац. То сам учинио што смо дужни, један другоме у нужди!" Те ноћи пођосмо дома. Лупкање влака учини ми се као да ми ко пребацује. То ме је јако тиштало Кајање и моја савест ме мучише. Отац ми још ништа не рече. Али по његовом погледу се могло јасно видети, да га море љути терети и бриге. Бејах на свашта спреман, јер бејах крив.

Други дан у зору бесмо дома. Мати и Милана дочекаше нас раширеним рукама. Уверен сам био, да је моје писмо код оца остало тајна. Али сам се ипак стидео нечега. Стидео сам се самог себе. Нисам никуда излазио. Нисам обилазио и најбоље своје пријатеље. Почео сам читати предмете, који су те године предавани. Љуто ме је тиштало, кад видех, да немам ни појма о ономе, што се те године учило. Поново сам се у себи заверавао, да ћу највећим трудом гледати, да савладам оно, што сам у Бечу пропустио. Оцу не хтедох ништа говорити. Знао сам у напред, да ми неће веровати. Бојао сам се само, да није сасвим наду изгубио. Јер се његово лице не разведраваше. Црне мисли га непрестано мучише. Ја сам учио дан и ноћ. Утростручио сам своју снагу, само да попуним оно, што сам пропустио. Али и успео сам. При свршетку трећег месеца био сам потпуно готов. То ме је мало разведрило. Беше ми се повратио по који часак добре воље и мира.

Једног дана сам задовољно седео у својој собици. Али тргох се . . . Неко је куцао на мојим врати. Пре, но што рекох „слободно" — Стојан ступи . . . Ах како сам се изненадио?! Целивасмо се у лице. Питао сам га за лепо здравље. Стојан је путовао у Беч, па је свратио к мени. Тада, после толиког времена, осетио сам се весело. Не могох Стојану наћи места. Та он ми беше мио и драг.

Спремих се и сам за полазак. Отац ми није много говорио. При поласку рече: „Не биле ти просте наше пеге, ако не послушаш моје савете . . ."

Стојан ми путем рече, да му је отац писао да дође. То ме је дирнуло. Видео сам, да отац заиста нема више у мени вере.

У Бечу узех са Стојаном стан. Ишао сам редовно на предавања. Моја стара друштва нисам похађао. Сви ми се чудише. Толико њих ме позиваше: „Та дођи, да прекратимо време . . ." Ја и опет нисам одлазио. Мени не беше дуго време, јер сам редовно похађао предавања. Наука ми се поново указа на њеној висини. С тога нисам пропуштао ни најмању ситницу. Бојао сам се, да и нехотице не паднем у лањску погрешку. Нисам никуда одлазио, до ли у седнице „Зоре." У мени се тада пробудио нов осећај. Ја сам љубио свим жаром народ свој. Тај божанствени плам распалише у мојим грудима братски збори у седницама „Зоре."

С тога сам почео се у слободним часовима озбиљно бавити српском књигом. То беху сретни тренутци! Колико пута сам створио у својим мислима лепу народну будућност?! Колико пута гледах његову некадању славу? Хтедох да и сам принесем на олтар његове просвете што. Али сам осећао, да ми још ваља најпре учити. С тога сам прионуо још већма око науке. Увидех, да ваља сваки члан мога народа да буде образована јединица — те да буде и сам народ образован. Бејах уверен, да само таки народ има живота и опстанка.

Година се приближавала своме крају. Већ се спремасмо дома. Једно вече седео сам са Стојаном у стану. Тако се разговарасмо. Али пренусмо . . . Неко закуца на вратима. Пре, но што се обрнусмо вратима, мој отац стајаше пред нама. Сав сам претрнуо. Не знадох управо, шта да мислим. Окупише ме неке слутње. Али разагнаше се за часак. Отац их је разагнао благим осмејком. Дођох — рече — да видим, је ли боље него лане? Питао ме је, јесам ли дужан. Мене пређе нека врућина. Обли ме неки стид као дете. Жао ми беше, што не имадох више вере код оца свога. Али дођох себи. Рекох оцу, да немам никаква дуга. Отац се разведри сасвим. За тим ме загрли и рече: „Ми смо измирени.“ Мир наше куће је опет повраћен. Нека ти је, сине, све просто. Иза тих речи срце ми је заиграло од радости. Сињи терети се свалише с моје душе.

То вече је отац прочастио све моје другаре. Отац се бавио три дана у Бечу, а четврти дан пођосмо сва тројица у постојбину. Отац се разговарао са Стојаном. Мене беху окупиле неке мисли. Сетих се лањског путовања. Тада ми се учини још страшније. Учини ми се као каква осуда. Отац је приметио, да сам занет неким мислима. Он ме је разумео. Рече ми: „Задовољство је највеће благо. Човек је најсретнији, кад је собом задовољан. С тога човек треба да се чува свега, што би његово задовољство угушило. Онде, где нема страсности, онде је задовољство. За то ваља свагда послушати глас свога разума. Тај ће вазда човека упутити.“ Ја и Стојан му одобрисмо. Једна реч повукла је другу, док најзад између осталог не дође реч и на омладину. Отац се и тога бојао. Рече: „Племенито је да човек живи за народ свој. Али то нека чини онај, који може. Младог човека је дужност, да учи. Треба да гледа, како ће науком доћи до сигурног парчета хлеба. Треба да осигура себе и доцније своју породицу. Ако буду појединн чланови народа осигурани -- биће и народ осигуран. Млади људи су главе неразумне. Њихово је, да слушају, шта старији говоре и раде. Треба да науче познавати себе и своју снагу. Нужно је, да упознају добро и оно, о чему толико говоре и вичу. За наше младо доба је то било све боље. Нису ту дечурлија викала и родитељске новце на шетње и скупове трошила. Није ту било брат онај, славни збор овај и шта ту нема. Ми смо нашу латинску граматику, земљописаније, историју, латинске и грчке класике гледали. Наши старији су о народу и његовој будућности бригу водили. Тако би то ваљало да је и сада. Не може се главом дувар пробити. Пословица вели: за дувар грах не пријања. Тако је то и са омладином. Вичете, лармате, а овамо ништа од рада. Још мање него ништа. Осим што се том виком губи време, вређа се и висока влада. Неколико дерладијхоће да створе оно, што векови не могоше. Од Косова не могоше Срби да подигну разорену државу. Сада се ето подигоше неколико усијаних глава, да то учини. Шут хоће с рогатим да се бори. Ја сам тога мјенија: да височајша влада треба томе букачењу на пут да стане. Влада треба да својом моћи спасе вас од занешености, а нама да поврати покој.“

(Наставиће се.)

*

МОМЧЕ НА ПОТОКУ.

(ШИЛЕР.)

Умиљато момче младо
Крај потока седи,
Цвеће бере, венац плете
У поточић гледи:
„Тако младост брзо греде
К'о поточић тај,
Хеј младости, лепи санче
Скоро ти је крај!“

Ви питате, што сам тужан
У радости тој,
Крај жубора поточића
Где се чује пој?
Та хиљаду глас'ка милих
Што се чују свуд,
Боно срце разпињу ми
А раздиру груд.

Све весеље у природи
— Не био му крај —
Однесе ми Милка злато,
Оста уздисај.
Срце моје искочиће
Пући на двоје,
Узалуд га тужан тешим:
„Милче је твоје!“

Ходи, ходи, сунце Милка
И разгрни груд,
Да т' приденем венац ови,
Да ме прође жуд!
Славуљевих чуј песама,
Разлеже се гај:
„Сретном пару и колеба
Блаженство је хај!““

У Карловцима 1881.

Павле Р.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

РАДЊА ДРУГА.

Позорница приказује малу густу башту; на десно од гледалаца клупица, позади повећи џбун. Харков седи на клупици, погнуо главу.

Прва појава.

Харков. Отишао, уплашио се! Јадан ли ти сам ја човек! Па шта ће бити до послетка од мене! Што ја упропашћујем себе? Ево је већ три године како сам свршио курс; и за те три године, нисам ама баш ништа за се учинио. Језа ме хвата, кад помислим, у што сам протратио ове три године! Лењовање, дангубљење, каљави, бећарски живот, — и никаквих тежања да изведеш из тог живота, ни капи самољубља! Ни на што да се решим, незнам. У ње ми је једини спас, а не смем јој казати, да је љубим. Не, треба бити на чисто! Зар може, а да се не сажали на ме? За њу бих се латио рада, трудио бих се, само она једна је кадра привезати ме за живот. (*Седне*). Боже мој, ала ја волим ту девојку! Ала је волим! *(Улази Харкова)*.

Појава друга.

Харков и Харкова.

Харкова. Како ти није срамота, Мишо! Што си отишао? Тек ја стала говорити Марији Андријевној, како ју ти волиш и како ти о њој мислиш, а ти одмах побегао. . . . Ја сам необразована жена, па се никад не збуним, а ти се вазда збуњујеш.

Харков. Ах, мамице! Не говорите, молим вас, о мени с Маријом Андријевном! Сам ћу то. И тако, Бог зна, шта јој приповедате о мени.

Харкова. Да, скањуј се ти! Чудно, Мишо, ти си човек образован. . . . .

Харков. Јест, мамице, ја сам образован: ја имам добро срце; осим тога, ја знам, да ће она са мном бити сретна, да ја сам

њу могу оценити, да ће она у овом кругу пасти као жртва рачуна и незнања. . . . ал' се бојим, е ће ми одрећи.

Харкова. Ах, Боже мој! Није сва срећа у њој — наћићемо другу.

Харков. Где да нађем другу? Добро што ме је случај срео с Маријом Андријевном, ја сам је познао, заволео. . . . Да, верујте ми, да ја тако волим Марију Андријевну, да осим ње ни на ког не могу гледати. . . . Ни мислио нисам, да могу тако заволети. Намучио сам се ово последње доба. . . . Видите, ево плачем . . . . ја не могу живети без ње.

Харкова. Па кад волеш, откри јој своје срце — тако се вазда ради.

Харков. Разговараћу се с њом, зацело ћу се разговарати: Мора се ма како свршити . . . . А шта ћу, ако ме одбије? Бар сад, ако ништа, имам наде, снове, а шта онда?

Харкова. Чудно је то, Мишо: ти си човек образован, а овамо, кад видиш, радиш. . . . Никаквог познанства немаш, ни чим се не занимаш, шеташ се по кући у шлафроку с лулом. Ето, сад си се заљубио, а бојиш се рећи. Погледај, како други образовани људи живе: госпођице им се саме удварају. . . . Гле, рекла бих, да иде амо Марија Андријевна.

Харков. Мамице! Тако вам бога, не говорите ни речи!

Харкова. Молим те, не учи ме! Нек сам ја жена необразована, ал' ја умем собом владати. *(Марија Андријевна долази.)*

Појава трећа.

Исти и Марија Андријевна.

Харкова. *(Устаје).* Пошли сте у шетњу!

Марија Андријевна. Да, да се мало освежим *(к Харкову).* А ви? Шта ви овде радите?

Харков. Ништа, сањам . . . .

Харкова. Увек ми се нешто тужи.

Марија Андријевна. За што?

Харкова. Мора да је заљубљен. Тако бих рекла по његовим речима.

Харков. Мамице!

Харкова. Погледајте га, како пати: право да речем, жалост ми је гледати га тако.

Харков. Мамице! Ах, Боже мој!

Марија Андријевна. Истина, не могу да верујем, у кога је то заљубљен Михаил Иванић?

Харкова. То га изволите сами питати. Мишо! *(Даје му знак и одлази.)*

Појава четврта.

Харков и Марија Андријевна.

Марија Андријевна *(седне до Харкова).* Што сте ви тако сетан невесео? Јесте-ли одиста заљубљени?

Харков. Ни сам не знам, шта је са мном.

Марија Андријевна. А ја опет плачем све јутро.

Харков. А зашто ви плачете?

Марија Андријевна. Мамица ми све с младожењама досађује. Неки трговац, старац, а сад ће да дође још неки чиновник. Како вам се то допада?

Харков. То је ужасно!

Марија Андријевна. Зато хоћу ја, Михаило Иванићу, — с вами да будем искрена, говорићу отворено, јер ми смо велики пријатељи. Зар није? *(пружа му руку).*

Харков *(узме руку).* Зборите, зборите.

Марија Андријевна Ја сам и сама мало заљубљена.

Харков *(устаје брзо).* Ви?

Марија Андријевна. Што сте се тако уплашили? Не бојте се, нисам у вас.

Харков *(седне).* Није. Тако извините.

Марија Андријевна. Ала сте се уплашили! Ви сте мислили, да сам у вас? Не бојте се, не бојте: ја нећу задрмати вашу солидност. *(Ћутање).* Ево таки је мој положај, Михаило Иванићу. Шта би ми световали?

Харков. Ја? Ја сасвим ништа.

Марија Андријевна. Сад не могу ни за кога поћи... Пре једну недељу, пошла бих, да би се нашао добар човек.

Харков. Зар баш ни за кога?

Марија Андријевна. Од једанпут ни за кога.

Харков. А кад би вас ја искао? *(силом смејући се).* Ја вас у шали питам.

Марија Андријевна. Ни за вас не бих пошла. Ја вас волем као пријатеља, ал љубити вас не могу.

Харков (*с растећим узбуђењем*). А како бих ја вас љубио! Како бих ја гледао све да вам угодим! С каквом бих готовошћу испуњавао и најмању жељу вам! С каквом бих благодарношћу примао вашу сваку ласкаву реч.

Марија Андријевна (*погледа на њега*). Ви се шалите? . . . У осталом, ако би ме искали, мени би било све једно: могу вам отворено рећи, да вас не љубим, и ви се не би нашли увређени, а други се нађу.

Харков. Да, да, доиста. (*Ћутање*).

Марија Андријевна. Збиља, какав је човек Мерић?

Харков. Мерић?

Марија Андријевна. Да, Владимир Васиљић.

Харков. Не знам, Марија Андријевна, шта да вам кажем; одиста не знам!

Марија Андријевна. То јест, ви нећете. У осталом збогом: време је, да идем мамици! (*одлази*).

Харков. И ја сам, будала, сањао о срећи! . . . Боже мој, Боже мој! . . . (*седне, покрије лице рукама*; *Милашин и Мерић долазе*).

Појава пета.

Харков Милашин и Мерић.

Мерић. Је-ли то овде данас каква свечаност? Дара се тако намодила; тако се нацифрала, да једва хоће кога да погледи. Трчи, сад овамо, сад онамо, у свечаним хаљинама.

Милашин. Очекује госте.

Мерић. Какве то госте?

Милашин. Доћи ће неки чиновник послом Ане Петровне. А рекао бих, да и њега рачунају у младожење Марије Андријевне. Та то је страхота досадно!

Мерић. Што ви не узмете Марију Андријевну?

Милашин. Ја? Из врло простог узрока, јер не би имали са чим живети: ја немам ништа, а тако исто она.

Мерић. А љубав? С милим рај је и у колеби. Мени се чини, да она вас воли.

Милашин. Може бити! Да, може бити! Зар сте што приметили?

Мерић. Не, ја сам само хтео тако, Иване Иванићу: — она вас не воли.

Милашин. Одкуда ви тако мислите?

Мерић. Ја не мислим, већ извесно знам, она ми је сама то говорила.

Милашин. Чудно, да Марија Андријевна тако вели. Та то човека вређа. Мени је, најпосле, свеједно: волила ме, не волила, ја баш никакву пажњу на то не обраћам. Ја сам према њој сасвим равнодушан. Али на што говорити? Тим она хоће да каже, да се ја њој удварам. Не, не, ја то остављам другима.

Мерић. Па дивно! И ја би на вашем месту то исто радио. У осталом штета је ако се она уда: она је тако лепа. Мени је вазда жао, када се лепе девојке удају. Зар вама није жао?

Милашин. Не, није ми жао.

Мерић. И Софија Гарашкова се скоро удала. Ви је нисте познавали?

Милашин. Не, нисам је познавао.

Мерић. Ми смо јако једно друго волели. Вама могу признати, Иване Иванићу, ви, зацело, нећете ником рећи: она ме је здраво волела. Ево, погледајте, какво ми је писмо написала пред свадбу (*вади*). Хоћете да га прочитате?

Милашин. Што да ја читам туђа писма.

Мерић. Како хоћете! (*стрпа натраг писмо*). Ја се надам, да ви нећете ником казати. Марија Андријевна је сигурно у собама, — идем к њој (*одлази*).

Појава шеста.

Милашин и Харков.

Харков. Иване Иванићу!

Милашин. А, ви сте овде! Нисам вас ни спазио.

Харков. Шта се тај Мерић често овуда мота?

Милашин. Отпре га ретко човек виђао, а сад сваки дан долази.

Харков. То је рђаво.

Милашин. Само представите себи мој положај: сваки дан долази, ђаво га знао за што!

Харков. Па шта је то вами противно?

Милашин. Није, како хоћете, Михаило Иванићу, мени је то страшно непријатно.

Харков. Ту није о вами реч. Он може врло рђав уплив имати на Марију Андријевну. За њега одавна знам. Био је још

дериште, а сам себи је писма писао, и фалио се у панзиону друговима, да их од госпођица добија. Ако ви иоле што можете израдити код Марије Андријевне, а ви је обавестите. Мени ће бити јако жао, ако она поверује пустом томе човеку.

Милашин. Добро, Михаило Иванићу, баш вам благодарим, што сте ми отворили очи о том човеку. Ја ћу јој извесно казати.

Харков. Но, хоће ли вам веровати?

Милашин. Вероваће, зацело ће веровати: она мене јако воли.

Харков. Тешко, Иване Иванићу. Мени се чини, да она вас ни мало не воли.

Милашин. К'о, зашто ви тако мислите? Зар сам ја гори од других! Не, извинићете! Ви ме не познајете: мене женскиње јако воле.

Харков. Но, узмимо, да је тако. Само треба радити паметно, да не би Марија Андријевна помислила, да ми то радимо све из љубоморе. Еј, нећу ја с њим да се подухватам, а ја бих га овај час одавде отерао.

Милашин. Хоћете, ја ћу то да учиним? Ја ћу се у очи смејати.

Харков. Из тога неће ништа изаћи. Марија Андријевна ће се на вас расрдити и то је све. У осталом, шта се нас тиче, нек раде, шта знају! (*ћутање.*) Чудан је човек тај Мерић! Мени је случајно допало неколико листи из његова дневника и неколико писама, која је писао нашој комшиници, а ова их давала мужу — шта тамо нема!

Милашин. Дајте мени та писма на неко време.

Харков Шта ће вам? Али добро, могу их и дати. — Изволите, узмите.

Милашин. Баш вам хвала! (*ухвати га за руку*). Ви сте ме јако обвезали.

Харков. Шта ви мени захваљујете: ја се бринем за Марију Андријевну, а не за вас; зато, што је јако волим и имам према њој великог учешћа.

Милашин. И ја волим . . . .

Харков. Ја верујем. Мерић може много да нашкоди Марији Андријевној. Он је човек покварен.

Милашин. Мени је ужасно додијао: гледи, да ме одржи у очима Марије Андријевне, и смета ми.

Харков. Хајдемо-те кући, Иване Иванићу; ми као да овде никаква посла немамо.

Милашин. Не, ја не могу да идем; нужно је, да овде останем. Марија Андријевна ће се, молим вас, расрдити, што сам отишао.

Харкова. Не брин'те се, неће се расрдити; њој сад није до вас. Сад Ана Петровна чека неког чиновника, кога она хоће да моли за своју ствар. Шта ћете радити?

Милашин. Молим, хајдемо те (*одлазе с друге стране долазе Мерић и Марија Андријевна*).

(Наставиће се.)

ОТРОВНЕ РИБЕ.

ЈЕДНА ГЛАВА ИЗ ПРИРОДОПИСА.

ОД Х. Х. ДИСКУСА.

Кад би хтели читаоце наше да поучимо о биљским или минералним отровима, о отрову неких змија и зарезника, или кад би их хтели забављати отровима, што се при врењу и трулежи животињске храпе развијају, то не би били у стању, да им и најмање шта ново саопштимо, о чему није толико пута већ писано и штампано. А може бити да смемо рећи, да ћемо их довести на мање познато поле, кад им будемо причали *о отровним рибама,* а још да споменемо, да је морски путник осим оних других силних опасности на мору, изложен још и томе, да желећи променити обичну храну на лађи, може лако наћи на отровну рибу, коју он не познаје, нити зна штагод о њеној здравственој вредности, те не уме да разликује здраву рибу од шкодљиве, отровне, јер спољашње разлике заиста и нема. Уз то још ваља знати и то, да је једна и иста риба у неко доба године обилата и до-

бра храна, а у друго доба, ако је човек једе, а он се здрављем врло јако поремети.

Право имају они, који говоре, да до хране, којом се риба храни, стоји, да ли ће она бити отровна риба или не. Тако је још пре сто година писао неки францески природњак, да се од многобројних фамилија папагајске рибе (Scarus), које се са своје лепе шарене љуске тако зову и које живе у морима топлих појасева, особито око Мадагаскара, острва Бурбона и Мавриција, да дакле од тих многих фамилија рибијих ни једу врсту не ваља јести између децембра и априла, јер су у то доба шкодљиве, а то с тога, што оне онда тамане и једу силне полипе коралске. Ово је потврдио и неки новији зоолог енглески, који је правио опите на папагајским рибама Scarus, нарочито на Scarus capitaneus-у, те је опажао, како ова риба својим врло честим зубима, који су се скоро у једну плочу спојили и ствrдли, гњечи врту масу од морских корала. Људи на ушћу реке Гангеса из истога узрока неће да једу ону врсту папагајске рибе (Scarus haridus), што је има у индијскоме мору.

Каогод што корали чине, да месо рибије постаје по здравље човечије шкодљиво, тако има и других нижих животиња морских, које тако исто шкоде, ако их оне рибе једу, н. пр. у јадранскоме мору тако звана плава Медуза. За то се мора добро пазити, кад се једе риба из оних вода. То исто важи и за рибу *курцата,* које има у средиземном мору и хвата се у Ници, а још су шкодљивије оне *сардине,* што се са Антила донесе (Harengula humoralis). У неко доба године тако су отровне, да може онај, који их је јео, за неколико часова да умре од њихова отрова. Па и сама наша *обична харинга* је кадикад кадра, да нам поремети здравље, и ако не баш смртоносно, јер она с особитим апетитом једе неке мекушке у мору, којих кадикад у северноме мору толико има, да од њих вода поцрвени. Исто тако и *јегуља,* која је и по себи тешко јело, изазива често болесне појаве код човека. Припознати францески лекар Вирej недавно је саопштио један случај, како је једна цела породица, близу Орлеана, добила ужасне грчеве и повраћање са проливом на неколико часова после јела, а појели су чинију пуну куваних јегуља.

Храна, што ју рибе једу, може бити једини узрок томе, што риба постаје за човека отровна, јер се нашло отровних риба и онде, где у мору није било оних различитих шкодљивих мрмољака и других животиња, а нашло се опет напротив и сасвим здравих риба и онде, где је било пуно оних животиња морских. На многим местима је стари обичај у рибара, да сипају у воду неки бенђелук, да се рибе збуне и лакше ухвате. Но овај је поступак врло непаметан, јер прво убије се тиме много више рибе, но што се може потрошити, а друго пораћа се важно питање, да ли је онај бенђелук за човека, кад такву рибу једе, отрован. На сваки начин, кад се таква риба не скува или не испече *одмах*, она је шкодљива по човечије здравље. Међутим показује искуство, да кад се риба одмах тако зготови, да није увек убитачна.

По старости, а по томе и по величини рибе може се код неких врста судити, да ли је рибије месо шкодљиво или није, тако дакле, ако је риба млада, узима се, да јој месо није убитачно, а кад оматори, онда је шкодљиво. Тако се на пијацама рибњим на острвима Куби, а особито Хавани, продаје једна врло укусна врста рибе, коју природњаци зову Carana fallax, и спада у фамилију макрела, но само оне, које су до једне киле тешке, а ако су теже, дакле и старије и веће, онда их не сме нико продавати, јер је шкодљива по здравље. Шпањолска полиција пази на то јако, да не би рибари коју тежу и већу потајно продали. На Св. Тринидаду, то је највеће острво антилско и припада Енглезима, људи су тога уверења, да се нека врста штуке стрељаче (Sphyraena barracuda), која је по десет и више стопа дугачка, може јести и није шкодљива, док не доспе до те своје обичне дужине, но да се после тога не сме јести и да је јако отровна, кад дорасте до своје обичне величине, а енглески лекар др. Курт, који је онде много година практицирао, приповеда, да је то исто случај и код оних риба карајбијскога мора, за које се држи, да су отровне, међу осталим и код рибе костреша (Serranus), која је на острву Хајти јако омиљена, те чим је три стопе дугачка, онда је отровна.

(Свршиће се.)

О ПРСТЕНОВАЊУ.

ЗА СВЕ ОНЕ, КОЈИ ЈОШ НИСУ ПРСТЕНОВАНИ.

(Свршетак.)

А шта је са њоме? Младост је прохујала, лепота процветала, а душевно расположење... сахрани господи. Па то је све његова кривда. Њему је поверила сву своју срећу, све му је жртвовала, па сад јој је дужник, који не може свој дуг да плати. Ако он ово неће, то вели, да му је срећа убијена, и дотле је дошло, да му је она само сињи терет, он је најнеблагодарнији, а она најнесретнија на свету. Усамљена стара девојка може се још са својим усудом и да помири, и може још да доживи веселих дана, и ако је већ ушла у јесен свога века; али девојка, која је своје пролеће и лето у прстеновању провела, грози се своје дубоке јесени.

Ако је његова невеселост и њена нервозност учинила, да им је тај положај сасвим незгодан, то ће се, може бити, још из очајања и венчати. Ја сам познавао некога несретнога писарчића, који се после дванаест година свога прстеновања напослетку одлучио, да се венча, и то само из ова три важна разлога, која је он своме најбољем пријатељу поверио: прво, волијем венчање, него самоубиство; друго, знам, да ми мој мужевљев положај неће бити несноснији од данашњега положаја; и напослетку је непобитно аритметично правило, да две душе могу исто тако од ничега да живе, као и једна душа, једно грло.

Да се ово последње израчуна, нужно је. да је човек двадесет година прстенован; али кад се обазремо на све оне, који су у браку несретни, па збројимо оне, који су могли сретнији бити, да се нису ни прстеновали, то држим, да не морамо бити добре рачунџије, па да дођемо до таквог резултата, који баш неће са свим повољан бити за ову установу.

Узмимо, да онај, који хоће да проси, — а овим мисли, само да се са девојком упозна, — отворено њој, од прилике, ово рекне:

„Госпођице, држим, да сте врло пријатни и љубазни, па ако је то тако, то желим да ми будете жена. Како вас ја само у вашој девојачкој стидљивости познајем, то вас молим, збаците ову са себе, и понашајте се према мени онако, као да смо већ венчани. Одговорите ли мојим захтевима, то ћемо се венчати, не одговорите ли пак, то ћу вам казати па „збогом, драга," и „лепа хвала на вашој услузи."

Ко не би овога безобразника бацио напоље из собе? Ово дакле не може бити цељ прстеновања. Па шта је дакле права цељ?

Госпођа Сара вели: „Промењујемо прстене и прстенујемо се тога ради, да се усолидимо, јер слободан бећар човек ради шта хоће, дочим онај, који је прстенован, то не може чинити."

Истина да је ово иронија, али можда би се когод нашао, који би то узео као праву истину. Сваки, који се скита, који се боји посла, који не мисли на будућност, који не поштује своје дужности, сваки је беспосличар увек спреман, да своје лудорије тиме полепша, што вели „немам никога, за кога ми ваља радити."

Љубав чини чудеса и данас, као што је пре чинила. Она је присилила лењивца, да је учинио оно, на што није никад ни помишљао, а заблуделог је ђака на то опоменула, да је време, да своје испите положи. Али љубав је једно, а прстеновање је сасвим нешто друго. Нада, да ће се оженити каквом добром и пријатном девојком, је мало већи ђаво, и мало га већма на рад потстиче, него помисао, да може испит са одликом положити. Но прстеновање није само нада, она је, тако рећи, премија, која се у напред цела исплаћује — а искуство није никада учило, да су женији бивали прилежнији, а ренитенти вољнији тиме, што су своју награду у напред примили.

Лепу појаву налазимо за доба трубадура, који своју изабрану звездом преодницом називају; али заљубљени витез није искао, да му његова звезда са неба сиђе, да га извлачи из блата, кад упадне. На против: он је остављао звезду на њеном месту, а сам је трпељиво читаве војне водио, шта више, чак је и у Багдад путовао, да донесе очњаке (зубе) калифине, како би тиме доказао своју љубав, и показао, да му ње ради ништа на белом свету није не могуће.

Каква противност између заљубљенога витеза, који и без икаквога права на награду, ли једнога осмеха ради десницу своју драгој пружа против целога света, и жалоснога аспиранта прстеновања, који у том уверењу, да је слабачак, и да не може сам постојати, своју драгу моли, да му падне на груди, и да га подупре, да не падне.

Изгледа као да је претерано, и да нисам сам својим очима једно писмо неког просиоца читао, мислио бих и сам, да је тако. Ево тога писма:

„Богињо! Ја сам изгубљен, ако ми не будете анђелом хранитељем. Не могу ништа радити, ако ми ви снаге не дате, не могу се опрети искушењу, ако га ви не надвладате тиме, што ћете ми вашу љубав поклонити. Стојим на окрајку пропасти, која ће ме у свој понор одвући, ако ме не усхтете задржати тиме, што би вашом љубављу и т. д.“

И — можемо ли веровати! колико је пута тако бедно просијачко писмо од таког подлог момчића, племениту и даровиту девојку дотле довело, да му је своју будућност као неки милодар жртвовала.

Оваква прстеновања, којима муж од жене ослонца тражи, који она са правом може од њега тражити, горе замршују, него и сама она, која иду на упознавање.

Госпођа Сара вели даље: прстеновање бива због тога, драги пријатељу, да си маркираш (осигураш) место, и ово има далеко већег смисла — и ако није овај смисао баш ласкав за љубав.

Романтична љубав је претпостављала, да су они, који се волу, једно за друго створени, и према томе је њена изрека и гласила: „Или тебе — или ни једну другу!“ Љубав после прстеновања претпоставља, да љубазници могу рећи: „Или тебе — или другу!“ — шта више, да могу слободно и ово рећи: „Или другу — или тебе!“ па с тога је код ове љубави и нужно, да маркирамо предмет наше љубави — као што то обично бива са „Н. и Н. су се већ прстеновали,“ а ова се марка може у том случају, да од сватова неби било ништа, увек окренути у марку, која би онда овако гласила: „Н и Н, који су већ били и прстеновани.“

Стављајући се увек на страну женскиња, слободан сам, да запитам наше младе госпођице, шта би оне рекле за изјаву онакове љубави, која би са овим, што сам напред рекао, у свези стојала, и која би према томе овако гласила:

„Госпођице, ја вас љубим: али узимајући у обзир, кад би и ви то исто мени признали, то ипак увиђам, да тога није доста, да би се могли венчати, јер мора и онако до венчања још доста времена да прође. Умољавам вас дакле, да будете тако добри, па да, како би сваком сумњичењу на пут стали — баш као оно и мој пешкир — носите прстен, који би био мојим именом означен (маркиран), и да све и познате и непознате убавестимо, да сте ми дали сва она права и сву ону слободу, коју невеста своме веренику у смислу данашње учтивости може дати.“

Не знам за цело, би ли могли овако шта саслушати, а да не порумените. Исто тако не знам ни шта би наш свет овде рекао, кад би који од оних, који су на далеком северу, обичаје тамошњих народа проучавали прстеновање, овако почели дефинирати:

„Прстеновање је нека предходећа врста брака између једног неожењеног и једне неудате, или нека предходећа врста целибата између мужа и жене, који морадоше своје венчање да одложе — или љубавни одношај, који нема ни потврду од цркве, нити потврду од државе, и чија се ни права, ни дужности, ни границе не могу баш тачно определити — или одношај, који се може у свако доба, јер зависи од воље дотичних, прекинути, а који ипак, и у самом том случају, да обе поле разрешење то захтевају, не може без скандала проћи — или одношај, који се у толико мање даје задовољити, у колико се заручници већма волу — или на послетку такав одношај, који сваке године све то већу жалост баш због тога узрокује, што постоји, и на коме се свакоме, који у тај одношај ступи, честита тако, као да је „блаженство получио.“

Неће ли, може бити, наш свет вртити главом, и неће ли се, може бити, на то позивати, да није дужан и позван, да верује у оваква неистинита описивања.

Рекао сам да се границе прстеновања не могу тачно определити. Те се границе тако тешко дају определити, да више пута ни са-

ми не знамо, да ли смо већ у царство прстеновања залутали или не Ово видимо још и отуда, што нека ћерка, коју отац због силног прстеновања кара, вели: „Само сам се седам пута у доброј намери прстеновала.“

Па шта да чини тај млади човек, који се заљуби, кад не би било прстеновања. То исто, што и сада чини, само никако не треба да се прстенује. Нека љуби исто тако, као и до сада, а ако може, и још ватреније. Нека све чини, што може, да би јој своју љубав посведочио и тиме њену задобио. Нека ју проси — ако је жели за газдарицу у својој кући, коју треба да оснује. Али нека јој не одузима све дотле девојачка права, докле јој год не може дати права женина. Нека ју не маркира као своју властитост, и нека не поступа с њом, као са истом, докле год она с правом не буде његова властитост. Укратко: нека замисли, да је покривена венчаним велом и нека сматра за поштено, ако овај није онда изгњечен, кад полази на венчање.

Кад би млад човек дошао каквом старцу и рекао: „Ја љубим вашу кћер, а држим, да и она мене љуби! Имате ли што против тога?“ — то би ја на његовом месту као добар отац рекао: — Боже сачувај, ни најмање! Да сте сретни и благословени децо! — ако би приметио, да ми се момак свиди. А ако би он одговорио: „Знате, не знам ни сам још, док се разпитам и са својима поразговорим,“ — то би му ја рекао: „Хм! то нећу више о томе ни да говорим. Ако она зна, да се вас двоје волите, а жели вама, да буде жена, то ће она свакако чекати, док згодније доба дође; ако би међутим добила вољу, да се назове женом другога, то вам ништа не би користило, кад би моја кћи на вас чекала из тога разлога, што вам је обећала. — Што се вас тиче, то држим, да ћете се ви ваше љубави сетити, и ако не узимате прстена на руци, и ако не узводите моју кћер испод руке, јер онда не би био ни онај прстен за вас, а камо ли девојка. Кад се једном узможете женити, онда ћемо наставити. Па будете ли и ви, а и моја кћи још овако осећали, то ћу и ја бити с вама; ако би ви н. пр. пре тога што друго засновали — а то би било по вашем садањем мишљењу грдна срамота — то нећу да та ваша срамота буде уједно и срамота моје кћери, и онда ће вам она, место да вас као уништитеља своје будућности оптужује, с правом моћи рећи: „Фала богу, те се нисам подала оваком човеку! Али ја вам ипак не забрањујем да не смете мени долазити, и да не смете с мојом кћером говорити. Само никаквих тајних договора, никаквог пискарања, никаквог обећавања и љубљења.“

Ето видите, то бих му ја казао, кад би био девојчин отац. И кад бих ја то казао, то би она свакако тврдила, да је то грозно, а он би говорио: то је нечувено, а госпа њена би се крстила и негодовала би моју равнодушност. Ја се бојим шта више, да ће већина од штоване публике почети ово двоје младих бранити, и држим, да није не могуће, да се и ја тамо нађем, где баш не бих желео. Али ја не повлачим моје речи, и не одустајем од мога мнења. Што стоји, то се не може побити, па било да ово или сви, или само некоји, па било да то баш нико не призна.

Ја се међутим надам, да ће и уз мене когод бити.

Ако ово овде, што сам рекао, не би могле оне моје поштоване читатељке, које још нису прстеноване, од те установе отстранити, ако последице овога предавања не би биле ништа друго, до уздисаја „боже, како је тај корак опасан,“ али би га ипак учиниле, шта више, ако би се оне баш све прстеновале, то ћу се ја утешити знати тиме, што сам им казао своје мнење, што сам олакшао срцу и што ћу им и сам честитати — ако им прстеновање донесе берићета, те буду у браку сретни.

Прев. М. А. П.

ЛИСТАК.

ЈЕДАН ЦИРКУЛАР ПАТРИЈАРА ЈОСИФА.

ІОСИФЪ,

Божіею Милостію православный Патріархъ Сербскій. Болгарскій и цѣлаго Илліріка, Архі-Епіскопъ Карловачкій и всѣхъ православныхъ во ц. кр. австрійскихъ Державахъ живущихъ Народовъ Митрополітъ; его ц. к. и Апостолическаго Величества дѣйствителный тайный Совѣтникъ; и превяящнаго Ряда гвозденнія Круны перваго степене членъ и пр и пр.

Преосвященнѣйшему и Высокодостойнѣйшему Господину Епіскопу Бачкому Платону: Благоговѣйнѣйшымъ Г. Г. Протопресвитеромъ, Парохомъ и прочему Причту Церковному; Высокоблагороднымъ Г. Г. Чиновникомъ и Земледржцемъ; благовѣрнымъ Градоначалникомъ, Гражданомъ, Купцемъ, Художникомъ, Занатліямъ, Землѣдѣлцемъ и всякаго чина и состоянія православнымъ Христіаномъ богоспасаемыя Епархіи Бачкія, миръ благодать, здравіе и спасеніе отъ Господа нашего Іисуса Христа, отъ нашея же смѣрности сердечное цѣлованіе и благословеніе!

Познато є обще свакой души богоспасаеме Епархіє бачке, а и ветьой части рода Сербскога, какавъ є быо непристоянъ, и епіскопскомъ достоинству не сходанъ епіскопскій Дворъ у Новом'-Саду; како ни єдногa прозора на улицу (на сокакъ) ніе имао; како є у бары лежао; како се є на чамцу, кадъ Дунавъ изліе, на нѣгове степене (басамаке) долазити морало; како Епіскопъ ніе смѣо прозора отворити отъ смрада изъ сосѣдне баре, и одъ дреке мілліона жаба преко цѣлога лѣта; како є чиста воздуха, а скоро и сунца оскудѣвао; єдномъ рѣчи: Дворъ епіскопскій Епархіе Бачке быо є отъ свію епіскопскихъ дворова у свакомъ призрѣнію кромѣ арадскога найгорый, и найхудый. Познато є свима, како є и кадъ є истый Дворъ ватромъ клетога душманина спалѣнъ, и до основа разоренъ; како є онда све епископско покутьство, окрути, адидьари, бібліотека, архіва, єдномъ рѣчи све, что є двѣста година течено и сабирано было пропало и изчезло. Тако исто є и на Сиригу, Епіскопской пустары, све непріятельскомъ рукомъ спалѣно. и у непео обратьено.

Кадъ є оном грозномъ судбомъ не само Епіскопскій Дворъ и све нѣгово иманѣ, но и красный нашъ Новый-Садъ унищенъ и разоренъ бые, перва мысаль и желя моя была є реченый Дворъ изъ баре и жабняка извутьи, и новый Дворъ на піяцы и на улицы зыдати, гди нѣгови жительи, сви будущія Епіскопи, нити тье чиста воздуха, ни свѣтлости желити. — Да бы ово намѣренѣ мое у животъ ступило, нуждно є было сосѣдна 3. Шиличьева и Каулицына Кутьища откупити. Іа самъ у овомъ призрѣнію высокомъ Правителству Сербске Войводовине предложеніе учиніо, и оно є предложеніе то одобрило, и Коммиссію подъ предсѣдательствомъ высоко-благородногa онда верховнога свога Коммессара Гд.Ісідора отъ Ніколитьа на лице мѣста изаслало, безъ сумнѣ съ тымъ упутствіемъ да се она са Шиличьемъ и Каулицынымъ наслѣдницыма за ньіова Кутьища погадьа и заєдно и Новосадску общину на то склони, да она за регуліранѣ и распространенѣ и єдне и друге улице неке части и отъ она тры кутьища и отъ Епіскопскога земльища откупи. Правительственна ова Коммиссіа погоди се са Шиличьемъ и Каулиціомъ цѣномъ отъ 22000 фор. расположи Общину Ново-Садску, да она за оне части, кое отъ овы кутьища и отъ Епіскопскога земльища у сокаке отпасти буду, плати 4497 фор. 38¹/₄ кр. Шиличь и Каулицы поставе рокъ исплате тры мѣсеца дана'.

Между тымъ стигне у Новый-Садъ и Гд. Епіскоп Платонъ, и узме правленіе Епархіе; али стигне и рокъ, да се Шиличьу и Каулицію новцы положе. Но одобреніе тога отъ высокога Правителства іош не бѣше стигло. Истый Гд. Епіскопъ, а и православно Общество Сербско-новосадско виде се у чуду, и не могутьи се за новце помотьи, пошлю к' мени Депутацію, и моле, да се тіи новцы изъ народнѣ казне на ньіово писменно обвезательство издаду. — Іа издамъ Депутаціи новце, и она исплати Шиличьа и Каулицію, и узме отъ ньи признаницe. Мало за тымъ высоко Правителство Войводовине заповѣди новосадской Общини, да она свою часть то єсть 4497 фор. 38¹/₄ кр. врати народной казны, или за єдно поднесе сву стварь высокому Попечителству Богочестія и Просвѣщенія.

Высоко Попечителство ово не одобри купованя Шиличьевы и Каулицыны кутьища за Епіскопскій Дворъ, но одобри само ону часть коммиссіоналнога уговора са Новосадскомъ вароши, коя се тиче отъ нѣ куплѣны частій отъ сва тры кутьища и отъ Епіскопскога земльища за распространенѣ два сокака; говоретьи, да за зыданѣ новога Епіскопскога Двора и без оны кутьища и безъ оны дужъ дворскогъ земльища за сокаке съ єдне и друге стране отсѣчены частій іошъ доволно мѣста остае; да самъ я погрѣшіо, что самъ безъ нѣгова дозволеня новце изъ народнѣ казне за Шиличь и Каулицына кутьища издао; да се та кров продаю за сокаке здраво окр'нута кутьища на явной ліцитаціи продаду, и ако бы се за манье, него су [...]

плѣна продала, да я дужанъ єсамь штету народнѣмъ фонду накнадити, и да се таки на ону часть мои прихода, кою изъ камералне казне годишнѣ пріимам, забрана судейска (sequester) метне. — И заиста по заповѣди высокога Попечителства ліцітаціа ова окружнымъ новосадскимъ судомъ за $^{18}/_{30}$-тый мѣсеца Августа о. л. дѣйствително расписана и обявлена буде.

Тако може найпоштеніега човека, кадъ найпоштеніе мысли и ради, бѣда и напасть постигнути. — Іа мыслимъ и дубоко увѣреніе имамъ, да є дужность моя была, у горе описанымъ прем-да печалнымъ обстоятелствама све стараніе мое употребити, да се Епіскопскій Дворъ изъ баре извуче и на сунце и здравіи воздухъ изведе; да тье ме сви у томъ Двору живити имущіи, за то благосиляти; да тье свакій Сербинъ, кои свой родъ и свою Церкву люби, а особито свакій православный Бачванинъ мое намѣренѣ одобрити; да є съ овомъ ствари и моя и Ваша, и могу ретьи Сербскога народа честь тѣсно скопчана.

На ову горе наложену міністеріалну наредбу я самь у тѣсноcты времена оне кораке учиніо, кое сам за найсходніе и найболѣ держао: Іа самь и нѣговомъ Превосходителству Г. Попечителю Графу Туну, и нашему Войводовине управителю Г. Ф. Лайтнанту Графу Коронини писао, и за обуставленѣ ліцітаціе моліо. Овай послѣдный Господинъ нашъ Управитель продаю оны кутьища средствомъ явне ліцітаціе одма є обуставіо и тако нами времена дао, да се о средствама постарамо, како тье се оны іошь народнѣмъ фонду дужны 17502 фор. 21 $^{2}/_{4}$ кр. сребра подмирити.

и ~~Ето скоро пуны година има,~~ да су она често поменута кутьища за Епіскопскій бачкій Дворъ погодьена и куплена, слѣдствователно да су се наша назвала. То и мала дѣца новосадска знаю; томе се є купу свакій Новосадьанинъ, а и свакій Серблинъ, кои зна, шта є народный Поносъ, отъ срдца радовао. Пытамъ я садъ Васъ Возлюблени мои! Хотьемо ли:

1. Испустити изъ наши руку она 3 кутьища, и можемо ли терпити, да она у пріватне руке опетъ дойдьу, отъ куда никадъ до вѣка у наше руке дотьи не могу; да купацъ на ньима зида, шта хотье; да свое штале и проходе къ Епіскопскомъ Двору, као што положай доноси, окрене, изъ коихъ тье сирадъ и кужный воздухъ простирати се по Епископскомъ дворищу, да и у самый Дворъ продирати. — Хотьемо ли

2. Опетъ зыдати новый Дворъ у бары и у жабнику, где нейма ни сунцу ни чисту воздуху приступа, особито садъ, кадъ є Нѣмацъ єданъ отъ источне-южне стране подигао веть высока нека зданія?

3. Можемо ли ту срамоту поднети, да оно, што є веть 5 година наше звало се, садъ на ліцітацію итьи мора, као да смо сви банкротирали?

4. Нетье ли намъ се безпристрастни люди чудити; иновѣрни смѣяти и ругати; злотвори наши светити, а потомцы наши насъ плювати и клети, да ніесмо кадри были тако мале жертве нашему Поносу и на той народной части принести?

Іа Вамъ кажемъ, Возлюблени мои! да є народня наша Сербска честь овде на игру метнута; да у томъ стваръ стои: или овы 17502 фор. 21 $^{2}/_{4}$ кр. сакупити, или се сви православни Бачвани предъ своимъ потомствомъ осрамотити.

Недао Богъ, да намъ ово послѣднѣ у діо падне!!! Родољубиви Новосадьани веть су на народный овай олтаръ знатно приносити почели. Іа се тврдо надамъ, да тье ме и Сомборцы, и Байцы, и Суботичани, и Сегединцы и Діштріктьани, и сви остали Бачвани разумѣти, и да тье свакій по могутьству своме на ову народну дику драговолно, колико годь може, жертвовати.

Тко новца нейма, нека даде у марвы, у житу, у кукурузу, у єчму, у зоби. Све се то у новацъ обратити може. Іа бы совѣтовао, да се у свакой общини изберу неколика валяна члена, между коима и Священицы быти могу, да овіи направе протоколлъ свію домова и фамиліа, да єдне седмице пойдьу отъ дома до дома, отъ салаша до салаша, те да попишу, што тье тко дати, а друге седмице да сакупе, што є тко обѣщао, натурале да или у ближной вароши, или у мѣсту средствомъ ліцітаціе продаду. Новце тако сакуплѣне да пошалю съ протоколлы у Новый-Садъ Господину Епіскопу, кои тье имъ признаницу сверху предате му Сумме дати, а потомъ изъ свію протоколла єдан списакъ сачинити, кои тье се у Архіви епископской за вечный споменъ сербскога Родолюбія хранити.

Желетьи и молетьи Свевышнѣга Бога, да се мой гласъ Вашега сердца косне, желимъ Вамъ свимановолно здравлѣ, чисту и мирну совѣсть, братску нелицемѣрну любовъ и свако благополучіе!!!

Дано у Патріаршіи нашой у Карловцы на праздникъ святыхъ Врачева 1. Ноемвріа лѣта господня 1856.

Смиреннѣйшій Патріархъ

Іосифъ с. р.

ДРУШТВА.

(„Матица српска.“) У среду 6. (18.) маја о. г. држао је књижевни одбор „Матице српске“ под председништвом дра Стевана Павловића своју седницу, и претресао је ове ствари: 1. Панта Срећковић, професор велике школе у Београду, поднео је за „Летопис“ своје „Путничке слике III. Подрим и Метохија,“ од којих су I. слика „Косово“ „Фамилијарна гробница Мрњачевића“ изишле у „Гласнику срп. уч. друштва књ. 42 и 46. Ово се дело примило и предало уредништву „Летописа.“ — 2. Димитрије Алексијевић, поднео је на оцену и награду свој превод „Историја Византије од императора Јована Кантакузена.“ Пошто су матичина средства слаба за тако огромно дело, то се „Матица“ није хтела упуштати у оцену тога дела. — 3. Г. Стеван Теодоровић, професор цртања у Београду, као умољени од „Матице“ оценитељ слика

(силуета) Бранка Радуловића, који је илустровао прву књигу песама Бранка Радичевића, подноси „Матици“ своју оцену; наваћа, да су цртежи већином лепо и правилно цртани, и да је дух песама у њима добро схваћен и изведен, те предлаже, да се награди. Одређује се награда од 150 фор. Ово илустровано издање Бранкових песама изићи ће у диводиздању у накладн књижаре Луке Јоцића и др., која се обвезала, да ће за годину дана готова бити са целим делом. О овом издању говорићемо другом приликом опширније у овом листу.

БЕЛЕШКЕ.

(Промоција.) На бечкоме свеучилишту промовисани су за докторе целокупног лекарства два ваљана Србина: Александар Кода, син уваженог грађанина новосадског г. Ђорђа Коде, и Војислав Суботић, син велецењеног књижевника српског дра Јов. Суботића, а сестрић дра Мих. Полита. Живили наши млади лекари и нека им бог даде среће и успеха у њиховоме светом позиву у корист нашег бројно опадајућега народа!

(Читаоница). У Никшићу је 7. априла о. г. отворена српска читаоница. То је четврта читаоница у Црној гори. „Глас Црногорца“ жели, да се што скорије и у Улцињу оснује читаоница и тако ће онда у свима већим местима црногорским „горети по једна свећа просвете.“

(Српска далматинска омладина). Пошто мађарска влада није одобрила штатуте српске омладине у Угарској, јер неће да трпи, да и српска омладина ван Угарске долази на састанке и скупштине, то је далматинска српска омладина рада за себе да се организује и склопио се у тој ствари „Одбор уједињене српске далматинске омладине,“ који предлаже, да се први састанак држи у Шибенику. Ствар су покренули далматински ђаци у Грацу. Устав се већ почео радити и биће скорим готов.

(Помозимо погорелцима!) Словаке, крвну нашу браћу, задесила је голема невоља. Страшни пожар спалио је 24. и 25. априла две трећине Турчанског св. Мартина. Човештво, словенско наше сродство зову нас, да им у помоћ притечемо. У Новом Саду се саставио одбор, да купи прилоге за турчанске погорелце. Овде по месту заћи ће одборници по грађанству прилога ради, а милосрдна околина нека изволи своје дарове слати на адресу одборског председника лекара Др-а Лазу Станојевића. Помозимо погорелцима. Одбор.

(Пренос костију † Божидара Петрановића). Земни остатци заслужнога књижевника српског и вредног правника, пок. Божидара Петрановића, пренесене су у петак 1. маја о. г. из Млетака у његово родно место у Шибеник, а о трошку народних прилога. Чланови одбора арх. Милаш, проф. Вуиновић, Владимир Десница и Сава Бјелановић, уредник „Српског листа“ у Задру, били су ради тога у Млецима а пети члан одбора Илија Скочић заузимао се у Шибенику, да спровод што сјајније испадне. Дочек и спровод у Шибенику заиста је и био сјајан. Уз пратњу многобројног народа однесено је тело с паробродa у православно гробље шибеничко.

(Змајева песма у талијанском преводу). Песма Змаја Јована Јовановића под насловом „Појезија,“ што је изишла у „Невену“ и „Јавору,“ преведена је на талијански и изишла у књижници под насловом: „La Poesia“ *canto di Giovanni Jovanovich, traduzione di Vincenzo Miagostovich. Trieste, tip. di Giov. Balestra e Comp.* 1881. Цена је књижици 40 новч., а чист приход је намењен је на подизање споменика славноме Шибеничанину Николи Томазеу.

РАЗНО.

(Острво Хијос.) Прошлога месеца беше на острву Хију ужасан земљетрес. Главни град Хијос разорен је сасвим. Овом приликом ради смо, да цитирамо овде из „Живота и приклъученија“ Доситија Обрадовића оно занимљиво место, које црта његово бављење на овом острву пре сто година: — „Капетан корабља, Дубровничанин, поштено ме је и господски држао. Овај имајући својих дела, у различна се места навраћао, како у Корсику, у по том земљетресењем разорени град Месину у Сицилији; пођемо и покрај горе Етне, гди целу једну ноћ нисам хотео лећи, за нагледати се онога чудеснога виђења. 21. дан од Ливорна угледамо остров Хиос, и тај дан улеземо у пристаниште града. Да сам хотео, могао би тај час у други корабаљ прећи за Цариград, но уверавајући ме капетан, да се ту сваки дан може пригода за то место наћи, намислим остановити се овде који дан, за прегледати тај дивни остров. И будући да противъ свакога намерења и очекивања на место десетак дана случи ми се пребивати ту равно толико месеци, а зашто се то случило и што сам у то време чинио? находећи достојно вашега љубопитства и подугачкога описања, закључавам ово писмо пребивајући и пр.— (Из другог писма): У Граду Хију узмем на 10 дана под кирију једну собу у јерусалимском метоху, баш при мору, и најмим сутра дан момка, да ме води по острову. Овде како се изиђе из града, на мах почињу велике башче, пуне лимунова и поморанчи, с прекрасним сазиданим и различне боје мрамора украшеним домовима. Рекао би ко, находећи се овде, не да је у турскога владања острову, него у сред Тоскане. Грађани Хиотци, који су скоро сви купци богати, имају своје башче и у њима лепше домове него у граду. Казивали су ми, да само од лимуна и поморанчи пол милијон пијастри има овај остров доходка, које свуда с корабљи, а највише у Цариград рашаљу. Цели остров дакле, осим са стране високи камени планина, представља се као чрезвичајне ширине град, пун с велики камени зидови окружени

садова и у њима кастела, у којима од месеца марта до новембра фамилије живе. Овде је највећа зима, као код нас у Банату другда у октобру. У лето ту за шест месеца нема кише и врућина би била велика, да сваки дан морски ветрови не разлађују ваздух. На оне лимуна и поморанча дрви чрез сву годину види се цвеће с зеленим и сазрелим плодом. Свака башча има свој бунар с преизобилном водом, рекао би, да у свој тој земљи, на неколико фати дубљине, ништа није, него вода, коју свако јутро и вече чрез малене каналиће кроз сву башчу навраћају и дрва напојавају. Воду извлаче на чекрк: вежу магги очи, да не види, што чини, запрегну је и потерају; ова како ти пође, све иде и путује, мислећи ко зна куда, а не зна, да се све на једном месту око бунара окреће. Свак може себи ласно уобразити, како је од марта до конца новембра по овом острову ходити! Мирис таковн плода и цвећа, да би чисто помислио ко. да је у рају. У почетку јунија дошао сам овде, пети дан за тим дођу гласови, да у Цариграду куга мори. Иди га сад у Цариград! помислим у себи; но ништа не марим. у доброму сам месту: свуда Грци, нарочито имућни. љубе мусе и стране језике, само ваља дати им се познати. Питам домаћина архимандрита Јерусалимца, какове се школе и учитељи у месту находе? Овај ми каже, да су ту две школе, у којима се јелински предаје, и да у лето учитељи предају у своји домови садовни, од којих је један близу града. Сутра дан дођем к ближњему; представим му, у каквој се сметњи наодим, не смојући у Цариград на кугу насртати и да би радо, док она тамо престане, талијански и француски лекције кад би имао коме, предавао, само да могу свој трошак добивати. „Не само трошак, но и пробитак можеш имати,“ одговори ми учитељ; „мени ћеш првом француски предавати, а знам, да и од моји ученика има ћеш неколико за талијански језик, који је трговцем веома нуждан.“ Рече ми, да останем с њим обедовати и међу тим, док он сврши предавање лекција, да се или с којом књигом забављам, или пођем по башчи одати. Нађем при њему једног свештеника из вароши у јелинском веома искусна, с овим пођем у сад, гди ходајући и разговарајући се, покаже ми се човек љубазан и благопријатан. Зовну на обед. Мој нови познаник, поп Агапије, пође у комшилук к једном од први трговаца на обед, а ја останем с учитељем. При ручку сазнам, да овај словесни муж доста добро латински разумева и у својој библијотеци изврањејше на овом језику списатеље има. Обрадује се, кад га уверим, да разумевајући латински, у шест месеци получиће савршено разумење францеског, будући је овај дијалект онога. „За толико времена,“ рече ми, извесно „ти ћеш морати овде пребивати; јербо кад год кужни мор касно у лето у Цариграду почне, чрез сву зиму каткад не престаје.“ Док се ми овде разговарамо, повишенимековати поп Агапије оправи ми други леп посао. Он је с таковим усрђем о мени овом купцу беседио, да човек обећа не само за свога најмлађега од седам синова плаћати ми, но сависше у својем дому, у саду и у граду, док сам год у Хију, квартир и трапезу давати. Зовну нас на кафу и ту се познам с мојим будућим домаћином, часним старцем од 74 године, јоште при снаги и здрављу, названим Мисе Маноли Стратипетрококино. Пренесем моје ствари из метоха; следујући дан преда ми учитељ, именом Николај Аргентиос, своји 12 ученика за обучавати их у талијанском, и он почне француски. У овом предивном острову пребудем до конца идућег фебруарија у великом задовољству; прегледам цели остров и богати царски манастир, именом Неа Мони, и у њему древни грчки рукописни књига библиотеку. Моји ученици получе од мене све, што су желили, а ја добијем око 60 дуката. Јоште у децембру получим известије, да је куга у Цариграду престала; али за већу ползу моји ученика и за дочекати лепши за мореплављење пут, изостанем повише. Последњи фебруарија поздравим моје добре пријатеље, ученога медика господина Скилици, старога Инглеза Самуела Брецбрич, који од много година ту живљаше, љубимога попа Агапија, учитеља г. Николаја Аргентија и првог марта пређем у корабаљ за Цариград. Не ваља премучати, да Хиотци имају на најлепшем месту предграђа при мору, преизредно устројени оспитал с широким садом за 50 болни, страни или домаћи. По даље од града велика здања за лазарет и по миље даље други оспитал светога Лазара за прокажене.“

(Последња реликвија.) Џентлмен неки посетивши удовицу чувеног шкотског песника *Burns*-Роберта, замоли је, да му даде за спомен какву ствар свога покојног мужа. Удовица му на то одговори, да нема ништа више од мужа, јер што год је било, све разнеше пријатељи и познаници његови. Али џентлмен не одустајаше од своје молбе: „Молим вас, госпо, — говораше, — потражите још што, шат нађемо па још какав комадић његовом руком писане артије, јер верујте, мени ће и то бити мила и драга успомена на њ.“ Удовица се нашла у запари, каже му јасно, да је све и сва распачала, а он овамо са све већим нестрпљењем гони је, да потражи још што. Кад виде удовица, да све узалуд троши речи, рећи ће најзад: „И опет вам велим, господине, да немам ни клете ствврчице какве од покојног свог мужа; — и ево, „ја“ сам његова последња реликвија; — међу тим, ако је по вољи, стојим вам на расположењу.“ На то се мој џентлмен окрете на пети и као опарен оде из куће. Светозар Мл. Вајић.

(Шта чини једно слово.) Два се брата Американца састала на добру једног од двојице у Цинцинатију у Америци, и један запита оног другог: „Чије је било ово добро пре, него што си га купио?“ Брат му одговори: „Moggs“ (једног човека, који се овако звао). „А какво је земљиште?“ продужаваше питање први. „Boggs!“ (подводно), одговори му брат. „Какво је поднебље?“ — „Fogs!“ (облачно). — Држиш

ли се скотоводства?“ — „Hogs!“ (свиње). — „Од чега ти је кућа направљена?“ — „Logs!“ (древени стубови). — „А имаш ли каквих суседа?“ На то се Американац онако окрајком усана насмехне и рече: „Frogs!“ (биволи.) С. Мл. Вајић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 13. *Дела Доситија Обрадовића.* I. и II. књига: Живот и прикључења. III. (свршетак). Цена 16 нов. Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 нов.

Сеоска намигуша. По Ф. Шпилхагну Никола Марковић. У Вршцу 1881. Издање Марковићеве књижаре. Цена 30 новч.

Побратимство, месечни журнал за књижевност и науку. Власник и издавалац Побратимство Ђачка дружина на великој школи у Београду. Година прва. Број 5. За Мај 1881. Београд. Штампарија задруге штампарских радника 1881.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Ново васпитање. Основи педагогијских идеја Фребловых и њихова примена у породици, забавишту и школи. Од Августа Келера, управитеља учитељичког семинара у Готи. — За осам дана изаћи ће из штампарије А. Пајевића у Новом Саду под горњим насловом књига, коју сам намеио српским васпитачицама, матерама и онима, које мисле то да буду; учитељима и свакоме пријатељу васпитања мале деце. Књигу ту одобрио је ВСНЦШколски савет као спомоћну књигу за учитељице и приправнице, а препоручиће је и књижницама основних школа. С тога врло учтиво молим, особито женскиње наше, за тим учитеље и свештенике, до поклоне неколико тренутака скупљању претплате на ову корисну књигу. Књига ће изнети 5 штампаних табака, а цена јој је 40 нов. или 1 динар. Г. г. скупљачима претплате дајем на 10 књига једну на дар; а претплату, молим, да ми пошљу у напред.

У Карловцу (у Хрватској) 9. маја 1881.

Владимир Красић.
српски учитељ.

ОДГОВОРИ.

Гђи Ан. Станковићевој у Вел. Бечкерену. — У вашем „Отвореном писму г. Ант. Хаџићу“ у 19. броју „Нед. листа“ спомиње се и моје име као Пилатово у „Верују.“ Ви онде рекламујете неки позоришни комад, што сте га послали прошле године г. А. Хаџићу (за којег ви држите, да је „управитељ народног позоришта“) и наваћате, да сте се у тој ствари и на мене обраћали, и да ни од г. А. Хаџића, ни од мене одговора не добисте. Поштов. госпођо, будите уверени, да архива срп. народ. позоришта не стоји у уредништву „Јавора;“ да писма и позоришни комади, који се управи шиљу, не долазе у моју редакцију; да ја код народног позоришта и нисам никакав чиновник — и тако, да ја не могу знати, ко је шта послао управи нар. позоришта и одговарати, куд се шта дело. Г. А. Хаџића не могох питати, јер он је већ три године дана саборски посланик и бави се скоро увек у Будапешти, заменик пак његов у „Матици“ (г. А. Хаџић је секретар „Матице српске“) не умеде ми о вашем комаду ништа рећи. С тога вам не могох ништа ни одговорити на ваше писмо, а и да сам вам одговорио, ви би после мога одговора толико исто знали о вашем комаду, колико и без одговора. — Даље спомињете ви — у том отвореном писму, што га упутисте на г. А. Хаџића (!) — да сте ви послали за „Јавор“ и „Стармали“ „више приповедака и новела,“ но да ове нису штампане. Ова се опет ствар не тиче г. А. Хаџића, (а ви њему говорите), него мене и уредништва „Стармалога.“ Што се мене тиче, будите уверени, да ја никад нисам од вас добио за „Јавор“ никакву „приповетку, ни новелицу;“ сећам се само једнога писма поводом смрти једне врло уважене старине наше, но то је било сасвим излишно да штампам у „Јавору,“ јер је овдашњи лист — „Српски народ“ исто тако о оном велеуваженом Србину писао, као да сте му ви у перо диктирали. Међутим ја сам вам одговорио на то још у 10. броју „Јавора“ од прошле године. — Што се тиче ваших прилога за „Стармали,“ мени је, као главном сараднику тога листа, познато, да је више ваших прилога са вашом шифром онде штампано, а ако је штагод изостављено, то пасира и другим смртним људима, да му овај или онај прилог уредништво не прими. Но и ту ми није познато, да сте шиљали какве „приповетке и новелице,“ које нису штампане, а овамо да су друге сличне под туђим знаком изишле. То је можда било код каквих прича из народа и анегдота, којих има са разним варијантама, те их и уредништва добивају сличних, дакле „опет то мало друкчије,“ али ваше оригиналне производе није могао „Стармали“ донети са туђом шифром. То изволите доказати.

Др. Илија Огњановић,
уредник „Јавора.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 21. У Новом Саду, 24. маја 1881.

СИТНИЦЕ.

У гроу када умукну гласи,
Живота кад се зрака угаси,
А мамна више не пуца злоба,
Онда се рађа само из — гроба
Песничка слава . . . С *тога* је јадна,
С *тога* та слава празна и хладна!

—

Беше негда и онаких барда,
У кадиви што су и у свили
Пред краљеви певали уз харфу,
И из једне чаше с њима пили,
А товаром блага су добили . . .
Ал' по какву, не питајте, цену,
Ма вредно би било да чујете . . .
Силником су скутоноше били,
А тираном лизали су пете!

Јарко сунце лепе среће
Огрејало једном мене,
И већ сташе да се топе
Болова ми ледне стене,
Ал' сунашце опет зађе,
Опет студен иње тресе,
Хај, а оне грдне стене
Сад још већма следиле се!

—

Ја немам жеља никаквих више,
До да се ово о мени пише:
„На зазор био није
Никада своме роду,
За народ живио је,
А пао за слободу!“

Мита Поповић.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Отац беше ућутао. Ћутао сам и сам. Стид ми беше, што је отац о мојим најсветијим осећајима безобзирце говорио. Знам, да му је и Стојан за зло примио. Сажаљевао сам његову застарелост, па и себе, што јој бејах потчињен. У мојим се недрима беше отворила говорница, да оцу достојно одговорим. Али опет сам се уздржао. Бејах упрьо свој поглед на Стојана. Стојан му је одмерено, али ипак добро одговорио: „Држим, да немате право у толико што држим, да ће онај, који је одушевљен Србин, у толико већма прионути око своје науке, да тиме осигура и себе и своју радњу за народ свој. Тај

је свестан својих дужности. Држим, да немате право ни с тога, што је баш позив омладине, да оживи дух народни, која још само веје на гробовима оних јунака, који за њега у гроб попадаше. Омладина је позвата, да освести народ, те да буде свестан оних права, која су исписана крвљу наших јуначких предака. Треба да народу покаже оно право на живот, које је човеку природа подарила. То иште време са собом. Данас је свест најјачи бедем и млого снажнијим народима У колико дакле више је нужно код нас, чије је тело раскомадано на толико страна. Тај народ треба највише жртава. То ишту свете успомене наших предака, који нам име и језик у аманет оставише. Онај народ, који нема љубави за себе самог, који није кадар принети жртава на олтар своје будућности, није је ни достојан. С тога и опет велим, да је дужност и позив омладине, да тај дух у народу пробуди. Да постигне то, дужна је омладина у првом реду, да сав народ духовно споји. У снопу је шибље јаче но посепце. Необорив је чин, да се наш раскомадан народ на разним крајевима више не познаје. То је учинило време и она саможивост појединаца у том времену. Да је дух омладине тада у данашњем правцу био пробуђен, ми би могли даље сада корачити. Поред горњег душевног јединства мора омладина порадити на унапређењу душевне и телесне снаге нашега народа. Исти је у оба правца јако пао. Такођер мора потпомоћи његово наравствено васпитање, које је у српском животу скоро изумрло.

Живот Срба се изопачио у сваком погледу. Најзад мора омладина својски прећи да потпомогне привредно стање нашега народа, које се налази на порубу пропасти. Нема сумње, да се по томе народ на томе порубу налази. Погледајмо у најближу прошлост, видићемо наш народ по његовим тучним ливадама. Доводио је себи слуге из далеких страна. Сада иде са просјачким штапом на све стране да службе тражи. Што је то све тако, узрок су прво колена пред нама. Крива је нарочито та интелигенција, која је за све живела, само не за народ. Ти су виновници оног грозног пропадања, у ком се наш сиромашни народ налази. Ти су одговорни нама и историји за свој народ. Одговорни су у толико већма, што нас беде и подмећу нам пакосне ствари. Омладина не жели, да државе руши и обара. Она, као што видесмо, жели, да спасе живу државу, народ свој. У том племенитом послу неће се дати ни од остарине, па ни владе задржати. Наше је оружје моћније од њиховог. Ми се боримо свешћу и науком. Најзад онај, који за слободу умре, умрьо је најлепшом смрћу. Тај ће живети до века.“ . . . . Те речи ми је Стојан извадио из срца. Осетио сам весео расположај, који ми срце разли по мојим грудима. Отац је морао приметити, да сам одобравао Стојану. Приметио сам, да чисто хтеде прочитати ми из очију, шта мислим. У оваком разговору стигосмо дома. Сутра дан испратисмо Стојана.

После неколико дана беше у нашој кући све по старом. Отац је вршио свој званични посао. Мати и Милана отправљаху кућевне послове. Милана ми је показивала своје послове, што је у заводу радила. И ја сам већ поново читао своје ствари.

Тога одмора беше омладинска скупштина у Н. С. Хтедох и сам да одем. Али не могох се усудити, да оцу своју жељу саопштим. Из далека сам запиткивао више пута. Отац је и сам исто чинио. Обојица смо рекогносцирали како у ствари стоји. Ја хтедох да дознам, да ли отац збиља мисли, као што је пред Стојаном говорио. Он сигурно хтеде да се увери, да ли сам и ја Стојанових назора и уверења. Ни једна страна није отворено изишла. Ја га не смедохословити. Бојао сам се његове одлучности. Није ни он почињао. Сигурно није хтео да ми сасвим на жао учини. То је тако текло дуже времена. Пред саму омладинску скупштину добих од Стојана писмо, у коме позива, да дођем на скупштину. Држах, да то беше најзгоднији тренутак да отворено ступим. Показао сам оцу писмо. Отац га је пажљиво прочитао. После мале почивке рече:

„То не може бити, не, ти не можеш ићи на скупштину. Ја сам ти већ једном казао, како о истима мислим. И опет ти велим: ти скупови не воде никаквоме добру. Наша се омладина хоће у омлатину да претвори. Рад који томе добу приличи, пренебригли су. Сваки се сада лаћа онога, на што није позват. Хоће сваки да је списатељ, да је научењак. Жутокљунићи хоће да одређују правац народњем животу. Не осврћу се на мудре савете старијих. Знај мој синко: где јаја какоћу то добру не води! Шта би рекли мудри Рајић и Доситеј да устану. Шта би рекли други наши списатељи, који су целога века науком се бавили? Буди ти миран дома. Спремај се за лебац, од кога ћеш живети. Нека ти сви голобрадићи најпре заслуже, па онда нека на скупштине харче.“ Отац беше ућутао. Гледао ми је управо у очи. Да л' је хтео да прочита моје мисли. Морао сам необично изгледати. У мени се борила синовња послушност и идеја. Иста је победила. Одвратих оцу: ја не видим да ти покрети у омладини не воде добру. Наша омладина је устала, да се науком бори за истину. По моме схватању нема светије тежње од истине. Уверен сам, да нема ни поштенија средства од науке. Наравна је ствар да се против истине и науке векови боре. Те су вазда гоњене, па ипак побеђују. Време је њихов савезник. Не мислим вас, добри оче! вређати, али потпуно знам, да је тадашња остарина викала и на Рајића и на Доситија, па и на све остале, који тада напредније мислише. И њима су довикивали: јаја какоћу и т. д. Зато их васколики народ слави. . . . Ја би био још говорио, али отац ме прекину. Он ме беше мрко погледао, као нигда дотле. Рече ми још: ја не требам ни савета ни предавања. Вршио сам до сад своју свету дужност, па то и од сада чиним. Рекох, моја се не пориче.

Ја му хтедох одговорити. Хтедох га за опроштај молити, али он се беше већ удалио. . .

Стајао сам непомично. Дуго сам гледа на врата, куд је отишао. Бејах као громом поражен. Нисам се нигда тако тужно осећао. Беше ми очев последњи поглед пао на груди као сињи камен. С друге стране жао ми беше, што се моје жеље и тежње испунише као восак на огњу. Мрзио сам свет и себе, што сам тако худе среће. Жалио сам, што сам у зрелим својим годинама под командом, која је за децу.

Тај цео дан не видех оца. У вече за столом се састадосмо. Учини ми се ведрији. Изгледао ми је, као да је сукоб и заборавио. Није ми више пребацивао. Приметио сам, да је избегавао горње разговоре. Исто сам чинио и сам. Бесмо оба се повукли натраг. За ту годину бесмо ма и ћутке направили примирје. Но сличне сцене су се сваке године понављале. Ја сам с разлозима искао да идем на скупштине, а отац са својима забрањивао. Нисам хтео преко његове воље. Толико сам се поред свију речи уздржавао. Нуз то не беше ми ни могуће без повода. Али и поред горњег уздржавања ја сам осетио хладноћу наспрам оца. Мрзио сам његове застареле назоре. Не знам, како беше, али почех и њега мрзити. Учинило ми се, да хоће да направи од мене роба. Пребацивао сам му у себи, што ми забрањује моје слободно уверење. И отац беше се јако променуо. Ретко је мени долазио. Тек за столом се састајасмо. Да ли беше осетио ону мрзост, којом сам га мрзио. То је тако трајало пуно три године. За то време беше срећа наше куће ископана. Отац није попуштао, а ја остадох при своме.

За то време проведох две године у Бечу са Стојаном. Ми заједно радисмо своје послове. Похађасмо зорине седнице. Ја сам учествовао у свима радњама омладинским. Не беше те тешкоће, коју не могох савладати за љубав оне мисли, која је омладину уједно спајала.

Последњу годину сам провео сам. Стојан беше свршио. Те године ни о одмору нисам ишао дома. Полагао сам строге испите.

Шесте године 5. Маја био сам готов сасвим. Моја диплома лежала је пред-

*

амном. И нехотице сам се тада запитао: „Је ли то све? Је ли то плод мога толикогодишњега труда? Жалосни свете! Кад више ценимо такове ствари и од саме науке, која нема важности, ако није и последња форма испуњена. Још истог дана сам родитеље и моје знанце жицом известио. Отац, Стојан и мој учитељ Симић ми се одазваше. Желише ми сваку срећу. Ја сам се осећао задовољно. Беше ми се свалио сињи терет с мојих груди. Кад сам за часак претставио радост мојих родитеља, зарадовах се и сам.

Сутра дан кренем се дома. Сви ме дочекаше са раширеним рукама. Милана ме је грлила и звала доктором. Мати је плакала од радости. И отац ми се беше разведрио. Учини ми се да не беше онај стари. Одмор ми је после оних тешких дана годио. Мати и Милана ме неговаше као мало воде на длану.

Дан по дан се рониште, да се нигда не врате. Нисам ни осетио, кад се и опет беше приближила омладинска скупштина. Истој сам се радовао од срца, и уједно сам је се бојао. Радовао сам се, јер сам себи претстављао киту браће и њихово одушевљење. Плашио сам је се, јер сам се бојао сличних сцена са мојим оцем. Жао ми је било мира кућевног. Те све мисли су у мојој унутарњости бојак били. Исте ми не дадоше мира дању, ноћу. Један глас моје унутарњости говорио ми је, да треба све за љубав породичног мира да прегорем. Задржавао ме је, да не мутим радост оних, који су ми драги. Опомињао ме је, да су исти и сувише трпели за последње четири године. Други је глас одговарао још снажније. Шаптао је, да сам зрео човек и да треба своје самостално уверење свечано да исповедам. Пребациваше ми, да сам кукавица, који кријем своје уверење. Сетих се у том тренутку силних светских мученика, који су животом своја уверења платили. И нехотице претставих себи крвав ред српских мученика, који од Косова за српску слободу попадаше. У истини почех се себе стидети. Био сам потпуно на чисто са собом. Достојанство моје човечије изискивало је од мене, да као човек пред оца ступим. Понос слободара је искао, да му озбиљно и достојанствено ствар разложим. Тиме сам мислио, да ћу синовној дужности задоста учинити. Држао сам, да бих у то ме случају за последице пала одговорност на оца, ако не бих попустио. У овом уверењу ме је још нешто подржавало. Милана ми једног дана рече: да мати саваљује на оца, да ми вољу не квари. Што бејах намислио, и учинио сам. Једног вечера седесмо дуже за столом, но обично. Бесмо сви добре воље. Мати је причала, како јој је добро испао посао за руком са укувањем воћа. Необично беше услед тога расположење. Милана је такођер била добре воље, што јој се из очију јасно видети могло. Сам отац је по коју шаљиву примедбу учинио на разговор. Смејао се од срца, кад ме је Милана несташно задиркивала.

Оваковy прилику сматрао сам за згодну, да из даље разгледам очево мишљење. Поред свега тога, што сам се био заверио, да одважно као зрео и самосталан човек своје мишљење заступам, трзао сам се натраг. Услед тога био сам се мало замислио. То беху моји приметили. Милана ме је несташно питала: „Куда блуде, докторе, твоје мисли?“ Додаде: још могу погодити? За тим смејући се настави: наш је доктор сада на омладинској скупштини, на беседи. Али стани, стани, брацо! поведи и сеју. . . Ове речи праћаше и опет својим старим смехом. Њеноме смеју беше се и мати придружила. Отац беше само за часак развукао своје усне. За тим му превуче неочекивана нека сет лице. Из исте сам таки познао старог непријатеља у потакнутом питању. Наши се погледи и нехотице сусретоше. Тај сусретај ми се учини као први непријатељски сусретај после дужег примирја. Не зборисмо ни један ништа. А и нашто? Та ми бесмо потпуно један другоме нашим погледима исказали оно, што мишљасмо!

(Наставиће се.)

ЈОШ НИКАДА...

Још никада никог клео нисам,
Благосиљ'о, људе, жене, свет;
Жудно ли сам пригрлио срцу —
Мирисаво заношљиви цвет.

Још никада никог клео нисам,
Љубио сам, мио народ свој —
Са браћом би радо полетео,
У крвави осветнички бој.

Још никада никог клео нисам,
Уживао српске моме крас;
У њој гледах вазда бурним оком —
Свог народа слободу и спас.

Још никада никог клео нисам —
Славио сам жарког вина руј,
У весељу сретан сам вам био
Ка у гори слободан славуј.

* * *

Једна мома, њене црне очи —
Потресоше живота ми над
Те опијен, том миљавном слашћу —
Морам ето — клети мому сад.

У Ст. Футогу. **Владан.**

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава седма.

Марија Андријевна и Мерић.

Мерић. Збогом, Маријо Андријевна.

Марија Андријевна. Куда ћете? Мени ће бити досадно самој; седите још мало (*седну*).

Мерић. Ја сам чуо од Милашина, Марија Андријевна, да вам нуде неког младожењу.

Марија Андријевна. Да, Владимире Васиљићу, сваки час ми нуде, сад једног, сад другог.

Мерић. И ви ћете поћи?

Марија Андријевна. Не знам; а и шта бих? Морам се удати.

Мерић. А ја опет не видим ту никакве необходности; зар вас што приморава?

Марија Андријевна. Много узрока. Ви не знате наше прилике.

Мерић. Но, Боже мој! Зар је то тако нужно?

Марија Андријевна. Мамица вели, да је нужно.

Мерић. То је ужасно! Жртвовати себе! Шта ви радите, Марија Андријевна? Ви сте створени, да љубите и да будете љубљени. Зар тако брзо да вас изгубе очи обожалаца, којих нада само дотле живи, док се ви не удате. Муже ће вас сакрити од наших очију. Ох!

Марија Андријевна. Ви се вазда шалите!

Мерић. Не, ја се не шалим. Ја сам сад врло озбиљан. Промислите се добро, Марија Андријевна. Смете-ли ви слушати мамицу, ако вам срце друкче говори? Смете-ли ви бегати од праве среће. Ала сте ви дете!

Марија Андријевна. Да, кад бих ја могла достати те среће! Али ја немам шта жалити, немам шта чекати! Мене нико не воли, а и ја никог не волим.

Мерић Ви никог не волите?

Марија Андријевна. Никог.

Мерић. Нити вас ко воли?

Марија Андриревна. Тако ми се чини.

Мерић. Е, онда је друга ствар — Ал' свакако је страшно бити жртвом с туђих рачуна.

Марија Андријевна. Шта да се ради! Ја ћу да бирам човека богатог, који би угађао неколико мојим потребама.

Мерић. Откуда у вас таких назора, така практична правила?

Марија Андријевна. Нужда закон мења, Владимире Васиљићу!

Мерић. Ако сте се тако решили, није ми намера поколебати вашу одлуку; она вам доноси част. Но шта би ви, ако би ви заволели кога, ако би се десило, да наиђете на човека, који вас љуби ватрено, страстно, свим жаром младићске љубави?

Марија Андријевна. Не знам, Владимире Васиљићу, но тешко, да ће се то икад десити.

Мерић (*меланхоличним гласом*). Сад, кад је све свршено, када ви пристајете жртвовати се мамици, што је, разуме се, вредно хвале, могу вам рећи, да вас љубим страстно; љубим вас, како вас нико неће љубити.

Марија Андријевна. Варате ли ме, Владимире Васиљићу?

Мерић. О не, не . . . .

Марија Андр. Да ви мене не варате?

Мерић. Кунем вам се свим на свету.

Марија Аднријевна. Није нужно, није нужно . . . Ах, Владимире Васиљићу! Не варајте ме, тако вам бога! Вами је тако лако мене обманути, — и ја вас љубим . . . .

Мерић. Анђеле мој! Ја не верујем својој срећи . . . Нашто те сузе! Маријо Андријевна! Машенка! Мера! (*Љуби јој руку*). Но, погледај ме. Ти си лепа! Ах, како си ти дивна у овом тренуту! Желео бих, да те сав свет види са тим сузама у очима.

Марија Андријевна. Ја као да сам хрђаво учинила, што сам вам признала.

Мерић. Зашто хрђаво? Теби је криво, што имаш срце, што си узвишена над свима мртвим луткама без осећаја, које се размећу, како нису никада волеле! Ја умем да оценим твоју љубав.

Марија Андријевна. Ја се надам (*баци му се*). Ах, не гледај на ме, ја сам тако глупа; ја мишљах, да ћу имати снаге, да сакријем своју љубав.

Мерић. Нашто је крити?

Марија Андријевна. Да, сад већ нема смисла. Напротив, сад бих ја хтела да ти откријем сву своју душу, да би видео, како те ја силно волим.

Мерић. Нашто? Ти си и тако мени дража од свега на свету.

Марија Андријевна. Не, Владимире, не, ти мене тако не волиш, као што ја тебе. Ти си мени сад све, све! Верујеш ли мојим речима?

Мерић. А верујеш ли ти мојима?

Марија Андријевна. Не знам: хтела бих веровати, а бојим се . . . . Теби је лако преварити ме.

Мерић. Нашто те црне мисли? Погледај, сва се природа на нас осмејкује (*седи неко време ћутећи*).

Марија Андријевна. Ах, боже мој, ја сам и заборавила: данас ће доћи к нама неки чиновник. Мамица тамо спрема, мени је казала, да се лепо обучем.

Мерић. Да није какав младожења?

Марија Андријевна. Не знам. Ти се у осталом не брини. Ја ћу рећи мамици, да ми се не допада... Ма како, удесићу већ.

Мерић. Хоће ли скоро доћи?

Марија Андријевна. Мислим, скоро.

Мерић. Онда ја идем, збогом! (*устаје с клупа*).

Марија Андријевна. Збогом, кад ћеш доћи? Дођи сутра у јутру, — мамица неће бити код куће.

Мерић (*љуби је*). Доћи ћу, доћи. Збогом! (*одлази*).

Појава осма.

Марија Андријевна (*сама, прислонивши се уз дрво*). Он оде! Јесам ли ја добро учинила? Мени је и срамота, и опет ми је мило. Ал' ако је то само шала његова? Боже мој, ала се стидим сама себе! (*Ћутање*). А ако ме он воли одиста? . . . Он је увек тако сетан, невесео. Он вели, да се до сада увек варао у женскињама. Ах, како бих волила знати, воли ли он мене . . . а ја њега здраво волим. Шта ја не бих, боже мој! за њ' учинила! . . . Све, све, све! . . . (*Стоји покривши лице марамом; долази Дара*).

Појава девета.

Марија Андријевна и Дара.

Дара. О цаба вас! Спадох већ с ногу данас цео целцати дан . . . госпођице ,госпођице! Где сте?

Марија Андријев. Ево ме! Па шта је?

Дара. Мамица вас тражи, сва се занела, нестрпељива је ко мачка. Неко је дошао, мамица вас зове.

Марија Андријевна. Дошао! Ах, боже мој!

Дара. Хајдемо-те, ја ћу вас очешљати, да, и другу хаљину обуците.

Марија Андријевна. Хајд'мо, хајд'мо. (*Одлазе*).

Промена друга.

Соба као у првој радњи.

Појава десета.

Добротворски и Беневоленски (долазе).

Добротворски. Изволите, Максиме Дорофеићу, изво'те. Мора се признати,— вас нису очекивали тако рано. Изволели су рано вас позвати. Но, извесно женски какав посао. Очекајте малчице.

Беневоленски. Велиш, да овде има лепа госпођица. — Пази, — јер ја здраво критикујем.

Добротворски. Не, како би то било могуће, молим вас, Максиме Дорофеићу! Она је госпођица, с којом се ни сам генерал не би постидео. Ја сам још са њеним оцем био познат . . .

Беневоленски. А је-ли она добро образована?

Добротворски. Одлично образована.

Беневоленски. То, то и хоћу. Ти знаш већ мене, Платоне Маркићу, ја имам имања, имам места, па и познанике. Мени треба невеста, с којом се не бих стидео у друштво изаћи: но опет да је добра домаћица, знаш, у онакој капи по садашњем, да би могла и примати кога . . . И да има тон онако светски. Јеси-л' ме разумео?

Добротворски. Како вас не бих разумео! Та да богме, каква вам је нужда, да рђаву узимате, — сами-его какав сте младић! Ах, баћушка, голубе! (*Тапка га по леђи и затим му се клања*).

Беневоленски. Да, да, то и треба. А да није на мени заостала остраг каква мана?

Добротворски. Не, нема ништа, — све је као што ваља. Је-ли по вољи, да се очешљате — ево чешаљ.

Беневоленски (*узме и чешља се пред огледалом*). Па како ти велиш, брате, — велиш, лепа је госпођица?

Добротворски. Е лакше, лакше, видићете, Максиме Дорофеићу. Нашто унапред говорити? — Сами гледајте.

Беневоленски. Гледаћемо, брате, гледаћемо. А даће је за ме, ако ми се допадне?

Добротворски. Како да не?! Па шта је то: девојачка су врата отворена; покуцати не кошта ништа, а упитати није несрећа.

Беневоленски. Добро, брате, добро (*седне*). Платоне Маркићу, ти ниси видео моја кола.

Добротворски. Нисам.

Беневоленски. А вранца, што по авлији иде, ниси ни њега видео? Ево погледај! (*показује кроз прозор*) Шта велиш?

Добротворски. Ах, мајсторе ви, мајсторе Максиме Дорофеићу. Сигурно није купљен?

Беневоленски. Разуме се,

Добротворски. Е па поклону се у зубе не гледи (*ћутање*).

Беневоленски. Чуј, Платоне Маркићу, нађи ми где оргуљицу малу.

Добротворски. Драге воље, баћушко! А на што?

Беневоленски. Да учи канарице.

Добротворски. Добро, тражићу.

Беневоленски. Потражи (*вади тубакеру, мирише*). Хоћеш?

Добротворски (*мирише, затим узме тубакеру и премеће је стане из једне руке у другу*). Баш лепа ствар! Где је добисте?

Беневоленски. Тако, изненада добар човек натрчао. Зар се не сећаш ти, да је код нас расправљана парница трговца Пересемкина с малолетним насљедницима трговчеве рођакиње Акулине Незамајкине, ствар је та ишла и на државни сенат, и повраћена ради извиђаја (*Ана Петровна долази*).

Појава једанаеста.

Исти и Ана Петровна.

Беневоленски. Имам част приказати вам се. Колешски секретар Беневоленски.

Ана Петровна. Врло ми је драго, што сам се упознала. Молим вас седите. Колико има, како сте у служби?

Беневоленски. Како, служим већ од 838. године. Могу вам рећи, — да сам врло задовољан својим местом и својим начелством. У служби сам ја човек акуратан, с млађима строг. —

Ана Петровна. А имате ли рода какевог овде у Москви?

Беневоленски. Немам баш никог.

Ана Петровна. Мислим да вам је. . . (*к Добротворскому*). . . Како беше оно, Платоне Маркићу, све заборавим?

Добротворски. Максим Дорофеић.

Ана Петровна. Памтење сам сасма изгубила, Максиме Дорофеићу! А и шта ћеш да радиш, молим вас. Све мислим, да је вами, Максиме Дорофеићу, досадно. Ја по себи судим, женски посао, сами знате. . . . Још док је покојник био жив, било је на све стране посла: ал' ипак је он све посклањао, при том било је познанства, а сад просто не знам, шта да се ради.

Беневоленски. Тако и ја велим, госпођо.

Ана Петровна. Ето, сад парница. Како је то без човека. Зацело ћу је изгубити.

Беневоленски. Па молим вас, објасните ми, у чему је та ваша ствар?

Ана Петровна. Ја сам већ и заборавила, могла би вас рђаво известити, нека вам приповеди Платон Маркић.

Добротворски. Извидите, баћушка, Максиме Дорофеићу, извидите!

Беневоленски. Да, ја ћу промотрити. Ако буде могуће што, госпођо, да се учини, учинићу, а ако се не може не тражите, — код нас је тако. Заиста ко пред Богом није грешан, цару није крив; но ваља да знате, да је данас, што се тога тиче, врло строго.

Добротворски. Тако је, госпођо, строго, они то истину веле. Сад се строго почело. А тако и треба.

Ана Петровна. Та идите, молим вас.

Беневоленски. Сад мора човек добро пазити. Кажем вам: човек једнако мора страховати. Није могуће, да грешника нема; прихвати се овог, под суд те ставе, истерају из службе, куд да се денеш? Још ја сам момак, па како му драго, — ал' који је ожењен, за тог је рђаво.

Ана Петровна. А ви нисте намерни узети на се породичне дужности.

Беневоленски. То је питање, госпођо, врло важно у животу, особито у мом. Ја сам богат, свега имам доста, држим и свој подвоз. Кад би ви видели, ја какав квартир имам; ево Платон Маркић је видео. Ти си видео, Платоне Маркићу, мој квартир?

Добротворски. Дакако, видео сам: диван квартир.

Беневоленски. Дакле, шта треба ја да тражим, питам вас?

Ана Петровна. Другарицу у животу, Максиме Дорофеићу, ја тако мислим.

Беневоленски. Тако и ја, госпођо. Но, колико је мени познато, свака је жена друга у животу. Ја морам нарочито тражити домаћицу. Моја је дужност, да зарађујем што више могу, а жена је, да газдује. У мене нема реда у кући. К'о и код сваког неожењеног човека, и код мене је неред. Дешава се свашта.

Ана Петровна. Незгодно, Максиме Дорофеићу.

Добротворски. Дакако, да је незгодно. Сасвим је тако.

Беневоленски. Желео бих, да није рђава по себи, да је образована, да ми не би било срамота, изићи с њом у свет. Познанства ми нису бог зна каква, — све обични чиновници; ал' је свакако, знате, отворено да вам кажем, мило човеку, кад има лепу и образовану жену. А што је главно — мени треба кућаница.

Ана Петровна. Ви расуђујете, као што ваља, Максиме Дорофеићу; но може бити, ви такођер тражите повеликог мираза?

Беневоленски. Ја? Боже сачувај, не тражим ја то. Девојку с миразом за ме не би дали, за ото, што сам незнатна порекла, па ни положај ми у свету није Бог

зна какав. Али има девојака благородних и образованих, но сиротих, — кажем вам без и најмање гордости, за њих је младожења, као ја, — велика срећа.

Ана Петровна. Тако и ја велим, Максиме Дорофеићу.

Беневоленски. Истина, ја се лепотом не могу похвалити; а и на образовање нисам имао, да трошим велико злато; ал' сам видео света, не стидим се у друштву, и могу рећи, да сам врло слободан и са самим дамама. Сад вас ја питам, шта је лепота у мушких? последња ствар.

Ана Петровна. То је једна глупост, Максиме Дорофеићу. . . фантазија.

Беневоленски. Наметна девојка неће гледати на лепоту; за њу је доста, да је човек паметан, и још . . . уљудно одевен. . . .

Ана Петровна. Да не није . . .

Беневоленски. Да богме . . . А знате ли ви, госпоћо, усуђујем се рећи, да и то није ништа код мушких. Како ти мислиш, Платоне Маркићу, о том?

Добротворски. Ништа, госпоћо Ано Петровна; мушком то не смета. Ако је добар човек.

Ана Петровна. Али како„ Платоне Маркићу? Ако то почешће бива, како онда?

Беневоленски. Код женских је то срамота, и ја велим; а код мушких више пута се то сматра за нужну потребу. Особито ако је човек радник: он мора имати ма какво увеселење. Разуме се, ја сам први од оних, који осуђују страсне људе у томе (*ћутање*). Ево, госпоћо, како ја имам мнење о женидби. У осталом, немам се за шта журити, ја могу бирати жену сасма по мојој жељи.

Добротворски. Што да се журите, која вам је нужда (*долази Марија Андр.*).

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.*)

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

Јазон и Пелија.

Јазон је био син Езонов а унук Кретејев. Деда његов сазидао је био у малом једном заливу земље Тесалије град и краљевину Јолкос, те своме сину Езону оставио. Али се млађи син Пелија докопао престола; Езон умре а син његов Јазон побегне до кентавра Кирона. Кирон је тај већ многе честите јунаке био одранио; код њега је и Јазон одрастао те постао јунаком. Кад је Пелија већ одрастао, опомене га пророштво сасвим нејасно, да се чува човека са једним опанком. Пелија се сав задао, да погоди смисао том пророштву, у то се Јазон тајом крене, те пође у завичај свој Јолкос, да запита Пелију, на коме је царство. Пуних двадесет година провео је био Јазон код Кирона учећи се. Кад је пошао у завичај свој, узме по обичају старих јунака два копља, један за бацање, а други за ударање; било је на њему руво путничко а преко тога кожа пантера једног, што га је задавио био; преко плећа му је падала густа велика коса. Успут дође до широке реке једне, па затекне ту стару једну бабу. Та га баба стане молити и преклињати, да ју пренесе преко реке. Била је то Јунона, непријатељица краљу Пелији. Јазон ју није познао тако прерушену, но је узме на руке, па прегази с њоме реку. У реци му западне један опанак у блато. При свем том похити Јазон даље, те дође у Јолкос, баш кад му је стриц Пелија усред народа свога на пијаци принашао свечану жртву богу Нептуну. Сав му се народ зачудио лепоти и дивноме узрасту. Мислили су, е је наједаред Аполон или Март посред њих искрснуо. Најпосле и краљ погледа на странца, па се згрози, кад примети да је у странца само један опанак. Кад се свршило жртвовање, дође краљ до странца, па га бајаги сасвим равнодушно запита, како му је име, одакле је. Јазон смело, али и мирно одврати да је син Езонов, да је одрастао у пећини Кироновој, те да је сад дошао, да види дом оца свога. Лукави Пелија, кад то чује, прими га сасвим пријатељски, а страх свој затаји. Нареди, да га свуд по двору проведу а Јазон није могао да се нагледа одаја, у којима је детињство своје провео. Пет дана је затим славио са својом браћом

*) Види 15. број „Јавора."

од стрица и другим сродницима Шести дан оду испод шатора, што су их за госте разапели били, па сви заједно дођу пред краља Пелију. Уљудно и скромно рећи ће Јазон стрицу своме: „Ти знаш, краљу, да сам ја син законитога краља, и да је све ово, што је сад у твојим рукама, моја својина. Па ипак не марим, нека ти остану крда и стада и сва земља, што си ју од мојих родитеља отео; не тражим ништа друго од тебе, доли краљевски скиптар и престо, на коме је негда седио бабо мој.“ Пелија се брзо довио. Пријатељски одврати: „Здраге ћу ти воље испунити жељу, али зато треба и ти мени молбу једну да услишаш, те да за мене урадиш нешто, што доликује младости твојој а за старост моју више није. Мени се већ одавна у сну привиђа сен Фригова, па иште од мене, да одем у Колхиду ка краљу Ету, те да оданде донесем мошти његове и руно златног овна; пре му, вели, неће душа наћи у рају насеља. Теби сам наменуо, да тим делом славе стечеш; кад се вратиш са честитим пљеном, на част ти краљевина и скиптар!“

Повод и почетак походу Аргонаута.

Фриг, син краља у Вијотији Атаманта, и сестра његова Хела, патили су много од маћехе своје Ине. Рођена мајка њихова Нефела, укаже им се једаред у сну, па их наговори, да побегну од куће. Даде им крилатог једног овна са руном од сувога злата — њој је тог овна поклонио био бог Меркурије. Брат и сеја уседну на златоруног овна, па појезде зраком преко мора. Успут се Хели занесе глава. Падне ти она у море, па се удави, а море се по њој назове Хелино море или Хелеспонт. Фриг дође срећно у земљу Колхиду, што је на обали црног мора. Ту га краљ Ет лепо дочека и даде му ћерцу за љубовцу. Овна принесе Фриг, Јупитру на жртву, јер га је Јупитар у бегству штитио; а руно овнујско даде на дар краљу Ету. Краљ посвети руно богу Марту, па га прикује клиновима у гају једном, који је богу томе био посвећен. Пророштво прорекне Ету, да му живот зависи од тога, да ли је златно руно у њега или не, зато ти Ет метне страшног неког змаја, да чува руно. Сав је свет сматрао руно то за велико благо, па дуго се и у Грчкој свуда о њему говорило. Многи су јунаци и краљеви пожелили, да до руна златног дођу; те тако Пелија није хрђаво рачунао, кад се надао, да ће синовца свога Јазона подстаћи, да пође по златно руно. Јазон се богме није дуго ни премишљао; није приметио, на што стриц смера — а Ет је хтео, да Јазон главу изгуби на походу томе — него се свечано обвеже, да ће донети златно руно. Стадоше се са свију страна скупљати јунаци, и то све бољи од бољега; да с Јазоном пођу по руно. На подножју брега Пелијона сагради највештији тада дунђерин у свој Грчкој, Аргос, син Аресторов, дивну лађу са педесет весала, од дрвета, што у води не труне. Лађи тој дадошо име Арго, по Аргосу, који ју је саградио по упутству Минервином. То је била прва велика лађа, на којој се Грци навезли на сиње море. С поља је била лађа та врло лепо изрезана, а тако лака, да се на њој јунаци двадесет дана могли без бриге возити. Кад је била лађа готова, па се јунаци покупили, стану се коцком одређивати места Аргонаутама. Јазон је био врховни вођа; Тифис је био крмар; Линцеј, ока соколовог, пазио је на лађу. С преда у лађи седио је велики јунак Ираклије, а остраг Пелеј, отац Ахилев и Теламон отац Ајантов. Унутри су међу осталима били Кастор и Полукс, синови Јупитрови, Нелеј, отац Несторов, Адмет, муж честите Алцесте, Мелеагар, што је надвладао вепра калидонског, Орфеј, певач над певачма, Менетије, отац Патроклов, Тезеј, потоњи краљ у Атини, и пријашин његов Пиритој, Хилас, млађани друг Ираклијев, Нептунов син Еуфем, и још Ојлеј, отац другоме Ајанту. Јазон је посветио био штит свој Нептуну, а на поласку принели су богу томе а и свима боговима у мору свечану жртву и држали су молитве.

Кад се сви у лађи понамештали, дигну се котве, педесет њих весала стану у реду веслати, поспешан ветар дувао је у наперена једра, па за час лађа излети из пристаништа у Јолкосу. Орфеј је умилним гласима арфе и песмом одушевљеном храбрио Аргонауте; весело су прешли силна предгорја и острва; тек други дан се диже бура, па их баци на острво Лемнос.

ОТРОВНЕ РИБЕ.

ЈЕДНА ГЛАВА ИЗ ПРИРОДОПИСА.

ОД Х. Х. ДИСКУСА.

(Свршетак.)

Да су неке врсте риба у извесно доба године шкодљиве, кад се једу, по човечије здравље, то смо већ рекли, но ми смо ту имали на уму само храну, што ју те рибе у то доба године једу. Но има и других узрока, са којих су неке рибе по здравље кадикад шкодљиве. Лако је појмити, да су многе рибе и за време свога икрења убитачне по здравље. Кад се једе морска јегуља, што је има крај обала севернога мора за време икрења, добије се лако срдобоља; мрен, а нешто и штука и риба балавац изазивају у то доба у човеку, који их је јео, узбуђеност и вреву у свима живцима.

У пределима, у којима има много тако-званих отровних риба, од вајкада се држе неке пробе, да се види, да ли се риба у оно доба сме јести или не. Тако ако корен од зуба у омиљене, на острву Куби, врсте риба макреле, о којој је било већ говора, није црн, онда се риба може јести; чим се пак на зубњем корену покажу неке црне белеге, онда се риба не једе, но баца. Тако кад се у суд, у којем се кува риба, метне сребрна кашика, па ако ова не поцрни, онда риба није отровна. Налик на ове пробе чине се и са неким врстама велике штуке (Esox barracuda), којима је месо врло меко и укусно, а у неко доба одвећ отровно. И начин остављања рибе на дуже време, сушење и саламурење, може да учини, да риба буде отровна; тако је доста пута шкодљиво покривање такве рибе лишћем од неких биљака.

Отровне рибе има много, а већином их има у јужним морима и водама; тако у самоме карајбијскоме мору, што је око острва антилских, има тринаест познатих фела такве рибе, од којих Meletta thrissa наноси човеку, који ју је у непажњи својој јео, сигурну смрт за по сахата и то са најстрашнијим грчевима. Скоро тако исто је отровна друга нека риба из ове фамилије, која се хвата у Новој Каледонији и иначе по острвима аустралијанским, и тамо се човек превари, мислећи од ње, да је сардела Близу предбрежја добре наде има једна врста гушасте рибе, шарени *тетродон* (четворозуб), од које је месо за човека тако отровно, да местне власти опомињу путнике, кад на лађама онамо стигну, да не би јели те рибе. Тако има једна врста тетродона и у Нилу реци (Tetrodon lineatus), којега Арапи и Мисирци за одвећ отровне држе, а нека сродна врста има и у јапанским водама, која је тако отровна, да за два сахата човека умори, али је тако слатка, да многи јапански гурмани, у нади, да ће их опасност мимоићи, не могу да се уздрже, а да је не једу. Строга забрана микадова не допушта јапанским војницима, да једу ове рибе, и ни један син не може напредовати и добити место, које је имао у војсци отац му, ако се докаже, да је отац умрьо од рибијег отрова, па при свој тој забрани цени се ова риба врло јако и скупље се плаћа, него ма која друга риба. Један енглески путник приповеда, да Јапанези употребљују ову рибу и за самоубијство, кад хоће да се без хуке буке уклоне са света.

Имаде још и таквих врста од великих морских риба, које човека могу да отрују скривеним прибором отровним, који је налик на отровски прибор у отровних змија. Такву је једну рибу нашао немачки научењак др. Гинтер г. 1866 у заливу панамскоме и испитао је строго анатомски. Риба је једну стопу дугачка, а справа за тровање састоји се из два дела: прво, има једно пераје на горњем шкргином покривачу, а друго две бодље на кичми. Горњи јој је шкргин покривач врло узан и окретан, а наставља се и завршује у једно бодљиво пераје, три четврти палца дугачко. На врху тога пераја има дугуљаст мали отвор, који води у неку цевчицу, коју завршује и затвара кесица од величине два јечмена зрна. Кад ко рибу најмање што дирне, а кроз онај отвор процури густа беличаста течност, која је без сумње отровна, па и кад је риба стојала девет месеца у спириту, и онда је још та течност јако цурила. И она справа на кичми налик је на ову над шкр-

гама и онде су бодље шупље, а кроз њих цури отровна она течност из кесица. Тако има риба ова три прибора за тровање и справе се тѐ по потреби могу да мичу и искрећу.

И ако риба ова свој отров не сипа на човека, него се њим брани од других животиња, то су гинтерови опити ипак показали, како су опасне оне ране, које човек добије, кад се убоде о бодљикаво пераје морске видре, јер усљед ране добију се смртоносни грчеви и шклопци, те с тога стари један француски закон наређује, да се такве рибе само онда могу износити на пијацу, кад им се пре тога бодље одсеку.

Од свију риба што имају отровне приборе, најужаснија је *риба шкорпија* (Saccho-branchus singio), која се налази у неким рекама у источној Индији и Китају, и која је дугачка стопу и по. Отровне бодље, што их има на грудима, тако су опасне, да рибари волију и не извући мреже из воде, и пустити их, да пропадну пре, него да извуку рибу шкорпију на суво, ако им нису у стању, да одбију, док су још рибе у мрежи оне опасне бодље. Зато је тешко видети гдегод читаве рибе шкорпије, него са одбијеним перајима. И такозвана *крокодилска риба* (Platycephalus insidiator) има на леђима тако опасне бодље, да му морају најпре главу да одбију, дакле да га убију пре, него што га на суво изваде. На ушћу, где утиче Пара у реку Амазонку има — као што причају славни путници по Бразилији: Спикс и Марције — у води сијасет бодљивих ситних рибица, које су тако опасне, да се онде урођени Индијанци само са оклопом купају у води, јер иначе се оне ситне рибице, што су као прст дугачке, упију као пијавице у месо човечије и врло их је мучно одатле откинути.

ЛИСТАК.

ВАМПИР.

АРАБЕСКА ЈОВАНА НЕРУДЕ.

Из Цариграда нас је довезла забавна лађа к обали острова Принкипо и искрцасмо се из ње. Друштво не беше велико. Једна пољска породица, отац, мајка, ћерка и њен заручник, и нас двоје. Да, да не бих заборавио, такођер нам се беше придружио, кад смо прелазили преко оног дрвеног моста на златном рогу, неки Грк, још млад човек; сигурно сликар, судећи по карти, коју под пазухом имаћаше. Дуга црна коса падаше му на рамена, образи беху бледи, црно око дубоко упало. У први мах ме је занимао, нарочито због своје услужности и познавања местних одношаја. Но говорио је одвише, те се с тога окретох од њега.

Тим је пријатнија била пољска породица. Отац и мајка снажни, добри људи, заручник млад, елегантан човек, понашања отвореног и углађеног. Ишли су на Принкипо, да ту проведу летње месеце због мало болешљиве ћерке. Та красна, бледа девојка или је тешку болест скоро прешла, или се ова тек почела у њој ширити. Подупирала се о свог заручника, радо седала, а чести, суви кашаљ рушио јој је шапутање. Кадгод се закашљала, уставио је њен пратилац пажљиво корак. Погледао је на њу увек са саучешћем, а она опет на њега, као да би хтела рећи: „Та то није ништа — ја сам сретна!“ Вероваху у здравље и срећу.

По грковој препоруци, који се још код мола од нас одвојио, најмила је породица стан на висини у гостионици. Гостионичар је био Француз, а цела кућа уређена згодно и красно на начин француски.

Доручковали смо у друштву, а када је мало прешла жега, одосмо сви на вис у пинијски гај, да се опоравимо изгледом. Тек што смо нашли згодног место и поседали, појави се ту опет грк. Поздрави нас лако, разгледа и посади се само неколико корака од нас. Отворио карту и почео цртати.

„Мислим, да је нарочито сео тако близу стене, да му не би могли цртеж гледати,“ рекох.

„Не морамо ни гледати,“ рече млади Пољак, „видимо тога пред собом доста.“ А г[illegible]

сле кратког времена додаде: „Чини ми се, да нас црта као стафаже — но нека!“

Одиста имали смо шта и посматрати. Нема краснијег ни сретнијег кута у свету од тог Принкипо! Политична мученица Ирена, савременица Карла великог, живила је овде месец дана „у изгнанству.“ — Кад бих овде могао да проживим један месец, био би за цео остали живот успоменом сретан! Само на тај једини овде проведени дан нећу заборавити нигда.

Ваздух беше јасан као дијаманат, тако мекан, тако пријатан, да се цела душа по њему нихала у даљину. Десно за морем дизаху се стрмено загасити врхунци азијски, лево у даљини плавила се стрма обала Европе. Недалеки Халки, један од девет острва „архипелага принцова,“ дизаху се са киприсовим својим шумама као тужан сан у тиху висину, крунисани великим здањем — склоништем за сиромашне духом.

Вода белог мора беше само лако размућена и преливаше се у све боје, као сјајни опал. У даљини било је море бело као млеко, пак ружичасто, а између оба острва наранџасто-црвено, а под нама красно зеленомодро као провидни сафир. Беше осамљено у својој красоти, нигде већих лађа, само две мале лађице с енглеским заставама пловише крај обале; једна је била парна, велика као стражара, друга је имала око дванаест веслара, а када се њихова весла у исто време дизаху, капуло је с њих као ужежено сребро. Верни делфини журно пливаху између њих и летаху у дугим полукруговима над воденом површином. Под модрим небом кружаху мирни орлови, мерећи границу између два дела света.

Цела страна пред нама беше покривена цветајућим ружама, чији мирис испуњаваше ваздух. Од каване крај мора разлегаше се чистим ваздухом свирка, због удаљености нејасна.

Утисак је био такови, да човека занесе. Заћутали смо сви и удубили се свом душом у рајску слику. Млада Пољкиња лежала је на трави главом наслоњена на прса љубазникова. Бледи овал њеног нежног лица добијао је лаке боје, а из модрог ока кануше јој нагло две сузе. Заручник је разумео, саже се и изљуби сузу за сузом. Мајка јој се такођер беше расузила — а мени — мени беше некако чудновато.

„Овде мора и мисао и тело оздравити,“ шапутало је девојче. „Како је сретан тај крај!“

„Бога ми; — немам непријатеља, али кад би их имао, овде бих им опростио!“ рече отац дрхћућим гласом.

А опет сви ућутасмо. Свима беше тако красно, тако неисказано слатко! Сваки је осећао за себе цео свет, и сваки би с целим светом ту своју срећу поделио. Осећај беше у свију једнак, с тога један другог неузнемираваше. Нисмо ни приметили, да се Грк после неког часа дигао, затворио карту и поздравив нас лако отишао. Ми смо остали. Најзад после неколико часова, кад се даљина поче покривати тамнијом љубичастом бојом, на југу тако прекрасном, спомену мајка на повратак. Дигосмо се и корачасмо доле ка гостионици, кораком слободним, еластичним, какав имају безбрижна деца.

Заседели смо у гостионици под лепом верандом. Тек што смо поседали, чусмо под верандом свађу и псовке. Наш Грк се тамо свађа с гостионичаром, а ми рад забаве слушамо.

Забава није дуго трајала. „Кад не бих ту имао других гостију, — гунђаше гостионичар ступајући по степеницама к нама.

„Молим вас, господине,“ питаше млади Пољак ступајућег гостионичара, „ко је тај господин, како се зове?“

„Е — а ко то зна, како се тај враг зове,“ прогунђа гостионичар, и погледаше љутито доле, „ми га зовемо *Вампир-сликар.*“

„Красан занат! Црта само мртваце. Како неко у Цариграду или околини умре, већ има исти образ мртваца готов. Тај хуља већ црта напред — а нигде се не вара као јастреб!“

Стара Пољкиња дрекну уплашена — у њеним рукама лежала је ћерка бледа као креда, онесвеснута.

А већ је био заручник скочио са степеница доле, ухватио једном руком Грка за прса, а другом шчепа карту.

Потрчасмо брзо за њим. Оба мужа ваљаху се већ у песку.

Карта је била растурена, а на једном листу — писаљком нацртана глава младе Пољкине — очи затворене, око чела мирта.

Ср. А. П.

ЈЕДНА ПОСЛАНИЦА*)

ВРШАЧКОГ ВЛАДИКЕ ЈОСИФА РАЈАЧИЋА

(ПОТОЊЕГ ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ)

СРПСКОЈ ПАРВОСЛАВ. ОПШТИНИ НОВОСАДСКОЈ

дне 25. јулија 1842. године.

Благочестиво Общество!

Мени высокопочитаемо!

Дана 9. (21.) Іуліа т. л. ужасна несрећа постигла є варошъ Лугошъ мое богоспасаеме Епархіе. Седамъ стотина домова кромѣ други стреха, ране, покућства, и терговачкогъ Еспапа за мало Часова страшный огань є сажегао: выше отъ 6000 душа, скоро све нашегъ православногъ исповѣданія остало є на голу полю, безъ залогая хлѣба, безъ одѣла и покривача, нити имаю гдѣ бы главу подклонили. Но найвећа несрећа Лугошке Общине у томъ се састой, што су обадве православне Церкве наше у страшномъ пожару томъ изгорѣле. Храмъ великій успения пресвяте Богородице био є найвећій, и найлѣпшій у цѣломъ Банату, украшенъ са два велелѣпна бакаромъ покривена и позлаћена Звоника, покривенъ скоро савъ бакаромъ. Све є то неумитный огнѣный Елементъ до самы зидина разоріо, полизао, и сва благогласна звона истопіо. Одъ онога страшнога дана не чуесе выше у Лугошу умилный гласъ звона, кои би Христіане на молитву сазивао, замукло є свако славословіе, и окаменише се сва сердца, видећи ту страшну казнь Божію.

По разоренію овы храмова Божій прете намъ іошъ гора и страшнія слѣдства, — ако поне великій Храмъ изъ свога пепела и разорения скоро не устане и у первобытной красоти неявисе. Іа се слѣдства оны весма страшимъ, и Богъ бы дао, да страхъ мой буде неоснованъ. — Єдина скора и крѣпка помоћ добротворны Христіана може сва неповольна слѣдства предупредити! —

У моіой горкой жалости и великой скорби, у кою ме є велика ова Лугошки жителя несрећа погрузила, тражимъ помоћи, гди ю добыти надамъ се, и прибѣгавамъ къ човеколюбивомъ и любови къ благочестію испуњеномъ сердцу вашему молећи васъ Бога ради за великодушну помоћъ онымъ у пепелу своимъ лежећимъ Храмовомъ Божіимъ, молећи велим, колико за богату, толико и за скору помоћъ. Двапутъ дае, тко скоро дае.

Не сумњајући, да ће ваше Благочести неволю нашу къ сердцу пріимити, а сва возможна средства на то употребити, да милостиня ваша што већа испадне, судіо бы цѣли сходно быти, кадъ бы сте еданъ или выше Одбора по величини Общества изъ отмѣнны лица отредили, коя бы лица отъ дома до дома ишла и милостыню на изгореле Храмове Божіе записивала, сабирала, и по совершенію богоугодного тога дѣла собране натурале іавномъ лиціатаціомъ у новацъ обратила, и овай съ орігіналнымъ протоколломъ принешены дарова, или овамо мени, или управъ у Лугошъ централной на то найменованой Депутаціи послала.

Имена свію благодушны Дародателя са нњовіимъ принесцыма быти ће у еднымъ и другимъ народнымъ Новинама обявлена, а у церковной Лугошкой Читулы вѣчномъ воспоминанію предана, на кое є 9. Іуліа Мѣсеца сваке године консісторијално отреждень.

Осланяюћій се на ваше човеколюбіе, и горећу к Православію ревность силно ме надежда обузима, да ће ваше Благочестіе особиту щедроту прама сие храмова Лугошкіе показати, и да ће оны вашомъ богатомъ помоћи красній и велелѣпній изъ пепела свога устати.

Моя и цѣлога онога Народа свята ће быти дужность, за ваше здравлѣ, дугоденствіе, времено благополучіе, и вѣчно спасеніе неусипне молитве къ престолу свевишнѣга пошилятн, и на свагда пунъ благодарности, и отмѣнного почитанія пребывати.

У Вершцу 25. Іуліа 1842.

Вашег Благочестия

нижайшій Слуга

Іωс. Раячичь с. р.

Еп.

Благочестивомъ г. н. у. Церковному Обществу Новосадскомъ.

*) Из збирке рукописне проф. А. Сандића.

ДРУШТВА.

(Српско учено друштво.) „Одбор за науке друштвене и историјске“ српског ученог друштва у Београду имао је састанак у четвртак 30. пр. мес. Овај састанак био је заступљен јаче него обично. Том приликом одбор је био почаствован присуством господина В. Макушева, познатог професора на варшавском университету и дописног члана српског ученог друштва. Од редовних чланова осим председника Ст. Бошковића била су г. г. Јован Ристић, Владимир Јовановић, Др. Никола Крстић, Панта Срећковић, Милан Ђ. Милићевић, Глиша Гершић, Милош С. Милојевић, Милош Зечевић, Настас Петровић, Љубомир Ковачевић, Богољуб Јовановић и секретар друштва Милан Кујунџић.

Председник Бошковић, дао је од стране присутних чланова израза радости и задовољству, што одбор види у својој средини једног а од најзнатнијих и најзаслужнијих својих дописних чланова, веома поштованог господина Макушева, који је својим многобројним списима и дубоким проучавањем по историји, филологији и литератури словенских народа, а особито јужних Словена стекао јевропско име.

Затим је саопштена понуда г. Макушева, да српско учено друштво изда један део историјских докумената, које је он по талијанским архивима и библиотекама прикупио, преписао и уредио, а тичу се велико-важног времена у средњевековној историји Срба и јужних Словена, па и њихових сусе-

да, а наиме времена, када су Турци у другој половини XIV. и у току XV. века раширили се и утврдили на Балканском полуострву. Ови до сада неиздани и већином непознати документи нарочито су важни за историју Србије, Босне, Зете и Албаније, а писани су на латинском, талијанском, француском, а неки и на шпањском језику.

Одбор је примио понуду господина Макушева с великом хвалом и одлучио, да се означени документи штампају у другом оделењу „Гласника“ као грађа за историју; то ће уједно бити књига II. дела, које је г. Макушев под насловом „Историческіе памятники южныхъ Славянъ и сосѣдныхъ имъ народовъ“ и т. д. издао у Варшави 1874. године. Књига ће до краја месеца Јуна ове године бити готова.

Осим тога, г. Макушев саопштио је један занимљив натпис на једној црквеној књизи на славено-српском језику из времена господара Зете Ивана Црнојевића, коју је књигу нашао у Туринској библиотеци и за коју су тамошњи библиотекари држали, да је на сирском језику. Тај натпис штампаће се у „Гласнику.“

Члан Панта Срећковић дао је усмено извештај о преписима неких докумената из парижке библиотеке, које је послао државни питомац Иван Павловић, а тичу се једни догађаја из времена, кад су Турци Мађарску освојили, а други из наше новије историје (два Карађорђева писма цару Наполеону I. од 1810. г.) Одлучено је, да се штампају у „Гласнику.“

Члан Владимир Јовановић, читао је своју расправу о статистичном проучавању привредног и друштвеног стања Србије, упоредно с другим јевропским земљама. Писац је обратио особиту пажњу на метод, којим се данас истражују узроци и појаве друштвеног и државног развијања и опадања, као и на улогу и значај, који врши статистика — у реду осталих друштвених наука. — Одлучено је, да се ова расправа прими и штампа у „Гласнику.“

Члан Глиша Гершић износи своју расправу „О повратној сили закона.“ Остављено, да се чита на другом састанку, пошто је већ било доцкан.

Члановима Милићевићу, Крстићу и Витковићу беше упућени на оцену и извештај чланци и рукописи, који су послали г. г. Иван Павловић, државни питомац у Паризу и мајор Мушицки.

„Нови Век“

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 7.

Де си душо, де си рано,
Де си данче мио,
Де си сунце огрејано,
Де си до сад био?
Та синоћ се теби млада
Баш за цело нада;
Сунце зађе, паде тама,
А ја оста сама.

Ала љубиш, моје лане,
Ала грлиш славно,
Љуби, грли, док не сване,
Та већ неси давно.
Већ недеља дана прође,
Како ми не дође,
Јао, злато, тако т' бога,
Та како си мога'.

Бранко.

Разрешили госпођице и господа: Лазар П. Николић у Н. Саду; Софија Михајловића и Софија Димитријевића у Н. Саду; Мила из Вуковара; Драгиња Шовљанска у Ст. Бечеју; Ленка Ј. Гердец и Соф. Матејића у Вршцу; Мара Недељковићка у Чакову; Дар. Дражићева у Н. Саду; Милица Лугумерска, Теодора Ђ. Кришан, Кат. Јовановића, Пава Бузаџићева, Ем. Јовановићева и Алекс. Илијевићева у Сомбору; Јулка Грујићева у Силбашу; Влада Стојшић из Петровог Села; Ленка Поповић из Вел. Кикинде; Софија Натарош и Милева Јовановићева у Перлезу; Матилда Томић у Сентмиклушу; Катарина Станковић у Панчеву; Јулка Бранчић у Падеју; гђа Ана Петровићка у Н. Градишци; Јов. Стојшић у Н. Саду; Иван М. Житић у Сомбору; Душан Сперњак у Панчеву; Драгиња Теодоровић у Сивцу; Мих. К—р, трг. у Врестовцу; Даринка Матић у Молу; Милева Турек у Карловцима; Милан Недељковић, телеграф. у Књажевцу Јово С. Војновић у Мазину.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 8.

САСТАВИО Т. К. ОКУЧАНАЦ.

				јој	сли				
				ја	на				
		сла-	кад	ми-	мо-	мо-	ру-		
		а	гој	на	је	ше:	про-		
о	ђа-	мо-	јој	ца-	да	ше	на	ци	ди!
јој,	ср-	дра-	на	гру-	та	би-	ту-	жа-	ђа-
		кад	це	ше	му-	ле-	мла-		
		ца-	јој	е-	ди,	те	ста		
				ку-	у-				
				кад	во-				

РАЗНО.

(Хладно пиво.) Неки бечки лекар, коме здравље људско заиста на срцу лежи, написао је ово: „Није

до душе никакво уживање пити врућега пива, али нама је пиво веђ и онда вруће, ако није хладно као лед. Чаша се мора „знојити,“ то је општа жеља. Али кад је пиво тако студено, онда кад га пијемо и не осећамо, каквог је пиво укуса, него осећамо само ону страшну хладноћу његову. Па је ли то добро по здравље? Стомак је човечији врло стрпељив, он може врло много да поднесе и док може, он чини своју дужност. А кад му малакше снага, ми га онда грдимо, да нам је „покварен,“ тужимо се на катар у стомаку, а то је болест „отмених“ људи, т. ј. оних људи, који непрестано свој стомак упропашћују. Шта је катар у стомаку? Запалење слузне кожице његове, која се запали највише од врло врелих, оштрих или врло хладних јела. А је ли и чудо? Животињска је топлота обично око 37 гради целзијевих, а кад човек једе, онда му је стомак још топлији, сад, кад нагнемо чашу хладна пива, које је тек неколико гради изнад нуле, онда смо на ону јаку топлоту усули наједанпут тако страшну хладноћу, те да нам је стомак и од гвожђа, морало би му шкодити!“

(Електрични зарезници). У природњачким круговима у Њу-Јорку много се сада говори о једној теми, коју је покренуло „Друштво за науку о зарезницима.“ У томе друштву природњачком говорило се о „електричним зарезницима — инсектима —“ и ту се споменуше многи занимљиви случајеви. ту се спомену нека знаменита особина код неких буба и т. д., какву особину имају и електричне рибе. Нарочито се говорило о зарезнику, који се зове *wheel bug*, у западној Индији. Неки скупљач буба приповеда, да кад је једном узео ту животињицу у руку, а она му даде тако јак удар, да га је осетио кроз целу мишицу и чак у плећу. Кад је зарезника оставио, а оно му се на руци познаваху шест утисака од бубиjих ногу. Други се случај тиче једног зарезника, који спада у врсту елатерида; овај је некој госпи таки удар дао, да га је она осетила чак и у лакту. Осим тога приметило се исто и на некој великој длакавој гусеници. Ова је неког американског капетана тако ожегла, да је кроз целу мишицу осетио као електричан удар и то тако јак, да дуго време није могао да макне руком и да је лекар изјавио, да му је живот у опасности. Ко зна да ли и међу нашим зарезницима штогод налик на то има.

(Прашки универзитет) улази сад у најновије и најважније доба свога живота. Кад га је Карло IV. год 1348 основао, имао је јевропску славу. До 700 магистара предавало је, а број слушалаца достизао је до 30.000. Из најразнијих земаља долазили су ђаци у Праг. Учили се ту Немци, Французи, Талијанци, Пољаци, Руси, па и Енглези. У почетку су Чеси били од маленог уплива, и тек касније после Хуситских војна овладају они универзитетом, но после битке на Белој Гори, где је пала самосталност чешке земље, буде власт утраквиста и на универзитету сломијена. Чеси постану у својој рођеној земљи туђинци, а то су најгрђе осетили за доба Јозефинизма кад је немачки језик на силу свугде увађан. У то је доба и из универзитета истиснут латински језик, те се почело немачки предавати. Карактер немачке школе носи прашки универзитет још и данас све једнако. У огромној већини су предавања немачка, чешки професори трпе се само по милости. — И ево једва сад као да хоће, да се учини задовољ народу од пет милијона, који по својој интелигенцији никако не уступа ни једном у овој монархији. Прашки универзитет има да се подели на двоје: на један немачки и на један чешки; оба ће бити потпуно равноправна, и оба ће носити историјско славно име: „*Universitas Carolo-Ferdinandea.*“

БЕЛЕШКЕ.

(Др. Емила Холуба) путописно дело „Седам година у јужној Африци,“ које је недавно изишло у чешком оригиналу заједно са немачким преводом. преведена је ту скоро и на енглески. Сва енглеска штампа примила је књигу с највећим признањем. што је од великог значаја, пошто путописна дела о Африци нису никаква реткост међу Енглезима, и они испитивања по Африци много боље, него ико, познају. Тако пише „Тајмс“ у једном засебном чланку: „Ово земљиште, што је испитивао Др. Холуб, пропутовали су више њих, и оно је од Ливингстонова доба привукло на себе заслужену пажњу, али још нико није до сад тако савестна и знанствена истраживања о њему публиковао, као ово сада Др. Холуб. Ништа није превидело његово оштро око; па и у најопаснијим тренутима кадар је био он на изглед и навике дивљих зверова више да пази, него ли на грозу блиске опасности.“ Чланак завршује с речма: „Једино дело, с којим би се књига Холубова могла сравнити, јесте Дарвиново „Класично путовање на броду *Beagul.*“ — Др. Холуб је небројена предавања о Африци држао по разним местима у својој отаџбини, а на позив различитих учених друштава и по целој Европи. Сада се поново спрема, да путује по Африци.

(„Ruch,“) илустрован часопис чешки донео је недавно Змајеву баладу „Три хајдука,“ а у последњем броју почиње доносити превод Лазаревићеве приповетке „На бунару“ из „Отаџбине.“ Пре кратког времена преведена је на чешки и Глишићева приповетка „Око за око, зуб за зуб.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 22. | У Новом Саду, 31. маја | 1881.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Наше мало друштво се беше за часак притајало. И Милана беше ућутала. Мати је гледала час у мене, час у оца. Изгледала ми је као посредник мира између два отворена непријатеља. Учинило ми се као да нешто смишљаше за своју улогу. Нисам се преварио. Она прва рече: „Шта би у једанпут, кад ућутасте? Што си се ти, докторе, забринуо? Да ли и опет старе распре због онога, што је данас у целоме свету? Ја желим, да томе буде једном крај. Ти бабајко мораш попустити. Славко више није дете, но савршен човек. Он је науке довршио, те је тиме постао самосталним. Као такови може самостално мислити и делати. Ти ваља да у томе не гледиш непослушност и шта ја знам. Та ти си био ожењен, па си још ишао са партајама вашим карбонарским и факторским. Трошили сте време и новац, па шта сте учинили?“ Мати беше за тренутак ућутала . . . Опет беше завладала за тренутак тишина. Ја сам чекао, да отац почне. Са његовог лица као да читах, да се и он колебао. То ме потстицаше, те почех матери: „Познато је кући као и свакоме, како ја и у томе погледу мислим. Био ја овде или ма где, ја не могу за љубав вама ма какву жртву принети. Ја сам готов ради нашег мира остати код куће. Готов сам и веће жртве принети, али једино то не могу да не исповедам оно, што исповедам. Заман би ко хтео, да суд не мирише на оно, чиме је напуњен. Тако исто заман је тражити од човека, да не мисли онако, како је о једној ствари уверен. Ко науком дође до истине, тај је неће изневерити. Не један је таки научар за своју науку и истину главу своју заложио. Многи је на најгрознији начин скончао. Сама идеја, коју ја и васколика омладина исповеда, хиљадама има жртава. Том матицом сам и ја с пуним уверењем запливао. Ја не могу натраг. . .“ Ја хтедох продужити. Но мати ми задржа речцу у гр'оцу. Смејући се, беше се оцу приближила. У шали га питаше: Ти пристајеш, стари карбонару? Смејаше се: ха . . . ха . . . И Милана га беше окупила. Гладила му је његове проседе брке и мољаше. Ти допушташ, татице, нашем доктору.

Очево лице беше се за тренутак разве-

дрило. Рече: „Примам. Опкољен сам са три стране, морам попустити. Стари град новим справама и опремама мора подлећи. Но поред тога ја остајем при своме, да то све никаквом добру не води. Дај боже, да добро буде! Камо среће, да је и нашем карбонарству некада умео когод на пут стати. Али тако је, ни својим искуством неће често човек да се користи. Затим рече мени: Нека ти је просто, сине! Сваки човек је своје среће ковач. Како будеш стерао, тако ћеш лежати. Помисли на оно, што си већ преживео. Сети се, шта си у два маха претрпео, кад ти нешто беше у страст прешло. Пази дакле, да ту и омладинство и братинство и т. д. не пређе у страст. Буди уверен, да ћеш имати још млого у животу да учиш. То је велика и страшна школа. Ако и ти сретно прођеш, и сретно и са практичне стране о свету узмислиш, ја ћу мирно казати: ниње отпуштајеши раба твојего господи . . .“ Отац би био и даље говорио, али му не дадоше Милана и мати. Милана му беше обвила руке око врата, а мати га нежно тапкаше по његовим раменима. Бејах се и ја раздрагао. Милана је једнако ћеретала и својом живом фантазијом цртала омладинску скупштину, беседу и т. д. Радовала се од срца, јер беше још у напред свршено и њу да поведем. У такоме расположају проведосмо добро парче ноћи. Најзад пожелесмо једно другом лаку ноћ . . .

Што се ближе приближиваше омладинска скупштина, то беше живље наше спремање. Милана је непрестано радила и спремала. Мати јој помагаше живо. Она добра воља владаше у нашој кући непрестано. Тек кад и кад мучаше је по који брижни облачак са очевог лица. Но то беше тек по који тренутак. Тад би отац нешто сам собом зборио. Али то би на томе пролазило. Затим беше опет све добро.

Давно очекивана скупштина беше већ дошла. Једног дана и ми се спремисмо и кренусмо пут Н. С. Миланину радост не могу описати. Ћеретала је и шалила се. Задиркивала ме је својом старом љубављу. Затим се смејаше од срца. Али све то не могаше да разбије облаке мисли којим сам се борио. Моја прошлост ми је јасно пред очима лебдила. Сетих се свега, што сам у истој преживео. Исте мисли су ме све већма теретиле и ја бејах све тишији. Најзад сам ућутао. Овај мој расположај као да беше и Милану поплавио. Она до никле ћереташе и збијаше своју шалу. Затим и она биваше тишија, док најзад не умукну сасвим. У оваком расположају јездисмо целим даљим путем. Тако стигосмо у Н. С. Отсели смо код мога старог учитеља. Он беше заиста старац. Власи му беху потпуно прогрушане. Али ипак беше духом млад. Он беше душом и телом омладинац Иначе беше онај стари. Остао је досљедан. Нигда се није женио. Тврдио је, да није довољно осигуран. С тога не хтеде да оснива породицу.

То вече се састадох са свима својим знанцима и пријатељима из млађих дана. У вече се скупа частисмо. Винце беше нам зажарило лице. Беше песама и братска разговора о минулим младим годинама. Тако раздрагани се договорисмо, да сутра дан изађемо Жарку на гроб, да га оросимо братским сузама и да га окитимо венцима. Дубоко у ноћ разиђосмо се сваки на своју страну. . . .

Сутра пре изласка јаркога сунца бесмо на окупу. Изађосмо скупа на гробље. Румена зора се осмејкиваше на нас. Међу нама ипак беше тужан расположај. Ишли смо немо. Овај тужни расположај растужио ме је још већма. Покрену ми успомену на некадање дане, које сам већ преживео. Раскрвави ми ране мога срца, које не могаше ни време да залечи. Стигосмо већ и на Жарков гроб. Ја сам засузио, кад сам га угледао. Беше одрастао мирисавим цвећем, које расипаше своје мирисе, кад га окружисмо. Бесмо већ сви људи, па ипак нас је туга савладала. Стајасмо неколико тренутака. Ни један не могаше да прозбори речи. Владала је мртва тишина коју пресецаше бурно куцање наших срдаца. Не знам, колико је иста тишина трајала. Тргох се на црквену песму: „вечнаја памјат,“ коју један другар

отпоче. Затим се упутисмо оборени тугом у варош.

Тај дан хтедох да обиђем Марка Марића. Али ми мој учитељ Симић рече: да га је пре кратког времена капља оборила. Испратила га за његовом женом на истину.

Сутра дан бесмо скупљени на одређеном месту за скупштину. Скупљена кита браће ме је разведрила. Ја сам запливао морем одушевлења, које се разливаше искупљеном омладином. Са сваког лица могло се читати одушевлење и пожртвовање за ону свету мисао, која нас беше уједно скупила. То одушевлење одагна и са мога чела брижне боре далеко . . . далеко . . . Мир! . Чујмо! . Жагор престаде. Скупштина беше отворена. Председник је беше отворио са достојном беседом. У истој је опоменуо омладину, њен велики и тежак задатак. Упозорио је чланове на тешкоће и борбе, које омладина има да савлада. Најзад је поздравио скупљене чланове српском добродошлицом. За тим беше по програму отпочет рад. Беше дошао ред и на један предлог неколицине чланова. Исти тражише да се омладина преустроји у духу социјалне демокрације. Већина је била за дотадашњу организацију. С обе стране се мењаху говорници мушки бранећи своје становиште. И мене гонише неки тајанствени гласи напред. Не могох им одолети, но заискax и сам реч. Бранио сам са одушевлењем становиште већине. Мој говор беше бурним одобравањем пропраћен. Пред ноге ми паде мали венчић од лаворове гранчице. Видило се по њему, да га је брижљива женска рука оплела. Не могох дознати, од кога је. Али он ипак изазва неки необичан осећај у мојкм недрима. Исти повуче за собом још читаву реку бурних осећаја. Тима обузет сиђох се са говорнице. После скупштине одох да потражим своје пријатеље. Нађох их скупа код „сокола." Сви кликнуше као један: „право." Хтедох и сам да се посадим, али застадох. Поглед ми застаде код једне женске главе. Ватра ми беше појурила у лице. Бејах опазио Анђелију. Мирно је седела поред једнога већ у годинама човека. То беше њен муж. Беше у црно обучена, а у коси имађаше увео пупољак. Све то одговараше дивно њеном блеђаном лицу, и укоченом њеном погледу. Она ми се учини дивнија но икада. Наши се погледи сукобише толико пута. Не потраја дуго, а она устаде са својим војном. Не могаше зар издржати мојих погледа? Сигурно их је разумела, кад се клонила њихових сусретаја. И нехотице се запитах: да ли је њена туга одговор на тугу? Уздануx још некад — и сад!!! Ова мисао ме је теретила јако. Не могох јој одолети. Слђедовао сам неком тајном гласу, да Анђелију потражим. Али исти глас остаде глас вапијућег. Анђелију не могох наћи. Остаде ми само њена успомена драга, јер је нигда више не видех. . .

То вече одосмо на беседу. Први део исте беше диван. Дивно певање беше нас све занело. Беху га крунисале струне са гусала. Врла сестра гусларка је гудила и певала анђеоским гласом: „Косовку девојку." Беше мртва тишина. Наше мисли беше одвела сестра гусларка на Косово. А кад заврши: што ћу јадна уде ти сам среће, да се јадна ја за зелен бор 'ватим и он би се зелен осушио. Ти последњи звуци се изгубише у бурном пљескању и громком: „Живела!" Венци летише Српкињи, која дивно беше Косово ожалила. Моје мисли и нехотице се на Косово вијнуше. Спазих тамо мртве јунаке и славу разорену. Чисто хтедох и сам нарицати. Али се тргох, кад повикаше: чујмо! Све се притаја. Танано гудало на лаким струнама је гудило српско коло. Нога се сама оте, а срце заигра у недрима. За часак, па је играо момак до девојке, братац до сестрице. Милана је играла до Стојана...

Седосмо за вечеру. Гласи од гусала и анђеоски глас сестре гусларке још звонише у мојој души. Хтедох их се отрести, али не могох. Ја сам морао на те гласе мислити. Они беху забележени у моме срцу. И Стојан беше нешто збуњен. Мало је говорио, а погледи витлаше у недоглед. Он не имађаше више свога одређеног држања, којим је дотле сваког очарао. Овај

*

његов расположај могао се назвати тужним. Беше му нестало и његовог свагдашњег осмејка са лица. Ја сам му се дивио, али застадох. Превиде ми размишљање једна нова мисао, да се и његове мисли боре око сестре гусларке. Ја му почех и нехотице завидети. Дивио сам се себи, јер ће могох себе разумети. Зашто то све беше? Је ли ме везало што за гусларку? Ја сам је поштовао. Зар то не беше слободно и Стојану? Видех, да не имаде све оно места. Хтедох да се умирим, па ипак не могох. Не могох себи одолети, запитах Стојана: „Што се боре твоје мисли?“ Он не рече ништа. За часак скупи свој расејани поглед, који се сусрете са мојим погледом. То ћутање потврди моје слутње. При тој мисли морао сам се променути. Стојан беше исту приметио и сигурно с тога ми рече: „За пет дана ћеш дознати из мојега писма.“ Затим устаде и оде. Избегавао је зар моја питања? Сигурно је прочитао са мога лица, да нас је један и исти предмет занео — да нас је занела гусларка . . .

Сутра дан се вратисмо дома. Утисци са беседе беху мало по мало изглађени. Био сам се потпуно умирио. Радио сам своје послове даље. Бацих се поново науци у загрљај. Иста беше и последњу теретну мисао изгладила.

После неколико дана донесе наш писмоноша два писма. Стојан је писао оцу и мени. Познао сам му руку. Писма се нисам плашио. Пре, но што сам га отворио, пожелео сам њему и гусларци сваку срећу. Мирно сам отворио писмо, али се преварих. Стојан ми писаше о Милани. Од оца је заискао њену руку. Не могох се уздржати од смеја. Дадох писмо Милани. Она се беше сва зажарила у лицу. Та она беше млада као капља. Не рече ми ништа, него утече испред мојих радозналих погледа.

Стојан је чекао од оца одговор. Отац се беше јако забринуо. Нови облаци сети навукоше се на његово чело. Није ни шала, његова јединица! Толико пута га видех, где с матером тихо збори. Често говораше: све, али да није омладинац. Стојану не беше замерке, осим оне, што је оца морила — што је омладинац. Стојан беше стално намештен, јер је био положио и последњи професорски испит. Отац је питао и мене. Шта сам знао чинити? Пристао сам на све. Својој сеји нигда боље среће не могох пожелети. Дође ред и на Милану. Једва је мати намоли, да рекне бело или црно. И она је пристала. Отац је одговорио Стојану по вољи. После неколико дана дошао је пун радости. За шест недеља доцније беху они *вереник* и љубовца. . .

Те године постадох општинским лекарем у варошици С. То беше постојбина наше сестре гусларке. Овај избор покренуо је у мојој души нову жељу, да видим гусларку. Она беше ћерка Дамјана Лудића у С. Она ми изађе пред очи, као да је гледам тада на беседи. Ја почех опет мислити на њу. Стари моји осећаји поново ме носише оном добу, које је гусларка тада певала. Бејах већ у С. Био сам са свим непознат. Познавао сам само гусларку, с тога је потражих други дан. Кад сам ступио у њену одају, јако ми се обрадовала. Очи јој сијнуше необично. Лице јој беше зажарено. Представила ме је својим родитељима. Отац јој беше сувоњав човек. По његовом одређеном понашању и одмереном говору могло се приметити да је образован човек. Његовом спољашњошћу сваког је могао придобити. Мати јој беше пуна жена. Али сасвим противне природе од свога мужа. По говору се видело, да је жена обичних појмова. Изгледом својим није могла ни на кога учинити пријатног утиска. Мара ми је свирала уз гусле. Молио сам је да ми пева, али ми молба остаде узалуд. Изговарала се, да је нешто тужна. Не знам — рече — ни зашто, али ме муче неке мисли. Не могу да им одолем. Обећао сам јој, да ћу је чешће похађати. Она ми се лако поклони . . .

(Наставиће се.)

ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ.

V.

Срце ми је тиче,
Што га зора буди;
Што са песмом легне,
Песмом се пробуди.

Али ово тиче
Веселије биће,
Кад на твоје груди
Слетит' се усуди.

1870.

VI.

Ој кад се насмеши,
Те провире зуби.
Како може човек
Да ју не пољуби?

Оне очи сјајне,
Што ти срце дражу,
Устима ти њеним
Саме пут покажу.

1872.

VII.

Кол'ко пута трену
Твоје очи плаве,
Тол'ко ми се пута
Небеса појаве.

А свако ми небо
Твога ока плава
Све милине рајске
На мах обећава.

1872.

VIII.

У плетиво ваше
Моје лепо дете,
Паз'те да ми судбу
С њим не уплетете.

Јер сте, срце моје,
Лабудићу мали!
Око прста себи
Већем обмотали.

1872.

Мита Калић.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава дванаеста.

Исти и Марија Андријевна.

Ана Петровна. Ћерка моја, Машенка, Максим Дорофејић Беневоленски!

Беневоленски. Врло ми је мило, што сам се с вама упознао *(прилази руци јој, затим седне поред ње врло слободно)*. Чујем, да јако волите музику?

Мар. А. Чешће, од дуга времена свирам.

Ана Петровна. Није истина, није истина: до века седи на фортепијаном, не мож' је отерати. Шта ти оно, Машо, свираш често, све заборавим?

Марија Адријевна. Не знам, мамице, — ја много свирам.

Ана Петровна. А шта си оно данас свирала?

Марија Андријевна. Из Роберта — ђавола — Grace.

Ана Петровна. Да, да. (*Тихо*). Буди слободнија!

Беневоленски. Замислите, ја никад нисам видео оперу; веле, да је то врло лепа музика. Једном се скупи нас читаво друштво, па опет нисмо ишли.

Ана Петровна. Како то?

Беневоленски. Врло просто. Одемо у гостионицу да вечерамо, па ћемо одатле као у позориште. А млади људи поред чаше вина на позориште и заборавили; тако смо одседели у гостионици.

Марија Андријевна (*тихо*). То је ужасно!

Беневоленски. И сам волим музику; но

на несрећу, ја не свирам ни на једном инструменту, али човеку од рада није то ни нужно. Свирао сам пређе на гитару, но и то сам оставио — немам каде, баш немам каде.

Марија Андријевна (*за се*). О господе!

Беневоленски. Ви се, може бити, занимате литературом? Госпођице обично читају романе; још у панзионима почну их читати кришом, да не спазе надзорнице.

Марија Андријевна. Да, ја читам но нешто. А ви?

Беневоленски. Ја сам сасвим изоставио; пређе сам читао, а сад, посао, и с тога баш ништ' не читам.

Ана Петровна. Ала си ти, Машо! Кад ће да чита Максим Дорофеић: он има и без тога много посла, и осим тих глупости.

Беневоленски. А шта данас и пишу, реците?

Ана Петровна. Бог свети зна, шта пишу, што се није никад догађало — сама фантазија.

Добротворски. Тако је, госпођо, фантазија. Сами снови.

Беневоленски. Сигурно, већином све о љубави пишу.

Ана Петровна. Каква љубав! Све саме глупости, никада то није ни било. Је-ли по вољи чаја, Максиме Дорофеићу?

Беневоленски. Не, понизно благодарим — ја њега баш не волим особито.

Добротворски. На што, госпођо, чај; нисмо ми таки гости, да чај пијемо. А ако нас понудите којом чашицом ракије, то вам нећу одбити; а за цело ни Максим Дорофеић.

Ана Петровна. Одмах, баћушка, одмах. Извините ме, ја вас за часак остављам саме (*одлази*).

Појава тринаеста.

Исти без Ане Петровне.

Беневоленски. То ти ниси рђаво смислио, Платоне Маркићу. (*Вади сат. К Марији Андријевној*). Ја обично у то време гуцнем мало ракију, тако сам већ навикао.

Добротворски. Хе, хе, хе! Па шта је то! Шта је, ваљда нисмо деца!

Беневоленски. Ваша мамица има на зоре о љубави, као какав стари човек; нисам хтео, да јој противу речим, — јер знам, шта је то уважавати старије. А ја сам сасма другог мнења о љубави, ја и сам имам срце нежно, које је кадро љубити; само што је код нас силан посао. Ви не можете веровати, ми немамо времена да о том мислимо (*гледа на њу нежно*). А какве колаче једете радо?

Марија Андријевна. Никакве; ја их не волим.

Беневоленски. Не може бити, ви би. да ја погодим ваш укус. Дозвол'те ми, да вам донесем други пут. Платоне Маркићу, какве колаче Марија Андријевна воли, она неће да каже?

Добротворски. Не знам; треба мамицу питати.

Беневоленски. Баш ћемо упитати.

Марија Андријевна. Молим вас, не узнемирујте се; ја нећу никаквих колача.

Беневоленски. Хајд', како вам је по вољи, али ипак ћу ја донети. — Допустите, да вас замолим, што да свирате.

Марија Андријевна. Верујте, — ја ништа не свирам.

Беневоленски. Учините ми радост, ја ћу вас на колени замолити.

Марија Андријевна. Ах не, не, зашто! . . . Па ја ћу свирати. (*Седне код клавира, ухвати неколико акорда и почне свирати. Улази Ана Петровна, за њом Дара, носећи јело, метне на стол и одлази*).

Појава четрнаеста.

Исти и Ана Петровна.

Ана Петровна. Извол'те, Максиме Дорофеићу; молим вас, без церемоније.

Беневоленски. Та немојте, молим вас.

Добротворски. Почните ви. (*Налива*). Извол'те.

Беневоленски (*пије, затим једе, и, још не прожвакавши, прилази клавиру и почне певати по мало. Марија Андријевна окреће се и погледа га питајући*). Нисам тон погодио . . . молим вас, продужите.

Ана Петровна. Свирај, Машенка.

Добротворски. Марија Андријевна дивно свира.

Беневоленски. Врло вешто. Ја сам имао друга, он је био хороуправитељ. Сви-

рао је све, што хоћете, на гласовиру, самоук је био, свирао је по слушању; само није имао вештине у прстима.

Добротворски. Реците још једном, молим вас, Максиме Дорофеићу! Како се то каже: репетиција . . . .

Беневоленски. Est mater studiorum. Да, то је истина. Наточи још једну.

Добротворски (*налева*). Извол'те — ево готов је.

Беневоленски. Дивни колачи.

Ана Петровна. Не знам, Максиме Дорофеићу, ако ме није преварио трговац, онда су добри. Свуда морам сама. Посао женски, сами знате, зар је тешко преварити? Без мушке главе у таким стварма ништа се не може. Како је то без човека, расудите сами!

Добротворски (*одводи Беневоленског на страну и говори му тихо*). Но, баћушка, Максиме Дорофеићу, како вам се допада госпођица?

Беневоленски. Чуј ме, Платоне Маркићу, доста је рећи: ја сам заљубљен. Ја сам човек од рада, ти ме знаш, ја за глупости не марим; ал' ја ти велим, да сам заљубљен. То ће ти бити доста (*прилази к Марији Андријевној и опет певуца*).

Ана Петровна (*Добротворском тихо*). Шта вам он вели?

Добротворски. Вели: да је заљубљен.

Ана Петровна. Шта?

Добротворски. Заљубљен, каже.

Ана Петровна. Па хвала богу. Подржавајте га, драги, ваљано.

Добротворски. Добро, госпођо, добро. Максиме Дорофеићу, је-ли по вољи вина?

Беневоленски. Неће шкодити. Налиј!

Марија Андријевна (*престане свирати и остане на столици*). Уморила сам се.

Беневоленски. Од срца вам хвала. Ви свирате прекрасно, главно, нигди се не збуните; а госпођице се обично збуњују. (*Гледа на сахат*). Извините ме, Ано Петровна, време је, посла имам много, ја сам човек од рада. Допустите ми, да попијем чашу вина и да се опростим (*прилази к столу и пије*). Хоћеш ићи са мном, шта-ли, Платоне Маркићу?

Добротворски. С вама ћу, Максиме Дорофеићу.

Беневоленски. Па хајде, ја ћу те одвести.

Ана Петровна. Али ви би се могли чиме прихватити, Максиме Дорофеићу.

Беневоленски. Не, хвала лепо. Испићу једну чашицу вина, па онда имаћу част, да вам се поклоним (*пије и клања се, прилази к Марији Андријевној и љуби јој руку*). До виђења, које ће ми тако пријати. Ви ћете ми, свакако, дозволити, да вас још који пут посетим.

Ана Петровна. Будите тако добри, нама ће бити мило.

Беневоленски. А и колача ћу донети, (*одлази с Добротворским*).

Ана Петровна. Какав човек, Машенка, за дивно чудо!

Марија Андријевна. Господе! Да чудне напасти! (*побегне*).

Ана Петровна. Машенка! Машенка! Куда ћеш? Чекај! Стани! Е па сад, дела се разговарај с њом. То је каштига божја!

РАДЊА ТРЕЋА.

Соба као у првој радњи.

Појава прва.

Ана Петровна улази у салон, с већом котарицом за рад, за њом Марија Андријевна.

Ана Петровна (*седне на столицу покрај врата*). Да се што не заборави! Најпре у вароши . . . Јеси ли ти све написала, што треба купити?

Марија Андријевна. Све, мамице.

Ана Петровна. Где је та хартијца? Стани, да, ево у котарици је. Тако, најпре у варош; затим се сврати у суд, да се види, шта је с том ствари. Треба-ли још што?

Марија Андријевна. Не, не треба ништа. Идите, мамице, журите, да се не закасните.

Ана Петровна. Збогом! (*Пође, затим се врати*). Реци Дари, да никог не прима, док се не вратим, особито никог од младежи: ти си сад удавача, младожење се сад отимају о тебе. Свету не треба дати повода, да испира уста нашим поштењем.

Марија Андријевна. Добро, мамице, добро. Ид'те, пожурите се.

Ана Петровна. Е, збогом! Ево мене брзо (*оде*).

Појава друга.

Марија Андријевна (*сама*). Једва оде. Ах, већ сам страховала, да Владимир не дође, док је она још ту . . . Да зна Владимир, с каквим га нестрпљењем очекујем . . . (*седне на столицу*). Сад сам тек сазнала, какво је блаженство љубити и бити љубљен! . . . Што ли га то нема? . . Мори ме нестрпљење . . . А јесам ли ја добро учинила, што сам казала, да дође данас? . . . Бићемо сами . . . (*Ћутање*). Кад би човек могао знати, шта ће бити, ала бих желела сазнати, како ће се свршити наша љубав. А на послетку, шта ми је стало до свршетка — сад ми је добро, ја волим њега, он воли мене, па нека буде, што ће бити. Ко то иде? Да није он? (*Хита к вратима. Милашин улази*).

Појава трећа.
Милашин и Марија Андријевна.

Марија Андријевна. Што ћете ви?

Милашин. Како, што ћу ја? Дошао сам вами.

Марија Андријевна. Мамице није код куће; казала је, да никог не примамо, док се она не врати.

Милашин. Ид'те, — шалите се?

Марија Андријевна. Не шалим се баш. Збиља, мамица је казала, да никог не пуштамо.

Милашин. Е, ал' ја, ето, нећу да послушам вашу матер . . . . А можда вами самој није по вољи, да ја овде останем?

Марија Андријевна. Па, ако ми баш није по вољи?

Милашин. Онда ћу отићи.

Марија Андријевна. Па збогом.

Милашин. Збогом. Но каж'те ми бар, што ме гоните?

Марија Андријевна. А, боже мој! Па тако ми се хоће. Је-ли могуће, да ви нећете да испуните ни једну моју молбу?

Милашин. Како бих, да не испуним, молим вас?

Марија Андријевна. Е, ид'те!

Милашин. Идем, да се умирите.

Марија Андријевна. Иде, а ни корака с места.

Милашин. Но то је чудно: ни овамо, него баш ме терате, а не кажете зашто. Та то човек не може издржати.

Марија Андријевна. Па извол'те, останите; ја идем у своју собу, а ви седите ту сами (*ћутање*). Дакле ви нећете отићи?

Милашин. Идем . . . Ја сам вами послом дошао. (*Марија Андријевна седи окренута прозору*). Ви ме не слушате, а та се ствар тиче вас.

Марија Андријевна. Шта је то тако?

Милашин. Хтео бих, да вам отворим очи, да боље видите једног човека.

Марија Андријевна. А, дакле ви сте дошли да сплеткарите. Оставите то за други пут, кад буде доколице.

Милашин. Не, нисам дошао да сплеткарим, већ сам само хтео, да вас упозорим.

Марија Андријевна. Други пут, Иване Иванићу, молим вас, други пут!

Милашин. Ал' само десет речи, Марија Андријевна. Чуо сам врло лепих ствари о једном човеку.

Марија Андријевна (*за себе*). То је напаст! (*Милашину*). О коме то?

Милашин. О Мерићу . . . .

Марија Андријевна. Не приповедајте ми, молим вас: све знам (*за себе*). Гад од човека, измислио ма што, па мисли, да ћу му веровати.

Милашин. Баш добро, што знате; то сам и хтео. Какав је! За каквог се издаје!

Марија Андр. Да, да, ужасан човек!

Милашин. Није то ужасан. Смешан је он, једном речи: смешан! Дериште! Мора се човек свима његовим комендијама смејати.

Марија Андријевна. Па да, смешан је, Иване Иванићу, волите-ли ви мене?

Милашин. Волим, Маријо Андријевна, те како волим.

Марија Андријевна. Па учините ми једну радост.

Милашин. Учинићу све, што волите; и живот бих за вас ево одмах жртвовао.

Марија Андријевна. Је-ли то само на речма? Ево већ читав сахат молим, да одете, а ви се никако ни с места не мичете.

Милашин. Одмах, одмах (*узме шешир*). Збогом! (*Пође, па се врати*). Маријо Ан-

дрвјевна, молим вас, реците ми, зашто хоћете сами да останете?

Марија Андријевна. Иване Иванићу, ми ћемо се свадити!

Милашин. Крив сам, крив! (*Стоји неко време*). Дајте ми, да вас пољубим у руку при опроштају.

Марија Андријевна. Хоћу радо! (*Милашин пољуби у руку, па оде*).

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.*)

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

Драги пријатељу!

Као је год. 1875. Маркова посестрима са кршних висова покликнула „Земан дође, ваља војевати", потекоше браћа са свих страна, да се свој своме на невољи нађе; том се приликом и ми чак из Рима, а са петровога трга вратисмо завичају своме. Пак кад се већ после неколико минулих лета опет сваки свога посла латио и у велико већ ради, ваљда неће бити никоме криво, ако и ти мени на разгледање Рима одмах јоште овога тренутка на крили свога уображења, а на трг св. Петра дођеш.

Ма да смо ми овај трг св. Петра на Ватикану видели, неће бити ипак згорег јошт мало на њему позабавити се.

Дужина овога трга до цркве износи 1034, а ширина 588 стопа; он је разноврсним великим каменом постављен, а веле, да је његово постављање стало трошка 88.000 шкуда.

Двориште петрове цркве (која да има, као код нас, уобичајених врата и капију назвали би га портом) има округао облик,ког му дивна колонада даје, а која изгледа као какав огроман круг, ком би једну четвртину од истока, ради улаза у средину његову, а једну четвртину, да се из њега са запада у цркву св. Петра ући може, исекли; дакле остале су две четвртине колонаде и оне образују овај красан округ. — Колонада је овим распоредом изведена: као што видесмо у круг, постављено је четир реда стубова, који тим распоредом три ходника сачињавају; од тих стубова четирћошкастих има 88, а округлих дорских стубова 284 на броју и то сви од камена; они су каменитим кровом покривени, по ивици тога крова уздигнут је каменити гитер, а по њему понамештани су симетрично 166 у камену резаних светитељских статуа; крајеви ове колонаде од округлога краја њиховога пружају се правом линијом према цркви св. Петра. Ова лепа колонада грађена је за време папе Александра VII. а градио ју је знаменити неимар, односно кипар Бернини; прича се, да је то грађење стало 850.000 шкуда.

На кругу овом као украси служе: на среди један обелиск, коме као на центруму овога круга, са осам страна бојадисано камење пута означује, он је са шеснаест ниских каменитих ступчића, који су гвожђем један за другога скопчани, ограђен; овима даље опет са два камењем означена округа назначена су и сразмерна четир места, камо су елегантни канделабри за плин смештени. Обелиску од југа и севера, а пред колонадама смештена су два, а 43 стопе висока водоскока, једна цев на среди 18 стопа висока, а около десет нижих и мањих на ниже воду бацају тако, да у целоме вид пирамиде даје; вода пада доле на округао повелик каменит штит, који у просеку има 15 стопа, са овога опет у јошт већу карлицу, које је просечна мера 28 стопа, а из ове опет сасвим доле у широко и пространо корито, које је каменитим ступчићима ограђено; овај водоскок, кад се према сијајућем сунцу посматра, види се у њему разних боја, између којих се најпластичније истичу оне дугине. Кад би се од земље до врха, камо скакућа вода допире, мерило, изашла би се мера од 43 стопе: те су фонтане по нацрту Карла Мацерне зготовљене. Обелиск овај са крстом, који му је на врх постављен, висок је 132 стопе, тежину му

*) Почетак ових занимљивих и поучних писама изишао је пролетос у „Застави," но како им је приличније место у белетристичном листу, то је уважени наш сликар уступио наставак тих чланака „Јавору," а ради потпуности доносимо и почетак им, који је већ отштампан био у „Застави." Уредн.

цене на 963.537 фуната. Из Хелијопоља у Рим донео га је Калигула, а поставио га је у циркус; а г. 1586. Дом. Фонтана, са тешком муком, а великим трошком (око 38.000 шкуда) и великом опасношћу на оно место постави га Вредно је и ово споменути, да се то мучно подузеће у мало осујетило није, да се није, као што причају, у последњем одсудном тренутку међу простим гледаоцима нашао човек, који саветоваше, пајване и јеџеке непрестано влажити, и тим се начином намера оствари. То је, као што казују и као што се и на њему види, једини обелиск у Риму, који није био оборен, него се у целости сачувао. — Колонада ова са својим обелиском и водоскоцима у целини врло велик и добар утисак не само на нас, него и на свакога мора да чини. — А сад ћемо се приближити цркви св. Петра.

На овоме месту, где је ова у свету чувена црква св. Петра, био је негда циркус Калигулин и Неронов, у ком је по предању католичке цркве св. мученичком смрћу уморен. Неки опет томе додају, да је год. 90. после Христа, С. Анаклет на том месту, а над гробом св. Петра богомољу засновао, и да је доцније на молбу папе Силвестра I. цар Константин (велики), као и многе цркве у Риму, тако и ону пређашњу на оном месту саградити дао. Истина, да се историјски податци са реченим баш не подударају, али ће бити свакојако истине у томе, да је црква св. Петра у четвртом веку саграђена била. Год. 800 у овој је цркви Карло велики из руке папе Лава III. примио римску круну; доцније су папе и више краљева у тој цркви крунисали. Но како се та Константинова црква рушењу и паду клонити почела, то год. 1450. папа Никола V. нову градити поче.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

Аргонауте на Лемносу.

На острву су Лемносу прошле године потаманиле жене мужеве своје, и у опште све мушкарце; натерао их је гњев Венерин а и биле су љубоморне, јер су им мужеви довели били из Тракије суложнице. Само је Хипсипила сачувала оца свог, краља Тоанта, те га метла на обалу, да се морем спасе. Од то се доба непрестано жене те бојале, е ће доћи на њих Трачани, рођаци супарница њихових, па су често плашљиво гледале на море, не иде ли им откуд когод. Па и сад кад су опазили лађу Арго, где се њима приближује, све се поплаше, полете на капије, зграбе оружје, па се као амазонке скупе на обали. Јунаци се зачудили, откуд на обали саме оружане жене, а ниједног мушкарца. Шта ће, него пошљу на чамцу весника једног, па му даду у руке палицу, што значи мир. Весника тог одведу жене пред краљицу — девојку Хипсипилу, а он онда у име Аргонаута замоли лепо и уљудно, да их прими као госте, да се од пута поодморе. Краљица скупи женски народ свој на пијацу градску, па седне на каменити престо свога оца, уз њу се посаде стара јој дôја, а крај дôје седну с леве и с десне стране до две беле, нежне моме. Краљица саопшти скупштини, шта то хоће Аргонауте, па онда устане, те почне овако: „Миле сеје, починиле смо ужасно недело, у лудилу смо се лишиле мужева; не треба сада да одбијамо пријатеље, кад нам их ево срећа нанесе. Али треба да гледамо да ништа не дознају за нашу срамоту. Зато ја предлажем, до пошљемо тим странцима у лађу јела вина и свега, што им треба, па да их том предусретљивошћу одбијемо од зидова наших.“

Краљица поново седне, али зато устане стара дôја. Једва једвице дигне главу на рамени, па рече: Шиљите дарова странцима колико вам драго; неће бити згорег. Али помислите богме и на то, шта ће бити с вама, ако Трачани дођу. Па све да нас милостиви какав бог од њих и сачува, јесте ли зар зато сигурни од сваког другог зла? Бабе до душе, као што сам ја, није ни бриге; ми ћемо отићи на онај свет пре, но што нам нестане свега. Али ви млађе, шта ћете ви јаднице, од чега ли ћете живети? хоће ли се волови за вас сами презати у јарам, те вући плуг по њивама? хоће ли они у место вас

жњети зрело класје, кад година прође? јер бога ми ви нећете хтети радити те послове. Ја бих вам саветовала, да не одбијате једва дочекану обрану, што вам се ево указа; поверите сво имање своје честитим тим странцима, па пустите њих, да управљају лепим нашим градом.“ Свим женама са Лемноса свидио се савет тај. Краљица пошље једну од оне две беле моме са весником на лађу, да објави Аргонаутама повољни закључак скупштински. Јунаци се од срца зарадовали вести тој, па су мислили, е не може друкчије бити, него је Хипсипила дошла на престо иза смрти оца свога са свим у миру и реду. Јазон пребаци преко рамена скрлетну ћурдију, мио дарак Минервин, па дође у град, а свог га озарила лепота и младост. Кад је ушао на капију, полете за њим све жене ликујући и кличући. А он спустио очи на земљу, па се упутио двору краљичином. Пред њим се широм отворила велика врата, па га мома уведе у одају краљичину. Ту седне на дивну једну столицу, баш наспрам краљице. Хипсипила спусти очи а дивни јој образи порумене. Стидљиво ослови Јазона овако: „Јуначе из земље незнане, што се нећкаш, да с друговима својим уђеш у град овај; нема у граду овом мушке главе, да бисте се имали чега бојати. Мужеви су нас нашли изневерили; у рату су заробили жене Трачанке, преселили се к њима у њихову земљу, па повели са собом синове своје и мушку чељад, а ми јаднице остале овде без обране. Ако вам се дакле свиди, а ви останите овде међ нашим народом, тебе пак ако не мрзи, а ти седни на престо оца мога Тоанта, па владај над твојима а и над нама. Нећеш имати шта замерити земљи овој; најплодније је ово острво на мору нашем. Пођи дакле, дична делијо, реци друговима својим, шта ти ми предлажемо, па немојте дуже оклевати, него дођите.“ То рече, али не спомену да су мужеве поубијале. Њој ће на то Јазон: „Краљице, лепо нас примаш, не мож' боље бити; ми ти јадници на то само можемо рећи: хвала; кад јавим друговима својим вест, вратићу се у град ваш, али скиптар и острво задржи ти само. Не да бих ја то можда презирао; али ме чекају љуте борбе у даљњем свету.“ Даде краљици руку у опроштај, па се пожури к обали. У то ето ти и жена, све лете на брзих кочија а носе силне даре. Јазон јави друговима својим, шта му је краљица рекла, а жене онда без по муке наговоре јунаке, да им уђу у град и одседну у домовима њиховим. Јазон се намести у самом двору краљевском, а остали један овде, други онде; само Иракл је није марио за мекушан живот, те је тако са неколико одабраних другова заостао на лађи. Сад да видиш части и весеља у граду; мирисави се кâд са жртвеника дизао к небу; и становнице и гости славили су бога — браниоца том острву, Вулкана, и Венеру, љубу његову. С дана на дан одлагали су растанак, па још би дуго остали били јунаци код милих домаћица својих, да није Ираклије дошао с лађе, те скупио око себе другове; жене нису знале за то. Стаде Ираклије грдити другове своје: „Несрећници, зар вам није било доста жена код куће? јесте ли зар дошли амо, да се жените? ваљда нећете као сељаци да овде на Лемносу њиве орете? Дабогме бог ће какав за нас донети руно, па нам га пред ноге метнути! Боље нека се сваки од нас врати кући својој; а онај нека узме Хипсипилу, нека синовима својим настани острво Лемнос, па нека слуша за *туђа* дела јуначка.“

Нико није смео ни очију дићи, па у Ираклија и погледати, а камо ли рећи му што у супрот. Разиђу се са скупа, па се стану спремати на пут. Али жене са Лемноса погоде намеру њихову, па каогод но пчеле — зујалице стану их облетати јадајући се и молећи их. Но најпосле шта ће, него се смире; Хипсипила изађе сузних очију из гомиле, узме Јазона за руку, па узрази: „Пођи дакле, па нађи златно руно, и ти и другови твоји, по жељи вам, а богови нека ти у том буду на помоћи! Ако се икад мислиш вратити к нама не гине ти ово острво и скиптар оца мога. Али знадем као свето, да нећеш доћи. А ти ме се бар сећај у даљњем свету!“ Јазон се задиви племенитој краљици тој, опрости се с њоме, па први уђе у лађу; за њим похите сви јунаци. Одреше ужета, што су лађу везивала за суво, веслачи завеслају, па за час им Хелеспонт исчезну испред очију.

Аргонауте у земљи Долијонаца.

Ветри са Трације одгонише лађу до близу обале земље Фригије. Ту је било острво Цизик, а на том су острву живили у заједници земљини синови Гиганти, дивљаци, и Долијонци, мирни, питоми људи. Гиганти су имали шест руку; две су висиле са грдних плећа, а четир са обе стране. Долијонцима је био праотац бог мора. те их је он и чувао од грдосија оних. Краљ им је био чести ти Цизик. Кад је краљ тај чуо, да је дошла лађа, па дознао, од кога су рода и племена јунаци с лађе, похити са целим својим народом Аргонаутама на сусрет, дочека их пријатељски, па их наговори, да још ближе доплове, те да с лађом стану у пристаништу градском. Одавна је краљу рекло било пророштво: Кад дође божанска чета јунака, нека их лепо дочека, нека нипошто на њих не завојшти. Зато им он даде вина и марве до воље. Био је и сам још здраво млад, тек га је пробила брада. У двору краљевском лежала му је жена у првих бабиња, па ипак је он остави, да се прочасти са странцима, као што су богови наредили. Ту су му они приповедили, камо иду, и шта хоће да донесу, а он их онда научи, којим ће путем ићи. Сутрадан ујутру попну се на висок један брег, да сами превиде положај острва и море. Међутим су с другог краја острва Гиганти продрли, па пристаниште стêњем и камењем опасали. У пристаништу том била је лађа Арго, а чувао ју је Ираклије. ни овога се пута није био сишао с лађе. Кад види Ираклије, шта то грдосије те раде, а он многе прострели стрелама својим. У исти мах врате се и остали јунаци, па стану стрелама и копљима тамањити Гиганте тако, да су по уском пристаништу полегли, као но шума исечена, једни с главом и прсима у води, с ногама на песковитој обали, други пак с ногама у мору, а са главом и прсима на обали; лежали су ту на рану рибама и тицама грабљивицама. Иза срећног боја тог, одреше јунаци ужета, поспешан ветар дуне, те ти они отплове на сиње море. Ноћу се утиша ветар; али се на један мах дигне бура са противне стране, та наново морадоше стати код земље пријатеља својих Долијонаца. Аргонауте нису управо знали, где су; мислили су, да су на обали Фригије. Исто тако ни Долијонци нису њих познали; ни сањали нису, до су им то пријатељи, што се с њима јуче частили; те зато потегоше мачеве, па се крвав бој заметне међу пријатељима. Сам Јазон погоди копљем честитога краља Цизика у зло место, у срце јуначко, а нису познали један другога. Долијонци најпосле устукну, па се затворе у град свој. Сутрадан виде и једни и други, шта су урадили.

Јазон и сви јунаци његови горко заплакаше, кад видише честитога краља мртва. Три дана су туговали јунаци и Долијонци, па су погинулима у покој душе заједно славили игре-посмртнице; онда се кренули даље страни јунаци. Клита, љуба погинулог краља Цизика, сама себе угуши још пре но што се с дететом растала.

ЛИСТАК.

НЕВОЉА.

СЛИКА ИЗ ПАРИСКОГ ЖИВОТА

од Золе.

Јануар беше суров. Ни посла, ни хлеба, ни ватре у кући. Морисовљеви су већ скоро пропали у тешкој невољи. Жена је праља, муж зидар. Живе у четврти Батињоли, у мрачној кући улице Кардинетске, која је отров за целу околину. Киша пробија кроз подеран кров њихове јадне избе. Но не би они јадиковали, да није требало њиховом синчићу Карлу, коме је било десет година, боље хране, да би дорастао до снаге.

Дете је слабуњаво, свака му маленкост шкоди. Ако иде редовно у школу, па се напреже, да у једанпут много научи, он се разболе. Иначе разумно дете, красан дечко, кад се с њим разговараш, као да је матораш.

Родитељи му лелечу, кад немају шта да му даду да једе. С тим више, што у овој нездравој кући деца умиру и падају као муве.

* * *

Људи разбијају лед по улицама. Отац Карлов добије посла; секиром пробија лед око олука', а у вече донесе кући по четрдесет новчића. Добро је и то, да човек не умре од глади, док не дође време, да се опет започну зидарски послови.

Кад дође једно вече кући, затече Карла у постељи. Мати не зна шта му је. Мати га беше послала тетци у Курсељ, да моли какву стару хаљиницу, која би била топлија, него његов лаки капутић, у ком је дрхтао од зиме. Тетка је имала само великих мушких огртача, који су за Карла дугачки били, те се дете вратило без топле хаљине дрхћући од зиме, и изгледало је као пијано. Сад лежи са зажареним образима на јастучету, бунца да се игра лопте и нева.

Мати је запушила разбијени прозор неком старом крпом; над тим окном беху само два цела, кроз која се видело мутно небо. Невоља је ормане испразнила, све рубље беше већ у заложници. Да се набави хлеба у кућу, продадоше једног вечера стол и две столице. Карло је обично на земљи спавао; сад, како се разболео, уступише му кревет, на којем је доста хрђаво лежао, јер се вуна из душека мало по мало вадила и Чивутима продавала. Сад отац и мати спавају у једном углу собе на сламњачи, на коју ни псето не би легло.

Обоје гледе у болесно дете, како ђипа по кревету. Шта ли је кукавцу, што се премеће тако? Да га није какво псето ујело или да му није дао когод отрова да пије. Дође жена из комшилука, Бонетовица, посмотри дете и рећи ће, да има хладну грозницу. Она познаје ту болест, јер је и њен муж од тога умрьо. Мати плаче и грли своје дете. Отац излети из собе као без душе и оде по лекара. И дође лекар, висок сув човек, покуца детету прси, прислуша на леђима и ништа не рече. Онда мораде Бонетовица допети из своје собе оловку и хартије, да се напише лек. Кад лекар пође, истрчи мати уплашено за њим и запита га кроз плач:

„Шта му је?“

„Врућица од назеба,“ одговори он укратко, за тим још запита: „А јесте-ли уписани од одбора за сиромашне болнике?“

„Нисмо, господине. Летос смо још прилично зарађивали. Зима нас је убила.

„Тим горе по вас, тим горе!“

И лекар оде обећавши, да ће опет доћи. Бонетовица позајми неколико десетака за апотеку, а за она четрдесет новчића купише чорбе, свећу и мало угља. Прва ноћ пређе на миру. Заложе у пећ. Болесник се мало примирио и престао да бунца. Ручице му беху као жеравица. Родитељи се мало примирише. Сутра дан у јутру се опет поплашише, кад видеше, како лекар главом махаше и гледаше изразом у очима, као да нема ни мало наде

* * *

За идућих пет дана ништа се није променило. Карло спава, главу завалио у јастук. Невоља се по одаји све већма шири, као да кроз пукотине од дуварова с ветром улази, или кроз прозоре. Сутра дан у вече, прода се и последња кошуља материна; опет други дан извадише подоста вуне испод болесника и продадоше, да набаве лекарије. Онда су остали без ичега, не беше ништа више за продају.

Морисов лупа још лед; његових четрдесет новчића не могу да залегну нужне потребе. Да не би она јака зима дошла главе детету му, моли се отац богу, да попусти време и настане југовина, но уједно се и боји таквог времена, јер онда нема заслуге лупањем леда око олука'. Кад иде на посао, радује се, што су улице још беле, кад помисли на дете, што му на самрти лежи, зажели да сијне сунце, да дође пролеће, снег да се топи. Да су се бар уписали код одбора за сиромашне болнике, имали би лекара и лекарије бесплатно. Мати оде у варошку кућу да моли, но рекоше јој, да има много проситеља, те ће морати чекати. Добије само неколико упутница за хлебац: од једне добре госпође добила је једну форинту. Кад се то потрошило, невоља је наново почела.

Петога дана донесе Морисов последњих четрдесет новчића кући; ударила је југовина те му отказаше зараду, лупање леда. Пећ је бивала хладна, хлеба не беше у кући, рецепти се нису више могли носити у апотеку. Отац и мати цвокотаху зубима од зиме у мрачној, влажној и прљавој собици, мали је крчао. Бонетовица не долазаше више к њи-

ма, она је срца милостива, па јој је тешко гледати ову невољу. Сваки укућанин пролазио је поред ове собе брзо и нагло, да не гледи јад. Матери кадикад груну сузе из очију, она се баци над кревет, љуби дете своје, као да се нада, да ће му тиме помоћи, да ће га излечити. Отац је дуго и дуго стајао као махнит на прозору, подигне стару крпу са прозора и гледи, како се лед топи, вода у дебелим капима пада са кровова и прави блато. Може бити, да је то добро за Карла.

Једнога јутра изјави лекар, да неће више долазити. Детету нема помоћи.

„Ово влажно време ће га дотући!“ додао је.

Морисов диже песницу у вис. Зар сиромака човека свако време да убија? Док је било смрзнуто на пољу, било је зло; сад се топи — па је још горе! Кад би жена пристала на то, он би био вољан, да запали у соби чинију угља, па да се сви троје угуше. Тиме би био пре крај целој невољи.

Мати је међутим још једанпут отишла у варошку кућу; обећали су им, да ће им се помоћи, па они сад чекају. Да страшна дана! Соба прокисава, подметнуше чинију, да у њу вода с греде пада. Од јуче немају шта да једу; дете је добило само чашицу теја, што им је дала једна сиромашна жена у кући. Отац седи, наслонивши главу на обе руке крај стола, уши му зује. Кадгод се чуше кораци пред вратима, мати потрчи у мислима, да је стигла помоћ из варошке куће. Шест часова прође, а још никога нема. Сутон настаде, тужно и жалосно доба.

Кад дође ноћ, чу се на једанпут Карлов гласић: — Мама — — мама — —

Мати приђе кревету, у лице јој удари јак дах детињ. Затим не чу ништа више; глава детиња клону, врат се укочи. Ван себе од ужаса повиче мати: „Свећу! Брзо свећу! — Карло мој, реци мајци коју реч!“

Ал' у кући не беше свеће. У брзини хтеде да запали жигицу, но у хитрини не могаше, једна се за другом ломила међ' њеним прстима. Онда опипа руке и лице детиње и повиче од ужаса:

— „О, боже, умрьо је! Отац, ево ти је умрьо син твој!“

Отац подиже главу. У мраку не могаше ништа да види.

„Умрьо је? Па шта онда! Умрьо је — па и боље.“

Кад чу Бонетовица вриску и плач, реши се, те уђе са својим жишком к њима у собу. Док су њих две дете намештале, закуца неко на вратима: Дошла помоћ из варошке куће, десет франака и упутнице на хлебац и месо. Морисов се смејаше као луд и рече, да одбор за помоћ сиротињи увек чека, док влак не оде.

Ах! Како је мршаво тело овог сиромашног детенцета, како је изболовало, лако као перо! Да су донели са улице смрзнутог врапца, не би ни он мање места заузео, него опо сиромашно детенце.

Бонетовица ће рећи родитељима детињим, да дете неће оживети, све ако они и даље се буду патили глађу, него вели, она ће њима донети хлеба и меса, а и за свећу ће се постарати. Они пристану. Она намести сто и донесе топле кобасице. И глађу измучени Морисовљеви једу халовито поред блеђаног лица свога детета. Пећ заложена, у соби пријатна топлота. Матери пуне очи суза; сузе јој капаху на хлебац. О, како би сад Карло волео јести ових кобасица.

Бонетовица остане даноћи код мртваца. Кад је Морисов заспао, жене скувају себи каву. Друга суседкиња, девојче од осамнаест година, шваља, буде позвана на каву, а да није празна дошла, понесе боцу ракије. Тако њих три пијуцкаху каву и тихо приповедаху занимљиве и чудновате смртне случајеве; мало по мало говораху гласније, почеше торокати о другим укућанима, о другима у вароши, о злочину, што се десио у не знам којој улици. Кадикад устане мати, да види Карла као да би хтела да види, да се није покренуо.

Како није јављено онога дана, да је дете умрло, то мораде мртвац остати цели дан онај у кући. А како имаху само једну собицу, то су у истој соби живели, јели и спавали поред Карла сви заједно. Кадикад забораве за тренутак на њега, па кад га се опет сете, онда им је тешко, као да је наново умрьо.

Једва прекосутрашњега дана донесоше сандук, мали као кутија, четир просте даске; ово су бесплатно добили, јер су поднели сведоџбу сиромаштва. Е сад да се сахрани. Одоше у цркву.

За сандуком иде отац са два своја друга, што су га успут срели; за њима мати са Бонетовицом и оном шваљом. Газе до чланака по блату и снегу. Киша није падала, али је магла тако густа била, да су им све хаљине биле мокре. Опело се брзо сврши, па онда даље.

Гробље беше далеко иза града. Широк простор ограђен зидом. Мека земља на гробљу мокра и блатњава, гола дрва дизаху суве гране своје у висину.

Спровод иде лагано по блату. Сад и киша удари; на пљуску морадоше чекати да дође стари парох, који се једва укаже из капеле. Карла метну у гроб. Простор је пун крстова; многе је ветар стровалио; венце је такођер ветар по гробовима побацао; то је поље невоље и жалости, пусто, разгажено, а задај од мртваца, што их глад и зима у Паризу гомилама обаљује, испарава се унаоколо.

* * *

Свршено је. Земља се набаца, Карло је на дну гроба, родитељи одоше кући, а не могоше ни да клекну на гробу свога детета, због дубокога блата.

Како је киша још падала, а Морисов је од оних 10 франака, што их је добио од одбора за сиротињу, имао још три франка, то он позове своје другове и суседкиње у крчму, да се прихвате. Седну за сто, попију две литре вина, и јеђаху сира. Онда још другови Морисовљеви узму на свој рачун две литре вина. Кад се друштво вратило у варош, беше добро расположено.

Ах! Невољо!

БЕЛЕШКЕ.

(Исправак.) Уредништво овога листа добило је од преч. г. Саве Павишевића, архимандрита и песника српског ово писмо: Сл. уредништву „Јавора.“ У броју 75 „Заставе“ под насловом „Разне белешке“ изишла је нотица „Крађа у ватиканској књижници“ у којој држим, да је вредно ову погрешку исправити: Бокачио није списао дело *„De consolatione philosophiae,“* већ Боетије, сенатор готског краља Теодориха у тавновању своме. То је његов оригинални рукопис, који се у ватиканској књижници [illegible]. Колико се сећам, налазе се у њему и ови [illegible]:

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaque fraenis,
*Haec ubi adsunt.**)

С велепоштовањем
Архим. Павишевић с. р.

(† Пера Петровић.) трговац у Будапешти, брат нашега сарадника г. Мите Петровића, преминуо је 17. маја о. г. у 35. години свога живота. Био је Србин срцем и душом, живо је учествовао у раду омладинском и био је више година благајник друштва „Преоднице,“ и много је допринео својим заузимањем за умножење фонда тога друштва. Био је редак родољуб. Оставио је после себе млађану љубу. Нек му је вечна успомена у срцима нашим!

РАЗНО.

(Папин комшилук.) Папа ће скорим да добије врло леп комшилук. Протерани кедиве, Исмаил-паша, хоће са својим харемом да се пресели из Неапоља у Рим, близу ватикана. Он је прошле године узео под закуп једну палату у Смирни, јер је имао намеру, тамо да се настани. Ту је палату удесио кедиве на најраскошнији начин, и премда има он само четрдесет жена, ипак је наместио осамдесет женских соба. Јамачно је рад, да умножи свој харем .... Но пре неколико недеља изиђе од султана забрана збаченоме кедиву, да се не сме селити у Смирну. Не, што би султан Абдул-Хамид био противник харемског „вирчафта,“ него из политичних узрока није хтео, да је кедиве тако близу престолници султановој. И тако је сад Исмаил-паша наумио, да се близу папиног двора настани и као што римски листови пишу, погађа сада да узме под закуп палату неку, баш уз папин ватикан.

(Књижевничка тенденција). Неки књижевник дође једноме уреднику и понуди му се за сарадника на листу му. Уредник се обрадује и запита га: „А молићу, каква је ваша тенденција?“ — „Моја тенденција? Ја се борим за право и слободу, за свећу, храну и стан.“

(Ваљан таст.) О племенитости једнога таста приповедају американске новине ово: „У држави Индијани тужио је један човек свога зета одмах после сватова и захтеваше, да му овај плати рачун за теј, хлебац с маслом и свеће, што их је он морао да потроши, док је садањи зет његов курисао кћери му пре, него што су се венчали. Парница још није решена. Зет пристаје да плати, ако таст прими своју кћер опет натраг.

*) Значи: Одбацуј радости и страх, избегавај наду и бола нека немаш, јер где тога нма, онде је ум помрачен и зауздан.

(Шопенхауер о картању). У своме делу *„Parerga und Paralipomena“* пише Шопенхауер на једноме месту ово: „У свима земљама постало је картање врло обично занимање у свима друштвеним слојевима; картање је мерило за вредност друштва и проглашени банкрот целога мишљења. Јер како не умеју да измењују мисли, а они измењују карте и гледе, да једно од другог изнуде коју форинту. О, јадни роде! Међутим да не бихбио неправедан, нећу да угушим овде мисао, која се може навести као правдање играња карата, а то је, да је картање спрема за светски и радни живот, у колико се картањем човек вежба, да околности, које му је случај нанео (карте), мудро употреби, а уједно се навикава, да и у незгоди задржи разбор, јер и кад му рђаво иде карта, он „прави весело лице.“ Али баш с тога има опет играње карата деморалишући уплив. Јер дух игре захтева, да човек на сваки могући начин, сваком хитрином гледи да очупа што од другога. Па онда се тај рђави обичај укорењује у срцу човечијем, те прелази и у практични живот, па мало по мало дотера човек дотле, да у стварима, где ваља разликовати „моје“ од „твојега“ исто тако поступа и свуда само своју корист гледи. Доказа за ово има доста у грађанскоме животу.“

(У ратама). Ротшилд у Паризу сломије руку. Одмах буде дозван славни професор и оператор Дипитран, те му намести и превије руку и лечио га је, док није оздравио. Онда му пошље Ротшилд 20.000 франака. Дипитран напише Ротшилду писмо, које је гласило: „Ја нисам мислио, да ће ми богати Ротшилд свој дуг у р а т а м а плаћати.“

(Згодан одговор). О неком славном бечком лекару приповеда се ово: Дође му једном нека болесница, која је много година патила од једне болести, која се никако не могаше да излечи. Професор јој саветује, да иде у Маријенбад. „Ал' молим вас, господине, да ли ће ми Маријенбад боље чинити него Топлице, јер лане сам ишла у Топлице, па ми није хаснило?“ — „А који вас је магарац послао у Топлице?“ запита професор. „В и, г о с п о д и н е п р о ф е с о р е!“ одговори болесница.

(Добар начин). Покојни доктор Абернети није волео, кад болесник при посети много говори. Тако је имао међу болесницима својим једну госпођу, која је одвећ много говорила и кад јој он свој савет казиваше, непрестано га је прекидала. Једном ће рећи он тој болесници: „Исплазите језик да видим.“ Ова то учини. „Тако,“ рече лекар, „сад тако држите језик док ја не изговорим, што вам имам да кажем.

(Каштига.) С у д и ј а: Јесте л' били већ кадгод каштиговани? О п т у ж е н и: Ја сам ожењен.

НОВЕ КЊИГЕ.

Н а р о д н а б и б л и о т е к а б р а ћ е Ј о в а н о в и ћ а. Изишла је свеска 14. Садржај: *Страшни стрелац*, приповетка С. Г о ш ч и њ с к о г а. Превод с пољскога. *Две менице*, приповетка В л а д и с л а в а Л о з и њ с к о г а Превод с пољскога. Цена овој свесци 16 новч. (35 д. пара). Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 н. Претплата се шиље књижари браће Јовановића у Панчеву.

Враголије, несташлуци, приче, слике и прилике из ђачког живота. Написао К. К о с т и ћ. У Београду. штампано у државној штампарији. 1881. Накладом књижаре В. Валожића. Садржај: Буцов и кесега. Добра лекција. Социјалисте на опклу. Беле панталоне. Ђачка освета. Љубавна залога. Како сам се ја оженио. Са правог пута. Преко леба погаче. Мали узроци. Цена 50 новч. или 1 динар. — Пријатељима хумора биће неке од ових прича познате из „Стармалога“ и „Абуказемовог шаљивог календара,“ а друге су нове и још нештампане и пристају сасвим уз оне досадање. Лакрдије из ђачког живота заиста су неисцрпиве а г. Костић је наумио да их бележи и црта на забаву и прекраћење времена у доколним часовима.

Црквено-словенски буквар са читанком за други разред српских основних школа. Одобрен од српско-народног црквеношколског савета. Цена је 16 новч. У Новоме Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1881. — Ово је најновије и поправљено издање ове школске књиге, коју је написао за наше основне школе најприпознатији наш школски човек. Штампарија А. Пајевића даје при већем купу добар рабат препродавцима.

Збирка народних песама за школску младеж обојега пола. Треће умножено издање. Панчево, 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 10 нов.

Настава у српском језику за трећи разред основних школа. Написао С в е т о з а р М и л е т и ћ, земунски учитељ. Панчево, 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 25 нов. 1881. — — — Исто за четврти разред. Цена 35 новч.

Настава у земљопису за трећи и четврти разред основних школа. Написао С в е т о з а р М и л е т и ћ земунски учитељ. Панчево, 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 45 нов.

ОДГОВОРИ.

Г. К. Р. у Б. — Примили смо измену, и сад држимо, да ће бити добро.

Г. С. Ф. у Н. — Писмом.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уредику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 23. У Новом Саду, 7. јуна 1881.

ДОН РАМИРО.

(Х. ХАЈНЕ.)

Дона Клара, дона Клара,
Злато моје од вајкада,
Ти ми оде, удаде се —
Моје срце нека јада.

Дона Клара, дона Клара,
Сретан век је баш живота,
Ал' је страшно доле сићи,
Сићи у гроб из живота.

Па радуј се, дона Клара,
Куд те сутра срећа зове:
Пред олтар ћеш са Фернандом;
— Хоћу-л' и ја у сватове?

Дон Рамиро, дон Рамиро,
Твоја реч је копље живо,
Љуће вређа, нег' те звезде,
Што се смеју подругљиво.

Дон Рамиро, дон Рамиро,
Мудар човек да те гледа:
Има мома још у свету,
Нама ето бог сам не да̂.

Дон Рамиро, све си свладо,
Тол'ке чете душманове —
Сад победи себе самог,
Дођи сутра у сватове!

Дона Клара, дона Клара,
Ево речи да ћу моћи;
Још играћу с тобом коло —
Остај здраво — ја ћу доћи.

Лаку ноћ! — И прозор лупну,
А Рамиро тек уздану;
Ту је доле стој'о, стој'о —
После песта к'о у саву.

И ноћ била и измакла,
Одагн'о је данак бели;
Шарно цвеће главу дигло —
Толедо се све весели.

Обасјани стоје двори
И врхови од палата;
Сија кубе свете куле,
Од сувог је, мислиш, злата.

Звона хује тихо, скромно,
Свуд светињу гледаш саму,
Тек молитве, песме, брује
У божијем светом храму.

Ма гле тамо, где је она
Капелица поносита!
Шта је оно што се види,
Какав блесак, каква свита?

Младо, старо искићено,
Не виде се већ од грања,
Уз прангије, песме, свирку,
Иду натраг са венчања.

Усред свите празно место,
Са стране га свет затвара;
Није празно. туда шеђу
Дон Фернандо, д на Клара.

У дворима младеначким
Све у блеску и у сјају:
Ту тек поче права гозба,
Већ по старом обичају.

Теву игре од мејдана,
Мењају се ђаконије;
У весељу и ноћ стигла,
Мраком земљу да увије.

И игра ће већ да почне
Да се врти по дворани,
Раздрагани гости кличу:
Дивна ноћи, хај не свани!

У прочељу седе горе
Младожења и с њим нева,
У заносу не схватају,
Је-л' то јава ил' се снева?

Ал' играју лепи гости,
Све се тресе и таласа,
Ал' дворана тутњи, грми
Од великих таламбаса!

„Куд то гледиш тако сетно,
Моја душо поносита —
Куд у буџак непрестано?"
— Забринуто витез пита.

.Зар не видиш ти Фернандо?
Ено човек у црнини!"
— А витез се тек осме'ну:
То је сенка, теби с' чини.

Ал' се сенка ближе миче;
Човек то је, сав у плашту;
Клара гледа и поздравља
Дон Рамира, црну машту.

И започе игра врза:
Цупни мало па окрени;
Окреће се ваљка брза,
Сви играчи занесени.

„Драге воље, мој Рамиро —
Још те волим душом целом;
Играћемо — али само
Што си дош'о с црним велом?„

Оштро гледа дон Рамиро,
Чисто неву да простреле,
Па је хвата, мукло шапће:
Ал' си рекла: дођи, је-ли!

И у метеж од играча
Упусте се двоје нови — —
Ударају бубњи, свирке,
Сви весели — у сватови. . .

„Што си тако блед у лицу?"
— Муца Клара а сва дршће;
„Ал' си рекла: дођи, је-ли!"
— Рамиро је стиште чвршће

Блеште свеће, одсјај диван
Прелива се на зидови' —
Свирке јече, бубњи грме —
Сви весели у сватови . . .

„О што су ти руке ледне?"
Муцну Клара, па се стресе
— Ал' си рекла: дођи, је-ли!.
— И вртлог их сад однесе.

„Твој мртвачки дах ме гуши,
Прођи ме се тако, прођи!"
— Опет старе мукле речи:
„Ал' си рекла: дођи, дођи!".

Земља тутњи, двор се тресе
Од свирала непрестани',
Ко махнита чаролија
Све се врти по дворани.

„Ај, пуштај ме дон Рамиро!"
Још се чује гласак смели;
Дон Рамиро одговара:
Ал' си рекла: дођи, је-ли!

„Ал' сад иди — збогом пош'о —
Викну Клара — иди с места
— Тек излете речца клета,
А Рамира на мах неста.

Мучи Клара — самрт иста —
Бледа, страшна, укочена;
Црна слика Богу оде,
Слика трошна измучена.

Разиђе се маглин веo,
Једва Клара очи тржe;
Али чудо опет с нова
Дивне очи склапа брже.

Јест, од како игра поче,
Ни макла се с места није;
Епо уз њу младожења,
Где јој сету с лица штије.

„Што ти, душо, лице бледи,
Што ти суза око кваси? . .“
— Зар Рамиро? . . муцну Клара,
И прекиде у уздаси.

Збиљски поглед забринуто
Младожења сада упр'о:
„Не разбирај за вест кобну —
Рамиро је данас умр'о.

У Новом Саду. Блаженко.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Ја сам већ у велико вршио своје послове. Радио сам са самопрегоревањем. Савест моја ме је опомињала. Стекао сам био нове пријатеље. Сви поштоваше Лудића. Али ми је ипак упало у очи, да ни један од њих није одлазио у Лудићеву кућу. Ја сам одлазио сваки дан. Кад год сам отишао, осећао сам све то веће поштовање наспрам гусларке. Она не беше особито лепа. Не беше више ни млада. Па ипак беше тако пријатна. Она је живела за Српство. Високо је ценила српску књигу. Обожавала је омладину. Колико пута хтедох полетити од радости, кад би ми отсвирала или отпевала коју народну песму. . . Кад је не могох видети, осећао сам се тужно. Тада би ме остављала моја добра воља. Јест, ја сам је поштовао. То беше право штовање и ништа више. Некада сам љубио свим жаром моје млађане душе. Али тога више не беше. Заверио сам се нигда више не љубити. Те осећаје је време утопило у мору осећаја, који се разликоваше из мога родољубља. Истим сам високо ценио све, који са мном беху једног уверења. Одушевљена српска гусларка беше круна мога штовања. У њој сам гледао ускрснуте врлине Косовке девојке. Њену тугу, којом оплакује несрећу рода свога. Она се није заносила за сновима млађане девојке. Оно сестринско „ти“ беше ме за њу још већма везало.

Хрђави језици у варошици већ изводише свашта. Говорише већ, да сам за љубав Марину дошао у С. Говорише даље, да ћемо се узети, и још друге ствари. Ја сам све слушао. Али на таке гласе не хтедох се освртати. Сажаљевао сам остали свет, који се није могао над обичним стварима узвисити. Уверен сам био, да је наш одношај био брата и сетрице по мислима. Ми бесмо само Србин и Српкиња. Био сам уверен, да је тако и Мара о свету мислила. Али кад опет једног дана дођох, нађох је тужну. Приметио сам, да је била исплакана. Не хтеде ми тога дана ни свирати. Ја сам се осећао чудно. Питао сам је: да није бона, или, да се није каква несрећа у кући догодила. Сва моја питања беху заман, не хтеде ми ништа одговорити. Започињао сам толике разговоре о нашим омладинским смеровима и тежњама. Али и исти осташе започети. Мара их не хтеде прихватити. Најзад сам се подигао и тужно дома упутио При опроштају учини ми се такођер хладна и расејана.

Њена поменута уздржљивост трајала је више дана. Моје посете за то време свршише се као и она прва. Све моје молбе и питања осташе заман. За цело то време бејах и сам нерасположен. Што год сам започињао, не могох свршити. Моје мисли се витлаше као бесни вали. Не могох их на једном предмету скупити. О-

вако стање ме је мучило страшно. Бејах намислио, да му учиним краја. Упутих се сестри гусларци с тврдом вером, да ми мора све исповедити.

Бејах у њеној одаји. Нашао сам је као обично, за послом. Учини ми се тога пута ведрија. И наш разговор беше живљи, но обично. Но мене је ипак нешто тиштало. Осећао сам, да наши збори не не беху више у истини брата и сестре. Покушао сам, да се о томе и боље осведочим. Молио сам је, да ми свира и пева. Она ме беше погледала необичним погледом. Додаде још: не могу свирати још дуго . . . дуго . . . Ово ми беше доста. Ја бејах потпуно уверен, да нешто мора бити. Сетих се вере, којом се бејах заверио при поласку. Наваљивао сам на њу молбама и питањима, да ми тајну открије. Заклињао сам је вером омладинском, да ми све каже. Најзад у занесености рекох: „Ил' си болна селе, ил' худе среће.“ Она ме беше тада необично погледала. Учини ми се, као да је тај тренутак чекала. Још ми рече: по вароши се говоре и причају разне бајке. Рђави језици — вели — не дају ми мира. Ја сам је разумео. Плануо сам: то су ниски створови, који не познају племенитости. Ти се нећс нигда узвисити на висину српског побратимства и посестримства. Да, селе, ти суде по својим страстима и појмовима о свету. Мара је ућутала. Поглед јој је витлао на страну. Заман хтедох да га мојим погледом сукобим. Учини ми се, да је нешто скривила. Приметио сам, да са мојим одговором не беше задовољна. Бесмо обоје ућутали. Не знам ни сам, колико то ћутање трајаше. Њена мати га је својим доста суровим гласом прекинула. Чух, где се са служавком за неке ситнице рачуна. Ја се опростих с Маром и одох дома.

Моје мисли се јурише једна за другом као какви вали. Не могох тога дана ни читати. Сутра дан сам се осећао боље. Потражио сам моје пријатеље, које више дана не видех. Али и код њих нађох неку промену. Приметио сам, да беше нешто, што ми хтедоше казати, а опет се уздржаваше. Са сваког пријатељског чела сам прочитао неко сажаљевање. Овако живљах више дана. Нисам за цело то време одлазио сестри гусларци. Једног дана сам се спремао, да је потражим. Моје спремање прекиде ми неко куцање на вратима. Пре, но што сам се осврнуо, Марина мала служавка стајаше пред-а-мном. Даде ми писманце које беше брижљиво смотано. Док отворих писмо, почех нешто слутити. Моје слутње је садржина потврдила. Мара ме је на најлепши начин молила, да бар за време изостанем, да је не похађам. Писала је даље, како по вароши разне разговоре о нашем односају воде. Даље писаше, да би ти могли њој худу срећу причинити. Завршила је „Српкиња девојка има да одужи најсветији дуг своме народу.“

Ја сам Мару послушао. Нисам више дана никуда одлазио. За то време сам морао разне буре од мисли да савлађујем. Свршетак писма беше ме необично дирнуо. Истина та јасно ми беше изашла пред очи. Бејах увидео, да Мара има право. Сваки је могао тумачити наш одношај по својим назорима. Остали свет није могао завирити у наше душе, да исти одношај проучи. Ја сам био на чисто, да би моје посете биле за Мару заиста худа срећа. Она сама рече: „Српкиња има свети дуг Српству да одужи.“ И нехотице се запитах: А Србин? Стидео сам се тога питања. Видео сам поред свега свога родољубља, да исто морам од гусларке учити. Ваљало ми је научити, да и Србин ваља да Српству одужи свети дуг. Заверих се у томе тренутку, да изађем Мари на сусрет и у погледу истога. Заверих се, да заиштем њену руку. Та она беше једина, с којом ме једна мисао Србина и Српкиње везиваше. Зар сам и могао што друго желети, но жену Српкињу. Слика оних племенитих Српкиња жена, које стоје као светли примери у српској песми? Нешто ми још шапу: иста је у Мари оличена као и Косовка девојка.

После неколико дана, оставио сам своју одају. Морао сам страшно изгледати. Јер ме моји пријатељи чудно мерише. Бејах се са тврдом горњом вером упутио Мари. На дворишту нађох њену матер

Ја је поздравих, али ни сада се не сећам, да ли ме је отпоздравила. Упутих се у Марину одају. Нађох је саму. Беше и она бледа. Али учини ми се боље воље но обично. Учини ми се, као да је моју посету ишчекивала. Посадио сам се до ње. Гледао сам јој управо у очи. Она обори очи доле. Да л' је што из мојега погледа прочитала? После мале почивке молио сам је, да ми пева уз гусле. Она устаде немо и узе гусле. Тихо је привлачила гудалом по јасним струнама. А затим поче певати. Дивније није никада свирала. Њена песма понесе ме собом оном добу, у коме је поникла. Моје срце је запламтило. Не знам ни сам, зашто то беше? Да ли то беше одговор њеноме срцу? Не знам ни данас, како беше. Али узех јој њену руку. Она је дрхтала. Моја рука је сама подиже устима. Мара се беше лицем зажарила. Ја јој рекох: Маро! ја те овим верим. Ми смо позвани, да заједно Српству одужимо онај свети дуг. После ових речи погледах јој управо у очи. Исте беху сузним сјајем зажарене. То ми беше довољан одговор. Ја сам га разумео. Ми бесмо вереник и вереница. Још тога часа потражих њене родитеље и заисках Марину руку. Истога дана добих од њих повољна одговора. Исти беше покренуо у мојим недрима реку радости. Беше ми се отворио нов свет. Хтедох да напишем писмо својим родитељима. Али и перо ме изневери. У своме заносу почех сликати на белом листку своју вереницу. Оставих перо и подерао сам листак. Затим се дадох лаком санку у наручја. Не знам, колико сам спавао, па се тргох. Седео сам на постељи. Претворих се сав у слух. Али и опет не могох ништа чути. То беше сан, у коме видех Мару у белој хаљини. Венац од мирте красио је њену лепу главу. У руци је држала гусле превучене тробојницом. Гудало јој беше посребрено. Чух и оне прве гласе, кад дирне тананим гудалом јасне струне. Као на јави чух, како пева своју худу срећу. Али то све нестаде. Јава беше све разагнала. . . Тужно се спустих у постељу. Моје груди се колебаше и не могох до зоре више ока свести Устадох пре изласка сунца. Јесења зора обасу ме својом бисерном росицом. Осећао сам се потпуно свежим.

Написао сам родитељима писмо. У писму сам им описао све. Заврших: „Дошло је време ,које мишљах, да је мијнуло за навек. Заверио сам себи вереницу. Хоћу да одужим дуг, који народу и природи дугујем. Чекам ваш благослов.“

После неколико дана угледао сам своје родитеље. Нисам им се тако брзо надао. Али шта је тешко родитељу за љубав своје деце? Камо среће, кад би то појмила деца луда! Избегли би млоги горак тренутак. Али заман! Свет ће се и даље кретати истим током. И даље ће неразумна глава морати сама искусити. Туђе искуство ће и даље остати туђе искуство. Исто ће вазда остати младој глави непознато. Младост у своме заносу свега тога не види.

Мати ме је пољубила. Радовала ми се од срца. То беше по урођеној материнској радости, којом жели, да јој се деца „окуће.“ Отац не беше тако добре воље. На његовом лицу могоше се видети трагови неких брига. Ја сам га разумео. Морао је млого мислити о моме одсудном кораку. Бојах се његових остарелих назора, којим можда и о мојој женидби суди. Отац ме ослови: „Ми дођосмо, сад је на тебе ред!“ Рекох им, коју сам изабрао. Отац ми не рече ништа. Али ипак млого ми рече његовим ћутањем. Из ћутања видех, да нешто има против моје веренице. Нисам се преварио. Отац ми беше показао неко писмо. У писму му писаше један његов пријатељ о мојој вереници. Рече, да је покварене душе и срца, да је права *„пакосница.“* Отац ми не даде да видим потпис. Ово писмо ми разјасни оне бриге, које сам читао оцу са лица. Ја сам се био сав зажарио. Осетих, како ми се спуштаху плећима хладни млазеви. Не могох издржати његовог погледа. Њиме ме је, чини ми се, корио. Он прозбори: овим ретцима верујем. Написао их је човек од истине. Ти си погрешио. Твоје одушевлење са свим оним, што се клања твојим српским идолима, занело те је. Све оне врлине, које си нашао на твојој

веренице, лако је могуће, да су образина којом те ловише. Често се догађа, да тако улови женско лукавство занешеног младића. Тај се после обично каје. Али тешко оном, који се каје после корака којим коракне у брачни живот. Ја сам ћутао неколико тренутака. Моје мисли се бориле с оним, што мало час чух. Учини ми се да сам пао са висине моје среће у у понор несреће. Моји бујни снови за часак се разбише. Но брзо сам се прибрао. Сетих се, да сам као зрео човек Мару проучио. Сетих се свега, што сам на мојој вереници нашао. Бејах опет на висини своје среће. Рекох: „То је, оче, покварено срце, које тако што рече. Тај је сама пакост, којом хоће моју вереницу да окити. Тако је, родитељу, с тврдим уверењем говорим. Она, која је ускрснула осећаје Косовке девојке, није покварена душа. Она, која тужно оплакује српску несрећу, није покварена срца. Она, која у најдивнијим бојама своје лепе душе црта српску будућност, није пакосница. Она је окићена врлинама праве Српкиње девојке. Те ће своме војну понети као неоцењене адиђаре. Моји осећаји нису страсна занесеност. Не, добри родитељу! Они су прост одзив на оне узвишене осећаје, који су излив узвишене српске душе моје веренице. Она љуби као права Српкиња. Она ће као права и племенита Српкиња усрећити свога вереника. О свему томе сам потпуно уверен. Ја сам према своме добу најпре ствар са сваке стране проучио. Све сам, као што рекох, нашао код ње, што тражим од сваке Српкиње. Без тога је залуд лепо лице. Без тога је лепо лице цвет без мириса. Зора без свога руменила."

(Наставиће се.)

ЦВЕЋЕ ИЛИ ТИ?

Волим цветак на висини,
Кад напупи, кад заруди,
Али ми се лепши чини,
Кад надичи твоје груди.

И кад бих вас скупа глед'о,
Тек ми онда дође мио:
Гледећи вас, Милче, чедо,
Век бих цео потрошио.

Нови Сад 1881.

Блаженко.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава четврта.

Марија Андријевна (*сама*). Једва једном оде. Сиромах Владимир! Дође ма какав Милашин, па се усуди говорити о њему, усуђује се критиковати његове поступке . . . То је ужасно! Њему, сиромаху, нигде да се на љубав љубављу одговори. За оно, што је над свима, њему је загушљиво у овом друштву — сви му завиде. Ја га тако волим у овај мах, да бих, чини ми се, све за њ поднела на жртву (*замисли се*). Па што га нема већ? (*Седне код прозора и гледа*). Као да је он! Баци ћу му се око врата, нећу ни о чему да мислим, управце! (*Дође и стане насред собе. Улази Мерић, она му ласкаво приближује*).

Појава пета.

Марија Андријевна и Мерић.

Марија Андријевна. Ала волим! Ала сам те изгледала, Владимире!

Мерић. Јесмо-ли сами?

Марија Андријевна. Сами. (*Мерић је пољуби*). Ах, колико сам мисли пре[illegible]

у глави, колико осећања у срцу своме од јучерањег дана — ти ми нећеш веровати. Ја бих да ти исповедим то што пре, бојим се, е ћу заборавити.

Мерић. Па шта си то осећала?

Марија Андријев. Смеја ћеш се, можда, — па смеј се. Хајдемо к прозору, па ћемо моћи видети, кад се мамица приближи.

Мерић. Хоћеш-ли ме љубити још једанпут?

Марија Андријевна. И десет пута, ако хоћеш, — само дај, да се мало разговоримо о мом положају.

Мерић. Па хајде. Шта ли имаш приповедати?

Марија Андријевна. Хтела сам ти много, много рећи. Јуче смо се тако у брзо видели, ја сам о теби тако много мислила јуче у вече, ноћас, јутрос . . . а сад сам тако узбуђена: чини ми се, да сам већ све заборавила.

Мерић. Па сећај се.

Марија Андријевна. Ах, помисли, Владимире! Јуче изненада дође неки изрод, стаде ми говорити о музици, о литератури, хтеде да ми и колача донесе. У каквом сам ја положају била! Ништ', ама баш ништ' ми се не допада! А мамица му још ласка . . . Та ти мене и не слушаш! . .

Мерић. Гледам ти очице. Како су лепе. Баш би их пољубио. Сећам се још једних таких очију . . . Она је умрла . . . Сирота жена! — Ал' на што водити разговор о ономе, што је прошло: дај да се користимо оним, што нам је сад у руци. Ах, Меро, много сам ја преживео . . . . грашим се, што те сад тек познадох. О, [illegible] сам на те како, Меро, наишао пре две [illegible]дине!". . . .

Марија Андријевна. Па слушај ме до [к]раја, бога ти.

Мерић. Добро, добро — слушам.

[М]арија Андријевна. Дошао тај Бене[волен]ски. Груб је, необразован, једном ре[ч]жас!

[М]ерић. Меро! То је досадна материја [раз]говор. Што би ми да тратимо дра[го] време на те ситнице.

[Ма]рија Андријевна. Па како ћу ја с [Б]еневоленским? Ја га се просто бојим.

Мерић. Зар још о томе мислити! А шта је теби стало до Беневоленског?

Марија Андријевна. А мамица? Како ћу с мамицом изићи на крај? Ах, Владимире, ти не знаш много што-шта, а нећеш ни да чујеш.

Мерић. На што ми је да знам? Ја само једно знам, знам само, да ме ти волиш: а кад ме волиш, ти нећеш поћи за Беневоленског.

Марија Андријевна. Па ипак сам ја у незгодном положају. Светуј ме, шта да радим. (*Мерић је пољуби у раме*). Ах, Владимире, да ти знаш, како је мени тешко, — а теби је до шалења.

Мерић. Ах, боже мој, Меро, та ја те љубим! Ја се радујем случају, што сам те застао саму, а ти ми стала приповедати о мамици, о неким младожењама; а што је мени стало до њих. (*Пољуби је опет у раме*).

Марија Андријевна (*уклања се од њега*). Теби, као да није ни до мене стало, кад нећеш да знаш за моје јаде и невољу, бог с тобом, Владимире!

Мерић. Ти се срдиш! . . . . И то је љубав.

Марија Андријевна. А зар је љубав, што ме нећеш да слушаш? (*плаче*).

Мерић. Ено и суза! Одвећ рано! (*седне на столицу*). А мислио сам, да ће тако бити! То је већ што обично. То ми је та љубав ваша? Изнајпре признање, страсност, па онда — или татица, или мамица, или који младожења. (*Ћутање*).

Марија Андријевна. Владимире! Срдиш ли се?

Мерић. Не, ја сам већ свикао на то. И теби није мене жао, Меро? И онако ми је мучан живот, а ти ми нећеш да поклониш ни једног тренутка неогорченог задовољства.

Марија Андријевна. Не срди се, Владимире . . . . Хајд' да се помиримо (*пољуби га*). Је-л' ти мало то?

Мерић. Врло мало. (*Марија Андријевна пољуби га још неколико пута*) Смело, Меро, смело! Сад ето видим, да си паметна девојка. Ах, Меро, сећам се једне женске: то беше љубав!

Марија Андријевна. Што ми о томе говориш? Да, ти не мислиш, е ја волим то слушати.

Мерић. Шта, шта? Љубоморност! Зар си ти љубоморна? Ја јако волим дирати љубоморне женске.

Марија Андријевна. Не, није то љубоморност; већ мене вређа, што говориш о другим женскима, баш кад ти ја ласкам. Тако ћеш ти и за ме говорити . . .

Мерић. Па за кога ти мене држиш? Не, Меро, ја већ не могу никог већма љубити. Пољуби ме, Меро!

Марија Андријевна. Доста, Владимире, доста. Боље дај да говоримо о чему другом.

Мерић (*седне крај ње и загрли је*). О чему ћемо говорити, о чему ћемо говорити?

Марија Андријевна (*вешто погледа на прозор*). Ах, мамица! . . .

Мерић (*устајући са столице*). Заиста?

Марија Андријевна (*смеје се*). Не, ја сам то рекла, само да би ти седео подаље. Одиста, Владимире, седи подаље, па да се разговарамо. Хоћу тако с тобом да се разговарам.

Мерић (*расејано*). Идући пут ћу ти донети свој дневник, па ћемо га заједно читати, а сад, знаш шта? — Хајд'мо у башту.

Марија Андријевна. Како би то? Ето ће мамица доћи.

Мерић. А хоће ли скоро доћи?

Марија Андријевна. Мислим, скоро ће.

Мерић. Онда збогом.

Марија Андријевна. Већ ти је досадио, зар није? Је-л' ти досадио? Какав си, Владимире? Да ти знаш, како сам те нестрпељиво изгледала! Како ја уживам, кад тебе видим! А ти ни десет минута нећеш да поседиш са мном.

Мерић. Бојим се, да ме не застане овде Ана Петровна; имала би непријатности.

Марија Андријевна. Па ништа за то; прогрдиће ме, и то је све.

Мерић. И мене би то снашло. А имам баш и преко нужна посла; бићу дакле још десет минута, ал' више не могу (*седне крај ње*). Ја сам готов васцели живот с тобом седити и у теби уживати.

Марија Андријевна. Ти као да си опет близу мене.

Мерић. Ала сте ви чудни: пођем ли од вас — ви се срдите; примакнем ли вам се на близу — и то не волите. Бирај од двога: или да одем, или да седим поред тебе.

Марија Андријевна. Остани, али само ако хоћеш да седиш подаље.

Мерић. Добро, прима се. (*Загрли је. Седи неко време ћутећи*). Почекај мало, душе мој, Меро, доћи ће време, кад ћу те ја назвати својом свечано, целом свету на видику. Хоћеш поћи за ме?

Марија Андријевна. Зашто питаш?

Мерић. Та могу те недати за ме.

Марија Андријевна. Каква глупост!

Мерић. У осталом, ја ћу и онако морати удесити неке послове своје — па онда, Меро, онда . . . живићемо славно.

Марија Андријевна. Само да се то збуде.

Мерић. Хоће, Меро, збиће се. Нећу гледати ни на какве околности . . . . не дадну ли те — ја те одведем.

Марија Андријевна. Ето мамице!

Мерић. Куд' ћу сад? Могу је и срести још. А то не би хтео.

Марија Андријевна. Иди кроз башту.

Мерић. Збогом! (*Пољуби је*).

Марија Андријевна. Збогом! Па кад ћемо се опет видети?

Мерић. Скоро, скоро.

Марија Андријевна. Дођи што пре! (*Мерић оде*).

Појава шеста.

Марија Андријевна (*сама, седне за рад*). Боже мој, ала сам сретна! Чисто не могу к себи да дођем . . . Сад ми није страшан живот. Дешавало се, што му драго око мене, — у мени је нада. (*Седи замишљено. Улазе Добротворски и Ана Петровна, Дара снима огртач и одлази*).

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Акако се и папе из погрешивих људи асентују, те собом и на папин престо и владу упрте и носе своје грехе и своје особене ћуди, тако наследници Николе V. не беху расположени издавати новац на Николине замишљаје и започето грађење, него купити и слагати, колико је могуће више „беле новце за црне дане", тек трећи папа, Павле II. полагано настави започето грађење; после овог четворица не хтедоше наставити тај посао, тек после четрдесет година дође ужудан човек за папу Јулије II. те се лати зачамелог посла; насљедник овога Лав X. продужи посао својих предшественика; по смрти овога, наступи опет почивка, док не дође папа Климентије VII. за овим Павле III. и Јулије III. а то беху људи, који марљиво радише, затим опет посао мање више застајаше, док не дође Глигорије XIII. који не само настави, него и темељ фасади и партикусу цркве ове удари; а под Павлом V. и ова се последња тежња изврши; папа Урбан VIII. као свршену посвети. Александар VII. започне ту изврсну колонаду градити, а Пије VI. сагради лепу сакристију и подигне на десној и левој страни фасаде два звоника.

Архитекти, под чијом се управом спомињато грађење цркве налазило, беху ови: по своме нацрту започео је Бернанд Роселини и Леонардо Батиста Алберти, затим: Јаков Бороци да Вињола, Петар Лигорио, Ђакомо дела Порта, Карло Мадерно, Браманте, који је све дотле урађено порушио и у виду византијског крста из нова градити почео; Ђул. да Сангало, Фра. Ђокондо де Верона и велики Рафаило сликар, прва двојица ништа скоро учинили нису, осим у конструкцији неке поправке, а Рафаило је опет на плану Брамантов византијски крст заменуо опет латинским. Валтазар Перуци опет облик византијског крста усвоји. Ант. да Сангало врати се латинском Рафајиловом крсту; Ђулије Романо исте године и умре, тад од 72 године старац Микел Анђело, буде са неограниченим пуномоћијем овлашћен: грађење то по својој благој увиђавности руководити. — Овај се врати опет византијском крсту, на плану нешто пошири и опет поправи, прегне свој генијалан план извађати, кубе ala „Pantheum"*) извађати, али и у ваздух дизати, а споља другим кубетом овај обвијати. Он је хтео, да и улаз у цркву по обрасцу Пантеума грађен буде; затим је и дужину византијскога крста скратити намерио, чиме би и кубе још величанственије, него сад, изгледало, које се овако у блискости не види. — Али ђенијални старац после седамнајстогодишњег знаменитог деловања на овој големој згради у 89-ој години свога живота год. 1563. на жалост испусти свој велики дух. — После њега буде тај посао поверен Јак. Бароци да Вињола и Петру Лигорију с тим налогом: да се имају строго плана Микл Анђеловог држати. Први сагради мања два побочна кубета; за овима дође Ђакомо де ла Порта; овом је сљедовао: Доменико Фонтана, овај је по моделу Микл Анђела (који се модел и сад јошт у животу налази), г. 1590 то чувено, велико и главно кубе довршио. По смрти овога прими опет то дело на себе Карло Мадерно (неки веле Карло Фонтано) и г. 1612. главну зграду, г. 1614 фасаду и портикус сретно доврши; г. 1626. буде ова црква посвећена, г. 1667. започе Бернини ову већ виђену лепу колонаду; а г. 1780. по нацрту Карла Маркиона сакристија би саграђена.

Грађење ове цркве трајало је 350 година, кроз које се време 43 папе изменуше; свршетак седамнајстога столећа, кад је ова зграда потпуно готова била, по рачуну стало је то грађење 47 *милијона* шкуда, а сакристија обашка 900.000 шкуда; годишње издржавање укупног овог зданија стаје 30.000 шкуда. Ово ти је што може бити краћа историја ове знамените цркве св. Петра.

Црква ова грађена је у слогу такозваног „Renaisans"-а, а зидана самим лепим тесаним каменом; њен спољашњи изглед и распоред великог утиска на човека чини. Фасада јој је на три партије подељена; две су са два краја за два звоника, а широка

*) Види 55. број „Заставе" од год. 1875.

среда она представља предњи део цркве односно њеног портикуса; — на среди јој је портал са четир коринтска стуба, између њих постављена су троја врата за улаз у портикус, средња су четвероуголна и већа, а побочна двоја мања, горе на полукруг; од о-вих с једне и друге стране налазе се по два стуба у истом слогу (стилу), а између њих четверокутан као и онај на среди велики у лаз, ком се уз крај по два саразмерно мања стуба уздижу; до ових последњих улаза долази прозор горе на полукруг, до њих стоје поменути звоници; њима се с оба краја уздижу четвероћошкасти стубови (pilaster), а на среди им је полукругаст пролаз; цела ова фасада могла би се на два спрата поделити, изнад сваког улаза и пролаза: на првом дакле спрату, налазе се велики прозори односно врата са балконима, а на том на среди (изнад средњег и главног улаза) стојећем балкону крунисаше се папе, а на ускрс уобичајено је, да папа са њега народу благослов дели. На самом челу ове фасаде и изнад прозора или балкона, налазе се саразмерно шири него високи прозори; на врху чела и на среди ове фасаде узвисила се слика (статуа) спаситељева, овој с десна и лева опет статује апостола свака 18 стопа висока, на крајевима, а у том реду, свуда по два апостола; између њих смештен је папин грб, а у сред грба сати су постављени; иза и изнад ове фасаде, види се на стубови, међу којима се прозори налазе, господствено уздигнуто оловом покривено моћно кубе, на чијем темељу опет стубови уздижу врх, као китњасту, златном јабуком и крстом окићену круну каквог моћног императора над људма, као што је ово кубе над овим зданијем; њему с лева и десна виде се опет у истом стилу, а саразмерно мала два кубета.

Испред цркве постављени су камените степени са три полоја, који од истока, југа и севера на сви пет црквени улаза воде. Пре, но што на те степене крочиш, са предња два њихова краја, односно ћошка, поздрављају те две мраморне статуе апостола Петра и Павла.

Сад нам се ваља овим господским степенима успети и у цркву унићи, а како најпре морамо у портикус доћи, па тек из њега можемо у цркву унутра, то ћемо и њега свога погледа удостојити.

Овога је портикуса дужина нешто више, но што је цркви ширина; дужина му је дакле 224 стопе, а ширина му је 40 стопа; он је истина сведен, али зато му ипак меру висине знамо, она се са 64 стопе означује; на оба му његова краја видиш по једну јахаћу статуу у африканском мрамору изведену; с десне је стране Константин велики, с леве пак Карло велики; прву је радио Бернини, другу је радио Корнакини. Свод овога партикуса лепим је стуком окићен, али гадном жутом бојом, која се на кречу зло и ружно изузима, намазан. Изнад средњега излаза из партикуса напоље ево се налази врло крас на слика, по Ђоту у мозаику изведен Исус с ученици у броду, а на узбурканом мору. Сад смо са партикусом готови, те ћемо се к цркви обратити. Но пре, но што ћемо у њу крочити, допусти ми, да и њој потребан увод посветим.

Ова је црква грађена на три лађе, а једном у накрст; простора заузима 110.808 квадр. стопа. у сву дуж своју са зидовима заједно броји 613 стопа, изнутра без зидова 592 стопе, висина је главне или средње лађе 152 стопе; ширина ове лађе 87 стопа; побочне лађе пак широке су 33 стопе; све три пак лађе заједно у ширину 197 стопа мере; ширина пак у накрст лежеће лађе 208 стопа износи. Висина великог кубета до места, где се свод свршава, 405 стопа броји; а до самога крста на врху 448, у просек пак 139, дакле у три стопе мање него Пантеум.

На цркви овој има прозора свега 290, статуа 390, стубова 748, а у цркви олтара 46.

Како на портикусу, тако и на цркви налази се пет улаза или петора врата.

Ова средња велика и затворена врата од меди су зготовљена, готовио их је А. Виларети и С. Донатело за папе Евђенија IV. год. 1447. На њима су догађаји из живота поменутог папе и мучења апостолска изрезана; те су слике оквиром лепи арабеска окружене, а у арабескама разне митолођијске најслободније сцене представљене као: Леда и т. д. Ова се врата приликом највећих светковина отварају, иначе се на побочна улази у цркву.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Аргонауте отишли без Ираклија.

Кад се Аргонауте кренули са Цизика, потера их бура, те се најпосле искрцају у заливу једном земље Битиније, код града Кијоса. Ту су становали Мижани. Мижани их ти лепо дочекају, скупе сувога грања, наложе ватру, од зеленог лишћа начине гостима својим меку постељу, па изнесу пред њих јела и пића довољане. Ираклије није хтео да једе, него пође у шуму, да од јеле какве истеше себи за сутра боље весло. За час нађе јелу једну; та му се свидила, да је добра; није било на њој много грања, а по величини и обиму била је сасвим као грана високог каквог јаблана. Одмах метне тоболац и лук на земљу, извади лавовску кожу своју, баци тучни свој буздован, па оберучке зграби јелу, те ју извуче заједно са жилама и земљом око жила, баш као да ју је вихор извалио. Међутим се и млађани његов посинак Хилас украо био од трапезе Аргонаута. Отишао је био са тучним крчагом, да донесе воде господару и поочиму своме, и да му све друго спреми за повратак. Ираклије је једаред ишао на Дријопљане, па се завадио с оцем Хиласовим; реч по реч, па дође и до боја, те Ираклије убије Хиласовог оца, дерана пак поведе из дома очиног са собом, па га одхрани, да му буде слуга и посинак. Кад је лепушкати деран са чесме воду доносио, била је месечина. Баш кад се сагнуо с крчагом на воду, угледа га нимфа са извора, сва се занесе лепотом његовом, па га левом руком обухвати, а десном га повуче за лакат у воду. Један од јунака, звао се Полифем, чекао, да се врати Ираклије, па стајао близу те чесме; наједаред чује, како деран дрекну. Похити онамо, но бадава, дерана нема; али зато сретне Ираклија, где се враћа из шуме. „Јадниче,“ дочека га, „зар ја баш морам први бити, који ћу ти јавити тужну вест! Хилас твој отишао на чесму, па се није ни вратио. Или су га харамије заробили, или дивља звер каква растргла; чуо сам, кад је дрекнуо.“ Ираклија свог подиђе зној, кад је то чуо, а крв му појури к срцу. Љутито баци јелу на земљу, па кроз грмље полети на чесму, као што но појури бик, кад га обад уједе, те се и не осврне на пастира и на стадо.

У то се већ указа и даница изнад горе; а и поспешан се ветар диже. Крмар опомене јунаке, да ветар тај употребе, те да уђу у лађу. Већ се по лепој румени зориној поприлично одмакли, а оно им наједаред упаде у очи, да су им два друга, Полифем и Ираклије, заостали на обали. Стану ти се сад јунаци препирати, да ли да даље иду без најхрабријих другова својих. Јазон није ни речи проговорио; седио је, те ћутао, а туга му је срце тиштала; но Теламон није могао савладати гњев, него се продере на Јазона: „Шта си сео ту, па ни да се макнеш? Зацело си се бојао, е ће ти Ираклије славу помрачити. Али шта хасни вазда трошити речи? Па ма сви другови уза те били, ја ћу се сам вратити заосталом Ираклију.“ То рече, па зграби крмара Тифиса за прса; очи му се сјале као жеравица, па зацело би их натерао био, да се врате на обалу Мижана, да му се нису два синка Борејина, Калајид и Зетес, одупрли, погрдили га и задржали. У исти мах је из мора искрснуо Глаукос, бог са мора, чврстом десницом зграбио крај лађе, па повикнуо: „Јунаци, шта вам је. шта се препирете? Шта сте силом напали, да против воље Јупитрове са собом поведете храброга Ираклија у земљу краља Еета? За-њ је судбина сасвим друге послове наредила. Нимфа се једна загледала у Хиласа, па га одвела, а Ираклије је остао, што жали за Хиласом.“ То им Глаукос рекне, па га нестане у води. Теламон се постиди, дође до Јазона, узме га за руку, па узрази: „Немој се љутити, Јазоне! Бол ме је до тог довео, те сам којешта говорио. Нека моје речи ветар однесе, а нас двоје дај да останемо браћа, као до селе.“ Јазон се с драге воље помири, те тако отплове даље. Полифем се лепо одомаћи код Мижана, те им сагради град. А Ираклије пође даље, камо га је Јупитар био одредио.

Полукс и краљ Бебричана.

Сутра дан у зору, кад се сунце рађало, застану Аргонауте код узаног неког комада земље, који се у море пружао. Ту су биле стаје и теферич дивљега краља Амика. Тај је на све странце наметао несносни намет, да ни један не сме из земље његове отићи, а да се с њиме на мејдану у песничању не огледа. Тако је већ силне суседе био погубио. И сад дође до лађе, па се осече на Аргонауте: „Јесте-л' чули, скиталице светске, имам нешто да вам кажем. Странац ни један не сме из земље моје изаћи, а да се са мном не похрва. Одаберите дакле најбољег делију, па ми га пошљите на мејдан јуначки; иначе, бога ми, нећете добро проћи.“ Срећом је међу Аргонаутама био и Полукс, син Ледин; тај се од свију Грка најбоље умео песничати. Одзове ти се Полукс позиву краљевом, па му довикне: „Бре, не размећи се толико, ево ћемо ти се законима твојим покорити; ја ћу ти изаћи на мејдан јуначки.“ Бебричанин закрвавио очима, па гледа у смелог јунака, као но рањен лав горски у гониоца свога. Млађани делија пак изгледао је весео, као по сјајна звезда на небу; завитла ти он рукама по зраку, да види, нису ли му се можда руке укочиле од силног веслања. Кад се јунаци сишли с лађе, стану оба борца један спрам другога. Роб један краљев баци међу њих на земљу два пара рукавица, што их борци облаче. „Бирај, које хоћеш,“ рећиће Амик, „не треба ту ваздан коцком одређивати. Из искуства ћеш моћи рећи, да сам добар табак, те да умем добро по образу звизнути.“ Полукс се само насмеши, узме рукавице, што су му ближе биле, па замоли пријатеље своје, да му их стегну на руке. То исто уради и краљ Бебричана. Отпоче затим песничање. Странац-краљ устреми се на младога Јелина, као но кад се вал морски на лађу наваља, а крмар га с тешком муком одбије. Но Полукс се сваки пут умео да уклони испред ударца непријатељевог. Брзо је испипао слабу страну противника свог, те га неколико пута подобро ударио. Али се и краљ богме добро држао, те су тако вилице све пуцале, а зуби шкрипали од тешких удараца. Борци се све донде нису смирили, док им није обојима даха понестало. Престадоше тада, те се на страну уклонише, да се поодморе и да збришу зној са себе. Па се онда опет устреме један на другог, но у тој поновљеној борби промаши Амик главу свог противника, па га згоди у плећа, а Полукс њега силно удари о уво, те му се кости на глави размрскају, а он онда од бола падне на колена.

Аргонауте тада радосно кликнуше; но и Бебричани притрче краљу свом у помоћ, па полете са буздованима и копљима на Полукса. Али пред-а-њ стали другови његови, потегли мачеве, па га бране. Побише се ка'но љути риси; Бебричани најпосле узмакну, те побегну унутра у земљу своју. Аргонауте ти онда поврве к стајама и стадима њиховим, те попљене, што је било. Ту ноћ остану на суву, привежу себи ране, принесу жртве боговима, па преседе уз чаше. Увенчају себи чела ловором, што је био ту на обали — и лађу су били једеком за тај ловор привезали — па отпевају звучну једну химну, а Орфеј им је уз то у китару свирао. Свуд је око њих била тишина, као да се ништа на свету не миче, само да њихову песму чује, а песма је та славила Полукса, честитога сина Јупитровог.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЖЕНСКИЊАМА.

СОЦИЈАЛНА РАСПРАВА

Николе Јокимовића.

Намера нам је, да говоримо о положају женскиња у друштву човечијем, о питању, које почиње да и наш српски свет интересује.

Како да се реши проблем о положају женскиња, то је големо друштвено и културно питање, које занима цео образовани свет. Од Индије, где се укида обичај, да жена за мртвим мужем у пламен скаче, до сев. Америке, где се женскиње отимају и о највиша

политична права; од велике Русије, где су женскиње коловође при покретима, којима се иде, да се друштво до темеља сруши, до слободне Швајцарске, која поклања човештву женскиње, што врше у велико хумана и научна дела, свуд се ту опажа или тежња, или покрет за изменом досадањег несносног положаја женскиња.

Тај покрет није нов, али се никад до сад није о томе с толиком дубином и озбиљношћу расправљало. Тек XIX. веку суђено је, да целу једну половину људства избави из окова предрасуда и да јој одреди пристојно место у друштву нашем.

Велики инглески историчар *Бокл* рекао је, да на умни развитак утичу друштвени и природни односаји, и да од умног развитка зависи сваки напредак. Колико пак жена утиче и на друштвено кретање и колики је њен уплив, то је и сувише познато. Мишлење, радња и осећање човечије подложно је упливу жене, јер га она прати од колевке до гроба.

Па ипак се још једнако води велика борба, да-ли су женскиње достојне другог положаја. Истина, у том рату не пролива се крв, него мастило, не бори се мачем, него пером, али је борба жестока. Читав арсенал аргумената наводи и једна и друга страна.

Борба се̑ састоји у томе, да се извојује потпуна равноправност мушких и женскиња.

Остављајући то питање за сад на страну хоћу да додирнем питање друго: да-ли женскиње имају способности, да заузму бољи положај?

Најздравије је јавно стање у оним државама, где се пази на достојанство и на човечанска и грађанска потраживања женскиња. То може бити, ако се женскиње с једне стране заокруже правном обраном, с друге, ако дођу до слободног кретања, да би своје способности развијати могле, јер само васпитане и изображене женске могу појмити свој прави делокруг.

Највећи природњаци изрекли су свој суд, да, и ако су женскиње телесно слабије они органи, у којима је усредсређена душевна функција, исто су тако развијени код женскиња, као и код мушких. Све друго зависи од околности и људи. Ма се и примећује, да женскиње не могу увек да достигну висину мушких, не стоји, е је то̀ с тога, што не би имале природне способности, него што их је историјски развитак у главу утукао.

Из овог сљедује, да жене искључавати од учествовања и делања у јавном животу и држави, значи одрицати им право људских створења. Но поред свега тога још је већином тако. Ван породице њој је закраћено свако занимање. Тек се муком припуштају науци, а кад су науком наоружане, онда почиње понижење. Није ли смешно, да жена-доктор филозофије стоји у јавном животу иза најтупљег сељака!

Међутим највећа обрана њихове способности лежи у томе, што су женскиње поред притиска, који је на њих чињен, увек утицале на светске догађаје, створиле себи улогу у светској повесници и више пута предњачиле својим врлинама. Куд ћете лепшу сведоџбу, да су дорасле за велика дела и да им треба створити услове, да се развијати могу, па ће моћи онда своје место, и као што треба, испуњавати.

За ту тврдњу желим навести и доказе.

Из историје знамо, да је судба женскиња била разнолика. Један од најстаријих народа јесу Египћани. Наука и вештина у њих је у давна времена цветала. Изгледа, да су на томе радиле женскиње, те су и биле јако поштоване. Још код њих могла је женскиња ступити на престо, ако је оскудевало на мушким насљедницима. Трговале су, а учествовале су и на светковинама. — Код Израиљћана Мојсије је одредио положај женскиња. Што се тиче особног права, женскиње су биле равноправне с мушкима: могле су бити пророци, шта више и судије. Па да ли је то̀ водило разврату, као што би какав вајни моралиста данас после хиљада година тврдио. Не! Тада су живеле оне племените и домољубне жене, као: *Дебора, Рут, Јудита* и она у вери снажна *Макавејинка,* која је својим очима гледала, како јој крвожедни краљ Антиохије децу коље, што не одустају од свог уверења. — Женске у старој Грчкој утицаху испрва на јавне послове, што им је доцније одузето. Но нису биле сасвим понижене; упливисале су и даље тајно, али добротворно на општу ствар. За леђима славног државника Перикла стајала је *Аспазија.* У опште

у Грчкој нису женскиње имале велика права, али нису биле ни гњечене. Зато су Грци имали женскиња с великим умом и моралном снагом, као Пенелопа. Било је женскиња, које су куражиле мушке, а било је и женских песника, *Корина* и *Сафо*.

У Индији су женске најгоре стајале. Жена је била роб, која живи само с тога, да задовољава мушке. Други задатак она не познаваше.

Код Римљана су стајале женске већ у вишем уважењу, уживале су поштовање и част. У кући је жена била господар. Пред судом је могла сведочити и тужити. Закони су на то ишли, да се женскиње заштите као слабије од надмоћија мушких, а уједно, да им се уступе нека права. Зато видимо тамо матер *Корнелију*, која у деци својој гледа највеће благо; *Порцију*, која је била кћи оног светог карактера Катона, а та је као жена припомогла, да се Брут до оне моралне висине попео.

Пређимо на новије време. Ту ћемо видети, да је *Орлеанска девица* ослободила Француску, *Катарина Велика* створила источно питање, енглеска *Јелисавета* подигла светски значај Енглеске, шпањска краљица *Изабела* раширила господство Шпаније у пронађеној Америци, *Тузнеида*, Германкиња, извршила је препорођај Германа. У науци се особито одликовала чувена списатељка *Стаел*. Ова је својим делима задивила свет. Философију Русовљеву је она допунила. Па ипак је била добра жена. Од мужа живљаше растављена, а кад је чула, да је болестан, отишла је к њему и дворила га до смрти. *Жорж Сан* заузима прво место међу писцима социјалних романа. *Андријета Стаувс* својим манифестом узбунила је духове у Америци, да се укину робови, и успела је. Госпођа *Ролан* огромне је услуге учинила великој француској револуцији, и није жалила живот жртвовати за слободу. Не могу а да не споменем још неке женске књижевнике, као: *Розвита, Анета Дросте Хилсхоф, Фани Левалд, Г. Елиот* и др. које заузимају одлично место у књижевности. И у пређашња времена било је женских лекара, који су важили као капацитети у својој струци, а и данас има више женскиња, што су постале доктори медицине и не само да су ваљани лекари, него су својим делима унапредиле природну науку.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(„Коло младих Срба.“) Наша млада браћа на будапештанском универзитету основали су друштво под именом „Коло младих Срба.“ Статуте је угарска влада већ одобрила и сада ће започети рад друштва, којем је цељ: удружење младих Срба и вежбање у матерњем језику. Уз ово друштво основаће се и српска читаоница. Желимо леп успех и једнодушну слогу тој честитој браћи нашој у туђини.

(Српско народно позориште) довршило је своје представе у Суботици и сада се бави у Сенти. У оба ова места дочекано је наше позориште својски и срдачно.

(Репата звезда.) Астроном Гулд је приметио у Буенос-Ајресу једну велику репату звезду, која се ноћу изненада указала у групи звезда *Cridani*. Ова се репатица видела од 22. септембра 1807 до 27. марта 1808, а сад се наново појавила 1. јуна ноћу. У средњој Европи не види се још, али ће се видети од прилике кроз месец дана.

(Стечај.) На српско-православној гимназији у Сарајеву има да се попуни упражњена катедра из математике, физике и хемије. Плата је хиљаду фор. а. вр., слободан стан и огрев. Рок стечају Видов-дан. Молбенице се управљају на г. Светозара Поповића, управитеља српске гимназије.

(Филоксера.) У Баваништу, у ковинском срезу у Банату, окужено је 60 јутара усева од филоксере.

(Чешко народно позориште) у Прагу отворено је свечано 30. маја у почаст бављења престолонаследника у чешкој престоници.

РАЗНО.

(Наше народне песме.) Покојни др. Јован Хаџић-Светић приповеда у другој књизи својих скупљених „Дјела,“ како је Талијан Апендиније нашао на српску народну песму „Шта се бјели у гори зеленој? Ил' је снијег, ил' су лабудови?“, па како му се песма допала, то је преведе на талијански; а јер је нашао ту песму код Моровлаха, то и каза, да је преведе са „моровлашкога“ језика. На овај талијански превод најђе после тога немачки песник Гете, па преведе на немачки и назначи, да је са „моровлашкога.“ Гетеов превод прочита мађарски песник Казинција, те га преведе на мађарски. Ни један пак од њих не знаде, какав је то језик, са којега је она дивна песма препевана. Кад се год. 1820 састаде Хаџић-Светић са Казинцијем и кад се с њиме упознао, а он га запита, да ли зна, са каквога је језика преведена она песма, и овај рече, да не зна. Онда му Светић протумачи, да је то српски језик, матерњи језик његов и пријатеља Казинцијевог, Витковића. Казинција се томе веома чудио и зажелео, да му Хаџић протумачи строј и размер песме, што овај и учини, и ван тога још неке српске народне песме и њихове

лепоте напомене и наведе. Онда Казинци рече Светићу: „Заиста, тај народ, у којем такве песме постају, док се синови његови изобразе, изуче и са класичним древним производима упознају, кадар ће бити чудеса у поезији да чини.“

(Из Нестроја.) Нестрој, писац немачких ваљаних шаљивих игара, вели на једноме месту: „Ја не могу да верујем, да људи, који су отишли на онај свет, мисле на нас овде на земљи; бар не они људи који су били праведници, јер они су сад „блажени,“ а какво би то било блаженство гледати из оне висине на земљу? Би ли, на прилику, могао бити блажен какав бивши „хаусхер,“ кад би видео с неба, како синови његови раскалашно живе и непрестано на кућу дугове интабулишу? Би ли могао бити блажен какав ћелави старац, кад би видео одозгоре, како његова млада удовица, носећи за њим црнину, примамљује тим оделом нове љубазнике? Би ли Шилер и Гете били блажени, кад би видели, како се у Будвајсу игра „Дон Карлос,“ а у Иглави „Фауст“? — Није заиста лудо било од Грка и Римљана, што су измислили на граници јелисеума реку Лету, из које кад се когод напије, све заборавља. Ко не заборави на овај свет, за тога не може бити среће и блаженства на небу, то је стара грчка философија, која ево за две хиљаде година још није постала „рококо.“

(Добар лист.) Неко је читао ономад један београдски шаљиви лист, те ће приметити: „Ово је врло добар лист — шала на страну!“

(Тихо де Брахе.) славни астроном (и песник), био је рођен Данац; што је он своју отаџбину оставио, томе је било узрок једно — псето. Његов краљ му је давао велику годишњу потпору и једно острво, на којем је он себи дворац Уранијенбург сазидао, те ту живео и радио на науци. Енглески посланик у Кодању (Копенхагену, данској престоници) имао је једно псето од особите врсте, које се јако допадало великом маршалу Валхендорфу, а тако исто и Тиху де Браху, те обојица жељаху, да им га посланик поклони. Овај да не би ни једнога од њих увредио, обећа, да ће обојици послати из Енглеске по једно такво исто псето. И он одржи реч. Али два псета, што дођоше из Енглеске, не бејаху једнаке лепоте, те се они двојица међу собом јако заваде ради паса, које ће чији бити и најпосле мораде се и сам краљ у њихову расправу умешати и он реши тако, да је по Валхендорфа повољније испало. На ово се славни астроном јако разљути, те заборави на поштовање, које би имао да одаје своме добротвору, краљу Христијану IV. и оде из Данске. Отиде цару Рудолфу у Златни Праг, где је и умрьо 1601. године.

НОВЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

Сајам, лист за трговину, саобраћај и радиност. Излази сваког четвртка на целом табаку у Београду, под уредништвом Пере Манојловића. Стаје за Србију 8 динара, за Аустро-Угарску 4 фор. до конца године. Претплата и огласи шаљу се администрацији, извештаји и огласи уредништву „Сајма,“ кнез Михајилова улица бр. 6. — До сада су изишла 3 броја од овога листа и по озбиљности и ваљаности чланака му и по важним извештајима и нотицама држимо, да ће бити од лепе користи по наш трговачки и радени свет, те га с тога топло препоручујемо нашој публици и с ове и са оне стране Саве.

Народно здравље, службени лист за јавну хигијену, дијететику, судску медицину, санитетску полицију и ветеринарство. Издаје га санитетско одељење министарства унутрашњих послова сваке седмице по једанпут. Уређује га др. Владан Ђорђевић, начелник санитета у Србији. Цена на годину 6 динара (за општине и школе 4 динара). Претплатници ван Србије имају додати још поштарину.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Од ове библиотеке изишла је свеска 15. *Тердица* или *Кир Јања,* шаљива игра Јов. Стерије Поповића. Цена 16 нов. (35 пара). Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 н.

ОДГОВОРИ.

Г. Н. Ј. у З. — С радошћу примисмо драгоцени Ваш прилог за „Јавор,“ а ону обећану приповетку, молимо, да нам што скорије пошљете, јер ће у ово доба највећма занимати читаоце. Поздрав.

Г. Ђ. Ј. — Ви питате:

„Шта да радим? Да л' да певам,
Ил' веселе бројим данке —“

Држимо, да ће боље бити, да бројите веселе данке.

Г. С. Л. Л. у Б. — Док је била Босна под Турцима, могли би донети Вашу песму, која нас јако на Јакшићево певање опомиње, али сад би већ за прву строфу запео наш госп. државни одветник. За обећане друге песме не можемо, док их не видимо, рећи, да ли би их могли штампати.

Г. Н. С. у Н. — Лик и животопис Михајила Витковића донео је „Српски народни лист“ г. 1838. Под биографијом нема потписа, ваљда је писао сам уредник Тоша Павловић. Ако желите, можемо Вам послати на послугу ту годину листа тог, ако га немате.

Гђици М. С. у Б. — Прва жељезница у Угарској (коњска) саграђена је још г. 1827. Проба је држана 20. августа те године код Пеште. Имамо при руци лист „*Gemeinnützige Blätter*“ од горенаведене године, који у своја три броја описује ту пробу. О постанку те прве жељезнице приповеда исти лист ово: Палмер у Енглеској измислио је гвоздени пут и онде је саграђен за еспап и за путнике. Г. 1824 оде директор Бодмер у Енглеску, и видевши ту жељезницу, предложи палатину, да и овде даде градити гвоздене путове. Палатин се заузме за ствар и удеси ствар на акције; најпре се науми градити на пробу пут од једне немачке миље (4000 хвати) и у то име распишу се за први мах 280 акција по 50 фор. сребра, и одмах се прешло на ствар, јер се та свота брзо накупила.

									по- ни	ба- се									
									ћи им	но- мла-									
							и- се	род ме-	љу- ви-	ни а	ца ци	пред дих							
							по- ју	по ри	ће све-	млад ра-	си- на	бав- бар-							
									ћи с' чи-	љу- ја-									
									ре- ха-	ли тле									
						су пе-	ду- сти-	по- што	ви уз-	чу- ра-	ро- ме-	сит- гро-	и- јој						
						по- за	сто- ди-	ста- су	по- жу	све бом	ће да-	пла- ци	си- ни						
						ри ћи	ви сме	ти њом	кр- шу	чад пла-	на над	ћи су	њих ли						
				све чи-	уз- бу-	ри ти		по- да-	о- бо-	ма ње	са ше		ца ло	и свја-	нуз о-				
				бо- свет	ји бо-	ви по-		ти што	ним ду-	ви уз-	деж- и		ра ви	ти се	стри- по-				
				све де	ста- ђа-	да- да		у гу	да- ну	све- те-	цр- шу		на ти-	а це-	ве- со-				
				са- же	ло- гред	цр- ти							ма- о-	се- по-	ње- ни				
				ни свја-	ће би-	цр- по-							ле- мла-	би- со-	та ри				
				ни да	по- чи-	по- ји							ње- бо-	и- ни	сва дих				
				ви ко-	ти ју	ви ти							род- сва-	по- над	на ви				
				по- ђа-	по- ред	пред ћа							ће се	на гро-	ћи ти-				
		ти чна-	да по-	тај ђа	ну зи	тва сва	тву на	жи- њом	те- ла	чуд- по-	си- вје-	по- от-	њих још	и по-	гу- ра-	си- ри	ла пев		
		ва ци	тај- мо-	ви- ја	сву- ју	ло- род-	јој је	кле- и	кле- ње-	од по-	да- ђа-	на ска-	но- чна-	ли о-	за при-	ца слет-	рих ја		
		ба- још	је вје-	чу- от-	на ји	и њој-	за- на	по- би-	ћу за	ло ка-	на ја	ла ју	ки- ци-	жи- ку-	ста- на-	са- из	но- к'о		
пи- к'о	ба- јем	њој то	лој ја	греб о	сја- га	по- жи-	ве- до	у и	ко на	ви- зо-	да- бли-	ча- се-	ча- са	ле- по-	ну љу-	ме ван-	бав је	бо- го-	се пра-
у све-	је- чна-	ћу да	о- и	ве- ти	ли- ту	у- ка-	јан ћу	де про-	ну за-	ту- ја	ми ноћ	ла да	раз- ва	ском ме-	ском на	раз- ва	ла тња	дра- вии	у то
вна чу-	сма сад	љу- то	ди- вје-	мр- а	по- да	шћу чу-	кој во-	зи кра-	је си-	ка- мом	да ру	из- ста	и чи-	се бле-	бо- кро-	га- ба-	тво- пир	љу- и	ле- ње-

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 9.

Саставила

ЛЕНКА ГЕРДЕЦ

учит. у Вршцу.

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 8.

Мисли моја слађана,
А о драгој мојој,
Кад на руци млађана
Лежаше на мојој.
Кад јој срце куцаше,
Да пробије груди,
Кад јој уста муцаше:
Та ево те туди!

Разрешили: Гђце Милева Р. у Перлезу; Ленка Гердец у Вршцу; Даница Дитрих у Пожуну; Ленка Поповићева у Великој Кикинди; Даринка Дражићева из Старог Бечеја; Исидора Малешевићева у Каменици; Јулка Бранчић у Падеју; Драгиња Теодоровић у Сивцу; Мара Недељковић у Чакову; гђа Ана Петровићка, капеланица у Нов. Градишци; Анастасија Марчевићева у Вел. Барној; Љубица Мештеровићева у Српском Набрђу; Матилда Тошић у Вел. Срп. Сентиклушу; Милева Јовановићева у Перлезу; — г. г. Лазар Савић, учитељ у Слатини; Лазар Поповић у Н. Саду; Иван М. Жигић, трг. пом. у Сомбору; Душан Спериђак у Панчеву; Мих. К—р, трг. у Брестовцу; Коста Врговић, ђак у Пожуну.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 24. У Новом Саду, 14. јуна 1881.

„СРПСКОЈ ЗОРИ.“

И увену венац дивни
Побратимством саплетени —
Да се браћа њим' поносе
Да се сеје њиме ките! . . .
Ал' где нема сунца сјајна,
Ту не руди зора бајна,
Да нашара мирис цвеће,
Па га нигда бити неће! . . .

И потавни зора дивна,
Немајући румен-злата
У образи Срба брата;
Немајући бисер-росе
У љубави српске сеје! . . .
Та где нема сунца јарка
Ту ни љубав није жарка —
У нас нема сунца чиста,
Па шта ли се у нас блиста!?

И увену венац дивни
Побратимством саплетени, —
Да мирише књизи српској,
Да се њиме гусле ките! . . .
Ал' божанства у нас није
„Духовнога оног света“ —
Та истине у нас нема,
Да нас лепшој мети спрема! . .

Туђим млеком одојени —
Дивимо се туђој књизи;
Наша нам се делом неће,
Па нас туђе кити цвеће.
Та и звекет онај стари,
Тешка ланца страховита,
Не продире у нас јоште
Сићан цвркут пера вита!

И увену венац дивни,
А с њим' доста цвећа мога! . . .
Умукоше јасне гусле
Побратимства млађанога:
Падајте ми чисте сузе
На тај гробак мио, мали —
Нек ти, зоро, душа моја,
Кандиоце вечно пали!

Јован Симеоновић Чокић.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Ја сам те опоменуо — рече отац — на све то је моја света дужност била. Ја сам преживео та времена, кад сам у свету видео само лепо и узвишено. Ја би мирно легао у гроб, кад бих ти могао за часак дати моје назоре, да њима пресудиш овај свет. Држим, да би се уверио о ономе, што у овоме писму стоји. Уверен сам, да би видео, да није све оно лепо и узвишено, што ти се чини у твојој занешености. Али то је заман, све је доцне. Ја ти нећу стати на пут. Љуто би ме тиштало твоје кајање. које обично распири све човекове тежње и смерове. Мати прихвати: „Није свагда онако, као што свет говори. У свету има хрђавих језика. Има покварених срдаца, која хоће све да увале у исти кал.“ И она ућута . . . . Отац ме је гледао брижним погледом. Ја сам га разумео. Он хтеде да ми прочита са лица моју унутарњу борбу. Он је беше и прочитао. Рече ми: „Нека ти је сретно и благословено, сине.“ — Тада ми се указа моја будућност у свој својој лепоти, коју је моја раздрагана душа у томе тренутку насликала!

То вече одосмо Лудићевима. Марин отац нас је дочекао. С оцем се пољубио у лице. Они се брзо познаше. Беху знанци из свога ђаковања. Сећаше један другог на многе догађаје из свога ђаковања у К. Мара се поздравила с мојим родитељима. Затим старци одоше у другу одају. Они зборише па само, а затим се задовољно вратише натраг. Ствар беше свршена. Моји родитељи нас благословише. Отац рече: „Нека вас веже љубав. Нека вас задахне једна мисао — тако ћете бити сретни.“ То вече бесмо код Лудићеви на вечери. Мара нам је свирала уз гусле. Мој и Марин отац се окитише црвеником. Раздрагаше се старци као прави пријатељи. Мати учини ми се, да није провела као отац. Марина мати је већином ћутала. Црна натуштеност беше је облила. То ми се не допадаше. Али брзо сам се умирио. Умирила ме је помисао: да је томе узрок њена јединица, с којом јој се ваљало растати. Помислио сам, срце материно, остаје срце материно. Опет бејах добре воље. И Мара беше добре воље. То сам јој читао из њених погледа, који се често сусретаху са мојим погледима. Најзад пођосмо. Опростисмо се с Марининим родитељима. Мара је целивала моје родитеље у руку. И ја сам јој се приближио. Њена је рука дрхтала у мојој руци. Јасно сам чуо куцање њеног срца. И моје срце живље куцаше. Наша срца се праштаху . . . Ту ноћ не могах дуго заспати. Утисци тога вечера разбише ми тихи санак.

Сутра зором одоше моји родитељи дома. Ја одох на посао. Тада сам приметио, да ме је оставило моје стрпљење, којим сам вршио своје послове. Нека неодољива жеља ме је вукла њојзи. Кад сам послове посвршавао, пођох, да је потражим. Нађох је у њеној одаји. Она беше тужна. Видело се, да је и она те ноћи млого премишљала. Али за часак, па се беше потпуно разведрила. Скупа цртасмо нашу будућност и срећу. Тако беше за цело време, док бесмо заверени.

Најзад беше осавнуо дан и нашег венчања. Ми се поново заверисмо пред светим олтаром. Да, ми постасмо за навек своји. У сватови беше Стојан и Милана. Сватови се свршише сватовски. После свега ревох: „Е тако је, од како је у српски сватови.“

Бејах се сместио у кући мога таста. Све моје жеље и наде беху испуњене. Сви терети и слутње утонуше у море миља, које ме обасипаше за време првих медених дана.

Зима беше увелико зацарила. Вечером сам се одавао сасвим својој срећи. Тада сам с Маром читао, или ми је Мара уз гусле певала. Моји осећаји би се тадаројили као сиве паре са топлога теја, који

се свако вече пред нама пушио. Чешће сам се с Мариним оцем играо шаха. Он беше стари вештак. При таким забавама збијаше старац шалу. Обично бесмо у таким приликама обојица добре воље.

Али тада за часак ме је обузимао облачак сети. Јер би обично тада сагледао лице Марине матере. Иста беше непрестано као натуштено небо. Тај изглед ми покрећаше свагда неко неповерење наспрам ње. Но то је на том пролазило. Један Марин поглед је свагда то неповерење разбио.

Док сам момковао, редовно сам се састајао са својим пријатељима у гостионици. После два месеца своје женидбе одох са тастом у гостионицу. Моји пријатељи ми се радоваше јако. Ја сам то вече частио. У седам часова бесмо оба дома. Мару сам нашао у њеним одајама Тужно је седела на дивану. Посадио сам се и сам до ње. Она ми не хтеде погледати у очи. Гледала је пред-а се, а мене обузеше неке слутње. Ја сам је питао, да јој није што позлило. Она ми одговори малим покретом главе противно. Затим ми се јадаше, како јој је било дуго време без мене. Тужаше се, да без мене не може живети. Најзад ме је, молила да је не остављам. Ја јој се обећах и ствар беше свршена.

О вечери окупи ме нова сет. Марина мати сада није изгледала као натуштено небо. Изгледала је као узбуркана васељена са громови и муњама. Севала је на куварицу. И остала чељад није остала на миру. Таст је ћутећки седео. Морао је сирома и он искусити силу њезинога гњева. Из очију му се могла читати несрећа, у којој се налазио у томе тренутку. И мене окупише црне мисли. Не знадох управо свему узрока. Не могох себи претставити тако женско срце. Не могах разумети жену без нежности и доброте. Сажаљевао сам свога таста. Али и нехотице у себи рекох: „То је права пакосница!“ Та речца ми потпали још већма слутње. Као муња ми сену оно писмо, што ми је отац пре свадбе показивао. Ја сам се уздрхтао. Бојао сам се нечега, а не знадох управо ни сам, чега. Свима нам умукну речца пред севовима, којима моја пуница севаше. Вечера беше готова. . . Ја и Мара бесмо у нашим одајама. Хтедох од ње искати разјаснења, па и опет ућутах. Приметио сам, да је и Мара усиљеним говорима прави избегавала.

Мој таст не хтеде више са мном у гостионицу. Рече ми: „Ја сам се преживео за такове ствари.“ Ја сам одлазио и даље. Живео сам својим старим животом. Тада сам обично читао или зборио о јавним стварима. Тада сам живео само за народ. Кадгод би тада долазио кући, обузимале би ме нове и нове слутње. Изглед мога таста их је још већма распаљивао. Сирома! Приметио сам, да више пута хтеде силом да се расположи. Са пуницом бејах направио рачун. Она заиста беше права пакосница. Само је онда говорила, кад је грдила чељад, или кад је кога оговарала. Говорила је речима, које одговараху њеној души. Служавка беше код ње слушкињетина. Наставак „тина“ играо је своју улогу код сваке речи. Њена пакост је створила малу пукотину у моме задовољству. Чешће сам падао и нехотице у тугу. Тада би се по који тренутак осећао незадовољно. Особито тада, кад сам и Мару налазио тужно. Жао ми је беше, јер сам држао, да нас море једне исте сети.

Овако сам живовао пуну годину дана. Увелико беше већ на путу, да Мара постане мати. Тај случај би удвостручио био нашу радост, да не беше начела. То беше туга Марина, која је обузимаше, кад год сам остао у друштву својих пријатеља. Она ми је једном и пребацила: „Ти на ме заборављаш.“ Кад би је налазио тужну, свагда би ме окупиле слутње и наде. Бејах свагда уверен, да је то из силне љубави. Али кад сам опет једном дошао раздраган беше друкчије. Посадио сам се до ње, а она ме и не гледаше. Пољубио сам јој њену белу руку, а она се не разведри. Ја јеословим: „Маро моја, која ти је голема невоља?“ Она је ћутала и погледала ме је. То беше страшан поглед. Севала је својим очима. То

*

ми беше необично. Јер бејах се научио гледати само њене бајне погледе. Она устаде, а мени и нехотице прелети преко усана: „пакосница.“ У моме задовољству се отворила пукотина још јаче. То беше страшан часак. Али ипак сам се стегао. Хтедох да ствар загладим. Учини ми се, да сам то приметио и на Марином лицу. Кад се вратила, посадила се до мене. Наши се погледи сусретоше. Наша уста беху прилепљена. Ми бесмо измирени. . . Стара срећа беше се повратила. Али то за мало беше. Она пукотина у нашој срећи ширила се све то већма. Моје слутње почеше се остваривати. Моји дани почеше бивати све кобнији. Опажао сам на све стране незадовољство. А не знадох управо, од куда је све то? Али сам дознао узрок, који је почео низати са бројанице мога живота црне дане.

(Наставиће се.)

ЧЕСТИТОМ ПРИЈАТЕЉУ
† ЛАЗИ МИХАЈЛОВИЋУ,
УЧИТЕЉУ СЕНТОМАШКОМ.

Пролио сам сузу туге,
На *твом* гробу, вечна стана;
Тешка ли ми, тешка оста —
Успомена тога дана.

Гледах народ, *твоју* децу —
Што их тако љубља жарко;
Та љубља их као цвеће,
Што негује сунце јарко.

Гледах школу — где за *тобом*
Цвили тужи — кука плаче,
А тако се код нас редом
Највредније снаге тлаче.

Гледах децу — ту нејачад,
Гледах бригу душе *твоје* —
Бројах силне бисер-сузе —
Што залише, руке *твоје.*

Гледах, гледах — у сузама
Ја се борих с тешким јадом —
Па још ево нигде зрачак —
Да утеши мене надом.

У Ст. Футогу.

Владан.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.
СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.
ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.
С РУСКОГ ПРЕВЕЛА
Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава седма.

Марија Андр., Ана Петровна и Добротворски.

Ана Петровна *(седне)*. Шта ћемо сад, Платоне Маркићу?

Добротворски. Шта ћемо, госпођо, — божија воља! Не треба само почети очајавати.

Ана Петровна. Куда ћу сад с ћерком? Помислите, Платоне Маркићу! Шта ја знам, шта умем ја? И пре овог зла нисам знала, шта ћу радити, а сад поготову — постала сам луда. Светујте ме.

Марија Андријевна. Шта се то, мамице, десило?

Ана Петровна. То је, да смо ја и ти сад пропали сасвим. Посао нас је наш обмануо, кућу ће нам отети, — та то је незгода неисказана.

Марија Андријевна. Ах, каква несрећа!

Ана Петровна. Шта да се ради, Платоне Маркићу? Светујте нас.

Добротворски. Шта вам могу, госпођо, световати? — Немам шта. Заповедили ви овај час, да ме *казне* — ја ништа не

измислих. Кад човек остари, он оглупи. Раден сам био, Ано Петровна! . . . Па шта да се ради? . . . Ево сам већ и оглувио сасвим . . .

Ана Петровна. Ал' ви сте ипак мушка глава; а шта ћу ја — жена, слабо створење, које се не уме окренути; па сам вам памтење сасвим изгубила.

Добротворски. Каква мушка глава! Ех, ех! Тако је то, од како је: нит' си чекао, нит' ишта, па ето изненада несреће. Ах, боже, боже! (*Клима главом*).

Ана Петровна. Па то је још зло, Платоне Маркићу, што сам стара! Сама сам саморана, без мушке главе . . . Овамо још посао на врату: не знам, куд ћу се пре окренути.

Добротворски. Тако је, госпођо, баш тако . . . шта ћеш . . .

Ана Петровна. А од туговања већ нема никакве помоћи.

Добротворски. Нема, богме, госпођо, од тога помоћи.

Ана Петровна. Треба се постарати како год; веле, да треба поднети само ту жалбу.

Добротворски. Треба, госпођо, зацело треба: како да не — треба се постарати.

Ана Петровна. Немам ни познатих, које бих могла замолити.

Добротворски. Кога ћете, госпођо, молити? Ко ће се постарати! Замолити, ал' треба и новаца дати.

Ана Петровна. Потражите, Платоне Маркићу, не би ли се нашао који ваш познаник, који би се заузео за нашу ствар?

Добротворски. Е, осим Максима Дорофеића немам никог више да замолим.

Ана Петровна. Прекрасно! Је-л' вам говорио што јуче, кад је од нас отишао?

Добротворски. Дакако. говорио је. Вели: „Ако ми даду Марију Андријевну, ја ћу се бринути. Може се та ствар још и на добро окренути. Мени се, каже, Марија Андријевна врло допада; боље ми, вели, не треба; гледај, да докучиш, како су они расположени на то, а ја сам, вели, готов, ако хоће, с места."

Ана Петровна. Па што сте ћутали до сад.

Добротворски. Извините, госпођо, сасвим сам смео с ума, а сад дошла реч на то, па сам казао.

Ана Петровна. Чујеш ли, Машенка!

Марија Андријевна. Шта то?

Ана Петровна. Здраво си се допала Максиму Дорофеићу.

Марија Андријевна. Баш ми је драго.

Ана Петровна. Хвала богу, кад ти је драго; јер он те и проси.

Марија Андријевна. Ни за шта на свету!

Ана Петровна. Као да си ти полудела, Машо! Шта ти је, ако бога знаш? Зар не видиш, како ми сад стојимо, — шта ћемо друго да радимо? Нећемо тек по свету ићи.

Марија Андријевна. Боље, мамице, и не говорите за Беневоленског, нећу ни да чујем за њ.

Ана Петровна. Шта рече, шта! Треба да знаш, — ти немаш на избор младожења! А нећеш ни дочекати таког младожењу.

Марија Андријевна. Тако вам бога, мамице, не говорите ми о Беневоленском.

Ана Петровна. Ти си баш луда, ја то видим. Како ћеш ти с њом о чему говорити, кад је код ње још ветар у глави; она не зна ни сама, шта говори . . . Зар ја морам слушати њене будалаштине? Реците ви, Платоне Маркићу, Максиму Дорофеићу, да би нам било врло мило, кад би он Марију Андријевну формално испросио.

Добротворски. Добро, госпођо, данас ћу му казати.

Марија Андријевна (*брзо устаје са столице*). Шта радите ви, Платоне Маркићу, да нисте ишли Беневоленскоме! Он се мени не допада, ја њега не марим! . . . . Ја нећу поћи за њ ни за које благо.

Ана Петровна. Слушајте је, — брбља којекакве будалаштине! Ја, бога ми, већ не знам, шта је то она морала себи уселити у главу. Радите ви, како вам ја кажем, — што би њу слушали! Она ће се још двадесет пута предомислити.

Марија Андријевна. Ја не велим ништа; радите шта хоћете, тек ја не полазим за Беневоленског.

Ана Петровна. Дакле нећеш поћи?

Марија Андријевна. Нећу поћи.

Ана Петровна. А ја бих рекла, да је то у тебе само каприс; само да се матери ма у чему противиш. Само хоћеш да ме једиш. А није ти жао мојих старих година; видиш, да и тако у силу бога ноге тек вучем. Ја сам жена слаба, па ту још таки удар — отимају ми последњи иметак. Ето, веле, треба сенату поднети жалбу, а ко ће ми је написати . . . Ја и ти, шта ли? Та ми ама: а! немамо. Ако се Максим Дорофеић не прими, пропашћемо, разумеш ли? А шта је њему да се лаћа посла, кад ти од њега окрећеш главу. Ако не помислиш на се, ти се смилуј бар на матер твоју. Куда ћу ја под старост, — ја сам жена слаба, још и сад у силу бога ноге вучем. Да идем, да будем куварица, шта ли?

Марија Андријевна. Господе! Шта да радим!

Ана Петровна. Послушај матер.

Добротворски. Мамицу треба послушати, госпођице драга.

Марија Андријевна. Нећу, радите са мном, што вам драго, ја не могу!

Добротворски. Склоните се ма како.

Марија Андријевна. Не могу, не могу, не, — не могу!

Ана Петровна. Махните је, Платоне Маркићу! Бог нека је види! . . . . Како је то мени видити, Платоне Маркићу, мени, матери, старој матери? (*плаче*). Гле! А где ми је махрама! Тако је — изгубила у вароши, још с новцима . . . Једно за другим. А ватром, бог дао све изгорело — не треба ми ништа, кад већ ни рођена ми кћи нећe да помисли на моју несрећу. Живи, како знаш, бог нек је с тобом!

Марија Андријевна. Мамице, шта ви то говорите! Што ме мучите! . . .

Ана Петровна. А ти слушај матер. Ти мислиш, да је мени лако с тобом разговарати . . . . Где кад хоћеш и да кажеш што . . . Ја имам срце слабо, женско.

Марија Андријевна. Мамице! Он ми се ама баш ни мало не допада. Учиниђу све за вас, све, што волите; само ме не нагоните да се удајем, ја нећу да се удајем. Ја нећу ни за кога да пођем.

Ана Петровна. Кажите, молим вас, Платоне Маркићу, зар није сасвим полудела! Та ти не знаш, шта говориш! Зар може паметна девојка рећи: нећу се удати! Све је то само фантазија. Ала је здраво лепо бити матора девојка. Зар би ти дала, да ја одем у просјаке? Прво, ти, ако волиш матер, мораш се удати; а друго, ти се мораш удати и зато, што треба да се удајеш. Шта је жена неудата? — Ништа! Шта она значи? Та и удовица је рђаво, а девојци поготову, — њој сасвим није добро! Жена треба да живи с мужем, да кућу кући, децу да васпитава, а шта ћеш ти радити, кад оматориш као девојка? Чарапе плести! Јеси-ли ти мислила о том?

Марија Андријевна. Не, мамице, нисам мислила о том.

Ана Петровна. Но, ходи амо, седи крај мене! Дај да се лепо разговоримо. Ја се нећу срдити. (*Марија Андријевна седи крај ње*). Чуј ме до краја хладнокрвно. Ја већ знам, ви само велите: удати се за оног човека, кога волим. Моја Машенка, само се они заљубљују, који се не могу оженити, или с тога, што је рано за женидбу, јер су млади зелени, или с тога, што немају из чега живети са женом: еле с тога се они заљубе. Човек паметан и на свом месту неће вам изјављивати своју љубав, већ ће просто доћи матери и рећи: „Мени се ваша кћи допада,“ па и теби ће тако исто, отворено, без икаквих луђења казати: „Госпођице, мамица ваша пристају, ви мени допадате, хоћете-л' ме усрећити?“ И то је тако поштено, у свом реду. — Ето, тако то бива, ниси проговорила ни десет речи, па већ ни да чујеш за њ. Дела се ти мало њему зближи, упознај се побоље, можда ћеш увидети, да је он добар човек. А ти ваши ветропировићи су само мајстори, да лепо говоре, док од свега не изиђе ништа.

Добротворски. То је истина, госпођо. (*Ћутање*).

Ана Петровна. Машенка, буди ми утеха у старости, послушај мајку.

Марија Андријевна. Мамице! Ја сад не могу поћи ни за Беневоленског, ни за кога. Молим вас — не нагоните ме. Само

вас једно молим: не говорите ми о удаји, чекајте мало. Тако вам бога, дајте ми да живим још у слободи.

Ана Петровна. Шта ми је живот девојачки, што га ти проводиш! Жао ти се растати с њим!

Марија Андријевна. Нека Беневоленски долази к нами, ја ћу се лепо с њим понашати, чиниђу вам по вољи; само нек' чека . . . Па месец, један месец. Видиђу, какав је, познаћу га. — Пристајете ли?

Ана Петровна (*љуби Марију Андријевну*). Па како му драго, нека буде и тако. — Но је-л' ти на мери срце? Ви'ш, како си паметна! (*Марија Андријевна оде*).

Ана Петровна. Шта да се ради, Платоне Маркићу! Кажите Максиму Дорофејићу, да ми је врло мило; али да причека један месец, па да онда запроси . . . . . Да, замолите га и за ту ствар.

Добротворски. Врло лепо. (*Харкова улази*).

Појава осма.

Исти и Харкова.

Харкова. Баш вам хвала, матушка Ано Петровна, хвала вам понизно! Ала сте учинили!

Ана Петровна. Шта то? Шта сам вам учинила?

Харкова. И ако сам жена необразована, опет се не дам за нос вући. Дали сте ми наду. Ја, дабогме, дођем кући, кажем: „Мишо, драго дете, Ана Петровна пристаје; открij, велим, драго дете, своје мисли Марији Андријевној," — кад ал' ова њему ни пет, ни шест, већ откаже! Ево га тако расејаног и љутитог. „Нема, вели, мамице, за ме среће у животу; ви сте, вели, мене преварили." — „Ја, велим, драго дете, никад нисам варала, не треба се зато узнемиравати: ти ћеш с твојом науком свагда себи наћи невесту, која није гора од ње, а ја нећу отрпети, нек' ми рекне к'о шта хоће, ал' ја идем да очитам Ани Петровној."

Ана Петровна. Па к'о шта би ви са мном? Њена воља, ја је не могу нагонити.

Харкова. То је, Ано Петровна, ни овамо, ни онамо, већ титрање.

Ана Петровна. Ал', молим вас, матушка, какво је то титрање?

Харкова. Титрање, титрање! Ви сте хтели просто од мене пред сином направити луду. Ја, и ако сам необразована жена, али схваћам . . . .

Ана Петровна. А шта ви схваћате? Шта имате ту да схватите?

Харкова. Не кажите, не кажите, молим вас . . . Знамо се већ, имате сад, да, богатог младожењу, па другима окрећете леђа. Почекајте мало, Ано Петровна, да вам кажем, да не би било каквих речи.

Ана Петровна. Каквих речи? Шта, јесте ли ви дошли, да се са мном свађате, шта ли, Арино Јегоровна?

Харкова. Тумачите ви, матушка, како вам је драго: ви сте мене до срца ујели. Ја што не знам, то нећу говорити, а што знам, то ћу у очи казати.

Ана Петровна. Језик је без костију, може говорити све, само хоће ли га ко слушати.

Харкова. Слушао ко, не слушао, како му драго; а кад се већ говори, знак је, да нешто има.

Ана Петровна. Ко говори, и шта говори? Коме ја запињем за језик?

Харкова. Није о вами реч, већ о Марији Андријевној; и одвећ вам је дигла нос, спустиће га сад. Нами сте одрекли, а богме, не мојте ви полагати много ни на тог вашег богатог младожењу, само док он чује нешто.

Ана Петровна. Шта је вами, Арино Јегоровна! А ко сме што рећи за моју Машенку?

Харкова. Ах, матушка, никоме ти не запуши уста; свакоме је слободно рећи, шта хоће, на то је језик.

Ана Петровна. Шта је то? Ето, јесте ли чули, Платоне Маркићу, пустили у свет сад којекакве сплетке за Машенку. Но и то ми још треба! . . . А и ко може шта рећи за моју Машенку, кажите, молим вас.

Харкова. Има се шта, зацело! Што ће код вас сваки дан Мерић? Та виде то комшије — не да се то сакрити. Мота се ту и кад сте ви дома и кад вас нема. За то ви, можда, сами све не знате. Ја нисам образована жена, али својој ћери тако што

ово кубе држе, повисоко смештена су четир балкона, са једнога од тих (од југозапада) о извесним данима показују се разне реликвије народу. На истим стубовима, а на оним местима, где они горе један к другом спајати се нагињу, изведена су четир еванђелиста у мозаику И остали мозаици, који су по нацрту: Чезара д' Арпина изведени, чине ванредног утиска. Слике су ове на четир реда распоређене, а представљ у апостоле и разне светитеље, а има и симетрично подељених разних орнамената. То је декорација овога кубета. Кубе има две галерије, у наоколо гвозденим гитером ограђене, једна виша, а друга нижа; кад на њих погледаш и оне људе на њима онако малене видиш, онда тек познаш значајну висину њену.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Финеј и Харпије.

Узору се дигну на ноге јуначке, па пођу даље. Пропате се нешто мало, па онда стигну на неку обалу, баш преко пута земљи Битинији; на тој је обали живио краљ Финеј, син јунака Агенора. Њега је снашло било велико зло. Аполон му је био дао пророчки дар, а он се с тим даром сувише разметао, те му онда Аполон под старост узме вид очињи и подговори Харпије, гадне грабљивице, да му не даду, да с миром једе. Штогод су могле, отимале су те Харпије испред њега; а што нису могле однети, то су тако огадиле, да није човек могао ни руком додирнути. Али је Финеју Јупитрово пророштво на утеху прорекло било, да ће опет моћи с миром јести, кад дођу Борејини синови са грчким лађарима. Е тако ти онда старац, кад чује, да је дошла лађа, похити онамо. Страшно га је било и погледати; измршавио, сама кожа и кост, удови му дрхћу од старости, а о палицу се поштапа, да не падне. Дође до Аргонаута, па од умора сав клоне. Аргонауте га опколе, па се ужасну, кад га виде, како изгледа. Кад је јадни старац осетио, да су они уз њега, те кад му се свест вратила, стане молити и преклињати: „Честити јунаци, ако сте збиља они, за које ми је пророштво рекло, а ви ми помозите; богиње осветне не само да су ми узеле вид очињи, него ми крај све моје старости не дају ни да једем; шиљу на ме грозне оне тичурине. Немојте мислити, да ћете помоћи туђину; ја сам Финеј, син Агеноров, Јелин, као и ви. Некада сам владао у Трацији; жена ми је била Клеопатра, а то је сестра млађаним синовима Борејиним, што су зацело сад с вама дошли, и што треба мене да спасу.“ Кад то чује Зетес, син Борејин, обгрли несретнога краља, па му се завери, да ће га са братовљевом помоћи ослободити тих Харпија; па с места метну пред-а-њ ручак, да дочекају Харпије. Тек што је краљ јело додирнуо, а оно слете из облака Харпије, као но изненадан вихор, па се наклате на јело. Аргонауте се на њих продеру, што су игда могли, али Харпије ни бриге, једу, као да се најмиле, док нису све појеле; онда се опет дигну у зрак, а за собом оставе несносан смрад. Али Зетес и Калајид, синови Борејини, потегну за њима са голим мачевима. Јупитар им даде крила и неуморну снагу, а то је, бога ми, нужно и било, јер су Харпије у лету биле брже од ветра. Но и Борејини синови нису баш били лењи, те су често мислили, е су већ руком зграбили гадове те. Најпосле их сасвим стигну, па би их зацело и убили били, да се није наједаред Ирида, весница Јупитрова, спустила са етира, те јунацима овако говорити стала: „Синци Борејини, не допушта велики Јупитар, да Харпије, вашке, што их он пујда, од мача погину. Али вам се могу заклети Стигом, да грабљивице те неће више дирати сина Агенорова.“ Синови Борејини послушају, па се врате на лађу.

Међутим су грчки јунаци принели жртву боговима, приправили ручак, па позвали и изгладнелог старца. Финеј је све живо гутао, тако су му пријала чиста кусна јела та. До

су Аргонауте целу ноћ чекали, да се врате синови Борејини, дотле им стари краљ у име захвале саопшти, шта ће им се даље на путу десити, јер је знао то по дару своме пророшком. „Пре свега, говорио им је, „наићи ћете у мореузу једном на Симплегаде; то су два стрма стеновита острва, која по мору пливају, јер не допиру до дна морског; често пођу једно наспрам другог, те вам онда море између њих набуја и захуји. Ако нећете да вас смрве, а ви пројурите између њих, као но што лети голуб. Доћиђете тада на обалу Маријандинаца, а тамо је улазак у доњи свет. Затим ћете проћи поред силних предгорја, река и обала, поред градова, у којима живе јунакиње Амазонке; проћи ћете поред земље Калибљана, што у зноју лица свога копају гвожђе из земље. Најпосле ћете доћи до Колхидске обале, где Фазид утиче у море. Ту ћете опазити двор и куле краља Еета, ту чува страшни змај златно руно, што виси о врху раста једног."

Аргонаутама је било мало хладно око срца, кад им је старац то приповедио, па баш хтедоше још даље да запиткују, а оно се из зрака спусте међу њих синови Борејини, те донесу краљу радосну вест Иридину.

Симплегаде.

Финеј се усрдно захвали спаситељима својим, па се с њима опрости а они онда пођоше даље. Најпре их задрже северозападни ветри, што по четрдесет дана дувају. Жртвовали су тада и молили се свој дванаесторици богова, док им богови не дадоше ветра поспешнога. Тек што се најбоље навезли на море, а оно им из далека до ушију дође јасно брујање. Пуцале су то Симплегаде, што се непрестано сударале па опет одбијале, одјекивала је то обала, хујало је то стешњено море. Крмар Тифис скочи брже на крму, а јунак Еуфем дигне се у лађи на ноге јуначке; на длану му бео голуб. Финеј им је био прорекао, ако голуб тај сретно пролети између стена оних, да и њима неће ништа бити но да ће проћи крôз. Стене се баш у тај мах раставиле, те ти Еуфем пусти голуба. Сви се дигли, па гледе за голубом. Голуб срећно пролети крôз, а у то се већ стене стану састављати море између њих стане хујати, па се дигне као но црни облак; стене се тада састану, те још приштину пера на репу голубовом, али је голуб ипак срећно измакао. Тифис је све једнако храбрио веслаче, у то се стене опет раставе, вода појури на старо место, па повуче са собом и лађу. Живот им је тада висио о концу; талас, као кула висок, стане се ваљати према њима, а они ти од страха сви сагну главе. Но Тифис нареди, да мало са веслањем застану, те се тако талас откотрља испод лађе, па ју дигне у вис изнад стена. Јунаци ти онда држ веслај, да се све весла савијала, и вртлог повуче лађу опет посред стена оних. Већ се стене с обе стране окрзле о лађу, у тај пар Минерва невидимо гурне лађу, те пролети, само јој стене смлаве крајње даске са крме. Кад јунаци угледаше етир и мирно море, одануше од самртног страха, као да су из мрачног доњег света дошли на бели дан. „Није то израдила наша снага," узрази Тифис, „осетио сам ја за собом божанствену руку Минервину, где је гурнула лађу. Сада се немамо чега више бојати; Финеј нам је рекао, да ће нам иза ове опасности све лако бити." Али Јазон задрма тужно главом, па рече: „Еј мој Тифисе, титрао сам се ја с боговима, кад сам се примио посла, да донесем златно руно; боље да ме је Пелија на парчад био исекао. Сад ето дан ноћ стрепим, не што би се страшио за себе, но за вас, ваш живот и спас, како ли ћу вас здраве и веселе довести у завичај ваш." Јазон се тако претварао, само да опроба другове своје. А они стадоше весело клицати и искати, да се пође даље.

Шта су још Аргонауте успут видили и препатили.

Кренуше се дакле даље. На путу им се разболе честити крмар Тифис, па не мога преболети; саране га на туђинској некој обали. На његово место изаберу једног друга свог, који је најбоље умео крманити. Звао се Амеј. Није се тај дуго хтео да прими потешког посла тог, док му није Јунона улила у срце одважности и поуздања. Стане онда на крму, па је тако вешто водио лађу, као да је још Тифис на крму За дванаест дана дођу до ушћа реке Калихора. Ту виду на брежуљку једном гроб јунака Стенела, што је

са Ираклијем пошао био у рат на Амазонке, па ту био стрелом згођен, те душу испустио на обали морској. Баш хтедоше Аргонауте даље да отплове, а оно се указа јадна сен тога јунака, па стаде тужно гледати за суплеменицима својим. Послала га је Просерпина из доњег света, те је стао на могилу своју, а изгледао онако, као кад је полазио у бој; са шлема му се сијала скрлетна перјаница са четир дивна пера. Стајао је само неколико тренутака, па је онда опет утонуо у црну дубљину. Аргонауте се поплашили, па испустили весла из руку. Само је пророк Мопсус разумео, шта то хоће она сен; па каже друговима својима, да треба погинулом јунаку у покој души да принесу жртву. Брже ти онда Аргонауте увуку једра, привежу лађу за обалу, стану сви око гроба, прелију гроб вином и спале поклане овце. Пођу затим даље, па су тако ишли, док нису дошли до ушћа реке Термодона. То је била река, којој није било равне на свету; извирала је из сред горе, један је извор имала, али се одмах делила у сијасет мањих рукава, те се уливала у море у толико ушћа, да је управо фалило четир до стотине. Изгледали су ти рукави, као но силне змије, а крај најширег су живиле Амазонке. Народ тај, саме жене, пореклом је био од бога Марта, те се бавио ли ратовањем. Да се Аргонауте били ту искрцале, зацело би се љуто побили били са женама тим, јер се те у боју могле мерити са првим јунацима. Нису живиле у једној вароши заједно, но су биле раздељене на поједина племена, те проводиле по пољу.

Поспешан ветар западњак није дао Аргонаутама, да се сукобе са тим женским ратницима. Путовали су затим читав дан и читаву ноћ, па дођу, као што им је Финеј био прорекао, до земље Калибљана. Ти људи нису орали ни копали земљу, нису садили плодна дрва, нису пасли стадо по росној ливади, но су само копали туч и гвожђе из сурове земље, те са тиме у одмену набављали себи ране и других потреба. За њих се никад није сунце рађало, а да се нису мучили и знојили; у црном мраку и густом диму проводили су дане радећи.

Прошли су још Аргонауте поред силних народа. Дођу тако близу острва једног, звало се Аретија или Мартово острво, а наједаред се устреми на њих тица нека са ужасни крили. Долети над лађу, па стане дрмати крили, а из крила јој испадне оштро перо, те се забоде у леђа јунаку Ојлеју. Ојлеј испусти весло, а јунаци се зачуде, кад му у леђи опазе крилату стрелу. Јунак, што је седио уз Ојлеја, извуче му перо из леђа, па му превије рану. Не прође ни један час а оно ево ти и друге тице; Клитије већ запео био стрелу, па онда нанишани, пусти стрелу, па устрели ту другу тицу, те ти она паде баш посред лађе. Тада ће рећи Амфидамант, искусан јунак: „За цело је ту близу острво, али се пазите оних тица. Зацело их има толико, да не бисмо имали доста стрела, да их поубијамо, кад бисмо изашли на острво. Него дај да измислимо штогод, како да растерамо те убојице. Метните сви на главу шлемове са високим перјаницама, пак онда наизменце веслајте само са једне стране, а са друге стране помећите на лађу светла копља и штитове. Викаћемо затим сви из петиних жила, па кад нам тице вику чују, а уз то још виде китњасте перјанице, сјајна копља и штитове, поплашиће се, те одлетити.“ Јунацима се свидио предлог тај, те ураде све, што им је Амфидамант био предложио. Тицама ни трага ни гласа, док су Аргонауте пловили према острву, а како се сасвим приближили, па стали лупати о штитове, наједаред се неброј тица дигне са обале, па полети изнад лађе. Али каогод што но се на прозоре кутње метну капци, кад се види, да ће бити града, тако се и Аргонауте покрили штитовима, те су оштра пера на њих падала а нису им могла ништа нахудити. А тице те страшне — звале се Стимфалкиње — одлете далеко преко мора на оострану обалу. Аргонауте изађу на то острво; тако им је рекао био Финеј.

Ту ће тек наћи пријатеље и другове, каквима се ни надали нису. Тек што су корачили на обалу, изађу пред њих четир младића; сва четворица у самим траљама. Један од њих дотрчи пред Аргонауте, па их стане преклињати: „Ко сте, да сте, добри људи, помозите нама јадницима; лађа нам утонула, те смо тако пропали. Дајте нам коју хаљину, да покријемо наготу своју и мало што, д

силну глад утолимо," Јазон им пријатељски обећа, да ће им помоћи, па их запита, како се зову и одакле су. „Чули сте ваљда за Фрига, сина Атамантова," одврати младић „што је однео златно руно у Колхиду. Краљ Ет дао му је старију ћерку своју за љубавцу, ми смо његови синови, а ја се зовем Аргос. Отац наш Фриг умр'о је пре неки дан, па нам је у самрти наредио, да одемо по благо, што га је на Орхомену био оставио." Јунаци се сви обрадоваше а Јазон их изљуби као браћу своју, јер су деде Атамант и Кретеј били рођена браћа. Младићи стану даље приповедати, како им се лађа на страшној бури сва искршила, те како су на даски једној доипловили до дивљег острва тог. Кад су им Аргонауте рекли, куд су пошли, па их позвали, да пођу с њима, нису хтели да прикрију страх свој, него стану причати: „Деда наш Ет свиреп је човек; кажу, да је син бога-сунчаника, те да зато има надземаљску моћ; влада над читавом силесијом Колхидских племена, а руно чува страшан змај." Неколико њих Аргонаута стресу се, кад то чују. Но Пелеј устане, па рекне: „Немој мислити, да баш морамо бити слабији од тог краља из Колхиде; и ми смо синови божији. Ако нам не уда руно лепим, онда ћемо му отети." Тако се још дуго разговарали око богате софре. Сутрадан зором обуку се и окрепе синови Фригови, па седну с Аргонаутама на лађу. Пловили су тако читав дан и читаву ноћ, па им се наједаред укажу врхови горе Кавкаске над морском површином. Већ се смркавало, а високо над њима пролети орао, што кљује џигерицу Прометејеву. Тако је крилима ударао, да се сва једра кренула као да ветар дува. Одмах затим чују Аргонауте из даљине, како Прометеј болно јечи; орао му је већ кљувао џигерицу. Прође неколико часова, па се изгубише уздаси и јечање; над Аргонаутама је орао опет пролетио кроз врак.

Још исте ноћи дођу Аргонауте до циља свог, до ушћа реке Фазида. Весели и радосни попну се по мотци до једра, одреше и скину једеке, па онда свом снагом завеслају у широко корито реке Фазида; вали те реке чисто се бојажљиво стадоше повлачити испред лађе Аргонаута. С леве стране био је Аргонаутама високи Кавказ и Цита, главни град у земљи Колхиди; с десне стране простирала се пољана и свети луг бога Марта, где је змај оштрим оком својим чувао златно руно. Руно је било обешено о лиснато грање високог раста једног. Дигне се тада Јазон, узме у руку златан пехар вина, па га излије у славу мајци земљи и боговима овога краја, а у покој душе јунацима, што су на путу изгинули. Свима се молио, да буду уз њих, те да их штите и чувају. „Е тако смо," рећиће крмар Амеј, „срећно дошли до земље Колхиде; не би сад згорег било, да се озбиљно посаветујемо, да ли да лепим замолимо краља Ета, или какогод друкчије започнемо оно, ради чега смо дошли." „Сутра има каде," одврате уморне делије. Те тако нареди Јазон, да лађу зауставе у сеновитом малом једном заливу на реци. Сви полежу па заспе, али их брзо румена зора пробуди.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЖЕНСКИЊАМА.

СОЦИЈАЛНА РАСПРАВА

Николе Јоксимовића.

(НАСТАВАК.)

И ми Срби имамо препознатих жена. Мађарска краљица *Јелена*, која је у своје време сачувала Угарску од велике несреће, била је Српкиња. *Царица Јелена* штитила је нејаког Уроша. *Царица Милица* блажила је средовечне страсти у косовских јунака. *Јевросима мајка* ширила је божанствени морал и правду. *Књагиња Љубица* ободравала је српске борце за слободу.

А оне отмене Мађарице и Пољкиње, које су у пољској и мађарској револуцији продавале адиђаре да се подмире трошкови око војне; оне Талијанке, које нису хтеле да чују за младожењу Аустријанца, увек ће остати као спомен женске свести.

Патријотизам, наука, дар, пожртвовање

за општу ствар, љубав и поштење — видимо, да је све то у обилатој мери и код женскиња развијено. Према томе не оскудева им природна способност, да би оне могле вршити велика дела.

Како су женскиње и у ком правцу утицале на мушке?

Према приликама разно, али на напретку човечанства и оне су радиле добар део. Истина, оне нису увек на површини, него њнов уплив провлачи се као црвен конац кроз дела људска. Оне нису битке добијале, или ако хоћемо да бацимо поглед на културни развитак човечанства, да завиримо у унутрашњи живот народа, нећемо наћи женскиње, које епоху правише. Разна открића, изуми и реформе — сви ти базиси данашње науке и друштвеног уређења, нису тесно везани са женским именима. Открића Коперникова о кретању, Кеплерова о правцу кретања планета, Њутнов закон о гравитацији, који изведоше прелом у физичном погледу на свет; разни изуми, што служише за средство развитка науке; природних и техничких наука, што учини, да цивилизација бржим кораком продире; или ако се обрнемо свету идеја, доба реформације, у ком је зачетак слободе савести, до велике француске револуције, која прокламоваше суверенство народа, нећемо наћи женску, да прву улогу игра. Женске су се пасивно владале, јер им је нужно знање оскудевало. Него оне су се користиле пасивно, спремајући земљиште, да би се велики људи појавити могли, или ширише науку њихову. Узевши све околности у обзир: прогон, потчињен им положај у друштву, и научна неспремност, чудити је, да су се и толико уздигле, и то не маленим бројем, изнад површја свакидањег живота.

Јесу ли славни људи увек признавали врлине женскиња? Јесу ли се питали, да ли су њихова славна дела једино омогућена упливом жена, ако не друкчије, оно бар напорима матера?

Назори су јако подељени: *Св. Павле* каже: „Жена треба да ћути у општини.“ *Платон* је пажљивији, јер хоће за женске једнака права и дужности. Али *Софокле* је био безобзиран. Кад су га питали, зашто црта жене тако добре, а Еурипиде тако хрђаве, одговори: „Ја их цртам, какве треба да су, а Еурипиде, какве јесу.“ Ту је један филозоф већ учтивији, јер је на питање: зашто узима тако малу жену, одговорио: „Наука ме учи, да од зла бирам увек најмање.“ — „Као што је сунце на високом небу, тако је жена украс куће,“ — рекао је *Сирах*. Напротив *Еурипид* вели: „Зло са привлачном страном с поља.“ — За Кестерфилда су жене одрасла деца, а за *Милтона* су црне пеге створења. — *Наполеон I.*, дрзак, као што је био, говори овако о женама: „Ми људи на западу увек смо добро поступали са женама, те смо их покварили. Источни су народи поступали с већом увиђавношћу, јер су жену прогласили за мужевљеву својину. У истини, природа их је створила за наше робове и само су у нечем напредније од нас, те с тога, што нас заводе, зато и владају над нами. Ако се од сто жена нађе једна, која ће нас на добро упутити, деведесет и девет других ће сигурно какву лудорију извести. Но женске не треба на то да се срде. И мушки и женске имају своје особине. Обвезе женскиња су: *лепота, смерност и вештина заводити мушке;* а дужности: *зависност и понизност.*“ Чудновато схватање! Но није чудо, што је Наполеон имао такав појам о женскињама. Он је имао жену лепу, која је само на моду мислила. Царица Јозефина имала је 1804. год. 150 персијских шалова од којих је сваки коштао 20 хиљада франака. Њен рачун само за шешире за месец дана износио је 1.200.000 франака, а било је на број 38 шешира.

(Наставиће се.)

НЕК СЕ ЗНА.

Како се 9. новембра п. г. догодио знаменит потрес у Хрватској, доносили су и наши, (српски), и хрватски листови више чланака о узроцима земљетреса. Тим поводом приобћене су разне теорије, а међу осталима и мнење бечког астронома, г. Рудолфа Фалба, који је на позив и у Загреб дошао и о овом предмету предавање држао. Ове је године исти учењак издао и једно дело под насловом: Von den Umwälzungen im Weltall, drei Bücher von Rudolph Falb. Wien. Pest, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. 1881; у коме он разлаже своју теорију о земљетресима. Он

у том делу наводи, да су неки учењаци и прије њега слутили и тврдили, да има и месец уплива на земљетресе, но да је он први, који је написао целу теорију о земљетресима, у којој доказује, да осим месеца и *сунце* делује на потрес.

И Фалбов критичар (види Beilage бр. 68. Wiener Abendpost-a од ове године) каже, да осим до сада већ познатих узрока, још један од самога Фалба пронађени узрок потерује подземну лаву из дубина земљини горе, а то је привлачење сунца и месеца; дакле, да је Рудолф Фалб *први*, који је рекао, да и сунце има уплив на земљетресе. Но то не стоји. Ову је мисао много година прије њега изразио *српски философски писац Урош Миланковић* у своме немачки писаном делу: Organismus des Weltalls und System des gesammten Lebens, које је штампано године 1845 у Бечу код Мехитариста. У томе делу стоји на страни 58 и 60 под насловом: Das Principe der Vulkane und Erdbeben, дословце ово: Die in den Eingeweiden der Erde, durch eben dieses positive Verhalten *der Sonne,* als des positiven, bestimmenden Principes der Erde, bedingte Bewegung, Reform und Bildung der passiven Erde, äussert sich in der Gestalt *der Erdbeben*, Vulkane и т. д.

Дакле је сасвим јасно казао, да се деловање сунца на земљину утробу појављује у вулканима и земротресима. Потање не говори о овоме упливу сунчаном у наведеном делу, које би дакако разлагање спадало више у физику него у философију.

Подписани приобћује ово српској читалачкој публици не само истини за љубав, него и за очување првенства српске мисли и из пијетета према своме покојноме стрицу.

Давид Миланковић.

ЧИТУЉА.

(† Лаза Михајловић,) српски народни учитељ у Сентомашу, умрьо је 28. маја т. г. у 55. години живота, дакле још у пуној снази. Михајловић се родио у Н. Саду, где 6 гимназијски разреда, а богословију у Карловци сврши. Учитељевао је пуних 31 год. Својим лепим певањем и држањем уз народ стекао је у грађанству лепо поштовање, које је достојна израза добило при укопу његову, на коме се толико света приказало, е се не памти, да је скоро така укопа било. Том приликом изговорио му је парох Љ. Каћански следећу реч:

„После мила материна крила, на коме прве зраке сунчане светлости угледасмо, за њима тежити и грамзити почесмо — нема човеку у животу, боља и поузданија вође и подупирача, од свете две руке: родитеља и учитеља! Родитеља, који с крила материна одводи дете своје до прага школскога, и ту га предаје учитељу, — другом старатељу, да га он упозна с многолиснатом књигом живота, у којој напоредо стоје исписане: небесне светлости, земаљске лепоте, друштвене добродетељи и врлине појединца човека, с којима дивјачину и опачину већине потискујемо, и пут општем савршенству утиремо. И колико се сваки честити родитељ стара, да му дете у свету што виђеније и напредније буде: толико је сваки учитељ поносит тиме: што је могао поверено дете како ваља оспособити, да смело попримити може борбу за бољи и сретнији живот, како свој, тако и народни. И као што ни један честит син не може родитеље своје пренебрегнути и напустити: тако се исто сваки честит ђак не може никад довољно признањем одужити учитељу своме! Да! Никад се ми, твоји многобројни ученици, теби учитељу и наставнику наше прве младости, господине, брате, друже, пријатељу и врли Србине Лазо Михајловићу, одужити не можемо! Тај дуг одплаћен је савешћу твојом.

Свет о човеку може јасан појам имати, но вредност званичника, одсуђује његова љубав и предање за своје звање. Какав је покојник званичник био, о том су сви увиђавнији једне мисли, јер си с тридесетогодишњим држањем показао, да си Србин, а Србиново, да је најлепше својство узносити веру православну, наслеђену од дедова својих. Ах! Та да ништа другог покојник за живота учинио није, него, што је својим лепим певачким даром узносио долазеће, овде на молитву у вишу сферу, где чистина и истина влада: вредан би био нашег особитог признања и поштовања. Особита хвала нека је обим местним честитим општинама, што то увидеше, те му у подужој болести његовој пружише утешну руку помоћи, усљед кога признања лакше је боловао и умирао. Пуних 31 год. јео је народни хлебац и увек је истог достојан, и на истом признателан био, јер је свагда с народом држао, обштио и с њиме држао се, а то и јесте оно што је народу годило, и с чега ће се име Лазе учитеља у народу дуго и радо спомињати. И да недужим овим речи, навешћу само то: да се смело може многи садањи, а и будући учитељ народни на покојника као врла Србина угледати, и да ће по примеру његовом радећи више народу користити, него многи својом фарисејском углађеношћу, испод које ништа стварно за народ не провирује.

А сада звани деда Лазо, мој добри учитељу и трудбениче народни, прими од општинства овог, у коме је већи део твојих ђака, тужну опростницу, у којој ти сви из срца последњи пут довикујемо: да

ти црна земља буде лака, а вечан спомен у Срба диčних твојих Сентомашана! —

БЕЛЕШКЕ.

(† Томанија Јефр. Обреновићка,) прабаба Његове светлости кнеза српског, Милана, умрла је 1. јуна у $7^3/_4$ сахата у вече у Београду.

(„Српска зора.“) Једини српски илустровани лист „Српска зора,“ која је излазила у Бечу под вештим уређивањем г. Тодора Стефановића Виловског, мораде да престане са неучешћа публике и силне вересије, која је толика књижевна подузећа наша упропастила. Стара неиспевана песма наша!

(Из гимназије.) Ове недеље свршили се годишњи испити на овдашњој српској великој гимназији, а у четвртак 30. Јунија н. р. завршиће се школска година благодарењем у саборној цркви и уобичајеном свечаношћу у гимназијској дворани. На свечаности тој декламоваће три ученика, један на српском, други на мађарском, а трећи на немачком језику; пева ће се осим тога три песме, и то: две у мешовитом, а једна у дечијем збору са гласовирском пратњом. Једна од песама у мешовитом збору биће позната ђачка песма са латинским текстом *„gaudeamus igitur —“* са нужним променама удешена за гимназисте. Још ће и један од абитуријената у име своје и својих другова говорити опроштајно слово. Приликом те свечаности раздаће се и премије ваљаним ученицима. — Лањске се године на завршној свечаности видило, да гимназијски нараштај има много пријатеља, који се за њ интересују; видило се то и по лепом броју оних, који су ту свечаност походили, да је гимназијски нараштај умео да сачува цењене своје пријатеље, сведочи то, што се и ове године родољубиве Српкиње Новосадкиње врло радо одазвале, те допринеле, да се за честите ученике могу набавити достојне награде.

(Певачка дружина у Новом Саду.) Чудно је заиста да Нови Сад никако не може да дође до сталне своје певачке дружине, као што их има у Панчеву, Вуковару, Вршцу, Кикинди и т. д. Но сада видимо, да се на томе почело живо радити. Чланови српске читаонице под председништвом врлога Србина дра Лазе Станојевића заузеше се, те саставише за сада приватну дружину, која је већ толико напредовала, да је неколико пута певала на друштвеним забавама, што их је читаоница наша приредила, а на духове први и други дан бесмо сретни, да чујемо и црквено појање у саборној и успенској цркви и то певаше нам мешовити збор службу по Рандхартингеру. Наше лепе и родољубиве Српкиње примише се радо тога посла и показују диван напредак. Коровође су дружини г. г. Стеван Поповић Пеција, варошки сенатор, и професори Јован Грчић и Алекс. Јорговић. Хвала им, што нам толико уживања прибављају и дај им боже здравља и истрајања, пак да се скорим устроје у јавно певачко друштво.

(Нова школа.) У Новом Саду отвори се идуће школске године трговачка и занатлијска школа, коју ће издржавати грађани о својем трошку. Чинимо пажљивима родитеље на овај завод, у коме ће се предавати на немачком језику, а биће облигатан и језик српски и мађарски.

(† Др. Јосиф Шкода.) Славни професор на бечкоме универзитету, Чех Јосиф Шкода умрьо је 1. (13.) јуна о. г. Шкода је рођен у Плзну 28. новембра 1805, било му је дакле 76 година. У месту рођења свршио је гимназију, а у 20. својој години отишао у Беч и свршио медицинске науке. Наскоро после промоције удари г. 1831 колера и дала му прилике, да се одликује као срески лекар за колеру у Чешкој. Затим се опет врати у општу болницу у Беч и ту се трудио, да патолошку анатомију, на којој је онда проф. Рокитански радио, употреби на болничком кревету. Тиме је Шкода истраживање и познавање болести усавршио, што му и јесте највећа заслуга. Многи славни лекари беху његови ђаци, као н. пр. Јакш, Хамерник (обојица професори у Прагу). Ополцер и Лебл (у Бечу). Још г. 1835 држао је предавања о познавању грудних болести, помоћу перкусије и аускултације. Затим је постао примаријус и после професор.

РАЗНО.

(Глава пољског краља.) Против последњег краља пољског било је много завера, чему се није чудити. Између осталих завереника био је и један пољски кнез. Овај уцени краљеву главу на 20.000 фр., па шта више, тако се заборави, да је и самом краљу писао и јавио, е му је глава уцењена. Али краљ му сасвим хладнокрвно отпише: „Ваше сам писмо прочитао и врло се радујем, да моја глава код вас још нешто вреди; а ја за вашу — верујте — не бих дао ни пребијене паре!“ Павле Р.

НОВЕ КЊИГЕ.

Лоанго, приповетка Ф. Хофмана. Превео Милутин Јакшић. Издање књижаре Луке Јоцића и друга. У Н. Саду. Штампарија А. Пајевића. 1881. Цена 30 н.

За слободу. Слике и црте из црногорских и херцеговачких бојева против Турака. Написао Јос. Холечек. Превађа К. Данчин. (Превод је ауторизован.) Књига друга. У Новоме Саду. Издање штампарије А. Пајевића. 1881. Цена 80 н.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА
забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 25. — У Новом Саду, 21. јуна — 1881.

ИЗ „ЂУЛИЋА УВЕЛАКА“*)

ЗМАЈ-ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА.

L.

Лепо ли ми описујеш
Оно дивно, силно море,
Кад маина дланом меким
Разглади му с чела боре.

Па још нојца кад заплави
Па затрепте звезде мило, —
А теби се тако чини
Да се море с небом слило.

Оно море, што кад рикне,
Задркћу се даљни краји,
Та страхота даклем уме
Да се стиша и затаји!!

Ко га гледа, не би рек'о
Кол'ко ј' у њем' мртвих снова;
Кол'ко с' у њем' изгубило
Жеља, нада и бродова.

Ох причај ми, причај јоште, —
Груд се моја од тог шири!
Даклем море, силно море
Тако уме да се смири!?

Аој боже свемогући,
Молим силу твоју јаку,
Дај и мени — мојој души
Површину барем таку!

LI.

Молио сам бога крепко;
Што га мољах, бог ми даде, —
Те ми с' чини душа моја
Да ј' и она море саде.

Легли вали па заспали,
Као вишим чудом неким;
Маина им богодана
Чело глади дланом меким.

Па сад плави, нојци света!
Треперите, звезде, мило!
Ево море — душа моја —
Уједно се с вама слило.

На зрцалу душе моје
Огледа се месечина.
— Ко те пита, ко ли хаје,
Шта је доле у дубина.

Ко те пита, ко ли хаје
Кол'ко ј' на дну мртвих снова,
Кол'ко с' у њој утопило
Жеља, нада и бродова.

*) Имали смо прилике видети „Ђулиће Увеоке,“ како их је наш омиљени песник Змај-Јован Јовановић сада наново прерадио, јер од првобитних „Ђулића Увелака“ изостављена је пуна четвртина и на то место дошле су песме, које се такођер вију око гробова, и тако посвета ове збирке песама гласи: „Теби и свима мојим драгим мртвима.“ Ми смо од песника нашег овлашћени издавачима нашим дати на знање, да су „Ђулићи Увеоци“ у новом им облику приређени за штампу. А публици можемо јавити, да ће ова збирка, из које вадимо и горње две песме, скорим света угледати, било накладом којега подузимача, било накладом самога аутора.

Уредн. „Јавора.“

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Не беше далеко дан, да Мара изнесе на свет оно, што је под пасом носила. У нашој кући беше прелом. Све, што ми беше нејасно, разјаснило ми се. Моје слутње се разбише о дело. Ја сам гледао све јасно, што ми је било неком маглом обвијено . . Беше вече. Ја сам као обично долазио из гостионице у одређено време. Али застадох. . . Чух грмљавину моје пунице. Чух, како је таст блажи. Добро сам чуо: „За скитнице и хуљетине нису жене. Је ли то судба моје јединице?“

Бејах и ја већ унутра. Хиљаду светлаца светлише ми се испред очију. Таст је стајао као громом оборен. Беше блед као зид. Из очију му се могаше читати неописан бол. И пуница беше изненађена. Али она се брзо прибра. Њен поглед ме пресече, као што муња небом засече. Она ми баци у очи: „Јест, и опет кажем, да сам моју ћерку заробила. Онај, коме су милије бекријентине од жене, није се требао ни женити.“

Ја сам стајао као стена. Стотину мисли ми појурише, па ипак не знадох, шта да почнем. Не могох се ни нашто решити. Светлаци ми севаше и ништа не видех. Не видех, кад се уклонише њих двоје. Бејах већ у својој одаји, али тамо не нађох Мару као обично. И нехотице помислих: „Ако се оствари и оно, што стајаше у писму о Мари!“

Мара беше већ легла. То ми поткрепи моје слутње. Ја јој приступих. Гледао сам јој управо у очи. Питах је: да јој није позлило? Она ми прихвати сетно: „Позлило ми је!“ Ова речца ме охрабри. Тврдо уверен, да је то собом доносило доба, на коме се налазила. Ствар беше на томе свршена. О вечери нађох таста самог. Био сам разговорнији, но обично. Хтедох ствар мало да загладим. Али и моја добра воља не могаше разведрити лице мога таста. Изгледао је као очајник. Морао је тога дана млого патити. Из његових погледа видех, да га муче црне бриге. Он прозбори: „Драги Славко! Држим, да те није изненадио вечерашњи догађај. Уверен сам, да си потпуно до сада проучио покварено срце моје жене. Природа је хтела на њој да покаже измет свој. Она је заиста чудноват створ. Цео свет она презире. Исти тражи она у себи самој. Томе је још допринело њено једнострано, или, боље рећи, никакво образовање. Она не може својој пакости да одоле. Напада безобзирце на све оно, што јој се слепо не клања. Ја сам млого већ патио. Њена пакост ће ми скратити моје дане. До сада толико пута сам био скоро ван граница човекових. Али, слава буди разуму, он ме је свагда уздржао на висини човековог достојанства. Ја сам све издржао за љубав деце. Ал' сирочад моја сва помреше још у својој крајној невиности. Њихова мајка их је својим предрасудама и сујеверствима поморила.

Мара ми је једина заживила. Ја сам се старао, колико је више било могуће, да своју јединицу однегујем у духу, којим сам и сам однегован. Хтедох, да јој њену душевну и телесну снагу правилно развијем, а срце јој облагородим. Бејах уверен, да ћу само тако савладати оно, што је може бити природа материна на њу пренела. Но ипак се бојим, да је још која клица материне природе у њој заостала. Ах, сачувај боже! Лако је могуће, она беше млого у њеној близини. С тога те преклињем вишњим богом, гледај својим начелом, да је још у клици угушиш. Тако ћеш само моћи створити трајан мир.“ Ја сам ћутао као стена. Моје мисли се витлаше около писма, које ми отац пре свадбе показиваше. У њему сам јасно читао: „Пакосница.“ Ова реч ме је потресла. Ја сам морао страшно изгледати. И мој таст беше блед. Дрхташе му прсти и његове модре усне. Али, затим сам се ули-

рио. Мој разум је разагнао облак црних слутња и мисли. Чух гласе мога разума: „Од зла не прави горе.“ Обећао сам тасту, да ћу га послушати. Ми пожелесмо један другом: „Лаку ноћ!“

Мара је боравила тихи санак. Ја не могох дуго заспати. Црне бриге низаше ми читаве низеве уздаха из мојих груди. У мени се бориште љубав, којом љубљах моју жену и она кобна реч пакосница. Бејах се љуто забринуо: да ми најзад не буде намењен удес мога таста. Тада ми јасно звониште речи мога оца: „Није све онако, као што се човеку младићу чини. Исти види око себе само лепо и узвишено.“ Ове речи беху нови убодци у моје рањено срце.

Сутра дан сам се осећао као прави боланик. Душа ми је била болна. Неспавање ми беше ослабило тело. Мари сам пожелео: „Добро јутро,“ она ми га је хладно прихватила. Мара биваше од то доба све хладнија. Највише је ћутала. На моја питања би обично покретима тела одговорила. Не знам како беше, али почех и сам ћутати. Поред свега усиљавања осећах неку хладноћу на спрам своје жене. И нехотице сам тада чешће показивао своје незадовољство. То беху први дани, кад почех живети без осећаја и живота, као биљка. Ја се никуда нисам мицао од куће. Мојој жени беше још већма позлило. Све сам употребио, да јој што пре помогнем. Њена болест опет нас је све зближила. Али ипак осећасмо сви нешто, што нам по челу разастираше облаке сети. — То је јасно показивало, да је све из нужде, да је оно зближење за време.

После десет дана Мари беше боље. Други десет дана она беше напустила своју постељу. У кући беше стари ред. Почео сам и сам живети старим животом. Једног дана сам потражио своје пријатеље. Сви ми се радоваше. Учини ми се, да ми још нешто хтедоше рећи. Њихови их погледи одаваху — они ме жалише. У одређено време дођох дома. Кад сам био близу куће, застадох. Чуо сам гусле. Мара је певала: „Јаох јадна, худе ти сам среће. . . „Певала је дивно, па и опет нисам осетио стара полета. Нисам се занео као негда. Ужаснуо сам се од тога певања. Срце ми стеже нека језа. Погледао сам на сахат, беше седам. То беше одређени час мога доласка. Беше ми јасно: да је Мара хтела тако. Хтела је тим начином да ми пребаци њену несрећу. Ја се још не могох маћи. Питао сам сам себе: јесам ли то заслужио од моје жене? Из дна моје душе добих одговор „не.“ Иза ове мисли дође друга. То беше страшна мисао: да је жена моја пакосне природе. Исту не могаше ни васпитање у њој угушити. Помислих, да по истој хоће силом нешто, што је против човекове природе. Хоће да раскрстим са својим пријатељима, са народом и са целим светом. Плануо сам иза те мисли. А преко мојих усана и нехотице пређе: „Пакосница.“ Пођох. . . Али и опет застадох. Чуо сам грају моје пупице. Добро сам чуо, називала ме је свитницом и распикућом. Бејах као сињи камен. Ноге ми не могоше крочити. Затим сам се прибрао. Опет пођох, али врата беху забрављена. Ја сам звонио, али врата се не отворише. Чекао сам неколико тренути, али не чух никакве кораке. Опет сам повукао звонце. У томе чух кораке. Беше сам главом мој таст. Проклињао је своју жену. Ја сам био ван себе. Налазио сам се у понору своје несреће. Не рекох ни тасту: „Добро вече.“ Одох управо у своју одају. Мара није више свирала. Њен поглед се сусрете с мојим. Из њега се видела њена унутарња борба. Борила се пакост и љубав. Мој поглед није изазвао осмејак на њеном лицу. Није ми пружала своје беле руке као негда. Ја сам је разумео. Пакост беше победила. Ја је ословиx: „Маро. . . Маро. . . јеси ли заиста худе среће? Ах моја Маро, брзо мијнуше дани твоје среће!!“ Она ме опет погледа. Видех, да је смислила одговор. Већ прихвати: „Ти си вером преврнуо. Мене си напустио за љубав свету, за који живиш!“ Ова њена речца потпуно је одговарала њеноме погледу. Он беше хладан и укочен. То беше горка чаша за мене.

Седох до ње немо и прихватих: ми

*

се не познајемо. Ја те не разумем, моја лепа гусларко. Не! Ја не живим за свет. Живим оном љубављу за свој народ, коју си ти твојим осећајима још већма разгорела. Живим тек по неколико тренутака са другим Србима. То је мојој жени Српкињи теретно — той, с којом ме је везала љубав Србина и Српкиње! Ах, Маро, не чиниш добро! Смем отворено исповедити: ти си вером превртула. Тражиш оно, о чему нисам ни сневао. Јели саможивост крајња цељ човековог живота? То би јадан свет био. Друштво људско постало би пакао, кад би брачна свеза раскинула човекове све свезе, што га везаше за друштво, народ и пријатеље. Ја сам ућутао Погледао сам Мари управо у очи. Хтедох да јој прочитам с лица: да ли је мој говор учинио каква утиска на њу? Али она одважно прихвати: „Још нико није раменом исправио свет. Ожењен човек има својих брига, на што му још и народне бриге? После женидбе, сва пријатељства нису више пријатељства — или љубав мужевљева није љубав!

Ова одлучност моје жене разагна ми маглуштину око мога положаја. Беше ми јасно, да одушевлење моје жене омладинке беше образина. Под истом беше скривена пакосница . . .

Љуто кајање обузе ми цео мој живот. Из дна душе понављаху ми се очине речи: „У свету бива, да лукавство женско завара одушевљеног младића за лепим и узвишеним. Обично се тај каје.“ Ја сам се кајао. Ово кајање беше још горчије, кад се опоменух горњих очиних речи. Пао сам са висине своје среће у понор несреће. Ја и опет прозборих: „Пакосница.“

Мара постаде мати. Мали синак јој је лежао на грудима. То беше радост, која разагна црне догађаје из најближих дана. Невинашце мало је све изгладило. Бесмо опет сви своји. Мара је дуго лежала у постељи. Опет беше узрок она и њена мати. При рођају тераше обе свакојаке празноверице. Мати јој не даде сиротом невинашцету његову природну храну, док двапут сунце не зађе. Али тада беше доцне. Једва сирото могаше овладати једном половином мајчиних груди.

Мара је осетила најгоре. Неописани болови беху наступили. Исти беху природна посљедица поступка њене мајке. Заман беху моја усиљавања и доказивања. Остаде онако, као што она рече. Једини доказ беше: тако је и моја мати радила! Мара јој је помогла. Она не имађаше у мени вере.

Мара се једва предигла после двомесечног лежања. Изгледала је као сенка. С тога сам се постарао за дојиљу. Жао ми беше Маре и мога малог Огњана. Али дојиља беше тек неколико дана. Морала је пошто по то отићи. Она беше изложена сумњама. Због чега је душмански кињена и гоњена. Ја сам видео пропаст и Марину и сиротог детета. С тога сам послушао разум. Потражио сам нову дојиљу. И та прође као и прва. Мара, тек што се предигла, почела је сама малог синка неговати. Ја не могох стати на пут њеној материнској вољи. Све беше пошло на боље. Али то не потраја дуго. Већ после два месеца беше невоље са малим Огњаном. Сирото дете! Њему је требало хране. Исте биваше све мање, што је он већи бивао. Ја сам то приметио. С тога хтедох да му вештином надокнадим оно, што му је природа уздржала. Али и ту не могох мојом науком ништа. Марина мати је утврдила да га треба учити обичној храни. Заман сам ја говорио: „Да је природа показала храну детињу мајчиним млеком. С тога треба онде, где није материна храна довољна, природи се приближити. Треба млеко животињско удесити према мајчином млеку.“ Сви докази моји беху узалуд. Она је остала при своме. Још је говорила: „Моја деца сва су рано храњена обичним јелима. Покојни Ђока је јео од четири месеца. Покојна Вукосава није сисала више од шест месеци. А покојни Милан је најрадије јео папрено и кисело још од три месеца. Она је победила. . . Мара је слушала своју матер. Њој је поклањала више вере, него моме родитељском срцу и мојој науци. Малог Огњана раније уве-

лико. Он биваше све слабији. Шестог месеца је дете клонуло сасвим. Стомак му беше сасвим разорен. Почео сам га лечити. Али не могох му помоћи. Издахнуо је сиротан па мојим рукама у највећим мукама. Тада сам први пут осетио неку необичну тугу. Сви тужни тренутци, које сам дотле преживео, изгубили су се на спрам тога. Ах! то беше црна туга! Највећма ме тишташе, што је жена моја нарицала на нечисте очи. Бедила је, да јој дете изедоше! Њена мајка непоштеди ни моје лекове. Али затим сам се стишао. Савест моја ми је сведочила, да сам родитељском бригом и тугом потпомагао науку. Али не могох поправити оно, што они квариште по године војујући против детиње природе. О укопу дођоше и моји родитељи. Они га оплакаше. Они оплакиваше са судбом сиротог детета и моју судбу. Из њиховог говора, погледа и покрета, приметно сам то. Приметио сам, да све знају. Ипак не рекоше ми ништа. Бојаху се зар да ми моје ране не позледе? Исте судбе беху још моје двоје деце.

У нашој кући не беше весела лица ни весела часка. Једнима је човек могао с лица читати тугу, а другима пакост. Ја сам све приписивао кући. У мојој жени сам имао још по који зрачак наде. Мислио сам, да ће све бити боље ако је изведем из њене окол не. Што сам смислио, то сам учинио. Узео сам други стан без да сам коме шта говорио. Кад сам ствар удесио, саопштио сам моме тасту. Старац ми намеру одобраваше. Али ипак сам приметио, да му је мали облачак сети прешао преко лица. Рекох и Мари. Али она ме беше изненадила. Тада ми се изгуби и последњи зрачак наде. Она је нарицала из гласа: о њеној худој срећи. Тврдила је, да неће жива преко прага својих родитеља. Ја сам остао непоколебив у својој намери. . . .

Бесмо у нашем новом стану. Мара беше непрекидно као натуштено небо. Никада јој не могох сагледати ведрог лица. Толико сам пути наилазио на сузе. То беше прави пакао. Чинио сам све да ствар пођe на боље. Толико пута сам је узалуд молио, да ми свира. Беху покидане струне на гуслама. Тапано гудило беше преврьано. Беху мину̏ли сретни дани за навек! То ме је болело јако. Тиштало ме је јаче но ишта при помислу, да је све то за ништа. Гусларка ми замераше, што сам љубио народ свој. Пакостила ми је, што сам делио пријатељство са својим пријатељима. Тиштало ме је кад сам видео, да све морам напустити. Срећа у браку је надвладала. Исту хтедох да спасем. Зашто беше све то? Ко је све то од мене тражио? Она, у којој сам гледао понос Српкиње. Некадашња омладинска сеја. Да, исто је тражила од мене одушевљена Српкиња гусларка. Истој не беше то ништа више свето. Родољубље називаше лудошћу. Пријатељство беше код ње за подсмех. Народ и омладину је по сво ме начину грдила.

(Наставиће се.)

У ЗОРУ.*)

Већ сија дан,
Дан раздраган,
И попева гора и до —
О цвете ој,
О данче мој,
О сунце сјајано.

И јечи лик,
Тичији клик
У осијаној висини тој —
Гле росу, сјај,
Гле шуму, гај . . .
Да леп' си, о свете мој.

И пева свет
Вас обузет,
Та песма је човеков дар;
И вуче жуд
По свету свуд,
Док трајем, док осећам жар.

Нови Сад 17. маја 1881.

Влагоје Врањчић.

*) Ову је песму певао дечији лик гимназијски на завршној свечаности у гимназијској дворани 30. Јуна п. р.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава девета.

Исти без Харкове.

Ана Петровна. Јесте-л' видили само, Платоне Маркићу, расудите сами. Нисам имала каде сетити се, ал' ја бих јој набројала њена зла дела, — црн јој образ! Е сад, молим вас, сад ће то она свуда раструбити . . . . Убиће ме! Ето, како је без мушке главе, Платоне Маркићу! Трчи амо, трчи тамо — све сама, па још пази и на ћер: е то је да човек полуди, из куће на тај начин не бих могла маћи, а ја сам слаба жена. Машо! Машо! Дара! Дара! *(улази Дара).* Шта ти је јеси-л оглувела, шта-ли? Не мож' те човек довикати! . . . Зови госпођицу.

Дара. Није у мене један посао; скрштених руку не седим, не бојте се *(одлази).*

Ана Петровна. Ох, васцели дан данас истумарала се, па сад још и та напаст. Дрхћу ми и руке и ноге. Шта та Маша са мном још не ради! . . Осећам, да сам слаба мати. Подржавајте ме, Платоне Маркићу! *(Улази Марија Андријевна.)*

Појава десета.

Исти и Марија Андријевна.

Марија Андријевна. Јесте-ли ви мене викали, мамице?

Ана Петровна. Шта је теби! Шта је теби, хоћеш да ме у гроб отпремиш пре времена! Шта си затајила од мене! . . .

Марија Андријевна. Шта то?

Ана Петровна. Је-л' био овде Мерић, док мене није било код куће? *(Ћутање).* Шта ћутиш?

Марија Андријевна. Био је, ал' се није дуго задржавао. Казала сам му, да ви нисте код куће, па је отишао.

Ана Петровна. Не мој да ме вараш; какве ти договоре имаш шњиме? Говори!

Марија Андријевна. Та какве договоре, ко вам је казао, мамице?

Ана Петровна. Ко је казао? Сви говоре. Не могу сад очију ни пред ким показати. Овај час Харкова долазила — и она већ зна. Док је на мени главе живе, он више не завири мени у кућу. Јес' чула, госпођице?

Марија Андријевна. Не, мамице, то бити не може.

Ана Петровна. Зашто не може бити? Зар и шњим да гледам како ћу? Велика ми господина! Отерам га, па то ти је. Теби се ваља удати, а с тим разговорима не стече скоро младожење. Осрамила си ме, ћерко! Или с места да си дала реч Максиму Дорофеићу, ил, сутра кажи Мерићу, да га моје очи нису више виделе.

Марија Андријевна. Не чините тако, тако вам Бога, мамице. Како се то може!

Ана Петровна. Е онда се удаји.

Марија Андријевна. Мамице, дајте ми, да се промислим.

Ана Петровна. О чему још имаш ту мислити! Мора се овај час ма што радити, јер ако чује Максим Дорофеић ове сплетке, може, да боме, и одрећи. Шта-ли ћеш то са мном радити онда? Какву срамоту ћеш ми нанети? Сутра ваља поручити Максиму Дорофеићу, да пристајемо.

Марија Андријевна. Не, мамице, то је преко мојих сила.

Ана Петровна. Е, а ти живи како знаш! Није ми сад стало до тебе. Родила сам те, васпитала, радим, ни дан, ни ноћ мира себи не дам, а ти за ме ни да знаш! За те је мати јефтинија од свакога, прости Боже! Више ти ни речи нећу казати, ради шта знаш, удаји се за кога хоћеш! Матер си заборавила, за матер нећеш ништа да учиниш, шат се нађе добрих људи те не оставе старицу. Хајдемо, Платоне Маркићу, к мени у собу.

(*устаје и пође*). За цело, мени је суђено да се у старе дапе највећма мучили.

Марија Андријевна (*за њом*). Мамице! . . .

Ана Петровна. Не иди за мном! . Моје очи да те не виде. (*оде*).

Појава једанаеста.

Марија Андријевна и Добротворски.

Марија Андријевна (*седне на столицу и покрива лице махрамом. Добротворски стоји пред њом*). То је мучење!

Добротворски. Што вас је мамица мало пропсовала! Па ништа за то! Немојте плакати, госпођице! Помирићете се ви брзо

Марија Андријевна. Ах, Платоне Маркићу! Можда мамица има и право; али она тражи од мене што не може бити.

Добротворски Како, госпођице, не би могло бити? Та може, како не би! Утешите старицу. Већ бољег младожењу од Максима Дорофеића не нађосте.

Марија Андријевна. Чујте, Платоне Маркићу, — ви сте човек добар, с тога ћу ево с вама искрено да разговарам. Ја волим другог; он је добар, паметан, образован; расудите сами, како бих га могла заменути са Беневоленским.

Добротворски. А он је млад човек, јелте госпођице?

Марија Андријевна. Врло млад. . . .

Добротворски. Лакомислени су сви ти младићи, госпођице, ништ' зрелога код њих. Не верујте им. Данас воле, а сутра не маре за вас. Они се титрају, а сироте девојке плачу.

Марија Андријевна. Не знам, хоће-л' ме престати волети или неће, тек ја њега волим.

Добротворски. Госпођице, ја вас знам још као мало детенце, кад су вас још на рукама носили. Покојни вам татица чинио ми је добра, изве ме међу људе, пређе сам вам, знате, госпођице, био незнатан човек. Кад је умирао покојник, рече ми: Платоне, не остављај ми жену и ћер. Нећу, велим ја, баћушка Андрија Петровићу; бићу им на руци, док ми силе хватају. Ја, госпођице, волим вас, већма, но своју рођаку, па би ми било тако тешко, кад би се какав ветропировић с вами исмевао. Пљун'те ви на њих! А напослетку, госпођице, право да кажем, ви ћете то боље од нас знати, ми смо људи стари, пзлапила нам памет! Не смем вам световати, расудите — сами. Могу вам само казати, да је човек, ког вам је мамица изабрала, добар; ал' и то вид'те сами, нећу да узимам греха на душу. Сав мој савет је — да је боље послушати мамицу, па ће мање греха бити.

Марија Андријевна. Платоне Маркићу, помирите ме с мамицом, она вас воли.

Добротворски. Буд'те мирни, госпођице, помирићу ја вас, за то немајте бриге.

Марија Андријевна. Идите каж'те јој, да ћу јој за три дана дати одговора. Морам се промислити, морам се разговарати с њим, обећао је, да ће ме узети за жену.

Добротворски. Добро, госпођице, хоћете-ли да одмах идем к мамици?

Марија Андријевна. Па, молим вас, — одмах. Увек ми је тешко, кад се она срди, било то оправдано, не било-ли.

Добротворски. Како да није, госпођице, тешко — та мати је! Лепо. (*оде*).

Појава дванаеста.

Марија Андријевна сама и затим Дара.

Марија Андријевна. Шта да радим, још нисам на чисто! Осећам, да не радим добро, што се свађам с мамицом, али поћи за Беневоленског ја не могу, — ја волим Владимира. Све да се и решим, да жртвујем себе, сад немам права. Што да преварим сиромаха Владимира: та он мене тако воли.

Дара (*улази*). О! Бог вас видео! . . . До века све разбаца! (*узима махраму Ане Петровне*).

Марија Андријевна. Дашо, шта ради мамица?

Дара. Разговара се с Платоном Маркићем.

Марија Андријевна. Је-ли срдита?

Дара. Нико јој ни приступити не сме! (*оде.*)

Марија Андријевна. Жао ми је мамице, Боже мој, тако ми је жао! Да ни сам починила будалаштине, разговорила би се

сад с њом искрено и казала бих јој да ми се Беневоленски не допада; али овако не могу, — остаје ми сад само једно средство: разговорићу се с Владимиром, онда ћу казати мамици . . . . Ах, луда ја, што плачем? Човек ми искрено вели, да ће ме узети; а ја плачем и измишљам свакојаке несреће (*смеје се, за тим се замисли*). А ако неће? Ако неће? Шта онда? Али какво ја право имам, да о њему тако рђаво мислим; ја га још не познајем. Шта је то, Боже мој! Шта ја то говорим? Сасвим не знам, шта радим. Друга би на мом месту скакала од радости, а мени се увлаче у главу какве хоћеш будалаштине. Не, не, нећу ни о чем да мислим! Владимир ће ме узети за жену. О, да ми га је видети што пре! (*улази Добротворски*).

Појава тринаеста.

Марија Андријевна и Добротворски.

Добротворски. Извол'те к мамици, госпођице. Заговорко сам је мало. Не бојте се ништа, сад неће псовати, хоће да се разговара. Нек' види, вели, да њој мати не жели зла. Хајдемо сад одмах, да се сви скупа разговоримо, госпођице, шат ствар како год окренемо на добро! (*оду*).

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Испод овога кубета, а на средини ево нам неукусан и неспретан од 95 стопа високи табернакл (или воља ти је балдахином га назвати), ког је завојити Урбан VIII. из пантеуму отетога меда саградити дао, тај табернакл на четири завијена стуба почива, искићен је и позлаћен колико и не треба; он на своме челу, или боље рећи на целом облику, носи жиг барока.

Под овим табернаклом стоји узвишен народу окренути олтар, а иза њега према истоку ево четвероуголна мраморна ограда. На фронту исте од истока, отварају се ниска двокрилна, лепа, укусно зготовљена вратаоца, те се кроз њих, а преко ових с лева и десна налазећих се мраморних степена силази доле на мали и отворени простор. На средини овога простора стоји у мрамору резана статуа Пија VI., резао ју је чувени Канова, кипар; она је клечећи и молећи се окренута ниском зачељу олтара, где се од позлаћених шипака начињена врата налазе, камо су, као што веле, смештени земни остатци апостола Петра; с тога ова на овом месту небројена чиста (као што је и све остало врло чисто) и лепа понамештана кандила дању и ноћу гору; с тога и над овим моштима на главном олтару није ником, ван самоме папи, дозвољено служити.

Ова лађа, која у виду крста ове цркве пречњак чини од југа, а испод главнога кубета к северу иде, северни јој је део затворен, као и та њој од запада побочна капела с тога, што је ту последњи концил одржаван. Са овим светим, али затвореним местом, послужитељи, (којих на броју има врло много) праве пазар, те ако би какав љубопитан странац (као и ми) зажелео то место, где се о непогрешивости папиној већало, видети, то му они за једну лиру (динар) учине љубав и то знаменито место покажу. У осталом та места немају за нас никакве веће вредности, но што имају ове остале и отворене капеле, у њима ништа од знаменитијих ствари нема, ван што су још оне клупе, које су и како су за веледостојнике, као и за папу још год. 1869. понамештане биле, још и сада онако стоје. само мало у већем нереду; о том нереду би се могао и онај уверити, ко се на галерију овога кубета припне, јер се отуда види.

Олтар овај у зачељу ове цркве, који је скоро свуда по католичким црквама за главан постављен, не заслужује засебног посматрања; изузимајући овај њему с леве стране споменик Павла III. Његова статуа од туча, њему на ниже с лева реси тај споменик лежећа изврсно лепа, како у лицу, тако и телу

млада женска, која правду представља; с десна пак, као старија, опет лежећа женска, која мудрост представља. Обе су у белом мрамору врло дивно изведене, изводио их је пак најбољи ученик Микл Анђелов: Гуљелмо де ла Порта. Овај споменик као такав лепотом својом надвисио је све остале споменике у овој цркви, само што је невино око папино зазирало од лепоте правде и мудрости, те је тучаном драперијом дражи њихове сакрити дао! —

Сад ћемо се натраг, а на лево врнути.

Ова бела, мраморна, у зиду узидана плоча, каквих овде и онде има четир, на њој изрезаним словима, казују се имена оних црквених веледостојника, који у саветовању догме од г. 1854. (о непорочности мајке божије) учествоваше.

Осим многих и лепих мозаичких великих слика (у овој цркви маланих слика скоро и нема) падају ти у очи многе исповеднице (столови за исповедање), оне су већином у ову попречну лађу од југа стављене; на свакој исповедници, а на челу јој, исписано је златним словима, којим се језиком у тој исповедници исповедити може, између прочих ево ти и „Lingua Græca, и Lingua Illirica.“ —

Ми смо сретни, те ћемо јошт и лепо певање чути, али сада баш канда једна женска пева соло, хајдемо ближе тој капели. Певачи су на кору, сви као какви попови у кратке кошуље или стихаре обучени; у томе кору нема ни једне женске, но само мушких, да му не видиш бркова, по гласу заклео би се, да је женско, те би опкладу изгубио, у осталом ја сам сметуо с ума: да слушам папине певаче, међу које се певачице не примају, но како и таки женских гласова за што савршенију хармонију требају, то јошт као на детету пркосе природи, те у пркос деветнајстом нашем веку, у тој папиној певачкој дружини има чланова, који су из листе мушких избрисани као и тај солопевач. —

Јошт овом једном побочном лађом да до краја прођемо, те баци поглед на многе лепе слике у мозаику, погледај који од лепих споменика, а лоше статује, којих се овде такођер налази, не гледај, пак онда се јошт једном обрни и погледај дужину и ширину ове величанствене цркве.

Кад би имали мало више времена, да од јужне стране ове цркве путем, куд се у папин двор, врт и музеј иде, прођемо и сакристију видимо, а на њој и последњи напор наменика Христових посмотримо, како су се трудили, да подизањем одиста величанствених зграда, светски сјај угледу своме набаве; но како нам је време већ увелико прохујало, то ћемо напустити свако подробније испитивање ове цркве, него хајдемо напоље.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Јазон на двору Еетову.

Узору се скупе јунаци, да се посаветују. Јазон се први дигне, па проговори: „Браћо и јунаци, ако хоћете мене да слушате, а ви онда сви останите на лађи, па седите с миром, — да богме нека оружје буде уз вас — а ја, синови Фригови и двојица од вас отићи ћемо у двор краљу Еету. Кад дођемо онамо, запитаћемо га најпре лепим, да ли је вољан, да нам даде златно руно. Разуме се да ће нас одбити, јер се узда у снагу своју. А ми ћемо бар на тај начин из његових уста чути, шта нам ваља радити. Па ко се најпосле сме заклети, да га наше речи неће можда навести, да нам златно руно и онако даде? Та и пре га је лепа реч надвладала, те је примио био у закриље невиног Фрига, кад је бегао од маћехе своје.“ Јунаци листом пристану уз мњење Јазоново. Те тако ти он онда узме палицу Меркуријеву у знак, да неће рата, него мир, па се крене са синовима Фриговима

и са друговима својим Теламоном и Аугејом. Дођу тако у врбак један, звао се цирцејски; ту виде читаву гомилу лешина, где висе о ланцих. Нису то били злочинци ни погубљени странци; него је у Колхиди био грех, сагорети човека или га у земљу саранити; увијао је тај свет лешине у коже бичије, па их вешао о дрва, далеко изван вароши, да се на зраку исуше. Само су женскадију сарањивали, да не би бојаги земља прошла на лијо.

Колхиђани су били велик народ, било их је сијасет, те је тако могао Јазон и његови другови страдати; зато ти Јунона, заштитница Аргонаута, превуче преко њих густ облак, док су кроз град ишли, па га скине тек, кад су сретно дошли до двора краљева. Ту су застали пред двором, па се дивили дебелим зидовима дворским, високим капијама, и огромним стубовима, што се по зидовима дизали. Ћутећки уђу преко прага у прво двориште. Ту се зелениле вите лозе винове, а испод њих се сијала четир водоскока; са једног се дизало млеко, са другог вино, са трећег мирисаво уље, а са четвртог вода, и то у зиму врућа а у лето ладна ледена. Дивне те водоскоке начинио је био вешти Вулкан. Од њега су били бикови од туча, што су на уста сипали страшну ватру; од њега је био и плуг од самога гвожђа све је то Вулкан начинио био оцу Еетову, богу сунчанику, да му захвали, што га је негда у битци са Гигантима на своја кола узео и спасао. Из првог дворишта тог улазило се у средње двориште; ту су с леве и с десне стране били стубови а иза тих стубова била су силна врата и собе. Попреко се дизала два главна двора, у једном је живио сам краљ Еет, а у другом његов син Абсирт. У осталим одајама живила је чељад женска и ћерке краљеве, Калцијопа и Медеа. Млађа ћерка, Медеа, ретко је кад изалазила куда; сво је време скоро проводила у храму богиње Хекате (Просерпине), јер је била њена свештеница. Но тога пута навела ју је Јунона, заштитница Грка, да остане на двору. Баш је била изашла из одаје своје, па пошла сестри, а оно наједаред угледа неочекиване делије. Кад их види, јасно цикне. На то истрчи Калцијопа са свим робињама својим. И она цикне, па дигне руке к небу, јер међу четворицом младих делија позна своју рођену децу, синове Фригове. Синови полете у наручје мајке своје, па дуго не би краја плачу и грљењу.

Еет.

Најпосле изађе и Еет са женом својом Илијом; чули су обоје, како је цикнула и како плаче ћерка њихова. За један се мах двориште напуни светом, читава се граја и врева дигла; робови кољу снажнога бика за госте; једни цепкају суво дрвље за ватру, други опет метли котао на ватру, па греју воду; није било никога, ко није нашао шта да ради. А над свима се у зрак попео бог-љубавник, узањ је стрела његова, а нико га не види. Спусти се на земљу, шћућури се иза Јазона, запне стрелу, па је пусти на ћерку краљеву Медеу. Нико није приметио, па ни Медеа, кад је стрела пролетила кроз зрак; тек је наједаред осетила Медеа, где јој нешто у груди запламти. Као да су је стегли ужасни боли, није могла да дане, но је час по крадом гледала на дивнога јунака Јазона; ни на што друго није мислила; душу јој обузела слатка туга нека; на лицу јој се бледило вијало се руменилом ружичним.

У вреви и граји нико није ни приметио, шта се збило са мôмом. Слуге донесу јела а Аргонауте седну за трапезу, па стану у сласт јести и пити — пре тога се били окупали у врућој води, те се опростили зноја, што их је обузео био од силног веслања. За ручком приповеде Еету унуци његови, шта су све успут препатили, а он их онда тихо запита, ко су ти странци. Аргос му пришапне: „Нећу да тајим, ти су људи дошли, да ишту златно руно бâба нашег Фрига. Краљ један хоће да их изагна из завичаја њиховог а и од имања им, те им је дао опасан тај налог. Нада се, да неће утећи испред гњева Јупитрова и Фригова пре, но што се врате са руном кући. Палада (Минерва) им је помогла, те су саградили лађу, и то не такву, какве ми Колхиђани имамо; нас два твоја унука добили смо зацело још и од тих лађа најгору, јер се разбила на првом ветру. Не, није таква лађа у тих странаца, него је тако јака, да се све буре узалуд о њу крзају, а Аргонауте без престанка седе уз весла. Најхрабрији грчки јунаци стекли се на тој лађи.“ Па

му онда каже, како се зову најчеститији, а каже му и одакле је Јазон, чији је и да им пада брат од стрица.

Кад то краљ чује, престрави се, па се ражљути на унуке своје, јер је мислио, да су они наговорили странце, да дођу на двор његов. Очи су му пламтиле испод густих обрва, па се продере на унуке своје: „Одмах да сте ми ишли испред очију, несретници. Нисте ви дошли по руно, него да ми отмете скиптар и круну. Да нисте овде гости на мојој трапези, давно би вам већ дао ишчупати језике и руке вам одсећи, па бих вам само оставио ноге, да можете одавде отићи.“ Уз краља је седио Теламон, син Еаков, па кад чује, како се краљ стао разметати, разгњеви се, па хтеде устати, да краљу равним речима врати. Али га задржи Јазон, па са̂м одврати благо: „Буди паметан, Еете, ни смо ми дошли у град твој и двор, да теби што отмемо. Ко би се и пустио на сиње, опасно море само зато, да туђе отима? Једино судба и грозна заповест бесног једног краља довела ме је до тог. Поклони нам златно руно; нека нам то буде дар од тебе, а зато ће те сва Грчка славити. И ми смо готови, да ти се одмах делом захвалимо: ако има рата каквог близу гдегод, ако хоћеш суседан народ какав да подјармиш, а ти нас узми за савезнике: с драге ћемо воље с тобом поћи.“ Тако је говорио Јазон; а краљ није могао да се реши, да ли да их даде с места пољубити, или да им најпре снагу искуша. Мало се промисли, па му се ово друго учини, да је боље, те много мирније, но пре, одврати: „Нашто те извине, делијо из земље далеке? Ако сте одиста синци боговски или иначе не гори од мене, пак ако грамзите за туђим добром, а ви понесите са собом златно руно, јер храбром свету дајем *ја* све на свету. Али морате пре свега бити искушеници, па урадити нешто, што и са̂м обично радим, ма да је опасно. На пољу Мартову пасу два бика са тучним ногама, а из ноздрва им сипа ватра. Њих вам ја упрегнем у плуг, па орем сурову земљу, а кад све поорем, онда у бразди посејем, не Церерину жуту шеницу, него страшне зубе змајевље; из тих зуба никну људи, па ме са свију стране опколе, а ја их онда све копљем поубијам; У ра̂ну зору упрегнем бикове, а у са̂му ноћ престанем. Кад то урадиш, делијо, онда не марим, ено ти руна, однеси га још тај дан на двор тот твог краља; али богами пре нећеш, јер није право, да јачи попусти слабијем.“ Док је то краљ говорио, седио је Јазон ћутећки, па се није могао ни на што да реши; није смео онако тек од ока да обећа, да ће урадити такво страшно дело. Међутим се прибере, па одговори: „Тај је посао баш велики, краљу, па ћу га се ипак латити и израдити га, ма ме главе стало. Горе ми ваљда ништа не може бити, него ћу у најгорем случају умрети; није дакле на ино, повинујем се, јер знам, да то мора бити; та зато сам и дошао.“ „Добро,“ на то ће краљ, „а ти сад иди чети твојој, па добро промисли. Ако не мислиш све урадити, а ти се боље окани, па гледај, да што пре одавде отпириш.“

Медеа.

Јазон и два друга његова устану од трапезе, а од синова Фригови пође за њима Аргос, а браћи је својој намигнуо, да остану унутри. Оду дакле из двора. Јазон се сав сјајао од лепоте и милоте. Медеа је гледала за њим кроз вео, а памет јој отишла за његовим трагом, као сен какав. Кад је остала сама у својој одаји, бризне у плач, па сама себе запита: „Какав ме је то бол обузео? шта ли ме се тиче делија тај? Та нек је најлепши међу полубоговима, кад мора пропасти, нек пропадне! Па опет — кад би богови дали, да се избави од пропасти. Дај, Хекато, силна богињо, да се кући врати. А ако му је суђено, да га бикови савладају, а оно још пре тога нека зна, да се бар *ја* не радујем жалосној судби његовој. Та и шта је скривио? Ко се не би смиловао на младост његову? коме да се не допадне храброст његова и род? Па свега тога да нема: кога неће занети узраст му дивни? Бар моје је срце занео. Али ако му не помогнем, спалиће га ждрло бичије, бориће се са сопственом жетвом својом, с душманима, што ће их земља родити, или ће га прождрти прождрљиви змај. Ако допустим то, признаћу, да сам рода тигарскога, те да ми је у груди гвожђе и камење. Та што га и сама не гледам, где умире, што и сама не пујдам нањ бикове, див-

ље синове земљине и вавек буднога змаја? Не дајте то, благи богови! — Та не треба се ту молити, треба ту радити. — Да издам дакле царство очино, а да сачувам и спасем незнаног странца? Да га ја спасем, а он да без мене оде, да другу узме, па Медеу остави, да је казне? Ако је кадар то урадити, ако је кадар другу већма волети, него мене, а оно нека пропадне! — Али није његово лице такво; сувише му је душа племенита, сувише је диван, а да бих се могла бојати, е ће ме преварити и заборавити заслуге моје. Па задаће ми пре тога реч, богови ће бити сведоци савезу нашем. Шта се дакле бојиш? та сигурна си! На ноге дакле, не оклевај! Вазда ће ти Јазон бити благодаран, јер ћеш му живот спасти, па ће се с тобом венчати, а мајке ће те грчке славити као спасилицу. Па зар да одем, а да оставим сеју, брата и баба и завичај свој? Та бабо је свиреп, завичај ми дивљи, братац још нејачак а сеја ми неће замерити. Бог што ми је срце ранио, највише вреди у мене. Нећу дакле од великог отићи, за великим ћу поћи, па ћу стећи славу, да сам спасла омладину грчку; познаћу боља места и градове, за које се чак овамо чује; упознаћу образован и вешт свет. А што је најглавније, биће он војно мој, а њега не бих дала ни за сво благо на свету; бићу срећна, боговима мила, те се понети у звезде. Шта? зар се не вели, да не знам какве стене у води једна о другу ударају, да Харивда, ужас лађама, воду час гута, час излива, да разбојничка Скила урла у мору сицилском а бесни је пси опасали? Марим ја! Кад је уза ме драган мој, кад ме његове руке грле, прећи ћу свако море. Ничега се тад не бојим, или ако се чега бојим, а оно стрепим за војна мога. Па војном ли га својим зовеш зар? Тако сјајно име дајеш греху свом? Еј, прени, па види, докле си доспела, па бежи од зла, док још можеш."

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЖЕНСКИЊАМА.

СОЦИЈАЛНА РАСПРАВА

Николе Јоксимовића.

(НАСТАВАК.)

Фридрик Велики увек је с поштовањем говорио о женскињама, а историчар *Мекулеј* наводи у својој историји Енглеске, како су женске помагале, да се уставност и уставна свест утврди у Енглеза. У Риму је Антоније напустио господство света, да задобије наклоност Клеопатрину. Италијански песник *Петрарка* 20 год. волео је без наде своју *Лауру*. Кад је хтео да је види, морао се пењати на један брежуљак и оданде је у долини посматрао, јер се с њом ретко састајао. Зато срце човечије нико није тако опевао, као Петрарка. — Велики анатом женског срца, *Гете,* вели, да све, што је женско, то нас привлачи, те да добра реч жене води племенита човека далеко. Гете је рекао даље, да држи за најбољу женску, која уме и отац бити својој деци. Ово је јасно. — *Шилер* узвикује: „Поштујте жене, јер оне плету небеске руже у земаљски живот!" — *Сервантес* држи, да је доброта жене неизмерна, јер је женско срце на правом месту. — *Шопенхауер,* тај творац песимизма у филозофији мрзи и жене, јер их назива „вечитом децом." „Њихов је разум сасвим одмерен и све код њих зависи од моментаног утиска. Не уму да размишљавају, те су неправедне; оскудева им снага, зато су притворне, неверне и неблагодарне." Ова строгост у осуди одбија му се на дару његовог философског система, премда је имао и лично бити противан женскињама, пошто је био несретан у љубави. Како напротив *Хајне* уздише за женскињама, којима је све жртвовао и молио се Богу, да жене одржи увек ваљане, као што су сад. Французи су мало строжији. *Молијер* ретко износи светлог женског карактера, а *Русо* и *Монтескије* баш немају великог решпекта према женскињама. У новије време прави *Виктор Иго* изузетак. *Шекспир* нам износи у *Јулији*, какво је племенито женско срце, а у *Леди Макбет*, шта чини женска, која достигне муш-

ке. *Бајрон* се за претрпљене јаде светио женскињама. Његов „Дон Хуан“ пун је женских карактера, који нису женама на дику, нарочито опеване оне сцене у султановом харему чине непријатан утисак на оне, који држе на женско достојанство. Земљак му *Валтер Скот* друкчије износи женско огледало. *Леди Ровена* у једном роману његовом служи као пример, како се треба заузимати за гоњене. Види се, да и у енглеској магли не морају постојати само суморна лица.

Сад нешто смешног. *Мухамед* не да места женама у рају, него пред вратима, (премда не би било ни једног Турчина у рају, кад би се то обистинило.) — *Свети Јероним* мора бити да је био добро познат са женама, јер каже: „Ако хоћете у чему да продрете, држите се жена.“ — А какву тек нежност показује *Сафир*, који овако дефинира важност жена: жене су мед живота, шећерни прашак у садашњости, масне куглице на мршавој чорби живота, џигерица од штуке у великом посту земаљског времена, божићно дрво на дечијем вашару човечанства и чудан федер у великој машини света.“

У обрану жена поносно диже главу и дух народа српског. Могу-ли се и замислити узвишенији и племенитији женски карактери, него што их имамо у нашим народним песмама?

Посмотримо-ли дакле све чињенице, које сам навео, то долазимо до резултата, да све врлине, што имају мушки, имају и женске и да многа чиста радња људи изведена је полезно упливом жена̂. Него се ово тешко признаје. Ко не би ту помислио, да свет матори, стари, кад видимо, да пуки материјализам, који влада, руши све идеале, као што угине цвет у отровној атмосфери. Је-ли онда чудо, што се односи женскиња неће да правом мером мере?

Згодно је, да повучемо још једну паралелу међу Адамским и Евиним коленом.

Женска досетљивост како-ли је често опасна! Како-ли се њоме надмудре мушки! — Супруга неког немачког научењака радила је у својој соби посао, за који није хтела да г. професор дозна; па кад је овај дошао у њену собу, она, да би склонила предмет, пошто је муж био на једно око ћорав, овако удеси: скочи са столице и поклопи му с руком здраво око с речима: „Ноћас сам снила да си на ово око прогледао, зато хоћу да се уверим, је-ли истина.“

Женска непопустљивост многоме је загорчила. Признајем (и ако не из искуства), да ту мужеви много трпе. Један муж, разљутив се на своју жену, рече јој, да с њом не би могао ни ђаво живити. Њој је то било тако неправо и толико га је нападала, док није муж попустио и рекао, да је погрешио, јер с ђаволом би могла живити. И из српског живота има један пример, сличан овом. Муж и жена ишли су преко поља, на ком је лежало жито покошено. Муж примети, и несањајућ о бури, која га чека, да се чуди, како је ово жито рано покошено. Жена одговори, да неће бити тако, јер је жито постриженo. Настаде препирка. Муж вели: „кошено,“ жена: „стрижено.“ Муж разљућен баци жену у бунар и удали се. Вратив се, да је извуче, види, да се жена дави. Да би сачувао своју важност, а и рачунајућ, да ће жена у часу таке опасности попустити, запита је, да-ли је жито кошено; ако хоће да се избави, нека призна. Она није могла већ више да говори, само је руком давала знак, да је жито стрижено. Но да-ли није поступање мушко изазвало овај цинизам, и да-ли не би, кад би изображењем и слободним развитком нестало цинизма, остала оплевена конзеквенција, као црта женског карактера?

(Наставиће се.)

СТАТИСТИКА.

(Општа статистика глувонемих.) Из приложене таблице I. — која је узета из књиге дра Артура Хартмана: *„Taubstummheit und Taubstummenbildung“* — имаће читаоци брзо преглед броја становника и броја глувонемих у разним европским и ваневропским државама.

Писац горенменоване књиге прорачунао је и број глувонемих на 10.000 становника, па је нашао: у Немачкој на 10.000 становника 9·66 глувонемих; у Француској 6·26; Британији са Ирском 5·74; Италији 7·34; Аустрији 9·66; Угарској 13·43; Шпанији 6·96; Белгији 4·39; Нидерландији 3·35; Шведској 10·23; Норвешкој 9·22; Швајцарској 24·52; Данској 6·2. У здруженим северо-америчким државама 4·2. У аргентинској републици 38·01. У британским насеобинама северне Америке 8·05. У западној Индији 10·52. У Африци 16·01.

На овом месту нека нам буде из разних р азлога допуштено, да прорачунамо, колико ће од прилике код нас у Србији глувонемих бити. Ми знамо, да је Србија брдовита земља (а из наведених бројева могли су читаоци видити, да су глувонеми сразмерно људству више на брдовитом, но на равном земљишту заступљени). Ми знамо најзад, да су хигијенски услови код нас веома неповољни; па према томе мора да је и број глувонемих здраво велики; али ми ћемо од свега тога абстрахирати, само да нам се не би пребацивало, ~~е~~ смо баш навлаш поставили велики број глувонемих; ми ћемо узети за Србију број глувонемих оне државе, која их има сразмерно људству најмање од свију европских и ваневропских земаља; ми ћемо узети за Србију број глувонемих Нидерландије, т. ј. 3·35 : 10.000; па ћемо тако добити — у најповољнијем случају на наших 1,600.000 становника 536 глувонемих. Желети би било, да их има мање а не више.

ТАБЛИЦА I.

Земље	Укупан број становника	Укупан број глувонемих
а) Европске земље.		
1. Немачка	39,862.133	38.489
2. Францеска . . .	36,102.921	22.610
3. Британија и Ирска	31,631.212	18.152
4. Италија	26,413.132	19.385
5. Аустрија	20,394.980	19.701
6. Угарска	15,417.327	20.699
7. Шпанија	15,658.531	10.905
8. Белгија	4.529.560	1989
9. Нидерландија . .	3,575.080	1199
10. Шведска	4,168.525	4266
11. Норвешка	1,701.756	1569
12. Швајцарска . . .	2,669.147	6544
13. Данска	1.864.496	1156
б) Ваневропске земље		
1. Друж. сев.-амер. држ.	38.558.371	16.205
2. У аргентин. републ.	1.743.199	6626
3. У британ. насеобинама сев. Америке . .	583.535	470
4. У запад. Индији . .	905.730	690
5. У Африци	330 460	529
Свега . . .	245,860.484	191.184

Из таблице II. видиће читаоци, да су глувонеми сразмерно највише код Јевреја заступљени. Хил, Шмалц, Хартман, Хајил, Реслер, Херман Чех, па и многи други писци, држе, да је томе узрок, што је код Јевреја допуштено, да ступају у брак лица, која су по крви блиски рођаци.

ТАБЛИЦА II.

Код:	По Либреху	По Крамеру	У Баварској	У Пруској
Глуша на 10.000 Католика	4·52 (Католика и Протестан.)	6·66 (Католика и Протестан.)	9.47	9·65
Глуша на 10.000 Протестан.			8·56	10·27
Глуша на 10.000 Јевреја .	14·86	27·17	18·16	14·88

Веома поучну статистику глувонемих уредио је Мајер за Баварску; ако сравнимо ову статистику са геолошком картом те државе, видићемо, да је број глувонемих сразмерно људству већи на старијим слојевима наше земље; и тим је оправдана хипотеза, коју је поставио Ешерих у својој расправи: „*Über den Einfluss geologischer Bodenbildung auf einzelne endemische Krankheiten.*“

ху[2].

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Неколико речи о срп. нар. позоришту у очи главне скупштине.) — Већ минуше 20 година, од како је основано срп. нар. позориште. За то је време бивало исто у разним положајима. Да видимо, како данас стоји наше нар. позориште, пошто је већ довршило 20 година постанка свога.

Пре свега морамо напоменути, да је дужан сваки прави родољуб, да отворено погледи истини у очи и да се не да тиме подмитити, што је реч о нашем позоришту, те да му ваља што-шта и кроз прсте погледати: јер ако не будемо хтели истину да сазнамо, нећемо бити у стању, ни мане нашег „мезимчета“ исправити, него ћемо принуђени бити, исте и даље трпети и тиме саму ствар од дана у дан све већма уназађивати.

Држимо, да није више нужде доказивати, да позоришна вештина облагорођава човечанство и да је позоришта практична школа човечија живота. — Да би пак и наше позориште овој цељи поступно одговарало, треба га у оно стање довести, у коме ће задаћу своју ваљано решити моћи.

Позориште сачињавају три главне чињенице, а то су: управа, реперторија и представничко особље.

Пре свега ћемо да рекнемо коју о управи срп. нар. позоришта. — Није нам намера писати критику о досадањем руковању српским нар. позориштем у опште, само толико морамо приметити, да је поред свију управних, економских и артистичких одбора фактично руковање са нар. позориштем, као и сва брига и терет око управе истога, наметнута једном човеку на врат, који је и без тога свагда многим важним пословима оптерећен, те поред све стручне вештине и највећег пожртвовања, није био у стању све онако учинити, како би то сам желео био, и како би исто свагда захтевао напредак нар. позоришта.— Привремени управитељ морао се латити других послова, те је наше позориште остало без правог управитеља, а позоришна дружина беше, тако рећи, сама себи остављена. Ова је околност падала у очи појединим члановима нар. позоришта, који су на главним скупштинама доносили предлоге, да се на чело позоришној дружини постави извеџбан управитељ. Скупштина је усвојила ове предлоге и већ одредила била и плату управитељу, управном одбору пак поверила, да попуњењем управитељског места овај закључак оствари. Али управни одбор место да изврши овај закључак скупштине, нашао је за добро изрећи,

да се управитељ нема одкуда плаћати, и тиме се избор управитеља осујети; привремена управа пак повери се Д. Ружићу, који и данас рукује дружином срп. нар. позоришта.

Да видимо, како стојимо са реперторијом. — Приликом подизања српског нар. позоришта, највећа је патња на то обраћена, да се набави што већа реперторија. Од набављених комада није се могло до сада једва нешто преко половине употребити, које због тога, што је доста комада међутим застарело, већином пак због тога, што је много комада требало прерадити и за нашу позорницу удесити. За овај рад још не беше доспешних руку, те исти комади леже у књижници срп. нар. позоришта. — И они народи, који имају књижевност у толико развијену, да би могли свагда само своје изворне драмске производе представљати, ипак се служе преводима изворних страних позоришних дела; тим више су то принуђени чинити они народи, који немају довољно својих оригинала. Сpopeњy наше реперторије са добрим преводима позоришних дела, стао је сам управни одбор тиме на пут, што је за превод било каквог страног позоришног комада награду само 5 ф. по чину одредио. Коме је познато, да се за набавку достоверног преписа каквог новог страног комада по 15 и 20 форината платити мора, за који комад преводилац добива за набавку комада, превод и преписивање на чисто свега једва 15 ф. и то, бог зна, каде. — лако ће увидети, да се неће наћи толико ентузиаста, који ће о свом трошку набављати и преводити добре нове комаде за срп. нар. позориште. А шта да речемо о преводима класичних комада у стиховима и награди истих. *„Sint Maecenates, non deerunt Flacci Marones.“* — Пређашњих година читасмо у извештајима управног одбора, који су на главну скупштину управљани били, да је позоришна дружина научила толико и толико нових комада. Колико је нових комада научено за ове последње три године? Што год је било бољих комада у реперторији народ. позоришта, ти су одиграни по свима нашим местима где год се иоле представе давати могу, бар по једанпут, а где где и по више пута, тако, да су сви комади и сувише познати публици, те се данашњом реперторијом даље путовати не може, све дотле, док се иста новим, добрим комадима не обнови, јер се лако даје замислити, да ће представе са старом реперторијом известан дефисит донети.

Остаје нам још да споменемо представљачко особље нар. позоришта. — Пре неколико година имало је нар. позориште до 30 глава представљачког особља, а данас једва броји половину истога. Наравно, да се таким малим бројем, још к отоме слабо извежбаног особља веома тешко могу давати јачи комади, јер и у оним представама, које се са истим особљем могу приказивати, морају суделовати сви глумци скоро у свакој представи. Одузмимо од ове дружине само једног или два боља члана, онда не може бити представе. — Ако дакле ма и самог Ружића, ма којим удесом у дружини не буде, онда нар. позориште мора сав даљи рад обуставити, јер представе неће моћи више давати, пошто Ружића данас нема ко да замени.

Ово је право стање данашњег срп. нар. позоришта.

Сад настају два питања: да ли треба одржати срп. нар. позориште или не? Ако треба, онда шта нам ваља чинити, да ту жељу остваримо?

Држим, да ће на прво питање сваки прави Србин одговорити са „да“ тим пре, што међу Србима из дана у дан расти позоришна публика, којој су ваљане позоришне представе толико омилиле, да је кадар сваки ваљани Србин и Српкиња све остале забаве напустити и наслађивати се добрим позоришним представама. Кад се већ у Суботици, Сенти, Тителу и т. д. може позоришна дружина дуже времена бавити, не само без сваког дефицита, него и са знатним сувишком, онда ће сваки увидети, да је свест за позориште и код Србаља довољно пробуђена, која ће све то већма ширити се.

На оно друго питање ево одговора: да би се срп нар. позориште из данашње неприлике избавило и у оно стање довело, у коме ће одговарати моћи своме узвишеном позиву, нужно је пре свега:

1. Да се на чело позоришне дружине постави извежбан управитељ, коме ће у дужност спадати, не само да обучава чланове позоришне дружине у новој реперторији и с њима пробе држи, него да одгаја у вештини и нов глумачки подмладак. Тиме би временом међу позор. дружином не само свака струка бар двоструко заступљена била, — као што је то случај код сваког напредног позоришта, него би се и толико нови глумаца извежбало, да би отуда и за друге српске позорнице и путујућа приватна друштва потребан контингенат подмирити се могао.

2. Реперторија би се имала попунити како ваљаним, новим и модерним позоришним комадима, тако и класичним делима признатих драматских писаца, да управа никада не рамље за ваљаном реперторијом при обучавању глумаца.

3. Број представљачког особља са подмлатком треба умножити тако, да се сваки комад ваљано представљати може.

Нема тога позоришта на свету, у коме би се свагда представљали само нови комади. По томе дакле морају се ваљани комади, особито пак класични по потреби и више пута представљати, који ће се гледаоцу само онда све то боље допадати, ако ваљано и вештачки одигравани буду. Дакле и затим тежити ваља, да бар већина наших глумаца — ако не баш сви — доспеју до вештачког степена.

Можда ће ко запитати: откуда ћемо на изведење свега тога нужне трошкове подмирити? Ево и на то одговора: ако нар. позориште буде свом позиву тако одговарало, као што се то од њега изискује, онда ће српски народ, коме је позориште постало душевном потребом, у свако доба одазвати се обилатом руком неће допустити, да његово „мезимче“ угине. Ако пак народ напусти своје позориште у толико, да се ово

одржати не може, онда је знак, да том народу позоришта не треба, нити га је он кадар одржати. Али код толико развијене свести у српског народа према своме позоришту, можемо се с правом надати, е ће се наћи у нас и више Стевана Бадрљица, ако позориште не изгуби из вида своју цел, него одговарало буде своме узвишеном позиву.

Оволико у очи састати имајуће се главне скупштине срп. нар. позоришта. —Ђ.

БЕЛЕШКЕ.

(О народима у Аустрији.) Карло Прохаска у Тешну наумио је, да изда једно велико и важно дело за све народе, који живе у нашој монархији. То ће бити етнографија и културна повесница свију народа у Аустрији и Угарској „у духу помирења“ и биће слика развитка, напретка и данашњега стања. Дело ће бити подељено у 12 свезака. Свеска 1—4 говориће о Немцима; свеска 5 о Мађарима; 6 о Романима; 7 о Семитима; 8—11 о Словенима, а 12 о Циганима. У 11. свесци биће културна историја и етнографија Југословена у Далмацији, јужној Угарској, Босни и Херцеговини. Овај део ће израдити наш пријатељ Тодор Стефановић Виловски, бивши уредник „Српске зоре“ у Бечу. Свака свеска ће бити за себе целина и моћи ће се и обашка купити. Најпре ће изнићи 5. и 6. свеска, а цело ће дело бити готово до средине идуће године.

РАЗНО.

(Пољубац.) Кад се свршила званична седница „Србадијина,“ остали смо нас већина чланова, да уз чашу пива и лепи братски разговор проведемо неколико пријатних часова. Весеље је текло, да не може боље бити: песма за песмом и здравица за здравицом је текла, па чак нам је наш припознати весељак Мита одсвирао коло, имитирајући својим штапом сасвим дивно гајдаша. „Сватовац“ је брујао, да је милина било чути, кад уједаред постави један члан питање, шта је пољубац? Сад се заподене о том питању жива дебата, али никако да се дође до коначног решења. На то се одреди, да од сваког факултета устане по један и са свог гледишта дефинише, шта је то пољубац; па пошто је међу нами био и један карловачки богослов, то су били сви факултети заступљени и дефинисање отпоче. — Прво устаде филозоф и рече: „Штовани пријатељи и другови! — Пољубац је по мом мишљењу сједињење чисто материјалног са чисто идеалним, т. ј. остварење блаженства, о којем се сањало. Пољубац је безгласни израз између два срца и он је најзад растворење сопственог ја, а опет се нађе и уједно стопи у туђем ти.“— На то устаде богослов и рече: „Пољубац је божијег постања, и с тога је освећење чистоте двеју душа. Пољубац је, ако се осећајем даје и прима, печат и благослов божији за два човечија живота.“ Те две одредбе се нису јуристи никако допале, него он постави овакву: „Пољубац је *donatio inter vivos*. Он припада *in genere* човековим правима, а *in specie* правима сопствености. У браку постаје заједничко добро, а после обавезни део. Они, што се љубе, рачунају пољубац у сервитуте, али управо припада у поклоне. Најзад је пољубац увек прва експенза изгубљене парнице срца, код које се никад не тражи судска ликвидација.“ — На послетку устаде медицинар и рече: „Ни једна ме дефиниција није задовољила, за то морам и ја две три речи: Пољубац је проста компресија лабијалних мишића, двоструко додиривање усана, које производи спонтано грозничаву али никако болесну алтерацију нервне системе. Симптоматичне појаве пољупца су: убрзано ударање пулза, зарумљенени образи, интензивна иритација пупила и наравно јаче ударање срца. Код оних, што се воле, појављује се пољубац епидемично, а код ожењених и удатих највише спорадично. Пољубац је одично-магнетична снага или самосвесна атракција сопствених уста па друга, па и ако је кронична болест, ипак није нездрав.“ Тиме се свршиле дефиниције свију четир факултета а који има право — то нека читаоци пресуде.

По немачком Л. Нанчић.

(Опклада.) У Берлину је учињена недавно ова особита опклада. Повела се реч међу јахачима о томе, колико човек може издржати да седи на коњу, а да не задрема. Лаћман С. је уверавао, да би он могао издржати 24 сахата јашући на коњу, а коњ да стоји мирно пред јаслама у коњушари. Опкладе се и лаћман је добио опкладу.

Са идућим бројем истиче друга овогодишња четврт „Јавору.“ Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор“ за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вр.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 26. У Новом Саду, 28. јуна 1881.

ДОМАЋА СРЕЋА.

Две авлије дели тарабица мала,
Над којом се густа зова разцветала,
По чијему цвету росне капље пузе,
Те капају цуру, која краву музе.
Дивна ли је мома, убила је туга!
Баш канда је крину била верна друга;
Ко је таку види танану и белу,
Мисли да је вила у простом оделу.
Али није цура од простога соја,
Црте јој на лицу отмена су кроја,
Она плећа нису јошт понела гунца,
Нит' су млечне руке спаљене од сунца.
Плетенице дуге низ леђа јој пале,
Па се у ветрићу тихо љуљушкале.
А румена лика угасита боја
Лепша јој је него ружа макар која.
Лепша, јер га жари румен-сунце здравља
Што се *кућним радом* свежије понавља.

На кућњему прагу, мрко сиве боје,
Домаћин и жена загрљени стоје.
Задовољно ћерку старешина гледи,
Како вољно ради, кући да привреди.
Гледа мању децу, како с' радом снаже,
Где брат сеји цвеће заливат' помаже;
Кућа пуна свега — а пород му чио,
Па зато је тако задовољан био.

Благо такој кући, 'дено поред рада,
Са љубављу, слога заједнички влада.
Ту што год се почне берићетно бива,
Јер Бог на њу свети благослов излива.
Па и сунце ето, шаље дар од злата
Сјајних зрака ђердан, моми око врата;
Спроћу кога сјаја росне капи мале
К'о камење драго с ње су трепетале.
Али осим сунца још је неко туна
Што девојку гледа из зовина џбуна,
Мотри где јој зора на образу руди
Зора, што му љубав у прсима буди.
Сакривен је момак — прешо двадест лета
А дош'о је скоро из далека света.
Спазио је мому где по кући ради
Па га овај појав мило изненади,
Сакривен се младић не помиче с плота
Само да га мома не примети, види
Па да се од њега млада не застиди
И помисли можда: *да је рад срамота.*

Две авлије дели тарабица мала,
Над којом се густа зова расцветала,
Ал' ни плот, ни зова нису више цели
Јербо су их свати, које куд разнели.

Нови Сад. 1881. **Мита Калић.**

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Наставак).

Она беше скинула образину. Не беше ни откуда помоћи. Престао сам одлазити у друштва. Све јавне радње бејах напустио. Моји другови ме жалише. Млоги ми и замераше, што сам подлегао женској папучи. И мој промењен начин живота није окренуо наш живот на боље. Ја сам у тим слободним часовима почео читати. Радио сам на своме стручном усавршавању. Али већ после неколико дана почела је моја жена и то попреко гледати. Једног дана чух: „Проклете књижурине и оне су му прече од жене. . .“ Али то је је ишло и даље. Што год сам почињао читати, то се изгубуло. Моја жена га је склонила. Никад не могох успоставити реда у мојој књижници. Оно, што сам данас учинио, сутра не беше учињено. Пакост је учинила своје.

Стара завлађиваше већма мојим животом. Моја се кућа претвараше све већма у стан сатане. И зашто то све беше? Због моје невине забаве, због читања. Намислио сам и тога се манути. Хтедох пошто по то да повратим стари мир. Што сам намислио, то сам учинио. Престао сам читати. Сву своју негу сам обраћао својој жени. Ишао сам јој на сусрет сасвим што сам мислио да ће пожелети. Хтедох да јој изгладим и последње трагове њене пакости. Али заман. Она је морала пакостити. Чељад је то осетила. Не једном је служавку свакојаким нискостима бедила. Мало која, да није осетила силу њених ноктију. Ни једна није месец саставила. Све се редом ратосиљаше моје куће. Тада бејах опет ја крив. Говорила би: „Каква сам ја госпођа без послуге. Тужила би се: да ти мариш за мене, ја не бих остала без послуге. Подметала ми је: то је твоја жеља!“ Ако не беше свега тога, она је ипак нашла ма шта друго. Ако хтедох шарену кошуљу, она је изашла с белом. Или беше обратно. Пребацивала ми је и у лечењу, ако сам лечио коју женску главу. По читав дан би проклињала своју срећу. Изводила је већ из тога свакојаке смерове. Тада би говорила: „Зар си ти један у месту? Зар ти свуда мораш доспети?“ Или ако је нашла случајно коју форинту код мене, о којој јој не рекох, окупила би ме: „Тако то бива код човека невере!“ И моја прошлост бајна није остала на миру. Исмејавала је успомене из мога млађаног доба, у којима се огледао Жарко и Анђа. Она ме је бедила, да је моја љубав, којом је љубљах, била притворство. Ја никада код ње нисам имао право. Ако сам ја прословио „бело,“ она је била готова да противно тврди „црно.“ У таким тренутцима осећао горчину своје несреће. Толико пута сам долазио ван себе. Али свагда ме је разум од крајности уздржавао. Покушао сам и даље, да спасем кућевни мир. Али и та се мера беше превршила. Моја жена захтеваше ствари, које се не слагаше са човековим достојанством. Искала је, да јој помажем у кухињи око послова. Тражила је, да вршим по дворишту и башти послове обичнога слуге. Тиме бејах дотеран до дувара. Размишљао сам, шта да чиним. Бејах се решио, да отпочнем пасивну борбу. Бејах закључио, да се одам науци и читању Тако сам и чинио. Бејах сво своје слободно време обратио на читање. Нисам се ни освртао на вику и дреку своје жене. Иста се превијала као присојкиња. Од погрдних имена могаше се читав речник створити. Ако сам хтео књигу да довршим, морао сам је носити вазда собом. При томе тужила се свакоме, како је мучим и кињим. Држала је, да су нашу љубав чини раворили. Тражила је код свију врачара лека. На све те пакости остао сам веран себи. Нисам јој ни једном речи одговарао, нити је карао. Сократ није себи био досљеднији.

Овако смо проживели три године. У четвртој години се отпочела отворена бо-

ба. Истој сљедоваше прелом. Беше у почетку године о св. Сави. Моји пријатељи приредише беседу у почаст једном врлом српском родољубу. Исти беше узор свима нама. Исти је морао кроз нашу варошицу пропутовати. Моји пријатељи позваше и мене. Један ми рече: „Уверен сам да ћемо се опет зближити. Додао је: то иште верност човека, у чије ћемо се име скупити.“ Ја сам му обећао. Хтедох, да ствар моје куће бар пред светом изнесем у светлијем облику. Намислио сам, да изненадим моју жену. Спремио сам јој за беседу дивну хаљину. На сам дан сам јој предао и позвао на беседу. Насмејао сам се на њу као некада. Пољубио сам је у њено бледо лице. Хтедох бар за часак да измамим њен нежнији поглед. Али сам се преварио. Она је севала својим упалим и уморним очима. Од тог погледа сам се ужаснуо. Отскочио сам неколико корачи натраг. Иза муње не изостаде бура. Она плану: „Тога неће бити. Не требам твојих дарова. Знам, да су то само мужевљеве варке. Познајем те. Сигурно си којој својој болесници дао реч. Али неће бити тако. Та ће сирота заман чекати. Ми ћемо као и до сада провести дома. . .“ Ах Маро, рекох — зар никада више сретнијег часка? Зар је свака племенитија помисао у твојим недрима умртвљена? На што та пакост? Она плану: „Јест, пакост ту изазва мужевљева поквареност. Неверо, то је најдостојнији одговор твоме срцу! „При овим речима је севала као хијена. Цео изглед је потпуно одговарао њеној поквареној души и срцу. Ја видех у њој и опет пакосницу. Почех је из дна душе мрзити. Презрех је као најнижи створ. Она постаде у томе тренутку за ме мртва. . .

Ноћ се беше већ спустила потпуно. Беше већ последњи тренутак, да пођем на беседу. Ја сам се спремао увелико да пођем. Нисам се обазирао на ларму моје жене. Китила ме је недостојним накитима. Тима ме испраћаше на беседу. Пођох. . Она стаде пред мене. Чупала је своје власи и дерала своје хаљине. Морадох себи силом направити пута. И нехотице рекох: „Пакосница.“

Бејах већ на улици. Са чела ми је цурио мученички зној. Осетио сам кроз цело тело живу ватру. Срце ми је било јако. Ишао сам, а не знам ни сам, куда. Бејах полак махнит. Али дођох мало к себи. Беше ме расхладило хладно зимње вече. — Почех затим дрхтати. Сопствени бат учини ми се страшан. Шкрипа снега учини ми се као шаптање: „Пакосница.“

Беседа беше сјајна. Први део ме је занео. Ах, некада и тада! Некада сам се заносио дивном песмом. Сада ми изађе читав низ моје прошлости. Сетих се доба, у којем сам живео. Ова мисао породи нову. Шта ће даље бити? Од исте сам се стресао. Моја будућност беше за ме страшило!

Моји пријатељи све употребише, да ме још једном развеселе. Хтедоше да нам буде потпуно старо друштво. Ја сам их разумео. Хтедох и сам да им посао олакшам. Не потраја дуго, винце ми беше зажарило лице. Весеље је било потпуно као некада. Са сваког лица могао си прочитати задовољство. И ја бејах бар за тренутак задовољан. Винце ми беше разагнало за часак моју најближу прошлост. Дубоко у ноћ пожелесмо један другом сваку срећу.

Ишао сам и сам дома. Моје мисли се ројише као густа магла, која се спушташе на земљу. Учинило ми се, да сам сневао, све што ми се тога вечера догодило. Па ипак беше јава.

Бејах дома. Нашао сам саму стару куварку. Она беше уплакана. Рече: госпођа ме је изгрувала. Додаде још: госпођа је некуда отишла.

У одајама све беше поразбацано. Силне ствари беху излупане. Све моје справе за лечење беху скоро уништене. Све драгоцености беху однешене. Моја кућа беше поробљена. Кад сам све видео, уздахнуо сам из дна душе. Затим ме окупише црне мисли и терети. Беше већ увелико дан. Кад сам га приметио, прибрао сам се. Пођох да обиђем своје бонике. По вароши беше пукао глас о догађају у мојој кући. Разно тумачише нашу судбу. Ја се на све те гласове нисам обзирао. Моја савест беше потпуно мирна. Бејах

уверен, да са мене није кривице. Хтедох да се извијем из загрљаја теретних мисли. Потражио сам стару своју савезницу науку. Довео сам своју књижницу у ред. Читао сам и лечио с највећом вољом. По вароши непрестано текоше разни гласови. Моји пријатељи жалише ме. Оцу ништа нисам писао. Бојао сам се и саме помисли на моју жену. Она беше за мене сахрањена.

(Свршиће се.)

АХ, ДУШО . . .

Ах, душо, душо мила,
Реци ми само ти,
Какова чара сила
У оку горе ти.

Кад ми серојит' стане,
Тегоба тешких ред:
На болне груди пане
Големих јада лед.

Облак се туге дигне,
Да скрије ока глед;
По ломном телу стигне
Од бола самовред.

Твој поглед један ватрени
Сав бола стопи комешај,
У души мојој блажени
У себи отвара рај.

Ах, душо, душо, мила,
Реци ми само ти,
Какова чара сила
У оку горе ти.

У Буковцу.

Крста Поповић.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

РАДЊА ЧЕТВРТА.

Соба као у првој радњи.

Појава прва.

Марија Андријевна. (*сама*). Већ трећи дан, како га нема. Шта ће то рећи? Трећи дан ужасних мука! Сигурно није здрав! Ах, ако ни данас не дође, — ја ћу, чини ми се, полудети . . . Чудно! Нисам ни опазила, како ми се увукла ова зла мисао. Пре недељу дана сам била весела и ни на што нисам мислила. Сваки час чекам, да ће Беневоленски доћи и испросити ме, шта ћу радити? Мамица тако држи на ме, тако ме воли . . . Њено спокојство сад стоји до мене. Зар ја имам снаге да јој се противим (*улази Дара*).

Појава друга.

Марија Андријевна и Дара.

Дара. О, ала! . . . . Ја сама, па где ћеш ти ту онда доспети . . . . А што сте ви, госпођице, тако, невесели?

Марија Андријевна. А што да сам весела. Види, Дашо, шта ми стоји у картама.

Дара. Добро, госпођице, одмах ћу бацити. (*Размеће карте*).

Марија Андријевна. Шта је, Дашо, хоће-л бити што? . . . Та будалаштине, бога ти.

Дара. Није тако, госпођице, немојте то рећи. Пре некако разметала сам карте кума Аксини: све јој излази макови кец. Ви'ш, велим јој ја, стоји ти ма каква несрећа. Кад тамо, а оно баш тако, госпођице: украли јој нову новцату бунду (*броји рукама*). Ево добит . . . . у кући својој . . . . испуниће се све жеље . . . радост . . . венчање са зеленим краљем . . .

Марија Андријевна. А ко је тај зелени краљ?

Дара. Па зацело Владимир Васиљић, — да ко други! (*улази Ана Петровна*).

Појава трећа.

Исти и Ана Петровна.

Ана Петровна. Шта ви то радите, погађате у карте? Баци и мени Даро.

Дара. Ево, госпођо, одмах.

Ана Петровна. На какву бих ја то даму наменила? Реци ти, Машенка?

Дара. На црвену ћу ја вас, матушка, наменути. Ах, госпођице, ено писмоноше! (*иде по писмо*).

Марија Андријевна. Од кога-ли је то? Боже мој, ал' ми је срце почело куцати! (*Дара се враћа с писмом*).

Ана Петровна. Потражи-дер, Дашо, наочаре. (*Распечатава писмо*).

Дара. Ево их, матушка.

Ана Петровна (*гледи на потпис*). Од Беневоленског.

Марија Андријевна. Од Беневоленског? Шта-ли пише?

Ана Петровна (*чита*). „Милостива госпођо, високоуважена Ано Петровна! Уважавајући ваш расположај и радосни дочек, који ми указасте прошлог четвртка, да узимам слободу, да понудим руку и срце несравњеној вашој ћерци Марији Андријевној; које сам дивотама очаран. Уз то част ми је до знања вам ставити, да сам слушао од Платона Маркића за вашу ствар, у којој бих могао као човек зналац, бити посредник, но само ако пристанете на мој предлог. Ја сам човек од рада, па не бих могао губити време залуд на туђе послове. Шта имам ви знате, и ја неуморно гледам да повисим свој иметак, употребљујући на то све своје способности, јер, као што ћете знати, имање даје положај у друштву. Имајући ово у очима, а знајући и за ваш положај, ја не мислим, да се нећете хтети са мном сродити. Очекујем одговора вашег данас, и у крајњем случају, сутра, да не бих дуго стојао у неизвесности. Поштовање моје најпонизније Марији Андријевној; кажите јој, да ја, као страсни обожавалац њихов са зебњом у срцу очекујем њиховог одговора. С истинским поштовањем и таком истом оданошћу, имам част остати Максим Беневоленски." — Но, Машенка треба писати.

Марија Андријевна (*узбуђено*). Почекајте, мамице, почекајте . . . .

Ана Петровна. На што одгађати? Машо! послушај ме, — таке партије већ не дочекасмо. Максим Дорофеић је човек деликатан, треба му ма шта одговорити, да бар не сумња.

Марија Андријевна. Чекајте, мамице, тако вам бога! Чекајте сутра . . . сутра.

Ана Петровна. А што не би сад?

Марија Андријевна. Сад ја не могу. Не знам, шта бих му одговорила; ја сам тако узбуђена . . . . Нешто ми није добро, глава ме боли. Једном речи не могу!

Ана Петровна. Па, како хоћеш! Сутра, е сутра. А ја свакако идем да смислим, како бих што солидније написала (*оде*).

Појава четврта.

Марија Андријевна и Дара.

Марија Андријевна. Дашо, ти знаш, где живи Владимир Васиљић?

Дара. Знам, госпођице.

Марија Андријевна. Трчи до њега, Дашо, голубице, трчи што пре.

Дара. Шта вам је, госпођице? А ако мамица дозна?

Марија Андријевна. Иди, не мари ништа, иди. Ја ћу већ како му драго мамици казати. Само похитај, тако ти Бога. Кажи му, да с места амо дође, од маха.

Дара. Но, за цело човек не зна како ће с вама.

Марија Андријевна. Брже, Дашо, брже! (*Дара иде*).

Појава пета.

Марија Андријевна (*сама*). Не, то неће бити! Владимир ће ме спасти . . . . Ал' ако га не затече код куће! Ал' ако . . . . не, то не може бити, он мене воли . . . . Сад ни сама не знам, шта мислим, шта осећам . . . . само се нечега страшим. Ах, да се што пре врати. Ко то иде, да није он? Није, Милашин. (*Милашин улази*).

Појава шеста.

Марија Андријевна и Милашин.

Марија Андријевна. Каж'те ми, Иване Иванићу, да нисте видели где Владимира Васиљића?

Милашин. Шта ће вам он?

Марија Андријевна. Ах, Боже мој, кад питам, значи, да ми треба.

Милашин. Ко га зна. Молим вас, зар се може знати, куд се мотају таки људи! (*Марија Андријевна окреће се и плаче*).

Милашин. Ви мислите, да ја то говорим, што ми је немила љубав ваша према Мерићу. Јако се варате. Жао ми вас је, и више ништа.

Марија Андријевна. Молим вас, не жалите ме. И отвуд вами право да ме жалите?

Милашин. Како хоћете! Зато велим, што вам желим добра и вашој мамици, само опет велим, да ја, да сам с Аном Петровном, човека, као што је Мерић, не бих пустио ни пред праг своје куће. Ако Ана Петровна воли, да он труби свуда, да се размеће, како сте ви у њега заљубљени, онда нека га прима.

Марија Андријевна. Ви лажете!

Милашин. Ја лажем? Не, госпођице, никад ја не лажем. Лагати може ко хоће, али ја не.

Марија Андријевна. Што ми говорите за њега: ви знате, да ја вами не верујем. Ја њега волим, чујете-л' волим, волим! Не смете пред-а мном о њему рђаво говорити.

Милашин. Ви њега волите? И он вас воли, мислите?

Марија Андркјевна. Чујте, ја почињем већ губити стрпљење! Или ућутите, или ми се уклоните испред очију!

Милашин (*седне на другој страни собе. Ћутање*). Ви сте мене жестоко увредили, Маријо Андријевна, жестоко сте ме увредили. Желио сам вам добра, познајемо се још из малена, а ви ме од себе гоните. Кажите ми, молим вас, чиме сам ја то заслужио?! (*Ћутање*). Ја сам хтео само по правима пријатељства, да вас подсетим.

Марија Андријевна. На што да ме подсећате! Не требам ја то од вас.

Милашин. Сад већ видим, да вам не треба, -- ви њему тако слепо верујете, да нећете никог ни да чујете. А и нећу баш да вас разуверавам; но зато свакако мени ништа не смета да знам о њему којекаквих ствари, које баш нису најлепше.

Марија Андријевна. Можете ви знати, можете и говорити коме вам драго, али вам нико неће веровати.

Милашин. Па шта сам ја онда у вашим очима? Подлац, — шта ли? Ето шта сам дочекао од вас за своју оданост.

Марија Андријевна. Па шта сте дознали, говорите.

Милашин. Много сам дознао.

Марија Андријевна. Имате-ли доказа?

Милашин. Каквих доказа? Његово владање је јасно и не треба доказивања.

Марија Андријевна. Е, кад немате доказа, онда вам велим: не верујем, не верујем, не верујем!

Милашин. Могу ја вами кад год и доказати истинитост својих речи на самом делу; само да не буде доцкан.

Марија Андријевна. То већ није ваша ствар, кад узимате доказа, ви говорите, а дотле ћутите. (*Ћутање*). Шта ради већ тако дуго! (*Гледа на прозор. Ћутање.*) Једва!

Милашин. Ко то?

Марија Андријевна. Владимир Васиљић. Но, сад ће знати он већ од мене (*улази Мерић*).

Појава седма.

Исти и Мерић.

Марија Андријевна. К'о да сте у земљу пропали! Како можете само!

Мерић (*љуби је у руку*). Крив сам, Маријо Андријевна, крив! Нећу да се оправдам. Здраво, Иване Иванићу!

Марија Андријевна. Морам вам приповедати неке новости, које нису баш пријатне.

Мерић. Непријатне! То је рђаво! Ви мене плашите.

Марија Андријевна. Јест, за ме су врло непријатне.

Мерић. Па кад су за вас непријатне, онда су и за ме тако исто.

Милашин. Откуд то? Допустите да вас питам.

Мерић. Из врло простог разлога, Иване Иванићу: ја примам к срцу јако све, што се тиче Марије Андријевне. Разумете-л' сад?

Марија Андријевна. Јест, Иване Иванићу, та се ствар тиче нас обога.

Милашин. Е, онда, опростите.

Мерић. Што сте ви тако ислабили, побледели, Маријо Андријевна?

Марија Андријевна. Кажем вам, да ми се десило вазДан непријатности; а и то је доста, што вас већ три дана видела нисам. Шта нисам за то време помишљала!...

Мерић. Ако сам ја ма колико узрок вашој невољи, онда се сматрам за тако кривог, да се ни правдати не смем. Ви имате добро срце. А ја ћу гледати да загладим своје поступке. Дајте ми ручицу, у знак помирења (*љуби руку Марији Андријевној*).

Марија Андријевна. Да боме да сте криви. Шта ће то рећи, скоро читаву недељу не обићи нас! Бог с вама! Слала сам по вас већ и Дару.

Мерић. По свој прилици ме није застала код куће; мимоишли смо се.

Милашин (*за себе*). То не мож' човек издржати!

Мерић. А што сте слали к мени Дару.

Марија Андријевна. По вас. Требало ми је, да се с вама разговорим о једној посве важној ствари.

Милашин. Збогом, Маријо Андријевна.

Марија Андријевна. Куда ви?

Милашин. По доказе.

Марија Андријевна. Желим вам успеха. (*Милашин одлази*).

Појава осма.

Марија Андријевна и Мерић.

Марија Андријевна. Владимире, Владимире! Шта радиш ти од мене! Очекујем те, начекати те се не могу!

Мерић. Шта је, шта је! Зашто плачеш?

Марија Андријевна. Владимире, снашла нас страшна несрећа: изгубили смо парницу . . . . отеће нам све, све.

Мерић. Ах, Боже мој!

Марија Андријевна. Шта да се ради сад? Мамица вели, да немамо су чим живети. Једно сретство је, да ја жртвујем себе, да пођем за Беневоленскога. Не могу да дођем себи, а данас морам дати одговора.

Мерић. Ала је то гадно!

Марија Андријевна (*загрли га*), Владимире, спаси ме, спаси!

Мерић (*слободећи се*). Почекај, почекај. Дај да се разговоримо хладнокрвно.

Марија Андријевна. Како ја могу о том говорити хладнокрвно! Владимире, шта да радим! . . . Живот и смрт од тога ми зависи. (*загрли га*).

Мерић. Ала си ти, Меро, непазиш. Ако нас ко види, шта ће рећи свет.

Марија Андријевна. Сад ми је већ свеједно, — нека говоре што год им драго.

Мерић. Ал' шта сам ја томе крив! Та све ће на мене пасти; казаће, да сам ја то Бог те нита шта . . . . Знаш каква ми је и без тога репутација.

Марија Андријевна. Ти се бојиш? А пре као да се ниси бојао?

Мерић. Ти не разумеш, сад је сасвим друга ствар; онда није било твоје мамице.

Марија Андријевна. Шта да радим! Ја, тако ми Бога, не знам.

Мерић. Ах, како то није добро, томе се баш нимало нисам надао!

Марија Андријевна. Владимире! Док тебе нисам видела, пошла бих, за кога год хоће мамица. Ја сам тебе заволела; говорио си ми, да и ти мене волиш — па како ћу се сад с тобом растати?

Мерић. Кажи ми, Меро, молим те, шта хоћеш ти од мене?

Марија Андријевна. Владимире, помисли, шта ти говориш! У какав положај ти мене мећеш. Ја се стидим себе. Ја теби, као свом другу, приповедам своју невољу, а ти ме питаш, шта ја хоћу. Чекашли, да ти речем, да ме узмеш за жену? Та поштеди ме!

Мерић. Ах, Меро! Меро! Ти не знаш, у каквим се чудним приликама ја сад налазим! (*хода по соби*). Сад ништа баш не могу да смислим . . . . баш ништа.

Марија Андријевна. Ништа?

Мерић. Ништа.

Марија Андријевна. О, боже мој! (*Покрива лице рукама*).

Мерић. То је оно, — неискусан човек! — Требало је, да бежим од тебе! Што сам на те наишао! О судбино, судбино! Боље би било да те никако ни видео нисам, него-ли што те гледам, како страдаш. У осталом, ја нисам ни мислио, да ћеш се тако приљубити уза ме.

Марија Андријев. Да шта си ти мислио?

Мерић. Мислио сам, да из одношаја наших ништа озбиљно изићи неће.

Марија Андријевна. Хтео си да прекратиш дуго време, да се мало расејеш, није-ли? Зар ниси сам говорио, да ти је додијало играти се љубави.

Мерић. Зар ја тебе не волим? Зар ја сад не страдам? О, кад би ти могла згледати у моју душу! Ал, шта ћеш? Треба да човек сагне главу пред својом удесом; треба бити чвршћи, Меро!

Марија Андријевна. Била би ја чврста, да ме ти ниси преварио . . . И теби мене није жао? Реци, тако ти Бога, реци!

Мерић. Јако те жалим, Меро, и жалим тим већма, што ти не могу помоћи, оженити се с тобом не могу, а отац ми то не би дозволио. Најзад, ја не бих гледао на њега, али околности, које ми гњече васколики живот мој! . . . .

Марија Андријевна. Ах, Боже мој! Кажи ми, зашто си ме варао, што си се клео, кад ја то од тебе нисам тражила?

Мерић. Ја волим тебе, Меро! Ја сам се занео, ја нисам промислио. Ја сам човек врло страстан.

Марија Андријевна. Волео си? Никад ти мене волео ниси. Ја сам сама волела. Сад ми је твоје понашање постало јасно. И ако доцкан, али сам тек познала. Господе Боже! И ти смеш још то љубављу звати! Лепа љубав! — не само без самопожртвовања, већ и без заноса! Мене свако осуђује, неће ништа мени опростити . . . . . Ја се теби бацам на груди, а ти се обазиреш, да те неће ко угледати. Сети се добро: чешће сам те чекала, не дочекавши те; очи да искоче од гледања, а ти дођеш, седиш, успављујеш ме лажним изјавама љубави, обећаваш ми, и одлазиш као да ништа ни било није! Само ваљда код куће добро промислиш, шта треба говорити, како да учиниш који корак напред.

Мерић. Ти мене вређаш . . . А! Можеш говорити, што хоћеш — имаш право.

Марија Андријевна. Не говори, тако ти Бога! Помисли бар на савест сада. Сад ти није нужда да лажеш. Сад ти остаје само, да се размећеш својим победама, успесима.

Мерић. Молим те, па за каквог ти мене човека сматраш?

Марија Андријевна. За каквог треба.

Мерић. Ја већ не могу то издржати. (*Узима шешир*).

Марија Андријевна. Ти идеш? Збогом!

Мерић. Не могу баш да слушам то! Крив јесам, признајем, али ипак не тако, к'о што ти кажем. Свакако ја сам поштен човек. Али околности, Меро, и оно много знање . . . . Одкуд ћете ви то све знати, ви сте жене.

Марија Андријевна. Верујем, верујем.

Мерић. Не, али, Бога ми, тако је, Меро. Немој да се срдиш на ме. Другачије не могу, покрај све љубави своје. Говори што хоћеш, али ја ипак тврдим, да те волим. Ти не верујеш томе! Али ти се вараш и вређаш ме. Зар ја могу а да не волим, тако прекрасно невино створење.

Марија Андр. Престани, тако ти Бога!

Мерић. Да су друге околности, ја бих дао све на свету за ту срећу, која би те мени поклонила.

Марија Андријевна. Та престани једном.

Мерић. Али ми није суђено; шта да се ради! Морамо се растати.

Марија Андријевна. Пођите збогом, збогом пођите! (*Мерић је пољуби у руку, одлази полако, па се онда врати.*)

Мерић. Не, баш не могу да одем, а да те још једном не погледам (*стоји, скрштених руку на грудма.*) Ти се не срдиш на мене?

Марија Андријевна. Не срдим се.

Мерић. Па дивно! Збогом, Меро! Збогом! Желим ти сваку срећу (*оде мало*). Заборави на ме! (*оде*).

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Занимљиво би било и на кубе Микл Анђела успети се, где би и његовом начину вештога грађења или умишљаја дивити се морао; на њега се из унутарности цркве узлази; узлаз је све до самога крова цркве тако простран (а између два зида се налази) и згодан, да би чак дотле с колима се успети могао; ту би и ту реткост видети могао, како цела једна породица на овоме крову од цркве, леп и уљудан стан има, цео јој кров од велике цркве за двориште служи, ту она своје цвеће држи и као у врту негује, те је ту горе, водом и свим осталим, породици једној потребним, снабдевена. Отуда пак почињу пространи степени, али тако удешени, да би преко њих на коњу или магарцу све до свршетка крова кубетовог без по муке успети се могао; овим досад поменутим путем, у зидовима има сијасет мраморних ужљебљених плоча, на којима опет златна слова казују, кад је која знаменитија. Особа овуда на кубе се пела; (те су знаменитије особе све само из владалачких кућа), од тога места до подножија круне или јабуке, мало је сужен пут; а само је мучнији пут кроз грьоце јабуке с тога, што су мердевине мало стрме; у саму бакарну круну може десет људи стати и то унаоколо поседати могу, у самој јабуци је велика врућина и у Фебруару месецу, ал' у јабуку иду они људи, који би ради сопственом руком (пак јошт ћирилицом) урезано име и годину похађања, цара руског Николе видети, али се то све без особене дозволе само четвртком видети може, а како данашњи дан не зове се четвртак него недеља, то ћемо се ми оканути таки „желанија,“ а у томе ево нас већ и на слободном ваздуху и то пред црквом.

Како се ти за папу и његов двор интересујеш, то ћу ти и о томе што казати.

Данас је недеља, а недељом и свецем публика нема приступа у двор, с тога ћемо се ми овде пред црквом мало задржати и одуда двор тај посматрати.

Ако се у грађевини што конгломератом називати може, то онда ево ти примера и обрасца таком конгломерату. На северо-источној страни цркве св. Петра та висока на П. грађена палата, која изгледа као да је на крововима других кућа саграђена, то ти је ватикан и конак папин, а сва та остала зданија, која се отуда помало виде, спадају ватикану. Многе појединости, које ватикану припадају, могу се за себе лепим назвати, али свезе, смисла и хармоније у целоме, то је на ватикану излишно тражити, а то с тога, што је скоро сваки папа по својој памети дозиђивао, без икаквог обзира на постојеће, — и то је узрок, да се многи страни и поред зготовљеног нацрта у лабиринту томе, за дуго време разазнати нису кадри.

Повесницу ватиканских здања дуго би трајало испричати сву, с тога ћу ти казати само оно, што други о њему веле, да Ватикан има у дужину 1150, у ширину пак 767 стопа, великих степена има 9, мањих се на 200 броји; дворишта има 20; дворана, капела и осталих одаја, веле једни: има 10246, а други веле, да до 11.000 се броји.

Кад смо се овако приближили ватикану, и кад папу не можемо видети, не знам додуше за Лава XIII. али знам за Пија IX, да од како је Италијанска војска Рим заузела, од тог времена не само да никуд из ватикана излазио није, него ни у саму цркву Св. Петра није долазио; с тога дакле потруди се, брале, ако ти је воља у северну колонаду, те погледај к западу, тамо ћеш видети бар његове верне чуваре све саме овејане синове Швајцарске, између њих одмах једнога јошт на улазу у горњи ходник, како са пушком на рамену, у пепељавом војничком јапунџету, од колена у тесним, црножуто пругастим чакширима, и средовечним на прстима округлим ципелама, округлом руском, али без шилта капом, шеће. —

Сад, кад смо и то видели, можемо се другом делу ове вароши, дакле к југу окренути, те ћемо ходајући и други занимљиви ствари, ако што буде, гледати. —

Ми ћемо кроз врло миран сокак, који се зове Borgo S. Spirito на саму капију тога истог имена ићи.

У давнашње доба нису папе у ватикану седеле, тек од г. 1377, него су и код цркве, која се зове S. Giovani in Laterano и свој двор имали, вредно ће бити, да ти што о тој цркви споменем, те кад сам вољан и доколан будеш, можеш ју и сам походити.

У тој цркви Св. Јована у Латерану између осталих знаменитости, налази се главни олтар, на ком безкрвну жртву ником осим папе није дозвољено приносити, на том олтару, веле, налази се древени стол, на ком се Св. Петар причешћивао; ту се налази и једна врло лепа такозвана Корзинијева капела, саградио ју је о своме трошку Климентије XII. Она има у основи својој облик византијског крста; нацрт јој је правио Галилеји; ту је слика на олтару по Гвиду Ренију у мозаику изведена, ту је и од порфира и саркофаг Клименте III.; тај је порфир из портикуса Пантеоновог отет, а само му је поклопак нов. Ова капела у скупоценом лепом и укусно сложеном мрамору блиста тако, да је она најлепши украс ове цркве. Између осталих олтара има један, на ком се четир позлаћена стуба налазе, за које се вели, да из капитолинског Јупитеровог храма поничу. Бивши папин двор претворен је у манастир, који је изнутра врло дивно уређен. У том манастиру сада има једна капела, која је била некад папина дворска капела, ту се храни једна слика спаситељева, за коју веле, да ју је еванђелист Лука малао; и у цркви, која се зове „Сента Марија Маџоре“, има слика мајке Божије, за коју веле, да је рука св. Луке малала; у ову капелу женске немају приступа. Ходник около дворишта је украшен врло дивним по пар и пар увијеним и правим мраморним ступчићима, који се један од другога разликују, а и хармонији не сметају, они су мозаиком урешени: ту се и једни степени, које је Сиксто V. по Јонтанином нацрту саградити дао. Ту су и степени, за које причају: да су из Јерусалима, а из Пилатова двора донешене, оне су даскама покривене, њима са стране са две стране ходити се може, а по самим јерусалимским степенима макар и по даскама само је клечећки дозвољено пузати се. Пред том се црквом јошт и један постављени обелиск налази, за кога се јошт до данас вели, да је највећи; њега је син Константина великог из Александрије у Рим донео.

Нама би врло пријатно било, да смо могли и у ватикан ићи, где би неке ствари бар површно прегледати могли, јер у ватикану су ствари од таке велике важности, да свака поједина дела заслужују, да им човек бар по један дан жртвује, има и такових, којима и више дана посветити мораш, а то би н. пр. било тако зване „Рафаилове лађе,“ (ходници) „Рафаилове станце“ (собе) оне се по његовом имену називају с тога, што су исти или баш његовом руком, или по његовом нацрту његови ученици сликама декорирали; ово су ствари од таке замашне вредности, да свако и најмање делце засебног и дубљег расматрања заслужује. — Многи странци, који у ватикан дођу, они за батом имена Рафајиловог и М. Анђеловог журе се тамо, где се ове ствари видети могу, те не разбирају много, само ако су се догурали у собе Рафаилове, ту разгледају докле се не уморе, те онда беже даље, а једва су једну трећину смотрили, а видили нису ни толико; јер не само да нису видили оно, што је вредно видети, све декориране ходнике и одаје, које су вредни и вешти ученици Рафајилови као: Ђовани да Удине и остали радини, него ни оно све нису видили, што је сам Рафаило радио, а то с тога, што те све одаје не стоје у оном реду, којим обично странце упућују те ствари гледати. Тако и сикстинска капела по важности уреса њеног особито за иоле вично око захтева више, но један дан разгледања, пак да зна шта је видео; у тој капели обдржавају се обично конклави; у њој се налази величанствена трибина за папине певаче; ова је цела капела фреско сликама дивним размером а руком Микл Анђела украшена; архитектонска вешта подела декорације (слика) на плафону рекао би, да све остало запоставља. Ту је и овај познати знаменити „страшни суд“ реченог вештачког првака. Декорација се са старим заветом из почетка почиње, а неким сценама из новога завета свршује. Рекао би, да на свакој појединој слици у овој капели, ђеније реченог вештака надтиче се и надмеће, јер је тешко једну слику другој предпоставити. — Страшни суд величином својом

остале надмашује, она уједно и дубоко мишљење свога творца одаје. Папа Павле IV. намерио је ову знамениту слику, због „религиозном чувству“ противних појава на њој, *сасвим уништити!* Срећом напослетку да се приволети и задовољити тиме, да голим фигурама чакшире или какву другу драперају навуку; таких је назора и папа Климентија XII. у прошломе веку био.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Аргосов савет.

Док се Медеа тако борила, дотле се јунаци пожурили к лађи, па успут ће рећи Аргос Јазону: „Можда ћеш се смејати моме савету; но ипак хоћу да ти га саопштим. Ја знам једну девојку; та ти уме бајати и врачати, а научила је од богиње доњега света, Хекате. Ако ту девојку на своју страну придобијемо, онда не сумњам, да ћеш све савладати. Ако хоћеш, ја ћу отићи те гледати да је за нас придобијем.“ Јазон ће му на то: „Ако ти се то свиди, да је добро, пријатељу драги, а ти иди, не марим. Али канда ћемо зло проћи, ако смо спали на то, да нам женскадија помаже.“ У том разговору дођу до лађе и до другова својих. Јазон саопшти друговима, шта се од њега захтева и шта је краљ обећао. Дуго су јунаци ћутећки седили, па један у другог гледали; најпосле ће устати Пелеј, па ће рећи: „Друже Јазоне, ако мислиш, да си кадар испунити обећање своје, а ти хајд спремај се. Ако ли се пак у себе не уздаш, а ти се свега окани, па се и не осврћи на ове јунаке овде, јер шта би могли и очекивати друго, доли смрт?“

На те речи Пелејеве скочи Теламон и још четир друга, сва петорица жељни боја и покоља. Али их Аргос умири и рекне им: „Ја знам девојку једну, што уме врачати и бајати; то је сестра моје мајке; дозволите ми, да идем мајци мојој, да ју наговорим, да ту девојку за нас задобије. Тек онда може бити говора о ономе делу, које је Јазон обећао, да ће учинити.“ Тек што је то изрекао, а оно се у зраку указа знак. Голубица једна сва устрављена лети; за њом се дао јастреб; голубица долети у крило Јазоново, а јастреб се стропошта на под лађе. Тада их подсети један од јунака, да им је и старац Финеј прорекао, да ће им богиња Венера помоћи, да се дома врате. Зато сви јунаци пристану уз Аргоса. Само се Идас, син Афарејев љутио, па стао пребацивати: „Бре људи зар смо ми дошли амо, да женскадија ту за нас ради, па у место да се обратимо на Марта, а ми се ево Венери молимо. Зар да нас од боја заустави то, што смо угледали голубицу и јастреба? Е па добро, а ви онда сметите с ума, рашта сте дошли, па хајде се одајте на то, да залуђујете слабе женске.“ Тако је говорио у љутини Идас а многи су од јунака лагано мрмљали. Но Јазон пристане уз Аргоса, те тако привежу лађу за обалу, па стану чекати, да им се весник врати.

Еет је међутим сазвао био Колхиђане ван двора свога, па држао скупштину. Приповедио им је, како су дошли странци, рашта су дошли, па како је намислио, да их упропасти. Чим би бикови Јазона смождили, целу би шуму Еет дао извалити, па сагорети и лађу и све јунаке са ње. И својим унуцима је наменио исту казну, јер су они довели те скитнице.

Дотле је Аргос замолио мајку своју, да наговори сеју Медеу, да Аргонаутама буде у помоћи. Калцијопа је и сама сажаљевала странце, али није смела, да се одупре бесном гњеву очином. Молба синовљева добро јој дође, те обећа, да ће урадити, што се од ње иште.

Медеа је у својој одаји боравила санак, а приказао јој се страшан сан. Уснала је, да се Јазон већ упустио у бој са биковима. Али се боја тога није латио ради златног руна, него ради тога, да њу као верну љубу

одведе у завичај свој. Па тако јој је у сну дошло, да је Јазон надјачао бикове, али родитељи њени нису хтели да одрже реч своју, те нису хтели ћерку своју да даду Јазону, јер није бајаги било њима, него њему, наређено, да бикове упрегне. Због тога се зло позавадили отац њен и странци, па су обе стране њу позвале, да пресуди. А она се онда у сну странцу приволела; родитељи њени на то су узвикнули од бола и туге — на тај њихов глас пробудила се Медеа.

Сан ју догна до одаје сестрине; али је дуго од стида стајала пред врати, па није смела да уђе; четир пута је отишла од врата, па се опет вратила, а најпосле отишла у своју одају, па стала плакати. Тако ју нађе једна од верних јој младих робиња. Та се смилује на господарицу своју, па јави сестри Медејиној, шта је видила. Калцијопа је баш тада била посред синова својих, те с њима разговарала о том, како би Медеу задобили. Брже ти она оде до сестре своје, па је нађе, где лице гребе, па се све дави у сузама. „Шта ти се то десило, јадна сејо?“ запита ју милостиво, „какав ти то бол мучи душу? да ти нису можда богови изненадну бољу послали? да није можда отац мој пред тобом ружио и грдио мене и синове моје? Еј да сам барем далеко где од куће очинске, где не би чула ни за име Колхиђана.“

Медеа се приволева, да помогне Аргонаутама.

На та питања сестрина поруменила је мома, а стид јој није дао, да одговори: час јој реч била већ на усти, час се опет скрила у дубину душе. Најпосле јој љубав даде снаге, па лукаво одврати: „ Сејо драга, срце ми се цепа зарад синова твојих, бојим се, да ће их отац са странцима заједно погубити. Уснила сам чудан сан, не испунио се бог да.“ Калцијопа се сва престрави. „Та баш зато сам и дошла амо к теби“, рече „те те преклињем, да уз нас будеш против оца нашег. Одрекнеш ли нам то, још и из гроба ћу те заједно са синовима мојим облетати као фурија.“ Обема рукама обухвати колена Медејина а главу метне на крило њено; обе сестре бризну у плач. Тада ће рећи Медеа: „Шта то збориш о фуријама, сејо? Тако ми богови помогли: што могу урадити, да твоје синове спасем, радо ћу урадити.“ „Но,“ на то ће сестра, „а ти онда зарад деце моје подај странцу врачбину какву, да срећно прође у страшном боју, јер, право да ти кажем, он је послао сина мога Аргоса, да изиште помоћ твоју.“

Моми срце из груди да искочи од веље радости, кад је то разумела; лепо јој се лице зарумени, сјајно јој око за час покрије као тама нека, а на уста јој полете речи: „Сејо мила, нек не видим више рујне зоре, ако ми прва брига не буде, да тебе и твоје синове спасем. Мајка ми је често причала, да си ме ти са децом твојом заједно одранила, док сам још била мала; те тако те волим не само као сестру, но и као мајку своју. Сутра чим зора гране, отићи ћу у храм Хекатин, те донети странцу мађије, да њима умири бикове.“ Калцијопа оде онда из одаје сестрине, те јави синовима радосну вест.

Целу је ноћ прележала Медеа борећи се сама собом. „Нисам ли зар сувише обећала,“ говорила је у себи, „могу ли зар толико урадити за странца тог? Да га зар на само гледам, да га се дотакнем? а то мора бити, ако хоћу, да ми испадне за руком, што сам наумила. Да, спашћу га, па после нека иде, камо хоће: али кад срећно пређе бој, тај ћу дан погинути. Уже или отров нека ме ослободи мрскога ми живота — Али ко зна, да ли ће ме то спасти, да ли се неће зао глас замном пронети по свој Колхиди, да сам док свој осрамотила, те погинула зарад странца? У тим мислима извади ковчежић један, у коме је било лековитога и отровног биља. Ковчежић тај метне на колена, па већ га је отворила, да окуси смртнога отрова, у тај мах јој пред очи изађу све радости у животу, све другарице; сунце јој се учини дивније, но досад, обузме ју грозан страх од смрти; те тако метне ковчежић на земљу. Јунона, заштитница Јазонова, овладала је била срцем њеним. Једва је дочекала Медеа зору, да донесе обећане мађије, па да са њима оде до драгога јунака.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЖЕНСКИЊАМА.

СОЦИЈАЛНА РАСПРАВА
Николе Јоксимовића.
(НАСТАВАК.)

Сигурно је из тог узрока на питање: како има примера, да су владаоци и од 14 год. били самостални, а нема примера, да су се у то доба женили, одговорио *Милтон*, да је то знак, е је лакше владати државом, него — женом. Један хумориста је противно судио, јер је тврдио, да жене не спадају у људска створења. Светина га гледаше зачуђено, мислећ, да он хоће да жене сасвим понизи, али се браца друкчије домишљао, јер одговори, да жене нису људска створења зато, што су — *анђели*.

Пођимо даље. Мане, које имају женске, имају и мушки, и обратно. Зар се ова истина не потврђује свагдашњим примером? У тој тачци сви смо једнаки, ма колико истицали женске мане. Јавно и приватно непоштење, злоба, лаж, неверство, издајство природа је одредила мушкима и женскињама равно, ако још нису женске мало поштеђене, — ваљда из галантерије.

Крупни догађаји за крупне ствари сваки дан дају доказа нашој тврдњи. Него ми хоћемо да се код оних ситних случаја задржимо, што прекрасно служе за карактеристику људи.

Обично се каже, женске су *сујетне*, и то је сметња, те нису озбиљне. Јесте, женске су сујетне, но зар мушки нису? Сујета је слабост душе, која хоће силом да се допадне, а лепи се оних, који нагињу њој; по природним наклоностима; развије-ли се јако, постаје за човека опасна. Што су она силна одликовања за мушке, до-ли да се задовољи сујета?! *Цицерон* је најрадије о себи говорио. *Наполеони* жртвоваху милионе, да се славе као цареви. *Вашингтон* живљаше као мали грађанин, само да се његова смерност спомиње. Кардинал *Ришеље* увек са задовољством одобраваше главом, кад су му ласкачи дошаптавали, да је први син првога народа у Европи. Један српски песник (ово је било пре 20 година) критиковаше сам једно своје песничко дело, па га је до неба хвалио. Ту критику пошље свом добром пријатељу, уреднику једног листа, да је штампа. Овај учини ту пријатељску услугу, ал' заборави, да на рукопису избрише име, и тако изађе штампана критика са потписом песника, који сам себе хвали. Можете мислити ту неприлику. — Један некадашњи политичар држао је себе, да је велики државнички таленат, те је у том смислу и писао за себе. Онда немојте се чудити, што славна енглеска краљица *Јелисавета*, кад год је давала аудијенцију, увек скидаше рукавицу, да јој се виде беле ручице, а кад је какав великаш исте похвалио, добијао је поклон у вредности до 2000 талира. Међутим, ако су женскиње у већој мери сујетне, узрок је, што мушки драже ту сујету. Колико пута званични „курмахери“ хвале сјајне очи, а оне су овамо мутне, као узмућена вода, или беле образчиће, а они изгледају спрам белоће, као мува у млеку, — а да би збиља бели били, принуђени су тражити апотекарску помоћ. — Оригинално је женско сакривање година. Женске врло милују, да крштено писмо фалзификују. Једна женска на питање, колико има година, одговори: „40.“ На то јој примети један филозоф, да јој верује, јер га о том уверава већ 16 година. На жалост има и мушких таких. Један мој познаник, иначе, „пунонадеждни јуноша“ и кандидат за женитбу, говори, како је 25 година стар, а ја гарантирам, да је 6 година украо; истина, de facto не.

Шта је све код нас говорено против женске моде, говорено је до отужности. Можда се у овом слажу и она господа, која на забавама навуку беле рукавице са два дугмета, обуку капуте или „фракове“ по најновијем „шниту,“ а наоружани „цвикером“ у руци или „моноклом“ на оку, једва чекају, да се почне игранка, да бирају женске за игру, бегајући као ђаво од крста од женских, које су „ајнфах“ обучене. Врачу излечи се сам!

Вели се, да женске много говоре, а колико има мушких, којима је мајка испрепре-

дала језик. Пре неког времена говорио је у Америци неки говорник на једном скупу. Цељ му је била, да дотле говори, док не дођу његове присталице, јер ако се пре гласа пропадоше, пошто су били у мањини, и говорио је пуних 18 сати. До тог савршенства није дошла ни једна женскиња.

Срце човечије је велика загонетка. Боре се у њему, не могу прегледати исто тако, као што је недокучна она праистина, што свет у његовој унутарњости покреће. Толико тек знамо, да су онде женскиње претежније, где се срце крећу. Женска љуби ватреније плаховитије, снажније. Отуд њина урођена нежност и љупкост. Мати више љуби, него отац, сестра више, него брат. Како је силна љубав женске, види се из следећег: Један љубопитљив Француз питаше једну 90-годишњу матрону: „У којима годинама нестаје љубави?“— „Питајте од мене старију!“ — беше одговор.

Но жена остаје још у многоме психолошки проблем. У несрећи је мала, а опет зна у тренутку потребе с пожртвовањем живота летити у опасност; у љубави је необзирна, а имамо примера, да и кад се страст до пламена разбуктила, никад није разум сагорела; у страстима је неодољива и поред свега опет сноси са стојичком мирноћом ударе живота; у борби и бури поводи се као трска, а више пута својим држањем импонира мушкима, одаје се полетом и заносом целе душе своје, а опет често мења предмете оданости, као деца сиграчку. Векови су од ње начини ли каква је, будући векови бољим васпитањем и изображењем исправиће, што је погнуто, дотера ће, што је забатаљено, наћи ће, што је изгубљено.

Да су пак женскиње морално јаче, нека послужи за обавештај и ова околност. Кад сам писао ове редке, била ми је при руци статистика једног знатног немачког писца. Из ње видим нека места: У вел: војводству *Хесен* било је 1859. год. осуђено 86 људи и 19 жена; у Баденској 1829. г. 87 мушких и 13 женских; у Енглеској 1835. год. због тешког злочина 649 мушких и 378 жена; у Аустрији 1834. год. због тешког злочина 526 људи и 268 жена. Ове цифре држим, да и сувише јасно говоре истину.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(Из гимназије). Завршна свечаност на крају школске године 1880-81 била је у гимназијској дворани у четвртак 30. Јуна н. р. Тога је дана у 8 сахата изјутра било благодареније у саборној цркви. а иза благодаренија дошли су учитељи и ученици гимназијски и велика множина одабране публике у гимназијску дворану, која је — овога се пута и сувише јасно могло видити — за такве свечане прилике мала, те се тако неки део публике морао задовољити, да стоји у ходнику пред вратима дворане. Програм свечаности текао је овим редом: пре свега је отпевао мешовити лик гимназијски Ајзенхутову композицију „Ум и груд;“ затим су декламовала три ученика и то четворошколац Тодор Зурунић Арањ-Змајеву песму: „Велски барди;“ петошколац Никола Вујић на немачком језику Уландову песму: *„Des Saengers Fluch“* и шестошколац Исидор Димитријевић на мађарском језику песму *Coriolán*. Иза тога је певао дечији лик гимназијски уз гласовирску пратњу кор један из Веберове „Прецијозе,“ а онда је управитељ гимназијски разделио награде међу добре ученике, саопштивши најпре, откуда су поједине награде потекле. Најлепше и најскупоцоније дарове имају честити ученици и овога пута да захвале родољубивим и дарежљивим Српкињама Новосадским. Госпође Софија Дунђерска и Анка Милетић дале су свака по 2 дуката, госпођа Катарина Цветковићка 1 наполеондор и госпођа Анка Скутаријева 1 дукат. По 1 форинту пак приложиле су за набавку лепих књига у награду добрим ученицима госпође: Амалија пл. Стратимировића. Анка Милетића, Марта Станојевића, Софија Пушибркова. Драгиња Матића, Марија Јовановића, Милица Јојкића. Анка Владисављевића, Марија Вучетића, Даница Гостовића, Марија Јосића, Катица Манојловића, Марија пл. Стратимировића и Зорка Грчића. Осим тога приложили су г. г. Др. Љубомир Радивојевић, ц. кр. капетан у миру Трифун Вујин и адвокат Коста Рајић сваки по 1 дукат. Лепих књига даровали су г. г. Никола Димитријевић, Арса Пајевић, затим књижаре: браће М. Поповића, Луке Јоцића и друга и Фрање Штиглера. Награде су биле мешовите; неки ученици добили су награде и у дукатима и књигама, неки само у дукатима, а неки само у књигама. Награђени су ови ученици: осмошколци Благоје Бранчић из Петрова Села у Бачкој и Богдан Гавриловић из Новог Сада (обојица су положили испит зрелости с одликом); даље седмошколци: Милан Поповић из Аде и Душан Милић из Новог Сада; шестошколци: Војин Монашевић из Меленаца, Лазар Секулић из Црепаје. Никола Вучетић из Карановаца у Хрватској, Јован Стејић из Черевића, Милутин Јакшић из Српске Црње у Банату и Бранко Константиновић из Панчева; петошколци: Никола Вујић из Ст. Пазове, Милан Гаврилов из Футога, Велимир пл. Ђурковић из Беча и Тихомир Остојић

из Т. С. Миклуша; четвртошколци: Милан Козјак из Шида, Радивој Кошутић из Руме, Душан Мушицки из Каменице и Тодор Зурунић из Босне; трећошколци: Славко Милетић из Новог Сада, Стеван Живковић из Ст. Бечеја, Лазар Грујић из Товаришева и Илија Белесљијин из Т. С. Миклуша; другошколци: Данило Кеслер из Сентомаша, Коста Младеновић из Руме, Петар Ивановић из Босне и Младен Симоновић из Каменице; првошколци: Васа Јакшић из Иђоша, Милета Јакшић из Сриске Црње, Васа Јојкић из Турије, Петар Максимовић из Новог Сада, Милош Недељковић из Меленаца, Јован Протић из Товаришева и Бранислав Станојевић из Новог Сада. — Пред крај свечаности говорио је абитуријент Богдан Гавриловић, који је свих осам разреда на овој гимназији свршио, врло леп опроштај, на коме се баш са једноставности и неискићености видило, да је чист излив благодарног срца младићева. Свечаност је завршио мешовити лик гимназијски ђачком песмом „*gaudeamus igitur* — удешеном за гимназисте. Иза те су песме отишли ученици у своје разреде по сведоџбе и публика је собом понела пријатну успомену на завршну свечаност ђачку.

РАЗНО.

(Репата звезда.) Пре неколико недеља јавили смо нашим читаоцима, да је астроном Гулд у Буенос-Ајресу опазио једну велику репату звезду и да је објавио, да ће се она за месец дана и код нас у средњој Европи моћи видети. Сада је то време наступило и на северној страни неба, десно од гомиле звезда, што се зове „кола“ (или „велики медвед“) види се, кад је ведро, звезда ова врло лепо. С почетка се држало, да је то она иста репата звезда, што се видела г. 1807., но други доказују, да то није ова иста, него да ће се она појавити тек у 33. столећу, дакле после четрнаест стотина година! Дужина је ове комете (репате звезде) 273 града, а нагнуће јој 64 града. Веле, да се с тога држало, да је то она репатица од 1807., што и овъ садања има два репа, као што је имала и она. Од г. 1800 до данас видело се којегде преко 170 репатих звезда. Оне се с тога не виде увек, што њихов пут око сунца није кружна линија, него дугуљасто округла, те дужа или краћа; а многој треба стотинама и хиљадама година, док тај свој пут пређе, те опет дође на своје садање место. За ову садању звезду веле, да је 14 милијона миља удаљена од сунца. Дужина репа држи се, да јој је 10 града. Кажу, да су репате звезде течна маса, која кад дође у своме путовању ближе сунцу, а она прелази у пару, направи се магла, коју ми видимо као реп, а то под упливом електрицитета. Вели јеси господи, и чудна дјела твоја!

(Седе канарице). Један екзекутор у Берлину попише једноме дужнику четрнаест птица канарица заједно с кавезима. Кад после неколико дана дође егзекутор да канарице носи, а оно у кавезима скакућу четрнаест — врабаца. „А где су канарице?“ запита егзекутор. „Ето их у кавезу,“ одговори дужник, „само су од страха оседиле; и мени самом хоће коса да оседи, кад видим егзекутора а камо ли сиротим птичицама.“ Егзекутор не могаше да нађе оне жутољке, а до судске тужбе не дође, јер се дужник и веровник изравнаше.

(Независност.) Једнога дана рећи ће Кембл, славни енглески глумац: „Само је онај човек независан, који се хладном водом брије. Јер — вели даље — кад хоћемо топлом водом да се обријемо, онда морамо пре свега раније да устанемо, да вичемо послужитеља или да звонимо да дође, затим морамо наредити, да се угреје вода. Време наше дакле зависи од њега, кад ће донети угрејане воде. Независан пак човек прескочи све те сметње; он зграби воду, какву нађе и сврши посао; не мора да чека, не треба му послужитељ, он се обрије, да нико и не зна. То је права независност.“ — Ваља знати, да сваки фини Енглез много држи на људски обријану браду. Место воде за бријање може човек узети ма какву потребу људску, па ће видети, шта је Кембл хтео да каже.

(Жигице.) Париски „Фигаро“ доноси ову занимљиву статистичну белешку: „Прорачунато је, да се у свима земљама Европе потроши дневно свега две милијарде жигица (палидрвца), и да за зготовљавање годишње потребе у жигицама треба 400.000 кубичних метера дрва и 210.000 кила фосфора. Кад се даље, узма да за запаљење једне жигице треба једно магновење — секунд — времена, онда излази, да становници Европе потроше дневно 550.000 сахата на палење жигица. Овај последњи рачун ће на сваки начин бити само „онако од ока.“

(Против комараца) препоручују неки, да се натре кожа лишћем од зове. Ово је добро да умине бол и кад је комарац већ ујео.

(Ручни рад). Глиша: А шта је то? Што ти је тако образ отекао? Сима: „То је женски ручни рад.“ (Сима је био ожењен).

(Добро памћење). Госпа: Кад се сетим прве игранке, на којој сам била, тако ми је као да је јуче било. Господин: „Ви имате врло добро памћење“!

(Рђава огледала). Јелисавета, некадања царица руска, није хтела веровати, да је већ остарела. Док су јој њени људи говорили, да је њен изглед вечито млађахан и свеж, дотле јој је огледало њезино доста искрено било и одавало јој, да јој је лице застарело. „Ја не знам — рећи ће она — шта је том огледалу; не показује ни налик човека онако, као што доиста изгледа.“ То негалантно огледало буде уклоњено и набави се најскупоценије огледало, што се могло наћи, али и ово ју је онакву исту показивало, као и оно пре. И то се огледало однесе, а она ће рећи својој околини: „Данас човек не може нигде да добије ваљано огледало; свако је посукнуло и остарело, није вредно да их човек држи у соби, само се једи, кад у њега погледи. Као год што је умет-

ност молована по стаклу ударила натраг, тако је опала и вештина прављења огледала. У моје младо доба били су људи много вештији у томе."

(Поштена деоба). Кад се једнога јутра султан Абдул-Меџид пењао уз степенице од мошеје, изиђе пред њега неки просјак. „Силни султане, верујеш ли ти у оно, што пророк говори?" — Султан се насмеши и одговори „верујем." — „Но, па Мухамед вели, да смо ми сви браћа. Па дај ми, брате, мој део од онога, што си ти наследио." Султан му даде један грош. Просјак узме грош у руке, па ће рећи: „Али брате, ово није праведна деоба, јер ти си добио на педесет милијона!" — Онда диже султан руку и рече: „Буди задовољан с тим, што сам ти дао, јер ја имам пет стотина милијона браће, те ако сваки брат дође по своје, да са мном дели, то би ти и од тога гроша морао још девет десетина вратити. Салем алејкум!" — И султан оде у мошеју, а просјак ућута и стрпа грош у шпаг свој.

НОВЕ КЊИГЕ.

Накладом књижаре *Луке Јоцића и друга у Новом Саду* изишле су ове нове књиге: *Сиромах Слован* или благо човеку на правоме путу. По Бонетовој причи испричао Чика Стева. Са сликама. Цена 30 новч. Обе ове књиге намењене су српској деци ради поуке и забаве, те би ваљало, да их сваки родитељ набави за своју дечицу.

Мађарско језикословље у практичним примерима. По наставном плану вис. министарства просвете од 29. јуна 1879 за српске основне школе удесно Јован Илић, управ. учитељ. Трећа свеска за IV. разред. Издање књижаре Луке Јоцића и др. у Новом Саду. Цена 28 новч.

Накладом марковићеве књижаре у Вршцу изишла је ова књижица за децу:

Поштење је претежније од новаца. Разгледна драма у једној радњи за дјецу. С њемачког Даница Кузмановићева. У Вршцу 1881. Цена 20 новч.

Издањем књижаре Велимира Valожића у Београду изишла је књига:

Зимовање у леду, приповетка Жила Верна. Са сликама. Београд, штампано у штампарији код св. Саве. Кнез Михаилова улица бр. 4. 1881. Цена 1 динар или 50 новч.

Од народне библиотеке Браће Јовановића у Панчеву изишла је свеска 16. *Краљ Лир.* Трегедија у 5 чинова од Шекспира. Цена иста. На ову изврсну библиотеку може се и претплатити, и то на 24 свеске са 3 ф. 50- новч. или 7 динара. Скупљачи добивају на 8 претплатника 1 комад на дар.

Штампарија „задруге штампарских радника" у Београду издала је прву свеску:

Књиге Љубомира П. Ненадовића. Београд 1881. Штампарија задруге штампарских радника. (Обилићев венац). Друга свеска ове књиге врснога песника нашег у штампи је већ, а и остале ће излазити једна за другом. Цена је свакој свесци 1 динар или 50 новч. Биће од прилике 12 свезака.

ОДГОВОРИ.

Г. П. Г. у Котор. — Ми обично смртни људи не можемо општити са „Duховима," јер су „Духови" створења без меса, костију, мозга и т. д. а што се тиче саме ствари, ми смо му јесенас одговорили и ни један наш разлог није побијен, напротив потврђен је. Зато га маните, нека сикће и пушта пару. Ко би се на то освртао? Зар нисте читали „Иљаду и једну ноћ?" Је л' те да је занимљиво оно о „волшебним" духовима?

Г. проф. М. М. у Врхов. — Примили смо Ваше штов. писмо и све ћемо оно употребити. Молимо да нас ни у будуће не заборавите, нарочито ће нас сваки пут обрадовати ваши изврсни поучни чланци. Примите израз нашег најдубљег сажалења ради несретног случаја у породици Вашој.

Г. Д. С. у Ф. — Има, а то је „Порота," врло ваљан лист за правне и државне науке, што га уређује Милан Ст. Марковић у Београду. Лист је врло поучан и занимљив и за оне, који нису јуристе. Цена му је 12 фор. на годину, а излази трипут на месец на два табака у врло лепом издању.

Гђи А. П. у Н. Гр. Коњички скок примисмо и ако је добар — још га нисмо разгледали, изићи ће у идућем броју.

Са овим бројем истиче друга овогодишња четврт „Јавору." Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор" за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вр.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 27. У Новом Саду, 5. јула 1881.

ПРЕД СВАТОВИ.

(ГЛОСА.)

Брзо к'о на крили,
Ево их веħ ту.
Сватови су чили
У—ју—ју—ју—ју!

Л. Костић.

Иду свати — а песма их прати
По неву су били
Јуре свати искићени,
„Брзо к'о на крили."

Пред њих шеће — а то песма креће
Момчадију сву,
Чека свате с руменикои
„Ево их веħ ту."

Дошли свати — а песма их прати
По злато су били,
Пева с', пије с' руменика
„Сватови су чили."

„Село сунце" — српски свати
Српски певају
„А весеље бујно тече
У—ју—ју—ју—ју."

Карловци. J. Ђ. М.

ПАКОСНИЦА.

РОМАН ЈЕДНОГ ОМЛАДИНЦА.

Од Стојана Андрића.

(Свршетак.)

После неколико дана беше пуко по вароши још неки глас. То беше кобан глас по целу моју будућност. Трубише, да сам у одношају са једном врло поштованом госпом. Говорише и о неким писмима, која о томе сведочише. Тврдо сам био уверен, да је то био посао моје жене и њене мајке. Ствар беше озбиљна. Иста кућа ми беше отказала приступ. Сви беху уверени о моме поштењу. Али сви се бојаху пакосног језика моје жене. С тога ми све прве куће отказаху приступ. Бејах морално мртав за место С. Мени не беше више станка. Једног дана дубоко у ноћ кренуо сам се пут своје постојбине. Путовао сам целу драгу ноћ. Кад је зора забелила, бејах у својој постојбини. Родитељи се заплакаху, кад ме видеше. Њима беше све познато. Растужио их је мој из-

глед. Изгледао сам као боланик од девет година. По коси ми се белише први мразеви старости.

Отац ми није пребацивао ни једном речи. Блажио ме је: искуство човеково много муке стаје. Често човек у истоме сахрани своју будућност. Мати беше од туге и сама остарила.

Обоје чинише све, да ме душевно оснаже. Стојан и Милана их потпомагаху. Скупа ме наговорише, да путовањем потражим рани лека. Пођох у Беч. У Бечу ми саветоваху да идем у Италију. Увераваше ме, да ће ме благо поднебље опоравити. Писао сам оцу и он ми је одобрио. У писму ми рече: „Иди мирно и сретно. Немој се одавати твојим црним мислима. Оно, што се не да поправити, треба заборавити. Немој да будем још несретнији отац. Сети се наше старости, па је поштеди.“ То писмо сам оросио топлим сузама. Целивао сам га као своје највеће благо. Трећи дан после тога бејах у Италији. Благо поднебље је учинило пријатан утисак на мене. Пренуо сам чисто из свога мртвила. Често сам поздрављао сунце, кад се са истока на ме осмејкиваше. Тада сам осећао, како се моје ране блаже. Сунце је привлачило моје боле. Носило их је собом у висине.

Четир месеца беху прохујали брзином, којом време тече. Ја сам се био прилично опоравио. Повратио ми се беше по који миран часак. Тада ми се опет пробудила воља на рад. Савест ме је опоменула да почнем сам зарађивати насушни лебац. Пођох у постојбину. Путовао сам преко Трста. У Трсту ме моји неки знанци из Беча препоручише Јолу Криванићу. Исти беше капетан једног морског брода. Он ме је примио за лечника.

Писао сам оцу. Он ми је одобрио мој поступак.

Бесмо већ на броду. Баш се делио дан и ноћ. Сунце беше почело излазити из непрекидне морске површине. Беше обучено у свој лепоти мајског јутра. Румена зора смешила се на јарко сунце. Исто се све више дизаше изнад наших глава. Овај божанствени призор покрену коло мисли у мојој души. Указа ми се јутро мога живота са свима бајним сновима, надама и жељама. . . У том тренутку живео сам у том своме добу. Бејах заборавио на све, што је после сљедовало. Не знам, колико сам тако стајао. Кад сам пренуо, беше сунце отскочило. Капетан ме је позвао унутра. Ја сам још једном застао Ожалостио сам се, када видех, да све природне дивоте на окореле морнаре не учинише утиска. Они пушише на својим кратким камишима. Чашица рума им беше милија од свега онога, што је дивно мајско јутро кадро човеку дати.

С капетаном постадох прави пријатељ. Ми бесмо упућени један на другог. То сам се осведочио доцније. Та колико њих крвних непријатеља у часу буре на броду постану пријатељи?! Своје пријатељство пољупцима запечате. Отворена чељуст бесних вала све то изглади.

Ја сам се брзо привикао морнарском животу. Сви ме радо имађаше. То беше усљед моје добре воље, којом сам и последњег мрнара у болести неговао. Бејах се заверио, да за друге живим. Још једина радост ми беше, да пркосим смрти. Толико пута сам стајао на крову брода, кад га „бесни бељци“ пребацивате својом пеном. Мрнари ме држаше у својим празноверицама за бесмртна. Не могох разумети, да се не грозим оних страшних призора, кад се почну водене стене дизати до неба. Када се небо преламаше од ужаса.

Две године мињуше, без да ми се што знатније догодило. Бејах веран друг моме капетану. Потпомагао сам и најпоследњег мрнара. У часовима буре и опасности сам на најопаснијим местима радио. Често сам због тога са капетаном у распру долазио.

Указа се и треће пролеће у свој својој дивоти. Мајка природе беше увелико окитила својим богатим накитима овај свет. Већ беше наступило и жарко лето свом својом јачином. Једног дана наш брод беше само весеље. То весеље причинише браћа војвођани. Исти бродише на Цетиње, на крштење јединца сина витешкога господара Црне Горе. Тада ми поново беше срце заиграло. Осетило је зар и она

срца драга из младости? Мој живот беше још једном плануо, да се што пре за навек угаси . . .

За цело време мога бродарства добих један извештај из С. Мој пријатељ ми јављаше о смрти старога Лудића. Писао ми је и о мојој жени. — Рече: „Она и мати јој живе заједно. Занимање им је достојно њих. Продају кријумчарски неке забрањене ствари, као дуван и т. д. Поред тога бају и врачају глупој светини.“ Све ово ме није изненадило. Мој пријатељ добро рече: да им је занимање њих достојно. Ја их више нећу видети. Кад бих могао да изгладим сваки помишљај на њих. Али исти ме гони душмански. Тешко ми пада, кад помислим, да ме је знао таки један створ заварати. Стидим се свог некадашњег идеала. Име му је: „*Пакосница*“

Уз рукопис сам нашао капетаново писмо. Он ми писаше: „Примите, непознати пријатељу, ове ретке. У аманет вам их је ваш и мој незаборављени пријан Славко оставио. Славка нема више. Под бременом своје туге је подлегао. Он је своје свршио. Последњи дан свога живота је дочекао на ногама. Рано је подранио тај дан. Огледао се на лицу јаркога сунца. Његов изглед беше самртнички. Па ипак беше тако миран и свечан. Одох за њим у његову одајицу. Приметио сам, да код њега није добро. Он ми даде приложени рукопис са заклетвом: да вам га пошљем. Загрлио ме је и пољубио. Преко лица му пређе лаки осмејак. Лице му је изгледало као лице анђеоско. После неколико часова премину на мојим рукама. . . Ах, то беше страшан часак у моме животу! Засузио сам, кад видех и најокрутнијег мрнара, где гологлав над љубљеним „доктором“ сузи. Онај, који свог века не знађаше, шта је то туга! Славко на дну мора почива вечити санак. То беше његова воља. Он има и споменик. Споменик му је то јарко сунце, које он тако љубљаше.

Али ја би имао још нешто да вам приопштим. Исто сматрам за своју свету дужност. Да, огрешио бих се о Славкову сен, кад исто не бих учинио. Удес је тако хтео, да ја довршим Славкову историју. Да пређем на ствар. Било је пре три месеца. Наш брод беше увелико запарао површину морску. На броду је било више путника. Међу истима беше једна женска глава. Иста је била у црно обучена. Лице јој беше црним застиралом умотано. Не могаше јој нико сагледати лица. Ипак беше свију пажњу на себе обратила. Њен витки стас, поносити ход је сваком упао у очи. Иста је сама седела или ходала. Није говорила ни с ким ни речи. Ми бродисмо више часова. Море се беше узбуркало. Вали су бацали пену преко брода. Но поред свега тога не беше опасности. За то време јавише ми млађи, да је једној путници јако позлило. Ја се спустих доле. То беше она женска глава у црнини. Она беше скинула свој црни вео с лица. Не беше више млада Па ипак беше лепа. Из очију и њених црта вирила је нека привлачна снага. Ја јој понудих лечника. Али она не хтеде пристати. Тврдила је, да јој је већ боље. Дознао сам, да је путовала у Котор у ствари неког наслеђства. После неколико часова беше јој збиља боље. Шетала се по крову брода. Лице јој је било и опет застрто.

Сутра зором беше Славку зазлило. Рекох вам већ да беше за неколико тренути мртав. Стајасмо сви око његовог мртвог тела. Сузише и најокрутнији мрнари. Спазих и нашу непознату. Беше и опет скинула свој вео. Суза сузу јој не стизаше. Сребрни млази беху испрали њено бледо лице. Затим је нестаде. Није се више показивала. Славко је био давно на дну мора. Бејах већ прочитао поверен ми рукопис. При читању сену ми лака мисао. Учини ми се наша непозната познатом. Разгледах путничке папире. Из истих се уверих, да је непозната: *Анђелија* рођена *Марић*. Пођох таки, да је потражим. Нашао сам је сасвим умирену. Питах је: да ли је познавала нашег покојног „доктора.“ Рече: „Ја сам га само као човека жалила.“ Видех, да неће своју тајну да изда. Она не могаше ни слутити, да сам све знао. Али брзо је уве-

*

рих. Испричао сам јој све, као што је Славко описао. За време причања мењаше јадна боју. Бивала је толико пута бледа од самог месеца. Толико пута преливаше јој лице лака румен. Тада изгледаше као зора на уранку. Очи јој се тада сијаху као први сунчани зраци. Мирно је причање саслушала. Затим ме је молила, да јој дам рукопис да прочита.

Она ме је сутра дан сама потражила. Вратила ми је рукопис натраг. Рече: примите моју топлу благодарност. Ви сте ми показали још једном моју младост. У истој сам видела себе, и све, што ми је и данас драго. Али будимо искрени, пријатељу! Ја вас смем тим именом назвати. Ви бесте славков пријатељ. На Славковом гробу хоћу све да вам исповедим Држим тако ће ми лакше бити. Ја сам љубила свагда свом силом млађана жара. Два пријатеља беху идоли те љубави. Славко и Жарко ми беху подједнако драги. Бејах тада кадра свакоме по половину срца дати. Судба Жаркова вам је позната. Ја сам га ожалила тугом коју љубав рађа. Жалила сам и љубила. Љубила сам уједињеном силом Славка. Ми становасмо под једним кровом. Па ипак остаде моја љубав у мојим недрима. Желила сам Славка и клонила га се. Славко има право. Не једном хтедох да му дам знака. Али свагда би се уздржала. Мориле су ме мисли, да другу коју љуби. Разум ми тада не могаше помоћи. Да, ја сам тада само љубила.

Не знам, откуда беху моји родитељи све дознали. Говорили су ми: да ми не бесмо једно уз друго прилика. Не знам ни сада, ко одређује прилике. Знам, да је у оном светом тренутку моје срце прилику изабрало. Срце је погодило. Љубав беше одговор на љубав. Непозвани су ову свезу раскинули. Али ви све знате, што је слєдовало. Зато спуштам завесу на прошлост. Удес је тако хтео. И нехотице се ето нађох на гробу славковом. Како сам га опазила, познала сам га. С тога сам га се брижљиво чувала. Не хтедох да се видимо. Видела сам по његовом изгледу да је много патио. Не хтедох му рана позлеђивати. И опет велики удес је тако хтео. Ја сам му гроб оросила. Тако ће мирније боравити вечити санак. . . . Анђелија беше ућутала. Груди јој се колебаху као морски вали Она беше перце међу вихорови. Бура је владала за тренутак. Затим спазих потоке суза.

Сузе и нека мирноћа сијнуше јој лицем. Изгледала ми је као анђео туге. Осетих и сам неку свету тугу. Анђелија се беше сасвим притајала. Мени се учини, да сам у храму њенога срца. Осетих да нисам позван у тај храм. Зато се удалих лагано из кајите. . . !“

—

После неколико дана потражио сам старог Спасића. Исти је оплакивао две жртве. Смрт беше му отргла сина и љубу. Иста не могаше Славка преживети. Старац је изгледао као камен сињи. Са својом укоченошћу примио је рукопис. Није тужио ни јадао. Жалост и стра га је погледати. Бела брада му се спустила до појаса. Беле власи му бију по плећима. У месту га називају: „Старац без живота.“ Назив је прикладан!

БУРНО МОРЕ — МОЈЕ СРЦЕ.

Бурно море — моје срце
Утопљеник — љубав наша
Несретника море гута
И заман се спаса маша.

Па тако ће наша љубав
У мом срцу крова наћи
Хранићу је, чуваћу је
Из срца се неће маћи.

Али море избациће
Дављеника на пучину
— Но не бој се, наша љубав
Још више ће у дубљину.

Карловци. Ј. Ђ. М.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава девета.

Марија Андријевна (*сама*). И ја сам се поверила томе човеку! Ала ми је срамота од саме себе .... Он је отишао, и није му ништа! Њему је шта више и мило, ја мислим, што смо се разишли .. .. А ја, ја? Зашто ја страдам, чему сам ја крива! О Боже! Што у људима тако мало истине има! Зар сам ја могла знати, да он мене вара! Како ћу знати? Откуд! Да, откуд сам могла знати!.. Што ме је преварио! (*илаче, долази Милашин*).

Појава десета.

Марија Андријевна и Милашин.

Милашин. Ево доказа, Маријо Андријевна.

Марија Андријевна. Сад ми не требају.

Милашин. Еле ја сам говорио истину. Молим вас, знам ја њега врло добро (*чита*). „Опростите мојој дрскости, али ја не могу више скривати страсти, која ме сажиже.“ Је-л'те, како је нежан!

Марија Андријевна. Шта ви ту читате?

Милашин. Ево. извол'те читати. (*Пружа јој писма. Марија Андријевна чита за себе*). Ви сте једнако говорили, да ја лажем; запамтио сам ја то, Марија Андријевна!

Марија Андријевна (*згужва писма и баци их до прозора*). Само је још то требало! Ужас! Ужас!

Милашин. Имам у мене још нешто. Хоћете ли?

Марија Андријевна. Ах, Боже мој! Та шта ће ми? Махните ме, тако вам Бога. Видите у каквом сам положају (*после малог ћутања.*) Овај час сам се разрачунала са Владимиром Васиљићем.

Милашин. Па шта он?

Марија Андријевна (*плаче*). Није му ништа до мене стало. Вели, да ваља погнути главу пред својим удесом.

Милашин. Никоговић! Маријо Андријевна, престан'те, не плачите. Ја сам готов живот свој жртвовати за вас. Реците, Маријо Андријевна, чиме вам могу помоћи — ја сам на све готов.

Марија Андријевна. Не можете ви ништа за ме урадити. Дајте ми мало мира. Увређен ми је понос, стидим се себе. Не плачем ја за ото, што се морам жртвовати — ја сам се већ помирила с том мишљу, — већ за ото, што сам била играчка у рукама никаквог човека. Чиме би ви мени могли помоћи?

Милашин. Хоћете-л' да га позовем на двобој? Ви мислите, да га нећу позвати? Зацело ћу га позвати.

Марија Андријевна. Шта вам је сад пало на памет! Шта би ви то да радите, како, у име каквог права?

Милашин. Истина, мало чудно! Само сам вас питао, а ви, како волите .... Мени живот није драг..... Не могу да гледам, ако ви страдате. Зар вам баш ничим не могу помоћи?

Марија Андријевна. Једним само: оставите ме на миру.

Милашин. Гоните ме! Ето како, са мном поступате! Али ја вас уверавам, да не заслужујем тога. Ја, Маријо Андријевна, нисам Мерић! Ја врло добро схватам ваш положај! Да пођете за Беневоленског! Ма каквом скоту дође у главу фантазија да вас иште, а ви морате поћи за њ. Не, то се не може издржати! То је ужасно, досадно! Знате шта, Маријо Андријевна? Ја сам човек сиромах, ја, можда, ни сам не знам, како самог себе издржавам, а нек' мо-ли шта бих са женом; али тако, к'о Мерић што је, не бих учинио, — не бих дао, да постанете жртва Беневоленском;

Маријо Андријевна! Ево вам моје руке; хоћу да вас уверим, да сам ја племенит човек . . .

Марија Андријевна. Ах, Иване Иванићу, нисам рада, да вас вређам, — ал' вам кажем опет: да ми не треба ни ваша помоћ, ни ваша племенитост; не пођох ја за вас ни за што на свету.

Милашин. Да богме, ја нисам Беневоленски; то је младожења да вам чисто човек позавиди.

Марија Андријевна. Беневоленски доб ро стоји, а мамица хоће, да за њега пођем; ето зашто предпостављам Беневоленског.

Милашин. Како вам драго! Једно ме само вређа: што ме ниподаштавате, претпостављате ми којекакве Мериће. Ја вам поштено нудим своју руку, а ви се на ме срдите; а Мерића нисте терали, кад вам је ласкао, кад вас је варао.

Марија Андријевна. Па за какву ви мене, Бога вам, држите? Ви мене и не уважавате. Не, треба томе једном учини ти краја. Биће плача (*утире очи*) Да ме Мерић сада запроси, ја не бих пошла за њ. Ја полазим за Беневоленског — то је решено. Види-ли се, да сам плакала Хоћу да кажем мамици, да сам се слободно решила да се удам. Нека је, нек' се радује и нека буде мирна, ја све узимам на себе. Време је, да се и ви оканете срдње. Погледајте, збиља, могу ли се приметити сузе?

Милашин. Скоро да не могу.

Марија Андријевна. Е хвала Богу! хајд! сад да се смејамо, да се разговарамо ма о чему занимљивом. Јесте-л' били ових дана у ком позоришту?

Милашин. Ви би и мене и себе да варате. На што то? Та ја знам, шта је у вас на срцу.

Марија Андријевна (*лупи ногом*). Ја вас не варам; ја одиста хоћу да сам весела. Дајте да се играмо чега! Ах, ево карте! Хајд да се картамо.

Милашин. Молим, хајде, кад волите (*седне за сто*).

Марија Андријевна. Чега ћемо? — Хајд' дурака.

Милашин (*дели*). Хајд' да играмо, хајд' да играмо. Знате шта, Маријо Андријевна, — ви се претварате. Ви нећете, да ја видим ваше сузе. Што их кријете од мене: та ја вами нисам туђин. То је досадно.

Марија Андријевна. Играјте, играјте, махните тога, јер ћете остати дурак.

Милашин. Тако сте холи, да ми не дозвољавате ни саучешћа према вами. Та види се баш, како се претварате.

Марија Андријевна. Шта сте остали! (*смеје се*).

Милашин. Гле! да остао (*меша карте, дели*). То је ужасно, несносно! Је-ли то из гордости? Ви мене с тим ниподаштавате! . . .

Марија Андријевна. Вами сад! . . . Још вами. Та опет сте остали! (*кикоће*).

Милашин. То се не може издржати, баш не може!

Марија Андријевна. Делите, делите. Шта вам је? (*Милашин дели, Марија Андријевна замисли се, покрије очи махрамом и наслони се на сто*; *за тим утире очи и узима карте*). Ко иде, — ја? (*Улази Ана Петровна*).

Појава једанаеста.

Исти и Ана Петровна.

Ана Петровна. Чему се ви то смејете.

Марија Андријевна. Та ето, Иван Иванић једнако застаје. Ви баш не умете играти. Кад ћемо мамице, написати одговор Максиму Дорофеићу? (*продужује да игра карте*). Захвалите му на предлогу и напишите, да ја пристајем.

Ана Петровна. Ти пристајеш, Машо? Е, хвала ти, утешила си ме. Сад видим, да ме волиш. Обрадовала си ме . . . . Тако си ме обрадовала, да већ ни исказати не умем . . . . Вид'те, Иване Иванићу, моје ћерке . . . . и лепа и паметна. Где је хартија? Сад не могу ни смислити у једанпут, шта ћу написати (*узима хартију и пише. Марија Андријевна и Милашин играју се карата*).

Марија Андријевна (*Милашину*). Кад се то што пре свршило, све већма малаксавам (*устаје*). Дајте да вам помогнем Шта пишете?

Ана Петровна. Ево: „Милостиви господине, Максиме Дорофејићу! Хвала вам на предлогу, који нам је тако мио. Машенка пристаје и моли вас данас на чај." Је-л' добро тако? Ја већ не знам, А? Ил' да се друго напише?

Марија Андријевна. Не, врло добро, врло добро! Пошаљ'те што пре.

Ана Петровна. Збиља, је-л' добро, Иване Иванићу, је-л' добро?

Милашин. Врло добро.

Ана Петровна. Да не треба што додати?

Марија Андријевна. Не, не треба, ништа не треба . . . доста је и то. Пошљите што пре, Даро, Даро! (*улази Дара*). Пошаљи кога год што пре с тим писмом Максиму Дорофејићу. Иди, Даро, журн се. Не могу више издржати . . . . Иване Иванићу, мени је рђаво! (*Милашин притрчи, подноси јој столицу; Марија Андријевна седи неко време у немоћи; потом бризне у плач*).

Ана Петровна. Машењка! Машењка! Шта ти је? Шта би с тобом?

Милашин (*за себе*). Шта је сад?

Марија Андријевна. Ништа проћиће то. Нешто ми је позлило. Не узнемирујте се.

Ана Петровна. Пољуби ме, Машењка? Паметна си ти . . . .

Марија Андријевна Је-л', мамице, он је добар човек?

Ана Петровна. Добар, добар! Не дам ја тебе за рђавога.

Марија Андријевна (*у сузама*). Он ће мене волети? Ако он мене узволи, волећу и ја њега.

Ана Петровна. Па што плачеш, лудице једна?

Милашин. Зар се ви још чудите, што Марија Андријевна плаче? То је чудно!

Ана Петровна. А шта је ту, баћушка, чудно? Она је сама изјавила жељу, да пође за Беневоленског, а сад плаче. Зар то није ваљана партија.

Милашин. А што има, не знам, на Беневоленскому тако особито?

Ана Петровна. Како ти млад можеш пресуђивати старије од себе. Солидан је човек од не пуних 30 година, па већ добро с иметком, ради посао, а вами су у глави све лудорије.

Милашин. Иметак! А откуд му тај иметак, треба запитати. Ми имамо савести, па зато немамо „иметка" тог. Није сва мудрост стећи иметак.

Ана Петровна. Па дела стеци, и онда дођи, те се разговарај!

Милашин. И сад ја могу расудити. ко је поштен човек, ко-ли не. Није сретан ко је богат, већ коме је мирна душа. Свезати своју судбину с таким човеком, кога ће, видићете, предати суду . . .

Ана Петровна. Требају ми здраво та ваша умовања! Ја сам, баћушка, мати! Још така балавчад ће мене зрелу жену учити! Кад узимаш своју децу, онда ради и удаји, како знаш. Сваки ти ђаво уме да чита лекције, а кад дође до дела, тек видиш није ништа. Све саме будаласте фантазије! . . . . Е, сад сам изгубила бурмутицу. О! Ала ћу вас! Даро! Даро!

Дара (*улази*). Шта заповедате?

Ана Петровна. Шта си разрогачила те очи! Тражи бурмутицу! (*Дара оде*).

Милашин. Мене ви можете псовати до воље Божије, ал', шта је скривила Марија Андријевна, зашто она да пропада?

Ана Петровна. Иди ти, нећу ја тебе ни да слушам. А она за цело разуме, чини ми се, шта је њој мати. Зашто сам је одхранила! Треба да видим од ње ма какву радост, утеху за се. Доста је плакања!

Марија Андријевна. Зар вам, мамице, нисам угађала? Зар сте кадгод били незадовољни са мном?

Ана Петровна. На што говорити о оном, што је прошло; нећу ја то ни да знам. чудна ми посла, — шта ће ми да знам, кад си ми угодила; кад ниси. Сад ето видим да си благодарна. Мати сам ти, године за вратом, и дан и ноћ немам мира, женски посао, изнемогла сам. Нашла са̂м јој младожењу, да се с њим може поносити, а она ту стала плакати, к'о да сам јој ја учинила какво зло

Марија Андријевна. Та, мамице, ја пристајем.

Ана Петровна. Видим како ти пристајеш (*улази Дара*). Шта ћеш опет ти?

Дара. Извол'те бурмутицу.

Ана Петровна. Погодила си, кад ћеш је донети.

Дара (*иде*). Шта јој је, те ларма.

Ана Петровна. Друга од радости не би знала, како би захвалила матери за таког младожењу, а не би је још љутила. Мој посао је женски, ја сам жена слаба, а ти за ото и не хајеш, није теби стало. Ти нећеш ни да мислиш, како ћеш матер чим да обрадујеш.

Марија Андријевна. Мамице! Тако вам Бога, шта говорите ви! (*плаче*). Боже, шта ће то рећи!

Ана Петровна (*закутавши и умиривши се*). Та, напослетку, ја се не могу на те потужити, увек си ме слушала . . . . Ал' шта ти је сад, Машењка! Та престани једном, доста је! Да шта ћеш, опрости. Ви или ја сам женска глава, имам срце слабо, напрасито, па плачем који пут. Сами сте криви, што ме дотле доведете! Љутити се на ме, био би грех, шта ћете, посао женски.

Марија Андријевна. Ја се на вас не љутим . . . .

Ана Петровна. Па шта ћемо, добра-ли, зла-ли, мати сам тек. Удаћеш се, па си онда своја госпоја. Но, доста, сине, друже мој, зар ја волим гледати, како ти плачеш. Буди Бог с тобом, шта ти је! (*сва лица су на левој страни; улази Харков и стане на средини позорнице*).

Појава дванаеста.
Исти и Харков.

Харков. Маријо Андријевна! Моја мати вас је увредила; дошао сам, да молим, да јој опростите.

Ана Петровна. Да, баћушка, ви имате красну мамицу.

Марија Андријевна (*тихо*). Мамице, он као да је пијан; ћутите, молим вас.

Милашин (*Марији Андријевној*). Већ четврти је дан како пије, још кад је оно од вас отишао почео је пити, иде по соби, плаче и пије.

Марија Андријевна. Та није?! Ах сиромах!

Харков. Шта је то? Сузе! Зашто плачете? Ја вас не бих увредио . . . . ја бих умрьо за вас, Маријо Андријевна. То мати тако . . . . Она је проста жена. Ја нисам знао, да је она била код вас, нисам знао . . . . Ја је не би пустио к вама . . . . Она је проста жена, не разуме ништа . . . . Где ће она вас разумети! А шта ћеш! Мати је . . . . воли . . . . одхранила је . . . . Маријо Андријевна, опростите! (*Клекне*).

Марија Андријевна Шта ви то радите, Михајло Ивановићу! Устан'те! Не срдим се ја ни на вас, ни на вашу мамицу; на против, ја вам врло захваљујем на вашем расположају према мени.

Харков (*устаје*). Па што плачете? Кажите ми, што плачете? Ко вас је увредио?

Ана Петровна. Ах млади људи! . . .

Харков. Шта ви, Ано Петровна! . . . Ах, та ви не знате! . . . Боље ћутите! (*к Марији Андријевној*). Сигурно вас је мамица увредила? Не срдите се на њих! . . . . оне не знају . . . . не срдите се на њих . . . . та оне воле . . . . одхраниле су . . . . училе . . . .

Ана Петровна. Хајдемо, Машенка, време је облачењу, скоро ће доћи и Максим Дорофеић. (*Милашину тихо*). Одведите га, Иване Иванићу.

Милашин (*узима шешир*). Хајдемо, Михајло Ивановићу.

Харков. Шта? Малени сте ви!

Милашин. Шта, још псујете! Хоћу да вас одведем одавде, јер сте пијани. (*Харков стоји замисливши се.*)

Марија Андријевна (*устаје*). Немојте, Иване Иванићу!

Милашин. А шта све псује! То је досадно!

Харков Да, невоља, невоља! Извините... Несрећа . . . Камо сам ја запао! Пијан... у туђој кући . . .

Марија Андријевна. Ах како ми га је жао, како ми га је жао!

Харков. Марија Андријевна, не презирите ме! Ја вас волим . . . Ја преживети не могу то, што сте ме одбили. Напослетку то је гадно . . . подло . . . недостојно . . . Ал' шта ћемо, ја сам бедан човек! Ја ето вас љубим, здраво љубим!

Марија Андријевна. И ја вас, Михајло

Ивановићу. Мени је врло жао, што сам вас доцкан упознала. Ја се удајем . . . . за Беневоленског (*плаче*).

Харков. За Беневоленског! . . . То је жртвовати се . . . . да, жртвовати се. Племенито . . . племенито . . . Сузе . . Сузе . . . .

Марија Андријевна (*седне на столицу*). Ах, Михајило Ивановићу, мени је тешко, врло тешко.

Ана Петровна. Она то чини матери за љубав. Максим Дорофејић је човек добар и има свој иметак.

Харков. Да, има иметак. Сузе, сузе, сузе . . . до века сузе . . . — јектика, аниси живео, ниси видео радости, правог живота . . . . Збогом, збогом! (*падне на колена, узима руку Марије Андријевне и љуби*). Ни ја нећу то преживети! (*Марија Андријевна падне у несвест, сви се ужурбају око ње, Харков плаче, наслонив се уз дувар*).

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Осим споменутог особите пажње и времена заслужују и ове ствари, као: капела св. Лаврентија, капела Павлина, овде се опет налази слика Микл Анђела; пинакотека (галерија слика) у њој истина нема врло много слика, али што има, то је у вредности све замашно; библиотека, која је до сад као најбогатија особито у рукописима призната; збирка антике и музеј, којег нигде у свету тако богато снабдевеног нема; он се опет на разна имена дели, као: „Braccio nuovo“, „Muteo Chiaramonti“ и многи други; затим хришћански музеј; а напослетку папин велелепан врт и т. д. али не треба наде губити, да ће доћи време, те ћемо и то горе наређено видети моћи; а сада, како већ амо доспесмо, то ћемо имати прилике видети дворац, који по положају своме мојој жељи и укусу одговара. —

Штогод се на улици догађа, то овај дворац ништа узнемирити, нити светињу тишине његове нарушити може, јер он у правцу других кућа, нити с њима, а тако ни с улицом у непосредном додиру не стоји; он је усред врта красном зеленилу, међ водоскоцима и шареним тицама постављен. —

Дао би Бог, да и наши у Карловци, кад намерени двор Епископу Бачком у Н. Саду буду могли градити, овај начин пригрле, јер ако икоме, то је така тишина, колико звању Епископском потребна, толико и достојанству његовом сходна, чиме би уједно и естетици радоста учињено било.

Дворац овај, о ком је реч, грађен је са лепим размером ренесансе једностручно г. 1506 за Аугуст. Киђи; г. 1580, кад је та породица осиромашила, одкупи од ње кардинал Фарнезе, и од тог доба доби име „Vila Farnese;“ доцније дошла је као наслеђије раскраљу напуљском Фрањи II. у руке; који од г. 1861 кнезу шпанском по имену „Лема“ и његовој породици за 350 шкуди годишње на 90 година под закуп издаје. — Овај закупник, људски се побринуо одмах, да све оне ствари, које се наду или коначној пропасти клонише, спасе, и предупреди, као што му је и успело. — Приземни главни простор или трем са севера, где се знамените фреско-слике налазе, веле: да је испрва само на стубовима и отворен био, што ће на сваки начин и бити између осталих један и то главан узрок, да су те слике једну чест свога здравља јошт за ранијег доба изгубиле.

По овим силним колима, која се пред овим дворцем налазе, судити ваља, да у овом дворцу гледалаца пуно бити мора, али ће се ваљда и за нас наћи места, са ког ћемо те на далеко оглашене слике посматрати моћи, а штета је само, што због одпочетог поправљања здања, није дозвољено и на први спрат успети се, где би у главној дворани знамениту фреско-слику од Содоме видети могли: који свадбу Александра и Роксане представља.

Ево нас скоро на определењу нашем, ево нас већ пред самим дворцем.

Ако је игда и у опште било на свету људских умотвора, којима се човек клањати може, — то су онда таки умотвори овде у овом дворцу; ако се игде у свету налази дела и рукотвора људских, која човека узбудити, раздрагати и занети могу, то се таки у овом смерном и маленом дворцу налазе; којима из пијетета, ако не клечећи, а оно по сопственом унутарњем пагону своме гологлав приступити мораш, па кад си их једанпут видео, то други пут ништа жалио и ни од какве жртве презао неби. да и по други и по трећи пут опет видити можеш; чини ми се, кад не би имао ону једну, служитељима давати уобичајену лиру, да би радо жртвовао не капут, но, што наши кажу, кошуљу с леђа, чини ми се, да ме не би заплашило ни то, да ми рекну: да је приступ са голим коленима, а преко коприва клечећки дозвољен; и да их на кукурузи клечећи гледати морам, ипак не бих сам изишао напоље све до онда, докле год и један минут за гледање преостаје.

Ми нећемо ни једнога тренутка на расматрање намештаја ове одаје, нити посматрајући силну и разноврсну гледајућу публику трошити, јер би нам сво то време, од уживања, учешћа и заноса нашег одкинуто било; него ћемо одмах унутра ући, очи у вис подићи где ћемо видети: завист, освету, јад, тугу, наду, утеху, моћ, поразу, суд, величину, славу, љубав и весеље силних богова, што је само моћан и пун љубави дух бесмртног и великог Рафајила замислити могао и извести умео.

За основ тог чарајућег рафајиловог умишљаја служила је Епулеусова прича следећег садржаја:

Један краљ имао је три кћери, од тих се најмлађа звала Психе; ова је због своје лепоте навукла на се завист, мрзост и побуду на освету Богиње љубави „Венуса," која сујетом поношљива на своју лепоту, не трпи такмицу; зато позива и шиље доле свог послушног сина Амора, да јој срце стрелом не незаслужне љубави рани.

Амор оде, али се чудним резултатом враћа, он се и сам у њу заљубио, те прича и казује трима грацијама чудо, на земљи до сад никад невиђене лепоте. Он ју одведе, но само ноћу к њој долази, а забрањује јој свако радознало испитивање и истраживање порекла и изгледа његовог, што Психе подбоде на својим завидљивим и радозналим сестрама, ипак не послуша, него кад Амор заспа, она запали жижак надвиривши се над Амором, те из жишка случајно кане једна врела кап уља на њеног војна, ког уједно и из слађанога санка прене, он ђипи и разљућен прне и оде, а она сиротица у очајању за војном лута тамо и овамо. —

Међутим мати Венус дозна за стидан поступак свога болујућег сина, притвори га, а замоли „Јуну и Цереру," да јој помогну Психу тражити, што обе ове одреку.

Венус затим оде право самом моћном Богу Јупитру, да се тужи, и за помоћ Меркуреву замоли га.

Воља јој се испуњава, Меркур оде да Психу потражи, за кратко време нађе ју, и стави ју Венери на расположење.

Венус ју разним начином мучи, и свакојака посла задаје, које земнима немогуће извршити, што Психе разном и ванредном пријатељском помоћи, а тајним посредовањем Аморовим, ипак извршује; јошт напослетку јој заповеда, да јој са исподземног света једну кутијицу донесе, што Психе, и ту последњу наредбу тачно изврши.

Међутим и Амор из свог затвора утече, оде Јупитру и моли га за милост према његовој љубавци, и да би се та Боговска парница једном окончала.

Јупитар налаже Меркуру Богове на суд позвати, и ту размирицу једном решити.

Затим по свршеном Амору и Психи у прилог досуђеном суду, доводе и Психу горе на Боговски Олимп, њу обезсмрћавају, а Богови праве сватове.

Сад ево ти слика, те по њима суди, како је Рафаило дух те мале приче схватио и колико му је и како намера за руком испала: првом сликом почиње Рафаило овако:

Лепа Богиња Венус седи на облаку, те показује левом руком, њој с десне стране стојећем сину, Амору доле, кога ваља да устрели; он пун готовости, већ у напред луком и стрелом показује, како ће верно мајчину наредбу извршити. За осветом жеднећи лик Богињин, видећи ту готовост свога чеда

већ се у напред својој задовољштини, злу Психином радује. —

Другом сликом продужује овако:

На облаку седе три лепотом украшене грације, којима долеће Амор за леђа вргнутим тетивом, те им прича, а исту причу десном руком потпомаже, левом пак показује доле чари, које су га задесиле; две га грације пажљиво слушају, али зачуђено гледају, као да би рећи хтеле: како је то недостојно бесмртноме смртну љубити, трећа пак грација радознало доле вири.

Трећом сликом представља Рафаилю друговање Јуноне (са припадајућим атрибутом пауном) и Церере на облаку седеће, којима распаљена, а осветом жеднећа, преваром свог рођеног сина срамно ожалошћена, Венера долази и за помоћ их моли; — од њих двеју једна погледом својим, који чудо венериног захтева, изражава, а друга радујући се томе случају (светећи се Венери) раширеним рукама одлучну немогућност њихове помоћи казује; на што Венус последњи гњеван, тужан жалошћу и плачем измешани поглед бацив. купи свој около себе летећи вео, окрену се да иде.

Четвртом сликом показује, како пуна уверења добром успеху намере своје, вози се лепа Венера на лаки коли, која четир летећа голуба у вис вуку, које она танком уздом, а левом руком управља, десном пак за њом летећи вео придржава, те лети у друштву својих голубова, пред престоље свемоћног оца свога Јупитра.

Петом сликом на лицу седећег орлом подржавачог Јупитра, који само седи и тужбе прима, показује се: како је нежан, милостив и пун саучешћа према својој лепој ћерци, која пред њиме смерно стојећи се јада.

На шестој слици видиш, како се зорно залетео „Меркурије,“ да му се за њиме и около њега све лепрша што наши веле „бугар кабаница,“ чисто се и ти сам његовој журби на путу и сметњи видиш, те си рад да му се с пута уклониш, да тражи Психу и што брже изврши вољу предпостављеног свога.

На седмој слици, радосна, а јошт нежнија Психе, коју три Аморина летећу по ваздуху носе, жури се са нађеном кутијом, којом ће јошт и последњу задаћу савладати, којом ће и последњу заповест своје божанствене тиранице и свекрвице извршити.

Осма је слика, на облаку седећа, десном ногом од чуда усправљена Венус, ужаснута и упрепашћена диже и рашири обе руке таком жестином, да јој се и њона два голуба поплашише и прнуше уверивши се: да јој је и последња нада освете осујећена, јер је и најтежа и највећа немогућност заповести њених извршена, јер јој пред њом стојећа чедна снајица Психе и жељену Просерпинину кутију смерно поднаша.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Јазон и Медеа.

Румена се зора тек указала. а Медеа скочи са постеље, придене лепу косу своју — дотле је од жалости носила косу расплетену — утре сузе с лица, па се помаже мирисавим уљем нектарским. Пребаци затим скупоцену хаљину, а придене је лепо искривљеним златним иглама, главу пак покрије белим велом. Заборавила је на све болове: лаким кроком, као срна, пође по двору, па заповеди младим својим робињама — имала их је дванаест, — да брзо упрегну мазге у кочије, да се одвезе до храма Хекатиног. А дотле извади из ковчежића мађију, што се звала уље Прометејево; ко се помоли богињи доњега света, па тело тим уљем помаже, тога тај дан никакав мач не може ранити, никаква ватра опећи, него је шта више јачи од сваког противника. Мађија та била је из црног сока корена неког, а корен је истерао из крви, што је са прокљуване џигерице Прометејеве капала на ледину Кавкаску. Медеа је нахватала била сока те биљке у шкољци једној.

Кочије су биле спремљене; на њих се попне Медеа са две робиње своје; сама узме у руке узде и бич, па пође тако по граду, а за њом иду пешке остале јој робиње. Свуда се народ с поштовањем склањао с пута ћерци краљевој. Кад су кроз полану дошли до храма, скочи Медеа с кола, па се обрне робињама својим са лукавим речима: „Друге, зло сам згрешила, што се нисам уклонила испред странаца, који су дошли у нашу земљу. А сад још сестра моја и њен син Аргос ишту од мене, да примим дар од вође њиховога, те да мађијама израдим, да ће бикове савладати. Ја сам онако само бајаги пристала на то, те му поручила, да дође амо у храм, да се бајаги с њиме на само поразговорим. Лепо ћу примити дарове, па ћемо их после поделити. А њему ћу дати отрова да се отрује. Чим дакле дође, а ви се онда уклоните, да не би што посумњао, те да га могу сама дочекати као што сам обећала.“

Робињама се допало лукавство то. Док је оне у храму бавиле, дотле се са лађе дигне Аргос са пријаном својим Јазоном и пророком Мопсом, те пођу ка храму. Аргос је још то јутро отишао био на лађу, те јавио Аргонаутама, да је Медеа пристала, да им помогне. Тако ти се дакле њих троје дигну. Јупитрова љуба обасула је љубимца свога Јазона свим даровима дивних Грација, те је Јазон био тако леп и угледан, као негда донде ниједан човек, па и ниједан син боговски. Оба друга његова нису могли успут сити да га се нагледе. Медеа је међутим била са робињама својим у храму; ту су певале, те тиме себи време кратиле; али Медејина душа била је сасвим на другој страни, ниједна јој се песма није допадала, није гледала по кругу робиња својих, него јој поглед лутао кроз врата црквена по пољу. Чим се најмањи ветрић кренуо, чим је што шушнуло, тргнула се Медеа па дигла главу. Не прође дуго, а ево ти Јазона са пратиоцима; угледан ти је, мили боже, па леп, као но Сиријус, кад се укаже изнад океана. Моми сиротој срце из груди да искочи, пред очима јој се смрче, а врела јој румен прели образе. Међутим су све робиње изишле из храма. Дуго су јунак и ћерка краљева ћутећки стајали једно пред другим, као но две вите јеле у гори, кад ни најмањег ветрића нема, па кад се наједаред вијор дигне, па сваки листак задркће; тако је и њих двоје задахнуо дах љубави, па наједаред потекоше речи. „Шта ме се плашиш,“ први ће Јазон, „сад, где смо ето на само? Нисам ја као други хвалисавци, а ни код куће нисам никад такав био. Не бој се, питај, реци, да смо на светом месту, где би грех био варати; зато ме немој обмањивати слатким речима; ја сам дошао, да у тебе заштите тражим, те да те молим за мађије, које си сестри својој обећала, да ћеш ми дати. Можеш мислити, да сам у нужди великој, док морам у тебе да тражим помоћи; ишти у захвалу штогод хоћеш, а уједно знај, да ћеш помоћи својом разбити црне бриге мајкама и љубама јунака наших, те да ћете кроз све векове славити сва Грчка.“

Мома га је пустила, да изговори; очи је спустила а на уснама јој је бледио блажен осмејак; од похвале јој се његове топила душа; дигне опет очи, а речи јој појуре на уста, све би на један мах рекла била. Но овако није могла ни речце једне прословити, него само одвије мирисаву везу са ковчежића, а Јазон јој хитро и весело узме ковчежић из руку. Та с драге би му воље дала била и срце из недара, да га је био заискао, тако ју је слатким дасима наданyо бог-љубавник са дивне главе Јазонове; душа јој је била загрејана, као но блага роса по ружама, кад је зраци јутрењег сунца прожегу. Обоје су стидљиво гледали у земљу, па онда су дигли очи, те испод трепавица гледали једно на друго. Једва ће најпосле почети мома: „Чуј дакле, како ћу ти помоћи. Кад ти бабо мој уздаде страшне зубе змајевље, да их посејеш, а ти отиди, па се крадом окупај у речној води; обуци онда црне хаљине, па ископај округлу јаму; у тој јами начини гломачу, закољи јање једно женско, па га сасвим спали; онда кани неколико капи слатког меда Хекати на жртву, па отиди од гломаче; не осврћи се ни на кога, не гледај, што ће вашке лајати, иначе неће вредити жртва. Сутрадан се помажи том мађијом, што сам ти је ето дала; у њој има неизмерне снаге, страшне силе; осетићеш, да би се могао мерити са неумрлим боговима, а некмоли са људима. Мораш помазати и копље, и мач и штит та-

а ти неће наудити никакво жељезо из руке овечије, никаква ватра страшних бикова. Али нећеш бити дуго такав, него само оног једног дана, па опет зато никако немој да се клањаш од боја. Рећићу ти још нешто. Кад прегнеш страшне бикове, те поореш земљу, а кад већ изникне посејана жетва змајевља, ти онда баци међу њих грдан камен; о тај ће се камен свадити људи ти, као но пси о комад хлеба; дотле их можеш све смакнути. Па онда можеш без бриге узети златно руно, те отићи; да, иди само, камо те срце вуче."

Тако је говорила, а сузе јој се из очију поткрале, те се скотрљале низ образе; помислила је, како ће честити јунак одјездити преко мора далеко — далеко. У болу није знала, шта ради, те узме Јазона за руку, па му стаде говорити: „Кад кући дођеш, немој заборавити Медеу; и ја ћу се тебе сећати. Па дед' реци, где ти је завичај, у који ћеш се вратити на лепој лађи твојој." Ни Јазон није могао одолети блаженом осећају, те завапи: „Веруј ми, светла кнегињо, кад се смрти ослободим, нећу те заборавити ни за један час, ни дању ни ноћу. Завичај је мој Јолкос у Хемонији, тамо, где је честити Девкалијон, син Прометејев, сазидао силне градове и храмове. За вашу земљу тамо нико не зна." — „То си ти дакле из Грчке, делијо," одврати кома, „тамо је свет много гостољубивији, него код нас; зато немој приповедати, како су те овде дочекали, него се у тајности само сећај кене. Ја ћу те се овде сећати и кад те свако овде буде заборавио. А ако би би кадар заборавити ме, еј, да онда нешто ветар донесе тицу какву из Јолкоса амо, те да по њој могу подсетити, да си мојом помоћу утекао. Или да сам бар тада на дому твоме, те да те могу подсетити и сама." То је говорила, а сузе су јој потоком текле.. „Добра девојко," на то ће Јазон, „мани ветра, мани тице, не треба нам ни једно, ни друго. Него кад сама дођеш у Грчку и у мој завичај, еј, како ли ће те жене и људи штовати, јер су им синови, браћа и мужеви твојом помоћу од смрти утекли, те се живи и здрави вратили у завичај свој; тада би била моја, сасвим моја, па ништа нас не би раставило, доли смрт." Медеа се на те речи скоро обезнанила од милине и блаженства. У исти мах јој пред душу изађе и страхота, што ће своју отаџбину оставити, па ипак ју је чудна нека сила вукла у Грчку, јер ју Јунона тако била занела. Јунона је хтела, да Колхиђанка Медеа дође у Јолкос, да Пелију погуби.

Међутим су робиње у даљини чекале, а већ се сневеселиле, јер је давно већ било доба, да се Медеа кући врати. А Медеа је сасвим заборавила на повратак; та душа јој је уживала у милим речима Јазоновим. Јазон је био предосторожнији, те јој, ма и касно, рекне: „Време је, да се растанемо, да не би сунчана светлост, пре се растала с нама, него нас двоје, те да не би други све приметили. Дај да се опет на овом месту састанемо."

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

СРПСКОЈ ОМЛАДИНИ У УГАРСКОЈ.

Браћо!

Од лањске омладинске скупштине у Новом Саду па до данашњег дана имамо више радосних појава да прибележимо.

Разумевање о томе, од колике је важности и значаја организован и комбинован рад, у све слојеве нашег народа све дубље продире.

Нарочито је свако досадање напредно омладинско кретање морало радошћу обузети срце сваког народног пријатеља.

Шест свезака „Побратимства" сведоче читавом народу српском, да омладина у Србији не само живи и има воље за рад, него да је том послу и дорасла.

Предстојећа пак омладинска скупштина у Дубровнику, на тој крајњој међи српској, мора нам срце испунити највећим одушевљењем и улити нам диковску снагу у започетој

борби против мрака и назатка у сваком погледу. Јер кад буде у Јеврони једном златно доба наступило да брат с братом братски живи, онда ће наши потомци читати у историји златним словима написано: *Далмацију је Србству омладина задобила!*

Па зар према таком раду омладине у Србији и Далмацији да ми останемо равнодушни и да се окаменимо? Ми, који смо се стопут заклињали, да ћемо за народ живети и умрети, ми, који смо лане покренули мисао о поновном уједињењу српске омладине, зар ми можемо допустити, да нам свако поругљиво сме рећи: кукавице, срам вас било! Што сте и разјапили уста, кад нисте имали мушке издржљивости у тешкој борби за народ свој?!

Такав грозни прекор нећемо ми да заслужимо, и ето с тога се овде у Грацу искупише на братски збор сви Срби академски грађани, да се договоре, где и како да се одржи друга скупштина нове омладине.

Но пре тога нужно је да рекнемо још неколико речи.

Познато је, да се на лањској омладинској скупштини изабрао одбор петорице, који ће од скупштине усвојене штатуте поднети влади на потврду. Влада је те штатуте одбила са мотивацијом, да по закону могу чланови бити само угарски држављани, а уједно наређује, да има престати свако даље делање одбора. Одбор је своју дужност вршио савесно. али до омладине је сад, да не упусти једном започету ствар. Нема тог закона, који нам може као угарским држављанима забранити заједнички рад. Угарска влада не сме ногама газити уставна права својих држављана само зато, што су они Срби. Као угарски држављани вршимо ми наше дужности, па хоћемо да се и са нашим правима користимо. Допустимо ли пак данас. да нам најпростија држављанска права одузму — сутра ћемо постати сасвим бесправна раја, која није вредна ни сажаљења, јер ко мирно савија шију у јарам, није друго ни заслужио, но да буде свачији роб.

С тога дакле, што омладина, сакупљена на лањској скупштини у Н. Саду, нема никаквог законитог органа — сматрамо ми, као покретачи поновног омладинског уједињења, и за нашу дужност и за наше право, да се овим редцима обратимо на целокупну овострану омладину у погледу овогодишње скупштине.

Омладино! У теби лежи спас и будућност народа. То је огромно бреме. С тога уздружимо све наше снаге и понесимо га вољно на понос и дику нашу и нашег народа! До тебе је, омладино, да твојим свесним и мушким радом целом свету покажеш, да си жива, да си јунак!

У то име обраћамо се на целокупну овострану омладину и братски је позивамо, *да се што многобројније искупи на другу омладинску скупштину, која ће се 6., 7. и 8. августа у Вршцу држати.* Дневни ред је овај:

1) Министарски отпис на лане поднешене штатуте и саветовање о томе.

2.) Како да се организује омладина према прописима земаљског устава? Нови устав.

3.) О закључцима последње омладинске скупштине у Новом Саду.

4.) Наше школе.

5.) Шта је задатак школске омладине и њених дружина? — и

6.) Доношање закључака и појединих предлога услед усвојених штатута.

Омладино! На овоме пољу, на омладинском, може сваки Србин да ради без обзира на своје партајно гледиште. Јер омладина за сад не треба и неће да се пача у политику, већ јој је једино цељ, да унапреди материјалне и просветне интересе свога народа с једне стране, а с друге, да узајамним радом и обавештајем у својој средини ствара што више ваљаних научњака-специјалиста, књижевника и народних поборника. С тога кличемо одушевљено: *Живела уједињена омладина српска!* а свој нашој браћи омладинцима: *Здраво* и до виђења на скупштини у Вршцу!!!

У Грацу на Видов-дан 1881.

Срби универзитетлије и техничари.

О ЖЕНСКИЊАМА.

СОЦИЈАЛНА РАСПРАВА

Николе Јоксимовића.

(НАСТАВАК.)

Противници женске еманципације виче са дистанције. У ситницама попуштају и у

тупају женскима првенство. Наши ће се потомци чудити, кад дознаду за наша правила етикеције, а уједно и за оно напрезање, да се сузбију женскиње у уским границама домаћих послова. Где је кључ тој појави? У свету нема ништа случајног. Све ступа напред под извесним законима, но људи се или лако поводе или силом затварају очи пред светллошћу и носиоцима њеним. Тада се развија хиперцивилизација, а правилни развитак човештва, умни и морални напредак и природна тежња за бољим удари странпутицом, а као посљедица сљедује иступ духа човечанства. Ту је ембрио Фауста и Мефиста, почетак оне вечите борбе за опстанак. С тога је тешко људима, жену признати за равноправу. Ох, али ми смо ипак милостиви, ми женскињама љубимо руке, клањамо им се, измишљавамо за њих титуле и кад би слушали све, што г. *Книге* прописује, били би прави мајмуни. Него је понижење различно. Ми им кујемо ланце, — али од злата. Кад их окивамо, не пратимо ту процедуру с ударима, него — пољупцима. Ох, ала смо ми милостиви!

Но овако погрешно поступање од опште је штете. Погрешно предање и уобичајено право, на којима лежи предрасуда, коју сам горе навео, назначују одношаје женске у друштву. На жалост, посљедице не изостају. Жена са својим духовитим каприцама, снабдевена даром кокетерије чини чуда. Једна *Помпадура* понизила је краља, двор и краљевство до слуге ћефа свог. Кад би жене имале већу заштиту закона, упливисало би то и на развитак морала, јер се не би једино са безпослицама занимале. А из тог би се развијао морал целога народа, као што народ сам себе снажи, кад по свом предању и обичајном праву што више заштићује жену.

Не може се измерити губитак, који је пре трпило човечанство тиме, што је жена дошла у такав историјски положај, да се узима, као да изменути положај жене значи, пољуљати свет до темеља. Да се изразимо у слици, изгледало би, као да ће врт остати запарложен, ако више посленика у њему раде. Свет и појаве у њему не посматрају се једнострано, зато су и пропали сви покушаји философа метафизичке школе. Превидимо ли једну чињеницу, руши се зграда нашег умног зидања. Кад би било истина, да за жену преко кућевног прага ништа не постоји, зашто би она овако често и радо мењала своје место, и зашто би јој историја, садањи догађаји и разне друге околности у томе на руку ишле! Узима се, да је садањи женски положај природан, премда та „природност" не лежи у самом предмету „an sich," него у схваћању појединаца, које је кад и кад врло варљиво. Наше схваћање зависи у многоме од спољних утисака; с тога не долази се у науци увек до истине помоћу индуктивног метода. Некад се доказивало, да је сталешка подела на господаре и робове сасвим „природна," а ко то данас верује! Заслуге женскиња за ширење хришћанске науке и за неговање вештина толико су велике, да нам изгледа као крпеж кад погледамо на садашње друштвено уређење гледе женскиња. Н. пр. по грађанском праву, жена може сведочити у извесним случајевима, у другим случајевима не. — На основу јавног права жена може бити владалац, али не може бити члан парламента. — У неким државама имају женскиње пасивно право при изборима, у другим не, у трећим државама законодавна тела расправљају предлоге о активном праву, као у Америци, Енглеској и Швајцарској. У неким државама примају се у јавну и државну службу, у другима се препире, да-ли се могу примити у више школе. — Није-ли то збрка? Је-ли то „природно стање?" Жена је допуна мужа, обоје су саставни делови човечанства, с тога и њихово развијање мора бити једнако, корачање заједничко. Да-ли ће муж стварати, а жена створено одржавати, о томе ћемо ниже говорити.

Срећа је, што је сунце одлучних противника женске независности на заходу. Женскињама још оскудева изображење, а и томе се доскочило, јер се установљују женске гимназије, реалке и припуштају се на универзитет.

У старом веку женске су биле јако понижене У средњем веку њихов је положај побољшан, али никад им није зора сијнула. Тек у нашем добу женскиње имају већу слободу и право: за њих се оснивају школе и почињу у образовању јурити напред.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

За слободу. Слике и црте из црногорских и херцеговачких бојева против Турака. Написао Јосиф Холечек. Превађа К. Данчин. (Превод је ауторизован.) Књига II. у Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића. 1881. На 12-тини. 327 стр.

Да, ово су праве и верне слике мученичког народа, који жртвује све, што има за слободу своју, за будућност своје деце, за част имена свога! Колико је груди било раздрагано, колико је суза радости кануло, када смо чули први пуцањ невесињског џевердара? Па онда са каквом грозничавошћу пратисмо посљедице видовданског прогласа у Црној Гори, а 20. Јуна у Србији? Колико осећаја будише се сваког дана у срцу сваког Србина? И данас је у нама остало лепих и тужних успомена... Ми данас видимо посљедице тих судбоносних година, али шта је и колико је народ у оно доба пропатио — то ће живити у нашим успоменама.. Те успомене не треба да се баце у заборав. И ми с радошћу поздрављамо ове слике и црте, у којима ћемо вазда моћи видети, колико је труда и напора стала нашу витешку браћу историјска борба — за слободу. Ово није ратна хроника, ово су верни нацрти рада и осећаја појединаца и целине за народну мисао, то су вам верне слике појединих чињеница у оним одсудним данима. „Херцеговачки поп“ и „браћа Пипери,“ „војнички суд“ и „сенаторска трапеза.“ „црногорски кавалериста“ и „турски светац,“ „*Herr von Krause*“ и „смрт Смаил-аге Ченгића,“ „Црногорска капела“ и „амбуланција у црногорском табору,“ „како је постао први црногорски цинелар“ и „први битка,“ — све тако редом у 32 одељка; — наћи ћете и народног одушевлења и частољубља појединаца, искреност људи из народа, које се скоро дотиче хумора, када се судари са надувеношћу, која хоће да буде озбиљна, а међутим је у самој ствари недотупавна и смешна. Ако хоћете да тражите у овој књизи „ратну хронику,“ то ћете се преварити у очекивању. Писац као чески новинар сишао је из лепе његове ческе домовине на „крвави југ,“ где се боре браћа Југославени, да види на своје очи ту крваву и јуначку борбу, па да извештава своје земљаке, да их одушеви, да их охрабри да их увери е „још живи дух славјански.“ И брат Холечек се савесно одужио свом родољубљу. Све, што је видио, он је забележио; мисли и жеље, тугу и жалост, радост и весеље јадног и паћеног народа. Како живи, како ради, како говори и како се бори, — све ћете наћи лепо и верно описано. На путу, у кући у цркви, за трпезом и на скупу — свуда видите своју браћу, као да сте и сами били тамо, сами из своје очи гледали. Описивање места је лепо и поетично, дијалози су живи, и верни и чисто зачињени правим народним хумором. Кад би нас ко запитао, који је одломак у овој књизи најлепши, ми би били у неприлици, — јер је све тако лепо и верно насликано. Ми то можемо с правом рећи, јер смо и сами имали прилике да прођемо тим забаченим српским крајевима, да познамо људе и обичаје. Г. Холечек пишући ове слике „за слободу,“ обвезао је српски народ, који ће му се најдостојније одужити. ако из ове књиге стече уверења: да нисмо баш тако усамљени, и да имамо у свету искрене браће и пријатеља. који нас више цене и уважавају, но што ми сами себе ценимо. Зато са задовољством препоручујемо ове слике „За Слободу“ свакоме, који је пријатељ лепог и племенитог читања. А ми, као јаван орган, спомињући ово баш данас, на дан прославе српске независности, за коју је наш пријатељ Холечек тако одушевљавао нашу браћу Чехе, мислимо, да смо му одали заслужну пошту и признање. Нека му је част и слава!

„Нови Век.“

БЕЛЕШКЕ.

(Споменик кнезу Михаилу.) Из Минхена јављају, да је готов споменик кнезу Михајилу, који ваља да се подигне у Београду. Споменик је двапут већи, но што беше покојни кнез, и представља га гологлава на коњу, који је у највећем касу. Кнез с коњем стајаће на подножју, који је висок 5 метара. Као што дознајемо, одређена је комисија, која би одредила најзгодније место за подизање споменика, и по свој прилици изгледа, да ће бити изабрано место пред позориштем Ми мислимо, да би ово и било најприличније, пошто је ту средина вароши, а и само је позориште дело пожртвовања и родољубља мученичког покојника.

„Н. В.“

НОВЕ КЊИГЕ.

Ново васпитање. Основи педагогијских идеја Фреблових и њихова примена у породици, забавишту и школи. Од Аугуста Келера. управитеља учитељичког семинара у Готи. Превео Владимир Красић. Н. Сад. Штампарија А. Пајевића 1881. Цена 40 н.

Без оца и мајке. Написао Петар Радуловић, управитељ срп. учит. школе у Карловцу. У Новоме Саду, штампарија А. Пајевића. 1881. Цена 50 нов.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 28. У Новом Саду, 12. јула 1881.

У ГОРЊОЈ МАЛИ.

— ПРИПОВЕТКА. —

Кад уђе човек на велику капију у стару варош Н. нема баш бог зна шта да види. Јадни неки тавни, влажни сокаци, стародревне куће а калдрма, да те бог сачува. То падне човеку тим већма у очи, што је испред вароши прошао поред мирисних цветних леја, зелених башта, лепог лиснатог дрвећа, а са стране му се у даљини пружала дивна зелена гора. У вароши се на сокаку трљају несташна дечурлија, доста прљава и умусана, а на сред вароши диже се брег, као да хоће да на пут стане човеку; брег је тај сав обрастао џбуњем и шипражјем; погдегде извири и по који шарен цветак; од прилике на половини висине има две три мале куће, чисто се прилепиле уз брег, као но ластина гњезда; а још више горе шушти мрко дрвље кестеново у дворској баштици; иза тог кестења вири стародревни двор, а надвисује га торањ дворске цркве. Стаза се доле промаља између стења, па онда се стрмо пење, а то деца здраво воле, јер се зими тако лепо даје туда на саоница јурити. Горе тамо већ су лепше куће; пред свакомe има клупа од камена или бар два три басамака пред врати, где се може седити.

Свет, што живи у „горњој мали“ — тако се зове тај сокак — има преко од куће и малу башту. Баште се те стрмо уздижу уз брег, те их је зато врло тешко радити, јер мора човек воду уз толике басамаке носити, кад хоће да башту полије, а често богме дође бујица, изваља цвеће и земљу са стене, па појури низ камените басамаке.

Али је зато опет лепо у тим баштама. Сасвим горе наслања се на стари зид дворски ладовита липа; где је лишће мало ређе, може се кроз гледати на варош, на благословена поља и ливаде, далеко, далеко у недоглед. Са стране се дигли брегови, све један до другога, све виши иза вишега, а највиши стоји међу њима као пастир посред стада свога.

Јест богами, лепо ти је то ту горе испод те старе липе, у башти честите удовице покојнога учитеља Ружића. Та знаде она то добро, јер се лети свако вече пење уз оних педесет и шест басамака, да горе мало проседи; да јој није мила башта, не верујем, да би се сваки дан пењала, јер је већ прешла седамдесет. Ено баш зазвони звонце на капији њеној, а она прелази преко сокака; на лево на десно се јавља деци, што се ту трљају

по сокаку; са торња се горе чује где избија шест сати — овде горе двапут јасније звучи — а бака отворила мала баштенска врата, па се стала лагано уз басамаке пењати.

Особито је то лице, што се види испод чисте мараме: сво набрано и смежурано! коса бела као снег, лепо приденута, а нос танак, канда и сувише танак спрам уста; очи су јој још спуштене, скида пужеве са шипражја, па их меће на земљу; али сад се дигоше очи. Како ли су то два лепа млада ока на том старачком лицу! Особен им је нешто и облик и боја, а израз као у девојчета каквог, коме је цео свет још ведар и сјајан. Да, очи су те остале младе, ма да се толико наплакале. Па зато су деца толико гинула за старом учитељком; из ничије им руке нису пријале тако петроваче јабуке и мирисаве крушке, као из њене. А и она је волела децу, миловала час ово, час оно, а кад би видила какво особито лепо наједаред би јој горке сузе потекле из очију.

Дошла је већ под липу, па села на клупу. Јако се уморила до горе, те је оданула, кад је села. Најпре је погледала свуда по лејама, где је зелен била посејана и друго све, што за кујну треба, па као да је нашла, да је ту све у свом реду, окренула је очи, те их упрла у даљину, која се испред ње ширила у пуном сјају вечерњега сунца. Тако је знала седити по читаве сахате, па гледати у даљину, као да има тамо нечег, што треба до ње да дође, као да тражи што тамо у пространом свету.

На каменитом столу пред њом било је неколико прегршти зелених мауна, нож један и чинија; поред стола висила је груба кецеља од платна. Кад је бака то све видила, набере мало чело, као да се нешто љути. За један мах хтеде сама да узме нож, па да продужи започети посао, али се брзо нечем досети, извади плетиво из кесице, метне клупче белог конца на крило, па стане плести. Дабогме да није мислила на плетиво; бог зна, где су јој биле мисли; једнако је гледала на даљње брегове, па се сасвим занела.

Над њом је шуштало лишће липино а мале су ластавице цвркутале и пролетале крај ње, да траже гњездо у старим зидинама дворским. На сокаку се све смирило; деца се разишла — седило је то сад свако код вечере; час по се чуло, како бичем пуца кочијаш, што се са жетве враћа на пуних коли; над варош се помало спуштао вечерњи мир.

Баки тада дође до ушију женски глас; у комшилуку је успављивала у башти жена једна чедо своје; мајка га љуља а детенце плаче. „Хајде спавај, бубице материна! Ево ћу ти певати:

> Спавај ми чедо, буји, пај,
> Бујни утишај уздисај —

Песма се донекле чула — па онда се све утишало.

Бака испод липе метла руке у крило, не плете више; мисли јој одлетише у прошлост, давнашњу прошлост. —

Била је још млада; ено је, баш се пење нуз басамаке; хеј, како ли је то било онда лако, ма да је терет био на рамени. Дабогме, терет је тај био лак као перце: уз образ јој се прислонила мила мала главица, па ју гледа великим лепим детињим очима:

„Певај, нâно, певај штогод!“

А она онда удеси стару спаваћу песму:

„Спавај ми чедо—“

Хајде, бубица да игра, а бâбо ће свирати.

Блажено лице лепог детета било јој је опет тако јасно пред очима; како ли је то лице било дивно па умиљато! Сав је свет стао, па гледао, кад је ишла сокаком са бубицом својом.

„То ће ти бити цура, Јелка,“ увек јој је говорио стари отац њен; „имаћеш шта пазити и чувати.“

А мати ју је често молила, чисто у неком страху:

„Јелка, немој да дете примети, да је тако лепо. Паметна је неваљалица мала, па би било штета, могла би се ти још кајати; гле само, како се радује, кад јој опашем шарену кецељу. Биће саклони боже сујетна.“

Па ти се честита стара мајка бајаги у љутини осече на бубицу:

„Баш си гадура, ругоба, нико те не трпи —!“

Онда се сво лепо лицешце детиње насмеје, па стане чупкати мараму старе мајке, а ова ти онда заборави, шта је мало час рекла, па је узме на руке, пољуби је до воље, па је однесе деди у дућан; нек измери бубици малој пар нових плавих ципела.

Да ви'ш те среће, кад је неваљалица мала први пут узела руком хаљиницу, па узела играти уз егеде очине. Била је сасвим сама с њим у соби; уча се сав задао у егеде, па и не гледи на дете; али су напољу сви били на врати, и она и стара мајка и шегра и деца из комшилука; а дете ти се боже врти као чигра; сва је блажена, бубица мала; коса јој удара по лицу а обрашчићи јој се зажарили.

Она је онда ушла, дигла дете, па га стала љубити и цмакати од тешке радости, што је тако лепо. То није ваљало, не, не! Скупо је то платила, о те како скупо!

Умре и стари деда, а последња му је још реч била: „Пази, Јелка, на бубицу! Није та ко друга деца.“

Богме и није била, као друге; та хиљаду је пута била лепша и умиљатија. Стара се њена мати често чудила и главом дрмала, кад је она пред божић по читаве ноћи преседила, да начини хаљиницу и шешир, много лепши, но што су имале друге девојчице.

„Синко Јелка, хоћеш се ти још кадгод кајати, шта си радила са Смиљом твојом; та није она, брате, царско дете.“

Али она то ни да чује; та дете је било и сувише дивно. Шта све није она сневала за дете своје, за сву срећу своју, као што је обично говорила.

Колико ли се пута љутио муж њен, добри њен покојни, који је толико био старији од ње, кад би се она отргла радећи по кући, а ћерка скрштених руку стајала.

„Та дед, помозидер мало нâни, лењштино једна, шта си стала ту па гледиш!“

Али се она онда смејала, па сама није дала:

„Мани је, Стево; више би ми одмогла, но што би помогла; гледни само, какве су јој руке — нису то руке за кујну.“

Па онда је из детета израсла лепа девојана, па кад је недељом на службу ишла, отворила би учитељка прозор, па би извиривала иза цвећа за стаситом, витом ћерком својом; није могла увек с њоме ићи, та устајала је покаткад пре зоре, да удеси и дотера белу лаку хаљину.

Учинило јој се, као да још чује смеј љубимчета свога; био је тај смеј јасан као сребро; кадра је била занети свакога ко ју је видио; лепотом својом, девојачком својом најивношћу и свежином знала се тако умилити — ко ју је познао, није ју нигда заборавио. Чисто је са чежњом и жудњом неком уживала све, чему се радује младо, весело девојачко срце, а и зашто не? — та била је и рођена само на то, да ужива.

У то је доба дошло неко позоришно друштво у варош. Давало се дабогме и комађе, у коме се пева; како је уча и сам знао свирати у егеде а и неколико таквих ђака имао, што их је он томе научио, то је онда управитељ позоришни замолио учу, да са ђацима својим састави мало друштво, те да му свирају у позоришту и прате песме, кад устреба. Тако ти је онда уча имао пуне шаке посла, да увежба ђакеле своје, а и свако се вече ишло то у позориште, јер су учини добијали карте бадава. Како се тада сијале очи Смиљине, како ли је сутрадан погађала све песме, што их је дан пре чула!

Покаткад је овај или онај из дружине позоришне долазио учи у кућу, а највише глумац један, што је имао врло леп глас и што је увек певао, кад је долазило у комаду којем. Тај ти је сваки дан имао шта да пита учу, или да наручи какву песму код њега, а једаред — баш је била недеља — дође чак горе под липу где је она седила са Смиљом. Био је то леп витак човек сањалачких црних очију; само кад је певао, онда су му се очи сијале, па још како је певао оно ве-

*

че! Стајао је под липом, а песма му се орила у даљину; лепа је девојана седила на најгорњем басамаку, руке метла на крило, а очи к њему дигла, па се сва занела песмом његовом:

Гине, вене срце у меника,
Што ми моја не долази дика.
Да ми дође, да ме срце прође. . .

Еј, знала је још сваку реч, сваки глас; као да гледа, како је скинуо шешир са црне своје косе, па њиме завитлао, као да збиља гледа диву своју у плавој даљини; како је онда наједаред умукнуо, па на Смиљу погледао; како је затим сео под липу, а сав био блед као крпа; како је Смиља у вече, кад је хтела да легне, нежно мајци својој рекла „лаку ноћ", као нигда дотле, па све једнако руке савијала око врата њеног — да, све јој је то касније тек пало у очи, па и то, да је Смиља сва бледа и збуњена све једнако питала доктора, да ли отац мора умрети од капље, што га је згодила била на неколико дана касније. „Неће, чедо моје; та мало се он само пореметио, прећи ће то — не треба се бојати!" то је био одговор, а она, луда слепа мати, она је мислила, да се то Смиља бојала и бринула за оца. —

Бака под липом наједаред је јекнула; сјајних зрака сунчаних нестало је, па се полако спуштао мрак на поља и ливаде. Са старога торња ударали су сâти, те јављали, да је врели дан прошао. Ударали су сâти ти, па се одбијали о старе зидине, док нису ишчезли у даљину. Свако се вече чули ти удари по вароши — а и оно вече, кад је уча Ружић склопио очи на веки.

„Довед' дер ми девојану нашу!" рекао јој је био; она је сирота клечала поред његове постеље па плакала; устала је тада, отишла, па се опет вратила, те клекла уз постељу а сва дрктала као прут; срце јој је лупало у груди као чекићем, лупало је, као и срце мужевљево на издисају.

„Не могу да је нађем, Смиљу нашу," муцала је; „послала сам шегрта по њу; тек што није дошла."

У страху своме слагала је — знала је да им девојана неће доћи.

„Већ је мрак, Јелка, чујеш ли, где избија девет сâти?" рекао је уча, па онда још: „поздрави ми Смиљу, моју" — па ни речи више.

Никад није испоручила поздрав тај. Како је у опште те дане претурила преко главе, то ни данас не зна. Смрт мужевљева била је мали бол спрам онога, што ју је још задесило тога вечера. Зна још, да је тражећи јединицу своју дошла била довде под липу — па тамо, на истом том столу пред њом, под малим једним камичком, било је писмо, страшно оно писмо. —

Слова су била пола побрисана од суза. „Зна", вели у писму, „да јој родитељи нигда не би допустили, а она га воли, па мора с њиме одбећи, али ће се вратити, кад до чега дође; вратиће се зацело, а отац дај боже да оздрави, па и он и мајка, мила мајка, коју је тако волила, нека јој опросте; кад се обогати, па постане велика вештакиња, као што јој је он рекао, онда ће им обојима вратити, шта су јој добра учинили."

То је то било — изгубила је и мужа и ћерку у један дан.

„Та није ни могло бити друкчије," рекла је стара полуслепа мајка у наслоњачи поред прозора. „С децом се не треба играти, Јелка, али ти ниси хтела да слушаш."

То је било и сувише. Разболела се; љуто се разболела; комшије су долазили, да је дворе, па су грдили лакомислену девојчуру, што је крадом одбегла са странцем. А она је онда скочила у постељи; није се могла љутити на њу ни у болу своме. —

(Свршиће се.)

СВОЈОЈ СУПРУЗИ.

† 16. (28.) ЈУНА 1881.

Дан се б'јели. . . Звона звоне. . .
Народ с' чуди: „Шта! Зар светац? —
Почекајмо. . . Бог да прости!
Негђ' у селу лежи мртвац."

Свак' се крсти ронећ' сузе,
Једно друго жељно пита:
„Вај, ко оде на истину, —
Кога Господ себи узе?“

Лети гласак к'о на крили,
Да се смркло мојој вили;
Док длан о длан — знано ј' свима:
Да ј' умрла Јевросима.

Јевросимо! — име жарко,
Тебе штов'о и наш Марко;
Јевросимо! љубо мила, —
Зашт' саломи мени крила?

Ти остави мене јадна,
Нити жива, нити хладна;
Ти угаси моју срећу,
Ти м' зажеже смртну св'јећу!

Са мном мајка твоја кука,
Роду нашем срце с' ц'јепа;
Сваког тишти тешка мука,
Ко те знао, — зв'јездо л'јепа! —

Док се душа с т'јелом бори,
Док ме смртца не умори;
Док се дух мој теб' не вине, —
Нема за ме виш' — милине!

М. М—ћ.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

РАДЊА ПЕТА.

Позорница приказује омању собу. На десно од гледалаца врата у салу; ближе к гледаоцима тримо; управо — врата у дочекаоницу; на левој страни диван, пред њим округао сто, на ком стоје чаше и боце, официјант меће чаше на послужаоник, затим узима послужаоник и пође к вратима. Улази Добротворски.

Појава прва.

Дара, официјант и Добротворски.

Добротворски. Шта ти то, драги, носиш?

Официјант. Чај.

Добротворски. Што ниси узео и рум?

Официјант. Прво ћу ово да однесем.

Добротворски. Ех, братац си мој! Не знаш кога ћеш с чим послужити. Сви људи од рада скупили се, седе под својим сјајним дугмадима.

Официјант. Даро Семеновна, молим вас рума.

Дара. Шта још? О! џаба вас! Рума, шта-ли?

Официјант. Да, рума ће требати. (*Узима боцу и меће на послужаоник.*)

Добротворски. Дајте-де и мени, ја ћу већ овде за се, хоћу на тенани да попијем пунш (*узима чашу и седа на диван. Официјант одлази на десна врата. Улази жена у капи огрнута махрамом*).

Жена у капи. Биће и игранке, Матушка? Госпођица послала да видим. Код нас има седам госпођица. Рекоше: иди гледај да дознаш: ако буде игранке и ми ћемо доћи да гледимо.

Дара. Биће, биће, о џаба вас било (*жена одлази. Улазе неколико лица и долазе до врата десних; на врати се указује кочијаш*).

Дара. Шта ћеш ти.

Кочијаш. Хоћу да гледам сватове.

Дара. О! геаче, па зар се туда улази!

Кочијаш. А шта, — јеси-ли ти госпоја?

Дара. Не вичи! Што се дереш?

Кочијаш. И ви дела мало лакше.

Дара. Севај на поље!

Кочијаш. Ево ме (*оде*).

Дара. О! Ратос вас, тако би, чини ми се. . . . . ! (*оде. Улазе разна лица и гледе у десна врата. Међу нима две женске, доста лепо обучене, девојка, покривена махрамом, и два млада човека у плавим чакширама*).

Младић I. (*девојци, што је покривена

махрамом). Кажите ми, молим вас, — које младожења?

Девојка. Ено онај.

Младић I. Тако. А седите-ли ви далеко?

Девојка. Не баш.

Младић I. Ако је по вољи, да вас пратим.

Девојка. Знам ја и без вас пут.

Младић II. (*првоме младићу*). Шта се намећеш (*девојци*). Слушате га, — он је већ познат, што се тиче тих ствари (*к првоме*). Што се ти силом намећеш. Ту ти брате нема ништа! (*девојци*). Он је неки дан пратио једну тако, те га је отуд слуга метлом повијао тако, да му је јаднику све зној цурио од бегања.

Младић I. Лажеш, мој драги.

Младић. II. Што да лажем! Не, брате, она није за тебе, видиш-ли, каква је госпођица! Јесте-ли ви одавде, госпођице? (*продужују говор шапатом. Из групе излазе две жене на сцену — Дуња и Паша*).

Паша. Зар ти га није жао, Дуња?

Дуња. Није ништа, не жалим. Зар сам ја живила, — мучила се! Дође каткад пијан трештен, па се разбеси. Ја сам му већ давно говорила: остави ме; да се ожениш, могао би се и опаметити мало. Узео би, велим му, добру госпођицу, па би можда, и сам, постао уредан човек, а није, зашто да се овако моташ!

Паша. Та шта говориш!

Дуња. Да, тако је, Пашо.

Паша. То је друга ствар. Онда хајдемо, да видимо прћију.

Дуња. Хајдемо, Пашо (*улазе на врата на лево. Група се мало разилази, остају неколико старијих. Добротворски није ушш. Долази: Марија Андријевна и Беневоленски*).

Појава друга.

Добротворски, Беневоленски и Марија Андријевна.

Беневоленски. Ви, госпођице, изволʼте само заповедати, а ја ћу већ све тачно испуњавати.

Марија Андријевна. Ви ћете ме у свему слушати, Максиме Дорофеићу?

Беневоленски. Поштена реч племенитог човека.

Марија Андријевна. Кажем вам отворено: мени се у вашем карактеру где што не допада: ја бих, да се ви оставите неких навика. Зато и полазим за вас. Хоћете-лʼ ме послушати?

Беневоленски. Све, што хоћете. Ја вас волим, па сам на све готов. Вами није по вољи, да ја пијем ракију — ја сам је оставио; захтевали сте, да не пушим — ја ево не пушим. А, Платоне Маркићу, Јеси-лʼ овде! Дођи ма како код мене, да ти поклоним сребрну табакеру.

Добротворски. Хвала вам лепо, Максиме Дорофеићу, доћи ћу.

Беневоленски. Најпокорнији слуга вам на васцели живот. Допустите да вас пољубим у руку. Ви можда волите, да сама овде останете?

Марија Андријевна Јест, имам разговора с Платоном Маркићем.

Беневоленски. Идем. Видите, како сам послушан (*прилази к Платону Маркићу*). Је-лʼ држим-ли се како ваља?

Добротворски (*одобравајући климајући главом*). Лепо. (*Беневоленски оде*).

Појава трећа.

Марија Андријевна и Добротворски.

Марија Андријевна. Глупа сам ја, Платоне Маркићу. Зар нисам, кажите?

Добротворски. Ах, којешта! Ко то сме казати! Не, у мојим очима сте ви паметна.

Марија Андријевна. Знате, шта ми је пало на памет, Платоне Маркићу. Може се то вама и смешно учинити. Мислила сам мислила . . . . и знате, на какву сам мисао дошла? (*Добротворски гледа на њу*). Само ми се немојте смејати . . . . Мени се учинило, да ја за њега полазим за ото, да га поправим, да начиним из њега човека, што но реч на свом месту. Глупо, — је-л-те, Платоне Маркићу? Зар није? То су ситнице, не треба ни чинити у име њих кораке, а? Платоне Маркићу, није-ли? Све су то детињски снови?

Добротворски. Звер је љута, па и њу човек укроти . . . .

Марија Андријевна. Да, на то не мислим, Платоне Маркићу, било би ми здраво

тешко. Сад само у томе и живим. Подржавајте ме, Платоне Маркићу.

Добротворски. Госпођице, — што буде, нек буде: испред судбине нико не утече. (*Марија Андријевна седне на столицу код тримо-а и замисли се, улази Дара и гони са позорнице гледаоце, који се примичу к задњим вратима*).

Појава четврта.

Исти и Дара.

Дара. О, ала ћу вас! Куда сте зашли! Ако ћете да гледате, ето вам предсобља, ходника, па у њима стојте! А и што би да гледате, не знам! Чудна ми чуда, — к'о да никад нисте видели свадбу.

Марија Андријевна. Поправи ми косу (*Добротворски одлази.*)

Дара (*поправља косу*). Госпођице, Владимир Васиљић је овде у башти.

Марија Андријевна. Па шта.

Дара. Моле вас, да их пустите, ради би с вами разговарати.

Марија Андријевна. Е та није? Затвори та врата. Зовни га. (*Дара одлази*). Шта ће он? Дај да чујемо, шта ће рећи. Чудно, како ми је брзо охладнела љубав према њему. Сад ми је у очима са свим туђи човек. Чекам га ни мало не узбуђена. А пређе? (*улази Мерић*).

(Наставиће се.)

ВАПАЈ.

Славно доба — гђе си сада?
— Кадно Српству сунце сјаше,
Дивна срећа, вјера, нада:
Када њему све то цваше!

Куда, куда с' одјездила,
Зв'јездо св'јетла српске среће;
Коме с' крају одјурила? —
Давно т' Србин чека веће!

Поврати се веће једном
Зв'јездо жељна, тужном робу,
Сини опет Српству б'једном,
И води га златном добу.

Рујна зоро, опет свани,
Те обасјај земљу мрачну;
Санту леда утамани,
Што ми тишти мајку плачну.

Срце сјајно, срећо мила,
Грани опет, сипај зраке;
Растри своја златна крила
И окр'јепи Срб-јунаке.

На Балкану дај к'о прије,
Луч божија нек' се стере;
Да се суза в'јек не лије,
Траг крвави да с' опере.

1873.

† **Јелена Деспотовића.**

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

На деветој слици пред престољем моћнога Јупитра стоји Амор и моли, да му се смилује и допусти Психу за жену узети, коју молбу милостиви деда унуку своме испуњава, и печатом срдачног пољупца потврђује.

На десетој води Меркурије летећи, на грудима прекрштених руку лепу, чаробну и смерну Аморову невесту Психу, на збор сакупљених богова.

Сад долазе две велике на поду горе изведене слике.

На једанаестој слици сакупише се Богови и Богиње и саставише комплетан суд; сваки од њих са својим званичним обиљежјем спровиђен. Венера у свој могућој чари својој желећи њима и саме Богове заслепити, приступа учтиво, али озбиљно пред божанствени суд, и тужи свог лепог, али јошт маленог сина Амора, те прстом леве руке на њега упревши, свако могуће бреме тешког греха и кривице обара; а Амор, лако напред кораknув, брани се против тешког мајчиног окривљавања, он се брани чврстим и снаж-

ним оружјем, које му више но икојем од сакупљених Богова на расположењу стоје, оружјем срца и осећаја, силном и светом љубави; а Богови? — Они њима својственом озбиљношћу ћуте и пажљиво слушају, да боље и правније суде, а правду Амору досуде.

После толиког, тешког и мучног задатка, ког тај фамилијаран процес Боговима задаваше, и којег они сретно, мудро и праведно решише, судише и досудише, мудар предлог пригрлише, а једногласно усвојише: да се свадба Амора и Психе обдржати има.

Ову свадбу представља дванаеста слика Рафајилова. У тим сватовима се свира, игра, пева, слуша, гледа, збори, једе, пије, двори и послужује; — ту збиља славе Богови свадбу једног члана њихове божанске обитељи; ту они смртну Психу по своме начину и по њиховој церемонији обезсмрћавају.

Као год што је Амор силом своје љубави надмашио све остале Богове, тако је и Рафајило силом умишљаја и љупкости своје надмашио све остале сликаре, наиме онде, где што љупко и мило приказати ваља.

Као што би била дрскост поједине мане умишљаја његових истраживати, тако би исто глупост била хвалити и уздизати их, јер за прво разлога, а за друго речи оскудева. — Ако би и шта човек о њима казати и приметити хтео, то би било једино ово: да је штета, што оне по свету ићи не могу, да им се цео свет као и ми дивити и чудити може, мени се ваљда на срцу стешта помишљајући: на скори и вечити растанак с њима. —

Као што видиш све су ове слике ван оне две: (суд и сватови) на трокутне облике подељене, а између њих смештене су епизодске композиције, где се Амор са символима појединих Богова и јунака налази, кад им је све то покрао, онда је помоћу истих над свима њима победу одржао.

Те су сцене једна од друге низом разног земаљског плода и воћа растављене и уоквирене.

Као што ти рекох, умишљај и композиција је ових слика љубави пуног Рафајила, а на ово место умишљај његов изводише његови ученици као: Г. Романо, Ф. Пени, и Г. да Удине; на сликама се тима познаје, да су овде и онде, што је зуб времена оштетио, поправљане.

Сад хајдемо у побочну собу са истока.

Нисмо ми сами, драги пријатељу, то се догађа и са многим другима, који кад први пут амо дођу, те виде ове слике, нерадо се од њих растају, те чисто без воље иду у ову побочну одају, а то с тога, што нерадо жртвује сваки известно уживање за неизвестно задовољство, пак то се и на нама сада дешава. — Ја опет држим, да бих јако погрешио, кад сам те већ довео амо, а да ти не покажем све оно, што се овде видети може, макар оно и од мало мање вредности било, а ваљда се баш нећеш здраво срдити ни онда, баш и кад не бих нашао од штете за Рафајилове умишљаје: та ти ниси сликар, те ће ти ваљда и годити ова промена, а јамачно да и код тебе она изрека важи, где разноликост престаје, ту монотонија настаје, где пак ова настаје, ту од уживања ни спомена нема; но ми нисмо хвала Богу јошт изложени тој опасности, да ће нам монотонија наступити, у Риму се не бојим, да би ми икад наступити могла, а ти имаш најмање разлога бојати се за ово кратко време пак јошт у Фарнезиној вили.

Кад сам те и у ову одају довео, то ти ју ево целокупну приказујем, и на вољу остављам да уживаш оно, које твојим очима више годи, било у сликама В. Перуција на своду н. пр. „Перзео и Дијана“ или на пригиби истог свода унаоколо планете, или први посао у Риму сликара С. дел Пиомба сликане „метаморфозе;“ или у истом реду од севера једну огромну главу, за коју веле: да је сам М. Анђело тражећи, а не нашавши у овом здању радећег Д. де Волтера исту главу нацртао; или ти је воља ма на који од ова три на исток окренута прозора у тај лепи врт гледати; изнад кога се неки са лепим коринтским стубовима вешто и укусно саграђени коридор као храм какве Богиње, уздигао; или ти је воља у томе врту поједино, нама непознато, дрво посматрати, како се једно са својим густим лишћем у вид пирамиде високо диже, друго у виду амрела се шири, треће у округ суваче се простире; или ти је воља овде и онде оштре водоскоке, прозрачне лиснате ходнике, зреле наранџе, густе свежим зеленилом одевене шипраге или жуте лимунове гледати; или ти је воља какве лепе пернате живине гледати, које ћеш у једном великом сламом покривеном кавезу, а на сред врта наћи и ви-

дети, како н. пр. поносњиви и окићени паунови шетајући се своје злаћене и азурне репове бистире и шепуре; — ту ти се свуда око милине сито напасти и издовољити може; а мени међутим допусти, да се вијнем у оно доба, кад реснички Богови и Богиње умом и срцем човечијим по својој вољи располагаху, да се упишем и ја у њихове верне, да се клањам, да срцем и душом преузносим ту на дувару фреско сликану обожавану „Галате-у," као створ ума и производ сопствене руке недостижног Рафајила. —

Ко би био тај, који би казати умео: шта се на овој Галатеји лепшим назвати може? је ли меко и гиздаво тело, или мирисна душа, што но дивне очи у лепој јој глави провирује, или љубави пуно срце, што јој мирисне груди надима? — како лако на тој шкољци стоји? та ни перце се под ногама њенима повило не би; каквом вољом каквом ватром преко сињег мора два делфина њену шкољку вуку? — Та и њих је својом лепотом очарала, те се не само тананој узди, којом их управља, покоравају, него се надтичу услужношћу својом; а крилати Аморин, што делфинском зору пречи, та и он то из бојазни за лепоту њену чини, јер је очи к њој и лепоти њеној обрнуо; а њене лепе нимфе? — њима тритони опет, поради њене сјајне лепоте, услужности чине, оне постају жртвом њених чари, а плен уморених тритона, јер се Галатеје и њене лепоте ни један коснути не сме; та ни сама њена пратња божанске љубави (Аморини), која јој изнад главе веје, свакога стреља, али само њене дражи храни; за њу ни онај за облачак скривени Амор од силних својих стрелица ни једну заоштрио није, зато, што светињу лепоте њене цени.

Галатео, Галатео, та како си лепа, та како си дивна! Твоје чари ни један песник речима верно описати не може; тебе ради се морао родити Рафајило: да диботу твоју, кичицом својом опише и заслужно до Богова узвиси; тебе узвиси, а себе прослави. —

Како нас је Галатеја лепотом својом толико занела, да и не приметисмо, да смо сами у овој одаји остали, и тек нас из тога заноса трже послужитељ, опомињући нас, да је рок гледања истекао и да ће се све затварати, које толико значи, да му једну лиру дамо и да идемо напоље. —

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Јазон врши налог Еетов.

Тако се растадоше. Јазон се врати весео к друговима својим на лађу а Медеа оде до својих робиња. Робиње јој све пођу на сусрет, — али их она није видила, јер јој се душа уздигла горе у облаке. Лаким скоком попне се на кочије, па потера мазге; мазге се и саме журиле кући, те се тако врати Медеа у двор. Ту ју је одавна већ чекала Калцијопа, сва у бризи за синове своје. Седила је на ниској столици, погнула главу, па ју на леву руку наслонила; очи су јој биле влажне, јер јој никако није ишло из главе, у какво је зло уплетена.

Међутим је Јазон приповедао друговима својим, како му је Медеа дала мађију, па им и показао ту мађију. Сви се радовали; само Идас сео на страну, па од љутине шкрипи зуби. Сутрадан пошљу два човека, да ишту од Еета зубе змајевље, што треба да их Јазон посеје. Еет им одмах даде, што су захтевали. Даде им зубе истог оног змаја, што га је Кадмо био погубио код Тиве. Еет је био без бриге, кад им је дао те зубе; мислио је, е неће Јазон ни доспети до тога, да их посеје. Ту ноћ окупа се Јазон, па принесе жртву Хекати, онако како му је рекла Медеа. Богиња сама чује његову молитву, па изађе из дубоких својих пећина. Била је ужасна; опколили је страшни змаји, а змајима тим у ждрлу запаљено грање растово; вашке доњега света лају и трче око ње, пољана дрхће испод ноге њене а Нимфе у реци Фазиду запевају. Јазон се сав застрави, кад се враћао,

али се сетио, шта му је рекла драгана, па се није освртао, догод није дошао до другова својих; у то већ и зора забелила иза снежних врхова горе Кавкаске.

Еет тада метне на себе јаки свој панцијер, што га је носио у битци са Гигантима; на главу метне златан шлем са четири перјанице, а у руку узме штит, четир пута кожом превучен, што га ван Ираклија никоји други јунак не би могао дићи. Бесни хати већ стоје упрегнути; Еет се попне на кочије, узме узде у руке, па потера изван града; за њим се дао силан народ. Еет је само ишао, да гледа бој, а овамо се био удесио, као да ће се и сам бити. Јазон је помазао био чаровним уљем и копље и мач и штит; тако му је рекла била Медеа. Око њега се скупили другови, па ударају о копље, да баш виде, јели тако јако; али заман ударају, копље ни за длаку да се искриви; у чврстој руци Јазоновој чисто се скаменило. Идас да пукне од једа; у гњеву удари мачем о балчак, али му се мач одбије, као но чекић од наковња; јунаци ти онда удри весели се, јер су видили, да ће њихова бити победа. Сад тек помаже Јазон и тело; тада осети страшну снагу по свим удовима, обе му руке набујају од јачине, па се чисто отимају у бој. Каогод кад но бесан хат у рату пред бој хрже, ногом копа, главу дигне а уши наћули, тако и Јазон, осећајући у себи снагу невидовну, зграбио штит и копљем стао млатати око себе. Аргонауте ти онда завеслају, па пођу до поља Мартова; ту затекну Еета и силесију Колхиђана; Еет седи на обали а Колхиђани полегали по стенама горе Кавкаске. Аргонауте привежу лађу а Јазон са копљем и штитом скочи из ње. Одмах изнесу преда-њ сјајан тучни шлем, пун оштрих зуба змајевљих, а он ти онда кајишем привеже мач о плећа, па пође; ни Март ни Аполон није угледнији ни лепши од њега. Погледа око себе по пољани, па спази тучне јармове бичије, где леже на земљи, а до њих рало, сво од гвожђа. Покрије се Јазон штитом, па пође да тражи траг биковима. Али се бикови наједаред из небуха укажу с друге стране из неког подземног свода; обојима сипа ватра из ноздрва, обоје обузео густ дим. Јазонови се другови престравили, кад су угледали та страшила, а Јазон раширио ноге, штитом се покрио, па ишчекује њихов нападај, као год стена код мора морске вале. Па збиља, ево ти бикова; устреми.ли се нањ роговима; али му не могу ништа да науде. Каогод што но у ковачници мешине хује, па час потпирују силну ватру, час опет застају, тако су и бикови рикали и ватру сипали, а јунака је пекла жар та као сами зраци муњевни. Али га је чувала мађија девојчина. Најпосле зграби за рог бика, што је био с десна, па га свом снагом повуче, док га не довуче до места, на коме је био јарам од туча. Ту га свали на колена. Тако исто једним јединим ударом свали и другога бика. Па онда баци широки штит свој, те је оба сваљена бика држао обема рукама, а њихова га ватра пекла. Еет се морао чудити огромној снази Јазоновој. Међутим му Кастор и Полукс додаду јармове, што су били на земљи — тако су били још напред уговорили — а он учврсти те јармове на вратове бичије. Затим дигне руду од туча, па је удеси у јарам. Близанци Кастор и Полукс брзо се уклоне испред ватре, јер нису били против ње осигурани, као Јазон. А овај ти узме опет штит свој, па га кајишем пребаци преко леђа; па онда дохвати шлем, у коме су били зуби змајевљи, те стане копљем бости бикове, и тако их натера, да вуку плуг. Земља се испод плуга парала а Јазон је ишао за плугом, па сејао зубе у узорану земљу; при том се непрестано осфртао, да види, нису ли већ Гиганти изникли и ударили на њ. Бикови су дотле све једнако вукли плуг. Није прошло ни после подне, а већ била узорана земља, ма да је било четир јутра. Јазон онда испрегне бикове, па их стане плашити оружјем својим, а они онда потегну пољем широкијем. По браздама још нико да изникне, те се зато Јазон врати на лађу. Другови га дочекају са свију страна јасним усклицима, а он не рече ни речи, него захвати шлемом својим воде из реке, па загаси силну жеђ Међутим изникли дуж целе њиве Гиганти; по целом гају Мартовом бљеште штитови, копља и шлемови, па се блесак кроз зрак диже до неба. Јазон се прибере, нова му се снага роди у срцу, сети се речи Медејине, па зграби грдан округао камен, што га ни четир човека не

би кадри били дићи. Камен тај дигне Јазон од по муке, скочи с њиме, па га баци посред Гиганта, што су изникли из земље. Клекне затим, па се сакрије иза штита свога. По народу се дигла врева, као што захуји море, кад се одбије о шиљасто стење, а Еет се запањио од чуда, па гледа за грдним каменом. Гиганти полете као брзи пси, па се стану хрвати и убијати; падали су на мајку своју земљу, као јеле или растови, кад их вијор извали. Они баш у највећем боју и покољу, а наједаред се створи међу њима Јазон; пао је на мах међу њих, као звезда, кад по потњем зраку на земљу слети. Извуче ти Јазон мач из корица, па стане њиме ударати; косио је Гиганте као траву; једни већ били сасвим изникли, па се на њ устремили, а једни тек промолили главе из земље; све је он то посекао и потаманио, па је наједаред потекла силна крв по браздама; падали су рањеници и самртници на све стране, па су многи крваве главе утонули у земљу исто онако, као што су из ње били и изникли.

Краљ Еет не знаде шта ће од тешка једа; дигне се, па се врати у град, а само је на то мислио, како ће моћи наудити Јазону. У то је већ прошао дан, те је Јазон легао, да се одмори.

Медеа дошла до златног руна.

Краљ Еет скупи око себе на двору своме све поглаваре народне, па се сву ноћ саветовали, како да надмудре Аргонауте. Приметио је био Еет, да су ћерке његове биле умешане, те да је оно јучерашње било њихово масло. Али је с друге стране и богиња Јунона видила, шта Јазону прети; зато улије Медеји у срце силан страх, те је Медеа дрхтала као срна у густој шуми, кад је застраши лавеж ловачких паса. Наслутила је одмах, да се није могла затајати испред оца свога; а бојала се и тога, што су јој робиње знале тајну њену; зато су јој очи отекле од силнога плача а сва се била занела; косу је распустила као у вељој тузи, па била би зацело отрова попила, те беду и невољу окончала, да није судба томе била противна. Већ јој је била у руци чаша пуна отрова, а оно јој Јунона наново улије снаге, те се Медеа окане отрова. Али јој тада дође друга мисао; намисли да одбегне, па стане љубити постељу своју, довратке и зидове собње, одсече себи један прамен косе, па га метне на постељу за успомену драгој мајци. „Збогом, мајко моја слатка“, говорила је у плачу; „збогом сејо мила и сав доме мој! Еј Јазоне, Јазоне, бар да те је море прогутало, пре но што си дошао амо у Колхиду“. Те тако пође из милог завичаја свог, као што заробљеница бежи из тавнице мрачне. Капије дворске и саме се пред њом отвориле, јер је знала неке врачарије; кроз узане странпутице јурила је босонога; левом је руком превукла вео преко лица а десном је дигла хаљину, да се не вуче по земљи. Стражари је нису познали, те је за час изашла ван града, те пошла стазом до храма. Како је била мађионица, то је морала тражити биља, те је тако знала све путеве по пољу. Прошла је већ и поред храма, па најпосле пође на обалу морску; онамо јој је пута казивала ватра, што су је Аргонауте запалили били у почаст Јазону. Кад је дошла наспрам лађе, повиче најмлађег нећака свога Фронтида; он јој се трипут одазове а и Јазон је познао глас њен. Јунаци се најпре чудили, шта ће то бити, па онда пођу с лађом на обалу у сусрет девојци. Нису још ни привезали лађу за обалу, а Јазон већ скочио с ње, за њим Аргос и Фронтид. „Избавите ме“, преклињала је Медеа, обгрливши колена нећацима својим, „и мене и себе отмите оцу моме. Све је дознао, па нема више помоћи; дајте да лађом одбегнемо, док отац не узјаше брзе хате; до златног ћу руна ја већ доћи; успаваћу змаја проклетога. А ти, делијо из земље туђинске, завери ми се овде пред друговима својим, да мене сиротицу худу у туђини нећеш срамотити пред светом.“ Тако је говорила у тузи и болу, а Јазону од милина срце да искочи. Лагано је дигне са земље, обгрли је па узрази: „Драгана, нека ми Јупитар и Јунона, заштитница брака, буду сведоци, да ћу те као верну љубавцу довести у дом свој, чим се у Грчку вратим.“ То јој се заклео, а за потврду заклетве пружио јој је десницу. Медеа онда рекне јунацима, да још те ноћи одвеслају лађом до светога гаја, да оданде донесу златно руно. Аргонауте пођу на лађи онамо, а Јазон и Медеа упуте се стазом преко лива-

де до гаја. Тамо нађу високи раст, са кога је висило златно руно. Кроз мрак се сијало златно руно, као но јутарњи облак, кад га сунце на исходу обасине. Уз раст се пружио страшан змај, што никад не спава. Оштрим оком гледа у даљину, пружио дугачки врат, па сиче, да све одјекује обала реке и цео велики гај. Каогод што се по запаљеној шуми ваља пламен, тако се и змај тај са сјајним љускама ваљао у небројно вијугова. Али се Медеа није дала заплашити него му без бриге пође на сусрет, па се помоли моћном богу, што сан шиље, да успава змаја; молила се и силној краљици доњега света, да јој буде на помоћи. Јазон је ишао за њом, а било му је мало ладно око срца. Већ је молитва Медејина, чаровне њене речи, успавала змаја; спусти ти он леђа, па се пружи, колики је дуг; само му је још страшна глава била дигнута, као да хоће и Јазона и Медеу разјапљеним ждрлом да прождере. Тада га Медеа пошкропи по очима мађијом неком, те му и глава спадне на земљу.

Јазон ти онда по речи Медејиној скине руно са раста, а она је дотле непрестано шкропила змају очи чаровним уљем оним. Па онда обоје брзо истрче из ладовитог гаја Мартова, а Јазон је још из далека дигнуо руно, па се дичи, а од сјаја овнујскога руна одсијава му лепа коса у злаћаном светилу. Сјајем тим био му је осветљен пут по ноћи. Тако је ходио; руно пребацио преко левог рамена а оно се прострло од врата до ногу; а он га опет скупи, јер се бојао, е ће наићи какав човек или бог, те му отети благо. Већ у саму зору дођу до лађе; другови се скупили око Јазона, па се диве, како се руно блиста као муња Јупитрова. Свакиј је хтео, да га додирне руком, али Јазон није дао, него узме нов један огртач, па га пребаци преко руна. Медеу доведе у лађу, па рекне друговима својим: „Хајдете сад брзо да се вратимо у домовину. Рашта смо дошли амо, то нам је ето девојана ова израдила; за награду узећу је себи за верну љубовцу; а ви ми сад помозите, да је одбранимо, јер тек што није дошао отац њен са свим својим народом, да нам спречи пут у домовину. Зато нека наизменце од вас једна половина весла, а друга половина нека нас јаким штитовима штити од непријатеља. Јер само до нас стоји, хоћемо ли се вратити кући, или не, те подичити Грчку или је осрамотити.“ Кад је то рекао, одсече ужета, што су везивала лађу за обалу, наоружа се, па стане уз Медеу; до њих стао крмар Амеј. Веслачи завеслају а лађа полети према ушћу реке Фазида.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЖЕНСКИЊАМА.

СОЦИЈАЛНА РАСПРАВА

Николе Јоксимовића.

(СВРШЕТАК.)

То је ишло доста тешко. Многу предрасуду ваљало је уклонити, многу тешкоћу прекорачити.

Данас овлађује уверење, да је жена кадра, да буде равноправном. Способности јој у главном ређе ко одриче, али се каже, да је по природи својој упућена на кућу и да не може бити равноправна, јер не врши све дужности.

Но није тако. Је-ли њен позив у кући узвишен? Кад јесте и кад га врши на корист државе, не могу јој бити ускраћена и друга права, пошто је у опште кадра вршити узвишена дела.

Но немојмо заборавити, да и ако би се женске изједначиле с мушким, још не стоји, да њен главни позив није у породици и да тиме тај позив мора бити занемарен. Јер у опште узевши, тек ће политична важност женскиња остати индиректна. Важношћу жене расте важност породице. У колико жене изображеније буду, у толико ће се ширити значај породични. Државе и друштва могу постојати на темељу морала и права, а те се врлине нигде тако не негују, као у породици. Благом, али вештом управом преко породице одржавати запт у друштву и посредовати за

добро, остаће увек најглавнији позив и еманциповане жене. Једина је разлика, што ће еманципована жена постати важнији фактор, јер ће већом вољом прионути око задатка свог, а изображењем својим моћи ће појмити и извести свој красан и узвишен задатак на дому и у породици. Прошпреним умним видокругом тежиће женскиње, да постану нежније љубе и достојније матере, јер ће им узор лебдити пред очима, што им износи мајка природа и наука. Свешћу, која долази сопственим уверењем, шта је добро, шта ли зло, они ће другим погледом посматрати свет и појаве у њему. Ни њима неће остати тајна, да слава и част, напредак и благостање једног народа у првом реду зависи од добрих матера и жена. Истина, биће онда и жена, које ће се можда с кратком косом, а дугачком памећу плетати у „мушке послове“, али противници нека се теше тиме, да ће онда бити мањи број оних жена, којима је лепота, мода и чезња за допадањем једина брига, једино старање, једино занимање.

Зато не разумемо, како се може бранити садашње стање жењскиња, које је јадно и чемерно, да не може бити горе, управо срамно. Неспремне за борбу живота оне чекају младожењу, ког често ваља купити хиљадама или му спољашним блеском очи заслепити. Не пође-ли то за руком, пропаст је готова, јер је такова женска за користан рад неспособна, пође ли, она у кући расипа; ако је и добра, није у стању ништа привредити мужу. Колико је радних снага тиме изгубљено? А колико има струка, које жене поред бољег рада у породици могу вршити? Лекар, учитељ, чиновници новчаних и завода за обрт, могу бити женскиње, као што у неколико и постоји ова установа на западу. Одрицати и друга оваким женскињама било би безсмислено.

У опште, женско питање захтева пажњу и с нар. економског гледишта. Позната је чињеница, да жена, ако хоће да се шири народно благостање, мора мужу помагати у *тециву*, а не само у чувању онога, што је заслужено. Ово заступају и они нар: економи, који су противни еманципацији жена. За нас је ово доста, јер садржава у себи велики корак напред, пошто је раскинут ланац, који заокружава границе мушког и женског делања. Али баш тиме ће она света свеза брака остати недодирнута, кад је лишена оног разореног уплива, који ту свезу слаби. Колико борба живота смета породичном задовољству? Муж, коме тешко пада издржавање породице. наћи ће у жени потпору. У овом смислу наговештују и писци нар. економије. *Лоренц Стајн („Die Frauen auf dem Gebiete der National-Oekonomie,“)* хтео би, да жену задржи у кући, а овамо признаје, да жена може бити занатлија, трговац, књижевник, научењак; неће да зна за еманципацију, а овамо признаје, да је жена често принуђена, да се уклони са огњишта. Друго ништа не допушта. Ми се клањамо научењачком гласу Стајновом, али ту видимо, да је неконзеквентан. Кажете-ли „а“, морате казати и „бе“; допуштате, да жена буде књижевник, трговац, занатлија, захтевате, да и она припомогне решењу социјалног питања, а овамо је не пуштате у јаван живот. Онда су конзеквентнији они, који не дају ништа. — *Шефле (Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirtschaft)* признаје, да се еманципација женскиња не може задржати, али жели, да су жене по занимању ближе дому. Ово је ваљда по оној максими практичних политичара: „спаси, што се да спасти.“ — *Рошер (Die Grundlagen der National-Oekonomie)* разлаже, да је највећа несрећа за народну привреду, кад нема равнотеже између продукције и конзумције и кад је претеран луксуз, а ту су жене прве. Разумљиво је, што је Рим пао, кад је имао жене, које су подражавале онај силан раскош. У Риму ко је имао лепшу и скупљу хаљину, био је више одликован, зато су се набављали најскупоценији ћилими и хаљине. Свака боља кућа држала је људе, којима је једини посао био, да се Римљанке што китњастије обуку. На накит куће и купатила трошио се силан новац. Слуге су имале поуку, како да послужују. На јела се ужасно много трошило. При једној гозби јео се паприкаш од самих језика најскупоценијих птица. Најраскалашније игре даване су у позоришту, у ком су женске ишле у хаљинама, кроз које се провидило тело. Цар *Калигула* дао је из беса правити и рушити брегове, а при ручку после сваког јела мењали су хаљине. — Један великаш, кад му је имање остало на по милиона талира,

убио се, јер се осећао да је сирома.

Где је овако стање у народу, тога је живот на часове одмерен. Доброћудност тоне у расипању, нравственост повлачи се натраг, а жене, очаране забавама, које чула драже, умрле су за све, што им није по ћуди. Но сам претеран луксуз не убија народе. Лак је рачун, да се народно богатство не подиже тиме, што ће мањи луксуз бити, већ с фактичним припомагањем и женских руку. —

Што се тиче неједнаке поданичке дужности, ми видимо, да 50% мушких не врше војничку дужност, а имају сва грађанска права У осталом зар нега и лечење рањеника, што је женске у рату врше, није још већа и похвалнија дужност?

Као што видимо, не стоји ни један разлог за садашњи положај жена. Међутим ово је питање строго научно расправио врсни и чувени енглески научењак *Џон Стуарт Миљ* и ни један се од противника његових не нађе, да разлозима побије основну мисао, коју је он гвозденом логиком бранио.

Него никоме не пада на намет, гурати жене у јаван живот. Главно је, да не треба путеви да су им закраћени. Која је кадра издржати конкуренцију мушких снага, не треба да се стегне у окове преживелих појмова. И оне су чланови друштва, и модерно државно право, које прокламује једнакост, слободу и правду важи и за њих.

Остаје ми још, да кажем нешто о Српкињама. Мислим, да би за њих било за сад рано, тражити потпуну равноправност, али им човечанска права не треба ускратити; ваља их спремити и изобразити, пружити им прилику, да се напајају знањем, да облагороде срце и душу, како би боље сљедовале свом задатку на дому, да би се тиме множио здрав сок у народном телу и умножавало правилно вршење животних функција. Тежак-ли је задатак српских матера и жена. Наш је народ као мало острво у сињем мору, ког вали запљускују и роне. Против поплаве ваља подићи бедеме; а за осигурање народне будућности прека нам је нужда, да су жене и матере на свом месту. У њиховим је рукама будућност народа. Заиста тежак, али и частан задатак!

Тако данас стоји са женским питањем у свету. Точак вечног напредовања јури, и нико га не задржа, јер препоне, ма какве биле, обара. Дух времена, који тражи равноправност у човечанском раду, не да се уљушкати. И ако би мушки хтели, да женскињама закрате, што им по природном праву припада, оне ће саме својом специфичном тежином, својом важношћу, својим заслугама себи једнакост извојевати.

Међутим добро би било, да мушки за времена дођу себи, да увиде, каква морална снага лежи у женскињама, кад надмоћније женско на дому испод папуче често тешко осећају.

Ми смо на крају. Показали смо, да се женско питање не да скинути с дневног реда. Куд погледамо, видимо млазеве од вијугања његовог. Као што се у свакој капи росе огледају сунчани зраци, тако у сваком друштвеном мицању има по нешто, што нас потсећа, да и друштвене установе, као и све друго имају своју мену. А решење? Простор времена овде не пада на вагу. Покрет, који ради своје каквоће сам себе рани, одржава и расте, већ својим рођајем носи победу и јамчи за успех. Народи и културе с њима падали су; на развалине њихове дођоше други и створише нову културу, а то све зато, што је борба живот, вечним тарењем јача морална снага и моћ у народима. —

РАЗНО.

(Један прилог к дарвиновој теорији.) Неки Инглез никако није могао да се опријатељи са дарвиновом теоријом. т. ј. да човек води порекло своје од мајмуна. Али он беше прави син Велике Британије те не оста на томе. да сумња, него намисли, да било којим начином изнађе и својим рођеним очима види ону прелазну тачку, од животиње к човеку, са које Дарвин своју науку изводи. Ради тога почне марљиво учити антропологију, и сваки дан је секцирао људе и мајмуне тражећи какве год сличности. али узалуд му мука, резултата не беше никаква. Сад он стане испитивати душевне особине човечије и сравњиваше их са мајмунском природом. На ото му један његов пријатељ предложи, да иде у Америку и тамо на врелу мајмунском, у слободној природи да испитива мајмунски живот. Он га послуша. оде тамо и удружи се са неким ловцима. који су ловили мајмуне по американским шумама, и то на овај начин: напуне буренцад разним посластицама

које мајмуни воле, н. пр. сувим грожђем, смоквама и т. д. па их оставе у близини, где се мајмуни веру по дрвећу. Чим ови опазе буренцад, посилазе с дрва, туре руку у буренце и грамзиво заграбе посластице. Јест, пуна шака не може никако на поље кроз узан врањ, — и ту се они радије дају похватати од ловаца, него да упусте тај кусни мамак. Кад то виде наш Инглез, кликне од радости: „Ха! Дарвин има право! Овај животињски нагон у мајмуна јесте права човечија особина. С. Мл. Вајић.

(Кратковидост у школи). Више од 30 лекара испитивали су очи у 40.000 школске деце и потврдили, да кратковидост код школске младежи све више отима маха, и то од разреда до разреда све већма. У основним школама има 5 до 11 процената кратковидих, у девојачким школама пак 10 до 24, у реалкама 20 до 40, у гимназијама 30 до 55, у некима шта више 35 до 88 процената. У Тибингену је неки очни лекар за 20 година међу 600 богослова нашао 79 процената кратковидих. Овоме су злу нарочито криве ситно штампане школске књиге, а нарочито грчка дела и речници. Ту би ваљало имати обзира, као и при штампању библије код Немаца, која се друкчијим словима штампа за кратковиде и опет друкчије за дуговиде.

(Из народне медицине). — Кашаљ. Њега лече овако: метне се црно вино на ватру, па кад проври, метне се у њега шећера и даје се болеснику да пије. Чим може топлије пити тим боље. Кашаљ лече и овако: у жуманцету од јаја натопе шећера и то дају болеснику. Болесник се лечи такође од кашља и кад пије од магарице млеко. — Богиње. Њих лече овако: у води се натопи шафран и жути шећер, па се то даје болеснику да пије. Од богиња лечи се болесник и пијући, што више може, ракије. — Ране. Ако ко има ране на телу, привија их обично листом од боквице. Сушица. Од сушице лече болесника дајући му да једе много лука црног. Сушицу лече и овако: направи се од кукурузних мекиња киселица и даје се болеснику да пије. — Шуљеве лече овако: скува се у каквом лонцу у води мајчина душица, па се на тај лонац метне саћурица без дна, над том саћурицом прислони болесник оно место свог тела, где има шуљеве, тако, да пара иде на шуљеве. Болесника покрију, да не би пара одилазила. — Брадавице. Ко има много брадавица, натаре их мртвом жабом и оде не осврћући се. — Грозница. Њу лече на више начина. Али ми ћемо овде један најнепознатији навести: болесник оде у недељу пре сунца на извор, сркне устима трипут воде, рекавши при том сваки пут: „Ја сркнух као пас, остави ме, грозницо, овај час.“ Док дође кући, грозница као да си је руком однео.

У Карловцима 1881. Павле Р.

(Безаглена жеља). Отпрво су војници без школања постали официри. Кад се који те части дочепао, преобукла би му се супруга у господске хаљине, а била би и кућа уреднија. Оде једна така „госпа“ у град, те се сврне сајџији да узме уру за зид. Ту је виђела сребрнијех и златнијех ура од цепа. Кад се с њиме погодила за ону велику, рећи ће му: „Бог вам дао, кад сам узела ову велику, дајте ми приде бар ону једну малу.“ —д—

(Колико имаш пчела.) запита на ревизији официр неког граничара. Овај му рече: „Шта ја знам. Нека унутра, нека ван, ко ће их пребројити“. — „Не питам те то, већ колико имаш суда.“ —„„Хи, то је нешто друго; имам пет.““ —д—

(Здравице.) У Енглеској се напијају здравице са много формалности, а некад, кад је љубав „ближњих“ била много нежнија, него сада, било је особитих обичаја при наздрављању. Тако је био обичај, да кад какав џентлмен наздрави којој госпи, а он уз то узме који део свога украса или адиђара и баци у ватру, а резон је онда био, да другови његови, што су с њим заједно при столу, то истоураде. Једном приликом беше Х. Седли са више својих познаника при пићу и један пријатељ његов опази, да он има врло дивну и скупоцену мараму на врату, те да се протитра с њиме, устане, наздрави некој госпођи и у почаст њену скине мараму своју с врата и баци је у пламен, што наравно и сви други, па и Х. Седли морадоше да учине. Седлија се у себи јако једио, но примети, да је то врло фина шала, али уједно науми, де се наздрављачу освети. После два дана позове Седли то исто друштво к себи и кад изговори прву здравицу, а он позове зубнога лекара, који је међутим на пољу чекао, и даде себи зуб (који га је одавно већ болео) извадити, те га баци у ватру. Гости се упрепасте, и изражаваху своју наду, да ће Седли овај пар одустати од обичаја и неће захтевати, да и они исто учине, но Седли се не даде намолити, него сви гости морадоше се дати зубном лекару у шаке, и вратише се кући са једним зубом мање.

АРИТМОГРИФ.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 9. 12. 13. 5. 14. 2. српски песник.
2. 7. 9. 5. 2. 14. 2. река у јужној Америци.
3. 12. 4. 1. 14. 2. мушко име.
4. 3. 4. 12. 4. брег у Србији.
5. 13. 7. 2. римски цар.
6. 4. 3. 7. 4. 5. врста тица.
7. 9. 6. 4. варош у Русији.
8. 4. 8. 4. 14. варош у Србији.
9. 11. 4. 11. турски поп.
10. 4. 1. 4. турско јело.
11. 2. 7. 4. 3. 4. река у Србији.
9. 12. 9. 1. 4. мушко име.
12. 4. 3. 2. 3 варош у Галицији.
13. 7. 4. име сељака у Србији.
5. 4. 5. 14. 9. 5. варош у Китају.
14. 4. 11. 13. 5. 14. 2. мушко име.
2. 11. 9. 7. грчки песник.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 10.

САСТАВИЛА ГЂА АНА ПЕТРОВИЋКА У Н. ГРАДИШКИ.

						тај зи	Је- До-	нац ма						
						не- ми-		А Њој						
						дан год	ве- не-	ка ра						
			ти; та	ус- с рај-	те у				га, је.	Оп- — Ал'	нам ти			
			љу- гле-		пра- вра				га ши		ву- до-			
			клик ских	Да Не	бе да				јем ста	лу- ни-	ште- ду-			
ме- ље	Вен- Мр-	бу ђе				хр- хр-	Ср- сло-	о ба				сла- лу	Ту- То ј'	на ста
Гре- Ту		ле- гру-				Ка- Ср-		ва- ва				ту- ви-		за пе-
те да	тво- зем-	ци тва				ти. та,	и и	би гу				га не-	јед- кр-	га, је; —
			ва- же	при- ко-	на, не				је ка	да- бр-	је ко			
			с дес- те		Е — Тво-				Нек О-		јед- ћи			
			ко је	с ле- же	ми сти				на се	Кад До-	ка шљан			
						кра- ма	Ил Мећ	За же.						
						је е-		ских ји-						
						срп- сво-	је- ле	дан во.						

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 9.

Разболела се љубав
У твоме драгану,
Разболела се часком
И часком изда'ну. . . и т. д. „Погреб“ од Лазе Костића, види I. књ. његових песама, стр. 82.

Разрешили: Госпођице: Аница Будаји, Софија Димитријевићева и Софија Михајловићева у Н. Саду; Даринка Дражићева из Ст. Бечеја; Ленка Поповићева у В. Кикинди; Славка Јакшићева у Крчедину; Драгиња Теодоровићева у Сивцу; Милева Турек у Карловцима: — г. г. Јов. Стојшић у Н. Саду; Душан Сперњак у Панчеву; Чедомиљ Марин у Карловцима. —

ОДГОВОРИ.

„Двама претплатницима“ у Медаку (у Лици.) — Г. Милош Димитријевић и Миша Димитријевић нису једна и иста личност. Први је посланик на угарскоме сабору, изабран као члан владине странке у кулпинскоме срезу и члан је патроната срп. новосадске гимназије; а други је сенатор вароши Новога Сада, члан је срп. народне слободоумне странке, посланик на црквено-школском карловачком сабору, изабран од наших дичних Шајкаша и књижевник. Отуда долази оно што ви наваћате и што вам је изгледало нејасно. Примите топло поздравље.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 29. У Новом Саду, 19. јула 1881.

ЦВЕТ НА ПУТУ.

Кад сам јутрос иш'о,
Тек је сван'о дан —
А то нађем цветак,
Свенут, раскидан.
Жао ми га било —
Какав беше гре',
Да ми тако тужно,
Рано изумре?
Диг'о сам га горе,
Да га питам што,
Ал' шта зна да збори
Цвеће несретно!
Дуго сам га држ'о,
Глед'о ражаљен:
Ај, чији си био,
Његов или *њен*;
Ко те, за што врг'о
Ту на овај пут,
Причај своју судбу,
Што си увенут?
Не зна цвет да каже
Тајну исповест,
А можда би прич'о
Какву тужну вест?
О љубави можда,
Што јој престо вир,
К'о што је и овде
Умр'о миомир —
Па је цветак бачен,
На што и он, да,
Кад љубави нема,
Кад је увела . . .

Благоје Бранчић.

У ГОРЊОЈ МАЛИ.

— ПРИПОВЕТКА. —

(Свршетак.)

Бака је наједаред пренула — приметила је нешто, што јој је мисли из прошлости довело у садашњост. Извади мараму, па њоме пређе преко чела, а уједно другом руком зграби плетиво, па погледа низ басамаке баштенске; очи су јој биле пуне суза.

У то ево ти преко басамака младог девојчета, скакуће као тиче; на њој проста летња хаљина а бујне витице око главе обмотане.

„Баба!“ довикнула је, па је од прилике на половини басамака застала, „смем ли ићи с Драгињом у позориште? Даваће „Саћурицу и шубару“ — молим те, баба, пусти ме само данас, један једини пут, слатка моја баба!“

„Нећеш ићи!“ одврати бака чисто сурово.

Лице лепог девојчета било је дотле весело и ведро; сад пређе преко њега као нека сен са преварене наде; црне су очи гледале чисто молећи.

„А зашто не?“ питала је, „та друге ће све девојке ићи — па да чујеш дивну ону песму, што у том комаду долази, одма у почетку, што је пева Милка; слушај само, баба:

Гине, вене срце у меника,
Што ми моја не долази дика.
Да ми дође, да ме срце прође . . .

Глас јој је био јасан као звоно.

„Хајде овамо горе, Смиљо, па очисти ове мауне,“ прекинула је бака песму девојчину.

Девојче се на мах осврнуло.

„Драгиња,“ повикала је низ басамаке, „иди ти сама. Ја не смем.“

Па онда дође горе, седне под липу, привеже кецељу, метне чинију на крило, па стане, додуше мало журајиво, чистити мауне.

Млада мома та особито је била лепа у простој хаљини летњој; па добро јој је стајао чак и јогунлук, што је био изражен око румених уста; за један је час тог јогунлука нестало, а на његово је место дошла нека болна црта, а кад је мало дигла очи, скотрљале се две велике капље низ образе, те пале на мале руке.

Бака је бајаги мирно и даље плела, а овамо јој је тешко било гледати девојче, где једва може да не бризне у плач. Седиле су тако неко време ћутећки; већ се сасвим смркло било, те су слепи мишеви почели излазити из скровишта својих у пустим зидинама.

„Идем ја, баба, да однесем доле мауне,“ рећи ће најпосле девојче, а већ је са чинијом скочила низ басамаке.

„Немој да паднеш с ножем,“ повикнула је за њом бака, али већ више није добила одговора.

Добар један сахат још седила је бака тамо горе, сама са мислима својим; страшни они дани опет јој дођоше на памет, па страшни они часи, кад је у одаји својој кршила руке за љубимчетом својим. „Господе боже, спусти очи твоје на ме и помилуј ме, јер си благ и човекољубив!“ тако се молила сваки дан. Али ње никада па никада; залуд су је свуда тражили.

Тада најпосле — већ је три године прошло — ево нечега. Дошло је писмо, па коме се видило, да је у брзини написано. „Није јој,“ вели, „пошло за руком, као што се надала, па хоће сад са мужем својим да иде у Америку, али — дете, мало дете! Да ли би га мати хтела примити? Сама не сме да дође; стиди се света у вароши.“

То је писмо било у ручицама малог детенцета, што га је нека сва шарено обучена женска једно вече у горњу ма̀лу донела, па га метла старој Ружићки пред врата, а онда ишчезла без трага.

Примила је детенце са таквом радошћу, као да јој се чедо њено вратило, а хвалила је бога, што се сетио ње у самоћи њеној; хтела је да поправи све, што је згрешила на ћерци својој, али је и њу хтела да поврати. Наново је стала тражити; дала је оглас у американске новине, нека јој се ћерка врати; нема се чега стидити, кућа у горњој ма̀ли доста је велика за њих све. —

Тек после године дана дође писмо, сво ишарано страним маркама, а нипошто не можеш прочитати, од кога је града. Леп мушки рукопис био је на адреси а унутри у писму било је истим рукописом написано јасно и разговетно: како је потписаном жалосна дужност, да јави родитељима, да му се незаборављена жена упокојила иза дужег побољевања. На издисају је поздравила матер своју и молила, да јој чедо храни и чува.

У писму није било речено, како се зове место, где је ћерка њена уморном главом клонула на самртничку постељу; па није нашао за вредно честити делија тај, ни да напише адресу своју; писмо је потписао само почетним словима имена свога. У неколико тих редака није ни једном једином речи запитао за дете своје; гледао је све да избегне, што би дало

прилике, да даље остану у пријатељском односу. Знала је јадница сад само то, да нема више ћерке, да јој је чедо умрло — пропало.

Кроз јадно уцвељено срце материно прошло је све, што јој је чедо препатило; видила ју је, како иде од вароши до вароши са дружином, како у вече излази на худу какву позорницу, како сва искићена тракама у мало непристојнијем комаду непристојне улоге игра, осећало је с њоме, како јој је сваки осмејак тежак — та већ је дуго побољевала, као што је муж писао — да ли ју је икад пријатељском речи тешио, да ли је стајао уз самртничку постељу њену, па јој хладио врело чело? Ко зна, какве је беде и невоље препатила! Како је морала сирота чезнути за матером, за домом очинским; како се горко морала кајати, што је одбегла!

Кршила је руке, кадгод би јој те мисли дошле, па тек би се умирила, кад би писмо неколико пута прочитала, те се уверила, да јој је чедо препатило, па сад мирно санак борави.

Материнско срце њено сасвим се сад обрнуло унуци. Дошло јој је то као нека велика незаслужена срећа, кад су опет мале ножице по соби скакутале а две се мале ручице за њом пружале. „Са децом се не треба играти,“ шапнула би, кад би хтела дете да дигне, да га изљуби; одмах би га се онда манула, те се усилила, да буде строга. Мале те ручице нису добијале ниједне шарене марамице, ниједне луткице, ничега, ничега, за чим гине срце дечије; ћутећки је сносила, што је свет оговара, да дете држи сувише строго, да му не да ни хаљиница. Та свет тај није видио, како је ноћу по читаве сахате клечала уз постељу детињу, па унуци тихо шапућући приповедала, зашто јој не сме то и то да даде, како је често љубила спаваћиве очице, па прстиће, што већ морадоше толико да плету.

„Чедо моје драго, још ћеш ти мени некад рећи „хвала“, што ти је баба с тобом била тако строга; рећићеш ми „хвала“ онда, кад узбудеш честита вредна домаћица.“

Па сад јој се упутише мисли у будућност; до ње одмах, кућа уз кућу, седи млади ковач, честит, ваљан човек; канда би рекла, да нешто више за Смиљом гледа, но што би баш било нужно — ej, кад би то нешто било, да запроси Смиљу — да лепе среће! Како би се лако с душом растала, кад би јој мило унуче било тако осигурано. Али неће тај узети ћерку одбегличину, дете комедијашко — а баш је тако добра, тако лепа, као што јој је била мати. Еј, богме је то истина: што су родитељи згрешили, то се свети на деци.

Уздане, дигне се, па пође низ степене; прозори собњи нису били осветљени. Да ли сад још седи у мраку, па плаче? „Лудица мала, не зна, да јој с тиме добро желим.“

Затвори баштенска врата, па пређе прêко кући. Кад је ушла под капију, повиче: „Дед запали дер свећу, Смиљо! Не видим ништа.“ Али у кући нико ни да се макне; само је стари сахат на дувару куцкао а мачак се чешао лагано о хаљину њену, па мијаукао. Уђе ти она најпосле у мрачну собу. „Смиљо, јеси л' ту?“ запита лагано, па онда отвори прозор: „Смиљо, Смиљо!“

Ниоткуд одговора.

„Ваљда се данас чак и дури?“ промрмља, па седне на столицу.

Чула је са торња сваки четврт сахата кад је ударио — а Смиље још нема; најпосле чује десет удара са торња, ти је удари чисто опоменуше, да гледа, где јој је унуче.

„Но, сад већ престаје шала,“ рече, па се дигне. „Смиљо, Смиљо!“ повиче напоље у мирну летњу ноћ; та иначе се тако лепо тамо горе у баштама чуо сваки гласак, а мора да је тамо код комшијâ. — Бадава, нико се не одзива; само је један слепи миш бојажљиво пројурио крај прозора.

Баки срце наједаред престаде куцати; шта, ако је ипак отишла у позориште? крадом отишла?

Руком се ухвати за чело. „Ако је то урадила, онда —“ Није смела ни да ми-

*

сли даље. Па опет опет! Зар не би могао доћи дан, када би узалуд викала и тражила, као онда, страшног оног дана? Ако је данас крадом отишла, камо није требала отићи — зар не би онда могла од ње и одбећи? Та зар је она приметила била, да јој се за леђи чедо спрема да одбегне?

Али не, не, доћи ће још; мора да је код Љубице комшијине; како је само дошла до тог неповерења! Е, како је дошла? Као да није била преварена, најљуће преварена — па зар не тече живахна крв родитељска у жилама детета њиховог?

Отворила је наједаред врата собња, па истрчала пред капију; срце јој је лупало, да је мислила, е га може чути. „Смиљо!“ викнула је још једаред горе у башту, а глас јој је дрхтао.

„Добро вече, мајка Јело,“ назове јој у пролажењу девојче једно.

„Ниси ли видила гдегод Смиљу, Љубице; ја сам мислила, да је код тебе —“

„Код мене? Боже сачувај; ја мислим, да је у позоришту. Цео дан данас ни о чему другом није говорила.“

„Хвала“, одврати бака, а глас јој се чисто гасио.

„Лаку ноћ, мајка Јело!“

Кораци девојчини одјекнуше кроз ноћ, па онда је опет све било мирно на сокаку, као и донде.

Баки се стале вијати по глави страшне мисли. „Отишла је,“ то је било једино, што је могла да схвати. Још никада, откако је код ње, није ју морала тражити, па збиља, сасвим се променула у последње време, тако је постала мирна, замишљена, тако — не зна ни сама како.

Посрћући пођe сокаком; камо ли ће управо?

„Благи боже небесни, остави ми још то једино, што имам, не дај да доживим, да ме за леђи вара,“ шаптала је у себи.

„Ти зацело тражиш Смиљу, мајка Јело?“ запита је наједаред из небуха јак мушки глас.

„Свети боже! Куме, да ли можда не знате где је?“

„Но, но! Што си се тако препала? дабогме да знадем, али да ли је смем одати, то је опет друга ствар.“

„За име божје, куме, говорите — у позоришту је, јелте?“

„Та да, тако нешто налик на то, бар има љубави. Гледни је, ено седи ту унутри с оним мојим шмокљаном, с Милошем, па се љубе и милују, неваљала дерлад; јел', кумо, ниси мислила, да ћемо се нас двоје некад сродити?“

„С Милошем?“ промуца бака, а пред очи јој изађе лик младог вредног ковача — њена Смиља седи с Милошем? Где, где?“ повиче тада, па дркћући ухвати кума за руку, а кум је одведе до прозора комшијске куће; ту загледају унутра.

У наслоњачи газдиној крај фуруне тегли се велик неки мачак; код стола поред свеће преде стара газдарица, а тамо остраг на малом исплетеном дивану седи лепушкати млади ковач, а загрлио лепу девојчицу.

Дуго су ћутећки једно поред другог стајали двоје старих, па гледали на младе љубавнике; свако од њих имало је своје мисли.

„Хвала господу богу“, прошапне најпосле бака, па се смеје лудом страху, што ју је мучио; како је само и могла мислити тако којешта? Уз то јој једна суза другу сустиже, па падају на крајеве од мараме; па онда ти на прстима оде, па ено је, већ седи у самораној одаји својој код прозора, иза двора горе баш изашао месец, сребрну светлост просуо по кућама и баштама, па провирио кроз месечарке руже и ладолеж, те гледа у лице бакино; први пут од толико година лебди јој блажен осмејак на уснама. Руке је склопила, па на крило метла; мисли на гроб један, што је негде тамо у далеком далеком свету, непобусан и незасађен, али га се сећа у миру и задовољству — та чедо је осигурано; биће срећна, Смиља њена.

У то пролете две сенке поред прозора; лаки се кораци чују на каменитим басамацима — онда још шапат, једна реч, лагано се отвори капија, а тек што си оком тренуо, пало чило девојче пред но-

ге старој баки, лепа се глава скрила у крилу а меки јој гласић чисто дркћући збори:

„Баба, слатка моја баба!"

Бака узела лепу главу међу обе руке, па гледа у дивно лице девојчино.

„Је ли, Смиљо, још се једнако срдиш, што те нисам пустила, да видиш како катана Мита Милку своју грли, јели?"

„Није, баба," одврати девојче збуњено. „Нисам је хтела да идем зарад катане и Милке, нисам зато ни плакала, нисам бога ми, него је он хтео да иде, Милош — његова ме сестра звала, да идем с њима — па кад ја нисам смела, није ни он ишао; онда сам ја седила ту пред капијом, а он дошао, па ме одвео својој матери, а сутра је хтео, да дође к теби. —"

„Е гле, а шта би он хтео са мном, Смиљо?"

Еј, баба, слатка моја баба, зар не можеш да погодиш?"

„Па јеси ли срећна, Смиљо?" прошапута бака.

Девојче макне главом, па наново савије руке око врата бабе своје. —

Сутрадан у вече седила је стара Ружићка горе под липом, а до ње седе ђувегија и нева, па свеже усне невине ђаволасто причају ђувегији, какав је страх синоћ баба препатила, кад ње није било код куће. И бака се смешила, али им је онда стала приповедати, све то, што смо чули горе. Над њом се кретало лишће липино, чисто хоће и оно шта да каже, јер је познавало лепу девојку, што је одбегла некад. Даљина се сјала у злаћаном светилу вечерњем, иза брегова провирују још последњи зраци сунчани.

Са младог, мало побледелег лица лепе девојане ишчезло је смешење; ухватила је војна свога за руку, па влажним очима гледа у даљину. Тамо негде далеко, далеко, тамо је гроб миле мајке њене — ко зна где?

Г.

И ПИТАШ ДА Л' ТЕ ВОЛИМ.

И питаш: да-л' те волим,
Затим те мори страх;
Да ко ми чува срећу,
Да ко ми држи дах?

И питаш да-л' те волим,
Да нисам неискрен?
Је-л' овај уздах сумња,
Зар лажан, усиљен?

И питаш да-л' те волим,
Колико, зашто, да;
Има-ли љубав мере? . .
Моје те срце зна.

И питаш да-л' те волим,
Не вол'о живот свој —
Шта хоћеш да ти кажем
У чежњи пламеној.

Благоје Бранчић.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Наставак.)

Појава пета.

Марија Андријевна и Мерић.

Марија Андријевна (*не окрећући му се*). А шта вас амо донесе?

Мерић. Дошао сам, да вас видим последњи пут. Ваљда ми нећете то одрећи?

Марија Андријевна (*окрене му се*). Јесам-ли лепа?

Мерић. Да вас човек обожава!

Марија Андријевна. Збогом, морам к младожењи.

Мерић. Ах, почекајте, Маријо Андри-

јевна, тако вам бога, почекајте. Чујте ме. Допустите ми, да још који тревут уживам гледећи вас.

Марија Андријевна. Добро. Шта желите?

Мерић. Немојте се срдити на ме, Маријо Андријевна.

Марија Андријевна. Не срдим се ја на вас.

Мерић. Хоћете да кажете, да ја нисам достојан ни ваше срдње. Опростите, ви као да мене нисте разумели. Ја бих да вам се оправдам.

Марија Андријевна. У чему да се оправдате? Ја сам сама себи крива. Мислила сам, да сте ви човек, који је кадар волети, па сам се преварила. Ја сам тражила љубави, а ви — интриге, победе. Ја и ви не доликујемо једно уз друго.

Мерић. Ја сам волео у истини, Маријо Андријевна . . .

Марија Андријевна. То није истина, Владимире Васиљићу (*замислив се*). Па кажите ми, молим вас, кога ви варате? У што се ви уздате? Све ваше победе, сигурно су исто таке победе, као оне над а-мном. Девојка вам сама отвори своје срце, а ви се после размећете победом. Зар није тако? Мени би и самој љубав према вами охладнела, ма колико отишла наша љубав. Мало више жалости, муке, кајања, стида, али свакако бих охладнела према вама. Мени је требало, да ме ко истински воле! То сам само хтела.

Мерић. Бесцен - благо женскиња!

Марија Андријевна. Пређе нисте хтели да ме слушате, а сад ме слушате. Да бих можда мање претрпела, да сам се родила лакомисленија. Занимало би ме кињење, мајушне сплеткице, па бих ипак била весела, радосна; ја бих се заљубљивала, забављала се. Но сад ја гледам другим очима на живот: ја се удајем и хоћу да будем ваљана жена.

Мерић. Боже мој, ала сам се преварио! Ја нисам познавао вас, Маријо Андријевна. Сад видим сву нискост свог понашања. . .

Марија Андријевна. Не знам, признајете-ли од срца, или не; али ја вам верујем, нећу да вас вређам. Ја се на вас не срдим; моја је жеља само, да вам то буде нека школа. Дај да се растанемо као пријатељи (*пружа му руку*).

Мерић (*пољуби је у руку*). Меро, ја волим тебе!

Марија Андријевна. Доцкан, Владимире Васиљићу, доцкан. . . Пред-а-мном се дао нов пут, а ја му правац још сад знам. Женско моје срце имаће од селе велики позив.! Веле, да је он груб, необразован, кајишар, али то је, може бити, за оно, што поред њега није било честитог створа, није било ваљане жене. — Кажу, да жена много може, кад хоће. Ето ми дужности, и ја осећам, да имам снаге. Ја ћу га нагонити, да ме воли, да ме поштује и слуша. Најзад — деца, ја ћу живети за децу. Ви се смешите! Како је то лепо и поштено од вас! Све да је ово, што вам говорим сањарија само, која се никад неће моћи остварити, ипак не би требало да ме разочаравате. Она мени треба да ме подржава у положају, у ком се сад находим. . . Ах, Владимире Васиљићу, бог нек вас види. . . Та мени је тешко . . . врло ми је тешко, — и нико неће за то да зна.

Мерић. Ја вам желим сваке среће. Али ја бих рекао, да она није за вас могућа с таким човеком.

Марија Андријевна. Не, Владимире Васиљићу, ви нећете видети мојих страдања. Ја вам нећу доставити задовољства, да ме жалите. Биле ма какве прилике, ја хоћу да будем сретна, хоћу, — стало ме то ма чега. А што бих ја патила? Расудите сами, — но, де расудите. Зар зато, што сам се преварила, што су ме немилостиво, нештедимице, обмањивали, што, најзад, чиним дужност и спасавам матер. Не, не, не. . . Ја ћу бити сретна, мене ће волети. . . Зар није? Реците. . . да, да. . . Та говорите! Мени то треба, — немојте да ми противу речите. . .

Мерић (*размислив се*). Да! Тако је.

Марија Андријевна. Хвала вам лепо. Збогом (*оде*).

Мерић (*сам*). Да, паметне девојке! Баш бих волео знати, шта-ли о мени мисли. Може-ли, да ме сматра за никаква

човека? . . У осталом. хвала богу, кад се и тако свршило, — да је случајно каква глупља, не би човек знао, како би је отресао; приговорима ни краја не би било, а, још би ме — ко зна — могли и оженити (*улази Милашин*).

Појава шеста.

Мерић и Милашин.

Милашин. Зар и ви овде?

Мерић. Да, дошао сам да се опростим с Маријом. Ја њу волим, Иване Иванићу. Не кријем од вас: ја здраво осећам губитак таке женскиње. Ах, како је она мене волила! И сами погледајте сад: колико је у ње воље, како она чврсто јуначко подноси своје патње! Само ја знам, како јс њој. Не велим за се, — ја сам мушко. Јесте-ли ви амо дошли на вечеру?

Милашин. Јесам.

Мерић. Молим вас, буд'те тако добри, ако приметите, да стане тужити, тешите је: обвезаћете ме здраво тим. И гледајте, те удесите, молим вас, да је ништа не подсећате на ме. Ја се у вас уздам, Иване Иванићу. Збогом. . . (*оде*).

Појава седма.

Милашин (*сам*). Баш је то ужасно! Цело у бога вече са мном речи да проговори, а амо дошла, да се опрости с Мерићем. Ја обилазим, уздишем ево већ три сахата непрестано, а она бар да један поглед баци! То је ужасно, досадно! Ваљда ми није лице тако с изразом, шта-ли? Ја бих, да ми лице сад изражава дубоку тугу. (*Гледа на огледало*). Фи, како је глуп израз .... чак смешан! Не, нек она запази злу иронију у мојим очима. (*Гледа у огледало*). Али ако она не усхте да запази .... Ах, а што се ја кидам? . . . Да одем? Она још може и не приметити, да ја нисам ту. А, до врага! . . . Не, остаћу. Бићу хладнокрван гледалац, посматраћу хладно. А зашто се ја баш и љутим! Како-ли је сад она лепа! Како се држи! Та, до врага, то је ужасно несносно. Па какви су све скотови, гадови око ње! Сад ми се, рекао бих, жуч мути. И то ми је младожења, то зар младожења! И она се још око њега умиљава! Не, не, она треба да примети, каквим ћу ја очима на њ гледати (*одлази. Разна лица приближују се по позорници к десним вратима. Беневоленски и Добротворски улазе испод руке.*)

Појава осма.

Беневоленски и Добротворски.

Беневоленски. Захвалан сам ти Платоне Маркићу, веома захвалан. Здраво, здраво си ме обвезао. Марија Андријевна је и паметна, и образована. Е, така ми баш жена и треба.

Добротворски. Хе, хе, хе, љубезнејши мој! На што сад о том говорити. Каква била, да била, — нема се сад куд натраг! . . . . Шалиш се, шалиш . . . .

Беневоленски. Ал', кажем ти, с таком женом није срамота изићи у друштво. (*Стане пред огледало и глади подбрадак*). Па шта, бићемо ми леп пар, шта ти мислиш, а?

Добротворски. Хај ви, продрзљивче! (*Кикоће*). Какве он досетке измишља!

Беневоленски. Па чему се ти смејеш?

Добротворски. Пало вам на ум да збијате шалу, искидали сте се од смеха! Хајд' да се пољубимо! (*пољубе се*).

Беневоленски (*на себе*). Чему се он смеје? (*Добротворскому*). Знаш шта, Платоне Маркићу, имао бих нешто озбиљно да ти кажем.

Добротворски. Шта заповедате?

Беневоленски (*узима га под руку*). Сви смо ми били млади (*Добротворски клима главом у знак одобравања*). Младост, као што знаш, има својих слабости. Ти то сам врло добро знаш, иначе ти не бих ни узео говорити.

Добротворски. Сви смо грешни и сви смртни . . .

Беневоленски. Тако је, али о том није реч! Чуј ме до краја. И погрешке су особине младости. Ја сам волео једну девојку. . . .

Добротворски. Хм! Збиља! Је-л била онако лепа девојка?

Беневоленски. Није баш ни нужна била. Ал' да богме, из нижег сталежа; ал' не баш одвећ рђава. Само јој карактер одговарао сасвим спољашности: љубомора.

Добротворски. И ви се томе чудите.

Ej младости, младости! Да сте ви наших година, не би ви то видели. Сад ћу вам приповедати један догађај, — ево слушајте, — није као ви што сте хтели мени приповедати. Било је то још док није Францез долазио. . . . .

Беневоленски. Ах, баш ти немаш памети, Платоне Маркићу! Ја се бојим, да она не дође амо како.

Добротворски. Ко?

Беневоленски. Па та девојка.

Добротворски. Зашто? Не, зашто би да дође, шта ви говорите!

Беневоленски. Разуми ти мене, Платоне Маркићу . . . кажем ти, да је љуборна, па се бојим, да не направи ту какву ларму.

Добротворски. Тако што! а! . . . Сад сам вас разумео.

Беневоленски. А ти, братац удеси, да не пуштају никог страног.

Добротворски. Та шта ви то мени, баћушка, радите с Маријом Андријевном! Тако ћете ми је упропастити. . . . Већ се ви, баћушка, окајте тих глупости.

Беневоленски. Шта, шта! Окануо сам се ја одавно! Ал' ипак не шкоди бити пажљив. Разумеш-ли ме?

Добротвор. Лепо, сад разумем (*одлази*).

(Свршиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Кад сам год у овој вили ове виђене слике посматрао, свагда сам после тога посматрања,а под великим утиском,безгласан бивао тако, да бар за један сахат, ни једне речице (ван морања) прозборио нисам, пак тако би требало да и сада досљедан останем, с тога не ишти више рачуна ни одговора, бар док на корзо приспемо, а донде имамо доста ићи. —

Како нас је наше разгледање и прегледање толико забавило, да смо већ и у озбиљан мрак већ ушли, то мислим,да неће бити згорег, да јошт нешто видимо, што се баш овога вечера видети може; хајдемо дакле са корза к западу на један трг, који се зове „Piazza Navona“ или „Circo di Agonale“.

Нас неће ништа збуњивати, што ћемо кроз многе тесне сокачиће пролазити, та они су лепо осветљени, дућани су им, којих у сваком и најмањем сокачићу има отворени, те нам је дозвољено и унутра по својој вољи завирити; а ни то нам неће сметати, што се кроз гунгулу, која живахно тамо и амо врви, гурати и турати морамо, шта више, занимаће нас та разнолика светина, међу којом се бар једна четвртина под образином а у разној образини, сходном оделу налази, пева, виче, у тамбурелу (гоч или протак) бије, у мандолину (нешто налик на тамбуре, али много елегантнији инштруменат) свира. —

По овој великој тишми, до које постепено и неприметно дођосмо и која нас опомиње: да један на другога ваља добро да мотримо, и да се чврсто један другога држимо, ако нисмо ради, да се један од другога изгубимо, а за данас више и не нађемо.

Ти се ваљда јошт сећаш, да си трг „Piazza Navona“ *) видео, а знаш и то, да је његов простор леп, велик и подугачак, и да на њему три кладенца има; ми му се ево приближисмо, али нам се кроз ову силну светину до њега протурати ваља, и тек ћеш га онда познати моћи, сада ти се он чини као да га никад до сад јошт видео ниси, јер што од њега преко људских глава видиш, то ти оку, а при овом необично јаком осветлењу, много дужи и шири изгледа, но што је у ствари; друго силни лампијони у разним бојама, а особито у тробојници италијанској; (црвено-бело-зеленој); треће зелени венци у сву дужину целога трга, а у пет реди на високим моткама све унакрст један за други скопчани; четврто италијанске небројене тробојнице, које се и вољи лаког поветарца покоравају, тиме пак себи лепши изглед прибављају; јошт напослетку пето, са све четир стране кућа, које овај трг граниче: постављени су у зиду високо, точкови, из којих многи

*) Види Карневал у Риму 82 и 83 бр. „Заставе“ за г. 1875.

пламенови плина читав чопор сјајних и сићаних звездица чине; на декојем дућану или балкону, таким пламеном исписано је име дотичног власника. —

Сад нам је, брале, задатак, да се ма нас колико труда и муке стало, и ми ближе среди трга протурамо, а да се не излажемо тој претећој опасности, да један од другог одвојени будемо. то се ваља чврсто под руке узети, пак макар шта наступило не пуштати се. — Кад смо се сретно кроз авантгарду протурали, ево нас прво на северном крају трга, где се већ слободније дисати може. —

На овом крају подигнута је велика дрвена зеленим венцима окићена трибина, где војничка капела баш сада Штраусову ваљку свирати почиње.

Обично је, да човек близу глазбе, слушајући милени звук, који својим мелодијама развесели, распали и растужи срце у грудима његовим, упре и очи у гудача и трубача, као да се ти осећаји, којима је може бити и сам свирач обузет, и видети могу. Овде се друкчије збива, јер ником не пада на памет посматрати гудача, каквом ватром гудалом превлачи преко танки жица своје вијолине; нити пада икоме на ум посматрати чудноват изглед трубача, како му се оба образа напеше ватром, као босански меур вином; него се сваки забавио оним, коме и сама глазба служи. а то је публика. —

Али ко би обрћао главе на глазбу, где се игранка у својој мери развила, игранка у дворани тако великој, у којој човек кроз читаву ноћ, разноврстну и огромну публику и играче њене не би био кадар прегледати. И збиља овај трг поред овако јаког осветлења изгледа као каква огромна дворана, које су дуварови врло природним, а у лепим бојама архитектонским сликама декорирата; а да из данашњег искуства не знаш: да је цео дан мутан и облачан био, — помишљао би, да је дотични декоратер хотимице плафон односно небо само с тога једнобојно и загасито намалао, да му поред јаке светлости остале декорације на дуваровима што већег ефекта добију. Но ако нас дворана и њене декорације и обмањују, али нас игранка збиља не обмањује, и то јошт игранка са маскама; на коју је сваком безплатно доћи дозвољено, те по своме благом увиђењу и вољи веселити се, гледати, свирати слушати или играти.

То би био делија, који би кадар био за два сахата ову игранку од чести бар прегледати, а камо ли све верно и подробно описати; зато и ти, што не будеш достигао на овој игранци видети, то према виђеном, сценама по својој вољи, а помоћу свога уображења допуни.

Како је ова поменута глазба своју ваљку довршила, чује се већ на јужном крају друга, да исти посао наставља; по томе дакле не само да чујемо, него и видимо, да је и на јужном крају трга иста као и ова на северу коју видесмо, трибина постављена и са војничком капелом спровиђена. —

Свуда се то на све стране игра, скаче, виче, шали и пљеска тако живо и гласно, да ми речи један другога једва разумети можемо.

Преста и друга глазба, сва се публука обрће оном насред трга постављеном кладенцу, над којим обелиск чини ти се да врхом својим чак у светли плафон дира; отуд жагор, отуд врева долази; и гле дивна призора, ког нам тај кладенац помоћу бенгалског осветлења пружа.

Она два просека кроз стену у накрст, из које се обелиск поносно уздигао, чине ти се да су небеске пећине, у којој сунце и месец станује; прва ти је жарка и крвава, друга хладна а поред све своје јасне светлости ипак блеђана. — Задовољству публике на овом красном призору нема краја, а још се бујније разви, кад поменута два небеска елемента своје дворе неприметно разменуше, ожари се лађано, а охладни жарко, од њих пак и ближа околица други облик доби, док једном и то изчезнуло није, али публика ту пријатност с ума не смеће, све, док ју глас музике на игру опоменуо није, чега се она и онако раздрагана живо прихвати.

Којима на средини трга глас свирке од жагора до ушију не доспева, они начинише засебна оделења, те удесише игру по тамбурели, у коју каква доброћудна бака вешто бије или каква маска о танке жице тамбурине пером удара; све је то чило, све је весело, као да у својој рођеној кући сватове свога најмилијега држи; сви су равноправни

на тој игранци од највишег господина до најнижег радена а и самог просијака, јер ни њега нема нико право из тога весеља искључити. Опет жагор и опет осветлење кладенца.

Четир кипа у камену резана која четир у свету највеће реке означују или представљају, бели су и сјајне као сребро; један просек црвен, као кад се крв са млеком разблажи; други зелен кроз које кад и кад „жежено злато провирује.“ — И опет се неприметно боје променуше; просеци један бео, други зелен, а фигуре (кипови) у таку црвену боју претворени, коју би светлост и сен у том облику и у тој хармонији и самом старом млетачком колористи мучно било извести. —

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Колхиђани се дали у потеру за Аргонаутама; Јазон убија по наговору Медејином брата њеног.

Међутим је дознао и Ест а и сви Колхиђани, да Медеа воли Јазона, да је она све то порадила и да је с Јазоном одбегла. Скупе се сви наоружани на пијаци, па уз јасну звеку оружја пођу низ обалу реке Фазида; Ест се вози на лепих кочија а вуку га коњи, што му их је дао бог-сунчаник; у левој му руци округао штит, а у десној дугачка бакља од смоле; узањ лежи у кочија грдно копље његово. Коње држи за узде син му Апсирт. Кад су дошли до ушћа, већ је лађа Аргонаута била далеко на мору, јер су Аргонауте свом снагом веслали. Краљу испаде из руку и бакља и штит; дигне руке к небу, обрати се Јупитру и богу-сунчанику, да буду сведоци неделима Аргонаута, па у гњеву и бесу повикне на поданике своје, да ће их све погубити, ако му не ухвате и доведу ћерку, да јој се може осветити. Колхиђани се поплашили, па још тај дан седну на лађе, те се навезу на море; лађа је било толико, да је изгледало, као да се недогледно јато тица прострло над морем, па га помрачило; предводио их је краљев син Апсирт.

У једра Аргонаута дувао је поспешан ветар, јер је била жеља Јунонина, да Колхиђанка Медеа што пре донесе пропаст у дом Пелијин. Већ трећег јутра привежу лађу код реке Халиса за обалу Пафлагонаца. Ту принесу жртву богињи Хекати, што их је спасла; тако им је рекла Медеа. Тада се сети Јазон, а и остали јунаци, да им је стари пророк Финеј рекао, да на повратку другим путем плове; али није ниједан познавао пределе те. Само је Аргос, син Фригов, знао то из списа свештеничких, па им он рекне, да пођу до реке Истра; извор те реке далеко је у бреговима рипејским а силну воду своју излива река та полак у јонско, а полак у сицилско море. Док је Аргос то говорио, указала се сјајна дуга у том правцу, којим су требали пловити; а поспешан ветар није престао дувати, нити је знак небески престао светлити, догод нису срећно дошли до јонског ушћа реке Истра.

Колхиђани су са потером још пре дошли до ушћа Истровог, јер су брже пловили, а лађе су им биле лаке. Ту су засели по острвима код ушћа, па су затворили Аргонаутама пут, кад су Аргонауте засели на ушћу. Колхиђана је било страхота много, те се Аргонауте поплашили, па брже боље са лађа сишли на једно од оближњих острва; Колхиђани се даду за њима, те се тако стаде спремати бој. Аргонаути у невољи шта ће, него стану уговарати, па се на обе стране сложе у томе, да свакако Аргонауте задрже златно руно, јер га је краљ био обећао Јазону као награду за дела његова; а што се тиче Медеје, то уговоре, да је метну на друго острво у храм Дијанин, док не реши какав оближњи праведан краљ, да ли се да се врати оцу своме или да пође с Аргонаутама у Грчку. Медеа се страшно забринула, кад је то чула, па одмах одведе драгана свог на страну, где их ни један од другова не би могао чути, те му у сузама стане говорити: „Јазоне, шта

сте закључили, да самном урадите? Зар је срећа код тебе у заборав бацила све, на што си ми се у невољи светом заклетвом заверио? У тој сам нади јадница одбегла из завичаја, од куће и родитеља својих, а то ми је било најдрагоценије. У намери да тебе спасем, лутам ето с тобом у Грчку као драгана твоја, као љуба, као сестра. Па зато ме штити, немој ме овде саму оставити, не дај да краљеви суде о глави мојој. Ако ме судија онај досуди оцу моме, онда сам пропала: како ли би Јупитрова љуба, Јунона, могла то одобрити, Јунона, којом се ти толико хвалиш? Да, остави ме само, па ћеш ме се некад сећати, кад паднеш у беду и невољу. Ишчезнуће ти златно руно као сан. Осветни дуси моји нека те одагнају из завичаја, као што си ти мене из мог завичаја одмамио!“ Тако се сирота јадала, а сву ју обузела дивља страст; хтела је да баци ватре у лађу, да све сагоре, па да и сама скочи у ватру. Јазон се чисто поплашио, кад ју је погледао; стаде га гристи савест, па милостиво прозбори: Дођи к себи, драгана; не мислим ја озбиљно са тим уговором. Него морамо гледати, да како му драго засад отклонимо бој, јер нас је зарад тебе силесија непријатеља опколила. Сав свет, што овде живи, пријатељ је Колхиђанима, те ће помоћи брату твоме Апсирту, да те као заробљеницу одведе натраг оцу. А ако се упустимо у бој, сви ћемо погинути, те ћеш ти онда још горе проћи, кад ми умремо, па те оставимо као плен непријатељу. Него треба да знаш, да је уговор онај само варанција, која ће упропастити Апсирта; а кад им вођа погине, неће суседи хтети више помагати Колхиђанима.“ Тако је Јазон гледао да умири Медеу, а она му предложи грозан предлог; „Послушај ме. Једаред сам већ згрешила, чини су ме неке обузеле, те сам зло урадила. Натраг већ више не могу, те дакле морам још даље у зло. Ти дочекај Колхиђане на мејдану, а ја ћу брата опчинити, да ти се преда. Ти га прими и лепо почасти; ја ћу онда, ако узмогу, наговорити веснике његове, да га пусте самном на само: онда га — не могу шта силом — можеш смакнути, те и Колхиђане побити.“ Тако су обоје намислили, да Апсирту дођу главе. Пошаљу му силне даре, међу осталим и дивну хаљину од кадифе што је краљица са Лемноса дала била Јазону; хаљину ту начиниле су биле Грације, па ју даровале богу Дијонису (Баху); била је хаљина та пуна небескога мијомира, откако је нектаром опијени бог Бах на њој спавао. Лукава Медеа наговори веснике, да доведу Апсирта по ноћи на друго острво у храм Дијанин; тамо ће бајаги заједно измислити какво лукавство, да Апсирт опет добије златно руно, те да га однесе натраг оцу; јер и сама је — тако се претварала — натерана од синова Фригових, да се преда странцима. Кад је тако залудила веснике, проспе мађијског уља свог у ветар толико, да би мирис и најљућу звер кадар био домамити са највишег брега. Збило се тако, као што је Медеа желила. Апсирт се дао преварити најсвечанијим обећањима, па доплови по тавној ноћи на свето острво. Тамо затекне сестру саму, па је стане кушати, да ли збиља хоће да превари странце; али је то изгледало, као кад слаб деран хоће да прегази набујалу горску реку, преко које ни снажна каква људа не може да пређе. Јер баш они у сред разговора, па сестра брату све обећа, а оно наједаред искрсне из небуха Јазон са голим мачем у руци. Медеа одврати очи, па се покрије велом, да не гледа смрт брата свога. Као но живинче на жртвенику, паде Апсирт од ударâ Јазонових, па попрска хаљине и вео сестре своје крвљу својом. Али осветна богиња ништа не превиђа; гледала је она из прикрајка мрким оком грозно дело, што се ту збило.

Кад је Јазон закопао мртваца, даде Медеа бакљом Аргонутама уговорени знак. Аргонауте су за време преговора отишли били на своју лађу, а кад су угледали уговорени знак, доплове до острва Дијаниног, па нападну на Апсиртове пратиоце, као јастреби на јато голубова или лавови на стадо оваца. Сви су ту погинули до једног. Јазон се журио да дође својима у помоћ, ал је касно дошао, јер је бој већ био свршен.

Јазон и Медеа код Кирке; Аргонауте срећно прошли крај Скиле и Харивде.

По наговору Пелејевом отплове Аргонауте на врат на нос из ушћа, док не би Колхиђани видили, шта је било. Кад се Колхиђани разбудили, па дознали, како су их ома-

нули Аргонауте, а они онда хтедоше одмах у потеру, али их задржи Јунона, плашећи их огњевитом муњом са неба. А и бојали се још гњева краљевог, ако му не доведу натраг сина и ћерку, те тако остану ту на острвима Дијаниним код ушћа Истрова, па се ту настане.

А Аргонауте одмакли већ далеко те су пролазили крај силних обала и острвâ, па и крај острва, на коме је била краљица Калипса ћерка Атлантова. Већ им се из далека учинило, да виде највише брегове свога завичаја, а оно Јунона пошље на њих буру, те их одагна на пусто острво Електриду. Сада стаде говорити и оно пророчко дрво, што га је Минерва посред лађе била заковала. Шупље дрво то овако је зборило: „Нећете утећи испред гњева Јупитрова, те ћете лутати по мору све донде, док врачара Кирка не освети смрт Апсиртову. Кастор и Полукс нека моле богове, да вам отворе путе по мору, те да можете наћи Кирку, ћерку бога-сунчаника и Перзе.“ Већ се сутон хватао, кад је дрво то рекло. Аргонауте мал те нису погинули од страха, кад су чули, шта им проriче чудни пророк тај. Само су близанци Кастор и Полукс били толико при себи, да се знали молити боговима, и тражити у њих заштите; а лађа је појурила према реци Еридану, тамо где је некад Фајетон са сунчаних кола пао у воду, кад га је сунце хтело да сагоре. Још се и сад са дна диже дим и пламен из тешке ране његове, па ни једна лађа не може олако прећи туда, но улети посред пламена. Унаоколо по обали уздишу Хелијаде, сестре Фајетонове, претворене у тополе; са њих капљу бистре сузе од ћилибара; сунце суши те сузе а река их у себе увлачи. Аргонауте је додуше спасла из те опасности јака њихова лађа, али их је прешла и глад и жеђ; јер их је дању мучио несносан смрад, што се дизао из реке, а ноћу им је сасвим јасно допирало до ушију јадиковање Хелијадâ, а и једнако су слушали, како се сузе од ћилибара у море котрљају као но капље зејтина. Крај обалâ Еридановнх пођу даље, па дођу до ушћа реке Родана. Ту би зацело били ушли — а не би се зацело више живи вратили — да се није наједаред на стени једној указала Јунона, те их строшним гласом бо-говским од тог одвратила. Покрила је Јунона лађу у црну маглу, те су тако Аргонауте дуго пловили крај силних кетијских народа, док нису најпосле спазили обалу тирхенску, те наскоро затим срећно доп ловили до пристаништа код острва Киркиног.

Ту нађу врачару, где главу пере у морским валима. Уснила је била, да јој је одаја и сва кућа пуна крви, те да јој ватра прождире све мађије, којима је иначе опчињавала странце, а она — тако јој се уснило — дланом кỳпи крв, па њоме гаси ватру. Страшан сан тај дигао ју је још у рану зору са постеље, те ју дотерао до мора; ту је опрала хаљине и косу, као да је била крвљу попрскана. За њом иду чопором, као марва из стајâ за пастиром, ужасне звери; нису то звери као друге, него сложене из најразличнијих удова. Аргонауте се ужаснули, тим више, што су требали само погледати Кирку, па да се увере, да је сестра грозноме Еету. Кад се Кирка страха ноћног опростила, пође брзо натраг, доваби зверке своје, па их стане миловати, као што човек вашку милује.

Јазон рекне друговима својим, да сви остану на лађи, а сам скочи с Медејом на обалу, па ју повуче за собом до двора Киркиног. Медеа се једнако отимала, но најпосле дођу до двора тог. Кирка није знала, шта то странци ти траже код ње. Понуди их, да седну на лепе столице. Али се Јазон и Медеа мирно и тужно повуку к огњишту, па ту седну. Медеа покрије лице обема рукама а Јазон удари у земљу мач, с којим је погубио Апсирта, метне руку на тај мач, те се брадом наслони, а не диже очију. Кирка примети, да ти траже у ње помоћи, па одма разуме, да је у ствари изгнанство и мазда за смрт нечију. Бојала се Кирка Јупитра, заштитника свију потиштених, те принесе заискану жртву; закоље кучку, која се дан пре оштенила била, па се помоли силном Јупитру. Чељад њена, Најаде, морале су изнети заклану кучку из куће, те ју бацити у море; а Кирка стане ког огњишта, па уз свечане молитве сагоре свете погаче на жртву, да ублажи гњев Фурија, те да изради у Јупитра опроштење за убице. Кад је све прошло рекне Кирка странцима, да седну на сјајне столице, па и она седне прêко од њих. Па он-

а их стане запиткивати, каквог су рувета, амо плове, одакле су дошли, зашто су баш мо дошли, и рашта су потражили у ње заштите; опет се сетила крвавога сна свога. Кад је Медеа дигла главу, те јој погледала у лице, зачудила се Кирка очима Медејиним; јер је Медеа, каогод и Кирка, била пореклом д бога-сунчаника: а сви потомци његови имају светле очи пуне злаћанога сјаја. Кирка х онда запита, којим језиком говоре, а Медеа стане колхиђански приповедати све, што е збило са Еетом, с њоме и са јунацама; само није хтела да призна да је Јазон убио брата њеног Апсирта. Али врачари Кирки ишта није било тајна; ипак јој је жао било ћаке, те прозбори: „Јаднице, ти си непоштено одбегла, те јако згрешила. Зацело ће отац твој доћи у Грчку, да ти се освети рад убијства синовљева. Ја ти нећу ништа урадити, јер си ме у невољи дошла да молиш, још си ми уз то и род. Само немој искати мене помоћи. Отиди са тим странцем, био о му драго. Ја ти не могу одобрити ни намере твоје а ни срамнога ти бегства.“ Медеи се те речи дотакоше срца. Пребаци вео преко главе, па стане плакати; Јазон је онда узме за руку, па је чисто силом изведе з двора Киркиног.

Али се Јунона смиловала на штићенике своје. Пошаље ти она весницу своју Ириду о шареној стази дугиној до богиње у мору, а ју дозове к њој. Кад је Тетида дошла, препоручи јој Јунона лађу Аргонаутâ, да ју чува. Чим су Јазон и Медеа сели на лађу, стадоше дувати благи ветрићи, а јунаци чили и весели разапнуше једра. Лађа заплови даље, па наскоро дођу до лепог неког цветног острва, где су седиле варљиве Сирене. Те су песмом у пропаст мамиле лађаре, који у туда пролазили. Биле су то пола тице пола девојке, а непрестано су седиле на стражи, па им није могао утећи ниједан странац, кога би туда пут нанео. И сад су Аргонаутама стале певати најумилније песме, па у мал те нису Аргонауте бацили уже на обалу и са лађе изашли. Али се подигне са седишта трачки певач Орфеј, те стане божанској лири својој измамљивати такве моћне гласе, да су надмашили гласове девојачке; у исти мах задува богодан ветрић са лађе, те песма Сирена ишчезну у зраку. Само један од другова није се могао одупрети јасним гласовима Сиренâ. Био је то Бутес, син Телеонов. Тај је скочио с лађе у море, па стао пливати онамо, одакле су долазили мамљиви гласи. Па био би зацело пропао, да га није спазила била Венера, владарица са брега Ерика у Сицилији. Она га шчепа из сред вртлога, па га баци на предгорје једно у Сицилији. где је остао од оно доба. Аргонауте су мислили, да је погинуо, па су жалили за њим.

Ишли су тако даље, па су дошли до мореуза једног, где се на једној страни истакла стрма стена Скилина, да скрха лађу, а с друге стране вртлог Харивдин воду у дубљину вуче, те хоће лађу да прогута. Између тога лутале су испод воде стене, где је иначе била врела радионица Вулканова; а сад се ту само пушило, па је зрак био сав таван. Ту су Аргонауте са свију страна наишли на Нимфе, ћерке Нелејеве; краљица њихова, Тетида, сама узме у руке крман. Све су Нимфе стале лебдити око лађе, па чим се лађа приближила стени којој, одмах ју је једна Нимфа другој добацила, каогод кад се девојке лопте играју. Час се лађа дигла високо у облаке, час је опет слетила у понор. Вулкан стао на врх стене једне, наслонио чекић на раме, па гледа, како Нимфе лађу бацају: а са неба звезданог гледа Јупитрова љуба Јунона; али јој се завртио мозак, те је узела Минерва за руку. — Најпосле пређу Аргонауте срећно све опасности, па пођу даље по сињем мору, док нису дошли до острва једног, где су били честити Феачани и побожни краљ њихов Алциној.

(Наставиће се.)

ОГЛЕДАЛУ.

Има л' какво огледало,
Да — у њега кад погледи —
Сваки човек видет' може
Кол'ко важи, шта ли вреди?

1862. А.

ЛИСТАК.

ЂАЧКИ РАСТАНАК.

У СПОМЕН СВОЈИМ ДРУГОВИМА, КОЈИ СУ ОТИШЛИ СВОЈИМ КУЋАМА И РОДИТЕЉИМА.

Певај Јоцо! Хајде певај нам што год! орило се са свих страна из десетину млађаних грла и раздраганих срдаца, сви га молисмо да нам што отпева.

Па добро хоћу, певаћу вам до миле воље, кажите ми само, коју хоћете, говорио нам је наш друг Јоца Петровић, чувени певач у читавој вароши.

Певај Јоцо: Ој Хајкуно моје мило злато, викну један из друштва.

А мени, Јоцо, ако ћеш да ми по вољи учиниш: Од како је Бања-лука постала, молио га је Мита.

А знате што ја предлажем? викну враголан Стева громким гласом и озбиљним лицем, да смо се сви њему окренули и чекали, да каже, коју он песму жели, он пак само је ћутао и гледао нас озбиљно, тако, да већ неки почеше искати, да каже свој предлог.

— Ја предлажем . . . поче Стева, па онда опет заћута.

Чујмо! чујмо! викнуше неки.

— Ја, браћо, предлажем ону дивну народну песму, за коју сам уверен, да је сваки од нас знаде, коју је тако рећи са мајчиних груди исисао и научио, и као сретно дете стотину пута певао . . . . и ту и опет застаде.

Живио Стева! Народна песма нек се пева! чули се поједини гласови.

Ја дакле предлажем, и радовао бих се ако мој предлог усвојите да то буде она чувена песма. . . . .

Чујмо! Пст . . . ! викаху неки.

— Да то буде: . . . .

„Пусти пуже рогове,
Да оремо долове“ . . .

Живио Стева! Урра!!! зачу се уз грохотан и здрави смеј. — Е баш је враголан!

Е нисам се овако већ дуго насмејао!! тако је говорио други и трећи, и доста је времена требало, док се смеј утишао.

Дакле да пређемо на ствар, хоћете ли да се пева т. ј. да Јоца пева, поче Сава Пр . . Хоћемо! Нека пева! Певај Јоцо! орило се поново.

Знате шта? поче опет Паја Дра. . . најпаметније ће бити, да ми Јоци оставимо слободан избор, па шта он нађе за најбоље.

Живио! Усваја се.

А conto тога, даје се пити, чуо се опет Стевин глас.

Знамо ми, Стево, да си ти јутрос од благодејана аконтирао, па ти је „а conto“ на језику . . . чуо се Паја.

Као и теби, што је вино у глави, одврати му Стева.

Браћо! Ја предлажем да се најпре оперу грла и чаше очисте и да певач подмаже писак, па онда да се пева, чуо се глас благоглаголивог Аћима.

Der Аћим hat Genie! Да сам ти ја, Аћиме, професор, ја бих ти с места дао петицу из чутурологије, довикну му Стева.

А ја теби шестицу из бокалистике, возврати Аћим, диже своју пуну чашу, куцну се са најближим до себе, испразни је, брзо је опет напуни, па онда опет викну: браћо, да се пије!

„Пијмо, браћо, пијмо
Да нас нико не чује,
Да нас нико, да нас нико,
Да нас нико не чује!

Заорила се песма, а звекет чаша чуо се чак у комшилуку, и кад се песма сврши и у рукама засијаше празне чаше, онда се Јоца мало накашља и одпева ову песмицу:

„Ах тешко је умрети,
Кад ништа не боле:
Још теже је љубити
Кад срце не воле.“

Живио Јоца! Многаја љета! дође опет на ред и опет се чаше напунише и опет јасно звекнуше и затим се засветлише празне у загрљеним рукама.

А сад је на реду једна ђачка! зачу се где викну један.

Ђачка! ђачка! викнуше скоро сви и за час се опет орило:

„Доста је било већем туге бриге,
У сандук мећем ја сад моје књиге,

Весело, браћо, готова је школа,
Без туге и бола!“

Ова песма као да се никада није хтела свршити, јер се увек нађе по неки, који ће да понови:

„Весело, браћо, готова је школа.
— — Без туге и бола!“

А и ко ће да је заврши, та имали већег уживања за ђака, него кад је школу свршио, кад сме да каже:

„Весело, браћо, готова је школа,
— — Без туге и бола!“

И ми смо тако весели певали после свршене школе и положених испита. Скупили смо се нас десетак другова код брат Арсе П . . да се ђачки провеселимо, свако је дао, колико је могао, ко мање, ко више ситних пара, оне се уситниле у вино и нешто мало ђаконија. и сад смо сви весели певали око пуна стола, поред братске песме и речи, и на нами се доиста испуниле оне Бранкове речи:

„Соба ниска, а доста и тесна,
Око стола седи раја бесна;
Радује се оном вину ледну,
Па свећицу запалила једну:
Гори свећа као да издише,
Ал' где раја да запали више? . . . .
Кад весела што но год имаде.
До парице све за вино даде!“

Весела песма једва се мало смири, кад и опет устаде Стева, у место звонца куцну чашом о празну флашу, као знак, да се утишају и да има он нешто да каже, и кад виде да смо се умирили и да у њега гледамо, он и опет поче сасвим озбиљно:

Браћо, до сада нам је свима добро било, мислим, да никога није глава заболела, а да ли ће га заболети глава то ће сутра свако најбоље знати, за руке и ноге исто тако надам се, нема ко шта да се потужи, то ће видети тек онда, шта му исте вреде, када стане кући полазити, браћо, мени је с тога срце весело и сваке среће пуно, — збиља, кад сам дошао до речи пуно, сад ми нешто паде у памет, да је њојзи противно појам празнине. Па сад питам ја вас, филозофе и правнике, за које знам, да сте учили и полагали психологију и логику и естетику, да ми кажете: има ли где год у свету празнине?

Нема! Апсолутне празнине нема нигде! Јасно је, да је нема! одговарали су му слушаоци философског одсека и правници III. године.

Е па лепо, кад нешто није празно, онда по вашој логици мора бити пуно?

Разуме се! Наравски. Просто није друкчије? добио је од прилике за одговор.

Добро. Усвајам и ја, настави Стева. Онда извол'те ви, господо, који сте ме теоријски тако јако убедили, да ме и у суштини, или како ви оно зовете „огледом“ о том уверите, ево вам ове пуне флаше, па извол'те се служити, рече, и пружи им ону празну флашу која му је у место звонцета служила.

Ура! Живио! заори се са свију страна, и опет наста смех, да се кућа тресла. И кад се исти мало слегао, настави Стева даље.

— Сад бих, вас браћо, још само молио, да и ову моју малу песмицу саслушате.

— Чујмо .! Хоћемо!

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(Матица Српска.) У среду, 8. (20.) јулија држао је књижевни одбор „Матице Српске“ своју редовну седницу. Председавао је потпредседник књижевног оделења, г. Миша Димитријевић. Од чланова беху г.г. А. Хаџић, Филип Оберкнежевић, Ђорђе Рајковић, др. Ђорђе Дерра, др. Милан Савић и Сава Петровић.

Од књижевног рада бележимо ово: 1. Новак Радонић из Мола послао је на оцену и награду чланак „Јеврејски назори о човечијим врлинама.“ Предано двојици чланова на оцену. — 2. Др. Милан Јовановић из Трста послао је превод са енглеског оригинала Шекспирову шаљиву игру „Мера за меру.“ Г. Јовановић је вољан да постепено преведе и остали део Шекспирових драмата, ако би „Матица“ прихватила издавање тих превода. Пошто пак „Матица“ нема средства да се упусти у тако велико подузеће, ма да се тиче и самога Шекспира, не може пристати, да на захтевање преводиочево и овај превод за себе изда, али је вољна примити „Меру за меру“ у Летопис. Пристане ли преводилац на то, опредељује му се по табаку награда 20 фор. — 3. Гђа Тина Јакшићева из Београда, удовица дичног песника нашег, Ђуре Јакшића, нуди у писму трагедију покојног јој мужа, „Станоја Главаша“ на оцену и награду и то као прилог на расписане награде. Пошто је награђивање ког књижевног дела морално подстицање за поједине писце а уједно и одликовање које живе личности, и пошто на расписане награде сам писац има да компетује, не може се „Матица“ поред најбоље воље упустити ни у оцену ни у награду. Говор би још могао бити о откупу тог дела, али материјална средства „Матице“ не могу то допустити. — 4. Драгутин Илић из Београда нуди у писму своју драму „Краљ Вукашин“ на оцену и награду. Писац се позива да

пошље своје дело амо, јер се „Матица“ не може никако упустити у оцену и награду ког дела, које није ни видела. — 5. Данило Прица из Сења шаље за Летопис „Пахомије Србин, писац 15. века“. што је са руског превео. Преводилац би рад био, да му се превод одштампа иначе не тражи друге ван моралне користи. Дело се прима за Летопис, што се пак одштампавања тиче, то нека преводилац располаже по своме убеђењу. — 6. Др. Ђорђе Натошевић из Новог Сада одговара на позив „Матице“, у погледу оцене „Историје развића индустрије и заната“ од Берића и Ивковића, да би он већ дело прегледао био, да му је од другог оцењивача, г. А. Сандића достављено, и моли, да се и г. А Сандић пожури. Решено је, да се позову оба оцењивача, да за 14 дана поднесу оцену или да врате дело. — 7. Огњеслав Утјешеновић, Остројински, из Вараждина шаље на оцену и награду своју јуначку песму „Неђељка“, коју је прерадио и допунио. Премда се „Матица“ радује, што је уважени песник тај красан спев прерадио и допунио, ипак се не може упустити ни у оцену ни у награду, пошто су јој средства тако слаба, да, према захтеву песниковом, није никако у стању то дело достојно наградити. — 8. Под мотом „*Consilium futuri ex praeterito venit*“ шаље непознати писац превод књиге „*Les Serbes de Hongrie*,“ на који је „Матица“ још 1874. била расписала награду од 200—300 фор. Превод се са своје важности за Србе у Угарској прима и сад, и предаје се тројици чланова књижевног одбора на оцену. — 9. Стеван Ђурђевић из Прогари шаље на расписану награду свој роман „Радоје и Даница“. Предаје се на оцену. — 10. Никола Тодоровић из Свилајнице шаље на оцену и награду два своја дела „Опис долине Ресавске“ и „Ратне црте за време првог и другог српско-турског рата. (1876. 77. 78“). Предаје се на оцену. — 11. Мита Петровић из Сомбора шаље за Летопис своју рецензију на „Хемију“ проф. Лозанића. Прима се за Летопис. — 12. Др. Јован Туроман из Београда шаље за Летопис своју рецензију на „Животе и дела великих људи“ од М. Ђ. Милићевића. Прима се за Летопис. — 13. Гига Гершић из Београда шаље за Летопис свој чланак „Право освајања (анексије) и плебисцит у данашњој међународној теорији и пракси“. Прима се за Летопис. — 14. Др. Лаза Костић из Београда шаље на расписану награду за сад трећи чин своје трагедије „Пере Сегединца“ и обриче, да ће остала два чина до главне скупштине поднети. Прима се и предаје се на оцену. — 15. Мита Поповић из Сомбора шаље на расписану награду своју трагедију „Цар Јован.“ Прима се и предаје се на оцену. — 16. Никола Ђорић из Београда шаље на оцену и награду свој спев „Хафис“. Прима се и предаје се на оцену. — 17. Панта Срећковић из Београда шаље за Летопис своја два дела „Узроци српско-византијског ратовања год. 1073—74“ и „Преселеније моштију св. Петке из Видина у славну српску земљу год. 1398“. Прима се за Летопис. — 18. Бранко В. К. из Новог Сада шаље на оцену и награду свој превод са немачког „Пролетња светковина у Словена“. Пошто „Матичина“ средства не допуштају, да се упусти у награду превода обичних чланака, не може се упустити ни у оцену тог превода. — 19. Ђорђе Рајковић из Новог Сада шаље за Летопис свој чланак „Владика Арсеније Радивојевић и његово страдање. Слика из Новосадске прошлости“. Прима се за Летопис. — 20. Др. Ђорђе Дера чита своју оцену на чланак дра Мише А. Поповића „О кредиту“. Оцењивач налази у подужој, стручној рецензији у том чланку лепих места али и таквих, који показују више добру вољу пишчеву, него ли стручно простудирање те велике теме; с тога није за награду. С том се оценом слаже и други оцењивач, Миша Димитријевић. — 21. Секретар подноси до сад штампане табаке друге свеске овогодишњег Летописа и додаје, да се излазак те свеске задоцнио због неких сасвим ванредних околности, и да ће најдуже за 3 недеље угледати света.

„З“.

РАЗНО.

(Алфред велики), краљ енглески, разделио је своје време на три одсека: осам часова је одредио на спавање, јело и гимнастику; других осам часова на молитву и читање књига, а осам часова на владалачке послове. Да не би коју трећину тога времена прекорачио, горело је дању ноћу у његовој соби шест воштаних свећа, која је свака за четири часа догорела и тиме време означивала. (То је било око 900-те године, кад још не беше сахатова).

(Слаба страна). Једне новине од г. 1829. приповедају, како неки руски официр, у своме допису у „Петроградским новинама“ приповеда ово: „Кад смо узели Ерзерум, запитали смо једног турског официра: „Како је то, да сте ви Ерзерум тако слабо бранили?“ На то одговори Турчин: „Карс је знаменит са својих тврдих зидова, Ахалзис са храбрости својих становника, а Ерзерум је славан са лепих жена; па кад сте нам Карс и Ахалзис отели, како сте могли очекивати, да ћете код Ерзерума на отпор панћи?“ Ми смо се дивили хладнокрвности и искрености турскога официра; наши млади официри даваху му за право.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 30. У Новом Саду, 26. јула 1881.

МИЉА.

КАЛИФОРНИЈСКА ПРИЧА

ОД БРЕТА ХАРТА.

Било нас је, заједно с кочијашем осморо. Нико не рече ни речи, од како се теретна кола по џомбовитом путу затресоше, те покварише судцу последњи песнички цитат — а има томе већ неколико сати. Онај дугајлија поред судца задремао. Наслонио главу на руку, руку провукао кроз кајиш, а овај се лелујао, то тамо, то тамо, у том положају изгледао је, као да је спао с вешала. Француськиња остраг такођер спава. Ал' и у том несвесном стању показала је, да пази на пристојност; то се видило и по том, што је метнула џепну мараму на чело, те тако у полу покрила своје лице. Дама из Виржинија-Цити, која путоваше са својим мужем по земљи, изгубила се сва усред њеног ужасног хаоса од трака, велова, бунада и шалова. Ништа се друго није чуло, осим како тандрчу точкови и пљушти киша на крову од кола. Наједаред ће кола стати, а ми зачуји неке слабе гласове. Зацело је наш кочијаш с још каквом особом на друму развео какав диван, од ког, надвикавши урликање буре, допираху до наших ушију само по неки одломци, као: „Мост покварен; — двајест стопа воде; — не може се прећи.“ Затим настуни кратко ћутање, па онда опет неки глас довикиваше кочијашу:

„Покушајте код Миље.“

Како нам се кола полагано окренуше, могасмо опазити свог вођу: беше то јахач, ал' на једаред га нестаде у киши — те се ми заиста упутимо Миљи.

Ко је и где је Миља? Судац, наш ауторитет, није знао за то име, ма да је познавао земљу скроз и скроз. Туриста из Васое*) мисли, Миља мора бити какав гостионичар. Ми остали нисмо ништа више знали, него да нам је поплава прекратила свуда путеве, а Миља ће да нам буде котва за спасење.

Трапајући неких десет минута по искривуданом путу, дођемо до неке забрављене капије, која беше у огради високој осам стопа. Ваистину смо код Миље, и ваистину Миља није гостионичар.

Кочијаш сиђе са скеле, те задрма капијом.

„Миља! О Миља! Нема одговора.

„Ми-ља! Хеј, Миља! Настави кочијаш, а гњев у њему кипи.

*) Тако се до скора звала Невада, држава, у којој је и мало час споменута златарница Виржинија-Цити.

„Миљчице!“ удеси и кондуктер ласкавим гласом. „Ој Миља! Ој!“

Нема ту ни Миље, ни одговора — као да нема срца ни осећања.

Судац, који је једва некако успео, да отвори прозор на коли, провири напоље, те заопуца питањима, на која би, кад би се одлучно одговорило, дознали без сумње за целу тајну, ал' им је кочијаш измицао репликом, да би паметније учинили, кад би се и ми подигли, те у гомили сви викали Миљу, ако нисмо ради, да целу драгу ноћ проћоњамо у колима.

И ми поустајемо и станемо викати. „Миља!“ — најпре у кору, па онда и свако за себе. А кад свршисмо, успентра се неко од сапутника, један изданак зелених острва, на свелу, те заурла из петиних жила: „Ми-ља!“ — да се сви мал' не покочисмо од смеја. Још смо се грохотом смејали, кад се кочијаш позва на нашу пажљивост, викнув: „Слушајмо, господо!“

Слушасмо. На наше највеће чудо одјекну нам кор: „Миља! с друге стране зидина, па још са удивителним финалом: „Ми-ља!“

„Особит неки одјек,“ рећи ће судац.

„Особита нека проклета смрдибуба је то!“ Промрља кочијаш, гнушајући се, „Оди на поље, Миља, па се покажи! Како можеш бити така?“ Настави Јуба Бил, који је од једа заиста већ почео да игра.

„Миља!“ зачу се опет глас иза зидине, „о, Миља!“

„Дражајши господине наш Миљко!“ Рече судац, покушавајући, да што већма углади глас. „Помислите, како је страшно оставити слабе женскиње без помоћи и обране на оваквој хали и непогоди! Заиста, драги господине — —

Али читава серија од „Миља!“ — која се заврши страховитим смејањем, надвика његов глас.

Јуба Бил изгубио стрпљење. Зграби неки грдан камен, груне њим у капију, па пређе преко ње.

Ми хајд за њим. Нигде живе душе. Да не беше неких ружиних џбунова, које поред све помрчине познадосмо, не би знали да смо у башти, а са њиног лишћа крунила се роса на нас.

„Познајете л' ви тог Миљу?“ Запитаће судац, Јубу Била, кад дођосмо до неке дугачке неправилне дрвенарије.

„Не познајем, а није ми ни стало баш до његовог познанства,“ одговориће Бил окорно, јер мишљаше, да је тим понашањем тај тајанствени Миља увредио у његовој особи цело друштво на колима.

„Али, драги господине . . .“ уплете се опет судац, јер се сети, да је још капија затворена.

„Шта мислите,“ рећи ће Јуба Бил, лако иронишући, не би л' било боље, да ви опет седнете у кола, па чекате добар час? Што се мене тиче, ја ћу да срљам напред.“ И истисне врата.

Појуримо за кочијашем и кондуктером у неку одају, у којој светлуцаше на великом огњишту ватра, а ова почела да полако изумире. По зидовима излепљене неке сасвим необичне тапете, а слике на њима долажаху спрам уздрхталог пламена још чудније. У великој наслоњачи поред огњишта угледасмо, да неко неопредељено створење седи.

„Хеј, јесте л' ви Миља?“ Запита Јуба Бил пустињака.

Овај нит' говори, нит' ромори. Јуба Бил љутит дође до њега, те му поднесе к лицу фењер с кола.

Беше то мушко лице, преmаторило пре времена, смежурано, с великим округлим очима, у њима се показиваше онака свечаност, којој заиста не беше узрока, а коју сам у неколико приметио у очима у савуљага. Велике очи тумарају са Биловог лица на фењер, ту се задрже, не показујући ни једног даљег доказа о посматралачкој способности.

Бил се једва уздржа.

„Миља! Јесте ви глуви? Неми зацело нисте, то знамо.“

И Јуба Бил га продрмуса за рамена.

На наш ужас сакупи се незнанко, кад Бил трже руку натраг, па га нестаде, смањив се у полу своје досадање величине, нестаде га у гомили хаљина.

„Но!.. Који је ово ђаво?“ Рече Бил,

на нас погледа, као да преклиње, и окане се боја.

Сад ево те нас двојица подигосмо тајанствену особу без костију у пређашњи јој положај.

Пошљемо Била са фењером напоље, да развиди, кога има још овде, јер заиста овај човек у овакоме стању није могао сам живити у тој кући. Ми се остали скуписмо око ватре.

Судац, који опет дође до свог ауторитета, а никад није престајао, да показује свој љубазни дар за забављање, окренув се леђима огњишту, стаде пред нас, те поче беседити, као да смо у каквој судници:

„Очевидно је, да је наш поштовани пријатељ овде или у оном стадијуму живота, кога Шекспир означује као „сув и увео листак јесењи“ или му је пре времена изнемогло и тело и дух. Да л' је заиста он Миља — —“

Ту ће да прекину судца гласови: „Миља! О Миља! Миљчица! Миљка!“ — укратко све могуће варијације имена Миља и то отпеване сасвим оним истим гласом, што смо га већ чули били.

Уплашисмо се, па се згледнусмо. Особито се судац брзо пожурио са свог места, јер је глас долазио канда баш изнад његове главе. Брзо дознамо, шта је: на дасци изнад огњишта чучи једна грдна сврака, која сад опет ућута као гроб, а то се богме ни мало није слагало с њеном отоичашњом брбљавошћу. Сад нисмо ни сумњали, да је то био њен глас, што смо га чули на пољу и дакле наш пришко у наслоњачи није одговоран за преступ против услужности.

Јуба се Бил врати без успеха натраг и једва смо га уверили, ал' је и после тога некако неповерљиво гледао у наказу у наслоњачи.

„Четир сата унаоколо нема осим њега ни живог мачета,“ рече, „а то зна тај проклети матори богаљ врло добро.“

Но показа се, да је већина имала право. Тек преста Бил да гунђа, а зачујемо с поља неке брзе кораке и шуштање мокре хаљине; врата се разјапише и у собу уђе млада женица са сјајним белим зубима, ватреним црним очима, без икаквих церемонија или ти устезања, па забрави врата и стане, окренувши се према њима леђима.

„С допуштењем, ја сам Миља!“

Елем то је Миља! Та млада женскиња са живахним очима и дивотним пуначким вратом! Мокра хаљина њена, од грубе плаве чоје, привила јој се уз тело, ал' опет јој не утаја лепоте. Све, од повезане мрке главе па до незграпних мушких ципела на малим јој ножицама, све је на њој дивота. Така беше Миља, као што ево стоји пред нама, па се смеје тако слатко, слободно и неусиљено, да је милина.

„Треба да знате,“ рећи ће она, једва дишући, и машући малом својом ручицом, а ни најмање не обзирући се на наше дивљење, нити крајњу деморализацију Јубе Била, а његове јетке црте показиваху се и нехотице ужасно глупе, — „треба да знате, момци, била сам даље него на по сата одавде, кад сте ви дошли с колима. Помислим, можда ћете овде стати, па сам трчала целим путем, знам, да нема никог код куће осим Јима . . . па . . . па једва дишем сад . . . па . . . опростите.“

И наједаред скиде Миља с главе своју мокру повезачу, те нас упрска; хтеде да намести своју косу, па изгуби два укошњака; стаде се смејати, и скрстивши руке на крило, седе поред Јубе Била.

Судац дође опет први себи и пожури се „високопарним“ комплиментом.

„Јесте л' хтеливаљда да ми дигнете укошњаке?“ Рече на то Миља озбиљно.

Тма се руку искрсти, тражећи изгубљене игле, и за часак па их је лепа њина газдарица већ имала у рукама. Па, како пође преко собе, погледа оштро богаљу у лице, а његове свечане очи одговорише јој изразом, каквог ми пре тога нисмо приметили. Као да се поврати живот и свест у смежурано му лице. Миља се опет стаде смејати — неки особити смеј — па нам опет показа своје црне очи и беле зубе.

„Тај тешки патник је — —?“ Започеће с устезањем судац.

*

„Јим," рече Миља.
„Ваш отац?"
„Није."
„Брат?"
„Није."
„Муж?"
Миља погледа хитро, скоро изазивајући, наше обадве сапутнице, које, као што сам приметио, нису делиле с нама нашег удивљења, па рече озбиљним гласом:
„Није; Јим."

Запетост. Обе госпе се приближише једна другој. Супруг из Вирџиније гледаше расејано у ватру, а његов комшија канда је упрьо поглед у унутарњост, да тамо потражи наслона у овој критичној ситуацији. У тим Миљин смеј, који пређе на све, прекиде ћутање.

„Ал," примети живо, „ви мора да сте страшно гладни. Ко ће ми помоћи, да зготовим теја?"

(Свршиће се.)

НА ЊЕН УКОР.

Ал' је радост сама така,
Груди ми је већ прелила;
Што сам каз'о реч се свака
Нехотице тек извила.

Толико сам мор'о рећи,
Нисам мог'о да прећутим;
Наспомен'о тек о срећи —
Ил' зар и ту што да слутим?

Ко да прети теби, мени,
Каквом силом, каквом злобом!
Нашу љубав да промени,
Што ће пламтет' и над гробом.

Благоје Бранчић.

СИРОМАШНА УДАВАЧА.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У ПЕТ РАДЊА.

ОД А. Н. ОСТРОВСКОГ.

С РУСКОГ ПРЕВЕЛА

Милева Станишићева.

(Свршетак.)

Појава девета.

Беневоленски (*сам*). У животу главно је бити паметан и опрезан. Шта сам ти, боже, био; а шта ли сам сад? То је нешто! Знам, кад си се морао сваком кога сретнеш, поклонити да ти како год не науди, а сад нас не сме ни руком дотаћи. Нашао и капитал и лепу жену. До врага! (*стиска руке, па се онда чешне по глави*). Ај ти, Максиме Беневоленски! Јеси-л' мислио о тој срећи, седећи у школи у кончаној хаљини? Ништа брате! С овим (*удара прстом по челу*). — С овим ево пробићемо ми себи пута. Треба стећи памети, а памет ће стећи новаца, еле с памећу и новцима мож' учинити што хоћеш! (*замисли се*). Да-л' да учим играти? . . . . Учићу. Или не треба? Не, што ће! Није згодно за човека од рада. А где би опет да играм (*мало поскакује, долазе разна лица из сале, он се намести углєдно и задене руку за прслук. Из левих врата излазе прва и друга жена, Паша и Дуња*).

Дуња. Максиме Дорофеићу, добар дан. Примите наше поштовање (*Беневоленски се окреће на страну*). Шта, ваљда ме ниси познао, шта ли?

Беневоленски Ах, то си ти, Дуња! Што ћеш ти? . . . .

Дуња. Да видим твоју младу.

Беневоленски. Како то! Зар ја нисам забранио . . .

Дуња. Шта си ти забранио? Забра-

нио си, да ме пусте! Ах, бесавесни човече! Срам те и стид било, црн ти образ!

Беневоленски. Не, не кажем ништа . . . ја тако! Па иди, Дуња, гледај. Ето тамо младе, тамо је и прћија . .

Дуња. Гледај! Не гледале моје очи тебе, црни човече. Виш', Пашо, гони да видиш, — зар није добар?! Сам све показује. — Баш се, матушка, не туђи. Ах ти, соколићу мој!

Беневоленски. Пази, Дуња — мож' ко видети, није лепо (*стане у позицију*).

Дуња. Хоћеш-ли да овај час разнесем у добош?

Беневоленски. Лудо, Лудо! Шта ти је!

Дуња. Не бој се, не бој се! Зар си се уплашио?

Беневоленски. Без све шале, Дуња, немој. Ако ти што треба, боље дођи ми кући.

Дуња. Нећу ја доћи к теби, не бој се.

Беневоленски. А шта ћеш овде, Дуња? Види невесту, па иди.

Дуња. Видила сам већ! Лепа је, је-л' да, Пашо, може се рећи, да је лепа (*к Беневоленскоме*). Само хоћеш-ли ти умети живети с таком женом? Гледај, те не убијај туђ живот забадава. Згрешићеш. Уреди се, па живи лепо. То није као са мном: живели, живели, — е било па и прошло (*таре очи*).

Паша. А ти си говорила, да не жалиш за њим.

Дуња. Та волела сам га. Шта ћемо, растати се мора, кад тад; не може то трајати до века. Још је лепо, што се жени; ваљда ће живети уредно. Али ипак, Паша, помисли, пет година се ми познајемо . . . жао ми је. На послетку, много доброг нисам од њега видела . . . више суза . . . само сам срамоту подносила. Тако младост прошла, ни у што, ни помена од ње.

Паша. Шта да се ради, Дуња.

Дуња. Често сам му се, те како обрадовала, кад дође. Гледај, па лепо живи!

Беневоленски. Да шта. Треба већ једанпут.

Дуња. Да, да. То ти је жена на цео живот, она није што сам ја била, па збогом, збогом! Сети ме се лепом успоменом! Гле! Шта је мени? Баш сам луда, — како сам се расплакала баш! О! треба на то све, Пашо, руком махнути, и тугу будалаштином звати.

Беневоленски. Збогом, Дуња!

Дуња. Адје мусје! — Хајдемо, Пашо (*одлазе*).

Беневоленски. Луде жене! Добро, кад је и тако прошло Ја сам, ни тамо ни амо, већ страховао (*улази слуга*). Дај дере, бога ти, једну чашицу ксереса. Хо! само кад сам ту невољу претурио (*слуга подноси*). Хвала драги (*одлази, показују се на позорници разна лица*).

Две жене.

1-ва жена. Ето, каже: не завиди! Како да не завидим! Јединица, па каквог младожењу; а ја имам три, па ни једну да удомим. Ради шта знаш! Овог су сигурно омађијали како год, јер зашто би је узимао, — та она нема ништа.

2-га. Но матушка, баш си нашла, коме ћеш завидети.

1-ва. А зашто?

2-га. Говоре свашта, — сачувај боже!

Две старице.

I-ва старица. Сандуци све ковани, али сигурно празни.

2-га старица. А не, — пуни су.

1-ва — А где би били пуни?! Све имање им можеш на прсту изнети.

2-га — Јеси-ли ти зивирила у туђе сандуке.

1-ва — Ја не завирујем, — може ко други.

2-ва — Ти умеш другог оговарати; а како су тебе оправили?

1-ва. Мало боље него тебе!

2-га. Не знам само, ко краде дрва по туђим авлијама?

1-ва. Лажеш, не крадем ја.

2-га. Крадеш.

1-ва. Иди само ти . . . (*нестаје је у групи. Из десних врата излазе Ана Петровна Добротворски и Дара*).

Појава десета.

Ана Петровна, Добротворски и Дара.

Ана Петровна. Ох, данас баш с ногу спадох; ој, кости моје. — Дај да седнем, да мало одахнем (*седне на диван*).

Добротворски. Па ништа, госпођо, — своји су послови. Своје бреме није тешко. Добро је, сад сте све удесили.

Ана Петровна. Како ми је мило, Платоне Маркићу, не можете ви себи представити. Време је већ и ја да се одморим. Ја сам жена слаба, изнемогла, требало бих да све махнем. Знате, кад је био покојник, како сам живела, — рахат, боже, мазио ме као дете.

Добротворски. Живели сте у добру и уживали, Ано Петровна.

Ана Петровна. Кажем вам, Платоне Маркићу, увек сам волела свадбе. Не дај ми хлеба, а пусти ме само на свадбу. А сад бог дао, па удајем ћерку. Чисто се нисам надала, да ћу доживети таку радост. Колико ми је пута у сну дошла . . . Сни ми се, да играм, тако, знате, играм, тако играм. Ја сам за млађих година била ужасна играчица. А једном опет сним, да сам пијана, — пијана — трештена, и да сам се с вама до зла бога посвађала.

Добротворски. На радост ево, госпођо.

Ана Петровна. Да, слава богу, слава богу.

Ана Петровна. Дела, Дашо, — донеси дер нам каквог винца. Да попијемо коју, Платоне Маркићу, у име весеља. *(Дара подноси на послужаонику боцу и чашице и меће на сто).*

Добротворски *(пије)*. Имам част наздравити вам, Ано Петровна. Боже дај, да дочекате унучад и праунучад.

Ана Петровна. Хвала лепо, Платоне Маркићу. Вами смо, баћушка, за све ово обвезани *(улази Марија Андријевна)*.

Појава једанаеста.

Марија Андријевна. Јесте-л' овде, мамице. Тражим вас *(прилази к матери)*.

Ана Петровна. Шта ти је, душице, шта ти је?

Марија Андријевна. Тако, мамице, нешто необично *(седне на диван и спусти на матер главу)*.

Добротворски *(узима чашу)*. Да шта ћемо, госпођице, треба се привикавати! У ваше здравље! Будите богати, па немојте на нас заборавити. Хе, хе, хе. Дајте руку, госпођице *(љуби)*.

Ана Петровна *(пије)*. Но, ћерко, буди сретна, задржи лепу успомену о старој матери. Живићеш, дочекаћеш и сама, ако бог да, деце, па ћеш видети *(љуби је)* Допада-ли ти се суђеник? Треба признати, сад смо и свршили. Али ко га зна, ко је могао завирити му баш у душу.

Марија Андријевна *(у сузама)*. Ништа, мамице, он се мени допада. Не гледајте ви што ја плачем; то је тако . . . од узбуђења. Чини ми се, да ћу бити сретна . . . А небудем-ли сретна, ви нисте криви; ви сте за ме учинили све, што се могло, што сте знали. Хвала вам, мамице, и вами, Платоне Маркићу *(из друге собе чује се музика: Беневоленски излази, Марија Андријевна иде му на сусрет и пружа руку)*.

Добротворски *(пружа руку Ани Петровној)*. А ја и ви, госпођо, — ми ћемо једну по пољски *(одлазе)*.

Једна из групе. Је-л то млада?

Старица. То, матушка, то.

Жена. Ај, како плаче сирота.

Старица. Јест, матушка, сиротица: узима језа ото, што је лепа. А она полази за њега, што је богат.

ДЕСПОТ СЕНТ-ИВАН.

Село *Деспот Сент Иван*, које лежи у Бачкој жупанији и које, премда је од Немаца окупирано и притешњено, и данас може се назвати да је *„српско село,“* јер три четвртине душа српске су — од прилике, до 1800. — а кућних бројева има до 360, којих такођер три четвртине и данас у српским рукама има. Имају једну омању, али лепу цркву, и две школе; има и једна Немачка реформатска школа и то из најновијег доба, која истој конфесији и за цркву служи. Хатар је велик до 140 сесија земље; а име своје као што ћу доле навести, носи још од времена, када је „добро“ *Јована Десота* било.

Село, као што рекох, лежи у Бачкој и то

у такозваној „доњној Бачкој," и граничи са селима: Торшом, Цивницама, Силбашом, Кулпином. Старим-Шовама и Куцуром, која су села, изузимајући Торшу, коју Немци, и Куцуру, коју Руси унијати поседавају — сва српска.

Само место лежи на лепој и плодној равници, и тако на среди хатара, да је за тамошње житеље и тежаке од неизмерне вредности, пошто и на најудаљенију страну може се отићи за ³/₄ сахата на коли, а пешке за сахат и по; дочим други пешаци као Товаришани на „Голу добру" требају пешке више сахата ићи, не мање Паланчани, Футожани, па и сами Молчани. чији се хатар чак под Тополу протеже, морају по дана ићи, док при возидби ране, при брању кукуруза једаред дођу, — док Деспот-Сентиванац 6—7 пута на дан рану кући довезе, то остали могу задовољни бити, ако двапут увезу.

Земља им је од првих у Бачкој, пошто је од вајкадашњих времена доказано, да су хатари у овој доњој Бачкој од најбољих Деспот Сентивански, Шовски и Кулпински, јер су у зрну најиздашнији, а по квалитету сву другу рану тежином и лепим лицем превазилазе.

Деспот Сент Иван истина да има и прилично долина, које су долине већином поплавама изложене, но при свему томе, те долине када се засејати не дају, ипак лепу хасну носе, пошто на истима лепо сено роди.

Остале стране хатара, као: Атови, Штрковац, Шашеви, Мала и Велика Бара, Слатине и Криваја мање су води изложене, а тим више су добре за зрно.

Што се тиче Пашкума, и тај је од прве врсте, јер пошто је мање више слатинав, и пошто му је трава сланија: то овцама и рогатој марви никада соли, као по други мести, не треба, а ово је случај и за коње и свиње, да се на њему тако погоје и нахране, што иначе да се марва и зрном храни, не би до толике тежине доћи могла. Приликом вашара сваки касапин и трговац за сваку марву, која је из Деспот Сент Иванског Пашкума, више ће платити, него за марву из других места.

По предању, рогата марва, а нарочито овце, не само из околине, него чак из Суботице у Деспот Сент Иван дотериване су биване, да се на Пашкуму насоле, и које су слабе биле да се нагоје.

На ораницама роди: жито, кукуруз, јечам, зоб, граорица, кудеља, кромпир, пасуљ, сочиво и једном речи сви они усеви напредују, који се овде обично засевају и подхрањују. Особито би напредовао дуван, када би се садио, и био би много бољи од Даотовачког и Чепског изузимајући Футошки; јер земља је нарочито на такозваном: „Бачком путу" измешана са црним песком, која би за дуван особито добра била.

За тамошње житеље велика је штета, што се тамошња политична општина својски не заузме, те не изради, да исти допуштење добију, дуван садити; јер ни један усев не може тежаку толики приход донети, као дуван, а што је још боље, код њега је утврђена цена и зна, да ће га сигурно продати — не могу га Чивути на центи заводити и варати — а сем тога радња му је врло лака, јер пошто се посади: копање, чишћење, заламање, брање дувана, низање на канап, па на послетку и калупљење, сама деца све радити могу, тако, да су старијима и за пољску радњу способнима, руке одрешене да могу комотно друге послове радити. Узимајући и мећући овај леп приход на страну, имали би још поред материјалне користи, почем би деца још од малена к раду и труду навикла се, па би после као људи били радини, а не лењштине и бадаваџије; јер ево и сада, а тако је и од вајкада, тамошње житељство, пошто је с пролећа зоб и кукуруз посејало, лежи са децом одраслом по сокаци и пландује — све до жетве, дочим други сити нараде се, али зато и труд им се наплати. —

Ово би било за Деспот Сент Иванце од недогледне користи, јер се већ, изузимајући неколико, сви паду и исељавању клоне, сермије које су им од старијих поостајале, по мало распродају, па када су све распродали, онда натоваре оно мало заоставштине на кола, па се у Срем иселе, тамо се обично поболу и за кратко време помру и нестане их; шта на исте дејствује, те се поболу, то остављам стручњацима, да ако не пожале труда, разјасне. а да се тако збива, то се свако, ако жели, уверити може.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Призор је, рекао бих у лепшим и живљим бојама, но пре приказан; или је то само незадовољна и незахвална природа људска, која увек промене тражи, и која на минуле услуге радо заборавља.

Према приказаној италијанској тробојници усклику и вељој радости, коју патриотични Италијани указују, мислим, неће бити краја до беле зоре; међутим и глазба чини своје, те се сваки брине, да друга ил' другу нађе и да се ју сити наигра; мушко тражи женскињу, а женскиња узима мушког, неко бира, а неко узима што на руку дође, не обзирући се ни на спол, те се тако продужује, који како може и који како знаде, али енерђично, започета и прекинута игра.

Гле, тамо на лево у оној партији у добри час у игрању гурнуше се и падоше, у бољи час усташе, сретно се и побише, а још сретније их разводише, али то се при весељу, игри и свадби и на другом месту дешава.

Примећаваш ли, брале, да се свет одавде већ помало разилазити почео, а неће бити згорег, ако се и ми удалили будемо, да и нас у добри час не одвуку играти, те нас у бољи могу који пут и лактом у ребра гурнути.

Ова вечерашња светковина, веле, да стаје 6000 франака. Цео трошак подмирује се добровољним прилозима. После ове забаве извлачиће се срећке, којих је добит римској сиротињи намењен; оваке се срећке у корист сиротињи за време карневала и више пута извлаче.

Ти, драги пријатељу, прилично си се упознао са Римом, зато мислим, да ни с овога места пута свога померити нећеш; а ја ћу се такођер потрудити, да кроз многе сокачиће своме стану сретно приспем, а сад с богом сретно кући приспео, а још сретније се сутра опет амо вратио.

II.

Кад се човек, као ми, уображењем служити сме, онда му намери и цељи његовој не смета, ни непребродљива вода, ни непроходиме грдосије планина, те да за један тренутак из Н. Сада стигне у Рим кроз велике и мале уске и нечисте улице, којих у Риму још доста има, а до год. 1870. још више било, јер као што причају сами Римљани, влада покојног оца папе слабо се бринула о чистоти знамените своје престолнице; од поменуте године, како је италијанска влада Рим за своју престоницу прогласила, не само да се, у колико је могуће, на чистоту мотри, него правије речено препорађа се Рим, а то се најбоље приметити даје око жељезничке станице на североисточној страни Рима, где се на бившим негда вртовима и другим просторијама новом Риму темељ удара; где су правилне, уједно и широке улице, са многим укусним и лепим дворцима и кућама сграђене.

Дакле си за један тренутак из Н. Сада у Рим на једну просторију, која се „Porto di Ripeta“ зове, приспео; где си и мене код једне мале и смерне фонтане нашао. Она нас слабим својим шуштањем као добродошлицом поздравља. Она је каменитом преградом од четир стопе у вис са оне нама противне стране у виду полукруга ограђена. — Кад се на леђа ове фонтане или кладенца наслониш, видиш, да се на чувеној реци Тибру налазиш, која од главнога Рима дели конак оне високе особе, која изнад државних италијанских закона стоји.

Са ове просторије, са које ти не сметатају никакве лепе куће или величанствене палате у погледу твоме у даљину, видиш и мутан Тибар, видиш копно, видиш с оне стране реке жуту песком измешану земљу, само још да нису међу дрвима погдекоја, нама и нашем пределу необична, рекао бих да гледаш онај наш предео око Тисе; где планине нема, видиш, како та мека земља жртвом осорљивог Тибра постаје, којој комад по комад одрања и гута; нашем погледу на лево указује се нама позната тврђавица под именом „Castel S. Angello.“

Пре, но што ћемо се са ове просторије

к северу кренути, осврнимо се натраг на ову високу и велику кућу поред цркве, које заједнички преко Тибра чак у даљину ватиканску гледе, то је кућа, где више каноника из Троједнице станују, међу којима је био и сада већ упокојени пријатељ наш Др. Никола Воршак Илочанин. У тој кући славенски путници без разлике вере неколико дана бесплатног стана добију, то је дакле „Јеролимеум." — Ми ћемо се испред јеролимеума право улицом, која се „Via di Ripetta" зове. даље упутити. У њој истина немамо ништа важнога видети, али је она једна од оних значајнији, трију улица, које на трг Piazza del Popolo" води. и с тога се међу живље улице броји, камо и ми доспесмо.

Овај велик округао и леп трг народни, украшен је на среди тим високим обелиском, који се између четири камените лавице, што на уста воду лију, из средине корита високо уздигао, он је хијероглифисан, њега је Аугусто после победе над Антонијем из Јелопоља донео, у великом циркусу сместио, а сунцу посветио; папа Сиксто V. на ово га је место поставити дао.

Овај трг граничи са севера каменита 1561 год. постављена капија; њену унутарњу страну за свечани улаз краљице Шведске украсио је г. 1655 чувени вајар Бернини; са источне стране граниче зидови у виду полукруга; на среди западнога — постављена је група у мрамору „Нептун са Тритонима"; на другом — противном „Атена и Богови Река." Овом источном зиду на оба краја налазе се узлази на врт, који се изнад овога зида високо уздигао и који се зове „Monte Pincio;" са јужне пак стране граниче две цркве са кубетима, поред којих се пружају главне улице Рима као: „Via del Babuino, Corso, и Via di Ripetta." Ми ћемо се једним од та два поменута узлаза, који цик-цак горе на врт „Monte Pincia" воде, полагано успети. Између овога зида на подножју врта и поменуте капије налази се ево црква, која је именом „S. Maria del Popolo" крштена, она је на месту гробова неких Императора Римских постављена, ту је и Неронов пепео за вечни покој смештен.

Спољашњи облик ове цркве не заслужује труда, да ју из ближе посматрамо, ал' да нам је мало више времена, да ју изнутра прегледати можемо, то би нам труд обилато награђен био, пошто је она богато снабдевена са вештачким умотворима, особито надгробним споменицима; у њој се и дела знаменитијих сликара налазе, као: Пинтурикија, К. Марате, С. д. Пијомбо, Лоренцета, осим тога, осам слика у мозајику по Рафајиловом нацрту изведене. стварање небеских знакова, као: Сунца, Месеца, Меркура, Венуса, Марса, Јупитера и Сатурна, које анђео води. Ту је и једна капела, која је под надзором Рафајиловим грађена. Овој цркви припада и Аугустински самостан, у ком је некад у Риму бавећи се Др. Мартин Лутер становао. —

По овом путу ходећи не можеш се горе успети без примедбе, у похвалу Римљана, што се постараше за публику, да може лако и пристојно пешице или на коли на тај узвишени врт успети се; — а да се не би земља од брега одрањала, путовима, односно њиховој чистоти сметала, то су Римљани бедеме изидали, тиме пут, а уједно и сам врт обезбедили.

Ево наиђосмо на једну са стубовима украшену Ротунду, у њеним бадама три мраморна кипа се налазе, а горе робље из Дације, а још даље и више иза ових један ређев. На савитку, ког опет горе учинити имамо, ево нам мало корито простим и обичним каменом, као да би од природе тако обложено било, а изнад тога мало више, опет нагомилано камење из ког тихо бистра вода у корито извире; чудим се, како је између тога камења овде, онде, израстао по који широк листак или подугачак стручак цвећа, који само на италијанском камењу расти воли; како је то просто, једностручно, а ипак тако лепо: е рекао би, да ту људска рука посла имала није, него је природа по својој вољи радила и красила. — Римљани су и на то своју пажњу обратили: да публици и овај кратак пут горе, који би највише десет минута трајало сувопаран, а због тога и досадан постао не би, зато су пометали оне архитектонске украсе, зато ону смерну и просту, али оку пријатну чесму, као и оне друге веће и мало на више, зато и тај бедем тако удесише, да се на њега свуда наслонити и доле на више страна гледати може, зато на по-

слетку и ова у сред зиме као и у сред лета зелена дрва, — а под самом површином врта види се опет једна колонада, која у своме зеленилу, од доле врло красно изгледа.

Нама сад од воље стоји, хоћемо ли путем, којим кола иду, он је тако широк, да за два реда кола, и с обе стране за пешаке пута и и простора има, или ћемо кривудајућим стазама, које густим и зеленим дрвима покривени врт на све стране пресецају, ићи, — ја бих ти овај последњи предложио и то с тога, што је за нас у ово доба године овака као у сред лета зелена појава необична. —

Знам, да се не кајеш ни овом приликом, што си ме послушао, та ти си увек био поштовалац природе, пријатељ зеленога лишћа а како не би сад у ово зимње доба када си га се већ и зажелео; пак ти је мио тај сјајан листак слатке жуте наранџе.

Јошт само преко ових степена имамо прећи, пак смо намерену цељ постигли, успећемо се баш на само теме високог врта.

Овај врт, који се „Monte Pincio“ зове, он је јошт у време републике за општте уживање опредељен био, а вели се: да су на истом месту били вртови Лукула; а данас је због пријатности и лепог изгледа свог од свију јавних места и вртова у Риму најживљи, њиме се публика најрадије шета, с тога на овом месту у известне дане преко недеље и војничка капела свира; том се приликом Римска публика у великом броју на коли и пешице на овом месту скупља. За трасирање овога врта веле, да су заслуге Наполеона првог, али главно улепшање истога заслуга је вредног и човечног папе Пија VII.

Ево нас већ и на самој површини врта.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Наставак.)

Т Колхиђани опет стигли Аргонауте. Ту су Аргонауте били врло лепо примљени, па баш хтедоше већ једаред да се мало одморе, а оно се наједаред укаже на обали силна војска Колхиђанâ, који су другим путем довде били продрли. Искали су Колхиђани краљеву ћерку Медеу, да је одведу натраг у дом очин, а ако ју Аргонауте не уздаду, претили су, да ће се јуначки побити са њима сад већ, а још више кад дође Еет сам са још силнијом војском. Аргонауте већ хтели да појуре у битку, али их задржи добри краљ Алкиној, а Медеа обгрли колена краљици Арети. „Светла краљице, преклињем те, не дај, да ме одведу оцу моме. Та човек сваки малим грехом падне у велику несрећу, па тако је било и самном. Али ме ипак није лакомисленост, него ужасан страх приморао, да побегнем са делијом тим. Као девојку ме води у завичај свој. Зато се смилуј на ме, а богови нека и теби и деци твојој дарују дуга века, да будеш у свему срећна и задовољна.“ И појединим је јунацима падала пред ноге; а кога год је молила, сваки јој је рекао, да буде без бриге: свако је за њу извадио мач из корица, те јој обрекао да ће је заштитити, ако је Алкиној изда.

Те ноћи говорио је краљ са женом својом о девојци из Колхиде. Арета је молила за њу, па је приповедала мужу свом, да честити делија Јазон хоће да узме Медеу за верну љубовцу. Алкиној је био благ човек, а кад је то чуо, још се већма умилостивио. „Радо бих,“ одврати жени својој, „оружјем растерао Колхиђане делији и моми за љубав, али се бојим, да ћу се огрешити о Јупитрово гостољубље; а и не би било паметно, дражити моћнога Еета, јер ма да је далеко, може још завојштити на Грчку. Него слушај, шта сам смислио. Ако је још девојка, онда је морамо вратити оцу њеном; ако ли је пак већ жена делијина, онда је нећемо од мужа отети, јер је муж пречи од оца.“ Арета се поплашила, кад је чула, шта је краљ смислио. Још те ноћи пошље весника до Јазона, да му све каже, па да му рекне, да се још пре зоре венча са Медеом. Јазон онда каже

друговима својима, шта му краљица поручује; сви пристану, те се тако Јазон и Медеа у светој некој пештери свечано венчају уз дивне песме Орфејеве.

Сутрадан ујутру, кад се обала острва и сво росно поље сјало од првих зрака сунчаних, дигли се сви Феачани, по варошким улицама, а на другом крају острва стоје Колхиђани већ оружани. Алкиној изађе из двора, у руци му златан скиптар, да суди Медеји; за њим иде силесија племића Феачана̂; скупиле се и жене, да виде дивне јунаке грчке, а и силни се сељаци стекли, јер је Јунона разнела глас тај надалеко. Те тако је све већ пред варошким зидовима било спремно, те се жртве пушиле у зрак Ту су Аргонауте већ одавна чекали, да чују, шта је решено. Кад је краљ сео на свој престо, изађе Јазон на среду, па уз заклетву изјави, да је краљевска ћерка Медеа законита жена његова. Чим је то чуо краљ а и сведоци посведочили, свечано се закуне, да неће издати Медеу, те да ће штитити госте своје. Бадава се Колхиђани томе противили; краљ им рекне, или да остану као гости у земљи његовој, или да оду са лађама из пристаништа његовог. Колхиђани се бојали гњева Еетова, ако се врате без ћерке његове, па тако реше, да остану овде. — Седми дан пођу Аргонауте даље; једва их је пустио Алкиној, а најпре их је богато обдарио.

Аргонауте се још мало напатили, па онда дошли срећно кући.

Опет су прошли били поред силних обала̂ и острва̂, па већ су из далека угледали милу земљу Пелопониз, а оно им наједаред лађу зграби грозна бура, па је стане терати по либијском мору пуних девет дана. Најпосле их та бура баци на пешчану пусту обалу африканских Сирта̂, у залив један, у ком је вода била пуна густога локвања и устајаjане пене. Унаоколо свуд била је пустиња, нигде зверке какве, нигде тице. Ту је лађа тако јако ударила о обалу, да је сасвим насела на песак. Аргонауте се поплашили, скочили с лађе, па се ужаснули, кад су угледали широку пустињу, што се отегла у недоглед. Нигде чесме, нигде стазе, нигде колебе; све је мирно, чисто мртво. „Авај нама, каква је то земља? камо ли нас је проклета бура бацила? „Тако су другови питали један другог. „Еј, да смо бар којом срећом пре где год настрадали, него што смо дошли овамо.“ Да,“ на то ће крмар Анцеј, „ту смо сад населили, па никуд ни камо. Нема ту више никакве помоћи, нека крмари ко може и зна!“ Па ти онда испусти крман из руке, седне у лађу, те стане плакати. Каогод кад је куга у вароши којој, те људи скрстили руке, ништа не раде, но, чекају пропаст, тако се и Аргонауте вукли тужно и жалосно дуж те пусте обале. Кад је дошло вече, рукују се сви, као да се праштају, па без вечере легну, један овде, један онде по песку; покрили се огртачима својим, па свако ти то чека дан и смрт. На другој страни опет туже Феачанке, што их је Медеа добила била на дар од краља Алкиноја; скупиле се све око Медеје, па јече као но лабуди на самрти, кад посљедне гласе у зрак пуштају. Па зацело би и мушки и женске, пропали били и неопојани и неоплакани, да се нису на њих смиловале владарице над Либијом, три полубогиње. Дођу ти оне, од главе до пете покривене козијом кожом, па око подне лагано скину Јазону са слепих очију огртач, којим је био покрио главу. Јазон се трже, па у страху отврене очи од тих богиња. А оне му стадоше зборити: „Знамо ми, невољниче, све твоје патње, али немој даље тужити. Кад богиња мора испрегне кола Нептунова, а ви онда захвалите мајци вашој, која вас је у утроби својој дуго носила; онда ћете се срећно вратити у Грчку.“ Богиње ишчезоше а Јазон приповеди друговима, шта су му рекле. Док се сви томе чудили, укаже се наједаред чудо неко. Из мора скочио страшан морски коњ, са обе му стране попала златна грива по врату, па стресао са себе морску пену, која се сањ чисто прашила. Зарадова се томе јунак Пелеј, па узрази: „Једна половина онога, што су три богиње рекле, већ се збила; богиња мора испрегла је кола, што их је овај коњ вукао, а мати, што нас је дуго у утроби својој носила, то је лађа наша Арго. Њој треба да се захвалимо. Дед да је узмемо на леђа, па да је пренесемо преко песка за трагом морског коња тог. Та неће тај коњ под земљу отићи, него ће нам покасти пута до пристаништа каквог.“

Што рекоше то и урадише. Узеше лађу на леђа, па је понесоше; носили су је дванаест дана и дванаест ноћи, а стењали су под теретом сињим. Ишло се то све преко пешчане; пустиње да их нису богови крепили, још би први дан подлегли били сви. А овако су најпосле срећно дошли до тритонског залива; ту су скинули терет с леђа, а морила их је страшна жеђ, те су као но бесне вашке тражили чесму какву. Успут сретне певач Орфеј Хеспериде, Нимфе, што умилно певају; те су седиле на светом пољу, где је змај Ладон чувао златне јабуке. Њих је молио певач, да покажу жеђаним Аргонаутама чесму какву. Нимфе се смилују а прва међу њима, Егла, стане причати: „Зацело је смели делија онај, што је јуче амо дошао, те змају живот а нама златне јабуке одузео, зацело је тај делија дошао амо на спасење вама, страни јунаци. Био је то дивљи човек, очи му све варнице сипају испод бесног чела; сирова кожа лавља виси му са плећа, а у руци му маслина и стреле, са којима је погубио змаја. И он је био жедан, кад је дошао са пешчане пустиње, па кад није нашао воде, а он удари петом о стену. Наједаред потече са стене бујни извор а страшни делија легне до прсију на земљу, одупре се обема рукама о стену, па стаде пити, док најпосле не загаси силну жеђ." То рече Егла, па им показа извор на стени, а они се стану јурати око извора. Кад се напили ладне воде, рећи ће један од њих, поквасивши још једаред вреле усне: „Баш је честит друг тај Ираклије; и кад није с нама, кадар нас је избавити. Да се бар још кадгод с њиме на путу сретнемо." Тако се дигоше, па пођоше један на једну страну други на другу, да траже Ираклија. Кад се вратили, хвалио се оштрог ока делија Линцеј, да је из далека видио Ираклија, али само од прилике тако, као што сељак мисли, да је видио пун месец иза облака; уверавао је Линцеј, да нико неће више Ираклија стићи. Несрећом неком изгубе Аргонауте два друга, оплачу их, па онда уђу у лађу. Али бадава су гледали, да из тритонског залива изђу на отворено море; ветар им је био противан, те је тако лађа немирно крстарила по пристаништу, као год змија, кад се узалуд напиње, да се искобеља из скровишта свога, те сиче, очима сева а главу овамо онамо преврће. Пророк Орфеј онда рекне, да још једаред изађу на суво, те да тамошњим боговима принесу жртву. То и ураде. Кад се враћали, изађе им на сусрет бог мора Тритон у лику младићком. Дигне ти он груду земље, па је даде јунаку Еуфему у знак, да их прима као госте. Еуфем скрије ту груду под пазуво. Тритон им стане говорити: „Мене је ба̂бо мој наместио, да будем заштитник пределу овом. Видите ли, тамо где вода из црне дубљине струји, тамо се може кроз узан пут проћи из залива на отворено море: онамо веслајте; а ја ћу вам већ послати ветра поспешнога. Онда већ нисте више далеко од Пелопониза" Весело уђу Аргонауте у лађу а Тритон ишчезне у води. Путовали су даље неколико дана, па дођу до стеновитог острва Карпата, а одатле су хтели да пређу на лепо острво Крету. Али је то острво чувао страшни див Талос. Тај је још једини заостао био од тучног рода људског а Јупитар га је дао био Јевропи, да јој буде чувар. Морао је трипут преко дан оптрчати острво. Сав је био од туча, те га зато нико није могао ра̂нити, само је на једном чланку имао меснат мишић и жилу, у којој је било крви. Ко је знао то место и могао га погодити, тај је могао бити сигуран, да ће га погубити; иначе је био бесмртан. Кад се Аргонауте приближивали острву, стајао је Талос на крајњој стени једној, па пазио; чим је спазио Аргонауте, стене дробити па их бацати на лађу Аргонаута̂. Поплаше се Аргонауте, па стану узмицати; па ма да их је наново жеђ морила, зацело би обишли били лепу Крету, да се није дигла Медеа, те стала зборити: „Чујте ме, јунаци! Ја знам, како се то чудовиште даје савладати. Само држите лађу доста далеко, да се не може каменом добацити." Па онда дигне боре на хаљини својој од кадифе, те пође по лађи; Јазон је ухватио за руку, па иде с њоме. Страшним неким речима трипут повиче Парке, што плету конац животни, и брзе псе доњега света, што се по зраку веру, те живе људе хватају. Затим опчини трепавице тучноме Талосу, те се трепавице склопише а Талосу изађоше пред душу црне слике. Заспи, падне, па удари мес-

нати чланак о шиљасту стану једну, те крв из ране потече, као течно олово. Од бола се пробуди, па хтеде да се дигне; али каогод што се пола подсечена јела од ветра задрма, па најпосле пукне и падне, тако се и он мало зањуњао на ногама, па онда тресну у морску дубину.

Сад су Аргонауте без бриге могли изаћи на суво. На благословеном острву том остали су до зоре. Тек што се мало одмакли од Крете, а оно их ново чудо застраши. Наиђе на њих страшна ноћ, коју није осветљавао ни један зрак месеца, ниједна звезда; као да се сав мрак скупио из понора, тако је црн био зрак; нису знали, дали плове по мору или по црноме Тартару. Јазон дигао руке, па се моли Фебу Аполону, да их избави из тог страшног мрака; сузе му теку низ образе а обећаје богу најлепше даре. Аполон му услиша молитву, сиђе с Олимпа, скочи на једну стену украј мора, затегне златан лук, па стаде пуштати сребрне стреле по пределу томе. У ненадној светлости тој укаже им се мало неко острво; онамо пођу, те их ту дочека лепа румена зора. Кад се опет по најлепшем сунчаном сјају навезли на море, сети се јунак Еуфем сна једног. Уснио је, да се Тритонова грудва земље, што ју је држао под пазувом, стала кретати, па се наједаред искотрља испод пазува, претвори се у девојку, па прозбори: „Ја сам ћерка Тритонова и Либијина; повери ме ћеркама Нерејевим, да у мору живим код Анафе; онда ћу се опет вратити на сунчану светлост, те служити твојим унуцима.“ Тога се сна сетио сад Еуфем, јер Анафа се звало острво, код кога су дочекали били зору. Приповеди ти Еуфем брже сан свој Јазону, а Јазон га већ знаде растумачити, па му рекне, да у море баци ту грудву земље, што је носи под пазувом. Еуфем то уради, па гле шта се зби. Из мора изниче лепо острво са плодном земљом. Дадоше му име Калиста, а то значи: *најлепша*. Еуфем се ту после настанио са децом својом.

То је било последње чудо, што су доживили Аргонауте. Наскоро затим дођу до острва Егине Одате пођу у мили завичај, те им лађа срећно уђе у пристаниште код Јолкоса. На коринтијском мореузу посвети Јазон лађу Нептуну, а кад се већ давно у прах и пепо претворила, дигла се у небо, па је сјала на јужном обзорју као сјајна звезда.

ЛИСТАК.

ЂАЧКИ РАСТАНАК.

У СПОМЕН СВОЈИМ ДРУГОВИМА, КОЈИ СУ ОТИШЛИ СВОЈИМ КУЋАМА И РОДИТЕЉИМА.

(СВРШЕТАК.)

— Чујте и пазите, не само у мене, него и око мене, говорио је он и поче певати:

„Икс, икс, икс,
У флашама свуда никс!“

Ето, то вам је најновија песма, која је постала као последица узрочне вече, која постоји између нашег празног грла и Кир Трајковог вина и чему су сада узрок наши празни ценови.

И сад је требало, да се чује: живео! и одобравање, али као да сви на то заборависмо при погледу, да доиста више вина нема.

Ма вере ти, зар нема више? питао је Ђока.

Бога ми, баш смо били вредни, говорио је Аћим, као божем чудећи се.

Ти си у том погледу најкомпетентнији, доби за одвет.

Что дѣлатъ? питао је Марко философ.

Из ничега је бог свет створио, али ми не створисмо ни капљице вина, говорио је Ђеша замишљено.

Знате шта, браћо, ја имам једну идеју, чуо се опет Ђока.

Чујмо! чујмо Ђоку!

Ја велим, да где год новаца позајмимо.

А разумеш ли се ти, бога ти, у сату, запита га Аћим и показа му, да је већ дванаести час прошао. Он на то заћута.

Кад би нам хтео газда Трајко кредитирати, питао је Евђен, техничар.

Кредит је мера поверења, које човек у друштву ужива, додаде Марко као објашњујући, а газда Трајко се као паметан човек не разуме у народној економији, нити је из ње

петицу добио, дакле он не зна, шта је то кредит.

Али ми треба да га научимо и то шта је, примети Стева.

Треба, али како?

Знате л' шта, пристајете ли ви, да се ми заједнички газда Трајку задужимо.

In solidum. Један за све, сви за једног, тако су још Римљани то звали, објашњавао је Јоца, као правник.

Море, па ти знаш толико из римског права, штета, што га ниси с нама полагао, говорио му је Ђеша, дирајући га тиме, што је тај испит за до године оставио.

Усваја ли се дакле мој предлог? запита сад Стева.

Усваја се! усваја! једногласно!

Јесте, ми усвајамо, али ја сам уверен, да га кир Трајко неће усвојити, примети Арса замишљено.

Недостајаће сад санкција највише власти, примети Јоца, и тиме хтеде да покаже, да је он из римског права довољно спреман.

Ми ћемо се сви подписати, и то ће му онда бити као пуноважна исправа, поправљаше га Ђеша.

Море, познајете ли ви газда Трајка, он и вересија, пре би волио да му пиће у бурету прокисне, него ли да га на вересију даде, особито пак ђаку, беше Аћимова скромна примедба, коју он као да је више пута искусио.

Ама ја вам кажем, да ће нам он кредитирати, пристајете ли ви, само да се вино донесе, а за остало је моја брига, рече Стева.

Пристајемо! пристајемо. Ево му потписа као врата! говорио је Паја с друге стране стола.

Дај, брат' Арсо, мало артије и мастила, заиска Стева, седе затим за сто и написа нешто не дајући ником од нас да види, шта је написао.

Шта је? Шта си му писао? Дај да видимо! искали су са свих страна.

Шта сам писао, то ја знам, довољно је, да ће нам газда Трајко десет ока вина, једно туце сифона и једно шест флаша пива послати, одговори Стева.

Послати?! отрже се њих неколицини са усана.

Да, да ће нам све то и још по своме момку послати, само имаш ли ти, брат Арсо, дечка, који ће му ову цедуљицу однети и газда Трајка пробудити?

Ено газдаричина момка, још није легао, њега ћемо послати, моћи ће бар све и сам донети, рећи ће му Арса.

Не, то нећу, пиће мора донети сам газда Трајков момак, иначе га нећу пити.

И не верујем, да ћеш њиме грла оквасити, говорио је зачуђени Ђеша.

Живи били, те видели!

Затим изиђоше он и Арса из собе, те послаше момка у кир Трајкову кафану, да ону мистериозну цедуљу однесе. Ми пак само смо се зачуђено гледали, и радознало чекали, да видимо, шта ће да буде. Када се Стева вратио у собу, ми га сви салетисмо, да нам каже, шта је учинио, или да ли се само шали. Он пак одговарао нам је само:

— Трпен спасен.

Није прошло добро четврт часа, за које сво време смо нешто сви били заћутали. кад се врата отворише и у собу уђе газда Трајков момак носећи о рамену котарицу пуну сифона и флашен-бира, а другом обгрлио један велик бокал, у ком је могло стати до својих 10—12 ока вина, каза нам добро вече и запита ко је господар Стева

Ја сам, рече му Стева и стаде пред њега.

Ево овија писме, ми казува газда Трајте, да ти га давам и да ти је вина наздравље.

Добро, хвала, говорио је овај узимајући му ону цедуљу, имаш ли вере ти да ми вратиш од Наполеона кусуру.

Не се имам.

А ти се онда притрпи до сутра, кажи газда Трајку хвала, што ми је ово учинио; а ја ћу му зором паре донети.

Ћу му казуват. Лака ноћ.

Лаку ноћ! зажелисмо му сви, онда полетисмо сви као вуци, да видимо, да ли збиља што у бокалу има.

Е, па лако је било теби, рећи ће Јоца, кад ти имаш још Наполеон, нисам знао, да се умеш тако пред друговима претварати.

Море да ја имам Наполеон, не бих се ја претварао и лагао пред никим, а најмање пред газда Трајком и његовим момком, ено ти па прочитај, шта сам му писао, говорио је Сте-

ва пружајући му ону цедуљицу. Овај је зграби брзо, а ми се радознало окупимо око њега, и ево шта беше написано:

Газда Трајко бре!

Сам се кладува сас оно Ђеша, министарско син, за еден дукат, да ћеш ми пратиш по твогу момак осум ока вина у твоје бокале заједно сас дванајст соду и шест флаше пиво, он ће све то одма да плати, има доста пари, ти га добро познаваш, оно високо момче, што си добро бија на билијар, што је пакнер на сане и што носи мала брада како јарац. Кад пратиш вино, а ти ги прати сас твој момак, да му одма и пари давам, што ћу на опклада да добијам.

Збогом.

Лаку ноћ.

Стева П . . . . . ић.

Лаку ноћ памети! Збогом, газда Трајко! Но, кад је и Цинцарина преварио, то је баш много! викали су једни и други.

Е нађе се и над попом попа! рече Ђеша сав зацрвенео од радости и смеха, ала што мене у том писму спомену и онако описа?

То је морало бити, једно, што сам знао, да ће се газда Трајко лакше преварити, кад чује реч министар, а друго, што ми ниси хтео веровати . . . .

Да бог живи Стеву, . . .! Многаја љета . . . „Блажен ти је живот ђачки препун сваке сласти“ . . . . мешало се једно у друго, пуне чаше летеле су од руке до усана и од ових празне на сто натраг, шта се сада све певало и говорило, неда се изказати ни описати, већ и зора се приближила, а још нико не помишљаше на растанак, док се не зачу Перин глас:

Браћо, већ је четврти сат, треба поћи на лађу, ко још мисли: да за данас у Шабац стигне!

Збиља треба ићи на лађу . . . Ајде сви in corpore! чуо се Јоца.

Још да се последња испије и последња отпева, молио је домаћин.

Да живи брат Арса! Живио домаћин! живио! и опет се зачу звекет чаша, затим се зачуше гласови дугих пољубаца, браћа су се љубила и растајала, као да нису могли један другог из загрљаја да пусте, да се растану. Ко зна, докле би то трајало, да опет Пера не опомену да треба ићи на лађу. Сваки се још једном рукова са брат Арсом као домаћином и најстаријим од нас, и онда изађосмо на улицу. Ладан јутарњи ваздух као да нас мало освежи, ми се прикуписмо у гомилицу, стадосмо на средину пута, и Јоца започе:

„Ој Београде, ој жалости преке!
Здраве ми биле све у теби секе,
Збогом остајте куће и сокаци,
Растају се сад ђаци.

Збогом, Арсо! — здраво. Стево, Пајо, Јоцо! Ђешо, сретно Марко! до виђења! Дај боже! чуло се после песме и онда се њих четворица одвојише да пођу на лађу, а остали изгубисмо се у кривим улицама Београдским.

А шта је са газда Трајком? Ко му је пиће платио?

Решено је, да му се ово поштено врати у Септембру, када се опет у школу искупимо, а дотле збогом, газда Трајко, хвала ти на вину, до виђења Стево, Јоцо, Пајо, Марко, Ђешо, и сва друга браћо, до скоро виђења! А сад:

„Збогом остајте куће и сокаци
„Растају се сад ђаци.“

Станиша.

ЧИТУЉА.

(Стеван Пејић, правник). У Бечу је преминуо свршени правник Стеван Пејић у цвету своје младости. Од једног млађаног пријатеља покојниковог, добисмо ове врсте њему посвећене: Да црне несреће, која готово сваке године налази малено село Мирковце! Тек што му који честити синак прибави знања и способности за узвишени и племенити рад ваљана званичника или грађанина, који би користио не само родном месту него и осталом Српству, — а већ га неумитна смрт отрже са овога дивна света. —

Тако се деси и овај час. Место да дочекамо раширеним рукама из Беча дичног и вредног брата Стевана Пејића свршавајућег правника, примисмо тужну и црну вест, да се је зрака живота му млађанога угасила. —

Који неби за тако ваљаним младим Србином тужио и јадиковао, који беше кадар зе целога свога ђаковања издржавати својим трудом и заслугом и себе и саморану мајку, а поред свега тога беше одлично успео у наукама кроз целу ђимназију? И први државни испит беше јасно положио, а у другом га смрт затече! Покојник је уживао државну штипендију. Којигод је њега познавао, морао се је дивити његовом одушевлењу за Српство и љубави жаркој, којом га љубљаше. То сведочи, да би покојник био ваљан радепик на пољу напретка и бољитка на-

рода српскога и храбар поборник његових права. У њему изгуби Српство опет једну чилу снагу и узданицу, а мајка му сву наду и обрану, јер остаде саморана, стара и нејака. Лака му била црна земљица у близини Бранковој!

А сада буди топла благодарност дарежљивој руци честитих грађана Винковачких, који нас прилозима подпомогоше, да смо му и ми овде у завичају могли достојну задњу услугу учинити! С. Ђ.

РАЗНО.

(Шта је најбоље?) Кад се цар Јосиф II. г. 1770. састао са Фридрихом великим, дође у говору реч и на то, шта би човек најрадије могао желети да буде. Ту се десио и кнежевић Карло Лињски, па кад су и њега то исто запитали, одговорио је: „До тридесете године најбоље је бити дивно лепа жена, до шесдесете вешт и сретан војсковођа, а до осамдесете — кардинал“.

(Камелија). Шпањолски краљ Фердинанд VI. корачао је једног јутра у децембру месецу г. 1739, у својој наслеђеној меланхолији, од које је доцније и умро, по својој спаваћој соби у престолници Мадриду горе доле, кад му супруга, краљица Марија Терезија, пуна смешења у очима изађе на сусрет, држећи у руци цвет, бео као снег. Она пружи цветак своме краљу. „Леп цветак, али без мириса!“ примети краљ својој жени, коју је јако миловао. „То је то ново цвеће, што је донето са Филипина,“ одговори краљица. „Ја сам изабрала најлепши цвет за ваше величанство, а други цвет од ове врсте наменила сам госпођи Розали, која у трагедији „Цина“ игра улогу Емилије, и ви ћете јој тај цвет вечерас у дворском позоришту својеручно предати.“ Цветак тај што га је краљица Марија Терезија пре скоро столећа и по своме мужу предала, беше камелија. Пре тога на један дан донео је ово цвеће један мисијонар реда језовитског са филипинског острва Лисона и при једној аудијенцији поклонио краљици Марији Терезији. Тај се Језовита звао Камели, те се цвет тај по њему крстио камелијом. И ако је тај цвет још г. 1739 донесен у Европу, ипак је дуго времена остао непознат и беше га само у Буен Ретировој башти у Мадриду. Сретни власници његови не хтедоше га ни пошто дати на пресаду. Данас је камелија већ врло познато и омиљено цвеће, и тиме, што је пуштено у свет, није ништа изгубило од своје красоте и дражи.

(Мисирске краљевске лешине). „Ф. новинама“ пишу из Каира: Прве недеље овога месеца учињено је откровење, што је од замашне вредности; нашла су се 36 добро одржана саркофага, и у њима тела краљева и краљица старих тиванских династија; ту су мумије, смотуљци папируса, Озиридине штатуете (ових има хиљадама); украси и амајлије. У тексту се спомињу имена краљева Аменофиса I., Тутма Сетија I, Рамзеса XII и других фараона, те су ове нађене ствари од неизмерне вредности, а све је то нађено у једној јединој гробској костурници“.

НОВЕ КЊИГЕ.

Милета, приповетка из српског живота, написао Петар Деспотовић. (Прештампано из „Родољуба“). Цена 60 н. 1 дин. 20 пара. Издање књижаре Миливоја Каракашевића у Сомбору. Осмина, стр. 317. — Према величини књиге ове цена је заиста врло малена, а писац књиге без сваке сумње заслужује, да га публика куповањем књиге потстакне на даљи рад.

На млађима свет остаје, за родитеље и младеж. Написао В. Ј. Јанковић, ђакон и учитељ. Панчево 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 20 н. Ово је збирка моралних истина, које су и наши и страни одабранији у овом погледу писци писали. Књига врло корисна за децу, те с тога ће родитељи без сумње похитати, да ју својој деци набаве.

Силоан и Милена. Српкиња у Енглеској. Роман Милована Видаковића. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду. 1881. Цена 70 новч.

Готов рачунција, или *књига рачуна* за купце и продавце с додатком претварања старе мере у нову и таблицама за камате. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. 1881. Цена 40. новч.

ОДГОВОРИ.

* *у Пожези.* — Пошто и сами примамо лист „*Vienac*“, то нисмо ради пристати на ону промену. Поздрав.

Дру. Н. М. у С. — Колико је нама познато најновије је дело о душевним болестима ово: *Die Manie. Eine Monographie von Dr. E. Mendel, Docent an der Universität Berlin. — Wien und Leipzig. Urban & Schwarzenberg.* 1881. Цена је 2 ф. 40 новч.

Г. И. С. у Г. — Српска народна позоришна дружина дошла је сада из Аде у Земун, а зимоваће у Новом Саду.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју превидео је слагач, да назначи, да је приповетка „У горњој мали“ „по немачком“ израђена.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 31. У Новом Саду, 2. августа 1881.

НЕ УМЕ КАСТИ.

Лепа ли је руjна зора
Кад је цветни мирис краси,
Кад засијне сунце с гора —
Ал' ти, цуро, још лепша си!

Мило ли је шарном цвећу,
Када бистру росу пије,
У веселом прамалећу
Мени, лане, ти милије!

Црна ли је поноћ глува,
Небо мрачећ', у свом бесу
Страшан холуј кад задува —
Твоје очи још црње су!

Ал' што ј' миља у твом оку,
На уснама твојим сласти' —
Моје речи то не могу
Не уме ми песма касти!

Мита Живковић.

МИЉА.

КАЛИФОРНИЈСКА ПРИЧА

ОД БРЕТА ХАРТА.

(Свршетак.)

Ваздан помагача. Неколико тренутака после тога занео се Јуба Бил као други Калибан, носећи својој Миранди дрва; а кондуктор је дотле на веранди жрњао каву. Мени је била поверена благодарна дужност, да сечем шунку; а судац пас је све помагао својим ваљаним хумором и изврсним саветима. Па кад Миља помоћу судца и Ирца постави сто свим својим посуђем, бесмо у најбољем расположењу — уз пркос киши, која је била о прозоре, уз пркос ветру, што се чак и на огњиште поткрадао, и уз пркос обадвема госпама, које шапутаху међу собом у једном углу, а сврака крешташе изнад њих са свог вишег становишта сатиричан коментар уз њихов разговор. Ватра се подстаче и, кад се разбукти, могасмо разазнати, да су дуварови излепљени илустрованим новинама — по избору и уреду женског укуса и умења. Намештај се састојао из прерођених сандука, а превучен неким отвореним сукном или кожом какве год дивљачи. Свуда чистоћа, а по свему намештају дуге пониске собе познаје се врло велик осећај за лепо.

Вечера је била за кулинарску знанственост од успеха. Још више: што се

забављања тиче — тријумф, на чему имамо једино да благодаримо необичном начину Миљином — она је само запиткивала, ал' тако слободно, да се није могло ни помислити, е хоће штогод да претаји. И тако се диванило о нама самима, о нашим намерама, о путовању, о непогоди — укратко: о свему и свачему, тек само не о нашем домаћину и домаћици.

Морам приметити, да се Миљино забављање никад не показа елегантним, а тек ретко кадгод граматичним, и да је употребљавала у прилици таке изразе, какве у опште само наш мушки род задржава за себе. Ал' она би то са својим бисерним зубима и пламеним очима тако избацила, па по обичају се одмах на то тако безбрижно и слатко насмејала, као што само она уме, да се морална атмосфера уједно тиме и рашчистила.

Ми једемо, па ћемо тек зачути неко комешање, као да се каква тешка теле сина чеше с поља о кућу. Мало, затим па ево на вратима гребања и њушкања.

„То је Јоаким," рече Миља, као да одговара на наше погледе. „Хоћете ли да га видите?"

Нисмо још могли ни одговорити, она већ отворила врата, и унутра шеће младо мрко медвече, па се одмах учлови на стражње ноге, а предње шапе намести, као да проси, те удивљено гледи у Миљу — у целом свом понашању за чудо, што опомиње на Јубу Била.

„То је мој чувар," рече Миља. „Ал' не ће тај ујести," дода, кад се обе госпе уплашише, те умакоше у један буџак. „Је л' да нећеш?" настави, обративши се питањем управо на паметног Јоакима. „Треба да знате, момци," окрене се Миља опет нама, нахранивши свога Ursa Minor-а и показавши му врата, „треба да знате, да сте заиста сретни, што Јоаким није био на свом месту, кад сте дошли овамо."

„Па где је био?" запита судац.

„Код мене," рече Миља. „Преблаги боже, тај ће вам банати за мном цело драго вече — к'огод човек."

Ућутасмо, па слушасмо, како ветар дува. Можда смо сви себи представљали, — како Миља, дивљи чувар поред ње, тумара кроз влажне шуме. Судац рече нешто о Уни*) и њеном лаву, комплиман, ког Миља, но и све остале, прими мирном озбиљношћу.

Зар није ништа приметила о дивљењу, ког је она изазвала? (није могуће, да јој је обожавање Јубе Била измакло из очију.) Не знам, ал' њено слободно понашање показивало је довољно, да није ни помишљала на сполну разлику — грозно понижење за млађе чланове нашег друштва.

Догађај с медведом никако није био у стању, да Миљи прибави уважења код присутних заступница лепог спола. Кад вечерасмо, беше обема нашим женским сапутницама тако ладно, да ништа није помогло, што је Јуба Бил нанео силну јеловину и принео је на жртву, положив их на огњиште на ватру. Миља то примети, па наједаред рече, време је, и позове их у другу собу, где их чека намештен кревет.

„А ви остали морате се задовољити, да око ватре полежете, па како вам било," дода на то, „јер ја имам само једну собу за спавање."

Наш род — ту подразумевам дабоме јачу половину човечанства — наш род је у опште ослобођен од прекора, да је љубопитан и брбљав. Ал' морам признати истину, кад се врата за Миљом и госпама затворише, ми стадосмо шапутати, кикотати се и смешећи се загњуривати главе, те свашта нагађати и потварати на нашу лепу домаћицу и њеног необичног садруга. Бојим се, да смо и сувише забраздили, што се тиче богаљастог идиота, који сеђаше међу нама на престолу као какав неми Мнемон и веселом равнодушношћу на прошлост својим мртвим очима гледаше на нас брбљавце.

Усред живе дебате отворише се опет врата и Миља дође.

Ал' заиста не она Миља, која нас је пре мало сати, задивила својом појавом. Веђе јој оборене, па, кад стаде на праг, држећи неки покривач под пазухом, и мало заустежући се, изгледало је, као да је слободу, којом нас је до мало час раз-

*) Јунакиња из спенсерове „Вилинске краљице."

драгавала, оставила у спаваћој соби. Кад дође међу нас, привуче једну столичицу, поред богаља, седе, зави се у покривач и рече:

„Ако вам је право, момци, ја ћу овде преноћити, кад нас је толико много.“

Па онда узе суву наказину руку у своју и упре поглед у ватру, која полагано још тињаше, да се угаси. Неки осећај, као да ће то бити најпре увод каквој поверљивој исповести, па можда и то, што се застидисмо, да смо отоич онако штогод брбљали, ал, било с овог или с оног, тек ми сад ућутасмо Киша још једнако музе, а по који залутао ветрић распириће покаткад за један тренутак расклоктану жеравицу у пламен. Наједаред кад за мало умукну ветар и киша се претаја, подиже Миља главу, смаку косу натраг на плећа, окрену се лицем према нама и запита:

„Познаје л' ме когод од вас?“

Сви ћуте.

„Сећајте се, ја сам живила 1853. у Марисвиљу.*) Сваки ме је познавао, а сваки је имао и право, да ме позна. Шест година је, како сам се састала са Јимом. Ваљда сам се променула?“

Чисто је дошла у неприлику, како да је нико не познаваше. Окрене се опет ватри и ућути. Затим настави брже!

„Но, вид'те, ја сам мислила, да ме бар когод познаје од вас. Ал' шта је стало до тога! Што хоћу да вам кажем, то је: Овај Јим“ — узме опет његову руку у своју — „и он ме је врло добро познавао, а избацио је мене ради силан новац. Чини ми се, све, што је имао. Једанпут — биће томе ове зиме година дана — дође Јим у моју собу, седе на диван, баш ето као што сад седи, и од тог доба никад није више могао устати без туђе помоћи. Наједаред као скрушен, а никад да бар могао рећи, шта му је. Лечници долазаху и рекоше, да је сам себи то навукао својим животом — јер Јим је живио врло слободно и весело — и да му неће никад бити боље, нити ће још дуго. Говорили су ми, да га пошаљем у болницу у Фриско,**) јер не може бити ником више ни од какве користи, а целог века остаће као дете. Можда је било нечега и у Јимовим очима, што ме косну, или ваљда с тога, што никад нисам имала детета, па рекох: „Не ћу!“ . . . Бејах тада богата, јер омиљена код сваког — велика господа су долазила к мени — те продам своју радњу и дођем ево овамо са мојим дететом.“

По урођеном женском поетичном начину полагано промене свој положај за време тог говора, тако, да је неми несретник дошао између нас и ње, те се она завукла у његов сен — као да је рада, да га истакне за немо извињење својих радња. Без речи и без израза ипак је говорио Јим за њу; без помоћи, убогаљен и смрвљен божанственом муњом грлио је он њу још и сад невидљивим загрљајима.

Скривена у мраку, али држећи још једнако његову руку у својој, настави млада жена:

„Дуго нисам могла да се привикнем овом самовању, јер сам била научила на друштво и весео живот. Припомоћи нисам могла наћи у жена, а мушкима нисам смела да се поверим. Ал' како ми Индијанци, што живе недалеко одавде, покаткад пружише руку, те, што ми је најнужније било, наручивах из Нордгабла, нас двоје, Јим и ја, протурисмо се. Понекад ће доћи и лечник из Сакрамента, да обиђе „Миљино дете,“ као што он зове Јима. А кад полази одавде, каже: „Миља, ти си честита душа — бог ће ти наплатити!“ Па онда и не мислим, да сам баш тако усамљена. Ал' кад је био ово последњи пут, рећи ће ми на поласку: „Знаш, Миљо, твоје ће дете постати једном човек, па ћеш се ти поносити њим. Ал' не овде, Миља, не овде!“ И, чини ми се, тужан је био, кад је пошао . . па . . . па . . .

И сад се изгуби Миљин и глас и глава сасвим у мраку.

„Људи овуд унаоколо врло су пријатни према мени,“ рече Миља, изашав после кратког ћутања опет на светлост. „Испочетка су се вукли овуд њних неколико

*) Варош, која је у оно доба била у хрђавом гласу са своје разузданости и раскалашности.

**) Сан Франциско.

из Нордгабла; ал' су се брзо уверили, да нису нужни. Па и жене су љубазне — њих никад нема да ми дођу. Пусто ми је доста било, док једанпут не наиђох тамо преко у шуми на Јоакима. Није био већи него оволички, па сам га учила, да пружа шапу, па моли за залогај. П'онда имам и Полу — то је та свракa — о, та вам зна много, па ми крати вечери тако својим дерањем, те ми се баш и не чини, да сам сасвим ја сама у овој пустари . . . А Јим," рече Миља, грунувши опет у смеј, и сва се показа према светлости, „о ви би се чудили, кад би знали, шта тај све разуме. Каткад ћу му донети цвећа, а он га тако гледа, као да га разазнаје; па неки пут, кад смо нас двоје сасвим сами, читам му што с дувара . . . О слатки боже," повиче Миља у свом разузданом смеју, „ове зиме сам му прочитала целу једну страну куће. Нисам никад видила човека, да тако воле читање, као Јим."

„Зашто се," запита судац, „не удате за тог човека, кад сте му већ жртвовали цео свој млади век?"

„Та, видите," рече Миља, „не би било поштено, да га на зло употребљујем у том његовом чемерном стању. Па онда, кад би ми били муж и жена, то бих ја онда била *обвезана,* да му чиним ово, што сад из добре воље."

„Ал' ви сте још млади, па . . ."

„Доцкан," одговори Миља; „а и ви би паметније урадили, да легнете, па да спавате. Лаку ноћ, момци!"

И Миља занеми, покрије се покривачем преко главе и легне поред Јимове наслоњаче, наслонивши главу на столичицу, на којој беху његове ноге.

Мало по мало, па се и ватра стиша на огњишту. Свако је ћутало у свом омотачу; и није потрајало дуго, а у целој одаји није се ништа друго чуло осим пљуска кише, што удараше у кров, и тешког дисања поспаних путника.

* * *

Још ни зора заплавила није, а ја се пробудих; немирно сам спавао. Бура се стишала, на небу светлуцаху звезде, а на незастрте прозоре вирио је пун месец у собу кроз мирне борове, изнад којих је сијао. Безграничним сажалењем миловао је усамљеног несретника у наслоњачи, па у раскалашној светлости својој као да купа погнуту главу у оне госпе, а коса њена као да мије, као што оно приповеда јеванђеље, ноге онога, кога љуби.

Па и сурово лице самог Јубе Била, што се подбочио на лактове, па лежи између својих путника, те стражари над њима стрпељиво, ал' бесно, прелила мека месечина неким благим, песничким велом.

Затим заспим поново, и спавао сам док не свану и Јуба се Бил наже нада мном, те ми загрми на уво: „На пут!"

Кава беше на столу спремљена за нас, али Миље нестало. Тражисмо је око куће и дуго се затезасмо, а коњи чекају упрегнути. Но ње нема. Сигурно је хтела, да избегне растанак, те да отпутујемо, као што смо и дошли.

Кад попесмо госпође у кола, вратисмо се опет у кућу, те се свечано руковасмо с богаљастим Јимом, а уз то га уз сваки пут морадосмо наместити опет у његов стари положај. Затим прогледасмо још једаред по дугој ниској соби и последњи пут погледасмо на столичицу, на којој је Миља седила . . . Устежући се сместимо се ипак у кола.

Бич пуче, и ми се кренусмо.

Али баш кад ћемо да сврнемо на главни друм, тргну наједаред Бил тако вешто узде својих шест коња, да се кола одмах зауставише. Јер тамо на некој малој узбрдици поред пута стајаше Миља — с разбарушеном косом и пламеним очима, машући марамом, а сјајни јој зуби нам блистаху последње збогом. У одговор станемо ми махати својим шеширима. Па онда Јуба Бил шину по коњима као бесан, као да се побојао, да га опет не очара, а ми попадасмо на своја места.

Нико не рече ни речи, док не стигосмо у Нордгабел, те кола стадоше пред гостионицу „код независности." Затим одем у гостинску собу и озбиљно поседасмо око стола.

„Јесу л' вам пуне чаше, господо?"

Рећи ће судац, скинув свечано свој бели шешир!

Беху пуне.

„Сложно! У Миљино здравље! Бог је благословио!“

Можда је већ и благословио. Ко би знао?

М.

ВЕРА НАЈЈАЧА.

Ти лепа си — морам рећи,
Какво око, коса, лик!
Одахн'о би, да те гледне,
И највећи мученик.

И то ме је обузело,
Загледах се у твој стас
И зато сам сретан, сретан,
Што те мени даде час.

Ти ме љубиш. . . Због љубави,
Та љубави вреле тê
И за то те волим, волим,
(Изд'о бих ти тајне све. . .)

Лепотом си ум занела,
Те без тебе нисам свој —
Ал све мене то не држи
У љубави вечитој.

Једна речца нек тумачи
Мога срца нежност сву,
Једна речца: твоја *вера*,
Удружена с љубављу.

Благоје Бранчић.

НИСУ СЕ ДОБРО РАЗУМЕЛИ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

Лица:

Протић, спахија.
Јелена, његова кћи.
Недић, богаташ.
Младен, његов син.
Управитељ у кући Протићевој.
Лончевић.
Јован, слуга. } у кући Протићевој.
Анка, собарица. } у кући Протићевој.

(Предсобље у спахиној кући. Једна врата на среди а двоја са стране. Сто, столице, писаћи сто, пећ и у њој гори ватра.

Прва појава.

Управитељ (*долази и окренут вратима говори*). Барем два часа морам се одмарати, не могу ни с ким говорити. (*Затвори врата и одлази напред*). Та то је страшно, толики силни послови! Тако ми бога, волео бих и да сам спахија, него што сам његов управитељ у кући. Немам мира ни дању ни ноћу. Најпре сам морао да најимам одаџије, трчкарао сам — мал' нисам врат скрхао; једва сам нашао по вољи. Сад опет да му тражим кувара и секретара. Зар не може и он сам штогод прихватити? Све ја морам да радим!

Друга појава.

Пређашњи. Недић.

Недић (*гурне слугу, што није хтео да га пусти унутра*). С пута, ја сам стари пријатељ у овој кући, мене не треба пријављивати. (*Затвори врата*).

Управитељ (*за себе*). Та ово је канда онај богаташ, што се од пре онако лепо живио с господином спахијом?

Недић (*к управитељу*). Но једва наиђох на кога познатог. Шта сте ви наумили с вашим млађима, све саме новајлије имате! До душе има већ две године, како нисам био код вас, јер је господин Протић понајвише на пољу живео. Де је господин?

Управитељ. Жао ми је, али не можете сада с њиме говорити. Има два велика господина код њега. Од како је изабран за посланика на сабор, од то му доба све долазе нека господа. Већ ми је додијало.

Недић. Кад ће отпутовати господин Протић?

Управитељ. Сутра у јутру. Све је већ спремљено.

Недић (*за себе*). Сад је већ крајње време, само кад није Младен већ био овде. (*Гласно*). Је л' господин узео већ секретара.

Управитељ. Није још — ја сам се већ и сувише трудио, ал' не могох по вољи да нађем.

Недић. Онда би ми ви могли учинити једну љубав.

Управитељ (*за себе*). Знао сам одмах. Когод нама дође, тај хоће нешто од нас. Ал' ово је богаташ, овде се може човек чему и надати. (*Гласно*). Изволите молим, само заповедајте!

Недић. Кроз један час доћи ће овамо један леп млад човек и искаће да га узмете за секретара. (*За себе*). Наравно, не могу му казати да ми је то син.

Управитељ (*извади из шпага празну кесу за новце, игра се њоме, а све гледи у Недићеве руке*). Ако желите, да млади тај господин то место „получи“ —

Недић. Напротив — ја не само да желим, да он то место не добије, него вас још молим, да станете на пут, да се тај младић са господином спахијом Протићем и не састане, или ба́р да се не састане пре, него што се ја с господином не разговорим. У колико часова ручава господин?

Управитељ. Око шест.

Недић (*гледи у свој сахат*). Сада је четири — кажите господину, да ћу ја доћи опет око шест часова, да код њега ручам. Драги управитељу, ви знате, шта ја радо једем. Само нека буде као што ваља. Каквог имате сад кувара?

Управитељ. На жалост немамо баш никаквог, само једну куварицу.

Недић. Немате кувара? Како не би имали кувара? Та то је главна ствар, то више вреди него двадесет секретара. Ваш господин, ако жели да му велики људи буду пријатељи, та он мора имати ко ће му ваљане ручкове готовити. Најбољи пут што води у човечије срце — то је стомак.

Управитељ. И господин спахија је јамачно тога мнења, јер ми је баш наложно, да ваљаног кувара погодим.

Недић. Јел'те? Но онда видим да се разуме у ствари. Да сам ја то само знао, ја бих ту могао помоћи. Ономад сам се нешто разљутио на мог кувара и отпустио га. Ал' то вам је кувар да му нема пара, од оно доба не прија ми ни један залогај; али ја једног слугу никад не узимам два пут. Ако дознам де је, и ако се још није дегод погодио, послаћу вам га. (*Оде*).

Управитељ. Да ми је знати, зашто он неће да ми узмемо оног младог човека за секретара. Испрва сам мислио, да ће он другог којег да ми препоручи, ал' он не рече ни речице. Ал' будући да он није своје захтевање као што се пристоји, подупрьо (*меће кесу у шпаг*), то ћу ја оно чинити, што за најбоље нађем.

Трећа појава.

Пређашњи. Јелена (изиђе из једних врата са стране).

Јелена. Кажите ми, је л' когод већ био, да се тражи за секретара?

Управитељ. Није, госпођице, још није био нико, а господин ми је наложио, да још данас нађем.

Јелена. Ја сам то знала, па сам зато и дошла. Ја бих за неког да се заузмем.

Управитељ. А зар неби боље било, да се код самога господина заузмете?

Јелена (*збуњено*). Не — отац би могао мислити — могао би посумњати, да је неки особити интерес . . .

Управитељ. Е дабогме.

Јелена. Отац је после оптерећен толиким пословима, а младић ће се и онако на вас обратити.

Управитељ. Извините, госпођице, а стоји л' тај млади човек у каквој свези са господином Недићем?

Јелена (*за себе*). Боже! (*Гласно*). Јест — јест — чини ми се да се познају — ал' зашто ви то питате?

Управитељ. Бојим се, да му то неће шкодити.

Јелена. А зашто?

Управитељ. Да вам истину кажем, ја сам умољен, да тога човека не узмем за секретара.

Јелена. Зашто? Коме то може бити неправо? Та младић је тај тако вешт, даровит, љубазан ·

Управитељ (*зас ебе.*) Аха ту лежи

где како пламти! (*Гласно*). Мени се чини, госпођице, да ви њега врло добро познајете.

Јелена. Јест — није — то јест, мени су о њему много добра приповедали, и ја бих тако желела, да он то место добије, да ви ако сте ради да ми учините —

Управитељ. То је моја најмилија дужност, а ваше жеље мени су заповести. Али ако он не би дошао —

Јелена (*брзо*). А, не бојте се што се тога тиче. (*Обори очи доле*). Он ће зацело доћи.

Управитељ. Ако смем молити, како се зове тај млади господин?

Јелена. Како се зове? (*за себе*). Ал' смо невешти! Младен је заборавио да ми каже под каквим ће именом доћи. (*Гласно*). Како се зове? Е где сада, не може да ми падне на памет. Заборавила сам. (*Чује се звонце, Јелена гледа на свој сахат*). Он је казао, да ће у ово доба доћи, идите, молим вас, видите: је л' он, и лепо га примите. (*Оде брзо.*)

Појава четврта.
Пређашњи. Јован.

Јован. Господине управитељу, господин жели, да му одмах дођете.

Управитељ. Одмах, одмах. Ако међутим дође какав млад човек и ужели да са мном говори, пустите га унутра, нека седне и нека ме пречека. (*Управитељ оде кроз врата са стране, а Јован кроз средња*).

Пета појава.

Лончкић (*ступи кроз средња врата и обзире се на све стране*). Кућа добро изгледа. Слугу доста, а и учтиви су, ма да су онако лепо обучени. Мени се чини, да кувар у овој кући може добро живети. Кажу да седнем — е па хајд', ко зна, докле ћу морати чекати. (*Седне*). Већ ми је додијало тражити службу. Даклем да будем кувар код спахије, то је већ теже, него код обичног богаташа. Стари Недић је до душе чанколиз, али ко зна, какви ће и ови овде бити. Ала ме је старац често мучио! За младог веле, да је добар, али ја га никад нисам видео, увек је био на страни. Ево канда иде управитељ. (*Устане*).

(Наставиће се.)

ДЕСПОТ СЕНТ-ИВАН.

(Наставак).

Да се ово предупреди, по моме мишљењу највише би могли старешине, свештеници, учитељи, политична општина, кнез и бележник учинити — само када би хтели — и када би се више о томе старали, не жели, како ће егзекуцијаш и пандури бир истерати, а последњи, када би мање код Фрица бирташа посете правили и тамо расправљали, које чије партије, и ко ће им домин бити; јер избирач нађе отирач, то је бар одавна посведочено.

Деспот Сент Иван осим тога, што има доста поплаве, има веће две баре, које се, тако рећи, никада не суше; једна тече од Силбаша и зове се Криваја, а друга лежи под самим местом од стране Кулпина и Стари Шова; обе утичу у малу и велику бару, а одавде током својим кроз Кер у тако звану Егричку бару, па отуд опет током својим до у Тису. Ове баре никаква квара усевима не чине, пошто већином кроз Пашкум теку. У њима налази се доста рибе омање феле, а налази се штука и шарана 3—4 киле тешки, које је наравно за сиротињу од не мале користи.

Пошто је у најновије време, кроз хатар и канал — Тиров — прокопан, те по њиховој несрећи, баш кроз најнижи крај тече, то општина и житељство тамошње имају грдне штете, и то зато, што је тај канал низином пуштен, па обале му сниже воде насуте су и не достижу тако звану: „здравицу", која не би воду кроз себе пуштала, него кроз насип и обале, вода полако из канала извире и већ и онако водоплаве потпомаже и чини их већима: ово ће све дотле трајати, докле-год „Кириш" буде, све мајсторије, разна довијања узалудна су, и жали и боже и трошка и труда, јер то није канал крив, већ то, што су ово неколико година кириши настали.

Било је времена пре 40—50 година, ка-

да канала није било, па ипак Д.-С.-Иван патио је грдно од водоплава, и оне земље, које су и сада под водом, као: Слатине, Атови и нешто од Клисе, биле су исто тако, као и сада под водом. Има и сада кућа у Д.-С.-Ивану, које су у оно доба трском и рогозом покривене, који је на тим земљама накошен, је ли дакле у оно време канал узрок био?!

Деспот Сент Иван може се узети, да је у Бачкој жупанији од најстаријих општина, и био је некада добро Јована Деспота, сина свете мајке Анђелине и брата у Српству познатог Максима владике. Не само Д.-С.-Иван, но врло је вероватно, да су и околне општине њему принадлежале, пошто је Јован Деспот дуже времена у Бачком граду заповедник био, а у Д.-С.-Ивану имао је своје дворе те од ти дворова, као његовог пребивалишта, назове се ово село: *„Деспот Свети Јован,"* свети ваљда отуда, што му је мајка Анђелина у народу светом названа.

Јован Деспот није имао порода, па зато после смрти му добра припадну држави и постане камарално добро, чије је и данас, и потпада под кулски провизурат. Име му је наравно промењуто, због званичника Немаца и Мађара, пошто се сада назива не Деспот свети Јован, већ Деспот Сент Иван; — а овоме се не треба ни мало чудити, пошто и више општина тако промену претрпише, ено н. пр. Сента—Зента, Моле—Мохол итд.

Је ли Јован Деспот ту у месту становао. не зна се за извесно, али судећи по томе, што у хатару на једном најузвишенијем месту пад водоплаком Клисом, има и данас један опкоп, у којем доста цигаља има, које су некада зданију служиле и говори се, да му је ту дворац био; а неки опет веле, да је тај опкоп за рогату марву као корлат служио, вероват није је, да је дворац био, јер за корлат и — јендек цигље нису биле нужне.

О томе месту по предању говори се, да су пре може бити 100—150 година, нека два Мађара из Горње Мађарске један дан у Д.-С. Иван дошли, и распитивали се, на којем месту у хатару лежи Клиса, исти су се ту три четир дана бавили, па их једно вече нестане. Сутра дан рано, неки од Милићеве фамилије прође нуз Клису с коли, и спази на Клиси развалину и копање, те сиђе с кола и на месту неки комад од дуката нађе, и уједно увери се о томе — видивши место где је неки суд лежао да су ону ноћ овде новци ископани; када се ово разгласи, силни је свет ишао тамо да види место, и сумња падне на та два Мађара, да су они новац ископали, тим пре, што их у вече тога дана нестало, и што су за Клису разбирали где лежи.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Ми ћемо уз ограду бедема према северу ићи, како би с леве стране леп изглед у даљину имати, с десне пак красан и раван овај врт посматрати могли; ако би ти се пак ноге што на умор потужиле, за тај се случај по нашој вољи можемо на камените клупе спустити и то на ону, која нам се свидила буде, јер у њима нема оскудице ни на једној страни.

Овај је врт како са западне и северне, тако и са источне стране високим бедемом ограђен, чиме му је опстанак на векове обезбеђен.

На ћошку односно савитку од западне стране к северној — ево једно у новијем мрамору изведено попрсје, то је — онога који је поред осталих својих заслуга овом врту садањи облик дао. —

Имам ти приметити, драги брале: да се ми не смемо задржавати разгледањем појединих мраморних попрсја, за које би нам више дана определити требало. — Ова многа у овом врту смештена попрсја јасан су доказ, у колико и како уме Италијан своје из прошлости заслужне и важније људе, ценити и поштовати.

Шта је што си застао, те се обзиреш на све стране ваљда тек не сматраш и ти као један од наших првака вештину у опште за „луксус"? те се као таком у овим производи-

ма пластичне вештине, или попрсјима знаменитих Италијана, која се на више стотина у овом врту броје, чудиш? ако је то, онда љуто грешиш као и многа друга наша браћа, јер италијанском народу и њиховој држави није до луксуса, него је културна и политична потреба толика попрсја не само овде, него по целој Италији стварала, а да је збиља потреба, то нам је недавно Францеска млада Република посведочила. — Ако је икоји народ, правилније рећи држава, приморана била бар за известно време одрећи се луксуса, то је онда Францеска, — која је после пораза од године 1870—7 одрећи се морала, бар док опредељене милијарде исплатила не би; она се луксуса заиста одрекла тако, да јој се у томе погледу баш ништа, нити има, нити може пребацити. — Кад је дакле тако, шта ју је онда руководити могло, да она у свом просветном буџету осамнајст милијона франака искључиво за лепу вештину („Bildende Künste“) одреди, и то баш у оној години, где је сваку крајцару за отплаћивање прве милијарде штедити морала, шта је дакле узрок, је ли беснилук, кога силан новац разапиње, или глупост францеских државника? — Прво није, а друго не може бити, јер не само да није глупост, него баш на против: државничка је мудрост тај буџет предложила и примила, јер Французи врло добро знају, да ће вештина од своје стране већи део оних милијарда Францеској натраг повратити. Французи своје галерије разним вештачким производима пуне, шта више и самим знаменитијим снимцима и умотворима разних бољих италијанских и осталих туђих сликара, те поред многих других разлога већ и тим користе земљи, што странце морално, тако рећи, приморавају, да се у Францеској што дуже задрже, знаменитости и лепоте њене разгледају, а тим више новаца у њој оставе.

Оволико само о Францеској. —

Сад да се запитамо, како Италија према вештини стоји, и зашто је Италијански парламенат донео закон, којим дакако ограничава право властитости појединих својих државаљана,да не могу по својој слободној вољи располагати са сопственим својим имањем, јер поменути закон (као што сам извештен) вели, да нико није властан из своје збирке или галерије вештачки производ у страну земљу продати донде, *докле држави на откуп не понуди* и ова с њиме преговоре не закључи! Јели тај закон дакле донешен зато, што је Италијанском народу мио луксус? не, и не може бити, та Италија је доста сиромашна земља, поред тога оптерећена дугом, — него је тај закон на основу мудрости донешен: Италијанског је народа ако не главна, ал' оно знатна рубрика прихода од странаца, који вештине ради Италију похађају и у њој бораве. — Дешавало се из пређашњег доба, да су поједини властници неки сиротињом приморани, неки знатном сумом новаца понуђени, поједине слике и остале вештачке покретне умотворине у туђу земљу продавати почели, тако, да су по декоје збирке изгубиле своју пређашњу важност, тим је уједно и бављење странаца у дотичном месту на краће време редуковано.

Јошт да се запитамо, колико има у нашем народу људи (кад изузмемо читајућу публику) који би знали казати: ко је био Рајић, Доситије, Текелија, Вук и остали спомена заслужни људи? да и не спомињем оне, који су у старије доба смрћу својом из средине народа истргнути, него оне из ког се доба јошт живећих особа наћи може; мислим да ће бити уместан одговор: да би их на прсте избројати могао; мало ко зна, да их је и било на свету, а имали смо их, са којима би се ма који народ подичити могао. Пак јесмо ли и коме до сада споменика подигли? Ја сам имао довољно прилике у Италији уверити се, да Италијанац макар он и најпростији био своје заслужне људе добро памти и познаје а то с тога, што су слике и споменици таких људи по целој Италији расути, особито у месту рођења слављенога, јавним трговима у иоле мало знатнијим варошима и селима; споменик и слика је оно, што и најпростијем човеку како успомену тако и племенито деловање представљајућег свеже у памети држи, те подкрепљује с једне стране успомену, а подстиче с друге стране на племенито или родољубиво деловање. Пада ми овом приликом па ум, како је мој пријатељ Л. М. пишући из Рима чланак о вештини, који је 7 и 8. бр. „Vienca“ за г. 1874 печатан врло уместно између осталога рекао и ово:

„Обазримо се пре свега на пример других земаља. Зна се, да је Италија, а доцније Францеска највише чинила за уметност. У Италији трошило се кроз неколико векова све благо на уметност, пре, него што је у Италији било и једне пучке школе. Па данас се броји Италија са пуним правом међу најизображеније земље. Италијанац је уљуђенији него Немац, уз све његово доктринско учењаштво. Он је самосвестан и политички зрео; он је напредан и слободоуман. Одакле све то? Зашто туђинство није могло наћи у свој Италији присташе, зашто је народ једногласно поздравио своје јединство у пркос тешким противштинама, и стогодишњим заплетом односаја, зашто је баш Рим захтевао за своју престолницу? Мислите ли, да је уметност при том последњу улогу имала? По моме мњењу прву. Сваки корак приказује Италијану стотину успомена славне прошлости, која ће му понос узбудити, подсећа га на доба жалостног робовања, које ће у њему успалити искру родољубља и подстакнути га на спасоносне чини. Може ли Мљечић, видећи кипове славних својих дуждева Дандола, Орсеола, Фоскара и других, видећи на платну Тинторетову и Веронежеву слику победе своје над пола света, видећи необориве палате својих славних предака. — може ли, гледајући све то, трпити туђе топове при С Ђурђу? (црква и самостан на острву преко од дуждеве палате.) Неће ли све те ствари од детинства усађивати у њему понос, да је потомак оних славних предака, пред којима је дрктао свет? „Ево ту је пала глава издајника Марина Фалијера, који је радио о глави републике, — на тим моткама (Standart) вејале су се заставе Кипра, Кандије и Мореје“ “, — то ти казује свако дете, а при том му око заблиста од поноса.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

СКАСКА О АРГОНАУТАМА.

(Свршетак.)

Смрт Јазонова.

Јазон се дао био на даљњи пут, одвео Медеу од оца њеног, срамно убио брата јој Апсирта, све само ради тога, да дође на престо у Јолкосу. Али му се жеља није испунила. Морао је уступити краљевство Пелејином сину Акасту, па побећи са младом својом љубом у Коринт. Ту је живео с њоме десет година, а она му је родила три сина. Два старија била су близанци, а звали се Тесал и Алкимен; а трећи, Тисандар, био је много млађи. За то време је Јазон љубу своју волио не само ради лепоте њене, но и рад племените јој душе и других лепих својставâ. Али кад је касније с временом нестало телесних дражи, загледа се и залуди Јазон у младо једно девојче, у ћерку коринтскога краља Креонта. Звало се девојче то Глаука. Без знања жениног запроси Јазон Глауку, па кад је отац пристао и одредио дан за сватове, тада тек стане наговарати Медеу, да га се од своје воље одрече. Уверавао ју је, да се не жени наново зато, што би му већ додијала њена љубав, него зато, што се брине за децу своју, те им тражи сродства са силним домом краљевским. Али се Медеа зло распалила, кад је чула, шта Јазон од ње иште, па у љутини стаде призивати богове за сведоке заклетвама његовим. Јазон се није на то освртао, него се венча са Глауком. Очајно је лутала Медеа по двору мужа свога. „Тешко мени,“ јадала се, „бар да ме згоди пламен са небеса! Шта да живим дуже? Да се којом срећом смрт на ме смилује! Еј бâбо мој, доме мој мили, вас сам срамно оставила! Брате мој рођени, тебе сам убила, па се сад крв твоја свети на мени. Али ме није требао муж мој казнити; та за њега сам и згрешила. Праведна богињо, упропасти и њега и младу му милосницу!“

Још се тако јадала, а на то ју сретне у двору Креонт, нови таст Јазонов. „Мрка жено, што мужа свога кунеш,“ рече јој „узми децу своју за руку, па с њима заједно да си отишла из земље моје; пре се нећу кући вратити, док те не истерам изван границе.“ Медеа савлада гњев свој, па мирно одврати: „Што

се бојиш мене, да ћу ти зло какво учинити Креонте? Шта си ми ти скривио? Ти си дао ћерку своју делији, који ти се допао. Шта сам те се ја могла тицати? Мрзим ја само мужа мога, јер је он свему крив. Али сад је било па прошло; нека буду срећни. Једно те само молим, пусти ме, да останем у земљи твојој; ма да сам увређена до дна душе, ипак ћу ћутати, па се покорити јачему." Али је Креонт на очима јој видио, како у њој кува, па јој није хтео да веруіе, ма да му је колена обгрлила и преклињала га именом ћерке његове Глауке. „Одлази," одвратио је, „одлази, па ме ослободи бриге?" А она је онда молила само један дан да сме још остати, док нађе пут, којим ће отићи и заклона деци својој. „Срце моје није од камена," на то ће краљ, „већ сам толико пута лудо попустио. И сад осећам, да паметно не радим, па ипак нека те још један дан!"

Кад је Медеа добила заискан рок, стаде у лудилу и махнитости мислити, како ће урадити нешто, што јој се досад тавно по души врзло. али није веровала, да би кадра била урадити. Ипак још пре тога покуша последњи пут, да увери мужа свог о неправди његовој и неделу му. Оде до њега, па му стане говорити: „Најгори човече, ти си ме изневерио, другу си жену узео, а имаш деце. Да немаш деце, опростила бих ти; имао бих бар изговора. А овако се не можеш оправдати. Мислиш ли ти, да не владају више они богови, који су владали онда, кад си ми веру задао? Мислиш ли ти, да сад други закони важе за људе, те да смеш вером преврнути? Реци ми, питаћу те, као да смо још пријатељи; камо ми светујеш да идем? Шиљеш ли ме натраг у дом оца мога, кога сам издала, коме сам сина убила, теби за љубав? Или можда знадеш друга каква заклона за мене? Заиста, дична ће слава бити за тебе, скороженљу мајчиног, кад ти прва жена са рођеним синовима твојим пође по свету просити!" Али се Јазон није дао умилостивити. Обећа јој, да ће и њој и деци дати доста блага и писмене препоруке, да оде пријатељима његовим. Медеа није хтела ништа да прими: „А ти хајд дични ђувегијо," рече, „гледај, да те не заболе кадгод сватови твоји." Кад је отишла од Јазона, покаје се рад последњих речи, али не можда зато, што би се променула. него зато, што се бојала, е ће Јазон пазити на сваки корак њен. те јој стати на пут, да не уради, што је намислила. Замоли дакле, да још једаред с њиме говори. „Јазоне," рече му бојаги благо, „опрости, што сам којешта говорила; гњев ме је распалио; сад увиђам, да је све на наше добро, што си урадио. Дошли смо амо као сироти изгнаници, новом твојом женидбом хоћеш да се побринеш за себе и за децу своју, па најпосле и за мене. Кад мало оду од тебе деца твоја, зваћеш их ти већ натраг. те им дати да са будућом својом браћом и сестрама деле срећу. Ходите, ходите, децо, обгрлите бâба свога, помирите се с њиме, као што сам се ево и ја помирила." Јазон је све то веровао, па се од срца зарадовао. Обећа јој, да ће се бринути и за њу и за децу. Медеа га онда замоли, да децу задржи код себе а њу да пусти саму, да оде Да би нова жена и њен отац пристали на то, даде донети из одаје своје скупоцено златно одело, па га даде Јазону за дар младој љуби његовој. Мало се Јазон промишљао, да ли да прими дар тај, али се најпосле даде наговорити, те пошље слугу, да однесе дар младој ћерци краљевој. Али је то одело било у отров умочено, те је Медеа сваки час чекала, да јој весник донесе вест, да је Глаука примила дар. Од Јазона се Медеа опростила била бојаги лепо и у пријатељству. Најпосле ево весника. „Хајде у лађу, Медеа," рече јој, „па бежи; погинула ти је и супарница и отац њен. Кад су синови твоји са оцем дошли у дом невестин, радовали смо се сви ми слуге, што је нестало неслоге, те се опет измирили. Млада краљица дочекала је мужа твога веселим лицем; она кад је видила децу, покрила је рукама очи, те је окренула лице. Али је Јазон ублажио гњев њен, рекао добру реч за тебе, па раширио даре твоје. Кад је Глаука видила дивно одело, променула се одмах. па је обећала мужу свом, да ће на све пристати. Јазон онда са синовима оде од ње, а она ти брже боље дохвати украсе, огрне златни огртач. метне себи у косу златан венац, па се стане гледати у огледалу. Затим је прошла тако кроз све собе, а радовала се као мало дете. Али за час би друкчије. Нестаде јој боје са лица, задрхће сва,

посрне у натраг, па пре но што је дошла до столице, стропошта се о тле, стане очима превртати, а пена јој дође на уста. По двору се разлегао плач и ридање, једни отрчали оцу њеном да јаве, други опет Јазону. У то је стао опчињени венац пламтити на глави њеној; јео ју је отров и пламен као у онкла ду, а кад је отац сав застрављен долетио, имао је шта и видити, млада му ћерка мртва, а сво јој тело изгризао отров и ватра. Јадни отац у очајању падне на ћерку своју; и њега спопадне отров убилачког одела, те ту умре. О Јазону не знам ништа."

Вест о тим грозотама уместо да је беснило Медејино утишала, још га је већма распалила; као Фурија одлетила је, да убије мужа свога и себе. Оде у одају, где су јој синови спавали. Била је већ ноћ. „Држи се, срце моје," говорила је успут сама себи, „што се још устежеш, да урадиш, што мора бити? Заборави, несретницо, да су то твоја деца, да си их ти родила. Само за овај један мах заборави! После их можеш цео живот свој оплакивати. Та учинићеш им само услугу. Ако их не убијеш ти, убиће их други."

Кад је Јазон долетео до дома свога, да потражи убицу младе своје жене, те да се освети, дође му до ушију дрекање и викање дечије. Уђе у одају, па нађе синове своје у крви; а Медеје нема ту. Кад је у очајању изишао из куће, чује у зраку над собом шум неки. Гледне горе, па спази страшну Медеу, како се вози кроз зрак, а кочије јој вуку змаји, што их је домамила била врачаријом својом. У Јазона је нестало сваке наде, да ће је моћи казнити за страшне грехе њене; наиђе нањ очајање, убиство Апсиртово изађе му пред душу; узме мач, прободе се, па падне на прагу дома свога.

ЛИСТАК.

ИЗ МОГА ХЕРБАРИЈА.

од

Франтишка Херитеса.*)

Campanula (Campanulaceæ). — Звончићи, звона.

У главном гледа се хладно на природу. Наш сељак, који је с њоме у најближем одношају, сматра све што расте и цвета, само за сретство неизмерном божијом мудрошћу нарочито и само зато створено, да се тиме хаснити и живити може. Њему је жито хлеб, дрвеће гориво, мекано или тврдо. Варошанин а особито великоварошанин не брине се у велико ни за што друго, осим за зидове варошке а изиђе-ли из вароши, иде лепо по друму, а то тек онда, када су отворене баште и гостионице „са баштама," но у којима често има башта насликана на дувару.

И анекдоте о госпођицама, које тражише кромпир на дрвету, нису пука пецкава измишљотина, премда је новија школа учинила, да су такви егземплари краснога пола врло ретки.

О научењацима овде не говорим; они мотре природу само са позива; они су лекари, који пипају озбиљно и мудро њен пулс, испитују њен организам и проналазе њене болести. Али има још и таквих људи, којима је природа нешто више, који с њоме живе и осећају, уживају у њеној красоти, с њоме се радују, с њоме туже, сматрајући сваки цветак за нешто живо, осећајуће, подвргнуто судбини као и човек . . . а ово су вам старе баке, којима се смејемо, називајући их сујеверницима, а онда — песници. То су дакле они, који пишу и штампају своје мисли обучене у кићано рухо стихова а и они, чији снови умиру онде, где поникоше, у глави и тронутом срцу.

Дозволите ми, читаоче, да с вама посетим шуму и да онде неки часак просањам,

*) Фрања Херитес је врло припознат чешки писац. Под насловом „Из мога хербарија" писао је читаву збирку кратких радова, у којима — говорећи о биљкама — црта друштвене одношаје људске, тако, да је цела збирка читав калеjдоскоп друштвеног живота. Највештији је у цртању и описивању живота у малим варошима. Чешки писац дао је нашем штов. сараднику допуст за превађање његових причица за наш лист и ми с радошћу очекујемо и остали рад, који нам г. преводилац обећава. Уредн.

ваљда тако, као оне старе баке.

Гледајте, шума у сумраку . . . Златни Зраци седајућег сунца љубе још круне дрвећа, али код ногу њихових мекана маховина почива већ у хладовини — дрема. Како вам се допадају ти плаветни цветци, дижући своју лепу главицу на меканy свилу, којом је покривена земља? То су звонцета, звончићи већи и мањи, негде као лоретанска звонцета цело друштво, негде два три на једној стабљичици, а онде се једино звоно на концу гранчице љуља, будући нијано топлим вечерњим ветрићем. Озбиљно се љуља, али не даје звука, а и остали климају се ћутећи, немо. Али сад, чујте — — шта је то. — Зар звона говоре?

„И осећају. Зар не знаш, да звона имају такође срце? Бим, бам, бим, бам — чујеш како бије?

Нехотице скинуо сам шешир. Мисли ми залетише далеко у прошлост и чињаше ми се, да ми мајка поред мене стоји, која мене, малог, дерана, сама руке склапајући, уљудно опомиње: „моли се.“ Да, то је тај стари познати звук. — —

„Да, ја сам душа звона светог Марка, које те је некада изазивало за побожност са торња старог храма твога родног места.“

Био сам тронут, као кад нађемо давно невиђена пријатеља. И бим — бам, бим — бам— развучише се и остала звона у силни корал, а у озбиљне чаробне звуке мешаху се дркћући гласи малих звончића сеоских — цингилинги — цингилинги, цинг и бим бам. — — Шума поздрављаше вече, дошавшу ноћ. Звуци умукнуше. А ту се сакупише појединн цветови и травке и почеше певати, баснити и приповедати своја житија, као што то људи чине. Онде је гомила самих шумских звонцета, — какво је то шапутање међу њима?

„На мени је ред, ја ћу приповедати,“ повиче једна и растегне се комотно на меканом душеку од маховине.

„А шта си ти доживео! ха ха ха,“ смејаху се други.

„Истина, не много али био сам задовољан својим малим светом. Никада нисам чезнуо за оним, што се не може постићи.“

„Но, дакле говори!“

„Мој живот беше идила. У ловачкој кућици родило се теленце и привезаше ме на његов врат црвеном пантљиком. То беху весела времена! Лутасмо по шуми, играсмо се некад и сакривасмо се у грмљу — а када се некада одаљисмо од стада и нисмо га могли наћи, ту сам ја зазвонио на пастирчицу. Онда је теланце одрасло и постало лепом витком кравицом, али не раставише нас, љуљао сам се и на даље испод њене браде. Дођоше истина и озбиљна времена, да, имали смо и материнске бриге. Око нас јурио се мали чобанин, обешењак, нисмо га могли задржати, побеже сваки час, а један пут тражисмо га по цео дан у шуми — језа ме хвата, када се сетим, како сам онда брижно звонио: где си? — где си? — одазови се! — Не нађосмо га, да, чули смо, да га је наш госа сам одвео, и бејасмо тужни дуго, дуго, али најзад се опет развеселисмо; обдарише нас двама још шаљивијим пастирима.“

„Доста већ, доста,“ зачу се глас из збора слушалачког. „Окани се, молим те; свршетак знамо, једнога дана твоја је кравица довршила живот, а тебе одвезаше са њезиног хладног укоченог врата и забацише те —“

„Да, међу старине, а тамо мирно почива моје тело, а ја сам дух онога звонцета заклет у шумско цвеће.“

„То је наш живот био бурнији,“ зачу се слаб гласак, „ми нисмо живили тако мирно.“ А из маховине искрсне гранчица, на којој је тесно једно уз друго седило неколико малих звончића у једном реду. „Прво нас привезаше на коња, који је с нама касао по снежном путу, ржући весело уз наше звекетање, које управо беше неваљао смеј. А што се не би радовали?! У саоницама сеђаше красна госпођа, коју зачуђено мотрише хиљаде очију и хиљадама осмејака среташе нас на путу. Ај, то вам је био живот весео, али свршетак, децо, тај свршетак! После неколико година бејасмо опет заједно сви, и коњ и дама и ми звончићи. Ниси нас могао ни познати! У ње беху образи упали, боре по челу, а нико није гледао; седила је на колима у плетеном кошару и тресла се од зиме, а коњ, који је тешко вукао свој терет, није рзао од бујности, већ од глади; беше страшно мршав, а бише га — ми се љуљасмо као некад на његовим плећима, али сада то беше жалостан звекет! Истина, још нас је било десет на броју; али у девет од

нас су несташни дечаци направили рупе, издераше од њих срце, само један остаде здрав и звекеташе тужно на плећима убогог коња . . . а сад приповеда ову приповетку.

Гранчица се разљуља, а поједини цветци задрхтаху, али не зазвучише, само највиши зазвони, а то тек болешљиво, мукло.

И нама није било особито, појави се нов беседник; то беше управо збор. Сеђаху скупа на концу пружне стабљичице и пригрљаваху се једно другом „Ми смо били звончићи на капи шаљивог лакрдијаша. Још данас жалимо свога господара! — Како му је публика пљескала, а како се смејала, када је у цирку збијао своје лакрдије . . . ми звекетасмо при сваком покрету његове главе — али невесело — плакасмо. — — То у истини беше плач, али људи га нису разумели; држаху, да је то смеј, несташна пратња лакрдијашевих шала. Па како смо се могли веселити, када смо знали, како је несретан наш пријатељ, наш госа . . . о, он нас је разумео! Када је код куће скинуо своју лакрдијашку капу, притиснуо нас је увек са сузом у очима на стегнута уста и причао нам је о својој прошлости."

„Молим вас, не причајте даље," повиче други члан друштва, искоракнувши доста гордо и кицошки, „то ће зацело бити та стара прича о несретној љубави! па, знамо је, знамо јер нисмо бадава служили код велике господе. О, са мном се није могао свако мерити, господо! Верујте — mon dieu! Ја сам се увек налазио у узвишеним круговима, ја никада нисам напустио красоте салонске! Ја сам лежао на грофовом столу у суседству статуе Венерине, доста лепа дама! Красна времена, а после никаква. Гроф узе ме у руке а ја повиках силно: Јохан! — То беше све . . . Онда сам опет био на миру макар цело по дана — питајте онде ону даму!" и показа тек нузгредно на звончевну лепотицу, која стидљиво промољаваше кроз ћилим од маховине своју лепу главицу.

„Истина, служила сам многе године госпођи истог господина грофа. Али нисам лежала на тоалетном сточићу! била сам обешена крај дувара у предсобљу над креветом собарице; у грофовској соби беше само конопац од мене. То вам је била зла жена, та наша грофица! по некад је трзала за конопац непрестано, тако, да нисам ни могла постигнути, да звоним по њеној заповести. Ано, воде, Ано, чијоду . . . Ано, где је вашкица . . . Донеси књигу, Ано, Ано — А то беше тако добро девојче та Аница. Имала је добро срце, а тако мало среће у своме животу. — Како се сирота увек уплашила, када је некад изненада зачула мој глас. Искочила је, пребледила и дрхтала је па целом телу. Сажалевала сам је! душе ми, али она незнађаше, да студено звоно са њоме осећа. Ноћу, када је, уморена вазданим послом, заспала, гледала сам брижљиво са своје висине на њу. Смешила се каткад — имађаше по свој прилици красне снове; срећа је посећиваше у сну, када јој није била наклоњена у животу — дању. Али од једном би у соби госпођиној трзано за конопац . . . Видите ја сам учинила, што сам могла; несмело, полако зазвонила сам један пут, два пут, опрезно скривала сам експлозију госпођину, трудећи се, да буде звук милозвучан и умирљив . . . али, та знате, звоно је ипак само звоно а грофица је госпођа. — Затрза бесно за конопац — три пут, десет пута једно за друго . . .о, збогом, златни снови, драга Анице!

„То би испричано врло пикантно," рећи ће звоно грофово поклонивши се галантно, а пријатељка стидљиво се уклони испред његовог оштрог раскалашног вида.

„А сада, ваља ли, да ја још о себи приповедам?" устаде скромно звонце, некако неугледна изгледа, али срца сјајна као сребро. „Мој живот беше једина епизода. Почивао сам безпослено у дућану неког трговца, кад једнога дана однеше и метнуше ме на астални покрај лежаја неког болесника, да увек зазвони, кадгод би нечега зажелео. Само један пут пружио је к мени своју коштуњаву, суву руку То беше ноћу. Сви укућани спаваху. Глава му беше погњурена у јастук, а око укочено у тмину . . . Жалосно гледаше преда се; усне му беху стегнуте за болан осмејак. — — Ноћ — ноћ," зашапута, „и на твојем небу је ноћ, народе мој народе . . . И ту се дигне са последњим напрегнућем снаге и додирне ме. Зазвонио сам уплашено, а дуго још тресло ми се срце, када рука, која се била мени пружила, давно лежаше непомично и студена почиваше на грудима народног песника . . .

Ноћ, ноћ, јадни песниче, и три пут јадни народе!“ жалостиво повиче звонце.

У тај се мах високо над целу околину подигне моћно звоно. „Не, јадни народе, ја сам символ будућности, а дан васкреса ће настати, велики славни дан. Свет подјармљен многим вековима, гажен у прах; свет, коме су гњечили мозак и разривали срце — народ поробљен за нов ће устати живот као слободан, дичан народ!

А звоно, као да је тај дан већ дошао, разлуља се и зазвучи важно и божанствено: Осана, Осана на висини!

А у тај свети звук упадоше својим гласовима сва звона, звонцета и звончићи, сви што у шуми беху радосним усклицима: „Осана во вишњих!“

У крунама шумских древећа рађаше се сунце.

Са чешког превео
Влад. Алин.

РАЗНО.

(Страшна дефиниција). Некога Француза запитају: каква је разлика између реуматизма и подагре. „Велика,“ одговори он. „Кад би узели „шроф,“ метнули под њега прсте па завртали дотле, док човек већ не би могао више да издржи — то је реуматизам; завртемо ли „шроф“ још једанпут, онда је то подагра.“

(Добар свештеник). У некадањој краљевини Неапољу има место једно, које се зове Монтагано, које је пре 150 година било мало и сиромашно, а сада је од најбогатијих општина у Италији. Како су онде биле малене плате, то се ни један свештеник није могао ту да скраси, него је искао свој премештај. Једанпут ће један млад свештеник да се иште својевољно, да га у то место за пароха наместе. Он је видео, да је земљиште ту врло добро за сађење воћака и прво му је било, да сам себи засади лепу башту воћем. Кадгод му је дошао који парохијан да се потужи на своју сиротињу, а он га наговараше да сади воћке. Мало по мало добише људи на то вољу, јер се посао исплаћивао и после двадесет година место се јако подигло, јер је товарило читаве лађе воћем, што је грдну хасну доносило. Честити свештеник не хтеде места оставити, него је ту остао до смрти своје, а од једине воћке, коју је затекао при доласку свом у Монтагано, дао је себи мртвачки сандук направити.

(Лонци за цвеће). У Француској и Енглеској све се више уваћају лонци за цвеће, који се у томе разликују од досадањих, што уместо оне рупе на дну лонца, имају три и више рупа, али не на дну, него са стране унаоколо, а то је с тога боље, што се рупе онда не запуше и не загуше тако лако, као кад су на дну лонца, па лонац стоји на земљи; а друго, црви не могу тако лако да се у лонац увуку; напослетку и ваздух улази лакше, те корен и биљка боље успевају.

(Вино у Француској). Француска, која највише вина од свију земаља у Европи продуцира, јако је ударила у томе натраг, од како је уш на чокоту — филоксера — почела да тамани винову лозу. Прошле 1880. године много се више унело старога вина у Француску, него што се француског вина изнело из земље. По површном рачунању унело се вина за 136 милиона форината, а експортирало се само за 107 милиона. Даклем је Француска за близу 30 милиона фор. више увезла туђег вина, него што је продуцирала сама.

(Пророчанство). Турски листови приповедају, да је бивши гувернер од Багдада, Дервиш ефендија, учинио пажљивим султана на пророчанство старога свеца арапског Шеик Ахбара († 1485), који о садањем времену још онда писаше: „И онда ће доћи на престо султан, по имену Абдул-Хамид, који ће издајнике (цареубице?) изнаћи и каштиговати.“ Турска је влада у намери, да ова пророштва путем штампе изнесе на видик.

(Труд узалуд). Неки напуљски научењак и старинар, по имену Мастарели, радио је две године дана на једној расправи, у којој је доказивао, да стари нису употребљавали стакло за окна у прозорима. После четрнаест дана како је изишла та расправа на свет у великој осмини, ископаше људи у Помпеји кућу једну, којој су сви прозори били стакленим окнима снабдевени.

(Ал' су учени). Самујило, некадањи патријарх грчки у Цариграду, савременик руске царице Катарине II., био је научен човек, даровит говорник и јако заузет, да се калуђери научно изображавају. На грчке калуђере, што су ишли по свету и просили милостиње, јако је мрзио, с тога им је сваком приликом сметао и показивао своје негодовање. Једнога дана опази он кроз прозор два таква калуђера, разљути се и викне им кроз прозор: „Хеј, лоле једне, а зар ви не знате, да сам ја забранио то просјачење по приватним кућама? Па како сте се смели усудити да против моје заповести тумарате, ето чуо сам да сте били и код Аристотела, Демостена и Ксенофона“ Калуђери се узбезекну и одговоре: „Свети оче, нас су код тебе обедили! Заклињемо ти се, да ми та имена сада први пут чујемо. Заклињемо ти се светим еванђељем, да ми о њима ништа на свету не знамо.“ Негодовање самујилово пређе у презрење и он пусти глупаке да иду својим путем.

(Тужба). Неки стари професор се толико читањем занимао, да га је мрзило кошуљу пресвлачити. Он ће један пут рећи: „Помислите само, драги пријатељу, како ме моја жена мучи: таман се ја навикнем на једну кошуљу, а она ме већ тера да обучем другу!“

НОВЕ КЊИГЕ.

Срдар Јанковић Стојан, у народним песмама. Са сликом. Панчево, 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 15 новч.

Спомен Милице, приповест Михаила Витковића. Народна библиотека Браће Јовановића, свеска 17. Цена 16 новч. или 35 д. пара. Панчево, накладом књижаре браће Јовановића.

Високи Стеван у народним песмама, са сликом његовом. Панчево 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 15 новч.

Старина Новак у народним песмама, са сликом његовом. Панчево, 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 15 новч.

Коме бог помаже, нико му ништа не може. Приповетка за младеж од Ф. Хофмана. Превео В. Ј. Јанковић, ђакон и учитељ. Панчево, 1881. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 35 новч.

Рачуница (Аритметика) за прва три гимназијска разреда, за више девојачке и сродне им заводе. Израдио по дру Фрањи Мочнику и др. Андрија М. Матић, гимназ. професор. У Новоме Саду, издала књижара Луке Јоцића и др. 1881. 8° Стр. 289 и 2 л. Српска штампарија дра Светозара Милетића. — Надамо се, да ће стручна пера написати скорим свој суд о српскоме издању ове књиге, што се пак тиче самога дела Мочниковог, о томе је излишно речи просипати, кад се зна, да се његова рачуница већ преко 20 година употребљује тако рећи у свима гимназијама и другим средњим школама не само у целој Аустро-Угарској, него и у другим државама, што је свакојако најбољи доказ о ваљаности ове књиге. На први поглед допада нам се у српскоме издању, што г. Матић није грамзио, да стране научне називе србизира, него је задржао оне које цео свет данас употребљује, као: мултипликација, дивизија, квоцијент, и т. д.

Дуовсна бесједа Теофана Живковића, епископа горњокарловачког. Панчево 1881. Штампарија браће Јовановића у Панчеву. 8° Стр. 15. — Ово је архипастирска беседа, којом се опомиње народ, да не слуша „нечисте духове,“ којима се још од Косова семе затрло није, нарочито се са алузијом на Штросмајерову окружницу опомиње православни свет, да се чува злога духа, „који се са стране залетио ови дана међу нас овамо, а на крили таштег славољубља и просте себичности од овог свијета, да нам замути наше најпобожније мисли, наша најсветлија осјећања, са којима смо ми одрасли и са којима ми ходимо нашем душевном спасу на сусрјет, у нашој православној и српској народној цркви. Он нас бесједама најљубазнијима и језиком сладким као мед, савјетује, опомиње, позивље, преклиње, да пређемо Унији.“ — Евала, владико, тако треба духовни пастир да буде на стражи, кад му народу прети каква опасност. — И преосв. епископ далматински г. Стефан Кнежевић издао је опомену своме подручном свештенству и народу, да буде на опрезу и да се чува од лукавости латинске.

Народни лечник, поука о животу и здрављу, пише Др. Милан Јовановић. Књига седма. У Новом Саду. Издање штампарије А Пајевића 1881. Садржај: Отрови у кући и ван куће; Мицање и рад; Је ли пробитачно давати деци сисаљке (ћуќуле); Како се справља крв; Дечије болести IV. Кашаљ; Нашто је белило? Обичаји, што нас тару и море. Цена 30 н.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Порота, лист за правне и државне науке. Друга година. Излази у Београду 10, 20 и последњег дана сваког месеца, сваки број на два табака. Уредник и власник Милан Ст. Марковић, правозаступник. Цена је за Србију 20 динара годишње, ван Србије 12 фор. годишње, 6 фор. полугодишње. (Ђаци ван Србије добивају лист по 7 фор. годишње). — Правници, који прате рад овога стручнога листа за ове две године веома га цене и препоручују. Сураденици су листу признати наши стручњаци који пишу у њему важне и занимљиве чланке о праву, правним установама и законима, о уставу, као и о питањима из народне економије. Грехота би била, кад овај једини правнички лист српски са немара толиких адвоката, судија, правника и чиновника, што их Срби с ове и оне стране Саве и Дунава имају, морао да престане излазити. Лист је међутим и тако популарно писан, да му скоро сваки чланак може јако занимати и користити не само стручњаку, него и иначе свакоме грађанину. Ми га најтоплије препоручујемо пажњи наших штов. читалаца, нарочито овде у Аустро-Угарској, јер је одзив одовуда до сада био врло слаб, а овако лепо и важно подузеће ваља свесрдно потпомоћи са свију страна.

Нови век, лист за политичне, привредне и просветне интересе народа. Излази у Београду трипут на недељу и стаје 24 динара (за Аустро-Угарску 8 фор.) годишње. Ваљани лист овај колико се топло заузима за животна питања нашега народа у Србији, толико води рачуна о нашим дневним питањима у Аустро-Угарској и доноси чланке и дописе, и који се тичу овога дела Српства. С тога би ваљало, да га и ми својски потпомогнемо.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 32. У Новом Саду, 9. августа 1881.

ОМЛАДИНИ НА ЗБОРУ.

Добро се нашли у младом жару,
Добра ви срећа срећан ви рад,
Народу своме, патнику стару,
Несамртности симболе млад!

Чудне ми мисли надимљу груди
Гледајућ умом скупљене вас;
Иза сна тешка ко да се буди
Обамро неки прежаљен глас.

Из тога гласа као да ничу
Зборова старих ликови сви,
Над вашима се главама стичу,
Да виде шта сте, што ће те ви.

Видим и живе, видим и мртве,
Прегор'о сваки живот је тај,
Све су то борци, све су то жртве,
И ако није крвав им крај.

Сваког их лепа занела мис'о,
Све је на свету жртвов'о њој,
Само је њоме живео, дис'о, —
Суст'о је свети спремајућ бој.

Ал' прође бојак, препукло копље,
Јуначка вођа саломљена:
Остаде Призрен, остаде Скопље,
Остаде Босна заробљена.

Мале се душе препале живо,
Између вас већ попује брат:
„Народу свом сте чинили криво,
„Никакав народ није за рат.

„Моја се њива раширит' неће,
„Кад Бошњак више не буде роб;
„Хоће л' слободе, нека се креће,“
Тако вам нови попује поп.

Не видим њива да му се шири,
Бошњак и Ера робују још,
Али се шире многи шешири,
Под њим' се мозгу збегава кош.

У кош се разна летина стекла,
Зелена жетва, род је то „нов,“
Па се зажегла, па се запекла,
Хоће да танки запали кров.

Видим их где се међ' вама боре,
Кошева својих нуде вам штед,
И онај гледа, над вама горе,
Ликова зрачних блеђани ред.

Гледа их она скупштина стара,
Над вашим радом болећи бди,
Гледа вас хоћете л' примити дара,
Хоће да види шта ћете ви.

Да л' ћете примит' на плећа млада
Презрелих племена недозрелост,
Уредбу нову светскога рада,
Словенском свету бачену кост?

Скупштина зрачна чисто вас пита:
Ко за слободу проклиње бој?
Да ли што хвали власт динамита,
Завере мучке паклени строј?

Гледају слике, очи им стале.
Да ли су живет' имали ком?
Да ли су били само будале
Жртвујућ себе натрашку свом?

Ал ви сте Срби, срце вам плану.
Одозго га је зажег'о плам;
На томе сјају, на томе дану,
Збор онај зрачни потавни сам.

Утешен оде. Болима рода,
Натражак дични чува још лек.
Пропасти неће српска слобода,
Нису бадава патили век!

Добро се нашли у младом жару,
Добра ви срећа, срећан вам рад,
Народу своме, патнику стару,
Несмртности символе млад!

Л. Костић.

БОЉЕ УМЕТИ НЕГО ИМАТИ.

ОД С. Љ ГАВ-ЋА.

Господар Петровић био је банкер. Његов отац бавио се само сарафлуком, но са својом пристојном радњом дотерао је дотле, да му је син после смрти могао рахат отворити банкерску радњу. Господар Петровић бавио се више година на страни по наукама и у банкерској радњи једне најбоље куће бечке. С тога је свој посао разумевао темељито. Отац му беше на гласу са свога поштења, а како се о сину ништа није друкчије чуло, то је господар Петровић уживао потпуно поверење свију људи, који су имали с њиме ма каква посла.

Пре неколико година пријави му се једног дана отресит младић и ма да у нешто похабаном, ал' опет доста чистом оделу.

— Чиме вас могу служити? — Запита га господар Петровић.

— Управ' то исто хтедох ја вас да упитам — одговори младић озбиљно. — Можда ћете сматрати за дрскост од моје стране, што ћу бити искрен и што ћу одмах прећи на ствар. Ја сам сиромашан, а добар ђак; до сада кобељах које како кроз школу, давах неколико кондиција, послуживах, мучих се, злопатих; да сам сам и које како би ишло. Ал' ја имам матер и млађег брата на врату; видим, да их не могу издржавати, нити ћу опет моћи да довршим школу, па зато дођох, да вам се понудим, да ме примите у вашу радњу. Кад добијем сталну зараду, моћи ћу издржати матер, а брата школовати, бар нека он изађе на пут, кад ја не могу . . .

Петровићу се допао младић и његовим понашањем и његовом отвореношћу, а пре неколико дана баш, изашао му је практикант из комтоара.

— Како се зовете? — запита га господар Петровић.

— Мијајило Станковић — одговори младић.

— Имате ли леп рукопис?

— Бићу слободан да се послужим мастилом, пером и хартијом са вашега стола, те да вас о томе уверим — одговори младић. — По том седе за Петровићев астал и написа неколико реди рад пробе; онда пружи Петровићу хартију, коју овај са задовољством посматраше.

— Рукопис вам је леп и читак. . . . Имаћете двеста гроша месечно, стан и рану. Ако сте с тиме задовољни, онда, кад ћете моћи ступити на дужност?

— Одмах — прихвати младић радосно и Петровић га представи своме књиговођи с поруком, да га упути у дужности. . .

Сад је Мијајило књиговођа радње Петровићеве и његов газда по све је с њиме задовољан, поклања му пуно поверење своје, јер он то заслужује и својим владањем и поштењем и умешним радом.

*

— Мијајло — чуо се једнога дана Петровићев глас из његове канцеларије.

— Заповедајте — одазва се Мијајло и с пером за ушима појави се на собњим вратима.

— Је л' готов обрачун господ. Гвоздића?

— Јутрос сам га баш довршио.

— Отиди до његове куће — сад ћеш га сигурно тамо наћи, — покажи му хартије и запитај га: жели ли, да му новац и даље код нас остане — ако буде с нама задовољан — или ће га повући?

Мијајло сврати се у своју собу, остави перо, навуче свој горњи капут, натаче шешир, изабра дотичне хартије и изађе из дућана.

Кућа господина Гвоздића била је у б— кој улици. Лепа двокатница са украсима. Доње гвоздене филарете са позлаћеним врхцима око баште, а тако исто укусна и гвоздена врата. Мијајло је знао Гвоздићеву кућу и ако није никад у њој био. Не далеко одатле имао је он свој стан. Ал' има још нешто, што га је заинтересовало, да зна Гвоздићеву кућу. Гвоздић је имао красну ћерку, јединицу. Ал' како је Мијајло био сиромах, а Гвоздић врло богат човек; то он није могао озбиљно ни да помисли на богату јединицу, а т) ли и да је заволе. Осим тога, што је знао да је лепа, знао је још да је зову: Лепосава. Та на послетку, колико је пута морао, ако не за свој рачун, а оно за љубав друштву, прогрмити овуда поред ове куће.

Прође кроз авлију и уђе у кућу. Не нађе никога, ко би га упутио, већ се упути лепо уза степенице, те на горњи бој. Осмотри четвртаст ходник богато ишаран и са најскупљим мозаиком; на средини је висио полијелеј. На прва врата, која угледа, покуца.

— Слободно! — зачу се изнутра танак милозвучни гласић, који продре Мијајло до дна душе.

Он отвори врата, а на сусрет му изађе — Лепосава.

Да л' црномањаста, да л' плава? — остављам свакоме на вољу да реши, јер укуси су различити. Ал' да је лепа, морали би се сложити обожаваоци и црномањастих и плавих.

— Извините госпођице — проговори Мијајло клањајући се — што вас узнемиравам, сигурно сам погрешио собу, по што није имао ко да ме упути.

— Ви сигурно тражите мога оца, и у томе случају немам шта да извињавам, пошто је ово његова соба — одговори девојка, погледа му у очи и, не знам за што, порумене и обори главу.

Он се опет збуни и завеза, па ни да би једне. Зашто ли опет то?

— Изволите, господине, сести — понуди најзад девојка госта; — мој отац се и преко обичаја задржао у кафани. Не знам само, шта вас, мушке, толико у тим кафанама занима?

— Па како кога, госпођице — одговори Мијајло. — Некога занима разговор са знанцима: — претресају се сви крупнији и ситнији светски догађаји и т. д. Другога занимају карте; то интересовање може да пређе у страст. Трећи, богме — морам признати — воле да попије једну две. Који је срећан, да све то троје споји, он има онда права и да не избија из кафане. То су истина већ „претензије,“ ал' тек нико не дође ту бадава . . .

— Та да, наравно, хоћемо ли само оправдања, увек је лако наћи изговора.

— Но, молим вас, дозволите ми, да вас запитам, госпођице: — шта би радио који од нас, да му кафане није?

— Седео лепо код куће: — радио свој посао, читао, писао, штедио свој новац, чувао здравље — одговори госпођица: — а ако му је до пића, нико му не брани, ни код куће, да пије до миле воље.

— Леп савет, кафеџије не би вам биле баш најбоље обвезане. Но преставимо себи таког једног „кућњег папицу,“ који код куће седи и кућу чува, па да и не узмемо, шта ће рећи за њега свет, или да је љубоморан или да је ципија, — ето већ из јутра кад се стану чистити собе по кући, мораће се на кратко време уклонити . . .

— А као зашто? — прекиде му Лепосава реч; — ту су му и друге собе. Бар у једној од њих може бити комотан, где га неће околна прашина давити, а четка га подизати сваки час с места . . . И

то, опет је рђав изговор, већ боље признајте: — ви идете у кафану просто из обичаја, који је већ тако укорењен, тако рећи, с вама срастао, да нити ко помишља, нити га може искоренити.

Како би се овај „вопрос" о посећивању кафана свршио — не знамо, јер ту им прекиде говор господин Гвоздић својим доласком. А како је тешко, да ће овим двома кадгод још пасти на памет да га решавају и да га реше. то ће најбоље бити, да га сваки човек читалац оделито за себе реши, те да виде, шта је за њега боље и практичније . . .

(Наставиће се.)

ШТО ДА ТУЖИМ . . .

Беше негда, ал' све мину
Мог живота прошли сјај
Бог зна где се сада вину,
У који ли оде крај!

Ја остадох самац тако
Гледећ' како бега све,
Па сам дуго, дуго плак'о
Ој ал' сада више не!

Живахнуће опет с нова
Мог живота згажен век —
Пијмо, пијмо, свака капља
Животворни носи лек!

Око мене чаше само
Девојака читав рој,
Што да тужим? — Вина амо
Све док траје живот мој! —

*

Хеј та ко би сретан био
Кад му туга стеже груд,
А да ничим не разгрева
Изненадне зиме студ?

Зар ја нисам некад био
Ко остављен патник сам
Ком је давно утрнуо
Некадање среће плам?

Али по сред бола тога
Показа се други сјај —
Гледај само није л' ово
Прави живот, прави рај?

Око мене чаше само
Девојака читав рој;
Што да тужим? — Вина амо,
Све док траје живот мој! —

*

Ко те пита: прошлост гди је
Њу нек скрива густи мрак,
Као што се негди крије
И љубави њене зрак!

Е такво је коло среће
Што варака луди свет,
Али мене више неће
Ја пронађох себи лет.

Нек се громко диже сада
Од песама наших јек
Амо ближе дево млада
Загрљај те чека мек'!

По сред чаша и вас само
Ево дижем престо свој
Што да тужим? — Вина амо
Све док траје живот мој! —

Драг. Ј. Илић.

НИСУ СЕ ДОБРО РАЗУМЕЛИ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Шеста појава.

Пређашњи. Управитељ. Јован.

Јован. Ето то је господин, што вас чека (*оде*).

Управитељ (*Лончевићу.*) Смем ли молити за ваше часно име?

Лончевић (*за себе*). И управитељ је учтив, као да није у спахинској кући.

(Гласно). Ја се зовем Лончевић, Игња Лончевић.

Управитељ. Јесте л' у тој струци де год већ служили?

Лончев. Да л' сам служио? — Од како се памтим!

Управитељ. Смем ли питати, де сте последњи пут били?

Лончевић. Да боме да смете, а шта би се ја имао вутирати — код господина Недића.

Управитељ. А господин Недић је баш мало час био овде и о вама говорио.

Лончевић *(за се).* Е да? *(Гласно).* Онда се не чудим, ако је што злобно о мени речено.

Управитељ. Међу нама речено, он канда није ваш пријатељ.

Лончевић *(за себе).* Да враг носи те неблагодарне стомаке! А овамо ми је више од сто пута казао, да би могао цар јести, што ја скувам. *(Гласно полазећи).* Е па добро, господине управитељу, кад је старац о мени рђаво говорио, то знам да ме нећете узети, а места има доста, ја ћу већ наћи службе.

Управитељ. Останите само. Ма да је господин Недић о вама рђаво говорио — ја ћу вас опет узети. Неко други се за вас заузимао, а тај други мало више значи. —

Лончевић. Неко други се за мене заузимао, а ко је то?

Управитељ. Госпођица Јелена, кћи господина спахије.

Лончевић. Госпођица се за мене заузимала?

Управитељ. Да, да, она се за вас јако заузимала; чула је о вама много добра, па ме је молила да вас узмем. А како мени више лежи на срцу, да угађам госпођици, него староме Недићу, то се можете спремити да путујете с нама. Најбоље останите одмах овде.

Лончевић. Евала! Само кад се жене за тебе заузимају, па онда немај бриге! *(Метне шешир на сто, хода горе доле, тре у задовољству руке и говори за себе).* Да ми је знати зашто се госпођица за мене тако заузима.Ваљда је кадгод код господина Недића ручала, па јој се допада, како ја кувам? Или ме је ваљда видела?

Управитељ. Што се тиче ваше награде —

Лончевић *(за себе).* Награде! — Види се, да је ово отмена кућа — тамо код господина Недића звали су то плаћа. *(Гласно).* Хтели сте нешто да кажете, што се моје награде тиче.

Управитељ. Држим да ће доста бити две хиљаде фнрината на годину?

Лончевић. Шта, шта? Реците још једанпут —

Управитељ. Одредили смо вам годишњу награду од две хиљаде форината.

Лончевић *(усхићено).* То се зове служба!

Управитељ. А ручаваћете с нашим господином.

Лончевић. Господине управитељу, немојте проводити са мном шалу! Хајд' оних две хиљаде форината како тако, али да с његовим благородијем ручам! Спахија!

Управитељ. Е па и богате спахије су људи. — Ако би вам се још пре, него што се кренемо на пут, какав посао дао, онда морате извинити, што вам не могу друге собе дати, него ову — јер кућа је сад пуна вашара, све сами сандуци и пртљази.

Лончевић. *(Обзире се).* Ову собу? *(За себе).* Та ова нема ни огњишта, ни кастроле, ни тавице, ни ражња!

Управитељ. Ево хартије, пера и мастила, а ако вам још шта устреба, изволите само звонити.

Лончевић. Хартије, пера и мастила? *(За себе).* Овде или се добро не разумемо, или је обичај, да спахијски кувари, као и доктори, само пишу рецепте. Боже, ала је ово велика кућа! *(Управитељу).* Извините господине, али ја бих као желео знати, шта сам ја управо рећи?

Управитељ. Ја вас не разумем.

Лончевић Рекох: желео бих да знам у какву је службу мене госпођица наместила?

Управитељ. Но па у службу, коју сте ви тражили — ви сте сад секретар нашег господина.

Лончевић. Секретар? *(За себе).* Сад

знам од куд две хиљаде форината. Даклем није њу очарала моја вештина у кувању, него — него моја лепота. Ал' да ми је знати, де ме је видела! (*Гласно*). Даклем ја сам секретар младе госпођице?

Управитељ. (*За себе*). То ти је неки чудноват човек! (*Гласно*). Ви сте, господине, секретар нашег господина — ја не знам, ви, или хоћете да се шалите, или вам се чини да је награда мала; пређашњи секретар имао је толико исто. Ја се надам да ћете примити службу?

Лончевић. Да ћу примити? (*За себе*). Нећу стајати на пут сам својој срећи! (*Гледи се*). Дабогме не изгледам баш сјајно обучен, али ја ћу се већ дотерати. Обући ћу моје стајаће одело.

Седма појава.

Пређашњи. Јован (са путничком торбом).

Јован (*Лончевићу*). Је л' ово ваш пртљаг, господине?

Лончевић. Јесте. (*Управитељу*). Казали су ми, да ће се ујутру кренути на пут, а ја сам понео и мој пртљаг, у случају да ме примите у службу.

Управитељ. Ви сте имали право, господине. А оно друго ће се јамачно послати за вама?

Лончевић. А оно друго? Да — да — јест, а оно друго ће се послати. (*За себе*). Овај човек ваљда мисли, да сам ја увек имао плаће две хиљаде форината.

Управитељ. Ви сте можда ради, да се преобучете. Ево изволите у моју собу. Одвешће вас слуга.

Лончевић. Имате право — да, да, ја бих да се преобучем. (*За себе*). Евала! Живиле женске! За кога се оне заузимају, благо ли си га њему! (*Оде с Јованом*).

Осма појава.

Управитељ (*сам*). Да ме није молила госпођица, да овога узмем за секретара, бога ми, ја га баш не бих узео. Не изгледа ми баш врло углађен. Ал' сад да ми је, да нађем и кувара! Да ми га хоће господин Недић послати, као што је обећао. Он се ту разумева, па којег он препоручи, тај је зацело добар.

Девета појава.

Пређашњи. Младен (кроз средња врата).

Младен. (*За себе*). То ће бити управитељ.

Управитељ (*види Младена*). Шта заповедате, господине?

Младен. Казали су ми, да овде има једно упражњено место, и ја сам дошао да се понудим.

Управитељ (*за себе*). Аха, ево и кувара! Врло леп и млад човек, али тим боље, увек је пријатније имати лепог младог кувара. (*Младену*). Јамачно вас је послао ваш пређашњи господин?

Младен. Није, господине.

Управитељ. Е онда сте доцкан дошли, драги мој. Мени су препоручили једног врло ваљаног, те сам рад њега да узмем.

Младен. Не долазим ни ја без препоруке. Господин Јоцић, г. Јергић могу вам дати сведоџбе о мојој способности.

Управитељ. То су добре куће, али у вашој струци много су ми важније препоруке господина Недића.

Младен. (*За себе*). Мојег оца? Шта хоће овај тиће да каже? Та Јелена ми је рекла, да мој отац није био већ две године дана у овој кући. (*Гласно*). Мени су рекли, да од вас зависи: ко ће то упражњено место добити.

Управитељ. Тако и јесте. Мени је наш господин поклонио пуно своје поверење, а друго он има толико много посла, да није у стању оптерећавати се још и најмљивањем слугу.

Младен. (*За себе*). Слугу? Ово је неки безобразник. Али тако је, кад такви људи добију поверење својих господара. (*Гласно*). Ви мене не познајете, па тако ја не могу ни захтевати, да ми наклоност своју указујете, али ја бих вам био заиста захвалан, и ја молим, да међутим ово, као малени доказ примите. (*Тутне му кесу у руку*).

Управитељ. (*Мери кесу*). Ја бих имао важних разлога, да на ово упражњено место другога примим; али кад узмем на меру ваше способности — ви сте у тако великим кућама служили — ви сте први и дошли — а после онај други је већ позван у једну кућу.

Младен. (*За себе*). Евала, иде врло добро! Примите мене, нећете се кајати.

Управитељ. Ја вас примам, и можете своје место одмах заузети. Ходите, да вас одведем у трапезарију.

Младен. У трапезарију? — Захваљујем, ја нисам гладан.

Управитељ. (*Смеје се*). Та но но, али је можда наш господин гладан. Данас ће само четир особе бити за ручком, господин, госпођица, један кућевни пријатељ и нови секретар Лончевић, којег сам баш отоич примио.

Младен. Нови секретар Лончевић? (*За себе*). Не разумем. (*Гласно*). Па молим вас, реците ми, које сте онда место мени дали?

Управитељ. Шта, даклем ви се нудите на упражњено место, а ни сами не знате на какво? Било је упражњено место једнога кувара, а ви ако нисте кувар, што ме онда забадава задржавате? И онако имам посла тма божија!

Младен. (*За себе*). Кувар? Хајд' да се разговарамо! Како ћу да се споразумем с Јеленом?

Управитељ. Јесте л' ви кувар или нисте? Ако нисте, а ви идите с богом!

Младен. Кувар? Дабогме да сам кувар. (*За себе*). Није хасне, морам казати, да сам кувар, док се не састанем с Јеленом. (*Чује се звонце*).

Десета појава.

Јован. Пређашњи.

Јован. Госпођица жели једну шољу чокуладе.

Управитељ. (*Младену*). Зар не чујете? Чокуладу за госпођицу.

Младен. (*За себе*). Аха, ево жељене прилике. (*Гласно*). А де је чокулада?

Управитељ. (*Извади му из чекмеџета једну полу чокуладе*). Ево, можете је ту у пећки скувати. (*Јовану*) Јоване, брзо донеси ибрик за чокуладу.

Јован. Одмах. Наш ми је господин рекао, да вам предам ову хартију. (*Да му једну хартију и оде*).

Управитељ. Ево где наш нови секретар.

(Наставиће се.)

ДЕСПОТ СЕНТ-ИВАН.

(Наставак).

Ако је дакле новаца било, и ако су били ископани, вероватније је, да је Деспот у двору новац оставио, него у марвеном корлату.

Житељи овога места били су од вајкада чисти и овејани Срби, и све тако држали се до 1848. године, ако је који Немац дошао у село, то је био слуга — најамник — или суваџија, дакле не може се ни узети у обзир, да је друге народности било; тек 1849. године, када се револуција није ни свршила, неки Јован Корел усуди се, те купи на лицитацији неки ¼ сесије земље, која се ради нека мала и незнатна дуга, — због ондашњег солгабирова Шандора Шорака — продала. Исти је Немац био родом из суседна места Торше.

Садања општина Торша, насељена је још под царем Јосифом II. и то на Д.-С.-Иванском хатару, зато, што исти нису кадри били свој сав хатар у корист коморе обделавати, јер им се хатар простирао од Кулпина па све до Куле, и та тако Торша насели се између Д.-С.-Ивана и Куле. А име Торша отуда носи, што су Д.-С.-Иванци зими на тој страни овце и рогату марву ранили и називали то место торинама.

Деспот Сент Иванци у опште узето лепога су соја људи и до 1848. године живили су патријархално и нису се делили, као сада, што су од Немаца попримали. Били су добри радени, старешинама и својим старијим одани, покорни и послушни, били су и врло религиозни, а није им црква празна зврјала као данас, а што је тако, то остављам онима, који су позвати да одговоре, тек народ није крив . . . .

Д.-С.-Иван до 1848. године било је богато село, рогата марва и овце на хиљаде су бројане, куће красне и чисте, тако рећи, никакова дуга нису имали, сваки је добро жи-

вио, па ако је нешто мало и сиротиње било, та је рада и заслуге у месту нашла, а није се као сада по Беочину и Карловци таворила. У револуцији 1848-49. године место је љуто страдало, тако рећи све је изгорело, попљачкано и развијано тако било, да када се житељство из збега повратило: дошло је на развалине и огњишта травом и метлом обрасла.

У овој околности шта је народ могао друго чинити, него новаца узајмљивати и најнужније себи набавити. Потребе су велике биле: куће зидати, рану куповати за свагдашњу потребу, а и за семе, одело, коње, кола једном речи: из нова кућу кућити, које није мали задатак.

Торшани Немци видећи ове у невољи, навале као шашке по селу мутити, новац у зајам нудити, коње рђаве по скупе новце продавати, земљу под аренду узимати — и остало; — а истима лако је то било чинити, пошто су за време револуције мирни на дому били, и нису ни за длаку страдали, шта више: за то време обогатили се и помогли, пошто су продаване ствари у бесцење узимали, а и сами се свега и свачега добро навукли. Српски красни и скупоцени ћилимови служише коњима за покровце . . . .

Д.-С.-Иванци дакле после револуције, здраво посрну и са имањем натраг пођу — а да натраг пођу — покрај све невоље још онда бивши неки Ј. Р. кнез и бележник С. В. истина оба Срби, али жене су им и деца другог закона били, ишли су Торшанцима у свему на руку, да се у месту угнезде и шта више да земље накупују. Узроке овоме не треба тражити, који се и сами по себи казати дају. Житељство видећи и осетивши, да старешине, који би се требало да о срећи и бољитку њиховом старају, — гледе да их коначно упропасте, те тога ради у оно доба вишој власти потуже се, против оваких старешина. Власт извидивши ствар, тужбу за оправдану нађе и старешине од службе отпусти, а друге на њихова места намести. Нове старешине прво и прво постарају се, да колико је год могуће било, предупреде продају земље, а то им је и пошло за руком, даље постарају се, да се црква и школа оправи, које су се своме паду клониле. Новац за то није се могао већ од и онако осиромашеног народа изискивати — но у споразуму са тамошњим сада умировљеним свештеником Николом Григоријевићем и са допуштењем више власти подору 100 ланаца земље Пашкума. од којих полу прихода на цркву и школу, а полу на политичну општину определе; са приходом истога извора, црква се за кратко време сасвим реновира, општина политична све своје дугове тако измири, да ни крајцаре никоме није била дужна. Народ се упути боље радити и чувати, и велика је нада била, да ће се општина и житељство опоравити, јер сем свега било је случајева, да су житељи по гдикоји фртаљ земље од торшанских Немаца већ натраг куповати почели.

Ово је све тако лепо напредовати почело до 1861, када пак ова година настане и када се стари устав опет поврати, у томе срезу постане солгабировом неки Словак Данило Боровски; овај као нов човек у томе хтеде да покаже свој званични и енергични позив, изрази се, како ће све бележнике Србе из свога среза протерати.

Боровски заиста реч одржи, јер у свима оним општинама, где су Срби бележници били, против њих општине побуни, у изглед стављајући општинама, да неће порцију плаћати, да ће нове бележнике вармеђа плаћати, а где су стари, те све док су у служби да ће општина издржавати, јер — говораше — општине су се на то обвезале: и још друге и многе бесмислице и лажи простирао је, које није вредно спомињати.

(Свршиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Ено Фирентинац, куд се окрене, све га опомиње на часове независности његове, на оне златне часове, кад је Фиренца пркосила цару Немачком и папи римском, — види ликове својих великих мужева, Ђота, Донатела, Микл Анђела, Данта и Маки-

јавела, који су прославили име републике, свога Косма и Лоренца Медичи, који су одбацујући сјај круне, и жезла у прве дужности грађанске стављали бити мецен уметности. Које чудо, да је Фиренца једногласно прионула уз младу Италију, изагнав туђу владу, која се опирала на бајонете.

Ја ти добар стојим, да би се од ових многи по целом врту понамештани попрсја мало нашло, за које ти ма који од ових простих Италијана не би умео казати: кога представља и шта се у њему поштује. —

Сад, кад сам ти оно, што је требало казао, можемо се нашим путем даље кренути.

У даљини према северу указа нам се леп врт са разним на више страна смештеним чардацима, као и леп летњи дворац, тај је врт власништво породице Боргезе.

Од истока нам се указује удаљени предео са планинама, за које би (према сунчевој светлости) тврдио: да тај камен сребром помешан бити мора, те му ону сјајну белину позајмљује, до тих планина кроз лепа умерена брда и долине води пут, и да није оних нама необичних дрва, рекао би: то ти је друг нашег китњастог Срема, само с том разликом у путу, што на овом нескапава под теретом теглећа марва као у нашем Срему у ово доба године, јер је овај пут трудом Италијана врло красно начињен

Да не би дугим гледањем према томе удаљеном пределу најпосле равнодушни постали, пођимо десно у срце самога врта.

Ево нам у овом врту и на отвореном месту језеро, а на среди му је малено острво, са кога се сат у вис скоро на три хвата уздигао; кад исти мало боље промотримо, приметићеш, да целу његову механику вода креће и тера, то се најбоље види на шеталици, на којој шипка горе у преко, има начињена два јошт неразвијена тартарова листа, у које по потребној мери терета, вода одозго сад у један, сад у други лист на изменце пада, а та теретом и шеталицу сад на једну, сад на другу страну гони; сат у куцању понтворава, а врло јасан и пријатан звук има.

Кад смо и ово видили, можемо се по среди ових здравих разноврсних зелених дрва, а између напрсних споменика слављених људи рајске Италије прошетати.

Ове широке за пешаке опредељене стазе (за кога је пут врту унаоколо и по среди опредељен) пресецају зелене жбунове и дрва, те воде на све стране овога места.

На лево ево нам једно зеленилом ограђено место, где се апарати за забаву налазе, воља ти је љуљати се или другим којим начином гимнастисати.

Иза тога она узвишена зграда опредељена је за то, ако би се коме прохтело било каквим јелом и пићем подкрепити се, да му се за доста учини, а и зато, кога би мрзило доле у Рим ради карамбола силазити се, де и таког госта послуже.

Овај нама десно високи обелиск нађен је код једне Римске цркве, која се зове „S. Croce in Gerusaleme“ а Папа Пије VII. на овога место поставити даде.

Како се већ приближисмо оном месту и путевима, којима се амо успесмо, могли би се поставити на које год место, да погледамо леп изглед онога дела Рима, који на западу лежи, да видимо давни јошт никад невиђени призор и лепоту на заходу сунца. Наслонимо се на ову камениту ограду, дивимо се том лепом изгледу, посматрајмо, како сунцем осветљени чаробан облик добија огромна маса зграда Римских, које нам скоро рећи под ногама леже. Ватикан са Петровом црквом, којој величанствено кубе све остале зграде надмаша, „Cortel S. Agello,“ за ког би рекао: да се за себе у неку тишину повукао: она под сунцем лежећа питома планиница, коју су именом „Monte Mario“ крстили, што са својим китњастим дрвима и убавим дворцем „Pamfilia“ преко ватикана провирују, што се као ужасни балдахин према хоризонту види и оштро граничи, рекао бих: плови у златноцрвеној вечерњој светлости Италијанскога сунца, изнад ког се румени облачићи у вис простиру, а кроз које већ по некоје сјајне звездице као ружице велиш кришом просјајују; а што ниже тоне сунце, све то жарчији и сјајнији тонови боја бивају, тим све већа и једноставнија маса тих зграда и споменика ове светске вароши постаје; са јужне се стране само јошт високи стубови Трајана, Антонија и кубе Пантеума у ужасном облику своме распознати може. А кад се сунце и последњим делом свога тела за моћно кубе Петрове цркве скрије,

онда се на овом месту само по ко и вештак или странац видети може, јер шетајући Римљани са овога красног места као опарени куд који бегају, с тога, што код њих то уверење влада: да овде на овом месту ваздух после сунчаног захода човечијем здрављу шкоди. Ја мислим да неће ништа шкодити ако и ми њиховом примеру слђедовали будемо, ако и не са њиховог, а оно са нашег разлога.

Ми ћемо к југу овим широким путем, који све на ниже води, те смо брзо приспели до овог на лево постављеног великог и високог здања, које је само са стране овога пута слободно, иначе је са свих страна зеленим вртом високим и широким древма непосредно ограђено. То је била некада вила најпре кардинала Ричи, затим кардинала Медичи, после вел. војводе Тосканског, док нај после Лудовик XIV. г 1801 оснује и у то здање смести Француску сликарску академију, те се и сада тим имепом зове Она је сада спровиђена свима могућим потребама за сликаре, јошт и самим особито лепим изгледом, ма да већ само здање по себи леп изглед на Рим има.

Кад сам год овуда пролазио, свагда сам помишљао, како је срећан тај Францески народ. Њему није довољно, што има у свакој иоле знатнијој вароши својој уметничке школе и академије за цртање, моделирање, резање и малање, него осећа и увиђа потребу, да таке школе и у туђој држави засебно подиже, као што је и ова у Риму основана Француска академија за сликаре. Такав народ дакле кад буде тим мудро означеним путем к циљу потпунијег и савршенијег изображења свога ишао, дотле му никад Деларош, и Доре, који из целога света новце у Француску згрћу, оскудевати неће.

Ја не познајем народа или државе, која је себи озбиљно за цељ изметла културни напредак и изображење, а да јој се за постизавање те изменуте цељи, и да јој се поред других школа и академија за уметност и лепу вештину, као главнија једна чињеница безусловно нужна показала није школа или катедра за цртање, одавна је за облигатан предмет не само у начелу усвојен, него и савесно изведен; и наша је држава као културна, то начело у целом обиму његовом усвојила; на папиру прописана, а у извођењу пренебрегла. Наша је држава наредила: да се у свакој школи цртати има! Да се осим реалних школа и на свакој гимназији као и приправничком заводу катедра за цртање безусловно завести мора; — с тога је и држава од своје стране своје учинила, за професоре прописаног предмета плату као и осталим професорима, којој се ништа приговорити нема, одредила; и збиља се нашло толико људи, који ће ту красну плату вући и трошити, али се (ваљда са врло малом изнимком) није нашло људи, који ће потребитој дужности задоста учинити. У нашој се држави то на здравом разуму основано начело врло сакато изваља.

Ја знам државних гимназија и приправничких завода, где је тај предмет врло жалосно заступљен, — али су опи по пропису у Пешти испитани и за ту плату оспособљени професори; ван Угарске получено оспособљење не може се у обзир узети.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Мелеагар. — Хајка на вепра.

У Калидону био краљ неки, звао се Ојнеј; једне му године било све берићетно, те ти он онда у захвалу боговима принесе од свачега на жртву; Церери ране, Баху вина, Минерви уља и тако свакон богу и богињи по нешто, што је коме било мило, само је заборавио на Дијану, те се њен олтар није окадио. На то се богиња зло ражљутила, па наумила, да се освети краљу, што је њу презрео. Пусти дакле вепра једног на краљеву земљу, да ју пустоши. Страшан је био тај вепар; из црвених му очију све варнице сипај, а на леђи му се дигле у вис оштре чекиње, сав се запенушио око сурле а очњаци му као год огромни зуби у слона. Стаде вепар тај

газити усеве и рану; узалуд су празни чардаци и амбареви чекали на обећану жетву; грожђе је конабио заједно с лозом, с маслина је кидао грање; нису могли бранити ни чобани ни вашке чобанске стада своја, страшило се их то није плашило; ни најљући бикови нису могли сачувати говеда својих. Најпосле се диже син краљев, дични јунак Мелеагар, па скупи ловце и вашке, да вепра убију. Из целе је Грчке позвао све најславније јунаке, па се сви одазвали; дошла је с њима и витешка мома Аталанта из Аркадије, ћерка Јазијонова. Њу је у шуми одојила мечка, а ловци су је нашли и одранили, те је тако лепа делија-девојка живила у шуми од лова. Није трпила мушкарце, па кад су ју два Кентавра једаред напаствовали, устрелила их је стрелом својом. А сад је дошла с јунацима, јер је лов волила. Коса јој је била привезана у један једини чвор, а о плећи висио јој је тоболац од слонове кости; у левој руци држала је лук; на дерану би јој лице изгледало као девојачко, а на девојци као лице дераново. Кад ју је Мелеагар видио, како је лепа, прозбори у себи: „Благо си га ономе, ко ту за жену добије.“ Даље није мислити могао, јер је већ било време да се лови; дуже се није смео опасни лов гај одгађати.

Дигне се дакле хајка, па ти ловци пођу у шуму једну, која се из долине уз брег пружала. Кад су ту дошли, помећу једни мреже, други пусте вашке с ланаца, а једни већ пошли да траже траг. За час дођоше у стрму једну долину, што су је издубили набујали шумски потоци; било је ту у провалији тој ните, локвања и врбе кијамет. Амо се скрио био вепар а кад су га пси повијали, полети као муња, па се створи посред душмана својих. Јунаци повикнуше, па се брже спремише, да га дочекају на гвоздена своја копља; али вепар скрене, па пробије гомилу вашака. За њим су све летиле стреле, али се само окрзале о тело његово, те му бес још оштриле. Стаде сипати из очију варнице, окрене се, па као камен, што се из праћке баци, појури на десно крило ловацâ, па их троје смртно рани и на земљу свали. Четврти — био је то Нестор, касније славни јунак онај — побеже на грање раста једног, а вепар стаде од једа гристи стабло. У то долете на белих коњи два близанца Кастор и Полукс, па би зацело пробоили били вепра, да није побегао био у густину, у коју се није могло ући. Тада запе стрелу Аталанта, па је за вепром пусти у дбуње. Стрела згоди вепра баш код ува, па се први пут зацрвени крв на чекињама. Мелеагар први примети рану, па је покаже друговима својим. „Заиста, момо,“ кликне, „мора ти се признати, да си најодважнија од нас свију.“ Јунацима је било зазор и срамота, да их женска у одважности надмаши, па сви на један мах копља баце на вепра; али баш силна та копља сметала су једно другом, те нису могли погодити вепра. Размане се тада Аркађанин Анцеј, оберучке зграби убојну своју сикиру, па се издигне на прстима, да сикиру баци. Али му вепар оба очњака стера у слабину, пре но што је и доспео, да баци сикиру; свог га облије крв, па се стропошта на земљу. За њим баци Јазон* коцље своје, али не погоди вепра него сироту једну вашку. Најпосле баци Мелеагар два копља једно за другим. Прво се забоде у земљу, а друго вепру посред леђа Стаде ти се звер вртити као чигра, из уста јој стаде лопити пена и крв, а Мелеагар је ловачким копљем још и у врат погоди. Полетише сад са свију страна копља на вепра. Пружио се сирома вепар, колики је дуг, па се стаде ваљати по крви, док није угинуо. Мелеагар се онда одупре ногом о главу вепрову, па мачем својим здере чекињасту кожу са леђа вепровних, па је заједно са одрубљеном главом и страшним очњацима даде храброј Аркађанци Аталанти. „Ево, узми пљен,“ рече, „по праву би био мој; али нека један део славе и твој буде.“ Ловцима то није било право, па стану мумлати. Синови Тестијеви а Мелеагрови ујаци стисли песнице, па стали пред Аталанту. „С места,“ повикнуше, „да си дала пљен тај, девојко, па да се писи усудила и помишљати но оно, што је наше; иначе ће ти слабо помоћи лепота твоја и заљубљени тај твој даровалац.“ То рекавши отму од ње дар, па изјаве, да Мелеагар нема права располагати с пљеном. То већ више није могао да издржи Мелеагар. Од једа зашкрипи зуби, па повикне: „Харамије, што туђу заслугу отимате, од мене се научите, како је сасвим што друго: претити

*) Хајка на вепра била је пре Аргонаутског похода

и урадити.“ Па сабије једном, а пре но што се овај могао разабрати, и другом ујаку мач у прса.

Алтеа, мати Мелеаргова, баш пошла у храм, да захвали боговима, што јој је син победио, а оно наједаред угледа, где носе лешине браће њене. Стаде ридати и у прса се ударати, похити натраг у двор; у место златног одела обуче црне хаљине, па пође по граду плачући и запевајући. Али кад је чула, да је убица рођени син њен Мелеагар, тада јој усануше сузе, туга јој се претвори у осветну жуд, па се наједаред сети нечега, што је давно већ била заборавила. Јер кад је Мелеагар био тек неколико дана, дошле су биле Парке до постеље матере његове Алтеје. „Син ће твој бити дичан јунак,“ рекла је прзи; „син ће твој бити честит човек,“ додала је друга; „син ће твој дотле живити,“ завршила је трећа, „догод ватра не сажеже пањић тај, што сад гори на огњишту.“ Тек што су отишле Парке, а мати скине пањић с ватре, погаси га водом, па га скрије у своју одају. Кад је сад намислила, да се освети, сетила се тога пањића, па је похитала у одају, да га донесе. Даде наложити ватру, па дигне пањић, да га баци у ватру. Али јој се у срцу стаде борити мати и сестра, на лицу јој се стаде мењати бојазан и врели гњев. Најзад надјача сестринска љубав чувство материнско. „Погледајте амо на мене, осветне богиње, погледајте на ову жртву; а ви, јадне душе браће моје, осетите, шта за вас радим, па узмите као самртни дар несрећно моје дете рођено. И самој ће ми срце пући, па ћу скоро и сама поћи за утехом, што је сада шаљем вама.“ Кад је то рекла, открене главу, рука јој задрхће а пањић паде у ватру.

Мелеагар се међутим већ био вратио у град, а у души му се борили силни осећаји; поносио се победом, љубав га је занела а скрушило га убилачко дело. Наједаред осети, ни сам не знаде откуд, како га потајна ватра грозничаа стаде кидати, па се од тешких болова баци на постељу. Сносио је болове те јуначки, али га је до дна душе тиштало, да ће морати умрети без славе и боја. Завидио је друговима својим, што их је вепа[р] смакнуо, призивао је брата, сестре, седога оца а и матер своју, која је још једнако стајала код ватре, па укоченим очима гледала, како ватра прождире пањић. Како је ватра расла, тако су расли и болови сину њеном, али кад се најпосле угљен скрио у бледи пепео, нестал[о] је и његове муке а са последњом искром излетила је и душа његова. Над телом његовим ридао је стари отац и сестре а сав се Калидон у црно завио; само мати није била у[з] сина свога. Нађоше јој лешину крај огњишта, на коме је био пепео од оне ватре; о[ко] врата јој обвијен је био конопац.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ИЗ ПОЛУПРОШЛОСТИ.

I.

ЈОВАН АНДРЕЈЕВИЋ.

На ајмашком гробљу новосадском крај дивне оне црквице сред гробља, задужбине владике *Платона* — с јужне стране на домак певници гроб је један и с лица гробу плоча од мрамора и на плочи урезано мило и драго нам име: *Јован Андрејевић*, медицине доктор, рођен 1833. † 1864.

У гроб тај сахрани остарели отац сву своју наду и уздање, свог јединца сина Јоцу, а пријатељи и знанци генијална друга и ваљана Србина, свога драгог *Јолеса*.

Давно већ и та поштована старина труд[не] кости своје крај сина свог у гробу одмара — честити негдашњи свештеник новосадски, по[п] *Глиша*.

Жалост за сином загорча му благе и ти[хе] дневе у старости; не мога старац свога Јо[ву] прежалити ни без њега по свету ходити — срце у њему од туге препуче и живот м[у] прекрати.

Доктор медицине и књижевник Јо[ван] Андрејевић драг беше и мио сваком у Нов[ом] Саду и на далеко по Српству, ко год њег[а] знаде и познаде.

За кратка века свог остави Јова ле[...]

гласа и спомена након себе у зановљеној, народној књижевности нашој, а осветла образ себи и народу и пред ученим светом реда лекарског, својом немачки написаном расправом Ueber den feineren Bau der Leber."

За кратке праксе своје лекарске показа се знањем и потврди своју умешност лекарску, као мало ко, у толико и толико прилика; особито брз и вољан беше на помоћи сиротињи – прави *безмитни врач*.

Зиме једне ноћу по цичи и студени оде болеснику неком у Каменицу — љуто назебе на путу, те главом плати голему ревност своју и пожртвовање лекарско. . .

* * *

Познасмо се ја и Јова за школовања свог у гимназији у Тамишвару за тешких оних времена злосретне *ере Бахове* и *Тунове;* беше и тада ученик седмог разреда и на дому наставник деци барона Дуке.

Тамишвар је онда био глава данас већ давно и давно сахрањеној Војводини српској врéло немчењу, тêгу и потегу немштини ут истока.

Састаде нас се оних година подобро коло Срба-ђака на поменутој гимназији. У школи учисмо све и сва немачки: о немачкој величини у књизи и широкој слави целокупне Аустрије — ми Срби за себе и по нешто *Србске и славенске граматике"* застарела кова строја, у старине *Димитрија Пантелијевића, Ћирола.*

Старешине разредне, право да речем, љукаху нас књигама немачким и немачког мера, дајући нам их на читање, хтели ми и не хтели! . .

Ал што они већма наваљивали на нас немштином — тим смо ми јаче србовали крадом на дому; и што већма честита старина Тирол привикаваше нас свом, коренашки скрпљеном правопису дебело и танко јеровском и језику Цветника Суботићева, од Мразовића до Хаџића. тим ми постајасмо већи и већи Вуковци потаји и присталице народнога, зановљеног правца у књизи и језику српском.

Е тако је то било, бива и биваће, где се год хоће што силом да накалами, кад чему мора није и што зашто не пријања по природи и закону божјем!

У наговештеном колу Срба ђака, гимназиста у Тамишвару, коловође нам бише *Јова Андрејевић* и *Ђока Пасковић,* обојица из Новога Сада, данас већ давно покојници непрежаљени.

Чим би од школе и учења доспели, састајали смо се у стану Ђоке Пасковића, у „*Српском здању*" до саборне цркве — крадом, да нас нико не види, баш као оно хришћани за гоњења свог, у прва времена, по скровитим зборницама својим.

Јер стооката полиција немачка (у српској Војводини) није спавала а стоувате уходе на све стране шестариле; забрањено било гомилати се по сокацих, скупљати се где и састајати — забрана ова би за ђаке, нарочито одраслије још и поострена.

И, ми се ипак састајасмо, јер домаћин и род Ђоке Пасковића био господин у суду (данас је највећи судија у краљевини двојној) па се к'о на нас онде није ни пазило, а друго, у кући смо својој црквеној . . .

Па, шта мислите, чим се ту бависмо и забављасмо?

Не беше онда у нас још *свеспасавајуће* интернационале ни под клопавих шеширих социал-демократије — комунизма, истина, бијаше, али *ђачког,* као што га било од вајкада и биће, док је год школе и ђака и најслађег пријатељевања за младости прве.

Срби ми хтесмо бити срцем и душом и право српски србисати — тражисмо и учисмо све, што је за то најпрече.

Читасмо наше дивне народне песме, и није да читасмо већ мал-не сваку и на изуст учисмо. Јова је у том понајдаље од нас одмакао био, па би нам тумачио и разјаснио, кад што који не би знао. Читасмо исто тако красне српске приповетке народне — Даничићева *Мала српска граматика* и *Рат за српски језик и правопис* путевођ нам беху, самоуцима у језику милог нам народа. Јова нам је и ту предњачио.

Дивне слике у тим нашим умотворинама народним — дивне слике јунака и јунаштва барабарисмо ми с полубошки јелински, и поносисмо се што смо српског рода и колена!

А кад би се Јова раздрагао, узео би прву књигу — тадашњу нам књигу над књигама: *Песме Бранка Радичевића,* читао нам је и заносљивом својом душом, да речем, песничком

лепшао нам и сладио *Ђачки растанак* па песму ону под *?* па *Гојка,* па *Хајдуков гроб* и све редом од крај до краја. *Горски Вијенац* потеже нам ишао од руке у читању — ал што где млађаним умом и не разумесмо, бујном маштом попуњасмо — та свак нам Црногорац царе мали био . . .

А питање ко: зашт' и друге књиге српске не читасмо?

Зато, што не имадосмо, а откуд их имати могасмо, ту нам старешине професори не дадоше!

Изради нам старији пријатељ неки, те „Матица Српска“ из Пеште пошље гимназији на дар за потребу Срба ђака све своје *Летописе* и друга дотадашња издања — а опет из Новога Сада уредништво *„Српски Дневник“* и *„Седмицу“*. Ми знасмо за тај дар али ретко коју тих матичиних књига на читање добијасмо, па и „Дневника“ и „Седмице“ тек по који број, кад се како професорима свидело..

(Свршиће се.)

СТАРА ПИСМА.

ПИСМО ВУКА СТ. КАРАЏИЋА КОСТИ ХАДИЈИ, пивару у Земун.

У Бечу, 25-га Окт. 1821.

Г(оспо)дару Константину Пивару у Земун.

Примио сам од Г(оспо)дара Христомане пет стотина и двадесет и четири форинте *W. W.*, које сте ми послали у име пренумерације на сто и тридесет и двије књиге III. ч. народни Српски пјесама. Кад књиге буду готове, ја ћу и послати. Вама у Земун, а Ви ћете опремити даље, куд које надлеже.

Поздрављајући вас љубезно остајем

Ваш покорни слуга
Вук Стефановић с. р.

А споља атреса је: *An Herrn Constantin Hadja. Bräumeister, in Semlin.*

Писамце ово, колико је год малено, казује нам ипак нешто велико на уранку српске нам књиге народне. Шесдесет је ето година, како писамце ово написа млађани онда, самоуки књижевник Вук-Стеф. Караџић. Сто и тридесет и две књиге свеске III. народних песама наручује један скупљач и шаље у напред за то 524 фор. (око 210 ф. данашње вредности).

Каква разлика у вредности скупљача и каква љубав у претплаћивању — тада и сада! Где је данас те лепе среће, да се нађе који скупљач, па још човек важнији, какав беше у Земуну тај честити грађанин, пивар Коста Хадија — да се, велим, нађе и накупи толико претплатника на које ваљано дело данашње па још напред да пошље претплату. То данас не могу да учине ни токорсе уређене нам књижаре српске!

Па завиримо ли у такав списак имена претплатника: ко су и којега реда и сталежа понајвише, стужити нам се мора сад, што је баш тај сталеж данас највећма охладнио спрам књиге своје и књижевности

Још ово писамце да речемо, у лаж утерује некоје тадашње противнике Вукове, који говораху, па и писаху: како народ наш није марио за Вукове књиге и „простачки“ му језик у књизи и за своје дивне песме народне, него их је, веле, Вук силом наметао публици читалачкој.

Из писма пак самог видимо већ утврђени правопис Вуков, а из оне две речи: надлеже и љубезно трага бављења Вукова у Сремских-Карловцих, где се тада још на сав мах у књизи, па и у говору славеносербисало.

Оваких Вукових писама биће по својој прилици много и у других тадашњих скупљача му и по разним местима нашим, особито пак у Вуковару, где Вук стече понајпре и понајвише присталица свога новог правца у језику и у књизи — љубав би нам свакако учинио, у кога буде, да нам така писма пошље бар на употребу.

Да, у Вуковару, о којима пониче она, можда тек у шали у два стиха пословица:

> Вук — вуковци, Вуковарци пишу —
> Књиге ишту а новце не шаљу.

У таким приликама, да бог-ме, да је морало много писмо тамо и натраг теком потећи.

КЊИЖЕВНОСТ.

Синтактички задатци. Према својој латинској синтакси написао Јован Туроман. Други део. Наука о временима и начинима. У Београду, у државној штампарији. 1881. 110 страна текста с примедбама и 46 стр. српско-латинског речника у два ступца.

Пре две године оглашен је у овом листу (1879, бр. 9. 10. 11.) први део синтактичких задатака г. Туромана. Од то доба исти неуморни писац штампао је превод велике Димостенове беседе за венац, и у две књиге друго поправљено издање своје латинске граматике, која је са највише катедре у Тројединици препоручена слушаоцима као најбоља на словенском југу. А данас ево у прилици смо опет да прикажемо читаоцима ново дело, други део задатака о временима и начинима, што је г. Туроман нашао и времена и начина да га приради устопце за граматиком и принесе на дар српској школи и књижевности.

Ми на првом месту честитамо и г. писцу на необичној вредноћи му и плодности и српској књижевности на унутрашњој вредности и користи његових радова. У опште у Београду у државној штампарији излази сваке године доста красних књига, как

по укусној спољашњој изради, тако и по лепом српском језику и начину писања онамошњих наших књижевника. Један пример стручности и штампе и науке српске јесте и ово Туроманово делце. Делце велим за то, што и по предмету и по величини оно је иначе скромна књижица, а штампарски посао баш није ни хтео да буде никаква раскошност.*) Па ипак, ко се само мало разумева у књигама, те добије у руке ове Туроманове задатке, тај ће на мах увидети нашу изречену мисао и без даљег доказивања. Ово међутим, после подробне наше потврде добрих својстава прве свеске дела, о коме говоримо, а у споменутим бројевима „Јавора,“ ми и не сматрамо за потребно износити ни пред укупну поштовану публику, и јако само ћемо да изложимо садржај ове друге свеске и нешто да приметимо у опште на српски језик ових латинских задатака на према латиничком оних хрватских учебника, што се вазда препоручују, а по гдешто и заводе у нашим овостраним заводима.

На првих 56 страна г. Туроман дао је примере у засебним реченицама на поједине §§ своје синтаксе почињући од глагола па до краја. Параграфи су бројени по новом издању, које се у томе не слаже са старим, те ко има синтаксу штампану у Новом Саду ваља да гледа наслове примерима, а не §§. Поступа лагано и пажљиво: за свако време, за *consecutio temporum*, за сваки начин и његова значења у разним реченицама има подоста примера за утврђење ученика у правилима и изузецима латинске синтаксе. На конјункције узет је особити обзир. За овима иду два добра листа мешовитих примера на индикатив и конјунктив, па онда прелази на императив, инфинитив са његовом пространом употребом у латинском језику. Долази *oratio obliqua*, партиципи са релативним и апсолутним падежима, *gerundium, gerundium* и *supinum*. У другом отсеку, као што бих ја назвао оно од стр. 57. до 99., имају опет за превођење са српског на латински на исте делове синтаксе, тако звани задаци у свези (*zusammenhängende Aufgaben*) на времена и како иду једно за другим 9, на начине 21, на инфинитив, партицип и 13. 16. Најпосле, треће, долазе 16 слободних задатака, што се ослањају на читање, и то сви на Корнелија Непота, јер и разумевање овога ауктора као понајлакшег јесте највиша мета, коју наставни нацрт за гимназије у Србији тежи и може да постигне, почем онамо латински језик учи се само у три највиша разреда.

Према томе ова књига г. Туромана, као што се види, исцрпљује и даје на руку наставницима српских гимназија у кнежевини сва помоћна средства српско-латинске обуке. Но као што се тако што види, она је врло добра и за наше гимназије с ове стране Саве и Дунава, може да нам лепо послужи у четвртом и петом разреду, да не кажем више, јер у њој има све, што се находи у вежбеницама немачких и хрватских гимназија за IV. V. и VI. разред, наравно у мањој мери у толико, у колико је овде сабијено у једну књигу, што је онамо смештено бар у две. Али што се тиче садржаја и унутрашње ваљаности градива, то без зазора смемо рећи, да ни једној немачкој књизи исте врсте не уступају ни за длаку ови синтактички задатци, као год и први њихов део, јер је г. Туроман савршено усвојио вештину научнога писања у опште. Јошт у колико је са српског иначе лакше преводити на латински, него с немачког, те уз то кад се мало и удешава, као што је у синтактичким задатцима по гдешто чинио г. Туроман, тада за овакву књигу потпуно је оправдано казати и то, да такођер за оне ученике, који би подједнако знали српски и немачки језик, она би била боља и од ма какве немачке вежбенице. А камо ли неће ваљати нашим ђацима, који су рођени Срби и па свом темељу треба да се утврђују и даље напредују; та за њих је кројена ова вежбеница, њих има да упућује уједно и у српском и латинском језику, па им из почетка показује канда више сличности, а доцније постепено различности и особина оба идиома, што таман прописује здрава методика окаковых учебника.

Али не само за српске ђаке и гимназије, него и за оне, што су с нама „или“ у језику, и дај Боже да буду то и на делу, — и њима може ова Туроманова књига да учини двоструку услугу: да се, на име, из ње уче и латинском, и, што није ни пошто мање, свом, или боље усвојеном језику. Свако ће одмах погодити, да ми с овим мислимо нашу браћу Хрвате. Као год Срби преко, тако Хрвати овде, имају, дао Бог, своју државу, своје школе, своју науку, где свуда употребљују и негују свој тако звани српско-хрватски, управо онај језик, што га је свету изнео и приказао Вук Караџић, а научно извео и обрађује Ђура Даничић. Њиме се искључиво служе њихови књижевници у писму, а писмени у опште и у говору; и премда се неки труде доказати, што не могу, да „штокавштина“ и „кајкавштина“ као и „чакавштина“ све су само Хрватски дијалекти, но с друге стране стоји необориво то, да штокавски, као самосталним језиком што за себе има иначе своја наречја, — говори преко пет милиона Срба, који данас имају две слободне државе, своју приличну књижевност са класичним народним песмама, своју историску прошлост, и, ако да бог, своју лепу будућност. Но оставимо за сад то; тако ми говорисмо само према онима, који хоће да тврде, да је српски језик Хрватски, иначе са Хрватима смо вољни, Зарад напретка и среће и њине и наше, свагда братски поделити што се год може, и особито се радујемо, кад они са заиста дивном ревности пригрљавају Вуков и Даничићев српско-хрватски језик, и траже, те уче где год могу, да га добију чистијег и краснијег. А где ће наћи лепши и чистији, него онде, где се родио и узео га Вук и доучио Даничић у Србији у Београду, код оних, што су га посисали с материним млеком, и у

*) У осталом за ову тачку упућујемо на суд компетентних енглеских путника, који види у петој свесци „Србадије“ 1881. г. стр. 235. први ступац.

опште у ћириловској нашој књижевности, особито од како је у новије време подигла се на темељу народних умотворина и дотерује се по теориским радовима српске филологије, која је у нас на висини ма које науке, ма код ког народа. — Ми смо први део Туромановиx задатака упоредили у погледу језика са једном сличном, у Загребу штампаном књижицом и нашли смо знатне разлике у корист Туроману. С овим другим делом не мислимо то чинити на према латинској вежбеници н. пр. Ф. Мајкснера, али само нека когод прочита исте комаде из београдске и загребачке читанке један за другим, из Туромана бр. 12. на стр. 66. са Мајксн. бр. 93 — стр. 58. — Т. бр. 22. (стр. 75,) и М. бр. 123. (стр. 78.) — Т. бр. 31 (стр. 83.) — М. бр. 142 (стр. 90.) Т. бр. 33 (стр. 85) — М. бр. 141 (стр.89) и др. па ће видети јоште једнако разлику при свем том, што се у Загребу јако напредује у књижевном језику, н. пр. радови г. Павића у Раду југословенске академије у последње време, само што су штампани латиницом, а иначе су написани сасвим ћириловски. Па баш зато, што су Хрвати тако заволели језик на мах у Европи прослављених народних песама и да га што пре потпуно усвоје, ми им од свега срца препоручујемо да сада после славе Ћирила и Метода и по више заводе у своје школе добре и ћириловске учебнике, међу којима најодличније место заузимају стручни школски послови г. Туромана у опште, и на по се његови латински задатци.

В.

БЕЛЕШКЕ.

(У Франценсбаду). Јулија 24. крштен је у етаблисману Сингеровог здања за купање у Франценсбаду трећи извор и по допуштењу светле књегиње српске, добио је име Наталијин извор. Црквене обреде извршио је франценсбадски патер г. Хуспека у присуству госпође Константиновићке и Гарашанинове, као заступница кнегињиних. Осим тога беше ту г. Јанковић, дворски српски маршал, и много отмених гостију при свечаности.

(Промоција). На бечком медицинском факултету промовиран је недавно г. Атанасија Балта, родом из Новога Сада, за доктора целокупне медицине. Живео и срећан му успех у раду његову, што му предстоји!

РАЗНО.

(Негда било, сад се спомињало). У „Седмици“ за год. 1857. читамо ову занимљиву белешку. „Пок. Димитрије Давидовић свршавао је у пештанској великој школи науке за време владике будимскога Дионисије. Дионисије је био прави рођени Грк и затекао се као београдски митрополит, кад је аустријска војска Београд и комад Србије од Турака била отела. Кад је Београд наскоро затим опет допао Турцима у руке, Дионисије се отуд уклони и касније постане владика будимски. Био је чудан човек. Макар да је српски једва натуцао, радо је и често проповедао. Приповеда се, да су људи с њим шалу збијали, пак да је Давидовић, као млад човек, желио и владици и слушаоцима показати, како се проповеда. Једанпут Давидовић у обично време службе изненада појави се на предикаоници и почне проповедати без благослова владичиног. Како је говорио — говорио, али владици је то криво било и кажу, да га је касније некако домамио и за то му се осветио, као што једни кажу тим, што га је изобличио, а као што су други разнели, и тукао га је. Касније је Давидовић дошао у Србију за секретара код кнеза Милоша и био је тога звања и великога господарскога поверења достојнији, него је икад који секретар. Кнез Милош имао је ту нарав, да збија шале и у најозбиљније доба и послу. Тако је он чуо поменуту приповетку за Давидовића свога са владиком Дионисијем. Дозове некога Гашпаровића, који је био вешт у цртању, и заповеди му, да му нацрта, како је владика Дионисије дао Давидовића обалити, како га један калуђер држи за главу, други за ноге, а како је владика на њега камџију подигао. Гашпаровић изврши заповест господареву. Кнез му онда рекне, да испод тога цртежа напише: „Истинити догађај 1813. године у Будиму.“ Кад је то тако готово било, учини наредбу, да се то у Пешту пошље и на камену печата у неколико стотина комада, а кад буде готово, да се пошље на кнежеву канцеларију. Разуме се, да они, који су у том заповест кнежеву извршивали, нису ником о том прословити смели. — Давидовић је био глава канцеларије, и само је он отварао и писма и пакете, који на кнеза или на канцеларију кнежеву долазе. Уједанпут дође и тај пакет. Кад га Давидовић отвори, има шта и видети: познао је одмах да се њега тиче, сетио се и то, да је то ђаволство његовога господара, насмеје се и сам и некима од познатих својих поклони од ових својих слика, које је кнез Милош био већ платио. До скора су се повлачили исти образи по кнежевој канцеларији. Вредно би било који комад од тога сачувати за спомен онога шаљивога живота у двору кнеза српскога, кад се много радити имало, много радило и много урадило и због господара и због секретара.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 33. У Новом Саду, 16. августа 1881.

БОЉЕ УМЕТИ НЕГО ИМАТИ.

ОД С. Љ. ГАВ-ЂА.

(Наставак).

* * *

И од тада имао је Мијајло чешће посла код господина Гвоздића. Он некако скоро увек случајно погоди, да дође Гвоздићевој кући пре Гвоздића, а Лепосава опет некако увек се нађе у очевој соби, када је млади књиговођа ту.

Тако често виђење, састајање и разговарање, много је допринело томе, те сад богатство Гвоздићево није било баш тако огромна препрека за сиромашног Мијајла, као што је он то у први мах помишљао. Лепосави опет није никад ни падало на ум, да помишља, да је она богата, а Мијајло сиромах — и да би им то била велика сметња, кад би се заволели. И заволели су се: — он млад, она млада; он леп, она лепа; он паметан к она; он добар и она; — и таких срављења могли би набрајати до сутра. „Та да, хоћемо ли само оправдања, увек је лако наћи изговора!“

Једног лепог летњег дана дошао је Мијајло послом Гвоздићевој кући раније, но обично. Прођоше читаве две недеље, како није имао прилике, те да опет нађе каквог посла код Гвоздића. За обоје, наравно, читава вечност. Нису могли ни да једу, ни да пију, ни да спавају — и опет нису умрли!

У два скока био је Мијајло већ на горњем боју.

Отвори нагло врата. Лепосава му полете на сусрет.

— Хвала богу, кад си се и сад сетио! — Где си за толико? — узвикну она, па се застиде и поцрвени за своју пренагљеност; својим ненадним доласком изненадио ју је, и она је завршила ток својих тајних мисли гласним усклûком; па још сада јој први пут излети преко усана оно поверљиво „ти,“ које је природна последица искрености, узајамног поверења, и...

— Лепосаво! — немој да се кајеш за те речи. Оне, и ако су ти се нехотично омакле са усана, опет нису ме изненадиле: — ја сам им се надао, ја сам знао, да ће ме оне, а пре, а после предусрести. Ал' као год што сам ја приметио, да ме ти љубиш, морала си запазити и ти, да те ја обожавам. Да, моја драга, не очајавај за те превремене речи, јер су нам оне заштеделе тешке тренутке мучне исповести и узајмног споразума . . . .

У то зачу се трома лупа по степеници. Мијајло прискочи девојци, ватрено је пољуби и опет се измаче од ње. Она сва

збуњена и поцрвенела, приђе прозору и иза једне саксије цвећа на прозору сакри своје усхићено и успламтело лице.

Врата се отворише и унутра ступи господин Гвоздић. Омален, трбушат старчић, са великим подваљком и по руски обријаном брадом. Скиде цилиндар са своје проседе главе и стаде утирати марамом зној, који је потекао услед напрезања при пењању уз ступње. По том скиде запрљане рукавице са својих дебелих црвених руку, мету их у цилиндар, извади из џепа кутију од наочара, обриса наочаре марамом, натаче их на нос и погледав тек тада кроз њих Мијајла проговори:

— Добро јутро, младићу! — каке ли су књиге, од кога ли града?

— Од града најтврђега на свету, — одговори Мијајло на шалу досетком.

— Врло паметно, ха, ха, ха! — најтврђи град на свету — и попипав прст показач и палац леве руке — што му значаше „новац" — настави — и све тврђи, што га више има . . . . А, ћерко, и ти си ту? Штудираш смрдљевак: — црвен цветак, а широко лишће. А шта велиш, кад би те отац световао, да се тим којим цветићем закитиш, јер довече и маћемо друштва, ти позови неколико својих друга и кога од младића. . . .

— Е по том праву, дозволите црво, да позовем господина Мијајла — рече Лепосава подигнув главу и уклони се од прозора.

Гвоздић погледа преко наочара, најпре ћерку, па по том се у пола окрете Мијајлу:

— Ако вас послови не би спречили?

— Краљица заповеда, а поданици слушају — одговори Мијајло са нагласком и поклони се.

Гвоздић је то друкчије разумео и смешио се задовољно гледајући на Лепосаву, па се онда окрете младићу:

— Дакле сад можемо отпочети посао.

*

— Ал' за бога оцо, како сте могли онаким питањем довести јадног човека у неприлику — поче Лепосава, кад је била с оцем за ручком.

— Како? — упита Гвоздић са свим наивно и расејано.

— Није ли ваше питање изгледало, као да ви нисте ради ни што сам га ја позвала, ни да нам довече дође? — упита ћерка и напрћи устанца.

— Може бити, ко ће се ту још освртати и на књиговођу једног. . .

— Да, ал' он је био увек пристојан, услужљив и добар — заузе се за Мијајла његов лепи адвокат — па таки опхођај није заслужио!

— И оштроуман и уман. . . . Ја нисам на то ни пазио. . . . Штета, што је сиромах! . . . . Красан младић!

И с тиме се свршио овај дијалог измеђ' оца и ћерке.

*

— То је богме драга за нас најтеже питање — говорио је Мијајло својој лепој домаћици, коју је, по игри, водио испод руке кроз осветљену салу Гвоздићеве куће.

— Отац те хвали и скоро увек, смеје се на твоје досетке. . . .

— Ал' на томе и остаје. О, он неће никада допустити, да његова богата и — по његовоме — горда јединица пође за једног сиротног књиговођу, који нема изгледа, икад да отвори самосталну радњу и да постане богат и угледан — рече Мијајло на то горко.

— Отац је добра срца, никад ми ни једну жељу није оставио неиспуњену, никад ми није што год закратио — тешила га је Лепосава, гледајућ' га нежно и забринуто.

— Све су то биле наивне, обичне жеље, ал' овде има да се боре гордост и навика са добротом срца. Бојим се, да и твоје срце приде не ће моћи претегнути моћ гордости и навика. . . .

*

— А зар ти не би могао некако да удесиш, те да будеш Петровићев ортак? — пришапта му Лепосава при праштању.

— И то је тешко. И ту сретнем исте непријатеље: гордост и навику. Њих побеђује само новац. . . .

И о тој теми мислио је још дуго, по што је дошао кући са Гвоздићеве забаве.

Премишљао је на сваку руку и једва пред зору природа је учинила своје: — умор и дремеж надвладаше узбуђене нерве и он заспа.

* * *

— Јеси л' видела синоћ младожењу? - упита сутра дан Гвоздић при поласку из куће, смешећи се, своју запањену ћерку.

Шта то значи? — је л' то збиља ил' шала? Но говорљиви отац не даде јој дуго времена да буде у неизвесности, већ је клопну својим дебелим прстима по њеним румених образима:

— Како ти се допада млади официр Миленковић?

И не сачекав ћеркина одговора, поче се тешко и пажљиво спуштати низ степеницу.

Лепосава остаде сама у бризи. Шта сад да ради? — шта оцу да одговори? — Како праву истину да му исповеди? . . . . Да л' да о томе извести Мијајла и како?

Пошто се умирила и стишала од првог узбуђења и почела хладно-крвније да мисли, узе перо у руке и седе да о томе Мијајлу јави, из међ' осталога писала му је ово:

„Но ја не верујем, да је то његова збиља, пошто он воле, да се са таким стварима а са мном нашали. Истина да треба доста времена, док се он накани и док што год науми: ал' што је и почео о мојој удаји да мисли, за нас је већ опасно. . . .“

Кад је Мијајло добио то писмо, јако се узбунио. Тражио је по неколико пута перо по асталу и по канцеларији, а оно му је стајало за уветом. Тога дана направио је у изводу рачуна две крмаче и морао је читав рачун на ново преписивати, што код њега није иначе никада био обичај. . . . Ту ноћ није могао мирно да спава. Бунцао је и више пута скакао из постеље, мислећи, да је већ зора. . . . .

(Свршиће се.)

ЈЕСЕН.

Све што видим око мене,
Промени се некој спрема,
Све се кида, руши, вене,
Ништа сталност своју нема.

Лето прође, жега преста,
Окрачаше дани дуги,
И пролетња љупкост неста,
Све добија изглед други

Свој изгуби мирис цвеће,
Нестаде му снага свака;
И чини се, нигда с' неће
Вратити му живост лака.

Јесен мртва већ настаје,
За њом хладна зима иде;
Од једанпут свег' нестаје,
Ни ласте се већ не виде.

Време мутно, ветар дува;
Куд погледаш на све стране:
Само видиш дрва сува
И без лишћа голе гране.

Нит' умилно тице поју,
Нит' по цвећу пчеле зује,
Зефир нема благост своју,
Хладни север свуд царствује.

* * *

Исто тако век човека
Брзо иде и пролази,
Младост неће да почека,
К'о на крили одилази.

Тек *пролеће,* што нам сине
И развије цвет живота,
А већ за час некуд мине
И одлети сва дивота.

Лето века, чини с' да је
Умилније, пријатније;
И да нешто дуже траје,
— Да бар тако кратко није.

Па се чини, дуго да ће,
Сунце лета нашег сјати.
И да престат' нигда неће
Луче своје просипати.

Но и оно брзо зађе,
За густи се облак скрије;

*

И тек што нам ван изађе,
А густи га мрак повије. —

Ништа нема постојаног
На овоме белом свету,
Ништа нема тако сталног
Да ј' до века у свом цвету.

Све је ломно, све то пада,
С' овог света све пролази,
Све секвари, све пропада,
Све у вечни мрак одлази.

Ни на што се ослонити
Не мож' човек, ако није —
Овде глед'о набавити,
Души својој спасеније.

То је једно, што га тјеши,
Те на концу свог живота
Рад' и вес'о тамо спјеши,
Гдје с' налази сва милота.

† **Ђоко Трбојевић.***)

НИСУ СЕ ДОБРО РАЗУМЕЛИ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Једанаеста појава.

Пређашњи. Лончевић (у црном оделу).

Младен (*који је дотле ћутао и гледао у паклу чокуладе, што ју је држао у руци, за себе*). То је нови секретар.

Лончевић. (*С невештим достојанством*). Ко је тај млади човек?

Управитељ. То је кувар, што сам га баш овај час погодио.

Лончевић. Кувар? (*За себе*). Чудим се, да га не познајем. (*Управитељу*). Кувар у оваквој кући — то је важно звање. Ја се надам, да сте при избору добро пазили. Сад ћу га ја узети на испит. (*Гласно Младену са озбиљним лицем*). Млади човече. како се зовете?

Младен. Ја се зовем — (*за себе*). До врага, какво сад име знам измислити!

Лончевић. Шта, зар не знате ни како се зовете?

Младен. Весељко, господине. (*Управитељ седне за сто и пише*).

Лончевић. Весељко! То ти је паорско име. Ја се не опомињем, да сам кад чуо, да се који од наших тако зове. А де сте најпре служили?

Младен. (*За себе*). Шта му знам казати? (*Гласно*). Код „златног јагњета."

Лончевић. У гостионици? Хм! У гостионицама се обично кува од сваког јела тма божија, па ту не може бити ваљано и деликатно. А зар нисте служили у којој великашкој кући?

Младен. (*За себе*). Шта знам сада него лагати! (*Гласно*) Јесам, дакако. Код једног кнеза, два грофа и три барона.

Лончевић. Е па то се немате бојати, кад вас ко узме на строг испит. Ал' ви сте још врло млади, па сте се већ толико кућа намењали. (*За себе*). Сад ћу га ја узети на миндрос.

Младен. (*За себе*). Ако ме што запита о куварској вештини, пропао сам.

Лончевић. Е кад сте ви служили код кнеза, код два грофа и три барона, онда не треба ни да вас питам, знате ли пећи, умете ли добро месити колаче. Ви ћете сад да будете кувар код спахије.

*) Ову пјесмицу чувао је као зеницу у оку 21 годину вриједни друг и пријатељ покојников, сада свештеник, г. Јово пл. Будисављевић. Увијек ју је носио уза се, те кад би се разговарао с киме о нашим узданицама, сузнијем оком спомињао би и име овога даровитога покојника. Он је син проте личкога, г. Данила Трбојевића; отац га је послао у Карловце, да се ни тамошњој ђимназији изучи. Но не би му суђено, да доврши науке; у 6. разреду затече га нагла смрт, г. 1859. — Како су га љубили и штовали његови другови и професори, налази се и дан данас у бр. 24 „Данице" од год. 1863. Пјесма „Погреб" од Јована Поповског (који је такођер млађан умрьо) јест вјечна успомена на нашега непрежаљенога Ђоку. Свака ријечца, свака врста ове пјесме, дира и најтврђега човјека у срце, мами му сузе на очи. А како и неће кад је поникла из чистога срца, а тако врломе брату намијењена. Наша школска младеж треба да ту пјесму чешће чита, јер она храни узор-ученика: кога је сва школа у звијезде ковала, а професорски збор својијем „дјететом" називао. Бог му дао „души спасеније!"

—д—

Младен. *(За себе)*. Хвата ме мука.

Лончевић. (*За себе*). Побледио је као млада телетина, кад преко ноћ престоји у млеку. (*Гласно*). С вама не треба почињати са аз-буки. Ја ћу вам задати једно питање, па ако ми на ово као што ваља одговорите онда можете бити кувар код свију спахија на свету.

Младен. *(За себе)*. Овај човек има ужасна знања у куварству!

Лончевић. (*С важношћу*). Кажите ви мени, како се прави фаширати фазан à la braise impériale? (*За себе*) Сад сам га скувао!

Младен. (*За себе*). Не знам ни како изгледа фаширати фазан. — Боже, шта знам да радим. (*Гласно*). Ви'те, господине, ја сам у моjем веку много и много кувао, — а после нису ми овде још рецепти.

Лончевић. Само ми немојте ништа говорити о рецептима и „кохбуховима,“ добар кувар треба да има сопственог искуства, финог укуса и да уме оком измерити. (*За себе*). Овај је човек глуп к'о протвољ! (*На глас*). Слушајте, ево ћу вам казати, како се прави фаширати фазан á la braise impériale. Узмите меса телећијег, мрве од једне земичке, по лота зечије масти, петнаест острица, једну малу сарделу, прси од голуба, соли, паприке и мало мушкатског ораха, то се све измеша и онда се додаду још три жуманцета од вивчијих јаја; неки узимају кокошија јаја, али то је простачки.

Младен. (*За себе*). Ово ти је још већи чанколиз него мој отац.

Лончевић П' онда напуните с тим фазана, зашијете га, „нашпикујете,“ и упола испечете. После га уваљате у танко исечену шунку, ал' ова се мора танко исећи као хартија, метнете га у тепсију, прелијете с нешто мало црне чорбе, успете једну кашику рума, мало петлове кресте и мало шпаргле — то постоји на ватри, докле се сос не згусне као скоруп, п'онда попињите на сто и ви ћете чудеса доживети. Што ја зготовим фазана à la braise impériale, то би требало изнети на сто само кад се краљ крунише.

Младен. (*За себе*). Овде мора човек бити безобразан, друкчије не иде. (*Гласно*). Господине мој, ја вам само толико кажем, да што се тиче куварства, ту мене не треба нико да учи. А што се фазана тиче, тог ја увек без шунке правим.

Лончевић. Без шунке? Несретниче! Та баш онај мирис од шунке, то је тек оно пикантно! Без шунке — та то је ужасно!

Дванаеста појава.
Пређашњи. Јован.

Јован (*доноси бакарни ибрик за чокуладу, лончић с млеком, шољу за чокуладу, и мали тањирић с пишкотама на служавнику. Метне све на сто*). Госпођица жели, да јој се чокулада одмах однесе.

Управитељ. (*Младену*). Журите се да госпођица не чека. (*Лончевићу*). Ево овде вам је наш господин назначио главније тачке од беседе, што мисли држати на сабору у питању народности, изволите дакле по томе написати беседу. Само гледајте, да буде што пре готово. (*Да му неку хартију.*) Ја морам сад ићи за послом, а ви гледајте, да сте што пре готови. (*Оде с Јованом)*.

Тринаеста појава.
Младен и Лончевић.

Лончевић. Назначене су главније тачке — а ја из тог да напишем беседу! Е, да је он искао телећу главу с кељем, бих му зготовио, да би све прсте лизао; али да пишем — ал' да, ја сам секретар — ја имам две хиљаде форината награде — — госпођица се за мене заузима. Чинићу што могу. (*Седне за сто*).

Младен (*узме ибрик за чокуладу, успе унутра млеко и примакне га ватри*). Нека ме одмах враг носи, ако знам, шта сад треба да радим. *(Гледи у чокуладу)*. Ово ће сигурно требати стругати, иначе би ми донели аван. (*Извади ножић из шпага*). Јелена хоће да јој се чокулада одмах донесе — ал' богме, мораће доста чекати, док се то све иструже. (*Струже чокуладу у лончић*).

Лончевић. Ја умем моје име написати сасвим к'о што треба, али о правопису немам ни појматија. Али — секретару, чини своју дужност! (*Замочи перо*). Неће ништа

да ми падне у памет. (*Младену*). Ала сте шепртља! Ако ћете ви ту тако грепсти, нећете бити готови ни до сутра.

Младен. И јесте лудо, ово су требали напред истругати. Док ја целу паклу истружем биће већ ноћ.

Лончевић. (*Устане*). Госпођица хоће да пије чокуладе, а ви хоћете читаву паклу да метнете! Доста је два комада. (*Струже чокуладу и погледи у лончић*). А да де је млеко?

Младен. Ено га на ватри.

Лончевић. Па ви укувавате млеко без чокуладе? И ви сте ми красан кувар! Дед'те то овамо. (*Узме ибрик с ватре, успе унутра чокуладу, меша, да Младену кашику*). Ево па мешајте једнако, док се не почне пенити.

Младен. (*Меша*).

Лончевић. Оваквог невежу нисам видео од како сам се родио. (*Опет он узме па меша*).

Младен. Види се да сте мајстор!

Лончевић. (*С умиљатим гласом*). О молим! Може бити, да бих вам учинио љубав, кад бих ја чокуладу зготовио? А?

Младен. О, врло велику —

Лончевић. А умете л' ви писати?

Младен. Умем, дакако.

Лончевић. А ви седите тамо, и пишите место мене, а ја ћу место вас мешати. (*Младен седне за сто*). Ја још нисам почео, да пишем, али тим боље, нећете имати шта да поправљате.

Младен. Хоћу л' се држати овога, како је овде назначено?

Лончевић. Дабогме. (*За себе*). Овај човек нема ни мало оштроумља, а хоће да буде кувар!

Четрнаеста појава.

Недић (улази да га нису опазили. Младен седи и пише. Лончевић потстиче ватру и кува чокуладу).

Недић. (*Гледи на сахат*). До душе, нема још шест часова, ал' ја сам баш гладан. (*Види Младена*). Боже, та ово је мој син! Као што ми се чини, он не само да је добио место, него ево већ и ради. Чекајте само, господичићу, оправићу ја већ вас! (*Оде кроз врата са стране*).

Лончевић. (*Младену*). Но иде л'?

Младен. Само још неколико речи, па сам готов. (*Напише још неколико речи, савије хартију и пружи је Лончевићу*). Ево готово је.

Лончевић. А ево, и чокулада је готова. (*Брише зној са чела*). Лако је вама смејати се ту код стола, али како је мени овде код ватре! (*За себе*). Ал', богме, чини ми се, да бих се тамо још већма знојио. (*На глас*). Хвала вам.

Младен. Немате на чему — то је била маленкост. (*Хоће с ибриком чокуладе брзо да оде*).

Лончевић. А куда ћете тако?

Младен. Хоћу да однесем госпођици чокуладу.

Лончевић. Ко вас је то научио? Зар да госпођица из бакарног ибрика пије чокуладу? Ал' сте простак! Овамо дајте то! (*Сипа чокуладу у шољу, удеси све лепо, обеси Младену убрус преко прсију и преко руке и метне озго служавник и рече:*) Тако се служи!

Младен. (*За себе*). Ох како ми срце јако бије — сад ћу је видети — ал' Јелена ће пући од смеха, кад ме види као кувара. Само да се неће издати!

(Наставиће се.)

У ПРОЛЕЋЕ.

(*МОЗЕНТАЛ.*)

Ладна зима већ не студи.
У шумарку све се буди,
Лишће тера, пупи цвеће
Чила тица граном шеће.

Хајдмо, лане, у гај мили,
Где љубица тајно мири,
Где је пуно дивног чара.
Где се љубав ствара.

Гледај, како месец бледи,
Дивно сјајућ' стаду сљеди,
Све нешто шапће, збори,
А на тебе гледи.

Запевам ли, селе, јако
Ехо врати исто тако,
И свуда се бурно лако
Песма ори.
1878.

Хајдмо, лане, у гај мили,
Где љубица тајно мири,
Где је пуно дивног чара,
Где се љубав ствара.

Благоје Бранчић.

ДЕСПОТ СЕНТ-ИВАН.

(Свршетак.)

У Деспот-Сент-Иванску општину намести неког свог рођака Словака — бившег баку — Лаучека, у Силбаш брата од тетке Нађа, који је по занату касапин био, у Пивницама свог рођеног брата опште познатог пијаницу. После се сврх свега тога дао наплаћивати од општина, што је са таким дневним персоналом општине усрећио, зна се бар, да је од њега постављени кнез у Д. С. Ивану неки Јеца Црњак иначе „Шапела," од куће до куће порез купио за то, што је село стара домина курталисао. новац је износио до 400 ф. од које је суме и Шапела неку суму добио. Таке и подобне изгреде чинио је Боровски и по другим општинама, но како је чинио, онако је и прошао, јер је пре 4—5 година на Бегечкој скели у риту од неких својих клијената батинама убијен био.

Када је Боровски стару општину растерао и нову у Д.-С.-Ивану наместио, нове старешине примиле су управу без свака дуга; јер то је бар познато било, да Д.-С.-Иван од 1850—1861 ни једном, ама баш ни једном крајцаром пореза, или ма чега другога дужан био није. Па не само што никаква дуга не затекоше, него засташе у каси 4000—5000 ф. пуне амбарове житом, зобљу и кукурузом, која је рана приличну суму новаца вредила, после целу манипулацију уредну са свима рачунима тако, да нова општина ништа за старо одговарати није имала.

Нови општинари видећи и новца и ране довољно, из бирцуза нису избивали, порезе пренебрегну терати, шта више: многе су и одвраћали да не плаћају, јер тако г. солгабиров заповедаше, и наопако да је тако дуже трајало. Но и покрај кратког царства Боровског и Шапеле кнеза, општина је знатно за кратко време у назад пошла, јер зна се и целом је свету познато, да ко порез за три године не плати, да му је пад известан.

Општина под управом нових старешина, осети љуто свој назадак, одмах с почетка започну се големе крађе, туче и убиства; за две три године било је само убијени људи 6—7 и то по сокаци у сред дана, као да нема живи људи у селу. Порезе нико се није журио терати, дуг се стане гомилати с године у годину тако, да за кратко време Д.-С.-Иван постане једна од најзадуженијих општина. А како и и да није? — Када су на врсну општину трошили до 6000—7000 ф. и то на једног натароша, кнеза, коме је плата 24 ф. 4 ешкута којима је плата 12 ф., једног касира 24 ф. и два послужитеља, којима плата не прелази 100 фр. годишње!

Житељство, које тако рећи од свију оствљено, неимајући никога, ко ће га поучити — и овако већ пропало, на врат на нос удара у продају земље и расељавање. У овоме не само да га је ко одвраћао, него му је још и на руку ишло се, и слађена му је продаја како за тај новац четверостручно добро у Срему може купити; само да домин до писања уговора може доћи, који ни један од 50—60 ф. није јефтинији био! Па и покрај све плате големе пре 2 године, када се удавио, нашло се негди забачени 60—70 комада уговора, који су тако грдно и безбожно плаћани, да ни пера даље ударио није, осим што је приликом продаје и примања хонорара са неколико речи испунио!

Овом приликом доста је Торшанских Немаца награбусило, али има и нашег света доста, који су у овом обзиру и продали и грдна трошка доспели — почем су принуђени били адвокате узимати, да им ствари рашчисте и у ред доведу. Што један луд и рђав учини, једва су кадри паметни расправити — и дивно је чудо — да је тамошњи садањи млађи свештеник с тим удављеним домином присни пријатељ био, при свем томе, што је видио, да му

се народ због тога човека упропашћује и шта више, тај му је човек и децу као „лутеран" крстио Српски свештеник лутерана за кума узима, па да шта ће други? — — Пре две године, пошто се, као што рекох, домин удавио, буде нов избор бележника, наравно, да је ту требало мало мозгати, који би човек за то место сходан био и који би био кадар општину мало у колико је могуће опоравити. Свештеници хтели су једног, а житељство другог. Свађе и ината било је доста, па још и другог чега, које се овде не да рећи. Па тако као што је и природно постане бележник онај, које га је житељство по већини узело, је ли житељство погодило — не знам, идемо да видимо; али као што многи тврде, да су стари учитељи, који нису нужне сада науке свршавали, бољи него садањи били, ако велим то стоји, онда може бити бољи, пошто је изабрани бележник од заната кремерског.

При свем томе што је општина, тако рећи готово упропашћена, још није нада изчезла, да се не би могла општина опоравити и дотерати, тако како би као такова опстати могла, само када би они, којих се тиче, и који су позвани за то, и који са зноја тог бедног народа живе, више му пажње поклањали и постарали се, да га у ред других житеља дотерају и да га унапреде тако, као и себе што су снабдели и унапредили.

На крају нек је препоручено мање себичности, а више савести!

У Футогу, на Прокопију 1881.

Лазар Кнежевић
бележник.

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Неправо би било за то осудити оне, који за 1200—1400 фор. тако незнатне услуге чине (које би се и за мању своту постићи могле) с тога, што није никад паметно било, пак не може ни сад паметно бити захтевати од кога што више, но што сам има и колико дати може, а још више, ако у „Борбу за опстанак" као свету истину верујеш.

У овом питању уједно, као што рекоше, постоји и ова наредба: да професор цртања има предавати поред цртања, геометрију и математику. — У другим сретнијим државама су то три особене струке, за које и професор особено опредељен бива. — Али ми смо у Угарској тако женијални људи, да ми један за тројицу ићи, мислити и делати можемо; као што рекох, није кривице до незгодних и неспособних за цртање професора, него до оскудице ваљаног схватања задатка и способности оних, који су позвани, да оно свето начело изведу и наредбе доносе. — Која је вајда, да су цртање бојаги као нуждно и потребно примили, а непромишљеном га наредбом онемогућили? То се зове: „Што си лепо златом пис'о, то рукавом одмах збрис'о."

Оволико о државним школама и наредбама, а сад јошт ваља и о нашим српскима коју прозборити.

Ми Срби у Угарској и Троједници имамо две наше велике гимназије, оне су нам средство, којим и ми до оне пре споменуте цељи доспети намерисмо. —

Запитајмо се најпре: јесмо ли ми са свима за то нужним чињеницама рачунали, јесмо ли као свестни свога позива и задатка људи, трудили се, да прибавимо нуждна и потребна условља за ону племениту изметнуту сврху? Ја предпостављам, да смо већ једном бар на измаку деветнајстог века на чисто с тим питањем, каква је чињеница уметност и знање цртања, какве она има снаге, моћи, и колико је кадра упливисати на културан развитак људски, онда је на то стављено питање одиста тешко одговорити, а да човек са својом савешћу у сукоб не дође. — Како нам стоје катедре цртања на нашим гимназијама? — На ово питање код нас одговор већ одавна у приправности стоји и скоро се већ отрцао од честе употребе — „немамо материјалних средства, да професора за цртање издржавати можемо." — Ово се бар истини за љубав за једну нашу гимнази-

ју као одговор примити сме, јер је познато, да се она из сопствене закладе, а без туђе потпоре издржавати не може. — Она је друга материјално обезбеђена; али што је чудновато; да је на тој необезбеђеној гимназији бивала (каква, таква, али је тек бивала) катедра, а и сада има опредељених часова за цртање! А на тој другој баш обезбеђеној, од како ја памтим, никад и ни од кога, за који час, који би за цртање опредељен био, слушао нисам! А за што? — Опет ћемо одговор као кебу иза појаса потегнути: да новаца немамо. — Ја не допуштам да је то разлог оправдан, а све и да јесте, могло се већ одавна на томе радити, да се исти одклони, и могао би се одклонити, да смо ми оне изметнуте цељи подпуно свестни. —

Поједини чланови нашег сиромашног народа сразмерно према другом, врло су дарежљиви, без таких знакова ни ово најпозније доба није нам на празно минуло; — али метимо руку на срце, запитајмо се, и искрено исповедимо сами себи: који је од нас пристојним начином прегнуо изнети на јавност и пречe потребе наше од обичних стипендија? А збиља их и то горућих имамо — опет руку на срце метимо, пак признајмо и рецимо: — ни један!

Ми радо разговарамо и поштујемо успомену туђих слављених људи, а тако исто и вештака; ми уздишемо и чезнемо за нашим уметничким ђенијем, да нам га једном небо подари, с тога и бива, — да ми обичну и просту појаву дара у нашем човеку, често несмисленим раскошом речи, именом српскога Рафајила или Рубенса крстимо.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Тантал.

Тантал, син Дивов, владао је у Сипилу у Фригији, а био је зјело богат и славан. Ако су богови са Олимпа икада смртног којег човека одликовали, то су зацело Тантала. Због рода му господскога спријатељили се с њиме, па најпосле је смео ручати на трапези Јупитровој и све слушати, што се бесмртни богови разговарају. Али ташт његов дух људски није умео да поднесе надземну срећу ту, те ти он поче свакојако врећати богове. Стане смртнима одавати тајне небесних богова, украде са трапезе њихове нектара и амврозије, па је подели међу земаљске своје другове. Један човек украо био из храма Јупитровог на Крети лепог златног пса, па га прикрио код Тантала. Кад је Јупитар заискао пса натраг, криво се заклео Тантал, да није у њега пас. Најзад у обести својој позове једаред богове на ручак, па да би их искушао, да ли збиља све знају, даде заклати свог сина Пелопа, скува га, па га изнесе пред богове. Само је Церера од грозног јела тог појела плеће једно, остали су богови приметили, шта је Тантал урадио, па су побацали искомадане удове у котао један. Парка Клота извадила га је из котла, а био је здрав читав. Уместо поједеног плећа уметли су му плеће од слонове кости.

Тантал је тиме навршио меру греха својих, те га богови баце у пако, да га тамо муче мукама самртнијем. Стојао је посред језерца једног, вода му је до браде била, па је ипак био мртав жедан, а није се могао напити воде, ма да му је била тако близу. Кадгод се сагао, те устма хтео воду додирнути, нестало је воде испред њега, језерце се сасушило, а указала му се под ногама тавна земља; као да је сваки пут демон какав исушио језерце. Исто је тако морао трпити мучну глад. Иза њега се са обале дизале дивне воћке, па нагињале над главом његовом грање. Кадгод би погледао горе, чисто би се смешиле нањ слатке крушке, румене јабуке, меке смокве и зелене маслинке; али чим би руком до њих допрео, долетио би наједаред вихор, па би дигао гране у облаке. Осим паклене муке те био је још у вечитом страху самртном, јер му је над главом у зраку висио грдан комад стене, па је једнако изгледало, као да ће се нањ сурвати. Тако је Тантал у паклу трпио муке тројаке, којих се нигда није ослободио.

Пелоп.

Колико је отац боговима згрешио, толико их је штовао син његов Пелоп. Кад му је отац био одагнан у пако, истера га из државе његове Фригије суседни краљ Тројански, те ти се он онда одсели у Грчку. Још му се добро нису нагаравиле ни наусница а већ је у срцу изабрао себи љубу вереницу. Била је то лепа ћерка Елидскога краља Ојномаја, звала се Хиподамија. До њене се руке није могло лако доћи. Пророштво је наиме прорекло било оцу њеном, да ће умрети, ако му се ћерка уда. Зато је заплашени краљ гледао, да отклони све просиоце од ње. Изда оглас по свим земљама, да ће онај добити ћерку његову за жену, који њега престигне у утркивању на коли. Али кога он престигне, тај да мора умрети. Утркивати се почињало од Пизе па до олтара Нептуновог на мореузу код Коринта, а време, кад да кола пођу, одређено је било овако: он ће најпре тек на тенани жртвовати Јупитру овна једног, а дотле ће просилац већ поћи на коли са четир коња; тек кад жртва прође, даће се он онда на коли за просиоцем: тераће му коње Миртил а у руци ће му бити копље. Ако му пође за руком, те стигне просиоца, онда да има право, пробости га копљем својим. Хиподамија је са лепоте своје имала силне просиоце. Кад су ти чули, шта краљ захтева, ниједан се баш није сневеселио. Држали су краља Ојномаја за слабога старца, који зна, да се не сме упуштати у утркивање са младим светом, па им зато навлаш даје, да толико могу узмаћи, како би после могао том великодушношћу разложити мождашњу срамоту своју. Зато су долазили један по један у Елиду, приказивали се краљу и просили ћерку његову. Краљ их је све примао пријатељски, сваком је давао кола са четир коња, па онда је одилазио, да Јупитру овна принесе на жртву, а није се ништа журио. Онда је тек седао на кола, а вукле су га две бедевије његове, Фила и Хартина; бедевије су те биле брже од ветра. С њима је кочијаш његов још далеко пред метом достизао просиоце, а из небуха их је пробадало копље грознога краља. Тако је поубијао већ дванаест просилаца, јер их је увек стизао на брзих својих бедевија.

Дође тада и Пелоп на полуострво, које се после по његовом имену прозвало. Брзо чује, шта се збива са просиоцима у Елиди. Оде онда ноћу до обале морске, па призове бога-заштитника свога, моћнога Нептуна: „Силни боже, ако су ти мили дари богиње љубави а ти не дај, да ме згоди копље Ојномајево; пошљи ме на најбржих кола до Елиде, па дај да победим. Већ је тринаест љубавникâ упропастио, па још одлаже удадбу ћерину. Кад је велика каква опасност, не треба онда да буде ниједног кукавице. Ја сам наумио, да ту опасност издржим. Кад се већ и онако мора умрети, на што онда у тами чамити, па чекати старост без славног имена? Зато хоћу да се у борбу ту упустим: дај ми ти жељенога успеха.“

Тако се молио Пелоп а није се заман молио. У води нешто зашушти а из таласа се дигоше сјајна златна кола са четир брза хата. Пелоп се попне на тâ кола, узме узде у руке, па полети као ветар у Елиду. Кад га је Ојномај видио, где иде, уплаши се, јер је на први поглед познао божанска кола Нептунова Но ипак није хтео странцу да одрекне утркивање под уобичајеним условима; и он се уздао у снагу својих бедевија, које се у брзини с ветром могле мерити. Пелопови се хати најпре одморили од дуга пута преко полуострва, па их онда Пелоп упрегне, те пође на утркивање. Већ је био сасвим близу до мете — краљ је дотле по обичају жртвовао овна — а оно се наједаред створи иза његових леђа краљ, па заману копљем, да samrtni удар зада смелом просиоцу Али тада даде Нептун заштитник Пелопов, да се точкови краљевих кола поломише, те се тако и кола скрхаше. Ојномај се сруши на земљу па издане. У исти мах долети Пелоп на коли својих до мете. Кад је погледао натраг, види двор краљев сав у пламену; муња га ја запалила и из темеља га порушила, да ни стуба једног није остало. Пелоп пак одлети на крилата своја четир хата до двора, па изнесе себи неву из пламена.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ИЗ ПОЛУПРОШЛОСТИ.

I.

ЈОВАН АНДРЕЈЕВИЋ.
(свршетак.)

У Тамишвару живела је онда часна старина једна у скровиту закутку своме. Слабо је ко за-њ знао — ал' ми смо га знали, љубили и пазили и почешће к њему одлазили.

То је био отац прерано преминулог песника омладине — *Бранка Радичевића*.

Сваки пут би нам старац по где-што казивао из живота Бранкова, ил' нам што прочитао из рукописа песникова (потоње књиге III. песама) и тек кад би му нагле у очију суза сузу сустизати, прекинуо би старац и заћутао.

Бејаше знанац и пријатељ с Вуком па нам и о њему и његову раду много казиваше.

Одлазисмо и к нашему доброму учитељу, *Тиролу*. Старац од 70 година, знао је он и лично познавао готово све књижевнике наше новије покњишке књижевности, па би нам о многому што шта казивао, што из књиге сазнати не могасмо ни тада ни по тада.

И Тирол се казиваше пријатељ Вуков; ал нам куд и камо већма сладио *Доситија, Мушицкога, Стерију* најпосле и *Симу Сарајлију*, којега *Србијанку* по добро разумеваше.

Добри старац добра нам је желио, на књигу упућивао и на рад књижевни — ал све, онако *по старински* . . .

Мало по мало па и сами у крила удрисмо, латисмо се пера и хартије: стадосмо писати ко песме а ко где-што у прози — па би по том на састанку читали, један другог поправљали и у језику и србисању дотеривали се.

У том збуде се у Тамишвару тужна једна светковина. Смрт снађе некадашњег професора и управитеља српске гимназије новосадске а тадашњег у Војводини српској надзорника школског, *др-а Петра Јовановића*.

Спремање било велико у Тамишвару, да се учини и ода што свечанија почаст погребна том достојанственику нам тадашњем. Да богме. и ми Срби ђаци не бисмо у том последњи. Одабрасмо и замолисмо Јову Андрејевића, да му он у цркви на опелу изговори *слово надгробно*.

На састанку тога ради Јова се мало замисли па прими се да нам по жељи учини и осветла образ том приликом пред онолико господе Војводине српске и осталог света нашег, који поиздолазио из окола на ту свечаност тужну.

Домаши Јова с ђачког рафа, онде у стану Пасковића, случајно баш тѐку писмене радње немачке и на неколико празних листова у тој онај час седе, па чим ми одосмо — написа он говор свој и после на изуст изговори прекрасно на опелу у саборној цркви.

Свак се задиви млађаној вештини говорничкој, Србина седмо-школца, Јове Андрејевића!

Ту тѐку Ђоке Пасковића и у тој *слово то надгробно* сачувах ево ја у својој збирци рукописа — те ми сад повода даде, да вам ето искажем ове две три *из полупрошлости* и прикажем вам од слова до слова ту надгробну беседу — то првенче књижевно никад непрежаљеног нам Јове Андрејевића.

Ево те беседе:

Улудне жеље наше тражити на земљи станка! Овде у мјесту вјечна проклетства, где сваки дан побуне страсти царују — овде где су нам горке бриге и гомилајућисе јади застирак колевке — где нас вас цели живот прождрљиво лукавство и мрска забуна прати — овде где и најпитомија надежда несрећу рађа — где се све што се допада, за мало се допада, — где је наизад смрт и уништење најблажије опредјељење које изчекивати смемо. —

Ох! та јад и смрт господаре свјетом! тужни јаук и лелек остављеног и заборављеног човечанства — срце цјепајућа писка у гроб слазећи народа — громовити тутањ сјурвајући се царева и царства, под сињим теретом стењајући уздах породица, то су радосни и весели усклици јада и смрти због насљедства лепе имовине.

Под јармом њиовим ништ на земљи постојаног. ни највеће благо, ни највернији пријатељ, ни милост, којој се највећма завиди. та на сваком је листу повјеснице црно име њ и о в о у хиљаду руку забиљежено, та сваким данућем страшни отров у груди нам смештају.

Залуд су молбе и јадања, залуд и приклињања

уцвиљене мајке, ту нема помоћи, нема милости — камене двери њиове тужно одјекују.

И данас ево браћо појава, кои истину наведени речи потврђује. грдним ударцем, којим добри наш народ учешћано посећује, одведе нам за веке лепу жртву, омиљену главу господина Петра Јовановића надгледатеља српски народни училница, а негда учитеља и управитеља Гимназије Новосадске мужа одвећ заслужна за род и отачаство, врсна радина на развитку просвете народне, човека, који жртвујући себе користи обћег добра, показаше делом — како жарко род свој љуби.

И овај дивни створ, којег пламена душа изнизе кроз толике грдне препреке тврдом вољом донде се узвисити знаде, камо је само великим дусима стићи допушћено — лежи ево без осећања пред нами. онемиласу она уста, која при усхићењу и прекипу срца за све што је добро и дивно, медене изливаше речи — окамењене стоје руке, које су оскудици брацки пружане биле — па опет гле, зашто се тужимо? Зашто јадамо, зашто ли горке сузе пролевамо над панућем које је душу од беде и невоље избавило? Дали има у свету чега доброг, које би дуљим бављењем себи прискрбити могли? — Мрки ваши свакидашњи погледи, потмули уздаси, горким јадом окупана срца, плачна лица, казују ми да нема, заиста нема — — Та тоје шаптајуће уверавање, да нам је покојник кроз страшне кланце живота овога гласовити вођа био, то је сећање, да нас је верно љубнјо, то је тужног срца опомињање, да га нигда више овде угледати нећемо. да! то је оно страшно уверење да нас смрт редом не гађа, већ да се себи у тим допада кад, на славу и част божанствену добродјетељ и изредан ум устремујући се живо нам пред оћи стаља каки смо мајушни мрави пред фрљајућом штетном ногом њеном. — Чувено име твоје довољно јамћи да си ти као један од најврснији синова рода нашег редке даре а јошт ређу вољу у предобром срцу твоме скрив о; али опрости ох опрости дивни учитељу што ми оскудица речи велике заслуго, диботну душу величину плама љубави према роду своме тужној браћи изјавити закраћује. горке сузе, јадом исцеђене, нека говоре данас за мене, а ја вам браћо само велим плачите јер је покојник суза ваши вредан, плачите и сви ви, који сте као ученици дивну поуку од њега примали, од сад је више примати нећете! и сви ви, којима је нечувена доброта његова толике милости уделила; она вам од сад делити неће. —

Али ја не дође амо да набрајам диботе и заслуге твоје, млога те сирота и тако благосиља, род те слави и узноси а држава те штује и љуби јер ти је ретко поверење своје дала пре ти лепим знаком узвишеног заступника њеног окитила — уредбе те твоје овећиле, јер ће сањи сунце просвете ојађеном роду своме синути — задаћа је моја благодарити ти у име твојн теби омиљени ученика, у име омладине у име рода твога који ће тужним срцем глас о смрти твојој примити. Хвалати дакле мили вођо учитељу и управитељу, за тешке труде твоје, који ма си нас до свести и увиђења праве цели нашег овдашњег бављења доводити свуда и свакад искрено трудијосе. —

Хвала ти на отачаској бризи и поуки којој си нам душу вас целог живота свога окитити паштијосе. и још једном већна ти хвала у име целог рода, који ће ти се имена дична свакад с' умиљењем сећати. И докле ти у наручју великога бога рајске радости уживаш, не презри жеље не презри сузе горког јада нашег, које ти данас за знак пламене љубави и вечне синовље благодарности дајемо. —

А ми тужна браћо заверимо се над мртвим његовим телом да ће нам стаза, којом нас дивота упућаваше свагда за правац ка напредку служити — да нигда с' пута који ка срећи рода смера сврнути, нигда опомену да се памтимо да свестни људи постанемо с' ума смести нећемо. то ће највећа благодарност према њему бити, душа ће се његова због нас веселити, а што се његове смрти као и смрти у обће, којој смо као најсвршенији, али опет зато производ природе подвргнути, тиће чујмо јошт једном њега, чујмо слатку успомену коју за собом остави: „Плато*) о бесмртију душе вјећито трајуће уверење моје нек потврди; а на вас светињу престављајући гробови колико код реди погледим и на вас помислим, без очајања оћекивању судбу ваши укућана, надежда ће ме до вас пратити а бог савјести, бог промишљења крепи ће ме у том уверењу, да ћу и ја као проћи његови угодници дочекати смрт без сваког страха, без узхтезања, без сумње на вашу милост и вјечито трајући други много божи живот!

Земне жизне шта је тмина
Где нас смрти граби плен
Ништа друго нег прашина
И варљива једна сјен.

Тек над земној хваљен станак
У њем кажу бољи свет
Где све свјетли свиће данак
Нове жизне зраћећ цвѣт.“

Овако мишљаше, овако учаше покојник. Зато браћо утримо сузе јер нам остаје нада даћемо се после смрти опет видјети, а гледајући непостојанство земна жића паштимо се да делима бесмртним као што нам врли покојник показа смрти бесној оскоћимо, ово су оне грдосије који се ни њена, свеуништавајућа. . . (Неколико реди овде на крају изгубило се.)

* * *

Годину и другу по том изучисмо гимназију у Тамишвару и поодлазисмо један за другим, мал-не свиколици у Беч на велику школу. Беч је тада јоште био слика старинских вароши немачких а не као данас међ најугледнијима најлепша варош светска.

Отвори нам се, мислиш, нов свет, донде

*) Види др-а Јов. Суботића Цветник срб. словесности II. свез. страна 537—538.

невиђени и незнани; ал у том свету било све туђе и туђинско. . .

Коло Срба ђака на великој школи Бечкој било веће него оно наше у Тамишвару — ал расејали смо се на две на три стране: јуристе и филозофи на Ландштрасу, техничари на Видну, а медицинари чак преко, по Алзеру и по Јозефштату, предграђима бечким.

Јова Андрејевић седио је у Алзеру, Ђока Пасковић на Вајсгерберих а ја на Ландштрасу. Ређе се виђасмо, ал тим слађе и милије би нам виђење, кад се један другог зажелисмо и који кога походисмо.

Састајати се и братимити где на јавном месту (осим у гостионици и кафани) несмедосмо, ко рад беше на миру ићи у школу — полиција црња и гора него у Тамишвару, шпицлова, куд се год макнеш. Особито се пазило на Мађаре и Талијане па и на нас Србе, ма да се испрва ми негледасмо ни с овима ни с онима. Та баш строгост полицајска зближи после нас и донекле измири.

Са тог за тим братимљења и баратања у мал-не навукосмо себи процес на врат; Јова Андрејевић допаде затвора полицајскога а малне зла и већега, тамнице.

Ишао Јова и неколико другова с вечера кући. Један вôд полицаја искрсне, к'о да из земље никоше. Зауставише дружбу ту и отераше у апс полицијски — ни до данас мало ко сазнаде зашто. У дружби тој било два Мађара, а оно друго Срби одавде, из Србије, и из Далмације; Србе Далматинце, јер међ собом свагда талијански говорише, држаху у Бечу за Талијане.

Сутра дан изведу их из апса, узму на испит на писмено, па их по том кући попуштају само Јову Андрејевића наново затворише. И док они пуштени кући стигоше, ал' фифери из полиције подранили пре доласка им, свакога стан поиспреметали, и ком ово ком оно из хартија собом поодносили. У Јове у стану му нашла полиција неколико писама из Енглеске и мађарску књигу, песме *„A hangok a multból,“* књигу ту у онај мах сасма зазорну и забрањену.

Прође бог-ме недеља дана, ми се ужурбали, никако да сазнамо ни где нам је Јова затворен. Једва напослетку добротом старице једне Српкиње разберемо, да тавнује у апсу главне полиције у Штернгасе — те брже боље нађи адвоката и једва се човек спасе зла и тамнице.

Дуго по том сви Срби ђаци бејасмо по тадашњем адету — под надзором полицајским!

Домишљасмо се јаду тому и једва у траг уђосмо уходама међ' нама самима у дружини нашој: био шпицл испрва јуриста Србин један из Горње Крајине, правио после лажан тестаменат некому, побегао кући и отровао се. За њим се нашао други, богослов некакав родом Бошњак, овај је тако вешто тај занат свој шпицловски терао, да се знао увући и становати заједно с једним данас знаменитим Србином из ђачког кола нам оног. Први шпицл имао 500 а овај други 600 фр. ср. бајаги стипендије државне, и уз то џепаша колко му кад требало.

Чувасмо се после, ал доцкан и узаман.

Било ипак скромно једно место у Бечу где се без зазора састајати могаде, ко год Српство љубљаше и радова се напретку народне нам књиге.

То је била кућа једна на Ландштрасу, у улици на Хајмаркт — у тој кући седио *Вук Стеф. Караџић.*

Кад сам у Беч отишао, једва сам чекао — као и свак нас ђак Србин — да одем и видим оца књизи нам народној, часну и вредну старину Вука.

Отидем му и старац ме лепо прими, својски, српски — одлазио сам му по том за пуних седам година, до самрти његове.

Одлазисмо к Вуку мал-не свиколици ђаци Срби почешће с вечера ал редовно сваке седмице по једаред. Писасмо му, кад би нам које му што у перо казивао, преписивасмо му, кад би што затребао, изводе му прависмо из разних књига, што би ком задао — знаде старина свакон посла дати а ми га слушасмо вољни и свагда на службу готови.

На састанцима наговештеним с вечера би тамо дивна збора и разговора: о језику и историји српској, о дивним народним умотворинама и о свачем, што је лепо и красно у Србина и чим се Србин дичи и поноси.

Ез живих уста од старине Вука слушасмо лепи дивни језик нам народни — слушасмо примасмо и учисмо.

Ох, тих вечери красних сећаћу се док сам жив и свак их се сећа, ко је год одлазио на та мила пријатна села и седнике! . . .

У том се збуде у царекраљевини овој

промена. Попуцаше ланци Баха и Тупа — наста у земљама овим *доба уставно.*

Дух слободе наче провејавати земљом и народима. Ми ђаци одахнусмо од стеге од страве и авети полицајске; стасмо слободисати свака народност по своме. Чеси коло поведоше, Словенци певци пропеваше, Хрвати се и Срби загрлише, Руси поносни снисходише — једини још Пољаци на страну ревише.

Хеј Словане, јешче наша
слованска ржеч (језик) жије . . .
. . . .
Напреј, застава Славе —
на бој јуначка кри (крв) . . .

заори се на састанцих наших и на најлепшим међтима — на *беседама* узајамности словенске.

Не потраја дуго, ал борце са јарка и Србобрана, са канала и Вилова задеси јад изненада — сахранише Војводину српску и с хартије у архиву.

На Туцин-дан (год. 1860.) чланак у „Србском дневнику" електриса нас Србе ђаке у Бечу.

Састасмо се и договорисмо да адресом одговоримо писцу тог опела — дру. *Светозару Милетићу.*

И сви у глас избрасмо и замолисмо Јову Андрејевића да адресу састави; Јова написа, а нас 101 Србин потписасмо је и оправисмо, кому наменисмо.

Мало ко зна, да је та адреса работа ума и пера Јовина, с тога сад и казујемо.

То је била, колко памтим, прва адреса од омладине млађаному тада борцу народном; за том зарећаше после са свих страна . . .

* * *

Три десетине века, мање две године, ето се навршује, како оно у Тамишвару ђаковасмо и онако србисасмо. а двaест пуних лета прође, како коло оно у Бечу настависмо.

Тај не баш дуги низ година, покоси до сад многу и многу ваљану главу из кола тога а све пре времена и божјег земана. Од дружбе оне у Тамишвару троица, четворица смо јоште у животу.

На ајмашком гробљу крај црквице, задужбине владике Платона гроб је и на гробу плоча и на плочи урезано име мило и драго: *Јован Андрејевић.*

Млад и зелен труне Јова под земљом — ожаљен ал никад непрежаљен.

Па нек је, Јолесе, покојниче драги, приказ овај из полупрошлости — на гробу ти *сићан цветак неувелак*! . . .

У Новом Саду, на Преображење 1881.

А. Сандић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Prvo izviešće ces. kralj. velike gimnazije u Gospiću, koncem školske godine 18⁸⁰/₈₁. U Senju, slovi H. Lustera 1881. Осмина, стр. 63. и 5 метеоролошких таблица. —

Како је ово први програм једне велике гимназије. која је и за нас Србе. и ако није наша народна гимназија, од важности с тога, што је ово завод. на који је упућен и велики број наше омладине. с тога неће бити излишно, да и ми извешћу тога завода заслужену пажњу поклонимо. Гимназија је ова постала из реалке, која је г. 1860. основана. Судећи по чланцима. што их ово извешће доноси. држимо, да завод овај има врло ваљане учитељске снаге. Чланак на првоме месту: „Како је постало ć и đ у хрватском језику" од Ј. Адамовића. написан је стручно и темељито. а на основу рада Даничићева. Вука Караџића. Јагића, Миклошића, Кочубинског и других aукторитета у овој струци. Други чланак под насловом: „Улога природнијех наука у обуци" од Николе Д. Божанића написан је врло занимљиво и у њему се разлаже важност и корист природних наука у настави, јер док друге науке скоро саме апстрактно поље обрађују, оне се нарочито с конкретним предметима баве и тако држе равнотежу с идејалним правцем, забављају и оштре ум. а уз то не занемарују ни срце. „Метеорологијска опажања" г. Јована Бијелића с великим су трудом и разумевањем бележена и објашњена. Најпре се истиче географски положај Госпића и околице и тумаче се услови, који на поднебље (климу), места и предела утичу, као надморска висина, близина мора и струје његове, за тим горе, ветрови, реке и заклонци. Уз овај чланак иду 5 метеорологијских таблица. Осим тога доноси програм под школским вестима од равнатеља Мартина Сенековића хисторички нацрт о развоју вел. гимназије у Госпићу у којем се угодно спомињу заслуге фцм. барона Фр. Филиповића око подизања истог завода.

Школске вести јављају следеће: да су прошле гд. постојала три гимназијска и један, и то IV. реални разред, да ће последњи већ почетком идуће шк. гд. заменути се са IV. гимн. разредом. и да ће тим пређашња четворо-разредна реалка коначно прећи у чисту гимназију.

Даље налазимо, да концем шк. гд. било у прва три гимназијска разреда 132 а у IV. реалном 14 ученика.

Укупно 146 ученика. Од тог укупног броја ђака било је православних Срба 60. И то 56 у три гимназијал-

на, а 4 у IV. р. разреду. У постотцима изражено било је Срба ђака у гимназијална три разреда 42%, у преосталом реалном 29%; а од укупног броја 41%. (Према већини Срба у оним крајевима, доста мало.)

За прелазак у виши разред пронађено је дефинитивно неспособних само 23. Стипендиста је било свега 24. Од тих је стипендија 6 кр. угарског финансијалног министарства, 16 крајишких, 1 босанско-херцеговачке зем. владе, а 1 је из закладе велетршца и добротвора личког Дане Бањанина у Карловцу. (Овај добротвор Срба у Лици намеран је допринети знатну своту новаца за оснутак српске народне школе у Госпићу. Тим родољубивим чином подићи ће се вечан спомен код оног мукотрпног народа, у којем је и угледао божија света.)

Стипендију босанско-херцеговачке зем. владе (150 фр.) уживао је син босанског српско-православног свештеника Јована Пећанца из Петровца, а добротвора Бањанина од 202 фр. Васиљ Бањанин из Јошана.

Крај тога су још три ученика уживала годишњу подпору; а више их је снабдевено оделом и реквизитама. Одела, књиге и реквизите подељивало је друштво за потпору сиромашних ученика. Покровитељем је тога друштва фцм. барон Фр. Филиповић. Од закладника су најглавнији: бискуп Штросмајер, Дане Бањанин и Др. Данило Медаковић. Збирке су и библиотеке према досадањем развоју завода доста обилате На концу још биљежимо, да је на заводу дејствовало 6 професора и 2 катихете. Нека би био спасоносан рад тог млађаног завода, а Срби родитељи слали у што већем броју својих гојенчад у исти, јер тамошњем народу је и нужда врсних и умних радника у овака, пуна искушења времена.

ω+β²

БЕЛЕШКЕ.

(Школска објава за 1881—82 годину). У српској учитељској школи сомборској започиње се школска 1881/2. година 1. септембра о. г. по нашем старом календару. — У учитељску школу примају се: а) За приправнике, младићи православне вере, здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су петнајесту годину навршили и четврти гимназијални, четврти реални разред, или четврти разред грађанске школе с довољним успехом свршили. б) За приправнице примају се Српкиње православне вере, које су четрнајесту годину живота навршиле VI. разред српске више девојачке школе или VI. разред ниже реалке с добрим успехом свршиле, а при том су здраве и примерног моралног владања. — Једни и друге имају пријамни испит из словенског читања и из црквеног малог појања овде положити, да се види: имају ли гласа за појање. — Сваки, који у овај завод ступити жели, дужан је са собом донети: крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу и сведочанство о свршеним горенаведеним или вишим школским разредима. Они, који су пре једне или више година школу оставили, имају донети са собом сведочбу свога пароха о моралном и религиозном владању свом. Женске имају још донети писмену изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их они за време трогодишњег овде учења издржавати, а уз ту изјаву мора бити и потврђење местне политичне власти, да су дотични доиста у стању обвезу своју испунити. — Ученици, који желе стипендије из народних фондова добити, пошто се за приправнике упишу, нека молбенице тога ради са сведочбом о сиромаштву поднесу вис. Шк. Савету у Карловцима; а они, који желе платонеумске стипендије добити, нека тако исто инструиране молбенице поднесу платонеумском одбору у Сомбору. Пошто је платонеумски статут по одобрењу В. кр. угар. Министарства измењен, то се овим отвара стечај до 7. септембра о. г. на све платонеумске стипендије. — На стипендије ове имају изгледа само они правници и приправнице. који су примерног и похвалног владања и врло сиромашног стања, а при том се отлично или бар добро уче. — Стан и храна само се у приватним кућама са знањем и одобрењем управитељевим, или по препоруци овога, погодити може.

У Сомбору 1. јулија 1881.

Никола Ђ. Вукићевић,
управитељ.

РАЗНО.

(Станлеј). Славни и дрски путник, што испитује Африку, Станлеј стигао је, као што се јавља, до Изангиле, а то је 50 километара од Вивије. Путовање је било врло тегобно. Народ, што онуда живи, свуда се понашао непријатељски према њему, а пртљаг, јело, чамци и т. д. беше одвећ тешко пренашати, јер су му средства за транспорт била врло оскудна. Сад је Станлеј из Тенерифе добио 20 мазга и оне ће му без сумње врло добре услуге чинити. Осим тога дали су му и флотицу на услугу; ова се састоји из пароброда „Белгија“, „Нада“, „Будућност“ и т. д. Прве две лађе возиће између Вивије и Банане, а остале су одређене за пловидбу по горњем делу реке Конго.

(Огласи у Америци). Како се у Америци са огласима тера, најбоље се може видети из ових бројева: „Њу-Јоркер Хералд“ донео је 17. априла 107 ступаца са огласима. На ускрс је имао 168 ступаца, а „Тајмс,“ што излази у Чикегу донео је 192 ступца. То је знак цветања трговине и заната.

(Чудо). Питали једном Русова: „Држите ли ви заиста, да се данас не може никакво чудо догодити?“ —„Ја не верујем у чудеса.“ — „Ал' кад би се пред вашим очима догодило какво чудо, шта би ви онда рекли?“ — „Ја би држао, да сам онога тренутка луд; јер већма волем бити луд једнога тренутка, него ли читавог свог века.“

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА

број 10.

Гробу твоме лете,
Венци с десна, с лева,
Ево прими један
Из српских крајева.
Кад је једна дика,
Нек' је једна туга,
Туга за славујем
Општега нам луга.
А тај венац нека
Један усклик прати:
Да те љубе Срби
Као и Хрвати.
Туђе земље груда,
Мртва те не жеже;
Твоје кости ево
Међ' својима леже;
Домаћи се бршљан
Око крста вије —
То ј' пепелу доста
— Ал' души ти није.
Њојзи нема мира,
Догод с рајских врата
Не угледа слогу
Срба и Хрвата . . .

(З. Ј. Ј. Петру Прерадовићу).

Разрешили: Гђце: Даница Дитрих у Пожуну; Драгиња Шовљанска у Ст. Бечеју; Мила Дробац у Вуковару; Даринка Дражићева у Н. Саду; Видосава Станковићева у Стапару; Марија Мандровићева у Крчедину; Даринка у Панчеву; Мара Недељковићка у Чакову; Ленка Гердец у Вршцу; К. Милутиновићева у Руми; Анђ. Петковићева ученица више дев. школе у Панчеву; — г. г. Јов. Стојшић у Н. Саду; Лазар Николић у Шуљму; Васа Стојнић у Ст. Врбасу; Стеван Милосављевић у Суботици; Душан Сперњак у Панчеву; Л. Поповић у В. Кикинди; Јово С. Војновић (употребићемо још који ваш вештачки коњ. ск.) у Мазину; Сава Стојаковић Љубојев у Пожеги; Лазар Савић у Слатини; Влада Лалић у Скрадину.

РАЗРЕШЕЊЕ АРИТМОГРИФА У Бр. 28.

Јован Грчић Миленко. Ориноко, Влајко, Авала, Неро, Гавран, Рига, Чачак, Имам, Ћаја, Морава, Илија, Лавов, Ера, Нанкин, Каменко, Омир.

Разрешили: гђце: Емилија Теодоровић-Анкић у Вуковару; Марија Д. Ранисављевићева и Ленка Алексијевићева у Панчеву; Наранча Бањанин у Шкара (код Оточца); Даринка Дражићева у Н. Саду;

КОЊИЧКИ СКОК Бр. II.

САСТАВИО ЈОЦА ЈАНКОВИЋ У ОСЕКУ.

		ре-	здра-	на	ка	на	ка,	по-	пи?		
		ме,	ла-	чи-	По-	три	Кад	де	Још		
во-	рит'	њи-	ве	ви	две	ско-	ле.	ле-	ле-	ње-	је
де:	Ди-	де!“	збо-	цу	слат-	би	О-	од	о-	це	ле-
сти-	ло	о-	ко	О-	да	стре-	нај	до-	ла	де	во-
го	„Дај-	го-	о-	ке	На	чаг	са-	ле-	ди-	же	за-
ма-	му	се-	ка	др-	пет	Ми-	на	кр-	пи,	И	ли
де	кр-	да,	до-	ку	о-	кта-	До-	ну-	би-	и-	пре-
ње-	ле	ру-	чи	Ма	ка	цр-	ми	ов-	ла,	А-	ла
чаг,	мла-	ш'о	ди-	ш'о!	бе-	вај	си-	ђе	ме	де	ти-
		ско-	и	Ру-	ги	Кад	че	гру-	нођ		
		го.	про-	ле,	о-	ди	дру-	сам	мом-		

Тина Ђорђевићева у Вршцу; Мила Дробац у Вуковару; Видосава Станковићева у Стапару; Јелена Никашиновићева у Баваништу; Е. Л. и М. Н. у Чакову; Ленка Гердец у Вршцу; гђа Ана Петровићка у Нов. Градишци; Анђ. Петковићева у Панчеву; — г. г. Лазар Савић, учитељ у Слатини; Лазар Николић у Шуљму; Јов Стојшић у Н. Саду; Светозар Петровић гимназиста у В. Бечкереку; Стев. Милосављевић у Суботици; Јово С. Војновић у Мазину; Л. Поповић у В. Кикинди; Сава Стојковић Љуб-јев у Пожеги; Васа Стојнић у Врбасу; Ђ. П. Миросављевић у Н. Саду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 18. *Марта посадница* или *Покорење Новогорода*. Историјска приповест Карамзина. Превод с руског. — Свеска 19. *Дела Доситејева.* Књига II. Буквице Доситејеве. I. — Цена једној свесци 16 н. (35 пара).

Prvo izviešće ces. kralj. velike gimnazije u Gospiću, koncem školske godine 1880/81. U Senju, slovi H. Lustera 1881. 8°. Стр. 63.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 34. У Новом Саду, 23. августа 1881.

УВЕРЕЊЕ.

Слушао сам причу прастарих мудраца,
Стољетна искуства искусних стараца.
Да истина лежи на врх брега горе
Заклања јој престо од облаках море.
Чудноват је бреже, чудновата соја,
Сваки корак носи искушења нова.
Сваки поглед види опојљиве дражи,
Заборави у час шта му душа тражи.
Прибије се месту, у заблуди живи
И тек кадгод почне себи да се диви,
Када се пробуди и сети се свега
И кад себе доле спази испод брега. —

Та тешко је људ'ма у слабости, страсти
Искушења проћи, у жељи не пасти,
На помамна поља сладости и баја,
Не уживат' тога варљивога раја.
Та ту има свега, што жеља зажели,
Што потраже они уздисаји врели.
Хоћеш миловања, лепотице стоје,
Те износе оку чедне дражи своје.
Хоћеш ли пијанства, или хоћеш блуда,
На том чудном брегу, то те чека свуда.—
Можда хоћеш блага — изобилно лежи.
Купи кол'ко хоћеш, у кесе га вежи.
Или ваљда желиш: сујете и сјаја?
Толико га има, не мож' да с' набраја.
А можда 'хеш кавге, зависти и злобе,
Пакости и клетве, ил' опште деобе.
Ту ће жеља наћи зликовачких дела,
Кол'ко можда не би сама жеља хтела.
Та свега ћеш наћи и што мис'о не зна,
Ту слабости свакој отвара се безна.

Када стане душа у крај брега доле
Причека и клекне на степене голе.
Видиће крај себе бујност, младост, наду,
Де се мимо лако до истине краду.
Цветуће су, сјајне, мислиш сунце вреде,
Но за мало биће све то слике бледе.
Кад се кренеш горе и вратиш се доле
Наћи ћеш их седе, остареле, голе.

Први, други корак занео их веће,
Маштаво их туди опојило цвеће;
Жеља им се у страст превврнула сада,
Ту им млада бујност, ту им оста' нада.
Још се неки диг'о више брегу горе,
Та и њега ту је стигло страсти море;
А кад му по коси снег нетопки пао,
Кад је више себе бадро погледао,
Кад са ока страсти падоше му доле
Црна туга пуче на две равне поле.
Те но светлост права од истине сијну
Старо око горку, бону сузу лијну.
И прикупи снагу, не би л' стиг'о тамо,
Али нога клеца, доле г' вуче амо.
Утрошена ј' снага у ништавом жићу,
Заман памет, кад су крила пала тићу;
Не мож' даље никуд, тужно гледа дане,
Што тако проживи јадне и незнане.
По том брегу силни гробови се дижу,

Освештани знаци, што их страсти нижу.
Преко тих гробова свет се даље креће
И опет на поум узети се неће.
Ту у крај њих живи, ту у крај њих пада
Удаљен од оног истог слада, смрада, —
А истина горе тужан поглед вије,
С тог' је много пута облак црн обвије.
Што но људство тешко њој приступит' може
А тол'ке се снаге незнано утроше.

Премишљ'о сам дуго ту причу мудраца,
Стољетна искуства искусних стараца.
Ал' јој значај прави дознат' нисам мог'о
Ма да машта мисли, да зна врло много.
Ал' ме је искуство — божаствена сила
Преко чудног брега путањом водила;
Ту сам глед'о страшне заносе и страсти
Мишљах често: ту већ морам сада пасти.
Та све тако мами и чедно зазива,
Нит' се оку штогод мило, бајно скрива,
Па још ми са душе светлост скрива милу
А из страстне таме диже моћну силу,
Што шапуће сласти уживања бајна
И да живот грли милина бескрајна. —

И подлег'о нисам напред нога ступа
У висине горе замишљена пута,
Снага се повија, дрхће страстно тело
Али душа бодра погледује смело.
Кроз облаке црне дивна светлост сија,
Тамо, тамо мислим, тамо желим и ја.
И поможе снага надчовечна дара
Приступи и клече к истини олтара.
Око мене паде горчина од бола,
А са мене паде она грешна пола,
Што ми хтеде живот ништавину дати
И с грохотним смехом изнад мене стати.
И сад прозрем причу, престарих мудраца,
Стољетна искуства искусних стараца

Ко се не отресе страсти и слепота,
Окусити неће праву сласт живота.
И познати неће истините сјаје
Онај прави живот, што вечито траје.

Ох па душо мила, божаствени створе,
Када сам ти, душо, на врх брега горе.
Кад истину даде познати ми праву —
Пусти да исплетем свог живота славу.
Са љубављу твојом . . божаствена зрака
Да ти с душе гоним тужнога облака
Уверење моје . . . да си срећа свету
Да благослов душа носи ти у цвету;
Да си божје силе мило, слатко дете,
С тог песнички дар ти ову песму плете.

Н. Г. Огњан.

БОЉЕ УМЕТИ НЕГО ИМАТИ.

ОД С. Љ. ГАВ-ЋА.

(Свршетак.)

*

Сутра дан око десет сати из јутра обукао је Мијајло на се своје најбоље одело, утегао се, урољао се, врат укрутио у краватли и вратној махрами. На рукама рукавице, а у џепу од прсника сат са златним ланцем — парче његовог богатства.

Обично у то време господин Гвоздић таман је долазио из кафане кући, да се мало „поткрепи,“ т. ј. да доручкује.

Мијајло поручи слузи, да га пријави господину. Мало потраја, а слуга се врати и позва га, да уђе.

Гвоздић је седио комотно у својој наслоњачи и читао је јутрошњу пошту, што је била разметшена по столу. Таман је дочитавао једно отпечаћено писмо и на шум долазећег, подиже своје очи са писма и погледа Мијајла преко наочара:

— А, то сте ви? Нисте се требали пријављивати и чекати на дозволу. Та ми смо стари знанци! Сигурно сте дошли послом . . . .

— Да, мојим послом.

Гвоздић га опет омери очима преко наочара од главе до пете, па му по том рече:

— Молим вас, седите и причекајте мало, само још два три реда. — И отпоче мрдати главом тамо, амо, тражећи очима врсте у писму, — а устима шаптати. Кад сврши, сави писмо, лупну га заједно са шаком о сто, протрља задовољно длanове и окрете се Мијајлу с питањем:

— Дакле, млади господине, које добро? — запита га он велеважно.

Рачунао је на сигурно, да је младић дошао, да му притече великодушно у помоћ у његовој нужди. А да би му показао, како је новац код њега багатела и како он у господину има поверења, мислио је, да му признаницу на дотичну суму одбије и не прими.

— Добро ће бити, ако ви усхтете! — одговори Мијајло одсечно и устаде са столице. — Господине Гвоздићу, ја сам човек од дела, ја не волем многе речи. За ово неколико времена, од како имам част посећавати вашу поштовану кућу послова ради, имали сте прилике, да ме познате, да ме прозрете и да ме оцените, у осталом надам се, да ме је и господар Петровић препоручивао . . .

— О, увек и најбоље, — прихвати господин Гвоздић.

— Дакле, да не дуљим много. Господин Гвоздићу, ја сам дошао, да у вас запросим руку ваше уважене госпођице ћери.

Гвоздић скочи као опарен са свога седишта. Скиде наочаре, исколачи очи на њ, обриса наочаре, натаче их опет на нос и погледа кроз њих на Мијајла Све то свршило се у неколико тренутака. Мислио је зацело, да је овај младић полудео, но то му не хтеде гласно рећи, већ се прикупи, умири, седе на своју столицу, дохвати једно још неотпечаћено писмо у руку, и с њиме лупкаше по столу, с другом руком намести нешто око јаке, као да га је то давило и није му давало да дише, ни да говори, и најзад отпоче благо и достојанствено:

— То је све лепо, млади човече, од вас. Не само да сте тим избором доказали леп укус, већ да се угледате да тежите, да постигнете и нас, који смо на мало већој висини. Добра воља, пријежање и дурашност још кроз неколико година, и ваша ће жеља бити испуњена. Ви сте код доброг господара, који вас цени, поштује и у вама потпуног поверења има, дакле на месту, одакле се можете узвисити на самосталан, на угледан положај. Но дотле, жао ми је, што ћете се морати претрпети, јер ви знате, како моја кућа стоји и како би она јако изгубила на своме угледу, када би се бродио — истина са поштеним и ваљаним младићем, ал' без имања и без вишег друштвеног положаја.

— Ал' кад би ја био ортак господар Петровића? — бану наш јунак смело.

— Шта?! — пљесну се Гвоздић зачуђено рукама, скочи опет са столице, скиде наочаре, погледа га разгорáченим погледом, обриса наочаре, натаче их на нос, погледа кроз њих младића, који је стајао у поносном држању пред њим, и ако је иначе сав горео од нестрпљења. Потом одахну мало, умирен:

— То је шта друго!

— Је л' то ваша збиља? — запита Мијајло и пружи му своју десницу.

— Наравно, против вашег карактера немам ништа — одговори господин Гвоздић и стиште му пружену руку.

*

Излетив из Гвоздићеве куће јурио је наш јунак као бесомучан кроз варошке улице. Неколико мимохода погурну, једног човека у мал' не најаши. Ови застајаху, гледајући на њ зачуђено, један се, шта више и прекрсти. Мијајлу се и опет није никад учинио дужи пут до дућана, но сада.

Најзад се дочепа и жељених врата свога комтоара.

— Је л' господин Петровић ту? — упита он брзо момка у дућану.

— Ту је.

— Сам?

— Нема никога код њега.

Мијајло закуца на вратима од канцеларије.

— Слободно! — зачу се Петровићев глас.

Мијајло нагло уђе, а Петровић се подиже иза свога стола, као што је увек радио, кад би кога од својих млађих пустио себи. У руци је држао велике маказе, с којима је секао куверте са писама од дошавше поште.

— Шта је ново? — запита Петровић зачуђено свога књиговођу, кога је видио први пут од толико година тако узбуђена и усплахирена.

— Дођох да вас кумим и да вас пре-

*

клињем, да ме спасете и по други пут. Срећа живота мога, моја радост, мој живот сам зависи од тога, како ћете ми решење ви донети. Ја морам бити ваш ортак

Колико је ово Петровића изненадило, толико га је и забринуло. Познавао је добро свога књиговођу; знао је, да само очајање изазивље код њега овако одсечан говор, зато је гледао, да му што блажије и што пажљивије разјасни ствар:

— Били сте увек тачни, уредни; послове сте разумевали и вршили као ретко који; заволео сам вас као рођенога сина; поклонио сам вам сво своје уверење; бринуо сам се једнако за вас, па и сада се још бринем и бринућу се увек. Мислио сам кроз који дан да вам повисим плату. Временом моћи ћете овде код мене стећи леп капитал, и онда већ видићемо, шта ћемо с вама радити . . . .

— Мени је неизоставно нужно, да будем ваш ортак колико сутра — прекиде га Мијајло плаховито.

— Жао ми је, ал' ја вам ту не могу ништа помоћи. Ви сами најбоље знате, колики је обртни капитал у мојој радњи и колики су огромни издатци, да је ортак без имања, а са правом једнаке делидбе немогућан, а да и цела радња не рамље, ако не и сасвим посрне . . . .

— Ал' ако би за мене пошла Гвоздићева ћи?

— Е, онда то би било нешто сасвим друго! — одговори Петровић и погледа сумњиво у свога књиговођу.

— Велите ли то озбиљно? Дајте ми вашу руку на то! — повика усхићени младић.

— Та ја немам ништа против ортака од неколико хиљада — одговори Петровић, и књиговођа и газда руковаху се срдачно.

*

Сутра дан знало се, да је Мијајло Станикић ступио у ортаклук са банкером Петровићем, и да је испросио богатога Гвоздића ћерку . . .

А знате ли, у чему је једино била његова вештина? Посредовао је између два оделита капитала, да оживе и да се уједине. Они су могли то и без њега да учине, ал' времена нису била така, а на послетку нису ни Гвоздић, ни Петровић имали толико предузимачкога духа скупа, колико Станикић сам: — „боље је умети, него имати!“

И ВЕЋ ХТЕДОХ ДА ПОДЛЕГНЕМ . . .

(ХАЈНЕ.)

И већ хтедох да подлегнем,
И већ мишљах: крај је ту;
Па ипак сам стој'о кивно —
И на јави и у сну:
Ал' не питај, да л' је све то,
Сатрло ми снагу сву?

Ст. Т.

НИСУ СЕ ДОБРО РАЗУМЕЛИ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Наставак.)

Петнаеста појава.

Пређашњи. Управитељ.

Управитељ. Де је већ једанпут та чокулада? Госпођица се већ љути.

Младен. Ево готова је. (*Хоће да отрчи, а Лончевић га тргне за хаљину*).

Лончевић. Ако трчите, просућете сву чокуладу. Бербери трче, а у отменој се кући иде. (*Младен оде*).

Управитељ. Јесте л' беседу већ написали, господине?

Лончевић. Беседу? О, одавно већ. (*Предаје му писмено*). Маленкост, није ме стало никаква труда.

Управитељ. Ја ћу је предати одмах нашем господину. (*Иде напрама једних врата са стране*). Али гле, ево он баш долази овамо, с њиме је и господин Недић. па вас могу одмах представити.

Лончевић. Боже сачувај, та ви знате, да ми стари Недић није наклоњен; могао би ми лако наудити. Не, не, ја ћу да одем одавде, докле наш господин не буде на само. (*Оде на средња врата*).

Шеснаеста појава.

Спахија Протић и Недић. Управитељ.

Недић. Ја се не варам, драги Протићу, него том је свему узрок љубав између њих двоје.

Протић. Али то није могуће, та од куда би се они могли и познавати?

Недић. То се и ја чудим. Мој је Младен био три године на страни; а лане у лето провео је у Мехадији.

Протић. У Мехадији? Е онда разумемо — целу хисторију. Јелена је лане била с мојом сестром у Мехадији. Али зар ваш син не зна, да смо ми пријатељи, па нашто то тајење?

Недић. Он зна, да ја друго нешто с њиме накеравам; он је толико рећи, кол'ко и заручен са кћери једног мојег старога пријатеља.

Протић. Тако? — А како сте ви дознали, да он хоће у моју кућу да дође?

Недић. Он је замолио господина Лазића да се за њега заузме, а овај јутрос напише мени о томе писмо. Можете мислити, како сам се данас зачудио, кад сам видео, де већ за столом пише.

Протић (*управитељу*). Шта ви имате да кажете?

Управитељ (*ступи напред*). Господине, ево што је нови секретар данас написао. (*Да му хартију*).

Протић. Врло добро. (*Управитељ се опет повуче натраг*). Недићу, познајете ли ви овај рукопис?

Недић. Јест, то је његова рука.

Протић (*управитељу*). Ко је тог младића препоручио?

Управитељ. Ја мислим, да ми нећете замерити, господине; — мени је госпођица рекла, да је о њему много добра чула, чинило ми се, да би она јако желела, да он то место добије, — тако —

Протић. Ко? Моја кћи? — (*Прибере се*). Добро, добро, ви сте добро урадили. (*Управитељ се поклони и повуче натраг*). Мени се чини, господине Недићу, да ви имате право.

Недић. Ствар је сасвим јасна, као сунце и месец!

Протић. Па шта да се ради?

Недић. Ја мислим, да ако се они воле, онда се нема много шта радити. Девојка, коју сам му ја био наменуо, и не познаје га још, дакле она не губи ништа. Ваша Јелена је мила девојчица, па ако је вама право, ја мислим да чекају, па онда нека се узму! Шта велите?

Протић. Ако се деца заиста воле — у име божије! Али најпре ћемо се владати као строги оцеви. Кад нам нису хтели да повере своју тајну, морамо их на сваки начин каштиговати. Али ја задржавам себи право, да ако се мени ваш син не допадне — ви знате, да ја њега још нисам ни видео.

Недић. То се разуме. (*Рукују се*).

Протић (*управитељу*). А како је то, да ми новога секретара још нисте представили?

Управитељ. Прво, били сте, господине, у послу, а друго он ме је молио, да причекам, док господин Недић не оде.

Недић (*тихо Протићу*). Ето ви'те!

Протић (*тихо*) Драги Недићу, идите мало у моју собицу и пустите ме, да се с њим на само разговарам.

Недић. Само немојте заборавити, да сам ја јако гладан. Зар нећемо ручати данас?

Протић. Нећете дуго чекати.

Недић. Ако ме скоро не позовете, ја ћу сам отићи у трапезарију, и не верујем, да ће шта остати. (*Оде у побочну собу*).

Протић (*управитељу*). Пошљите ми секретара. (*Управитељ оде*). Беседу је добро саставио; чини ми се, да је вешт момак тај мој будући зет. По начину писања види се, да је даровит, и сасвим онако каже, баш као што сам и ја мислио. Слагаћемо се. У осталом, он је син мог најстаријег пријатеља, који има само ту једну ману, да је чанколиз.

Седамнаеста појава.
Пређашњи. Лончевић.

Протић. Ја сам читао беседу, што сте је написали и врло ми се допада

Лончевић (*с важношћу*). Маленкост — врло ме је мало труда стало.

Протић. Види се и по томе, што вам је начин писања одвећ лак. Само неки изрази су врло оштри — морају се ублажити —

Лончевић. Извините, молићу — ја (*за себе*). Канда није сасвим задовољан; проклети кувар, на ражњу ћу га пећи, ако ми науди!

Протић. Ја, до душе, делим ваше мишљење, али се више постигне, кад се лагано иде, не ваља ништа пренаглити. Ми морамо један другог познати; да се можемо разумети, нужно је да знамо, како који мисли и осећа.

Лончевић. Шта ја мислим — е па — ја мислим —

Протић. Ја видим да сте врло учтиви. Ви се бојите, да ми ваше мнење отворено искажете.

Лончевић (*за себе*). А враг ће га знати, шта хоће да каже!

Протић. Али захтеви, који се у беседи напомињу, сасвим су умерени и праведни; то зацело и ви увиђате.

Лончевић. Дакако! Наравно! (*за себе*). Добро ће бити, да му дам свуда за право.

Протић. Одговорите ми слободно и без зазора.

Лончевић. Но кад баш, господине, желите, хм, хм (*кашље у забуни*), јест, ваше је мњење сасвим и моје мњење.

Протић. То сам и ја мислио. Ја се надам, да ћемо се ми у свачем разумети.

Лончевић (*за себе*). Дај боже — али до сад га нисам разумео ни речи.

Осамнаеста појава.
Пређашњи. Анка (из Јеленине собе, стоји на вратима и даје Лончевићу знак). **Лончевић. Протић** (окренуо вратима леђа).

Лонч. (*за себе*). А шта ће та слушкиња?

Анка (*метне прст на уста и показује му писмо*).

Лончевић (*на глас*). Је л' то писмо на мене? Дед'те га овамо!

Протић (*Анки*). Писмо имаш? А од кога је?

Анка (*у забуни*). Пи - смо? Није, немам ја никаквог писма (*Хоће да оде, а Протић је задржи*).

Протић. Таки да си овамо дала то писмо! (*Узме је за руку и тргне јој писмо*).

Анка. То је страшно! (*Лончевићу*). Ви сте криви свему! (*Отрчи у Јеленину собу*).

(Свршиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Ми знамо да ђенија векови рађају, али признајемо и то: да се у веку немора само један ђеније, него се може, а и сме у једноме веку и више ђенија родити! Пак јесмо ли дакле у својој безазлености смешни постали. За ђенијем вапијемо и тражимо га, али везаним очима, као деца, кад се играју жмуре, како га никад наћи не можемо, јер не мислимо на то, како да га и познамо! — Колико је ђенија морало у крилу нашега народа понићи, а незнани и у гроб отићи? Та злато се ватром куша, пак и ђеније има свога кушача; ти ме разумеш, да ја мислим школу и у њој све потребно за искушавање, пак ћеш још к томе додати: да си видео у Н. Саду или другом ком већем месту, како деца на артији, а по неким тачкама разне фигуре цртају, — то је добро, но ђеније може, али се не мора баш у вароши или другом којем већем месту, он се може, ал' сме баш и у Шатринци родити! — Напослетку запитајмо: чега ради наши приправници на приправничком заводу уче цртање, кад га доцније као учитељи (са малим изузетком) деци не предају?

Нека ти, драги брале, није противно, што сам ти читаву „придику“ очатио, то сам двогубо дужан био чинити, прво као слуга Богиње уметности, друго као члан народа

српског, коме патријотизам као дужност налаже, бар по пољу своје струке, будним оком мотрити. а са срца искрено и отворено исповедати: у тој исповести приспесмо пред цркву коју народ зове: „Sta-Trinita de Monti;“ пред црквом је обелиск, то је већ трећи, ког смо за ово кратко време видели.

У Риму су јавна и знатнија места, простори, вртови и тргови обелисцима и фонтанама (кладенцима) украшени; овим последњима су и многе улице урешене; ти су урески, може се казати искључива особина Римска, јер тих и толиких ни у једној италијанској вароши наћи нећеш; могу се кладенци и наћи, али старих обелисака нећеш нигде наћи, па јошт таквих, којима се Рим одиста подичити може. — Они су најбољи сведоци, у ком је степену била развијена Наутика код старих Римљана, да су у стању били, таке грдосије од споменика са разних страна истока у Рим донети. — Таких обелисака у колико ја набројати умем у Риму има дванајст, међу којима су декоји врло високи, као н. пр. онај на тргу „Monte Citoris;“ горњи му је део у једном комаду 71 стопу и 6 палаца висок, кладенцима пак броја не знам. —

Пред обелиском је лепа каменита (мраморна) ограда, која човеку до прсију допире; са те се ограде преко степена доле на шпански трг види, који је од овога места бар у 10—15 хвати нижи.— Овој огради са два краја од севера и југа, почињу широки (бар 10 – 12 хвати најмање широки) прозвани „Шпански степени.“ Распоред ових степена је врло леп, у ширини су на три дела, у висину на два полоја и две галерије подељени; степена има 125. За њих имам ти јошт приметити, да су ови степени све до пре неколико година били место просијака, њих сада заменуше сељани и сељанке из околице Римске у свом простом али дивотном оделу. Кад би ког лепог дана овим господственим степенима прешао, видео би поменуте сељане и сељанке, како по полојима, степенима и галеријама у групама подељени седе, стоје, лешкају и т. д. Женске бавећи се на том заним љивом месту обично преду или плету, мушки, ако се опет лаком каквом забавом не занимају, а они зазјавају и ћеретају или баш и са својим друштвом из своје торбице слатко кусају, дечица им пак поред тога посла живахно око њих скакућу и трчкају тамо и овамо, те ако си им згодно наишао заокупе те да им један солдо (крајцару) дадеш; то је слика са таким природним стафажом, да бољу сликар ни са најснажнијим уображењем својим не би кадар био замислити. Ту би правог јужног типа италијанског наћи могао, много пута по коју од сунца смагнутог лица просту лепојку, да не знаш, које чему боље доликује, или одело стаситој и гипкој девојци или дивна глава, што одело краси? Сви ти са децом заједно забављају се овде на овим степенима, те изгледају вајаоце и сликаре, који би их за своју студију собом повели, а на дан 5 франака плаћали.

Збиља, бра.е! Данас је дан којим се карневал завршује, а таман је ово згодно доба да идемо на корзо као лице места, а да се на дуго време потужити не морамо, врло смо близу к циљу, те кад смо видели почетак и деловање карневала, да видимо и свршетак, макар то и после пет година било. —

На бојноме пољу ништа се у пређањем облику његовом изменуло није,*) ван што су се како гледаоци тако и суделачи мало другчије груповали, и што је једна и друга партија знатно умножена; у првом погледу и не може бити иначе, јер само они остају једни и исти, који своје сопствене или најмљене прозоре имају, и што бој жешће, но икада тече, а и продаваоци коријандула и конфетача много ревноснији у делању своме посташе, но што су испре били, они имају у нечем и право, јер се равнају по посластичарима, који се труде свој зготовљени сладолед до извесног рока распачати, иначе су тој неприлици изложени, да га бацити морају. Тако и ти трговци коријандула имају јошт рока најдуже до шест сати у вече свој еспап продавати, после тога времена, баш и ако би га поклањали, нико га примио не би. Само трговци са цвећем другчије стоје, они су уверени, да је цвеће така роба, која се свагда и у свако доба продаје и купује, оно никад из моде не излази, али зато ни они не стоје са скрштеним рукама, и они живо раде, трче, нуде и продају

*) Види Заставин подлистак „Карневал у Риму“ бројеви 47—97 за год. 1875.

Војници обојега пола, који у овим бојевима учествују свестни свога позива, а знајући, да им још кратак рок преостаје, у ком се победа одлучити мора, труде се и без оклевања траже, то пешице, то на коли и на разни места прилике, где би се одликовати и поносне своје груди орденом „Пасквина другог“ декорирати могли. Што ближе к вечеру, то све жешћи нападаји и обране бивају, рекао би, да се очајнички боре. Имају и право, јер знају, ко још данас ту згодну прилику пропусти, томе ће се тек идуће године ако живио буде, опет прилика пружити, да се одличним и храбрим покаже, а то је опет питање, који ће од њих идућу годину дочекати, а нису јамачно тако сретни као ми Срби, да имају свога рожданика, који би им кадар био унапред судбину њихову прорећи и пророковати.

Гледаоци, рекао бих, такођер више саучешћа показују према жестоко развијеном боју, јер их у много већем броју, но пређе по бојноме пољу тумарати видимо, а рекао би, да сасвим равнодушни посташе према оним јадима, које им на балкони, прозори и трибинама постављена војска као и она силна на коли и пешице задати може, који збиља не жале праха ни олова, него га свуда са свих страна и опет на све стране испуцавају као да су задали веру све до последњег прашка и зрна потрошити, само да свакоме ране макар и миле или немиле успомене на овогодишњи карневал зададу, и збиља није могуће видети једну једиту особу, која намери њиховој подлегла није, шта више ни сами ови, пред нама и около нас стојећи као и ми равнодушни гледаоци, ретко који осташе чисти, само ћемо ваљда ми, ако се строжије неутрални будемо држали него Аустроугарска у Херцеговачком устанку, неопрљени остати. — Аха у зао се час похвалисмо, нађе се мајстор, који чистоти нашега шешира и капута списка за душу, томе се баш надао нисам, да ће се пуцање и на ову улицу распрострти; по лицу нас истина ни једно зрно задесило није, али шешири и капути су нам таки, да би човек душу залагао тврдећи, да смо каквог млинара ревносно служили; та гле чуда! Теби је још и лева страна лица са уветом и косом заједно побелела, — кад велиш, да је и моја тако исто, то смо онда квит, и нека је просто том војнику, што не може срцу одолети, а да и нас не устрели, али му ипак не било просто, што се сакри са тога прозора на првом спрату, да га ни видити не можемо, нити знамо, којем роду припада, да би му се према томе пристојно захвалити могли.

Како се шестоме сату све ближе приближујемо, то све више и више опажамо неке простије људе тако назване факине, који пређе јамачно са коријандулима трговаше, како неке у вис подигнуте зелене шибљике држе, за које би, да нису тако дебеле особито на доњем крају, рекао, да је зелена трска. јер јој као такој, ни влат као метла, на врху не оскудева, те њима на све стране живо ходајући вичу и продају; код других таких факина видиш, где неке од ћурчији и гушчији пераја. а на танко и дугачко сапиште насађене метле у виду лопате продају; треће видиш, како читав нарамак танки провлака и воштаница носе, те их именем „moccoli“ крстише. Сви ти своју робу као лепу, добру, и ваљану гласом у највишем тону, нуде и препоручују. док други купци разграбили нису.

Чега ради се тај еспап тако ватрено препоручује, то је тешко погодити онима, који карневал римски до данас још гледали нису, а међу такове и ми спадамо, и зато се морамо мало стрпити.

Међу тим, док се ми забависмо са споменути трговци и лупасмо главу, чему има та роба њихова служити, дотле, ако и није светина са разним маскама пешице и на коли кроз корзо престала тумарати, али се већ нигде више не види, да би ко прах и зрна употребљавао; шест сати је прошло, а бој са коријандолима престаје, приметити мораш. да се ту ни једно дете не нађе, које би дрзнуло тај ред пореметити, него се свако вољно високој наредби њ. вел. Пасквина II покорава. Наступила је тишина, свако својим путем мирно пролази, само се усуђују спомињати продаваоци, овда и онда ју прекинути.

Кад смо се г. 1875. приликом отварања карневала на корзу појавити смели, то мислим да би у реду било и од закључка његовог ове године непрезати, у толико мање, што је бомбардовање и бој већ увелико престао. од ког поред свеколике наше жеље не бесмо

сачувани, срећа наша, што нема кише, а смемо се надати, да је неће ни бити, јер се небо плави, а звездице сјају, те ће нам тако шешир и капутић од пропасти спашени бити; дакле хајдемо и ми на корзо. —

У оном тренутку, кад и последњи зрачак сунца на западу исчезну, кад светлост дана мркој ноћци владу предаје, тад се свет свуда узрујао, са свих страна врви на корзо. Балкони, прозори и трибине још су пуније шареним светом, но што су пређе биле, само им она сита на лицу оскудевају, свако је лице отворено и слободно, да га свакога у колико ти сумрачак допушта, распознати можеш. Гледајући тај свет чини ти се, да се на нешто ново спрема, и збиља на декојем балкону издалека видиш нешто сјајно, рекао би, да је малена сјајна звездица; на другој се страни и другом балкону опет засјаји, затим на трећем, па четвртом и петом, а за овим уједанпут се створише и засветлише у сву дуж корза не само на балкони и прозори све до кровова, него и по улицама, у рукама стојеће, пешице и на коли пролазеће светине, сијасет ти сићаних и сјајних звездица, коју тек у близкости распознати можеш, да су свећице или као што онај продавалац рече „Moccoli“, поред ове светлости рекао би овога часа мора бити општа лозинка „светлост.“ јер ју сваки има, а који нема, тај је тражи и набавља; посретством њеним цела је улица новим животом поткрепљена, њој се зарадова свака жива душа, свакоме на лицу изражену радост читати можеш, у колико је весео и задовољан што је тај призор угледати могао.

Као што на небо гледајући, више пута видимо, како једна или друга звезда ишчезава, или је рекао би на земљу пала, а друга се опет мало по мало појављује, тако исто у дуљини гледамо, како једна или друга карневалска звездица ишчезава или доле на тле пада, а друга се опет појављује, не би си умео тај призор себи објаснити, да га и у блискости невидиш, како један или други, женско или мушко, суседу своме из небуха свећицу гаси или из руке избија; како многа тако изненађена лепојка цикне и тражи пламена, где би опет свећицу своју прижећи могла, те ју својом маленом ручицом од душманских нападаја штитити и заклањати.

(Наставиће се.)

ОДАБРАНИЈЕ СКАСКЕ СТАРИХ ЈЕЛИНА И РИМЉАНА.

(Наставак.)

Нијоба.

Нијоба, краљица у Тиви, имала се чиме поносити. Муж њен, Амфијон, добио је био од Муза дивну лиру, те је на њој свирао, кад је градио градић у Тиви, па се камење само од себе слагало. Отац јој је био Тантал, гост на боговској трапези; била је владарица над силном државом а уз то великога духа и достојанствене лепоте; али се ничим није тако дичила, као са четрнајсторо лепе деце своје; седморица су били синови а седам њих ћерке. Говорило се за њу, да је најсрећнија мати на свету, па и била би збиља, да се само и сама није држала за најсрећнију; а овако јој је то баш било пропаст, што је знала за огромну срећу своју.

Једаред пође пророчица Манта, ћерка пророка Тирезије, посред улица у Тиви, па стане звати жене Тивљанке, да у почаст Латони и њеним близанцима, Аполону и Дијани, власи лавором оките и принесу жртву уз скромну молитву. Кад се тако скупиле Тивљанке, ево ти наједаред Нијобе; на њој златом исткана хаљина, а прате је силни пратиоци. Сва се сијала од лепоте, колико јој је гњев дао, да буде лепа; бујна коса спустила јој се сасвим на плећа. Тако је застала посред жена, које су под ведрим небом жртву приносиле, погледала их је све поносито, па онда стала зборити: „Јесте ли полудиле, те штујете богове, о којима сте чули којекакве бајке, а овамо посред вас стоје суштаства много заслужнија, да их штујете? Кад Латони олтаре дижете, што онда моје божанско име нема свог олтара? Та зар није мој отац Тантал једини човек, што је ручао на трапези боговској, зар није мајка моја Дијона сестра Плејадама, што светле на небу као сјајне звезде? један деда мој зар није силни Атлант, што на плећи држи свод

небесни, а други ми деда Јупитар, бог над боговима? И народи у Фригији под мојом су власти ја и муж мој владамо над градом Кадмовим и зидовима што се сами сложили по свирци Амфијоновој; у сваком кутку двора мога има неизмерног блага; па узто имам лице, кога се ниједна богиња не би могла постидити, а што највише вреди, имам деце, што их ниједна мати нема: седам дивних девојака, седам снажних синова, а неће дуго трајати, па ће бити исто толико зетова и снахâ. Па сад питајте, немам ли права, дичити се и поносити. усудите се и даље, већма штовати Латону незнану ћерку Титанску, којој негда пространа земља не даде места, где да роди Јупитру одојчад, док се није скиталица Делос смиловао, те јој дао несигурног места. Тамо је родила двоје деце, цебракиња! То је тек седми део моје дике материнске. Ко сме рећи, да нисам срећна ко сме посумњати, да ли ћу срећна и остати? Имала би Фортуна доста посла, кад би хтела мене сасвим да упропасти. Нека ми отме ил ово ил оно па чак и од деце моје које, кад ли ће им се број смањити на двоје? Зато се маните жртве, доле с тим лавором из косе. Свака да је отишла својој кући, па да се нисте више састајале на такве лудорије!"

Уплашиле се жене, скинуле венце с главе, оставиле жртву недоконану, па одоше мирно свака својој кући молећи се тихо увређеној богињи.

На острву Делу било је брдо, звало се Цинт; ту је стајала Латона са двоје деце своје, па је божанским оком гледала, шта се то у даљној Тиви збива. „Погледните, децо, мене, матер вашу, која се поносим породом својим, која не заостајем иза ниједне богиње осим Јуноне, мене бесрамна жена грди, отераће ме са старих светих олтара, ако ми вас двоје не помогнете, децо моја! Да, и вас изобличује Нијоба, те вели, да сте гори од деце њене." Хтела је још Латона на тужбу своју да надовеже и молбе, али је Феб прекине у речи, па прозбори: „Мани се тужбе, мајко; њоме само казну одлажеш." Уз-а-њ је пристала и сестра; обоје се завију у облак, па наједаред долете кроз зрак до града и двора Кадмовога. Ту је испред градских зидова била пространа ледина, на којој се није сејало, но је била одређена за утркивање и хрвање. Ту се баш забављали седам синова Амфијонових: једни сели на бесне хате а други се опет хрвају. Најстарији Исмен баш потерао хата у кас, па сигурно у кругу јаше, а оно наједаред повика: јао мени, испусти из руку узде па се лагано с коња скотрља; у срце му се забола стрела. Брат његов Сипил ишао тик за њим, па чује како зврји тоболац у зраку; пусти узде а хат му стане летити. Ипак га добије цилит, што је кроз зрак прозујао; о потиљак му се обесио балчак а голо гвожђе пробило врат. Низ гриву хатову скотрља се сиротан, па пошкропи земљу врелом крвљу својом. Друга двојица — један је имао де ино име, Тантал, а други се звао Федим — ухватили се баш у коштац, па се носе. У то се с нова лук одапе, а стрела прободе обојицу, како се били ухватили. Обојица у један мах издану, стану се од бола превијати, искрену полумртве очи, те у прашини једним дахом душу испусте. Пети син, Алфенор, видио је два брата своја, како погибоше; стаде се у груди ударати, долети, па врелим загрљајем хтеде да оживи охладнеле удове браћи својој, али у том и сам падне, јер га је Феб Аполон стрелом згодио посред срца; кад је Алфенор стрелу извукао, изађе му са душом сва крв. Шестог сина, Дамасихтона, лепо момче са дугом косом, погоди стрела у чашицу на колену; окрете се јадник и саже, да руком извуче ненадну стрелу, али га у тај мах згоди друга стрела баш у уста, па се забоде у врат а крв стане потоком лопити из грла. Последњи и најмлађи синак, младо дере Илијоней, пао на колена, раширио руке па стао преклињати: „Силни богови, што вас је год, смилујте се на мене." И самом се страшном стрелцу срца коснуло, али већ није могао задржати стрелу. Дере сирото погибе. Али му је бар рâна била лака; једва је стрела допрла била до срца

За час се разнео глас о несрећи тој по свом граду Кад је чуо отац Амфијон ужасну вест, прободе се мачем и издане. Слуге његове и сав народ стане нарицати, па дође за час глас тај и у женске одаје. Дуго није могла Нобија грозоту да схвати; није хтела да верује, да су богови тако силни, да то смеју, да су то кадри. Али се брзо уверила,

да јесу. Ај, како ли је сад изгледала Нијоба спрам оне Нијобе, што је мало час тек народ растерала са жртвеника и главу холо дигла. Оној су Нијоби завидили и најбољи пријатељи, ову су Нијобу сажаљевали и крвни јој душмани. Долетила је на ледину, бацила се на ледене лешине, па је стала целивати последњим целивањем синове своје, час једног, час другог. Па онда је дигла искрхане руке к небу те повикала: „Уживај у јаду моме. насити свирепо срце своје, грозна Латоно; смрт седморице ове отераће ме у гроб; кличи душманко та надјачала си!“

У то су дошли и седам њених девојака, све већ обучене у тужно руво; распустиле косе, па стале крај мртве браће своје. Кад их је спазила Нијоба, пређе јој преко бледог лица зрачак злобе. Заборави се, поругљиво погледа на небо. па рече: „А откуда да си и јача? не, не, и у несрећи својој имам више, него ти у срећи.“ Тек што је то рекла, а засвира тетива, као да је лук запет. Сви се од стра скаменише. само се Нијоба не поплаши; несрећа јој даде снаге. Тада се наједаред једна од сестара руком ухвати за срце, па извуче стрелу, која јој се у груди била забола. Обнесвесне, падне, па издане над једним братом својим. Друга сестра пошла јадној матери, да ју теши; али наједаред умуче, јер ју тајна стрела погоди. Трећа стаде бегати, но у бегању падне, а остале пале све на сестре. Само је остала још последња; дотрчала је сиротица мала у крило материно, прислонила се уз њу, а мати ју покрила широком својом хаљином. „Остави ми само ову једну,“ викала је Нијоба, „мезимицу ми моју остави, њу једну од толико.“ Али још није ни изговорила, а већ је дете спало с крила њеног. Саморана је остала Нијоба посред мртвих телâ мужа и деце своје. Следи се тада од тешке туге; коса јој се на глави није мицала од ветрића; из лица јој нестало крви а очи се укочиле; нестало је живота из ње, жиле су престале бити, ни вратом, ни ногом, ни руком није могла маћи; и унутри јој се све у телу претворило у камен ледни. Ништа није на њој живило, доли само сузе; те су непрестано текле са каменитих очију. Диже се тада вихор. зграби камен, однесе га преко мора кроз зрак, па га метне у стари завичај Нијобин, у Лидију, на пусту гору Сипил. Ту је Нијоба на врх брега стајала као мраморна стена, па још и сад мрамор сузе рони.

Салмонеј.

У Елиди је негда владао краљ Салмонеј. Био је то богат, неправедан и обестан краљ. Саздао је био леп град, што се зове Салмонеја, па је у обести својој тако далеко ишао, да је од својих поданикâ захтевао божанске части и жртве и да је хтео, да га сматрају за Јупитра. Пролазио је земљом својом и кроз грчке народе на кочијâ које су требале да личе кочијама громовниковим. Уз то се бацао врелим буктињама, бојаги и он баца муње као Јупитар; а бесне хате терао је преко ћупријâ од туча, њихов је топот бојаги грмљавина Јупитрова. Убијао је људе па је говорио, да их је муња згодила. Јупитар је с Олимпа само гледао, шта тај проклетник ради. Додија му најпосле, зграби муњу, па је баци на Салмонеја. Гром убије краља, сруши град и потамани све становнике.

ЛИСТАК.

ТУРСКИ ПОПОВИ И КАЛУЂЕРИ.

ДР. ГУСТАВ РАШ.

Шпањолци су се први између свију јевропских народа опростили калуђера и манастирског свештенства. Год. 1835 подиже се цео шпањолски народ против стотине хиљада калуђера, који су до шест хиљада манастира по најлепшим пределима земље поседовали, на најгаднији начин народ глобили, и више од половине државе у својим рукама имали. Пламен прогута манастирске палате, калуђери су погибали или у ватри или од руке беснећег народа; манастирска добра посташе опет право власништво шпањолскога народа; олтари, светитељски кипови, крстови

и штатуе попадаше под ударцима чекића, зграде пак, које су остале читаве, претворене су у школе, болнице, сиротињске заводе и позоришта. Шпанија се за увек опростила манастира и калуђера, домаћих као и страних. Ношење мантије било је најстрожије забрањено. Сваки страни свештеник, који данас ступа на шпанско земљиште, мора свући мантију, иначе лако може пасти у руке закону, или — што је још горе — бесном народу. Кад је изгнана краљица Изабела, кћи народног крвопије Фердинанда, кога је Емилије Кастелар у гласовитој својој беседи на републику назвао „безобразним дерапом и несретним сином,“ — године 1862 освећивала мадридску цркву св. Франћешка, појаве се у њеној пратњи и два страна свештеника у одежди својега реда. Поглед на мрску мантију доведе народ у највећу јарост. Све улице, које су у близини те цркве биле, напунише се огорченом светином, која се из свега гласа дерала: „Смрт калуђерима! Смрт поповима!“ Тек уз највећи труд и опасност живота једва пође телесној стражи краљичиној за руком ону двојицу из народних шака ослободити. Од тог доба није се више ни један поп усудио појавити се у Шпанији у мантији.

Кад би се и Турска на овај начин својих попова и калуђера ратосиљала, и небројено оно благо, што је у рукама поповским, у своје руке добила, могла би за један дан све државне дугове исплатити, и од пропале државе могла би се подићи богата и моћна земља. — „Ова кућа је вакуф! Овај салаш је вакуф! Ово земљиште је вакуф!“ Такове одговоре може човек у Турској чути вазда, кадгод упита за власника које куће, ког салаша или земљишта. „Вакуф“ то значи црквено добро. Трећина стамболских кућа је вакуф, као и више од половине балканског полуострва. Шта више, у турском државном министарству има посебно оделење „Еф Каф,“ које расправља само послове, који се тичу вакуфа; а чиновници тога оделења немају сталне плате, него им припада сав сувишак из државне касе. Сва вода у Цариграду, која служи за пиће, је вакуф, те се она даје и Турцима као и Хришћанима тек уз знатну одштету. Свака мошеја, сваки манастир је богат; свака мошеја и сваки манастир има известан део имања, и то се зове вакуф. Од тог неизмерног црквеног блага живе силни свештеници и калуђери са безбројним својим женама и децом са свим по свом „ћефу“ као што то Турци обичавају рећи, а то значи: проводити дане ништа не радећи, а у тај се посао мало који народ тако разуме као синови Мухамедови. Турска црква има таква права, као ни једна друга јевропска црква. Заоставштина свакога муслимана, који без потомака оде к свецу Мухамеду, постаје вакуф. Црква граби све, што само може, а држава јој у томе иде на руку. Даљни рођаци у Турака немају никаквих права, пречи је вакуф од њих. Сваки човек у Турској припада известном котару једне мошеје или манастира Чим он без правих наследника умре, покупи паша, у чијем је пашалуку он живео, сав иметак, пак одбивши од њега неке извесне проценте за себе, пошље га манастиру или мошеји, којој је дотичник имао част припадати. Шта више, и онај посед, што га је ко од цркве купио, долази после његове смрти у крило цркве, ако он без законитих наследника умре.

Дервишких манастира има по целој Турској. Сваки од њих поседује велико имање у драгоценостима, капиталима и земљишту, и то све назива се вакуф. Од прихода, што га доноси то знатно имање, живе дервиши са својим женама и децом, — јер и дервиши исто тако слободно уживају многоженство као и сваки други мусломан. Рачуна немају никоме полагати. О сиромаштву, послушности, задаћама и невољама, с којима се хришћански калуђери борити имају, немају они ни појма; сва њихова задаћа састоји се у томе, проводити дане у лењости. Сва наслада источњака јесте, живети по свом „ћефу“, а да то може чинити, на то му служи сваки дервишки манастир. Само једаред у недељу дана растаје се дервиш са својим „ћефом“, те се мора знојити, суделујући као глумац у представи, која ће га светини показати у натприродном облику. Он ступа напред као какав вештац, опкољава се мађичним димом, а глупа светина бленувши у њега, држи га за свеца. Има у Турској дервиша, који уз вику и цику живо угљевље гутају, ножеве и анџаре у своје тело забадају, жабе и змије једу; а има

и таковиx, који вртоглаве игре играју, по неколико сахати се у округ окрећу, а уз то лицем своје узбуђење изражавају. Оне прве видео сам у Африци, друге недавно у Цариграду.

Једног пролетњег после подна шетао сам сокаком, кога у Цариграду пазивају великом Пером, да промотрим огромна гаришта, где је прошле године више од половине тог одељка вароши у пепео претворила. Шећући опазих мноштво људи, који се скупише пред неком оградом, која је од улице била одељена неким гитером, и имала изглед мошеје. Врата бејаху широм отворена, као да се гости ишчекују. Упитам неког турског официра, који је туда пролазио, каква је то зграда, и на што се та светина ту скупила. Он ми рече, да је то дервишки манастир, управо манастир „дервиша, што играју," и како је данас петак, то ће се обична недељна свечаност у три сахата об државати. Захваливши му на доброти, што ме је известио, ступим кроз отворен улаз у широко, мрамором патосано двориште.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Sintaksa za školu, sastavio Mirko Divković profesor na kr. gimnaziju Zagrebačkom. U Zagrebu 1881. Nakladom sveučilištne knjižare Franje Županа (Albrecht i Fiedler).

Господин Мирко Дивковић поставио је себи задаћу, да знанствену граматику српску, коју је Даничић и Миклошић саградио, са свима деловима њезиним унесе у хрватске гимназије. Многи зазиру од знанствене граматике, као што је Даничићева и Миклошићева држећи, да није практична за школе, да је не могу ученици схватити. Особито овако мисле Хрвати. Да овако пак мисле, судим отуда, што још и данас царствује по хрватским гимназијама Веберова граматика. Да пак ово не стоји, него баш на против да је знанствена граматика, као што је Даничићева и Миклошићева управо и најпрактичнија за гимназије, осведочио сам се ја са свим предавајући по њима већ шеснаест година и то са успехом. За то се веома радујем, што је г. Мирко Дивковић погодио прави пут, којим се долази до напретка у познавању нашега језика, држећи се људи од заната и то оних људи, који су ударили здрави темељ науци о језику нашем, који неће нико заљуљати, као што се сад већ неке граматике љуљају у хрватским гимназијама, а време ће донети собом те ће се и изљуљати.

Што се тиче синтаксе г. Дивковића, она је израђена са свим по Миклошићу, осим што је значење предлога израђено по Даничићу. те већ по овоме препоручујемо ову корисну књигу са жељом, да се заведе у све гимназије хрватске. Препоручујући ову књигу, нека нам је допуштено, да неколико примедаба кажемо о њој. На стр. 1. говори се о разлици између супстантива и адјектива, те стоји на једном месту овако: „Што имају придавници сложену прономиналну склонитбу." Ја мислим, да би боље било да стоји овако: Што само придеви могу се мењати по сложеној склонидби. Даље придеви не могу мењати све своје облике по склонидби прономиналној, него само неке. и то само по јужним крајевима нашега народа, као: добријех, добријем. На стр. 56 стоји: „Инструментал показује 1. предикатну апозицију субјекта; 2. предикатну апозицију објекта; н. пр. 1. Свака је добра девом, но да је видимо невом. 2. Клети Турци витезови дјететом га заплијенише. Миклошић зове у првом примеру девом предикативном апозицијом субјекта, а у другом примеру дететом предикативном апозицијом објекта. Ја држим, да је Даничићево тумачење боље и за ученике схватљивије. Додаци или су атрибути или апозиције или предикативни додаци. У примеру: „Бела вила из горе дозива" јест атрибут бела. У примеру: Царе Лазо, честито колено" јест честито колено апозиција, а у примеру: „Ој Дунаве, тија водо, што ти тако мутна течеш" јест мутна прирочни додатак, т. ј. реч мутна допуњује предикат течеш, и кад бих хтео мутна да схватим као апозицију, онда добија пример, овај са свим други смисао. Тако н. пр. и овај пример: Мислиш ли ме мртва пожалити, пожали ме док сам у животу, не може се мртва никако као апозиција схватити, него само као прирочни додатак. Истина мртва односи се и на објекат ме, али тој речи мртва у споменутој реченици главна је служба да допуњује предикат. Тако су и у горе наведеним примерима речи девом и дететом прости предикативни додаци. Ја дакле држим, да у изразима „предикативна апозиција субјекта" и „предикативна апозиција објекта" лежи много забуне за ученике. На страни 83. говор је о сложеним предлозима и између осталога једна примедба гласи овако: „Ако с оба дијела сложена приједлогу долази генитив, није увијек лахко разабрати, имају ли се сматрати сложеним приједлогом или не, дакле ни да ли их ваља писати као једну ријеч или не; н. пр. „Бит ће среће доврх вреће." Ми би запитали писца на то, а за што пише уврх, наврх, накрај, насред заједно у једну реч, кад се оба предлога не слажу са генитивом? Из предлога у врх, на врх могао је писац закључити, да се пише и до врх растављено али он пише све заједно, које држимо да није добро. Предлози се пишу заједно онда, кад први другоме преиначује значење и свезу с падежем н. пр. под слаже се с инст. и акуз. а кад пред њега додамо из, онда се равна падеж по предлогу из, који је преиначио значење и свезу с падежем предлогу под,

дакле ваља писати заједно испод, тако и изнад, иза и т. д. А кад први предлог не преиначује значење другоме, него му само додаје своје и не дира у свезу с падежем, онда се сваки предлог за себе оделито пише н. пр. на врх, у врх, а тако је исто до врх. На стр. 97. стоји: „Глаголски се прислов додаје самоставнику попут придавника или односне изреке, ако му се и не прилаже увијек какво стално својство. Такови су прислови; н. пр. врућ, горући, кипући, могућ, могући, носећи, текући, који рабе готово као придавници.“ Ово је правило требало изостати, јер нема места у српској синтакси. Врућ и могућ то су данас адјектива, горући и кипући су накарадне речи и по свом облику, а још мање се могу као адјектива употребити. У опће код глаголскога адвербија сад. времена не може се говорити о „атрибутивној порабі“ кад није адјектив, него адвербије, дакле нема места ни том параграфу у синтакси. Оволико летимице о овој књизи. Ми би могли још неке погрешке из самога језика г. Дивковића навести, али оне ишчезавају поред ваљане садржине самога дела, те за то га препоручујемо са жељом, да се што пре распростре по свима гимназијама хрватским.

У Карловцима. Јован Живановић.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српска позоришна дружина под управом Фотија Ж. Иличића,) која се већ дуже времена бави у Мајуру (Петроварадину), долази од Преображења амо, мал' не свако друго треће ли вече к нама у Нови Сад, те даје овде у позоришној дворани представе и то са доста лепим успехом моралним, уз који се при свој ревности вредног управитеља и у пркос доста добром приказивању појединих даровитих чланова позоришне дружине никако неће да придружи и материјални успех. Ма колико човек да одбије и на такозвану „мртву сезону,“ ту закорелу мучитељку свију управитеља позоришних, ипак се мора чудити тако слабом, скоро никаквом одзиву од стране Срба Новосађана, и то тим пре, што позоришна дружина Ф. Ж. Иличића са садањим својим персоналом сваком приликом у лаж тера ону нашу познату, врло често неправедну, осуду *a priori*, да мање дружине, које путују, не стоје бојаги на таквој висини, да би могле одговорити ма и скромнијим захтевима. Осуду ту кадра би била сузбити без ичије помоћи представа, што је била на велику госпојину. Давао се „Сеоска лола“ *(a falu rossza)*, што га је врло згодно посрбио даровити млади глумац са београдског народног позоришта, Стеван Дескашев. Представа је та у пуном смислу задовољила гледаоце јер је текла складно, како се само пожелити може. Највећма се истакли Барбарић (сеоска лола Стева Драгић) и Андријевићка (Босиљка). Барбарић је млад глумац, у кога се с лепим даром спојио и леп орган, а размишљену му игру потпомаже врло пријатна појава. Песму „пред твојом сам ево —“ отпевао је укусно и са топлим осећајем, који је сонорном гласу његовом давао особену елегичну боју. Не можемо пропустити, да не учинимо пажљивом управу народног нам позоришта на глумца тог, који би уз труд и студију, а дабогме уз пријатељско подстицање и у повољнијим околностима могао врло лепо напредовати. Ако се не варамо, и онако је место „млађег љубавника“ код народног позоришта већ одавна „удово.“ — Андријевићка је глумица пуна темперамента, која би за развијање дара свог требала — но, ништа друго, до мало једно местанце код народног позоришта. — — Огрешили би се о правду, кад бисмо прећутали, да су и остали, а нарочито сам управитељ (сеоски кнез Поповић), Тешић (сеоски стражар Крадић), Бандобранска (Ленка) и Иличићева (Јела) били чврсте вериге, које су целину везивале; не смемо, дабогме, сетити се Јелиног певања, јер би ју онда морали уврстити међу „ситније оне вериге.“ Г.

РАЗНО.

(Раскош у средњем веку.) На умирење оних људи, који се туже, како раскош отима ма, и како упропашћује свет, и на умирење оних сретних мужева, који се због раскоши својих жена упропашћују, показаћемо неким примерима, како је раскош — особито у средњем веку — у далеко већем степену владао. Истина, да су тада имућни људи, као: племићи краљеви, папе и т. д. новац немилице расипали, но код нас је жалост, где и сиротиња, која се једва хлебом изхрањује, јако на моду држи. Ту пуним правом можемо узети, песму: „Носићу тунику, макар јела бунику.“ — Пређимо на примере. — При једној државној светковини у Француској год. 1397 било је 40 херцега и исто толико кнегиња, 150 грофова, 1300 каваљера, 3700 племића и још много других отмених лица. Аустријски херцег Леополд издржавао је целу скупштину о свом трошку. Ко је год хтео од присутних, могао је јести и пити и своје коње забадава хранити. Ту се гостило сваки дан преко 4000 особа. — Кад се гроф Рикардо, брат енглеског краља Хенрика III., год. 1243 венчао са кћери грофа од Прованса, било је више од 30.000 чинија разних јела гостима поднешено. — Бременски митрополит Алберто († 1395) приредио је једну светковину и позвао је до 500 отмених особа. Њима се износило до 60 разних јела. На столу су биле златне кућице и торови у чинијама. Судови су били сребрни, а ножеви и виљушке од злата. — Кад се гроф Еберхард (брадати) год. 1474 женио, частио 14.000 душа. Из једног бунара на три луле текло је непрестано вино, и сваки је могао пити, ко је год хтео. — Год. 1500, кад се саксонски курфирст Јован венчао мекленбуршком кнегињом, чашћено је 11.000 особа и одржавано је 1200 коња преко целе недеље. — Раскалашно држан је

крунисање папе римског Леа Х.; крунисање је коштало преко 100.000 дуката. — Исто тако раскалашно частио је кардинал Август Гиги папу римског и после светковине побацао је сво посуђе, које је било од сребра и злата, у реку Тибар. — Сигисмундо, краљ пољски, поклонио је својој невести — аустријској принцези — сво посуђе од жеженог злата, и један умиваоник 24 фунте злата тежак. Радња на умиваонику коштала је преко 3000 фор. сребра. — Раскоша је увек било и по несрећи ваљда га никад нестати неће . . . . **Милун.**

(Раскош у старо време.) Кажу да раскош никад није био већи, а мода никад луђа, него данас што је. Али из најстаријих књига светских види се, да је раскоша било и у древна времена. Тако се Јовова најмлађа кћи зове Керен-апуха, а то значи: кутија са „шминком.“ Пророк Исајија набраја у трећој глави своје књиге 21 раскошни предмет, што су га чивутске госпе носиле. Наш Даничић је морао имати доста муке, док је нашао српских речи за те ствари. Ево како он преводи то место: (Књига пророка Исајије гл. 3. ст. 16—24): „Још говори господ: што се понијеше кћери Сионске и иду опружена врата и намигујући очима, ситно корачају и звекећу ногама. Зато ће господ учинити, да oћелави тјеме кћерима Сионским и открићe господ голотињу њихову. Тада ће господ скинути накит с обуће и везове и мјесечиће, низове и ланчиће и трепетљике, укоснике и подвезе и појасе и стакалца мирисна и обоце, прстене и почеоннке. свечане хаљине и огртаче и прилјевјесе и тобоце, и огледала и кошуљице и оглавља и покривала. И мјесто мириса биће смрад, и мјесто појаса распојасана, мјесто плетеница ћела, мјесто широких скута припасана врећа и мјесто љепоте огорјелина.“

(Шилеров гњурач.) Човек, што га немачки песник, Шилер, у своме „Гњурачу“ слави и велича, беше један рибар, који је живео крајем 15. века у Месини. Он је по читав дан проводио у води, хватао је рибу и пливао је често из Сицилије на липарска острва носећи онамо писма. Врло је вешт био у гњурању и једном приликом заповеди му краљ Фридрих од Сицилије, да скочи у морску матицу код предбрежја *Capo di Faro* — харивду — па да му приповеда, шта је доле видео. Рибар Никола, тако се он звао, скочи по заповести и дуго је остао под водом, а приповедање његово беше после тако занимљиво, да га краљ наговори, да још једанпут скочи доле и да приповеда, како је онде, а обећа му велику награду. Кукавни рибар скочи и по други пут у вртлог, али не изађе више на поље. — Ово даде повода песнику Шилеру, да напише ону познату дивну баладу своју, коју имамо и на српски лепо преведену.

(Не треба употребљавати лед из бара и других нечистих вода ни за лађење пића ни за употребу болесника). Познато је да се у свима мањим и већим варошима употребљава лед за справљање сладоледа, а у народу за лађење воде и алкохолског пића, у које се меће лед. Болесницима пак даје се лед да гутају, кад им се гади, или бљују или имају какво запаљење у гуши или кад су у јакој врућици. — Лед, који се за горе поменуте цељи употребљава, треба да се доноси са бистрих и чистих речних вода, а не из вода које не отичу, или из река и потока, у које се сливају канали ђеризи, или у које се свашта баца; јер у оваким водама догађа се трулење органских материја, које у себи садржавају отров и у хемијском и органском облику, па онда у место да се крепимо хладним пићем, или у место да помогнемо болесницима, ми их таквим нечистим ледом само трујемо. Услед оваквог нечистог леда могу да се изроде разне болести као што су: несвестица. гађење, бљување, грчеви по цревима, пролив, грозничаво стање и т. д. које могу узети на се такав озбиљан карактер, да и сам живот може доћи у опасност. — С тога дакле општинске власти позване су да строго пазе, да шећерџије, фабриканти сладоледа и механџије доносе лед само из чистих и бистрих речких вода, а строго да забрањују свако доносење леда из бара или таких вода, које на пред споменисмо.

„Нар. Здр.“

(Како ћемо најбоље сачувати лед у сред лета у соби, који је донесен поради каквог болесника). Најглавније је правило, да се лед тако смести, како би вода, која се са њега топи, брзо отицала, јер она је управ главни узрок брзом крављењу леда. Има један врло прост начин, али који је тако добар да се одиста лед може у соби дуго одржати. Ево тог начина: Узме се један суд, који одговара једној извесној количини донесеног леда. Тај суд покрије се једним комадом фланела, чији се крајеви привежу уз ивице суда, тако, да средином својом ни мало не додира дно суда, него остане да виси као нека љуљашка. Сад на ту љуљашку метне се лед и остави се тако да стоји. Фланел као рђав топлоноша лагано спроводи топлоту, а брзо пропушта кроз-а-се открављену воду, која пада на дно суда. Охлађени пак ваздух, који непрестанце трепери око леда. чува га, да се не растопи од вечери до зоре. — На тај начин траје лед пет пута дуже, него кад би се оставио у каквом суду да га његова сопствена вода једе. **„Нар. здр.“**

(Ново.) Шлегел вели: „Захтевате увек нове мисли од писца. Радите ви штагод ново, па ће се онда дати о томе што ново казати“.

(Добро иде.) Запитају издавача неких новина: „Како стоји с вашим листом? Иде ли?“ — „А што не би ишао. кад га нико не држи!“

(Доктор Танер.) Онај познати др. Танер, што се о њему толико писало по новинама, кад је оно 40 дана без јела провео, умрьо је 8. пр. м. у Амстердаму (у Америци), камо је отишао са својом женом и породицом, да опет наново пости 40 дана у кући дра Крофа, који је по новинама писао о томе, да није истина, да је Танер доиста толико времена гладовао, а сад се оклādио с њиме о 50.000 франака. Ту кажу

да је пао на степеницама, кад је хтео дра Крофа да дочека, и услед потреса мозга умре одмах сутра дан. После поста од 40 дана (први пут) био је тежак 96 фуната, а после се поправио мало и имао је 106 фуната.

НОВЕ КЊИГЕ.

Извештај о србској учитељској школи у Сомбору. За школску $18^{80}/_{81}$. годину. Саставио Никола Ђ. Вукићевић, управитељ. Сомбор 1881. Брзотисак Фердинанда Битермана. — У овом извештају читамо на првом месту чланак „Десет година у србској учитељској школи сомборској 1871—1881 од В. Из чланка на другом месту занимљиво је дознати, да је од постанка ове школе (1814) до данас оспособљено за учитеље 1061 особа, и то 956 мушких и 105 женских. Осим тога на практичним течајевима у овом заводу слушали су педагогијске науке и накнадно су за учитеље оспособљени били 409 лица. Од садањих учитеља ове школе служи г. Ник. Ђ. Вукићевић 28 год., г Ђорђе Петровић 11 год., г. Мита Петровић 10 год. и г. Исидор Стојковић 7 година. Осим ова четири редовна професора има школа ова још 4 помоћна наставника: Драгутина Блажека, Софију Јорговићку рођ. Рајковићеву, Стевана Арсеновића и Александра Деметровића; затим три учитеља вежбаонице и једног учитеља вртарства. Ученика и ученица је било прошле школске године редовних 97, приватних 3 — свега 100 уписаних, а на крају године 98. — О примању ђака у овај завод, види белешку у 33. броју „Јавора."

Годишње извјешће ц. кр. реалне гимназије у Сарајеву концем друге школске године 1880/81. Садржај I. *De scholiorum Bernensium origine et auctoribus, argumento et indole scripsit R. Perušek.* II. *Phytophaenologische Beobachtungen. Von Director Dr. Ivan Zoch.* III. Школске вести. — Концем прошле школске године беше ученика у овом заводу 101, и то 39 римокатолика, 26 источно-православних, 3 евангелика, 12 мухамеданаца и 21 израјелит. По народности је било 75 Срба и Хрвата, 6 Немаца, 18 Шпањолаца, 2 Мађара и 1 Францез.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

„Српске Илустроване Новине," број 3, доноси овај садржај: Забава: Шумарева ћерка. Приповетка из српскога живота, од С. В. П. — Из природе: Два писма Плинија Циц. Секунда К. Тациту. Превод дра С. П. — Српске старине: Стара српска звона, од М. Валтровића. — Преводи: Велики свет, новела грофа В. А. Сологуба, превод Саве Петровића. — Песме: Покојницима, од М. П. Ш. — Из разних крајева: У Русији. Успомене из год. 1871, од М. С—ћа. — Песме: Лепа Мара, од Мите Поповића. — Са села: Ћеретање на извору од Л. — Народни добротвори: Васа Живановић, животопис од С. В. П. — Књижевност: Летопис „Матице српске" од М. С—ћа. Певанија Змај-Јована Јовановића од С. В. П. — Уз наше илустрације: Манастир Раваница. Сава Рајковић. од А. Хаџића. Козе и козари у Карпатима. — Разно. — Књижевне белешке. — Библиографија. — Разрешење загонетке. — Слике: Васа Живановић. Манастир Раваница у Србији. Стара српска звона са натписом. Сава Рајковић. Козе и козари у мор. Карпатима. Ћеретање на извору. — — „Српске Илустроване Новине" излазе свакик 16 дана два пуна табака, а цена им је за Аустро-Угарску 4 фор. полугодишње, или на 3 месеца 2 фор., за Србију, Црну Гору и друге крајеве 12 динара полугодишње, односно 6 динара на 3 месеца. Претплату у Србији примају све тамошње књижаре, а у осталим крајевима умољена г. г. скупљачи, као и накладна штампарија А. Пајевића у Новоме Саду.

ОДГОВОРИ.

Гђици С. у Вршцу. — Наше је народно позориште завршило своје представе у Земуну и полази одande као што смо извештени, у Руму и Митровицу, а зимоваће у Новоме Саду.

Г. Н. С. у К. — У Задру постоји православно богословско семениште, којем је на челу врли писац наш г. Никодим Милаш, доктор богословије и архимандрит. Он је ректор семеништа. Прошле школске године било је у тамошњој богословији 22 редовна слушаоца и 30 приправника за богословију. Већином су богослови родом из Далмације, али их има и из Босне, а приправника и из Црне Горе. Неки имају државну штипендију.

Г. М. у П. — На нашој вишој девојачкој школи почиње се школа по новом (римском) календару, и то од 1. септембра. Ми вам топло препоручујемо, да своје дете у ту школу упишете и уверени смо, да се нећете ни мало кајати.

Г. Мил. Ж. у Г. — Од „Сељака" је за ову годину изишло само два броја, па је онда заостао. Него сад излази у Ср. Карловцима „Привреда," на којој раде најбоље снаге наше у економској струци.

Г. проф. М. М. у Д. — Одговорили смо вам писмом. Поздрав.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 35. У Новом Саду, 30. августа 1881

СНАГА И НЕЖНОСТ.

По дубу се лоза вије
На њој слатко грожђе виси;
Та то лоза није, није,
Танка лоза, душо, ти си;
Ја сам овај снажни дуб.
Угасите грозда боје,
То су плаве очи твоје
А сладост му, твој је љуб.

Дивна склада! дивне ствари,
Кад се с нежност снагом спари,
Па љупкошћу својом тражи
Напраситост да ублажи,
Од које нам тавни ум. —
Човек тада бива блажи
Постаје му живот дражи,
Кад завлада споразум.

Ви'ш у слози и у миру
Како среће поток струји,
Цвеће цвета на бајиру
Поје тице и славуји,
Живота се ори луг;
А с небеса вишња сила,
Живот таки благосиља
У ком друга љуби друг.

Душо моја, мили друже,
Будућега мог живота!
Нек' се лоза уже, уже
Око срца мог обмота,
Нека у њу сраете дуб;
Па када се с њиме споји,
Само смрт ће да раздвоји
Срдаца нам вечну љуб.

У Крагујевцу. Десимир.

ЗЛАТОЈКА.

ХУМОРЕСКА МИЛАНА САВИЋА.

Тако смо је звали, Златојком, и то са њене дивне, златноплаве косе, коју је пуну и расплетену низ леђа спуштала; а кад ју је мало затресла, а она се таласала као најчистије течно злато, кад би га лак поветарац покренуо био; или је прошуштала, као што би на њиви прошуштало зрело класје. Млада је била, ако јој беше тек шеснаест година, а опет за то знала је оним чистим као небо плавим очима чудновато да погледи човеку у очи; мислиш, е ти хоће у дубину душе ти да прозре, а овамо је тек само чисту и ведру дубину сопствене душе своје безазлено на видик износила. Јесте, чиста и ведра

је била та дубина, у њој ниси могао видети ништа друго, до чедне мисли, чисте, девојачке жеље и лак, благ сан.

Оца више није имала, мати јој је водила скромну, још нову гостионицу, где смо се и ми ђаци хранили. Осим нас било је тамо још мало гостију; али је домаћица и пак водила врло добру кујну и имала добро, свагда тазе пиће. Кад је који од нас коју реч са Златојком прозборио, био је свагда учтив и пажљив, сваку је реч добро одмерио пре, него што би је изустио био, само да јој невином девојачком осећању ни близу не дође, а камо ли да га повреди. И сами смо се чудили понашању нашем, ми, мало разузда не ђакеле, који иначе баш нисмо сваку реч на кантар метали; али пред њом је ишло све складно и одмерено, као да смо се договорили били. Та ко би јој и смео казати коју нескладну реч, њој, нашој чистој и красној Златојци! Кад смо се веселили — а то је бивало почешће — гледала нас је само оним великим, плавим, замишљеним очима, као да није могла схватити ту врсту забаве; а кад је весеље мало отело маха, онда ју је мати обично у собу послала да прилегне. На што, мислили смо често, та и тако нам не разуме речи. Но одлазак њен није нам сметао, прем да би нам милије било, да нас је и на даље посматрала оним њеним великим, плавим и замишљеним очима.

Тако је то трајало неколико месеци; она се није мењала, нисмо се мењали ни ми. Једног дана пак — било је о великом распусту, и само нас тројица остали смо редовни гости њени, јер су се остали кући разишли били — спазимо на Златојци нашој неку промену. Њене плаве очи нису нас више гледале тако као обично, нека сета се превукла преко њих, и већином их је држала оборене. Хтедосмо је питати за узрок, али смо се устручавали, бојећи се, да јој ма и најнежнијим речма не учинимо на жао, зато смо се задовољили, да осећамо с њоме заједно, ма да сами нисмо знали, којим правцем да упутимо саучешће наше. Тако је прошло два, три дана. Она све тужнија, тако, да и нама није више ни пиво пријало, које нам је иначе, при ма каквим околностима, свагда врло добро пријало.

Једног вечера седили смо опет за столом у њеној гостионици и ћутке у пола празне чаше гледали. Само дим из наших цигарета, који нам се над главом колутао показивао је, да и у нама живота има. Тако смо ми ћутали и ћутали, кад нам се мати њена приближила и нас запитала, зашто смо данас тако ћутљиви.

— Не знамо управо ни сами, одговори јој Ђура, један од нас тројице.

— Како то? запита крчмарица даље. Зар пиво није добро?

— А што се тога тиче, није било никад замерке, беше Ђурин одговор; али тако се данас баш десило.

— Е, баш данас не треба да се деси, настави крчмарица; данас нам је свечан дан, данас је наш богати комшија испросио моју ћер и она му се обећала.

— А, а, а! зачу се из троје уста, а Ђура настави: „Сад разумем."

— Какав комшија, запита Андрија, друг наш; да то није онај храпави зидар, који седи одмах до вас?

— Јесте, одговори крчмарица и седне уз нас.

— Та тај би јој могао бити отац, приметим ја онако лагано, да ме не чује Златојка.

— Е да, чини вам се само, одговори крчмарица и баци хитлен поглед на своју ћерку; он је човек у најбољим годинама, па та двокатница је његова, па и ова, у којој смо ми.

Ђура и Андрија нису више рекли ни речи. Али се мени покренула жуч.

— Зар можете вашу милу Златојку таквом матором бумбару дати? запитам је даље.

— А за што не, одговори крчмарица мало пикирано; ова кућа, у којој смо ми, одмах је њена, а после његове смрти и она друга.

— А шта вели ваша ћи? наставим своје питање.

— Она то још и не разуме; али кад се уда, и кад буде богата, захвалиће ми на томе.

— Бар сад не показује много одушевљења. Госпо, госпо, мени се чини, да вам ћерка неће бити сретна.

— То ће се већ дати и само.

— Зато је дакле она жалосна! приметим опет. До душе, жешћег удара на тако чедо и не може бити.

— Златојка и она рапоња! примети једва Андрија.

— Немојте, господо, даље о том, рече крчмарица; ствар је свршена. Ако је по вољи, будите ми данас прави гости, и немојте жалити пиво.

— Дајте га само, рече у једаред Ђура сасвим задовољно; да попијемо коју у њено здравље.

Крчмарица оде да донесе пиво, а ми обоје погледамо Ђуру радознало.

— Немајте бриге, рече нам тај; ја сам нешто смислио, па куд пукло, да пукло.

— Шта је у ствари? запитам га ја.

— Чекај, док нам донесе пиво, настави Ђура чисто радосно; онда ћемо се натенане поразговарати, и тако нас неће разумети ма се и бебукали.

Крчмарица нам донесе пиво и зажели нам, да га у здравље младенаца попијемо. Ђура прихвати њен позив и чаше се наше хармонично дирнуше. „Нек је сретно! Нек је сретно!“ рекосмо сва тројица као из једна гласа.

— Враг би ме знао, рече Андрија, кад се крчмарица већ удалила била; мени се Златојка тек сад почиње допадати онако право. До сад сам уживао у њеној красној коси, а сад у њој, као што је сва.

И Андрија намакне мало леви брк на страну и скотрља пуну чашу пива у себе.

— Бре, не иде ни мени друкче, примети Ђура онако кроз зубе; она је већ давно моја платонска љубав, а сад ми је баш топло око срца, кад је само погледим, а камо ли, кад помислим, да ће је одвести она матора рапоња.

— Кад сте вас двојица већ тако искрени, додам ја; онда зашто да тајим и ја. И мене прелазе неки мрави, од кад нам је њена слатка мама саопштила ту „срећу“ Златојчину. Али, браћо моја, то неће кварити нашу хармонију; ја сам бар о том скроз уверен.

— Није ми ни бриге, рече Андрија; кад би на послетку и дошло до густог, ја бих се повукао натраг и вама оставио да делите мејдан.

— Златојка је до душе врло лепа, приметим ја на то; али пре, него што бих допустио, да она буде „камен претиканија“ нашем побратимству, избрисао бих је из памети своје, да јој у њој не би остало ни трага ни гласа.

— Тако исто мислим и ја, доврши Ђура наш разговор; али кад смо већ са свим споразумни, не би згорег било, да и ми, ма и непозвани, учинимо, што но кажу, роду глас, и да ма на који начин дознамо, како управо Златојка о тој „срећи“ мисли. Можда она у тајности бегенише ког момка, и ако је тако, онда излазим с мојим планом на среду, који ми је мало пре на ум пао.

После тих речи станемо се договарати, како да од Златојке уклонимо ту опасност, т. ј. само онда, ако јој је венчање с њеним маторим комшијом гнусно и ужасно. Поверимо Ђури, да од ње излаже, шта она управо о том мисли. Кад смо тако удесили наш план, пређемо на наш обичан разговор, који се врзао око ригорозума, дуга, пива, кредита, будућности, евентуалног сутрашњег мамурлука, пријатних и непријатних успомена, плавих и црних очију, и око других, сличних, „неисцрпајемих“ темата. Разговор је само онда застао, кад смо осећали апсолутну потребу, да се мало поткрепимо, што се пак, у оно летње доба, чешће понављало.

Златојка је већ давно отишла била у своју собу, а и мати њена је по мало дремала у својој наслоњачи, али се ми на то нисмо ни најмање обзирали. Имали смо наш позитиван „titulus bibendi“, те смо и не будећи крчмарицу, одлазили сами под славину и себи празне чаше тазе пивом напунили. У течају нашег разговора — у троје се даје особито диванити и пити — враћали смо се поново на Златојку и њено венчање, и све смо се већма обвезали,

да јој претекнемо у помоћ, ако би потребе било. Нас није на то вукла никаква саможива тежња, али нам је красне цуре жао било. Оно слатко око њено, она дивна коса, оне румене, пуне усне, она мала нога и рука, оне пуначке груди — та морали бисмо бити од сиња камена, кад не бисмо учинили све и сва, тек само да је очувамо онако нежну и чисту. Али све то, као што већ рекох, ни из какве саможиве тежње, просто — њој за љубав.

(Наставиће се.)

МОЈА КОВНИЦА.

У ковници нема
Наковња ни млата;
А ја лепо кујем
Без тога алата.

Ковница је мала,
Ја не требам већу;
Из челика јасне
Варнице излећу.

Из варница огањ
Чудновати сева,
Загрејано срце
Кад песме испева.

П.

НИСУ СЕ ДОБРО РАЗУМЕЛИ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОЈ РАДЊИ.

(Свршетак.)

Деветнаеста појава.

Пређашњи (без Анке).

Протић (*чита наслов*). „Господину секретару.“ (*Отвори писмо*). Знао сам, да ће тако бити. (*Лончевићу*). Тако зар господичићу? Ви потајно с мојом кћери дописујете?

Лончевић (*за себе*). Сад сам дотијао! (*Гласно*). Ја с вашом кћери? Ево нека ми главу одсеку, ако —

Протић (*упадне му у реч*). Ћутите само, узалуд одричете, кад ево писмо ово сведочи. (*Чини се, да је разљућен и хода у ватри горе доле*).

Лончевић. (*За себе*). Е сад смо готови! Лепо је било, али за мало! (*Пада на колена*). Опростите ми, господине, ја ћу све признати, ја нисам секретар.

Протић. Устаните, господине, и слушајте, што ћу вам рећи. Ако будете заслужни, да вас поштујем, ја ћу вам све опростити, и даћу вам моју кћер.

Лончевић. Мени?

Протић. Али под једном погодбом. Морате написати писмо вашем оцу и молити га за опроштење, што нисте имали поверења у њему, него сте све тајно шуровали. Седите и пишите, ја ћу вам говорити, шта да пишете.

Лончевић. Да пишем? Пред вама? — Никад!

Протић. Немојте заборављати, да сте ви још мој секретар, а само под том погодбом ћете добити моју кћер.

Лончевић. (*За себе*). Ја да добијем спахијнску кћер?

Протић. Ако су ваше намере поштене биле, зашто се нисте у мојој кући дали представити? Ваш је отац могао —

Лончевић. Господине, мој отац има врло много посла. Толики људи ручавају код њега сваки дан.

Протић. Верујем, познато је већ, да се код њега добро руча.

Лончевић. Господине. зар и ви знате?

Протић. Колико сам пута и ја код њега ручавао. Ви сте увек бивали на страни, па вас нисам никад ни видео.

Лончевић. Мој отац није хтео сам да ме учи; он је држао, код туђина мора

човек да буде вреднији; а и право је имао старац.

Протић. (*За себе*). Ја не знам, како се могла Јелена у овог човека заљубити! Једино је, што је од богате куће. (*Гласно*). Знате ли, да се ваш отац јако љути, што сте се хтели увући у моју кућу? Зна и то, да сте то хтели да учините бајаги као секретар.

Лончевић. Шта? Љути се? Та он треба на коленима да хвали бога, што сам овако место добио.

Протић. Мени се чини, да њему није неповољно место, него начин, којим ви до њега хоћете да дођете, а у томе има право. Ја остајем при оном, што сам рекао. Ви га морате писмено молити за опроштење. Седите и пишите, ја ћу вам говорити.

Лончевић. (*За себе*). Лепо сам насео! Морам гледати, да га заговорим, не би л' заборавио на то проклето пискарање. (*Гласно*). Даклем ви сте, господине, већ ручали код мог оца? А јесте л' јели код њега фашираног фазана à la braise imperiale?

Протић. Та нека враг носи фазана, заједно са braise imperiale-ом! Зар је сад време, да о таквом чему говорите? Пишите!

Лончевић. (*За себе*) Ништа га не занима. (*Гласно*). Кад би ми, господине дали једно по сахата времена — (*за себе*) док не нађем онога кувара.

Протић. Не, господине мој, ви морате сад одмах писати, и то овде преда мном.

Лончевић. Та то је оно најгоре. Још кад сам ишао у школу увек сам морао отићи у какав буџак да пишем. Кад ме ко гледи, ја онда не умем ништа.

Протић. Ко је то још видео! Но хајд' ја ћу вам попустити; ја вас нећу гледати. Седите ви тамо — (*показује сто за писање, а узме за себе столицу на другој страни позорнице*), а ја ћу сести овде и окренућу вам леђа; то ће ваљда бити доста —

Лончевић (*седне, гледи хартију и пера*). Ни близу — све једно ми је, не могу писати, као и да сте покрај мене. (*За себе*). Зар су сви послови престали, нико да дође, да га изазове на поље!

Протић. Кад не можете да пишете, кад вам ко говори, шта ћете писати, како сте онда могли тражити, да вас узмем за секретара? Ви се морате трудити, да тај стид надвладате.

Лончевић. (*За себе*). Тако ми је, канда ме пеку на ражњу!

Протић (*диктира*). „Мили и великодушни оче!“

Лончевић. Извините, молићу, да ли имате, господине, код себе случајно један ножић?

Протић. Па шта ћете с ножићем — да режете гвоздена пера?

Лончевић. (*Слуша и говори за себе*). Још нико не долази. Бар да дође који пређашњи кортеш, да иште оно, што му је господин обећао.

Протић. Но хоћете л' једанпут почети?

Лончевић (*просие брзо мастило испод стола, замочи перо и рече:*) Господине, овде нема мастила.

Протић. Ал' су небрижљиви! (*Извади боцу с мастилом из ормана и пружи му*). Ево мастила.

Лончевић (*за себе*). Сад је свему крај!

Протић. Јесте л' написали оно, што сам вам казао?

Лончевић (*сриче за себе*). „Ми-ли и велико-ушни оче! (*Гласно*). Оче —

Протић (*диктира*). „Осећање моје хипокризије понижава ме.“

Лончевић. Како, како? Осећање, какво оно рекосте осећање?

Протић. „Осећање моје хипокризије.“

Лончевић (*за себе*). Каква је опет ово реч, ко је још чуо такву реч? То господа зову српски! Па то ја да пишем!

Протић. Но, што не продужите?

Лончевић (*устане, метне руку на образ и игра ногом, претварајући се, да га жестоко боли зуб*).

Протић. Но шта вам је?

Лончевић. Зуб ме боли, ах, страхота ме боли! Проклети зуб! Допустите, господине, да изиђем. (*Хоће да иде.*)

Протић. Куда ћете?

Лончевић. Хоћу рума да узмем у уста, то је једино, што ми помаже.

Протић. То су само празни изговори

— ви нећете да пишете. Ви нећете пред вашим оцем да се покорите, али морате. Седите и пишите.

Лончевић. Да пишем — а ова паклена зубобоља? (*За себе*). Проклета она реч, не бих је умео написати ни за десет година!

Протић. Шта сам на послетку казао?

Лончевић. Осећање моје —

Протић. „Хипокризије понижава ме.“

Лончевић. Ја не могу писати, страшно ме боли.

Протић. Јесте л' ви човек? Утећи ми нећете.

Лончевић. А ја онда молим, господине, да ми просричете ту реч.

Протић. Па ваљда нећете казати, да ви свој матерњи језик не умете писати?

Лончевић. Та писати већ умем, али правопис ми не иде у главу — а такву реч нисам чуо, од како сам се родио.

Протић (*узме писмо са стола и прегледа га*). А шта ће то рећи? Ви пишете „мили“ са два „иже са слитном“, а место великодушни оче, написали сте великоушни оче? Хоћете зар да ме мистификујете?

Лончевић. Опет једна таква реч — треба л' и то да напишем?

Протић. Кажите ви мени, претварате л' се ви, или баш не умете боље.

Лончевић. Бога ми, ја баш не умем.

Протић. Па да ко је писао ону „беседу,“ што су ми је отоич поднели?

Лончевић. Ваш кувар, господине.

Протић. Па то сте ви пука незналица! — Ви немате друге заслуге, него што сте син богатог човека, и ви се усуђујете, да гледите, да моју кћер добијете за жену?

Лончевић. Па шта ја могу силом кад се у мене заљубила? А кад ви, господине, хоћете да ми је дате, нећу ваљда сам својој срећи стајати на пут.

Протић. Вама да је дам? Волио бих је мртву видети!

Лончевић. Па што сте ми је нудили?

Протић. Боже, је ли могуће, да се моја кћи заслепила у овог простака!

Лончевић. Је л' то у моди код господе, да ме називате простаком? Та ви сте знали, да сам ја само грађански син, и да нисам племић!

Протић. Али ја сам држао, да сте ви човек изображен и васпитан. Одлазите ми испред очију!

Лончевић. Зар тако брзо да изгубим моју лепу службу?

Протић. Напоље! (*Изгура Лончевића и оде у своју собицу*).

Двадесета појава.

Младен. Управитељ.

Управитељ. Но шта је?

Младен. Кад сам хтео госпођици да унесем чоколаду, ргне ми нека жустра слушкиња служавник из руку и испред носа ми залупи врата. Безобразница.

Управитељ. Она је имала потпуно право. Ваше је да кувате, а не да уносите. Је л' ручак већ готов?

Младен. Ручак? Ја нисам на то ни мислио.

Управитељ. Мени се чини: ви сте безобразни. Ако сте старога господина Недића могли једити — овде то не иде!

Младен (*за себе*). Мога оца? Овај као да зна све. (*Гласно*). Нећу да разабирам, од куда ви то све знате — само вас молим, да мојем оцу ништа не казујете. — Примите ово — (*Даје му из својег буђелара једну банку*).

Управитељ. Задржите само ваше новце, за једног кувара доста сте ми већ дали. Кад имате строгога оца и бојите га се, а ви треба да чините своју дужност, да не би изгубили службу. Неће вам бити овде рђаво — имаћемо скорим у кући сватове, који могу доста бакшиша донети —

Младен. Сватове — а ко ће то да се венча?

Управитељ. Наша госпођица; ја сам прислушкивао и дознао, да ће је узети наш нови секретар; оцеви су се већ споразумели.

Младен. Секретар, онај, што сам га пре овде видео?

Управитељ. Јест, јест. Он управо није секретар; он само проводи тајну љубав са госпођицом, те се тако увукао у кућу.

Младен. Љубав — то не могу да верујем; али кад би била истина, ја бих му

све кости поломио. Морам докучити, шта је у ствари. (*Хоће да оде, на вратима се судари са Недићем*). Гле мог оца!

Двадесет прва појава.
Пређашњи. Недић.

Недић. А гле мог сина!

Управитељ (*за себе*). Наш кувар син зар господина Недића! Морам прислушкивати. (*Оде*).

Недић. Једва те укебах! Зар тако вараш оца свог? Зар не знаш, да сам за твоју љубав свашта чинио? Хтео сам да се учиним строгим, али не могу да се претварам. Јако сам гладан. Ствар треба што пре да се сврши. Господин спахија је пристао, добићеш је за жену. Јелена ће бити моја снаха.

Двадесет друга појава.
Пређашњи. Протић. Јелена.

Протић (*који је последње речи чуо*). Ваша снаха? Никад!

Недић. Шта, даклем узимате реч натраг?

Протић. А зар сте заборавили на нашу погодбу? Ја сам казао, да ако се и мени ваш син допадне, а богме после разговора, што сам с њиме имао —

Младен (*за себе*). Шта, разговор?

Протић. Да нисам помишљао на наше старо пријатељство, би га напоље изјурио.

Младен. Господине, то ће бити какво неспоразумлење, смем ли питати —

Протић (*прекидајући га*). Ко је тај младић?

Недић. Мој син; зар га не познајете?

Протић. То је ваш син?

Јелена Јест, отац, то је Младен.

Протић. Е па то бих онда рад знати, с киме сам се ја отоич у соби разговарао? Мој га је управитељ представио као секретара, а он не уме ни три речи да напише.

Младен. Мени је управитељ овај час рекао, да онај човек није секретар него да се увукао у кућу из тајне љубави —

Протић. Увукао? То се мора развидити.

Недић. За име бога, само немојте пре ручка, јер ћу скапати од глади. Аха, ено поставља се сто!

Двадесет трећа појава.
Четири служитеља (са судовима иду преко позорнице). Лончевић (иде за њима. Обучен као кувар, носи заклопљену чинију).

Протић. Ето, то је тај човек што сам се ја с њиме разговарао.

Недић. Па то је мој бивши кувар Лончевић, што сам вам га хтео да препоручим. (*Лончевићу*). Угурсузе један, а шта си ти то хтео у овој кући да изгаздујеш? (*Дигне штап на њега*).

Лончевић. Ударите ме, господине Недићу, али најпре миришите. (*Дигне заклопац са чиније и метне му чинију под нос*).

Недић (*мирише*). Тако ми бога, ово је фаширати фазан à la braise impériale!

Лончевић (*клања се Протићу*). Случај ме је био наместио на секретарско место, ал' сад сам ја на свом месту и ту се надам, да ћу вас потпуно задовољити. Нисмо се били испрва добро разумели, ал' хвала богу, сад је све јасно — тица се познаје по перју, а кувар по сосу — изволите мирисати! (*Подноси му чинију*).

Превео ω.

НЕШТО О МОДРЕЊУ И О ЧИВИТУ.

Народна ношња губи се из дана у дан. Туђе руке почеле су одијевати наш народ. И мушко и женско пригрљава објеручке куповно одијело: тјешећи се, да га лакше стане купити који комад готов, него га само правити. Док га једном или два пута на се обуче, покаје се свако, јер тад текар се увјери, да је преварено, да је добило прње и туђе дроњке за своје скупе новце. Тој неваљалштини морамо благодарити, што то преоблачење споро иде и што се и сад још који старински комад на зборовима виђети може.

Докле гране прољеће, па све до св. Петке, налази се у нашијех насеоскијех кућа на огњишту лонац *модрењак*. Кроз све то вријеме преправљају ваљане домаћице потребне

ствари и модре их, да су им милије за обући.

Најприје се вади *сјера*. Кад се овце острижу, не перу се она руна одмах, већ се одгађа, док се не почне модрити. Тада се доћера или донесе воде у вучија, те се за вађење сјере остави једна не начета. Из те се налије пун котао, настави на ватру и грије, док се добро не узмлачи. Нема периља термометара при руци, да зна, кад мора снимити котао. Она забурује прст унутра, па докле може поднијети топлоту, дотле још није вода загријана; чим га тргне к себи, скида се котао и излијева у *шкаш*, у коме је смјештено једно или два руна. Кад су руна доста намочена, ожимају се и замачу неколико пута у заманце; најзад се чврсто оциједе, преперу у двије три воде и простру на љесу, да се осуше. Сјера се из шкапа прелије у котао, метне на ватру да узвари и тад текар се излије у опрани модрењак, који се упањио крај огњишта.

Да се сјера не натруни, покрије се лонац каквом старом врећом или чим другијем. Осам дана не дира се у њега, већ ако ће које мушко дијете да шора у њ. Након те осмице оциједи се чиста и бистра сјера од онога труња и армуља, што се стишало на дно. Лонац се опет опере, налије сјере и пристави к ватри Он се не истављa, док се гођ модри. Да паче, не смије се потрнути ватра, ни обдан, ни обноћ, а уз лонац спава *модриља*, да га чешће окрене ради једнаке топлоте. Иза те преправе убаци се у лонац од ријеткога платна сашивена кесица, напуњена чивита. За један ред раствори се чивит у сјери. Понајприје умоче неке вунени канчелић, да сазнају: иде ли им посао за руком, а неке приносе изапрано *модрило* (бревнереке, натикаче, назупке, грлиће, хаљине, зубуне; мотовила пређе за цардзе [сукње], канице, торбе, бисаге, коперте, шаренице и др.) те га потапају.

Након три дана вади се модрило ван и суши у хладу. Обично га мећу у *кукрузане*, у завјетрину, ка сакривају га да им га ко не подрече. Модриље не трпе, да је ко уза њих, кад оне модрило огледају или ван ваде, боје се, да му не би што погледом својијем нахудио. Малој дјеци мучно се оне сакрију. Дотрчи ли које, те запита ли: „Што је то?“ — одговоре му: „Отари се, ето ти је нешто на носу“ или „Чудило, да се таке бене чуде.“ И оне су се извјештиле, да текар на ваздуху права модра боја сине, и да на сунцу не смије се сушити — а то и хемија учи.

Ако им модрило није по вољи од прве, потапају га дотле, док им срце не дође на мјесто. Ако је чивит добар, може се још која ствар бар на полак омодрити, но за прво модрило кажу, да је било *„на цвијету.“* Колико чивита треба да се омодри ово или оно, знају оне по цијени.

Чивит је познат још од памтивијека. У јеврејском закону, „Талмуду,“ налази се и заповијед, којом се забрањује *чивит-биљку* (Indigopflanze, Indigofera tinctoria) ишчупати или посјећи је, док не наврши *трећу* годину. Испрва је ова биљка сађена у источној Индији а отуда је расађена у друге азијске крајеве, у Европу, Африку и Америку. Подавно је и руска влада на Кавказу заметнула из сјемена прве расаднике.

Поводећи се по некијем старинскијем учењацима мишљаху Европејци, да је чивит руда (минерал); особито их је заваравао коцкасти облик. Чувени и досјетљиви путник, Марко Поло, први докучи, да се он преправљa из биљака.

Отприје је *модра боја* преправљана из биљке: *врбовник* (Färber-Waid, Isatis tinctoria), која је у Италији, Француској и Њемачкој у изобиљу култивисана. Кад је на почетку XVII. вијека чивит изишао на глас у Европи, запријети зло многијем породицама, које је та биљка хранила и одијевала, — којима је била и рактело и копало. То наведе неке владе, те забранише уважање чивита (у Француској за Хајнриха IV. 1609. год., у Саској под управом Ђорђа I. 1650. год.). Јер се чивит не раствара потпуно у води, шпириту, етеру и др., узимаху концентрисану *сумпорну киселину* (SH_2O_4), да га она промијене у модру течност. Овај раствор требало је *неутралисати*, т. ј. сувишак сумпорне киселине отстранити другијем којијем хемичнијем тијелом да се униште њена штетна својства. Но то није сваки разумијевао, зато изгледаше модрило наказно и изгрижено; с тога и провикаше чивит за *„вражију боју.“* Крај све те граје и забране уважало се њега много; томе припомогоше ваљане поучне књижице и нито

њиме омодрена ткања не тару се, нити боју шале упуштају. —

Чивит се преправља из *чивит-биљке*, с тога је нужно и њу споменути. *Чивит-биљка* је *полугрм,**) који се јако разграпао, висок је око 1·5 метара, има лијо перасто лишће, које је састављено из 7—15 јају сличнијех, модро-зеленкастијех листића. Поједини цвјетићи *лептирасти* су као и у *граха, леће, багрене* . . . Обично су сабрани у *грозд*, који је израстао у куту, што га прави лист са стаблом. Оно *пет* листића, што састављају *круницу*, имају посебна имена. Горњи листић: *барјак* је највећи, округао је и жућкасто-зелен; *два* бочна: *крила* јесу једнака и при основи у шиљасту острогу продуљена, црвенкаста су као и остала *два*, што су срасла у *кобилицу*, која крије *прашнике* и *тучак*. Плод је махуна, управна је или савијена попут српа.

Чим се по чивит-биљци цвијет расцватио, настаје кошење. У источној Индији трпају покошене зељане огранке у судове из камена начињене, гњече их и залију водом, те пусте на миру, док не наступи нагло вријење. Тад се развија гас: *водик* (Wasserstoff) и *угљена киселина*. Након 12—15 ури свршено је вријење. *Бијели чивит* (Indigweiss), што се налазио у зељанијем одводима, растворила је вода и примила на се. *Пожућела* вода пропушта се у исто таки суд, само што лежи испод првога и што је плићи. Ту се мијеша и млаца веслима, лопатама и другијем алатом, не би ли овај *бијели чивит* натегао што више *кисика* (Sauerstoff) из ваздуха, који га претвара у плави или *модри чивит* (Indigblau). Овај се у води не раствара, зато се кроз неки земан стиша, падне на дно. Горња вода се одлије, а талог се циједи кроз вунене рупце, мијеси у повољне облике, суши и разнаша по свијету на препродавање.

Кад модриње чивит купују, гледају, је ли у комаду. Ако је ситан, у прашини, пеће га ни пошто, па ма да је од најбоље врсти. Онда ће узети грумен у руку, па ће га трљати ноктом; ако се црвени и сјаји као бакар, метнуће га на језик. Пријања ли за њ и држи ли се, кад стану главом трести, онда веле, да је добар. Кад још кажемо, да се не раствара у свакој течности, навели смо му главне биљеге.

Садања хемија не само да истражује, из којијех саставина је сложена која ствар, већ се повраћа и назад, т. ј. настоји погодити, којијем би начином из пронађенијех саставина опет исту ствар начинити могла. То је теже, али иде: гђе брже, гђе спорије. Одавно мозгају многи људи, не би ли се чивит могао како и вјештачки преправљати. *Петнајест* година мучио се г. Адолф Бајер (Bæyer), док је *синтетичнијем* начином дошао до жељенога успјеха. Њему је срећа наскочила, те је свој год. 1878 смишљени пачин за преправљање вјештачкога чивита тако поправио, да неће бити никакве сметње, која би његовој и прво ваљаној теорији практичну вриједност одузела.

Њему је влада дала патенат па то изумијевање; а двије знамените фабрике њемачке задобиле су право од њега, да смију преправљати чивит на тај пачин.

И тако се примичу дани, кад ће из *тера* од *каменог угља* (Steinkohlentheer) начињени чивит почети надметати се са наравнијем, а можда и истиснути га сасвијем из трговине. (Кога занима ово, нека потражи часопис „Der Naturforscher“ број 7. од године 1881).

Мојо Медић.

*) Ботанички назив, значи биљку: којој су исцвјетани огранци зељани и исте године угину; а не нишћетани одрвене се и остану.

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Сад примећавамо, чему служе оне високе зелене, са влатом на врху, шибљике, пернате метле и остало, осим тих оруђа, још и „портвиши,“ као и на витким шипкама везани рупци какваа посла имају, све је то средство, које је противу пламенова сићани свећица наперено, дугачким моткама и до балконских пламенова доспевају.

У колико је свако једва чекао онај тре-

нутак, у ком би се сиђани моколи запалити смели, у толико се још страсније сада настоји исте другима погасити; свуда се то најживље и највеселије ради, а нико нема права никоме замерати ни онда, ако би која шипка нехотице и по ручици окрзнула, па ни то ако би се коме случајно што запалило или на главу пало, од чега би и зли посљедица бити могло, све то и без „scusi“ поднети ваља, јер се на то нико и не обзире, него сваки своју свећицу штити, а на туђе напада. Највише су кивни мушки женскима, и женске мушкима те безазлене пакости нанети; у томе се боју нападају и обрани, особито одликују оне амазонке, које на среди пролазећих кола стоје, своје моколе држе, а туђе нападају, ритери, што тако исто на коли, али унаоколо стоје, амазонке храбро бране, а још љуће нападају. Све је то свуда и једнако младим духом одушевљено, јер и старица и седи старацa довољно видиш, како живо учествују у тој општој забави и весељу.

Горе изнад балкона у другом и трећем спрату, видиш на каквој шипци везан рубац или друго што, како се труди несташна цура, на балкону пламен „јуноше“ угасити; доле опет гледаш осорљиво момче, како одушевљено чак и на кола горе скаче, да свећицу из руке лепојке отме, или јој бар пламен уништи, како га дотична храбро дочекује и свој аманет брани; овде видиш, како се запалио неки повелик комад артије, тамо бела марамица, онамо китњасти превес балкона, али све то никога не збуњује, него радосно кличу, све се то светлости радује, све то иначе у најстрашнијем елементу у ватри и пламену живи, и у тој мери ужива, коју ничије перо није кадро верно описати.

Прангије пуцају, на корзу са свих страна чује се глазба; пред једном капелом иду коњаници и трубачи, који обзнањују: да се њег. вел. Пасквино II. са својом сјајном пратњом приближује, да карневал за ову годину закључи; пратња му је одиста сјајна, да се од њенога сјаја скоро и небо црвеним сјајем заодело, јер тај сијасет воштаница и лампиона, који њ. в. Пасквина II. и његову пратњу осветљују, нико не би био кадар избројати.

Они у истом поретку и на исти коли онако сјајно, као и при отварању, иду, исто је онако и глазба распоређена.*) Најпре долази „Сатурно“ са његовим сатурнићима; за овима богиња „Цереда“ са својим Нимфама; за њима климатајућом главом слон, а на њему њ. в. „Пасквино II.“ и његов шаљиви мајмун, који се и овом приликом лакрдијом својом одликује; њему сљедује „Робље,“ а за овима Кинези и кинеско сунце „Цар.“ — Сви ови збирају плод и знак задовољства публике, сви су они цвећем обилато посути а највише Пасквинов побочник и саветник, његова екселенција мајмун.

Тај сјајни спровод, као и првог дана право ће корзом до мљетачког трга ићи, а отуда ће се опет у истом поретку на народни трг (Piazza del Popolo) и истим путем вратити. —

Како та сјајна парада овуда прође, од тог доба поста цело делање нешто умереније, нешто тишије, само што уједанпут пресекоше ту умереност две сусретнуте чете, једна пешице, а друга на отворени коли, који се озбиљније почеше међу собом нападати, те већ и до тога дође: да је један од пешака на кола скочио, те једног од озбиљних противника својих и за уши спопао; али Римљанима таком приликом не потребује полиција, то извршује сама публика; она колима и њеној чети забрани даље у забави учествовати, и из корза самог истискоше их; а дотичним пешацима одузеше оружје (карневалско), којим би права имали и могли и даље на карневалу као борци учествовати, и тим начином би свршен тај процес.

Ево се појављују момци за јавну сигурност и обзнањују (коме је нужно) у тишини: да је већ седам сати куцнуло, а то ће рећи да је рок и тој борби истекао. — Сваки на ту опомену без икаквог даљег преговора предаје истима своје оружје, којим до сад тако ревносно противу мокола војеваше, ови преко колена или другим којим начином крхају и на једну гомилу слажу. — Кола се корзом она пропуштају, која само преко њега до свога опредељења или стана доспети могу, друга никоја.

Само се јошт „моколи“ овде и онде светлуцају, али и они свакога трепутка све више и више тону и ишчезавају, док напослетку и они сасвим, а са њима и лозинка „светлост“ ишчезне.

Светлост и весеље је ковчег, у који по-

*) Види Карневал у Риму 47. бр. „Заставе“ 18[illegible]5.

лажу Римљани свој карневал, те га оправљају на вечни мир и који се сада већ у прошлост броји.

Сад нам јошт преостаје да видимо, каквим ће се сценама овај карневал завршити; то ћемо пак тако попунити, ако се на народни трг (Piazza del Popolo) потрудимо, од тога пак тим мање ваља да презамо, што на исти за који минут приспети можемо, на корзу пак и онако ништа више ишчекивати немамо, дакле хајдмо напред.

Прангије пуцају, глазба свира, Пасквино*) долази, а и ми смо већ на жељеном месту. Њему и његовој пратњи начинише пролаз и поставише се на средину трга; светина гамиже, сваки се успиње, гура и гледа, ваљда не зна ни сам, као ни ми, шта има видети. На северу једна, друга, трећа, па и више ракетли лете у вис, мислиш: у небеса одоше; али у исти тренутак оне се већ у разнобојним и сјајним искрицама и натраг враћају и ишчезавају. Са западне стране, а тако и са источне осветљене су бенгалском светлошћу нама на Монте Пинчу познате групе Нептуна с тритонима; Атина са својим боговима; — од севера пак мраморна велика капија.

Ова светлост целом тргу као и свему осталом, што се овом приликом овде деси, чудновату, али пријатну бледину, која у природи видети се не да, позајмљује; — и та светлост престаде, опет ракетле као муње севају, распуцавају се и у силним варницама доле падају. — Опет осветљени они исти предмети, али другом бојом и то жутом, што целоме други, али лепши облик даје; овоме сљедују опет ракетле, те чине своје; — за тим се јошт једном и последњи пут осветлише већ у два маха поменути предмети и све у леп плав облик постави. — Ова пријатна и према прошлој (жутој) комплиментарна боја, изазове особито задовољство публике, те тапшању нема краја.

Кад се и ово заврши, а ракетле опет своје учинише, тад се Италијанском тробојницом осветлише нама позната три предмета, које имадосмо прилике пењући се на брег и врт тако звани „Монте Пинчо“ видети, а који су један изнад другога све даље и на више постављени; а то је Ротунда са три мраморна кипа, Робље, а за тим највиша непосредно испод темена врта самог она колонада, или воља ти је крстити ју летњиковцем.

Ово је одиста леп призор што се на путу, а у ноћи мрког Монте Пинча указује, но није тај призор сам по себи то бурно одобравање изазвао, него је ово прилика, којом се свако уверити може, како су Римљани својој Италијанско-народној боји јако одани, рекао би, да се сваком од њих нешто у живо ту најугодније дешава, тако је то свако одушевљено и тако узбуђено, мислиш, да никад клицати и пљескати, уморите се неће.

Кад се и ово осветлење, које је понајдуже трајало, заврши, засвира глазба марш, по ком такту сваки својим путем мирно и задовољно маршира, а по њему ћемо и ми својим путем марширати. —

Дакле ово весеље би свечано спроведено и достојно закључено.

Ако је баш и најозбиљнији човек ове на корзу мало пре, онаком елеганцијом, онаким грацијозитетом и онако живо изведене призоре гледао, није могуће, а да не призна: да у тим призорима, који привидно изгледају, као да им је отац лакоумље, мати пак бе[illegible]послица била; има много лепога, племенитога, а јошт највише човечнога дела. Истина, да ни Римска аристократија у социјалном приватном животу своме не разликује се од остале аристократије, која свој положај по обичном аристократском појму за узвишенији сматра, — али за време карневала Римској аристократији ни на ум пало није, презирати ту народну светковину, којој је демократско начело основ положило, него је вољно прихватила, и у свима фазама његовим као главна чињеница суделовала, а тиме је прилике дала, да се и сиромак бар том приликом с њоме изједначи. — Питам ја тебе, брале: би ли и по коју би цену наше аристократе вољне биле тим пожртвовањем и материјалним приносом суделовати и увеличати народну светковину, а без да своје достојанство истиче? Пружити народу забаве и весеља, користити јадној и чемерној сиротињи? — А да сиротиња Римска од ове свечаности лепе користи збира, то сведочи чешће изигравање многих лозова, за време трајућег карневала, које се мал' не сваки дан на разним игранкама чини.

*) Види „Карневал у Риму“ Заставу за г. 1875

Мислим, да је гледао и „Гете“ карневал по најновијем строју. као што је и сада овај у-стројен био, да би о њему сасвим друго уверење стекао, него што га је у своје време имао.

Ја би имао један смеран предлог, ако си га, брале, вољан, слушати: Како смо већ приличио у саму ноћ ушли, и како ћемо се тешко игда у нашем веку макар и самим уображењем у Риму састати, а да би још мало по римски проћеретати могли, то ти предлажем: да и ову ноћ код мене у Риму проведеш, у јутру пак просто ти било дома враћати се. —

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ТУРСКИ ПОПОВИ И КАЛУЂЕРИ.

ДР. ГУСТАВ РАШ.

(СВРШЕТАК.)

С леве стране стајаше гробље, ограђено гитером. Погледам унутра. У сени високих тамних чемпреса видео сам мноштво белог надгробног камења, које је озго било украшено округлим каменом на форму турбана, који бејаху већином шарено бојадисани или позлаћени. С једне стране камена бејаше урезано име покојника и каква реченица из корана. — С десна, преко од гробља, стајаше стражњом страном према сокаку окренут манастир, — једнокатна, од камена сазидана и округлим кровом покривена зграда. У дну дворишта бејаше павиљон, покривен такођер округлим кровом. У средини дворишта уздизаше се висок чемпрес, око кога се до врха обавио бршљан.

Свечаност имала је почети тек за по сахата. Отворим врата, која су водила из дворишта у гробље. На први поглед видео сам, да се на гробље пазило, јер није било запуштено. Пролазио сам између надгробних споменика и дрвећа, што је туда засађено било, не пазећи на то, што се туда шетала множина турских жена. Кудгод сам погледао, видео сам иза надгробног камења и дрвећа само беле велове и црвене и плаве огртаче Као што рекох, нисам се на то много обзирао. Наједаред подиже се око мене на све стране вика. Нисам разумео ни речице од свега онога, што ми те жене довикиваху, али толико сам си могао мислити, да захтевају од мене, да се одмах удаљим. Остао сам стојећи неколико часака, да прегледам те робиње корана, које су се за властито ропство на тако жесток начин бориле. Нов знак незадовољства појави се около мене. У томе се отворе врата од гробља, а унутра долети у турско одело обучен човек, који гласно повика на мене; и кад се ја свему чиних невешт, ухвати ме он за руку и одведе ме опет са гробља у манастирско двориште. По свој прилици бејаше то чувар гробља.

Чинило се, да још неће свечаност започети. Ја пођох од гробља равно према манастирској порти, која је водила до неког високог ходника, који је паралелно са манастирском зградом текао. Ступивши унутра, погодио сам на први поглед, да се овуда улази у дервишке ћелије, које немају врата, него само прозоре, кроз које се улази унутра. Сваку поједину ћелију могао сам сасвим прегледати. Намештај је у њима врло једноставан Ни једном се мусломану не допада јевропски намештај. Наши столови, стоци, ормани, све је то за њих шпанско село; све то надомештава њима њихов диван. И тако те њихове ћелије нису имале никаквог другог намештаја, него диван, који се свуд унаоколо око собе простирао. На диванима сеђаху дервиши у својим високим капама, прекрштеним ногама ћутећи и пушећи на дугачке чибуке. Други пак довршиваху на средини собе своју тоалету. У сваку сам ћелију завирио, али свагде сам видео исти призор, исто ћутање. За мене се није нико бринуо. Затим се опет вратим натраг у двориште

У дворишту је међутим све оживело Светина, коју сам пре видео на сокаку, дошла је сад у двориште, и управо улазила у павиљон, кога сам у дну дворишта опазио Ја пођох за њима и нађох се у четверокутном предворју, где су црквени послужитељи кишобране и штапове на оставу примали. Из пре-

дворја дођох у велику дворану на осам ћошкова. То је била дворана за играње. На стражњем делу дворане био је читав ред отворених, широких и високих прозора. Патос није био као обично покривем ћилимовима, него је био глатко паркетиран. Наоколо дворане налажаху се ложе за гледаоце. Неке од ових бејаху ограђене позлаћеним гитером, — те су биле намењене женскињу. Једна друга ложа у истом реду била је за свираче. У приземљу, баш до врата беше опет једна простраиа ложа, та је била за Јевропејце, овамо је и мене послужитељ довео. Све остале ложе посели су мусломани, који су у осталом — судећи по њиховој спољашности — припадали нижој класи становништва. У ложи за Јевропејце затекох неколико господе и госпођа, Немаца и Инглеза.

Свечаност — ја ју називам комедијом — започне. На главна врата улети у дворану до двадесет дервиша, а на челу им њихов предстојник. Пошто су дворану унаоколо обишли, заузме предстојник своје место у прочељу, а остали поседају прекрштеним ногама с леве и с десне стране све до врата. Тада започе ужасна свирка у споменутој ложи, а уз пратњу исто такове песме. Сад започну дервиши по такту правити разна кретања; бацаху се на земљу, и удараху капама о патос. Тако потраја по сахата, онда свирка на једаред престане, а дервиши поседају Први део те комедије бејаше довршен. Изгледало је, као да су га Турци особитом пажњом и побожношћу пратили. Ја сам га се гнушао.

Наједаред се дервиши подигну. Изнова започне у ложи свирка, само сада брже него пре. Дервиши у часу збаце своје смеђе кафтане и осташе у белом оделу. Поклоне се сви заједно своме предстојнику, а онда један другоме, те по том започну игру, од које им је манастир добио име. Сваки се окретао сам око себе; час брже, час лакше, час скрстивши руке на прсима, час пружајући их далеко од себе. То вртење трајаше по сахата. Мени беше неугодно гледати то монотоно окретање, те час по час затварах очи, да ме не ухвати вртоглавица. Поново отварах очи. ал' ми је увек иста слика пред очима лебдила. Погледах ва дервише — и гле! — њихове очи беху такођер затворене. Тим сам одгонетнуо њихову тајну, јер заиста само затвореним очима могуће је дуго вртити се Нисам хтео да дуже ту останем. Оставим манастир и не чекајући свршетка игри, и никад више нисам осетио жеље, да присуствујем таквој дервишкој комедији, кадгод сам туда пролазио. Ш.

СТАРА ПИСМА.

ПИСМО ВЛАДИКЕ ВАЧКОГ МОЈСИЈА ПУТНИКА општини јегарској.

Бл(а)гопочтеннорóдный Г(оспо)дине Бировъ, Єпитропы, и цѣлóе ѡбщество; Мнѣ Любéзныи!

Занеже почивéшагѡ Протопресвѵ́тера Іѡсифа Витковича заѡ̀ставшаа вдóва Маріа, по Смерти сегѡ Сѹпрѹга своéгѡ ѿ Приходѡвъ Парохіáлныхъ за ѹ҆живлéніе и Содержáніе своé нѣкѹю частъ себѣ ѡпредѣлити просащь, ѡ томъ сицѣ ѹ҆реждение ѿ менê, ѝ на вáша Благопочтеннородіа Препорукѹ содержала, да ôваче ѿ Іеромонаха Сѵ́несіа, за три лѣта цѣлѹю Парóхію держащагѡ, ѝ вса Приходи, пріемлающагѡ, весма ѹ҆богѹ помощъ полѹчила, н(ы)нѣ паки чрез̂ плачевное Пре(д)ложеніе своé ѡ̀ намиреній своемъ покорнѣйше молиласа; Тогѡ̀ ради елико ѝзъ призрѣніа реченнагѡ Протопресвѵ́тера Іѡсифа Церкви и ѡ̂бществѹ Вашемѹ доказáнныхъ полѐзныхъ слѹжебъ, толико ѝ ѝзъ ѹ҆зрока вдовствовáніа, іакоже ѝ чѹвствителныа нѹжди Єа, завишеже ѝ по томѹ, что̀ ѝ Ихъ Цесарокралев(ска)гѡ Апостол(ическа)гѡ Величества Всем(и)лостивѣйшее Повелѣніе есть, ѡ̂ ѡ̂ставшихъ С(ва)щéнническихъ вдовахъ пристарáніе ѝмѣти, Вáшимъ Бл(а)гопочтеннарóдіамъ Архипастырски нарѹ̂чѹю, да сѹщѹ за н(ы)нѣ код Васъ поменѹтомѹ Іеромонахѹ Сѵнéсію, Єго̀ с вдóвою состависше, кáкѡ сама Хр(ис)тіанскаа Любовъ, ѝ Совѣстъ Вáша наставити Вáсъ бѹдетъ, ѿ пріемленныхъ за она три лѣта Приходѡвъ Парохіалныхъ Єй приличнѹ частъ ѿрéдите, и дѣйствително ѝзрѹчити нарéдите такѡ да ѝ она со Сиротами свóими ѹ҆доволствитисе, ѝ онъ рáвнѣ очис-

тивъ Совѣстъ свою, что за приличнo ѡбрѣтетсе. Сій без всакіа противности Фда́ти мо́жетъ. Которое Хр(ис)тіанское дѣло без ў врежденіа едне и дрўге Стра́ни Ва́мъ ѝпаки нарўчўюћи, Ва́съ Покровў Божію воссилаю, и есамъ

Ваши́хъ Бл(а)гопочтенноро́дій
Въ Новосадѣ 2. Юніа 1773.

всѣхъ бл(а)гъ же́лателъ
М. П(ўтник) Е(піско)пъ.

Сожалўю велми іако Моемў пришествію та́мѡ припат'ствова См(е)ртъ Архи-Еп(и)ск(о)па, ôваче радиħю всаческји и должностъ и ѡбѣщаніе йсполнити âще допўстат' дѣла Народна.

—

Г. Иван Косировић, јуриста, донесе нам из Јегре и даде писмо ово старо, које ето приказујемо својим поштованим читаоцима. Писмо је то, као што се види, у многу руку знаменито; тиче се једнога од најзнаменитијих свештеника наших тадањега доба, *Јосифа Витковића,* а управо кукавне му удовице, којој владика по молби одређује, да јој српска православ. општина јегарска (у оно доба многобројна) изда пристојан део трогодишњег прихода парохијског по смрти пароха и проте, супруга јој. Калуђер Синесије, по обичају ондашњем, администрира упражњену парохију јегарску, и сав приход отуд узима себи и свом манастиру.

Мојсије Путник, владика бачки, сегедински и јегарски, од год. 1757—1775. а по том митрополит српски од 1781—1790, броји се у наше заслужније првосвештенике. Он је наставио и (колико се по изворих казује) до краја свога владиковања у Новом Саду одржао богословију, по имену *„Духовну колегију;“* к себи призвао и својски примио великога у нас богослова у оно доба, велеученога магистра богословља *Јована Рајића,* и поставио га тој школи за професора и управитеља. Писмо ово рукопис је истога Јована Рајића, као што нам то потврди зналац и познавац аутографија, г. Ђ. Рајковић. Потпис је скраћен, монограм Мојсија Путника: М и П по старински завијено и заплетено; до та два слова виде се још скраћена три четир, која казују достојанство владично; *епископ.* Додатак испод тога потписа рукопис је Путников. По том писму, рекли би смо, да је Рајић у владике Мојсија и секретарисао у конзисторији бачкој. Језик је то и стил, по свој прилици, Рајићев; из мешавине и овде наговештава се (што је по том и доказано), како је Рајић знао кром језика руско-словенског и свој лепи српски народни. Он пише ето повратну заменицу: се и руско-словенски: са. Но знаменитије је, што и Рајић па и Путник — обојица пишу слово ћ, онај у речи н а р ў ч ў ю ћ и, Путник у додатку свом, у речи р а д и ћ ю. Напослетку има још нешто, што ће свакоме јако у очи пасти у додатку владичином, а то је ј, у речи в с а ч е с к ј и. Овако наилазимо на ј и у закованије по том остарине, у митрополита *Стратимировића,* п. пр. у другом падежу именице мај: маја, и т. д Бележимо ово овде зато, да се види, како се у нас знало за јоту репату и пре Вука као и за његова књижевна почетка и код оних. који после на сав мах хајку дигоше на слово ј.

Породица Витковића била је виђена и на гласу у српству за сеобе Чарнојевића и нарочито после у Угарској. Леп глас јој подичи и повећа унук тога свештеника Јосифа Витковића — признати стихотворац и књижевник српски и међ најугледнијима свога доба песник мађарски *Михаило Витковић.* Ко пак беше Јосиф Виткович, парох (а као што се из писма овог види) и *прота* јегарски — мислимо да ћемо по вољи учинити пошт. читаоцем својим, што ево износимо ниже и приказујемо по оригиналу одломак један казивања о породици Витковића, чланак из пера реченога нам књижевника и песника и нашег и мађарског Михаила Витковића.

Ми чланак овај прештампавамо ето преписом вуковским зарад лакшег читања а иначе од речи до речи, нехотевши, огрешити се ни најмање о стил и језик оригинала.

ЈОСИФ ВИТКОВИЋ (рођ. 1720. † 1769.).

От јуности своје велику имјевши к свјашченическом чину наклоност, највеће увеселеније имађаше от чтенија књига, нарочно свјашчени. При овом полезном заниманију развијаше се у његовом нежном сердцу искрена љубав и охота ко сопственом свом, онда тако трудном, изображенију и узученију различни језика; и заиста наскоро поред славенског научи и латински добро; у мађарском пак постане тако исто вешт, као и у свом матерњем сербском језику.

Овако приуготовљен, рукоположен буде в. јеродијакона и пресвитера и намештен за пароха у Сегедину, но мало за тим у Јегру. И на једном и на другом месту знајаше он точним и ревностним исполненијем своје свјашченическе дужности и честним свог живота поведенијем, не само код свог духовног стада, већ и код сами иновјераца љубов и почитаније себи придобити. У Јегарском архијепископском семинаријуму никад се не би јавни испит из греческог језика држао, док неби и он призван био, да клирике испитива. Но за кратко трајаше мирно ово његовог живота состојаније, јер се мало за тим подигне страшна бура против православног обштества Јегарског посредством безсрамног и бездушног отступника Роме Димитрија, учитеља сербског у Јегру, који је лажним својим доношенијем, аки би Јегарски Србљи с Портом отоманском у неком били љубовном поразумјенију цјело обшчество Јегарско и најзнатније у њему фамилије неправедно уцвелио и узнемирио; јер поводом овог сасвим неоснованог измишљенија и безобразног долагивања, епископ ондашњи око полдне 9. Септ. 1752 год. зовне пароха Јосифа у двор, који ништа зло неподозревајући, спокојан будући у својој совјести, на позивање, таки из винограда, где се онда управ бављаше, дође к придворном канонику Хуберту, који га с овим дочека: *Pater Josephe! ideo huc vocatus est, quia est status captivus;* т. ј. зато сте овамо, отче Јосифе призвани, ибо сте ви роб царства. Овим речима тронут Јосиф, упита, одкуда толико и тако црно неосновано подозреније о њему? Каноник му одговори, да ће се та ствар у Будиму извидити. — Ова нечајанна судба у толико му тежа буде, што му се на његово прошеније недозволи, отићи кући, опростити се с љубезном супругом, која је трудна била, изљубити своју дјечицу и дом свој у поредак ставити. Спрате га дакле у кола и под стражом отправе у Будим. У то исто време позвана буду још три поглавита трговца, по имену Арсеније Јорговић, Дука Димић, и Адам Хожда Мосхополит, који сви, но особ, отправљени буду у Будим. Јосифова супруга, мислећи, да је муж на ручку, које је донде често бивало, није о таквом чему ни сањати могла; кад пак време вечерње дође и прође, а попе још нема, забрине се она сирота, подозревајући, да није најбоље, што мужа до тог доба нема. Обуче се дакле у своје обично одело, и оде управ у двор, с виком и јауком тражећи мужа. Но служитељи дворски таки је дома насилно отведу. По том се дигне старац Петр, Јосифов отац, који је под Леополдом првим против Турака, као официр војевао, и при обсади Јегра знатно се отликовао; но и он буде таки од врата дворски одбијен. Јефрем Бодијанац јеромонах, незнајући никаквог другог језика, осим сербског, није се могао ни разрешити, да за свог се пароха моли. Фамилија дакле Јосифова сад тек остане у крајњем очајанију, ни от кога недобивајући известија, ни от кога от сад немајући подпоре! — Међу тим одведу заробљене у Будим и затворе особ у кулу, која се мађарски звала: *Csonka Torony,* окрњена кула.

После два месеца догоди се, да на стражи буде војник Сербљин који кроз гвоздену решетку случајно провири и опази Јосифа у поповски хаљина и с брадом; то му даде повод, да сужног у тамници запита: Попо! знаш ли сербски? на које Јосиф радостан одговори да је Сербљин и замоли га, Бога ради, да кад опет амо на стражу дође, табак папира и блајвајс собом донесе и њему преда. То војник обећа. Јосифу је сада у тамници надајућем се на изполненије објештанија војником учињеног, тако било, као што је путнику по тавној ноћи путујућем, кад с далека и најмању звездицу опази, гди му се сјаје. И заиста после неколико дана дође војник на стражу и испуни своје обештаније. Јосиф напише све обстојателно, шта се с њиме случило, своме оцу Петру, и јави му да иде управ у Беч с неколико стараца, и да моле сви саму царицу, Марију Терезију, за освобожденије свога невино затвореног свјашченика. Војник ово писмо, по упутствованију Јосифовом преда неком трговцу Пештанском, који сам оде у Јегар, и ту договор учини, да старац Петр с Арсенијем Цвејићем, који је такођер био војник, иде у Беч, и да собом поведе неког Андреју Шарпе Мосхополита, који знајаше немачки. — Пре нег што су се на пут отисли били, држао је Јеромонах Јефрем всенощтноје бдјеније, и цјело се обштество с воздиханијем Богу молило за сретно путешествије и благословеније намјеренија. По том други таки дан отиду два сједа и брадата старца, Петр од 102. а Арсеније от 80 година са младим Шарпом преко Пеште, гди нуждна трошка добију, у Беч. Како је било старцу испод Будимског града проћи, а несмјети са сином својим бити, сваки чувствителни родитељ себи лако може представити.

Досјевши у Беч, добију на скоро аудијенцију ова три путника. Јосиф император, тада принц от 12 година, најпре опази два сједином украшена старца, приступи к њима, и запита и, от куд су, пак одма к матери царици уђе, и замоли, да њову молбу саслуша. То царица у присуствију млада царевића Јосифа таки учини. Старац Петр, окренувши се к Андреју Шарпи, овако кроз плач и тресећи главом стане говорити: „Кажи брате, нашој доброј царици, „да и ја имам сина Јосифа, који без икакове „кривице чаје от шест месеци у тамници. Народ „тужи за њим; жена и дјеца вриште за њим. „Кажи нек учини милост, па нек га одпусти из там„нице. Он је добар поп и невин; ја с мојом главом „за то стојим добар. Ја сам за њово царско вели„чество, кад је деда Леополд царствовао, сабљом слу„жио. Нек ме помилује, и нек ми одпусти мог једног „сина!" Све ово немачки истолкује Шарпе, и преда царици писмо, која је утјешавајући старца надеждом скорог синовљег избављенија, много још питала, како је било при обсади Јегарскога града, тко је био полковник и т. д. и најпосле заповеди, да до три дана опет дођу. По истеченију овога времена пристану опет сва тројица царици, која у присуствију принца

Јосифа објеси старцу Петру колајну од 16 дуката на врат; колајну мању објеси Цвенићу; а најмању Шарпи, уверавајући и, да ће њиово прошеније бити испуњено, и да с миром кући иду. —

Овако благоутробно примљени и милостиво отпуштени от царице, с каквим су сладким чувством весеља и радости кући се враћали, лако се мислити може. По Бечу, Пешти, Будиму и Јегру разнесе се тај весели глас, да су путници намјереније своје срећно достигли, и избављеније сужњима у тамници исходатајствовали. Пливало је сада и мало и велико от православни у милини, чувствујући велико правдољубије и милост царице. Јегарски трговац Тома Баро. (отец почившег Димитрија Баро, бившег професора медецине у пештанском университету: извјестивши ме, да ће заробљени бити пуштени, отиде у Нешту, сваки дан отлазећи у Будим да би како дочекао радостни час избављенија. Око сошествија св. Духа 1753 стигне всемилостива заповест, да се робови пусте. Ко је сад био радостнији от Томе, искреног Јосифовог пријатеља. Но и Будимци и Пештанци и Јегарци јесу између себе соревновали у изражениjу свога чистог весеља. — Јегарци су сви готово ослобожденима на сретеније изишли на коли и на коњма, восклицавајући: да живи всемилостива царица Марија Терезија и сербски парох Витковић!

После овога живљаше Јосиф у миру, свештеническу своју дужност, као и пређе, точно и радостно испољњавајући, паству своју богодухновеним разумом ободравајући и утверждавајући душеспасителним настављенијем, чрез цјели још 17 година. Престави се 1769 Авг. 4. живота 49 године, оставивши два сина Михајла, по том бившег сенатора града Јегра и Петра, потом пароха Јегарског.

(По Субот. Цвѣт. II.) саопштио А. Сандић.

ДРУШТВА.

(„Матица српска.“) Састанак књижевнога одбора 7. (19.) августа 1881. — На том редовном састанку били су: подпредседник М. Димитријевић; чланови: А Хаџић секретар, др. Милан Савић, Светозар Савковић, Сава Петровић актуар, Ђорђе Рајковић, Стеван В. Поповић и Андрија М. Матић.

Драгутин Ј. Илић из Београда шаље за награду своју драму „Краљ Вукашин.“ Издаје се на оцену. — Очекује се од чланова: дра Ђ. Натошевића и А. Сандића, да до првог састанка књижевног оделења поднесу своје мишљење о рукопису: „Историја развића индустрији и заната. — Прима се за „Летопис“ песма Мите Калића: „Снајина освета“ и одређује му се награда од 20. фор. — Петар Деспотовић из Сомбора шаље своју штампану приповетку: „Милета“ и тражи за њу награду. Пошто се штампана дела не награђују, то се приповетка враћа писцу. — Секретар као уредник „Летописа“ јавља, да је 126. свеска „Летописа“ изишла из штампе. — Одређује се дру Јовану Туроману награда од 50 фор. за његову критику, штампану у 126. свесци „Летописа“ на дело М. Ђ. Милићевића „Живот и дела великих људи.“ — Исти уредник јавља, да је 127. свеску „Летописа“ дао у штампу, и да ће у њој бити ови саставци: 1. „Право освајања и плебисцит у данашњој међународној теорији и практици“ од професора Г. Гершића. 2. Владика Арсеније Радивојевић“ од Ђорђа Рајковића. 3. „Манастир Грабовац“ од Владимира Красића (свршетак). 4. „Хафис“ спев Н. Ђорића. 5. „Наша новија лирика“ од С. В. П. (свршетак). 6. „Со као руда“ од Моје Медића. 7. Рецензија М. Петровића на „Хемију С. М. Лозанића.“ 8. Рад „Матице српске.“ — Осим тога обављени су неки предмети административне врсте и прегледане су школске сведоџбе питомаца из различних стипендијских заклада, које се налазе под управом матичином. — Одлучено је, да се распише стечај на три упразњена места из стипендијске закладе Нестора Димитријевића и на два места из стипендијске закладе Павла Јовановића. — У смислу наредбе министарске, а по последњој вољи оснивачевој упућени су питомци Костићеви, да гимназијске науке слушају у Сегедину. — Одлучно је, да се сазове књижевно оделење за 28. авг. (9. септ.) о. г. и одмах први дан после свршене главне скупштине.

НОВЕ КЊИГЕ.

Земљопис за четврти разред народне школе. Према наставном плану вис. пар. школ. савета од 6. јула 1878. бр. 34. пр. израдио Светозар Милетић учитељ. У Сомбору издање књижаре Миливоја Каракашевића 1881. Штампано код Фердинанда Битермана. 8-ина 55 стр. Цена књизи са мапом Угарске 35 н., без мапе 20 н.

Програм српске православне велике гимназије карловачке, за школску годину 1880/81. Уређује управитељство гимназије. Година XXIX. књига XXII. У Ср. Карловцима. Штампарија Косте Павловића и друга 1881. Стр. 74 на 8-ини.

Несуђени, шаљива игра у четири дела, написао Др. Милан Јовановић. („Матица Српска“ досудила је делу из фонда Накиног расписану награду од 150 фор. а. в.) У Новоме Саду, трошком књижаре браће М. Поповића. 1881. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 16-ина 102 стр. Цена 40 нов. — То је свеска 16. „Зборника позоришних дела.“ што га на свет издаје управа српског народног позоришта у Н. Саду.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 36. У Новом Саду, 6. септембра 1881

ЗЛАТОЈКА.

ХУМОРЕСКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

*

Прошло је неколико дана, Ђура никако да увреба прилику, да се са Златојком поразговара, с тога нисмо ни ми ништа предузели. Али што нам девојче речма није казало, то нам је можда још јасније открило њено жалосно лице, и по где која потајна суза. Почели смо се већ озбиљно да бринемо. Са крчмарицом нисмо хтели да се разортачимо, из лако појмљива узрока; с друге стране пак ишли смо баш на то, да јој „турбирамо циркуле њене.“

Једног вечера дођемо као обично у гостионицу и хтедосмо за наш стô сести, али га нађосмо заузета. На мом је месту седио један млад повисок момак, који се баш ни најмање није пожурио да се одмакне, кад смо већ и заузели места за сто. Ћутао је, и по кад кад је само погледао на Златојку; за тим је нагло повукао приличан квантум из своје чаше. Ми смо се згледали и одмах помислили, да ће нам тај новајлија, ако је момак на свом месту, добродошао савезник бити. Није прошло по сата, од кад смо ми дошли, а он устане, плати, јави нам се и оде из гостионице. Запитамо крчмарицу ко је тај млад момак, али нам она није умела или није хтела да каже. Нас даље није занимала његова личност, и кад се крчмарица удалила, заподенемо други разговор. Сутра дан нађосмо га опет у гостионици, трећи дан опет, али већ у разговору са Златојком. Тај напредује, помислим у себи.

— Овај ми момак изгледа подузетан, примети Андрија; само бих волео знати: какве је багре.

Идућег дана нађемо га у Пратру. Чим нас је спазио, јави нам се, седе за наш сто и прикаже нам се врло учтиво. Звао се Јован Бауер и био је свршен техничар, архитекта. И ми се кажемо, ко смо и шта смо. Разговор се развио сад са свим пријатељски, кад смо се као неке колеге упознали. Приповедао нам је, да је много година ван Беча провео, да је био у Немачкој, Француској, Енглеској, Италији, да је тамо студирао своју струку и да је сад, као што је додао смешећи се, наумио, да овде у Бечу, у месту свога рођења, отвори болту своју и да чека од овдашњег подузећа позив, да окуша своју вештину. У даљем разговору запита нас и о Златојци. Шта смо знали, казали смо му

— Она се удаје дакле, рече Бауер са свим жалосно.

— То на послетку не би био никакав

малер, примети Ђура; али се она удаје за једног маторог чику, ком би пре каква „вертерка“ доликовала, него ли тако младо, лепо и добро девојче.

— А шта вели она? запита Бауер.

— Не знам, одговорим ја; али ми се чини, да баш није врло одушевљена, јер скоро једнако плаче.

— До душе, није ни мени скоро ништа рекла, кад сам јуче почео разговор с њоме, примети Бауер. Али, дода за тим; ко је тај стари господин?

— Њен комшија, један матори, храпави, али богати зидар, одговорим му.

Бауе́р је на те речи сав пребледио, и збуњено обори очи своје. Ја погледим ону двојицу, а они мене.

— Опростите, господо, рече нагло; али морам ићи.

И он брзо плати, опрости се с нама и удали се наглим корацима.

— Шта је овом сад? примети Андрија.

— А бог би га знао, одговори Ђура; неки „нечисти посао“ јесте, само какав.

— Ако се не варам, рече Андрија; имаћемо у том Бауеру доброг савезника, јер нема сумње, да је мало дубље загледао у плаве очи Златојчине и као да се уплео у оне златне вигове њене.

— Мени је само чудо, приметим ја; за што се тако пренеразио, кад је чуо, ко је њен младожења.

— А како се зове та матора храпоња? запита Ђура.

— Мислим, да се и он зове Бауер, одговори Андрија; али не знам за цело.

— Име то баш није тако ретко, рече Ђура; на послетку, ђаво не спава, можда се ту и нехотице у конкуренцији нашли отац и син, или стриц и синовац.

— Ако је тако, онда ствар узима са свим други облик, приметим ја; онда смо чисто излишни.

— Ја бих чисто своју услугу млађем Бауеру и понудио, само да избацим ону храпоњу из седла, рече Андрија са свим озбиљно.

— Богме и ја, рече на то Ђура.

— Не бих заостао ни ја, додам опет ја са своје стране; само кад то не би било плести се у туђе, на име у фамилијарне ствари.

— Марим ја, рече Ђура; ја сам готов провоцирати и шкандал.

— Ми се нисмо никад разилазили, рекох му; само да причекамо, како ће се развити тај ванредан случај. Можда ће млади Бауер и одступити.

— Или матори, дода Андрија.

— Мени ствар тек сад почиње бити интересантна, рече Ђура; на сваки начин морамо прво време само посматрати, и тако расположити наш план, да смо одмах при руци, чим „затруби убојна труба.“ У осталом, што знамо и радити за време ових ферија!

— До душе, имали би смо посла, приметим ја; неки мали испити стоје нам за вратом.

— То се обавља дању, али шта да радимо ноћу, настави Ђура.

— Шта смо радили и до сад, одговори Андрија; но ово је пикантерија, а ја не бих волео да ми се нахладно измакне из шака.

Међутим се приближило и вече, и ми се кренемо у варош.

Два дана нисмо га видили, трећег га опет нађемо у Пратру, код „јелена.“ Седио је сам за столом и наслонио главу на руку, пред њим је била пуна чаша већ увенулог пива. Поздравимо га и седнемо за његов сто. И обрадовао нам се а и није; али му ми нисмо дали да буде и сувише суморан. Симпатисали смо с њиме а у једно нам је био занимљив предмет, јер смо се међу тим известили, да је он збиља синовац оног чича-младожење. Златојци није више одлазио; био је ваљан синовац, који је којекако поштовао свог стрица те му није хтео да мути циркуле његове. По свој прилици знао је зашто.

Како само да испипамо из њега, да ли је имао баш озбиљне намере са нашом красном Златојком? Ђура је узео тај посао на се, и поче онако из далека да спомиње нашу лепојку-девојку. Бауер се мало упуштао у разговор тај и једнако је навијао на другу какву тему; али му ништа није помогло, шта више, ми смо се чинили

и невешти да знамо да је ступио са рођеним стрицем у љубавно-брачну конкуренцију, те смо му чику, тог старог грешника, прилично испрескакали али све тако, да не увредимо нашег новог друга. Кад се он пак уверио, да ми и не сањамо, да је он његов синовац, поче се мало кравити, и излазити с бојом на среду. Није порицао да му се Златојка допада, али шта ће, кад већ има прилику, и то тако згодну. Младожења је до душе човек мало у годинама, али тим може она увидити, да је узима баш личних јој својства ради, јер девојка нема новаца.

— Та било би ту још људи на свету, који не гледе на мираз, примети Андрија онако узгред.

Ваљда је ранила и ваша срца, господо, рече Бауер и погледа нас редом.

— Но, лепа јесте, одговори Ђура; али ми нисмо баш тако фидибуске нарави. Знате, њена плава коса дошла би у колизију са плавим пивом а онда већ можете знати. ко би одржао мејдан. Ми смо се више научили на њу, па баш с тога нам је жао што се удаје за тако стара човека, који ће од ње чешће тражити вруће „умшлоге“ него врелих пољубаца.

— У том смислу имате право, рече Бауер; а ја сам о том премишљао.

— А познајете ли се с тим старцем? запитам га ја.

Бауер се мало трже, за тим одговори, да се не познаје. Морали смо сва тројица загњурити наше носове у пиво, да нас не изда смеј, и Бауер је испио своју чашу, и то врло нагло.

— Хм, поче опет Ђура; како би било, да с нама ступите у заверу.

— Какву заверу? запита Бауер.

— Да нашу Златојку истргнемо из чељусти тог чиче, настави Ђура; јер верујте ми, девојка није баш одушевљена.

— Е, кад би се то знало за цело! уздахне Бауер.

— Ми то знамо за цело, рече Андрија; ако нам се девојка и није поверила, и пак се то врло сигурно може знати. Та ништа друго и не ради него плаче, од кад је сазнала за ту „срећу“ своју. Мама је њена да богме тај случај прихватила оберучке.

— А како би било, да маму венчамо са тим заљубљеним старцем? приметим ја онако из далека.

Бауер ме погледи разрогаченим очима; видило се, да му та замисао није баш противна.

— Хм, рече Ђура; то би била нека „чаклља спасенија.“ Предложићу ја то још вечерас нашој крчмарици; та и она је још млада жена ако има највише четрдесет година.

— Награбусићеш, примети Андрија.

— Није ми ви бриге, одговори Ђура.

— А шта ви мислите о том? запитам Бауера.

— Ја вам ту не могу помоћи, одговори он; не с тога, што бих ваљда плану противан био, него што од сутра имам посла. Добио сам да зидам велику кућу у вароши. Изволите господо, радите како знате. ако вам пак устреба савет, стојим вам на услузи И ја сам из начела против таквог неприродног брака.

Нама је та изјава била са свим доста; ако нам Бауер и неће активно помоћи, ипак ће бити прилична полуга у нашим рукама. Кад смо тако ствар увели ипак у неки колосек, пређемо на други разговор.

(Свршиће се.)

ЗОРА РУДИ...

Зора руди, мени јад на груди;
Лепа санка а злога уранка.
Санче мио што си уранио?
Е да знадеш: како си ми мио,

Никад не би зоре ни видио,
Већ би лешко на мекани груди,
Рујна зора кога зна нек буди.

П.

*

„РАДИН УЗМАК."

ПО НАРОДНОМ КАЗИВАЊУ ПРИБИЉЕЖИО

МОЈО МЕДИЋ

Кад се иде из *Кључа* у *Гламоч*, путује се кроз планину, која се зове „Црна гора." Пјешак потроши 8 ури, док преко ње пријеђе. Пут је још од бир-земана обични крчаник. Кад се попне човјек на врх те планине, те се обори низа њу, запне му за очи велика пољана. На њој је ударен камен. Висок је за врх човјека, а дебео је: једва би га обухватио. Народ га зове „*Радин узмак*."

Приповиједају за некога дели-Раду, да је био кмет једнога *гламочког* бега. Какав је кметовски хљеб, не треба спомињати. Наш Радојица закопитио је ипак нешто стоке, а особито му се брк смијао, кад је свога вранца гледао и миловао. Тад од велике радости није знао шта да ради. С ким се гођ састајао, не би му честито ни божју помоћ прихватио, одмах би започео хвалити свога коња. И ако је иначе растезао ријечи кад говори, ма тад би му се тако одријешио језик, да би заиста отео колајну најљућој и најзубатијој нађак-баби.

Његова хвала чула се на далеко, да богме оде од уста до уста, те најзад дође и до ушију беговијех. Бегу се није допадало, што је Раде са својијем вранцем сву околину замаглио; њега је у души пекло, што кмети о његовијем коњма такова шта не зборе. Дуго је премишљао, како ће због тога Ради скухати попару. Љуто се заклео и завјетавао се: да му мора што прије та хвала тргнути на нос.

Бег је био домишљат, ма овај пут разбијао је дуго главу, док се домислио. У једну руку хтио је да покаже кметима, да он није завидљив Ради, зато му је намијенио лијепу јабуку; а да му за ва вијек покуњи главу и још већом срамотом обаспе га, одреди, да ће се с њиме окладити, ма тако да Раде неће моћи оклад испунити. Кад је све мисли на једну смислио, иштетаће се бего до Раде, који је са још неколико друга загртао кукурузе. Кад је пришао к њима, поздравиће га кмети, како је он већ жељео. Бег се испрва разговарао о љетини; за тијем окрену у шалу те у тој шали избаци неколике окорне ријечи на Раду и на његова врана коња. Од шале не боли глава, ма ипак се не даде Ради оћутети, већ покрену своје чекало. Тад не може никог запасти говорити; док ко једну рекне, он је већ десет извалио. Кад су га добро разјарили, рећи ће му бег озбиљно: „Болан Раде, ти знаш гђе је наш *Нови* (код Костајнице). Ако ти на твоме хваљеноме коњу пођеш одавле кад сунце гране, те одјашеш у Нови и вратиш се до почитка сунца назад, вјера ти је моја тврда, даћу ти моју кћер и уза њу лијеп мираз."

Бег је за стално мислио, да Раде неће на то пристати; па све ако и покуша, да неће сасећи. Раде није дуго отезао, он је одмах привољео и да још боље потврди, упита бега, шта оно рече. Кад му бег понови своје обећање, узвртољи се Раде, баци мотику из руку и одреди дан, кад ће у име божије поћи.

Кад је сретно јутро освануло, скупила се и ромица и босица, да гледа чудо невиђено. Ено и Раде пред беговијем двором, гђе разиграва свога хата; чешће погледа на кућна врата, неће ли и бега већ опазити. Ето и њега са књигом у руци.

— Хоћеш ли, болан, доиста на пут?

— Хоћу, вјере ми моје!

— Е, ево ти ова књига, па је предај моме рођаку Уси; што ти он даде, то понеси собом као обиљежје, да знамо: е си заиста тамо био.

— Ено жаркога сунца, гђе се рађа. Остајте ми с богом. Ја одох!

Сви му зажељаху сретан пут и пратише га очима, док им се не изгуби из вида. Свјетина се још мало разговарала, тер се онда разишла по послу. Бегу је срце од радости расло као квасац; топио се од милина, што је хвалиши сковао брњицу. —

Језди Раде на своме крилашу као з-и-

језда преко неба; ни бриге га није за штočије мисли. Он је од милина онијемио, његова се душа њиха у слаткијем мислима, а срце му је препуно среће. Не пада му на ум ни јело, ни пило, а и његов помамни коњиц не да се узтезати, као да је и он осјетио, каква жеља надима груди његова господара.

У томе заносу дојахује Раде у Нови. Кад је дошао тамо, разабрао се мало, извади књигу из њедара и однесе је Уси. Чим је њене гласе разумјео, покупи све, што је у њој записано било и уручи Ради. Примив све у реду, опрости се Раде, узјаше на вранца и упути се натраг. Опет му дођоше прврашње мисли на ум, — та занијеле су му ум и срце — те тако задубљен стиже у *велико попасно доба*)* на пољану, што но се пружила с ову страну врха „Црне горе.“ Ту затече чобане, гђе се умећу. С оте пољане нема ни три уре до Гламоча, ма Радин вранац могао би то прелећети за подруг уру; с тога Раде застаде ту, сјаше с коња и пусти га нека мало попасе. Међу тијем приђе он к чобанима, назва им „помоз' бог“ и заиска камен уметач. Први пут одврагао је свима, *укопао* је и онога, што је најдаље бацао, т. ј. толико му је одбацио, да би могао пружен лећи на ону разлику; други пут посвоји то мјесто; а трећи пут узмаче, не може га бацити гђе и прва два пута. На то мјесто доваља он онај камен, укопа га у земљу, — а народ га прозва: „*Радин узмак.*“ Иза тога скочи на вранца и узе пут под ноге.

Чим се сунце ближе примицало, тијем је бегу све милије бивало; особито би се разраколио, кад би потегао дурбин од биљура па кроза њ гледао, а Раде не би могао уочитк. Тада би смишљао поругљиве ријечи, којима ће Раду частити, кад се срамотно поврати. Стани мало, беже! Да је на пасију, сви би коњи поцркали. Овај пут није ти молитва ваљала. — Сунце сједа за гору, а Раде се указа на коњу. Далеко га је бег угледао, ма мислио је, да му се причиња, за то стаде трати очи. Док је он очи протрљао, дотле је и Раде дотрчао и „добру вече“ му зажељео.

— Ево мене, беже, из Новога.

— Вади обиљежје, Раде!

— Ево ти га. — Шта ћемо сад? —

— Добро! Теби моја кћер и мираз, а ти си, вјера је, од сада мој зет, само се мораш прије потурчити. —

— Беже! мени је мила моја српска вјера, па о томе није било ни спомена.

— Мучи, јадан Раде! И моји су стари били Срби, па су превјерили своју прађедовску вјеру. Знаш ли, да се и код мене не ради ништа на св. Прокопа, св. Илију и још неке ваше свеце? Шта фали мени сада? А тако ми корана, да нијеси тако стасит и таки јунак, ја ти је не бих дао ни под живу главу.

На ту нову сметњу није се Раде надао, за то се дуго колебао, док је одговорио бегу. Мучно се њему било растати са лијеком душе његове, са коријеном живћа мученичкога, али њему за то стопут милијега. Па ко је кадар ишчупати из срца му свјету вјеру за коју су му прађедови у својој се крви купали, за коју је и он од ране младости свакојаке муке подносио? — Добио је оклад; досадило му је радити и живљети само за агу; жао

*) Код нас, у Лици, на међи босанској, разликује народ пот доба дана: ручење доба мало и велико; по дне и попасно доба велико и мало. Мало ручење доба је око 7 ури прије по дне; велико ручење доба око 10 ури пр. по дне; по дне њихово је око једне уре послије по дне; велико попасно доба око 5 ури посл. подне, а мало попасно доба око 7 ури пос. подне. Од св. Ђурђа па до Ивањ-дана гоне се овце у наручак и на попасак. Кад се у јутру овце помузу, припуште се јањци пода њих и тјерају заједно у пашу, у наручак. Око велико ручење доба враћају се из наручка Тад се јагањци одлуче од оваца, а чим подне мало провали, одлазе овце опет у пашу, ма без јањаца. Око попасно доба јаве се кући. Чим их помузу, пуште јањце к њима, те их гоне скупа, да до мрака што попасу. На вечер се одлуче опет јањци, а сутрадан понавља се исто. Послије Ивањ-дана иду овце на „ваздан,“ а запита ли ко чобана, гони ли их на попасак, рећи ће му: „Но, већ на помрчак (т. ј. кад се сутон хвата).“ — Ово сам навео зато, што се ово народно тумачење не подудара са онијем у Вукову рјечнику, и што би Раде по овоме у 9 ури прије подне био већ на овој пољани, — а то није могуће.

му је, што се браћа његова кињe и пате без икакве користи, — па још да пљуне на часни крст? Лашње би се са душом растао него са вјечном надом људскога живота! Док је Раде тако размишљао, попала га је била сјета, а подузела га је мртва вода; но на једном муну му нешто мозгом, те замахну десном руком и прозбори:

— Кад је тако, ја пристајем. Да бог дао, било сретно и у добри час!

— Боже дај! додаде бег. —

Раде се потурчио. Са својом љубом Фатимом лијеп је пород изродио. Оцу му бијаше име Пилип, за то се његово покољење прозва *Пилиповићево*. За свога живота љубио је Раде и срцем и душом своју *прву* вјеру; чувао је браћу своју као зеницу у оку, није дао да ни длака на њих падне, а како ли да се ко титра са њиховом главом. Са покојнијем дели-Радом умрла је кметима њихова нада жива, нестало је очинске руке, која им је видела ране, — јер његова позна унучад миловала је бједну рају конопом, мачем, пушком и канџијом. Но и њој је освануо црни пегак кад су оно усташе босанске попалиле и порушиле њихове оџаке на Гламочу. —

Још нешто. „*Радину узмаку*" присваја народ и неку љековиту моћ. Кад је *вимобојна* овца, коза, или друго које живинче, т. ј. кад му удари у виме, тадај дође власник до „Радина узмака." одбије унчу камена и однесе кући, те њиме помаже по вимену. Веле, да ће оток на мах спласнути. —

РАДНИЧКИ БЛАГИ ДАН.

Жањ'те! Жањ'те, жетеоци!
Диван дан је, дивна ноћ,
После ових тешких дана
И одмор ће диван доћ'.

Сакупљајте на гомиле!
Траву кос'те, леп је дан;
А награда да ће зимус
У дому вам миран сан.

Глед'те како тице поју,
Сад је, веле, раду час;
Слошки рад'те неуморно,
Нек' вас њихов теши глас!"

„Ми жањемо и косимо,
Сакупљамо цео дан,
Преко целог ето лета
Не уђемо у свој стан. —

И кад јесен лења дође,
И тад траје јоште рад;
Ал' нас ипак поред рада
Усред зиме снађе глад.

И тад кад је свуда мирно,
Кад свуд' влада тихи мир,
Када тице у дупљама
Свој блажени воде пир. —

Ми морамо ипак радит',
За нас нема *благи дан*,
Јер је давно у џепови
Богаташа затрпан."

„Па ипак се теште надом,
Да ће с' томе наћи лек,
А лечењу томе и ви
Посветите цео век."

Београд.

Милан Р. Веснић.

ЧЕШКО ПРОБУЂЕЊЕ И ПОЧЕТЦИ ЧЕШКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.*)

НАПИСАО ВЛАДИСЛАВ АЛИН.

Il faut aimer ses idées plus que soi-même, pour se réjouir de les voir faire leur chemin sous le nom d' un autre. **G. M. Valtour.**

Ко познаје велики развитак нове чешке литературе, а при том не зна околности, грдне препреке стављене на пут развијању њеном, тај не може никада праведно оценити душевну снагу и постојаност првих будилаца чешких, који се у почетку овога и свршетком прошлога века латише будити народ, који се

*) Пишући овај рад, служио сам се негде Ригеровим „Речником научним" (Slovník naučný).

у сну и затамњености љуљаше на таласима мора или запл[аве] немачке.

Варошани се листом немчише, а који се ипак није отуђио сасвим, тај је бар захладнео за народну ствар; још сачувани сеоски свет чешки понемчити, а о Чесима би се говорило само у историји светској, као о славном некад народу, пред чијим Жишком, Прокопом и Хуситским борцима дрхташе цела средња Европа, краљевски и царски престоли, пред којима је стрепио и у оно време и свемогући папа и његови послушници.

Битка на Белој Гори имађаше тешке последице; огромна рана, која је снашла чешки народ, не хтеде да зарасте, јер влада сама, господштина немачка и одрођена сипаше што више отрова у њу, не би ли мучењем отупила бар дух славенски, када већ не могаше уморити тело.

Немци и понемчени настојаху ревно око тога, да бар духом потомака Жишкиних и Хусових располажу, како им се усхте. — Чех беше у својој отаџбини сматран за туђина; он није смео ни усудити се, да јавно проговори „ја сам Чех," ако није хтео, да падне у немилост код суда и власти, која таково шта сматраше за ексцентричност, а такова човека за издајицу или за луду. — „Времена мајка беше по Славене страховита жена," када и стазе судбине онога огромног руског народа не беху баш цвећем посипане. —

Славни историчар Палацки, описујући очајнички бој Чеха за право и слободу, вели: „Судбине су хтеле имати Чеха више мученика но победиоца." —

Чеси трпљаху; ни најгоре напастовање од стране Немаца није било кадро, да њихову снагу сломије. У језгри народној, међу непоквареним сеоским светом тињаше још увек искра чисто славенска; а њу угасити не беху кадри ни језуити, ни Немци, ни немачке школе. Претворити је у пламен могаху само мужеви малим бројем, али истим пореклом и мислима са народом трпећим. —

Чудновата је судбина. Велики римски народ, чији сваки грађанин смело могаше рећи „civis romanus sum," је пао, нестаде га са површја земаљског нестаде римског језика; чешки народ не смеде гордо узнети чело и проговорити „ја сам Чех," а он се пробудио за нов и сретан живот. — Васкресе народ, о којем и сами његови синови већаху, да су тужни сведоци пропасти и смрти његове.

Из тога се види, какви беху будиоци чешки, који не само да се сами јавно изјавише за Чехе, него и почеше јавно бранити чешки језик; они беху људи, о каквим је Valtour сањао; они су љубили своју идеју, своја начела више, но себе саме; они после чемерног живота могаху се радовати, јер су видили, како други њихову племениту мисао негују с истим одушевлењем и с већом срећом. —

Нова епоха чешке литературе, строго судећи, почиње почетком овога века. — Али већ прошлог столећа почеше неки родољуби градити стазу пробуђењу чешким језиком — латинским и немачким; они писаху за такозвани учени свет, за више кругове, који премда већином поникоше од Чеха, чешки или нису знали, или им тешко бејаше, читати језиком — сеоског света. Таквим начином први будиоци однеговаху неколико родољуба међу племством, који, када се чешка литература срећно почела развијати, беху пријатељи чешким књижевницима и олакшаваше бар где имађаху уплива тешку улогу првих пијонера на пољу пробуђења, развића народа чешког и његове литературе. Први књижевници пишући за такозвани учени свет језиком немачким и латинским беху Унгар, Добровски, Фојгт и Добнер;*) готово цело столеће пред овима

*) Добнер је превео чешку кронику од Хајка Либочанског на језик латински. Кроника Хајкова писана је духом католичким; цељ њена беше, да се у народу чешком угуше успомене на славне своје мужеве, на хуситски рат, и да се ти правци и она славна чешка дела што више награде. Ова је кроника била једина књига, која после битке на Белој Гори би остављена Чесима за читање; све друге књиге су језуити сконфисковали Хајек је био католички свештеник. Њему је Фердинанд I. (1526—1564) поверио да напише чешку историју у духу католичком. Ради тога беху све кронике налазеће се међу чешким светом сабране, а по њима је Хајек прекројио све како му се свидило. Да не може бити критикован, спалио све књиге, из којих је црпио. При свем том има Хајкова кроника ту цену, што је писана врло чистим и лепим језиком. — Добнер ју је превео на латински, али критички; он је све погрешке и погрде чешке славе исправио — те је тако издао верну слику чешке историје.

језуита Балбин, чије је дело „Dissertatio apologetica pro lingua bohemica“ тек год. 1775 било издано на јавност од чешког историчара Франтишка Пелцла (Кожишека).

Први племић, који се јавно изјавио за следственика ових племенитих мужева, беше Фрањо Кински, који је у спису „Erinnerungen eines Böhmen über einen wichtigen Gegenstand“ доказивао потребу да се чешки језик не само сачува, него и ваљано негује.

К њему се придружише свећеници Дурих, Фаустин, Прохаска и Крамеријус, затим Томса, браћа Тами и др. као бранитељи чешког језика, сада већ не само језиком латинским и немачким, него и чешким. Значајан је спис из тог доба од Карла Там-а, „Obrana jazyka českého“ (год. 1783.)

Чета се ова размножи у кратко приступлењем Хњевковског, браће Неједли, Пухмајера, Павловског и других млађих, који сви имађаху пред очима једину намеру, једину узвишену цељ, сачувати чешку грану великог славенског народа.

У то је доба умрьо цар Јосиф II., чија је влада злосретна по Чехе била, јер у његово доба би издана лозинка — претворити Аустрију у државу немачку. Ни сељаци у оно време нису имали чешке школе, учитељ са шпанском трском у руци крьаше силом језик младог нараштаја у Чешкој са учењем у Аустрији језиком немачким; велим у Аустрији, јер је у Прусији француски језик био језиком образованих, а немачки „la langue du vulgaire,“ као што вељаше сам велики Фридрих, краљ, глава Прусије. —

Сада се Чеси надаху, да ће ново доба настати, да ће нестати такозване јосефинске германизаторске ере. —

Јосифов брат Леополд ступи на владу; сада и чешки сталежи и чешки народ подигоше глас свој за права чешка. Поздравише га, као свога краља и дадоше му на знање, да у Чешкој јоште живи дух славенски. — Круна чешка, Јосифом у Бечу отправљена, би опет враћена у Чешку, а њоме би крунисан Леополд, нови „крунисани краљ чешки.“ у кога цео пробуђени чешки свет полагаше најбоље наде.

Преварише се у своме мнењу. Ни један закон у корист чешкога језика не би издан, једино, што се учинило, беше оснивање професорске катедре за чешки језик и чешку литературу на универзитету прашком г. 1792; први професор такав беше већ именовани Франтишек Пелцл*); сеоске, пучке, и све средње школе осташе и на даље у тевтонским рукама.

Чеси увидише из нова: шта јесу, а шта нису; познаху јасније, но икад, суперијорну моћ Немаца у Чешкој и у целој Аустрији. —

Обавештавање именованим мужевима допринело је много, да народ себе сама упозна, али није одговарало изискивању неких кругова, особито пак госпоштине и племства, који хтедоше одмах видети модерну књижевност чешку, они хтедоше, да чешки могу одмах читати такве књиге, као и језиком немачким и француским. — Велика чешка литература предбелогорска не би их могла занимати, јер садржај није модеран, тенденција је већином или религиозна, религиозно-философичка, правничка или дидактична.

(Наставиће се.)

*) „Пелцл“ није име породично изворно, него понемчено; његов деда звао се Кожишек. По владајућем онда у Чешкој обичају, т. ј. мењати и немчити имена, понемчио је своје име, ако се не варам, већ Пелцлов деда. —

РИМСКИ КРАЉ.

РАЗГОВОР ИЗМЕЂУ ВЕЛИКОГ И МАЛОГ НАПОЛЕОНА, ЦАРА ФРАНЦУСКОГ И КРАЉА РИМСКОГ.

од Л. Милбахове *)

Наполеон I. управо се световаше са својим министрима, како ће да сагради двор за неких десет милијуна франака своме малом сину и краљу римском, Наполеону II., који истом беше навршио шесту годину, кад се отворише двокрилна врата од одаје, где се световаху, те се зачу вратарев глас: *његово величанство краљ римски!*

Цар се осврне к вратима кликнувши од радости. На прагу стајаше мушко детенце диво лепо и умиљато, једна од оних љупких

*) Погледај: „Napoleon in Deutschland. Berlin 1868. Druck und Verlag von Otto Zanke.“ Стр. 561—572.

детињских и анђеоских слика, каквих Корeђио и Мурило знадоше са дивном вештином приказати. То беше мало детенце узорита, а уз то снажна стаса, обучено сасвим у кадиву, плаву као небо, а сребром извезену; на вилинским малим ножицама чизмице од исте кадиве, округле му ручице, урешене прекрасним рупицама, слободне и непокривене као и бели му врат, и пуначка округла рамена, само што се преко ових као какав златан вео коврчасто спуштаху са округле главице злаћено-плаве витице.

За дететом иђаше озбиљна и достојанствена госпођа Монтескијува, дадиља малога краља римског, која као да се труђаше, да га натраг задржи, па му журно, а полако говораше нешто ухвативши га за руку.

Али дете се силом отме, па не гледајући ни на кога, нити марећи за кога, до ли само за цара, полети управо к њему са раширеним рукама.

Татице, повиче страшљивим, молбеним гласом, нисте ли ми допустили, да смем к вама у свако доба доћи?

Јесте, честити господару, ја сам вам то допустио, рече цар нежно подигнувши дете у своје наручје, а да је тако, ето сте овде.

Шта је сад, драга Монтескиувице, питаше дете победним гласом окренувши се к својој дадиљи. Нисам ли вам то казао? Вратар ме не хтеде пустити, татице, ма да сам му ја казао: ја хоћу, ја сам краљ римски!

Он беше побегао од мене, допуни дадиља; већ се у првој одаји беше отргао од мене, па тако брзо трчаше, да не могох пристајати за њим.

А то је за то, што сам хтео доћи к мом милом татици, рече дете упревши на цара своје крупне, плаве очи, пуне неисказане љубави.

Али за то вам, господару, рече дадиља, и није вратар одмах отворио врата, пошто не знађаше, сме ли, па чекаше на мене.

Али рашта не знађаше, да сме? повиче плаховито мали краљ. Зар му нисам казао: ја хоћу, ја сам краљ римски? Та кажите ми, татице царе, да ли и вас не слушају вратари, кад им кажете: ја хоћу?

Цар се у глас и слатко насмеје као у дане своје непомућене среће, па и министри и барун Фонтен ударише у слатки смех; и сама госпа Монтескиува не могне, а да се тихо не насмеши. Дете спази то, па журно запита: за што се смејете, Мотескиувице. Је сам ли што смешно казао?

Не, казали сте нешто веома умиљато, рече цар, смешећи се метнувши руку на детињу главу, па јаче притиснувши га на своје груди.

Па онда држећи дете у наручју спусти се на једну наслоњачу, па метнувши свога сина на колено, гледаше га очима, које блисташу од радости. Цело му се лице беше променило и преобразило, просијаваше га благост и нека тиха срећа, беше бескрајно задовољан, и сами глас му се промени, поста мек и гибак и чињаше се, као да више није кадар заповедати и претити.

Господару, управо о вама говорисмо.

А, повиче дете, враголасто смешећи се, знам већ шта; мој татица цар размишљаше, шта ће ми поклонити на нову годину!

Али, господару, повиче дадиља корећи га, не приликује да опомињете на поклоне.

Дете порумени, па румен му одсијну на бледим образима царевим, који чисто осети бол у срцу, што виде дете тако застиђено.

Госпођо, рече цар хитро окренувши се к дадиљи, ја бих вас нешто замолио: оставите код мене краља римског, па ћу вам га ја сам после довести, а обећавам, да ћу вам добро сачувати његово величанство.

Госпођа Монтескиува пристојно се поклони, поздрави малога краља поклонивши му се са мање смерности, и пошто јој овај својим прстићима пошље пољубац, она изиђе из одаје.

Истом се врата затворе, а дете са блаженим осмејком обавивши обе руке око врата очина са веселим гласом ускликне: сада, татице царе, сада смо сами!

Ваљда нисмо, господару, рече цар смешећи се; зар још не видесте ову господу?

Ја их не видех, рече дете, ја само вас видех, татице!

Цар порумени од задовољства; нигда не изустише уста најлепших жена речи, на које му се срце тако јако зарадова, као ове речи из уста детињих. Али се чисто стиђаше од својих министара, што је тако мек, па за то се силом покаже озбиљнији.

Господару, рече он, ви најпре и најпре

морате поздравити ову господу, јер они су моји министри, па и моји мили пријатељи.

Па онда су и моји пријатељи, повиче дете тако уљудно како му из срца извираше. Мали римски краљ лако се спусти са колена свога оца на ћилим на патосу па приближивши се са неколико коракљаја ка господи, поклони им се тако дубоко, да му се плаве витице одкотураше низ лице, па га као златном мрежом застрше.

Опростите, господо, рече дете, па онда опет подигнувши главу и хитро стресавши витице са свога лица, настави : опростите што вас не видех и не поздравих. Дођох к свом оцу цару за то, што је данас светковина, па што му хтедох честитати нову годину и желети срећу. Сад вас видим, господо, па ако ми допустите, и вама желим сваку срећу на нову годину.

Четири господина поклонише се, и њихове очи, којима љубавно и тронути у срцу погледаше на мило дете, чињаху се, да моле небески благослов за малога краља римског.

Цар као да им читаше то из лица њихових, јер се слатко осмејкиваше на њих, па им то у милини срећнога оца одобраваше.

Татице царе, узвикне дете опет окренувши се к оцу, моја добра госпођа Монтескиувица каже, да нам је сада у Француској срећа врло потребна и да треба да се крепко молим благоме Богу, да нам срећу дарује.

Па јесте ли то и учинили? запита цар.

Јесте, повиче дете радосно, учинио сам од свега срца.

Па како сте се молили Богу? Де да чујем, господару; не шкоди, ако се још једном помолите Богу за срећу. Шта сте дакле казали?

Мали краљ римски погледа озбиљно и свечано, па се онда лагано спусти на колена. За тим дигне руке склопивши их, па оборивши главу на страну са сјајним погледом упре очи к небу.

Мили Боже, проговори на глас, мили Боже, молим ти се за Француску и за свога оца!

Ове јасне, са слатким детињским гласом изговорене речи са чудноватом милином прозује по свечаној одаји царевој, која само збиљским пословима би намењена.

Четири господина чисто побледе, па се окренуше натраг, да цар не би спазио, како су у срце дирнути.

Али цар их не узимаше на ум. Очи му почиваху на његовом детету са неисказаном чедности и милином. Мало по мало се огњени поглед тих очију ублажи, чињаше се, као да их неки вео беше застрьо, па кад му можда не даде, да у свој јасноћи сагледа милу слику свога детета, које клечаше, хитро махне рукама преко очију.

Сада нестаде вела са очију царевих, али влажна беше рука, која махну преко њих.

Дете поскочи па полети к оцу, који га слатко загрли, па се окрене к министрима као правдајући се.

Шта мислите, господо, рече весело, је ли реч краља римског доста крепка, да пробије кроз облаке, па да измоли срећу за мене и за Француску?

Господару, ја мислим: да јесте, рече басански војвода гласом, који дрхташе, јер би дирнут у срце.

И ја сам уверен о томе, рече живахно ровишки војвода. Ако и каква молитва може доспети до бога, то мора бити молитва краља римског.

Она ће измолити срећу Француској и њеном узвишеном цару, рече виченачки војвода љубожљивим гласом.

Господару, допустите ми, да вас нешто замолим у име Француске, повиче Фонтен. Поклоните Француској као дар о новој години слику краља римског, како се моли Богу за Француску и за свога оца. Допустите, ваше величанство, да дође Исабеј, да наслика краља са том умиљатом молитвом. Исабеј ће ту слику својом руком па и својим срцем сликати, те ће се она за месец дана кроз целу Француску пронети. Господару, ја се смем опкладити, да ће та слика свуда срца задобити, па господа законарског тела не могу у својим областима ни пола толико мржње посејати, колико ће љубави пожњети слика краља римског, који се Богу моли.

Имате право, рече цар, то је врло добра мисао. Нека Француска дозна, да се мој син најпре за Француску, па онда за мене Богу моли. Маре, постарајте се, да Исабеј још су-

тра дође. За месец дана мора слика, у меди резана, бити готова.*)

Па сада, настави цар даље, узевши дете опет на своје колено; кажите нам, господару, шта желите, да вам поклоним за нову годину?

О, рече мали краљ, смешећи се, ја бих имао неку жељу, слатки татице царе, али не смем да је искажем.

Та искажите је слободно, господару, рече цар смешећи се. Задајем вам реч, да ћу вам је испунити, ако се може, искажите је дакле!

Господару, рече мали Наполеон, машући својом малом главицом на министре, господару, неће ли ме ова господа издати госпођи Монтескиувици?

Ја вам за то јамчим, рече цар збиљски Де дакле да чујемо, господару, шта желите?

Е па добро татице царе, рече дете наслонивши своју плавокосу главу на груди цареве, па са светлим очима погледавши на њ; добро, татице царе, имам велику голему жељу: ја бих желео само један пут, та само један јединцати пут, да сам потрчим по улици, па да се поиграм у брљи и по каменом олуку, како се и друга деца играју.*)

(Свршиће се.)

*) Та је слика, у меди резана, заиста изишла по нацртају Исабејевом, па приказује врло красно и милосно лик малога краља римског.

*) То спомиње Босе описивајући, како је унутра у у двору (Mémoires sur l'interieur du palais. Vol II.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Кад ми предлог мој примаш, хајдемо право у мој стан, а ако те глад обхрве, то ћу ти мој део Италијанске вечере, — коју код мога госе од стана имам, и која се из лоше чорбе, кајгане са неком травом помешане или печена меса са обареним целим листовима спанаћа, који је са сувим грожђем измешан, наранџи и јабукама састоји, — врло радо уступити. —

Ево нас на прагу куће, где станујем ја, повуци за узицу, пак ће се врата и сама отворити, кључ је од стана у мене, само се стрпи, да ужежем свећицу, јер једина светлост газде мога не достаје на сва четир спрата.

Кад смо се већ у мојој соби нашли, то, ако ти је врућина, скидај капут, ако ти је зима, ја ћу ти по римски донети на пепелу мало жераве, пак се огреј, јер овде другог начина грејања нема. —

Мислим, да ти неће бити жао, што си се три дана трудио чак у Рим долазити, јер си видео више, но што други за 10 дана видети могу, к томе још и карневал.

Још сам нешто желео, али ми жеља оста на празно, да те одведем у нови Рим, који се с тога „новим“ назива, што се тамо нове улице и нове куће устројавају; улице су те широке и правилне, ту би имао прилике осведочити се, што уједно Римским архитектима на част служи; да су им куће као новије зграде укусне, целисходне, и за око врло пријатне. — Ти истина имаш право, да се не треба чудити, ни дивити њиховом укусу, него да би се онда чудити требало, кад они не би толике лепе старе палате себи за узор узети знали, или не би хтели по обрасцу томе равнати се; — али им се ипак на сваки начин у заслугу уписати мора, што у грађењу од својих узоритих по целом свету слављених учитеља, као: Микл Анђела, Бернинија, Валвазорија, Кортона, Санзовина, Фонтане и т д. много одступили нису; ја велим: нису много, дакле ипак су нешто одступили, — одступили су дакако, у колико су морали одступити због слабе материјалне снаге дотичних властника тих новијих зграда; као што рекох, морадоше одступити од својих врлих предходника, јер им оскудева прво: новац за скупоцени материјал, као мрамор или друго које камење; друго, опет новац и за само обрађивање (резање) таког камена, који би за декорацију зграда служити имао. Сада се у Риму гради ситнијим каменом и цигљама, изузимајући нетесаног великог камена, ког у темељ слажу.

Не треба смећати с ума, да у стара вре-

мена грађење палате милијонима плаћане, беше, колико би пак сада така зграда саразмерно данашњој нашој скупоћи новаца захтевала?

На новијим зградама римским ретко ћеш наћи стубова, да су из једнога, макар и мекшег, камена постављени; а још мање лепим резом украшени; а од тврдог камена гранита, мрамора или другог каквог још скупоценијег камена, ни помислити се не да; док напротив опет старија здања баш то краси!

Ја сам са архитектама римским задовољан, а с тога, што на зградама њиховим поред доброг и целисходног распореда и спољашност леп и добар укус посведочава; свака им је скоро зграда (изузимајући куће за кирију) у виду смерног дворца саграђена.

Сад да се мало и на другу страну обазремо и да сравнимо архитекте, односно њихов посао у другим државама и варошима н. пр. у Бечу. —

То ми нико порећи не може, да у Бечу има зграда, које су један, два, а и три милиона форината прогутале, пак ипак нису оно, што би за ту суму новаца могле и требале да буду. У Бечу по називу има много палата, али по њиховој правој форми, облику и изгледу врло мало, а још мање велељепни; — или ваљда палату означавају: по прозорима и самим крововима позлаћене штакетне? (као н. пр. надвојводе Лудвиг Виктора и др.) или балкони и многи балкончићи? — Многи мисле, да ће своје куће у ред палата подићи, ако силним каменитим фигурама и непотребним стубовима и другим излишним декорацијама без размера смисла и укуса претоваре, мислећи, да су, као што ваља, окитили. — Приметио сам, да овом хрђавом примеру и пештанска архитектура сљедује; али позната је ствар, да угарска престоница велику вољу има своју посестриму аустријску матрону (Беч) подражавати и копирати, но по несрећи само оно, што је зло, а што је тамо добро на то наша престоница и у њој моћни — не обрћу главе, него ту лош и зао оригинал стварају.

Знам већ унапред, шта хоћеш да кажеш — да се архитект мора и на дотичне власнике обзирати, који то много пута и не разуму, или баш лошијег укуса имају, а имају права и гласа на грађење утицати, јер ће така зграда за њихов новац грађена, својина њихова постати; те је у таким приликама не само воља, него и сама вештина, пак и сопствен укус дотичног архитекта од незналице не само зависан, него му и подложан.

Вољан сам признати ту жалосну појаву, у којој много пута лежи узрок, којег неспретног и неукусног здања, али допусти ми, да наведем један жив пример, на који се тај наведени, архитекта правдајући разлог никако применути не да; а то је здање нова „Опера" бечка. Овде се никако тврдоглавство или незнање појединаца предпоставити не да, јер се за извесно зна, да је за предузимање тога великога посла, који је на три милиона форината стао, склопљен био одбор самих стручњака, који су о плану, спољашњем изгледу и декорацији споља и изнутра саветовали се и решавали —

Ти си видео ту оперу, пак да те сада запитам: у каквом је стилу иста грађена и чиме урешена? — Ти долазиш у неприлику, као и сваки други, што не знаш на то питање шта да одговориш; — на томе здању ако не више, а оно се три разна слога (стила) истичу, она дакле неку смесу показују, која не допушта једним слогом означити ју. Тако исто и са декорацијама стоји. На том су здању многе потребне и непотребне ствари потрпане; не може се порицати, да међу њима има врло лепи ствари, шта више, скоро је свака сама за себе лепа и ваљда врло красна и као таке — велике вредности имају, али у друштву све заједно не само да ту велику зграду не красе, него јој још значајније и лепше црте тела њеног претрпавају и убијају — ето то чини несмислена збрка разноврсног накита; или се ваљда и то равна по француском журналу или немачком базару, који начином чешљања, одевања и кићења управља, те с тога много пута можеш видети, како је по која лепојка читавим кводлибетом окићена тако, да јој тај накит и природну лепоту њену запоставља.

Не стојимо боље ни са самим унутарњим распоредом тога позоришта, н. пр. ти си узео билету за партер треће или чак четврте галерије, а платио си за своје место исто толико као и твој сусед; он и види и чује, а ти се само на последње ограничити мораш;

а зашто? — Зато, што је распоред хрђав, те видети не можеш.

Може бити. да би се когод нашао, који би казао: да то у позоришној згради не може бити друкчије; таког пријатеља ваља упутити у бечко позориште, које се зове „Stadt-Theater," пак ће се осведочити, да не мора то као у опери бити, и да је свему томе са добрим распоредом могуће доскочити; те би се у том позоришту могао уверити, да ту нема таког места, на ком би човек само слушалац био, него и гледалац представе бива; ту би се уверио и о томе, да је разуман и у својој струци вешт архитект кадар, својим добрим и целисходним распоредом и на мањем простору ложа и други потребни ствари сместити; тако ће се исто и о декорацијама уверити, да оне у овом малом позоришту већег утиска чине, него декорације у великој опери; примети ће и то, да је архитект у овом позоришту и за одушник (вентил) бригу водио, и врло целисходно посредством лустера извео. —

Ја сам првога мога пута у Италију читајући и слушајући о лепим италијанским зградама и палатама, за природну и просту послъедицу сматрао и мислио, да није ни могуће у Италији иначе но лепо, укусно и целисходно градити, јер од толико столећа гледали су, а и сада непрестано гледе дивне италијанске зграде и палате, да су се већ у њих уживили, и да не би ни умели градити, што овима слично и сродно не би било; али ми је ту мисао први мој пут у Италију и противно искуство у Млеткама 1867. г оборило. Истина да се тамо и не граде више палате, но врло ретке просте куће за становање или по која гостионица, на 3, 4 и 5 спратова, али су и те од старијега начина грађења сасвим одступиле.

У колико је мени познато, у новије се доба у Млетци само једна палата градила и то барона Сине на великом каналу. На томе се здању види: да дотични власник није штедео новаца, да себи лену палату сагради, па ипак је цељ промашена, она носи на себи име палате, а у ствари ни са средњим разредом млетачких палата не може се барабарити. — Је ли се дакле тај дотични архитект бар. Сине користио лепим млетачким зградама, у колико му се користити дало и требало? — Није, а зашто? — Ваљда зато, што се та зграда онда у модерне и новије бројала не би, — дакле ваљда опет за модом. — Мислим, да неће бити излишно напоменути оно, што сам учећи и испитујући предмете, који у моју струку засецају, нашао и приметио, што ми се види да ће бити кључ целе те значајне загонетке; — зашто су стари архитекти умели сложити шта више, спојити архитектуру и вајарство, тако, да те две струке не само у гледу једна другој не смета, нити га обара, него не знаш, која коју боље потпомаже, која којој боље доликује; така ти се сродна свеза међутим двема сестрицама види и чинити се, да је то тако и на тај начин спојено морало бити, и да једно без другога не би ни могло обстати, дочим на оним мишљеним бечким зградама или уопште с малом изнимком новијим зградама, те две ствари, нескладости њихове једна другој узајмице шкоде и углед обарају, што би иначе свака за себе вредности имале. Кључ као што га споменух, биће ово: што су стари архитекти већином уједно и вајаоци, а по каткад и сликари били, те су обе струке као рођена чеда своја бринули се, да их подједнако негују, облаче и смештају, и мотрили да се као рођени једно с другим слажу и потпомажу, а не као каква неотесана туђинчад једно другог бију и истискују.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Земљопис. За четврти разред народне школе. Израдио Светозар Милетић учитељ.

Под овим насловом изишла је у издању књижаре Миливоја Каракашевића у Сомбору ваљана књига за наше народне школе. Вредни радених на пољу школске књижевности наше Светозар Милетић удесио је и написао ово дело добро. Неуморном ревношћу својом написао је он већ више школских књига — читав мали низ — и свака му је радња више мање добра и умесна. Вредност школске књиге за-

виси поглавито од метода, како је израђена. Како да се предаје овај предмет, изложено је у наставном плану, а по томе плану писац је удесио и саставио ову књигу да се употреби у IV. разреду наших основних школа. Ко прочита и ову његову књигу, спазиће, да има посла с оним писцем шк. књига, који ствар разумева и о њој уме да мисли; лекције су изведене сасвим добро и цело је дело методички добро удешено и задовољиће сваког учитеља који се у тој ствари разумева. По томе у главном изричући свој суд о овоме делу са задовољством бележимо, да је дело згодно удешено за наше основне школе и према томе решио је писац повољно своју задаћу и радовали би се, кад би учитељи наши наставу у земљопису у том разреду по тој књизи предавали. Све што би се имало на дело да примети јесу декоје погрешке у језику, као „градоначелник,“ а треба „градоначеоник.“ — „првостолни“ место „првостони“ где је о реци говор на стр. 23. стоји „уз њу доле,“ а треба „иуз њу доле“; стр. 42. стоји „дојњу“ а треба „доњу“; на стр. 43. 45. и 49. требало је главна места ставити у шести место у први падеж. и т. д.

Што се тиче саме израде дела, има да се примети, да је могао више пазити на тачније изразе, као н. пр. што је назвао климом промене атмосфере, као да клима од њих не зависи; нејасно и нетачно обележење постајање дуге; место „државни округ,“ да је рекао „област,“ а и о земљиној осовини дало се више која рећи; даље на страни 4. изостало је „Немци,“ јер и то је доста јака народност у Угарској, а мислио би човек, да је нема овде; по овој књизи, на стр. 5 иза ређања: шта се све сеје на њива, ваљало је ставити „и т. д.,“ да се не би мислило, да је баш оно све, што се сеје, што је тамо изређано. Ово исто важи и за страну 30 код производа; код језера Палића — код тог српског језера — ваљало је ставити и са чега је знаменито; на стр' 42. стоји „и кнежевином Румунијом“ а треба „краљевином“; на стр. 21. стоји: „и налази се знатна реформаторска колегија“ — ваљало је ово разјаснити шта је; више места ваљало је бар у загради означити, како су се звала у нашег словенског народа, н. пр. Острогон (словачки: острихолм) Мункач (Мукачев) Тамишград (Тамишвар) и т. д. и бројеви становништва могли су се удесити по најновијем попису; све су ово омање мане и даду се омањим трудом лепо исправити и дотерати, па ће дело још потпуније бити. Можемо дакле и опет топло да препоручимо ово дело свима нашим надлежним властима и учитељима са жељом, да га свуда уведу у наше школе. —

Ђ.

ДРУШТВА.

(„Матица српска.“) Састанак књижевног оделења 28. авг. (9. септ.) 1881. — Председник Др. Стеван Павловић. Били су чланови: Миша Димитријевић подпредседник, А. Хаџић, др. Милан Савић, др. Светозар Милетић, Сава Петровић, Емил Чакра, др. Илија Огњановић, др. Лаза Станојевић, Аркадије Варађанин, Ђорђе Рајковић, Милан А. Јовановић, др. Илија Вучетић, др. Тодор Недељковић, Стеван В. Поповић, др. Мих. Полит-Десанчић, Андрија М. Матић, др. Ђорђе Дера, А. Сандић, др. Јован Туроман, Филип Оберкнежевић, Светозар Савковић.

Узет је на знање извештај књижевног одбора о изданим наградама за чланке и дела, која су стигла била на оцену и тражила награду. — Чланови А. Сандић и др. Ђорђе Натошевић подносе оцену на рукопис М. Белића и К. Ивковића „Историја развијћа индустрије и заната.“ По тој оцени писци су показали добру вољу и труд око припреме и основе делу свом, али умешност им у преради и изради пребранога градива историјског не стиже им ту лепу и добру вољу и тај вољни труд. Према томе суду оцењивачи не могу предложити, да се то дело одликује расписаном наградом. По томе мишљењу не досуђује се расписана награда споменутом делу. — На расписану награду за драме из српског живота стигла су три дела, и то: 1. „Пера Сегединац,“ трагедија у 5 чинова од Лазе Костића; 2. „Цар Јован“ историјска драма од Мите Поповића, и 3. Краљ Вукашин,“ историјска драма у 5 чинова од Драгутина Ј. Илића. Сва та три дела била су издана на оцену члановима дру Милану Савићу и Јовану Грчићу. Први је предао своју оцену, а од другог је на два дана пре одређеног рока за подношање оцене стигло писмо из Будим-Пеште, у ком исти јавља, да је дела истина прочитао али да му послови не допуштају, да своју оцену на време пошље. У том стању ствари на молбу подпредседникову прими се оцењивања тих дела члан А. Хаџић. — Оба оцењивача слажу се у томе, да је „Пера Сегединац“ од велике драмске уметничке вредности у опште, а то ће рећи, да има у себи све оне услове, што трагедију чине правом трагедијом. Лаза Костића изабрао је врло згодан предмет за своју трагедију, и тај предмет песнички израдио. Он је ту своју трагедију задахнуо правим драматским животом, а набавио јој особита песничка чара својом живом и смелом фантазијом, топлином, свежином, истинитошћу осећаја, верним поузданим и доследним цртањем карактера, живом правом драматском радњом, дивном песничком дикцијом и лепим лаким јамбима, који су права наслада и сласт уху и души. Према свему томе оба оцењивача предлажу, да се трагедији „Пера Сегединац“ изда расписана награда од 500 фор. — „Цар Јован,“ историјска трагедија Мите Поповића, има такођер лепих момената. Од велике су лепоте лирски изливи, монолози, изрази свакоВрсних страсти и дикција под моментаним утицајем. Али то не чини још трагедију. „Цар Јован“ је више драматски спев него права трагедија. — „Краља Вукашина“ Драгутина Ј. Илића, тог младог и даровитог песника, спомињу оцењивачи с похвалом. У песнику се манифестује онај полет, који се грози шаблонства и који у пуном уверењу

свог позива и своје снаге напред греде до извесне мете. — Оцењивачи мисле, да би се и драми Драг. Ј. Илића „Краљ Вукашин“ могла одредити награда на рачун буџета за годину 1882, и то у своти од 200 до 250 фор., а трагедији Мите Поповића „Цар Јован“ награда од 100 до 150 фор., и то као признање њиховом дару и труду, као подстицање за даљи рад на том пољу. Према тим оценама књижевно оделење досуђује расписану награду од 500 фор. дру Лази Костићу за његову трагедију „Пера Сегединац,“ а не усваја се мишљење, да се и друге две трагедије награде из прорачуна за годину 1882, пошто писци могу и на годину својим делима, ако их по примедбама поправе, тражити расписану награду.

Чланови А. Хаџић. др. Ђорђе Дера и Ф. Оберкнежевић подносе своје мишљење о српском преводу француског дела „*Les Serbes de Hongrie*“ од непознатога преводиоца. По томе мишљењу преводилац заслужује награду, јер није преводио речи, него мисли, и старао се свугде, да му превод буде добар, те му је тако и језик разговетан, чист, онакав, како га народ разуме и говори. Осим те врлине преводилац је многе погрешке пишчеве поправио и свој превод многим новим податцима попунио. Према томе мишљењу досуђује се још године 1874 одређена награда од 300 фор. томе преводу, и отвара се делу приложено запечаћено писмо, из ког се видило, да је преводилац др. Стеван Павловић.

Миша Димитријевић подноси оцену на дело „Буњевци“ од непознатога писца. По тој оцени писац није погодио жељу матичину тим радом својим, јер сам вели, да не може писати о пореклу, нити о јавном животу и судби Буњеваца. С тога није за то, да му се изда расписана награда од 100 дуката из закладе Јована и Терезије Остојића. Али како се у том поднесеном делу описује живот Буњеваца у приватном кругу, на дому и обичном друштвеном животу, те тако има неке вредности, то предлаже, да се тај рад, који неће ни пун штампан табак изнети, прими за „Летопис,“ и да се награди обичним хонораром од 30 фор. а. вр. Уједно предлаже, да се на ново распише награда за исту тему. Члан Ђорђе Рајковић, као други оцењивач, слаже се сасвим са тим мишљењем. Предлог и мишљење тих оцењивача усваја се. — По дужем измењивању мисли решено је, да се распишу из Накиног фонда лањске награде, с тим додатком, да се награда за дело „Срем и Фрушку Гору“ повиси од 300 до 500 фор., а да изостане награда за књигу за народ „О породичном и наследном праву у Угарској и тројединој краљевини.“ — Предложиће се скупштини, да се из закладе Ј. и Т. Остојића распише награда од 50 дуката за дело „Каква ваља да је Српкиња у кући и у друштву.“ — Упућен је књижевни одбор, да поднесе предлог у своје време о томе, да ли да се расписују награде и за школске књиге. — Решило се, да се предложи скупштини: да ће „Матица“ према количини преосталога новца примати и по вредности наградити дела, саставе и чланке, која стигну мимо расписане награде, остављајући писцима слободан избор предмета. — Предложиће се скупштини, да се питомцу Нестора Димитријевића Данилу Панићу дозволи уживање његове стипендије још за годину дана ради полагања строгих испита. — Молба питомаца из закладе Пета Костића, да им се стипендије повисе, није уважена, пошто повишицу не допушта садање стање фонда Костићевог. — За два места у стипендијској закладн Павла Јовановића за слушаоце политехничких наука у Бечу или Прагу, предложиће се скупштини ради избора ови молиоци: 1. Ђорђе Рокнић из Сјеничака; 2. Петар Илић из Панчева, и 3. Тимотије Писаревић из Панчева, који су и по доказаном успеху у наукама и по своме сиромаштву најзаслужнији стипендије. Пријавило се било њих седморица за та два стипендијска места. — У стипендијској закладн Нестора Димитријевића остала су 4 места упражњена, и то место са годишњом стипендијом од 250 фор., а два са 150 фор. За та четир места пријавило се њих 18 просилаца. По прегледању свих молбеница пронашло се, да су највише заслужили, да се за питомце предложе ови, и то: за прву упражњену стипендију од 250 фор. ова тројица: Милан Марковић из Осека; Душан Симић из Н. Сада и Светислав Ивковић из Н. Сада; — за другу стипендију од 2·0 фор. ова тројица: Александар Петровић из В. Бечкерека, Милан Гаврила из В. Бечкерека и Сима Ћирић из Н. Сада; за прву стипендију од 150 ова тројица: Лаза Секулић из Црепаје, Милан Гаврилов из Футога и Станко Георгијевић из Осека; за другу стипендију од 150 фор. ова тројица: Павле Симић из В. Кикинде, Димитрије Вучковачки из В. Бечкерека и Светозар Петровић из В. Бечкерека. Сви ови тројни предлози подносе се после, у смислу воље оснивачеве, свагдањем српском митрополиту ради избора. Осим тога поступио је питомац исте закладе Кајица Иванић, као старији гимназиста, из нижег разреда стипендијског од 150 фор. у виши са 200 фор. — Није се могла уважити молба Косте Ненадовића из Вршца, који је тражио потпоре, да може учити сликарску академију, пошто нема празног места. — Тако се исто није могла уважити ни молба Николе П. Кашиковића из Сарајева, који је искао стипендију за изучавање учитељске школе, пошто још није ступила у живот заклада Катарине Д. Јовановићке, која је на ту цељ намењена. — — Седница књижевног оделења трајала је од 3 до 7½ сахата по подне. „З.“

РАЗНО.

(Чокулада,) Чокулада је смеса од испрженог и утрвеног семења од биљке какао, помешанога са шећером и обично са зачинима, као ванилијем, циметом и т. д. Ботаничар Лине назвао је ту биљку *Theobroma Cacao* — божанствено јело — јер га је он — Лине — врло радо јео. Дрво то налази се у топлој Америци, западној Индији. Кад су Шпањолци у

16. веку под Кортесом освојили Мексико, нашли су на то дрво и плод му. Зрна од какао-дрвета употребљаваху као новац, а уједно и као изврсну храну, коју су место шећером сладили медом. Ољуштена, испржена и истучена зрна кували су у води, па сиромашнији додаваху кукуруза, а имућни ванилије и куваху то. док се цело не стврдне и буде густо као мед. Јело се тек онда, кад се разхлади, и названо се чокулада (*choco* значи пена, а *late* вода). Има какаобиљке разне каквоће, оне врсте у Каракасу су најбоље, а у западној Индији најгоре. У њима има 40 до 50% специфичне масти, такозваног масла од какао, па онда скроба, беланчевине, опоришта, угљенокиселих соли, теобрамина (налик на алкалоид од каве). Чокулада се прави од зрна; ово се испржи, ољушти, истуче у топлом котлу, при чему се масло од какао растопи и са скробом сачини као неку кашу, која се у калупима стврдне. Каша не сме рђаво задударати — мирисати — и не сме од котла или калупа на њој што заостајати. Године 1520 донесена је какао-биљку први пут у Шпањолску, где је са шећером прављена чокулада, која се брзо ширила и у 16. веку беше већ у Шпанији и њеним насеобинама много фабрика за чокуладу. У Бензонијевом делу „Историја новога света,“ што изиђе у Млетцима г. 1565, каже се до душе, да је чокулада више за свиње, него за човека, али се ипак чокулада све више и више употребљавала и врло радо јела, премда су се и други неки писци слагали са Бензонијем, те о чокулади рђаво говорили, тако на прилику Петар Акоста г. 1584: да чокулада гадно изгледа и изазива лупање срца, а и ботаничар Клузин, пишући о дрвету какао, вели, да је згоднија за гојење свиња, него за човечију храну. Тако се породила читава забуна у питању: да ли је чокулада храна или отров, лек или раскошно пиће, као амврозија. Године 1606 раширила се чокулада и по Италији, из Фиjоренције, камо ју је Карлети донео из западне Индије. Из Италије је путовала у средњу и северну Европу. Год. 1615 је дошла чокулада из Шпаније у Француску под Лудвиком XIII. и 1660 под Лудвиком XIV., јер су њихове жене чокуладу радо пиле, те је брзо ушла у моду код великаша. У Лондону се основала прва гостионица, где се пила чокулада, год. 1667. У Немачкој је у 17. веку лекар кнеза Фридерика Виљема Бранденбуршког препоручио овоме чокуладу, те се и онде почела употребљавати, а 1700 и у Шведској. Године 1690 је масло — путер — од какао, 1735 зејтин, а 1841 теобромин, алкалоид од ове биљке, први пут за себе добивен. „И. С.“

(Свети Петар у аришту.) Месеца јула год. 1872 приповедаху новине о овом догађају у Моравској. — Како је сујевера укорењена код простога света, томе је доказ и овај догађај. Сељанка једна из Ц. потужи се својој комшиници, како јој је покојни муж њезин дошао на сну и врло је љутито погледао, те се она боји, да јој се муж није повампирио, па је она сад у бризи, како ће се злога духа опростити. Лукава жена, комшиница, науми, да је она ослободи од ове напасти, а знала је, да у оне удовице има доста новаца. Идуће ноћи чује удовица, како јој се у брави кључ стао окретати; отвори очи, а пред њом стоји неки човек са владичанском круном на глави, огртачем, дугом брадом до појаса и с кључевима у руци. Сељанка се поплаши видећи духа пред собом и рече: „Добри духови хвале господа, шта захтеваш од мене?“ На то ће дух: „Ја сам апостол Петар и дошао сам да ти јавим, да твој муж не може у рај доћи, јер је јако грешан, док ми не даш три стотине форината за спасење његове грешне душе!“ Побожна сељанка устаде одмах из кревета, извади и преда духу три стотине форината и овога нестаде. Но идуће ноћи ево ти опет крунисаног духа и свети Петар рече: „Твој је муж већи грешник био, него што сам у први мах мислио; мораш ми још више новаца дати, иначе ћу ти мужа одмах у пакао сургунисати.“ Сељанка се на ову претњу јако поплаши, те ће рећи: „Ја готових новаца више немам, само још једну књижицу из штедионице за 500 фор.“ Дух јој одговори: „Извади брзо те новце, а ја ћу за три дана доћи по њих.“ — Сељанка се није могла уздржати, а да овај случај по селу не приповеда, па дође глас и до местне полиције, те се старешина полицајске власти понуди сељанци, да ће и он да види тога духа онако из прикрајка. Треће ноћи около поноћи ево ти светога Петра опет с круном и брадом, те заиска 500 фор. од удовице и ова му их пружи. Но у исти мах скочи полицај из буџака, зграби светога Петра, скиде му круну, браду и огртач и гле: свети Петар не беше нико други, него она комшиница, што јој се она сељанка потужила, да јој је муж у сну долазио. Светог Петра стрпаше у бувару и оптужише због преваре.

НОВЕ КЊИГЕ.

Успомене из горње крајине. Путне белешке из год. 1880. Написао Владимир Красић. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1882.

Кад остаримо. Роман, написао Мавро Јокаји. Превео Урош Топонарски. Књига I. Вел. Кикинда. Издаје књижара Јована Радака. 1881. Цена ?

Сви бројеви „Јавора“ од почетка године могу се још добити.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 37. У Новом Саду, 13. септембра 1881.

ЦАР ЈОВАН.

ТРАГЕДИЈА МИТЕ ПОПОВИЋА.

РАДЊА ПРВА.

(Сегедин. Двор црног Јована. Улазе Илка и Сретен.

Илка. Сретене, ти си разуман, бистар,
На твоју ја много полажем реч;
Хоћу да чујем, право ми реци,
Како ли судиш ти о Иванци?
Сретен. Чиста је као јутарња роса
На љиљановом листку блеђаном,
А дивна је к'о санак невестин
На жениковних што га недри спи.
Илка *(за себе)*. Да могу, ах, бих својим ноктима
Нагрдила јој чаробно лице
И узорала бразде по њему,
Да страшна буде к'о вихорна ноћ!
(На глас). Сретене!
Сретен. Молим те, госпо, шта би?
Илка. Дођи ми ближе... Још ближе... Тако.
Од главе ме до пете измери.
И погледај ми добро у очи,
Па реци право, реци искрено,
Е да ли је лепша Иванка, нег' ја?
Сретен. Ох, Илко, госпо!
Илка. Е да л' је хода
Поноснијег'? Да л' виткија стаса?
Е да л' јој жешће, да ли страсније
Гору у глави очи, нег' моје?
Сретен. Тежак је избор међу звездама:
Звезда је она, звезда си и ти,
Ал' кад бих, госпо, ја био судац
Јабука златна твоја би била.
Илка. Тај ласкави твој кратки одговор
Сумњу ми кобну не мож' сломити,
К'о присојкиња ледена змија,
Што се обвила око срца мог.
Сретен. Срце је увек на језику мом,
Из срца и сад говорио сам.
Илка. Не питам више ништа... Доста је.
Ал' ја се бојим, Сретене, бојим,
Да Јован није више што беше,
Да Јован мене више не воле!...
А кад би тако било, Сретене!...
Ал', нећу даље... не слушај мене,
Јер срце моје у груди тесни
К'о узрујано море ми бесни! *(Оде)*.
Сретен. Та нема више памети, краља,
Над бунтовничким поданицима,
Над страстима да влада својима:
Ослепила је од љубоморе.
Па кад већ нема краља, памети,
Брод жеља мож' ми још својој мети..
Ал' како? То је питање! Како?
Мог'о бих небни разорити свод,
Ал' њу одвратит' никад од цара:
Мораћу други да превршем лист.
Хах!... То је добро... И никад боље!
Оцрнићу је, оклеветати,
На њено мудро, поносно чело
На светло, чисто то огледало

Пустићу маглу кивне потворе,
Нек мутно буде удиљ пред њиме.
Нештедице ћу да јој нападнем
Поштење женско, девојачку част;
Рећи ћу цару, да је неверна,
Да љубав своју и с другим дели,
Па цар је неће више гледати,
Те мораће се најзад предати.

(Улази Тома.)

Тома. А зар си ти већ дома, Сретене?

Сретен. Ја сам се јоште јутрос вратио,
Да учиним за дочек приређај.

Тома. Но то си врло добро чинио.
Види се, да си на своме месту,
Баш к'о на пример и ја, Сретене.

Сретен. Хоћемо л јоште дуго чекати?

Тома. Одмах ће доћи, тек што није ту.

Сретен. А има ли што, Томо, народа?

Тома. Читаво море! . . . Да нисам Тома,
Да нисам тако срца челична,
Биҳ пустио и сузу од ока
У неизмерној својој радости.
Па да их видиш! . . . Сви окићени,
Певају, скачу, кликћу, играју,
Капе високо бацају у зрак
И дувају у разне свирале,
Осипају га венци, цветови,
А он међ' њима као Јупитар,
Ил' лав краљевски међу пантери.
Кад бих још једну кожу имао,
Искочио бих одмах из ове . . .
Нек' каже ко шта хоће, бадава,
Ал' роб је увек јунаштву слава.
Ма да не беше . . . .

Сретен. Шта, Томо?

Тома. Мене,
Сад не би тако било, Сретене.

Сретен. До душе, јесте. Да тебе нема,
Не би се знало ни да смо живи.

Тома. Подругујеш се . . Ма питај њега,
Нека ти каже сам победни цар,
Па нећеш више ни ти сумњати,
Да сам ја десна рука његова . .
Али, ево их, ево! . . . Живио!

(С поља.) Живио Јован! . . . Живио!

Тома. Чујеш?

(Чују се трубе, бубњеви, звона и топови. Улази свита с барјацима и трофејима. За свитом Субота, Илка, Бакић, Иванка и Јован).

Јован *(након почивке)*. Доста је . . Стан'те.
Лепа вам хвала.
Срећа нам опет победе дала,
Ал' што је слава сад Србу слуга,
Цигло је, браћо, ваша заслуга.
Храбро се бисте, — то није машта —
К'о бог ветрова сивога плашта,
Када теклиће, вртуне крене,
Па у бој пође прот васелене.
Нека умукне дакле тај ваш пој,
Ил' покријте ми чохом образ мој,
Да не видите како црвени . . .
Што чиних, дужност била је мени,
А пошто дужност не тражи хвале
Народно море нек' збере вале,
А да нам није наго пролеће,
Повратите му његово цвеће.

Бакић. Пролеће нема тол'ко цветова,
Толико нема небо светова,
А да ти могу крунисат' славу,
Што си у боју стек'о крваву.
Ах, то је дивна победа била,
И Душан би се поносио њом!

Субота. Балинта Терек, силни властелин,
Који је негда Бачком дрмао,
Са веље бруке, грдне срамоте,
Што но је испред гњевних мачева
Јунака твојих срамно бегао,
Под женину се скрио прегачу,
Па не сме више да се промоли. —
Владислав Чаки, муња блискава,
Смелост је своју главом платио,
Што је на тебе сабљу тргнуо.
Од Дунава до мутна Мориша,
Твоја се дична вије застава,
Огњане главе твојих змајева
Виде се веће и у Ердељу,
А слава ти се свуда проноси,
Јунаштво јоште где се поштује.
Нека ти није криво, Јоване,
Што смо се овде искупили сви,
Да верности нам нов доказ дамо,
Да поклонимо барјак пред тобом
И једнодушно да ускликнемо,
Да живи Јован!

Сви. Да живи Јован!

(Наставиће се.)

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

I.

У вароши Д., у * улици у неком кућерку са једним прозором станује породица Радојевића: удовица мати са две ћери. Отац је одавно умрьо, а био је сиромах поштен занатлија. Својима није ништа оставио, осим споменуте злехуде колебице. Тако се поштен рад наплаћује!

Мати је од јада јако већ по лику остарила, али се ипак лепшој будућности нада. Та она има две ћери као две црвене јабуке.

Старија кћи, Анђелија, већ је прешла 22-гу годину, а за своје године и сувише је озбиљна и суморна. Она је још као нејако дете оставила родитељску кућу, па је одрасла у кући имућног грађанина Максе Гаврића и жене му, који су је под своје узели и за њу све чинили, што би и за своје рођено дете учинили. Пре три године изразила је своју одлучну вољу, да иде у препарандију, па је напослетку њени добротвори и послаше у Сомбор. Сад је свршила приправничку школу, али места још није добила. Она је лепа девојка, а уз то је врло образована, но својим озбиљним и хладним понашањем већини људи она је врло антипатична особа, а њојзи — то се на њој може одмах приметити — није ни стало до тога, да се коме допадне. Читаво своје време проводи у читању, писању, свирању и обављању кућевних послова. Иначе изгледа као да је се читав свет не тиче ништа. Једино што општи са својим добротворима, са матером и сестром својом, а са другим светом само онда, кад баш мора. За сада нека је доста и оволико о Анђелији, а доцније имаћемо већ прилике да се са њоме изближе упознамо.

Млађа кћи, Милка, дивна је девојка од осамнаест година. И по лепоти лица, и по доброти срца, и по развијености ума, могао би је човек уврстити међу прве девојке. Па ипак игра она са свим злехуду улогу. А што је отмени господичићи и господа радо виђају и радо с њоме „чине познанства," то не значи много, јер је она по њиховом мишљењу само за то на свету, да њима задовољства чини. — Са тог „узвишеног" гледишта гледају они на све девојке из нижих сталежа.

Милка се морала зарана постарати, да ради, јер је мати не може издржавати и одевати. Била је шваља а радила је код другог за надницу.

А знате ли: како живе те модерне ропкиње?

Врло просто. Рад траје од шест сати ујутру до дванаест на подне, и после од два до седам у вече, а кад је навала у очи великих празника и господских балова, онда богме и до после поноћи. Просечно дакле износи дневни рад једанајст сати. За толико време боду те сиротице своје очи и убијају груде, а за сав тај мучни рад добијају од газде словом четрдесет новчића! Много за смрт, а мало за живот!

Но кад не би имале ни тих четрдесет новчића, оне би онда још горе живеле. Морале би управо скапати од глади, и с тога морају оне да продају своју радну снагу будзашто. Оне се чисто отимају о ту надницу. Многе су, а свака има стомак и — но остало само ти се каже.

То је да богме и сувише сићушна ствар, а да би достојна била, да о њој воде рачуна наши државници, који и тако поричу, да код нас у опште и постоји друштвено питање. . . Она бледа лица мученица-раденица и они страхотни тонови цревне музике у трбусима радничког народа — све је то измишљотина злонамерних људи, да се грађани против данашњег поретка буне. У самој ствари пак све је задовољно, мирно и весело. . .

Недеља је. . . Милка нема посла, т. ј. није у радионици, али ипак ради код куће. Добија она из комшилука омање радње, па те свршава кад „нема посла," т. ј. ноћу и благим дановима.

Мучно је то; она сама најбоље осећа

то, и шта и шта пута обузме је грдна туга, што је тако несретна, те је сиромашна кћи. Али шта ће? Рекох, да је лепа била. Познаваоци женских особина нису је друкчије ни звали, но „дражесном,“ и није само једноме запело око за њом. Али Милка је умна и поштена девојка. Она је усвојила за принцип оне Жилине речи: „Умри, али не дај пољупца без љубави!“ То је, да богме, глупост у очима многих и многих, али ја велим, да се све донде можемо лепшој будућности надати, док такве „глупости“ постоје.

Села је код прозора. Кад се не може сама шетати, бар да гледа оне, које се шетају. И то је нека врста уживања и ако уједно буди сету и жудњу, да се то исто чини, што други сретнији људи раде.

Ради и пева. „Песма душу лечи,“ вели Мирза Шафија. „О радости, срећи не сме ни да снива, он и пева само боле да излива“ тврди опет Гренгоар за сиромаха.

Највише и најрадије пева љубавне песме. То највећма воле девојке. Та у љубавном заносу и љубавним сањаријама најлакше се заборави на јад и невољу! . .

У том уђе Миљко унутра, а Милка одмах остави посао, скочи са столице и весело му потрча на сусрет.

„Где си се толико бавио?“ запита она као карајући га.

„Имао сам посла у канцеларији, па једва тек сада доврших, те сам одмах похитао теби голубице моја дивна.“

Не треба ни да кажем, а свако ће погодити, да се Миљко и Милка воле. Да, тако је! Они се љубе силно и безгранично са жестином чисте душе и срца непокварена. Познали се и заволели се, и давно би се већ и узели, да им сиротиња на путу не стоји. Они додуше не би морали — бар тако сада мисле — ма само сува хлеба јели, али њихови родитељи не допуштају, јер веле, да се само од љубави не може живети. А где се нема ни најнужнијег, ту је готов рат у кући.

Миљко је син трговца Пере Грковића, који је некад добро стајао, али је сад са свим пропао, а уз то има поред одраслог Миљка још малолетне деце, па се захрањује хлебом. Миљко је изучио професуру, али места досад није могао нигде добити, пошто је већ свуда познат као и сувише „екстреман“ човек, па се добри људи плаше, да му парче хлеба даду. Он је још пре три године свршио професуру, али поред свег тога он је, да би се могао исхранити, морао узимати послове од разних адвоката, па је тако свакојако кубурио. Шта више, постао је у краљевском суду дијурниста, али га наскоро одпустише, пошто се био усудио, да на једном збору ступи као говорник у обрану народних права. Сад опет заслужује себи хлеб преписујући адвокатске тужбе, реплике и дуплике.

Миљко се руковао са Милком, за тим је жестоко притиште на своје мушке груди и пољуби је ватрено. Она се нежно обвила око његовог врата, па му је шапутала:

„Ах Миљко, сад ми свет изгледа тако леп и диван, као да по њему саме руже цветају, славуји поје, а мед и млеко у изобиљу тече! О, како би сретна била, кад не би те грозне јаве било, која ме из слатког сна немилосрдно баца у горки и мучни живот!“

„Да, да, чедо моје слатко, и сањарије нас сретнима чине, али за врло кратко време. Ми пасторчад овога друштва, осећамо срећу само у заносу, у сањаријама, па то нам нико ни не крати. Али истинску срећу — то видиш, несмемо уживати.“

„Боже мој — уздахну Милка — ала су ледена срца наших силеџија. Ја н. пр. па и сви невољници, не би много тражила. Да могу с тобом сретно и задовољно живети. — Ето, то је све! Ником не бих зла учнила.“

„Ала су ти скромне жеље, злато моје!“ рече Миљко умилно смешећи се и притиснув је поново на груди, пољуби је у чело.

„А зар би ти више шта желео?“ запита га она наивно.

„О не, имена ми не! Зар би онда био ко богатији од мене, кад би ти душо моја била, а ја и ти неби морали очајавати, како би нас и — дечицу заранили?“ Милка порумени, али ништа не одговори.

(Наставиће се.)

НЕКА ДРЕМА РУЖА...

(ХАМЕРЛИНГ.)

Нека дрема ружа —
И сињани вали,
Остави их ноћни
Ти лахоре мали! —
Под небеским тремом
Све то санку језде —
Срца блиска, даљна...
Цветак, шума, звезде!

Не помути санка
Путујући збор —
Што на златни крили
Слеће сад од' згор'.
Спавајка му бруји
У валовим трес'ма
Нешто чудно... тијо
К'о звездана песма!

Сва уједно грли,
Крилашца му ман'...
Саморана жића —
Што растави дан!
Зато их не буни —
Јер је брзо није —
Успавних зборова
Слатке мелодије!

Јован Симеоновић-Чокић.

ЗЛАТОЈКА.

ХУМОРЕСКА МИЛАНА САВИЋА.

(Свршетак.)

*

Прошло је неколико дана од тог разговора. С Бауером, нашим новим познаником, нисмо се видили, а богме нисмо га баш ни тражили. Преко анатомије и физиологије наше почели су пауци са свим у тишини да граде своје ветропировићке мреже; ми им нисмо у том послу ни најмање сметали, јер смо једнако премишљали, како да избавимо нашу Златојку из антикварна загрљаја тог људског паука. Ђура је почео крчмарици из далека да густира нови брак; али га та лепо оправи, говорећи, да она сама из искуства зна, шта је брак у опште. Али Ђура се није дао тако лако оцакати, већ изађе на послетку с фарбом на среду. Крчмарица га је из прва зачуђено гледала, за тим му је одсудно рекла, да ће се она постарати и сама, ако јој баш наспе да се поново уда. Ни с које стране није јој се могло близу доћи. Наумимо дакле, да избацимо нашег највећег адута, па ако и тај не „убије" тричаву грађу рапавог зидара, онда ћемо се повући опет у наше шанчеве, т. ј. разагнати пауке са наших књига и спремати се за „будућност" своју.

Једног дана рече нам мали келнер, да ће сутра крчмарица и њена кћи са разглављеним младожењом ићи на „ландпартију" у Брил. „Разглављеним младожењом" звали су га сви гости, дакле и келнер, јер смо сваки час исчекивали, да ће се на путу срушити, тако су му кости у кожи клепетале.

— Амици, рече Ђура; хајд' још овом приликом да покушамо срећу нашу.

— Хајд, рече Андрија; али како само?

— То је моја брига, одговори Ђура; само се морам пре тога са Златојком разговарати. Кад с њоме удесим план, казаћу вам све.

И збиља, још тог вечера саопшти нам Ђура свој „црни" план. Ми смо се из прва затезали, да га усвојимо, јер је била велика и важна ствар на коцки, а то је био наш даљи опстанак у крчми; али на Ђурину примедбу, да смо се већ прилично постарали и сами, да нам крчмарица не може тако на брзо отказати пријатељство своје, јер више зависи она од нас, него ми од ње, те нам с тога управо има она да ласка, а не ми њој. Кад нас је које како убедио, пристанемо на заверу — куд пукло да пукло. Бауер, наш пријатељ, није нас толико ни интересирао, колико сама ствар, тај неизмерни хец, коме смо се управо више радовали, него и самом успеху.

Сутра дан уљудимо се лепо и одемо у Брил, романтичну долину код Медлинга, близу Беча. Ко нас је год видио, морао је помислити — ако је нашао за вредно — да смо какви солидни грађани, који хоће недељу да проведу у слободној при-

роди божијој; тако смо изгледали невини и безазлени. Андрија је своје брчине мало подрезао, Ђура се очешљао, ја сам пак избрио доњу вилицу и само сам оставио неку врсту „бакенбарта“ — три филистра, каква их је само бог створио. Ни дувана нисмо понели, само да пашим цигаретама не упаднемо у очи, него смо купили неколико „кожних“ цигара и „отровних резанаца“ т. ј вирџинија.

Кад смо дошли у Брил, почнемо се обзирати, где нам је крчмарица, Златојка и чича младожења. Нисмо их дуго тражили; у башти код „два гаврана“ спазимо их, како седе у лепој хармонији. Чича-младожења нешто се упиштољио; уоквирио врат неком крутом краватлом, намазао је бркове неком јефтином кењачом, а у „безубним“ устма држао је цигару, која му се једнако горе-доле дрмкала — заиста дражесна фигура! Поред тог јадника седила је Златојка као зора дивна. Била је мало немирна, и често се осртала, док нас у једаред није спазила; онда јој се мио осмеј осу па румена усна. Чим смо терен проучили, одвоји се Ђура од нас и пође дубље у башту, ми остали пак приступимо к њиховом столу. Лагао бих, кад бих казао, да нам се крчмарица обрадовала; али то нас није ни најмање женирало, знали смо, да ће тако бити.

Крчмарица нас прикаже заљубљеном зидару, који нас с неким неизвесним смешењем поздрави. Ми смо то смешење тумачили на свој начин: нек вас ђаво носи! Наручимо пива и почнемо се о лепом времену разговарати. Крчмарица нас је запитала, где нам је трећи друг, а ми јој одговоримо, да је остао код куће, боле га зуб. Она рече, да јој је жао, јер је свагда добро расположен. После неког времена устане Златојка и рече, да иде мало да набере цвећа и да га донесе свом младожењи. Овај се стао мало љуљати од уживања, а и материна лепеза шеврдала је нешто живље. Прође пет минута, прође четврт сата, а Златојке нема. Младожења се почео мало врпољити, а мати јој је онако немирно зверала око себе. На послетку не могоше одољети нестрпљењу, већ се дигну да потраже Златојку. Андрија се придружио младожењи, а ја опет крчмарици. Матори младожења се из лако појмљива узрока већма журио и од нас прилично одмакао. Крчмарица и ја ишли смо лагано, јер јој нисам дао, да трчи. Тако нам младожења нестаде из вида. У једаред га спазим, како се овамо к нама жури, за њим пак Андрија. Сад или никад, помислим у себи, и, пошто смо били у густом алеју, клекнем са свим трагично пред крчмарицом, и почнем јој у неким јамбима изливати жарку љубав своју. Да је из ведра неба пук'о гром, не би се могла већма изненадити. Али тако сам и прошао. У место одговора, који би у себи искру наде скривати могао, осу се на ме пљусак не баш ласкавих речи; али се ја нисам дао извести из концепта, него сам свој научени пензум ама баш до краја одвалатао. У тај мах искрсне пред нас младожења, блед и разбарушен, и укочи се, као да је и он спазио Содому и Гомору како гору. Али речитост крчмаричина не даде му да се много премишља. Запурена, као месец пред ветар, окрене му се и поче се тужити на мој безобразлук.

— То није ништа, рече он сав дрхћући; али ходите за мном, па ће вам стати памет.

— Шта ћу још доживити? викне крчмарица, и упути се нагло за усплахиреним младожењом, остављајући ме очајног на коленима.

Кад су се мало удалили, скочим и пођем лагано за њом. Мало што нисам пао од смеја, кад сам видио позорје, што ми се сад указа. Младожења с укоченим очима показује на један џбун; крчмарица стоји и ломи прсте; Андрија се за њихових леђа савија од смеја; у џбуну пак клечи Ђура пред Златојком, која га је мирно слушала, гледајући, по кад кад онако кроз трепавице на укочену публику.

Прва је била крчмарица, која је дошла к себи.

— Несретно дете! викне у џбун гласом, који је и мене довео к себи; зар то да видим!

Златојка се ужурбала, бајаги ухвати-

ше је „in flagranti,“ и покри лице рукама. Ђура се пак накострешено окрене младожењи и само што га није изгрдио.

— Хајде одмах кући, настави крчмарица; показаћу ја теби.

— Видите, господине, рече Андрија младожењи благим гласом; девојка је свака лакомислена, држ’те се ви старијег света, на пример њене матере.

— Идите ви до врага, викне тај и у јарости му испаде један „фаличак“ зуб; кад сам вас и познао.

За тим се окрене и остави нас нагло, јер је можда још и спазио, да га је Андрија онако милокрвно погледао, па се ваљда побојао, да овај опет неће њему изјаснити своју љубав.

— Господо, ово је и сувише, рече крчмарица држећи Златојку за руку; можете мислити, да после овог догађаја . .

— Ох, немојте довршити вашу грозну реченицу, рече јој Ђура бришући чакшире; ми ћемо вам казати све.

— А шта ми знате казати; рече нам крчмарица оштро; срећу моју и моје кћери убили сте са свим.

— Е, могли смо до душе и после сватова, приметим ја онако узгред; али нисмо хтели ни да дође до сватова.

— Да, настави Ђура; зар не видите да сахрањујете вашу кћер живу, кад је дајете таквом скелету за жену.

— Шта чујем опет, викне крчмарица и окрене се Златојци. Али ова је мирно, с оборемом главом стојала пред нама, и чекала само, да пређе та прва бура.

— У осталом, примети Андрија; наћи ћемо ми њојзи младожењу.

— Немојте ми говорити ништа више, рече крчмарица одсудно и пође. Ми лагано за њом, све за њом, све за њом, док нисмо дошли до жељезнице. Кад смо видили, у који је вагон ушла, оставимо је и уђемо у други. У Бечу изађемо брзо из влака, седнемо у један „конфортабл“ и одјездимо у Алзер управо у нашу гостионицу. Ту седнемо за наш сто и наручимо вечеру, као да се није ништа ни десило. Ми тек код треће чаше пива, а ево и крчмарице са Златојком. Мало се узверила, кад нас је видила; али ми јој се тако невино и љубазно јависмо, да се поред свег гњева ипак морала мало насмешити То је добро, помислим у себи, и наручим четврту чашу.

Кад се крчмарица опет у обичном руву појавила, није нас хтела ни гледати. Све је обилазила наш сто, као да нико и не седи за њим; још да није било келнерчета, остали бисмо још и без пива Кад се гости већ мало проредише, укебам ја прилику и ухватим крчмарицу за кецељу, баш кад је опет хтела да прође мимо нас као мимо турска гробља.

— Станите, госпо, рекох чисто сиренским гласом; обазрите се мало и на нас.

— Ваљда хоћете опет да изразите вашу љубав, рече крчмарица намргођено и стаде трзати кецељу из моје руке.

— То се не смем усудити више после оних речи, рекох, и оборим очи, држећи пак чврсто крајичак њене кецеље.

— Па шта хоћете?

— Седите мало, да вам нешто кажемо, па кад нас мирно будете саслушали, нећете се више срдити на нас.

Још мало парламентирали тамо-амо, док се на послетку крчмарица није приволела и уз нас села. Онда јој стадосмо разлагати све и сва. Што смо више говорили, то се њено лице све већма ведрило, и најзад је тако доведосмо у одушевљење, да нам је сама пиво доносила. Измирили смо се потпуно, само смо јој морали обрећи, да ћемо нашег друга, Бауера, што пре довести.

Е, сад је опет било све у свом реду. Већ сутра дан доведосмо јој младог Бауера. Она се, по нашем налогу, чинила и невешта, да зна, да је он синовац оног маторог зидара. Тако исто је ћутао и сам Бауер.

* * *

Прошло је месец дана од тог доба. Чича-младожења је онај удар тако примио к срцу, да му се трошно тело почело са свим разилазити и он умре у наручју свога синовца. Неко време после смрти његове, испроси Бауер Златојку и — наравно — добије је. Али и ми смо дошли до наше цели: имали смо код крчмарице

неограничену креду, коју смо — бог нам је сведок — ама и својски употребили.

Да чудне ли се ствари догађају на свету! Ево и данас, кад се сетим само на оно, што се десило, не могу чисто ни са̂м да верујем . . . . .

ЧЕШКО ПРОБУЂЕЊЕ И ПОЧЕТЦИ ЧЕШКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.

НАПИСАО ВЛАДИСЛАВ АЛИН.

(Наставак.)

Над вероучном препирком наш је век узвишен, за нас нема занимљивости у литератури средњег века ни једног народа европског, који је био уплетен у бој за веру. Најсретнији беху Талијани; њима је средњи век дао Данте-а (1260—1321), Петрарку (род. 1304) и Бокачија (1331—1375), који доцније читаоцима талијанским наградише, што им кашњи векови нису дали.

Не можемо се много чудити „великој“ господи и племићима, што тражише производе модерне, јер за њих је често недостатак љубавних сплетака довољан повод, да се књига не чита.

Уједно са агитацијом за чешки језик настаде нови покрет литерарни, који учинише људи посвећени, који су имали обзира и на непоквареност и чистоту језика. При том су се управљали примерима старог доброг чешког језика, особито књижевним радовима из хуситског доба (Хус, Штитни, Хелчицки) и из златног доба*) чешке литературе (особито радовима Адама из Велеславина) а осим тога гледали су, када беху у сумњи, *и на остале туђим упливом непокварене језике славенске.*

Књижевници, који почеше сада радити на занемареном пољу чешке књижевности, ишли су двојим путем: једни су издавали добре књиге из старије литературе, други су писали сами приповетке и књиге за народ, а једни и други превађали су знаменитије ствари са језика туђих. Такав беше почетак нове чешке литературе.

Издавањем старих књига највише се бавио свештеник Фаустин Прохаска, писањем књига и преводима свећеник Крамеријус, писањем и превађањем драматичких ствари браћа Тами. Особите је заслуге стекао Већеслав Матеј Крамеријус писањем поучних и забавних списа за народ језиком и стилом лаким и тако чистим, да се могу по бок ставити и најбољим књигама „доба златног,“ у колико се тиче језика. Таквим радом Крамеријус постао у своје време најобљубљенији књижевник у народу; он је учинио, да је народ заволео, да чита.

У почетку новог литерарног доба одмах се почело и научне ствари писати језиком простонародним, т. ј. лаким стилом без икаквих перифраза шупљих и празних, које су се угостиле у народу немачком. Тако је већ више пута именовани Пелцл написао и издао велико дело, писано језиком једрим и свакоме разумљивим и названо „Nová kronika česká,“ које се исторично дело још сада силно чита.

У брзо почело је и песништво. Већеслав Там и В. Стах издали су две свеске песама „Básně v řeči vazané“ (песме у везаном језику). Појавом Пухмајера на пољу књижевности беше велики већ корак у појезији. Од њега издана збирка „První sebrání básní a zpěvů“*) надмашује све остале производе поетичне оногa доба. Најбољи песници у оно време беху Пухмајер, браћа Неједли и Ш. Хњевковски; али ни један од њих није раван Пухмајеру. Осим ових неговаше песништво Стах, Раутенкранц, Галаш, Штепничка, Палковић, Таблиц,

*) Златно доба чешке литературе беше за цара немачког и краља чешког и угарског Рудолфа II. У то су доба цветале у Чешкој све уметности и све струке књижевности, најмање песништво. Тачно би се могло ово доба назвати „златно доба прозе.“ Најзнатнији књижевници тога доба беху: Адам из Велеславина, Вацлав Вратислав из Митровица, Кристоф Харант, Тадеаш Хајек из Хајка и Адам Залужански. Овај последњи је први изрекао, да биљне имају пол, коју је истину 200 година после њега потврдио шведски природњак Linné.

*) У тој збирци има осим песама Пухмајерових и песме неких млађих песника, које је Пухмајер задобио за народну ствар и за чешку књижевност. Песме ових младића опомињу нас формом својом, где где и садржином на туђе узоре, али ипак звуче песме моћније, него песме Тамове и др.

Рожнај и Павле Ј. Шафарик,**) али њихове песме немају друге цене, осим те, да су писане духом народним, родољубним, чиме су помогли пробуђењу чешком.

Тешка беше улога првих просветитеља; они писаху само с тога, да народ има шта да чита, они се радоваху, када је само неки „родољубиви" књижар примио њихове радове да их изда, они нису се бавили књижевношћу ради себе, него ради народа; они су бадава писали; не тражише хонорара, већином живише оскудно, и једино нада и тврдо убеђење, да ће подићи народ свој на степен славе, снажило их је и побадало да раде.*) Пошто за Чехе није било у оно време позоришта, књижевници и будиоци играше сами позориште, комаде народне и родољубне (vlastenecké) приватно, у кући неког прашког грађанина, који је драге воље за ту сврху спремио повећу собу. И на такав начин радише ови племенити мужеви око чешког пробуђења. За чешке књижевнике није било велике читалачке публике. По свему, што је било већ речено, види се, да не беху ни сами велеуми, који би могли својим радовима напунити свет чуђењем; песници овог доба су били мање-више само творитељи стихова. Само тенденција родољубна, као што већ рекох, даје њиховим песмама цене, а осим тога то, да су писане од људи, који први у Чешкој пробудише спавајуће Словенство.

Тек доцније почиње песништво право т. ј. када на поље литерарно ступише Здирад Милота Полак, Ј. Колар, Фрањо Л. Челаковски, Камарит, Винаржицки и др. Чим је З. М. Полак, штабни официр аустријски, издао своју „Vznešenost' přírody" (узвишеност природе), већ је свако предвиђао бољу епоху. О Колару и Челаковском говорићемо доцније.

Ако је песништво имало доста уплива на пробуђење народно, то је зацело од још већег значаја била — проза: роман и приповетка. Опћа чежња књижевника чешких у том добу беше, да пробуде свест народну, а за ту је цељ проза боље средство но поезија, или боље речено, говор у стиховима.

Из свега, што је до сада било речено, види се, да је за чешко пробуђење историја била од великог значаја. Већ Добнер је својим преводом Хајкове кронике и критичким разбирањем исте стекао за Чехе пријатеље у вишим круговима и међу племством. Чешки писана Пелцлова кроника (Nová kronika česka) пробудила је ниже слојеве народне, јер читањем славних дела отаца својих сваки иоле осећајући човек мораде се застидити, да је заборавио порекло, своје предке, своју крв. Тако је у почетку ради пробуђења почела проза са такозваним „хисторичким романом."

Први заступници прозе у добу пробуђења, беху: прашки грађанин Рулик, Длабач, Стах, Паризек, Хибл, Јован Неједли, Хроматко, Сихра и др.; најбољи прозаик беше Јосиф Јунгман, чији се списи, у колико се тиче стила и језика, равнају најбољим радовима из XVI. века (из доба златног).

Ово беше до године 1820, које се доба (од год. 1780—1820) зове припиравом за нову чешку литературу.

(Свршиће се.)

**) Павле Шафарик само је у младости својој певао, затим је посветио сав свој живот славистици.

*) Такве околности трајале су врло дуго. Како су ви књижевници — будиоци у самом почетку овога века морали живити, доказаће најбоље да је пред 1848 год. живећи Рубеш, песник, запевао:

> Máti vlast' jest chudá máti
> chudá mat' jen láskou platí
> Мајка отаџбина сирота је мајка
> сирота мајка само љубављу плаћа.

Ово је запевао, кад је народ био већ пробуђенији

РИМСКИ КРАЉ.

РАЗГОВОР ИЗМЕЂУ ВЕЛИКОГ И МАЛОГ НАПОЛЕОНА, ЦАРА ФРАНЦУСКОГ И КРАЉА РИМСКОГ.

ОД Л. МИЛБАХОВЕ.

(Свршетак).

Цар се на глас, грохотом насмеје, а уз њега пристану и четири господина.

Ето, видите, господо, повиче цар смејући се, како дете остаје дете, ма било у свили и кадиви! Римски краљ има свега лепога и пријатнога изобиља, па би још само

да се може играти по олуцима и сокачком калу. Стрпите се само, господару, не могу вам одмах испунити ваше жеље, али ћу вам сазидати двор, па ћете на дворишту имати и олук. Погледајте, господару, ове лепе нацртаје, које је барун Фонтен за лепи двор баш за вас самога направио.

Шта? За мене самога? запита дете уплашено. Зар нећете ви са мном у двору живети?

Нећу, господару! Крал римски треба да има сасвим за себе свој двор, у коме ће са својим дворанима становати.

Татице царе, онда вам хвала на вашем дару о новој години, рече дете упорно; хвала вам, али ја га нећу примити. Мени не треба двор за себе самога. Захваљујем вашем величанству, мени ће милије бити, да останем овде у твиљеријама!

Али, господару, помислите само, имаћете прекрасан двор, који ће само ваш бити.

Ја нећу да га имам! Нећу сам да станујем у њему!

Е па кад нећете, господару, онда ћете замолити своју лепу мајку, царицу, да она у њему с вама станује. Је ли вам то доста?

Дете хитро и страшљиво погледа унаоколо по соби, као да би се радо уверити, да није ту царица, нити госпођа Монтескиува. па онда ухвативши оца око врата, повиче: хоћу да будем тамо, где сте ви, татице! Хоћу да станујем, где ви станујете!

Наполеон жестоко нежно пригисне своје усне на главу синовљеву. Добро дакле, господару, рече цар, а глас му дрхташе од љубави и узбуђености, онда вам се мора по вољи учинити. Како буде двор готов, ја ћу у њему с вама становати. Хоћете ли тако примити двор?

Хоћу, слатки татице царе, повиче дете радосно, тако ћу га примити и хвала вам!

Сада чујете, Фонтене, рече цар окренувши се к свом неимару смешећи се. Можете почети градити двор, краљ римски прима га.

када је дакле више читао но у добу Пухмајера, Крамеријуса, Тама, Хњевсковског и др. Друго што карактерише стање књижевника чешких онога доба изрека истог Рубеша:

„Кад би људество само знати хтело
да и песник има тело.“

Латите се дакле посла. Ја одобравам ево овај други план. Сградићемо краљу римском диван прекрасан дворац, па тај мора бити готов за две године! За две године —

На један пут уђути цар; облак му прелети преко чела и лице му се помрачи. О, рече невесело метнувши руку на главу царевићеву; ми хоћемо да ти саградимо двор, а ако ме савладају, нећеш имати ни колебице!*)

Па онда оборивши главу, тужно се заблене пред-а-се. Настане тишина, које иначе живо дете не смеђаше пореметити ни покретом ни гласним уздахом.

Најпосле цар усправи главу. Идите, Фонтене, рече затим, па понесите своје планове, још ћемо се разговарати о томе. А ви, господо министри, ходите! Имамо још о нечему да се светујемо. Али хоћу најпре да одведем краља римског к његовој дадиљи.

Мали краљ се чисто са страшљивом нежности ухвати за цара. О слатки, слатки татице царе, мољаше он, оставите ме овде. Бићу сасвим миран! Ја ћу само у вашем крилу седети, па ћу главу наслонити на ваше груди, а никако вас нећу узнемиривати!

Онда останите, господару, рече Наполеон смешећи се. Видећемо, хоћете ли доиста моћи бити сасвим мирни, па да ли нас нећете никако узнемиривати.

Мали краљ римски одржи своју реч. Он сеђаше посве мирно на колену цареву, наслонивши своју главицу на груди очине; ни једним гласком не прекиде озбиљног и важног световања царевог и његових министара.

Најпосле после једнога сахата буде световање завршено и Наполеон отпусти војводе.

Сада, господару, хајдете, рече Наполеон окренувши се к свом детету, хајдете сада да се играмо.

Али мали краљ, који би иначе са гласним усклином прихватио речи цареве, остане сасвим миран, па када се цар сагне к њему, виде, да је дете заспало.

Сретни краљу, промрмља Наполеон, сретни краљу, који смеш да заспиш, када се говори о рату и о државним пословима.

Цар полако и пажљиво повуче дете тешње к својим грудима, па брижљиво стара-

*) Управо речи Наполеонове. Погледај „Abrantès, Mémoires. Vol. XVI. 209.

јући се, да му не поремети сна сеђаше мирно и непомично, не смејући руке дигнути, ма да му беше незгодно дете држати, и једва дишући, ма да му се груди стискоше од тешких уздисаја. Беше красота и дивота погледати на то мило детенце, које осмејкујући се у слатким сновима беше наслонило своју главу са витицама на груди цареве, који озбиљно и нежно погледаше на дете, и којему ћесарско лице пажњом на дете беше као благим сунчаним зраком облевено.

Дуго тако сеђаше цар ћутећи и не мичући се и притиснувши на груди дете, које санак борављаше. Ретке чудновате мисли врзаху му се по глави, мисли о прошастој срећи, прошастој љубави. Он мишљаше о томе, како дуго чежњаше за тим, да има сина, и како много суза стаде прву његову жену, да би му га могла дати. Мишљаше о томе, како га миловаше та племенита, лепа царица Јозефина, коју он одби у самоћу са саможивим поносом, који захтеваше наследника за царски престо. Удес му као цару даде, што му срце и понос захтеваше, даде му лепу, младу жену, која га љубљаше и која беше ћерка царева, даде му красно, умиљато дете, које ће му дабуде наследник престолу. Али кад њему удес све даде, одузе Јозефини све, одузе јој срце мужевљево и њега, одузе јој достојанство и углед као царице и владалице. Она не би ништа друго, до ли жена, која стари, жена остављена и несретна, која плаче за оним, што је било, ни чему се не радује и ни чему не нада!

А свему је томе криво то дете, које отац тако милује, и које је сва Француска са усклином поздравила, па је ипак Јозефина љубила то дете, ма да јој је сву несрећу нанело и ма да га је друга мати родила, па је често молила цара, да јој допусти, да може видети и загрлити малог краља римског.

Цар јој то навек закраћиваше, како не би пробудио љубавне зависти у своје младе жене, али данас, у тај тихи час, кад би сам са својим дететом, које спаваше, данас мишљаше Наполеон са тужном нежности о Јозефини. Сада у том дубоком ћутању, које га освоји, успомене му говорише. Показаше му Јозефину у сталној сјајности њене љубави, њене љупкости и доброте; мишљаше, да јој види њено умиљато лице, које навек имаде осмејка за њ; њене дивне, сјајне очи, које нигда друкчије, до ли чедно погледаху на њ и које знађаху читати његове најтајније мисли у дубини срца његова.

Кукавна Јозефина, тихо промрмља, кукавна Јозефина! Она ме је јако љубила; много би којешта друкчије било, да она беше уза ме. Она би мој добри анђео, па са њоме и моја добра срећа мину. Она ради мене и мога поноса прегори срећу свога живота, па у овај дан кад се свако отимаше, да се удвори и честита царици, седи она у Малмезону усамљена и остављена. Не, рече сасвим на глас, не, она не треба да буде остављена! Ја сам заиста дужан, да је за који час обрадујем! Нека види мога сина, ја ћу јој га сам довести!

Брижљиво подигне свога сина на руке, па устане. Дете се пробуди, па својим великим плавим очима смешећи се, гледаше на свога оца, који га однесе на диван, па га нежно и брижљиво метне на узглавницу.

Али мали Наполеон хитро устане, па рече смејући се: сада више нисам уморан. Господа војводе су отишле, сада ћемо се играти, татице!

Не, господару, проговори цар, сада не јер имам посла. Али данас у подне возићу се у шетњу с вама, чујете ли, само с вама. То нека вам буде мој дар на нову годину.

Дете ускликне од радости па слатко осмехнувши се каже оцу, како му је мило. Само с вама, татице царе, само с вама! О, како ће то красно бити!

Али сада идите ка госпођи Монтескиувој, господару, рече цар. Константе, чујеш ли, Константе!

Константе, рече цар, кад уђе онај, којега позва; водите његово величанство краља римског ка госпођи Монтескиувој, па јој кажите, да ћу после неколико сахата одвести његово величанство у шетњу да се провоза, па ћу бити сасвим сам с њоме, без икакве пратње! С Богом, господару, за неколико сахата опет ћемо се видети.

Али дете застане, па са озбиљним и упорним погледима стане гледати на цара. Господару, проговори, моја мила госпођа Монтескиувица често ми говораше, да краљ мора држати своју реч и испунити што обећа. Сад

вас питам: мора ли и цар држати своју реч?

Зацело мора, господару!

Е онда, ваше величанство, одведите ме к мојој Монтескиувици, повиче дете радосно, јер ви јој казасте, да ћете ме к њој одвести. Ходите, татице!

А да, повиче цар смешећи се, ви имате право; цар мора испунити своју реч, па ма да ју је и краљу задао. Хајдете, господару, да вас одведем ка госпођи Монтескиувој. Константе, ви ме овде дочекајте! —

Мало за тим врати се цар у своју собу. Константе, рече тихо а журно, ја знам, да ви љубите царицу Јозефину, па је нисте ни заборавили, је л' те?

Господару, царица беше моја добротворка, за све, што јесам, ваља њој да захвалим, па она беше свагда блага и милостива са мном.

Већма него садашња царица, хоћете да кажете? запита цар хитро, и испитујући погледавши на свога верног собног послужника, па кад овај ћуташе, он продужи: истина је, да је млада царица мање љубавна и милостива, него моја прва жена. Али то је с тога, Константе, што је она као шћерца царева одгајена, па је њено срце етикетијом освојено. Јозефина покашто заборављаше, да је она царица, а Марија Лујза слабо то заборавља. Али је њено срце добро и благо, па она не би нигда хтела, да ми што на жао учини. Дакле, Константе, ти на царицу Јозефину још ниси заборавио?

Господару, нико, ко је познавао царицу, неће моћи заборавити на њу.

Е, гледај ти враголана, како ми заједљиво одговара. Али ја ћу вам доказати, господине враголане, да ни ја нисам заборавио на царицу Јозефину. Данас је празник нове године. Не бисте ли имали воље, да честитате царици Јозефини у Малмезону?

Господару, кад би се овакав незнатан, низак слуга, какав сам ја, смео усудити, да учини то, то бих ја свакојако био преблажен, кад бих могао к ногама царице Јозефине принети своја честитања.

Идите, ја вам допуштам, а царица ће их зацело врло добро примити.

Особито, господару, ако би какву поруку од његовог величанства цара имао донети њезином величанству.

Враголане, двоструки враголане, ја бих рекао, да се ви усуђујете моје мисли погађати! Е па добро, ја ћу вам дати и једну поруку да понесете царици. Одмах се пожурите к царици Јозефини; поздравите је од мене, али гледајте, да вас дочека царица сасвим на само и без сведока. Па онда кажите царици, нека се одмах извезе на својим кочијама, па нека пође у шетњу сасвим сама и без пратње, као да хоће да се на само преда својим тужним мислима. Кад се подобро удаљи од Малмезона, онда истом нека заповеди, да је одвезу у дворац „ла багател“ (La Bagatelle). Управо у четири сахата нека буде тамо. И ја ћу тамо отићи, а ви кажите њезином величанству, да можда нећу доћи *сам*. Сада похитајте, Константе. Препоручите царици, да сасвим о свему ћути. А ви, Константе, добро промислите, да ћу се збиљски рачунати с вама, ако ма ко дозна што о томе. Идите!

Др. С. П.

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Ово, што сам ти до сада казао, то су моји смерни и немеродавни назори, који се не оснивају на чврстом темељу, искључиво стручнога знања; шта више, кад се сетим, од куд сам ја и из каквих предела дошао амо у Италију, те разговарам и изричем повољан или неповољан суд над једном или другом грађевином, то онда признати морам, да не право чиним свима онима, над чијим зградама свој истина смеран, али незадовољан суд изричем, те се може казати: да ја у туђем оку тражим и видим „трун;“ а могао би ме ко запитати: а шта ви имате тамо у вашим доњим пределима, имате ли бар и овако погрешни ствари, које ипак много вреде? — Пак још ако би ме Бечлије запитале: имате ли

ви, дивљаци, тамо доле „оперу,“ која и преко три милијона форината вреди, него имате ли и једну сталну позоришну или уопште зграду, која би се монументалном назвати могла? Да како, да и ту ваља истину казати и истину признати: да немамо. — А зашто бар до сада позоришне зграде у Новом Саду, која би по могућим материјалним силама нашима као монументална бити могла, на то би пештанска влада, а најбоље местне иноверске и иноплеменске интриге одговорити могле, које од мрзости своје на све оно, што се зове српско, не могу да допусте ни то, да српску зграду и сама варош подичити може! — Па где нису допустили позоришту, тој врлој школи људској, односно њеној згради, подићи се, ту ће бити јамачно допуштено крчми сместити се. —

Кад смо о делима других људи толико већ разговарали, то ваља и о себи самима коју истину да кажемо.

Није нужно о томе говорити и јадиковати, зашто се код нас не граде монументална здања и палате? — Та то и врапци на крововима и по трњу чивкају и у својој песми причају.

Ако би ми баш о каквом монументалном грађењу или зградама у нас говорити хтели, то би се само на наше цркве ограничити морали (разумевајући Срем, Банат и Бачку, или баш и Хрватску). Стара здања, која се по годинама својим и по своме монументалноме строју за древност сматрати имају, она се по нашим манастирима налазе, а ретко где још и у којој општини; така здања за нас историјску вредност имају, а и вештачке им се приписати има; а ако им се буде иоле од дотичног братства пристојна пажња поклањала, то ће она по темељном строју и чврстом градиву њихном, још кроз векове испитиваоцима старина као жива успомена послужити моћи, и то тако, ако не буду запуштени, као оно пре 6—7 година, што беше запуштен манастир Шишатовац, да је рушевина самостапа, и самој красној цркви опасношћу попретила (чуо сам да је та опасност већ одклоњена): неће бити боље (као што ми причаху) ни са самостаном Велике Ремете, а ни сиромашним Бођаном у Бачкој. — Онде, где је сиротиња, као што веле, да је у Великој Ремети и Бођану, ту би требало с друге стране постарати се; ту се не сме ципилук терати, јер ћемо, жалећи и штедећи ексер, изгубити потковицу.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

НАЦРТ УСТАВА

„УЈЕДИЊЕНЕ ОМЛАДИНЕ СРПСКЕ У УГАРСКОЈ.“

I. Име.

§. 1. Срби и Србкиње у опсегу земаља св. Стеванове круне оснивају друштво под именом „Уједињена омладина српска у Угарској.“

II. Цељ.

§. 2. Цељ је „Уједињене омладине српске,“ да унапређује просветне и материјалне интересе свога народа и уметност, а то жели постићи:

а) јавним удруживањем;

б) држањем јавних предавања, из ма које научне гране;

в) издавањем и растуривањем по народ корисних књига и часописа; и

г) приређивањем беседа и села.

§. 3. Политичко делање не спада у делокруг „уједињене омладине српске“.

III. О члановима.

§. 4. Чланова има редовних и потпомажућих.

§. 5. Редовним чланом „уједињене омладине српске у Угарској“ може бити сваки Србин и Српкиња, који је навршио 16 година у опсегу земаља св. Стеванове круне.

§. 6. При ступању у дружину дужан је сваки редовни члан уплатити 50 нов. а. вр. као уписницу, а после уплаћује сваког месеца по 50. нов.

§. 7. Уплаћивање врши члан или непосредно средишном одбору, ако у његовом месту нема месне омладинске дружине, или преко пуномоћника дотичне дружине.

§. 8. Сваки редовни члан има право активног и пасивног избора и гласања, учетвовање при дебатовању, као и право интерпелације и предлагања. Само онај члан губи то право, који није за по године своју чланарину платио.

§. 9. Потпомажућим чланом може бити сваки пријатељ друштва без разлике пола и народности.

§. 10. Потпомажући чланови обвезују се, да ће друштво потпомагати новчаним прилозима и то у износу најмање 2 фор. а. вр. годишње.

§. 11. Књиге издане друштвеним трошком добијају редовни и потпомажући чланови у половину цене.

IV. Друштвена управа.

§. 12. Руковање омладинске заједнице, као и извршење друштвених закључака донесених на главној скупштини спада у делокруг средишњег одбора, који се састоји из 9 чланова и има своје стално место где скупштина одлучи.

§. 13. Средишњи одбор бира главна скупштина на годину дана, т. ј. до друге главне скупштине — овај сам из своје средине бира себи часнике.

§. 14. „Уједињена омладина српска" издаје годишње најмање једну књигу, а по могућству и периодичан часопис под насловом „Српска омладинска заједница." — Садржина књиге или часописа мора одговарати горе постављеној цељи. Који и какви ће радови ући у „заједницу" — то одређује редакциони одбор, који и води уредништво.

§. 15. У дужност средишном одбору спада даље:

а) да означи место и рок скупштине, ако пређашња скупштина није то у напред одредила;

б) да уз пријаву дотичној власти сазива редовне или ванредне главне скупштине и да чини припреме за то;

в) да чува благајну, књиге, рукописе и сваку другу имаовину омладинске заједнице;

г) да прима прилоге од појединих месних дружина, да подмирује трошкове у опште, води друштвене рачуне, и

д) о своме раду и делању подноси тачан извештај главној скупштини; ова даје свом средишном одбору апсолуторију, или га пак не даје, и у овоме последњем случају дужан је одбор сваку штету надокнадити.

§. 16. О свом раду и делању у току године извешћује средишни одбор поједине месне дружине само на њихово изрично захтевање.

§. 17. Редакциони одбор састоји се из 5 чланова, које бира главна редовна скупштина на годину дана. Он подноси на скупштини свој рад и одговоран је за њ. Ако би ко од чланова редакционог одбора иступио, онда другог бира редакциони одбор у договору са средишним.

V. Месне дружине.

§. 18. У смислу §. 2. (одељака) оснивају се у сваком месту, где год је то могуће, месне дружине, као огранци „уједињене омладине српске."

§. 19. Месне дружине стоје непосредно у свези са средишним одбором, шаљу истом половину од прилога својих чланова и извештај о своме раду.

§. 20. Месна се дружина може образовати, чим у једном месту станују више од три члана. Чланови пак, који станују у таквим местима у којима се не може образовати месна дружина, шаљу своје прилоге непосредно средишном одбору, као што је у §. 6 споменуто.

§. 21. Посредник ове свезе између појединих месних дружина и средишног одбора је пуномоћник, којег бирају дотичне дружине и о томе средишни одбор извешћују.

§. 22. У смислу цељи „уједињене омладине српске главна је задаћа месних дружина:

а) да у народ растурају не само књиге и часописе „уједињене омладине српске", него и сваку другу књигу или часопис, што одговарају друштвеној цељи;

б) да држе састанке по примеру ђачких или у опште књижевних друштва, на који би поједини чланови доносили своје умне радове, научне и критичне расправе, те тиме се спремали за ваљане и корисне раднике на књижевном пољу, а у интерес народне просвете и благостања;

в) да одржавају по потреби и могућности јавне зборове и предавања поучавајући народ речима и делом, и

г) да приређује у корист друштва забаве у свом месту.

§. 23. У осталом имају месне дружине потпуну слободу делања у погледу њихових унутарњих ствари. Ако месна дружина ради противу цељи, онда средишни одбор има право: да је до прве редовне главне скупштине разреши. Разрешена месна дружина има права апеловања на главну скупштину. Противу скупштинског закључка нема даљег призива.

VI. Главне скупштине.

§. 24. Главна скупштина представља целокупност друштва. Она може бити редовна или ванредна. а сазива је друштвена управа, т. ј. средишни одбор. Редовна главна скупштина одржава се сваке године једаред и то у месецу августу у месту, које одреди сама предходна скупштина, или ако ова није, онда је одређује средишни одбор у споразуму са свима месним дружинама. Позив на скупштину са дневним редом мора се најмање четир недеље пре држања исте у јавним листовима обзнанити.

§. 25. Ванредна главна скупштина сазива се, кад то средишни одбор реши, или кад то једна трећина редовних друштвених чланова захтева. Дневни ред се такођер мора обзнанити, а сазива је средишни одбор бар три недеље дана пре.

§. 26. Док се не оверове присутни чланови, дотле председава скупштини председник средишњег одбора, а тајник истог одбора врши бележничке дужности. После тога бира се скупштина председника, подпредседника и четири бележника.

§. 27. Да редовна или ванредна главна скупштина може правоваљане закључке доносити, нужно је, да буде присутна трећина друштвених чланова.

§. 28. Не узмогне ли се редовна или ванредна скупштина одржати са неприсутности трећине друштвених чланова, онда на четири недеље од дана, кад је била прва сазвана, сазива средишни одбор другу главну скупштину и ова може доносити правоваљане закључке без обзира на број присутних чланова.

§. 29. Да би закључци главне скупштине правоваљани били, нужно је, да за њих гласа апсолутна

већина присутних чланова. А ако су гласови подједнако подељени, онда решава председников глас.

§. 30. О току главне скупштине води се тачан записник; исти воде од скупштине изабрани бележници, а записник после одостоверава од скупштине нарочито изабрани верификациони одбор.

Скупштински записници предају се јавности.

Дневни ред одређује скупштина или средишни одбор за идућу скупштину. Битна тачка је у дневном реду о једном просветном или научном питању.

VII. Ревизиони одбор.

§. 31. Поред средишног одбора бира скупштина и ревизиони одбор, који има идућој главној скупштини после годишњег извештаја средишног одбора поднети своје мишљење о одборским рачунима и руковању. — Ревизиони одбор састоји се из три лица, а чланови истога не смеју уједно бити и чланови средишног одбора.

§. 32. Ревизиони одбор има права у ма које доба да врши контролу над рачунским књигама средишног одбора или појединих месних дружина.

VIII. Печат друштва.

§. 33. Печат друштва је са потписом у округу. „Уједињена омладина српска у Угарској," а посреди са обележјем уједињења (руковање).

IX. Престанак друштва.

§. 34. Ако би кадгод такве неприлике наступиле, да би „уједињена омладина српска у Угарској" морала престати, онда њезина имаовина даје се на сахрану „Матици Српској" у Новом Саду. Ако се не би у току три године „уједињена омладина српска" на ново организовала, онда та имаовина прелази у матичину својину."

КЊИЖЕВНОСТ.

Летопис Матице српске, уређује А. Хаџић. Књига 126. У Новоме Саду, српска штампарија дра Свет. Милетића. 1881. 8° с. 171. Цена 70 н.

Једва нам ево дође и давно ишчекивана 126. књига летописа. Толико закашњавање желили би да се у будуће избегава. Пошто материјала има увек доста нема никаквог ваљаног разлога за одоцњавање, које читалачку публику мори, те стоји на путу, да летопис постане на све стране мио гост. Гости, који изненађују, свуд се допадају, а ником нису мили гости, који доцне долазе.

Наш вредни старинар Ђорђе Рајковић сместио је у ову књигу биографско-књижевну слику Манојла Јанковића. Овај честити Србин из прошлога века, савременик и пријатељ Доситијев, пошто је пропутовао велики део Европе и себи обилно знање присвојио, имао је намеру, да у Новом Саду оснује штампарију и да издаје политичке новине српске. Али тадања привилегисана Курцбекова штампарија и противници у самом српском народу, не дадоше му, да своју намеру оствари. Још у страном свету, где је био на понос свом народу, почео је да пише српске књиге, а кратко време по повратку у отаџбину уграбила га је смрт (1792, у 34. години). Црте из његовог приватног живота издају узоритог човека у сваком погледу. Г. Рајковић заслужује пуно хвале, што је подигао копрену заборава, која је до сада покривала живот и рад тог врлог Србина.

Већ код прошле књиге изјавили смо се против примања превода у летопис. И у овој књизи видимо превод Шилеровог „Звона" од Ник. Косановића Ако и јесте уметничка вредност тог дубокоумног дела (већ пре 2 пута на српски преведеног) опште призната, а и превод Косановића је местимице изврстан — ипак мислимо, да летопис треба да се кити цвећем из српскога врта. Задаћа је „Матице српске," да подиже и крепи нашу оригиналну књижевност, јер само она је огледало духа народног. Израз истог спречавају и задржавају преводи и књижевност не може поред истих да дође до самосвојности. Зато стављамо поново на срце књижевном одбору, да поштеди летопис од превода.

Леп и сасвим на свом месту је прилог Владимира Красића „Манастир Грабовац у будимској епархији." Овај књижевник заслужује сваку потпору и особито је подобан за ове врсте књижевног рада. У овој књизи смештена је само половина његовог прилога, а свршетак са манастирским летописом изаћи ће у идућој.

Под насловом „Наша новија лирика" продужује С. В. Поповић своје студије о српским песницима. Ми их зовемо студије, а то су и у ствари. Писац уме да похвата све конце песникових осећаја, те синтетички склапа из њих слику песникове душе. Што се у њој види, казује нам искрено и отворено, и ипак са штедњом. У овој књизи дођоше на ред Мита Поповић и Душан Рогић. Суд о Мити Поповићу уопште му је повољан, а студија о Душану Рогићу наставиће се у идућој књизи.

„О геолошким одношајима Фрушке Горе" од пок. проф. Алексе В. Поповића опет је превод, али добија више значење тим, што је то рад једног српског научењака, који није доспео, да га напише српски. С тога га радо видимо у летопису као документ стручнога знања једне прерано преминуле снаге српске. Преводилац Марко Кречаревић уводи превод са неколико топлих речи и изјављује уједно, да га је местимице и попунио. Било би у реду, да су на дотичном месту те „попуне" изреком и то у виду примедаба означене, јер овако се не зна, шта је чије, а Алекса В. Поповић нема заиста ни мртав нужде, да се приказује са туђим приперцима. То је по нашем мнењу захтевао пијетет!

Приповетка „Господин човек" од С. В. Поповића спада међу најслабије производе тог иначе тако вредног и даровитог писца. Ненадмашном пластиком нацртан је у првом одељку цеховски сабор, који стоји тек у удаљеној вези са главном радњом приповетке, али скоро све, што иза тога долази, изгледа нам као

тужночев нацрт каквог зликовачког живота пред судом. Кајишарлук, уморство, отмица, колера, двоструко браколомство, самоубиство — заиста снажна средства за решавање догађаја. Од уметничке израде ни помена!

Са подељеним чуством прочитали смо критику дра Јована Туромана на „Животи и дела великих људи“ од М. Ђ. Милићевића. Критика је оштра, али умесна. У новије време појавила се у нас толика лакомост за књижевним наградама, да се гдекоји писци не устручавају да посежу за њима пошто пото. Испочетка то иде лако помоћу сродних другова и на рачун признатог књижевничког гласа, а кад их једном Мамон обгрли, не познају више мере ни начина. Награде им постају на жалост главно, и за њих ће жртвовати и свој књижевнички глас. Такав материјализам у књижевности, ком само смелост Емила Золе може да диже славопој, упропастио би код нас многи таленат и нанео би велику штету нашој књизи. Због тог је потребно, да му се за времена на пут стане. Искрено нам је жао, што су се баш на М. Ђ. Милићевићу морала кола да сломију!

На крају се налазе изводи из записника књижевног одбора и оделења године 1877.

Тако може и 126. књига летописа да стане достојно уз њене предходнице и ми искрено желимо уредништву исту срећу и при уређивању идућих књига.

М. Петровић.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Позив на претплату на *„Албум српских напева“* (100 српских народних напева), што сам га за гласовир удесио, узевши обзир на мање веште свираче омогућујући им тиме уживање милине народних мелодија. — Песмама сам додао прстомет, осим тога и речи. Албум тај може се добити код мене уз цену од 1 фор. 50 нов. а. вр. или 16 гроша, не рачунајући овамо трошкове отпреме. — Сакупљачу 10 претплатника дајем у благодарност један комад на дар. Велика наклада захтева велику распродају, зато умољавам пријатеље глазбе и глазбене књижевности да ми буду доброхотно на руци у распродаји тога албума. У Петрињи 1. септембра 1881.

Славољуб Лжичар
учитељ глазбе кр. учитељишта.

(Лжичарево је име тако добро познато као композитора наших мелодија, да неће нужно бити много речи просипати у препоруку његових издања, а особито овде, где се тиче српских народних напева. Потпомозимо га својски, он је то заслужио, и ни једна Српкиња, која је музикално образована, не треба да буде без овог „Албума.“)

НОВЕ КЊИГЕ.

Вредна књижара браће Јовановића у Панчеву издала је ове нове књиге:

Бановић Страхиња у народним песмама, са сликом његовом. Панчево 1881. Цена 15 новч.

Војводе Јакшићи у народним песмама. Са сликом. Панчево 1881. Цена 15 новч.

Сибињанин Јанко у народним песмама. Са сликом његовом. Панчево, 1881. Цена 15 новч.

Немачки буквар за српске основне школе, саставио Младен Средојевић. Панчево 1882. Цена 15 нов.

Друга читанка, за II. разред основних школа. Саставио Стево Чутурило. Панчево 1882. Цена 24 новч. (тврде корице).

Наука о геометријским облицима. За употребљивање у школи. Написао М. Петровић, исп. гимназ. професор, главни учит. школе у Сомбору, прави члан хрватскога педаг. књижевног збора у Загребу. Четврто сасвим измењено и умножено издање. Са 59 слика. Панчево 1882. Цена 40 новч.

Настава у женским ручним радовима. Упутство за учитељице и матере српске. Са више слика. По Габријели Хилару, Јелисавети Вајсенбах и другима извео П. Деспотовић. Панчево 1882 Цена 1 фор.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 21. *Дела Доситејева.* Књига II. Буквице Доситејеве. II. — Цена 16 н. (35 пара). Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 н.

Летопис „Матице српске.“ Уређује А. Хаџић. Књига 126. У Новоме Саду, српска штампарија дра Свет. Милетића. Цена 70 н. (Види „књижевност“).

ОДГОВОРИ.

Г. М. П. у С. — Молимо да нам ону измену за времена пошљете. Поздравите г. Н. Г. „Јавор“ ће од сада уредно добивати.

Са идућим бројем истиче трећа овогодишња четврт „Јавору.“ Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор“ за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вред.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 38. У Новом Саду, 20. септембра 1881.

ЦАР ЈОВАН.

ТРАГЕДИЈА МИТЕ ПОПОВИЋА.

(Наставак.)

Јован. Лепа вам хвала на почасти тој,
Ал' наш је успех много мањи још
А да би барјак савити могли,
И у корице сабље вратити:
Одсудни дани тек сад настају.
Бакић. Води нас, царе, на крај селене,
И ми ћемо сви храбро за тобом.
Сретен. Моћна су крила сивога орла,
Ал' лет и његов има границе.
Јован. Нек' нови онда свемир створи бог:
Овај је мален нама за наш рад! . . .
Иванка. Допусти мени, дични војводо,
Да након тутња грлата боја
И страшног рика тучаних лава,
А међ' кликтањем озбиљних орла
И грличин се чује сетни гук.
Јован. Славуј ми пева, где је грлица?
Илка (за себе). Како је мило гледа очима!
К'о дробну росу летњег сунца зрак.
Иванка. Ох, кад бих славуј могла сад бити,
Кликтањем својим бих очарала
И ледни тимор северног мора,
Те би с' од миља вас отопио;
Ал' ја сам тужна грлица само,
Која се у хлад свог стида крије,
Е осећаје своје не може,
К'о што би хтела, сад да излије.
Јов. Говори, дете, радо те слушам,
К'о бојну песму, ил' победопој.
Илка (за себе). Не могу даље! Крвца ми врије,
А нека зебња пролази ми груд,
К'о хладна змија, к'о целатов мач.
Иванка. Прими од мене мали овај дар,
У знак признања и штовања мог,
Прими од мене венац лаворов.
(Преда Јовану венац).
Јован. Лепа ти хвала, млада девојко.
Овим ћу венцем да се крунишем,
Кад дође оно време свечано,
Те отаџбину нову оснујем.
Сретен. Ал' то је јоште врло далеко:
Мисао само може тек донде.
Јован. За срце своје везаћу време,
Зауставићу брзани му лет,
Док отпочети не довршим рад.
(Иванци). И опет хвала.
(Суботи). Драги Субото,
Твоја ме ћерка врло пријатно
Изненадила.
Субота. Детињаста је,
Не зна шта ради . . . Прости јој, царе,
Што цвеће сади и венце вије
Место да оштре мачеве кује.
Јован. Када ми не бих жао било, хај,
Да бели љиљан невиности јој,
На престолу јој, на чистом челу

Од мог задиска увене бујног:
Пољубио бих је.

Илка (*за себе*). Пољубио?
Ох! . . Оловом ми залијте уши,
Да не слушам тај излив љубавни! . . .
(*На глас*). И ја сам хтела да на олтару
Срца ми бона запалим тамјан
Признања свога у твоју славу,
Ал' к'о што видиш, тога олтара
Победни цар се више не сећа:
Ко звездом мож' да челенку краси,
Тај мало хаје за увео цвет?

Јован. Болано срце и увео цвет?
Опрости, Илко, не разумем те.

Илка. Не разумеш ме?

Јован. Дувај, трубачу! — (*Глас трубе*).
Душа ми сада, као орао,
До звезданога неба се дигла,
Па не зна ништа за земаљску страст!

Илка (*за себе*). Може ли бити веће увреде
Но кад се срце ногом гази? . . Ох!
Питомих више санова немам:
Будна сам, будна . . Да страшне јаве!
Он неће мене, он другу воле!

Иванка. Не издала те срећа никада,
А онај венац, што сам ти сплела,
Нека ти, царе, скоро увене
Од зрака твоје славе сунчане! (*Оде.*)

Илка (*за себе*). И увенуо, и не било га!
(*Оду сви, осим Јована и Сретена*).

Сретен. Имаш ли, царе, вере у мени?

Јован. Ниси ли други војсковођа мој?
Заслужио си, да ти верујем.
Када смо оно под Суботицом
Разбили војску Балинт-Терека,
Највећа твоја беше заслуга,
Што ј' тада наша била победа.
Шта иште од нас храбри војвода?

Сретен. Толико само, да ме преслушаш.
Ти волеш Илку.

Јован. Не спомињи је.

Сретен. Разумем, царе Добро, ћутаћу.

Јован (*за себе*). Варалица је био језик мој,
С нежнији кад се речи служио.
Поклизнуо сам. Погнуто стојим
Пред строгим срцем савести своје,
Јер немам ништа, не могу ништа,
Да му у своју извину кажем.
Стао бих слави на пола пута,
Да ону своју грешку загладим.
(*На глас*). Говори. Добро. Преслушаћу те.

Сретен. Прости ми, царе. Хтедох да кажем,
Да лепа Илка, Видова ћерка,
Ма и за срце да ти зарасла,
Љубави твоје узвишеније
Достојна не би била више већ.
Кад ја ономад — вече је било —
У Младенов сам хтео ући стан,
Пред закључаних се нађох врати.
Истина, царе, не беше лепо,
Ал' ја сам стао, па прислушкивах.
У другом часу пренеразих се,
Јер већ кроз врата јасно сам чуо
Весео кикот и безочни смеј.
У соби главом Илка је била,
По гласу сам је одмах познао.
Истргох сабљу и потегох њом,
Да затворена врата раставим
И црном крвљу грешног сводника
Сперем свог цара окаљану част.
Што смислих, царе, то не учиних,
Већ одважих се, да ти кажем све.

Јован. Много је боље, што је овако.
Што тамо виде, а овде рече,
Нек' међу нама тајна остане:
Тол'ко сам дужан према њојзи још.
Ти си ме самом себи вратио:
Сад мене више ништ' не веже њој.

Сретен (*за себе*). Улових зверку: моја ће бити!
(*Улазе пређашњи, Тома и диздар.*)

Диздар. Фердинандови изасланици
Моле да ступе пред тебе, царе.

Јован. Нека нам дођу.
(*Диздар оде. Улази Ботуш и свита.*)
Добро нам дошли.

Ботуш. Краљевски поздрав витешком цару.

Јован. Ако си какве вести донео,
Мени их казуј.

Ботуш. Фердинанд славни,
Из престонице своје из Беча,
Драгокупне ти шаље дарове:
Виловних коња, златних пехара,
Пушчана праха, олова тешка,
Танана платна, чоје зелене
За ратоборне твоје змајеве,
Што на све стране огањ сипају
И у прах руше тврде градове.
Још шаље теби хрисовуљу ту
На гајтану с ћесарским печатом.

Јован. Срдачна хвала честитом краљу.

Субота. Ал' да чујемо, шта каже књига?
(Ботуш преда хрисовуљу Јовану)
Јован *(кад ју је примио и Суботи предао.)*
Читај, Субото!
Субота *(чита)*. Ћесарска милост
Јуначком вођи, дичном Јовану!
Постављамо те српским деспотом,
И добра, што је пређашњи деспот
Од Сигисмунда цара добио,
Дајемо теби и поклањамо,
Да, док ти траје лозе, корена,
Било са мушке ил' женске стране,
У накомени нек' ти остану.
За већи потврд нашег поклона
Ударили смо ћесарски печат
На хрисовуљу од пергамена,
И шаљемо је на твоје руке
По поклисару нашем велику.
Дано у Бечу, у престоници
Хиљаду пет сто двадесет седме,
Месеца марта тридесет првог.
Фердинанд ћесар и угарски краљ.

(Наставиће се.)

НЕСРЕТНИК.

ИЗ ДНЕВНИКА ЈЕДНОГ ЈАДНИКА.

ОД К. КОСТИЋА.

Пред-а-мном је једна мала књижица — „Дневник једног несретника“ — стоји на њој, дркћућом руком, као наслов написано. Читао сам дневник мог несретног друга Јована Мил.

Изоставио сам неке ствари, које се односе на личности, које и сада живе, а оставио сам све и трудио сам се, да доведем у склад, што би нам показало слику једног младог пропалог живота, који данас нису ретки али, који су ретко овако верно описали као овај.

Али на што да ја говорим, ево вам сама дневника.

* * *

19/VII.

Данас сам први пут са њом говорио. Ја је љубим. А она мене? — Она ме љуби.

Има л' веће среће на свету, до љубити и бити љубљен.

Први пут сам је видео у фабрици, када је викнула: „Ево Црногорац,“ онда сам први пут погледао кроз прозор од фабрике и видео сам — њу.

Други пут сам је видео на улици, нисмо се поздравили.

Данас је трећи пут. — Она ме љуби. — Видех је и пођох за њом, у једном малом сокачићу сам је стигао. Да је био ко, да види нашу забуну, ни једно нисмо успели да говоримо, али страха брзо неста, она су се брзо разумела. Казала ми је, да има мајку и једног брата, и да је сирота раденица. А ја? Зар ја нисам сирома раденик, о боже! Хвала ти, што нисам богат, што сам њој раван.

Нисмо дуго говорили, јер стигосмо до сокака, на чијем другом крају је знала, да је брат чека. Опростисмо се. Узех јој ону вредну ручицу у своју и онда: „До скора виђења.“ — „До скора.“

Не могу да прежалим, што је не питах за име, али ја држим, да мора да јој је име Мила. — Да, Мила, она ће мени увек остати мила.

20/VII.

Данас сам је опет видео.

Казала ми је своје име — зове се Софија. И опет Софија! Зар она једна не беше доста? Ти, који све видиш и знаш, ти си ваљда то и одредио.

Ни једна ружа без трна, ни једна љубав без бола.

23/VII

Видео сам је на Калимегдану, но она не беше сама; уз њу беше још неко.

Она ми је казала: „Ако ми дође брат а ја ћу доћи на Калимегдан.“

Да ли је оно брат?

Срце вели: да није, а хладни разум вели: да јесте.

Не могу даље — љубоморан сам. Сутра ћу је питати за све.

24/VII.

Данас је нисам видео, чекао сам је у

оној улици, куда се обично кући враћала, но она не дође; што је нема? Да није болесна? Или није могла, хтела? Не, то није. Па што је нема?

Сиротица — она је мислила, да сам и ја какав раденик — па сад? Чула је да сам ђак, видела је, да нисмо једно за друго, она ме се клони, избегава.

⁸/VIII.

Опет је видех на Калимегдану. Седела је са својим другарицама на једној усамљеној клупи, куда скоро нико није пролазио, али „млада господа" и они нису лењи, на што су и дошли на шеталиште, зар да шетајућ' се гледају у Саву, Дунав или преко у Земун, не, то могу видети сваки дан, они су дошли да виде и да се даду видети, они су свуда тумарали нашли су и ону скривену клупу, сели им преко пута. — Они мисле, да што је сирото, не може бити поштено.

⁸/VIII.

До данас је још нисам видео. Знам за што. — Она ме избегава. Та ја сам господин, а она? Она је сирота раденица, видела је, да нисмо једно за друго, боји ме се, мисли сиротица, да сам можда и ја као она „млада господа," који на њу и за њом гледе; боји се, да не . . . . . страх ме је и да помислим на то.

Па има ли право?

Да, она је увидела, она је ишчитала са мога преживелог лица из угашеног ока, она је увидела, да сам ја несретник — страсник.

Више јој се нећу приближавати, нећу је пратити, јер, да она са мном говори, био би грех. Она је анђео, а ја? Ја сам створење нестално, које трчи и јури за тренутним појавама, кога све одушевљава, па ипак није одушевљен, створење без осећаја, које може за нечим горко плакати а у себи се истом узроку смејати и радовати се, које увиђа своја зла, али увек налази за њих извине, који радо обећава; но само онда обећање држи, ако на исто не заборави или му није па сметњи. У љубави је сталан, т. ј. он је увек заљубљен, само што му је предмет љубави несталан, он мења љубав сваког часа, може се заљубити у сваку, само нека му није боља пред очима; а види ли бољу, онда „збогом, стара љубави."

О свету не држи ништа много, не верује у ништа; љубав и пријатељсто, то су за њега празне речи, или само идеали, он верује само у оно, што је пред њим, па често и у то сумња и радо тражи узроке истом. Кад види какву лепу ствар, он не уме нити може да се њој радује, и да у њеном погледу ужива, он одмах помишља: „Штета, овако лепа ствар, и за кратко време ће је нестати."

Кад види богаташа, он му не завиди, него га презире, и теши себе тиме, говорећи себи, да исти то није заслужио и да не ужива у оном, што он ужива.

У намери је превртљив; још док једно смишља, већ одмах и одреди: да ли ће учинити исто, или не, за бриге не зна, живи од данас до сутра — весео је скоро увек, не уме бити и жалостан. На новац не држи много, кад га има, никад га не броји, нити гледа, где ће га потрошити — па зар она да љуби тако створење?

Не смем даље о себи да мислим, све се више од самог себе грозим.

⁹/VIII.

Она ме није никад ни љубила, јер да је то било, она би заборавила на све; па оно је само права љубав, за коју песник вели „да све осећа, трпи и сноси, која не уме да размишља, која до века траје;" а она се од оне једине речце уплашила — или је сувише скромна, ако је то, онда јој све праштам. — Али ако ме је варала — не то није, па оне лепе плаве очи, које те на небо сећају, зар оне знају лагати?! —

*
* *

„Нада је живот, нада је све,
У нади живи, у нади мре."

Ја сам се надао – почео сам први пут у свом животу да се надам, да зебем, страхујем — први пут сам осетио оно чуство пуно бола, па ипак онако препуно сласти, ја сам се надао. У срце ми се повратио онај богодани осећај, који је већ давна био изчезао, ја сам почео надати се, надати и веровати.

Надао сам се, да ме она љуби, веровао сам тврдо, да је љубим, па ипак нисам хтео, нисам је смео — љубити.

Па за што да је нисам смео љубити? Зар је грешнику забрањено, да се богу моли? Зар за њега нема опроштаја? Зар страсник не сме имати осећаја? А ја сам сада толико осећао, осећао више, но икада, па опет је нисам смео љубити — она је онако невина, света, а ја? Ја, коме је до скора била девиза „Живот је само кратак сан и паметан је само онај, који зна, да га ужива, и зна да умре, кад нема шта да ужива“ — зар ја да љубим тога анђела?

Оно покварено срце, из кога су били ишчезли сви осећаји, које је било отврдло тврдом кором распаљених страсти, оно се још једном, као оно очајник, кога невидљиви демон гони у пропаст, крчму, да тамо у себе сипа отров-ракију, као што се он бори собом, да ли ће и последњу пару да тамо однесе, или ће да за то купи метак, да га себи у груди сјури, оно се одлучи да је — не љуби.

—

Овде је стајало неколико неисписани листова, па онда опет почиње.

(Свршиће се.)

МОЈА ЗВЕЗДА.

Кад сам синоћ кући пош'о.
И поглед'о к' небу горе;
Видео сам звезду сјајну,
Где ми сјаје од озгоре. —

Гледо сам је дуго, дуго,
И занесен даље пођох;
Са два до три лака скока,
Крај потока веће дођох. —

Дуго гледах бистру воду,
Како својим током таје,
И гле! опет моју звезду,
— Спазих - где на мене сјаје. —

Сад је на две стране гледах,
Једну горе другу доле,
Већ им хтедох јаде касти
И открити срца боле. —

Но махом се тама стиште,
К' небу бацих очи лаке;
Али моје звезде неста,
Сакрила се за облаке. —

Потоку се вијнух брзо,
Неби ли је тамо стиг'о;
Али заман, кад је и њу,
Облак собом к' небу диг'о. —

У К . . . . на Малу госпођу 1881.

Браниша.

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Наставак.)

Но — настави Миљко — видиш, душо, ни те скромне жеље неће силници да нам испуне, па шта нам онда друго преостаје, већ борба на живот и смрт против свега, што нашој и наших сапатника срећи смета?“

„Да, соколе мој, борбу на живот и смрт! Веле, да су женске слаба створења, али ја то не верујем, јер ето сада осећам у себи необуздану снагу, коју би само ледена смрт, а никаква земаљска сила скршити могла.“

„Смешно је то, душо, што се о вами женскињама све не говори, као да ви имате друкчије живце и крв и као да у другим приликама живите, него ми.“

„Јест, јест! И ми би хтеле да љубимо, а не дају нам; и ми би смо хтеле, да смо сретне, а крате нам; и ми би хтеле, да будемо слободне, а сви нас газе! Ми смо

одиста гори робови, него што сте ви. Јер вас гази држава и друштво економно и политично, а нас тиранише уз то још и породица, муж и јавно мнење. И у најлепшем сјају када блистамо, и онда, кад око нас мушки црви пузе најсвечаније се заклињући да ће бити наши вечити робови, само да их једним благим погледом усрећимо, и онда у часу том, кад наша сујета достигне врхунац задовољства свог, и онда у срцу нашем пуном горчине чује се тајан шапат, који нам поругљиво и презриво вели: та ти си само женска! Ох, Миљко, и онда бих сваком мушком пузавцу, том гнусном породу људскога гада, што нам меденим речима, а срцем пуним најгаднијих и најнижих побуда лажу и тепају, само да би нам што пре образ окаљали и из невина срца ишчупали сваку веру у вашу, у мушку врлину, — онда бих им пљунула у лице и гњевно рекла: ја нисам створ! ја лутка нисам! ја сам — човек! . . .“ Узбуђење и одушевљење такав су јој израз оку и лику дали да би се, погледав је, и најледенији човек разгрејао и усхићен ускликнуо: кунем се свим, што ми је свето, да ћу од овог часа поштовати женскиње, као равноправну половину човечанства! А шта је тек Миљко радио? Њега је одушевљење сасвим занело; електрична струја, што је кроз Милчину нервну систему јурила, прешла је на њега, те је он с тога у слатком заносу могао само своју Милку загрлити и слабим гласом рећи: „Животе мој! Сунце моје! На част богаташу његово богатство, а силеџији власт, док је мени овакога блага!“

И они сјединише своје душе у жестоком загрљају, осећајући у том тренутку највећу срећу и блаженство. Ах, љубави, ала си силна и моћна! Без тебе би свет био сушти јад и црна пустош, за коју не би штете било, да је Петефијев луда распне у прах!

После ове узбуђене сцене, они се умирише. . . Милка продужи свој посао, а Миљко седе крај ње.

„Ала сам била узбуђена! Но видиш, кад хладније судим, онда морам врло много и женскињама пребацити, што су према својој сопственој ствари тако немарне, и што им је у глави непрестано лицкање и којекакве друге лудорије, само да би се мушкима допале.“

„Тако и јесте. Не треба неправедно осуђивати ни једну, ни другу страну; али узми ма како ствар, опет већа кривица пада на мушке.“

„Ти то сигурно из галантерије према мени говориш.“

„О, никако! Ја сам одавно на ту лепу врлину заборавио. али оно, што рекох, то је моје убеђење. Јер женска је, као физички слабија, од векова угњетена; друштво и породица су јој грубом силом одредили пут, којим она *мора* њим, па сад, ако ти налазиш, да женске у врло многом греше — што свакако допуштам — томе нису оне саме криве, већ она сила, која их је и против њихове воље изнакарадила. Сад ће пак много, врло много времена требати, док се вековима чињене погрешке поправе или изгладе. То је задаћа будућих поколења.“

„Увиђам потпуно оправданост твојих речи. У теорији се дакле потпуно слажемо, но то нам не може ништа сметати, да не исмевамо данашње женске мане.“

„Дакако, треба их свуда и сваком приликом исмевати, јер се само тако и могу искоренити.“

„Али догод жена не постане производан члан друштва, догод она мора очекивати залогај од зараде свога оца, мужа или брата, све донде она фактично зависи од њих и по томе она мора бити њихов роб и то са неким правом, пошто прима од њих храну. А од дотичних хлебадаваца зависи: да ли ће то ропство благо или сурово бити, тек је у сваком случају ипак ропство. Први је дакле услов женском ослобођењу, да она ма у каквом, њојзи најзгоднијем, правцу развије све своје способности, да би тако постала производни члан друштва, т. ј. да буде у стању, *да се сама својим радом издржава*. То значи: нека се образује за онакву струку, са којом може себи хлеба стећи, н. пр. за учитељицу или телеграфисткињу или што друго. Нарочито пак оне женске, које имају

средстава и које хоће одиста *да се еманципују*, баш те требале би примером да предњаче у томе, јер ми сиромашке кћери и поред најбоље воље неможемо то чинити, пошто наши родитељи немају нужног новца, да нас за што више образују. Породична стега је до душе страшна, моћ општих предрасуда и тиранија јавног мнења огромна је, али испред чврсте воље мора се све уклонити. . . .“

„Само се — примети јој Миљко — не сме никако из вида изгубити, да је у границама данашњег друштвеног склопа потпуно ослобођење женскиња управо не момогуће, па све и кад би заузели положај у друштву као привредни чланови. У најбољем случају, што је врло невероватно за сву масу женскиња, могле би се оне само као жене ослободити, но никако не као људи, као држављанке и грађанке. Данас је и мушка половина окована у тешким ланцима политичне неслободе и неједнакости, те би и жена морала ту исту судбину делити све донде, док се не би порушили основи, на којима се оснива данашња неправда и тиранија у сваком погледу. А да се то постигне, нужно је, да се свесне женскиње упоредо са мушкима боре против данашњих друштвених установа, јер само на развалинама ових могу оне славити своје потпуно ослобођење.“

У том уђе у собу Милкина мати, која је знала за љубав њене кћери према Миљку, и одобравала је, само није дала, да се Милка пре уда, него што Миљко добије какво стално и добро место, а Милка за себе не отвори онда кројачку радњу.

„Ево — рече она Миљку после поздрава са обе стране — донела сам вам од вашег оца писмо, што му га је мало час писмоноша предао, па га је мени на пијаци дао, јер не зна, хоће ли се до у вече с вами наћи.“

„Хвала“ и Миљко отвори писмо. Писмо је било од једног његовог личног пријатеља, који је тада као војничко-лекарски елев у Бечу служио. Писмо гласи: „Драги пријатељу! — Између нас двоје до душе не влада обичај, да један другом дописујемо, али те ипак морам известити о нечем, што ће те за цело интересовати. Пре неколико дана доведено је са нашим рањеницима из Босне и седам рањених „усташа.“ Разуме се, да ме је јако интересовало, да из њиних уста чујем, шта се све по Босни збивало.

Кад сам се из ближе упознао и опријатељно са *Мустафа-агом*, причао ми је између осталог и нешто, што морам неизоставно теби до знања ставити. „Био сам — тако ми причаше ага — у Сарајеву још пре, него што су Швабе прешле Саву. Ми смо већ знале, на чему смо, па с тога се наш свет бунио. Једно после подне узрује се наш свет по чаршији; дође нам за нас злокобан глас, да су прешли Швабе границу. Уједаред се зачу громогласан глас: браћо Срби и Турци! Ја погледах и спазих једног човека у швапском оделу. Беше висок, бледа лика и јуначна погледа. Млађан беше, али по лицу беху му већ боре уписане. Говорио је жестоко о томе, како цео народ треба да пође листом у свети бој. Рече још, да је Србин из ћесаревине. Кад је свршио своју беседу, многи су га старци грлили и љубили. — Од тог доба ја сам се са њиме упознао и били смо свуда заједно. Рекао ми је, да се Влајко зове, а ја га више ни питао нисам. Носио је после наше одело, па га нико није од Турака ни разликовао. . . Код Тузле Грачанице и Добоја заједно смо војевали. Он је од свију најјуначнији био. Срљао је као слеп у пропаст, па и тамо, где никако није нужно било. . . Ми се у боју код Грачанице побратисмо. . .

„Ма — рекох му једном — за што, побратиме, јуриш тако слепо у смрт? Буди јунак, али не гини лудо. Нами су нужни јунаци!“ „Погинути морам — одговори ми он. — А и на што да живим? Ја сам све изгубио, дакле ми смрт нема шта узети!“

„Од Добоја одосмо нас двоје на Брчку, Швабе навалише на нас са грдном силом и већ упадоше у варош. Мој побра ни корака да уступи, већ жестоко обараше ватру. У том га погоди куршум и он паде. Ја хтедох спасти тело побратима, но у том и мене ранише и заробише.“ —

„Ето ти приче мога аге. У мени се

одмах породила мисао, да тај његов Влајко није какогод истоветан са нашим земљаком Влајком Сетовнћем и с тога ми баш беше дужност, да тебе, као Влајковог личног и начелног пријатеља, о томе известим. Прими итд."

„Сиромах Влајко!" Уздахну Милка, кад је Миљко прочитао писмо, а две вреле сузе скотрљаху јој се низ образе.

(Наставиће се.)

НЕВЕРНА ДРАГА.

Где је твоја вера
Што си мени дала,
Над заветом клетим
Кад си заплакала.

Заплакала ти си
Што сам теби мио?
Али завет није
Од истине био.

Е твоје је срце
Другом веру дало.
Нит' неверно знаде
Шта је прошаптало. П.

ЧЕШКО ПРОБУЂЕЊЕ И ПОЧЕТЦИ ЧЕШКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.

НАПИСАО ВЛАДИСЛАВ АЛИН.

(Свршетак).

Од године 1820 почиње нов живот. Већ год. 1818 би основан „Народни музеј" од ученог грофа Гашпара Стернбершког, при којем је музеју био такођер засебни литерарни одбор, који је доцније добро успевао. Године 1817 би нађен „Рукопис краљодворски" а год. 1818 „Рукопис зеленогорски." Свежим овим песмама из стародревности чешке би оживљена по целој земљи мисао песничка. Овде увидеше Чеси чисте саморасле чешке песме, којима се свет дивио. Сада посташе родољуби и они, који су се још климали; сада свако могаше рећи непријатељу у очи: гле, нисмо такав народ, за какав нас ви сматрате, гледајте, да је наша литература 1000 година стара, мотрите, и ваш велики Гете учи чешки, да може читати красоте наших песама из стародревности, да може читати наше „рукописе."

А сада иступише, као пробуђени звуком моћних ових песама, песници необична духа. То беху Колар и Фрањо Ладислав Челаковски. Колар, ова сјајна звезда на обзору чешке књижевности, раширио дојакошње родољубне песме. Колар је видио оком пророковим све славенске народе спојене у једну целину,*) он први је певао о будућности, побађајући смелом речи на смела дела и заносећи сваку ћуд красном сликом велике будућности славенске. Ко не би с њиме заплакао над гробовима полапских Славена, а коме не би радошћу заиграло срце, читајући пророчанство славне славенске будућности? Такав садржај његове „Slávy dcera" (кћерка Славије) морао је имати велика уплива на народни живот.**) Јан Колар је први славни песник чешки.

У „Кћери Славије" би први пут изречена мисао узајамности славенске. Али што је Колар овде само у песми назначио, то је јасно изразио год. 1837 у спису у Пешти изданом: O literární vzájemnosti Slovanů (О литерарној узајамности Словена). Ако већ „Кћер Славије" није била баш добродошлом појавом у „неким" круговима, то је издање именованог списа проузрочило у њима још већи страх. Немци и мађарони нападоше га као репрезентанта „страшног оног страшила, панславизма" и почеше га гањати као јавног револуцијонара. Али Колар у овој навали није очајавао; он је остао веран својему убеђењу. Бранио је Словенство од погрда владајућих живаља туђих.

А шта је она узајамност словенска? Је ли њоме Колар мислио, да сви Словени пишу једним језиком? Не, Колар је љубио своју идеју, али је љубио и народе славенске. Он је знао, да би се таквим начином изображавао

*) Какав је Колар био велики Славен, сведочи следеће, што сам о њему чуо приповедати: једном беху многи славенски ђаци на скупу, а међу њима и Јан Колар. Ту ће он свакога редом запитати, шта је који од њих. Одговори беху: ја сам Србин, ја Чех, ја Пољак, ја Рус и т. д. „А видите, браћо, ја сам Словен," дода Колар.

**) „Slávy dcera" би од Јанка Шафарика преведена на српски.

амо интелигентни свет, а језгра народода да и остала у затамњености. Он је хтео, да се заjамно купују књиге свију грана словенских; вако наречије, да црпи нов живот из другоа, да се богати и изображава. — Мисао уајамности словенске раширила се по целом ловенству, жали боже, што су је неки рђаво азумели, особито пак Руси. Средства за узаjмност словенску означио је Колар овако: Словенске књижаре да буду у свим варошима, змена књига да настане међу писцима разих словенских грана, учитељске катедре на вим вишим школама за словенске језике, опти часопис, који би био писан у свим наечијама, јавне и приватне књижнице, сравивајућа граматика свију словенских језика, купљање и издавање свију словенских народих песама, требљење варваризама (туђих олика и речи), *не кројити нове речи, него их зимати из других наречија словенских, да е језици словенски не одаљују, већ приближаају*, у духу језика словенског да буде основан правопис и — азбука. „У светлости ове зајамности,“ вели Колар, „све ће судбине асвим друкчије изгледати, него до сада.“ Овде ош има красно поље за сваког Словена, који ерно мисли са друштвом народа, овде треба, а сви племенитији мужеви пруже себи руке а ово у истини свето друштво; *јер је велика езбожност, та досадашња хладноћа и несаушћe, да често и нерад или, шта више, иротиурад Словена ироmиву себе.* Око овог општег, асно светлећег огњишта народне части саупите се сви, који знате осећати и мислити, гледајте свакога за то задобити. *Тешка одоворност почива на нама, на нашем добу, наем народу, који има изреки судбину дуге удућности.*“

Знамо, да су народи славенски почели адити тако, као што је Колар означио, бар некој мери. Ваљало би само, да се о „узаамности славенској“ мање говори, а више око еног остварења ради.

Речи Коларевe пробудиле су више, но а чије, не само Словенство у Чешкој, него у другим славенским земљама. Толико о заслугама Коларевим.

Друга сјајна звезда песништва чешког је Фрањо Ладислав Челаковски. Његов дух нашао је потпоре у красотама народних песама славенских. Челаковски је знао сва главна наречја славенска. Први пут се појавио на пољу књижевности год. 1822 са књигом „Smíšené básně a slovanské národní písně (мешовите песме и словенске народне песме). У тој су збирци песме његове а осим тога народне песме свију славенских грана у чешком преводу.

Друга његова књига изворних песама је „Ohlas písní ruských.“ То су песме у духу руских песама народних, које је Челаковски тако дотерати знао, да из њих веје не само дух песама руских, него и песникова генијалност. Осим песме „Slávy dcera“ није ни један плод нове чешке литературе дочекао тако велика успеха, као именовани „Оглас песама руских.“ Отаџбина чешка поздравила је с одушевљењем свога генија, цело Словенство слушало је, дивећи се, чаробне звуке његове лире и у туђину разнео се глас славног чешког песника. Да Челаковски није ништа више писао, једини „Ohlas písní rusk ch“ за увек би му осигурао место међу првим песницима. Друга његова збирка беше „Růže stolistá.“ И ту га видимо као човека извеџбана укуса, песме му се диче истом лепотом форме, мисли и језика као прва његова збирка. *Челаковски беше други славни песник чешки.* Песници средње вредности беху Хмеленски, Ханка, Јарослав, Каменицки и Сушил. Доцније појави се Болеслав Јаблонски, чије песме љубавне и поучне нежношћу осећаја надмашују све производе чешке од оте врсте. Он је био трећи знаменити лирски песник чешки. Пре Јаблонског беше још свештеник Камарит, који је певао песме вероучне са добрим успехом. Осим тога је значајан још живећи свећеник Већеслав Штулц, чије су песме продахнуте осећајем родољубно-вероучним.

У песништву епском ваља именовати Карла Судимира Шнајдра, С. Махачка, Ј. Е. Воцела и најзнаменитијег баладисту чешког Карла Јаромира Ербена.

Чешки песник у то доба, ако се хтео успети, мораде певати песме родољубне; тако је свет заволео читати такве песме, да је сваку неродољубну песму почео називати „cinkání“ (звекетање). Тако је знаменити песник Карло Хинек Маха, опевајући „дубоки у срцу жал“ са својим песмама пропао; тек после његове смрти би ваљано оцењен и уврштен

у прве песнике. Његова се велика песма „Мај“ тек сада чита; свако се диви узлету његове фантазије и дубљини осећаја.

И песништво драматичко је успевало, а на том пољу су радили Вацлав Клицпера, пишући шаљиве игре и трагедије, Турински, пишући трагедије, даље Махачек, J. К. Тил и Јосиф Ј. Колар, који је написао Магелону, Монику и др. трагедије и драме, за тим Миковец, који је писао историјске трагедије.

Сатира је главни знак нарави чешке;*) зато је и особито цветала. Главни заступници сатире су Јарослав Лангер, Коубек, Рубеш, а особито Карло Хавличек, мученик политички, чије су сатире биле цензуром забрањене, и беху издане тек после његове смрти, неке тек у новије доба.

Све до сада нисам споменуо највећег Чеха XIX. века Јосифа Јунгмана. Али о људима, као што је он, мора човек написати или врло много или ништа, ако неће да га гризе савест, или ако није вољан себи пребацивати, да је зло испунио своју улогу. Не могу се у широко упуштати, јер би се онда ова расправа отегла више, но двоструко у дужину. Хоћу у кратко да набројим његове заслуге:

1.) Будио је народ. 2.) Учио је народ својим радовима књижевним. 3) Написао је велику „Чешку литературу од најдревнијих љета све до његовог доба,“ те је показао људима шеврдајућим, колика је слава, колико благо у књижевности чешкој. 4) Ширио је идеју славенску. 5) Скупио је 30 годишњим неуморним радом велико богатство чешкога језика, те је издао речник, у којем је уврштена фразологија, чиме је очистио језик од у варошима владајућих варваризама. — Што на другим местима ураде учена друштва, академије и т. д. то је све израдио једини Јосиф Јунгман. Он беше онај, који је Чесима повратио језик чист непокварен без икаква германизма. Када је ово учинио, онда је било лако. Књижевници су имали при руци књигу, која им је увек давала добра савета у свачем. Ту је Челаковски правом могао запевати:

„Гле, темељни камен божнице чешке
Твојом положен је руком.“

Није ни Јунгман живео сјајно, али срећан морао је бити, када је баш пред своју смрт видео сав народ, како је пољао своје славенско биће, и како стреса окове ропства, како се диже, да буде слободан народ. — Јунгман је умрьо без блага, без богатства, али је имао пријатеља, цео народ плакаше и жалостан и тужан беше, када је чуо: „Наш Јунгман није међу нама.“ То беше год. 1847. Идуће године беше револуција; онда би издана конституција, једнака слобода свију народа, који живе у царевини аустријској.

Не мање славан, но Јунгман, је Фрањо Палацки, јер је Чесима израдио хисторију, којој је посветио сав свој живот. А благодаран народ вечито ће спомињати ова два имена, вечито ће звати Јунгмана и Палацког својим очевима, као што назива свога краља Карла IV: Otcem vlasti (оцем отаџбине).

Тако се развијала чешка литература, а оно је данас, где заузима друго место у литературама словенским. А жеља је сваког Словена, да се ради у свакој грани словенској што живахније и прилежније, јер по раду судити се мора, а по делима нашим суди о нама и туђина. Радимо сви у смислу словенске узајамности, јер тако ће се само остварити идејал правога Словена, који не чезне за славом сопственом, већ славом целога народа. На такав начин ако се ради, та онда мора доћи време, када ће починути сви Словени у братском загрљају. Онда ће нестати мржње недостојне браће по крви и језику, а настаће време, где ће се грлити Рус са Пољаком, Хрват са Србином.

*) Како је сатира укорењена у нарави чешкој, доказује и то, како ни критика не може се ње отрести; у осталом није шкодљива; чешка је сатира лака, која ће про човека расмејати но смрвити.

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Рушењу наших манастира, осим елементарних случајева и оних знакова, које је зуб многог и дугог времена за собом оставио, највише доприноси немар и нечистота, коју ни сиротиња манастирска извинити не мо-

же. — Пре више година случајно сам сврнуо у ман. Крушедол, где сам читаве сметове ђубрета налазио у порти, око цркве, по гдекојим буџацима, и у самом горњем ходнику од јужне стране, те сам друштво своје запитати морао: е да ли је могуће, да овде људи станују? Не могу ни то прећутати, да сам које том приликом, које пак доцнијом, наилазио и на таке, који се чистотом својом одликују, као: Беочин, Гргетег, Кувеждин и Привина Глава, (од банатских манастира само један познајем) али не могу прећутати ни ово, што сам пре неколико година у Раваници искусио, да се у њему врло немарљиво поступа. За тај манастир још у свом детињству највише сам слушао, пак и доцније хвалише, да је то врло лепо и добро устројена кућа, а и сам сам се уверити морао, да је *била* добро устројена. Собе су мало старијим покућством али лепо и обично намештене; под ћилимовима застрт, (као да се њиме срамотна немарљивост покрити хтела); кад у дворану ступисмо и ја на ћилим ногом стадох, мал' ногу нисам извинуо, јер даска на поду не беше закована, које и ђаче учинити може, него се извија и увија као чун на води; тај сам немар исто и на многим другим стварима у том манастиру приметио тако, да ме је до дна душе заболело.

Ја сам рекао, ако би о нашим монументалним зградама говорити хтео да би се морао ограничити једино на цркве, — јер друга су здања врло ретка, која би јубилеј од сто година славити могла; једине су цркве та здања, које остају од отаца синовима, унуцима, праунуцима и т. д.

Наше цркве које су пре сто, двеста и триста година грађене, оне се својим стилом од новијих битно разликују и одликују, то сам највише у Срему имао прилике видети, особито у гдекојим манастирима; ту разлику и одличије не разумем у целисходности, акустици, простору и саразмеру, него у нацрту и слогу. Код тих старих цркава задржано је мање или више, бар по нешто од византијског стила, који је због своје лепоте са истока путем мора чак и на запад доспео, он својом основом многе западне цркве краси, тај византијски стил задиви многе гледаоце Маркове цркве у Млетцима; на нацрту византијскога крста и сама Петрова црква у Риму почива и у Равени црква Сан-Витале. Наши пак, који од 100—150 година амо себи цркве градише, сасвим безазлено и доброћудно напустише тај византијски стил и грчки крст, те усвојише нешто, што никад својина наше цркве нити је била, нити ће бити; усвојише нешто, што никад није било лепо, нити ће се икад лепим назвати моћи.

Како се и у колико се пријатнија и срoднија види и показује иоле вичном оку Шишатовачка, Привиноглавска, ман. Ковиљска или Каменичка црквица, од велике саборне у Н. Саду или друге које њој подобно грађене цркве? А за што? — За то, што прве на себи колико толико носе нашег византијскога типа, а друге баш ништа и никаква обележја од онога опште припознатога лепог и нама сродног византијскога стила нема, ван што је к истоку окренута. Њима је туђ жиг на чело ударен. Та замена стила, мислим, да не пружа довољно разлога, да се са религијозног гледишта осудити мора, али са гледишта вештине најстрожију осуду заслужује, а то с тога, што је красан византијски стил, таким слогом заменут, који у вештачком свету нигда љубави и пријатеља стећи не може с тога, што му оскудева својство, којим се лепим назвати може. Сравнити ваља цркву манастира Ковиља са црквама у селима истога имена, — у колико више ова са својим византијским (истина неправилним) кубетима, спољашњим изгледом и стројем њеним на душу и срце човечије утиче, него оне! Нећу да кажем: да је та црква у грађењу савршена, та њојјошт заиста много више оскудева, него што она на себи има, пак да се тек лепом назове! За онога источњачког неимара, који је ову цркву градио, држим, да се без зазора сме рећи, да је имао природнога дара за ту струку, али му је наука оскудевала, којом би зацело тој цркви додао оно, што би јој лепши глас прибавило; — али јесу ли наши стари могли, а баш и смели помишљати на више изображење неимара, та њима је довољно већ изображен био, ако је кадар био какву већу зграду подићи! За то опет велим: камо среће, да су се по гдекоје наше општине градећи себи цркве, на ову угледали, јер у целој бившој Војводини мало има цркава, које се са изгледом својим с њоме мерити могу, па макар о-

не са два или три торња украшене биле; ако јошт временом и ова црква не буде усређена са каквим из њу по нашем обичају прилепљеним (кинеским) торњем, који ће јој и то мало чара одузети.

Кад ми падоше наши торњеви на памет, морам ти приметити, да сам ја торњевима онаким, као што се код нас убичајише, јако противан, ма да наши, по своме умствовању сматрају торољ као један део без кола, црква није потпуно готова, и без кола они цркву замислити не умеју; тај торољ за прилично скупе новце зле услуге чини, јер он са својом рђаво и ружно уобичајеном формом крова свога, и ону цркву, која би имала на себи што лепога наружи! Ако желиш примера, сети се само манастира Раковца и Привине Главе, Опова, где је торољ целу цркву не само надкрилио, него и прогутао. Помислићеш, — та нашој су цркви потребна звона, пак су јој потребни и звоници; све ја то знам, да су потребна звона, а за њих и звоници, али не високи и дебели без икавог размера торњеви, а најмање допуштам то, да они морају у цркви и уз цркву заћопани бити; овај ће торољ и бити узрок, те смо ми напустили наш византијски стил у цркви. За доказ, да уз нашу цркву не мора бити прилепљен торољ ено н. пр. Аја Софија у Цариграду, док је у православним рукама била; то ти сведочи и нова у византијском стилу лепа црква у Трсту; то ти доказује и Маркова црква у Млетци; то ти посведочити могу и многе цркве у Русији, на који се ми због црквених одношаја као православну често позивамо; свуда се ту звонило и звони, али им зато није пало на памет, да несретне, неукусне и ругобне торњеве уз цркву граде или их, као ми, уз цркву прилепљују.

Ти наши торњеви поред свег тога, што су од мене јако удаљени, ипак ме скоро сваки дан љуте, а то свагда том приликом, кад кроз прозор на те римске димњаке погледам, којима нешто наши торњеви личе; љути ме с тога, што смо ми на своје храмове подигли оно, што други на своје просте домове ради потребе дижу; пак и то, камо те лепе среће да се наши неки торњеви и са гдекојим димњаком у Риму сравнити могу; томе имам примера, ако кроз свој прозор на десно погледам; видим димњак, који својим грацијозним јонским ступчићима, Романскога стила свод на глави држи, како он не само потреби те куће одговара, него ју краси, јер и он за себе вредност има.

Да не сметем с ума оно, што сам као своје мишлење навео и казао: да су торњеви један узрок, те смо ми код зидања цркава наших, наш византијски стил забацили, пак да то моје мишлење и подкрепим; а то ћу овако покушати. — Питам те, кад бациш поглед на једну цркву, која је код нас убичајеним торњем грађена, шта ти на први мах у очи пада, није ли торољ? — Јесте. — Кад јесте, замисли дакле ту цркву без тога торња, она ће ти изгледати шута, и много ће јој оскудевати, тад ћеш морати признати, да та наша црква у том облику није лепа; замисли јој дакле на крову лепо византијско кубе, а јошт к томе, ако ти је воља, постави га баш на средину крова, а својим уображењем додај тој цркви сходна у стилу, и сразмерно дужини једнака попречна крака, те ју таке себи представи, неће ли ти ту цела црква, а не само торољ у очима бити? Торољ дакле маскира оно наше, које смо напустили, торољ нам не допушта видети оно, што нашим црквама као монументалним здањима оскудева, па да се лепим назвати могу; у кратко: ми смо наше лепо кубе ружним торњевима из незнања заменули.

Ако ми је пошло за руком о овом говореном бар тебе убедити, онда те питам: је ли нужно трошити силне новце на плех или лим, а врло често и бакар, те њиме покривати оно. које би требало да нам богомољу краси, а оно ју запостављa и ружи. —

Ја знам у напред, да ће се ови моји назори многима чудновати, а може бити и будаласти видети, ја се томе ни најмање не чудим, јер се сећам онога доба, кад је и мени то, ако не лепо, а оно бар обично било, но од како ми се око строжијем размеру и естетици привикавати почело, од тога доба тражи сразмерног, правилног и лепога, а кад га нађе јако му годи и дуго се њиме бави; нескладно, неукусно и ружно пак и избегава, јер га вређа и боли; тим ми теже пада, чисто ми срце и душу кињи, што се баш код нас таки ружни ствари у изобиљу налази.

Што се у нас од стопедесет година, амо та неукусна и ругобна грађења чине, имамо прво себе љуто корити, што своје као обично лако напуштамо, а туђе усвајамо, за тим имамо за скупе новце зло указаној услузи нашим „културтрегерима“ захвалити. По целој Италији, где је укус и појам о лепоме развијен, нигде таких и у том облику торњева наћи не можемо, то је грдоба само по културтрегерским пределима и немачким општина ма ра сејана, отуда и нас овде усрећише, одавде пак и у Србију селити се поче (види саборну цркву у Београду), те ће тако то зло, ако му одмах на пут не станемо, сво даље и даље заражавати.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НА САОНИЦАХ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГАЛИЦИЈЕ

од Сахер-Мазоха.

Сија месец као да је дан, а од силних свећа још сјајнији прозори. Хука бука на све стране у дворцу Волкову. Тамо вичу хитре слуге на кочијаше да прежу, тамо опет горе на доксату су господа и госпође, а од разговора, смеха и шале — то се хори на све стране. Домаћин, барон Гудец ено испраћа последње саонице. На њему је самуровина, а на глави самур-калпак, лице му сво у црној бради, те потсећа на какву старосту из некадање пољске републике.

Лепа жена Лудмила Августиновића се нешто пожурила, да што пре оде испод гостинскога крова, и док је њен мужић поздрављао главом старог гајника, који је уза се водио два пса о конопцу и клањао се — Лудмила није ни погледала, ни шумињала за галантног магната.

На забави у Волкову била она нешто зловољна, као оно краљица, коју нам прича каже да је газила по угљевљу. Чисто је одахнула душом када се увила у меки, топли огртач, и кад седе на медвеђе коже, што јој беху по коли разастрте, кад бич пуче, а три коња, као три тице ластавице полетише.

Лудмила је била жена лепа и честита, сав свет јој се клањао, али и то не беше њојзи доста, вољна је и рада била, као честита галичка госпа да одигра улогу и на политичном пољу, и она поче тиме, што јој на ум паде да по што по то свога мужа учини послаником.

Почела је прво у дворцу Воловском у коме се сакупила о имену дне бароничину толика силна, све по избор господа; она је почела, ал јој нешто не испаде за руком, а то је њу богме јоште како озлоједило, те је зато више и прегла да учини што је наумила. Он је безбрижно пушио из луле, а она села и мудрује шта да се ради. Била је јоште зловољна, а лице јој мрачно.

Пукла пред њима дољана, а по њој попао снег, те се сјаје. Свугде је снег, тек где-где видиш студенац какав и крст дрвени. На све стране тихо и мирно, те је и могла мислити и довијати се шта да ради. Када би тмури облаци покрили месец, видиле би се сенке на снегу, а када би се месец извио иза облака, то би трептили на снегу одсјаји му. Ветар се у један мах диже, те је изгледало као да звони из даљине звоно по мирној ноћи. Све је већма и већма дувао са истока, већ се чисто накострешила и најнања длачица на огртачу, кад се стаде и снег коврдити, из звездица малих постадоше као мали стубићи, стадоше се дизати и спуштати као облачићи, па све већма и већма.

Кочијаш заустави коње.

„Милостива госпо“ рекао јој „идемо баш у ковитлац.“

„Шта да радимо?“

„Ако овде код рибњака на десно сврнемо, стићи ћемо за тили часак у Гранатку.“

„Терај у Гранатку.“

Дођоше до рибњака. Тек што хтеде да навије, али иза џбуња искрснуше вуци. Стадоше коњи хрзати и бегати, а кад дођоше до првих кућа у селу, већ не беше вукова, али им се чуо урлик на далеко.

Пред крчмом заустави кочијаш бесне ко-

ње. Господин Августиновић диже своју жену, узеде је за руку и уведе у крчму. Ракиџија Арон Малтес дочека их на прагу и уведе у велику, гостинску собу. Било је ту сељака и сељакиња, у тешким чизмама и ћурковина, било је ту дима од дувана и прашине. Пет свирача чивута удараше мазурку.

Госпођа Августиновићка спустила се на клупу, па радознало а невољно гледа како се ту живује. Људи се већ развеселили од ракије Малтесове, а Августиновић се међутим разговарао с црнооком Јулијом.

Тада ступи пред лепу племићку Томаш Кинци, оседели судија Граначки, а у руци му чаша са ракијом.

„Бог нека вам за то плати" започе „што дођосте међ сељаке амо. „Хеј кад би нешто господа срца имала па . . . хеј било би тада много боље! Здраво да сте!"

Пијуцне мало, па пружи чашу госпођи, а она је искапи.

„Много љета! много љета!" повика стари судија, па и васколици, што се ту десише.

Госпођа Августиновића приступи у то своме мужу:

„Чујеш" тепала му „замислила сам ти нешто."

„Замисао?!

„Сети се, да смо потомци старих бојара, који су у Халичу били цару уз колено. Па зашто да се братимимо са пољским племићима, који држе, да смо им равни, а не бољи од њих. Дед, да се у народ вратимо; знам да ће те сељаци изабрати за посланика."

„Хајде, де!"

„Гледај да те народ заволи, та угледај се само на мене.

И заиста. Збаци ти она огртач, па с Тарасом, сином Кинчевим, ступи међу играче. Тарас је био најлепше и најсмелије момче у целој Гранаци; већ је до нека четир медведа утукао, па има и орден за храброст. Направише им места, и наскоро су њих двоје сами играли, а остали су певали коломијку.

„Стојим горе ја на брегу,
Други доле упр'о очи
Нек' ми оде једна мила
Хај, друга ће зато доћи."

Игра с њом Тарас, а она се све превија. Кад то виде њен муж, и он зграби неку лепу мому око паса. Неспретно је скакао тамо амо, ударао је ногама, ал то ништа не чини та то је тек и мило сељацима. Стадоше викати.

„Козак! Козак! Поиграјте козака."

„Драге воље" рекла им она „али вако не могу."

За часак је нестаде. Отиде код Чивутке, свуче своје одело, а на се меће свечано руло Чивутке девојке. Обукла је чизме црвене, кратак капутић и црвени стан, око главе је обавила белу мараму, на прсима јој корали.

Тек што уђе у собу, а оно стадоше викати и пљескати од радости, те заиграше козака.

Сад се зачу вика на дворишту.

„Вуци! вуци!" повика Чивутин и утрча унутра. Блед је био као сама смрт. Момци скочише с батинама, бичевима. Смели се сви, а у то утрча у собу курјак један кроз отворена врата. Закукаше жене, што ту беху и сабише се једна уз другу.

Тада скочи госпа Августиновића, трже пушку малу иза паса опали на вука — и уби га!

То се десило за тили час, а раздрагани сељаци ухватише је и дигоше, те понеше као у каквом триумфу.

Када преста и сталожи се снежна бура, диже се Августиновић дома. На путу га пратило до по стотине сељака на коњима.

Мало било за дуго не било, па се на племићском му дворцу у Кошовици све преврну, све он то друкчије удеси.

Све је обукао у козачко одело: слуге, он сам, деца његова, па и жена му, него јој је богме и доликовало то одело. Имала је црвене чизмице, кратак, свилен ћурак, косу је спустила та лепша је сада била, нег доселе!

Место пољских племића били му малоруски свештеници, црквени певци, учитељи и сељаци гости свакидањи у дворима му сјајним.

Две три недеље живила је Лудмила на — саоницах. Ишла је непрестанце од села до села, а свуд је радила за свог мужа.

Кад је Августиновић напослетку подигао школу у Кошовици о свом трошку, а народној кући у Лавово послао мален дарак, ал велику задужбину — знало се шта ће бити и

како ће. Не протече ни 14 дана, а њега изабраше за посланика среза Волковскога, Кошовичког и Граначког.

Тај дан је прославио у Кошовици Стекоше се сељаци са свих страна на коњима, са којих се лепршале пантљике; неки с плавим и жутим барјачићима, а неки опет с јеловим грањем у руци, на ком беше позлаћених ораха и јабука. Викнуше посланику своме триред, једногрлице: Ура! а он их тада угости у великој житници. Августиновић им напијао и наздрављао, а кад свирачи стадоше ударати, играла је Лудмила непрестанце коломијку и козака.

Данас је лепој, частољубивој жени испало све за руком, што је год рада била, данас игра већ увелико ону улогу, о којој је толко снивала. У Лавову има она политичан салон, где је легло и огњиште мало руске странке. Цео свет се клања лепоти њеној и ономе духу. Кроз њене ручице се вију кончићи многих, те многих политичких сплетака, што она ту снује, то се распршти тек у Бечу, Прагу, Кијеву или Св. Петрограду. У перо говори она уредницима о европској политици а говоре, што их Августиновић говори — она саставља. Маршал увек, када се Августиновић за реч јави а он тек прозбори „Госпођа Августиновић говори!"

Превео Алексије Васин.

РАЗНО.

(Пеглање у затвореном простору шкодљиво је по здравље.) Нема сумње, да свакн воли, да има чисту испеглану кошуљу. То захтева и само здравље његово, јер чистота је први услов здравља. Да је појам о чистоти релативан, о томе нећемо ни говорити, јер то и није наша намера. Наше је овде, да кажемо, како женскиње кад пеглају треба да се чувају последица, које рђаво утичу на њихово здравље. — Рђаве последице по здравље могу доћи од пеглања, кад се оно врши у затвореном простору. Пеглање може бити двојако: или са пеглама, којих се „штогле" грeју у ватри, или са пеглама, у које се меће жар. Ове последње су најшкодљивије, кад се са њима пегла у затвореном простору, као што то обично раде модисткиње, кројачице и сиротне фамилије. Да би зими уштедиле гориво оне врло брижљиво затворе и врата и прозоре у намери, да им се соба загреје. Да оставимо испарење, које се при пеглању развија од влажног рубља, ту се сад још из пегле, у којој је жар, развија угљена киселина и угљени оксидић, којим се ваздух напуни и женскиње морају да удишу. То врло рђаво утиче на женскиње у опште, а нарочито на нежне и младе девојчице, које су тек почеле да се развијају; јер отуда долази главобоља, лупање срца и тровање крви оним гасовима, које напред споменусмо. — Кад се јавна хигијена стара, да се одржи ваздух чист у школама, фабрикама, апсанама и т. д. онда она треба да обрати своју пажњу и на горе означене локалитете, да девојчице не обољевају у цвету своје младости. — Ово нека мајке добро утуве, које су раде, да им кћери буду здраве. — На крају, кад је већ реч о пеглању, мислимо, да не би требало пропустити и то да споменемо, како не ваља срeђивати кошуље одмах у орман, чим се испеглају. — Зна се, да се кошуље пре, него што се пеглом почну глачати, најпре попрскају водом, да се овлаже или, као што се у модерном језику каже, „уфајхтају". Па и кад се испеглају, оне опет остану мало влажне. Ако их сад тако метнемо у орман, онда ће се по њима местимице ухватити танак слој од плесња, у коме се закоте мале ситне гљивице, које се једва под микроскопом могу распознати. Сад кад обучемо такву кошуљу; онда те гљивице произведу на човечијој кожи једну кожну болест у виду жутих мрља, које јако сврбе, и кад их чешемо, оне се скидају у облику мекиња или перута и опет се реновирају. То је до душе једна кожна болест, која се даје лечити, али је досадна и често се понавља, јер те биљчице не уништавају се тако лако. — Да би се дакле од тога сачували, нужно је, да се кошуље после пеглања оставе још неко време на ваздуху, да се промаје и осуше. — Ово треба наше жене добро да запамте. Др. Л. Ст. („Н. З.")

БЕЛЕШКЕ.

(Архимандрит Никодим Милаш), магистар кијевске духовне академије и професор православне богословије у Задру, промовиран је 30. јула о. г. за доктора богословије при ц. кр. универзитету у Черновцима. Живио овај вредни раденик и на стручно-књижевноме пољу!

(Почасно чланство). Слободни немачки „хохштифт" у Франкфурту именовао је правосл. архимандрита г. Саву Павишевића, настојатеља манастира Крушедола у Срему, својим почасним чланом и „мајстором", у знак признања за његове преводе Шилеровог „Звона" и Гетеовог „Фауста" на српски језик.

(Г. Ђорђе Магарашевић), унук некадањег професора и првог уредника „Летописа," изабран је за професора срп. вел. новосадске гимназије. Живио!

(Г. Мита Живковић), родом из Ст. Вечеја, а бивши професор српске општинске гимназије у Сарајеву, наименован је сада за професора гимназијског у Београду, и отишао је већ на своје ново опредељење.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 12.

САСТАВИО ЈОВО С. ВОЈНОВИЋ.

			уз но-	не; тр-	љуљ- у			
			се је		о- ре			
			чи- По-	ко по-	чун же			
			ра ва	ба- мо-	се- је;			
			ме- ли-		мо- си-			
			лу ра	си У	ји гр-			
по- во	ми- Ле-	се је	Треп- руч-	гле- ра-	ди- сво-	ва, ду-	са- за-	су ва-
и скри-		Ле- са-	ва јих		та- ке	уз- ти		Ту би-
ва по-	са- же-	у- ва	да ту	не; бе-	о- дво-	о- ни	ли ух-	ди- је
			во, љо	О- жи-	љо ва!			
			жи- же-		си- О-			
			па- ва!	же- жи-	ва! љо			
			краљ дво-	ви- је	зи- Њу			
			су ке		та- ре			
			ла- мор-	је сад	са дви-			
же- жи-	ва! љо	Сјај- пру-	де по-	ле- ру-	са ске	би бро-	се не	— —
он ва!		љо ва	и ви		звез- Ле-	да- ви-		— —
жи- же-	ва! љо	И жи-	не жи	гле- са-	ду- ле	о злат-	на да-	од ко-
во, по-	Ле- сни-	љо во				ми- се	та- чеш-	пе- јој
жи- же-		са- Ле-				за- ју		За- ри
по- ва	же- са-	ва. да				дрх- це	ли- и	о ља-
си- К'о	дне му	мо- чу-	ва ра	вре- У-	ља род	ср- про-	ну це	хла- че-
ди пат		ше век	кра- по-		у- си-	це све-		на, ви-
хла- ђеш	ра- ти	гру- ша-	за- ва	ди- мо-	це ђеш	Пла- ти-	дно ра	ср- Код

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. II.

Кад сам синоћ овде била,
И водице заитила,
Дође момче црна ока
На коњицу лака скока,
Поздрави ме, зборит' оде:
„Дајде, селе, мало воде!“
Ове речи — слатке стреле —
Минуше ми груди беле,
Скочи млада њему стиго,
Диг'о крчаг, руку диго,
Рука дркта — крчаг доле —
Оде на две на три поле.
Још од њега леже црепи,
Али де је онај лепи?
Кад би сада опет дош'о,
Ма и овај други прош'о.

Бранко Радичевић.

Разрешили: Госпођице: Милица Лугумерска у Сомбору; Мара Витас, Лапац; Катица Тоналева у Сомбору; Дригиња Шовљанска у Ст. Бечеју; Даница Дитрих (захваљујемо на исправкама) у Пожуну; Софија Михајловићева у Н. Саду; Мила Дробац у Вуковару; Милева Турек у Ср. Карловцима; Пава Бузаџијћева у Сомбору; Мара Н. у Чакову; Зорка у Стапару; Анђелија Петковићева, уч. више дев. школе у Панчеву; Ленка Гердец, учитељица у Вршцу (ваше ћемо ствари донети); гђа Ана Петровићка у Н. Градишци; Јелена Никашиновића у Баваништу; Даринка Дражићева у Н. Саду; Емилија Теодоровић-Анкић у Вуковару; Катица Ж. Видаковићева у Шапцу; Софија Матејићева у Вршцу; Драгиња Теодоровићева у Сивцу; — г. г. Јов. Стојшић у Н. Саду; Лазар Николић у Шуљму; Јово С. Војновић у Мазину; Светоз. Петровић у В. Бечкереку; Божидар Лукач ц. кр. кадет у Бањалуци; Стеван Милосављевић у Суботици.

НОВЕ КЊИГЕ.

Латински и српски примери са кратком науком о правилним латинским облицима за први гимназ. разред, написао Ф. Оберкнежевић. Друго прерађено и умножено издање. Нови Сад 1881. Штампарија дра Свет. Милетића. 8-на. Стр. 114. Цена 70 нов. — Како се у овој књизи налази кратак преглед правилних облика, читанка и речник све уједно, то се она особито препоручује почетницима у латинском језику. Осим осталога писац је велику пажњу обратио и спољашњој страни ове школске књиге, у којој су у граматичком одсеку поједине шаблоне за примере разговетно и прегледно штампане, што је са педагошког гледишта врло важно, јер ученицима знатно олакшава учење. Своје даље мисли у том погледу разложио је писац у'доста опширном предговору истој књизи.

Са идућим бројем истиче трећа овогодишња четврт „Јавору.“ Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор“ за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вред.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 39. У Новом Саду, 27. септембра 1881.

ЦАР ЈОВАН.

ТРАГЕДИЈА МИТЕ ПОПОВИЋА.

(Наставак.)

Јован *(за себе)*. Владалац? Деспот? Тако ми мача,
Ово су збиља царски дарови.
(На глас). А шта би било, реци, уздарје
За краљеве те лепе дарове?

Ботуш. Да Фердинандов будеш штит и мач.

Јован *(Суботи)*. Подај му натраг ту хрисовуљу.
(Субота предаје хрисовуљу Ботушу).
Однеси твоје лепе дарове,
Превелика је њихова цена.
У Токају сам негда свечано,
Запољи краљу ја се заклео,
Да ћу уз његов престо стојати.
Однеси поздрав твоме ћесару,
Да клетве своје ја не погазих.

Сретен. Ја се је не бих више сећао.

Бакић. Јеси л' га чуо? Може ли, сме ли,
Да овде јавно падне таква реч?

Сретен. А јесте л' чули, шта књига каже?

Јован. Нећу да чујем. *(Ботушу)*. Одлази с миром.
Однеси поздрав твоме ћесару,
Да српску своју не окаљах част.

Ботуш. Одлазим. Збогом. Ал' већ је вече.
Допусти ми, да овде останем,
И сутра тек да пут свој наставим.

Јован. Отворите му широм дворане,
Угостите га, као што ваља.
(Ботуш се поклони и оде са свитом).

Тома. Смем ли да кажем своје мишљење?

Јован. Говори, Томо.

Тома. Да си јунак, као што сам и ја, то сам већ давно знао, ал' да се здраво и мислиш, о томе сам се тек мало час уверио.

Јован. Шалиш се, Томо.

Тома. Вере ми, не! Ти све онако радиш, као што бих и ја, да сам Јован, што нисам. Ал' да си ти Тома, што ниси, онда би Томи исто оно рекао, што сад Тома Јовану каже, јер толико стоји, да је мој мозак као у твојој глави, а твој у мојој. Или да ти још друкче кажем. Кад бих на пример, ја полудео, полудео би и ти, ал' да ти полудиш, ја зато не бих полудео, јер, искрено да ти кажем, макар да је твоја памет као и моја, моја је ипак много друкчија. Бадава, нигде више таке две сродне душе!

Бакић. А шта клепећеш к'о каква рода?

Јован *(Бакићу)*. Пусти га, нека каже што хоће,
Заслужио је, да га преслушам.
Добар је, чист' к'о небно видело,
Веран је као суза очима,
А с' веселе и добре ћуди му
Шаровита је дуга мени он.
(На глас Томи). Што на срцу, то на језику. Ал,

Да чујем, Томо, твоје мишљење?

Тома. Ја сам само толико хтео рећи, да си врло мудро чинио, кад си одбио Фердинандову понуду, која би и по тебе и по нас кобна могла бити. Што рекох, то ћу ти одмах и разложити и доказати. Чуј само, елем, као што сам већ навео —

(*Улази диздар*).

Диздар. Запољин чека, царе, посланик.

Тома. (*за себе.*) И тог је ђаво баш сад донео!

(*Оде.*)

Јован. Отворена су врата, нек уђе.

(*Улази Запољин посланик.*)

Какав је поздрав, какве су вести?

Посланик. Запоља Јован, крунисани краљ,
Строго, озбиљно налаже теби,
Да разбојничку ордију дижеш,
Крајеве ове одмах напустиш,
Јер, ако нећеш, покосиће ти
Злогласну твоју чорду хајдучку
А русу теби отсећи главу
У цеђу да је слуге кувају. .

Јован (*за себе.*) Је л' јава ово? Је л' човек
Или је ваљда гнусна утвара.
Што ми к'о галеб пишти у уху
И леди ми у костима срч?
(*На глас.*) Јеси л' ти збиља краљев поклисар?

Посланик. Ево ми, ако хоћеш, исправе.

(*Хоће да му преда исправу.*)

Јован. Остави, нећу; верујем, добро.
Казуј ми шта је поздрав Запољин?
Не бој се, збори!

Посланик. Запоља вели,
Да ниси јунак, већ си пробисвет,
Што робиш, палиш, пустошиш кољеш
Баш као негда дивљи Татари,
Што су одојчад и из колевке
На копља своја набијали.

Јован. Шта?
(*За себе.*) С'аје ли сунце јоште на небу,
Ил' се у таму свемир увио,
Те ја већ више ништа не видим?!
(*Посланику.*) Запоља дакле каже, — — настави!

Запоља вели, да сам разбојник,
Да робим, палим, пустошим, кољем, .
Запоља вели, — ал, казуј даље:
Чаша већ не мож' горчија бити.

Посланик. Запоља вели, да си разбојник,
Да с' Чакијеву главу отсек'о,
Од лубање му кондир зградио,
Па сада, каже, из те лубање
Пијеш при софри вино ледено
И с њом се куцаш са пехарима,
Па тако њему здравиш здравицу.

Јован. Бесомучниче! . . Ах, то је много! . .
Па зар тај лутак, зар тај ветропир,
Да тако мени што поручује?!
Однеси поздрав господару твом,
Ком сам па плећи ја престо држ'о,
Да ја одавде нећу никуда,
Већ чекаћу га с мачем у руци
Са земљотресни своји змајеви.
Да се расцепи земља на двоје
Бих с мртвима тај испунио јаз,
И прешао бих на другу страну
На смрт и живот да се бијем с њим!

(*Посланик оде.*)

(Наставиће се.)

НЕСРЕТНИК.

ИЗ ДНЕВНИКА ЈЕДНОГ ЈАДНИКА.

ОД К. КОСТИЋА.

(Свршетак.)

* * *

„Закуцајте и отвориће вам се, иштите и даће вам се.“

Почео сам да размишљам о себи самом, да тражим себе у себи, оставио сам се свега, свршио сам рачун са прошлим животом, трудио сам се, да избришем оне слике, које су ми као авети пред очи излазиле, да заборавим прошлост.

Хтедох да се поправим.

Оставио сам се свега, па сам почео озбиљно да радим, да дадем души и ум други правац И доиста, ја почех да се повраћам самом себи, сваким даном осећао сам се јачи. Како ме је уздизало, ка

сам погледао на садашњост, па се сетио скоре прошлости. Мало по мало, поче нестајати оних слика, оне су ми постајале све тавније, већ сам мислио да ћу моћи све — све заборавити, па да ли и њу?

Њу нисам никад заборављао.

Бејах се сам себи заверио, да је нећу више никад видети. Нисам више пролазио оном улицом, где сам се надао, да ћу је сусрести, а кад би и из далека спазио коју женску и само њој налик, а ја или би се натраг вратио, или би оборио главу, само да је не видим.

Човек је најслабије створење, које себи ласка, да је најјаче, а баш тиме показује своју слабост, човек не ласка, нити вара икога, као самог себе.

Ја сам себи ласкао, да ћу је, да сам је скоро заборавио, зато, што сам је љубио, ја сам себи ласкао, да је не љубим.

Прође лето, јесен прође, па и зима уступи пред китњастим пролећем. Оно је дошло да исправи и окити све оно, што је зима до скора немилостиво снегом обмотала, да оживи све, што је дуго време у сну почивало, природа се свуда окитила новим животом, па и сами људи и они су изгледали веселији, него до скоро, свако се њему радовао.

И ја сам се осећао снажнији, и веселији. Од 2. Августа прошле године, па до данас, нисам је видео.

Данас је 4. Мај — нешто ме гонило од куће, ја пођох у шетњу. Ишао сам замишљено, не гледајући на мимопролазеће, када ме од једаред тргне глас: „Уделите нам што год, господару," — беше то глас два мала детета од 7—8 година, сузе су им текле низ обрашчиће, и они гледаху у мене са склопљеним рукама, чекајући, да им што уделим. Погледам у ту тужну слику, машим се у џеп, и дадем једном све, што год сам ситно при себи имао, мислећи, да ће они међу собом поделити.

„Ајао, Мико, гле, шта сам ја добио, сад ће нам мати зацело месити колача," викну радосно онај, што је новце примио, и показа брату своју добит, па се затим загрлише и радосни отрчаше — мајци. Преко на једном углу стајала је жена здрава, још млада и добро одевена, и видех, где јој деца новце предадоше, али како сам се још више зачудио, кад приметих, да она оно друго дете мени шаље, и доиста дете ми дотрча, па ће опет склопљеним рукама: „Уделите и мени што, господару," а сузе су му још већма текле из очију, — оно је плакало, плакало је по мајчиној заповести, да веће сажалење побуди, то не беху истините сузе, то беше обмана — обмана, којој се човек још из рана детињства учи.

Јако ме је дирнула та појава, те сам ишао и не гледајући куда, кад се од једаред нађох у једном сокачићу, у истом оном, у коме смо се први пут састали, тргох се, и на мах ми се поче јављати читаво јато разних осећаја и сећање у успомени. Ево још оне старе липе, под којом сам осетио прву срећу, она још стоји и гледа ме стара познаница из сретнијих времена, јер и њу су злобни људи из — здравствених обзира подсекли, најлепше су јој гране одсекли, јер прави сувише хладовине. Да, ти добри људи, који се старају за здравље и добро свакога, они су и овде тражили и нашли — право зло.

Али шта је ово?! Да ли ме очи варају или је слика пробуђене успомене, маште, или је? — — — —

— Она је, то беше она.

— Хтедох да се натраг вратим, да бегам, али нека неодољива сила примора ме, те остах.

Састадосмо се — у први мах ћутасмо обоје.

„Господине, ви сте нешто слаби, да нисте били болесни?"

„Не, ја сам био здрав."

„Али ваш изглед."

„Мој изглед, зар ја баш тако рђаво изгледам?"

„То не, али ја се бојим. . ."

— Ја сам сретан, пресретан, несретан. —

Она ми је признала, да се за мене бринула, да се бојала да нисам болестан, признала ми је да ме још љуби, а да л' је ја љубим?

*

На то питање нисам умео себи одговорити; био сам сретан, она једна речца учинила је, да сам заборавио па све, сва прошлост ми је ишчезла, пред оном помисли, да ме она љуби, срце ми је било пуно, и препуно, па ипак у сред те среће, као оно хладна гуја, долазаше ми помисао — то се неће сретно свршити.

Настали су дани највеће среће, дошли су часи, кад сам веровао да љубим, и да сам љубљен.

И сад је чекам као некад — и опет је нема — као некад.

Шта јој се морало догодити? Нисам смео на то себи да одговорим, нисам смео да се тешим, нити да се на њу љутим — онако нерасположен одем у позориште.

Тог вечера представљен је „Максим Црнојевић.“ Анђелију је представљала једна нова глумица — како ћу да је опишем, она не беше лепа, лепа, како је слаб тај израз да искаже све оне чари и милину, које назвати само лепом, била би погрда. Она је први пут изашла на позорницу, у почетку јој се видела она првеначка стрепња, али ове брзо песта њу као да су занеле оне речи песникове:

„Ох погледај, Филето, на море!
Где с белих груди скида маглин вео,
Постидном дану нудећ‘ загрљај!
Је л’ од синоћке да је тишије?
Опростило је ветру махнитом,
Опростило му немилостив м х,
Сахранио је бурне болове
У бездне своје мирне долове!
И море, видиш, опростити зна,
И море хладно а где не бих ја?!

Сви беху занети, нико се није мицао, као да се бојао, да не наруши онај свети опој, онај заношљиви утисак, који су на њега оне речи учиниле. . . И сада се од једаред заори зграда од бурна клицања и одобравања, које као да није хтело престати, да су већ умеренији гледаоци почели да утишавају. А она? — она је при свем том тријумфу остала нема, као мраморна слика стајала је непомично, и као да није ништа од свега тога чула. Сада од једном паде пред њу диван велик венац, она се саже, узе га, и поглед пун нежности, благодарности баци — на мене.

Тај поглед решио је мојом судбином. Ја сам је од часа љубио, љубио до лудила.

Заори се она дивна песма:

„Еј пусто море, еј пусти вали. . . .!“

И опет најживље одбравање, и опет она непомичност, којој се свако чудио, и опет само једап поглед, и опет — мени.

Представа се сврши. Сав се свет већ беше удалио, а ја сам још једнако непомично стајао и гледао спуштену завесу, мени се још чинило, као да је још гледам, као да још осећам онај поглед.

Нисам одмах отишао кући и у првое хладном времену, још сам дуго ходао пустим скоро улицама. Још ми је једнако она била пред очима, та онај поглед! Сав сам застрепио, кад сам га се сетио, а одмах за тим обузе ме неко тужно осећање . . . . Изађе ми пред очи још једна слика, слика анђела једног. Оне плаве очи! Оне нису умеле онако да горе, па ипак онолико чара у њима, онолико речи, које само срце разуме — сетим се Софије. Хтео сам да одбијем ту слику од себе, у коју ме је сада стид или неки страх било погледати, и доиста, она као да је и сама хтела да се уклони, та она је увек онако добра! То ме је љутило — пођем кући.

Од тог дана редовно сам одлазио у позориште, кад год је оно играла, увек сам седео на оном истом месту и гледао, чекао онај мили поглед. Она је остала скоро увек онако неосетљива према одзиву публике, али је за то увек у сред те мртве неосетљивости имала онај лепи поглед, у сред највећег пљескања она би само једном бацила поглед на публику, бацила би га мени. Тај једап поглед беше моја пропаст.

Ја сам је љубио, љубио лудо, нисам тражио, да се са њоме упознам и састанем, нити сам икоме поверавао своју тајну, ја сам је носио дубоко скривену у срцу, као какву паклену мисао, која грешника никад не оставља, која га вечито прати и све даље и даље гони у пропаст.

А зар ја нисам грешник? . . . .

— Ми не ласкамо, нити варамо икога тако као сами себе. —

Зар се ниси до скора, несретниче, хвалио, да си се одрекао свега, зар ниси ласкао себи, да си сада опроштен свега са додира оног анђела, зар ниси варао и себе и њу говорећи, да је љубиш? Говорио је неки глас у мени. А сад? Сада бегаш од ње, и некада си бегао чувајући светињу, а сада бегаш од греха, што си светињу оскрнавио — Нисам је више видео. Она је тако добра, тако блага, оне плаве очи увек те сећају на благо небо, а ти се, грешниче, неба бојиш; а оне црне? Црне као твоја душа, оне ти годе, она ватра што из њих сева, зар те не сећа на вечити огањ. — Млад соколић загледао се у сунце, раширио крила и летио, да се сунцу приближи, сунце му сагоре крила и он паде и пропаде. Неодољива сила вукла ме оним паклени очима, хтедох да у њи дубље загледам, да ишчитам тајну, загледао се и утонио у њима. Повратка не беше.

Све сам више тонуо у ту дубоку провалију, као оно страсник, што сваким даном све више тражи отровног пића, тако сам и ја тражио љубави. Да ли љубави? Зар ја нисам .... О, боже, грозим се, да изрекнем и има ли што теже, него да човек сам себе осуђује, да се гнуша самог себе? . . . Па ипак је то све било истина.

— — — — Све се је свршило ....

Она је оставила позорницу, оставила је даске, што значе свет, оставила је ону лажну круну од месинга, да је замени правом дијадемом, оставила се господствовања на бини, да у истини заповеда својим слугама, оставила је сву заношљиву обману, да započне тек живот — она се удала.

Удала се за једног познатог богаташа, чији дотадањи живот никоме не би на част послужио. Да ли сам се срдио на њу? Зар би јој ја могао шта више дати? Зар је моје срце боље од онога, које јој он пружа, а он је бар богат, она ће спољним сјајем да обасја оно, што јој души недостаје.

Данас су њени сватови. Идем да је видим, да јој се светим? Не, ишао сам да добијем још један онакав поглед, па да мрем.

Света је било толико у цркви, да сам се једва могао прогурати, те да станем тако, како би је могао видети — мора да сам чудновато изгледао, јер су ми се скоро сви, зачуђено гледајући ме, уклањали.

Исаије ликуј и дјево . . . . . .

Сви су упрли очи, које да виде лепу невесту, а још више да јој се начуде лепом руву и богатом накиту. А ја? Ја нисам ништа видео, само сам тражио, онај поглед. Почеше да обилазе око стола за свештеником, ево је сад се баш скрете мени и — погледа ме. О боже! Какав беше то поглед? Нестало је више оне љупкости, оне ватре, која то срце сагорева, у место тога он беше пун . . . самопоуздања, триумфа. Од куд триумфа? Та она да га је тражила, она га је тако лако и у толикој мери могла наћи у храму Талијином, све оно беше обмана — обмана, којој се човек још из рана детињства учи.

Али шта је ово, свет се поче уклањати, да пропусти још једне сватове, који беху дошли. Ја да бих избегао онај поглед, осврнух се тамо, и шта виде? Софију води ручни девер пред свете двери, погледах још једаред, да се уверим, да ли ме очи варају . . . . . . Шта је даље било, не знам, кад сам се као из неког тешког сна пробудио, нађох се у постељи, а покрај њега седи једна стара и непозната ми женска.

„Господине снаго, је ли вам лакше?“

— „Где сам ја, шта је ово са мном?“

„Господине снаго, не бојте се, ви сте...

— „Али реци ми, стара мајко, од куд ја овде?“

„Све ћете доцније дознати, али сад морате да сте мирни, не смете се ни мало напрезати, господин доктор је казао, да би вам то врло шкодило.“

Опет сам пао у несвестицу. Кад сам се пробудио, видех пред собом стара познаника мога покојног оца, доктора Милана П.

„Да се ниси макнуо, рече ми он, само се умири, синко, још све може добро бити.“

— „Али од куд ја овде, шта то значи?“

„То значи, да си ти болестан, и да се умириш, синко, јер иначе . . .“

— „Ја болестан? Од кад?" запитах зачуђено, хтедох још нешто питати, али не могах јер ме нешто заче гушити, и након дуга тешка кашљања испљујем . . . крв. Дотле си дакле, јадниче, дотерао, знао сам сад све.

— „Јел'те, стари господине, хоћу ли моћи још до јесени доживети."

„Не плаши се, синко, све ће још добро бити," рече ми он и окрете се на другу страну као да нешто види, а у истини да сузу утре, он је као лекар знао, да мени лека и живота нема.

Од тог дана бивало ми је све боље, узимати лекови, као да су ми у први мах помагали, могао сам по мало устајати и ходати. И опет је дошао дивни мај, свему се радовало и као да је новим животом оживео, сваки се журио, да га се што више наужива, а ја, који га последњи пут гледам, мени је било дражије од свега, сад тек као да сам познао све лепоте природе, које она човеку на дар пружа. Рано сам устајао и из собе излазио а да сам смео, не би никад ни улазио унутра, само да га се што више нагледам, та ја сам пролеће последњи пут гледао.

Од оне старице сам дознао, како сам овамо дошао. Приповедала ми је, да сам оног дана, кад се она глумица венчавала, био у цркви, да сам онесвеснуо и пао и да су ме онда по наредби старог господина доктора овамо донели, да сам дуго лежао у бунилу и све сам викао и бранио се од неке змије. — „Па господине, рано, ја сам вас баш онда видела, баш су тада били сватови и моје ћери."

„Твоје кћери, нано?" запитах је и нека ме језа обере.

„Јесте рано, моје јединице, моје Софије."

Знао сам све.

Сада ми старица још исприча, како на њену велику тугу у почетку није се хтела удати, ма да је за ту сиротицу то ретка срећа била, јер он за који дан да постане попа у селу, а она сирота девојка, а и ја да се сиротица овди одморим, било је плача и муке, док једног дана дође сама мајци, и рече да пристаје.

— О племенита душо! Ти си и у несрећи велика, она се за рад мајке жртвовала. Да ли је сретна? Ако није, ко је свему узрок?

А њена мајка чува ме и негује као своје дете, мене, који сам јој можда срећу порушио, кога је додир био кужан, она ми постала друга мајка.

*

Изнемогао сам. „Дође доба да идем у гроба," не могу више да устајем, морају да ме носе. Дошла је јесен, већ са грања одпада жуто лишће, а са њиме и многи млађани живот, и моме ће доћи скоро крај „Мог живота вир је на увиру."

Да ли има грешнику опроштаја? — Сада се обраћам теби, света промисли, сада у последњем часу молим ти се, не за опроштај, не за себе, већ само да исправим она моја дела, која ће и после мене остати . . . . Дај, да она буде сретна.

Скоро се приближавали још последњи јесењи дани. Сунце овог дана сијаше лепше но икада, или је бар мени тако изгледало, мени се чинило као да се и она сама задржала, да се још једном земље нагледа, док јој се опет о пролећу не врати, а ја сам га гледао, гледао, где залоци, да му кажем збогом, збогом за навек. Толико ме беху занели неки тужни осећаји, да нисам ни приметио да су се врата отворила, и да је неко у собу ушао.

„Господине рано, ево мога детета, ево Софије."

Као громом поражен од тих речи окретох се и видех њу, њу, која, ако је несретна, ја бејах узрок њеној несрећи.

Али она не изгледаше несретна. Истина у први мах мало се збунила, али ми одмах за тим као старом познанику пружи руку и запита за здравље. Ја сам ћутао. Она ми тада представи свога мужа пароха М., беше то угледан човек, озбиљна, али ипак пријатна изгледа. — Она код њега не може бити несретна одмах сам помислио и ова ме помисао ублажи.

Говорили смо сви четворо још доста дуго, али Софија је имала највише да казује, она се мајци и мени хвалаше како имају у селу истина малу кућицу, али ка-

ко је ипак све у њој згодно и удесно, па тек што имају баштицу, једва чека да дође пролеће, те да је она засади, и позиваше матер, да и она к њима дође . . . Старица погледа тужно на мене. Овај поглед као да је Софији све казао, она заћути, више као да није умела да нам се хвали, па скоро се опросте и оду.

Остао сам у соби сам. Први пут после неколико година осећао сам се овако потпуно сретан. „Она је сретна,“ говорило је нешто у мени и та мисао учинила је, те сам па један мах заборавио на све, па и на своју бољу, сад сам желио, да живим сад бих умео свет волети — али тешки кашаљ, који ми је груди ломио, пробуди ме из тог заноса, сети ме на скору смрт. Похитам да извршим једну смисао, која ми је још за њихова присуства у глави синула. Пожурим се, да напишем своју последњу вољу.

Остатке свога имања — јер родитељи су ми још давна умрли — оставим својој помајци, њезиној матери, а знао сам, да ће их кћери однети. То ме је једино утешило, олакшало ми растанак са овим светом.

„Лисје жути веће по дрвећу,
Лисје жуто доле веће пада,
Зелено га више ја никада
Видет' нећу.“

†

† †

Са овим се свршује овај тужни дневник, а са њиме завршује и један несретан живот, јер после неколико дана испрати село и писца му до вечне куће. При погребу је било много света, познаника и пријатеља покојникових, између осталих спазих и некадању глумицу госпођу М., а одмах поред сандука ишла је покојникова помајка и посестрима му, Софија — И нехотице паде ми на памет прича, коју сам још као дететом слушао, да када човек умире, прате га два анђела, један добар, а други зао.

ДВА КОВЧЕГА.

(ЈУСТ. КЕРНЕР.)

У гробници храма леже
Два ковчега успоредо;
У једноме краљ-Отмара,
У другоме певца тело.

Краљ некада силан био,
Краљевина блага пуна;
У десници мача држи,
На глави му златна круна.

У ковчегу певац лежи
Поред главе поносите;
У рукама његовима
Скромно стоје струне вите.

Тврђе свуда порушене,
Бојне трубе грме звуци;
Али мач се не помиче
У краљевој мртвој руци.

Мирис цвећа с поветарцем
Веје долом и кроз луке,
У песмама вековитим
Струне дају јасне звуке.

П.

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Наставак.)

II.

Банате! Банате!.. Каква красота, дивота и милота! . Не зову те бадава житницом целе Мађарске! На северу Мориш, на југу Дунав, на западу Тиса, а на истоку Карпати деле те од осталог завидљивог света. Прођеш ли Сегединску ћуприју, па жељезницом

projuриш кроз срце Баната до Базјаша, а пред тобом се указује слика, какву нигде у Мађарској видети нећеш. Право је један српски песник — ако се не варам, Ђура Јакшић, назвао Банат шареним и богато исткненим ћилимом: тако му се пружају поља, њиве, ливаде и виногради!

У Банату има свачег доста. Диштриктско жито, вршачко вино, оровичко анинске рудокопње, крашованско воће, билетски дуван, ковински рибари, панчевачко пиво и клисурски „шверцери“ свуда су на гласу. За Банат није нужно да постоји остала земља; све, што му треба, могао би сам произвести. Народа пак у Банату има сваке руке. Ту ти има Срба, Хрвата, Бугара, Словака, Чеха, Рушњака, Крашована, а има и црногорских насеобина; затим Мађара, Немаца, Румана, Чивута и Цигана разне вере и народности. Све су ове народности тако измешане, да Банат не би могао ни берлински конгрес етнографски поделити. Банат је од природе створен да остане један и неподелим.

На банатску земљу излио се божији благослов обилно. Кад узмеш његово природно богатство у обзир, рекао би, да је то земља, у којој тече сам мед и млеко, а сретни становници пливају у сваком изобиљу. Та ту мора да је човеков живот вечита слава, а рад ништа друго, већ весела моба. Од колевке па до гроба прати те непрестано срећа, весеље и свака удобност. Хлеба, вина, волова, оваца и т. д. толико има, да би доста било и за десет пута толико људи, колико их саде има у Банату. Та само Вршац са околином производе у доброј години више од 1,000.000 акова вина! Жита и остале хране имају Банаћани толико много, да годишње извозе на горње пијаце по више 100.000 метарних центи, а банатске пустаре, поља и ливаде од оваца, крава и волова. Свиња има пак и сувише. Богатство је дакле грдно, па ипак се по Банату више но игде разлеже добош егзекуције, а вапај и лелек сиротиње до неба се диже. Поред пуних хамбарева и подрума — народ је и гладан и жедан. Није ли то највећи подсмех природи, што је тако богато обдарила Банат, па ипак у њему њезина чеда — живи људи, — умиру од глади? Зацело да је тако, али наше није, да овде испитујемо узрок, за што је тако. Најбоље је, да свако сам за себе испитује узроке данашњим неприродним појавама, па пронађе ли их једном — лако ће се са другим својим сапатницима договорити, шта им чинити ваља, да Банат буде у самој ствари оно, зашто га је природа и одредила: *да буде прави рај.*

Банатска варош Х. има лепих улица и кућа. Ето вам одмах једне на ћошку! То је кућа Влајка Сетовића. Он је млад човек од својих 28—30 година. Пре две године умрли су му родитељи, па је он сад неограничен господар њиховог имања. Брата или сестре нема. Добром му управљају другови, а он долази у своју варош само једаред преко године; бави се 4—6 недеље, па га онда нестане. Отишао је у „бели свет.“ Нико не зна, где је он и шта ради, тек у једаред искрсне од некуд, а после га тако исто нестане. Не зна се никад ништа ни о доласку, ни о одласку његовом. Док се на свом гнезду бави, то се у његовој кући из дана у дан пије и весели. Улазак је сваком слободан, па и најгорим пијанцима и бекријама. Међутим, он и ако пије и држи са осталом мокром братијом, није од дугог времена ни запевао, нити се слатко насмејао. По његовом делању види се, да му прија у безбрижном и раскалашном друштву, али то не показује ни једним гласом, ни једном цртом на лицу.

За тим прегледа рачуне о руковању свог имања, прими чист приход, па га изненадно нестане. Бадава многи пазе на њега, бадава се после за њега распитују на сваки могући начин — нико им не може ништа извесног рећи.

А он није био увек такав. Та промена се на њему догодила пре три године, дакле пре смрти његових родитеља.

Пре је био врло солидан, дружеван и весео, улевао је сваком поштовања и јако се заузимао за опште народне ствари. И уједаред се тај човек промену! Сад је

свакомъ изгледало, да је он према свему, што га је пре одушевљавало и на неуморни рад гонило, постао са свим равнодушан, и сваки би се сад заклео, да он само за вино живи . . Он је и своје студије махнуо, а био се спремао за инжињера.

А зашто се то догодило? На то питање неће вам моћи нико одговорити. О њему се најразноврснији гласови проносили, али нико није знао ничег позитивног. Чуде се, говоре, па се опет чуде — ето, то је све, што су знали. Највише се говори о несретној љубави, па као да је он услед тога такав постао, те му нигде нема станка. Веле, да је учествовао и у српско-турском рату, али он све пориче, и чуди се, за што да људи воде туђу бригу, кад једу свој лебац. Вели, може ми се, да овакав скитнички живот водим, па што не бих? Више од њега нећете чути.

С пролећа 1878, кад је Влајко изненадно дошао својој кући, продао је један део земље своје, само му је кућа и виноград остао. Од примљеног новца оставио је приличан део Миљку Грковићу у корист демократске странке, да би ова што пре подигла лист, остало је задржао. Уједно је написао и своју последњу вољу код нотара. Кућом и виноградом има да рукује Миљко, а чист доходак има се употребити на школовање Милисава Миодраговића, једног дечка, кога је он веома волео. А кад исти буде свршен човек, онда припада све његово имање демократској странци.

Кад је све то у ред довео, њега изненадно нестане, као што је и дошао био. Где је отишао и шта ради — о том није нико ништа знао. У том месеца Септембра добио Миљко из Беча оно писмо, о којем мало час говорисмо. Миљко и Милка нису се ни мало сумњали, да агин Влајко није њихов драги пријатељ Влајко Сетовић и оплакиваху његову црну судбину.

(Наставиће се.)

НЕКЕ ЦРТЕ О СРПСКИМ СЛИКАРИМА.

ИЗ СРПСКОГ ПРЕВОДА ФРАНЦУСКЕ КЊИГЕ „СРБИ У УГАРСКОЈ — LES SERBES DE HONGRIE“ ШТАМПАНЕ У ПРАГУ 1873 СТР. 345 И ДАЉЕ.*)

Лепе су вештине многи Срби у Угарској са напретком обрађивали. Обичај, украшавати цркве изнутра, беше узрок те се од најстаријих времена рађаху сликари у свима српским земљама; али до среде последњега века ти вештаци изношаху само слике, намењене византијској школи, не старајући се да их преиначе каквим новим проналаском. *Захарија Орфелин,* рођ. 1726. у Вуковару, беше први, којега задахнуше талијански вештаци. Углед му би доста велики, да га бечка академија изабере за свога члана. Међу најбоље

*) У књижевном збору одсека „Матице Српске,“ држаном пре овогодишње главне скупштине, била је реч и о томе, како би требало расписати награду за повестницу сликарске вештине у Србаља. У том истом збору предложена је награда за српски превод горепоменуте књиге. Пошто се у тој књизи налазе неке црте о српским сликарима, мислимо, да неће бити с горега, да их саопштимо пре него би књига изишла, како би се за времена могло потпунити и дотерати што је недостатачно, и како бисмо дали згоде и другима који су томе вешти, да мисле о томе,док не би Матица и за ту вештину расписала награду. Ми ћемо радо примити и у овај лист уврстити обавештаје и исправке што нам се пошљу у тој ствари. А заиста је крајње време, да се обазремо и на ту вештину, јер се послови сликарства много теже одрже него послови других вештина, па им се с тога лако и спомен затре. Резачки и неимарски послови су много трајашнији и сталнији него сликарски. Тако на пр. само читамо из књига о неким грчким сликарима, као: Пархасију Зевску, Апелу и другима да су били вешти сликари, али од послова њихових немамо ништа осим што се нашло у Херкулануму и Помпеју. Крајње би дакле било време, да се за повестницу ове вештине и ми за времена постарамо, док и ово мало израђених послова, што их имамо, не би испред наших очију нестало За то за овај мах и саопштавамо ово неколико цртица о сликарству, а преводиоцу речене француске књиге г. Дру Стев. Павловићу, припада част, не само што је књигу ту тако лепим, чистим језиком српским превео, него што је по потреби дело и допунио, а тиме још праведније заслужио књижевну награду, којом му је „Матица Српска“ дело увенчала.

У.

његове послове рачунају се четири слике.насликане у иконостасу краљевачке цркве у Срему.

Тодор Илић (Чешљар), који се родио у Темишвару 1746. (умрьо 1783 у Петровоме Селу у Бачкој. Прев.) сликао је такође слике у талијанској врсти, али украшавајући цркве остаде веран византијској старини. *Јован Станисављевић,* рођен 1816. у Новоме Саду, учио је вишу вештину у Риму, где је скидао слике по Рафаилу за руског великог кнеза Александра, садашњега цара [1].

Новак Радонић је познат у Срему и у Бачкој са великог броја слика (портрета), које штују његови сународници.

Стеван Теодоровић, рођен у Новом Саду 1833, запрема данас прво место међу српским сликарима; он припада новој бечкој школи и има сјајних врлина као колориста. Главни су му послови у Београду, где и сада станује.

Каниц, од којега узимамо ове појединости [2], још напомиње *Крачуна*, од којега је карловачки иконостас; *Стевана Гавриловића*, који је умрьо у Карловцима на крају XVIII. века; *Арсу Теодоровића* из Панчева, који је умрьо 1835.; *Николу Алексића,* који је изишао из неке бечке радионице; *Димитрија Аврамовића,* који се родио у шајкашком батаљуну 1815; *Уроша Кнежевића*, који се родио 1812. у Карловцима; *Павла Симића* из Новога Сада, и т. д.

Допуне преводиочеве.

О српским сликарима и њихову послу ваља нам овде још и ово поменути.

Колико ми могосмо дознати, није *Захарије* него је *Јаков Орфелин* сликао целокупан иконостас (разумевајући ту и престолне иконе) у Краљевцима. То јасно сведочи натпис над црквеним дверима у Краљевцима. *Захарије Орфелин* живео је у Ср. Карловцима

Уз опис сликара у овој књизи, а особито о неким новијим сликарима ваља још ово споменути.

Каниц у поменутом делу свом (стр. 741—743.) овако говори о *Стевану Теодоровићу*. Најмлађи али свакојако најзнаменитији међу новима вештацима је Стеван Теодоровић, који се држи талијанске школе. Родио се у Новом Саду 1833. а живи данас у Београду. Учитељ му је био *Рал,* обновљач и највећи колориста бечке сликарске школе. Леп и прикладан колорит одликује све његове слике, од којих се најбоље сада налазе у београдској музеји Од побожних и црквених слика налази се његово „распетије“ и „арханђео Михајло“ у Новом Саду. Руски кнез Демидов има његовог гуслара, кога је он 1855. израдио. Израдио је 1855. осим тога у природној величини и лик владике ђаковарског Штросмајера за београдску музеју.

Тако вели Каниц.

Али по другом поузданом обавештају ваља његов опис овако исправити. Каниц се бави само око почетничких ствари Теодоровићевих и то од 1854. до 1860. Теодоровић је истина сликао „арханђела Михајла“ у Новом Саду 1855., али се та слика налази у Каменици, у кући удовице негдашњег новосадског свештеника Платона Јефремовића. Колико нам је познато, та слика није посве вештачки израђена. „Распетије“ сликао је у Бечу под управом професора Рала а не у Новом Саду, па се налази у Бечу, где ју је сликао за тамошњег трговца Величковића. Ову је слику Рал хвалио. Лик бискупа Штросмајера није он сликао, него га је Каниц по свој прилици заменио ликом мајора Мише Анастасијевића у Београду, којега је Теодоровић целокупног насликао за народну музеју по наруџбини тамошње српске владе. Око 1870. истина да му Штросмајер беше наручио, да изради слику из живота светога Саве а њему оставио коју слику да изабере; изабрао је пак слику: како св. Сава мири браћу над гробом очиним; ту је слику потпуно нацртао а нацрт до сада већ два пута употребио, и то у цркви идворској у Београду. Али за Штросмајера до данас није израдио те слике, чему се не зна прави узрок Колико је нама познато, сликарски послови Теодоровићеви из свију вештачке вредности истом од 1860. Обележићемо их укратко. Слике му се деле на различите врсте: *ликови* (портрета), којих је највише израдио, *црквене слике, повесни*-

[1] Покојног цара Александра II. — Јован Станисављевић беше у Риму 1839—1842. — Прев.

[2] Serbien, стр. 741. и даље. Глава, коју је Каниц наменио грађевинској вештини (архитектури) и сликарству, без приговора је једна од најбољих у његовој књизи. — Ми упућујемо и на „Slovnik umjetnikah jugoslavenskih“ од Јована Кукуљевића Сакцинског, и ако то дело још није довршено.

ке студије, археолошки и јетнографски нацрти, и различити нацрти из последњег српско-турског рата. Од ликова има у српској народној музеји и целокупна слика мајора *Мише Анастасијевића* до колена, *Аврама Петронијевића, Грује Мишковића* и *Михајла Илића* и попрсје *Ђуре Даничића* у кнежевом двору; до колена лик покојног *кнеза Михајла* и најновија слика *кнегиње Наталије*; у српском финансијском министарству лик *кнеза Милана Обреновића*; у војничком министарству *дете до колена,* у касини ликови *кнеза Милоша* и *кнеза Михајла Обреновића;* а у приватних особа, као трговца Трифковића и Лукића има *ликова до колена* из кнежеве породице. Ликова је насликао преко 500 а растурени су по различитим местима. Споменућемо их само неколико: лик *Ђорђа Малетића, Матије Бана,* архимандрита *Дучића,* владике *Симоновића, Милоша Милијевића, Мил. Милићевића, Милорада Шапчанина, Јована Бошковића, Ђоке Влајковића,* старице покојног војводе *Луњевице,* и т. д. Од *великих икона* осим других ево ове су: *олтарска икона,* за католичку цркву у Омољици у Банату; *светога Саве* како су деца око њега, за перлесску општину; *васкрсеније* у природној величини, за костурницу Касапиновића у Панчеву. Насликао је пет цркава; *богатићску* у Мачви, *топчидерску* у Београду, *штубичку* у крајнском и *велико-изворску* у зајечарском округу и *?дворску* у Банату. 1879. довршио је *иконостас* за женски одељак у нишкој цркви по наруџбини кнеза Милана, а 1880. почео је радити по наруџбини кнегиње Наталије *големе иконе за велики иконостас* нишке цркве. — Повестничке слике ове су: *Страхиња бан* у боју са силним Влах-Алијом, код Ђорђа Симића у Београду; *гуслар,* којега је радио у Бечу 185⁴/₅, а налази се у Русији. *Како Стеван Дечански добива вид,* код Чедомиља Мијатовића; *смрт* хајдук-*Вељка,* код Николе Поповића у Београду; *велики завес пређашњег привременог позоришта,* на коме је алегоријски насликан гуслар међу музама, али је на жалост тај завес по нехатости пропао; *смрт Страхиње-бана* и *рањен бугарски краљ Михајло,* како га носе у шатор Дечанском; обе слике у нацрту налазе се код Теодоровића.

Од археолошких ствари само је *манастир Манасија* угледао света 1858, а остали манастири осташе у нацрту са слабог одзива народног Неке је јетнографске слике израдио за изложбу у Москви. Његових *ратних нацрта* од 1876 и 187⁷/₈. има по различитим листовима, као у „Всемирној Илустрацији" у Петрограду, у „Univers," „Üeber Land und Meer" и т. д. — Осим тих послова радио је нацрте у различитим пригодама. Највреднији су му: *столни украс,* који је београдска општина под његовим надгледањем градила од сребра у Монакову па га поклонила кнезу Милану кад је примио српску владу; *албум са четири слике,* где је насликано старо и ново војничко доба у Србији, а поклонила га је српска официрска дружина кнезу Милану кад је примао српску владу. Оба се нацрта находе у кнежевом двору. — Теодоровића су за његове послове одликовали: „Академија художества" у Петрограду почастним чланством; *јетнографска* изложба у Москви дипломом и медаљом; *катанијска академија* знања и уметности у Италији почастним чланством; *српска влада* (за послове у ратним стварма) дипломом и таковским крстом четвртог ступња; *српско учено друштво* у Београду чланством за „уметнички одсек," а *београдска општина* златним сахатом са натписом: од вароши Београда за радове 1872. године. — Отац му је био из Херцеговине и војевао под Карађорђем а доселио се у Нови Сад 1817. Учио је ђимнасију у Н. Саду, а сликарство у Бечу, Монакову, Млетцима и Фиоренци у Талијанској.

Ђура Јакшић, који се родио у Црњи у Банату 27. јулија 1832, а умрьо 16. новембра 1878 у Београду, био је као сликар ученик Данилу Петровићу од 1846. до 1850., а ове године дошао је у Беч али није редовно походио сликарске школе. Познат је као бујан песник, па као такав имао је фантастичких замисли у сликама, али само као ваљан дилетанат. У свима његовим сликама огледа се драстичка страст, јак и бујан опис, што пониче из његове песничке душе. Највише се старао. особито доцније, да му слике имају јаке светлости. Цртању и груповању није био вешт, а за класичност и антику слабо је марио. Тежећи за природњаштвом бирао је за сликање страховите ствари, као н. пр. убиство

Карађорђево. Не обзирући се на слабу његову теоријску спрему него узимајући на ум његов изврстан душеван дар за сликање ваља свакојако да га уврстимо у ред ваљаних српских сликара. Он се више бавио песништвом, у којему су му особито знатне драмске умотворине: „Сеоба Србаља“ и „књегиња Јелисавета,“ од којих је ону прву „Српска Матица“ по стечајном распису обдарила.

Аксентије Мародић, родио се у Суботици 1840, где је свршио два разреда ђимназије а уједно и цртешку школу па онда отишао у Сенту, где се учио сликању код сликара Петра Пилића (код којега се учио и Новак Радонић). За тим се учио код сликара Николе Алексића у Карлову у Банату шест месеци. Доцније пробави учећи се у сликарству у Суботици скоро две године. За тим оде у Ст. Бечеј, где је као самоук сликао иконе. Ту се скупи за њ нешто новчаног прилога те 1862. оде у Беч у државну сликарску академију, где се бавио $4^1/_2$ године. 1867. оде први пут у Млетке, 1868. у Монаково (Минхен) у Баварској, 1869. и 1870. пробави у Новом Саду и у Суботици. 1871. оде у Беч и у Црну Гору па пропутује по Далмацији, за тим 1871 и 1872. оде наново у Монаково, где пробави по године сликајући и учећи се. 1873. пробави у Млетцима годину дана. Крај 1873. и целу 1874. пробави у Риму. Од то доба бави се у манастиру Ковиљу сликајући ликове и иконе, где му је за посао нека стална плата одређена. Он се придржава млетачке школе што се тиче колорита, а иначе угледа се на талијанске вештаке. Поглавита му је тежња, да оплемени укус у грађевинској вештини (неимарству, архитектури) и да грађевинском послу даде сталноћу, која не достаје нашим црквама, а то је, да се иконостас уместо од дрвета гради од постојаног градива (камена или другог тврдог градива). Њега као сликара са похвалом спомињу хрватски листови „Обзор“ и „Вијенац“ као и лист „Позориште“ у бр. 32. од 1877.

За Новака Радонића, који се родио у Мохолу, вели Каниц још ово: Као ученик бечког професора Гала стекао је себи лепога гласа добро погођеним ликовима, које је понајвише израдио у Ср. Карловцима, Новом Саду и по Бачкој К овом опису Каницевом додајемо, да је међу израђеним сликама и слика негдашњег новосадског владике Атанацковића, која се сада налази у дворани српске новосадске црквене општине. Ових дана спазисмо и слику о мученичкој смрти архиђакона Стефана. Та се слика налази код г. Николићке, матере г. др. М. Савића у Новом Саду. Св. Стефан клечи у среди у белој хаљини пун благости и оданости; на њ пада са свију страна бачено камење а озго му Бог шиље благослов. Мученичко лице му је од особитог утиска, тако су исто маркиране и црте у његових мучитеља, на које један римски центурион пази. На лицу овога разазнају се црте самога вештака. На слици има 8 људских типова а у висини света Тројица. У групи је и Савле, потоњи Павле, на којега се са св. Стевана винуо зрачак, који као да наговештује да ће се овај доцније покајати. Слика је висока 1 м. и 77 цм. а широка 1 м. и 10 цм. Штета, што се у позније доба Радонић оставио сликарства, те се латио књижевне радње, која му сметаше те не могаше своје сликарске врлине даље развити.

Арса Теодоровић је сликао цркве у Будиму, Вршцу, успенску цркву у Новом Саду, доњу цркву у Земуну, цркву у Митровици и друге цркве. Цртање му је добро а боја прилична

Никола Алексић, родио се у Угарској, учио се у бечкој академији и по школи је друг Ралов. У почетку је израдио неколико лепих слика а доцније нешто попустио. Његов посао у црквама у Карлову и Араду хвале као ваљан.

Димитрије Аврамовић је израдио многе ликове а насликао две цркве, наиме саборну цркву у Београду и иконостас сремског манастира Раванице. Жао нам је што не знамо што више о овом вештаку и књижевнику српском.

Урош Кнежевић живео је у Београду, где је неколико стотина ликова и многе цркве израдио Ликови су му добро погођени. Израдио је и лик покојног Вука Стефановића Караџића 1863. у Бечу.

Павле Симић насликао је многе цркве, особито у Новом Саду, Шабцу и иконостас манастира Кувеждина у Срему. Каниц описујући нову шабачку цркву вели о Симићу о-

во: „Црква је довршена 1843. а насликао ју је маспом бојом П. Симић из Аустрије. Све су слике благе боје и лепе, освајају гледаоца прекрасном израдом али им недостаје дубока збиља и достојанственост потеза, који одликују фреске старо-српске сликарске школе.“

Јован Поповић, из Купелвизерове школе, радио је доста добро црквене слике за доловачку цркву и неке друге, особито многе ликове у Панчеву, Вршцу и Београду.

Данила Петровића, иначе *Косту Григоријевића, Данила* или *Косту Данила,* како се он писао, и не спомиње писац ове књиге, а он је био знатан као сликар и знан у нашем народу. Каниц вели о њему ово: „Он није никада учитеља имао, нити је школе или какве вароши походио. Колико је боја и цртање ретка ствар у самоука, он им је ипак потпуно вешт био. Израдио је много ликова, алегорија и црквених слика. У млађим годинама сликао је панчевачку цркву, доцније пак темишварску и још неке друге.“ Неки, веле као што се спомиње у листу „Застави“ бр. 199. од 1879, да тај сликар није био самоук, него да се осим код сликара Несенталера у Темишвару учио и у Берлину, Монакову и Риму, и да је био научен и просвећен и више страних језика знао. Добро би било за времена, док су му још сувршници живи, да се што више дозна о овоме знатном сликару.

Још ћемо споменути *Марка Завишића* млађег као ученика *Данила Петровића*, који се родио у Добрици мес. августа 1835 а умрьо у истом месту 1855. Његова се сликарска вештина истом почела развијати, те није могао много што израдити, али и они послови, које је оставио и које су копије од његовог учитеља (1854), показају, да је с њиме са његове преране смрти даровитог сликара нестануло. То му је његов учитељ радо признавао. За целог свог живота довршио је од двадесет израђених целиваћих икона (у свом месту) свега дванаест. Погледај у „Застави“ бр. 113. 1880. чланак А. Николића, по којему је, као што је приобштен у пређашњим бројевима „Заставе“, овај опис о сликарима по гдешто потпуњен.

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Велиш: кад не одобравам тај начин грађења, да речем дакле како ја мислим, да би боље и лепше било градити? У овом обзиру добро би било, кад би ти нацрте византијскога стила без торњева, и нацрте наших цркава са уобичајеним торњевима на углед за разлику ставити могао, к томе јошт и цифрама разлику између једне и друге, које би се, може бити, нашле, показати могао, то би ти, држим на стављено питање најбољи одговор био; а пошто је то посао архитекта, које моја специјална струка није, то се уздам, да ћеш се и другим разлогом задовољити, као кад те упутим на опис наших старих цркава по Србији „Византијски споменици“ од „Каница,“ те сравни с нашим новијим црквама у Аустро-Угарској, пак ћеш одмах разлику у лепоти њиховој, како у спољашњем изгледу, тако и унутарњем распореду приметити; а тиме хоћу да кажем ово: да би ваљало, ми градећи наше цркве, да се вратимо нашем лепом византијском стилу, а да се прођемо којекаквих туђи и скупи нагрда. —

Сад још једном да споменем наше торњеве.

Што је човеку шешир, то је свакој згради, а по томе и кући кров, једно је и друго потреба измислила да штити. Наше се око на ту потребу већ тако навикло, да у тој потреби уједно и неки украс сматра, што у истини и јесте, ако сразмеру и естетичном правилу одговара, али кад је шешир висок на два и три струка, са два и три већа и мања трбуха, толико, колики је и цео човек који га на глави носи, у вис отишао! Онда тај шешир престаје бити човечији украс, него постаје средство, којим се човек ружи и карикира. Ко је видео човека са и највишљим цилиндером, који би тако висок био, да би човеку до појаса доспети могао? А јошт мање који би тако висок, као цео човек био. — Колико имамо ми дакле торњева, који мало

пре реченом и светом правилу одговарају? Много их има, којима су кровови са два и три струка, два и три трбуха толико високи, колико, половица код гдекоји као две трећине, или и три четвртине, а гдекоји и као цела зидана кула; није ли дакле по њиховом изгледу судити: да су се на карневал Римски опремили: није ли то дакле права карикатура? Колико се код нас страћи новаца дижући таке карикатуре? Може се слободно казати: да би бар две трећине, а код декоји и три четвртине тако високога крова излишне и непотребне биле; по томе би онда две трећине или три четвртине грађе, две трећипе или три четвртине шиндре, црепа, лима или бакара, а овом досљедно и две трећине одно-сно три четвртине дотичним мајстором посла уштеђено било, колико би дакле према овоме новаца уштеђено и опет лепше здање сграђено било?

Сад кажи ми, кад опи, који уједно овако грдило граде, оволико греше, колико дакле греше они, који се не задовољавају са једном, него две и три оваке грдосије дижу? Ја бих тај горњи део торопа наших приликом обнављања кровова њихових у толико пре касирао, што на њима поред неукусне, несразмерне и ружне своје форме, тешко се поправке обавити могу, и много новаца стају, а то је средство особито у данашњем времену, којим се живот наш подкрепљава!

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ДВА СТАРИНСКА ЗАПИСА.

По црквама нашим у књигама црквеним, особито старијим, у многој и многој има разних записа и бележака листовима на окрајку ил на ком празном листу књизи с почетка и остраг, које је књиговежа књизи додао, да се боље чува.

Стари који поп, или по манастирих калуђер, забележио би ту по какав знаменитији догађај у народу, или у свом месту, или онај у свом манастиру. Ти су записи и белешке погдекоји доста пута поуздан извор историјски, а трагови некадашњих у нас старинских летописа и хроника.

Ето такав један празан лист књиге црквене из Коморана, некадање велике општине српске тамо — дође нам до руку по пријатељству г. Милана Филиповића, јуристе, и на том листу два су ова записа, која ћемо да вам прикажемо од речи до речи и од слова до слова, с грешкама им језичким.

Први запис гласи:

† дасѣ зна кѡ̑гда прїхѡ̑дїнх҆ азь грѣшнїи Макарї(й) Ѥр(о)монах҆ фїландарацꙿ къв(о)гѡхранїми град҆ коморанъ къетѡ ҂зрпг аѿ в(ог)а слова ҂ахпг и тогда вїсть велика мльва иголема кражда меѓ8 немцїи итрьклетима ибезбож҆нїма мађарима итогда имь немцій прѣ8зеше капиша к8пноже иѿскойше исаградише к8л8 напїацꙋ сахатѡм҆ итогда хрї(с)тьанїи имеѡх8 велик8 бызан҆ ѩкоже стадѡ ѡвацꙿ поражаемое ѿвльков.

Као што се види, калуђер Макарије из Хиландара, у Светој Гори, задужбине Немање и сина му светог Саве — забележи ето кад дође у Коморан (по свој прилици с каквим светим моштима, те на њих милостињу купећи) године од створења света 7183, а од рођења Христова, како он прорачуна, 1673. И тада, вели он, би у Коморану велика буна (позната и у нас по имену *куручки коруцаг*) и велика омраза међу Немци и Мађари. Немци Мађарима *(калвинима)* предузеше *Капишта* (то ће речи храмове идолима — калуђер Светогорац у свом заносу православном држа, да бог-ме, калвипе за безбожнике и цркве им за капишта идолска), па освојише и саградише на пијаци кулу са сатом; и тада хришћани (под тим именом мисли калуђер тај, да бог-ме, Србе) бише у великој невољи: *као стадо оваца, кад навале вуци.*

Други запис пак ево ово је:

дасе зна каде много грѣшнх аз прѣидо попъ Игнатие їех(ро)монах҆ Кѡвїлацъ какоморанъ м(ѣсе)ца новмрьі е

д(ь)нь лето ҂зрч҃ абога слока ҂аѱпг҃ 1683. вато креме придоше тȣрци вагъ дȣнавъ подкашеломъ дапорове селѡ араношъ ӥворобише иказвратишесе каȣхђкарȣ ӥпаких каскоуи го(с)подинъ ȏбркадиа бȣдай лазаръ савасими коморанци ӥпоглти агаране проклетих вторе недеʌе поста.

Поп (пресвитар) Игњатије, калуђер Кобиљац (да-л из манастира Ковиља и, као што га народ наш у Шајкашкој зове: Кобиља?) записа ето исто онако, кад стиже у Коморан, дне 5. новембра године од створења света 7190. а од рођења Христова 1683. као што сам забележи то бројем и црквеним и арапским. У то време, вели поп Игњатије, пређоше Турци Ваг-Дунаво (Ваг утиче код Коморана у Дунав) под градићем, да поробе село Арањош и поробише и вратише се к Унгвару, па их погони обрвајда (велики капетан) Лазар Будаји[1]) с Коморанци и поби Агаране (Турке) друге недеље поста божитњег.

Шта вреде ова два записа садржајем својим, виде поштовани читаоци и сами, а ми ћемо додати коју још са стране им језика и писма.

Пре тога пак велимо, да је у првом запису година од рођења Христова 1673. свакако погрешно израчунана, јер по познатом рачуну, кад се 5508 година одбије од речене године створења света 7183 исходи година рођ. Христова 1675; друга је тачна по старинском рачуну у нас црквеном, по којему нова година почиње месецом септембром, и по томе 5. новембар је после нове године.

Језик је ето србуљски, чист српско-словенски, ближи говору народном, него црквеном књижевном, од прилике онаки, као мало по том и језик Гаврила Стефановића Венцловића. То казују речи: *Филандарац, вь и ва, голема, преузеше, освојише, саградише, пијаца, бојазан, ва то време, да поробе,* па и две турске: *куло* и *сахат,* и она једна сложена, немачко-словенско-мађарска: *обрвајда.*

Слова су у рукопису такозвана у нас *средовечна,* полуобла, између минејског и *славјано-сербског* писма курзивног. Правопис је (одбијемо-л погрешке) старински *српски*, као што се види из речи: *мльва, трьклетима, хрїстьанін божзань* и т. д.; слова *в, д, л, м, с, х* по највише су натписана; у речи *обрвадиа* *д* је тако натписано, да се може читати: обрвадиа и обрвајда.

Но најзнаменитије у ова два записа јесте, што у првом стоји ето слово ꙉ у речи Маџарима и слово ђ за глас ђ у речма међу и вхђвару; у овој последњој слово *х* замењује удвојено старинско г, а слово ћ место г умекшава се без повода. На послетку слово ѣ у речи да сѣ и у другој прѣвзеше гласи ето као чисто е и т. д.

Толико о том.

Узмемо-ли на ум, да су оба ова записа забележена пре сеобе Срба под Чарнојевићем (год. 1690) — онда видимо и у тима повода за размишљање, куд би пошао и како би напредовао језик нам у књизи потоњој, да нам не дођоше Руси за учитеље школи под митрополитом Мојсијем Петровићем (год. 1723), те нам красни од старина језик српски-словенски измете се и замени после славјано-сербским, и учини се по том галама и крпарија у књижевности нашој од Мојсија до Вука.

Шта-ли пак вреди *данас,* што је у цркви нам и у књигах црквених језик тај, који је, и баш такав, какав је — то иде опет на други лист . . .

У Новом Саду, на св. Симона (Стевана краља првовенчаног) 1881.

А. Сандић.

[1]) Породице Будаји има и данас у Коморану, Срба вере православне: два стричевића и један се зове Владислав Будаји и други. Наизменце старешују цркви коморанској, сада је на млађем. Старији је зет покојном и незаборављеном старини Стевану Брановачком. — Не могасмо за овај мах докучити, јесу ли ово потомци лозе и корена горе поменутог обрвајде Лазара Будајна; ал' свакако бисмо наговестити смели, да је исти обрвајда Србима Шајкашима у Коморану и сам Србин био, по тадашњем војном реду и одсту у српске милиције.

ДРУШТВА.

(Распис награда). „Матица српска“ расписује из фонда Јована Наке В. С. Миклушког ове награде, тражећи да се за њих напишу: I. Ова дела: 1.) Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српскога живота. — Награда од 50 до 500 фор. Рок Петров-дан 1882. 2.) Срем и Фрушка Гора, са историјског, културно-историјског, географског и народописног гледишта. — Награда од 300 до 500 фор

по вредности и величини дела. — Рок Петров-дан 1882. 3.) Живот и задужбине народних добротвора у нашим крајевима. Књига за народ у величини од 10 штампаних табака. — Награда од 100 до 200 фор. — Рок Петров-дан 1882. 4.) Књига за народ о заразљивим болестима. — Награда 100 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1882. 5.) Монографија Новога Сада. — Награда 200 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1882. — II. За чланке за „Летопис": 1.) Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда од 100 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1882. 2.) Путописне слике из српских крајева. — Награда до 200 фор. — Рок Петров-дан 1882. Дела се могу поднети или под именом пишчевим или безимено по уобичајеном начину. — Рукописи се не враћају. — Награда се издаје тек онда, кад писац дело поднесе наштампано, осим ако с „Матицом" о томе што друго не уговори. — Награда се губи, ако писац своје дело за годину дана не изда на свет, а међу тим није што друго уговорио. — Писац је дужан од свога награђеног дела, кад га штампа, уступити „Матици" 25 комада. Чланци за „Летопис," као и награђене новеле или приповетке, штампају се најпре у „Летопису," а после остаје право и писцу и „Матици," да их могу прештампати и посебице. Према количини преосталога новца „Матица" је вољна примити и по вредности наградити и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима, да могу изабрати предмет по својој вољи. Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно оделење и одбор, да могу издати из фонда накиног награде и за оне чланке и дела, која дођу мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине, ако се пронађе да та дела заслужују награде.

Из накладе Јована Остојића и жене му Терезије рођене Зозукове расписују се ове награде: 1.) „Каква ваља да је Српкиња у кући и у друштву"? — Награда 50 дуката. — Рок 31. децембар 1882. 2.) Расправа о Буњевцима. — Награда 100 дуката. — Рок 31. децембар 1882. Уједно се напомиње, да рок прошле године расписаној награди од 50 дуката за „Популарну естетику за одраслије женске" истиче 31. декембра 1881. Дела за расписане награде могу се послати под именом пишчевим или безимено по уобичајеном начину. — Рукописи се не враћају. — Награђени рукописи штампаће се или у „Летопису" или посебице, према договору са писцима. — Награда се губи, ако дело за годину дана не угледа света. — Од награђеног дела, које се посебице штампа, дужан је сваки писац уступити „Матици" 25 комада. Из главне скупштине „Матице Српске," држане у Новом Саду 3. (15.) септембра 1881.

А. Хаџић, с. р. секретар.	Др. Ђорђе Натошевић, с. р. Председник „Матице Српске."

НОВЕ КЊИГЕ.

Сад баш изађе из штампе у накладн потписане књижаре ова нова књига:

ШАЛА И САТИРА

од Абуказема.

Садржај је књизи: 1. Прва реч. 2. Издајничко писмо, цифраста хумореска у три цифре. 3. Савет онима, који се још нису родили. 4. Покојни поп Јоца и његове лакрдије. (1. Згодитак на лутрији. 2. Натегача. 3. Жив покојник. 4. Поп Јоца жени синовца. 5. Бунде на избор. 6. Јефтино гориво. 7. На вашару. 8. Помирење. 9. На ускрс у аришту). 5. Кучебер као руштељ невине љубави. Из записника једнога ђака. 6. Шта ко мисли, 7. Правдање једног калуђера. 8. Па ако хоћеш, ако нећеш! Роман у 9 глава. 9. Тећи ће вода куд је текла, или: кад човек зрело промисли — тако је! 10. Младожења у иришком блату, трагикомичан догађај. 11. Несретна љубав, жалостан роман у шест глав. 12. Писмо милој, (пише један уредан ђак). 13. Несуђено кумство, мамурна приповетка. 14. Избор мајчиног ђака. 15. Мале приче. (1. Нова лепеза. 2. Срео попа. 3. Велика господа. 4. Неће више никад. 5. Лаже и кад ћути. 6. С богословског испита. 7. Да се пре родио. 8. Да не деле без њега). — Цена је књизи у лепим оригинално израђеним корицама само 40 новч. **Књижара Луке Јоцића и др.**

ОДГОВОРИ.

(Сл. уредништву „Радника" у Београду). — Умољамо Вас, да нам не шиљете више Вашега листа, јер му је одузет „постдеби" за Аустро-Угарску, те имамо кубуре са овдашњом поштанском управом — морали смо и неки протокол да потпишемо, у којем су питања: да ли смо ми лист наручили и да ли нам је познато, да је лист за ову државу забрањен? Аономад нас цитираху и на полицију ради тога. С тога држимо, да ће најбоље бити, да нам листа у замену не шиљете, док му се не изради дозвола за Аустро-Угарску.

Госп. Ст. Н. у С—ру. Путнична писма примисмо са захвалношћу и почећемо их од идућега броја доносити. Молимо за остало.

☞ Са овим бројем истиче трећа овогодишња четврт „Јавору." Молимо штов. претплатнике наше, да изволе за времена обновити претплату, да не би било прекидања у разашиљању листа. „Јавор" за год. 1880 у платну лепо увезан дајемо по 6 фор. а. вред.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 40. У Новом Саду, 4. октобра 1881.

ЦАР ЈОВАН.

ТРАГЕДИЈА МИТЕ ПОПОВИЋА.

(Наставак.)

Бакић. Прехитрио си.
Јован. Прехитрио сам?
К'о тигар, што га куршум ранио,
Ослепио сам, обневидио,
На грнуо бих и на анђела
На путу, кад бих сусрео га свом!
Јеси л' га чуо? С таке увреде
Угушио бих клеветника тог
Поводцем каквог коња шугава!
акић. Заборави ли? Запоља је краљ,
А краљу ј', царе, млого слободно!
ован. Ал' тим више, што није слободно.
убота. Алем се увек алемом оштри,
Прљава рука не може никад
Да светло сунце блатом забаци.
ован. Оставите ме! Не буните ме!..
Ах, то је много, то је ужасно!
акић. Кад море вале до неба диже,
Ко би се онда навезао на њ?
Твоја је душа сад хучно море,
Не пуштај сада на њ путников брод
Твој разум и ум. Иди, прођи се:
Гњев није никад добар саветник.
ован. Јеси л' ти, Бакић?
акић. Јесам, Јоване.
ван. То онда нисам *ја* већ више *ја!*
Ах, није, не! *Ја* сам још увек *ја*,
Ал' ти већ ниси Бакић, Бакићу!
Ол зар му ниси чуо поздравље?!
Разбојник!... Чорда!.. Па шта велите,
Није л' то лепа хвала за наш зној!?
Субота. Још није доцне...
Јован. Ма пустите ме,
Да издигнем из осовина свет!
Има л' што горег, но кад су краљу
Држављани сви ропски робови!?
Бакић. Ал' држављаном млого је горе
Свог господара ако немају.
Јован. А шта је Јован? Шта сам онда ја?
Пробисвет? Хајдук? Разбојник? Страшно!
Смејте се, смејте се!.. Хахахаха!..
Бакић. Од тебе нема бољег јунака,
У огњени се вихар облачиш,
Те грмљавином водиш нас у бој,
Као с Олимпа да се слази зеј. —
Ал' ја понављам што сам рекао,
Да Запоља је твој, Јоване, краљ,
Свечано ком си заклео се ти,
Да његовој ћеш круни служити.
Јован. Па нисам ли му верно служио?
Распрштао сам турску хордију,
Што ј' притиснула ове крајеве
И мачевима узорала их.
Сретен. Право си рек'о.. Ти си био тај,

Који си турску силу разбио
У равној Бачки и у Банату,
Који је као стена стајао,
Проти запљуска турскога мора,
Када су након мухачког боја
Угри се светом били разбегли.
Право и јесте, што ти се слава
Високо дигла над световима,
Камо не могу крила змајева.

Бакић. То је све тако, све је истина,
Ал' ако вером превренеш својом,
Запољи негда што је зададе;
Издајник бићеш круне краљеве.

Јован. Ја нисам хтео, да Запољину
Изневерим тробојну заставу,
Којој сам увек верно служио,
Ал' то би брука голема била,
Када бих с оне ниске погрде,
Којом ме мало пређе обасу,
И даље још уз њега остао.

Сретен. Поступку твоме нема прекора:
И ја бих тако у тој прилици.

Бакић. А ја бих опет — —

Јован. Да чујем, шта би?

Бакић. На заслуге се своје позвао
И поносито бих одбио тај
И према краљу, махнит' насртај,
Ал' чисто своје чувено име,
С блатом неверства не бих каљао.
Истрај и даље под том заставом,
Што се још увек високо вије.

Јован. То нећу, заман!.. Нећу никада!
Ил' с тога ли смо толико крви
Пролили по ових крајеви
И жедну земљу напојили њом,
Да сад кукавно напустимо их,
Да зноја нашег други бере плод,
А наш да опет ништа нема род?!

Сретен. С пуним би правом мог'о тражити,
Да твоји буду ови крајеви
И крунисани српски будеш кнез.

Бакић. За име бога, куд си се део?!

Субота. Недоношче је она твоја реч,
Болесна што га душа родила.

Јован. А зашто не бих мог'о бити кнез?
А зашто не би могла и круна
Да затрепери око чела мог?
Ако се когод сјају навикне
Бити му неће очима кварно:
Орао увек у сунце гледа. (*Оде*).

Бакић. То неће добро бити, Субото,
Топузом хоће да развали рид.
Штета би било за таку сабљу,
Да се о стени тврдоглавости
Своје изкрза.

Субота. Хајдемо за њим,
Отворимо му очи, да види. (*Оду*).

Сретен. Чудна је грађа човечје ухо:
Савету добром ушице иглене,
А погрдама градска капија.
Заман су ваши напори већ сви,
Ја врло добро познајем њега.
Славољубив је више нег' Цезар,
На заслуге је своје сујетан,
А кад му когод понос увреди
Те се разгњеви као мало час:
Коштуњаву смрт можеш ублажит'
Ал' гњев и срчбу никад његову.

(*Улази Илка*).

Илко, госпо!

Илка. Зар си још увек ту?

Сретен. Јест, Илко, ту сам.

Илка. Чекаш ли кога?

Сретен. Сад више никог: твој осећам дах.

Илка. Ти би ми ваљда да се удвараш?

Сретен. Моје је срце гладни орао,
Што твоје срце, голупче, жуди.

Илка. Присподоба је врло несретна:
Голупче ор'о прогутао би,
Те ја срдашца не бих имала,
А он се не би заложио тим.
Ал' канимо се шале, Сретене,
Већ, реци право, јеси ли чуо,
Да Јован већма за Иванком тужи,
Нег' грлица у гори лиснатој?...

Сретен. Па нека тужи!.. Шта те вређа то?

Илка. Изгориће ми од стида очи!
Он неће више мене, Сретене!

Сретен (*за себе*). И ја сам нешто допринео том,
Па никад боље, ако је тако.
(*На глас*). Ја нисам, госпо, тога мишљења
И нек' ти није никако криво,
Ал' ја ти морам искрено рећи,
Да ј' твоја зебња не основана.
Бог може, госпо, толико само,
Колико твога ока један глед, —

Бадава, заман, Јован не може
Из мађионичког никуд круга твог:
Цветним си ланцем везала орла.
Илка. Ох, кад би тако било, Сретене!
Али шта мислиш, воле ли Јован
Иванку? . . .
Сретен. Ех, то већ не знам, госпо,
Јер нисам ни ја њему у срцу,
А Иванка је лепа к'о зора,
Што по на цветну постељу своју
Женика, сунце, жељно чека свог.
Илка. Зашт' није гнусна, зашт' није страшна,
Као фурија, којој рамена
Отровне змије сиком шибају?!
Сретен. Та твоја, Илко, прекомерна страст
Животни корен поткопава ти.
Ја мислим, али немам доказа,
Да Суботину воле Јован кћер.
Илка. Зар нееи чуо, шта је рекао?
Пољубио би је, пољубио!

(Свршиће се.)

СТРАСНА ЉУБАВ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ САДАЊЕГ ДОБА.

НАПИСАО МИЛАН ЂОРЂЕВИЋ.*)

I.

Некако баш у средини кршних Хомољских планина, а у малој равници пружа се село И . . . које је и по положају и житељству са свим мало, но величанствено; јер га са једне стране планински висови, а са друге река Млава краси.

И ако у њему, као по другим већим селима, не беше механе по плану, у којој би се уморан путник одморио, опет зато, такав неће у ничему оскудевати. Странац чим дође, одмах се позна и ту му изађе на сусрет или кмет, или учитељ, попа или ма ко од газда, те га у свој дом одведе и по варошки почасти, а нарочито кад дође капетан ил' његов ћата. И услуга, и храна, и конак, то све ништа не кошта; јер Бог је дао проје и мрса, па га не треба вређати, а брата ваља братски дочекати, тако вели стари чича Илија, сеоски кмет. По овој изреци и сви се сељани управљају.

Сви се сељани готово занимају са земљом, по већина гаји и овце, које стрижу, па лети и са вуном тргују.

Највећа је интелигенција у селу поп Аца, учитељ Андра и разуме се чича Илија као кмет.

Људи су сви обично крупни, озбиљни и енергични. Од њих нико не учи велике науке, сем садања деца по три основна разреда, што им је у селу, и то на силу; јер ако дете оде даље, нестаје једног радника у кући, зато они и кад девојку удају, чекају дотле, док им млађи син не досне за женидбу, па кад то буде, онда се у брзом времену оба весеља сврше и осетна оскудица попуни. Због овога и јесу све жене од мужева старије у годинама, јер се девојка обично до 25—28 год. не удаје, а момци од 16—20 год. жене.

Кад год би им чича Илија саопштио тужбу учитељеву, што не иду деца у школу, увек су одговарали: да је њиховој деци доста да се само потпишу; јер неће бити учитељи, као што нису ни они.

Школа је за њих глоба и дангуба.

Одело им је обично од бела сукна, ког сами раде. На горњем телу до, па и сниже колена дугачка бела долама на струк, а на ногама беле тесне чакшире и опанци везани црним кострутом, на глави велика шубара, за коју употребе но читаво јагње, појас им је такођер од црног испреплетаног кострута, за којим обично су као код свију планинских људи по један ил' два пиш-

*) Да не би било неспоразумлења изјављујемо, да ову приповетку није писао наш пријатељ Др. Милан Ђорђевић, бивши уредник „Заставе," но други млад књижевник истога имена. Уредн.

тоља; још код чобана има и доколеници од јареће коже.

И женске своје одело саме раде, но оне купе из чаршије још јелече везено, шал, мараму, минђуше, прстен од сребра ил' месинга и ципеле, које само празником носе, из којих се виде вуницом везене чарапе. Ово обично код девојака — удавача, код којих не оскудева ни белило ни руменило. На глави, па малој црвеној капи имају поред перли још и по неки стари цванцик ил' дукат, као и око врата — огрлицу.

Тај се накит код жена и не види. Чим се уда, мете на главу већу конђу и подбради се белом шамијом, па се по томе само и разликују.

Сви говоре чисто српски и ако у околини има и Влаха.

Сваке недеље и празника, ту у селу игра коло, где се готово сви скупе, па старци гледају, како младеж игра, по неки и од њих, сећајући се ваљда на младо доба, заличи са својим седим власима коло. Ту ћеш чути свакојаки подскочица и видити право српско играње. Свирац им свира у врулу, обично младић, коме не плаћају ништа, но и њега други одмењује; јер и он хоће да игра. Коло обично траје од подна, па до нека доба ноћи. Ту нема ранжера, нема ничега другог, сем кола повијеног као леса.

II.

Био је почетак Октобра 187* године, и празник, кад један младић, повисок, крупан, црномањаст, оштра поглесок, крупан, црномањаст, оштра погледа, у гаћама, опанцима и фесу дође у коло, где сам и ја. На први поглед по оделу изгледаше ми као странац, ал' кад видех, да се сви са њим здраве, закључих, да је њихов сељак.

О, о, дете Љубисаве, добро нам доша, па како је по Б . . . ., јеси ли здрав, шта има ново? Запитаће чича Илија, пошто се са њим поздрави.

Врло лепо, чича Илија, за оног, који има, ал' да не да Бог ником провод као мени, што сам на правди страдао. Хвала Богу, ето здрав сам, а новога и да има, ја не знам; јер знаш где сам био. Тамо да ти не да Бог да идеш, — не може се ништа ни чути ни видети.

Код последњих речи младић као стидан ућута и продужи:

Једва сам чекао да само дођем кући, па макар одмах умр'о. —

Е лепо, лепо, синко, кад си само здрав дошао, деде, што не окушаш: је си ли заборавио играти, па ако си, — поправи се. Ти си добар играч.

На ове речи младић се уклони и оде играти, а мени чича Илија, са којим седох на клупу, продужи:

Ево видиш моје дете, колика је промена на човеку за неколико година. Он је овде рођен, овде и одрастао, еле, сад не знам, хоћу л' погодити, ал' од прилике непре 3—4 године окриви га власт за некy крађу и отера у град на робију. Тамо је ваљда сад издржао, па дошао кући. То је био красан младић, и вредан и поштен и за шта га год хоћеш, но као за његову несрећу деси му се тај случај, па ето сад је дошао, ал' какта му је вајда, нежењен, нема своје куће; јер и што је имао продало му се. Сад мора бити туђ слуга до века.

Истина, он опет може бити и поштен и добар, ал' то му све не вреди, кад се не може оженити, јер ни једна неће да пође за робијаша. Без жене кућа се не кући. По његовом изгледу, рекао бих да ће бити опет добар, као што је и био и ваљда неће више красти, али шта ћу му ја, кад му је така судбина. Моје му сузе не помогоше. Без судбине нема ништа, она му је наменула да буде робијаш, па је и био и то је сад његова несрећа.

Па зар се он зато не може оженити, што је био робијаш и зар баш мора да жена кућу кући. Шта ће му она, кад нема ни за се. Нека буде добар слуга, па нек се жени из другог места, ако не одавде, наравно, ако му треба, — одговорих му.

Није то тако. Човек, који се не о-

жени до 20. година, не може тећи куће, а видиш, да њему има близу 30. За њега више куће нема, а казао сам ти, да ни девојке неће за њ, што је и стар и био на робији. Сељак је без куће и жене као жито без кише. Он може у нашем селу служити вечито, па опет да нема никад ништа. Слуге код нас само чувају стоку, а зато је мала плата. Да иде на другу страну и сам би му световао, можда би боље било; ал знаш како је, овди је рођен, овди одрастао, па мисли да нигди није тако, зато је опет и дошао. Ето, зар на толиком путу није могао остати ма где, зна, да се нема куд вратити, ал' срце га амо вуче.

Овај разговор чича Илијин направи ме љубопитљивим, те га прекинем и обратим пажњу на коло, које ме је иначе занимало и нова играча. Љубисав до душе, изгледаше још као стидан, ал' тај стид покриваше вештим играњем; јер извијаше коло на све стране, а ноге као да му земљу не дохватају. Играчице, све су га онако слатко, али чисто презриво и гледале.

На њиховим лицима лежаше нека нерасудљива тајна, коју је и сам Љубисав приметио, па онако јуначки са игром одбивао. Одмах ми падоше на ум, оне речи чича Илијине, да неће ни једна поћи за робијаша и стара. Тад ми дође и то: можда је каква раније у њега била заљубљена, па јој се сад представљају сви дани из прошлости и излази садања немогућност. Млога би можда и сад казала, но само у себи: хоћу га, леп је, ал' не сме од родитеља, како изгледа по речима чича Илијиним, или можда би је њене друге вечито за то осуђивале. Премда би ја све ово свео на ону изреку: „Није благо ни сребро ни злато, већ је благо што је срцу драго," ал' шта знам, какви су им обичаји, зато морам и ћутати.

Кад је коло престало, Љубисав пошто се обриса нешкиром по лицу од тешког зноја, здравише се скоро са свима који ту беху, ал' избегаваше говорити о својој прошлости и ако је знао да сви знаду.

Већ је био први мрак, кад се и последње коло поигра, али сигурно због облака, који прећаше кишом би најкраће, те се распусти и сви играчи са играчицама одоше кући певајући уз пут по њих неколико у друштву.

Ту изгубих из вида Љубисава, па се и сам — наравно, пошто се са чича Илијом по обичају са збогом опростих, упутим кући расположен као да сам играо, представљајући како ћу слатко вечерати, али са жељом: да бар још једноме видим ову лепу игру.

(Наставиће се.)

МАРИНИ.

Срце ти је душо малена капела
У густоме гају танколистих јела,
У ком јоште није био мушки лик;
Ту тишину свету, тајанствена гаја,
Не наруши јоште лахор осећаја,
Ја у њему бејах први свештеник.

Затворена врата тога малог храма
Од себе се мени отворила сама,
У кандилу пламен букнуо је сам; —
Па се зато чувам: ни помислом клетим
Ту светињу како да необесветим
А љубави свете, не угасим плам.

У Крагујевцу. **Десимир.**

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Наставак.)

III.

Иза вароши на по сата хода а на подножју банатских гора налази се чарда, где свраћају путници, и они, који су ради шетње изишли из вароши, да се мало прођу и да се нагутају свежег ваздуха. Ту се човек може лепо одморити и поткрепити чашом добра шиљерца, а већ ни бело вино није на одмет. У овом тренутку нема никога у чарди, изузимајући дебелу бирташицу и неког човека у сасвим одрпаном оделу, неуглађеној бради и коси, а лице му је сасвим опало и увенуто. Види му се на први поглед, да је више пио него што треба. Сад седи уз боцу вина и тихо пева, а глас му је такав, као да је после дугог мртвачког сна из гроба устао. Песма гласи:

За трепутак да ми даде
Свемогући своју власт:
Сву бих воду претворио
Све у саму винску сласт!

На таласи валовити
Подиг'о бих себи стан
Пијан, трештен океаном
Пловио бих сваки дан!

А затим зграби холбу у руке и поче јасно декламовати:

Мирза Шафија веле да ј' песник,
Ком равна нема на свету целом.
О плитки мозгу књижевних слута,
Коме још тамјан кадити нећеш!..
Чудан је песник слатки ваш Мирза!
Вели: „Љуби! Љубав увек срећи!"
А ја велим: пиј! непрестано пиј!
Док се живота крчаг не разбиј!
Остављућ' места крчагу другом,
Да пуни вечну празнину вином.
И таман да цељ постигне своју —
Долази смрт и рачуна квари,
Да се поредак не руши стари!

После ове декламације, пошто је из флаше добро повукао, упусти се у монолог. „Дакле сам осуђен на живот! Тешку рану, коју сам код Брчке задобио, преболео сам, и ево ме сад, где се атргам по свету, као црни невољник, као вечити Јуда. Година дана већ одавно прође, од како сам последњи пут овде био, па каква промена! Нико ме више не познаје, бар нико не за ово две недеље, од кад сам овде у чарди, а ја сам до сад доста познатих гостију видео. И боље тако. Само кад бих могао припитати и известити се . . . али па што? За мене помоћи нема ни од куда. Е па добро, но ипак живећу! Али ни за један трепут не сме ми срећа сјати — невољник је самог себе осудио, да до века пати. И ја ћу се као авет јављати, међ' људима живим са сломљеном душом, срцем ишчупаним. . . "

У том уђе унутра једна женска од 18 година, и кад је спазила истог човека, што је сам собом говорио, стаде као окамењена, и пошто га је два три минута укочено гледала, могла је само рећи: „Је ли могуће, боже силни!?"

И он је њу спазио, па се у први мах веома изненади, али се брзо прикупи, и његово лице доби опет онакви исти израз, као што је и пре имао. Међу тим је дебела бирташица — која се донде слабо освртала на то, шта се ради — пришла ушавшој девојци и запита је, чиме је може послужити.

„Молим вас лепо за чашу воде; много сам се праха нагутала, па не могу жеђ поднети до првог брдског извора" одговорила јој иста. Бирташица оде по воду, — а Милка, јер она је то била — седе за једним столом. Она је пошла у друштву са Миљком и још неколицином старијих и млађих мушких и женских, у шетњу на брдо, па је јако ожеднела, те је с тога свратила на чашу

воде у чарду, а њезино друштво оде полагано напред. Милка није скидала очију са Влајка — јер доиста он је то био. Влајко је приметио чудновате погледе Милкине, па да би склонио свој унутарњи потрес с једне стране, а с друге, да би од Милке, — ако је могуће — одгонио сваку помисао, као да је он Влајко Сетовић — преће јој и започе говор.

„Вама је, фрајлице, сигурно одвратно, што ме видите у овако напитом стању, али то вас не треба ни мало да устручава, јер ми најамници и не знамо за друго какво уживање, но да се напијемо потпуно, кадгод се пића дочепамо.“

„По вашим речима — одговори му Милка — не бих рекла, да сте то, за шта се издајете, бар ја још не чух, да се најамници послужују таквим речима, као ви мало час.“

„О, ја сам био прво код спахије Н . . . кочијаш; после код нашег великога жупана ливрејисан „лајбдинер“, напослетку служио сам у манастиру као „пединтер,“ па сам се ту у неколико изобразио и као нешто отесао. Но поред свег тога, ја моју простачку ћуд нисам могао скрити. Сваки ме је газда отерао с тога, што сам волео чистину чаше и флаше, и сад сам дотле дошао, да ево овде у чарди служим. Цепам дрва. носим воду, недељом и свецем служим простије госте, и за сав тај посао награда ми се састоји у том, што могу појести и попити, а ја богме више и не тражим.“

„Ах — уздахну Милка — да ли се варам, или не?“ А за тим настави гласно: „Но мени се чини, да сам вас морала где год видити, јер ми врло познати изгледате.“

„Могуће — одговори јој Влајко брзо — та зар вам не рекох, где сам до сад све служио? С тога не би никакво чудо било, ако сте ме кадгод видили или остраг на спахијским колима, где сам као кип чинио параду, или пред варошком кућом, где сам дреждио па великог жупана, или како сам кучирао на манастирским каруцама, или може бити да сте ме видили, како се улицом невајући батргам, а за њом сва варошка деца. . . .“

„Не, не, прекиде га Милка, на другом месту. . . Не причињавајте се, Влајко! . . .“ Сада обоје заћуташе. Милка је последње речи изговорила загушеним гласом, а Влајко је укочено гледао. . . У том уђе бирташица са водом. Милка попије воду, а бирташица одмах изађе на поље.

„Не треба да ми кажете ко сте — рече Милка уставши — мени је ово доста било; ја знам, на чему сам и узећу, да сте истину рекли, т. ј. да сте прост најамник; али ви сте сигурно познавали Влајка Сетовића, па би мене и његове пријатеље веома обвезали, ако би нам саопштили, шта о њему знате —“

„Да — одговори Влајко тихим гласом — ја сам га познавао! Али ја не знам, ко би се за њега још интересовао? Он је пао код Брчке, и с тога: мир пепелу његовом!“

„Не тако! Зар њега не би интересовало, да дозна, шта се са онима збило, које је он пре тако волео и поштовао, и који су њега тако волели и поштовали?“

„Може бити.“

„Дакле, не устежите се; реците ми све, шта о њему знате, па ћу вам ја онда вратити љубав и испричаћу вам, шта се са његовим милима до сад догодило.“

„Ја га — одговори Влајко — познајем још из нормалних школа. Били смо најбољи другови, али после се наши путеви оделише: он оде на школе, а ја у шегрте. Од тог доба нисам га ни виђао, но колико сам слушао, био је јако несретан, а мени је срећа или несрећа у део пала, да у мојим наручјима издахне. — Кад је народ око жетве највише посла имао, покупила је влада силна кола и људе и отерала их

је као „форшпане“ у Босну. И ја сам био те части удостојен. После заузећа Брчке дођох и ја са коњима и колима тамо и ту у пољском шпиталу случајно наиђем на тешко рањеног Влајка. Он ме је одмах познао, а и ја њега. Војничка га власт држала за Турчина, и кад је умрьо, саранили су га као таквог. Ја сам хтео против тога да протерујем и да власти кажем, да је он православан Србин, али ме је Влајко издишући преклињао, да после његове смрти ништа не чиним, што би његово право име и стање одало, јер рече, да не жели, да ико зна, где његове кости мирују. Ја сам му то обрекао и нисам своју реч до сад погазио. Још ми је предао из недара запечаћен пакет, и рекао ми је, да га дам оној личности, која прва за њега запита. Ви сте госпођице Милка, та личност и ево — настави Влајко, вадећи из недара пакет — ја вам ове ствари предајем, а ви с њима можете чинити, шта хоћете. Нека женска душа суди о том невољнику, јер мушка је више склона строгој, па и неправедној пресуди. Где хладни мушки ум осуђује, ту женско срце, пуно саучешћа према патницима, и женски ум, коме су појмљивији људски греси — ту женско срце и ум праштају. . . .“ И Влајку потече суза из ока, а Милка, не могавши савладати душевни потрес, рече: „Ја унапред праштам невољнику, који, ако се валда и огрешио о законе правде и правице, оnje све то препатио и дугим страдањем искајао. А надам се тврдо, да ће му опростити и она, која није још заборавила, да је некад она њега и он њу јако волео и поштовао.“ И она му пружи нежну руку, коју он грчевито притисне. . . .

За тим се опросте, и Милка оде својим путем, али јој Влајко морао свечано пре тога обећати, да се са тог места, т. ј. из чарде, не ће удалити без њеног знања.

(Наставиће се.)

ШЋЕПАН МАЛИ, ЛАЖНИ ЦАР ЦРНОГОРСКИ.

ОД Д. МАРДОВЦЕВА.

Појаву Пугачева као претендента на руски престо спремао је читав ред смелих, но несретних потраживача руске круне, од којих војник Кремнев, што се јавља пре Пугачева, преседи читаве године у Вороншкој тавници и преживи знаменитог Емељана, други је Богомолов, ухваћен у козачкој војсци годину пре Пугачева, у Нерчинском, баш онда, кад је Пугачев имао своју војску, артиљерију и градове и кад је био толико силан, да страхом напуни трећину јевропске и азијске Русије.

Кад је Кремнев седио у тавници, чекајући казну, кад Пугачев није био ништа, до ново постављени официр козачки, јавља се трећи претендент у словенској једној земљи, а под именом умрлог цара Петра III. Претендент тај био је ужас порти отоманској, разбијао је њене силне војске, уништавао планове млетачког сената, тукао му војску и није се плашио флоте његове, тада страшила јевропског. Рад и судба тога човека је занимљива; слава његова рашчула се по свој Јевропи, свуда се говорило о његовим победама, као о нечем страшном и нечувеном, његово име задрмало је већи део турске Албаније, јадранског приморја, градове и области на територији млетачке републике и сву Црну Гору.

Црногорци, Арбанаси и приморци ишли су листом под његове заставе, које је био развио у име слободе.

Човек тај припада Црној Гори, ма да би ваљало, да и руска војска бележи његова дела, јер он је радио у име Русије и — како је изгледало — за Русију, радио је на идеји, којом се поодавна занимали многи важни људи словенског света. Његова кривица није, што су му средства, којима је располагао, била одвећ незнатна и што га

се суседи му бојали и свакако се довијали да смакну тог им опасног човека.

Пре, но што су прекинути пријатељски одношаји међу Портом и Русијом, а за време плахе владе од пет година царице Катарине II., у Русији се лако могао заборавити цар Петар III., који није дуго царевао нити му је пошло, да за собом остави каква год спомена, — но у Црној Гори пронесе се вест, да је он жив и да је негде у приморју, па да мисли ослободити и сјединити сва словенска племена, што су сад под турском и млетачком управом, и с Русијом и Црном Гором основати велико царство словенско с грчком религијом. Не знамо: јесу ли јуначки брђани и Словени јадранског прибрежа могли разумети ту идеју, да ли их је одушевљавало јединство с Русијом, или се круг њиних идеја задовољио само с мишљу брзог сукоба с угњетачима — „са Турцима и вјером латинском" — доста, да вест о појави руског цара охрабри сироте Словене.

Виновник те храбрости и одушевљења био је младић око 20 година. Јавио се у Црној Гори по манифесту у Русији, којим се јављало за смрт цара Петра Теодоровића. Најми се код неког имућног Црногорца, ма да његовој лепој појави и горделзивом понашању ни мало не доликоваше ниски положај.

Нико није знао, ко је он и откуд је, знали су, боље говорили, да је из Крајине. Дошљак, видело се, да је доста богат, ал' нико није знао, откуд му новци; био такођер довољно образован, јер је говорио неколико језика, разумевао се нешто и у видању. Једном ће да открије тајну свом господару — е је он руски цар Петар III, да су вести о његовој смрти не истините и т. д. Није се он први овим начином „одао," Димитрије доцније цар руски, откри тајну Виневцкоме, у ког је служио, да је он син цара московског, да су вест о његовој смрти разнели они, који су му о глави ишли; Пугачев се повери неком јајицком козаку, у ког је био на надници, говорио му је, како је он цар, кога давно спомињу у цркви међу мртвима, а не знају, да је он жив и да је дошао да спасе Русију и т. д. Овог новог претендента народ је звао *Шћепаном Малим.* Каквим се начином у младој глави родила мисао назвати се словенско-руским царем, ми о томе немамо доказа, да ли је нагокорен од грчких свештеника и словенских калуђера, којима је било досадило робовање и свирепо газдовање турско, да ли је њему било познато старо пријатељство српског и руског народа и да ли је збиља помишљао на сједињење с Русијом; да л' беше та дубоко сакривена тајна интрига Аустрије, Пруске или ти какве друге државе, ил најзад тајне партије у Пољској, ми, као што рекосмо, о томе ништа не знамо. Шћепан прво стаде уверавати, да је вест о смрти и погребу његовом измишљотина правитељства, да је побегао из тавнице и дошао да спасе Словене и веру њихову од Турака и Латина. Уверавао је средствима, која су и Пугачеву помогла, обећајући народу слободу. Шћепан је тражио од Црногораца, да му верују и они му повероваше; сигурно, да се њихове тежње не простираху далеко, они нису мислили, нити су били толико политично развијени, да могу мислити о словенској федерацији: њима је било највише до тога, да осигурају опстанак своје вере и народности и то је било све, на што су они тада помишљали.

(Наставиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

Писмо прво.

За пут је већ све спремно. — А шта и имам толико да се спремам; путничка торба са неколико кошуљица и рубаца, преко рамена торбица са бележницом и путовођом Бедекером и два три медикамента за сваки случај; о другом рамену далекоглед, а у руци сунцобран. То ми беше сва моја имаовина коју собом ношах — дакле: omnia mea mecum porto. А

покрај тога и оно, без чега се — што по реч — ни у цркву не да, наравски са свим умерено — новац.

Опростим се са родитељима, браћом, сестром, родбином и познаницима; дакле „збогом“ Сомборе на неко кратко време. Већ сам прилично дуго био седео у омнибусу, а оно непрестано зујаше ми у ушима речи: „Сретан пут“ „у здрављу да се опет видимо“ и представљах их као да их још гледам, и ја бих у тим пријатним мислима, може бити, и до Дунава, т. ј. до Бездански станице дошао, да ме није мој сусед — који је седео поред мене — гурнуо, тргнем се, а он ме предусретне са „пардон“ и настави даље своју „благоглаголиву,“ али ипак неспосну беседу. Можете мислити, да то нико други није био, но наследник „Израиљски.“ Путник је, а заступа неку горњу кућу трговачку и жестоко се препире са својим братом једне народности, т. ј. једне мојсесове вере, а двојаке народности, јер овај, о коме је говор, беше — како он вели — Мађар, а онај други, с киме се тако љуто препирао, беше Немац, зато јер му је у Бечу пребивалиште. До душе ја сам обојицу држао за Чивуте или боље да речем за Јуде, а то сам увидео и по физиономији и по хачећем говору. Њихов ми је говор с прва јако неспосан био, и желео сам, да што пре до Дунавске агенције стигнемо, али после ми је јако годио, јер се били упустили у разглабање питања о народности, и један је другом одрицао ону народност у коју се дотични рачунао. Врло ми жао беше, што се овај интересантни говор није могао у присуству моме решити, с тога, што ево нас већ приспесмо на Дунавску бездански станицу, и тако се разиђосмо. — Ово беше 4. Јула 1881. год. Тај дан, односно још то вече, кренемо се паробродом пут Будимпеште. Надао сам се, да ће се ове ноћи продужити она препирка, али узалуд, нађоше браћа још неколико браће своје и с једне теме пређоше на другу. С тога се повучем на страну и пошто сам се упознао са г. М. Н. и на његово питање: куд путујем, одговорим, да сам намеран за време овога одмора од Будимпеште пуз Блатно језеро преко Кањиже у Љубљану, Трст, у горњу Италију, а одатле у Црну Гору; натраг Далмацијом и Хрватском кући. — У којој цели путујете, господине? Запита ме. — Још из детинства — одговорим — породила се у мени жеља за посматрањем других народа, земаља и предела, а у колико се да путовањем постићи и упознавањем и обичаја разних народа; сто то ми је цел мога путовања, а покрај свега тога још и као учитељ намеран сам, где могу и школе и друге знаменитости да походим. — Међутим, пошто сам му одговорио још на нека питања, а ноћ је увелико већ наступила, спустим се доле у лађу и легнем.

Писмо друго.

У понедељак 5. Јула о. г. рано устанем и попнем се горе на кров од лађе да посматрам околину. По околини — пошто ми је позната — познам, да се нисмо морали давно кренути из Мохача, јер се с лађе још видеше неке барањске планине. — Кад смо већ били прешли Бају, сунце је било увелико одскочило и тек се сад извлачише из ложница путници и долазаху горе на кров лађе. Поздравим се са мојим јучерањим познаником и ту се тако шетасмо и разговарасмо се о околини, која пред нама лежаше, како је врло монотона, сами ритови и врбове шуме обалом. Међутим ме мој сапутник упозори па публику, која с нами путоваше, да је већина болника који иду у купке; и заиста жалост је било погледати, где овај овде сав се заценио кашљући, онај тамо једва се диже, држи се за стомак. — Једва сам чекао, да се опростим ових непријатних сцена, и жеља ми се брзо после ручка око 3 часа испуни, јер угледамо престоницу Угарску — Будапешту — а за кратко време већ бејах у њој у „Енгл. краљици,“ где одседох. — Будапешта ми беше из пре позната, те нисам ни хтео дуго да се задржавам. Прво сам обишао Текелијанум, славну задужбину † Саве Текелије, у којој сваке године по 18 питомаца уживају стан, огрев, свећу, а покрај тога и приличну суму новаца у име хране; али овде не нађох ни једног од узданица наших, р... с...

сви разишли. — Сутра дан постарам се за путни лист за земље ван ове државе и пошто се још тај дан не могох кренути даље, то ћу ево и неколико речи више да прозборим: *Будапешта* лежи са обе стране Дунава. С десне стране лежи Будим и Стари Будим, а с леве Пешта. Будим односно Стари Будим води свој постанак од Aquincuma. Има своју врло знамениту прошлост. — У новије доба Будим, Стари Будим и Пешту спојише и назваше једним именом Будапешта. С десне обале Дунавске до скора беше тврђава, али сад покрај свега тога што и данас се налазе градски зидови и бедеми, није више тврђава, него отворена варош и чини један део престонице. Ово и сад називају градом, ту се налази и краљски двор и многа по историју знаменита здања. — У Српском Будиму налази се приличан број Срба, где имају своју школу и цркву. — Околина будимска је бреговита, где расте врло добро вино, а покрај тога богата је са врло добром пијаћом, киселом водом, што је заиста драгоценост по становништво. — Докле посматрамо десну дунавску обалу и прегледамо она скромна стара здања и станове са неправилним и неуређеним улицама — дотле се гордо дизаху с леве обале, велељепна здања и палате са правим улицама, лепим четвороугластим каменом или асфалтом постављене; а унаоколо вароши виђају се на све стране танки високи димњаци са вијугастим црним густим димом, стављени уз многе творнице. И сав облик данашње вароши, с леве стране Дунава носи на себи тип од модерних вароша. Овај део лежи на равници; само мало даље како лежи камени мајдан (Steinbruch), подижу се брегови, где се винодељство јако унапређује. — Пешту са десном обалом вежу три врло лепа, велика и јака моста, од којих је један најзнаменитији ланчани мост, који води у будимски тунел, који је прокопан под градом. Сва та три моста и силни мали пароброди, који прелазе с једне обале на другу, јако потпомажу саобраћај, радиност и трговину. — Поред тога у врло великој близини налази се Дунавско острво т. з. Марђитино, које је украшено са врло лепим и вештачким парковима, и знаменитим лековитим купатилиштима. Још ми ваља споменути и Стари Будим због тога, што се овде граде у врло великим фабрикама лађе. — Будапешта осим свега тога, што заузима по географском положају као неко средиште Угарске државе, она се мора још сматрати и као средиште просвете, трговине и радиности за ову државу. У њој се налази осим великих трговина и много научних завода, разних збирака, књижница и других знаменитости, као: универзитет, академија, више средњих завода и т. д.

Становници су разне народности бар по језику судећи, како сам их ја слушао разговарати се. По души речено највише сам чуо, да се немачки разговарају, па мађарски, а чује се доста и српски, словенски и влашки (романски).

Ето то је укратко опис положаја Будимпеште; а у јутру ћемо даље на Блатно језеро у Фиред.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Све ово до сад о грађењу говорено па ово се у кратко свести има: прво, ваља да напустимо од стопедесет година дана амо уобичајени туђ начин грађења цркава, и да пригрлимо опет наш византијски стил и начин; кад будемо ово прво учинили, онда ће већ само по себи наступити друго: да се по околностима торњеви уз цркву прилепљивати неће, а најмање ће се онда моћи одржати њихови досадањи високи кровови, него би се потребне куле или звоници, сразмеру дотичне цркве градити имале.

На послетку имао би у погледу кровова на нашим торњевима приметити ово: код нас ретко која општина иде за тим, да свој

ззопик тврдим материјалом покрити да, и није замерити оним општинама, које су удаљене од каменог мајдана, те би их због подвоза скупо стати могао, али је чудо, да оне општине, које у блискости својој камена имају и јефтино до њега доћи могу, да су предпостављале камену (из ког се свашта изтесати даје и само му се душа пожелети може), лим, ваљда с тога, што сјаји? — Ја озо не велим с тога, што би, може бити, каменити кров много јефтиније стао, него лимов, (премда ако не би јефтинији, не би ни скупљи био), него за то, што би каменом зидан кров, дуговечнији био од лимовог. За пример да наведем, како сам на једној мљетачкој кули, којој је кров каменом покривен, нашао узидану плочу, на којој урезана беше година, кад је тај кров са кулом заједно генералној репаратури подвргнут био; и срачунао сам од онога доба до тадањег дана близу две стотине година! Који лим толико дуго траје? Он је, истина, од времена поцрнео, али није опао, нити репаратуре пожелео.

Кад си ме о црквама и торњевима толико слушао говорити, послушај ме још о једном делу наше цркве, казати оно, што ми већ одавна као мора на срцу лежи, — тај је део нашој цркви потребан, унутарњи односно украс, и то главни, који се зове „иконостас.“

Унутарњи строј наше православне цркве дели се на три главна дела. — Прво, олтар, где се безкрвна жртва приноси, други је средњи и највећи простор црквене зграде, уједно и најглавнији део, онај део, где се православну веру исповедајући народ на службу божију скупио; то је у ужем смислу баш *права црква.* Трећи је део такозвана „паперта,“ он је за оне, који се православној вери уче, за оглашене и за покајнике опредељен.

Нашем је иконостасу ваљана улога намењена, као: да основ, исповест и предања цркве православном народу што свежије у памети држи, тога ради му на иконостасу рођење, живот, деловање, па и саму смрт поглавице њеног, који се за свето своје начело мучењем убити дао, живим бојама у сликама приказује, како би му пламен успомене што живље распламтити се могао. Поред тога он дели праву цркву од овога места, где се света тајна обавља, и камо је по пропису само онима дозвољен улаз, који тамо дужности имају да врше! То је улога, то је задатак нашега иконостаса.

Сад да видимо у колико одговарају, у колико не одговарају наши иконостаси изложеном задатку своме. —

Кад ступиш пред древен иконостас, наше које цркве, видиш га, да је што наши веле „од земље па чак до гредица“ подигнут; — на среди су двокрилна врата, или царске двери са југа и севера се побочна врата, или мале двери, указује, кроз која свећеник улази и излази. Дакле је иконостас висок, има троје потребне двери, заградио ти је од ока св. олтар, а тиме је одговорио оном другом задатку своме.

Сад да видимо, како стоји наш иконостас, зграда у згради, према стилу, у ком је дотична црква грађена, како с размером његовим према естетици, како према акустици, која је свакој цркви од преке потребе, напослетку како и у колико оној првој својој задаћи одговара?

На сва ова питања мора се на жалост одговорити: да рђаво стоји, и да, или зло, или никако не одговара својој првој задаћи.

Ово је питање по наше материјалне односаје од велике вредности, те од добро образованог, а још боље схваћеног, зависа не само материјалан, него и моралан добитак нам; с тога ваља га, као што наши веле, из темеља претрести.

Кад гдекоје наше иконостасе (не обзирући се на прво њихово опредељење) подробно промотримо, налазимо у појединим вајарским партијама врло лепих производа. У томе се највише одликује вајар по имену Кистнер из Н. Сада, који је у многим нашим црквама иконостасе подигао. За његов се рад не само у појединостима с правом казати може: да је са разумевањем и укусом рађен, него (ако заборавимо на цел и сврху његову, као и на зграду, где је смештен), и у целоме врло красно изведе

ом извршеном радену у атар морам призна-ти, да кад сам његов вештачки рукотвор где посматрао, обично сам запитао и шта су му за њега платили, за чудо да нигде нисам нашао правог размера између посла и наплате, свуд је више заслужио, него што је добио. —

Оволико истини за љубав према лепој страни наших иконостаса, а сада ваља да пређемо на ствар.

Не знам, да ли има још које општине, које градећи себи цркву, уједно, као што је требало и на градњу или бар нацрт иконостаса помишљала, осим Тршћанске, Хариша, градећи своју капелу) и валда Панчевачке општине, последњу и нову цркву градећи. То је управо време, у коме се и за иконостас бринути ваља. Иконостас мора у свези ити са зградом цркве, како због стила и азмера, тако и због акустике, архитекта ваља према здању да определи, дакле нартом, какав и колики иконостас сме бити, ом би приликом општина и материјално у обитку била, што би јој иконостас, одноio нацрт иконостаса уз цртање цркве, бава дошао, а њој после од воље стоји по ико зготовљеном нацрту, кад хоће градити ги га више декорирати дати. само не би села никако у *главноме* од нацрта одсту-ити. Наши сви погрешно мисле, да се грање иконостаса на градњу цркве ништа односи, нити што заједничког има. С то-, кад је црква готова, јошт се кроз многодина жељени иконостас изгледа.

Ми у нашој цркви у тој мери радо глемо и поштујемо иконостас, да за њега, у кудици новаца кадри смо и у прошњу и-, пак ако се нису наши предци за њега старати могли, то ћемо ми као унуци јим било начином, набавити га; — а сад видимо: како и којим начином ми до тог нега, по нашу цркву незгодног, иконоста-долазимо. —

Она општина, која у својој цркви поебног иконостаса нема, а већ је новаца ту цељ скуцкала, она онда расписује чај, али неће ни она да поправи ону понику, коју су јој предци учинили и пренебрегли дати зготовити главан њиховој цркви сходан нацрт, по ком би вајар иконостас изваћати и украшавати требао, него расписује стечај за тај и тај опредељени дан, да се вајаоци стеку и свој нацрт собом донесу. —

Вајаоци већ из искуства знаду: да ми не мислимо, да се знање, вештина и труд наградити има, него материјал, дакле дрво, с тога они мотре поглавито на то, да им чедо њиховога ума што више узрасте; сву своју силу и знање употребе на то, да им се чедо разграна и рашири, те га онда ките свим биљем и цвећем земаљских вртова сваки се од њих труди да у томе један другога надмаши, а китњастим деловима све остале надлеша.

Кад већ и опредељени дан приспе, вајаоци се искупе, своје нацрте поднесу, онда се испит ју, прегледају, суде и пресуде: који је леп, лепши, и најлепши! Лепота се већином досуди оном, који је најкитњастији; дешава се и то, да се нацрт, који је чистије рађен, осећавањем изведен, који обично већег ефекта прави, тим начином више на себе очи привлачи, да се и њему лепота досуди, том се приликом догађа: да не добије посао онај, чији се посао по нацрту за најбољи или најлепши признао, него као и код грађења цркава, — други. —

Кад се досуди, погоди и уговор подпише, онда се исти обично с нацртом заједно епархијској власти на одобрење шаље; по несрећи нема ни тамо људи, који би те погрешке знали, те да општине са кривога пута на прави сврате, уговор с нацртом заједно општини врате, с тим упутством: да позову архитекта, да им он њихову цркву видевши, њему потребне мере узевши, с обзиром на стил њихове цркве, с обзиром на размеру, с обзиром на акустику нуждан распоред учини, и главни нацрт без ситних појединости начини, ког би вајар појединим декорацијама снабдети и украсити имао; него и она са каквим незнатним или маловажећим примедбама враћа или одобрава

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НАХОДЧЕ.

Свакога јутра око осам часова чује се глас мале петогодишње девојчице. Прва реч, која прелети преко њезиних усана, је „мама.“ Мати уђе у собу девојчину, отвори прозор, да уђе унутра свеж ваздух и благи сунчани зраци јутарњи. Нежно, као цветак мајски, подигне тада девојче главу своју са јастука и својим пуним и облим ручицама протрља униавапе очи, скочи из постеље, загрли матер своју, а лице јој обасне са хиљаду пољубаца.

„Ко је најлепше дете на свету?“ запита блажена мати и притисне малу на своје срце. Док мати своју малу облачи, чешља и умива, она јој прича санове своје прошле ноћи, у којима највише играју главну улогу, лучица на прозору, канарица, што извија красне звуке својих мелодија у побочној соби или пак ђаво, што са великом врећом ноћу путује и лопатом у њу баца неваљалу децу.

„Али само неваљалу децу носи ђаво са собом,“ рече мати; „тебе не, срце моје, јер ти си добра, па те сви волу.“

„То је истина, али знаш ли ти, мама, ко ме још врло воле?“ И не чекајући одговора од матере, продужи: „Онај мали дечко, што нам сваки дан земичке доноси.“

„Тако? А волиш ли и ти њега?“

„О, још како. Данас ће ми донети један велики колач, он ми је то обећао. Пст! Неко звони, неко звижди. То је он. Ах, мама, идем да му врата отворим.“ И мала се отргне из руку своје матере и одскакута лако као веверица у ходник, да своме добром пријатељу врата отвори. И није се преварила. То је заиста био пекарски шегрт, плав дечко са бледим, а тужним лицем. Био је одевен у старо плавичасто одело, а на голим ногама је имао дрвене сандале. Он је још тако мален, да ону тешку корпу са хлебом и земичкама не може ни на други кат да однесе. Он остави корпу доле на степеницама, извади из ње два подугачка хлеба и неколико земичака, и однесе их у стан своје љубимице.

Брзо је девојчица отворила врата. Са радосним лицем стоје оба детета једно на прама другом, она у белој хаљиници са лепо раздељеном и очешљаном смеђом косом, а лице и руке су јој се светлиле од чистоће, он у своме изношеноме оделу са замршеном и пуном праха плавом косом.

Тек од краткога времена се они познају, а првога дана, кад су се видели, заволели су се, нека тајна симпатија спојила је њихова срца и вукла једно другом. Из почетка су се немо погледали и смешкали једно на друго, после су се тек руком додиривали, а када се на послетку лед дечије стидљивости у њиховим срцима растопио, почели су они многе важне разговоре међу собом водити, увек су имали једно другом нешто да саопште. Она је више говорила, а он је обично немо слушао, а што је рекао, рекао је све у кратко. Свакога дана, кад су се растајали, радовали су се на сутрашњи састанак. Па како свака љубав, па и ова, која је у ова два дечија срца клијала, жели, да своме обожавноме створу радост учини, тако је и она њему увек шећера и слика давала, а он — ах, он не имађаше ничега — он се осећао сретним и блаженим, кад би јој могао дати и цвеће, које је сам на ливади изабрао и узабрао.

„Имаш ли још ону лопту, коју сам ти ја јуче поклонила?“ питала га је мала.

„Погле, ево је,“ одговори дечко и извуче лопту из свога шпага. Али још је нешто он извукао, један брижљиво у хартију замотани колач, који је он од свога мајстора измолио, а овај му је радо дао, јер је знао, за које богато дете је намењен био.

„А, од тога мора и моја канарица добити,“ кликну девојче примивши колач. „Хајди,“ и смејући се увуче свога друга у собу, у којој он до сад никад био није, јер

његов је посао био, да само у ходник уђе и тамо хлеба и земичке остави.

„Гле," рече му мала и пружи прст на кавез, у коме је канарица весело скакутала и цвркутала. „Гледај, како је лепа, па како питома. Тако, узми ти један комадић од колача, а ја ћу један; ти стани с ове стране, а ја ћу с ове." Тичица је весело лепршала крили у своме затвору и слетала час на једну, час на другу страну, и кврцала колач, час из девојчине, час из дечкове руке. Оба детета изгледаху као два цветка, а канарица као лептирак, који час на један, час на други цветак слеће и сиса сладак сок·

После тога одведе мала дечака у своју спаваћу собу. Пред његове удивљене очи износила је она своје играчке, а кадгод је он, роб својих дужности, отићи хтео, задржала га је она и износила му све лепше и лепше ствари.

„Гле ово, ви'ш ово," говорила је мала поседница свих тих ствари. „Ове слике ми је отац, кад сам болесна била купио. Ову кујну сам добила о своме имен-дану од „маме." У ови коли су ме возали, кад сам била мала. Сад их више не требам. Сад већ одавно сама идем, не треба нико више да ме воза. Сада сам велика, је ли? А твој „тата" и твоја „мама," да ли и они теби тако лепе ствари купују?"

Мали дечак се од једаред ожалости. На његово све до сад задовољно и весело лице навуче се таман облак. Главом је тужно махао.

„Зар ти немаш „тате" и „маме"?" запита га мала.

„Немам."

„Па ко ти купује онда играчке?"

„Нико."

„А св. Никола, да ли ти он штогод донесе?" питаше мала даље.

„Ништа."

Да га је још даље питала, малога би јацело сузе облиле. Мало девојче, још млађе нег' он, дало му је да позна своју горку удбину; на светлости њене среће изгледала је црна сенка, која је његов млад живот покривала, још црња.

Он беше находче. Никада није своје родитеље познавао, не знађаше, шта је очинска брига, шта ли материнска нега, никада не имађаше кога звати слатким именом „мама."

Одхранила га је нека груба паоркиња, која га је, чим је мало одрастао и ојачао, дала његовоме садашњему мајстору на занат, не обзирући се, што је он још врло слаб и мален, да врши тешке пекарске послове. Код мајстора му није било добро, морао је оне исте послове да врши, што су одрасли чинили; хране је толико добијао тек да не умре од глади; поступало се с њиме врло строго, нико се није за њега бринуо — та он беше находче.

Деца су слична данима у месецу априлу. Смејање и плач, радост и жалост, киша и сјај сунца иду једно за другим необичном брзином. За час, па таман облак на дечаковом лицу пређе, а радост и задовољство поврате се, и он се осећао веселим и задовољним. Још никада се у своме веку није осећао тако сретним, као тада. Играо се са оним дивним стварима, за које је из почетка мислио, да их се ни дотакнути не сме. Време је пролазило необичном брзином, а он занет оним дивотама заборавио је на своју дужност, на корпу с хлебом и земичкама, на свога злога мајстора — све, све је заборавио и играо се са таким задовољством као још никада до сад.

Напослетку — кад је већ више од два сахата у игри пробавио — пробуди се из слаткога заноса, Брзо устане, и једва што је рекао својој друзи: „збогом" потрчи на поље. Кад је дошао на степенице страшан узвик оте му се из задрхталих груди: корпе тамо више не беше. Какав просијак можда прошавши туда, и видећи да нико на корпу не пази, узео ју је и побегао је са својим пљеном.

Мали пекар стајао је као окамењен. Гледао је око себе не би ли гдегод спазио корпу, али је нигде не беше. Тражио је по свима степеницама, по капији али је нигде није могао наћи. Сео је на степенице, покрио је лице рукама и горко је плакао. Шта ће му рећи зли мајстор? Ах, ала ће га немилосрдно истући! Шта више, може га дати као лопова затворити! — После тога је

мислио на мало девојче, о, како је она срећна! — и што је више о њојзи мислио све му то више сузе летеше низ бледо лице. Одједареда, и нехотице оте му се преко усана: „О мати моја, мати драга!“

Али нико се није одазвао. Људи, који су туда пролазили, нису ни мало пазили на њега. Та колико их има дечака који плачу. — Напослетку се разабрао. Устао је са свога седишта и изашао је из вароши. Дошао је до реке, која је својим валима запљускавала зидине те вароши.

Сутра дан залуд чекаше девојче малога. Нико није звонио, нико звиждао. „Где се само данас толико задржао“ мишљаше мала „баш ћу се срдити на њега кад дође.“

Али он не дође. Место њега дошао је неки велики момак и он им је увек од то доба хлебове и земичке доносио. —

„А где је онај мали“ питаше девојче једнога дана његовога заменика. „Зашто не долази он више?“

„Он неће никада више доћи.“

„Он мора доћи, он ми је то обећао, а ја га врло волим.

„Тако? А зашто? Та он беше находче, он није ни познавао на своје родитеље, а уз то био је још врло рђав деран. Покрао је од мајстора свога пуну корпу хлеба и земичака, па је онда и побегао од мајстора и — напослетку је упао у реку. Прекјуче су га мртвог извадили из реке.“

Девојче није разумело шта то значи мртав. Оно је само знало да он никад, никад више доћи неће.

„Ах, они лепи колачи, које ми је доносио!“ уздисаше девојче.

„Колача желиш ти? Сутра ћу ти још лепших донети, него што ти је он доносио.“

Девојче чувши то отрчи радосно својој канарици и повиче јој: Сутра ћеш опет добити колача.

А мало находче беше мртво и — сасвим заборављено. Превео **Милан.**

РАЗНО.

(Куцање срца) По најновијим испитивањима Глејевим умножава се број била (пулса) са два — три ударца, кад човек душевно ради. У колико ће се умножити, то стоји до различитог напрезања душевног. Тако је Глеј увидео, да му срце брже куца, кад се бавио геометријом, која није његова струка, него философијом у којој је био код куће. Што срце јаче бије, тим се дебеле жиле, што из њега излазе, већма шире, те је пулс на руци слабији а бржи. Ова посматрања слажу се потпуно са примедбом Мосовљевом, да мишица човечија постаје ужа, тања, кад се мозак услед душевног напрезања шири. Крвоток у мозгу стоји дакле у узајамном односају са множином крви у другим деловима тела.

(Ракоцијев марш). О постанку „Ракоцијевог марша“, што је Мађарима данас тако омиљен, што га сви Цигани свирају, и што га је и Берлиоц у своме делу „*Damnation de Faust*“ употребио, приповеда један мађарски лист ово: Кад се кнез Ракоци II., који се борио за независност Угарске, после несретне битке код Сабо 1705. повлачио натраг, наиђе на неку циганску музику, коју је водио Мишка Барна, и овај му је први одсвирао тај марш. Лепи Цинко, син Мишкин, разнео је ту композицију, тумарајући овамо онамо, свуда по земљи, те је постала позната и омиљена, а калуђер Вацек у Стојном Београду први ју је нотама забележио. После се често преписивала и попуњавала, али овако као што се данас свира сложио ју је Чех Ружичка.

НОВЕ КЊИГЕ.

5-ти број „*Српских Илустрованих Новина*,“ доноси овај садржај: Забава: Шумарева ћерка. Приповетка из српског живота од С. В. П. — Песме: Из Ђулића увелака I. II. III. од З.-Ј. Ј. — Народни добротвори: Заклада Саве Текелије за војнике и свештенство [illegible] ћ. — Преводи: Велики свет, новела грофа В. А. Сологуба, превод Саве Петровића. — Повесница: Народопис Срба у Угарској, по Никоту од др. Стеве Павловића — Из природе: Материнска љубав у птица. Из артија † А. В. Поповића. — Из разних крајева: По дана у Спљету и Солину (свршетак) од М. Д—ћа. — Уметност: У Београдском народном позоришту од Милана Савића. — Књижевност: Збор српских књижевника II. од С. В. П. „Невен“ од Милана Јовановића. — Уз наше илустрације: Вереник и вереница. Пројект за споменик кнезу Михаилу. — Смесице. — Белешке. — Слике: Сава Текелија. Материнска љубав у птица. Пројект за споменик кнезу Михаилу. Златна врата палате Диоклецијанове у Спљету. Сајам у Солину у Далмацији. Вереник и вереница

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на пол год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За [illegible]ране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Сад

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 41. У Новом Саду, 11. октобра 1881.

ЦАР ЈОВАН.

ТРАГЕДИЈА МИТЕ ПОПОВИЋА.

(Свршетак).

Сретен *(за себе)*. Гвожђе је врело,
куцај што већма.
(На глас.) Но, то још није тако
страшан грех,
И то још није љубав . . . Стишај се . . .

Илка. Мож'да и није! Ал' ја бих рекла,
(А око моје мене не вара)
Да пређе онај поглед Јованов,
Млого је више него обичан.
Ја опет тврдим, у в е р е н а сам,
Да Јован воле Суботину кћер.

Сретен. Уверена си? Но то је друго.
Ал' кад већ није, Илко, друкчије:
Нека је воле!

Илка. Нека је воле!?
Подругљивости нек' је доста тој.
Поштеди ме већ једном, војводо,
С таки изрази.

Сретен. Гњевна си? Зашто?
Нити ме схваћаш, нит' ме разумеш.
. опет велим, нека је воле.
ал' кад би тако било заиста,
Јаду бих лако свом доскочио.

Илк Шта би?

Сре н. Шта бих? . . . То је врло лако.
ао бих коме дретву свилену,
.л' мало прашка у хартијици,
Ил' самокрес, ил' мач.

Илка. Стани, умукни!
Те речи ми из пакла долазе.
Мрзим је, јесте, к'о жута злоба,
Што славу мрзи ван костурнице;
Ал' то не могу, не, никако, не,
Јер бледа сенка жртве невине,
У сну, на јави пратила би ме,
И крв у билу следила ми мом'.
Ах, то је страшно! Ја не верујем,
Да би на свету било човека,
Који би мог'о, који би хтео . . . .

Сретен. Ево га, Илко!

Илка *(презрењем)*. Ти би зар смео?

Сретен. За врло малу, госпо, награду.

Илка. Затвори врата твојих усана,
Да не излети кроз њи она реч,
С које се мора згрозит' и сама
Грозота. Иди, ја те не слушам.

Сретен. Ал', госпо, Илко, ал' кад би знала

Илка. Иди, ил' идем. *(Оде)*.

Сретен. Заиста чудно!
Уморила би је, а кад се смрт
Понуди јој, да услуге чини,
Грозом од себе отискује је. —
Не зна шта ради. — *(Оде.)*

(Улазе Јован и Бакић.)

Јован. Јеси л' га чуо?
И ти још мене увек светујеш,
Да гњева свога једра савијем,
У која вихор освете душе.
Нек' мисли ко шта хоће о мени,
Ал' толико је у десној руци,
Да кад одиграм своју улогу,
Да повесница неће никада
О Јовану, о мени трубити,
Да нисам знао, кад је требало
И према круни српску бранит' част!

Бакић. Фердинанд ћесар, што би свакако,
Да се отресе такмаца свога,
У великој је сада невољи,
Па с тога справу сву је покрен'о,
На његову да склони те страну,
Јер добро знаде, шта ти вреди мач.
С тога ти посла' и ону књигу,
С тога и оне млоге дарове,
С тога ти даје деспотовину
И обећава куле, градове.
Но ја ти вељу, (искусио сам,
Јер није прва то хрисовуља),
Да кад те неће више требати,
И ту ће књигу с царским печатом,
Да заборава камен притисне,
Те биће храна гладним мољцима.
Немац је, царе, мудар, разуман,
Он туђим знојем гради себи град,
Ал' реч му мање вреди, веруј ми,
Него на сунцу груда снежана,
Ил' жеравица жива на леду.
Ја не бих дао за ту диплому,
Ама ни жлицу крви пилеће,
А некмо л' тол'ко јуначких мука,
Толико глава, толико зноја.
Запољин поздрав мож'да те вређа,
Ал' том је кивна властела крива,
Пред троном, што те оклеветаше
И образ, царе, оцрнише твој.
Дигни се дакле горе у Будим,
Реци му, шта је истина и лаж,
Па бићеш чувен, велик, племенит,
А клетве нећеш своје погазит'. —
Молим те, царе.

Јован. Бадава! Заман!
Што ј' краљу круна, то је понос мој,
А та је круна мени светија
Нег' херувимска песма свечана!
Нека нам дође царев поклисар.

Бакић. Још ваљда није доцне, Јоване,
Последња није још ти пала реч,
Која би тол'ко гњевних мачева
Над твојом главом завитлала.

Јован. Не!
Па да их божје слуге витлају,
Ја не бих више њему служио.
Остави с миром лава рањена.
Нека нам дође царев поклисар.

Бакић (*за себе*). К'о хитра муња сева му око:
С усана одмах тукнуће му гром. (*Оде*).

Јован. Разбојник? Ха, ха! Разбојник? Добро!
Ал' ударим ли топузинама
У твоје, краљу, тврде капије:
Сва отаџба ће да се разлеже
Од страшна тутња буздованова.
(*Улази Ботуш*).
Поздравље наше светлом ћесару.
Мишица моја и војска наша
Његовом трону биће стубови. —
Засебно писмо не шаљемо му:
Од тога српска више вреди реч. —

Ботуш. У име мога светла ћесара,
Прими од мене срдачну хвалу
И уверење, дични војводо,
Да ће на срцу род ти носити
И царску своју искупити реч,
Што ти под својим даде печатом.
(*Преда му хрисовуљу, поклони се, па оде*).

Јован (*метне хрисовуљу на сто*).
Ја нисам тако хтео, Запољо,
Па ако реком сад потече крв,
Богу ћеш ти да одговараш с ње!
(*Улази Иванка, у руци јој цвет.*)

Иванка. Нека ми каже тај невини цвет:
Еда л' ме воле, или не воле?

Јован. Хај, да сам труба арханђелова,
Па да громовно трубим и у сну,
У уши томе рогоз-владару,
Што образ тако сад оцрни мој!

Иванка (*кида цвету листиће, па кад који откине, говори.*)
Не воле, воле, не воле, воле.

Јован. Ил' да сам вихар, што тутњем бр[illegible]
Да заљуљам скерлетни престо,
Па да му пуца шкрипом, шкрипет[illegible]

Иванка. Не воле, воле, не воле, воле.
Јован. К'о бесомучни крик и урнебес,
Кад дивљи танац врази играју,
Хуји у уху погрда ми та...
Иванка. Не воле, воле, не воле, воле.
Јован. Трубе ми дајте! Вихара дајте!
Иванка *(тргне се, па испусти цвет)*. Ах, боже, шта је то!
Јован. Шта тражиш ту,
Пролећа дивног чедни осмеју?
Беж' испред огња, да те не спали!
Шта тражи овде чедо зорино,
Кад вихар риче с усана мојих?
Иванка. Цвеће сам оно нешто питала.
Јован. Шта вели цвеће својој сестрици?
Иванка. Не каже ништа, не одзива се.
Јован. Цвеће ми каже: и љубав је цвет,
Што но у срцу ниче и мири...
Неси ли никад осетила још
Опојни мирис онога цвета?
(Ухвати је око струка, Илка уђе и прислушкује.)
Не беше л' зар још на оном вису
Где анђеоски пева души лик
У чаробноме полу-санку јој?
Илка *(цикне)*. Ах! *(Оде)*.
Јован. Ко цикну то?
Иванка. Змија, Јоване! *(Падне му на груди)*.
Ја се бојим.. Чувај се, чувај!
Та змија теби о глави ради:
Отроваће те, — отроваће те!...
Јован *(пољуби је у чело)*. С тебе би отров био мени мед!
(Завеса пада.)

СТРАСНА ЉУБАВ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ САДАЊЕГ ДОБА.

НАПИСАО МИЛАН ЂОРЂЕВИЋ.

(Наставак.)

III.

Анђелија је лепа девојка, има 25—26 година, плава, средња, танка стаса, образа подуги и пуни, говора нежна и фрскава, што јој најлепше стоји, уста што но кажу, беху од шећера, јер свака реч из њих бијаше тако слатка и љубазна, као да је медом намазана, па се човеку и нехотице за срце прилепи; а озбиљност, узор свију врлина. Најништавија реч показиваше је као узор поштења и сведока најсветије наивности. Зуби изгледаху као низ бисера, бели и ситни. И ако немађаше тупике, јопе, фризуре и шта ти ја знам, опет њој лепо доликоваше она њена од бела платна сукња, црвено од ћитабије јелече, и смерно чешљање. Све изгледаше као да је за њу прирасло. Белило и руменило за њу беше непотребно; јер је природа том врлином сама обдарила. Једном речи, била је богиња лепоте. Ко год би је видео, свакому би срце заиграло, па би се и нехотице сам упитао: зар природа и оваке створове ствара у овим кршним врлетима!

И ако у њеном селу не беше института и т. д. опет је она умела да размисли, шта је добро, а шта не. Њој нико није могао доказати, да је ово боље од онога, што је она изабрала. Њена реч за њу је била пресуда, па нека други говори, како хоће. Она нигда не избегаваше друштво, ал' то је морало бити поштено. Морал је за њу светиња. Свакомприликом, у свом друштву, говорила је, разуме се, и о момцима, и у опште о оном што девојке најрадије причају, ал' свакад озбиљно, она је, разуме се, стекла много и пријатеља и обратно. Последње беше за њу ништавно, кад је на бедему сталности. Лукавство и гордост гордо презираше.

Наравно, за време њеног девовања, више пута била је у друштву и са момцима, којима је на њихова ласкава питања и празне разговоре свакад умела озбиљно одговорити, и то тако, да је свакога довела дотле, да призна: да

*

је онако, како она каже. Због овога и навукла је на се симпатије свију момака у селу, ал' они сви мишљаху, да их она презире, кад не хте за њих неколико, који су је просили поћи.

Ти њени искрени разговори одвратише све просиоце, и ако би је ко хтео, само зато несмеде је просити, што вели, она никог не воле; јер је заљубљена сама у себе, па тако хоће и да живи.

Због лепоте, прозвали је лепом Анђом.

Њени родитељи видеше, како са њом тешко иде, па су се почели тешкати и саветовати јој попустљивост; јер је време удаји.

Одговор јој био свакад кратак: ако ме ко воле, ево сам, ал' и мени је жао, што не могу попустити онда, где се неистина говори. Истину ћу бранити, па ма се никад не удала. Боље ми је живити и сама, него имати уза се човека, који говори, а не зна ни сам шта, као што су били моји просиоци. Ни један не беше свестан, него све, као да тераху капом ветар. Волем за сиромаха поштена и паметна, него за богата, а будала. Удаћу се, нема још нигде села девојачка. Ваљда га ја нећу прва населити.

Ми сад смемо и можемо са тобом и озбиљно, као са зрелом девојком, разговарати, рећи ће јој мајка, седећи једно вече крај совре.

Тебе су просили из нашег села најмање десет момака, па ти ни за једног не хте, сваком нађеш мане. Странци ти се допадају, опет нећеш у друго место. Читав белај. Сад не знам, шта ћемо. Најбоље би било, да си се удала за Стојана у С . . . . кад ти се момак допао, но не хте, што би морала кућу оставити. Да га ми сад нудимо, знам, да би пристала, ал' доцне је, он се већ оженио. Казала би ти сад још за једног просиоца, ал' ту знам, да нећеш ни ти, а не би ни ја пристала.

Да кријем од тебе, можда би ме доцније клела, зато нећу, дакле чуј ме: јуче, кад си ти била на њиви, долазила је код мене Миленија, стрина Љубисављева и казала ми, како се Љубисав заљубио у тебе, и тражи те за жену, а ја сам јој одговорила, да те нећу дати, јер сам знала, да и ти нећеш. Напослетку ако баш хоћеш, ето можемо сутра ствар свршити. Вољу ти нећу кварити, а неће ни старац. Он не тражи ништа, но само тебе.

Баш си добро одговорила, нано, зар ја не пођох за толике момке, а сад да пођем за робијаша, да ми се свет смеје. О, нећу, нећу, па ма се никад не удала. Волем поштено девовати, него се звати робијашева жена.

На ове речи и мајка и отац обрнуше забринуто главом као знак одобравања.

После подуже паузе отац још као да се из сна трже, дрхтавим гласом одговори:

Синко! Ти си ми сад сва брига. Ове зиме морам те удати. Видиш, да сам стар и да могу сутра умрети, а нисам рад, да ми и на оном свету будеш брига. Хвала милостивом Богу, ето имамо прилично и мала и стоке, па ту треба радити, а ја и баба више не можемо, стари смо. Опет и ти сама не можеш. Узрећу зета у кућу, па бог вам, душа вам.

На последње речи старац дубоко уздахну, па продужи:

Удај се сине, да и ја видим у мом веку једно весеље, па ма одмах умрљо, удај се, послушај оца, који ти је најбољи пријатељ, и који ти жели више среће и добра, него што је сам у свом животу имао. —

Овде старац прекиде разговор, као да и умуче, а две му и нехотице крупне сузе из очију падоше, пропраћене са дубоким и брижним уздахом, кога баба прихвати.

Ове речи Анђелију дубоко у срце дирнуше, као што јој румен на лицу показа.

Сигурно се склонила, да своју вољу потчини вољи родитеља, кад само рече: радите како знате — па горко уздахну.

IV.

Дође и други празник — недеља је. До подне бесмо у цркви, која је од села по сахата удаљена, а сад после ручка, ево смо опет у коло. Жеља ми се испунила.

Ту је скоро сво село, и старо и младо, а ту су и Љубисав и Анђелија.

Свирац извија своје мелодије као славуј, а накити му девојачки од тешког скакања конкуришу тактичним звечењем.

Коловођа је опет Љубисав, а баш до њега игра Анђелија.

Ништа не сметаше Љубисаву, да се са њом и разговара; јер је такт игре тако правилно обдржавао, као најбољи „танцмајстер.“ Из њеног лица провириваше озбиљан и стидан говор, а из његова ласкави успех. Докле је коло играло, дотле је готово једнако разговор трајао и при свршетку, ко је пазио на Љубисава, могао је на његовом лицу приметити само хладност и неизвесност. Кад се већ коло пусти, а из његових уста чу се само осветна реч:

Ти мораш бити моја.

Коло је још играло, ал' код Љубисава не беше више оног играња. Суморност и неке необичне мисли морише га, одвратише му сваку вољу за игру, и он наскоро престаде.

Докле год је коло трајало, Љубисав је у једном куту крај њега стајао, штудирајући. Неке огромне мисли непрестано су га цепале; јер се сваки час мењаше у лицу, ал' какве су то биле, то ће бити велика тајна, коју би можда олакшао, да је коме казао, те га не би тако гризле.

Он око себе никог није видио, а њега сви.

Ни свирац, ни коло, ништа за њега не беше више, он стајаше блед као крпа, гледајући непрестано у земљу, као да броји песак.

И ја, и сви, зачудисмо се овакој промени код онако страсног играча, ал' закључак је био ту: да му је цура одбила понуђену руку, па сад од стида и превелике љубави не зна шта ће.

Одмах ми је овде пала на ум она изрека, да љубав није шала, па зато, да би до бољег уверења дошао, приступим једном младићу, који је такођер на Љубисава свој поглед управио и упитах га, шта му је?

Е мој пријатељу — рећи ће — не знаш ти, како је то, патио сам ја ту болест, он је заљубљен у ону тамо, (показујући ми Анђелију), па му је она одрекла, то је најтеже, сад не види ништа, не може ни јести, ни пити, ни спавати, ни радити, једном речи: за њега је сав свет сад ништа, а она све. Он је сад у мислима и омрзне, дође му да је убије, ал' опет вели: та она ће се приволети, ах, ја је морам узети, она ће бити моја. Због тога је онако сагнуо главу и мисли. Знаш ли ти, да му она сад каже, да ће поћи за њ, само да се попне на ону тамо стену — показујући ми прстом — где ни змија не може доћи, он би одмах отишао, па ма се не вратио, да му каже да скочи у воду, и то би учинио, само да је добије. То је брате, тешка ствар, и хвала богу, кад сам се ја курталисао, знаш-ли ти, да ја по целу ноћ као луд лутам по селу, чини ми се, да ћу је видети, док она можда ни бригеша, но такве су женске, само што се лукаво крију.

Чини ми се, ни једна болест није тако тешка, као та проклета љубав.

Пријатељу! рећи ћу ја; није баш то ни тако, зар човек није у стању да сам своје страсти савлада, и ко није, тај није човек, него рђа, та љубав није ништа друго, него једна страст, која се да̂ најлакше лечити. Постојанство и уздање у се, то је најпречи лек, неће ли она тебе, немој ни ти њу, па крај. —

Кад ти тако говориш, онда још не знаш ништа. Заљуби се, па ћеш видити, а ја ти кажем: мени су и бабе гасиле угљевље и бајале, па све ништа, док на послетку, кад ме отераше у војску, ја заборавих, ал' и тамо ме је у по-

четку сеђало, те још како, долазило чак дотле, да сам хтео и из војске бегати, но сваки дан све лакше, док не прођоше две године, а после, ни лук јео, ни на лук мирисао. Сад као да ништа није ни било, она се за време моје службе удала, а и ја сам се оженио.

Хтедох још разговарати са овим човеком, но због посла, ког имадох пожурим у село, пошто је мрак, а и коло се као пређе растури. Сав ми разговор још беше, што упитах тог човека за име.

Милован Јовин.

Последњи поглед бацих на Љубисава, који још онако удубљен стајаше, гледајући испод очију, како нестаје и последње сенке његове љубави.

(Свршиће се.)

У СЈАЈНОМЕ МАЈСКОМ ЗРАКУ...

(ХАЈНЕ.)

У сјајноме мајском зраку
— Бујно клија рукосад —
У срцу је моме сија'о
Љубави ми први над.

У мајскоме сјајном зраку,
Кад захори тица̂ пој:
Изд'о сам ти тајну жељу
И млађани сапак свој.

Ст. Т.

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Наставак.)

VI.

Милка је — кад се са „ландпартије“ повратила — распечатила пакет, што га је од Влајка добила. Посла није имала, била је дакле доколна, те је могла прегледати, шта у завежљају све има. Унутра се налазаше подебео рукопис, а наслов му је био „Мој живот.“ Милка је превртала онако замишљено листове, најзад стане код 20-те стране и поче читати: „Данашњи је дан за мене одсудан. Једва сам прикупио толико снаге, једва сам савладао бурне осећаје и очајне мисли, да могу написати, шта ми се тог дана све догодило. Колико сам пута метуо руку на заист пиштољ, да се једном за свагда опростим овог света, у ком за мене нема више среће и задовољства, већ вечити јад и вечита невоља. Но не! То не би никаква казна, то не би никакве муке за мене биле. Један потез само и све би свршено било. Али то не сме да буде. Ја морам живити, ја се морам мучити, нека земља, коју газим, нека сунце, што ме греје, нека месец и звезде, што ми ноћу сјају, нека сва природа, нек' сви људи виде мој јад и беду. И кад једном под теретом тим клонем, онда ћу с правом моћи рећи оној личности, која ме данас осуђује и која је узрок моме јаду: видиш ли, какви сам ја див на муци био, а ти си она, што не даде, да та дивска снага општој користи служи, него је осуди, да се у сопственом трвењу сатре.

Као обично, дошао сам тог дана мојој вереници Анђелији, да је по милиунити пут уверим о својој љубави, а да по милиунити пут чујем из њених уста, да ме неограничено љуби и да ће за годину дана, док ја инжињером постанем, вечито моја бити.

Ушао сам у собу. . . Она је у

наслоњачи седила и покрила је марамом лице. Ја полетих њојзи пун љубавних заноса и обгрлим је, а она скиде мараму са лица — ах; оне исплакане очи, онај очајни израз лица никад заборавити нећу! — И одгурну ме од себе са речима: „Даље, отрове!“ На мене као да се васиона срушила. „Анђелија, душо,“ рекох, али она ми не даде даље говорити, него ми сама руком показа на противну страну. Ја погледах на ту страну и спазих мени добро познату пештанску лепотицу Ану Ердеди, где држи у наручја одојче. Ја не могох појмити, шта то све треба да значи и ако сам у нечему нагађао, те запитам своју вереницу: „Па шта треба да значи ово, душо моја?“ Она се само горко насмеши и запита ме: „Познајете ли, господине, ову госпођицу?“

„Да,“ одговорим ја некако збуњено.

„А оно дете?“

„Савршено не! Никад га ни видео нисам.“

„Да, да — одговори ми Анђелија горко — то верујем, али матер сте зацело видили?“

„Али за име света, Анђелијо — запитам је уплашено — ја ћу полудети, ако ме не изведеш на чистину. . . .“ Она само махну руком и рече немачки: „Госпођице Ана, сада је на вас ред да говорите, да господин не би могао после рећи, да га неправедно осуђујем.“ —

Ана је била некада глумица, али њу је најзад позоришна управа због њеног неморалног „поведенија“ морала отпустити, но ипак је она и надаље задржала у говору и приватном саобраћају, глумачки тон и глумачке шпекулације па је чак и некако појетично говорила, што је све скупа на њезину околицу велики утисак чинило, а при томе је она необично лепа била и не један модерни блесан се у њу до ушију заљубио, држећи је за чисту невиност и идејални створ женске непокварености. У самој ствари она није била толико покварена, колико роб разузданих страсти: све што је радила, радила је страсно. Из једног екстрема падала је у други: данас је једног љубила необузданом снагом, а сутра би га том истом снагом мрзила. Ко се од мушких њојзи подао, с тим се играла, управо га презирала, а кога није могла очарати, тај је додуше импоновао, али га је мрзила из дубине душе своје и кадра је била све учинити, да освети повређену сујету своју, јер она је одиста држала, да се њеним дражима сваки поклонити мора, а ко то не учини, тај је учинио злочин, који би се требао смрћу казнити. Но да пређем самој ствари, а доцније наћиће се већ прилика, да о овој женској коју више рекнем.

Ана додаде дете дадиљи, која је с њоме дошла и ступи напред тако, да је стала између мене и Анђелије и поче тихим гласом, а после све жешће и жешће:

„Ја сам вам, госпођице Анђелијо, мој јад већ испричала, али пошто желите, да то исто и пред овим господином учиним, то ћу се вашем позиву с драге воље одазвати, с тим пре, што ће вам то за доказ служити, колико покварености и нитковлука лежи у овом човеку, који је својим обманама и гнусним варањем знао задобити место у божанственом срцу, као што је ваше. И ја сам га љубила силно и безгранично, као што само може љубити чисто девојачко срце. У осамнајсту тек падох годину, када сам њега упознала и када ми је љубавни пламен занео срце и мозак слаби. Невино срце у мене је било, те сам у њега гледала бога! Загрљај његов небо ми беше, а његова реч истина божја; али светињу девојаштва свог на жртвеник му пренети, не хтедох. Но он ми рече прекором оштрим, да ми је срце задрхтало сво: твоја је љубав грдна била лаж! И свака суза, и сваки уздах душе ти, и свака клетва с усана твојих: љубав је моја к'о стена тврда; нема те буре, ни непогоде те, која јој може ублажити жест или огња њеног угасити

плам! — Све је то био лажљиви блесак, осећај лажан у сјајном и светлом одевен руву, да мене луду вара! Све, што је женско, обмана је и лаж!"" А за тим, клекнув преда мном, наставио је своје мамљиве речи: „„О не, не, прости! С големе туге, са тешка бола, што срце твоје у моју тврду посумња љубав — завлада са мном безумља страсност, те грешник црни роптам на бога, уз грехе старе стварајућ' нове . . . Не иштем жртве, не иштем греха, ал' тек кад пород узимамо ми, мој ће се отац, богаташ хладни, свршеном чину поклонити већ, и брачни сајуз благословит наш. Хоћеш ли са мном сретна да будеш, моју ти молбу усвојити мораш — то је једини пут, што нашој узајамној срећи води!"" И ја, слаби женски створ, клонух тад под теретом тим — та у њега као у бога веровах!"

После ових речи застала је Ана, да одахне, а ја огорчен рекох: „Та на што те декламације? Чуј, Анђелијо, да ти речем, у чему је ствар. Ја сам крив у толико, што ти нисам одмах —"

„Ћутите! — прекиде ме опоро Анђелија; — ја се на моју несрећу познајем са вами од четир године, а ви сте се са овом тако исто као и ја несретном госпођицом тек од годину дана упознали, а ви не рекосте ни мени за ваш одношај и обвезност према њој, нити њој рекосте, да вас већ од четир година ваша реч за мене веже. То је довољно. Ја вас презирем . . . Ви убисте у мени веру у људско поштење —" и она бризну у плач. Сиротица! Мислећи доцније о овој сцени, ја сам у мислима сравњивао Анђелију са Аном. Каква грдна разлика! Прва чиста и непокварена, прави анђео, даје израза своме болу у испрекиданим речима и не може све да изрекне, шта је тишти и боле, него јој сузе угушују глас. То је искрени бол, то је природно; ту нема никакве вештине, на ни претварања. Ова друга пак по промишљеном плану, са бираним речима и са главом пуном змијских мисли, баца отров у невино срце, дере немилосрдно везу љубави, што је до сада везивала два срца и две душе, и руши срећу двеју личности за навек.

(Наставиће се.)

ШЋЕПАН МАЛИ, ЛАЖНИ ЦАР ЦРНОГОРСКИ.

од д. мардовцева.

(Наставак.)

По својој прилици, да ни Шћепан није био такови занешењак, да помишља на руски престо, његове прилике му тога нису обећавале, ма да је он својој околини, калуђерима особито, обрицао много више, но што се могло испунити.

Септембра 1767. године пошље Шћепан из црногорског села Мајина прокламацију у Будву, која беше тада под влашћу Млечића, да се народу обзнани, е је он руски цар. „Ми Шћепан Мали — говори се у тој прокламацији, — који ће скоро постати *великим*, јављамо народу, да плодови још нису сазрели, али кад буде време и плодови сазру, у њима ће народ наћи неисцрпна блага — драгог камења, рубина, смарагда, сафира, злата и сребра и сваки, но нам верује имаће свега, шта пожели. Мир и благослов божији с оним, који нам се покори, а тешко непокорним, погинуће од мача и биће бачени у море!"

С овим манифестом отправљен је монах Василије Марковић, тада секретар владике Саве Петровића. — Прокламација та учинила је силног утиска на становнике Будве и њезине околине.

Марковић је читао свугде и свакоме, претио је именом Шћепана Малог, обећавао бог те пита, шта — те се на скоро разнесе глас о појави руског цара, разнесе се много даље, но што би то могао и мислити смели дошљак.

Лако је било народ придобити, особито обећањем промене тешког народног живота, лако је било, јер народ није имао ничега, те је дакако једва чекао прилике, у којима би судбу своју окренуо на боље. Тим је ето и Пугачев задобио руског мужика, да иде за њим и да се не боји ни кнута, ни Нерчинска, тако се и Црна-Гора одазвала том руском цару, кога никад није видила, а који јој је обећавао бољу будућност. Но беше још један разлог, из ког Црногорци пристадоше уз Шћепана: Марковић бунећи народ навуче на се гњев Млечића, који се свакојако довијали, да ухвате одважнога калуђера, па му најпосле и главу уцене. Такав поступак од стране Млечића обећавао је народу читав низ крвавих дела. Марковић се није бојао, но непрекидно радио и учинио, да сво приморје пође у сретање руском цару и Марковић је био на челу велике масе народа.

Приморци дођу Шћепану с поздрави и поклони; било је и званичника из Котора да буду толико срећни и прикажу се „императору.“ Многи делови млетачке Далмације, крајеви Албаније, пограничне српске општине, чујући за прокламације и појаву Петра III. и о томе, да ће скоро настати рат, а за њим слобода, групимице пођу „цару“ и сједине се с Црном Гором. То није годило млетачком сенату, од тога се плашила црногорска управа, на челу јој слаби владика Сава Петровић, човек, који је иначе био добар, народ га је љубио и поштовао, али он је живио од данас на сутра, ни у шта се није мешао, ни за што се није бринуо, и народ се, да богме, од њега није ничем ни надао. Рођак му Василије, у ком је Црна гора имала ваљана главара, умре у Петрограду 1766. године. Шћепан образује читав двор, свиту, назначи министре и ђенерале. Чувени Симо Цуца, који је био одавно страшило турско, буде наименован за царског пехарника и ђенерала његове армаде. Узалуд су присташе турске, млетачке и саме црногорске владе одвраћали народ од Шћепана и слали га дома, залуд су уверавали, да је цар Петар умрьо и погребен, ништа није помогло, народ их није слушао. Узалуд је млетачка република толико пута слала уверења, да то није цар, но варалица: Србин није хтео веровати ни сенату, ни његовој полицији, а још мање дужду, јер Србин никад није волео дужда Млетачкога, но је у својим песмама говорио о њему, како говори и о „проклетом Турчину.“ Шта се све причало о тадањој глави републике, дужду Моченигу, ни један Далматинац, ни Црногорац није му ништа могао веровати, нити је марио за њега, као што нису ни сами његови Млечићи.[1])

Узалуд је и владика устао, да обавести своје поданике, е Шћепан није цар. Узалуд је било и потоње срество против њега: нашли се људи, који су били у Петрограду за живота цара Петра III. који су говорили с њиме, и ови се клели, да Шћепан нема ни у длаку сличности с руским царем. Тад се опет нађу други сведоци; ови говораху, да ни указн млетачког сената, ни уверавања владичина, ни сведоџба људи, који су били код руског двора, да то све не доказује, да Шћепан лаже, да су то све клеветачи његови, који су помогли, да се „цар“ лиши престола; то су све замке, вељаху они, да се несретни „цар“ не може склонити ни на последњем уточишту код добрих Црногораца, његове браће и пријатеља, у којих је дошао, да тражи заштите и помоћи. Као најчвршћи аргумент за то, да је овај странац нико други, до изгнани руски цар Петар III. наводили су ти сведоци, да он радо пије вино и ракију са својим новим министрима и ђенералима. Доцније јави се још један јаки сведок у корист претендента.

У Мајинах, где се најпре јавио Шћепан, где је исказао тајну: како је он „цар,“ био је тада сердар Марко Тановић. Он је био веома уважен, како код најближих сaотачаственика, тако и у свој Црној Гори,

[1]) У посмеју сравњивали су овим епиграмом два потоња дужда са два последња папе:

„Gran doge Foscarini
Gran papa Lambertini
Ma Rezzonico papessa
Mocenigo dogaressa.“ — *Daru.*

што по богатству, што по сродству и пореклу, а нарочито му је глас у овој прилици био јако важан, јер је био у Петрограду за царевања Петра III., био му је на двору, говоре чак и за његовим столом, да је пио с њиме више пута у здравље цара и његове империје и у здравље свих Црногораца, његове браће и једноплеменика. С таким ауторитетом Марко Тановић се први од свију главара закуне, да је овај странац сам главом Петар Теодоровић, а Василије Марковић, један од најуваженијих калуђера, баш је тада читао „цареве“ манифесте и призивао бога за сведока, да су истините речи његове и клетва Марка Тановића.

Да би боље уверили народ, у чему га даље није било требе ни уверавати, Марко се Тановић прими почасти, да служи Шћепану, који, кад се „зацари,“ наименује Марка за великог канцелара. У особи великог канцелара у Марка је била сва власт, коју му је „цар“ вољно даровао, поставив га за свог првог министра. То је велико чудо — говори биограф Шћепана Малога — да велики канцелар црногорски, ком се обећавало, да постане великим канцеларом и све Русије, Русије, која је у то доба замењивала стару римску империју, да тај канцелар не зна ни читати, ни писати, ни на свом матерњем језику.[2]) Марко Тановић био је први до Шћепана, јер је први у свом слузи познао развенчаног цара, кад му је дошао у Мајине, а доцније ово и клетвом потврди, која реши ствар. (Наставиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо треће.

Ујутру рано 7. Јула о. г. опростим се са другом Ј. Ч., коме сам био прешао у Будим на ноћиште и за неколико минута већ сам са картом до Шиофока у жељезнички коли седео. — Жељезница се кренула, у њој разних путника; прођосмо кроз први тунел у околини Будима и са тим остависмо будимске планине. — Пред нами су њиве по равници, храна по њима разнолика. — У Промонтору уђе нам унутра један огроман — као што он после сам рече, да је — шокац и један стари мађар; те по томе беше нас само четворо у купе-у. Њих двоје, једна госпођа и ја. Они наставише говор о избору посланика, а затим иста старина пређе на говор о језику и народности и осуђиваше претапање једног народа у други. — Врло ми жао беше, што, кад дођосмо до Столног Београда, изађе и тамо остаде. — Столни је Београд некадања престоница Угарске. Колико се дало са колодвора далекогледом посматрати, опазио сам да има у њему приличних здања. —

Пред Шиофоком угледамо Блатно језеро, диван предео. Из Шиофока кренусмо се у 11½ часа на малом пароброду „Kisfaludi.“ Далекогледом посматрасмо она села унаоколо језера; имају врло леп изглед. У овом посматрању пролажасмо нуз село т. з. Тихањ, које лежи на једном полуострву, а ово дели језеро у два тока. На цркви две куле у овом селу, виде се из велике даљине. У језеру је вода чисто зелене боје, и за пиће врло је лака; у њој се налази подоста риба. Кад изађосмо из лађе, ступимо на обалу, на којој чекају гости ове лађе, не би ли ког познаника угледали. Сваки себи нађе и радује се састанку, али ја нити сам кога познао, нити ме је ко познао, и да не ступи пред мене један странац, по руку познао сам, да је носач, и да ме не ослови: еда ли требам стан, не би ни с ким ни речи проговорио. И тако ме одведе у једну гостиону. Овде ми дадоше собу, и то наравски врло лепу, чисто ми самом не беше право, јер сам унапред знао, да ће ми овај салон после загорчати. Али где си, ту

[2]) *Stiepan-Mali.* Код Руса ово није необично, чланови Пугачевљеве војне колегије и царског савета, ни ни сами им председници, нити император нису знали ни читати ни потписати свога имена. Пр-

си, из ове коже никуд даље. А и „келнер“ ме чудно посматра и по његовим испитујућим очима рекао би, да ме више сажаљева него као госта сматра. Ове појаве за мене су још загонетке. Речем му, да ме одведе у трапезарију; кад ступих у ову, имам шта и видети: ту су ти две простране дугачке сале пуне гостију или боље да речем — здравих болника. Сравњујући моје руво путничко са њиховим болесничким, могао сам слободно изостати. Ал’ помислим у себи: где си ту си. — Седнем за један сто и поред сиромашног, али врло скупог обеда предузмем си, да посматрам моју околину. Па шта сам могао приметити? Говори се само маџарски; обучени су скупоцени и то не мушки толико, колико женске — у свили и кадифи дошле, да се лече, од здравља, рекла би моја покојна баба. — Једни другима велике титуле придевају; није реткост чути: господине грофе или господине бароне. Горе на галерији банда свира. Е сад ми дође јасно оно сажалење — бар тако понашање — оног келнера, који ми је поднео био гостионску књигу и после мог подписа увидео, да сам српски уча; зацело је и нехотице сравнио српског учитеља и маџарског грофа или барона. — Како је, да је, само сам ја гледао, да се што пре изчистим из ове собе да не би пре одређеног времена кући морао ићи. После скупо плаћеног ручка, спустим се доле и изађем на т. з. лековито поље. Ово је место лепо распоређено; с једне стране су гостионице, а с друге продавнице, с треће купке; на среди више извора, од којих је најзнаменитији „лековити студенац“ у коме је вода кисела; иза овог засађено лепо шеталиште; затим сам се попео мало на брдо, да посматрам лепо уређене винограде и околину. Пред вече спустим се доле и одем на језеро у купатило. Тога дана у вече све врве „болници“ шетајући се по шеталишту, неки овде уживају у дивној природи поред свирке, а неки опет у позоришту или судећи по платима, по балови или другим вечерњим забавама. Остао сам и ја то вече овде, да и ја нешто уживам, да и ја видим, како велика господа живе. Све је лепо и можда би још и дуже остао, али се бојим, да и мене не почну сматрати за болника. (А џеп би ми заиста скорим болником и то јектичавим постао). Још ту ноћ вратим се у Шиофок одакле се онај мах упутим Љубљани.

Писмо четврто.

На станицу код Прагерхофа стигосмо зором 9. Јула. Брзо је свитало; лепа зора пријатан ваздух, милина промолити главу на прозору. Код Цили дивна штајерска брда обрасла дрвећем, што даје врло леп изглед. Код Ремербада учинило ми се, као да ни рај не може бити краснији. Сад смо се упутили кроз брегове, и то прво прођосмо нуз Штајнбрук (зидани мост,) овде се налази више фабрика за кају (цемент). Међу бреговима силни извори, који образују поточиће, а сви ови сливају се у реку Савину, нуз коју прохујасмо. Овде кад прођосмо кроз један тунел, наиђосмо на више рудокопа каменог угља, а као што ми рекоше, мало подаље налазе се и многи рудокопи гвожђа. — Сунце већ беше у велико одскочило, кад прођосмо још кроз један тунел, иза кога угледасмо Љубљану, али кроз маглу. Ја сам многе питао, од куд овај дим, на што ми само један Словенац знаде одговорити, да је тај дим отуд, што се у околини Љубљанској налази многи торф. — Торф или тресет је мрке боје, састоји се из иструлог биља, које око баруштина расту, земљастих делова, који су скроз смолом упојени, постаје још и сад, употребљују га за горење. — Пале га људи због тога, да се земље ђубре. Њиве не носе им у оној мери, у којој наше, а у неколико другчије и култивишу, но наши ратари. Винограда немају; веле због ниске температуре. У 8½ часова бесмо већ у Љубљани. Улазећи у варош посматрао сам и десно и лево и ови први утисци правише ми радост и баш ми мило беше, што не напустих ову врло красну словеначку варош. По одседању мом — код „Слона“ — одмах сам потражио уредника г. Ив. Томшића, што уређује „Vrtec.“ Како се упознасмо, одведе ме до г. Прапротника, управитеља и песника и њих обоје прво ме проведу кроз лепо удешену вежбаоницу, пре-

парандију и велику библиотеку. Затим посетих и врло чувену трговачку школу; а потом се упутисмо на брдо, да одатле посматрамо Љубљану. И заиста леп изглед; варош лежи између два брда, отвори су са железничке стране, а други са т. з. Мочарске стране; кроз варош тече лепа бистра речица Љубљаница. Овде још посматрасмо и апсану, у којој се налазе многи заточници, она је на овом брду у цитадели. Заточници под надзором раде разне послове, те с тим добију ове користи: науче по који занат, а друго и заштеде по нешто. Сад се спустисмо доле и кроз лепе, чисте и широке улице одосмо у словеначку читаоницу, у којој се налазе до 30—40 разних листова, а међу њима и један српски. — Око 3 часа после ручка дођоше ми у стан још више словеначких учитеља, с којима сам још пре подне познанство направио. Позваше ме на банкет за исти дан у вече, кога они приређују у почаст осниваоцима једне нове школе изван вароши у Мочарима. Ову сам појаву сматрао за особиту част и не могу пропустити, а да о самом банкету не речем неколико речи. Око 5 часова извеземо се карловачком цестом (друмом) на Мочари, где се налази ова нова школа, врло лепо здање а још лепше је унутра уређена. Овде се веħ било искупило и кад се приказасмо једно другом, отпочело се весеље у густом хладу под дрвећем, играњем разних игара; играло се, певало и свирало, а није избивало ни понуде разним ђаконијама; здрављало се и напијало. Г. Томшић је врло лепо наздравио г. г. основаоцима исте школе, захваливши се у име пука на оваком дару. Ово весеље трајаше до после по ноћи и тако чили и весели вратисмо се дома. —

10. Јула ујутру око 5 часова по синоћњем упутству кренем се из вароши кроз један диван дрворед кестенова и за ½ часа доспем до једне красне баште — Тиволи — која је врло дивно уређена; на среди се налази на више спратова велико здање, а пред овим Радецков споменик; прошетао сам се скроз по башти и горе и доле посматрао и с те стране красну Љубљану. Идући на десно дођем у т. з. швајцарску кућу и овде доручкујем козја млека. Многи излазе амо у шетњу. После тога са г. Томшићем одем у нову варошку школу, која је прошле године зидана и то по најновијем плану, истина, да се силан новац утрошио у њу, али и заиста овакове школе сумњам, да има још где у Аустро-Угарској. У кратко ћу је да опишем: здање је на више спратова. У уласку с десне стране је управитељев стан од више соба, а с леве велика пространа сала за гимнастику, у којој се све гимнастичне опреме налазе, и посута је са измрвљеном кором од дрва. Нуз ово је послужитељев стан. У самом уласку, које је као какав широк ходник, по зидови су разни цитати словеначки и немачки исписани, које треба деци да служи као правило живота. Одатле широким степеницама иде се горе у ходник, који је затворен стаклом и који служи деци зими као место за одмор. Овде су мањи разреди мушки и женски, а на другом спрату остали разреди. Сви су разреди снабдевени са најновијим и најудеснијим училима. Собе су простране, у свакој у 3 реда шведских скамија, с леве стране учитељев сто, а на среди пред децом две табле на чекрку, те се може по потреби пред децу ма која страна окренути; лепе руске рачунаљке. У свакој школи царев лик; ја сам им учинио малу али скромну примедбу, да нигде нисам видео ни у једном разреду празничку или светитељску икону барем оног светца кога школа за свог патрона има, као код нас Св. Сава. — Осим овако лепо удешени разреда налазе се собе са чивилуци нумерисани, где деца горње одело оставе и шешире, а под овима одмах ма валовчићи да кад се спеди одело или кишобрани, да се направи бара по соби [illegible] го нека се у те валовчиће слива. Затим пређох и кроз врло лепу учитељску канцеларију, где сам им видео врло лепо уређене школске записнике, дневнике и планове. Одатле прођемо кроз прилично велику библиотеку у којој се налазе сва дела најпризнатијих немачких педагога а из ове пређемо физикални кабинет који је такођер врло богато снабдевен разним физикалним апаратима а овде се налази још много [illegible]

ıодописног и географског прибора, особито
ıи ваља споменути неколико рељефских ка-
рата и један врло леп и велик рељевски
глобус. — На завршетку овог мог прегле-
дања и уживања спустимо се управитељу
у стан и ту нам одсвира у гласовир неко-
лико словеначких и српских песама, а заврши
са смесом српских песама и са колом. Ово
ће ми као врло пријатна успомена мога пу-
та остати. И тако се сад опростим с њима и
после подне кренем се у Трст.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Кад је већ уговор и нацрт одобрен од-
носно потврђен, онда вајар тај иконо-
стас по своме нацрту изваја, наравно
у дрвету, јер врло нас мало има, који знамо:
да наш иконостас може, али не мора баш од др-
вета постављен бити, но да може и сме из целис-
ходнијег тврдог материјала, на пример: ци-
гља, каквог камена, пак и самог мрамора,
шолина или алабастера (само ако има за
то потребитог материјалног средства) изве-
ден бити.

А кад је и сам иконостас по нацрту
његовом зготовљен и у цркву на своје о-
пределеље смештен, онда неки у њему у-
живају, а неки му замерају, и пре ће сва-
ки замерити и казати друго, да би двери
више или ниже, шире или уже требале да
су, него што би баш требало да примети,
то: да такав иконостас стоји у нашој цр-
кви као неки туђинац, јер он ни у каквом
складу ни размеру са грађеном црквом не
стоји, те по томе и са естетиком у опреци
стоји, том приликом бива и ово: или зграда
(црква) са својим слогом побија иконостас,
или овај последњи побија зграду, штета је
у суштини свакојако ту!

Које рад примера такој нескладности
увидети, тај нека се потруди у манастир
Ковиљ дођи, пак ће у цркви подигнути и-
коностас у богу вапијућем грешном нескладу
наћи и уверити се, да наше грађење ико-
ностаса по до сада уобичајеном начину не
само не одговара оној правој и главној сврси,
што је управо како са моралног, тако и ма-
теријалног гледишта по нас штетно!

Црква ова, о којој је реч, подељена је
скипом својом на три такозване лађе, то
се већ и на самом њеном спољашњем обли-
ку познати даје, изнутра је пак као така,
стубовима означена, који уједно имају за-
датак и кубета држати; њена је средина
као главна лађа, висока и широка, побочне
су јој — ниже и уже.

При овакој подели цркве може иконостас
његовој цељи само онда одговарати, само
онда вредности и смисла имати, ако је у
складу са црквом грађен и удешен, ако је
и црква на три дела подељена тако да је-
дно друго допуњују, иначе је промашио
своју цељ, нема вредности и постаје бес-
мислица, као што поменути иконостас и је-
сте бесмислица, јер је безобзирце на рас-
поред и поделу цркве без икаквог разми-
шљања шаблонски једноставно грађен, он
— тим својим овој цркви противним изгледом,
шкоди и самом себи, што би потребитом
поделом својом у праву вредност своју уз-
дигао се, (ал' онда би мања маса материја-
ла била, који се плаћа), он шкоди сликама,
које није могуће посматрати онако, као што
слике посматрати ваља, шкодио је напосле-
тку и самој цркви, односно њеној подели, ко-
ју је он покварио, јер јој је два стуба са-
крио.

Но да се вратимо општинама, њеним
црквама и иконостасима.

Врло се често догађа, да после подиг-
нутог иконостаса у цркви, људи жале, да
је у попе нешто слабији глас и да је нешто
загушан, те не могу добро да га чују, „кад
чати јектенију,“ попа се међутим на своје
здраве груди и чист глас баш никаква уз-
рока нема потужити, него се боји, да ће га
слух скоро изневерити, јер вели примечава:

да од неког доба не може у олтару да чује добро оно, што се ван олтара чати, и опомиње оне напоју: да мало боље вичу или гласније читају; дође и странац учитељ у цркву, те као гост отпева по правилу што пристоји, а уједно се потужи домаћину колеги своме, да је у тој цркви тешко певати, на што ће му домаћин учитељ прихватити: — е мој пријатељу, неваљају груди. Певао сам ја у овој цркви 8—10 година, па је све звонило! Ал' од неког доба, кад у њој певам, осећам, да ми теже иде, видим и сам, да не звони више онако, као што је некад звонило, а то ће бити, да се приближује крај. — Ето тако сваки, како зна, онако и нагађа, ал' ни један не погађа, шта је прави узрок, и да је иконостас, који је акустику покварио, свему томе крив.

Кад је дакле вајар иконостас зготовио и онакав, каквог смо га видели, поставио, онда је на реду злаћење и мраморисање истога иконостаса.

По како је ретко која општина у нас, која све те трошкове у једанпут смаћи може, то се онда опет чека десет, двадесет, а и тридесет година, докле опет скупа онолико новаца за злаћење, колико је требало и за вајање иконостаса; а кад смо већ и то божијом помоћу постигли и опет стечај за златаре расписали, дотле нам се већ много дрво на иконостасу истуцало, многи украси (цирате) покрњали, те је нужно крпити, а по околностима неке и изоставити. Приликом лицитације злаћења обично бива ово:

Општина жели да добије бар по њеном уверењу најбољег, али уједно и најјефтинијег златара! — Златари пак боре се за опстанак, и желе посла под којим било условом; један од њих, обично који је најјефтинији, одржи победу, а кад му буде уговор од епархијске власти потврђен, онда почиње злаћење. Но како се он борио за опстанак и примио уговором на себе таке обвезе, којима без своје материјалне штете није кадар задоста учинити, то се онда обично овим начином из шкрипца извлачи: све оне предмете, који су мање оку људском изложене, не злати правим златом, но такозваним металом, или где је год могуће позлати на такозвани полименат него на уље. — Првим начином уштедио себи материјалних издатака, другим је начином уштедио много времена, које је опет новац особито онда, ако са много помоћника ради; више пута пак једном и другом средству за помоћ прибегавају. Разлику између злата и метала мислим, да није потребе објашњавати, а разлика у злаћењу на полименат или као што неки називају: на ракију и уље, или на масну боју ова је: што на полименат злаћено изгледа, као од злата ковано, полирано, глатко, а на уље прљаво рапаво и без правога лица. —

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ДРУШТВА.

(Главна скупштина „Матице Српске“ у Н. Саду). На овој скупштини поднео је председник књижев. одељења извештај о раду Матичином и о наградама, што их је „Матица“ досудила писцима:

1. „Маћеха“ од дра Милана Јовановића, штампана у „Летопису“.

2. Оцена дра Милана Савића на „Приповетке Милорада П. Шапчанина“, штампана у „Летопису.“

3. Оцена Аркадија Варађанина на дело: „Поуке о васпитању деце“ од дра В. Бакића.

4. „Живи палимисести“ од дра Л. Костића, с немачког превео Сава Петровић; спремљено за штампу у „Летопису“.

5. „Кратак нацрт повеснице српске православне цркве у Хрв. Слав. и Далмацији“ од Л. В. Березина, с руског превео Сава Петровић; спремљено за штампу у „Летопису“.

6. „Један листак из културне повести наше“ од дра Милана Јовановића, штампано у „Летопису“.

7. Живот ђенерала Љубибратића“ од Ђорђа Рајковића, штампан у „Летопису“.

8. Оцена Андрије М. Матића о књизи „Фарадеј и његова открића“, штампано у „Летопису“.

9. „Посета“, елегија од Мите Поповића, штампана у „Летопису“.

10. „Стари Гагић“, приповетка од Стевана В. Поповића, штампана у „Летопису“.

11. Оцена Стевана В. Поповића на књигу „Си

Злоселица“ од М. Ђ. Милићевића, штампана у „Летопису.“

12. Оцена Марка Кречаревића на чланак М. Петровића: „Један прилог патологији биља“.

13. „Пословице“ скупљене од Љуб. Стојановића и Милована Ружића; штампаће се у „Летопису“.

14. Оцена тих „Пословица“ од Ђорђа Рајковића,

15. „Манастир Грабовац“ од Владимира Красића, штампа се у „Летопису“.

16. Оцена тога чланка од Ђорђа Рајковића.

17. „На трећем колену“, приповетка Ст. В. Поповића, штампана у „Летопису“.

18. „Наша новија лирика IV.“ од Стевана В. Поповића.

19. „Звоно“, превод Шилерове песме од Николе Косановића у Плашком, штампано у „Летопису“. Оцењивали Савковић и Оберкнежевић.

20. Оцена превода „Звона“ од Светосара Савковића.

21. Оцена Мите Петровића а на књигу: „Зоологија за учитељске и девојачке школе“ од Владана Арсенијевића, штампана у „Летопису“.

22. Оцена дра Милана Савића на књигу: „Летње вечери“ од М. Ђ. Милићевића,

23. „Манојло Јанковић“, чланак Ђорђа Рајковића, штампан у Летопису.“

24. „Геолошки одношаји“ Фрушке Горе. П.“ од проф. А. В. Поповића, прерадио Марко Кречаревић; штампано у „Летопису“.

25. „Господњи човек“, приповетка од Стевана В. Поповића, штампано у „Летопису“.

26. „Со као руда,“ од Моје Медића у Петрињи, спремљено за „Летопис.“

27. Оцена тога чланка, од Андрије М. М тића-

28. „Природне снаге раде узјимнце“ од Андрије М. Матића, штампано у „Летопису.“

29. Два стара рукописа, саопштена Ђорђем Рајковићем, спремљено за штампу у „Летопис.“

30. Грчка и српска књижевност“ од Васе Вујића, штампано у „Летопису“.

31. „Само је чист ваздух за дисање“ од Стевана Милованова, спремљено за штампу у „Летопис“.

32. Силуете на песме Бранка Радичевића од Бранка Радуловића.

33. Оцена дра Јована Туромана на књигу: „Животи и дела великих људи“ штампана у „Летопису“.

34. „Право освајања и плебисцит“ од Глише Гершића, штампа се у „Летопису“.

35. „Владика Арсеније Радивојевић“ од Ђорђа Рајковића, штампаће се у „Летопису.“

36. „Спајина осветa“ песма од Мите Калића.

37. „Хафис“, спев од Николе Ђорића, штампаће се у „Летопису“.

38. Оцена А. Сандића на: „Историју развијћа индустрије и заната“ од Белића и Ивковића.

39. Оцене А. Хаџића и дра Милана Савића на трагедије: „Пера Сегединац“ од дра Л. Костића, „Цар Јован“ од Мите Поповића и „Краљ Вукашин“ од Драгутина Ј. Илића.

Осим тога предлаже се данас ск. скупштини посебним предлогом, да се „Пера Сегединац“ трагедија од Лазе Костића награди са 500 фор., а превод Никсоновог француског дела „Срби у Угарској“ од дра Стевана Павловића са 300 фор. а. вр.

Мимо награђених рукописа стигли су још и штампаће се у „Летопису“ ови саставци:

1. „Путничке слике, III. Подрим и Метохија“ од П. Срећковића.

2. „Узроци српско-византијског гатовања 1073 до 1074,“ од П. Срећковића.

3. „Пренесеније моштију св. Петке из Видина у „славну српску“ земљу 1398.“ од П. Срећковића.

4. „Мера за меру“. шаљива игра од Шекспира. превод дра М. Јовановића.

5. „Пахомије Србин, писац XV века“ од Ивана Некрасова, превео Д. Ј. Прица.

6, Рецензија Мите Петровића на Хемију од проф. С. Лозанића“.

Дела, која „Матица“ прошле године на својој главној скупштини наградила, а на име: 1. „Слободарка“. трагедија од Манојла Ђ. Призренца; 2. „Несуђени“ шаљива игра од дра М. Јовановића; и и 3. „Поуке о васпитању деце у родитељској кући“ од дра Војислава Бакића штампана су, издана им је досуђена награда.

КЊИЖЕВНОСТ.

Наука о геометријским облицима. За употребљавање у школи, написао М. Петровић, и т. д. Четврто сасвим измењено и умножено издање. Са 59 слика. Панчево, 1882. Наклада Браће Јовановића. Цена 40 н.

Лепа, мала књижица; у њојзи је свега 47 страна текста, па је ипак тамо изложено све, што је најнужније из геометрије — из планиметрије и стереометрије. А да је књижица ова ударила добрим путем, погодила оно, што треба — најбољи је сведок то, што је за неколико година дошла ево и до четвртог издања! Ми јој желимо и у будуће такве среће, какве је и досад била, а ради унапређења њезиног имамо да саопштимо и приметимо ово.

Примедбе ове тицаће се само назива научних, који су у овој књижици употребљени, а с којима се ми не можемо опријатељити. Тако г. М. П. употребљује реч „плоча“ за оно, што се немачки вели „*Fläche*“. За то имамо ми сасвим своју лепу реч „површина“, и која ће увек пре значити геометријски облик од две димензије: плоча је пак облик у три димензије. А што то употребљују Хрвати и Чеси није никакав разлог, јер знамо, како су и у једних и у других научни називи рогобатни. — Некако лепше звони „кут“, него „угао“ н. пр. трокут, четворокут, него троугао, четвероугао и т. д. Што г. М. П. крсти „рогљем“, то је управо „буџак“; где се секу

три равнине, оно унутри је „буџак“, а споља је „рогаљ“; тако се бар у народу говори; никад нећемо чути: тамо у рогљу н. пр. у соби, него тамо у буџаку у соби, и т. д. а рогаљ је с поља уз буџак. Несме се рећи „основна ивица“, него „ивица на основи“, јер није једно исто. Исто тако није „бочна ивица“, него „ивица с бокова“ или са стране. Облина рекао бих, да је извесна врста кривих површина; по томе облином т. ј. нечим партикуларним не можемо крстити нешто опште, као што је н. пр. крива површина. „Кружни одсек“ није „одсечен“, него „изсечен“; по томе рећемо „кружни изсек“ *(Sector)*. „Кружни одсек“ је пак оно. што г. М. П. крсти „кружни одељак.“ „Кружни одсек“ *(Segment)* је зато, јер је баш „одсечено“ од круга. По овим белегама које ја спомињем види се баш и постанак самих тих фигура. Што је у г. М. П. кут, то је у нас ћошак, то је она тачка, где се састају три равнине, које се и секу. У нас се зове „ћошкасто тело“ а не „рогљасто тело“.

Не звони нам „развијајућа“, „полаг“, „понајпрво“ — нека остане то тамо, откуд је узето, јер то Срби лепше умеју казати.

Но овим примедбама ни мало се вредност књизи не побија, т. ј. вредност ће јој скочити, буде ли се г. М. П. при новом издању држао народнијих и основанијих научних израза.

На страни 39, 12. линији одозго има штампарска погрешка, стоји „једнаке“, а треба „не једнаке.“

Штампарски је посао леп; слике су јасне и као што треба.

А. М. М.

РАЗНО.

(Има ли у звездама живих створова?) Овим питањем бави се учен свет вековима и није могао на то да одговори. Сад је у томе учињен један корак у напредак. Учен неки минералог, др. Хан, испитиваo је брижљиво неки број метеорита, т. ј. одломке разрушених планета и других светских тела, што падоше у земљину сферу. На врло танким пресецима, од којих је донео фотографске слике у своjем делу, држи да је нашао увијене комадиће од корала, који припадају врсти фавозита. Ове врсте корала налазе се на земљи само као ископине. Али ако је то истина, као што ће без сумње бити, онда је тим истраживањем Хановим доказано двоје: прво, да у светским телима ван земље наше живе органска створења ако и ниског реда, а друго, да су та створења, налик на ова, што живе на нашој земљи. Надамо се, да ће се скорим временом ова истраживања Ханова потврдити и даље наставити. Што се до сада слутило, то се сад почиње овим истраживањем да одостоверава.

НОВЕ КЊИГЕ.

Шала и сатира од Абуказема. Садржај је књизи: 1. Прва реч. 2. Издајничко писмо, цифраста хумореска у три цифре. 3. Савет онима. који се још нису родили. 4. Покојни поп Јоца и његове лакрдије. (1. Згодитак на лутрији. 2. Натегача. 3. Жив покојник. 4. Поп Јоца жени синовца. 5. Бунде на избор. 6. Јефтино гориво. 7. На вашару. 8. Помирење. 9. На ускрс у аришту). 5. Кучебер као рушитељ невине љубави. Из записника једнога ђака. 6. Шта ко мисли. 7. Правдање једног калуђера. 8. На ако хоћеш, ако нећеш! Роман у 9 глава. 9. Тећ' ће вода куд је текла, или: кад човек зрело промисли — тако је! 10. Младожења у иришком блату, траги-комичан догађај. 11. Несретна љубав, жалостан роман у шест глава. 12. Писмо милој (пише један уредан ђак). 13. Несуђено кумство, мамурна приповетка. 14. Избор мајчиног ђака. 15. Мале приче. (1. Нова лепеза. 2. Срео попа. 3. Велика господа. 4. Неће више никад. 5. Лаже и кад ћути. 6. С богословског испита. 7. Да се пре родио. 8. Да не деле без њега.) — Цена је књизи у лепим оригинално израђеним корицама само 40 нов.

Књижара Луке Јоцића и др.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изишла је свеска 22. *Јадвига.* Историјски драмат из XIV. столећа, написао Г. К. Пузинина. Превод с пољскога. — 18 н. (40 пара). — Свеска 23. *Светислав и Милева* трагедија Ј. А. Поповића. — 16 н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 н. (7 дин.) а појединa 18 н. (48 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

„Невен“ Чика Јовин лист доноси у своме осамнаестом броју за 1881 ове чланке: 1. Фала. Песма (са сликом) од чика Јове. 2. Црвен рубац. 3. Рачунске игре. 4. Решење на рачунске игре из броја 17. 5. Дубровник (са сликом). 6. Бели јелен, песма (Уланд) од чика Јове. 7. Мрачна комора (*Camera ob scura*) од чика Јове. 8. Неразрешена загонетка. 9. Корњача (са сликом). 10. Разноличје. 11. Дометања. 12. Решења дометања. 13. Чика Јовина пошта.

ОДГОВОРИ.

1620. — Дотични издавач књига није вољан да се прими издавања оних преведених приповедака пошто је са издавањем неког већег дела од истога писца незгодно прошао. На обећаноме лепа хвала и ... ћемо радо примити. Поздрав.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по... 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За ... не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са...

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 42. | У Новом Саду, 18. октобра | 1881.

ЛЕПИРИЦА.

СПЈЕВАО МИЛАН КАСУМОВИЋ.*)

Лепирица једна мала
У мрежу се није дала,
Скакао сам кроз три дана,
Прогонећи тог бегана;
Ал' је вражић мудра била,
Увек би ме преварила!
Кад се мрежом њој привуци,
Мислећ': сад ће бит' у руци:
Тада мудра хитро скочи,
Па варкајућ' моје очи,
Сад на овај цветак прхни,
Сад на други крај обрни;
Сада опет попостани,
Тобож да ме чекат' кани,
А ја збиља дај полети,
А она ме опет смети;
Мислила ме уморити,
Да ју нећу оборити!

Али што ме више дражи,
Боље ми се за њом тражи!
Тако смо се варакали
И два дана већ скакали;
Кад ли другу вечер било,
Малаксало њено крило!
Ну је опет вешта била:
У трње се запратила!
Мисли јадна: трње боде,
Ето мени сад слободе!
Ал' ја рекох сам у себи:
Пустио те сада не би'
Па да знадем да и кости,
Ће ми трње баш избости!
Чекај, мала лепирице,
И сети се пословице:
Тко се дима не напије,
Тај се ватре не нагрије! —

На пос'о се дакле дадо',
Па то трње крчит' стадо'!
Задало ми доста муке,
Избол'о ми обе руке;
Одећу ми попарало,
Све ми лице пашарало;
Обе ноге нагрдило,
Врашки ме је расрдило!
Али друге није сада
Лепирицу ја би рада,
Ухватити, па куд пало,
Ма и главе баш ме стало!

* Чинимо пажљивима наше књигоиздавце на ову песму брата Хрвата, који је рад збирку својих песама да изда ћириловим словима. Г. Касумовић је — као што нам рече — слао своје радове загребачкоме „*Viencu*." Пошто се сада у нашим крајевима бави, то је рад, да му песме изиђу нашим писменима. Имали смо при руци збирку његових песама и заиста нађосмо их врло нежних, лаких и лепих. Донећемо на углед коју и у нашем листу. Уред.

Трећи дан кад свићат' стаде,
Тек ми око на њу паде;
И посег'о руком веће,
Али гледај ми несреће!
Проклети ме три убоде
Лепирица даље оде!

Што ћеш сада већ потеци,
По сунцу се опет пеци,
Скачи, гони, терај, држи,
— Ни коњ валда није бржи —
Лови, лети, ломи, трчи,
Срћи, падај, трње крчи,
Преко плота, преко поља —
— Лепирици куд би воља —
Сапе стале — ноге пале,
Богме више није шале,
Ил' ју сада уловити,
Или језик исплазити!
Једва једном! Ено паде!
И већ кликнух: ту си саде!
Али гледај опет врага
Побеже ми већ без трага!
Ма још више текло зноја
Ипак мораш бити моја! —

И порени и пождени,
Амо скочи, тамо крени,
Свак' час мислим: сада стаде,
Али зноја још ми даде!
Трећу вече кад је било,
Сунце истом залазило,

Срело нас је сиње море, —
Даље сада се не море! —

Ил' у мору пропаст наћи,
Ил' у мрежу мораш заћи! —
Лепирица море гледа,
Преко мора њој се не да!
Слаба су јој веће крила,
Па се јадна поплашила!
Уморена с тога стаде
И на моје груди паде!
Ту ћу њу сад неговати
Па ће моја и остати! —

Тако драга без почитка,
Љубав тебе гањa моја;
Јер без тебе није житка,
Мени мира ни покоја! —

Мому срцу убегнути
Нећеш, душо, никад моћи!
Камо будеш год кренути,
За тобом ће оно доћи! —

Срце жарко од љубави
Пречит' никад ништа неће;
С тобом драга да добави
Алем-камен своје среће!

К'о зеницу ока свога,
Ја ћу тебе неговати,
Па ћеш, душо, у име Бога
Моја на век и остати! —

СТРАСНА ЉУБАВ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ САДАЊЕГ ДОБА.

НАПИСАО МИЛАН ЂОРЂЕВИЋ.

(Свршетак).

V.

Већ је прошло неколико дана од последњег кола. Од тог доба Љубисав се у селу никако и не виђаше. Он је усамљен ишао по планини, као оно пустињик. Многи, који су знали за овај кобни му удар, а виђали га сама по планини, — говорили су, да је већ и памећу покренуо. Сви су га сажаљевали, ал' готово нико му не смеде у очи искрено казати, да заборави на оно, што га тишти; јер су се бојали, што је, веле, робијаш, ће мислити, да му се свете и за може запалити. Између момака б[illegible] и који су му се светили, по и с[illegible] смедоше лично, но све за леђима, н[illegible] он и не обраћаше пажњу, нити је [illegible] чути.

Пријатељство за њега је било [illegible]

да, — како сељани говораху, зато су га и избегавали.

Једног дана баш око ручка, дошао је Љубисав из планине, суморан, уморен глађу, неумивен, неочешљан, скоро бос — јер му се опанци подерали, код неког свог рођака Марка, код кога је и први пут дошао и заиште ручати, што му овај и учини.

Пошто је јео мало проје и сира, јер не беше варива; заиште од Марка два пиштоља, која су о чивилику висила, хоће, вели, да иде преко планине у К.... код тетке, да му мало мине нека туга, која га дубоко тишти и коју не може од стида исказати, — па се боји да га ко не нападне, а вратиће се кроз дан — два.

Марко му вероваше и учини по вољи, још даде олова, барута и у једну торбу спреми проје и сира за пут.

Тад је Љубисав говорио сасвим свесно, зато му ни Марко као рођак не хте ништа казати и ако је у селу чуо, шта га тишти; јер га се, као остали, бојао. А и шта ће му говорити, кад се опаметио.

После мале почивке уста Љубисав са столице, на којој је крај ватре седио, са обореном главом к земљи и као бесомучан викну:

Ах, не може се одолети, мора бити како ја хоћу, ил' нећу живити. Та зар не видиш моје муке; докле ће то трајати. Смилуј се, послушај ме. Шта? Нећеш! Е, добро, добро, али после ....

Код последњих речи, које и не доврши, умуче; подиже руке к небу и као да се са душом бори, промуца: Боже! Боже! Тад му се од срца одвали један уздах, као тешки камен, који се ваљда чак и на улици чуо. Умуче.

Опет пауза.

Марко, његова жена и деца у највећем страху, не знају, шта му је; мислили су, да се душом бори и проклињали у себи онај дан, кад им је у кућу допао. Нико не говори, све је, мислиш, онемило, док се Љубисав протеже, разрогачи очи и уздахну неколико пута, па рече:

Збогом, одох, не...

То му беше све испрекидано.

Чим изусти, одмах из куће наже као бесан вук и оде право преко села у планину.

Жао ми га је, ал' шта ћу му, он је луд, право кажу, сељаци, хвала му само, кад оде из куће, да ме не нађе какав белај, а џаба му и пиштољи и све, нек' ми више не дође, на ма пропало, — рече Марко својим укућанима, који га још онако онемљени само гледаху.

Полазећи од куће у поље, Марко је уверавао срећајуће сељаке, како је Љубисав био код њега, отишао око нњиндије и за сав случај, са закључком, да је заиста посрнуо памећу, па шта му је сваки, које и веровао и не чудећи се, одобравао са:

Сиромах.

VI.

Било је 18. октобра 187* године. За ручком били су: Анђелија, њен отац и мајка.

Поред разговора о послу, који се имао у пољу свршити, рече Анђелија:

Ми немамо ни дрва, ја сам се баш јутрос разговарала са Милицом и Станијом, да после подне идемо у планину и донесемо, зато хајде да што пре ручамо, како се не би задоцнила.

А што ниси јутрос ишла, кад си била беспослена, него хоћеш сад, кад имамо толико посла, — одговори јој мајка.

Е, како безпослена, — као смешећи се, — кад сам кувала ручак. Сад баш нећу имати толики посао; јер овце могу помузти и доцније, кад дођем а вечере има довољно. Дрва су најпреча, а кад немамо њих, пашта ћемо кувати?

Добро, синко, добро, како ти хоћеш, — одобраваху обоје стари као из једног грла.

*

Ручали су и мајка поче распремати судове.

Баш при овом разговору дође Милица, а за тим не прође дуго, и Станија.

Анђелија привеже опанке, па се одмах све три упутише у планину, пошто се са старцима опросте са: збогом.

Збогом пошла, децо и да Бог да се здраво вратила. —

Дрва се са хомољских планина скидају са извесних места и лети и зими, или само на санкама или као обично на леђима, како ће и наше путнице. За кола по оним врлетима нема ни појма; јер ако би се муком и попела, морала би се у повратку сва раздробити о стене.

Уз пут све су три певале весело, а кад су се од песме одмарале, опет нису ишле безпослене, него су претресале сваког, нарочито момке, па у томе причаше Милица и о Љубисаву, како у селу говоре, да је померио памећу и некуд по планини лута.

На ове речи Анђелија уздрхта, као да је грозница тресла, нагло се промени у лицу и рече:

Ох Боже! Боже! Само ме сад не намери на њ. —

А зашто, упитаће Станија, лукаво смешећи се, као да не зна ништа о десившем се случају, — кад он никог не напада, како кажу људи.

За ништа, одговори Анђелија и уздахну окрећући се на све стране.

Шта кријеш, знамо ми све, што си луда, па се плашиш,ниси хтела за њ поћи, па свршено. Ваљда није луд, да те за то напада.

Та батал'те тај разговор, хајдмо брже, па да се што пре вратимо; јер имамо још доста ићи, — изусти Анђелија.

VII.

Наше су путнице већ стигле мети, накупиле су свака по једно бреме дрва, натовариле на леђа и већ се враћају натраг.

Сад од тежине нису имале кад певати, нити разговарати о чему другом, но само о бремену, и тешкале се кад ће једном стићи.

Баш на половини пута беше оборен један велики грм. Оне се договоре, да им ту буде одмор и пристану.

Ни једна не дрешише своје бреме; јер га је после тешко везати, но свака седе на земљу, а бреме на леђима таман беше, да легне на грм, те тако и положише. Затим од терета све уздахнуше и после почеше све лакше дијати. Дакле, већ су близу одмора.

Само још мало да се одморимо, па се после до куће нећемо нигде задржавати, рећи ће Анђелија.

Па добро.

Тек они у овом разговору, а из честе, која беше близу, зачу се шушањ.

Све се упропастише.

Баш иде к нама, о Боже! Да л' је човек, Да л' је курјак, смилуј се, сад смо у твојим рукама, рећи ће Милица.

Анђелија бледа као крпа у некој злослутници, гледаше само, од куд се шушањ чује, а не умеде ни речи проговорити.

Станија ћути.

Можда би и устале да пођу; јер су се већ доста одмориле, ал' то ни једној не долази на ум, све су као камен, не чује им се ни дах.

Шуштање све долажаше ближе њима.

На једанпут из те честе испаде пред њих човек, онако исто блед, као и оне, разбарушен, у обичноме оделу, као што носе њихови сељани, за појасом му два пиштоља, а о рамену торба. Пође горе; ал' се на једанпут окрете и кад виде њих, стаде.

Љубисав, промуцаше све.

Ах, уздахну Анђелија.

Љубисав, пошто их по добро измери, не скидајући очију са њих, приближи им се и стаде као укочен.

Сви су ћутали.

Анђелија! Ти си моја, ја те волем,

молим те, пођи за мене, без тебе не могу живити, хајде, хајд' одмах да идемо код попе, да му кажемо и да нас венча. Видиш, ја сам све заборавио, што си ми у колу казала и ако си ме млого увредила, хајде, хајде, нећеш се кајати. Више те волим него себе, немој ме упропашћивати, кад видиш, како те лепо молим и праштам увреду. Ах, добро, кад те једном нађо, душо моја, као да сам се наново родио.

На лицу Љубисављевом већ се показиваше нека веселост.

Анђелија и њене друге још су као стене. Не мичу се, не говоре.

Та проговори, срце моје, не бој се, ја сам твој, а ти си моја, то мора бити, хајде, хајде, устај да не задоцнимо код попе; јер ја хоћу да још вечерас свршимо.

Љубисаве! Ја сам ти једном казала, нећу за тебе ни мртва, ни жива, то ти и сад кажем, немој ме више дирати, тражи, брате, другу, има још девојака, нисам само ја. Ја што кажем једанпут, казано је, а баш и да би хтела сад, нећу да кварим вољу мог оца и матере, кад ме и они не даду. Милице! Станија! Хајде да идемо, већ је иљиндија.

Ове је речи Анђелија тако оштро изговорила, као да се мало час никако није ни препала, ал' види се по лицу, да је пала у ватру; јер си са образа могао упалити свећу.

Оне устадоше и пођоше онако утоварене, а Љубисав приста за њима молакајући, но све узалуд.

Девојке су сад већ све куражније. Корачају тако, као да им није на леђима онај исти терет.

Кад већ Љубисав виде, да не може успети, а село је близу, он онда нагло истрже са леђа Анђелијино бреме и баци, па њу дохвати преко појаса и све трчећи донесе је код једне јаруге, стаде и пусти је, па онда поче претњом доказивати, како она мора поћи за њ.

Но она и то одби.

*

Шта је још било међу њима, не зна се, само док су Милица и Станија трчећи стигли до села да јаве за овај случај, чуше да у планини, баш близу оног места, где се овај случај десио, — пукоше две пушке, једна за другом.

Док су дотрчали сељани са оцем и мајком Анђелијином за спас и нашли јаругу, дотле је било свршено. —

Анђелија и Љубисав лежаху једно поред другог мртви. Обоје је трефило тане у груди, на ком месту излазаше крв као поток.

Љубисав још беше и по лицу сав изгребан, а крај њега лежаху и два пиштоља.

Родитељи Анђелијини лежаху као мртви поред кћери, но пошто се мало освестише, одведоше их кући.

Вечна им памет и Бог да их прости! — повикаше скоро сви, који ту беху; кад није судбине, да се живи узму, оно, ето Бог их и овако састави.

Одмах су однети у село и сутра дан сахрањени, но не у једном гробу.

О овом ванредном случају, како је момак убио и себе и девојку из страсне љубави, причају и дан дањи сељаци поменутог села, завршујући са:

Бог да их прости!

НА ГРОБУ ЊЕНОМ.

Што је киша шарној дузи,
Пламно око бисер сузи,
Миомиру љупко смиље —
Мени с' била, ти, о, миље.

Алем камен што је круни
И гудало звучној струни,
Славуј птица зелен' лугу —
То си била своме другу.

Што је нада рањенику,
Света причест самртнику,
Божја милост невољноме —
Спомен твој је „*побри*“ твоме. — **М.М.-ђ.**

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Наставак.)

Ја сам био као ван себе, те ухватим Анђелију за руку и рекох јој: „Анђелијо, небо моје, и сама велиш, да нас већ од четир године везива љубав, па јеси ли за све то време и једну лажну реч из мојих уста чула?"

„Хахаха! — насмеја се Ана. — За сво то време бавили сте се, лепи господине, сваке године само по два месеца овде, а остали десет месеци клели сте се другим девојкама тако исто, као и овој несретној девојци."

„Ја сам слабо слушао, шта она говори, већ наставих према Анђелији: „Тако ми имена мога: нека би ме на сваком кораку црни јад задесио, нека би ме рђа изела, нека би ме земља прогутала, ако те не љубим оним истим жаром и оном истом жестином и искреношћу, као и пре!"

„Те речи сам ја хиљаду пута чула," додаде хладно Ана. Анђелија пак јецајући једва је могла рећи: „Моје ти срце, Влајко, праштa!" Ја не могох чекати да даље говори, већ је жестоко притиснух на моје груди и пољубих у чело. Ах! тај час никад заборавити нећу — тако сам се сада осећао сретним!" Али — тако настави она и оштро ме погледа у очи — пореци ми прво пред овом госпођицом, да оно није твоје дете. Ја ти верујем, ма шта рекао."

„Чуј ме!" одговорих ја спустив очи доле.

„Не, нећу никакав опширан одговор. Реци „да" или „не."

„Али чуј ме! Ја ти морам читаву ствар из даље испричати."

„Да ил' не?" прекиде ме Анђелија.

„Ама, то не иде тако, душо моја."

„Да ил' не?" запита ме сада Анђелија заповедајућим гласом.

„Не знам!" једва могох рећи. Анђелија на то сва побледи и клону на наслоњачу, а Ана се победоносно смешила и шапне ми: „Ја сам ти се осветила! Сећај се мојих речи, да се само ја смем са туђом љубављу титрати, али нико не сме са мојом, ако неће да га упиштим!" И она са победоносним корацима оде с дадиљом. Ја сам остао сам с Анђелијом. Она је ћутала и ја сам ћутао. Најзад устане Анђелија бледа као смрт и рече ми загушљивим гласом: „Кад је већ дотле дошло, то ми још одговорите на ово питање: Је ли истина, да сте на друге цељи употребили оних 300 фр. што сте их пре три недеље за херцеговачко-босанске устанше скупили?"

То ме је питање сасвим поразило као да ме је гром из ведра неба ударио и ја не могох ништа одговорити, већ сам само укочено у њу гледао.

„То ми је довољно! — одговори ми Анђелија гласом, што је више личио на плач, него на говор: — Ваша пораженост више ми казује, него што би то могао ваш најопширнији одговор и — настави она скинувши прстен са своје руке — ево вам сада враћам ваш прстен. Вратите ми и ви мој."

„Ама, Анђелијо, за име света, не осуђуј ме у напред! Ти ме гониш у смрт."

„Ко је могао — одговори ми она мирно, али гласом, што ми је срце парао — погазити девојачко поштење, ко се могао одрећи свог рођеног детета, ко је могао закинути оне јуначне, али несретне борце потлаченог народа српског — таког човека могу ја само презирати и то тим већма, што је тај човек до сад такве назоре развијао, као да има најчистије и најидејалније појмове о љубави грдећи и нападајући

најоштријим речима данашњи поредак, што припуђава сиротице, да за кору хлеба продају поштење своје и услед којег поретка данашњи брак склапа једино новац, а не узајамна љубав, једном речи: човека, који лепо говори, а гадно твори, ја нећу ни да познајем, а камо ли да сам му вереница.“

„Ти немаш срца, кад тако говориш.“

„О — одговори она гласом пуним горчине — ви, господине, свакако имате срца. Јесте ли га онда имали, када сте закинули јадне усташе, који се и гладни и жедни боре за слободу, за ваш идејал? Јесте ли га онда имали, када сте најмеденијим речима обмахнули невину девојку, која је у вас веровала; као што најпобожнији хришћанин у свога бога верује? Јесте ли га онда имали, кад сте се своје сопствене крви, свога рођеног детета одрекли, на место свој злочин да загладите тим, што би несретну девојку за своју закониту жену узели, а ви тражите друге жртве ненаситe похоте своје? То су ваше речи; ви сте ми сто пута са гнушањем о таквим вероломницима говорили, а где сада, онај камен, кога сте у вис бацили — тај пада доле на вашу сопствену главу.

„И ти ме се са свим одричеш?“

„Да!“ — одговори она одлучним гласом. „Кад престане поштовање, престаје и љубав. Јер оног, кога не поштујемо, не можемо ни љубити. Ја сама осећам, колико ме то тишти и боле, али нити хоћу, нити сам обвезана, да икоме о томе дадем рачуна. Ја ћу се трудити, да вас заборавим — заборавите и ви мене! Преко мојих усана неће ваше име никад прећи, а тако исто забрањујем вам, да ви моје споменете. Такођер не ћу ником говорити о правом узроку нашег растанка за увек, а ви — ако то годи вашој сујети — можете се пред светом хвалисати, да сте ме ви оставили, јер сам вам већ досадном постала.“

„Ах — уздахнух ја — зар тако ниско о мени мислите, да ме држите за способног, да би ја такву подлост учинио? То нисам заслужио.“ Ја сам је сад преклињао, да ме саслуша али она ме резолутно одби и мени друго ништа не преоста, него да јој вратим прстен, а за тим одох пун очајања.

„Не, није могуће, да ме Анђелија не љуби више. Док је обавестим, она се неће више на мене срдити, та она је тако добра и разумна!“ И ја седох још тог дана и написах јој опширно писмо, но она ми га врати не отпечаћено по мом слузи, по ком сам и послао, а уз то је додала цедуљицу: „Господине! Једном за свакада велим вам, да ја ваша писма примити нећу. Ако дакле још иоле у себи карактера и поноса имате, то држим онда, да више нећете никакве покушаје чинити. А. Р.“

„То ми је доста било . . . Услед тога оставио сам своју науку и осудио сам се на вечиту патњу тумарајући непрестано по овом за мене са свим празном свету.“ —

Милка је овде за часак прекинула читање Влајковог дневника и одала се тужним мислима о људској несрећи, па полугласно рече: „Јадна Анђелија, ни она није сретнија! Гледам је, како очевидно вене, а нико не зна, шта је тишти и боли.

Ја је сад појмим. Удар је био страшан за њено нежно срце и честиту душу и она је морала постати таквом, каква је сад, јер, изгубивши веру у Влајка, морала је омрзнути на сав свет . . . Но дај да видим, шта се даље овде налази и она настави читање дневника:

„Па шта је то тако страшно било, што ме је стало Анђелијина поштовања и љубави њене? Да то објасним, морам овде споменути једну епизоду из мога ђачког живота.

(Наставиће се.)

ШЋЕПАН МАЛИ, ЛАЖНИ ЦАР ЦРНОГОРСКИ.

ОД Д. МАРДОВЦЕВА.

(Наставак.)

Црногорци сазову веће и једногласно признају странца за свога и руског цара. Ентузијазам и слепа вера у бољу будућност под владом помазаниковом чија права заклеше се да бране, била је толико јака, не само код Црногораца, но и околна племена око Зете и Мораче, затим Бјелопавлићи, Пипери и Кучи, који су били под Турцима, одвргну их се и закуну се на верност Русији у лицу Петра III.*)

По обличју и иначе тај чудновати човек није ни уколико личио цару Петру. Очевидац га описује: Шћепан је био младић лепих, живих очију, лепа али не висока раста. Говорио је више језика лако и извеџбано. Црногорску би капу обично натукао ниско, скоро да и очи покрије, вазда би се огрнуо кабаницом, без које га нико не могаше видети до најближе му околине, они, који су слепо веровали у његово царско порекло и право на руски престо.**)

Било је доста сведоџаба, које сведочаху, да Шћепан није личност, за коју се издаје. Но — говори његов биограф — ум човечији по неком недокучном закону често верује и оном, што је тако невероватно, често читава маса немајући моћи или нехтевши се противити општем заносу, покорно се клања оном, ког је подигла њезина рођена машта, њен занос. Тако народ руски, који не виде Пугачева никад на руском трону, не виде ни својих сувишних потраживања, да су испуњена, за које је ишао да гине, а не за Пугачева. Црногорски „цар“ знао је за ову истину историјску. Он се јавља, да персонифицира идеју, коју су Црногорци собом неговали, али не имајући средства и начина, којом би је оживотворили — скривали су је до бољих времена у јуначких груди.

Међутим нови „цар“ црногорски шиље свуда одушевљене позиве на народ, прокламације и манифесте, у којим утврђује народ, да верује у бољу судбу, у напредак а глас његовог великог канцелара разлегао се у и око Будве, где је пре био калуђер Марковић, а осим Будве ишао је Марко по разних крајеви Млетачког приморја.

Куд год дође, окружи га маса народа. а он викне: „За крст часни и слободу златну,“ и маса се око њега вазда увеличавала при сваком покличу тих маћијских речи. Једва да је проповед првих апостола могла имати толико последника, што их је имао овај Црногорац, који проповедаше народу, е је дошло доба, да се ослободи и освети силним суседима застареле дугове. Вест о раду Маркову оде као хитра муња пут Млетака, Сенат одмах нареди, да се затвори канцелар-бунџија, а затим му и главу уцени. Тако је деловање тога човека било опасно по организам старе и болесне републике. Наравно да фразе у указима млетачког сената и власт његова није ни мало могла подејствовати на оне, који слушаху Марка и манифесте Шћепанове; укази ти нису били кадри, да угуше опште одушевљење ни у крајеви, што су припадали републици, јер становници приморја угледају се на слободне Црногорце и почну се свуда дизати. Изишло је, чему се република није надала: народ је сваким даном све већма врвео „цару;“ сами официри млетачки стављали су му се на расположење. Ово није обећавало никаква добра Млечићима. Они онда поседну војском границу; војска напуни градове по Далмацији. Шћепанове су силе ипак зато расле сваким даном. Долазио је са својим великим канцеларом и другим ђенералима своје свите више саме Будве и Котора, њихови заповедници дрхтали су у њима не уздајући се у своје гарнизоне, лажни цар им је толико пута затрьо винограде и баште и отимао све, што му је шака пало.*)

Митрополит Сава при свој својој слабости ипак је непрекидно радио против „цара,“ називајући га хулитељем царске власти

*) Поповъ путешест. въ черногор.

**) *Stiepan-Mali.*

*) *Stiepan Mali.*

Зими око Божића дође у Црну Гору патријарх српски Василије Јовановић-Бркић, ког је турска власт свргла са столице српских патријара у Пећи и заточила га на острво Кипар. Некако му пође за руком, те побегне из затвора у Пећ, но ту га Турци намисле убити, а он сиромах пође јединном уточишту, где је знао да је сигуран, побегне у Црну Гору. Митрополит га Сава лепо прими и замоли, да постави Црној Гори новога владику, јер по смрти владике Василија, љубимца Јелисавете Петровне, остала је земља без главара, он је одвећ слаб, а Шћепан му је одузео сву власт, коју је пре њега имао у народу. Изгнани патријарх рукоположи за владику Арсенија Пламенца. Ова подела власти међу митрополитом, новим владиком и Шћепаном Малим, створи у Црној Гори нове немире, али ови не умање уплив овог потоњег, на против, он је растао све више, и Црна Гора је постајала све опаснијом својим непријатељима.

Млетачка влада увиђајући своју слабост окрене се порти, обраћајући јој пажњу, да се може дићи српско царство, ако не буде мотрила, шта се у Црној Гори догађа.*)

(Наставиће се.)

*) *Stiepan Mali.*

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо пето.

Дакле 10. Јула у 3 часа после подне кренем се из лепе словеначке вароши Љубљане у Трст. — После врло кратког времена нашег путовања, пред нами се указа село Врхника, које лежи у врло лепом пределу; око села лепе ливаде, а око ових свуд унаоколо брда, обрасла пирамидалним јелама, те изгледа да то село као у неком котлу лежи. Брда су Запланински врх; врх Раскавец; врх Логатец (Luitsch). У овим пределима има врло много лешњика; а камење је већином вапњац (сл. јапник). — Прођосмо и поред Постојне (Adelsberg); ово је врло велика и чувена пећина; неколико пута преко године осветле је и тад се обично силни свет слегне ту и посматра је, по неколико часова се може ићи дуж ње. — Као што је лепо видети брдо обрасло са јелама, тако је опет ружно видети брдо голо т. ј. самим каменом покривено, изгледа као ћелаво, а и таковога се овде налази прилично. Међутим приспесмо у Ст. Петер, где се спаја овде и Речка (Фијуманска) жељезница, Овде добисмо још једног новог сапутника — капуцинера, на њему свештеничке хаљине кестенове боје, а на ногу од каиша (ремена) обућа. Пошто смо се њиме упознали, много нам је причао о словеначком народу; како је овај народ вредан, а њиховом сиромаштву једини је узрок, што слабо земље имају за пољоделство, него морају да иду по другим земљама да тргују са платненом робом (ђочари), а они из Кутче (кучебери) носе јужно воће и тако животаре. У овом разговору напустисмо већ давно Крајнску. — Како пођосмо од Ст. Петра, угледасмо страшне облаке и то над Јадранским морем, које одатле већ не беше далеко. Оваки црни облаци ретко се код нас по Бачкој виђају. Сад наиђосмо на више тунела. — Тунел је кроз брег прокопан пут, куда жељезница пролази, да не би морала надилазити брег или преко самог брега ићи. — Кад иза трећег тунела изађосмо, поче киша да пада као да се небо растворило, севало је грозно са свију страна и тако се запушило и замаглило као да смо у сред ноћи; така нас је погода пратила све до Набресине. — Како сависмо источно од села Набресине, указа нам се *Сиње* (Јадранско) *море*. Мени беше ово први пут, да видим море и лако је погодити, како ми је било при овом првом погледу; оно се простирало у недоглед, а унаоколо заплавила се магла. Ми се сад нуз море упутисмо Трсту, који се указа са својим високим здањима, великим светлећим торњем и силним запаљеним

светилницима — јер већ вече беше, сумрачак се хватао — који беху по пристаништу морском понамештани. Ту угледасмо и неке морске лађе, које се обали примицаху. Видесмо силне велике чамце или као што они веле, барке, са трокутним ветрилима, где крстаре тамо амо поред морске обале. — Сад нас наш сапутник капуцинер упозори на *Мирамаре*, лепе дворе покојног цара Максимилијана, који су баш ту близу нас били. Ми смо врло љубопитљиво са жељезничких кола посматрали овај дворац царски, који се тако рећи замочио у морске вале. Посматрајући га и с једне и с друге стране, и не осетисмо, кад нам је машиниста дао знак, да смо пред последњим тунелом — који је био 7. до Треста — и кад овај прођосмо, ми се створисмо у колодвору Тршћанском. И заиста за неколико минута ми већ остависмо жељезничку станицу, која је врло велика и лепа. Опростим се са остали сапутници, а ја и капуцинер седнемо у омнибус (јер хтедосмо обоје у гостионици „Европи“ да одседнемо) и уђемо у варош Трст.

Писмо шесто.

Лупа кола и жагор људи пробудише ме рано 11. Јула у Тресту. — Како сам изишао и пошао по плану грчкој цркви, па онда одатле даље, сретао сам силан свет, где тумара тамо амо, што је сведок живој радњи и трговини. Пажљиво сам мотрио, којим језиком понајвише говоре, где сам се уверио да је већином талијанштина овладала; талијански се на све стране чује и од великих и малих и старих и младих. Истина да се чује и немачки и српски, али то тек поједини. И саме им улице обележене талијанским именима. — Ја тако иђах напред и пролажах кроз оне лепе улице са дивним високим кућама и наједаред се створих при једном каналу, у ком су више лађа стајале, у које су утоваривали и изтоваривали робу и унашали у велике магазине, који су близу овог канала. По плану видим да је то *велики канал* (Canal grande). Овај се с мора увлачи у варош до цркве св. Антуна. Прођем између њега — крајем — и исте цркве и упутим се другом страном — мору. Сваки, ко је год прошао поред мене, видео је, да сам странац по понашању мом, јер сам на све стране гледао. Међутим погледам на једно здање врло лепо, мало обграђено гвозденом оградом и на моју велику радост угледам на зиду славенски слови написано: „Вниду в дом твој, воздам тебје молитви моја.“ Одмах се обрадујем, јер предамном гледам српску цркву. Уђем у порту и ступим у неки мрачни ходник. У порту за мном уђе и још неки старац по оделу судећи врло је морао сиромашан бити. Ја гаословим и запитам: да ли је ту и српска школа, на што он са највећом готовошћу и љубазношћу — немачки — одговори, да је ту — и покаже руком — собу, где ја пођем показаном месту, али ме он ухвати за мишицу и замоли ме, да му што уделим, јер вели, да је јако сиромах, а жена и деца му умиру од глади, а и он ће за који дан и без одела и обуће остати, јер је све труло и распало се. Мене ово мољакање јако дирне, а још већма, кад угледах у старчевим очима неколико суза;речем му, да сам и сам сирома, извадим му четворак и дам га, нашто ме он почне преклињати, да му још дам, јер са тим му није поможено и поново ме ухвати за мишицу и стисне; ја му извадим још један десетак и пружим, он га прими стиште ми већма и рече: „Знате шта, господине, ви ме морате дати још јер и са тим ми није поможено; ви ми морате дати још најмање 5 оваких комада. Ова промена на њему ме је јако изненадила и доста уплашила, гурнем га свом снагом од себе и повичем „Portier!“ а међутим угледам држак од звонцета, прискочим му и тргнем за њ. Старац кад виде ово, а он ти безобзирце истрчи на улицу. Ја сам се међутим попео степеницама горе на први спрат и ту нађем на једног човека лепо обученог, представим му се и речем, како сам мало час прошао и замолим га, да ми покаже, где је школа и како би се састао са учитељем. Он ме одведе сам у школу и

ту затечем учитеља г. Ј. Димовића, где приватне часове држи са неколико ученика. Док се ми упознасмо и о нашим учитељско-школским стварима неколико речи прозборисмо, дође нам и млади ђакон С. П. који је уједно и учитељ I. и II. разр. Ту се и с њим упознам и замолим као младог, а и не тако обвезаног послом да буде тако добар, па да ме проведе кроз варош и покаже све знаменитости вароши Трста. Он ми прихвати моју молбу, и тако се опростимо са старим учитељем и изађемо на улицу. Упутимо се красним улицама на Корзо (Corso); ово је једна од најлепших и од најглавнијих улица у Трсту; трговина до трговине са красним излозима. Свет врви на све стране. Ми прођосмо кроз Корзо, а затим одемо у музеум, где се приличан број римских старина налази. — После подне сео сам на коњски жељезнички влак и тако сам за неколико часова у главном прошао Трст. Путем ми упадоше у очи оне силне наранџе и лимунови, што их продају по тргу 2 или 3 новч. најлепша поморанџа. — Међутим одем и самом магистратском здању, које је у најновије време назидано, врло дивно здање; на средини здања горе су два гвоздена човека са чекићем у руци који избијају часове. Враћајући се, одем и :слом у врло к асно здање Аустро-Угарског Лојда. Овога сам дана обишао и лепу варошку башту. Овај сам дан завршио још и посетом у позоришту, где сам уживао у меком и врло гипком талијанском језику, а још већма сам уживао у талијанском певању, али на жалост ни једно ни друго нисам ни речи разумео.

Сутра дан 12. Јула одем прво на рибљу пијацу; ова је врло красно уређена, леќи поред мора на обали, сва је под кровом, од камена је зидана, налази се у више редова од камена клупе и каде за воду, у којима се налазе разне врсте рибе, и великих и малих, ту ми се дала прилика, да видим разних морских риба. Одавде одем — пошто је још доста рано било за св. литургију — на Марсово поље, где се налази арсенал и фабрика за гас и ту се прођем једним дугим дрворедом уз море, скоро рећи један час тамо, а толико и натраг. Враћајући се натраг грчкој цркви, сретао сам на све стране силне терете — покрај свега тога, што је недеља — јуре тамо амо тешка кола са разном робом, вуку их снажни волови са кратки рогови, а с друге стране грдни штајерски, шарени, бели и друге разне боје, коњи. — Дођем до грчке цркве, лепо назидана са 2 зелене куле, има облик лађе. Вратар у бели рукавица отвори нам врата на јутрење и на литурђију — јер беше обоје заједно. Изнутра је црква доста богато украшена, слике на иконостасу су арапске. Престолне су сребром заоквирене. С јужне стране на зиду налази се дивна слика „Исус благосиља децу.“ 3 метера широка, а до 5 је дугачка, с друге стране према овој стоји мало мања икона, која представља „Св. Јована у пустињи.“ У олтару чело престола налази се у оквиру особито лепа и богата плащтаница. Црквене утвари све су драгоцене; певнице су мале и могу се обртати, а за њима само певац има места. Калуђери се носе са свим арапски, дуги широки рукави, а камилавке горе већма шире но доле. Приметио сам, да у цркви не влада доста пијетета при богослужењу — разговарају се доста гласно и то ми је тако изгледало, као да и овде „шпекулирају.“ — Тада сам дошао нашој цркви на богослужење. Црква је облика крста и зидана је по византијском штилу и то од камена. На среди се налази једно врло велико кубе, а с поља око овог 4 мало ниже куле. Изнутра је дивно израђена. Иконостас је особито, а понаособ престолне слике, и то су: Мајка Божија; Исус Христос; Благовести и Св. Спиридон; лица су дивна, живо насликана, а одело и остало све је од сребра а по неким местима украшено је још и са неколико драгоцени камења. Ово је рађено у Русији. На иконостасу у другом реду се налазе слике арапских светитеља. У осталом сва је црква са светим иконама украшена. — Св. литургија се већ одпочела била и ово моје разгледање наједанпут ме прекине дивно певање хармонично — после читања

апостола почеше појати. Почетак овај, а и остало појање на мене је тако упливисало, да сам се ја веома сретним осећао. Ово ми је прва литургија, на којој се овако осећах. Црква се напунила светом и то на жалост најмање Србима — јер их у месту мало има — него долазише разне друге народности, да чује ово умилно појање. Али занета имадоше шта и чути, оне дивне, лепе, умилне и изучене гласове; они појаху тихо, лагано и одмерено. Чланови овог певачког друштва су највише талијанци, има и три Србина и шесторо деце. На завршетку литургије нисам могао одржати, а да не изразим моју похвалу преко г. др. М. Јовановића, на што ми он рече, да је реткост овде, а може бити нигде на свету у православној цркви не пева се овако красно, јер чланови су уједно и чланови месне опере, и кад год се зна, да ће певачко друштво појати, увек се напуни црква.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Сад је и злаћење готово, али ипак још није све готово, није још измалано, на иконостасу нема још ни једне иконе! — За то се опет хиљадицe ишту, а тога нема, онда не остаје друго ништа, него чекати и куцкати новаца; кад и то после 10—15 година срећно за руком испадне, онда се расписује стечај за сликање иконостаса, опредељује се дан, кад се сликари сваки са својим рукотвором за углед на лицу места наћи имају. —

Кад се и тај дан већ у непосредну близину примакао, онда ти се оваки призори показују. — Ево ти 7—8 сликара, те сваки слику као свој производ за углед носи, један под пазухом у марамици увијену, други мало већу чаршавом покривену, трећи две таке слике великом марамом застрте упртио, четврти, пети и т. д. у мањим и већим сандуцима спаковане слике вукаре у цркву или на друго које за то опредељено место, да суду и угледу изложе. Кад је већ све у реду, онда старешине општинске наоружане уверењем у разборит и разложан суд свој, иду од слике до слике и чине своје примедбе. Укуси су разни, а по томе и судови, по има и таких чланова у том савету, које од тих послова ни један задовољио није с тога, што је он још врло у детињству своме видео једну икону, „ваљда је представљала Св. Ђурђа,“ код Аћима Шљокиног и Ниће Крклушевог; таку икону да уме ко од ових молера измалати! „Е али је она била на стаклу!“ Том се приликом и ово врло често чује да није фина фарба, а онај је опет врло дебело намацкао боју, по овом би последњем суду Рубенс, Рембранд а и многи други сликари врло мало важили са својим сликањем.

Кад су старешине све те изложене слике гледали, судили и тако мудро пресудили, онда се повуку у своју зборницу, те од искупљених сликара опредељену цену за тај црквени посао изискаше, — а резултат је већином онај, ког је још пре десет дана већ цело село знало, шта више гдекад и пре расписаног стечаја. Је ли ту по савести потребан и оправдан стечај? Ако не само тога ради, да сиротим сликарима, труда, дангубе и самог излишног трошка начине; овде је више пута баш од више власти прописано правило криво. — Премда је стечај за сликарење у опште бесмислица с тога, што се код сликарије таленат и душевна снага тражи: душеван рад носи на себи печат индивидуалан, у толико је пак и самосталан и различан од сваког другог; ту нема нацрта, по ком би тај посао ма који други сликар на себе примити и извести могао, а све да га и има, не обзирући се на то, што би нацрт (скица) од једнога а извађање другога вештака или сликара још веће материјалне жртве захтевало, тешко га је извести с тога, што се захтева таленат копист[е], г[...]

такав таленат, који ће дух нацрта пронићи, цртачеву тежњу схватити, умишљај његов остварити и верно извести, такав је таленат опет индивидуално својство, које се на тај стечај ни стекло није ту би се само овај један пут за најумеснији препоручити могао, а то је: да се дотична општина са оним сликарем који јој се најбоље свиди у погодбу упусти, пак ако се у цени сложити не би могла, да се онда са другим у преговор упусти, а лицитацију сасвим напусти. — Но да се вратимо опет на ствар.

Кад сликар, који већ био, таки посао на иконостасу прими, њему на расположење а за малање ставе већ испуцане на разни мести избушене чворновите и искварене даске, које је вајар малању наменуо. — Сад ваља прво и прво сликар да крпи и замазује те даске, пак онда на њима мала необзирући се на то, што ће те даске кроз коју годину опет сваку своју ману истаћи, али то није сликарева него вајарева кривица, а највише општинског незнања, која није умела вајару казати и у смотрењу тога њега обвезати. — Има слика од три, четир и више стотина година стари које су на дрвету малане, пак се до данас јошт ни једна пукотина на њима појавила није, а то од тога, што је така даска за слику са извесном конструкцијом састављена. — Ако сликар који је тај посао на иконостасу примио, спада међу оне, који својим умишљањима у групирању, живота и слободног кретања дати желе, онда се тек исти нађе у еснапу и белају, јер нема нужног простора да своју групу на основ правила положи, нити особе у групи својој саразмерној несини у склад довести, нити симетрији одговорити, нити природи самој верно подржавати може. Ми се обично мало или ни мало не обзиремо на исказане недостатке и мане које сликару отештавају положај, јер их ми не познајемо и не увиђамо, него оштрим ножем наше критике сечемо посао сликара и онде, где никако не би с обзиром на сликареве околности имали права осуђивати, али и врло често, како у хвали, тако и у куђењу претерујемо, таком се приликом осећа сваки од нас позван и компетентан судити, необзирући се на то, да је и за тај посао нуждан од природе дар, и за то потребно изображење. Сетимо се само на новијем ком иконостасу онога простора изнад престолних слика, који је за такозване „празничне“ иконе опредељен, који је и четири пута висок, дочим тек једну четвртину од тога у ширину има; тај размер за поједине стојеће особе, као што су престолне слике може сасвим уместан бити, али за групе је врло узан, неспретан, а по томе по слике и несрећан, посљедица те несреће на свакој се историчној слици мање или више приметити и видети може. — Дакле ни овде не иду разне струке вештине, као што би ваљало једна с другом испод руке, него је и ту узајмни и пријатељски одношај међу њима поремећен, као и код грађевине и вајарства.

Има један велики пријатељ вајарског производа, који животу његовом већег значаја прибавља, но у колико је он вајарству по нашим црквама већи пријатељ, у толико је сликама већи непријатељ, у колико он као пријатељ вајарству на иконостасу више живота и значаја позајмљује, у толико више исто сликама одузима, тај је пријатељ „злаћење,“ он је прави злотвор сликама, јер оно у уобичајеном блештећем начину сваку без разлике величине слику у главу туче, ту нема пардона ни она, којој се вајар у погледу простора штедар показао; у колико је слика боља, у толико више страда.

Да како, ово ће се многима чудновато учинити, који знају, да баш сликари бољи и вештији неће слике своје без оквира никоме да приказују, многи пак без оквира и то обично златног неће слику ни да довршују. — Jесте, оквир је слици од преке потребе; он ју допуњује, он ју здравом и целом чини, он ју усавршује Његов је задатак: да својом једнобојном смерношћу слику у наоколо у једну целину збија, брижљиво чува и своди очи гледаоца само на пријатност и лепоту насликаног предмета; али он чини слици те услуге само донде,

док је смеран и њој подчињен, а кад је он разнобојан и сјајношћу својом раскошан, онда не само да слици није услужан, него јој је од велике штоде по њену вредност, нема те слике, којој нескладан оквир угледу њеном шкодити неће. Сећам се једног нашег господара, који беше у намери разглашену слику, бар за батом видети, кад је к њој приступио, а он одмах рече: „Ао, ала је то леп рам“. Та примедба да је из меродавних уста изишла, била би као хрђава и жалосна сведоџба сликару о његовој слици издана, а овако је један разлог више, да глувом не треба свирати, ни немог оченаша учити! Они сликари, који оквире за своје слике наручују, они уједно златару и прописују, како оквир има бити начињен, сме ли имати на себи каквих орнамената или не, у колико му се сјајност (Glanz) допушта, и ако се такова на оквиру појавити има, она мора у границама њене пристојности танка, на извесном и опредељеном месту постављена бити, а никако непосредно поред слике места нема. Тако раде златари, који за слике услужне оквире граде, дочим они по нашим црквама не само оквире, него и све цирате на иконостасу скоро у самоме сјају приказују, тако да човек на иконостасу скоро и не може друго ништа да види, ван зраке и блесак „сувога злата“.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ВЕГЕТЕРИЈАНЦИ.*)

Вегетеријанство добија сваком годином све више и више приврженика, који непрестано нова друштва образују, часописе издају, насеобине оснивају, предавања држе, укратко: речју и примером пропагандишу своја начела. Оваковим заузимањем и скоро ентузијастичким мисионарењем продрли су принципи вегетеријанскога, т. ј. природнога, начина живота већ у знатан део публике. Ова начела су у осталом врло једноставна и састоје се у следећем.

Собу за спавање узмемо си ми најпространију у своме стану, која треба да је окренута к истоку због тога, да сунчани зраци одмах изјутра у њу допиру; спавамо пако и зими и лети при отвореним прозорима. Креветске хаљине састоје се од мадраца, вунених или памучних покривача, а под главу мећемо по један сасма раван јастук од коњске струне. Сваки дан купамо се или перемо цело тело и добро отиремо. Крећемо се или радимо што је више могуће у отвореном зраку; ако нам пако то не допушта наш позив, онда ипак настојимо, да већи део године радимо при отвореним прозорима. Наша храна састоји се у житу, поврћу и воћу; многи једу осим тога још јаја путар и пију млеко. У место хлеба једемо погачу, која се меси од пшеничнога брашна заједно са мекињама и то без соли и квасца. Од пића пијемо само воду и сок од разног воћа. Пошто не једемо сланих и у опште никаковиx дражећих јела, која би жеђ проузроковала, то смо ретко кад год и жедни.

Придржавањем ових једноставних и здравствених правила природнога начина живота уздржавају вегетеријанци своје здравље, буду ведри, расположени и способни за рад. Они живе сувише обилато и за половицу јефтиније од оних који се месом хране и који пију спиритуозна и наркотична (омамљива) пића.

Особито су сретна вегетеријанска деца, чији је стомак још у почетку приучен биљној храни; код њих се показују права доброчинства вегетеријанскога начина живота. Она су румена, бистра, живахна и весела — без скрофула и слабих живаца; лагље преболу законом прописано цепљење богиња — против чега су сви вегетеријанци — него она деца, која се месном храном хране. Професор Dr. Niemayer — премда

*) И ако су ово назори само појединих људи и према њима стоје јаки противнички докази, то пуштамо ипак овај чланак, надајући се, да ће занимати наше читаоце да виде, како „вегетеријанци“ умствују. Међутим да имају и здравих дијететских правила, о томе нема сумње. Уред.

сам није вегетеријанац — ипак вели: „Само вегетеријанске матере могу рађати лепу и здраву децу.“ Сваки онај, који од рођења свога живи по начину вегетеријанскоме, може очекивати дубоку старост, као и лаку и без бола смрт. Природа хоће човека тако исто лако и без бола да растави са животом, као што се у јесен лагано и постепено откида и пада лишће са дрвећа.

„Сваки створ, који живи противно природним законима угине прије времена“ — каже Gœthe, а француски природњак Flourens пише у своме делу de la longévité: „У данашњему противноме луксусу и различитоме уживању не умире човек, него сам себе убија.“ Schopenhauer вели: „Човек не разумије закон природе — јер је он једноставан.

Вегетеријанство препоручују данашњем човечанству особито американски и енглески вегетеријанци, који доказују, да управо вегетеризам садржи у себи највећу социјалну реформу као и решење социјалног питања.

Питаће може бити ко, зашто не би код тако очевидне и искуством доказане користи и доброчинства вегетеријанског начина живота — сви умни и разумни људи били вегетеријанци? Као одговор на таково питање нека служе речи наших двају највећих научењака: „Већина људи су наиме слаби, несу своји прави господари, непријатно им је оставити се свога уживања, и зато остају они код свога начина живота: једући месну храну и пијући спиритуозна и наркотична пића.“ Они траже разлога и пошто таковах нема или су нетемељити, то онда потмевају се вегетеријанцима и управљају на њих разне фразе.

Вегетаризам у осталом није никакова чудновата замисао, која би имала у ново или најновије доба свет поправити, него он потиче из прастарог доба човечанског. Он је глас инстинкта и природе, који је у тумулту политичких и црквених преображења, у маглуштини и метежу наше измењене прекултуре и у угађању наших модерних потреба, пречувен или заборављен.

Најмудрији људи старог доба, као: законодавци, оснsearчатељи религије, философи, заверили су се вегетеријанскоме начину живота и препоручивали су исти као први увет телесног, душевног и моралног благостања, како појединаца, тако и народа и укупнога човечанства.

(Наставиће се.)

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 13.

САСТАВИЛА ДАНИЦА БОГДАНОВИЋЕВА.

ле-	не-	луд...	ре	о	Па	луд	тре-	а
за	но	ће	му	за-	не-	свет!	све	тру-
пу	ми	ал	Див-	глед.	це-	ди!	кроз	што
не-	но	ту.	пе-	Ох	ман-	ло,	жи-	да-
јен-	ши-	бу.	за-	ми-	не-	глед.	ће	зра-
ве-	из	ни	у	до-	што	лет!..	ље...	ле-
ти-	пи-	ран	ми-	гле-	бес-	у-	чак	хо-
над	че!	дим	крај-	мо-	ал	тек	но	да-
о-	кроз	бо	пих	му-	жу-	но,	да	ка-
по-	о-	ња	ди	руј-	звез-	о	ље	мир-

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 12.

Сјајне звезде гледале су са висине
Трептали су уздисаји месечине.
Чун се љуљк'о уз обалу мора сива,
Ту одива, огледа се и умива,
— Лепосаво, жељо жива!

Опази је краљ таласа и дубина,
Задрхтао, занео се од милина,
Плапу срце, хладно срце краљу, дива, —
Узавреше хладне груди мора сива.
— Лепосаво, жељо жива!

И он пружи Лепосави руке двије,
Оберучке ухвати је, загрли је;
Потрже је у поноре мора сива
У дубини својих двора, ту је скрива.
— Лепосаво, жељо жива!

Њу сад дворе људске виле, бродарице,
Чешљају јој златне косе и витице.
. . . Кад с вечери прођеш поред мора сива
Увек ћеш му шапат чути — к'о да снива —
— Лепосаво, жељо жива, жељо жива!

З. Ј. Ј.

Разрешили. Гђце: Јелена Никашиновића у Баваништу; Даница Дитрих у Пожуну: Јулка Војновићка, учитељица, у Буђановцима; Марија Д. Ранисављевић и Ленка Алексијевић у Панчеву: Милева Турек у Карловцима; Ана Петровићка у Н. Градишци; Др. у Сивцу; Даница Богдановићева у ? Драгиња Шовљанска у Ст. Бечеју; Олга Стојановић у Батањи; Софија Матејић у Вршцу; Даринка Матићева у Молу; Јелена Вучковић у Госпићу; Зорка Станковићева у Стапару; Емилија Теодоровић у Вуковару; Даринка Калићева у Сомбору; Ленка Поповић у В. Кикинди; Јулка Бранчић у Падеју; Софија Михајловићева у Н. Саду; Милица Лугумерска у Сомбору; Мила Дробац у Вуковару; Марија Дамјановић у Ст. Бечеју; Даринка Дражић у Н. Саду; Пава Бузаџић. Цвета Гавриловић, Кат. Јанковић и Катица Топалева у Сомбору; Мара Недељковић у Чакову; Ленка Гердец у Вршцу; г. г. Јов. Стојшић у Н. Саду; Чеда Марин у Карловци; Негован Марин у Земуну; Васа Стојнић у Ст. Врбасу; Ст. Вукадиновић у Батањи; Светозар Петровић у В. Бечкереку; Мара Јефремовић у Каменици.

РАЗНО.

(Григорије Комненовић). У немачкоме листу, што је г. 1829. у Пешти излазио под насловом *„Gemeinnützige Blätter“* бр. 56. налазимо на приказ једне књижице, докторске дисертације, једнога Србина из Пакре, која је изишла наравно на латинском језику, а која беше посвећена Јосифу Путнику, владици Темишварском. У приказу стоји, да је књижица врло лепо и елегантно штампана, а штампана је у будимској универзитетској штампарији. Приказ вели за ову дисертацију, да се она брижљивошћу и извеђењем, којима своју тему обрађује, уздиже јако изнад обичних списа, што их приликe наносе; да писцу лежи на срцу знанственост, те ваљаним радом нишчевим постаје оно, што је старо — ново, што је познато — још познатијим. Писац је био ученик славног професора Фабинија у Пешти, који је био професор за болести очију. За Комненовића додаје исти лист, да се поред образовања свог душевног, одликује још и знањем многих страних језика. „Шта више и шпањолски зна и добро пише“ веле *„Gem. Blätter.“* Наслов је књижици, која у великој осмини има 79 страна: **Facies Ophthalmocatarrhi** *epidemico-contagiosi, seu Ophthalmoblennorrhoeæ Aegypti. Quam e probatissimis deductam auctoribus dissertationique medico-inaugurali accomodatum etc. etc. Gregorius Naz. Comnenovich. Slavonita Poxegano Pakranus. Philos. Doctor et Artis Ocularis Magister* и т. д. Посвећено: *„Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Josepho a* **Putnik** *Orient. R. Graeci Episcopo Temesvariensi, fide in Regem et amore in Patriam nulli secundo etc. etc.*

(Чудновата облигација). Преда мном је прјепис једне таке облигације са францускум клаузулом: *„pour Copie Conforma“* од год 1809.; писана је у гор. Карловцу. Између осталога вели се: „ако ли пако ја не би згора реченога Терме а обдержал, тако јасе облигирам овоме згора реченом фелбабину, сваки Дан преко реченога Термина несамо 2 фор. платити, него јоште 3 јутра, свако јутро 50 батина поднести.“ —д—

(Ласкав одздрав.) Дошао капетан отказивати *(anweisen)* графу неком имућном граничару. — Добро јутро, газда! — Бог дао, господине. — Како је? — Хвала Богу, омркни освани. — Хоће ли бити што за ручак? — А. гледаћемо нешто. — Ја мислим да неће фалити печено прасе. — А, богме, господине, док ви не дођете, мој сто не види прасета. —д—

НОВЕ КЊИГЕ.

Praванија Змај-Јована Јовановића. Издаје књижара Браће М. Поповића. Свеска IX. — Скорим ће изнићи и десета (последња) свеска овога важног дела, које држимо, да и није нужно обашка препоручивати, кад му на челу стоји име Змаја-Јовановића. Свака српска кућа требала би да набави ово бисерцвеће српске литературе, које никад увенути неће. У овој су књизи наставци пређашњих одељака, нарочито пак дечије песме „Чика Јовине.“

Васпитачица. Приповетка за децу. Превео Ђорђе Глибоњски. Издала књижара браће М. Поповића. Цена 30 н. Врло занимљива дечија приповетка.

ОДГОВОРИ.

1620. — Ону црногорску приповетку, коју нам на кореси. карти спомињете, нисмо примили. Можда је томе узрок, што су нам многа писма из Земуна — због забрањеног „Радника“ — на пошти обустављали.

Г. К. К. у Б. — Рукопис ваш још нисмо имали времена да прочитамо. Јавићемо вам скорим. Молимо тачну адресу за лист: уредништво није знало да га не добивате.

Гђци Ангелини Поп. у ? — Не знамо јесте ли у Боки или у Фењу; с тога лист не знамо куда да шиљемо. „Шалу и сатиру“ од Абуказема наредили смо, да се пошље у Фењ; јавите се.

Многима. Рђаве песме не извињава то, што су „први покушаји.“ Не морају се први покушаји штампати.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на пол год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 43. У Новом Саду, 25. октобра 1881.

СРБИЊСКА ВИЛА.

Залази сунце, за гору пада . . . .
. . . . ,
Још само бледо рујане зраке,
Посаломљене, поискрхане,
Порасејане сред леса стреса.
— О, вече, вече, о часи, часи! . . . .
Та зар ми несмо сви божја деца,
И они с пиром и ми с уздаси?!
. . . .
И наста вече и часи тајни,
За срећне срећни, за вајне вајни.
Над гором мирном — сад слике праве
Од оне јаве, што ће да буде,
Кад Господ стане да мири људе,
И више јачи слабим' не суде —
Рашири своја крилашца мека,
Јадолек трајни од памтивека,
Заслађе што је за срца празна,
Чувар гробова, мелем робова,
Патња и мука — да вида јаде —
Тишина паде . . . .
Ej да л' и ону
Уморну сенку, спуштених коса,
Пребледа лика, по коме црте,
Казују пак'о, да јој у груди;
О хладно стење што се наслања,
Дрхтавом, слабом десницом руком,
А левом мрачно чело тарући,
Зступтило што се од тешке сете,
У јаду мислећ', *неслови црној,*
У измет децу што јој претвара —
— Да л' и ту тамо, на стењу слику,
Може да живне, миљем да оспе,
Ил' да утеши тишина мека?
Нимало. . . . .
То је — *србињска вила!*
Пребијала се од јутра раног,
Кроз оно чудно царство царстава,
Земљу земаља — кроз данак бели,
Да види, тужна, јел' сан ил' јава:
Да она нигде побрата нема,
Да она нигде сестрице нема.
Не би-ли вид'ла, не би-ли нашла,
Ил' деце њене *бољих ратника,*
Ил' деце њене *љуђих патника!*
Ил' — можда има земље у свету,
Где ор'о врани свр̂ће у лету,
Где с' соко сиви — гаврану диви!?
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
И ишла светом уздуж и широм:
„О мишцу ланац па бијеш с миром!“
И ишла брдом и ишла долом:
„Доста је за те, што живиш с болом!“
И нигде брата, сеје рођене,
И нигде не би, сем деце њене,
Бољих ратника — љућих патника.
Та белог' данка обишла međe,
Па сваком стопом — среће све ређе;
С јутра је пошла у срцу с надом,

У вече паде у срцу с јадом,
А наданиште, своје ноћиште,
Где пану орли, вуци и гује,
Кад она није, кад не тугује —
У гору паде, да кука јаде,
У гору пусту, међ' хладно стење.
. . . .
О, кукај, тужи, да се бар стење,
(Кад правде нема, а Бог не чује);
У оштро доле комађе слама,
Да смрска теме — *неслоге наше!*
— — — — — — — —
Срце јој пуца, ум јој се смрче.
Ускипи гњевом,
А ока севом
Спалила би чак зар и пакао,
Па да га нема . . . .
Та да у њему
Не плахне њено рођено дете:
— Србин!! . . . .
„Ох, има л' тровнијих јада!“
Сумраком горским прекука тако,
„Него гледати рођено дете,
Смак с лица земље, како му прети?
. . . .
Сам маха даје хали и врани,
Да нас пре часа живе сахрани,
Кад 'нако лудо — авај ми мајци! —
Маћехе грли од пакла црње,
Неслогу, завист! . . . . . .“
Тешко уздахну,
А суза ледна али небројна,
На камен кану и раздроби се.
Ма јад је тишти, да даље пишти,
„Вољани Боже, дај, да бар капца,
Од толи мојих пролитих суза,
Прене и пане на чело Србу,
Да прене, чује, што сnио није:
Та све под данком, што живи, дише,
А на нас гракну, па ни кидише!
Само је . . . . . . само још данак бели,
Што не ће с нама ништа да дели . . .“
— — — — — — — —
Врисну и клону — да л' да тугује,
Што Србин неће . . . . . *неће да чује!* . . .

У Новом Саду 1881. **Светозар Разуменић.**

„КО ДРУГОМЕ РАКУ КОПА, НЕК О СЕБИ СНУЈЕ.“

ПРИПОВИЈЕТКА СА СЕЛА.

Написао Мојо Медић.

Не ћемо коракнути много уназад. Доста се обазрети на доба пре двает, триест година, пак ће нам срце претрнути, кад га у пуно чему испоредимо са данашњијем земаном. Све црња за црњом ниже се на колут народног развијања, јер не само по варошима, него и по селима, гђе је црвена капа чувала ђевојачку стидноћу, подгризао је отровни црв и срце, и душу, и свијест млађијех пасова. За садашње доба, — гђе је окрилатила ријеч: *човјештво*, кад се тобожња господа и прости људи сматрају за неке „*солозобнике**),“ еманциповане матере навалице копају гроб роду своме, а научан подмладак мртвоглавице срља у понор, — налазимо згодно описивање у З. Ј. Ј. пјесми: „Потоп“:

„Неста стида с девојачка лица,
Љубав пала, пакост је скрхала,
Опачина светином овлада,
Па свуд шиље своје верне слуге,
Лажу, пакост, злобу и неправду,
Те поскочи брат на брата свога,
Што је нејач лаже и опада,
А јачи се гоне и крваве;
Не штују се млађи и старији,
Отац сина на сабљу позива,
Девер снаси о срамоти ради —
Све огрезло у црноме греху.“

У овако мрачнијем данима нађе се ипак гђе која поштена душа, која не зна никакве обиње; из овога друштвеnога глиба промаља се по који вајни данњи свијетли тракапац. Али која в[illegible]ј-

*) Солозобник, подругљиви назив мјесто мударац.

да, кад врлине нашијех старијех, вјечни урес њихов, не могу продријети усред срца цијелога потомства. Навукла се биона на очи млађијем нараштајима обојега рода, па не виде отров, што се из њиховијех груди циједи, а народ устављује, затире.

Да, богме, улекнула се она заграда, која је у овом погледу дијелила сељанине од варошана. Повели су се они за овијем, за то су наши јади још горчији, а будућност нам још чемернија.

У селцу Р., које је доста далеко од једне новелике вароши, живљела је саморана старица мајка са јединцем сином. Свакој су кући врата мртвијем коцем препријечена, чим преко прага пренесу главу породице. Негђе се нађе какав такав замјеник или помоћник, али она сирота заоста иза свога кућаника са нејакијем дјететом као окресана грана. Није имала никога, да јој воде донесе, ватру пропири, оно бланцца надгледа или коју дионицу земље разоре. Бог је дао пустога здравља, а нешто јој је и мала остало иза покојника, те се тако копобала све дотле, док јој се сирак није снагом опасао. Друга која безглавна жена оставила би и дијете и кућу коме сроднику или чак и туђину, па ма да јој свако јутро под главом дукати освићу; али она није презала од рада, она није образ вргла под ноге, нити јој је материна љубав била само на језику.

Што смрт уграби, то се више не враћа, — давно су рекли. Но њој је терет олакшавао груди, кад је пребирала претиће на руци свога мирисавога цвијета и огледала се у оку свога љубимна соколића. Она се свагда молила Богу, колико за покој душе преминулога друга, толико опет да је уздржи на овоме свијету, док је зрачак тога новог сунца не обасја. Она је радила као црв у рани; њу нико није чуо да се тужи на своје живљење. Она је сретна и пресретна била, кад је могла коју крајцару метнути на крај, заштеђети за своје поуздање. И Бог јој се смиловаше, те јој даде бар под старе дане хранитеља и утјешитеља.

Од сад се није толико старала око обрађивања земље и другијех посалака. Ипак је сама држала кућу у реду и спремала јести. За то њен син није ни помишљао на женидбу, јер је и кућни и пољски посао имао ко радити. Мати га опет није хтјела наговарати на то док више памети не стече, не омудри и сам не увиди, какву одговорност прти на своју душу с туђијем дјететом.

У кашњу руку, кад није могла стизати на све стране, испитивала би га, да ли му се боље допада ова или она дјевојка. Прије, него би прекинула разговор, нагласила би:

„Голе сједи на спртви,
Те он нешто *чепрљи*:
Тешко оном до смрти,
Ко се у зло упрти.“

Ове материне ријечи задавале су му главобољу. — Није друга, ред се женити, јер мати сваки дан мучније устаје, и кад се придигне, често прилијеже. Њој за љубав, а нешто и због свога напретка и среће, мора се што прије наћи матери замјена. У ту сврху ишао је он у збор на Спасову, Духове, Петрову и др., те је тражио себи пара. Кад се год повратио, морао је мајци приповиједати, како је било и је ли се загледао у коју. Он, да га назовемо: *Радован* — он се срамио пред матером говорити о том, за то се устезао казати јој, која мома срце му је предобила. Јесен је ту, ето божићњијех поклада, а баш некако није нам ни у кући све наредно, — говорила би мајка сваком приликом.

Видео је, да и кашње мора очитовати мајци све, за то јој кроз зубе промрмља, да му се допала Смиљана К. из села Б . . — Нико сретнији од ње саде. Ту се тражи ко ће ићи на заглед, и ако се једно другоме св .кне, одређује

се, кад ће бити прошња, колико ће новаца метнути у јабуку, које ће *женске* бити *облазачице*[2]) и кад ће се вјенчати. Неколико дана кашње, по ноћи, кад су пјевци учестали, огласише пушке у селу Б. да је Смиљу испросио Радован. Сад се текар почело припремати све, што је нужно за пир. Што је било далеко, пришло је близу. Ето на прагу вјенчана дана; броји заручница: „Петак, субота, далеко је неђеља:“ кад ће се њих двоје пред олтаром одрећи својијех родитеља, задати си тврду вјеру и отпочети нови живот, другу *новаку* (срећу).

Свештеник вјенча и благослови брак од стране матере цркве. Сватови одоше мало невјестином дому, да што благују. Ту се вуче шљивовица јака, „коју љуби и старац и бака“, да јеглен отвори; а не оскудијева ни доброг далматинског вина, да се јагодице зарумене и весеље пјесмом зачини. Сунце је ниско, а конак далеко. Није сватовима до сијела. Трјеба за вида младожењиној кући повратити се, та сви знаду, да ће искочити очи старој мајци, извирујући, хоће ли икада рунити. Друштво се поче трзати, говорећи: „Ми с мјеста, а Бог на мјесто;“ за кратки час свак се спремио на пут.

За подруг уру стигоше сватови кући Радовановој. Љуби мајка своју снаху, од радости сузе лије; она опет цјелива старицу понајприје у десницу, па истом онда у образ.

„Село сунце стигло вече,
Месечина мека;
А весеље бујно тече,
К'о голема река.“ (З. Ј. Ј.)

Но да весеље још већма срце стопи и душу разигра, — ето момчади и дјевојака из свег села пред кућу, ето и дјечурлије „*у вукове*,“[3]) — да се све заједно наигра кола, пејева и прогалами. И њима се даде што пити, ако је домаћин и што имућнији. Неки се увуку у кућу, умијешају међу сватове, те играју око ватре пјевајући:

„Редом, редом, јасење.
— Чије ово весеље?
Ево мајка —
Жени ранка.“

Навадно загризају „*вукови*“ прикладном пјесмом младенце, али се знаду све у шали наругати и домаћину, ако их ни чим не понуди. Тако један другом напија:

„Здрав јуначе, Што не могао,
Пој'о *вуњаче*[4]); Ја ти помогао.“ —

Или:

„Иде киша, Па га прикла;
Приби миша, Дође стари,
При растињу, Па га вари;
При грабињу. Дође баба —
Дође дикла, Па га *лаба*.“[5])

Пир је трајао три дана као у добре године. Трошило се и пило се као да се више никад неће сједати за столицу. Вјере ми се Радовану мутило весеље, кад је гледао, како му се на очиглед узалудно трати његова течевина. Али мајка његова први се пут тадај развеселела иза немиле смрти друга јој. Имала је она пуну натикачу цванцика, што је штеђела за црне дане, за то је она пливала у радости и није се мучила, што се расипала мука. Прем веле: „*Боље је да се затаре село, него адет*,“ — ма овај обичај многога сељака, па и такозвану господу нижијех редова, добра но уназадак баца, за то би се могао напустити без зазора и срамоте.

(Наставиће се.)

[2]) Обично род жеников иде послије заруке к девојци на разговор; те госте зову онда тако.

[3]) Тако се зове тај састанак.

[4]) Вунато бравче.

[5]) Лабати — јести, кусати.

ПРОГЛАС.

(М. ВЕРЕШМАРТИЈА.)

Оташтво љубиш, Србине
У добру и у злу:
Колевка ту ти с'љуљала
И гроб нек буде ту.

За ту се земљу потоком
Крв наша левала,
За њу нам толко спомена
Два века везала.

Праоци наши овде се
За опстан борили
И турски јарам мишицом
Ту храбром сломили.

Слободи ту се дигоше
Крваве заставе,
Ту борци-лави падоше
У боју сред славе.

И тол'ка грдна несрећа
И такав горак плод! . .
Па макар да је опао —
Још живи српски род.

И васиона пространа
Чује му уздисај:
„Са веље патње века пет —
Жића ил' смрти дај!"

То не може — да врела крв
Што ј' оци дадоше,
И тол'ке жртве узалуд
За род да падоше.

Под стеном клетве, толико
Да с' тежња потроше:
Да ј' узалудан дух и рад —
То бити не може!

И доћи ће и мора доћ'
Још бољи један год,
За који топлом молитвом
Припада српски род.

Или ће величанствени
Да дође једном слом —
И страшан погреб роду нам,
У крви огрезлом.

И над гробом — буде ли ту
Да род нам утоне,
Тисућа тме од жалости
Сузе ће да роне,

Оташтво љуби, Србине,
У добру и у злу:
Колевка ту ти с' љуљала
И гроб ти биће ту.

Мига Поповић.*)

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Наставак.)

За времена мог ђаковања у Пешти образовали су клуб ђаци напредних мисли свију народности и састајали се недељно бар једаред. На тим састанцима говорило се о разним питањима из разних наука, понајвише пак претресивао се друштвени преображај на основу братства и једнакости. — Једног дана нашао сам тамо и неку лепу женску, коју ми као Ану Ердеди представише и за коју ми рекоше, да је морала оставити позориште услед управитељевих шикана, што није хтела као морална женскиња разним „меценама" „услуге" учинити. О њој ми је мој друг Арпад Колошвари са одушељењем говорио и рекао је, да сада устане Сен-Симонов ученик Анфантен, да би он у Ани нашао жену, коју је тражио и која би достојна била, да у сен-симонистичној хијерархији заузме највише место поред највишег оца као првосвештеница читавог човечанства. Ја сам знао, да Арпад има наклоности према мистицизму, па с тога није ме његово одушевљење тако јако дирнуло и ја сам се према Ани са свим хладно понашао, док су се други растапали од радости, што посред овог поквареног света нађоше живу личност, која у животу одговара оним појмовима какве су они у себи у мислима створили, да треба да буде женскиња.

„Говорили смо тада баш о ослобођењу женскиња и с тога је баш, као што сама рече — Ана дошла, јер је та ствар јако интересује. Ја сам био референат. Говорио сам неких по сата, а кад сам свршио, приђе Ана к мени и честитајући пружи ми руку. Ја се захвалим, а она ме замоли, да је сутра посетим, јер би имала, да ме о многом чему пита у погледу женског питања. На те последње речи ударила је особито гласом, и од тог доба се датира моје познанство са њоме. — Моји другови салетали су око ње као махнити, сви су били до ушију заљубљени у њену чаробност, бистри ум и — невиност. Но ја сам видио и друго шта; дознао сам, да је она сирота, а међутим не ради ништа, дакле ни не заслужује ништа, па ипак живи и носи се господски. Мој скеп-

*) Из Сандићевог календара „Годишњака" за 1882.

тични ум одмах ми је поставио питање: од куда то? То питање нисам могао тако брзо решити. —

Једно после подне заподео се између нас двоје овај разговор:

„Реците ми, Влајко, зашто сте ви према мени тако хладни?“

„Ја — одговорих јој — не увиђам да сам хладан, а ако вам одиста такав изгледам онда, мора бити да је таква моја нарав, и онда не могу ја за то ништа, или пак само вами тако изгледа, и онда опет не могу ја за то ништа.“

„А јесте ли — запита ме она изненадно — били кадгод заљубљени?“

Ја јој нисам одмах одговорио, јер ме фрапирао скок од „хладноће“ на „љубав,“ а она ме је само испитујући посматрала.

„Ја — одговорих јој тихо — ја сам и сад још заљубљен.“

„И сад још?“ запита ме она некако радосно се смешећи.

„Зар је то шта чудно? Ја љубим већ од три године, па још ми никад не паде на памет, да је то чудно, него једва чекам, да свршим своје науке, па да се оженим.“

„Ах — рече она силом угушујући гњев — ви дакле другу волете?

„Да кога сте ви мислили?“

„Не, не, нисам хтела ништа рећи. Махнимо се тога. Али реците ми, да ли сме по нашим начелима (и она је усвојила напредна начела промене ради) једна девојка свако средство употребити. да човека, кога страсно љуби, истргне из наручја своје супарнице, или да се дотичном човеку освети?“

„Никако! Тиме би дотична девојка доказала само, да није довољно морално и умно развијена. Јер ја замишљам себи ту ствар овако: ја љубим н. пр. какву девојку, то значи, да ја њојзи желим највећу срећу. Али те се девојке не мора моја љубав ни мало тицати, него она се управља по својим сопственим осећајима. Осећа ли пак то исто према мени, што ја према њој — то смо тада обоје сретни. Али љуби ли она кога другог, или у опште не љуби ли никога, то она није обвезана, да мени њезине осећаје жртвује, нити могу ја то од ње тражити, пошто би тако несретном постала. Никог не може човек силом љубити, и ја, који је бајаги љубим, ја бих баш онда онај био, који би је унесрећио, т. ј. кад их је силом или лукавством примораo, да њезин живот за мој живот привеже. И с тога баш мени самом налаже та љубав. т. ј. жеља, да љубљена личност сретна и задовољна буде, да се натраг повучем и да ништа не предузмем, што би јој могло непријатности или чак несреће ма у ком погледу донринети. То је — разуме се — за сваког човека од костију и меса тешко, али бол не сме нашу моралну образованост и снагу да надвлада, те с тога љубав, што је осећам према каквој женској, која ме не љуби, морам угушити, па ма како ми то тешко пало. Суревњивост и из ње проистичућа ниска дела, као и освета особи, коју сам ја заволео, али она мене не љуби — то су сигурни знаци морално и умно неразвијене индивидуе.“

Она ми на то није ништа одговорила, него нагло устане и почне се шетати по соби. Ја и сам не знам зашто. али сам био некако збуњен . . . Уједаред стане она поред мене; ја је погледах и — оборих очи доле. Груди су јој се надимале, очи чудним жаром запламтише, а читав израз лица доби страстан изглед. Она мету руку на моје раме и страсно — нежним гласом рече:

„Али ако бих вас ја љубила и ако бих вам рекла, да ви не смете другу осим мене љубити — шта би ви на то одговорили?“

„Ја? ја?“ тепао сам.

„Да, да, ви! одговорите ми јасно,“ рече она, а усне су јој дрхтале.

„Ја — одговорих јој — рекао бих

вам, да ја само Анђелију љубим и да бих самог себе сматрао за подлаца, кад бих још некој другој рекао, да је љубим.“ И ја устадох и маших се шешира, а она је побледила и стојала је као окамењена. Ја употребим ту прилику и одем, а путем сам самог себе кoрео, што сам се тако детињасто понашао, та она је сигурно само шалу збијала и сутра ће ме пред мојим друговима јавно исмевати. Та ме је мисао јако мучила.

Међутим сам тог дана све дознао о Ани. Она је била глумица и показала је као таква лепа дара, али је позоришна управа морала отпустити са њеног неморалног владања, а то ће много рећи. Јер кад се узме у обзир, да у том погледу глумице имају доста пространих привилегија, онда можемо од прилике замислити: каква је тек Ана морала бити, те је позоришна управа отпустила. После сам дознао, да је сад издржавају два-три пештанска богаташа, и отуд она подмирује своје велике трошкове. И таква женскиња важи у очима мојих садругова као идејал! И ја њу да љубим? О, та и сама помисао на то злочин је о невиност моје небесне Анђелије!

„Сутра дан дошла је Ана у мој стан. Ушла је врло одважно унутра.

„Као што видите — рече она и без поздрава — ја се не дам поплашити. Ви сте ми јуче умакли, али ја гоним бежећег Адониса и ето ме данас к вами. Узмите мој поступак како хоћете, али ја моју страст више зауздати не могу“

„Извините — прекидох је ја — али вам морам рећи, да сам ја јуче случајно дознао, ко сте и шта сте ви и појмићете ме, ако вам рекнем, да о љубави између нас двоје не може ни спомена бити.“ Она се угризе за усна, али се брзо прикупи и одговори ми готово са свим равнодушно:

„Разуме се, да сте једном морали све дознати, али то мене не плаши, нити може моју љубав према теби угушити. Ја нисам крива, што сам оваква, као што нисам ни за то крива, што те тако силно љубим;“ и она дође са свим близу мени, да су нам се скоро образи додиривали. Диван њезин лик и облици њеног тела занесоше ме; она је то морала приметити, јер ме загрли и од тог доба сам се ја с њоме кроз пуна три месеца редовно састајао.

Било је тренутака, када сам се колебао у мом мишљењу о њојзи, јер ми по неки пут изгледаше тако чиста, тако узвишена, па и опет дела њезина и предживот њезин о противном су ми и сувише говорили!

„То знаш, Ано — рекох јој једном — да ме за тебе не веже нека идејална љубав, ти и сама велиш, да ти твој предживот не да права на љубав, ама реци, зашто ја налазим у твом карактеру неке противности, које макар што треба једна другу да искључују, ипак се у теби налазе?“

„Хм! — одговори ми она — ја сам сама мислила о томе и знаш, шта сам пронашла? Да у мени клица доброга постоји и доиста по неки пут и код мене избија на површину, али не може потпуно да се расцвета, јер је угуше околина и прилике, у којима се налазим од мог рођења. У мени је и демон и анђео, али је демон већи господар нададмном. — Знаш ли ти историју моју?“

„А од куд бих ја знао?“

„Чуј, да ти је укратко испричам. — Ја сам се родила у болници, где је моја мати у порођају умрла. Одатле ме је узела нека пријатељица моје матере и ова ми је доцније причала, да је моја мати собарица била код грофа Д. па кад се налазила моја мати у другом стању, њу је грофица истерала из службе, а гроф после смрти њезине дао мојој помајци једном за увек 5000 фр. да би мене однеговала и васпитала. После није никад ни питао за мене. Ја сам одрасла као дивље цвеће. Била сам 15 година, кад је моја помајка умрла, ко-

ја је неговала не моју душу, већ моје лепо лице, да би под старост од тог капитала интерес вукла. Смрт јој побрка рачун. — Зима је била грозна; ја не имадох ништа, јер моја је помајка свих 5000 фр. одавна потрошила, а радити нисам знала и — одох једном овдашњом знатном сликару, да му као модел служим. Том приликом уђе у атеље и неки фини господин, очевидно какав меценат лепе вештине. Рече, да сам дражесна, још рече, да је и он „љубитељ“ уметништва, те ме позва, да заједно са сликарем дођем у његов стан, где ћемо шампањизирати итд. Он ми предаде његову карту, на којој је стојало: гроф Д. — Ја му рекох, да не могу сутра доћи.

„Па добро — одговори он — а оно изабраћемо који други дан.“

„Ни сутра, ни прексутра, никада не могу доћи.“

„Зашто не, дивно чедо моје?“

„Јер сте ви — отац мој.“ Ја сам одмах отишла, а сутра је тај случај као неки најпикантнији догађај по свим господским салонима од уста до уста ишао, па га чак и бечке „Böse Zungen“ у виду мале приповетке донесоше. Мог оца пок. члана земаљског сабора и угарских делегација, где се о напретку народа стара, толико је то дирнуло, да је тако исто марио за мене, као и пре. Сигурно не би ништа против тога имао, да игра улогу папе Александра VI, а ја улогу лепе Лукреције. — За тим сам постала глумица, а даљи мој живот познат ти је, али најгрознији утисак учини на мене тај догађај, што ти га мало час споменух. „Хрђаво васпитање услед данашњих *економних и друштвених* одношаја — ето то је кривица“ промумлао сам ја.

За све то време, док сам ја с њоме „пријатељствовао“, није се она с никим састајала, нити је марила за мушки свет. „Мора да љубав сретним човека чини — рече она једном. — Ја се сада као никада сретном осећам. Знаш ли, да би кадра била читав свет да презрем тебе ради? Ох! — додаде она устрашено — али кад помислим, да ћеш ме ти оставити —“

„А колико њих си ти оставила?“ прекидох је ја.

„Не говори ми о томе. Ја онда нисам љубила, али сада — не, не, ти ме нећеш оставити, ти видиш, да те ја искрено љубим, и ја хоћу да мој живот поред тебе проведем.“

„Никад, Ано! Ти ћеш ме тако исто лако заборавити, као што си многе друге, и ја нећу никакав грех на себе узети, ако те оставим.“ Она је на то само ћутала и замишљено је гледала.

„Мени се напослетку тај одношај досади и ја јој рекох, да јој више долазити нећу и нека ме сматра, да се нисмо ни познавали, као што ћу и ја с моје стране чинити. Она ме је преклињала, да тога не чиним, али ја сам је опоменуо, да је по нашем уговору могу оставити, кадгод хоћу и да она од мене није тражила љубави, него само лажних загрљаја и пољубаца. За мене то више дражи нема и ја је остављам, јер је, не љубећи је, не могу сретном учинити. Она ми је при растанку рекла: „Ја ћу ти се осветити. С мојом љубављу не сме се нико титрати. Ја сам сита била плаћене и изнуђене љубави, па сам хтела наћи човека, који би ме чисто и искрено љубио и мислила сам у теби таквог човека наћи, јер ти си ми твојим умом, и твојим карактером импоновао. Но то ми није испало за руком, па сам мислила, да ћу те мојим дражима за привезати, и тако полагано и твоју љубав задобити. Но сад видим, да сам се и ту преварила и с тога сам се заклела, да ћу ти се осветити. Иди дакле! Ја нисам сретна, али не смеш ни ти бити!“ . . . Ја одох, али сад ме обузео стид са мојих дела и у том стиду осећао сам, да би Ана имала право, кад би ми се грозно осветила . . . — — — — — —

— — — — — — — — —

Од тог доба нисам је видио до пред Анђелијом. За даље се зна.

„Имам још неколико речи рећи о скупљеним прилозима за Херцеговце. Ја сам скупио неких 300 фр. и био сам у намери, да их као сутра на дотично место отправим. Тог вечера дође к мени мој врло добар пријатељ Глиша Вељковић, млад трговац и рече ми, да ће му сутра кредитори затворити дућан ако не плати 500 фр. а он има само 200 фр. Ја му на то дадох 300 фр. а он ми обрече, да ће ми их за недељу дана вратити. Кад је та недеља прошла, он се из дана у дан изговарао, а ја га нисам ни гонио; био сам потпуно убеђен у његово поштење. После треће недеље догоди се мој растанак са Анђелијом. Сад сам знао, да јој нико други осим Глише није могао рећи о некој „проневери“ скупљених прилога. Као да не беше доста један удар, јер одмах иза првог дође и други, и ја са драгом изгубих и пријатеља! — Пре, него што сам оставио моје родно место, ја сам признао мојој матери — јер оцу нисам смео — да сам потрошио — нисам јој рекао како — за Херцеговце скупљени новац и она ми одмах даде 300 фр. и ја их отправих на опредељено место.“

„Од тог доба тумарао сам свуда по свету. Најзад пре окупације, кад је већ извесно било, да ће Аустрија умаширати, одем у Босну. Код Брчке ране ме тешко, али ране сам преболео и кад је цар издао амнестију, будем и ја помилован, пошто су ме држали за Турчина, те сам и опет осуђен на живот. Овамо сам опет прешао у цивилном оделу и опет се потуцам од немила до недрага.“

Овим је Милка довршила читање Влајковог дневника.

(Свршиће се.)

ШЋЕПАН МАЛИ, ЛАЖНИ ЦАР ЦРНОГОРСКИ.

ОД Д. МАРДОВЦЕВА.

(Наставак.)

Обновљење српског царства, какво беше за Душана, био би за порту и Млечиће готов пораз. Шћепан се још првих дана начини неограниченим господарем. Пређашња управа црногорска била је чисто патријархална, по обичајима и старини. Земља је изгледала као повећа неуређена општина, која је лако могла упустити своју независност пред силнијим непријатељима, унутра је патила од неродице, без управе и раздора изнутра. Право и лични односи држављана били су такођер неопредељени: све је било замршено, укрштено. Сваки је радио, шта је хтео. Живио је од пљачке и пио „рујно вино и ракију.“ Ко се усудио, да га узнемири на огњишту, он је тада знао само за бритку сабљу. Сила је била у њега све, само тек по обичају опредељивао је положај прам владике и старине. Ово је чинио, јер је то добио у наслеђе од својих предака. Црногорац се никад и ничега није бојао, он је ишао само за гласом унутарњег свога узбуђења, који није био баш увек најчистији, особито кад се узме, да су им Турци суседи, са којима се Црногорцу увек ваљало рачунати. Шћепан Мали стаде концентрисати у себе и силу и право. Његове се заповести стале свето испуњавати; од претње његове дрхтао је и најјуначнији делија, ајдук. Његова управа имађаше таке моћи над Црногорцима, да се никад ни један није усудио, да учини буди што против воље „цареве.“ Он је, вели се, хотимице остављао кесе с новци по путеви, па ти Црногорци, који нису познавали ничијих права нити ничије сопствености, нису смели дотаћи се тих новаца, знајући, да ће „цар“ изнаћи лупежа, а је ли се баш ко и машио тобоца, чинио је то само с тога, да га однесе Шћепану.*)

*) *Stiepan Mali.*

Причају, да је једном оставио неколико цекина на путу више Котора, и дуго су времена стајали, а нико их није смео дирнути.***) Док он није дошао крвна освета била је у најбољем јеку. И код таких друштвених односа, наравно, да је јачи могао газити слабијег и нико није могао бити судија себи равноме. могло се судити само убогом и слабом лупежу и убијци, и то основним начелом дотадањег црногорског закона: главу за главу — па свршена ствар, никаквих спорова и никаквих тешкоћа. Жена, мати и слаби старац чували су гдекад по десет година крваву кошуљу мужа, или сина или брата, да их преда доцније млађему као свети аманет, да освети крв свога сродника, и кад дорасте млада глава до пушке и сабље он ће умити руке у крви убијце својих предака, а њему и његовима светили се доцније синови, унуци и друга својта убијенога. Шћепан, чим постао „царем," сазове народ на веће, да искорени тај варварски обичај светујући, да праштају један другом увреде и убијства. До њега су и најжешћи државни преступи остали некажњени, само ако је виновник био уверен у брзину ногу свога коња, ако је имао уза се сабљу, џевердар и кубуре; Шћепан је ипак казнио сваки ма и најмањи преступ врло жестоко, не примајући никакве обране. Наместио је особе на све стране, које су дужне биле пазити на све, и њему о свачем јављати: о убијству, грабежу и т. д., а он би сам определио меру казне. Да ли с тога, што је познавао дух народни и видио, да треба радикалних промена у управи народној, или што је на брзу руку хтео искоренити из народа застареле пороке — а не бирајући средства — или зато, да научи Црногорце штовати закон и њега се више бојати, но турске навале — тек казне његове биле су гдекад неумерене, и Црногорци су га за њих веома осуђивали. Међу другим нарочито један случај пронео је ружан глас и велику вику за Шћепаном по свој Црној Гори. У Црничкој нахији убије брат брата. Шћепан заповеди свима Црногорцима, да изнађу „новог Кајина." Убијца побегне преко Мораче, па гором Подгорици и скрије се у цркву, мислећи: е је ту сигуран од потере. Још по законику Душана Силног и народном обичају никакав преступник није се смео ни додирнути, ако се нашао у цркви код олтара; никаква власт, ни воља царева, ни глас читавог народа, ни највише духовно лице није нико имао права отргнути преступника од светог уточишта, ни преступити праг црквени у намери, да га хвата. Шћепан је знао за тај временом освећени и толико пута опробани обичај, па ипак заповеди, да изведу братоубијцу. Доведу га у дом родитељски и ту заповеди грозни „цар" оцу и осталој браћи, те обесе убијцу о неко дрво пред кућом.*) Народ не казује више примера такове каштиге; то је био први, који је осуђен на смрт по закону реформатора Црне Горе.

***) Поповъ пушешест. въ Черногор.

*) *Stiepan Mali.*

Турска и Млетке плашиле се сени српске царевине, која је давно сахрањена на Косову, и која је дуго штитила Јевропу од Турака и њиховог источног деспотизма и дуго им пречила прелаз преко Дунава. Да би већ у почетку осујећени били планови младога „цара," који су узнемиривали силнога султана, у лето 1768 би заповеђено везиру Босне и Румелије и паши скадарскоме, да дижу војску и да иду с њоме на Црну Гору. Диже се војска од 180 хиљада људи. Така сила била је страшна и самој Русији и могла је смрвити не једну Црну Гору. Али се свршило мимо сваког очекивања. Августа опколи војска Црну Гору са три стране. Но пре, но што стаде војска ударати, везир ступи у преговоре с Црногорци, те заиште, да му предају „цара" и патријарха Бркића, Црногорци одговоре, да код њих није ни једног ни другог.*) Бојеви почну. Прве нападаче одбију Црногорци, где је млади „цар" управљао лично битком. Стамболски диван у Млечићима никако није имао вере, бог зна рашта, тек је мислио, да су Млечићи савезници лажнога цара, а они су га се у ствари бојали исто

*) Путешест. въ Черногор.

као и Турци, те да би отклонили сумњу портину и ради свога обезбеђења, пошље република сву своју регуларну војску на Шћепана и његове поданике. Ни та војска мислили су, није довољна, но сенат нареди да се дигне нова: скупе се нови баталијони из континенталних провинција републике и из Далмације.

(Наставиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо седмо.

Исти дан 12. Јула после св. литургије договорим се са ђаконом г. С. П. да укратко ручамо и одемо до *Мирамаре.* — Тако и би, после кратког обеда, а ми смо већ у путу Мирамарима. Идући путем поред мора, више сам пута видео грдну рибу на 100—200 корачаји; видео сам, где се ваља по тихом мору, а час јој главу, а час реп видим ван морске површине. Наједанпут нам се обрне наш возач и рече: Видите, госнодо, оно је тамо делфин, што се игра са морском површином; већ од дужег времена дају се овде при крају у повећем броју вићати. Дакле не беше риба, већ делфин — Међутим посматрајући стигосмо и у Мирамаре; да красне баште, да дивне човечије вештине. Мора се човек дивити човечијем разуму и руци, која је ову башту овако вештачки удесила Дрва према разним облицима дивно изведена и дотерана; у лепим фигурама водоскоци на све стране увеличавају ову лепоту. По башти се налазе на више страна красна језера, по којима лабуди и друге пливачице, а у води и златне рибице гордо пливају; мало даље извори, из којих тече студена водица. Дођосмо на један студенац, који је сав у зеленило обавијен, и по препоруци напијемо се с њега леђене водице, красна ли је и пријатна. Попесмо се на брдо, изглед диван — жива панорама — било да погледаш на море или противној страни на брегове. Пријатан мирис са свих страна и човек хтео, не хтео, мора да се осећа у ванредном расположењу. — Затим са препоруком, коју сам из Љубљане донео на управитеља истог дворца, би ми дозвољено да прођем и кроз сам дворац покојног цара Максимилијана. И сад нас управитељ из предсобља уведе. 1. У неку малу собицу, где би се покојни цар по који пут одмарао; налази се постеља и неко одело на њојзи. 2. *Радничка соба*; у овој се налазе разне ствари и алати, чиме се он по који пут занимао, између осталог налази се и један телеграф у виду ст ица. А ту је и његов врло леп од бронце споменик. 3. *Библиотека*, врло је велика и богата, књиге су у врло скупом повезу. Овде је таваница врло лепо израђена од дрвета. 4. *Соба за примање на аудијенцију;* у овој су породичне слике из владајућег дома. 5. *Конверзациона соба* осим осталих лепих ствари на среди се налази од сиве дебеле свиле лепо ишарано седиште за осам особа, свако одељено за себе. 6. *Спавака соба*; на средини се налазе две постеље са засторци — Himmelbett), тапети су од сивог атласа. 7. *Соба за облачење*, у овој се налазе врло лепе источне слике. 8. и 9. служитељске собе. Потом из једног предсобља узаног уђосмо у врло дивну *дворску капелу* мрачну и црне боје, од црног мрамора са скупоценим намештајем и утварима црквеним. 13. *Трпезарија*; овде се налазе старије породичне слике. Одатле пођосмо у подужи ходник, а из овог по степеницама на први спрат. У овом ходнику налазе се грбови јапански и кинески, а доле на поду велик суд урезан од стакла, који је напуњен водом, а по њему рибице тамо амо пливају, те се ово види и од доле до горе. Ту сад уђосмо. 1. *Гостинска соба*; ова је сва унаоколо дрветом, врло лепо израђеним, постављена. У овој се налази и мала галерија слика и то већином генерала, као Радецки, Јелачић и др. 2. *Спавака соба*, таваница већи-

ном златним шарама украшена. У овој соби налазе се слике свију царева и краљева из последњег доба. 3. *Соба за примање аудијенције*. Овде се налази један врло вешто израђен сто, ово је венецијанска израда, иначе има доста скупоцених поклона; плафон од дрвета, а камин од црног мрамора. 4. *Конверзациона дворана*, у њој се налази врло лепа и велика слика покојног цара Максимилијана. На плафону се налазе разни грбови од Шарлоте. 5. Соба разних збирака кинеских и јапанских ствари, а налази се и више рељефских слика. 6. Мала соба, у њој је продужење збирке из 5. собе; овде ми ваља споменути и један врло леп сто од дрвета са јапанским ликом превучен, врло лепа израда. 7. *Трпезарија* за породицу; налази се више алегоријски и других слика. Дивна је слика путовање цара Максимилијана у Мехику од овог дворца. Депутација америчка цару Максимилијану и још четир дивне слике из дворског живота. 8. *Престолна дворана* са красним светилницима налазе се разне слике немачких и римских владара. Једна врло дивна алегоријска слика, у којој је и Колумб као откровитељ Америке. С друге стране породична слика, и то само лице, једна полутина из Хабсбуршке породице, ове су око лица златном бојом обојадисане, а с друге половине из Лотриншке породице за разлику од прве поле сребром обојадисане. Престо је особито леп црвене боје око њега завесе од црвене кадифе, око њега наслоњаче лепе и скупоцене. — 9. *Соба за билијар* и уједно галерија слика. Таваница насликана са врло много галебова, које у кљуну држе траке (пантљике), на којима су исписане латинске изреке. Овде је најлепша слика Св. Розалије коју је Вандај сликао. — Сада се захвалимо и опростимо, те потом изађемо из дворца и баште и одемо у Мирамарски музеј. —

Музеј је овај врло много снабдевен са египатским и грчким старинама, као што се налазе више мумија; овде видимо доста и царског адиђара, више драгоцених скиптара, више огртача од свиле и разне боје и златом извезене. На другом месту врло много ордена из Мехике. Зидарски алат од злата и сребра украшен драгим каменом. У другој једној соби налази се модел св. гроба у Јерусалиму, који је врло лепо израђен и на који је начин и мало час спомeнута дворска капела удешена. Даље се налази и његова оружница; других разних ствари, посуђа од пређашњих владара, као нешто и од Марије Терезије. Сад тек уђосмо у по мене најинтересантнију дворану, у којој се налазе врло много испуњених животиња као нпр. више лабудова, фламинго, колибри једно седам осам врста, а и других птица, а и од сисара има доста као: мајмуни, рис, куна и других, на сред собе налази се бео корал у стаклу у виду неког малог разгранатог дрвета. Враћајући се натраг окренем се да видим још једанпут овај красни дворац Мирамаре, који као што веле, значио би *гледа море*.

Кад дођосмо у варош Трст, ми морадосмо проћи обалом морском, при којој су привезане врло многе лађе, неке се пуне, друге истоваривају и то бива дан ноћ. — Пред вече, кад сам се опростио и растао са моји познаници, разрачунам се са гостионичарем, седнем у омнибус и возећи се до железничке станице, посматрао сам оне богате куће и тешко ми беше, кад се сетих причања г. С. П. да покрај тога богатства сиротиња је ипак за то готово да умре од глади. Ја сам био очевидац где неколико старица молећи за милостињу беху најгрђим речима одбијене. Већ сам био на станици и карту само до Горице извадио, а за неколико минута већ једва могох видети Трст. Морам још споменути да је за време овог бављења врло велика врућина била.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Наставак.)

Уосталом као што мало имамо права тужити се на безобзирност вајара, тако немамо права пребацивати ни златару, они обојица имају, а у неком погледу баш морају имати, пред очима њихово дело као главан и први задатак највећма истаћи га, јер како је год вајар са накитом своје дело препоручити умео, исто ће и вешт златар своје дело блеском општини омилити тако, да ћемо казати: „хао, та све трепти, да не можеш гледати у њега, чисто ти очи засену!“ Дакле и златар гледи своје дело да истакне, све му је остало побочна или боље речено узгредна ствар, тим више, што их ни општина, кога се та ствар тиче, на то опоменути није имала. Златар је са позлатом слике као оно Бајет Славене уз дувар притиснуо, оне изгледају као да су између „сувога злата“ варијација ради постављене, њих слабо ко скоро и приметити може, јер су оне као оно сироче, ком се из милости поред друге деце места и живота допушта. Је ли тим начином постигнута она права цељ иконостаса, како и у колико? То ником од нас не пада на ум запитати.

Још има нешто на спомињатом иконостасу нашем, што се бесмислицом назвати мора!

Свакоме питању „за што?“ с разлагањем одговара се „за то!“ Тако сам и ја пре неколико година у једној цркви у Риму видео слику покојнога папе Пија IX. у мозајику изведену, која је изнад природне величине још једанпут и пол, увећана била, те сам се у први мах запитао „за што је то?“

Знамо да се ма који предмет, кога очима гледати можемо по количини даљине и величини дотичног предмета саразмарно у мањину губи, а што је већи простор између предмета и нашега ока, то све више ишчезава и губи се исти предмет, док се на послетку и не изгуби; што се у даљини изгуби, оно се више не види, оно што се изгубило и више се не види, тога се човек само сећати може, јер гледати оно, што се видети не може не чини ни један паметан човек! Али људи хоће да на узвишена и удаљена места какве предмете мећу или да их оките, пак опет да се видети могу; помоћу труда и науке изнађоше конструкцију перспективе, њоме доскочише природи, тако је и поменута слика у мозајику помоћу науке израчунана, а по потреби увеличана би тако, да диференцију између ока и на узвишено место постављене слике изравна и на меру природне величине човечије главе и тела сведе, то је на оно питање „за што?“ одговор „за то!“

Код нас ћеш по црквама и по иконостасима наћи слика, које си већ на њиховом месту, на ком се налазе, свикао гледати и видети слику, и по томе знаш, да је, и да мора бити слика, у толико пре, што је и уоквирена; иначе због висине и мањине њеног простора, нити њене фигуре добро распознати, а јошт мање карактере појединих особа схватити можеш. Кад ју дакле разазнати и распознати не можеш, питам те: чега је ради дакле слика така тамо постављена; није ли у том случају новац за те невидиме ствари бачен у море, је ли ту на оно питање „за што?“ паметно и разложно одговорено: „за то!“ — и није ли то онда бесмислица? То је ваљда учињена концесија оним људима, који на иконостасима желе видети онолико икона, колико год у години светаца или баш и дана има, пак макар се од свакога свеца само мало темена видети могло!

Ретко је наћи нашег иконостаса у већој цркви, а да мање слика од четрдесет броји, а тај се број по околностима пење чак и до шездесет. Овај је број слика велик, с тога није могуће слике мером потребне величине снабдети, к томе ваља још на уму имати да слике празничне, већ по себи мање бити морају од оних, на којој су поједини светци приказани с тога, што су у групи више особа, а на једнаком прос-

тору приказани, то онда можемо лако себи представити, колико такој слици припадајућег угледа важности оскудева, к томе још долази и та околност, да је те слике које су узвишене и оку удаљене, јошт и сам вајар на мању меру свео, а тим се такој слици значај убија. —

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

ВЕГЕТЕРИЈАНЦИ.

(Наставак.)

Почев од Plutarch-а па све до Cuvier-а сви скоро природњаци рекоше: човеку је одређено да се храни биљном храном, а то произлази и из самог његовог телесног састава. На првој страни св. писма, 1. Мој. 1, 29, стоји одређење човечије да се наиме имаде хранити са плодом земаљским. Бедни Мојсије био би радо свој покварени народ са странпутице повратио опет „к рајској храни", али је он још тада тежио за египатском „месном храном", тако, да је ова из корена покварена генерација — пошто се науживала препелица у пустињи — гроб свој у истој нашла, и ни један од њих није ушао у обећану земљу, у којој „млеко и мед", а не „крв и спиритуозна пића" тецијаху.

Имаде вегетеријанаца из врло различитих разлога, који међутим сви к истима резултатима теже. Можемо их разделити овако:

1. Вегетеријанци из религиозног разлога.

2. Вегетеријанци из знанственога разлога.

3. Вегетеријанци из здравственога разлога.

4. Вегетеријанци из естетичкога и хуманитарнога разлога.

5. Вегетеријанци из економскога разлога.

6. Вегетеријанци из разлога болести.

Са неколико редака ћемо сваки од ових одељака карактерисати.

1. Вегетеријанци из религиозног разлога, с ове и с оне стране оцеана, писали су целе књиге о томе да докажу, да је вегетеризам опредељен самим св. писмом. У Енглеској деле се исти од других вегетеријанаца под именом: Даниловци (Danieliten, по Данилу 1. 8.) Они се именују „браћа", помажу си међусобно саветом и чином и обистињују и решавају на сваки начин већ сада „социјалне идеје и питање." Разликују се од других и тиме, што се и одевају вегетеријански т. ј. они не употребљавају за своја одела ни свиле, ни вуне, као ни коже. Њихова обућа начињена је од такозване вегетабилске коже, која је од скора пронађена. Римо-католичка црква имаде овде и онде у својим молитвама — које уз пост моли — барем успомену међу људма одржати на чисто биљну храну. Чланови њихових најстрожијих редова, као: Картузи (Karthäuser), Траписте (Trappisten), Камалдулензери (Kamaldulenzer) — не једу меса целог свог живота. Калуђери тих манастира особито су здрави и јаки до у саму старост, и никад се није код њих појавила никаква заразна болест.

2. Вегетеријанци из знанственога разлога доприносају највише доказа свога осведочења из најстаријих као и из најновијих списа. Слузне жлезде, зуби, зглоба костију доње вилице, јарменица, мишице за жвакање, једњак, стомак, кулин и слепо црево, џигерица — сви ови органи пружају доказ, да је човек одређен биљном храном да се храни. Пошто је дакле човека већ сама нарав одредила да буде вегетеријанац, то онда сам код такове хране може дуго живети и бити здрав. Вегетеријанци из знанственога разлога доказују то не само својим примером, него такођер мњењем и начином живота најзнаменитијих људи старог доба па до најновијег. Asklepiades, чувени лечник, лечио је све своје болеснике тиме, што им је препоручивао зелиње и биље за храну. Он се усуђивао опкладити, да неће бити никад болестан —

јер не једе меса. Hufeland каже у своме: Kunst, das menschliche Leben zu verlängern: „Људи који доживе највећу старост, несу месоједи, него они, који живе од вегетабилија.“ Сам Liebig очитује, да жито, особито пшеница, има исто толико ако не и више процената хране, колико и месо. О такозваној снажној „месној храни“ изражава се он овако: тко је јако слаб, томе ништа не помаже чорба од меса. У старо доба уздржавали су се од меса бориоци управо зато, да буду што крепчији, а носиоци терета у Цариграду и Rio de Janeiro носили су сандуке од пет до шест цената доста подалеко. Снажни Шоти, Швајцарци, Старо-Баварци, Тиролци, неуморни талијански радници, живе такођер од жита, каше од зоби, кукуруза, поленте. Није ли који вегетеријанац још пре него што су почели здравствени греси у проту-наравноме начину живота какову болест добио, или ју од својих родитеља наследио, то би онда била за њега срамота да икад болује. „Modicus cibi, medicus sibi“ ова стара пословица: Тко се умерено храни, сâм је свој лечник — доказује се без изнимке.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Човечије тело и његова нега. За учитељске и више девојачке школе по дру Боку и другима. Написао Мита Петровић професор природних наука у учитељској школи у Сомбору. Са више слика. Друго знатно промењено издање. Панчево 1882. Наклада браће Јовановића. Цена?

— Данас неће нико сумњати о потреби учења антропологије и дијететике не само у средњим и вишим школама, него би ваљало основи тих наука, да се већ и у старијим разредима основних школа деци тумаче, јер велики део школске деце не полази виших школа, а неког знања анатомије и дијететике ваљало би сваки човек да има, јер нема тога човека, који у животу свом не може доћи у прилику, да му ово затреба. Колико пута у животу један притисак прста на случајно повређену жилу може да избави живот човеку? А колико пута долази човек у нужду, да сам себи има да помогне, па то само онда може да учини, ако има појма о строју човечијега тела или о законима науке о здрављу? Професор Хиртл каже, да ђацима у основним школама не би шкодило, кад би поред учења дванаест знакова небеских, историје о мадами Потифар и о положају африканских пустиња, учили мало познавати и саме себе. Даље би требало сваки изображен човек да се колико толико разумева у овим наукама, не мора се дубоко увуштати, али ма поприлична знања ваља да има и да га занима наука, која се њега самог, куће у којој он увек живи, тела његовог, тако јако тиче. Лудвиг XIV. дао је свога сина, пасљедника престола, учити анатомији. Наполеон велики изрекао је једном, да би он желео строј човековог тела боље упознати, него што то може сечењем сабље његових кирасира. Хиртл приповеда, да је и он у млађим својим годинама врло високим личностима, које беху пуне духа и жеђи за науком, давао прелекције из своје струке. Да је знање антропологије боље раширено међу светом, многа би се заблуда и предрасуда уклонила, многа опасност по здравље и живот појединих људи обишла, и многи неупутни назори о корисноме и шкодљивоме у животу, не би могли постојати у свету. С тога је врло корисно, што се наука ова увела у приправничким и вишим девојачким школама. Жалост је, што су у гимназијама овој науци врата затворена, а од ње би много више хасне имали ученици, него од хексаедра и пентаконтаоктоедра.

Но до књиге г. Мите Петровића, која је први пут изишла г. 1876. не беше згодне књиге школске за ове науке, јер оне, што дотле беху штампане, или су врло кратке или је у њима много излишнога, или су главније и важније ствари изостале или површно споменуте. Ову књигу г. Мите, која сада изиђе у другом попуњеном издању, одобрио је школски савет за школску књигу, и то с пуним правом, јер књига ова заиста то и заслужује, пошто је израђена врло марљиво и то од човека, који је срцем и душом одан науци, а који ту науку већ толико година и практично предаје.

Књига је у главном раздељена на два одељка: Науку о човечијем телу и науку о здрављу. Првом су одељку додане ради бољег разумевања и неке слике.

Књига ова и ако је намењена школи, врло је згодна и поучљива за остали свет; сваки читалац књига ваљало би да је проучи и има у својој библиотеци.

Напоменућемо овде неке ситнице, које смо при првом читању приметили. Код лимфатичних судова каже се на једноме месту (стр. 8), да лимфа кроз особите цеви иде и з с в и ј у д е л о в а т е л а, а на другом месту (стр. 29) стоји: „г о т о в о к р о з с в е д е л о в е тела пролазе цеви“ и т. д.; јајету се приписује велика вредност као хране, а новија истраживања побијају то; за гргота̂ње код дифтеритичне вратобоље препоручује се 9 к а ш и ч и ц а к а л и ј у м х л о р а т а н а ш о љ у в о д е (стр. 116), а то је врло много, а п а р е њ е врућом воденом паром, које је при лечењу ове болести од врло велике важности и не

спомиње се, а најлакше га је и у селу употребљавати; где је говор о заразним болестима, нису ове све појединице набројене и не прави се разлика о њима у погледу њиховог постанка, него изгледа, да су све „мијазматичне“ (стр. 114). Могло би се свакој посветити бар толико места, колико је употребљено на диФтеритиду. Држимо даље, да би добро било, да у овакој књизи нађе места и најкраће упутство о отровима, јер је књига намењена учитељима, а учитељ, нарочито по селима, треба да уме дати савета, шта да се на брзу руку ради са оним, који је случајно или хотимице отрова пио.

Али ове примедбе са свим се губе према ваљаности ове Петровићеве књиге и кад би хтели врлине њене набрајати, требало би нам много више хартије, него на замерке. С тога понављамо нашу препоруку ове књиге и желели би, да се по њој у свима школама, којима је намењена, заиста и предаје, а не да се обилази и неким диктандима замењује, као што смо приметили у једној вишој девојачкој школи и онда, кад је прво издање ове књиге већ увелико изишло било.

РАЗНО.

(За златне рибице). Да се златне рибице у акварији одрже дуго живе и здраве, препоручује апотекар др. Цедлицки из Салцбурга, да се у воду успе на 100 грама воде 4 капи ове течности: 1 грам салицилне киселине растворен у 300 грамова воде. Онда вода, у којој су рибице, остаје бистра и чиста по три месеца дана и не мора се сваки час мењати. — Исто се тако ради и з а п и ј а в и ц е да се одрже у животу и здрављу, јер и њихова вода остане бистра и свежа, а не мора се сваки дан мењати, кад се пак држе у води без салицилне киселине, и кад се вода често мења, нађе се вазда у њој болесних и мртвих пијавица.

(Против „шваба“). Немачки лист један препоручује против ових гадних буба овај прост лек: ваља узети сува цвета од титрице („комилица“), па истрти у прашак и тај прашак сасипати у рупе и пукотине, у које се „швабе“ увлаче. Мирис је од „комилице“ за ове бубе загушљив, те их истера из рупа и оне леже гомилама опијене, те их је онда лако потући.

(Прљотине од црнога вина на чаршавима) обично се поспу сољу, али то слабо хасни. Један лист за привреду препоручује, да се прљотине те овлаже соком од лимуна или хлорном водом (која се добива у свакој апотеци), па онда ваља изнети чаршав на сунце, те ће — вели — „Флеке“ нестати.

(Срећа у несрећи.) Славни енглески писац Оливер Голдсмит (рођ. 1728, умрьо 1774) био је у својим младим годинама у путовању свом из Единбурга у Бордо чудним начином избављен од смрти. Због бурнога времена пристане лађа, на којој се возио, у Њукастлу. Оливер се радовао томе, да мало од дугог путовања на лађи одахне, те са неколико другова изиђе из лађе и оде у неку крчму. Ту се као човек прилично напије и кад је пошао улицом наиђе на полицију, која га држаше за неког војничког бегунца и ухапси га. Тек после неколико дана буде пуштен. Но то беше срећа његова, јер лађа, која беше међутим без њега отпловила, страда на путу од буре и нико од путника не изнесе живе главе.

(Племићство као каштига). Крајем 13. столећа беше народ са племићима у таквој завади, особито у Систоји, да је грађанство прогласило све племиће (пемеше) за неспособне за отправљање каквог звања, па шта више, узаконише, да сваки онај грађанин, који учини какво зло, за каштигу буде уведен у листу племића.

(Жене и књиге.) Оштроумни Француски песник Пирон имао је обичај да каже, да књиге, које је која женска читала, најбоље показују, у коме је степену образованости та женска, шта више, да се по стању, у којем јој се књиге налазе, може о њезином карактеру судити: „Кад сам се ја хтео женити,“ приповеда он, „писам се дуго размишљао, којој да пружим руку и срце своје. Избор сам имао између три женске. Ја свакој од њих позајмим на читање по једно исто књижевно дело и то свакој нов, чист примерак књиге. После осам дана искао сам књиге натраг. Грдна је разлика била у књигама! Једна књига беше пуна прљотина свакојаке врсте: машћу, кавом, прашином беше књига испрљана, само не беше прљотине од мастила, којој би ја најлакше опростио. Друга књига беше чистија: али листови беху изгужвани а и прсти се познаваху по листовима. И трећа је књигу читала, али ова беше чисто и лепо обрезана, листови не беху повређени, само једна мала бобица од мастила беше на једном листу и читатељка се извињаваше због тога. Сутра дан отидем к њој и — она беше моја вереница.“ Пирон је сретно живео у браку и сваки му је завидео, што је имао тако ваљану женицу.

ОДГОВОРИ.

Г. Д. у Н. — „Бачванин“ календар изићи ће за најкраће време и биће врло јеФтин, а донеће и лањски шаљиви календар, који наравно није везан за годину; а у „Бачванину“ ће бити прави озбиљни календар.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 Фор., на по 2 Фор. 50 нов. на три месеца 1 Фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 Фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 44. У Новом Саду, 1. новембра 1881.

„Ко другоме раку копа, нек о себи снује.“

ПРИПОВИЈЕТКА СА СЕЛА.

Написао Мојо Медић.

(Наставак.)

Прође весеље. Сватови се разиђоше. Младенци се латише посла. Вриједна старица чисто се помладила, али на мало. Није прошао ни мјесец дана, поче побољевати. Лежала је три дана на простирачу мирно и тихо; на њој се није никаква промјена опажала. Но она је на себи примјетила, да је увела у танке пити, за то призва к себи дјецу своју, те јој рече:

— Дјецо моја! Мени се примиче задњи час. Још мало, па ћете ме љубити у ледена уста. Прије него се растанемо, благосиљам вас још једном и заклињем вас живијем Богом: љубите се и слушајте се, будите сложни и увијек меке бесједе. Бог вам дао од срца порода. Да знате, како лако ја умирем, јер знам да ћу издахнути у наручју свога дјетета, да ће ми оно капке притворити и руке прекрстити, те тако самртне ми муке олакшати. Идем весела тамо, јер ће моје мртво тијело милостиве руке моје дјеце положити у гроб; а док сте ви живи, не тријеба љепшег споменика више моје главе. Благо оном, кога туђица не опрема тамо. Ходи, синко! Да те мајка задњи пут пољуби. — Ходи и ти, снашо! — Ено вам на дну ковчега мога нешто новаца у патикачи. Чувајте их до нужде.

Таман старица сврши, дође јој зло. Заиска свијећу и докле би човјек око куће облетео, већ се примирила. Зијевну и издахну. — Бог јој простио!

Старицу закопаше други дан. Кад су је у гроб спустили, скочи снаха унутра, те крочи по скрињи тамо и амо, бугарећи:

„Ја пометох дворе твоје,
А, ти, мајко, немој моје.“

Послије укопа скупио се народ на подушје. За „покој душе“ јело се и пило до миле воље. Најзад се све опрости и оде сваки својој кући. —

Младенци живљаху тако лијепо, чисто су се сусједи чудити почели. Ријетко ничу саде двије душе, које се одмах тако сљубе и пазе, као њих двоје. Послије по године намечи се нека ордуља к њима долазити. Увијек је Смиљу звала на страну, те је нешто с њоме шаптала. Радован је савјетовао Смиљи, да се прође те аспиде, јер да је *сретна* жена, не

би била *безђетка* (безродница). Смиља није хтјела слушати свога доброћуда супруга. Увијек га је залагивала што чим, само да се не костријеши на њу; а није помишљала да ће се и та тајна сазнати.

Једном оде Радован по со у О. . Смиља употреби ту прилику, рочи ону отровницу и приреди с њоме неки тајни напитак. Кад се Радован трећи дан с пута повратио, забезекну се, кад опази слабомоћну жену. Остала је иза њега здрава као тријесак, за то се највише и чудио томе преображавању. Та замршена загонетка ријеши се на брзо. Радован је спазио промену на њојзи. Испиткује он њу из далека, али се не да она ни вилама седлати.

Радовану се срце сципало од жалости. Мишљео је, да од руге не ће смјети изићи међу људе. Непрестано је плакао као *година**). Све досадашње жалости нијесу ни напијети на ову. Он би вољео на пушку зинути, него да га је оваки глас среo. Смиљи је она љепорјечица, она безаконица, напунила уши свачим, па се није ни зере кајала. Кад је учинила оно крвно дјело, мишљела је, да ће очувати своју љепоту до вијека и остати ва вијек стручак цвијета.

Матере! Матере! Због своје непостојане љепоте, мира по ноћи и одмора, дакле за љубав тијела, које ће и кашње отићи у прни прах: ломите вјеру супругу задану, гушите најсветија чуства у срцу своме, претварате прси у пустару, да се змије у њему легу, које ће вам најзад очи попити, а душу метнути у вериге вјечне.

Па не само да своје кољено затирете, свој дом пустите, већ својијем лаковјернијем срцем десеткујете свој народ, који вас на своју пропаст диже на ноге. Што душмани не дохватише, то ви, малоумне ћери, угњависте. Зар вам душа не дркће, срце не пуца, крв се не леди, очи се не коче, а лице не блиједи, кад *читате*,*) да ће наше племе изумријети у некијем крајевима, ако о ва проклетиња не остави несретни род наш. Зар вам будућност народа није светија од руменкастијех образа; зар се не сјећате самртнога часа и оне радости Радованове мајке; зар вам не лебди пред очима слика Југ-Богдана и његовијех *девет* синова; та зар вас не облијеће дух Обилића и не заноси слава Краљевића Марка? Зар не чусте, да лонаца и дјеце никад није доста, и ко нема своје, да ће жељети туђу! —

Радован је удиљ јадиковао. Његова Смиља поста крвава пред очима. Свако њежније поступање преста. Она онако грјешна смијала се тобоже булажњењу Радованову. Ријеч по ријеч, наста жестока распра. Некако дочује и вјенчани кум за то. Он их је мирио, али узалуд. Док је он био међу њима и Боже помози! Чим он преко прага пријеђе, узбуркају се првашње страсти; ето кавге, ето боја. Годину дана трајао је тај несретлук. Радован се осушио као клипа, а несретна Смиља, частећи се са кумом, који је поради мира скоро сваки дан њих похађао, уједри као *огуљак***) сијена. Већ је била огрезнула у крви, за то је са оном *смутницом* радила и о Радовановој глави.

Случајно се деси, те умрије кумова жена. Сад се текар Смиља дрну, јер у њеној пакленој души заче се мисао, да ће иза погибије Радованове бити кумова љуба. Она се јавно хвалила, да ће кидисати Радовану и да ће онда поћи за кума. Радован је дочуо за то. Како ће се ослободити те биједе, дуго је премишљао. Мучно му је каљати своју невину душу, али живот његов виси о концу. Е, није друге, према глави и ог а

*) Дијете од године дана, веле неки; но биће мјесто „киша."

*) Потражи бројење народа у аустро-угарској монархији, концем године 1880.

**) Кад се по зими очупа сијено около стожине рукама или кључем, на оно, што дочека пролеће, зове се тако.

по глави. Неко се мора мицати с пута. Овако никад добра.

Док није покојна кума умрла, није он на кума сумњао, али сад му се зазрело туђење његово, — *кумство га сачело!* То је његово накањивање поспјешило, то му одузе памет, те је заслијепио: на ком опанци, ком обојци.

Крај Радованове куће подигао се повелик гај, у коме се он често сит наплакао. Вјетар је претргао дебео храст по поли. Она пањина иструхнула је изнутра, лако би могао човјек у њој окренути се. Ходајући туда, присјети се Радован нешто, те потрчи кући. Чим је затворио врата за собом, рећи ће Смиљани као кроз плач:

— Ево ме из гаја. Сједећи на клади, зовну ме анђео из оне пањине и каза ми: да ћу на брзо умријети, али да ћу прије ослијепљети.

Она је тај глас једва дочекала. Посветила би се, кад би се обистинио. Да се боље увјери, одлети брже боље у гај, али и Радован није био лијен, већ *по пријечацем* стиже прије ње тамо и стуљи се у пању. Кад је онако задухана при шла близу њега, запитаће:

— О, анђеле!

— Што је?

— Шта рече оно моме војну?

— Рекох му, да ће ослијепити, па онда умријети; немој ништа жалити, прехрани га добро још та неколико дана.

— Није то дао Бог!

— Не старај се.

— С Богом!

— Сретно! —

Иде она весела кући, све поиграва; довукао се и анђео Радован прије ње, па се збио уз пердо. Није него ушла на врата, трчи на под (таван) по јаја, да улије кајгану Радовану. Ту се носи смок сваке врсти преда њ. Он не ради ништа, већ једе и пије. Првијех осам дана прошло јој је брзо и није јој се досадило дворити га. Радовану бује образи, још мало, *па му се од дебљина не ће очи виђети.* Кад би Смиља рекла, хоће ли већ једном обистинити се оно пророчанство, тјешио би је он са свијем озбиљно. Да јој вољу и весеље не поквари, заповиједи јој, нека зовне кума на *ужину* (ручак) сјутра, да се с њиме поразговори и опрости, јер му се навлачи магла на очи, ваља да ће у јутру бити крај животу.

Истом сунце искочило, ето кума и носи пуну торбу печења, колача и вина. Није имао кад ни да је спрти, већ лети по кући тражити кума. Стиснуо се Радован у прочељу, па се уљунио, као да ништа не види. Кад га је кум опазио, прићи ће к њему:

— Добро јутро, куме!

— Бог дао и свеци, ма мени је црно.

— Која је добра?

— Ослијепио сам. Јутрос нијесам видјео сунце, кад се рађало; а данас ћу отегнути табане.

— Причекај мало, сад ћу ја доћи, док торбу спртим и с кумом се здравим.

— Ајде, ајде! —

(Наставиће се.)

САН.

У шумици, у зеленој,
Сред високих гора,
Сневала сам лепи санак,
Крај зелена бора.

Сневала сам: да се небо
Отворило плаво,
И да ј' широм озарило
Поље мирисаво.

Гледах дуго поље цветно,
Гледах неба зраке,
Ал' у једном из даљине,
Чух тихе кораке. —

Вијнух очи к оној страни,
Откуд беху греди,
И за тренут састаше се
Жељени погледи.

*

Спазих драгог, где се љупко
На мене-ка смеши;
И лакацким како кроком
К мени ближе спеши.

Већ је скоро к мени стиг'о
Па зборити стаде:
„Где си, рано, где си, душо,
Где си, слатки наде?“

Ја му хтедох одговорит'
И отворих уста; —
Сан ме мин , гленух јадна,
Само тама пуста.

У К....... Марина.

ДВОЈЕ СВАТОВА У ЈЕДАН ДАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Од Лазе Нанчића.

(Свршетак).

V.

Недеља је, па с тога има у чарди више гостију но обично. Гости се регрутирају из свију сталежа, према томе има и различитих соба. Поред „келнераја“ заузимају место „вандрокаши,“ шерпењари и тестераши, који по читавом свету путују, тражећи себи заслуге. „Вандрокаши“ се одликују од шерпењара и тестераша тиме, што после подне никад ракије не пију, него вина, а она два последња занимања држе се најрадије увек ракије и што више пију, све су крући. Они путују по свету обично до своје 50-те године, па онда онај новац, што им је од ракије пресостао, носе кући.

После се налазе у чарди још две собе. У једној се скупљају редовно сваке недеље редовни гости и то: армицар и неколико крпа-занатлија, што седе на крај вароши, па се ту поред пића играју пунишака или дурака, а други дан богме и „ајнундцванцига.“ У другу собу долазе отмени гости, а то су они, који су правили какву „ландпартију,“ па их жеђ или умор нагонили, да потраже склоништа у чарди. Многи пак и не праве никакву „партију,“ него оду из вароши управо у чарду. У баштици пак је друштво са свим измешано: ту су сви столови заузети различитим гостима, од босонога па до цилиндраша. Ту се налази и „куглана,“ без које честита гостиона не сме бити.

И у тој чарди, код дебеле birtaшице Јулишке, служи Влајко као слуга, по недељом ванцира и постане келнером, јер сама Јулишка не може свуда да доспе, па јој нуждан помогач. До душе, армицар је гони, да пође за њега, али она ни да чује, вели, да је одбила и неког касапина Пишту, па ваљда није пала с крушке, да сад пође за мршавог армицара. Но он не губи наде и приповеда чак и путницима, од којих узима армицију, да ће једном Јулишкина чарда његова бити.

Влајка пак, осим Милке, до сад још нико није познао; јер је сад сав обрастао у бради и коси и сваки га држи за оно, за шта се издаје: за простог слугу. Намере није имао, да дуго ту остане, али није могао срцу одолети, да не дође бар инкогнито до своје вароши, па да чује, шта се за времена његовог одсуства догодило.

И ове је недеље било много гостију у чарди, а Влајко „фунгира“ као „келнер.“ До душе није бог зна како нсекао тај занат, али он и не послужује финије госте — то обавља сама Јулишка. Он служи оне, који не пазе на послугу, него на меру.

У баштици тој епо баш сада иде

нека женскиња од астала до астала и продаје разне ствари: дугмета, колача, четкица, па чак и по неку пошу има на продају, дакле читав „Galanterie- und Nürnberg-Waaren-Handlung“ помешан са посластичарском робом. Занат тако-званих „Hausirer“-а и код нас је почео цветати, и тако се стварају све више посредника између произвођача и трошача. Бадава, култура се шири свуда и све више земљишта себи осваја. Најзад од силне културе нећемо знати куд побећи: да л' у Америку, Аустралију или у какву афричку пустињу! — Кад је иста женскиња обредила све остале, она седе за једним празним столом и поче лупати, да јој се донесе парче леба и сира. Влајко учини то, но не мало се задиви, кад га она, пошто га је прво оштро посматрала, загушеним гласом запита: „Је си ли ти, за име света, Влајко?“

„Ја се зовем Петко,“ одговори он посматрајући је пажљиво, али се не мога сетити, да је икад у животу видио, макар што му њезин глас познат беше.

„Не, не, ја се не варам; но ти мене не можеш познати. Болест, што сам ја услед начина мог живота добила, накарадила ми је лице, и ја сам сада највећа ругота на свету . . .“

„Ана!“ могао је само Влајко викнути.

„Да, ја сам и — као што видиш — така иста неваљалица као и ти, само с том разликом, што сам тебе ја унесрећила, а мојој несрећи крива сам ја сама.“

Влајко стиште срце и рече јој тихо: „Ја сам све заборавио — просто ти било! Али реци ми, шта је од нашег детета и је си ли примила новац, што сам ти за њега послао?“

„Новац сам примила и оставила га у штедионицу, док дете не нарасте, а оно није ни твоје ни моје, већ сам ја његову матер за леп новац добила, да са мном дође у твоју варош, да би ти тако срећу убила. Ја сам на жалост моју намеру постигла, али ни мене боља судбина није постигла, јер ево сада овако накажена живим од оно неколико новчића, што их заслужити могу. Ето данас сам толико заслужила, да могу ово парче сира и хлеба појести —“

„Како си радила — одговори јој Влајко хладно — онако си и прошла. Збогом!“

„Влајко!“

„Шта желиш?“

„Не, ништа, иди! Ја не смем од тебе ништа захтевати, али за једно те морам замолити —“

„А то би било?“

„Где год нађеш матере, реци им, нека науче своју децу ма каквом раду, с којим би могли ма и злехудно али тек поштено хлеба заслуживати; а девојкама непрестано говори, да се не дају заслепити тренутном славом и варљивим сјајем, јер ће за врло кратко време искусити сву горчину и јад овога света и место — као што мисле — да ће се разбацивати у свили, кадиви, сјају и блеску, окружене читавом легијом „покорњејших“ каваљера — оне ће умрети на гомили ђубрета презрене од сваког и заборављене од свију. . . .“ Даље није могла говорити, а Влајко јој рече:

„Да, ти си право имала, кад си рекла, да у теби станује и ђаво и анђео, само је овај доцкан надвладао првог. — И опет ти велим: збогом!“

„Влајко! Не иди још! Ти си једини, кога сам ја тако бездушно унесрећила, па дај ми руку за знак, да ми прашташ.“ Она је те речи тако топло изговорила, да јој је Влајко без премишљања руку пружио.

„Тако! А сад збогом, Влајко, за увек! Ми се више видити не ћемо. Ти си ми опростио и ја сам сад са мојом судбином задовољна.“ Влајко се руковао и опростио са њоме. Више се никад не видоше. Говори се, да је после неколико дана код Панчева нека непозната женскиња скочила у Дунав и ту гроб себи нашла.

А сада да се вратимо у чарду, — Влајко је више у себи филозофирао, него што је послуживао, тако, да му се чак и један шерпењар потсмехнуо, велећи му, да би му боље доликовало, да прави за врапце потковице, него што је келнер. Влајко се на то слабо обзирао, него се са свим удубио у своје мисли: „Ето — мислио је он за Ану — и то је жртва данашњих накарађених односаја у људском друштву. Накарада може само накараду родити, а данашњи добри људи, кад сретну какву личност, која је — као што наш песник Змај вели — „срцем гнусота,“ онда и не помишљају, да та личност није с тога хрђава, што она *хоће* да је таква, већ што таква *мора бити* по законима, што данас владају у друштву као економном склопу толиких индивидуа. Нека би се променули ти односаји, па ће се и људи променути, али догод буде владао економни закон: да се срећа једнога оснива на несрећи другога и догод буде у овом хаосу, што се светом зове, владала борба свију против свакога — дотде ће и људи бити хрђави и необразовани и један ће другог гњавити све само ради тога, да буде сретан, а могли би сви сретни бити!“ И бог зна, колико би дуго још о тој теми мислио, да га не гурну један дечак са речима: „Је си ли ти, Петко, што послужујеш овде у чарди?“

„Ја сам; а шта би хтео?“ питаше га Влајко зачуђено.

„Ево сам донео писмо, за које ми заповедише, да га само теби у руке предам.“

Влајко узе писмо, а дечак се удали. Влајко отпечати писамце и кад га је дршћући прочитао, притиште га на срце, а из груди оте му се усклик: „Ала сам сретан! . . .“

Писмо је гласило: „Ја сам на све заборавила и радујем се силно, што ти могу рећи: Праштам ти, неваљалче, ал' опрости и ти мени! Дођи и уништи твојим доласком и мој и твој јад, и створи нам обојима вечну срећу и блаженство. Ја те данас очекујем у кући моје матере са нестрпљењем, а међутим остајем до гроба твоја Анђелија.“

Таман што је Влајко прочитао Анђелијино писамце, а у чарду уђе Миљко са подебљим завежљајем испод пазуха и у пратњи са једним човеком лака скока и хитра погледа.

Пошто се срдачно поздравише и братски изљубише, рече му Миљко:

„Сад нам више умаћи нећеш. Ево сам ти од своје куће донео твоје црно одело, кошуљу, шешир и ципеле, а — показав руком на оног човека „лака скока и хитра погледа“ — ово је берберин, који ће те обријати и ошишати, као оно, кад су Краљевића Марка хитри бербери улепшавали, кад је изишао из азачке тавнице.“

Влајко под утисцима свега, што се сад збило, није могао ни речи прозборити, него притисне свог друга на груди да је срце уз срце куцало. После те подуже неме сцене, при којима су осећаји и мисли најузбурканији, да им човек не може речима израза дати — једва је могао Влајко рећи: „Ах мили мој друже Миљко, невоља ме не мога поломити, али под теретом овакове грдне среће као да ћу клонути!“

„Не булазни којешта, већ на посао.“ И он испод руке одведе свога пријатеља у побочну собу, а за њима уђе и берберин.

VI.

Још ми врло мало преостаје да рекнем, па да завршим ову моју приповетку.

Као што се Влајко, тако се и Анђелија осудила на вечито страдање. Она је и против воље својих добротвора ступила у препарандију, али још није учитељицом постала. Али од кад се с Влајком растала, још није никад била у каквој забави, него је усамљена вечито туговала и венула је као цвет, што нема влаге. О удаји није јој смео нико ни споменути.

Дуго је трпила, дуго је сносила, али ником се није јадала, те јој с тога и бол већи био. У том јој Милка даде Влајков дневник, а тог истог дана била је код ње и Ана Ердеди и испричала јој све, какви је у самој ствари био њен одношај према Влајку, те с тога и написа Анђелија оно писмо, које малочас споменусмо. Милка јој је рекла, где се сад Влајко налази и у каквим је приликама. То је њу страховито дирнуло и болело, а у срцу је давно Влајку опростила, јер га је још једнако љубила. Ана је била оног истог дана пре подне код Анђелије, кад се после подне изненадно нашла са Влајком, али му није ништа споменула о својој посети пре подне, држећи, да је довољно својој дужности учинила, када је обавестила ону, коју је и обмахнула. У погледу пак „проневерног“ новца, што га је Влајко скупио за Херцеговце, био је то са свим обичан „трач.“ Глиша Вељковић, ком је Влајко позајмио новац, тражио је свуда новаца, да би се одужио Влајку и том приликом рекао је, за шта му треба, т. ј. да би он сам у што лепшој боји изгледао, говорио је, како је Влајко случајно лакомислено тај новац потрошио, па га сад мора из ока из бока наћи, да не остане он — Влајко — под срамотом. Тако је тај глас и до Анђелије допрьо, па кад се Влајко на њезино питање онако изненадио — па је држала, да је то најбољи доказ за истинитост тог гласа, а то је с тим лакше морала веровати, што јој се већ и онако срце и душа побунила против Влајковог недела у погледу Ане.

И сад после многогодишње патње и невоље, опет се измирише и међусобна љубав, која у истини није никад ни престала постојати, опет свом својом пређашњом жестином и пређашњим жаром овлада њима! . .

Пред вече је Влајко са Миљком оставио чарду и у кући старе Радојевићке састадоше се са Милком и Анђелијом.

Сцену, када се Влајко са Анђелијом састао, није нужно да описујем — сваки је може себи представити. На тужну прошлост се заборавило, они живљаху само у лепој садашњости, и пливајући у задовољству и миљу, надају се још лепшој будућности. И Миљко и Милка пливаху тог дана такођер у миљу и радости, јер тог дана беше Миљко наименован за професора на варошкој ђимназији, дакле им више ништа не смета брачном сјају, а надати се, да ће скорим Милка отворити кројачку радњу, Анђелија пак постати учитељицом. Влајко мораће свршити своје науке, и тако ће постати сви корисни чланови свога народа и друштва, у коме живе. Анђелија и Милка показаће тиме самим делом, шта у самој ствари значи *ослобођење женскиња*, т. ј. да то није проста дангубица, као што то на жалост разумеју баш многе присталице еманципације…

После овога на четир недеље брујале су по вароши Д. гајде и ориле се веселе песме, јер тог дана венчаху се Влајко с Анђелијом и Миљко са Милком.

ЈЕДНА ЗВЕЗДА.

На хоризонту неба плавога,
Један пут ми се звезда појави;
А од тог доба, тога вечера
Та ми је звезда вечно у глави.

Распрострла је дивотне зраке,
Ка' свила јој се сенка прелива, —
А месец бледи к њојзи би хтео,
Лице би хтео да јој целива.

Распустила је свилену косу, —
Вила јој не би ни друга била;
А дивни осјај нежне светлости
Ка' да су златна анђелска крила.

И месец жури. Ено га ближе,
И клече месец. „Ох поглед само.“
А она с' вину, гордо се диже,
И оде некуд далеко — тамо.

Месец је затим дуго гледао,
И мало затим, друга с' појави;
Па и та прође, — а слике само
Гомилају ми с' у слабој глави.

Тако је ето и међу нама
Таман се једна јави ка' вила
И нестане је, а ти тек чујеш:
„Тако је она дивотна била“.“

Београд 1881.

Мил. Р. Веснић.

ШЋЕПАН МАЛИ, ЛАЖНИ ЦАР ЦРНОГОРСКИ.

ОД Д. МАРДОВЦЕВА.

(Наставак.)

Провизур — гувернер — ове провинције Доменико Кондуланер, чија је столица била тада у Задру, дође у Котор, да приправља све за војну. Употребио је сва средства, којима је располагала република. Но изможђена ратом са Тунисом и Триполисом, пострадала на суву и на мору, где је млетачка флота устукнула африканским гусарима, неопорављена од тешких контрибуција, што их мораде победиоцима плаћати, раздирана унутарњом неслогом и деспотизмом каста*) — држава ова осећала је: е јој је механизам и сувише слаб, да води војну, коју ће морати свршавати и са својим поданицима. Народ је био незадовољан млетачком владом и Доминико се горко уверио, да му је војска веома слаба, ма да не малобројна, да би се могао борити с црногорским „царем“ и његовом војском свакако и новом и повећаном. Сенат постицан од порте сваким даном на дело, а видећи блиску опасност — већ како почеше бојеви Црногораца са њихови савезници — а да би колико толико зауставио оцепљење провинција и области, не уздајући се довољно у Доминика, позове га натраг, а на његово место метне Цуаца Цуеста, преда му неограничену власт — диктатуру — у покрајини и поткомандује му војску грофа Карла Вирцбурга, Немца бившег генерала у аустријској војсци. Флота млетачка прекрије јадранско море. Војни арсенали једва су могли оружати војску, већином од Талијана и Моровлаха.*)

Оклевати нису смели, јер је глас о црногорској победи прошао као електрична струја с једног краја јадранског приморја до другога; сва погранична племена с Црном Гором, којима, као што рекосмо, није годила влада Млечића, а ни Турске, нити Аустрије, чекала су прилику, па да устану за своју слободу и дело, што га је започео Шћепан, не би се свршило у границама Црне Горе: глас о њему ишао је много даље од Будве и Котора: европске газете тога доба, занимајући се важним стварима у Француској, Индији, на средиземном мору, говориле су и о црногорском „цару,“ што иначе нису ни о једном владаоцу Црне Горе. Октобра 1768 пође млетачка војска па границу, било је 15.000, а за њоме и флота, којој је главни стан био у Будви. Војска се утабори међу брдом С.-Салвадором и Мереном; друго оделење крене се западном границом црногорском и заузме све до *Грахова;* трећа војска заузме обронке планина до Бара ниже скадарског језера. С осталих страна опколила је била Црну Гору грдна турска војска, о којој смо навише рекли. Шћепан Мали пође на Млетачку војску са својим великим канцеларом. Ма да Марко Тановић, вели очевидац свију битака Шћепана Малог, није знао ни читати, ни писати, што знају канцелари других држава, али се зато знао борити као Херкул. Са *п-т* хиљада Црногораца удари Шћепан на непријатеља с таком виком, да га је с очију збунио. Са ужасном тутњавином обарали су Црногорци грдно стење, а оно је немилосно мрвило непријатеље крша црногорског, непријатељи су и били побеђени, све је било сатрвено, смлаћено. На довршетку несреће млетачке дигне се бура, киша удари као из кабла, громови сташе пуцати. Бура поможе Ц[illegible]

*) *„Despotisme de la republique.“ Daru.*

*) *Stiepan Mali.*

горцима . . . Што остаде војске, утече главом безобзира, оружје и све, што је коме сметало, све се бацало, само да се пре спасе. Жалосни остатци ове армаде седоше на бродовље, да однесу сенату јадну вест о свом војевању и својој пропасти. Храбри немачки ђенерал био је као громом поражен, мучило га је, што га победи тај тајанствени Петар III., који једва могаше имати 20 година и његов велики канцелар, ком је сво знање било, што се добро умео сабљом размахнути, — и мучен непрекидно том мишљу, заиште оставку и најпосле умре у Падуји од бола и туге. Народна песма сачувала је спомен о тој битци, гуслар је још и данас пева славећи Шћепана Малог:

„Паде страшна киша из облака,
Удариште муње и громови
Усред војске дужда Млетачкога,
Више Будве града Млетачкога,
И у табор други гром удари,
Ударио пашу скадарскога,
Више равна поља Црмничкога
— — — — — — —
Разагнаше војске обадвије.“

Народ је сјединио овде две битке, код Будве и ону, што ће да буде тек код скадарског језера, с тога зар да се у једанпут опрости два жестока непријатеља. Кад пропаде млетачка војска код Будве, Турци опашу сву источну границу црногорску, па као бесни вуци стадоше грабити, где год су шта нашли по пограничним нахијама. Требало је грдна напора, да Црногорци савладају турску војску од 180 хиљада момака. Да ли је Шћепан био у приморју или негде у унутарњости земље, тек Црногорци без њега заподену битку под управом једног ђенерала Шћепанове свите, за чије име не знамо. Битка је била жестока и упорна; трајала је пет часова, од 10 пре- до 3 сахата после подне. Најпосле Турци малакшу и стану се повлачити. У тој се битци били Црногорци као Арапи у пустињама или стари Парћани, али се овом битком не умедоше користити, но сиђу са кршева, да гоне непријатеља, а овај је опет отступао, док не доведе Црногорце у равнину. Ту се отвори нова битка и може бити, Црногорци би наново победили, да су били у својим кршевима, где су они непобедљиви; али се бој био на равни, шака храбрих јунака стајала је на отвореном пољу пред толико хиљада непријатељских грлића, турска коњица и артиљерија могла је по вољи радити. Трвење је било ужасно и Црногорци осташе више побеђени, но победиоци. Међу њима не беше „цара,“ који их је тако знао одушевљавати, а непријатење опет заплашити, Црногорци нису имали довољно пушака, а који су их имали, нису им биле од потребе без праха и олова, те је и ово наравно много придонело овој победи турској. Но ипак се турска војска повуче скадарском језеру попалив пре тога сву Црмничку нахију. Мехмед-Кјур славио је победу. Турци се хвастали. Паша се пожури, те пошље гласника да јави у Цариград за победу, и да носи варварска знамења: отсечене главе, брци, уши и носеви. То су били трофеји, који ће се носити цару на пешћеше. Али је победа ова личила Пировој. Мехмед-Кјур се сам отрује, да избегне срамнију намену — да буде удављен по налогу султановом. Султан Мустафа сигурно је више шта знао за „победу,“ но што му је паша јавио. И тако прве две битке платили су главом оба војводе: турски и млетачки. Један је умрьо, зацело, не опијен славом јуначком, а други се отровао, зацело не од радости.

Било је још много битака међу Црногорци и Турци, али се ове по Црногорце мање сретно свршавале, но прве. Говораху, да је срећа оставила Шћепана. Црногорци нису имали средства за војевање, а Турци напротив нису ни у чему оскудевали. Војска око скадарског језера није била већ онако страшна, особито после трагичне смрти Мехмед-Кјура, али је остала још силна војска везира Босне и Румелије, коју није било лако савладати. Црногорци нису имали џебане, спасле су их горе, у гори су могли добро сабљом размахнути и бити каменом, другог оружја у њих не бијаше. Везир освоји сва брда, само западне нахије остану Шћепану у власти, па ни у њима није било сигуран. Многи су жалили тада, што је „царево“ дело пошло тако лепо, па да мора у-

гинути у самом почетку. Само очајање уливало је Црногорцима снаге, да не клону духом, у часовима, кад би сваки на њихову месту гледао, да што пре сврши ту ужасну војну. Али је Шћепан тврдо веровао у своју срећу, и спасао је Црну Гору. Јесењу поменуте године возило се везиру, који је становао на Чеву, тајин и џебана. Црногорци му отму товаре — с нова заподену бој. Потуку свуда непријатеља, где су га само добили у својих кланци и богази, којима су од детињства били вични. Црногорци наплате изгубљено време бијући непријатеља: истерају га најзад из тврдих му позиција, приморају најзад, да изађе из њихових гора. Везир бојећи се непријатеља, који је сад имао доста муниције, а како се и зима приближавала, прекине војну и оде од границе Шћепанове „царевине.“

Тако се завршио први период војевања лажнога цара и први месеци његове владавине.

(Наставиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо осмо.

У Горици сам (13. Јула); синоћ сам касно стигао, отсео у гостионици „della posta.“

Са жељезничке станице у саму варош води дуги красни дрворед младих разгранатих дивијих кестенова. Место је врло пријатно с тога га и називају Аустријском Ницом. Цела је варош постављена каменом и у опште ван вароши приметио сам, да су путеви добро уређени. Живост влада, води се такођер прилична трговина. Терете вуку на тешки швајцарски волови, на штајерским коњима или на угојеним мазгама четир у два реда. Седнем на фијакер и одем до свиларске и памучне фабрике. Како сам скочио с кола замолио сам за дозволу, да прођем кроз обе фабрике, али на моју велику жалост после дугог мољакања и уверавања да о мени дотични управитељ фабрике више што мисли, него што сам, добијем напослетку дозволу да само могу видети намучну, а свиларску ни под који начин, покрај свега тога што сам га путним листом и говором мојим уверавао, да сам ја само један народни учитељ основних школа и ништа више и да се нема ничега бојати, него да ме пусти да разгледим и свиларску да би могао мојим ученицима даном приликом што живље представити; све ово беше узалуд, он остаде покрај свега тога доследан својој одлуци и рече: да ако ми је по вољи оно што је обећао, то ће показати а више ништа — јер вели народни учитељ не може путовати овако, као што ви путујете, покрај свега тога што сте тако просто обучени, инак вас је фијакер издао да сте друго што, а не народни учитељ.“ Да нисам рад да ма и памучну фабрику расмотрим, мене би ове речи до крајности дотерале, али покрај свега тога ја сам своју распаљеност умирио и тихо га замолио, да ме изволи провести. Он ми међутим да једног од својих млађих и овај ме уведе прво у собу радионицу где се памук из првашњег свог стања — као што на дрвету роди — растреса и чисти од љусака, којом је обавијен био. 2. Овде се чисти памук од праха и друге нечистоће и растреса а потом повија у ваљке. 3. Са ваљака замотава се на калеме и то без упредања. 4. Овде се преду у разне, дебље и тање памучне конце. 5. Женске смотавају и повесма вежу. затим смотавају у лутке а ове слажу у завежње (пакле) што у другој одаји слажу у сандуке и разашиљу односно у магазине смештају; у истој радионици преде се и дебљи памук за плетење. 6. Овде дечица увађају основу у метална нита и брда. 7. У овој радионици већ се тка на све стране на врло вешто удешеним разбојима, поред сваког једно женско чељаде, а негде и на два разбоја једна. 8. У овој дворани се налази машина, која мери платно у дужину од метра, савија, затим женске савију у оби іан

комад — трубу — и на њему забележе, колико је дугачко какве врсте итд. 9. Преко од овог здања паралелно према њему налази се кућа, у којој је парна машина, која небројене ове справице тера и обрће, овде је највећа тишина, чистота, од стране машинисте особита пажљивост. 10. Овде су раденици што ложе под казан. На завршетку овог кратког описа памучне машине ваља ми споменути, да — како вели мој вођа — налази се до 2000 особа овде, које раде. Лепо је и красно овако брзо и вешто радити и човек се мора дивити уму оних, који су то тако узели да удесе, где се небројено точкића, чекрка, калема, цеви и др. ствари у свези окрећу снагом једне парне машине, али кад се погледи на ове жалосне раднике како се они муче и пате, лица су им сва бледа и измождена, па покрај одраслих морају се још и дечица да муче и онај прах гутају, онако и изгледају сваки као попијен. Раденике те кад човек погледи, онда би сваки задовољио се и са овим платном, што нам наше жене ткају. — Задовољан и овим, што сам видео, захвалим се, изађем напоље и пређем преко реке Изонце, која туда тече. И пошто сам се мислио цело пре подне у овим творницама бавити, то сам по мом доласку слузи рекао да дође по мене пред 12 часова, али овако кад ми не дадоше и од моје незнатне маленкости се уплашише, то сам још у 10 часова био готов са пролетом кроз ову творницу и истим путем куда на кола дођох. За по часа сам већ био у вароши, и боље што сам пешице ишао, бар сам могао разгледати њихове дробне њиве пуне шљунка, лепо уређена воћа, међу којима се налази и приличан број смокава, које су добро биле родиле. Кад сам приспео у варош, напитам којекако где је препарандија, јер као учитељ не би сам требао ни пошто да је не походим. Уђем где беше препарандија смештена, нађем на једног господина лепо обученог, представим му се и речем моју намеру и уједно га молим — пошто ми рече да је професор — да ме проведе кроз школе, али ме он испитујући од главе до пете и напослетку рече, да то није код њих обичај, да странце проваћају кроз школе. Е хвала ти лепо! помислим ја у себи. Ја се доста хладно насмејем и запитам га: ко су у истој препарандији мушки или женске, он ми рече, да је то женска препарандија и да је наставни језик словеначки и талијански и тако са једно „с Богом“ вратим се дома и отварајући моју собу погледах горе на моја врата на којима је био број 13 написан и помишљах да сам икад на какве год сујеверице држао мислио би и сад да је ова невина нумера крива мојој неудаћи у Горици. За четврт, по часа ја сам већ седео у кола за Венецију.

(Наставиће се.)

ДВА ДАНА У РИМУ.

ПИСМА АКСЕНТИЈА МАРОДИЋА.

(Свршетак.)

Из целога описа нашег иконостаса мислим, да се на основу довољно саопштеног разлога извести и казати може ово: *да је наш древни иконостас по до сад уобичајеном начину по свим нашим црквама (ваљда с врло малом изнимком) нецелисходан, да је његово раскошно и по уобичајеној мери злаћење, не само излишно, но за скупе новце плаћено шкодљиво и убитачно средство по слике као главну сврху; и да су напослетку оне многе и ситне сличице које се на њему распознати не могу, бесмислица.*

Шта би дакле ваљало радити, а да наш иконостас буде целисходан, да на њему злаћење не буде излишно и по слике као главну сврху иконостаса убитачно, него да постане потребно средство, и да не буду многе сићушне сличице бесмислица? — Ваљало би чинити ово:

Она општина, која би нову цркву градити желела, имала би са нацртом цркве и нацрт иконостаса са прорачуном заједно зготовити дати, те баш и ако би због материјалних околности принуђена била на

боља времена одложити, ипак би у добитку како моралном, тако и материјалном било, у моралном добитку сад ћемо се мало ниже осведочити, у материјалном пак с тога, што за особени нацрт и прорачун иконостаса неће имати особено плаћати, што опет бар коју стотину форината износи; она пак општина, која је из незнања или другог кога узрока пренебрегла нацрт свога иконостаса, са нацртом своје цркве спојено саградити дати, така општина своје незнање обично доста скупо плаћа с тога, што је, као што наши веле, пренебрегла као лоша газдарица поред већ постојеће ватре и још једно јелце скувати, но башка опет ватру ложити и трошити мора.

Нацрт за грађење намереног предмета, како цркве, тако и иконостаса имао би се и једном и другом приликом архитекти поверити с тога, што је то његова струка; друго, што он као такав трудити се има, да сви предмети у слози и хармонији спојени буду, да иконостас слогу (стилу) грађене цркве одговара, акустику њиме не само убије, него ју још по могућству унапреди, да на њему потребној архитектури озбиљног и пристојног изгледа даде, злаћењу нужно место определи, сликарију као главну сврху на уму има, укратко: архитекта је свију ових појединости једини и ваља да буде справедљив, мудар, вешт и разборит отац, који сваком своме чеду пристојно место даје, те се свака појединa струка како зидање, тако вајање, како злаћење, тако сликање у своме опредељеном кругу, ког јој је непристрастан отац определио креће, једна с другом испод руке иде и потпомаже, а тиме лепшу и савршенију целину светиње приказује и већег утиска чини.

Сад још ваља коју и о материјалу, из кога би иконостас грађен био, прозборити.

Ја сам већ споменуо дрво као наш уобичајени материјал, из кога се (са врло малом изнимком) наши иконостаси састоје, како је и зашто је незгодан, с тога ја нисам за такав материјал, но за тврд материјал, као: камен или циглу, који је материјал за таку сврху много целисходнији и прикладнији чвршћи, вечитији, достојанственији, а што је главно, коме је до тога стало и *јефтинији!*

Знам, да би многи од наших људи помишљали: „Какав би то био иконостас од тврдог материјала, тешког камена, а наиме храпаве цигље?“ Особито они људи, који од тако тврдог материјала осим обичних зграда, бедема и мостова ништа друго грађеног видели нису; на част служи Жабаљској општини, што таке људе у њихову цркву, где се такав иконостас баш сада довршује, и где ће видети храпаву циглу стуком обложену, тако, да неће веровати, да је то какав други материјал, осим углађеног мрамора; ту ће моћи видети: у колико је достојанственији за тај предмет тврд материјал од меканог (дрвета).

Укуси су разни, с тога допуштам, да ће се наћи људи, којима се неће допасти распоред, или би, може бити, желео више раскоши; на прво ми је приметити, да ја не мислим, да распоред мора такав свуда на иконостасима бити; шта више и сам би сам, може бити, у његовим гдекојим појединостима желео, да су друкчије приказане; дакле баш ако би у Жаблљу што и оскудевало, на другом би се месту попунити могло; а по околностима и други облик дао. Што се пак раскоши тиче, та од камена односно разног мрамора иконостас дакако да може бити раскошан и скупљи од скупљега, но мени је пред очима материјална оскудица наша, и њој желим са штедњом у помоћ притећи, а са жељеним иконостасом у склад довести, с тога немам на уму камен као скуп, него циглу као јефтин и целисходан материјал, а готов сам у свако доба материјалан добитак таког материјала цифрама доказати, за сад ми само допусти овим начином разлику приказати.

Има доста наших општина, које су своје цркве морале после 1848. г. обнављати, а гдекоје и из нова градити, а ваљда ни једна (бар ја не знам) није иконостас са новом градњом или обновом цркве спојила, него је доцније стечај расписала и тај иконостас саградити дала; узмимо за пример једну цр-

кву, која је требала иконостас у ширини од 5—6 хвати, та је општина за свој китњасти иконостас 5—6000 форината платила. Толико што је за злаћење и мраморисање платила, то је онда 10—12.000 фор., средину 11.000 ф., к томе долази сликарија, која опет бар 5—6000 ф. стаје. Ону пак општину, која својој светињи пристојнији изглед, приказаним светитељима што природнији облик и живот дати жели, така општина и веће жртве сноси. Кад је дакле такав иконостас са ваjарским, златарским и сликарским послом спровиђен, онда општину тај *древени црвоточини и крхању изложени, у злату бљештећи и многим већим, мањим и сићушним иконицама снабдевени иконостас* стаје бар 16—17.000 фор., тим начином добијамо ми за наш скуп новац у тој мери пре китњасти иконостас, који збиљу светиње нарушава, који како са слогом (стилом) грађења цркве тако и са естетиком и размером у опреци стоји, који у цркви потребну акустику много пута савршено убија, и који је, као што већ рекох, као такав права бесмислица.

Сад ми још остаје за онај иконостас од тврдога материјала, који би од цигаља грађен стуком обложен углађеном мрамору подражаван био, а за кога се ја заузимам коју прозборити.

Таки иконостас, за који би архитекта нацрт цртати и градњу водити имао, од оне исте мере 5—6 хвати широк, са нацртом, вођењем градње, свим потребним тврдим материјалом, стуком, позлатом и сликаријом са свим предвиђеним и непредвиђеним трошковима, не би више од 13—14.000 фор. стао.

Кад се овако замишљени иконостас са уобичајеним древеним огледа, овога укупни издатак са издатком онога сравни, онда се закључити мора, да је овај целисходнији, јер је дуготрајнији и вечитији, слогу грађене цркве, складу, естетици, акустици, потребном достојанству и озбиљности светиње одговара; на њему неимарство, злаћење и сликарија не само да једно другог не бију и не сметају, но све заједно испод руке иду и једно другог потпомажу; кад се поред ове моралне добити и материјална корист не смеће с ума, да се најмање 2000 ф. а по околностима дупло и трипло уштедити може с тога, што на њему ни четврти део онога броја слика не би био, који је на дрвеном уобичајен, онда сваки разборито мислећи човек признати мора; да овакав иконостас у нашој цркви имати може и треба да се уведе! —

Мени се чини, драги брале, да би се ти радије у крило „морфеа“ бацио, него моје сувопарно резонирање и поуку грађења цркава, торњева и иконостаса слушатц, с тога би сам ти имао један смеран предлог, ако си га вољан саслушати — кад јеси, ја ћу ти га приличећој форми, али без мотивације поднети и рећи: да се сподобиш.

Мислим, да није потребно напомињати, да онај, који се први пробуди, има право другога будити, а добро јутро ће, ако му буде воља и без изражене жеље само доћи за сад ти пак само желим добру ноћ.

ЛИСТАК.

ВЕГЕТЕРИЈАНЦИ.

(Наставак.)

3. Ми наш стомак много пута у животу мучимо и претоварујемо — употребљавамо га дакле понајвише посве обратно, па зато после многогодишњег мучења постане он наш највећи тиран.

Ако који вегетеријанац и осећа кад и кад да му није посве добро, то ипак не узима никад никаквих медицина. Они остављају свако поремећење свога здравља да га сама природа отклони, придржавајући се при том најумеренијег начина храњења, мирноће, купања и отирања, омотавања, дисања чистог зрака дању и ноћу. Стара пословица каже: natura sanat, non medicus — природа лечи, а не лечник. Реч „вегетеријанац“ не долази од вегетабилија, него од латинскога: homo vegetus. Тако су звали Римљани оне људе, који су били о-

кретни, бистри, снажни и здрави. Вегетеријанци су надаље тога осведочења, да се беди и опачини — пијанству — само биљном храном на пут стати може, јер после слане и дражеће месне хране добија се увек жеђ, те се онда из тога круга више изаћи не може.

4. Вегетеријанци из естетичкога и хуманитарнога разлога писали су целе књиге о томе, истичућ' мнење разних писаца и песника, који су се сви у том слагали, да је веома гадно и гнусно, као и чувство врећајуће, кад се животиње кољу и убијају и такове једу. Веома су ценили пријатну и здраву биљну храну. Почам од Pytagore, који је много говорио о вегетеријанскоме начину живота, од Platona, Virgila до Goethe-a; Schiller-a, Jean Paula, Schopenhauer-a теку ове речи и мисли. Свакої човека мора да врећа чувство, кад слуша страшну рику животиња и кад гледа различита трзања у појединим удовима, дакле борбу живота са смрћу, која после многих окрутности заклана буду, па зато из разлога сажалења и хуманитарности имаде људи, који презиру и забацују месну храну, те којој су и противници.

Сваки неразумни „Bonvivant“ (раскошник) тешко да би икад меса јео, кад би га околности на то приморале да сам говече, овцу, живад: дави, коље, веже, убија, гули, пори и. т. д.

Вредно је споменути одношај међу убијеним животињама и убијеним људима, који се састоји у том, да у Енглеској не може ни један месар као заклети заступник суделовати, ако се суди коме убици.

Вегетеријанци су једини прави, разумни пријатељи и бранитељи и животиња.

5. У много издања и више превода изашли су списи једног енглеског вегетеријанца, који носе име: „Како се може са једном six pence = 50 фенига живети.“ Ја познам милионе (? —У.) вегетеријанаца, који никада више не троше за своју свагдању храну.

Пре, но што ћу на завршетку неки извод из аутобиографије једног вегетеријанца навести, имам још споменути нешто о шестој врсти вегетеријанаца, наиме о оној, која је из разлога болести ступила у круг вегетеријанаца.

6. О овој врсти, која је управо принорана придружити се начину живота вегетеријанскога, немам ништа радоснога споменути. То су људи, који су блудом и раскошћу у уживању месне хране свој телесни састав ослабили, свој организам пореметили. Они имају да захвале продужење свога сахнућега живота вегетеријанскоме начину живота, кога су присиљени да приме. Они увиђају у биљној храни неки недостатак, који их мучи, те код свога млитавога и пореме-ћеног живчаног сустава за дражећим и омамљујућим средствима — душевне и телесне пустоши — чезну. Оваковнх жалосних слика налази се много пута у болницама, које су основали вегетеријанци. Ове ишчезавајуће сенке и скоро умируће сабласти дају противницима вегетеризма повод исмевати исте и представљати их као опомињуће примере. Но прави вегетеријанци изгледају посве друкчије; они су управо примерци здравих људи, који су се са својом бистроћом и веселошћу већ одавна решили епитета: травождери, гладујући и т. д., које им назнве даваху диспептични, сипљиви, млитави, гинећи, на прсима, стомаку, живцима, удовима, доњем телу и на кожи болесни — месоједи. Они се теше успркос свој срдњи и порузи са осведочењем: „тко се најкашње смије — смије се најбоље.“

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Орао, велики илустровани календар, за годину 1882, која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година осма. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1882. — Цена је 50 новч. или 1 динар. — 4°. 16 страна календариона с уметнути листови за домаћи рачун. 134 ступца и 7 стр. огласа. —

У напреднијх народа две су књиге међ' првима: буквар и календар. Од десетак година овамо, у добри час и у нас је тако. Реорганизатор српске на-

родне школе основне и буквара јој, вредни др. Ђорђе Натошевић, даде правац (ма да се то до скора јавно не знаде) и календару српском. Обилато, разне руке знање и поуку, једном речи, што је понајпрече народу да зна — шири др. Натошевић у Годишњаку, Орлу (а до лане и у Српском Соколу) толико година. На њега се угледаше многи и многи књижевници млађи, иречени календари доиста су данас у Срба оно, што су календари и у најнапреднијих народа — књиге народне.

Орлу припада првенство у сваком погледу. Према нашим приликама књижевним Орао се могаде мерити с највећим календарем у Немаца, Веберовим илустрованим у Липском, који тамо излазаше до лане.

У Орлу је садржај пребран и одабран био и јесте, од како је — од кад залета и разлета се по Српству на све стране; ето је тому година осма. Али је, слободно рећи можемо, Орао овај за годину 1882 у многом и многом надмашио предходнике своје седмогодишње и садржајем и сликама.

Шта ће то рећи: издавати у нас овакав велики илустровани календар и у оволиком многобројном издању, до 15.000 егземплара — знаће само они, који се разбирају у нашим приликама штампарским и књигоиздавачким и који с друге стране опет, познају, како се тешко у нас растурују и продају књиге па и календари, без којег кућа бити не може!

Ваља ту поуздати се у се и не жалити ни труда ни трошка: уложи се ту у издање такво новац хиљадама форинти, а прибира по том, што но реч, крајцара по крајцару.

И ми се доиста подичити можемо данас двојицом, тројицом таких књижарских подузетника — а међу њима без зазора велимо, на првом је месту подузетни А. Пајевић са штампаријом својом, нарочито што се тиче илустрованих издања му, у која се броји и календар овај илустровани, Орао.

Што су некад у нас били родољуби и „љубитељи словесности српске" наши меценати, то су данас у многом и многом наши књижари и штампари књигоиздавци, кад узмемо, каква је у нас прођа књигама, које мало час наговестисмо.

А износећи овај пар, пре обичног приказа књижевног, страну ову у нас књижарску и књигоиздавачку и то особито пре наглашујући — ради смо тим ма понздаље упозорити поштоване читаоце, како је у наших књигоиздаваца, а поименце у подузетног А. Пајевића исто толико љубави к ширењу књиге нам и књижевности, колико и с правом и очекивања отуд заслужене користи и пробити.

У уређивању и издавању Орла намерише се ето, што но реч, јунак на јунака — велевредни књижевник Стеван В. Поповић, и исто таки штампар и књигоиздавац А. Пајевић. Доиста осветлаше они образ Орлом својим и себи и народу нам пред светом.

На другом месту ено у листу овом изнет је на углед садржај народне књиге ове за год. 1882, и којима је и каквима је сликама илустрован и украшен. Нама дакле остаје, по обичају приказивачком упозорити мало већма поштоване читаоце на овај или онај чланак у књизи тој, и тај би посао за час свршити могли, кад би смо поновили, што с почетка наговестисмо: да су чланци у књизи овој све бољи од бољих и свиколици бирани, удешени и прилагођени за народ и народу, којему су намењени.

Али нам се не може на ино, да ипак још коју посебице не речемо о лепом прегледу и распореду чланака у књизи овој, који јој даје облик и садржај праве годишње читанке народне.

Као и дојако, на првом је месту настављено одавање почасти, славе и хвале народним добротворима у књизи овој: Васи Живановићу, бив. секретару држав. савета у Србији, који завешта народној просвети 5000 дуката — и Данилу Бањанину, грађанину и велетршцу Горњо-Карловачком, добротвору својих сасељана и народу у околини села Јошана. И један и други чланак украшен је погодним верним сликама. Затим је исказана почаст и српска лојалност дому нам владалачком у чланку: Царевић Рудолф и царевићка Стефанија украшеном двема красним сликама, које испуњују две стране.

Особите пажње заслужује чланак: „Многа љета" — слика из српског живота, која као и она у лањском Орлу: „Мој кума Паја," верне су слике као у огледалу каквом, а за поглед, сашта многа наша од старина кућа имућна пропадне и фамилији затре се лоза и корен. Истим смером удрише и оне, рекли би, слике фотографисане: „Мане нашег народа," које нам пред очи износе, зашто и како пропада наш претежнији део народа — земљерадник. Чланци „Справа за истресивање меда" и „Како се боље и јефтиније ради виноград" јесу за ваљану поуку Србину ратару и винограду, како ће моћи боље привредити кући својој. Чланак „Алкохолизам" многом ће бити за наук, да се чува пића и пијанства, као живе ватре.

Исто тако сликом и речју приказан је у књизи овој наш незаборављени, рано преминули вештак у музици „Корнелије Станковић" и велевредни скупљач народних умотворина „Вук Врчевић" и бесмртни, генијални песник „Горског вијенца," владика Петар II. Његуш. Још би нам оволико требало места, би-л' хтели приказати књигу ову од краја до краја, по заслузи и вредности јој; ал' нека је за први мах и оволико доста ради огледа.

Ми оценисмо ето Орла за годину 1882 с лепе му стране, — ко му мане нађе, нека изађе и каже их; али нека и покаже, да л' се оне не губе испред врлина у књизи овој.

Орао прелеће по Српству на све стране, рекосмо, ето већ пуних 7 година, нека сретан буде у лѐту свом и године му осме и дуго и дуго потом!

Ми се надамо, да ће потраживачи Орла и овом приликом показати и делом посведочити, да смо доиста дорасли за овака издања књижарска и књиго-

издавачка, и да нам на срцу лежи и напредовање ове врсте књижевне, календарске, која најдаље и најшире иде и допире у народ, ширећи поуку лепу, и племениту забаву по народу и упућујући га на добро и на боље до послетка. х—у.

РАЗНО.

(Честита нову годину). Јован. Добро јутро, господине, честитам вам нову годину, много и дуго! — Господин. Хвала вам! — Јован. А ја би молио да ми дате мало напојнице. — Господин. А ко сте ви? Јован. Па зар ме не познајете? Та кад год господар Пилић узајми од вас бунду, ја дођем увек по њу да ју однесем.

(Како је он паметан). Попа. Стеване, Стеване, ти не радиш добро, сваки дан се опијеш и бекријаш. — Стеван. Знате, зашто господине. Мој брат служи код једног доктора, па је чуо од њега, да је добро, да се сваки човек једнога дана у месецу добро опије и што но веле, протера кера, то је — вели — врло здраво; а ја онда, да не би случајно тај дан промашио, опијем се сваки дан.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишао је из штампе „Орао“ велики илустровани календар за годину 1882. — Овај највећи, најбољи и по томе и најјефтинији српски календар, који је за ово седам година дана распрострт у до 100.000 комада по свима крајевима, где има Срба, штампан је ове године сасвим новим словима, а на новом брзотиску, што штампа нарочито илустрације. — Календарски део „Орла“ уредио је највештији зналац овога посла у нас проф. Александар Сандић. Овај део доноси знамените године српске и опште, годишња времена, помрачења сунца и месеца, црквено рачунање времена, пасхалију, небесне знакове, сунце и планете, особито брижљиво израђену планету владарку. У сваком појединим, новим и лепим знацима, урешеном месецу стари и нови календарион, мене месеца, гатање о времену предзнаке о години, радње месечне на дому и у пољу, народне и земаљске светковине, корисне белешке, статистику земаља и владара. — „Орао“ доноси и у овоме осмоме лэту за годину 1882 најодабранији забавни и поучни садржај урешен уметнички израђеним сликама. — Забавно-поучни садржај „Орла за годину 1882 грана се на ове одељке: Народне задужбине 1. Животописи и завештаји народних добротвора: Васе Живановића и Дане Бањанина. 2. Приповетке из српскога живота: „Многаја љета“ од С. В. П. 3. Путничке слике: а) Плитвичка језера од Мите О—ћа. б) У хајци, од Милана Ђ. Милићевића. 4. Историја наших дана: Царевић Рудолф и царевићка Стефанија. 5. Српски књижевници и уметници: а) Петар Петровић Његош. б.) Вук Врчевић в) Корнелије Станковић — од уредника. 6. Народно здравље: а) Мане нашег народа од др. Л. С. б) Алкохолизам Ш. од др. Ђорђа Натошевића. 7. Народна привреда: а) Справа за истресивање меда, од проф. Јована Живановића. б) Метиљ. в) Како се боље и јефтиније ради виноград од К. Гросингера. г) Бобичаво и јагодњичаво воће од Јована Борјановића. 8. Правне поуке: Најновији угарски закон о измени белега и пристојбина од др. П. 9. Сточарство: а) Арапски коњ. б) Суждребне кобиле и ждребад. 10. Песништво: а) Пролетња зора од Миленка. б) Мучно и ласно, народни приговори од Вука Врчевића. 11. Белешке ради разумевања слика. Вашари и огласи. — Илустрације за „Орла“ 1882 израђене су брижљиво и уметничку у првим заводима у Бечу и Липиској. — „Орао“ за годину 1882 доноси 30 слика, наиме: — I. Насловну слику: Руски цар Александер III. и царица Марија Феодоровна. II. Ликове: 1. Васа Живановић. 2. Дане Бањанин. 3. Александар Обреновић. 4. Царевићки Стефанија. 5. Царевић Рудолф. 6. Корнелије Станковић. 7. Вук Врчевић. 8. Петар Петровић Његош III. Слике из Србије: 1. Манастир Раваница. 2. Варош Куршумлија. 3. Варош Прокупље. 4. Српски ослободилац. IV. Слике из Црне Горе: 1. Слике из црногорског живота. 2. Бора у Црној Гори и Албанији. V Слике из Босне и Херцеговине: 1. Град Требиње у Херцеговини. 2. Лимска долина код Стергачине. VI. Слике пригодне: 1. Пролетња зора. 2. Мапа Плитвичких језера уз путопис. VII. Слике из Русије: 1. Смрт рускога цара Александра II. 2. Руска се војска заклиње цару Александру III. VIII. Слике из природе: 1. Медведи. 2. Бобичаво и јагодњичаво воће 6 слика. 3. Арапски коњ. — У календарском делу има чистих изрубрицираних листова за белешке. — „Орао“ за год. 1882 штампан је на финој артији, чисто укусно и стоји само 50 н. или 1. дин. — Наруџбине из Србије примају књижарнице: В. Валожића и Петра Ћурчића у Београду, које растуривачима рабатују 20—25%. Остале наручбине упућују се на потписану штампарију. Растуривачима дајемо књижарски рабат, а за готово још већи.

На „Орлови“ крили узлетео је и *„Царић“* мали календар са сликама за 1882. — Цена 20 новч. или 2 гроша. Рабат и наруџбина као у „Орла.“

Штампарија А. Пајевића у Н. Сад

Издавалац „Орла“ и „Царића.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 45. | У Новом Саду, 8. новембра | 1881

„КО ДРУГОМЕ РАКУ КОПА, НЕК О СЕБИ СНУЈЕ.“

ПРИПОВИЈЕТКА СА СЕЛА.

Написао Мојо Медић.

(Наставак.)

Кума Смиља била је у вајату, кад је кум дошао. Но познала га је по гласу, те полети у кућу. Таман се сретоше пред вратима. Од весеља помрсио им се језик. Не могу говорити, као да их је ујела пчела за њ. Једва из неке умирише се и почеше претресати своју будућу срећу. *Полако говоре, али Радован разабире, што они зборе.* Не знају, јадници, што се иза брда ваља!

Док је Смиља ручак спремала, кум се с Радованом пренемагао. Тјешио га је на сваке руке. Радован се толико није ни препадао. Већ су почели јецати. На језику се замећу узлови. Из тога чамања ослобађа их Смиља, зовнув их на ручак. Кум води Радована за руку као слијепца. Посједаше око столице, и почеше јести. Радовану кладу они и показују му, одакле ће захватати. Кад га тако упуте, не требају се бојати, да ће за ухо занијети. Ето и печенке. Позна Радован по мирису, шта је. Кум иште *капуле* (црни лук) да с месом присмочи. Трчи кума у лучну башчицу, те ће с прве *гредице**) ишчупати неколика струка. Док се она тамо забавила, дотле је Радован прогледао, шчепао кума за врат и запушио му гркљан куком. *Кум се стропошта мртав под сто,* а Радован сједе на своје мјесто, ослијепи опет и притаји се као да ништа није ни било.

Ето и куме, носи неколико обијељене главице на дрвену тањиру. Кад је ушла у собу, припитује за кума. Радован одговара, да он не зна, куд је ко пристао; он не види, куд ко хода.

— Ајме мени, ево кума под столом.

— Богме сам ја чуо, да је нешто лупило. Да га није кап(љ)а згодила?

— Није, кукавче, већ се задавио, глодајући кук. Што ћемо сад?

— Добро, ако ја омркнем жив. Још нешто назирем на очи. Попашћу га за ноге, па ћу га далеко одвући од куће. Не ће се нико осјетити, да је код нас главу изгубио. Па кад буде стани, пани, сам је себи судио. Ко ће ти што за то? Ко чудо ждере, брзо се дави!

*) Табла, лијеха.

Радован је дочекао први сутон. Помрчина је, да се прст не види пред оком. Мјесец је текар преда дан грањивао. Радован узе свој товар на леђа, па носи, носи, у оближње селце, пред кућу трговчића, који ни Богу оцу не би врата отворио, кад сунце за гору зађе. Кад се тамо пришуљао, *смрснуће куму узицу око врата и објесиће га на липу*, што је пред кућом порасла. Тад је пришао к прозору. те стаде лупати у таблу.

— Ко је?

— Путник.

— Што би рад?

— Дајте ми *крајцарушу**) ракије, нешто ме боли у *жличици**). Умријећу, ако ми то не помогне.

— Не отварам ја куће ником живу ноћас.

— Ако не отворите, ја ћу се објесити о липу.

— Брига је мене, ако ћеш лијепо о звоник.

Трговац је остао код своје бесједе, а Радован је сретно дошао кући.

Чим је зора цикла, трговац се увијек дизао, те је ишао у шетање. Није то јутро право ни крмеље отрао, погледа на небо да види: је ли облачно, кад ли му се очи зауставише на липи. Осјети се одмах, да је то онај, што је синоћке ракије искао. Што ће сад? Не смије ником казати. Боји се одаће га ко, па ће пропасти, јер су сви укућани чули, кад га је заклињао за кап ракије. За то пререза ножем узицу, однесе *„кума“* у водојажу и потрпа га рогожином.

Пође даље, кад ли се помолише кола. Вози неки *кир јаш* (кирџија) нечију робу. Док је он мозгао, како ће се лишити те напасти, дотле се и кола приближише. Коњи иду сами; по својој вољи. Кирјаш је сву ноћ путовао, па га је сан преварио. Спава као заклан. Кад то примјети трговац, поскочи од радости, одлети по „кума“ и стрпа га страга за шарагље. Коњи су ишли полагано, али кад се хватише неке странчице, стадоше. Тад се и кирјаш пробудио, но дрктао је од студени. За то сиђе с кола и пође пјешице уз коње. Онако санан климао је далеко уз кола; зуби су му давали „такат.“ Некако му испаде канџија из руку. Хтједе коње опалити, али нема чим. Трчи назад тражити канџију. Дао је ногама ватре, док је нашао. Враћајућ се назад, угледа човека у колима. Помисли одмах: е се попео горе, да што згули. Виче из свег грла, псује и грди баш кирјашки, да слази ондале. Не помаже ништа, *„кум“* се не плаши те дреке.

Кад је кирјаш достигао кола, ћапи *умац**) баци га на „кума,“ згоди га у затиљак и обори га на црну земљу. Приђе ближе, али има шта погледати. *Лежи „кум“ мртав.* Сад се тек потпуно растријезнио. Није шала убити човјека на царској цести. Ко ће му посвједочити, да га је хтио огулити. Срећом његовом није никога могао угледати око себе, кад се то зло догодило. Није до оклијевања. Кирјаш прти „кума“ на леђа, па га носи и крије у лијешће, док се врати.

Вазда̑н му се није рачило ништа окусити. Кад би га ко запитао, што се тако снуждио, тужио би се, да га боли. Навадно је ноћивао у мјесту, камо је робу возио, ма овај пут није пазио ни на се, ни на коње. Ред је ићи, па све поскапало. Тако је одбо, да ће у мрак стићи на сретно мјесто. Дошав тамо, погледа око себе, те кад виђе, да нема нигђе живе душе, ували *„кума“* у кола и поћера коње, као да је главна.

Не далеко од друма вијугала се доста јака ријека. У њој се могло ухватити лијепе пастрве, липена и клева. Кад се кирјаш довезао на један пушкомет, заћера кола за грм и одлети к води, не би ли нашао какву рибарицу

*) Мала чашица; кад се налије ракије, плаћало се за њу један старински крајцар.

*) Угнуто мјесто на тијелу, испод грудне кости, а између правијех ребара.

*) Значи округао камен, колик омаечка мисирача којијем се умећу; ако је већи, зове се у метљ...

Таман као да је наручио, нађе једну спретну рибарицу и весло у њој. За неколико тренутака лежао је „кум“ у тој лађици, држећи уклопљено весло. Отисну се ено и низ воду.

Већ је велико вечерње доба. Тихо је као у кући. Рибари су побацали мреже, пуше луле и *песечу**). Носи вода кумов подвоз. Кад и кад погоди која ждрака са њихова фењера на њ, а и по шупштању могло се разазнати, да се неко вози. Зову га, да се врати назад, јер друкчије ће бити крви. Пријете му на мртву главу, али „*кум*“ и не уша. Кад виђеше да се забадава деру, зграби један од њих пушку и испали у вишак. Не ће „кум“ ни сад да се врати. Онај, што је пуцао, скочи у своју лађу и оде му на сусрет, да види какав је то набодица.

Кад му се примакао, помисли на први мах, да спава, но чим га попаде за *ледену* руку, обли га мртви зној, *јер помисли, да га је шара усмртила*. На води су. Његово друштво не може угледати, је ли ко у оној лађи. Страх козе пасе. Да избјегне прогоњењу и каштиговању, не преостаје му друго, већ кума уклонити с лађе. Боље провалије од воде не треба. За то изврну лађу, те нашега немилог мученика, а љубазника Смиљина, *цетом* смрти умори, али га и предаде вјечноме миру. Он је лађу привезао за своју и пригнао крају. Вративши се назад, каза рибарима, да је нашао празну. Нагађао је, да се је нечија морала сама одријешити, те да ју је вода сапијела. Кад су нахватали доста риба, одоше сви својијем кућама.

(Свршиће се).

*) Кад се докони људи састану, па којешта претресају, каже се, да песечу.

ЛАСТИ.

(МИЛОВ.)

Ласто чила под мојијем кровом,
С даљњег југа, мили госте мој,
Ти цвркућеш већ са зором новом,
П'онда прнеш у висину, ој!

Како јуриш, — јеси л' ти то јоште?
Да л' је друга, што се вије там'?
Ал' кол'ко се пењеш од милоште,
Сиђеш доле, — то ја добро знам.

Ох, да имам твоја крила лака,
Пунан среће вијно би се, хај,
Кроз даљине шарне пут облака,
Док ме не би позв'о завичај.

Мени ј' саде к'о на крил'ма тво'ма:
Ти ме вежеш за широки свет,
Па с тобом ћу кренути се дома, —
Он нам спаја братски руковет.

Ма да т' крило све висе пролета,
Ма летила до у други свет:
Верна си ми, јер те душа срета
На местанцу, где ти ј' гњезда сплет.

Милорад Шимић.

МЛАДА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

На лепој источној обали лигурског мора, отприлике баш у среди између Ђенове и Ласпеције, пружило се стрмо предгорје у пусте вале морске, а прекриле га дивне пиније; кога би год пут туда нанео, сваки би ту остао који час, да се паужива дивоте. Има ту и варошица једна; живе у њој лађари и иначе ситна света доста; ту би се обично

*

зауставили ветурини, било да дођу с југа, било са севера, те би ту ранили и појили коње, а путници би се дотле одмарали; и преноћивали су обично ту. Многи је путник попео се по калдрмисаним сокачићима до виле маркеза Пијуме, па онда преко дугачких баштенских стаза до дивнога предгорја са пинијама, да тамо усред дивљег жбуња, усред силних алоја и тамариска ужива гледајући величанствено море; пошао би онда даље крај старог дворца и гробља на другу страну; тамо се преко види стари манастир међу чипресама и маслинама, а доле на обали чудна усамљена црква; види се и болница, а чисте, беле куће села, што се зове Сестри, огледају се у мирним валима.

Предгорје то код Сестра опустило је сасвим; нико и не мари више за њ, а то све, откако дуж тог славног пристаништа di Levante жељезница пролази; силни су ту тунели, те тако се путем тек по који час као у сну може погледати на дивну обалу са белим селима и древним дворовима. Нови свет живи на брзу руку; хоће ти се то да пропутује сву Италију за педесет дана, па да се још све види; нема ти се ту онда каде дуго застајати, па ма и код најважнијег, најлепшег. Има их само неколико, што се сећају лепих старих дана, кад су још ветурини туда возили; ти се још забуне амо, те наново уживају у старим незаборављеним изгледима. Али је дабогме то само њих неколико; нема их много, те тако сиротом меанџији, што има меану albergo d' Europa, никако неће да изађе крај с крајем, а баш му механа лепо лежи, на равној обали морској, што се сва сјаји од силног шљунка. По својој кући, по авлији и башти можеш видити, да све иде натрашке; једино се још две наранџе у авлији крај капије канда хоће да ругају, јер су здраве и веселе, пуне цвета и плода.

Из младости сам се сећао тога места; успомене су ме те и сад амо довеле; али ме је управо домамила тишина и усамљеност, јер сам тражио и требао мира, па сам на југ побегао. Па ипак ми је тешко било, да савладам у себи чудан неки осећај, чисто неку зебњу, кад сам ушао у авлију, а нисам тамо застао силне оне кириџије и слуге; нису ту више копали, ни хрзали кириџијски коњи с клепетушама, меанџиница седи у кошуљи и закрпљеној сукњи, па чисти артишоке на прагу; па меанџији црн капут, турио руке у џепове, па се намрштио до зла бога; хода уз зид по ладу, па се сав задао у разговор са мршавим неким попом; мало даље на сунцу извалио се неки делија у кошуљи — једва сам га познао, — био је то први и најстарији слуга — легао без бриге на трбух, а два голишава меанџиничина детета премећу му се по леђи; доле је црна, задимљена пећина — то је тобож кујна — ту ти се наслонио неки дебељко са широким, мало и сувише руменим лицем; хаљини му се још види, да је некад била бела, а на глави му куварска капа; спава ти боже, хрче, ни бриге га, што се силне муве скупиле, да на њему саборишу.

Кажем ја, да хоћу да останем овде неколико дана, а они ти се сви заблену у мене, као да још нису видили човека. Сам меанџија с мисли и персоном указже ми част, те ме стане водити по својој кући; поотвара све собе — не знаш, у којој је већа прашина и више мољаца; зло се сиромах стао тужити на рђава времена; нема ти, вели, више пишта овде у Сестрима, било па није; кад ме је провео кроз свих тридесет гостинских соба, дао ми је да бирам, коју хоћу.

Изберем видну једну собу на ћошку; с ње је изглед био на море, а кроз стаклена се врата — дабогме о честитој брави ни разговора — ишло у авлију, где су биле оне две наранџе. Ту сам мирно провео пуних осам дана. Укућани су били поштен, ваљан свет, каквог ћеш наћи по свој Италији, ако само иоле хоћеш да га упознаш. А-

ко се с њиме пријатељски упустиш. С меанцијом сам више пута опширно говорио о новом његовом пројекту; хтео је да изида меану своју, па да у њу прими на стан и храну Енглезе, што амо долазе, да се купају, да рибу пецају и да мажу. Агостино — онај, што се пре извалио био на трбух — говорио ми је, како хоће да иде у Ђенову или Милан, па да тамо гдегод стане у службу, како приличи његовом дару; већ се одавна у потаји за то спрема, дао се у неку француску граматику од године 1796. Спријатељио сам се и с куварем; похвалио сам га једаред, како лепо прави fritto misto. Кад онда пређе највећа припека, а ја ти пођем дуж обале — вредно се ту ради, праве се ужета, а жене вежу мреже — па се упутим на главни друм, одем у једну, јадну кавану, да прочитам што има новина; попнем се онда до манастира — не волем додуше баш бог зна како бурмут и лук манастирски — седнем ту са неколико брадатих старих калуђера, па ти се онда поведе разговор. Сиротани, баш се нате; влада уједињене Италије гони их; најлепше им је собе узела за школе, а ћелије никад да им оправи. — Кад се онда пред вече вратим доле на обалу, седнем на клупу једну на стени, па гледам, како ђакеле посвлаче гаће и кошуље, па као год оно жабе поскачу у воду; старији уче млађе пливати и гњурати се. При том им слепи мишеви облећу око главе, а далеко на мору плови лађа са лаким једрима; јак задај од катрана и риба распростире се по обали, али за час разгони похладни ветрић вечерњи, те само остане свеж зрак, што те чисто оживљава.

Лепо је то било тих вечера, лепо и тихо. Да ли ће тако остати и онда, кад последњи калуђер легне тамо крајципреса, да почине вечни санак, кад у меани d' Europa не буде више у постељама сламњача, што се једва даду честито претрести, кад нови Агостино, у место у кошуљи, буде fritto misto доносио на сто у црном капуту?

* * *

Последње вече међу осам оних незаборављених вечера не знам ни сам, како сам доспео кроз варошицу до равнице, кроз коју води прашан, прав друм до оближњих брегова; нисам као обично упутио се био к манастиру. До сад сам се само једаред забунио био у ту равницу; на њој сунчани зраци ужасно пеку, јер их не освежава дах морски; мало сам само ишао дуж башта оних, па сам се брзо вратио натраг. Данас је већ сунце село било, али је небо још било светло, као челик, кад га углачаш, те се по малим летњиковцима на по сахата хода могао распознати свет, што се скупио по алтанима и крововима, да чисто одахне у свежини вечерњој.

Лево и десно крај друма диже се усред сиротанских кућица и по која вила; по шареној фасади, по малим статујицама, по изрезаним балконима можеш познати, да су богаташке. Баш око тих кућа било је тога вечера све као мртво; сви прозори, сва баштенска врата позатварана. Већином су то виле богатих Ђеновљана; сад, откако се лакше путује, ретко кад долазе у сред лета, него само у јесен на једно месец дана, да се у мору купају, а иначе даду добро своје под аренду, те арендаш гледа, да мало што стече од вина, бресака и неранџа, а за кућу и башту ни бриге га није.

А и онако би бадава било бринути се и држати у реду, јер друмом тим иде силна колија, те се дебела прашина непрестано диже над зидове, те с преча покрије жутим својим врућим велом и гуши све, што клија и пупи. Кад хоће око да се разабере од те монотоне суше, мора погледати на даљне брежуљке, где се посред маслиновог дрвећа дижу беле кућице, овде онде танак дим у вис пење, а погдекоја црна ципреса главу диже између белог лишћа маслиновог.

Да ме ко пита, не би му знао рећи: шта ме је у пркос непријатној околини

тој ипак вукло од обала даље. Наједаред и нехотице застанем пред гвозденом неком капијом, која је у пола била отворена; тако сам се весело изненадио, да сам узвикнуо, као путник, кад усред пешчане пустиње наиђе на чесму под хладовитим дрвљем палмовим.

Од прилике на тридесет корачаја од капије била је усред баште вила једна, та се до душе није баш много разликовала од господских кућа, крај којих сам мало час прошао био. Била је на један спрат, споља је била црвено окречена, по њој све као неке евенке насликане, а над сваким прозором по један мали Амор са ружичним — мало већ избелелим — крилима. Сви горњи прозори били су широм отворени, а и врата, што воде на средњи балкон; унутра су гореле две три свеће, те сам тако могао погледати у собе, те видити, да су намештене, а завесе да су лепо опране, те се љуљају од вечерњег ветра. Све је то било лепо и красно, али је мене највећма изненадила и зауставила дивна зелена баштица; то цвеће као да какав невидљив зид бранио од прашине и припеке. По миртовом и лаворовом лишћу осуо се неки влажан сјај, као јака роса; усред мирте и лавора процвала жута и румена ружа и црвена граната, па и две младе ципресе, што као неки стражари тик уз кућу пред уласком стоје, ни мало нису пожутеле, као да су их онај час тамо пресадили.

Нисам имао ни каде, да одгонетнем ту загонетку, а оно ми се указа жива одгонетка у облику неког чудног дугајлије: обесио ти тај па обрамницу два грдна ведра, па иде по башти, те полива, а за мене ни мукајет. Поливао је само левом руком. Десна му је рука била одсечена до изнад лакта, а оно мало, што је остало, требало му је зато, да покаткат збрише зној са чела; грдна му се шеширина при том час завали на врат, час је опет патуче на очи.

Већ сам хтео да га ословим — ма да је изгледао, као да му нису све козе на броју — па да га запитам: чија је та кућа и тај мали рај, а оно ми реч са уста отсе глас неки, што се са мрачног прага под балконом к мени упутио.

„Ходите само ближе у име божије, господине, ако вам је по вољи! Можете без бриге проћи се по башти; нећете скоро наћи такве баште, али да богме ни таквог баштована, као што је наш Ђанико; негује вам тај цвеће, као мајка чедо своје. А данас ваљда већ више неће госпоштина доћи; последњи влак је већ прошао; може дабогме бити, да је моја госпођа ћерка, госпођа маркеза, волила сести у кочије, па се амо довести; али ипак је већ касно, а она би ми зацело напред јавила, кад би хтела доћи ноћу. Па све и да дође, тако велика госпођа, као што је она, никад није у неприлици, како да дочека странце: зацело се не би ражљутила, кад би вас овде затекла, јер ви изгледате, да сте галантуомо, те знате, шта је лепо, па нашој башти достојну част одајете.“

Са тим прилично дугачким говором дочекала ме је мала нека бака, а при том се ни макла није с места; седила је на прагу, а обе руке метла је на нешто округло, што јој је било на крилу. Кад ме је пријатељски позвала, ушао сам одмах унутра, па се крај једнорукоґ баштована упутио до куће. Сада сам тек могао боље посматрати баку. Могло јој је бити шездесет година, а по набораном, смежураном, некад зацело лепушкастом лицу видио сам, да је жена од простијег света; таквих сам лица сијасет видио сред кућама сестранских лађара. Али је бакина ношња била нешто боља, а уз то сасвим црна, само јој је кецеља била бела; у тој је кецељи било оно округло, што га је непрестано старим, мршавим рукама својим миловала. Сад сам видио, да то није какво пашче или маче, него загасита корњача, кад сам ја дошао, мало је пружила главу испод куће, те жмркајући погледала у мене; иначе је изгледала, да је сасвим сигурна у крилу бакином.

„Чудите се јел'те другарици мојој,“ почеће наново бака. „Али у нужди тек може човек познати правог пријатеља. Мени су увек руке вреле, ма да сам већ стара; доктор каже, да је то од моје живости, јер бих све нешто да радим, а не знам за кога, те отуд имам грозницу. Бого благи, удовица! Па већ ето четрдесет година! Али код старог света нема другог лека за вреле руке, него да их метне на што живо, што има хладну крв, па видите, нико вам нема тог стрпљења, што га има ова моја другарица; већ је ево три године, како је уза ме. Ноћу се увуче у влажну једну јаму крај бунара, а не треба нико да је храни. Али сад нећу више да останем пред вама седећи, као каква паоруша, која не зна, шта је ред. Хајде, Миранда, хајде, рано моја, тражи себи вечеру; лаке благе, друго! Сутра ћемо се састати.“

То рекавши дигне корњачу с крила, па ју лагано метне на шљунковиту стазу, а на то се крену четир мале ноге, те се округла кућица некако отетура до миртовог жбуна.

(Наставиће се.)

НЕСАМ ЛИ ТИ СЕ....

Несам ли ти се једном заклео,
Да ми је Српство једини свет?
Не рекох ли ти за српску песму,
Да је у свету најлепши цвет?

Не зборих ли ти о Далмацији?
Па о језику народа мог,
Зар ми не призна: да је то башта,
Коју је за се створио бог.

И шта је Грчка? Шта Италија?
Далмација је земаљски рај,
Пред стенам' њеним, њеном лепотом
Сваки вештачки губи се сјај.

А песма дивна? Па приповетка?
— Пословице су алем нам кам';
Па лица српска из којих свагда
Мож' читат' само јуначки плам.

Не рекох ли ти? А ти признаде
„Е па Српство је најлепши свет.“
Још само мало појаче слоге,
„Па да процветан уроди цвет.“

Београд 1881. **Милан Р. Веснић.**

ШЋЕПАН МАЛИ, ЛАЖНИ ЦАР ЦРНОГОРСКИ.

ОД Д. МАРДОВЦЕВА.

(Наставак.)

Идеја, на којој је радио, замађијавала је народе балканског полуотока, Мореје и острва Архипелага, успеси његови пунили су надом душу јадних Хришћана, да ће се сјединити оно, што је било раскомадано туђим елементима, како турским, тако и романо-немачким; надали се, да ће ускрснути њихова слобода; име његово славило се свим источним прибрежјем Средиземног мора и јамчило за бољу будућност балканских народа. Сви Срби, па народ у Албанији, обитаоци старе Шпарте, најзад јерусалимски Грци отворено се сташе завађати с Турци и приправљати општи устанак на свима тачкама. Петроградски кабинет, који је толико желио, да види порту у клопци, био би потпуно срестан, да се није усред бојне клике народне орило и име Петра III. Од Млетака до мис Матапана у Мореји међу имени Шћепана Малог и Стевана Пиколо, чуло се често и име Петрово. Сигурно да само име није чинило толиког шума, но глас, да је то име скопчано с другим — са именом слободе и борбе са туђинцима.

Турска, видећи, да је Русија крива свему немиру на југу, стаде да злостави руског посланика у Цариграду, Обрескова, а царица Катарина II. увређена у лицу свога заступника, објави порти рат, призивајући бога за сведока своје правице, а у писму на Волтера називље царица Мустафу излапелим старцем, и позива Волтера на пир у нову јој престоницу — Цариград. Много се таде говорило у Јевропи о неком пророштву Енглеза доктора Невтона, епископа бристољског, који је прорицао неизбежни пад Турске, између осталог и речма пророка Данила: *„И цар ће сјеверни ударити на њ као вихор с колима и коњицима и многим лађама, и ушавши у земљу поплавиће и проћи.“* (Гл. XI. с. 40).

У манифесту, у ком се обзнањује руском народу о узроцима, који су нарушили с Турском мир, ни речи се не каже ни о Шћепану Малом, ни о Црногорцима, ма да је у самој ствари царица јако рачунала на помоћ Црногораца, те им и отправи свога посланика Ђурђа Владимировића Долгорукова са знацима пријатељског одношаја царичина прам Црногораца. Овај епизод из руско-црногорске историје је веома значајан, премда на жалост нам није позната ни преписка петроградског кабинета с Црногорци, ни како је царица била расположена прам црногорског Петра Теодоровића, нити како је кнез посланик поступао с њиме за време бављења у Црној Гори; не знамо ни како је царичин посланик говорио с Црногорцима о њему, ни шта су му ови одговарали; знамо тек, како је био дочекан кнез и какввог је имала значаја посета руског посланика у Црној Гори.

Кнез Долгоруков кренуо се на флоти, која би отправљена у Средиземно море под грофом Алексијем Григоријевићем Орловим, (доцније Чесменсков) и Спиридовим. За време, док је Орлов, вели Шлосер, проваћао краваљ у Млеткама и бунио Пелопонисце, шиљући им њихове поглаваре, који су опет њему долазили преобучени у свештеничко одело и тиме били сигурни од подозревања — кнез Долгоруков прокраде се тајно у Црну Гору, како веле, на рибарској лађици, искрца се под Спич и истовари даре, што је царица послала Црногорцима, а ови су били: прах и новци, чега су Црногорци у то доба највише требали.

Занимљиво је причање, како је кнез дочекан у Црној Гори. Долгоруков изиђе ноћу из лађе и, вођен једним Крајишником, пође путем Кастел-Ластви. Ноћ је била кишовита и мрачна. Близу пута наиђу путници на једну црногорску кућу. Црногорац око седамдесет година седио је крај ватре и вечерао са својом породицом. У једном се зачу глас пред кућом.

— Кога ли добра срећа носи у ово доба, рећи ће старац, да није чета?

— Није, бабо, чета се не јавља, не ломи врата, прихвати старији му син, ком је могао бити до петнаест година. Да вићу, откуд гости, странци су какви, па добро ни дошли.

Отвори врата и два непозната лица ћутећи ступе унутра. Један је и физиономијом, језиком и оделом лично Црногорцу, другог је тек језик, ма да не сасвим разумљив, одавао за једноплеменика. Он, чим уђе, скиде своју дугу кабаницу, која је била сва мокра, и седе поред огња. Друг му поведе разговор са старцем.

— Из Анконе дођосмо, започе, на рибарској лађи, Турци и Млечићи мотрили су на нас, но хвала богу, приспели смо сретно под Спич, близу ваше границе; другови су нам још тамо, али сачувај боже, да освану ту, где су, — ти ме разумеш. Није вајде трошити времена. Ти си Хришћанин по крви и вери нам — дај, ко би нас провео до обале и опет амо.

Старац се замисли.

— Колико вас има свега?

— До двадесет људи, већином илирских Словена.

— А ко је ови?

— То ни је старешина, Рус, из знатне породице кнежева Долгоруких, он је сердар и војвода на свом крају.

— Рус . . . знам. Они су имали великог цара Петра првог, мој га је отац видио кад је био у Русији с владиком Данилом.

А сад ето немају цара, њихов цар Петар III. сад је код нас у Црној Гори.

— У Русији је царица Катарина Алексијевна, поче други странац, подигав се гордо с места; и она управља сада Русијом, кад је Петар III. вољом божијом умрьо. А овај, што је у вас, није цар, но лажа и варалица.

Старац се намршти, али, знајућ' за дужност домаћина, победи себе.

— Ко сте, да сте, ма рашта да сте дошли овамо, даћу ви вођа и можете се к мени опет вратити, ко би још био Хришћанин, па пустио, да му браћа падну шака Турцима или Млечићима, огласи старац погледав оштро рускога кнеза.

— Радоване — тако му се звао син, — ајде с њима и не долази без њих. До зоре приспеју лађи, где их дочека петнаест људи. Кнез рече једном пратиоцу, који је доцније био непрекидно уза њ, да их поведе у гору, па путем к Цетињу, где је кнез водио преговоре с Црногорци.

Шћепан Мали или је раније био извешћен о доласку руских лађа, или природном моћи свога бистрог ума, или по срећи, којом се његов геније тако знао користити, тек доста то, да је цељ тога посланства, која је могла имати по њега врло жалосних последица, знао окренути на своју руку.

Шћепан још пре, но што је кнез и приспео у Црну Гору, извести своје Црногорце, да му верни поданици из Русије што скорије морају послати лађе, на којих ће га одвести пут Русије са свима његовим пријатељима, које је он — Шћепан — још у Русији одликовао орденом св. Андрије Првозванога и разним почастима код двора и војске. Говорио им је даље, да те лађе морају донети сребра, злата, праха и олова, разних скупоцених метала, зелене и црвене чоје, и бог те пита, шта још не. По томе појава Руса и кнеза Долгорукова, Шћепана ни мало није збунила, нити изненадила. На против — вели очевидац, који је био у свити Шћепана Малог — кнез Долгоруков показао се веома слабим у присуству „царевом." Кад је пак посланик објавио Црногорцима жељу своје царице, да и оне с њоме устану на Турке; Црногорци с радошћу приме ту вест, а кад их пак стаде уверавати, да је цар Петар збиља умрьо, а Шћепан да је варалица, народ се обрати к њему и није хтео ни да чује руског посланика. Не обзирућ' се на то, да је послан од царице, као њезин опуномоћник, Долгоруков после неколико дана скоро побеже из Црне Горе. Долгоруков је свакако знао упливисати на митрополита Саву, и његове малобројне присталице, јер стари владика развије јаку делателност против Шћепана тек по одласку Руса, Црногорско духовенство је осећало, да ваља да је захвално прам руског двора, који је цркви вазда чинио богатих поклона; без сумње кнез је имао доста средстава, да придобије митрополита на страну императорице, говорио, како се и у њих јављало таких царева, али су сви похватани и леже по тавницама, уверавао је, да и Шћепан не може дуго, да у Црној Гори мора бити васпостављена законита власт, да Шћепан никад неће видити руског трона и капе Мономахове и т. д.

Шћепан ослободив се од присутности Руса, видио је, да му уплив сваким даном расте. Народ је пак мислио, да су ови Руси Шћепанови верни поданици, који му дођоше да изразе љубав и оданост. Митрополит је с богом у срцу гледао, како моћ „царева" расте; стари владика бојао се човека, коме је слепи антагонизам и саможива душа допуштала, да све може учинити, владика се побоји за утвари црквене, које све склони у манастир Стањевић, а он сам стане проповедати из цркве са амвона против лажног цара и позове Црногорце, да оставе тога човека, који их увлачи у крваве ратове са силним непријатељима, и којег су све тежње, да се направи господаром над слободном Црном Гором, а можда и свом Албанијом.

Шћепан се бојао негда од свију уваженог владике, бојао се, да не постане жртвом народног гњева, с тога да би га избегао, реши се на потоње мере, којих се није плашила његова пламена, частољубива душа. Дође у Стањевић, па растера све калуђере, а старог владику затвори, наместив стражу, да га чува. А његов велики канцелар ишао

је, где би само видио кућицу црногорску и с мачем у руци проповедао у корист Шћепанову. То учини, да Турци из Дубровника, Италије, Аустрије наново оживише и почеше се уздати, да ће доћи Шћепан, да их ослободи од иноверaца, па му стадоше шиљати свакојаких дарова, оружја, новаца и чега су већ имали. Јевропа је чудом гледала на дела, што их чини један двадесетогодишњи младић, у свима јевропским листовима тога доба могло се читати, како се јавиле неколике грчке лађе с јерусалимском заставом под Црном Гором, како је с једне од ових лађа био дат знак, на који се сви придруже некаквом црногорском војеном корпусу, како је тај корпус примио грчке официре из тих лађа и товаре, што су лађе донеле, затим, како је тај корпус напао на турску границу, те попалио неколико турских села и поробио их.*)

Какве су биле то грчке лађе с јерусалимском заставом, какви официри, откуд ли су дошли — ми ничега не знамо, може бити да се ту мислило руско посланство с кнезом Долгоруковим, о коме се ни у Русији ништа није знало, јер је рађено све у потаји. Како било, види се, да Јевропа није све знала, шта се ради у Црној Гори и областима око ње. Немири Грка и Словена изван границе земље Шћепанове навуку гњев тамошњих власти на устанике, да су многи јадници, покорив се, скончали живот у тавници, а многи пак гинули на гилотини. Но ни гоњења, ни тавница, ни сама смрт са ужасним мукама не могоше устрашити народ, који је групимице прелазио, да се подвргне под власт силног императора Петра III. Заман су била сва старања, да се угуши тај нови покрет народног живота. Митрополит је претио, да ће одстранити народ од цркве, над Шћепаном изрече анатему; у свима другим приликама црквена претња могла би свашта учинити, али сад јој се народ само смејао, Црногорци говораху, да Шћепан Мали, као император Црне Горе и Русије и по томе као глава православне цркве, има право разрешити од проклетства. Они су му долазили, а он би мећао руке на њих и благосиљао. Митрополит се мораде покорити и ћутати, да не би био убијен од каквог фанатика. Шћепан је опет био неограниченим господарем, виде да је митрополит покоран, а тако и сво духовенство, калуђери и свештеници и све световне власти

(Свршиће се.)

*) С.-Петербургскія Вѣдом. 1769.

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо девето.

Почетком од Горице, па до год ми је око могло допрети, свуд се простираше лепи предели и лепо уређене њиве, воће и лоза; леп је положај због зелених брда. — У Удине (у Италији) дођосмо око пола 2 сахата после подне; у рестаурацији сам већ наишао на незгоде: не знају никако другојачије да говоре, него само талијански и француски, а опет ја ове језике не знам. Овде морадосмо 2—3 часа чекати други влак, с тога се упутим у саму варош. Варош је обзидана зидом и шанчевима. Здања су доста стара и опала; од најстаријих здања је варошка кућа (Palazzo publico), која је у XV. веку зидана и доста је налик на туждеве дворе у Венецији. Не може се чути другојачије говорити, но само талијански. — У 5 часова смо се већ даље кренули, пред нама већином виђасмо високе црквене куле неолепљене, и готово једне дебљине округли или четвероуголни. Њиве су врло лепо уређене и свака је заграђена ниским дудовима са малим крунама, један од другог је засађен у даљини од 5—6 метара; између дудова засађена је једна и ли две винове лозе и пуштена им је лоза [illegible] дугачко да расте према дудовима и уз о[illegible] привезане, што врло леп изглед даје, [illegible]

бито онда, кад са висине гледамо у низину. Тако осим што с њиве добије засејану храну, коју — веле — по двапут негде сеју, добију с дуда лист, и то при кидању без икакве опасности за свилене бубе, а поред тога са чокота добију и добро вино. По њивама мора човек да суди, да су ови људи вредни.

Што се ми већма журисмо Венецији, у толико је сунце брже заседало за Алпе. Иза Парденона видити седање сунца, јесте заиста диван призор; спушта се за брег и изгледа као да гори брдо, а да на све стране разбацује своје светле зраке. Опомињем се, да сам овако сличан призор и у нашим крајевима видео и то, ако се не варам, 16. јануара прошле године, кад сам путујући Новом Саду у јутру око 7 часа напустио Пирош, а сунце се почело дизати иза Варадина и својим црвенилом запламтило цео град тако, да је изгледало, као да је сав у пламену.

У 10 часова у вече беемо се већ упутили путањом кроз море Млеткама (Венецији). Ова је путања толико широка, колико два влака могу ићи један поред другог, односно да се могу срести ма где на њој; иде се по том насипу око по часа. У пола 11 часова већ беемо на жељезничкој станици. Кад сам изашао из ње, Талијани се дераху и нудише своје гондоле или омнибус-барке, да увезу госте на дотична места, где је који хтео. Мени је мало смешно било, да на станици нема ни једни кола. Седнем на омнибус-барку за гостионицу „Луну“ и возише нас кроз сокаке наши гондолијери; видити нисам могао готово ништа, воду, светилнике и по једну, по две куће, чусмо само при сусретању гондола, где један возач другог опомиње са викањем „ха!“ — а покрај тога чусмо и праску од ударања весла о воду; за четврт часа мене већ уведоше у собу и тако уморен мало се прихватим вечере и одмах легнем.

Писмо десето.

Тек што је зора почела да свита, ја сам већ на ногама био. Вукла ме је радозналост, да видим ову чудну варош, која је услед притиска Атиле Хунског вође од потиштених народа год. 452 после Христа на морским мочарима и острвима сазидана.

После кратког времена моје преобуке и доручковања ја већ стајах пред гостионицом и погађах се са вођом, и тако, кад се удесисмо, упутисмо се прво на *Маркову пијацу*. За ову млетачку Маркову пијацу веле, да је једна од најлепших светских пијаца. Облика је четвероуголног, дужина је 175 м. ширина западно 56 м., а источно 82 м. постављена је са трахитским и мраморским плочама. Унаоколо са три стране дивне три ремек палате зидане од мрамора, а са источне стране величанствена црква св. Марка ову пијацу граничи.

Одатле упутимо се прво кроз главну улицу (суву) њихову, тако рећи, најширу, кроз коју само 4—5 људи могу један поред другог проћи. У овој улици има врло много и лепих трговина, а зове се *мерзерија*. Међутим стигосмо на знаменити *риалто мост* (Ponte di Rialto), овде влада живахност у највећој мери. Мост је грдан од камена зидан, на коме се са обе стране налазе продавнице, са сваке по 6. Мост овај спаја десну обалу са левом преко великог канала (Canal Grande). На десној обали је чувена рибња пајаца, овде је непрегледно риба сваке врсте изнешено, и малих ситних у великим гомилама, а тако исто и врло великих разних врста. Много врста великих жаба и огромних црвених морских рака са оштрим маказама. С леве пак стране је изнешено силно јужно и наше воће на пазар и то тако лепо, да ти га је милина гледати, а до њега продаја зеља и варива, а при крајеви у продавницама можеш видети и талијанско народно јело — поленту — где се из далека жути. На овој широј пијаци налазе се и два стуба са извијеним гвозденим шипкама, на којима су у старо доба оптужене, морили и кињили. Сад кроз жагор и несносну вику и дреку Талијана „ci-pole! capuci!“ вратимо се још ужом и може бити, на свету најужом улицом — куда два човека нису у стању, један поред другог ићи на Маркову пијацу у намери, да одемо у цркву св. Марка. — Још кад прођох мало

час покрај ње, одмах ми је највише пажње обратила на себе, а сад сам тако сретан, да ево стојим пред њом и посматрам ону дивну израду човечијих руку. Вели један путник — да и самом Богу и евангелисту Марку мора бити мило и драго, што им Млечићи овако величанствену цркву сазидаше. Зидана је у виду крста у византијском штилу; унаоколо има четир кубета (трула), а на среди једно велико. При уласку налазе се многи различити камени стубови, над овима у реду наше православне иконе и то све сам мозаик, од којих је дивно израђено „Спуштање Христа у гроб,“ кад сунце сине, неда блесак стакла у себе гледати. Над овим сликама управо над главним уласком су намештена четир коња од бронзе; ове су коњи многи владари сељакали у разна места, за променом владе и они променуше места, али од времена цара Франца 1815 овде су стално намештени.

Кад уђосмо унутра, мој ми вођа поче редом места показивати и о њима причати од какве су знаменитости. Ја сам се до душе слабо обазирао на „благоглаголивост“ мога вође, него сам посматрао оне красне православне иконе, што их је Тицијан и Рафајил сликао. Идући и прегледајући тамо амо по таласастом поду доспем и до богатог олтара, на ком у овај мах служише њих до 20 попова. Пред олтарем се налазе од мрамора врло красно изрезани 12 апостола, св. Марко и мати Божија; с леве стране налази се кубе из Цариграда са Софије цркве. Има још и више знаменитих ствари, које су ратовањем и пљачкањем доспеле амо у свети храм.

Одатле одма поред цркве св. Марка сврнемо у *Дуждеву палату.* (Palazzo Ducale). Овој старој палати има већ хиљаду година, ова и данас гордо стоји на оном месту где су некад потиштени народи своје ћелице и колибице подизали. Уђосмо са стране, од куд је и и црква св. Марка кроз тако звани главни приступ, уђосмо у дворште и на противној страни пењасмо се „*великим степеницама*“ (La Scala dei Giganti) поред којих су подигнуте две врло лепе и велике штатуе — Март и Нептун — на овом највишем месту у последње доба крунисаше се дуждеви. Сад се упутисмо редом у све дворане, које су накљћене самим старим врло важним споменицима, највише има слика, сликани из старих времена, од првих вештака своје рођене деце — Талијана. Осим тих слика, још се и сад виде јасни трагови огромног богатства млетачки дуждева. Дворане су искићене, још и са разним финим дрворезима, каменорезима; има много споменика резаних од гвожђа и богато златом искићено. Као што пројосмо кроз оне дворане, у којима дуждеви своје мале и велике савете (сенате) држаху, тако исто пројосмо и кроз оне дворане, у којима су и данас грозни трагови мученички још на видику. Ту видех, грозно лафовско ждрело, које је многим и кривцима и невинима страшне муке и смрти нанело, са примањем писамаца безименим у којим дотичног пријављују као кривца. — Од силних слика које су смештене у ову палачу немогу све редом описивати, него ћу вам само да споменем једну највећу и врло вешто урађену, која на себи има осам стотина глава насликани у природној величини и свако лице други израз и облик има. Нема ваљда ни једног путника, а тога ћете овде увек пуно затећи, који се не би са чуђењем код ове слике зауставио и запитао се: да л' је то могуће да је свако ово местанце једног човека рука кичицом прешла? Осим тога морам да вам споменем и једну слику Тинторетову и да је опишем онако, како сам је видео, а значење, какво ми је мој вођа причао, чему се сваки чудити морао, где један од првих вештака спаја вештину сликања са шалом. Слика је врло велика, 5 — 6 метара у дужину, а 3—4 м. у висину, подељена је у пет група. На сред слике насликан је *Бог* као праведни судија око њега анђели и Исус Христос. С леве стране у углу насликано је неколико *анђела*, где придевају анђеоска крила једној врло лепој плавојци — која је, веле, верно насликана жена Тинторетова као девојка. С десне стране у углу горе једна *група људи* и жена чекају решење, а међу њима и Тинторето — сам свој лик насликао — али више ближе паклу. С

леве стране доле у углу *рај*, а међу њима исти онај лик Тинторетове жене и сад ју је тако, каква је изгледала као његова жена; у углу доле с десне стране *пакао*, ватра букти, грешници се пате и вапију, а стрмоглав пада и Тинторетова жена, али лицем према рају обрнута анђелу, који јој руком показује пакао, а мој ми вођа дода сад, — знате, господине, шта хоће са тим да каже, вели јој: кад си девојка била, била си анђео, кад си се удала, ти си била у рају, а твога мужа си у пакао стерала, а сад ћеш ти у вечитом животу бити у паклу, а твој ће муж у рају. Насликани су сви у природној величини.

Сад одосмо у дворану, у којој горе у наоколо угледасмо слике свију дужда, почињући од првог, Паолучија Анафеста, па закључно до Манин-а. Једно је само место празно остало, а то оног дужда, који се баш ваљаношћу одликовао од свију, јер не хте да буде деспота и аристократа, него је хтео свима без разлике да буде праведни судија и често је људе из народа нападнуте од госпоштине бранио, с тога га оптуже, као да би хтео све да подемократи, сенат га осуди, и горе на великим степеницама главу му одсеку, која се по њима доле скотрљала. На овом месту, где би његов лик требао да је насликан, сад је насликан црни вео. Овај се дужд зваше Марино Фалијеро.

Међутим дођосмо у велику једну дворану, где је смештена велика библиотека, у којој су и два велика глобуса смештена, а поред тога много рукописа на пергаменту и велика збирка разних новаца. — Одатле одемо у *археолошки музеј,* који је одмах ту поред ових дворана смештен, а у коме су некада дуждеви имали своје станове. С прва се налазе већином изрезани од камена разни ликови, који би имали представљати или старе богове, владаре и друге знамените личности, као што се налази и такових споменика, на којима би се само вештина дотичних вештака огледати могла. У крајњој дворани поред бивше дворске капеле налази се збирка географских старина, као врло знаменити и чувени стародревни земљовид од Фра Маура и других карата (мапа) у дрвету сечених, старих планова од Млетака итд.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ВЕГЕТЕРИЈАНЦИ.

(СВРШЕТАК.)

Tomo Carlyle, који је млад умрьо, од кога сам ја имао част године 1876 у посету у Лондону позват бити, послао ми је између осталога један чланак из „Фразеровог магазина,“ у коме неки енглески вегетеријанац — који се између више узрока именовао није — описује свој живот.

Ја сам превео године 1877 те вегетеријанске пропагандистичке списе, из којих извађам следеће:

„Господин Н. рођен је 1811 и то први син између дванаестеро деце једног енглеског свештеника. У својој 14. години дође у северну Енглеску и ступи као научник у једну трговину. Три године провео је као такав, наравно без икакве плате, а после тога времена добије код истог господара 10 шилинга — 10 марака — недељне плате. У то време чује он о вегетеријанскоме начину живота и одмах се одлучи, да и сам буде вегетеријанац. До своје двадесет и прве године, при таковој храни, заштеди толико, да си је могао најмити три собе и за исте купити намештај — да се ожени са девојком његових година и без икаквога иметка.

Ја сам дакле био ожењен — каже он — и био сам врло сретан са десет шилинга недељног дохотка. Свој новац употребисмо овако: 3 ½ шилинга (3 ½ марке) плаћасмо недељно за стан, 1 шилинг (1 марка) за огрев и светло, 3 ½ шилинга (3 ½ марке) за храну; остало нам је дакле још 2 шилинга (2 марке) за друге потребоће. Наша храна састојала се у следећем: папула (Bohnenprürée) трипут недељно, кромпир двапут не-

дељно, од брашна разна јела, без јаја, двапут недељно, жута или бела репа или што друго од поврћа сваки дан. За доручак јели смо кашу од зоби (Haferbrei, којом се у Шкотској кроз столећа народ хранио) и хлеба. У вече слабог чаја, а доста пута само воде. Кад је овај млади, штедљиво и разложно живећи пар људи добио првог сина, повиси принципал господина Н. плату на 18 шилинга (18 марака) недељно. Од тога свога дохотка приштеди си господин Н. после године дана толико, да је његова жена могла отворити малу трговину, разних ручних послова, која се сваке године све то више распростирала, у кратко: његов иметак је растао. Временом постане први помоћник, књиговођа и супоседник, а смрћу душевно и телесно болесног сина свога принципала сам поседником велике трговине, у коју је он ступио као научник у својој 14. години. Сад изнашаше његов годишњи доходак 15.000 до 18.000 ₤ штерлинга — дакле преко 300.000 марака.

Осим своје трговине у вароши имао је изван ове један дворац, који се састојао из 30 соба и једне галерије слика. Он бијаше опкољен великом баштом за поврће и воћњаком — што је управо идеал сваког вегетеријанца. Основао си је двадесет стакленика (Gewächshäuser) и држао 30 баштована. Његова жена, његових осмеро деце и сва дружинчад стекоше си такођер вегеријанским начином живота приличан иметак. Своју децу описује, да су душевно добро напредовала, а и телесно се развијала; имађаху лепе косе, добре зубе и бијаху здрава, весела и снажна.

Исти вегетеријанац ценио се веома сретним и постао је веома богат. Он је за свој начин живота био, чим дуље, тим више, одушевљен и каже на свршетку свога забележења следеће: „После четрдесет и више годишњег искуства као вегетеријанац дошао до тог осведочења, да, кад би се у опште свуда попримила биљна храна, онда не би било сиромаштва и којекаквих прекршаја ни једне десетине. Кад би Енглеска своје потребе у житу и другој биљној храни, на своме земљишту сејала, онда би она свој државни дуг у тридесет година исплатила, ако се то за потребно држи.

Сваки вегетеријанац слаже се са овим речима и жели, да сви читаоци, који се са месом хране, настуне и пођу правим путем наравнога живота, који води здрављу и благостању.

Превео с немачкога

Л. Савић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Несуђени. Шаљива игра у четири дела. написао Др. Милан Јовановић. У Новом Саду. Трошком књижаре браће М. Поповића. 1881. 16-на. Стр. 102. Цена 40 н. Матица српска“ је делу овом досудила расписану награду од 150 фор.

Драмски приказ шаљиве радње, где ће да надвлада умље и разлог, и да одржи победу над заблудом и неваљалством — то ваља на уму да има свака шаљива игра. — И ако се ту узима живот с лакше, смешније стране, и ако је шаљива игра противност нека трагедији, и ако шаљива игра сме што више да каже, што даље да потегне — ипак спеше једном циљу, једној мети. — Трагедија слави човечју вољу, што је јунак већи, што грђе препреке и сметње, — трагедија је ваљанија, јунак честитији. У шаљивој игри све неваљало пада напослетку под мачем честитости: правда и правичност и ту најпосле морају одржати победу. Заплет је у трагедији много већи, него што је у шаљивој игри. За читаоца је уживање, што види: шта је добро или зло, ако се од њега узмогне памети научити, ако буде примао, што је честито и ваљано — то је писац сретнији, те је тако и он постигао жељену мету и циљ. Не сме ту ничега бити, што је отужно, гледалац или читалац ваља да су за време радње запети као пушка. Карактери треба да су смешни са својих худих особина.

Разгледајмо фабулу или ти причу у шаљивој игри овој. Интригуа је оличена у Нени Веселићки. У ње су две девојке на удају, ћерка јој и нећака. Њих ваља удомити, ваља им што бољу „партију“ наћи. Ћерка и мајка увукоше Бранка Зубића у мрежу. ал' се он знаде вешто извући, те мајчиној ћерци оста не вита грана, не бор зелени, већ — Бршљан. С Јелком смо готови. Политичарка ради на томе, да уда и нећаку Белану. У њу је до грла заљубљен Горњак, али Нена би чисто радија била, да Белу даде за Срећка Младића, — и ухватише га, уловише га! Ни сам не зна јадник Срећко, како дође до те среће, које је рад, да се наскоро ратосиља. Али већ бруји по свету, да је вереник. И у тој неприлици га избави пријатељ му, Бранко, те опет на место Срећка Младића стрпаше Горњака — и ми смо готови: сретни да су!

Народу треба верних копија, верних слика, ваљаних огледала, да се у њима види, какав је. Таке слике и фотографије вреде много, а највише ако су истините, ако су верне; песник их мора оживити, мора их песнички дотерати и угладити. Свакако је узвишен, светао позив искорењивати махне у сваком народу, а тек у нашем? С дана у дан у назад идемо, нигде бољитка. Томе злу ваља тражити лека, а позорница је пре свега, јесте и ваља да буде, мелем јаду народном, ваља махне те да искорењује. Позорница је свет: свет на даскама, свет гледа, свету се свет диви, свет обожава, свет мрзи, свет љуби. Па и поред Ристићеве „Фрише фире," и данас се јоште игра та игра; и поред Лучићева „Мудра старешине" свет оста онакав, какав је.

Ко је крив? Да л' писац или свет, који чита? Или је семе кварно, или пада на рђаву земљу. Ваља створити публику, која ће примати науку, ваља нов свет, нов нараштај створити, повратити оно негдање старо златно доба. А ако ћемо да испитујемо, на коме је кривица, свагда ће пре пасти на наше писце и књижевнике, него ли на народ. Јер „Фрише фире" нису Голдонијеве ни Шекспирове комедије, „Мудар старешина" Лучићев ни слуга није Рељковићеву Сатиру. Место пустих немачких и француских романа ваљало би наш свет да чита више књиге, које су за нас. Ми нисмо противни свестраноме изображењу — али пре свега ваља себе и свој народ добро знати, или зар да не осуђујемо, што нам на позорници пуне главе већином преводима „срце парајућих збитија," а слика из живота, слика из народа нам је ту врло мало. Наши писци се слабо осврћу на позориште нам па се бојимо, да не дође и не куцне час, где ћемо остати на Ј. Ст. Поповићу и Суботићу. Ту врсту књижевну ваља занављати, да не увене. Далеко ћемо отићи, ако се то тако потера, тада ће нам, као што вели писац један у „Годишњици" бити народни живот, народни обичаји — успомене из детињства."

Па како да и овом приликом не прозборимо о позоришту, о комадима, који се представљају у њему. Скоро ће нам позориште доћи, а тада ћемо рећи коју више о репертоару позоришном. Како дакле да не поздравимо радосно ову нову игру позоришну, која је црпљена из живота народног, која му је права фотографија, право огледало.

„Субстрат ове игре поникао је у нашем друштву, па и гдекоје изреке су верне копије тога друштва. Пишчева је заслуга само та, што је удесио материјал за глуму и ставио узрочну свезу између догађаја" — тако ето сам писац у предговору књизи својој каже. Не може се разазнати, чиме писац боље влада, да ли интригуом или карактером? И једним и другим.

Завиримо најпре у књигу, да видимо, какви су о карактери. Човек мрзити мора жену, која је тако иско пала, која из себичности кује тако худе намере: изгледа нам јоште више, него смешна, изгледа нам чудовиште неко. Она је овде главни карактер, она је стуб, око ког се врзу сви заплети, у њој је оличена интригуа целе радње. И заиста има у нас оваких жена. Нена Веселићка имаде предака у нашој књижевности, она је еманципована грешница, али зато ништа више није од Ј. Ст. Поповићеве „Зле жене," или ти „Покондирене тикве." Ст. Поповић викао је у те своје две шаљиве игре на жене, његове су фотографије верне, и свет их радо примаше. А сад у ред тих фотографија ево Нене Веселићке. Па као што је она главна личност у овој шаљивој игри чисто нам је жао, што место наслова „Несуђени" не стоји други какав наслов. Нена је прави политичар „ђенерал" као што и сам писац на једном месту спомиње, код ње је каткад све прорачунато, све готово — а каткад — каткад из небуха зна, да ствара нове идеје. Чисто нас једи, што да она на послетку у клопци остане — ал' то мораде да се збуде, да тиме оправдан буде писац и сам наслов књизи, да „Несуђени" буду заиста несуђеници.

Срећка Младића — сажаљевамо. Карактер, његов удес овде је врло добро изведен. Тај исти Срећко, кога друг му назива мудрицом, који се свуда истиче, а и јесте ваљан човек, ваљан члан српскога народа — упаде у клопку као дете невинашце. Он је најозбиљнији карактер у игри овој. И сама игра на више нам места изгледа врло озбиљна, не рачунајући сам заплет, на мало ћемо се места насмејати. Већ и радња сама почиње философирањем и резонирањем.

„И то зове он уживањем," вели Срећко „кад се човек крха од јутра до вечера, да се удвори женској, на коју јуче још ни мислио није, и коју ће сутра да заборави, као своју лањску, отрцану одећу. Блажена је младост, кад се удружи с веселом, безазленом превртљивошћу. Ја ти завидим, мој Бранко! Ти уживаш, што ти трепут пружи изненада, па си задовољан; ја тражим задовољство у ономе, што сам себи зготовим, па сам немиран и растројен...."

Оваких резонирања имаде више, а држимо, да им баш није толико место у шаљивој игри.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(Лов на скакавце у Србији). Дворски саветник Брунер од Ватенвила држао је ових дана у Бечу, у научноме клубу, занимљиво предавање о лову на скакавце, што га је он летос јула месеца предузео у Србији. После шаљивога увода о томе, како природњаци имају више пута чудновате насиље, чему се публика смејала, пређе он на сам предмет и приповеди, како је још пре 25 година познати ботаничар др. Панчић зоолошком кабинету у Бечу послао једног скакавца, којега кад су стручњаци прегледали, нађоше на њему такве особине, да су видели, да је друкчији него дотле познати скакавци. Био је врло велики, тело му беше црно и светло, крила није и-

мао, а ноге му беху слабе. У старим књигама беше наваћана та врста скакавца са додатком *ex Hungaria* (из Угарске), али га у Угарској нико не могаше наћи, те се држало, да је та врста изумрла. Па од оте је врсте и онај, што га је др. Панчић послао из Србије зоолошком кабинету у Беч. Он га је нашао једну миљу далеко од Београда, близу тако званих Евђеновах шанчева. Дворски саветник Брунер је имао летос у јулу месецу прилику, а водио га је др. Панчић, да ухвати неколико комада таквих скакаваца, а и иначе још и других од ретке врсте, те је у дворани при предавању своме и показивао неколико врста. О земљишту лова свог и о лову самом говорио је Брунер врло живо. На једној прастарој ливади, која никад није кошена, и где је трава као човек висока, живе најразличније врсте скакаваца; ту је у травурини буран живот, какав се само замислити даје. Овај живот је предавач врло запимљиво описао и за тим завршио своје предавање уз бурно тапшање од стране слушалаца.

(Кроз ваздух преко мора). Подузетни Американци хоће сада да саграде ваздушну лопту, да их носи преко атланскога океана. У једној скупштини, која се недавно држала у хотелу „Митрополи“ у Њу-Јорку, потписаху сакупљени Американци велику своту новаца професору Самујилу А. Кингу, славноме ваздухопловцу, за грађење великог ваздухоплова, на којем би се могло прећи из Америке у Европу. Такви би ваздухоплов имао бити 100.000 кубичних стопа велик. Да не би плин излазио напоље, а ваздух улазио кроз рупице унутра, облепиће се балон каучуком. Проф. Кинг држи, да би га такви балон држао 5—6 дана у ваздуху. Струја ваздушна носи обично од запада истоку, те би балон пловио Европи. Дању би се проф. Кинг спустио над површину мора, а ноћу би се дигао у висину.

(Рђава награда). Жена Гонтрама орлеанског и бургундског, лепа Аустрегилда, паде у тешку болест, од које су је лечила два врло одлична лекара, Никло и Донат. Она је бурно желела и искала од њих да је излече, тешко јој беше умрети, а кад је видела, да јој је све горе и горе, она онда у огорчености душе своје, натера мужа свога — краља —, да јој да свечану заклетву, да ће — ако она умре — обадва лекара дати убити и с њом заједно саранити. После њене смрти би тако и учињено.

(Мудра наредба). Године 1393 појави се у вароши Штраубингу, на горњем Дунаву, ватра у кући једнога столара, која се тако разбуктила и раширила, да је цела варош изгорела. Кад се после варош наново подиже и сазида, овда мудри саветници варошки донесоше наредбу, да се у будуће не сме ни један столар настанити у њиховоме месту. И та је чудновата наредба важила све до године 1550!

(Срећа у брану.) — Кажи ти мени, комшија, како можеш да живиш с том твојом пакосном женом тако дуго? — А зашто? Та ми увек у радости време проводимо. — Како то може да буде? — Ето ви'ш како. Моја жена има обичај, да кад се наљути — а наљути се скоро увек — а она штогод дочепа, баца ми на главу, па кад треви, а она се р а д у ј е; а кад ја врднем главом, те ме промаши, онда се ј а р а д у ј е м. И тако, као што видиш, ми непрестано у радости и срећи живимо.

НОВЕ КЊИГЕ.

Рад, лист за науку и књижевност. Власник и уредник П. Тодоровић. У Београду. 1881. Штампа задруге штампарских радепика, Обилићев венац. Књига I. Свеска 1. Октобар 1881. Имена људи, који су у редакцијоном одбору овога журнала, дају нам најбоље јемство, да ће овај часопис бити ваљан, озбиљан и користан. Чланови су тога одбора: Светомир Николајевић, Г. Гершић, Др. Л. Докић, Н. Пашић, Ј. Жујовић, Др. Л. Пачу, Анта Алексић, Андра Николић и Пера Тодоровић. „Рад“ ће излазити у месечним свескама од 6—7 табака и стаје на годину 12 динара (а за прет. „Самоуправе“ 8 дин.) за Србију; за друге земље годишње 16 дин. (8 фор.) Ми својски препоручујемо ово лепо подузеће нашој штов. публици.

ОДГОВОРИ.

Милче у М. — За чудо да имате исте мисли, а скоро и исте речи, које и Бранко Радичевић! У осталом *quod bonum est non est novum, et quod novum est non est bonum.*

Г. С. А. П. у Прагу. — Црте из друштвеног живота наше браће Чеха, као и реферати из савремене књижевности чешке из Вашега пера увек ће нам врло добро доћи. Администрација ће од сада чинити своје, а за досађање извините. Поздрав.

„Гласу Црногорца.“ — Ми још никако не добивамо већ скоро годину дана вашега листа, а н е д о б и в а г а н и „ч у р у ш к а ч и т а о н и ц а“ у м е с т о н а с, к а о ш т о с м о н а р е д и л и. Молимо да извидите, па или нама или у Чуруг.

Уредништву „Срп. независности“ и „Б[illegible]ла“ у Б. — Ми вам шаљемо лист у замену, и н[illegible] се истоме и од Вас.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по[illegible] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За [illegible]не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга.

Штампарија А. Пајевића у Н. Са[ду]

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 46. У Новом Саду, 15. новембра 1881.

У НОЋИ.

II.*)

На прозор дошла си била
На моје песме мâм.
Ал' да л' ме љубиш, мила,
Не могу још да знам.

Несам те мог'о чути,
Висок је прозор твој; —
А нешто рекла јеси.
Шта ли је? Боже мој!

На јуче мишљах тамо
Зацело к теби доћ',
И већ до врата стигох, —
Ал' ту ме изда моћ.

Сетих се да не гори
У руци правде луч,
Сетих се цела века
Да нијем саму жуч.

Па можда и ти справљаш
Горак ми залогај. —
Ох, тад би, Милче, био
Животу моме крај!

Па ако ј' тако — ћути!
Не труј ми живот млад.
Овако бар ме теши
И држи слатки над.

*) види број 8 овога листа.

III.

Високо штапци стоје,
Скоро ће већ и дан;
А јоште ево неће
На моје очи сан!

На меку легох траву
У цветан перивој;
О теби мислећ, Милче,
У звезда гледах рој.

Ал' спазим једну звезду
Лепу к'о драги кам;
Обратим на њу пажњу,
У њу се загледам.

У то ми нешто шапу:
„Е таки над је твој!"
Погледам, никог нема.
Али — ох Боже мој!

Кад опет гленух горе,
Ал' лепа звезда та —
Осмехну с' на ме тужно,
Па с' онда стропошта.

Језа ме свега прође; —
Ал' на што слутња та?
Је л', Милче, да ј' то само
Природна појава?

IV.

Устани, моја зоро,
Сунце ће с' рађат' скоро,
Горе ће да се злате,
Птичице већем поје, —
Знаш шта, јеленче моје!
Знаш оно: „Мислим на те!“

Устани, Милче моје,
Па пусти грло твоје,
А птице нек те прате,
Ја ћу те слушат' о'де
Знаш шта ћеш певат', роде?
Знаш оно: „Мислим на те!“

То певај, певај вазда,
Јер та је песма ваљда
Створена, Милче, за те,
И ја је певам радо.
Знаш зашто, моја надо!
Јер увек — мислим на те!

Д. Прерадовић-Б.

„КО ДРУГОМЕ РАКУ КОПА, НЕК О СЕБИ СНУЈЕ.“

ПРИПОВИЈЕТКА СА СЕЛА.

Написао Мојо Медић.

(Свршетак).

Сјутрадан ето к њима власника оне лађе. Чуо је, да су синоћ рибали, па је дошао питати, нијесу ли његову лађу гђе опазили. Отргла се *сама*, па не зна, куд је пристала. Сад је текар онај убилац пару повратио, јер те ријечи потврдише његово изvrтање. Ако дође до шта, сад је бар пред земаљскијем судом оправдан — а „куму“ што бог да!

Путовање и непогоде „кумове“ пратио је Радован из далека. Он је *једини* знао за цијели догађај. Крај свијех болова, што му их Смиља приреди, те на ново с кумом сноваше, једва се он од важио на тако грозно дјело. Сто пута одустајао је од свога накањивања. Његово срце није хтјело у задњем часу приволети, а прибојавао се и божије каштиге; но, кад би се сјетио, да је „*боље самоковати, него срамотовати,*“ те кад би помислио, да ће му се на тај начин затрти кољено, онда . . . онда . . . све ово није при том пишта и ни мрве!

Кад се невјерни кум упокојио, није ни Смиљи било житка без њега. Она је плакала за њим више, него би за Радованом, да је умрьо лијепом смрти. Сад текар поче шуровати са злобнијем и пакоснијем свијетом, који се туђем злу више весели, него својој срећи. Коме је гођ дошла, свак јој је напунио уши тричаријама, с тога се враћала као повиљела. И ако је било „*плачу и ридају, јегда поминљају*“ на — „*кума*,“ ипак би мелем њеној рани приуготовило скончање Радованово.

Он, сиромах, мишљео је, кад растави њих двоје, да ће Смиља доћи до памети, те да ће све проћи о једном злу. Њено понашање омахнуло га је; сад се текар развила њена звјерска ћуд.

Кад је тако, одлучи Радован, трјеба и њој изути опанке. Једном приликом потужи се он њој, е је скроз ослијепио, за то је преклињаше, нека га одведе до исте оне ријеке, коју је — као што смо чули — њен „кум“ потрусио. Путио ју је, како ће наћи велики камен, што се надвисио на воду. Још јој рече, како му је анђео дошао на сан и наложио: он да стане на врх камена, лицем к води, а она да се испрче из далека, те да га турне у њу.

Смиља онако ијетка није га испрва хтјела ни гледати, мишљела је, да је вара. Кад се нешто присјетила, није се више нећкала. Узе га одмах за рукав и одведе тамо. Водила га је, као да их

ко гони. Кад су све огледали, постави она Радована на врх камена. Он се ту прекрсти и поче молити богу. Смиља се одмаче од њега, те се затрча. Кад је дотрчала близу Радована, пружи руке, како ће га турнути и већ зазину да рекне: „*Нек и тебе враг носи*," — кад ли се све друкчије указа. Чим је Радован по бакту разабрао, е је већ припила близу, врдну хитро на страну, с тога Смиља не имаде од што да се заустави, већ у оном трку ували се у воду и утону, — да је више није.

Смиља и њезин кум-љубазник одоше на одговор. Њих двоје ишло је Радовану на главу, на изгубише своју као ниједан брат Хришћанин. Право су рекли: „Ко другом раку копа, нек о себи снује!"

Радован је одмах прогледао. Мало касније ожени се по други пут. Његова друга жена није хтјела ни гледати на подмукле пријатеље, који су је облијетали као врагови око крштене душе. Она је знала да њој нема већега пријатеља, ни искренијег савјетника од Радована, за то им се редом одзивала са З.-Ј. Ј.:

„Окан' се мене и не греши душе,
Ја таке душе слушати не могу..."

Све што је радила, радила је у договору с њиме, а и код мајке је слушала: „*Договор кућу не обара*." А и њене савјете радо је Радован слушао. Кад су се о чем договарали, није се чула ни једна жука беседа, јер су упамтили, да: „*Два лица камена нигда добро брашна мљети не могу*." И тако је њих двоје живљело, као што бог заповиједа; што но веле: као бубрези у лоју. Крај све те њене доброте, жељела је она свијем жаром невине душе своје, доживљети онај пресретни час, кад ће је срце срца њена зовнути слаткијем и милијем именом: „*Мајко!*" Та нема веће радости под овијем небом, него:

„Младо чедо, невинашце,
У крионцу миле мајке." З.-Ј. Ј.

Жеља им се испунила. Кућа им је била пуна свега. Ни сами нијесу знали, шта су све имали. Доиста је сретна она кућа, где мир и љубав, поштовање и божији благослов влада!

МАЛОМ ПОТОКУ.

Куда се журиш, поточе мали?
Што дркћу тако бистри ти вали?
Гле како плаче за тобом стена,
Па погле свака сузица њена,
Како се журно теби примиче,
Па с тобом од ње брзо отиче.
О то је суза љубави чисте!
Знак, да се и ви негда љубисте.

Како си хитар, јуначе млади!
Сунце ти лице кроз грање глади,
А осмејци ти са чела лака
Преливају се измеђ облака.
Ти с' журиш даље уморних груди,
Ђе детелина ливадом руди;
Течеш лагано, дед брже' крочи!
Дед као с стене лако поскочи!

Ти немаш више осмеха сјајна,
Прошла је она лепота бајна,
Место осмеха на лицу твоме
Боре се сада лагано ломе.
А из тих бора жалосна лика,
Види се бледа, жалосна слика;
Као да ти је тешко живети,
Кроз равну дољу тихо милети.

И ти се губиш, — река је већа,
Твоја је веће умрла срећа; —
Сад — место стене да љубим голе —
Срце те болно, рањено боле.
Што мораш ђубре носити свако,
Ка' да си грехом стиг'о у пак'о.
Што место песме слушаш кукање,
Буљине страшне страшно гукање.

Место славуја песме умилне,
Место стенине љубави силне,
Сада те грле ситни корали,
Гроб ти чувају уморни вали.

*

Ти си свршио. Нестало те је,
Још кроз облаке сунашце греје.

Обасјава ти брда и горе,
Реку и дољу, стену и море.

Београд, маја.

Мил. Р. Веснић.

МЛАДА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

(Наставак.)

Онда устане мала бака, но заглади косу, што јој је у седим витицама обвијена била око главе, па почне: „Хоћете ли сад мало да прогледите башту? Хајде идем и ја с вама, па ћу вам набрати један стручак. Најлепше сам цвеће да богме већ поокидала, јер је требало за кућу: нека свуда по штогод цвати, кад господарица на праг стане. Боже мој, млада удовица, ма да баш није ослепила од тешког плача — сандук, па воштанице, па црни покров, ту онда треба мало што и зеленога; већ једва чекам, да дође сиротица; како ли је увек волила овде да је; никад није марила за ону велику мрачну кућу у Ђенови; човек се тамо тако осећа, као да је у мртвачком сандуку, а море, што га човек одавде с крова тако лепо може догледати, тамо је само прљава вода са сто и сто лађа; а она је још од детињства навикла се била, кад је још босонога као тиче скакутала по стенама, те ишла на исповест и причест горе у манастир добром оцу Франческу! Мати божја, шта све човек не мора да претрпи, од чега ли се све не мора одучити!“

„О коме ви то говорите, драга стара,“ запитам је ја. Бака је сва чисто скупила се у ходу, једва си јој могао чути кораке, а ја сам тик уз њу ходио крај жбуња лаворовог.

Наједаред бака застане, па разрогачи очи.

„О коме говорим? Но, јесте чули, ако то није чудо. Зар ви не знате, да је ово башта моје кћери, госпође маркезе? Та то зна и најмање дете у Сестрима. Али да богме, ви сте странац: ја вас бар први пут у веку видим, ма да сам већ стара, а и добро памтим. Сад ми се дабогме више не види, да сам некад била млада, е, али шта зна човек, и најлепша хаљина мора једаред избелити, е, а мушки остаре, кад осете, женске опет, кад им се на изгледу види. Али ако волијете лепо младо лице, него стару бабускару, као што сам ја, а ви пречекајте, док ми дође ћерка. И она је додуше већ превалила тридесет — канда јој је тридесет и четири — али нико не би рекао. Младост јој је њена застала, као сахат, кад га човек не навије. Сад је наједаред пошла, а време, што је између тога протекло, као да га није ни било. Сиротица! Не сме јој човек ни замерити, та и онако се само једанпут живи; оно је истина лепо, што кажу, да и на небу има уживања, али се тамо горе не проси и не смеје, па онда још има и пакла, господине мој! Блага богородице, помилуј нас!“

Речи јој се изгубише у неразумљивом мрмљању, а дотле је даље се тетурала, кидајући час по коју цветну гранчицу за струк, што ми је обећала.

Тада јој ја рекнем, да сам случајно дошао до ове баште и да са никим на свету нисам говорио о газдарици те куће. Ако неће бити индискретно — почео сам већ да сматрам бак[у] као велику госпођу, кад има ћерку мар[-]кезу — молио бих је, да ми мало ра[з]говетније све каже. Како је то, да ње[-]на ћерка није уживала у младости; т[а] зар није весело скакутала преко стен[а], па онда се удала за отменог господин[а] у Ђенови? Па је ли одавна удова,

ли можда није добро живила с мужем?

Пре, но што ми је бака одговорила, погледала је чисто плашљиво за једноруким баштованом, што је још једнако пунио ведро на бунару, а кадгод је крај нас прошао, патукао је са оно нолак руке шешир на чело, као да мене не може да гледи.

Тек кад се бака уверила, да је намрштени баштован не може чути, почне:

„Зашто да вам не причам, кад се и онако зна по свој ривијери, у Сестрима, Кијаварима, Первима све до Ђенове? Али пред Ђаником не̄ бих ни речи о том прословила. Сиромак! За њ се баш може рећи: што једаред заволио, то никад више не заборавио; па сад, како је маркезе умр'о, зацело у потаји снева, како ће сад он доћи на ред, па когод спомене ћерку моју, као да му што отима, што је његово. Али хајдмо овуда крај ових мањолија, увешћу вас у кућу; међутим ме можете питати, што год хоћете. Ви мора да сте честит човек; одмах сам видила, како сте са сажаљењем погледали на Ђаника, због руке његове. Видите и он је био некад млад, здрав момак, само нешто мало разуздан, на свако ђаволство одмах готов; загледа вам се тај у моју Лизу, ћерку моју, тек што је била мало одвркла. Па кад је после пошла за маркеза — нико јој није могао замерити, јер је маркезе био поштен и добар човек, ма да је претурио преко леђа педесет лета — те исте вам ноћи нестане Ђаника са неким гусарима, што су баш онда у пристаништу стајали и крпили лађу. За десет година ни трага ни гласа; пајседаред ево ти га, јадан богаљ без једне паре; осим тога га је још тресла ужасна грозница, те се тако ја смилујем, па га примим; неговала сам, дворила и хранила, док се није предигао. Онда сам запитала ћерку своју, да ли га смем задржати за слугу. Управо рад ње је све сиромак и претрпио и продао душу ђаволу, те тако она допусти. Кад сам му прочитала њено писмо, поцрвенио је као рак, а баш се никад не смеје. Од то доба живи овде, па је тако честит и ваљан, да је зацело већ откајао гусарске грехе своје. Па кад онда ћерка моја у Септембру амо дође на две три недеље, па му рекне: богме, ви башту у реду држите, Ђанико, то се мора рећи! — сав се сиромак промене, па ни словца једног да је кадар изрећи, а јасно се на њему могло видити, да га још старо зло мори. Можда су га морске буре и непогоде излечиле од старе љубави; али тек што је ногом стао на суво, разгорео се наново стари пламен. Шта зна, мора се најпосле подати судби својој; доћиће дан, кад ће бацити на њ неколико мотика земље, па онда — било, па није. Није се свако у срећан дан родио, али најпосле: бог је милостив, буди воља његова. Амин!" —

У то смо већ дошли до куће; бака пође пред-а-мном кроз хладни ходник уз уске степене, да ми покаже горње собе. Било је шест или седам осредњих соба; по ишараној таваници познао сам, да су ту кућу морали сазидати пре једно сто година. Паментај је био још из времена Наполеоновог, али је тек скоро био оправљен. Уз то је под камином и по орманима било лонаца с цвећем, а у свакој другој соби горела је у чираку свећа пред огледалом; изгледало је тако нешто свечано, као да те ноћи очекују какво велико друштво, што је наумило, да проигра летњу ноћ ту.

И у спаваћој су соби били прозори отворени, али је велика постеља била покривена старим неким свиленим покривачем. „Кад дође ћерка моја," рећи ће бака, прешавши сувом руком преко покривача; „пек спава доле код мене. У овој би соби изгледала као аветиња каква. Додуше за маркезом жали само као за оцем, а не као за мужем, но ипак се не би смело за њу рећи оно, што приповедају за ону прију, што је стала играти и подвикивати, чим јој је мужа земља покрила; та знате ваљда,

за време потпаљивања, те он сам једва жив оста; читаво тело било му је израњављено, имао је 62 ране, а очи несретнику биле су тако повређене, да нигда више није видио белога дана. Од тада је проводио дневи у ћелији Црмничкога манастира, камо су били однели болнога „цара“ Црне Горе и — како мишљаху његови сиромашни поданици — цара свију Руса. Несретни слепац налазио је од сад забаве у разговору са својим пријатељем владиком Арсенијем, који се није од њега нигда одвајао. Руси су за то време напредовали отимајући један град за другим. Флота је такођер задобила великих заслуга уништив турску флоту код Чесме. „Ма да,“ вели Шлосер, ни командант њен гроф Орлов, ни брат му Алексије, ту не имађаху никаквих заслуга, ипак им царица подари фамилији назив Чесманских, а Херасков спева читаву песму у славу команданту те флотиле.“ Султан Мустафа III. из страха за државу, коју су раздирали унутарњи немири и војска руска и црногорска, намисли сам ићи војсци са својом гардом, али „да се не би дигао устанак у Далмацији, јер још је био жив Шћепан Мали,“*) стави себи, да пошто по то погуби слепа „цара,“ који му је толико бриге задавао, и који се онако слеп могао ставити на чело устаника, што хоће српску царевину, па би тиме, мислио је султан, свршио и с Црногорцима, који му задржавају толику силну војску. Воља овога деспоте нађе и испуњивача његове гнусне намере. Зато се јави Грк из Мореје Коста Клазомунија, који се обећа за 15 турских кеса или погубити Шћепана или своју главу изгубити.

Коста узев на се име Станка — јер је Станко име црногорско, вели Његош — дође Црмницу, да би, као што вељаше, нашао заклона код славнога Петра III. Исприча „цару“ читав низ несрећа изврћући и лажући свакојако, те се најзад додвори „цару“ и он га прими к себи.

Грк је тај добро знао свирати у лиру и певати, Шћепан је пак то јако волео, особито му је годила нека грчка песма, која овако почиње: *Καλὴ σπέρα ματιάμου* и т. д.

*) С.-Петеребурскія Вѣдом. 1769.

кад би год Грк то почео свирати, Шћепан би заборављао на своју несрећу, само свирка и песма могла га је гдекад задовољити и развеселити.

Осим тога тај је ренегат употребљавао све силе, да се додвори што више „цару,“ доносио би му разно воће из приморја, па добра вина, које је Шћепан, нарочито ципарско, радо пио.

Али: „Timeo Danaos est dona ferentes.“ Дође 25. август 1769 — вели биограф Шћепанов, описујући му последње часове, — дан, који је био изабран, да се изврши намера продане душе. То је био потоњи дан владе и живота црногорског Петра III.

Тога дана наместио је био Грк све тако, да оста сам са својом жртвом. Митрополит Арсеније беше отишао на Цетиње. Монаси опет на посао, најпосле стража, која је увек стајала пред врати, заспи. Тако тога дана беше остављен од свију. И тај необичан човек, који беше негда страшило читавих војних армада — паде од руке једног презреног свирача. Шћепан заповеди Грку да свира, јер ће, рече, лакше заспати. Чим пак Шћепан заспи, тргне свирач мач и посече главу несретњег слепца. Одмах је Грка нестало из Црне Горе, протуче се некако к Беглербеју у Румелију, који ће му и платити за јунаштво. И збиља дали су му толико блага, колико је теглила глава црногорског „цара.“ Остале остатке сахрани митрополит Арсеније, који га никад није престао жалити. С његовом смрћу стало је и политично деловање, али за време од три године он је урадио за Црну Гору врло много. До њега раздираху земљу партајске размирице, а он је све партије спојио у једну целину, и да му је било века, можда би Црна Гора доба његово обележила међу најзнатнијим у својој историји. Живот тога човека је скроз тајна: дошав из Крајине, у којој о њему нико ништа слушао није, слуга, који је знао неколико јевропских језика, знао нешто медицине, двадесетогодишњи младић, који уништи у Црној Гори крвну освету, а заведе правно суђење и управу; младић, који је мислио на ослобођење Србије, најпосле знао руску исто-

рију и, можда, сањао о руском престолу — и све је то још било мало, младић тај мислио је и на велику *словенску федерацију*. Тај човек збиља привлачи на се пажњу, ма да, на жалост, тешко ће се икад дознати права истина, јер он својих тајни никоме није поверавао. Заман се преврћу архиве и руске, и црногорске, и млетачке, и турске, и аустријске, код њих се нећемо помоћи скоро ни мало.

У свити Шћепановој било је доста странаца, од којих нам један оставио и животопис свога господара. Шћепана се Муслимани бојали као грома: никог није било, вели савременик, ни у Црној Гори, ни у Албанији, ни у другим провинцијама, који не би задрхтао, само кад би се име „царево“ споменуло. Турци су се увек богу молили, да их спасе од страшнога црногорског „цара,“ баш као онда, што се Хришћани молили, да избави бог Јевропу од Мохамеда II.

Што се њега лично тиче — вели му биограф — својом деликатношћу, па другим лепим својствима и телесним и душевним — могао се мерити са ма којим владаоцем тадање Јевропе.

Тај нам је биограф оставио и епитаф у почаст своме господару:

„Il étoit généraux, noble, vaillant et sage
Ami des beaux — esprits:
De son siècle inégal, et le calme et l' orage
Attiroient son mepris:
Et si la mort pouvoit épargner la vertu
Il eut toujours vécu.
Avec ses ciseaux autrageans,
La mort en coupant cette vie,
Coupe la bourse à bien des gens.“

(Беше он великодушан, племенит, храбар и мудар; љубио је даровите људе и презирао буру и тишину свога промењљивог века. И да је смрт могла поштедити врлину, то би он вечито живио. — Смрт је својом страховитом косом покосила овај живот, а уцвелила многе људе).

Шћепана малог оставише његови генерали и великаши одмах после несретног часа кад оста слепим: његов пехарник Симо Цуца остави Црну Гору и настани се у Албанији, други министри вратише се у своје пахије; странци одоше из Црне Горе, да у белом свету траже занимања, међу овима био је и биограф Шћепана Малог, ког смо на више места споменули. Тај је доцније служио у Индији код знаменитог набоба Хајдар-Алије, где је и наштампао живот пређашњег свог господара. Само митрополит Арсеније, Марко Тановић и неколико нових војвода — генерала, — које је Марко придобио за Шћепана — осташе му верни до последњег часа.

Марко Тановић је био необично „цару“ одан. Да речемо коју више. Кад је Шћепан погинуо, Марка није било ту. Он се доцније никад није хтео помирити с мишљу: е је збиља цар умрьо и с њим и његова идеја. Он се с нова ода проповеди, проповедао је свугде, да његов велики „император“ није умрьо, да су глас о смрти његовој пронели они, који се боје Турске и Млечића, па желе да их умире. Говорио је, како је „цар“ отишао у Русију, и скоро ће се вратити на челу велике армаде и с флотом далеко силнијом од оне, којом је гроф Орлов код Чесме уништио турску флоту. Свакога је уверавао, да ће Шћепан наново стати пред Црногорце, помоћу којих ће *протерати све Турке из Јевропе и подићи велику царевину са столицом у Цариграду*, и да ће дати Црногорцима толико злата, колико само може стати у кућу. Марко је тврдо веровао као у какав свемогући талисман, е ће доћи његов херој и сваки дан је чекао од њега извешћа. Петнајест година говорио је он народу непрекидно, да ће доћи његов и њихов господар, никакви разлози, којим су га одсвуд уверавали о смрти Шћепановој, казнени декрети, које су издавали Млечићи, и којима се Марко прогони из Црне Горе. Млетке су у црногорским горама биле јако слабе, њихови декрети нису се узимали ни подашта, претње њихове личиле су — вели Шћепанов биограф — на претње Црнаца на горњем Нилу, који куну и бацају се камењем на сунце, кад их пече жешће, но обично. Марко се најзад закани у Ливорно, да увери грофа Орлова, да Шћепан није умрьо, да ће кад било доћи славнији и силнији, но првог пута. Орлов, да би придобио Црногорце на своју руку, и ослободио се

тога фанатика, уручи му знатну суму новаца уверавајући га, да је Шћепан умрьо, и нек' се Марко никако не нада портфељу великог канцелара Црне Горе и Русије. Марко прими новац, али не и уверавања грофа Орлова. Вратив се у Мајине, наново поче уверавати своје земљаке, е је Шћепан жив, он, вељаше, путује по страном свету, скоро ће послати благо, које је обећао Црногорцима. Али су му земљаци већ слабо веровали, слава њиховог великог канцелара већ је била прошла.

Млечићи наново осуде Марка, издају декрет, по ком се Марко може погубити због нарушавања мира и повреде највише власти, па ко га смакне, награда му је 5000 дуката. Декрет је био писан талијанским језиком, па да богме, да у Црној Гори није имао никакве вредности. Марка су међуто виђали врло често, како е тим декретом, великом-пушком о рамену, сабљом, великим ножем и су две мале пушке за појасом са неколико друга спушта се и чика на мегдан ма цео гарнизон из Будве. Гдекад је био у самој Будви, ишао је у Албанију непрестано бунећи народ новим и новим обећањима. Све се радило, не би ли се тај фанатик разуверио о васкрсењу Шћепанову: показивали су му сабљу, којом је била осечена глава толико љубљеног му господара, на којој су се још видили крвави млазови, показивали су му гроб, где је сахрањен … Све узалуд, ништа није било кадро утући у њему веру. „Наш владика, говораше Марко, вели ни да постимо осам пута у години, и да ништа не једемо осим хлеба, грожђа и уља; он нам обећаје на другом свету рај, мир с Турцима и така блаженства, за која ми нигда нисмо знали — па му верујемо: *Ја вам велим, да ће доћи наш цар Шћепан Мали, кога сте ви видили и ком сте се покоравали: и ви после тога не верујете мени? И ви не чекате цара?*

Не испуни му се обећање не дође црногорски „цар,“ јадни Словени не видеше своје слободе. А да ли ће је кад год сви и видити, да ли ће доћи какав ослободилац и да ли са севера?

Истина, име Петра III. везивало се не једном са разни имени, као што су име Кремнева, Пугачева, Богомолова, Ханина и т. д.,*) али ни један од тих није имао таке цељи пред очима, као тај црногорски у силу цар, ни једног од њих није очекивао Марко Тановић.

*

Писцу ове расправе била је на руци највише књижица помињаног биографа Шћепановог, која је одмах по смрти његовој изишла анонимно под насловом: Stiepan Mali c' est-à-dire Etienne-Petit ou Stiepano Piccolo le pseudo-Pierre III. empereur de Russie, qui parut dans le grand-Duché de Monténégro, entre la Mer Egée, l' Albanie Turque et le golfe Adriatique en 1767, 1768 et 1769. Књижица та веома је ретка; писац се служио петим издањем, које је штампано у Индији у Манголфу 1774. Манголф је био тада у власти знаменитог набоба Хајдер-Алије, а лежи на обали Малабара (à Mangalor, Forteresse du Nabab Hyder Haly, sur les côtes du Malabar). Знатно је, да је ова књижица за кратко време доживела пет издања. Писац јој је био у Црној Гори, баш у свити Шћепана Малог, јер су уз њу белешке саставлене par un officier général, qui a servi dans l' armée de l' Empereur Stiepan Mali, l' année 1768-et jusqu' à sa mort. — Уз књигу је лик Шћепанов литографисан у Паризу 1774. године. Около Шћепана виде се три града с натписом: Montenegro, Babylonia и Albania; с једне стране види се, како гори неко здање, а више њега је натпис Linda; с друге стране насликан је бој Црногораца с Турци а изнад њега пише: Plaine de Zenta. На врх слике стоји натпис Stiepan etc. etc. combattant les Turcs, l' année 1769, а доле епиграф из трагедије „Mahomet“:

Le droit qu' un esprit vaste et ferme en ses desseins
A sur l' esprit grossier des vulgaires humains.
(Право, што га има велики и у својим намерама непоколебљив дух над ниским духом просте масе.)

С руског **С—въ.**

---

*) Од свију ових најзнаменитије је Емељан Пугачев, Јајицки козак, који беше испрва у затвору у Казану, одатле некако утече и скрије се код неког Кошевникова, коме канље објави да је он цар Петар III., па с њиме и многим другим дигне Козаке па оружје, обећавајући

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Кад човек погледи споља ово дивно здање, које је дивно изведено унаоколо многим вештачким ступцима грађено, зидано је у виду млетачког и готског штила, даље кад завири и прође овим дворанама, те се са помишљу летимице врне у оно доба и представи га си, тад би се, може бити, који кајао, што он није тако сретан и родио се у то доба и сравњујући данашње доба, понижава га до најгорег; и заиста на први поглед и морао би човек тако што да помисли, али поштовани моји читаоци хајд'моте мало за мном, као ја за мојим вођом, па неће само мени згрозити се и данас куцати срце од страха и презирања. Изиђимо из оних одаја и величанствених дворана, где се наслађиваше неколицина владара и сенатора и попнимо се горе тако рећи на таван под лимов кров, под који су лети, кад је најжешће сунце пекло, доводили сужне и ту их мучили овом жегом и другим кињењем, да су ту све сами кривци на жртву пали и тада би човеку доста било и мора се гнушати на такова дела, али колико је ту и невини страдало. Са највеће висине ове палате спустимо се у најдоње подруме или боље да речем, у грозне тавнице, где су сужни зими муке трпили од воде и разних гадова. Амо се спустисмо са напред запаљеним буктињама мени се срце следило, кад угледах ово место, које је тако рећи под земљом, кад мало боље посмотрим око себе, мене је још већи страх и ужас обузимао, јер предамном и поред мене стајаху средства, којима су сужнима на грозним мукама живот одузимали. Сад видех први пут у свом веку гилотину — не дао Бог, да је још кад видим — гвоздене шипке у камену утврђене, донешено амо да се с тим хиљадама хиљада варварских чинова изврши. Једва сам чекао, да изађем одавде и мислећи, да смо свршили са овако непријатним посматрањем, упутим се изласку, на што ми мој вођа рече, да имамо још неке знаменитости да посматрамо и за кратко време ми иђасмо кроз затворени један мост, који се назива *мост уздисаја*, кроз који су из другог затвора, који лежи преко једног канала, с којим овај мост у свези стоји, проводили сужнике, који не знађаху да л' их у смрт или живот воде? — Овај је мост врло прљав и јако се нечисто држи. Напослетку рекох моме вођи, да ја не желим даље оваковe ствари и знаменитости посматрати, те се тако на моју жељу ту обуставимо, вратимо се натраг и спустимо се у двориште. Овде посматрасмо два студенца односно њихове секове, који су од гвожђа дивно са врло лепим фигурама и разним сликама изрезани. И тако напослетку кроз силан свет, који овде то исто чини што и ми — посматра, — пројосмо кроз други излазак на велики канал, односно обалу морску. — Међутим се опет обрнемо и око ове палате дођемо уз краљев двор пред Маркову цркву, и ја непрестано нагињах, да се попнемо на *кулу Св. Марка*, која се пред нами гордо усправила, но ме мој вођа одвраћаше, јер вели, тамо ћемо ићи напослетку, кад све промотримо и тада ће нам посматрање с ње бити од веће важности, него сад. Ја га послушах, но том ми покаже три усправљене високе мотке пред нама, које су, вели, из Ливана кедри и на њима су се виле заставе, кад беху Кандија, Мореа и Кипар освојени, на што се онда насмеја и рече: — видите, господине, од то доба коли-

им слободу од спахије и силне друге поклоне. Козаци му поврве са свију страна, те с грдном војском пође Оренбургу, заузимљући једну тврђаву за другом. Те тврђаве, у којих су били већином Козаци, предавале су му се вољно, а ко му се само мало противио, вешао је и убијао без икаква милосрђа, како прича Пушкин у својој „Капитанској дочки“ и историји „Пугачевскаго бунта.“ Сва јужна Русија била је под његовом владом, и царица Катарина II. у то доба није имала опаснијег противника. Но код Оренбурга би лоше среће, војску му потуку, њега самог ухвате и главу му осеку. Ови остали су мање важни и не могу се ни у колико сравнити са нашим Шћепаном.

ко се само разних застава више, и напослетку ево опет талијанска. Потом се обрнемо и посматраемо *кулу*, где је стари од 300 година *часовник* (сат) сместен. Кула није јако висока, облика четвороугластог, горе на површини утврђено је једно црно звоно, с једне стране један, а с друге стране други гвозден човек (Вулкан) који у рукама држе велики гвозден чекић и овима редом у дотично време сваки са своје стране о звоно бију, а потом одмах и на других кула часови избијају. С преда на кули удешен је један круг, који показује годишња доба, месеце и дане, а са стране транспаренти, с једне број (римска бројка) часа минулог, а с друге број минута, и ево баш сад овако показиваше I. с једне, а с друге стране XXV, што значи, да је 1 час и 25 минута. Нођу се види с тога, што се од остраг засветли. — Сад се преко Маркове пијаце упутимо на обед, кад али пред нама угледаемо небројено голубова, баш их сад храпише и то баш један путник, турista — голубови попали око њега и по њему, да га се није могло видети, мирни као јањци, а ко би био у стању још ту силесију и избројати. Приступимо ближе и по савету мога вође купим и сам жита и бацах око себе и за неколико тренутака имађах силесију по глави, раменима, рукама и преима. Голубови су ови варошко добро и не сме их нико дирати, легу се у овим палатама на разним споменицима и штатуама, они се с тога негују и као светиња сматрају, што су Дужду Дандало при освајању Кандије велике услуге чинили тиме, што су они пошту замењивали, писма брзо из једног табора у други пренашали. Покрај велике такове заслуге, требало би их мало боље хранити, јер су сироти врло гладни и мршави. У ово доба на Марковој пијаци па још на овакој припеци као што је овај дан, можеш видети само нас љубопитљиве туристе иначе сваки се живи клони ове жеге и припеке, с тога напослетку и ми хајдмо да се мало прихватимо, и то на жалост моју не на прави обед него на други доручак, а обедоваћемо тек довече у 6 часова, тако ме јутрос бар обрадова мој келнер.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ИЗЛОЖБА ЖЕНСКОГА РУЧНОГА РАДА
У НОВОМ САДУ.

„*Die Frau, indem sie das Schöne im Hause fördert und ihren eigenen Geschmack und den ihrer Familie und ihrer Umgebung bildet, arbeitet mit an der Bildung der Nation, an der Cultur der Menschheit.* (Кад жена унапређује оно, што је лепо, у својој кући, кад изображава и свој укус и своје породице, своје околине — сарадник је у васпитању свога народа, у култури човечанства.)

Jakob Falke: Die Kunst im Hause.
(C. Gerold Sohn, Wien 1877. Auflage. Стр. 351).

И нехотице сам се сетио горњих речи чувеног естетичара, када ме је пре неки дан у Пешти позвала једна вредна Српкиња, да ми буде вођа *у угарској изложби женскога ручнога рада,* што ју је приредила *земаљска задруга за женску радиност.*

Историја уметности забележила је на својим листовима мало гласовитих уметница. Што је ремек створова у архитектури, у скулптури, у сликарству, све је то дело мушке руке. Само у области царства поезије, нарочито у радњи око романа биће који знаменитији производ, што је везан за женскога аукторa.

Но све ако женскиње до јако није било позвано, да ствара уметничке производе у великом стилу, за које се иште смелога полета, мисли, живости, енергије и силе страсти — није ли ту мање кривице до саме женске нарави, а више до начина образовања женскиња? Па ипак женскиње које е толико запостављено у изображавању, к е је са мушке кривице заостало толико у св ме умноме развитку, умело је, да изабе е себи један *малени* део велике области метности, па је на томе маленоме делу дило с успехом. Женскиње је повело се стинктивно по својој нарави, па је одабр

и женидбом, сад је ред и на Срећка, да и он какву лудорију начини, те да се исповеда. И ред дође на њ', па сад чујмо исповест.

„А шта знам ја како је ствар текла? Кад сам иза обеда ушао у салон, знам, да ми светлуцаше пред очима. . . .“

Даклем и Срећко беше на ручку код Нене, „а иза обеда је човек склоњен да учини свакојаке будалаштине.“ Тако се и њему као и Вранку светлуцало пред очима и он није знао шта ради. Рећи ће когод: „можда је тако и било; збуниле људе на први мах. То је да је слика вернија.“ — Ал ту треба да је и вештине, јер је фотографија добра, али није ретуширана.

Вранко одмах бар неће несуђеницу, а Срећко се колеба, напослетку једва измајсторисаше и све лепо удесише. Вита Јела савила се опет око Бршљана, а Горњака усрећише Беланом: „тако им беше суђено!“

Девојке су јадне слике нашега народа. Камо оног блага најсветијег — стида и поштења девојачког? Ал куд ће ивер од кладе? Каква мајка онака и ћерка. Некада је у нас то другим редом ишло, девојка се покоравала оцу и мајци, њихова воља њојзи света беше. Ал насташе друге прилике. Та то види и сам гајдаш Лака, који постаде слугом (!) у Нене! Намери се јунак на јунака! Враг је и та Нена, место ливрејисаних „лакаја“ узеде за слугу гајдаша, место „штумедле“ и куварице држи она гајдашеву жену. И ако је гајдаш Лака нешто споредно, ипак је овде шаљива слика. Почујмо шта збори: „Наступиле друге године, а са њима зао дух у свету. Свака ти шуша већ тражи хегедаше, а на свирца нико и не гледа. Па што је најгоре, сад све иде на брзу руку: и светац и свадба. Рекао бих да свакн грабн на ајзлибан и т. д.

Бршљан је „лутка на дроту“, како му жена и пуница хоће — он приклони главу, па добро! Горњак је опет не лутка, него — лутак. Морал ове шаљиве игре је тај, да се човек не опија, а кад се опије, да не чини којекакве лудорије, јер тако може и каква позоришна игра испасти. — Сам наслов „Несуђени“ није нам никако згодан, јер се српски каже „несуђеник“ „несуђеница,“ а „несуђени“ би пре значило „*nicht Verurtheilte*.“ И сама имена су чудна. Бршљана и Горњака у нас нема а кад је писац рад да је слика што вернија, ваља да су и имена вернија, бар каквих заиста има у нас. И на завршетку желимо суђенима да им је сретно бог-да.

*

Што имадосмо да о самој игри овој речемо — казасмо. Треба почети; народне махне, народне невоље грдне су. материјала је свуда у сваку руку. Тиме се двоје учинило: развија се драмско песништво, тиме ће се одржати темељ и земљиште; на коме то најкрасније цвеће од вештине расти, тиме ће нам се позориште зановити и оживити, тиме ће по речима песниковим тек постати: „трибина знања и храм добрих нарави.“

β+ϰ

ДРУШТВА.

(Ванредна скупштина српског народног позоришта). Новембра $^{9}/_{21}$ пре подне држала се ванредна седница срп. нар. позоришта, пошто се пређашња редовна седница $^{27}/_{8}$ 1881. с тога није могла одржати, што се по друштвеним правилима није довољан број био искупио. Тако је друштвен начеоник др. Стева Павловић прочитао свој, за пређашњу скупштину зготовљен извештај. Но пре тога извештаја казао је од прилике ово: да је немило дирнуло њега а морало је дирнути и позоришну управу па и сваког Србина, што се на редовној скупштини не беше искупио довољан број. То показује равнодушност и несаучешће према овом заводу, које тако радо називасмо мезимчетом. Овде су нам бар у овом друштву слободне руке и одрешен рад, па је врло зао знак и никако не може охрабрити ни позоришну управу ни народ на ревностну радњу, него га још може отуђити од ње. А будимо уверени, да без саучешћа нема ни воље ни почетка, па ни живота. Људско је срце као биљка, која се најпре сневесели, скуњи па најпосле и угине без зрака и росе. Што је зрак и роса биљци, то је саучешће срцу и раду људском. Саучешће им даје воље и одушевљаја, а без тога нема ни воље ни живота. Не чуди се томе, што се и пређе збивало, да се довољан број на скупштину не могаше искупити, али је тада дефицит свакога застрашивао и вољу му одузимао, али сада, хвала Богу, не само да нема мањка, него још има и сувишка, ево већ од три године, па је зачудо, да се може такро несаучешће и сада показивати Ово он не говори себе ради, јер њему је доста утехе у савести његовој, него говори за то, да то чује народ па да се унапредак чува таквих кобних прилика, које тамане вољу и смелост како у управе позоришне тако и у глумаца па и у самога народа.

За тим начеоник прочита свој извештај који је гласио овако: „Славна скупштино!“ велештована господо!

Навршујући ову годину позоришног рада а трећу годину свога начеоништва, сретан сам, да могу изићи пред вас са радосним гласом и светлим образом. За то вам са пуним срцем износим овај извештај, јер вам могу показати не само да се управа овога друштва и глумачка дружина трудила око напретка друштвеног, него је тај напредак и постигла, колико су им силе и прилике допустиле. То ће вам показати поједини извештаји и сами бројеви. Ја ћу сада да се потрудим, да вам у главном обележим радњу друштвену.

Управни одбор имао је од лањске главне скупштине седам, економски одсек седам а позоришни одсек пет састанака својих, у којима су свршивани редовни послови, а осим њих још ови знатнији.

(Наставиће се.)

из околине Кикиндске и Бечкеречке, Сомборске и Суботичке.

У томе делу били су поређани српски ћилимови, српско платно, пешкири, прегаче, торбе и т. д., у оном шаренилу, које им је умела да даде вредна рука наших простих Српкиња из Бачке и Баната; ту је било дивног веза сребром и златом по сади платну и по ћерђелији.

Колико је овај део изложбе пао свакоме у очи, нека се суди по овоме. Сам светли цар и краљ наш застао је пред овим делом изложбе и рекао је: *„Доиста ја нисам знао, да наш народ уме тако лепо да ради.“* Од тога дела није краљица могла да одвоји очи; све, готово све, што је ту изложено, покуповали су први мађарски великаши и богаташи за лепе новце.

Колико смо се, и ја и драга ми пријатељица поносили овим делом изложбе, ипак шта је ово према богаштини наших народних женских рукотворина по осталим српским крајевима?

Кад је ово мало рукотворина наших око Сомбора, Суботице, око Кикинде, Бечкерека и Панчева могло толико да задиви цео страни образовани свет — шта би тај свет рекао, када би видео на једном месту на окупу наше народне женске рукотворине из свију српских места Бачке и Баната, из Срема, Хрватске и Славоније, из бивше Крајине, и из Боке?

Наша женска рукотворина била је на овој земаљској изложби у врло малом броју заступљена, па ипак је обратила на себе тако велику пажњу.

Та околност побудила ме је, да предложим овим чланком: *да се у Новоме Саду године 1883 приреди нарочита изложба наше женске рукотворине.*

Ова изложба била би прво и прво врло важна за *изучавање наше народне уметности*, друго би била и врло корисна, *јер би отворила српскоме женскоме свету за производе вредних рука светску пијацу*, а тиме повећала материјално благостање нашега народа.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Несуђени. Шаљива игра у четири дела, написао Др. Милан Јовановић. У Новом Саду. Трошком књижаре браће М. Поповића. 1881. 16-на. Стр. 102. Цена 40 н. „Матица српска“ је делу овом досудила расписану награду од 150 фор. (Свршетак).

Тако би исто приметили, да има у тој игри, што је неудесно, што је чудно, и то баш у незнатној ствари. Јунаци ове игре поднапију се вина, пре него што ће што учинити, те се отуд рађају замашни последици, а ми држимо, да што човек накресан учини, то не може са психолошке стране оправдано бити. А можда писац баш и хтеде да му јунаци накресани буду да се лакше оправда са злог им удеса. Ево тих случајева: „На светога Јована бејах се мало разгрејао у друштву код Јоцике, те ми не да враг мира, — хајд у вече да свинем г о с п о ђ и ц и Нени. (Ово је сигурно погрешка штам. јер нема тог стадија од госпође — госпођица). Затечем ту малено друштво, све саме старе тете, где играју карте. Гђца Јелка скочи кад ме угледа, пружи ми обадве руке, и увераваше ме, како се радује, што сам дошао. За њом устане госпођа Нена и погледа ме тако љупко и поверљиво да су се околне тете почеле згледати. — Ја ни на крај памети, да сам у небраном грожђу; м е н и с е с в е т л у ц а пред очима, те ми се свака тетица учини за десетак година млађа. — За мало мамица се врати карташу, а ћерка ме учтиво одкотрља у другу собу. — Ех, шта да ти кажем? Кад сам се вратио отуд, знао сам више, но што сам хтео да знам. . . . Знао сам, да ме гђца Јелка љуби, да не може без мене да живи, да из моје посете види, како и она мени није равнодушна, и да, знајући колико сам ја стидљив . . . мора већ једном, да ми каже . . . . да ми рече. . .“

И тај исти Вранко, који је само мало „угрејан“ био, вели даље:

„А знам ја, шта сам јој све говорио? Знам, да сам јој тепао све неке комплименте. — и да . . чини ми се, да сам је једном пољубио у образ.“

Да је писац рекао, да му Вранко пијан беше, било би много боље. Јер, како да он, који се само мало разгрејао, не зна после ни шта је радио; како то, да се он само мало разгрејао, а овамо му се светлуца све пред очима; овамо прима љубав Јелчину, чини му се, да је пољубио, а да је трезан био, сећао би се, да је заиста пољубио, да је трезан био, не би ни свртао код Нене, да је трезан био, не би се сутра дан „горко кајао“ рад те посете; да је трезан био, ко зна шта би било с несуђеницима?

А шта је с Срећком? — Кад му натенташе вереницу из небуха на враг, а он у оном чуду не зна ни да се нађе. А он је тако разборит човек, који ће прво о свему добро промислити, па онда уради и! Вранко се њему исповедао како је прошао са Не[illegible]

и женидбом, сад је ред и на Срећка, да и он какву лудорију начини, те да се исповеда. И ред дође на њ', па сад чујмо исповест.

„А шта знам ја како је ствар текла? Кад сам иза обеда ушао у салон, знам, да ми светлуцаше пред очима. . . .“

Даклем и Срећко беше на ручку код Нене, „а иза обеда је човек склоњен да учини свакојаке будалаштине.“ Тако се и њему као и Бранку светлуцало пред очима и он није знао шта ради. Рећи ће когод: „можда је тако и било; збуниле људе на први мах. То је да је слика вернија.“ — Ал ту треба да је и вештине, јер је фотографија добра, али није ретуширана.

Бранко одмах бар неће несуђеницу, а Срећко се колеба, напослетку једва измајсторисаше и све лепо удесише. Вита Јела савила се опет око Бршљана, а Горњака усрећише Беланом: „тако им беше суђено!“

Девојке су јадне слике нашега народа. Камо оног блага најсветијег — стида и поштења девојачког? Ал куд ће ивер од кладе? Каква мајка онака и ћерка. Некада је у нас то другим редом ишло, девојка се покоравала оцу и мајци, њихова воља њојзи света беше. Ал насташе друге прилике. Та то види и сам гајдаш Лака, који постаде слугом (!) у Нене! Намери се јунак на јунака! Враг је и та Нена, место ливрејисаних „лакаја“ узеде за слугу гајдаша, место „штумедле“ и куварице држи она гајдашеву жену. И ако је гајдаш Лака нешто споредно, ипак је овде шаљива слика. Почујмо шта збори: „Наступиле друге године, а са њима зао дух у свету. Свака ти шуша већ тражи хегедаше, а на свирца нико и не гледа. Па што је најгоре, сад све иде на брзу руку: и светац и свадба. Рекао бих да сваки граби на ајзлибан и т. д.

Бршљан је „лутка на дроту“, како му жена и пуница хоће — он приклони главу, па добро! Горњак је опет не лутка, него — лутак. Морал ове шаљиве игре је тај, да се човек не опија, а кад се опије, да не чини којекакве лудорије, јер тако може и каква позоришна игра испасти. — Сам наслов „Несуђени“ није нам никако згодан, јер се српски каже „несуђеник“ „несуђеница,“ а „несуђени“ би пре значило „*nicht Verurtheilte*.“ И сама имена су чудна. Бршљана и Горњака у нас нема а кад је писац рад да је слика што вернија, ваља да су и имена вернија, бар каквих заиста има у нас. И на завршетку желимо суђенима да им је сретно бог-да.

*

Што имадосмо да о самој игри овој речемо — казасмо. Треба почети; народне махне, народне невоље грдне су, материјала је свуда у сваку руку. Тиме се двоје учинило: развија се драмско песништво, тиме ће се одржати темељ и земљиште; на коме то најкрасније цвеће од вештине расти, тиме ће нам се позориште зановити и оживити, тиме ће по речима песниковим тек постати: „трибина знања и храм добрих нрави.“

β+κ

ДРУШТВА.

(Ванредна скупштина српског народног позоришта). Новембра $^{9}/_{21}$ пре подне држала се ванредна седница срп. нар. позоришта, пошто се пређашња редовна седница $^{27}/_{8}$ 1881. с тога није могла одржати, што се по друштвеним правилима није довољан број био искупио. Тако је друштвен начеоник др. Стева Павловић прочитао свој, за пређашњу скупштину зготовљен извештај. Но пре тога извештаја казао је од прилике ово: да је немило дирнуло њега а морало је дирнути и позоришну управу па и сваког Србина, што се на редовној скупштини не беше искупио довољан број. То показује равнодушност и несаучешће према овом заводу, које тако радо називасмо мезимчетом. Овде су нам бар у овом друштву слободне руке и одрешен рад, па је врло зао знак и никако не може охрабрити ни позоришну управу ни народ на ревностну радњу, него га још може отуђити од ње. А будимо уверени, да без саучешћа нема ни воље ни почетка, па ни живота. Људско је срце као биљка, која се најпре сневесели, сњуњи па најпосле и угине без зрака и росе. Што је зрак и роса биљци, то је саучешће срцу и раду људском. Саучешће им даје воље и одушевљаја, а без тога нема ни воље ни живота. Не чуди се томе, што се и пређе збивало, да се довољан број на скупштину не могаше искупити, али је тада дефицит свакога застрашивао и вољу му одузимао, али сада, хвала Богу, не само да нема мањка, него још има и сувишка, ево већ од три године, па је зачудо, да се може такво несаучешће и сада показивати Ово он не говори себе ради, јер њему је доста утехе у савести његовој, него говори за то, да то чује народ па да се унапредак чува таквих кобних прилика, које тамане вољу и смелост како у управе позоришне тако и у глумаца па и у самога народа.

За тим начеоник прочита свој извештај који је гласио овако: „Славна скупштино!“ велештована господо!

Навршујући ову годину позоришног рада а трећу годину свога начеоништва, сретан сам, да могу изићи пред вас са радосним гласом и светлим образом. За то вам са пуним срцем износим овај извештај, јер вам могу показати не само да се управа овога друштва и глумачка дружина трудила око напретка друштвеног, него је тај напредак и постигла, колико су им силе и прилике допустиле. То ће вам показати поједини извештаји и сами бројеви. Ја ћу сада да се потрудим, да вам у главном обележим радњу друштвену.

Управни одбор имао је од лањске главне скупштине седам, економски одсек седам а позоришни одсек пет састанака својих, у којима су свршивани редовни послови, а осим њих још ови знатнији.

(Наставиће се.)

Пошто своје рубине, свилу, слонову кост и твој тик-така сахат? Ја ћу ти дати све што заиштеш! Али запамти, ја купујем само што је твоје!“

Зубејида искаше само толико, колико беше доста, да намири веровнике Абдулахове. Ал-нуман даде јој све, што је искала без погодбе, у хитњи није ни бројао новац, него све, што је по џиаговима имао, мете пред Зубејиду.

А када дивна жена, пуна радости узети хтеде новац, рече јој Ал-нуман:

„Не труди се, лепа хуријо! Новац ће већ однети моје слуге Абдулаху а ти остани овде, јер ја сам тебе купио.“

„Мене, Ал-нумане!“ повиче Зубејида зачуђено.

„Да, тебе! Ти си своје алеме продала. А шта вели песник? Под небом нема таких алема, који тако сјају као очи твоје. Ти си свој бисер продала. Песник пева: Индијски бисер нека се сакрије у дубине морске, поред твојих низа белих зуба. Не прича ли песник, да су твоје усне рубини? Не доказује ли, да је скупоцена свила, свијона косица твоја? Не успоређује ли твоја недра са слоновим костима? Не назива ли твоје срце тик-така сахатом, које часове мога бића броји? Ја сам све, што је твоје, купио.“

Абдулах када чу, да му је Ал-нуман његову Зубејиду преотео, помери памећу и луташе тамо-амо по пустињама. Шта је знао добри Абдулах чинити? Коме да се потужи за учињену му неправду, када је и врховни кадија разбојник? Новац, који му је Ал-нуман за жену и адиђаре по својим слугама послао, пошаље натраг. Остави своје веровнике, своје магазине, своје лађе, своје камиле и узе гитар у руке и када ничега више имао није, ни разума, ни имања, постане певац, и уз гитар певаше тако дивне песме, да су се сви чудили. По улицама, по баштама, око бунара скупљао је народ око себе и певао му је, а глас о певцу Абдулаху разлегаше се на далеко и на широко.

Једном отиде певац пред врата калифина и тамо певаше своје песме. Моавија чује глас певчев, допадне му се, те дозове певца унутра и заповеди му, да пред свом дворском господштином отпева једну романцу.

Абдулах певаше о лепоти, Зубејиди својој жени и о начину, на који је Ал-нуман од њега отрже.

Ах, да је он своју тужбу у прози извео, одмах би био из двора избачен. Али стихови беху тако течни и лепи, а песма тако тужна, да се калифине очи засузише; па још када му несретни певац паде пред ноге и замоли га, да му помогне, да своју жену натраг добије, рече калифа:

„Иди ти само твојој кући, а ја ћу се већ сам постарати, да ти своје право добијеш.“

„Ја немам куће,“ одговори певац-просјак.

Моавија даде тада одмах дозвати Ал-нумана и рече му:

„Шта хоћеш да даш, главу или Зубејиду?“

„Силни калифо! Када бих могао без главе са Зубејидом живети, ја бих с драге воље главу дао, а ако Зубејиду узморам повратити, без ње ми онда ни глава, ни живот ништа не вреде. Али, допусти ми, милостиви калифо, да само још једну годину дана са Зубејидом поживим, па ми онда скини моју русу главу.“

Калифа се зачуди. То мора да је чудновата лепота, када се два човека на живот и смрт о њу отимају.

„Ништа не допуштам,“ грмну гувернер. „Или ми пошљи одмах Зубејиду, или ту остављај своју главу.“

Ал-нуману се дубоки уздах оте из груди и мољаше још само за један дан. А кад му ни то калифа не допусти, мољаше за један једини час. Али му ни то не беше дозвољено.

Сам калифа беше жељан, да види Зубејиду.

А када ј· Моавија видео лепу жену, беше и он занет њезином дивотом.

„Са толико лепота једно створење украсити, та то је од Алаха разметање.“

Лепа жена клече пред калифом и мољаше га, да је поврати њезиноме мужу.

Калифа подигне Зубејиду и када угледа сузе у њезиним очима, мишљаше: е су те капљице море, у којем би се човек удавити могао.

И он хтеде то море да покори и узевши лепу жену за руку, одведе је до свога престола.

„Заборави свога мужа, буди моја жена и дели овај престо са мном.“

„Тога сјаја ја нисам достојна, пусти ме да у засенку свога Абдулаха живим.“

„Абдулах је сасвим пропао, он нема ничега, он је све изгубио.“

„Он је због мене сасвим пропао, због мене он нема ничега, због мене је све изгубио, те с тога му ја барем требам и морам остати.“

„Абдулах је просјак.“

„Ја ћу му помоћи просити, двоје ћемо више сакупити.“

„Абдулах има издеране хаљине.“

„Јер никога нема, ко би му хаљине закрпио; када ја уз њега будем, он неће у траљама ићи.“

„Абдулах је померио памећу.“

„Абдулах је свој дух сасвим мени предао, када му се ја повратим, одмах ће му се и његов дух повратити.“

Калифа беше са Зубејидиних одговора врло изненађен. Тај отпор узвишаваше још дражи лепе жене.

Моавија заповеди, да сав двор дође у престолну дворану, сви везири, све паше, али и сви чиновници у своме најлепшем и свечаном оделу, и потпуно наоружани. Он сам навуче на се владареву хаљину и сувише турбан начичкан алемима; тада седе на свој престо и даде дозвати поново Зубејиду.

Тада на један миг владаочев доведу слуге Абдулаха у дворану. Одело Абдулаха беше прашно и издерано, његове ноге беху голе и од трња избодене, када је по пустињи тумарао, лице му беше бледо, а поглед страшан.

Калифа рече тада Зубејиди:

„Погледај мене, па њега. Ја сам краљ — он просјак. Ја сам моћан човек — он ништа. Мојим речима покоравају се хиљаде хиљада људи — његовим нико. Моја је сва земља — његова — улица. Више мене стоји само Мухамед — ниже од њега је једино псето. Сад бирај између нас двојице, чија љуба желиш бити?“

Зубејида на то питање калифино паде просјаку на прса, лице му покрије са хиљаду пољубаца, љубљаше му издрто одело, целиваше му избодене ноге, које је клечећи обгрлила и викаше: „Ово је мој муж, мој господар — мој драги!“

Ови пољупци задахнуше Абдулаху његову изгубљену душу.

Калифа беше са ове нечувене љубави до срца коснут. Он дозове не џелата, него благајника. Заповеди му, да Абдулаху опет купи његову кућу, његове магазине, камиле и лађе, а његовој Зубејиди све драгоцености њене поврати.

После тога рече калифа Зубејиди:

„Због своје изванредне лепоте ти си себе, свога мужа и још много вишег и већег човека, него што сте ви, у опасност довела. Сам Алах и пророк Мухамед сачуваше ме, те нисам саде највећу неправду учинио. Од сада покри своје лице велом, када из куће излазиш, само твој муж нека твоју лепоту види и у њој ужива.“

А да не би то Зубејиди постидно било, заповеди калифа, да све жене са покривеним лицем по улицама иду, а само у својој кући могу бити без вела.

Ето, тако уђе у обичај, да се носе вела у мусломанских жена.

Милан.

*

ТВРД ЈЕ КАМЕН....

Тврд је камен, стрма стаза,
С муком само по њој ходим;
Али опет ње се држим,
За другом се не поводим.

Другом можда цвеће цвати,
Можда ј' краси сама срма;
Али опет — нећу тамо,
Милија ми ова стрма.

На што стазом дивном ићи,
Кад ме туђем јату води,
А ова ме стрма носи
Својој браћи и слободи.

Цвеће цвати, па увене;
Срма блиста, па нестане,
А браћа се текем грле
У љубави трају дане.

Ар.

МЛАДА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

(Наставак.)

Е тако оде и Чезира, те ја остадох сама са мојом голубицом, мојом јединицом. Прво смо време чули по каткад што о нашим двема; јављале су нам, да су здраве, да лепо живе; шиљале су нам који пут новаца и трака и ципела за Лизу; али их није могла носити, јер су биле сувише фине спрам сиротинског одела Лизиног. Па онда су ми јавиле, да ће се по свој прилици удати, а ја не знам, шта ћу од велике среће; помислила сам: сад још само да се врати муж с пута, па се онда не би мењала ни с царицом."

„Али онда, једно вече, ево ти оца Франческа; к њему су моје девојане увек ишле, да се исповеде и причесте; имао је нека посла у Ђенови за свој манастир, а ја сам га била замолила, да види, шта ми раде девојане; он је то био урадио, па је сад дошао, да ми јави. Христе боже, знам, као да је данас; склопила сам руке над главом, па пала на постељу, као да ми је когод чекићем срце разлупао. Разумете ме ваљда, шта мислим. Тешко је матери говорити о срамоти деце своје, па ма да је прошло од то доба двадесет и више година. Лиза је била уз-а-ме, кад сам невољу своју чула. Кад је отац Франческо отишао, запита ме Лиза: је ли, мати, шта је то рекао калуђер? Шта је са сестрама? Није ли рекао, да је затекао Чезиру у свиленој хаљини, са златним минђушама, а Маријету да није могао видити, јер је код другог неког грофа била на његовој вили? Па шта ти онда плачеш, mamma mia, кад се сестре тако усрећиле? — А ја онда њој: „Еј, синко, рекох, зар ти не знаш, што кажу: ко се с тако великом господом упусти, умре под туђим плотом" — више јој нисам смела рећи, та тек је сиротици било тринаест година, а и наши Сестри нису хвала богу баш на крај света, а девојане моје нити су икад у кући, нити па сокаку видиле неваљалство какво. Шта сам знала, утрем сузе; морам, као велим, за који дан у Ђенову, да јагањце моје истргнем из курјачије чељусти; али није вајде; ако поведем Лизу, и њу ће враг однети, а ако је опет оставим саму код куће, погинућу успут од страха."

„Те тако вам се ја, господине мој, савладам, па су ми девојане моје биле жртве за мене; а кад сам још уз то добила вест, да ми муж зацело већ две године лежи у мору — лађу му је бура смлавила — а ја онда помислим: сад немам ништа више на свету, до Лизу моју, сиротицу моју и то мало части и поштења; у то нека ми више нико

не дира. Што но рекли, живи бога хвале; кад ме не узбуде, марим ја, нек каже, ко шта хоће, али богме, док сам жива, нек ме нико не дира, јер га може скупо стати.“

„Станем вам ја дакле строго пазити на Лизу моју; кад је тако гдекоји пут хтела да се провија с другом децом, или, како је већ одрасла, да стане с момцима пред кућом — Ђанико ју је већ тада био замиловао — увек сам јој рекла стару ону пословицу: у мушкарца стид под петом, у женске на челу. А она ме је послушала, јер је била честита, те је тако седела по вас дан, па прела или везивала мреже; само је недељом одлазила у манастир на службу или да се исповеди добром оцу Франческу, оно неколико невиних дечијих греха, а отац Франческо ју је хвалио и говорио, како ће ми она честитошћу својом надокнадити све, што сам несреће и срамоте препатила у животу.“

„Добро само погледајте слику ту. Прошло је већ двадесет година, откако ју је маркезе нацртао, па сад дабогме није више дете, него лепа жена, али сав свет каже, да јој здраво личи: није то само да каже Ђанико; њега сам сиротана већ толико пута затекла, где стоји пред том сликом као пред иконом, па се тако задуби, да не чује, кад ја уђем. Маркезе је био нешто мало вештак, треба да знате; већ је онда имао ову кућу осим двора свог у Ђенови, па ретко које лето да није излазио амо, али ради тога, да по неколико часова проседи на најлепшим местима у околини овој, те да нацрта у мапу своју брегове и море. А ја нисам никад излазила из куће, откако ме је задесила несрећа она са децом мојом; мислила сам, е ме све прије зато морају преко рамена гледати. Па тако нисам ни знала, да има какав маркезе на свету; мал нисам умрла од страха, кад се једне недеље пред подне отворише моја врата; ја баш стојим у кујни, па представила оно мало поленте, а наједаред улети унутра моја Лиза, у лицу се сва запурила, а за њом некакав господин, не баш више млад — било му је тада већ далеко изнад четрдесет — па: mamma mia, рећи ће Лиза, овај ме господин задржао, баш кад сам пошла са службе; како је била врућина, свукла сам била ципеле и чарапе, па сам боса ишла по влажним стенама крај обале, а наједаред изађе пред-а-ме овај господин, запита ме, како ми је име, где седим, па да ли сме са мном поћи, хоће да нацрта моју слику.“

„Шта сад да вам даљеваздан приповедам, како је све било, како сам се ја најпре стидила своје сиротиње, а он мене за пет минута тако за се задобио, да сам му сав свој живот испричала, ма да је био отмен господин; та баш најотменији најбоље знају, где честитог сиромака боли. Он је онда сео, па стао снимати моју Лизу; при том ни речи једне да је рекао, а ја сам једнако блебетала као ветрењача, па нисам му затајала ни то, што сам доживила са моје две ћерке.“

„Кад сам најпосле свршила, па се и сама стидила, шта сам све изблебетала, већ је и он поприлично био готов са цртежом; устао је онда, па рекао, да је за данас доста, па како имам добру и милу ћерку, како ју је он заволио, пак ако ја пристајем, побринуће се, да ми та ћерка више радости прибави, но оне друге две. Запитао ме је даље, колико јој је година. Но, вели, са тринаест је још доста млада, те може још што честито научити. Послаће он њу са сигурном пратњом у Женеву, у добар један завод; ту нека остане једно три четир године; сав ће трошак он сносити.“

„Можете мислити, да у први мах нисам знала, хоћу ли се смејати или да плачем. Да и последње моје дете дадем! — Чинило ми се, као да ми ко кида срце из груди, па још за то да кажем: хвала! Али кад сам запитала оца Франческа, па ме он стао наговарати, треба, вели, да увидим, да је то благи бог тако удесио, да ме утеши,

а ја онда шта ћу, него утрем сузе, па пустим дете своје.“

„А нисам се бога ми имала зашто ни кајати. Кад су ми ју за три године вратили — мени је дабогме било, као да је већ хиљаду година, али: ко чека дочека — еј благи боже, како ли се пролепшала, па опаметила; а знала се понашати, као кнегиња каква; спрам старе своје матере била је као и иначе. Ала је свет у селу очи разрогачио, кад је први пут видио господску девојку, где се са мном упутила у цркву, разуме се у манастир, да ју покажем добром оцу Франческу. Тај већ није могао да је нахвали, али јој је рекао, да лепо остане скромна и поштена, да бог зна шта о себи не мисли, а она је цело време гледала пред-а-се, па после је пољубила оца Франческа у руку, као што га је љубила још док је била мало босоного дериште; у вече је она на тврдој постељи својој тако брзо и слатко заспала, као да међутим није имала мекше постеље и као да није научила све те тешке науке, те је сад била паметнија, него кнез у Сестрима.“

„Хајдемо одавде са прозора“, рећи ће бака наједаред, па ме повуче у собу, те ме ту присили, да седнем на мали један диван, превучен избелелом плавом свилом; а она стане код стола, па узе кидати увело цвеће из великог струка, што је био на столу.

„Шта вам је, стара?“ запитам ја. „Што нећете више да удишете лепи свежи зрак ноћњи?“

„Та знате, због Ђаника,“ одврати бака замишљено. „Пролази тај још једнако доле крај прозора, а врло добро чује, нарочито, кад се његово име гдегод изусти. А ја сам баш хтела да вам приповедим, кад се моје дете вратило кући, како се сав за њом занео; она га додуше ничим није храбрила, као у опште ни једног момка, али је он ипак мислио, да га она у потаји воли, па збиља, ево ти га једаред, да је запроси. Но све да га је и марила — обоје су били сиромаси, а богме од љубави саме не да се живити. Па онда нашто би јој биле науке, што их је у Женеви изучила, кад би се удала за сиротог столарског момка, као што је био Ђанико?“

„Али главно је било то, што га није бегенисала. Није до душе бегенисала ни друге, ни богатије, што су је тад просили, па ни нашег добротвора, маркеза. Једаред вам ја станем пред њу, па ћу јој рећи: хоћеш ли, синко, да будеш срећна? Постаћеш маркеза. Добри господин, што је матери твојој у нужди помогао и тебе ишколовао — па помислите само, и моју је Чезиру усрећио, дао јој мираз, па ју удао за арендаша неког на добру једном код Турина — проси твоју руку, рекох, па ћеш седити у Ђенови у лепом његовом двору! Добро промисли, синко; лепота ће прећи, а ко се сам за себе не брине, тај најпосле, рекох, пропадне — а она ми паде око врата, па стаде јецати: mamma mia, нећу да идем од тебе, не треба ми стар муж; пре ћу свиснути.“

„Сиротица! Од срца сам је жалила, јер сам ју волила као зеницу. Е, али захвалност, па онда то, што смо нас две саморане женске, а шта сиротиња уме да уради од девојке, то сам доживила на моје две старије. Уз то био је још и отац Франческо, кад је Лиза отишла на исповест, толико јој говорио, да је сва промењена вратила се из манастира, па мени рекла: мати, поћи ћу за маркеза. Мајка божија и сви свеци биће уз-а-ме, те ћу остати честита жена; ти ћеш бар онда лепо живити под старе твоје дане, а он је добар човек, па неће тражити од мене, да га већма волим, но што ми је у власти, али верна ћу му бити и вратити му тиме, што ми је добра учинио.“

„Те тако вам ја дођох до зета маркеза, па сам лепо могла била као велика госпођа возати се у каруца но у-

лицама Ђеповским. Али сам помислила: није за козу сено, па сам лепо остала код куће, само што сам се преселила амо у ову вилу; нећу да се хвалим, али вила није била онда још тако лепа и уређена. Па ту је и моја ћерка одлежала бабиње, кад је друге године родила детенце, лепо као молованo, од главе до пете слика материна. Можете мислити, како је било оцу; да полуди од тешке среће. А и Лиза се моја радовала. Колико ли хвалим бога на небеси, говорила је, што ме је усрећио, те ми дао малог анђелка; не треба сад више отац Франческо да ме учи, како треба бити поштен и честит; морам бити таква, да ми се ћерка може угледати на мене."

„Тако је говорила сирота млада женица! А ја сам знала, шта мисли: приповедила ми је била, како се сви млади племићи, најлепши и најбогатији, упели из петиних жила, да њену љубав задобију, а знате, што кажу: метни сламу на ватру, па мора букнути. Али сад је имала чедо своје, па је није било бриге више ни за шта; није гледала ни лево, ни десно, него једнако у два мала невина ока, а заљубљене су делије могли вратове поломити јурећи за њом, њој ни по бриге."

„Али то баш није било тако лако, као што је мислила. Тек је прошла година дана, откако је мала Чезира угледала света, а оно се наједаред разболи маркезе; сав је био као узет, те је тако једнако морао седити у наслоњачи, па још је била срећа, те му је леву страну задесило, не десну, па је бар могао проводити време у цртању и сликању; а како је већ био племенита срца, то није мрзио на друге људе ради невоље своје, него је тим бољи био спрам своје сироте младе женице; чинио јој је све, што јој је само у очима прочитати могао, да жели. А њу нико ухватио, да ропта на судбину. Не може дабогме човек певати ни скакати, кад га што тишти, али кад мајка чедо своје у колевци љуља, нађе се ипак још по који гласак у грлу. Е, па тако јој се сав свет чудио и дивио, како је честита; често сам о томе говорила са оцем Франческом; тај већ не може да нађе речи, како да је похвали: Није она обична жена, говорио је, а честитост њена довољна је, да и сестре опрости муке вечите. Благо вама, стара, сретна сте ви, мати."

(Наставиће се.)

ЈА САМ СРЕЋАН.

Не завидим крину, ружи . . .
Још лепоте има веће:
Кад се драган с драгом здружи,
Где ћеш наћи лепше среће.

Ти ме љубиш, Миле, злато,
Дај још једном реч ту кажи,
Запливаће срце на то
Од милина и од дражи.

Гле, ти ћутиш? Ћути, ћути,
Још су слађи ти погледи:
Та кол'ко ме гледнеш пути,
Сваки поглед живот вреди.

Благоје Бра_чић.

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Мој други доручак је врло кратак био и за кратко време ма и по највећој припеци сунчаној ја и мој вођа седесмо већ у гондолама. Гондоле су црни дуги, а уза-

ни чамци, који у овој вароши кола заступају. До подне смо свуд пешице ишли, а сад ћемо да се возимо каналима кроз Млетке, јер управо кроз Млетке главни путеви эу канали, а споредни су ове узане улиц Свака кућа је једном тераном окренута узаној улици, а другој каналима. Тешко је и замислити, да је могуће, да вода дању и ноћу запљускује кућне зидове али заиста тако је и ето као што видимо вековима стоје. И тако возећи се на лаки гондоли кроз неколико каналских улица искрцамо се близу једне цркве, која се зове „*Maria dei Frari.*“ Куцнемо мало на врати, вратар нам отвори, — који је увек при врати — и ми уђосмо у ову величанствену цркву зидану у готском штилу. Поведе ме левој страни и показа ми спомен Кановин изрезан човечијом руком од чистог белог карарског мрамора; лица што су на овом споменику извајана тако су вешто израђена као да живе особе пред собом имамо. Преко од овог споменика с десне стране ту је Тицијанов гроб са опет врло лепим спомеником од белог мрамора. Осим ова два најдивнија споменика има још врло много разних споменика који би овој цркви више дали тип какве збирке разних вештина, него тип светињски. Осим знаменитих старина налазе се и гробови неких млетачких дуждева. — Кад прегледасмо ову чувену цркву и опростисмо се са вратарем, пружив му неколико чентезима — без ситног новца не да се у Млеткама ни из собе изаћи — седнемо опет на гондоле и кроз канале сврнемо још у неколико њихови цркава, да посмотримо разне споменике, који се ту чувају. У колико сам год цркава био — у 7 свега — свака им врло много стародревности и то највише и готово све од синова своје земље — Италије. — Ја већ више нисам хтео да посматрам цркве, него да се мало провеземо кроз Млетке и то да изађемо мало на морску чистину, одакле ћемо моћи да посматрамо она силна острва, на којима су Млетке подигнуте. И тако се ми упутимо *арсеналу* и ако без дозволе не можемо ући, ипак смо хтели мало да се провеземо до њега. Не бесмо ни до по пута, море је тихо било, једва си могао видети, да се таласа стаклена површина морска. Мој вођа и гондолијер, почеше мало оштрије да се разговарају, наравно талијански, од чега ја ни речи нисам могао да разумем, а непрестано показиваше главом, и руком на северо-западну страну, одакле се из далека угледаше црни облаци. После кратког, али живог овог разговора, окренуше они наједанпут гондоле вароши, и гондолијер је удвостручио снагу за веслање, он се необично жураше. Што се већма журио, у толико нам је она црна облачина ближе долазила. Ветар је већ јаче почео кретати морске таласе, и ми смо се са гондолама заједно почели љуљати као одојче у колевци, и мени је овако проваћање као неку радост правило. Ми већ не бесмо далеко од једног канала, који води у варош, и управо њему беше наш возар управио гондоле и не бијасмо ни 10—15 корачаја далеко од истог, али снажни ветар дуну, и заклон од сунца што над нами на гондолама имадосмо, отрже се од гвоздени шипака, на којима разапет бејаше и одвитла се међу морске таласе. Наш гондолијер поче сад и да нешто ларма, ја од све те ларме нисам ни разумео значај речи, нити саме речи да разликујем једну од друге, само то знам, да је непрестано викао „ларга“ „ларга“ „ларгати“. С нама односно са нашом гондолом ветар и морски таласи се играше у колико и мој вођа и веслар нас ближе примакну кућама, у толико нас ветар за тренутак ока натраг баци. Сад већ видех и ја да нема шале, али шта сам могао чинити? Ништа друго, него опет остати седећи на оном месту, на ком сам и био, само да им не сметам. Оба моја друга упеше се из све снаге, завеслаше у који мах један талас прели преко нас и наше гондоле, и срећа наша што не беше велик, толико смо страдали да су нам доње хаљине мокре биле. Међутим нам из канала брже боље привезу друге гондоле и бацив нам једек, и тако закачени о њему привуку нас у улични канал. На све стране чујеш лупу и звекет капака на прозорима, ми се обрнусмо и кроз онај подигнути прах од песка видесмо недалеко од нас водени вијори

подигао стуб водени, те се игра с њиме по морској површини. Међутим нас приме у оближњу каменорезницу и ту се одмарасмо, док ова страхота божија није прешла.

После мале одморке завлада поново тишина облаци се разиђоше, сунце сијну и да се још на чистини морској не виђаху остатци буре у виду таласа не би нико ни помислио на то, да је пре по часа уввесељавајући се на морском огледалу, могао у тренутку ока главом платити. Ми се тада кренемо и кроз више канала испод камених и гвозденпх ћуприја дођосмо на обалу Piazzett-е, на којој сами гондолијери тумарају тамо амо и зову публику, да их возе по Млеткама. У крај ове пијазете налазе се два висока каменита стуба, који од више стотина година овде у море гледају. На једном је горе крилати лаф св. Марка, а на другом св. Ђорђе од камена изрезан. По томе приђемо кули св. Марка, узмемо карту и пењасмо се обртњима унаоколо до звона. Од доле до звона човек мора четрдесет савити од једног угла другом; зидан је у виду четвороуголника, а висок је од доле па до врха 99 м. Кад се попесмо горе, хтеде стражар да измене мога вођу са причањем али ја рекох му преко мога вођа, да га не разумем ни речи, он се до душе мало вајкао, али ми је ипак опет своју услужност показао тиме, што ми је дао далекоглед (дурбин) и ја посматрајући њиме одозго Млетке, уживао сам у овим дивним призорима, који беху пред-а-мном, па ма на коју се страну окренуо ради посматрања. Мој вођа стајао је поред мене и непрестано ми је нешто говорио, на што ја нисам баш обраћао велике пажње, из свега толико сам само приметио. да ми рече, да су Млетке подигнуте на 122 малих острва, а између кућа мрежају се 150 канала, преко којих 367 мостова има, а житеља има 120.000, а некад је, вели, било преко 200.000 становника, а странаца бива преко године 50—60 хиљада. Са ове куле посматрасмо и Алпе, који ако нам не беху близу, али ипак могосмо их лепо да видимо. Спустимо се доле, опростим се са мојим вођом, и ако је већ 6 часова већ увелико прошло, ипак сам се журио у гостионицу, да обедујем, ако и нећу почети, а ја ћу наставити.

И у једној и у другој дворани у два реда столови, за којима већ увелико обедоваху. Узмем си место и хтео не хтео, морао сам да се задовољим са талијанском кујном — гладан сам. Мени преко пута, мало са стране, седео је један црнац, који ме је непрестано посматрао, сигурно како слатко једем. И напослетку ме упита, каквим језиком, ја не знам, доста то, да ја нисам знао шта хоће, а ја њему одвратим немачки, а кад видим, да он опет то не зна, а ја му онда просто српски речем, да га не разумем. Мојим и његовим говором обратили смо доста пажње на нас, и тада нам у фраку упарађени послужитељ — келнер — дође и преко њега се упознасмо, а приказа ми и његову младу госпу, вели, скоро су се узели, те су сад амо у Млетке на уживање дошли из Азије су, и то из Бомбаја, занимањем је банкар, ја му опет речем, ко сам, одакле сам, и да сам учитељ. Жена му је такођер црна. Ја му ту укратко испричам, како мал' нисам главом платио уживање у Млеткама. Ја га по том питах о школству и учитељству у Азији односно у Бомбају, о чему ми се баш није имао јако похвалити, јер њихове рођене школе нису никакве, а енглеске опет имају своју извесну тенденцију. Мени беше жао, што се морадосмо брзо растати, јер мој неки нови познаник дође, да идемо, као што смо се договорили, на острво Лидо, да тамо на представи ово вече проведемо. Тако и би.

Растасмо се и нас обојица упутимо се малом паоброду, који ће нас преко превести. У путу морасмо кроз Маркову пијацу проћи. Сад већ почињаше бивати живље. Видиш на све стране свет, где се тамо амо шета. Какве у овом веку језике ниси чуо да говоре, овде ћеш скоро другог трећег човека чути, да говори другим којим језиком. Осим тога, што се могу чути разни језици, можеш да видиш и разног помодног одела, а украшених женскиња разним тракама можеш и овде видети као и на другом месту. У наоколо око пијаце понамештане испред кафана силне столице око сто-

лова, при којима седе љубитељи кафе и ову срчу, али и заиста је овде велика прођа у црној кафи. Већ се носе и наслони за ноте, јер ће то вече свирати војничка глазба, — а чини ми се, да свако вече свира — међу тим ми се одмакосмо, сависмо иза дуждеве палате, упутисмо се лепом морском обалом, на којој виђасмо многе, који водише мајмуне и с њима се представљали великој публици, која је унаоколо била; мало даље опет показује се какав мађионичар или боље да кажем на овој обали, куда многи свет пролази, налази се врло модерних просјака. За неколико минута ми се већ возимо по тихом мору. Била нас је пуна лађица гостију за вечерашњу представу у посматрању разних лица, одела, говора, разне слободе и стидљивости, за кратко време већ се искрцаемо на острво *Лидо*.

(Наставиће се.)

О НАПРЕЗАЊУ У РАДУ.*)

Сваки треба да је одушевљен тежњом, да себи прибави знања и науке. Знање нам је утеха у невољи, па ширећи сваким даном круг својих идеја, кадри смо све распознати у свом правом облику, не освр̂ћући се на мисли и предрасуде других. Али та жеља за знањем, та непрестана грозничава тежња за новим идејама често је извор великих јада и невоља. Они, који се искључиво баве ручним пословима, а никад главом не раде, не могу никако да појме, да научењак, који цео боговетни дан седи, чита, мисли и пише, своје тело куд и камо више напреже, него ли ратар, који цео дан земљу ради; па ипак је тако. Обичан човек све види само површно. Свако апстрактно знање, и по томе све, штогод умом мора схватити, нема за њега никакве вредности. Цео дан ковати и дељати, то се код њега зове радити, али цео дан читати и мислити, код њега се зове бадавадисати. Човек не опажа ону промену, која се напрегнутим умним радом збива у главном органу за мишљење — у мозгу — а по томе и у целом телу, и често је сувишни умни рад извор неизлечивих, потајних болести. Тело малакше од силна и претерана умна рада; а дух опет ослаби од сувишна телесна посла. И најмање умно напрезање умори надничара, који није умно развијен, а најмање телесно напрезање умори научењака. Са мозгом је тако исто као и са нервима и мускулима.

Прекомерно умно напрезање слаби органе, што рано и варе, те отуд долази меланхолија и нерасположење. Умна снага оних, који непрестано мисле и уче, најпосле отупи. Грчки философ Епикур непрекидним је учењем своје тело тако ослабио, да у последње време свога живота није могао трпети на себи хаљину, није могао устати са постеље, нити је могао подносити светлост. Учење и писање особито шкодиноћу, ма да се оно допада научењацима. Прекомерним учењем и умним напрезањем губи се сан и човек падне у хипохондрију, меланхолију и друге душевне болести; а то се може лако појмити, јер се сувишним учењем одвећ много иште од једног дела мозга. Поједини делови мозга имају особита својства. Тако онај део мозга, у који прелази живац за вид (Gesichtsnerv), чини, да очима можемо видети. Ови разни делови мозга чине, да можемо све опажати, опако исто, као што извесне тастие на гласовиру дају известан звук. Па тако се чини, да је и са осталим деловима мозга; изгледа, као да свако својство заузима особено и строго одређено место у мозгу. Та свакидашње искуство учи нас, да мозак у исти мах не ради на два места. Тако н. пр. не можемо у исти мах нешто оштро посматрати, а уједно и строго пазити на чији разговор, или о чему оштро премишљати. У оном тренутку, где један део мозга ради, сви други делови мирују. Што један део више ради,

*) О сличној теми од истога писца може се упоредити чланак „Природни закон у раду," што је изишао у „Јавору" од год. 1877 број 25.

тим више мирују остали делови. Кад се на прилику дамо у дубоке мисли, онда обично ништа не опажамо осталим чулима; утисак већ мора бити врло јак, да би радња с једног дела мозга прешла на који други. А то је врло важно, јер само тако је могуће, да мозак непрестано ради; док овај или онај део ради, остали делови могу се на измене одмарати. Што је разноврсније умно занимање, тим мање може се дух уморити. Отуд се тумаче разни изрази умне снаге које у разних људи опажамо. И ако је један део мозга развијен, зато се опет не морају све умне силе развити. Напротив се често опажа, да они, у којих је једна страна мозгове радње особито развијена, у другом погледу заостају иза обичног знања; даље је и то познато, ако су поједини делови мозга одвећ надражени, да се пре и после пореметe, као што се довољно опажа у свакидашњем животу. Дух се тако исто може претоварити, као и стомак. Сувише читати и сувише учити исто тако шкоди духу и живцима, као што сувишно јело шкоди стомаку и крви. Из погдекојих наших виших научних завода воде стражња вратоца у лудницу и на гробље.*) Доста има младих умова, који су пропали од силна одушевљена за знањем и науком с тога, што су хтели да себи брзо прибаве знања као год што банкротира сујетни трговац са своје несмишљене и одвећ смеле тежње, да се брзо обогати. Али тежња за знањем обично се лакше даје задовољити, него ли грамжење за благом и богатством; јер ако у оном првом случају ниси успео, остаје ти празна глава, а у овом другом погледу остаје ти празан цеп. Сваком је човеку урођена нека мера умнога дара, који он треба да негује и развија, али ни пошто да не прецењује. Лаганом, разуму сходном студијом, јачају постепено умне силе, али ко хоће да све на једанпут научи, тај не само да промаши мету своје сујете, него шта више и умно затупи — оглупави. Ни један умни посао није тако тежак и напрегнут, као онај, што се без воље ради. То ће најбоље осетити онај, који се без воље бави једном струком науке, књижевник, који свој посао без воље ставља на артију; њега спопадне главобоља и што год напише, све је лоше. Ко свој дух сувише оштро напрегне и управи на једно, томе ослаби и мозак и тело. Они, који мозгом раде, не смеју се у свом послу непрекидно напрезати, и треба сваки дан да се шетају по свежем ваздуху, да би се одржала равнотежа између живаца и мускула. Ко хоће, да му учење користи, томе оно мора и пријати, као и ждери јело. Је ли пожуда ума одвећ јака, онда треба да пазимо, кад му дајемо хране, као год и код стомака; је ли пожуда слаба, онда опет треба бити опрезан с храном. Ако се на све то буде добро пазило, онда за цело неће многи и многи са наших виших учевних завода излазити у свет умно болестан, да само као слаба светлост усред тавне ноћи тиња, док се — не угаси.

по немачком Ф. О.

*) Не треба сметути с ума, да ово пише Немац о Немцима. Да ли је тако и у нас Срба?!

ЛИСТАК.

НА ГРОБУ ДАНИЛА МЕДАКОВИЋА.

Дане Медаковићу!

„Напредак и Годишњак!“ Ликота опет један мање после Јоксима Новића и ђенерала Биге.

Али и најстарији српски журналиста после Павловића и Богдановића. Медаковић је три струје у Србинству оживотворио.

Године 1848 дао је нов правац српској журналистици са својим „Напретком.“

Године 1850 са „Годишњаком“ створио је народну књигу. Медаковић је уз припомоћ вреднога Ђоке Поповића са својом „Седмицом“ дао нова крила српској белетристици.

Медаковић је покрај Стаматовића уздигао прославу првог просветитеља српског светог Саве од јадранског до црнога мора.

Медаковић је за доба Бахова једини словенски журналистички орган „Србски

БЕСЕДА.

(Беседа са игранком „добротворне задруге српкиња новосаткиња“). Давно било месојеђе, давно прођоше забаве и весеља и још мало, те да се наврши пуна година, како Нови Сад не виде јавне забаве.

И навршило би се, да милостиво срце, да племенита душа не помисли и на сирочад нашу, сирочад српску, српчад младу, да не помисли на оне, који су сада нада и уздање а који ће кроз које лето и годину бити замена и одмена, утеха и радост, дика и понос српском роду и имену.

Сретна мисао, срце пуно милоште и доброте сабра, задружи у великоме броју Српкиње Новосаткиње.

Задруга ће ова учинити лепа дара дела милосних, задруга ће ова, ако бог да и среће буде, помоћи млогоме родитељу, млогој сиротој удовици, да своје чедо, своју наду, своје све лакше школује, а особито ће на женску децу пазити.

У задругу се здружише оне, којима бог даде, те имају. Имају толико, да им је и више, но што им треба а знају, да на млађима свет остаје, оне ће милошћу својом помоћи, да се изучи млого сриче.

Од свога сувишка већи неки део даће милостиве задругарке сиротанчету; њему ће помоћи, помоћи јако а себи не одмоћи. Помоћи ће сиротеме детенцету, ал' помоћи ће и себи и своме, помоћи ће целоме народу, помоћи ће и човечности и човечанству.

Племенит је смер, племенита је намера тих задругарака, те „добротворе задруге српкиња новосаткиња.“ По несрећи дао бог српскоме народу доста сиромаши, доста потребитих и кад помоћ пружаш, пружи је свакоме, коме је за помоћ.

Задруга ова млада, кућа нова и још нескућена; младе газде кућу кућити морају; кућа се тешко кући.

Па што у целоме свету, то и овде.

Истина је, чељади је у тој кући пуно, и још неколико, па да се не нађе више самосталне женскиње у целоме Новоме Саду, која није члан ове куће; српска свест и српско родољубље довешће и те у добротворну задругу, јер са оно неколико крајцарица ни себи ни од себе а за благо наше опште све скупа доста, и дај боже предоста, ал' — за сад још није доста; српски народ дарежљив, српски народ несебичан, српски народ вичан дати на племените цели.

Сабране Српкиње Новосаткиње знају ово и оне смерно и учтиво ступају у народ и позивају појединце и свакога да помогне и себи и своме, да помогне њима кућу скућити, кућу на камену подићи и утврдити.

Тврђа зграда, зграда дуготрајнија. Пунија кућа, отворенија су врата сиротињи и сиромаши; али не да се врати са прага те куће без дара, но с даром и лепом речи „хвала“ и „бог-да-прости.“

Задруга апелује на милостиво срце српско, али не удара „намет на вилајет.“ Ти мени, ја теби. Ти мени а преко мене и сиротињи материјалне помоћи, а ја теби умне па још ка томе забаве и весеља: „беседу са игранком.“

Никад лепше прилике, никад згодније доба већ баш 14. Новембра.

Свако већ жељан забаве, свако рад провода.

Та не памтим већ ни кад сам играла, рекла је за цело млога и млога лепа играчица наша.

Пуна беше дворана о беседи, дупком пуна; да пунија за играчице и играче још незгоднија.

Задруга се у рачуну не превари.

Српски се свет одазвао, али с радошћу бележимо, да се и страни свет у Новоме Саду одазвао јако. Задруга ова заслужила и у томе наше признање. Ми јој признајемо. Српкиње Новосаткиње, што чекале, дочекале: публика им дошла.

Но публика је задовољно и отишла, публика се задовољно и разишла.

Лепом одзиву публичину, приређивачице одговарају још лепшим програмом разноврсним програмом: говором, песмом, декламацијом, представом, напослетку највише и најдуже свирком и играњем.

Први део прво приказујемо. Познати и опробани говорник у свечаним приликама, професор Александар Сандић, говори лепо о милости и милостивом срцу, о добротворној намери задруге ове, а заврши поздравом публици од стране задруге. Говор му се завршује громким „живео,“ а задругарице, признајући му велике и највеће заслуге око оснивања задруге њихове, приносе му мали дарак: леп венац.

Певачка задруга „Српске читаонице новосадске“ пева „Момче и девојче“ од Хавласа, „Ноћне стражаре“ од Зајца, „Међу браћом“ од Јенка, и осветљава себи образ и леп глас, који је стекла у Новосађана. Заслуга је њихова велика и задруга пружа у име захвалности и њима дарак мали: венац сплетен од мирисава цвећа. А највећу заслугу од њих заслужио хоровођа им Мил. Татић и нека му је овим признато.

Члан и управитељ народнога позоришта, Д. Ружић, декламује вештачки Петефијеву „Луду“ у Змајеву преводу. Петефи, Змај, Ружић, доста ти је, те да речеш, ко ји сложи, ко намери јунака на јунака. Евала им.

Али има још некога, који учини љубав добротворној задрузи, те представи „Љубицу,“ дечију глуму, што написа проф. С. Ј. Јефтић, а то су гђице: Марта Будимирова и Зорка Стефановић, и ученице више девојачке школе: Марија Симић, Даринка Максимовић и Даница Завишић. Представа ова представљала се већ, но ипак за већи део публике беше „први пут,“ и ови, а и они, који је већ гледаху, задовољни беху. Живеле представљачице!

А шта да пишем о игрању, шта да пишем о играма? Ишле су својим редом и два и три пута, и младим играчицама и играчима не би још толико доста било.

Леп је новац пао о беседи овој, али се зна е, камо ће и на што ће се употребити, те штета, ш го и више не паде.

„Беседа са игранком“ беше сјајно, беше ди но приређена; а да не беше така, каква беше, бог и у-ша, остала би још која десетица, ако не баш и пу а стотица у каси. Све нам је мило и драго, али н м је жао, што се на беседе за добротворне цели не о-

ши с мером. Зашто се место стотине потроши две стотине? Та не би она стотина у штету, но у добро сирочету нашем.

Лепо је од одбора задруге ове, што позиваше, да се у што простијем оделу дође. Како изгледа то просто одело, видесмо у свили одборница. С—

КЊИЖЕВНОСТ.

Летопис „Матице српске." Уређује А. Хаџић. Књига 127. У Новом Саду, српска штампарија дра Свет. Милетића. 1881. 8°. Стр. 163. Цена 70 нов.

Ова 127. књига трећа је свеска летописа за ову годину. На првом месту налазимо у њој расправу проф. Г. Гершића „Право освајања (анексије) и плебисцит у данашњој међународној теорији и практици," у којој уважени г. писац веома интересантно расправља то питање, које ће погледом на Босну и Херцеговину сваког Србина занимати. Расправа ће се довршити у идућој свесци.

У чланку „Владика Арсеније Радивојевић и његово страдање. (Слика из новосадске прошлости)," црта нам г. Ђорђе Рајковић један патнички живот из прошлог столећа. Свако ће га радо читати као прилог познавању културнога стања онога времена у нашем народу.

На трећем месту продужује се „Манастир Грабовац од Владимира Красића," летописом поменутога манастира.

Спев „Хафис" од г. Николе Ђорића, дело је једног талента, који је тек од скора ушао у српско песничко коло Радовали би се, да му позвана критика пажњу посвети.

У чланку „Со као руда и њено културно-физиолошко значење" од г. Моје Медића, описују се хемичка и физикална својства кујнске соли и наводе се податци, који говоре за њено културно значење. Чланак ће се продужити у идућој свесци; у овој ће зацело врло многе занимати опис солног рудника код Вјелички. Г. писац увлачи у свој саставак многе епизоде, које се тек насилно дају довести у везу са соли и тиме одвлачи пажњу од главнога. Баш што у г. Медића видимо добру спрему, којом може да користи нашој књизи, слободни смо, да га упозоримо на ту списатељску ману.

Г. С. В. Поповић продужује у овој свесци своје студије о нашој новијој лирици. На ред је дошао Ст. Владислав Каћански, који је истина написао једва четирдесет мањих и већих песама, али је узвишеном енергијом своје поезије завредно једно од првих места на српском Парнасу. За његове романсе (има их четири) вели г. С. В. Поповић, да су узор и да се из њих могу извести сва естетичка правила за ову врсту.

Под рубриком „Књижевност" штампана је оцена истписаног на хемију врсног професора српске велике школе г. С. М. Лозанића. У примедби, где се помињу радови проф. Љ. Клерића изменуле су речи „немогуће" и „могуће" своја места, те се чита, да је г. В. К. доказао могућност компензације, а ваља разумети баш противно. Стручним читаоцима није била нужна та напомена, а остале молим, да ту нехотичну погрешку исправе.

На крају се налазе „Изводи из записника књижевног одбора и одељења год. 1878."

У овој свесци нема никакве приповетке и ту празнину осетиће јако лепша и благодарнија половина наше читалачке публике. Надајмо се, да ће се идуће свеске имати то на уму. **М. Петровић.**

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште) дошло нам је и већ је представљало у недељу 15. новембра Холтајеву позоришну игру „Лаворику и просјачки штап," а у уторак Шрајберову шаљиву игру „Језуита и његов питомац." — Од идућег броја доносићемо редован извештај о представама.

ДРУШТВА.

(Ванредна скупштина српског народног позоришта).

(Наставак.)

Лањска скупштина одлучила је, да се непокрености из закладе пок. Стевана Бадрљице могу продати, ако се за њих добије свега 15.000 фор., т. ј. за осам ланаца земље 4000 фор. а за кућу и магазин 11.000 фор. Тога ради наређено је ово. Друштвени повереник у Сенти, г. др. Стеван Малешевић, упућен је, да приватним путем огледи, не би ли се могло за поменуте реалитете добити колико је скупштина одредила. На то је повереник јавно, да би се земља могла продати по одређену цену, али да се за кућу нико не јавља и да ће се тешко моћи продати за 11.000 фор. За тим је позван повереник, да се постара да се судски процени кућа и земља па онда да предложи овамо процену заједно за продајним условима с обзиром на местне прилике. Тиме је хтела управа да добије поуздано и документовано мерило за свој даљи посао у овој ствари, и према томе ће радити како прими поискани извештај.

Што се даље тиче исте закладе Бадрљичине, ваља ми споменути, да се ради изједначења земљишта закладне куће са суседном кућом према правима регулисања улица морао откупити један комад земљишта од неколико квадратних хвати од сенћанске вароши. Тај откуп и оправка зида стала је око 50 фор.

Пошто је удовица блаженоупокојеног Бадрљице још прошле године умрла, наређено је, да се са завештаног имања збрише укњижено право доживотног уживања њеног.

Управни је одбор тражио у финансијске управе

БЕСЕДА.

(Беседа са игранком „добротворне задруге српкиња новосаткиња“). Давно било месојеђе, давно прођоше забаве и весеља и још мало, те да се наврши пуна година, како Нови Сад не виде јавне забаве.

И навршило би се, да милостиво срце, да племенита душа не помисли и на сирочад нашу, сирочад српску, српчад младу, да не помисли на оне, који су сада нада и уздање а који ће кроз које лето и годину бити замена и одмена, утеха и радост, дика и понос српском роду и имену.

Сретна мисао, срце пуно милоште и доброте сабра, задружи у великоме броју Српкиње Новосаткиње.

Задруга ће ова учинити лепа дара дела милосних, задруга ће ова, ако бог да и среће буде, помоћи млогоме родитељу, млогој сиротој удовици, да своје чедо, своју наду, своје све лакше школује, а особито ће на женску децу пазити.

У задругу се здружише оне, којима бог даде, те имају. Имају толико, да им је и више, но што им треба а знају, да на млађима свет остаје, оне ће милошћу својом помоћи, да се изучи млого српче.

Од свога сувишка већи неки део даће милостиве задругарке сиротанчету; њему ће помоћи, помоћи јако а себи не одмоћи. Помоћи ће сиротеме детенцету, ал' помоћи ће и себи и своме, помоћи ће целоме народу, помоћи ће и човечности и човечанству.

Племенит је смер, племенита је намера тих задругарака, те „добротворе задруге српкиња новосаткиња.“ Не цесрећи дао бог српскоме народу доста сиромаши, доста потребитих и кад помоћ пружаш, пружи је свакоме, коме је за помоћ.

Задруга ова млада, кућа нова и још нескућена; младе газде кућу кућити морају; кућа се тешко кући.

На што у целоме свету, то и овде.

Истина је, чељади је у тој кући пуно, и још неколико, па да се не нађе више самосталне женскиње у целоме Новоме Саду, која није члан ове куће; српска свест и српско родољубље довешће и те у добротворну задругу, јер са оно неколико крајцарица ни себи ни од себе а за благо наше опште све скупа доста, и дај боже предоста, ал' — за сад још није доста; српски народ дарежљив, српски народ несебичан, српски народ вичан дати на племените цели.

Сабране Српкиње Новосаткиње знају ово и оне смерно и учтиво ступају у народ и позивају појединце и свакога да помогне и себи и своме, да помогне њима кућу скућити, кућу на камену подићи и утврдити.

Тврђа зграда, зграда дуготрајнија. Пунија кућа, отворенија су врата сиротињи и сиромаши; али не да се врати са прага те куће без дара, но с даром и лепом речи „хвала“ и „бог-да-прости.“

Задруга апелује на милостиво срце српско, али не удара „намет на вилајет.“ Ти мени, ја теби. Ти мени а преко мене и сиротињи материјалне помоћи, а ја теби умне па још ка томе забаве и весеља: „беседу са игранком.“

Никад лепше прилике, никад згодније доба већ баш 14. Новембра.

Свако већ жељан забаве, свако рад провода.

Та не памтим већ ни кад сам играла, рекла је за цело млога и млога лепа играчица наша.

Пуна беше дворана о беседи, дупком пуна; да пунија за играчице и играче још незгоднија.

Задруга се у рачуну не превари.

Српски се свет одазвао, али с радошћу бележимо, да се и стран свет у Новоме Саду одазвао јако. Задруга ова заслужила и у томе наше признање. Ми јој признајемо. Српкиње Новосаткиње, што чекале, дочекале: публика им дошла.

Но публика је задовољно и отишла, публика се задовољно и разишла.

Лепом одзиву публичину, приређивачице одговарају још лепшим програмом разноврсним програмом: говором, песмом, декламацијом, представом, напослетку највише и најдуже свирком и играњем.

Први део прво приказујемо. Познати и опробани говорник у свечаним приликама, професор Александар Сандић, говори лепо о милости и милостивом срцу, о добротворној намери задруге ове, а заврши поздравом публици од стране задруге. Говор му се завршује громким „живео,“ а задругарице, признајући му велике и највеће заслуге око оснивања задруге њихове, приносе му мали дарак: леп венац.

Певачка задруга „Српске читаонице новосадске“ пева „Момче и девојче“ од Хавласа, „Ноћне стражаре“ од Зајца, „Међу браћом“ од Јенка, и осветљава себи образ и леп глас, који је стекла у Новосађана. Заслуга је њихова велика и задруга пружа у име захвалности и њима дарак мали: венац сплетен од мирисава цвећа. А највећу заслугу од њих заслужио коровођа им Мил. Татић и нека му је овим признато.

Члан и управитељ народнога позоришта, Д. Ружић, декламује вештачки Петефијеву „Луду“ у Змајеву преводу. Петефи, Змај, Ружић, доста ти је, те да речеш, ко ји сложи, ко намери јунака на јунака. Евала им.

Али има још некога, који учини љубав добротворној задрузи, те представи „Љубицу,“ дечију глуму, што написа проф. С. Ј. Јефтић, а то су гђице: Марта Будимирова и Зорка Стефановић, и ученице више девојачке школе: Марија Симић, Даринка Максимовић и Даница Завишић. Представа ова представљала се већ, но ипак за већи део публике беше „први пут,“ и ови, а и они, који је већ гледаху, задовољни беху. Живеле представљачице!

А шта да пишем о игрању, шта да пишем о играма? Ишле су својим редом и два и три пута, и младим играчицама и играчима не би још толико доста било.

Леп је новац пао о беседи овој, али се знаде, камо ће и на што ће се употребити, те штета, што и више не паде.

„Беседа са игранком“ беше сјајно, беше дивно приређена; а да не беше така, каква беше, бог и душа, остала би још која десетица, ако не баш и пуна стотина у каси. Све нам је мило и драго, али нам је жао, што се на беседе за добротворне цели не тро-

ши с мером. Зашто се место стотине потроши две стотине? Та не би она стотина у штету, но у добро сирочету нашем.

Лепо је од одбора задруге ове, што позиваше, да се у што простијем оделу дође. Како изгледа то просто одело, видесмо у свили одборница. С—

КЊИЖЕВНОСТ.

Летопис „Матице српске.“ Уређује А. Хаџић. Књига 127. У Новом Саду, српска штампарија дра Свет. Милетића. 1881. 8°. Стр. 163. Цена 70 нов.

Ова 127. књига трећа је свеска летописа за ову годину. На првом месту налазимо у њој расправу проф. Г. Гершића „Право освајања (анексије) и плебисцит у данашњој међународној теорији и практици,“ у којој уважени г. писац веома интересантно расправља то питање, које ће погледом на Босну и Херцеговину сваког Србина занимати. Расправа ће се довршити у идућој свесци.

У чланку „Владика Арсеније Радивојевић и његово страдање. (Слика из новосадске прошлости),“ црта нам г. Ђорђе Рајковић један патнички живот из прошлог столећа. Свако ће га радо читати као прилог познавању културнога стања онога времена у нашем народу.

На трећем месту продужује се „Манастир Грабовац од Владимира Красића,“ летописом поменутога манастира.

Спев „Хафис“ од г. Николе Ђорића, дело је једног талента, који је тек од скора ушао у српско песничко коло Радовали би се, да му позвана критика пажњу посвети.

У чланку „Со као руда и њено културно-физиолошко значење“ од г. Моје Медића, описују се хемичка и физикална својства кујинске соли и наводе се податци, који говоре за њено културно значење. Чланак ће се продужити у идућој свесци; у овој ће зацело врло многе занимати опис солног рудника код Вјеличке. Г. писац увлачи у свој саставак многе епизоде, које се тек насилно дају довести у везу са соли и тиме одвлачи пажњу од главнога. Баш што у г. Медића видимо добру спрему, којом може да користи нашој књизи, слободни смо, да га упозоримо на ту списатељску ману.

Г. С. В. Поповић продужује у овој свесци своје студије о нашој новијој лирици. На ред је дошао Ст. Владислав Каћански, који је истина написао једва четирдесет мањих и већих песама, али је узвишеном енергијом своје поезије завредио једно од првих места на српском Парнасу. За његове романсе (има их четири) вели г. С. В. Поповић, да су узор и да се из њих могу извести сва естетичка правила за ову врсту.

Под рубриком „Књижевност“ штампана је оцена потписаног на хемију врсног професора српске велике школе г. С. М. Лозанића. У примедби, где се помињу радови проф. Љ. Клерића изменуле су речи „немогуће“ и „могуће“ своја места, те се чита, да је г. В. К. доказао могућност компензације, а ваља разумети баш противно. Стручним читаоцима није била нужна та напомена, а остале молим, да ту нехотичну погрешку исправе.

На крају се налазе „Изводи из записника књижевног одбора и одељења год. 1878.“

У овој свесци нема никакве приповетке и ту празнину осетиће јако лепша и благодарнија половина наше читалачке публике. Надајмо се, да ће се идуће свеске имати то на уму. **М. Петровић.**

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште) дошло нам је и већ је представљало у недељу 15. новембра Холтајеву позоришну игру „Лаворику и просјачки штап,“ а у уторак Шрајберову шаљиву игру „Језуита и његов питомац.“ — Од идућег броја доносићемо редован извештај о представама.

ДРУШТВА.

(Ванредна скупштина српског народног позоришта).

(Наставак.)

Лањска скупштина одлучила је, да се непокретности из закладе пок. Стевана Бадрљице могу продати, ако се за њих добије свега 15.000 фор., т. ј. за осам ланаца земље 4000 фор. а за кућу и магазин 11.000 фор. Тога ради наређено је ово. Друштвени повереник у Сенти, г. др. Стеван Малешевић, упућен је, да приватним путем огледи, не би ли се могло за поменуте реалитете добити колико је скупштина одредила. На то је повереник јавио, да би се земља могла продати по одређену цену, али да се за кућу нико не јавља и да ће се тешко моћи продати за 11.000 фор. За тим је позван повереник, да се постара да се судски процени кућа и земља па онда да предложи овамо процену заједно за продајним условима с обзиром на местне прилике. Тиме је хтела управа да добије поуздано и документовано мерило за свој даљи посао у овој ствари, и према томе ће радити како прими поискани извештај.

Што се даље тиче исте закладе Бадрљичине, ваља ми споменути, да се ради изједначења земљишта закладне куће са суседном кућом према правима регулисања улица морао откупити један комад земљишта од неколико квадратних хвати од сенћанске вароши. Тај откуп и оправка зида стала је око 50 фор.

Пошто је удовица блаженоупокојеног Бадрљице још прошле године умрла, наређено је, да се са завештаног имања збрише укњижено право доживотног уживања њеног.

Управни је одбор тражио у финансијске управе

да се опрости наследна пристојба од 818 фор. 13 н, на завештање Бадрљичино, али је финанс. управа одбила ту молбу са разлога, што фонд позоришни није намењен научним, јавним наставним и добротворним целима, али је одобрила да се та пристојба у две рате исплати. Према томе је из прихода исте закладе исплаћено на рачун пристојбе 500 фор. а остатак од 318 фор. 13 н. исплати ће се наскоро.

Према одлуци лањске скупштине, да управни одбор набави слику родољубивог завештача Стевана Бадрљице, замољен је начеоник друштвени, да се својим путем постара, како би се слика покојникова могла зготовити, па да се онда приреди свечано откривање те слике. Начеоник је дознао, да се једна слика покојникова налази код његовог синовца г. Ђоке Бадрљице, краљ. чиновника у Тителу, па је њега замолио, да му ту слику пошље, како би се снимак узео с ње. Али до данас није добио од њега одговора, те тако, ако исти господин никако не би хтео дати слике, морала би се, ако је могуће, где с друге стране набавити.

Лањска скупштина овога сл. друштва одлучила је, да се од прихода позоришног отплати сувласнику позоришне дворане, г. Данилу Манојловићу, уложена четвртина од 5000 фор. а. вр. Та се одлука није могла извршити с тога, што се ове године морало платити преко 1000 фор. застареле камате на дугове друштвене, и што је исплаћено 500 фор. наследне пристојбе на завештај Бадрљичин. Ова сл. скупштина ваља сада наново да нареди, како да се споменути дуг поуздано исплати г. Манојловићу, те искупи задана реч овога друштва.

Порезно надзорништво збрисало је по налогу високог министарства (после дугог заузимања управног одбора) 530 фор., што је још год. 1876 као порез на главнице друштвене погрешно разрезан био. Тога ради је фискал друштвени упућен, да потражи натраг од варошке власти оне своте, што су на рачун тога опроштеног пореза већ плаћене.

„Словенско драматско друштво“ у Љубљани ступило је с овим друштвом у књижевну узајмицу и послало је своју збирку позоришних игара под натписом: „Словенска Талија“ (41 комада) у замену за „Зборник позоришних дела,“ колико их је до сада изишло. Истом словенском друштву одобрено је, да се у поменутом „зборнику“ штампане српске позоришне игре могу превести на словенски језик и да их могу бесплатно приказивати сва словенска дилетантска позоришта. Према томе одобрењу превели су браћа Словенци шаљиву игру „Избирачица“ од Косте Трифковића и штампали је у „Словенској Талији.“ То је први плод наше књижевне узајмице с њима.

Осим мањих прилога добило је позориште ове године легате: 50 фор. као легат пок. Ђуре Гавеле који је исплатио син његов г. Нико Гавела из Загреба, и легат пок. Ане Загорице рођ. Шевића, од више од 400 фор. а. вр., који је такођер исплаћен. Оба та легата уложена су у новосадску српску задругу на приплод.

Као нови чланови овога друштва уписали су се и платили целу пристојбу од 50 фор. ови родољуби: г. Ника Јовановић из Вел. Кикинде, приседник судбеног стола у Темишвару, и г. Никола Петровић, поседник у Ст. Пазови; издали су обвезницу по 50 фор.: г. г. др. Лаза Станојевић, Јован Бинарић, Димитрије Кода, Коста Рајић, Васа Милутиновић, Јован Миличић, Андрија М. Матић, сви из Новог Сада.

За ову годину обишла је позоришна дружина ова места: Меленце. Тител, Вуковар, Митровицу, Винковце, Сомбор, Суботицу, Сенту, Аду, а сад је у Н. Саду. Од 1. јулија до 1. августа имала је глумачка дружина месец дана одмора. О дружини и њеном раду изнеће управитељ г. Димитрије Ружић засебан извештај.

Али покрај повољни гласова не може ми се на ино, а да вам не јавим и за тужне гласе.

Месеца децембра прошле године премину у Сомбору један од најврснијих глумаца наше позоришне дружине, Сава Рајковић. Грађанство сомборско свечано је сахранило тога заслужног трудбеника на пољу наше још нејаке позоришне уметности, на чему је позоришна управа како штованом грађанству сомборском, тако и свештенству, које га је бесплатно отпратило, јавно исказала своју захвалност. Слава им!

Истога месеца и године преминуо је и друштвени благајник, Ђорђе Шевић, који је више година и као члан и као благајник послужио ово друштво. 24. децембра 1880 примљена је од удовице покојникове каса, рачунске књиге и остали списи. Привремено до ове скупштине поверио је управни одбор секретару друштвеном, г. Сави Петровићу, да врши благајничке дужности. Скупштина ваља сада да изабере новог сталног благајника.

(Свршиће се.)

ОДГОВОРИ.

Г. Јов. 5 . . . . . у М. — Од идућега броја почињемо. Молимо да нам се правим именом јавите и да рад свој наставите, чиме ћете нас јако обвезати.

Г. Н. П. у С. — „Невен“ излази у Новоме Саду двапут месечно. Годишња цена је 4 фор., а уредник му је Змај-Јован Јовановић.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 48. У Новом Саду, 29. новембра 1881.

ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ.

IX.

Није чудо што ми данци
Као лаки мину санци,

Јер су твоје црне очи
Чаровите, душо, ноћи,

Па ми с' чини к'о да снивам.
Уста твоја кад целивам.

X.

Пожелила рука
Тананога струка,
А машта ми жива
О пољупци снива.

Ој па ходи, душо,
Да оросим уста.
Јера ће јој снага
Усахнути пуста,
А машта се жива
Пољупци залива.

XI.

Ничу ничу песме
У прсима мојим,
Јер их она мами
Са очима својим;

Па и како не би
Кад их љубав згрева —
А она их слатким
Пољупцем залева.

XII.

Верна ми је као сунце,
Што вечито свету сјаје,
Лепа, мила као вила
К'о анђелак невина је.

Па је л' чудо, што сам њојзи
Живот, срце, душу дао?
Па је л' чудо, што сам са ње
Сву будућност проиграо?

XIII.

Кад се смеје, кад се смеје,
У срце ме нешто текне,
К'о запљусак морских вала
У пећини, што одјекне.

И пећина каменита
Од милине сва се стресе,
А где не би срце моје,
Кад на мене насмеје се!

У Крагујевцу Десимир.

НА ЖЕЉЕЗНИЦИ.

НАПИСАО ЕДГАР АЛАН ПОЕ.

Превео Емил Јовановић.

Би ли ви мени веровали, да сам луда?

Моје мисли баш у даљини блуђаху, кад се наједаред ове речи зачују. Ко их је пак изустио, беше мој сапутник, који преко пута од мене сеђаше и чији оштри, несносни глас, и онако не чињаше најпријатнији утицај на мене.

Тргнем се и погледам му у лице. Блед младић беше, танког стаса и бистрих разумних очију, са свију страна заогрнут дугачким капутом, који га од главе до пете покрио. Глас му се чињаше миран, а и црте на лицу не показиваху ништа необичнога.

— На тако шта заиста нисам ни помислио, — одговорим, ма да у исти час нисам моје изненађење затајити могао.

— А ја сам зато опет луда! — дода он исто тако мирно, поверљиво.

Пошто сам целу ствар за непристојну шалу држао, само сам кратко одговорио и расејано гледао кроз прозор наших кола.

Беше брзи влак, који нас је грозном брзином возио и мене од мојих све даље носио. Никад нисам тако жељан био мира и комодитета, као баш сад. Али почем је мој сусед баш наумио, да ме и даље проваћа, шта сам могао чинити? — морао сам слушати! . . . Никад није пријатно, кад ко само с једним сапутником путује.

— Хаха . . . — понови он, — ја сам зато опет права луда. Баш сад сам од мојих стражара побегао . . . . нема томе ни један сахат. Хоћете да вам приповедим, како ми је испало за руком, да побегнем?

Још једнако сам гледао кроз прозор и чинио сам се, као да му нисам питање чуо.

— Нисам увек био луда . . . . о не, ни најмање! — продужи он. — Не сећам се баш сасвим извесно, на који начин сам разум изгубио, али мислим, да је томе млого принео лорд Палмерстон и Пикас. Напослетку, то и не припада ствари. Имао сам лепу кућу, до ње рајски врт, коње, слуге . . . и женицу . . . ох! какву дивну, добру и слатку женицу! . . . па како сам ју волео . . . али сам ју морао убити! . . . Тако сам ју волео, да сам ју морао убити! . . . То је интересантно . . . шта?

Мало сам се непријатно почео осећати. Сутонь се хвата, ноћ приближује, а лице мог сапутника ми се све већма — није допадало.

— Не би ли се о чему другоме разговарали? — запитам усиљеним равнодушјем, — кад баш свакако оћете да се самном проваћате, а ми бар избирајмо веселију тему.

— Веселију? — Ја велим, никад неможеио забавнију наћи . . . одма ћете видети. Млого је времена прошло, док су дознали, јербо ја сам ју врло добро знао сакрити. — Ја сâм сам врло добро знао; јер сам свуд лица видео . . . у намештају . . . међу дрва . . . у ваздуху . . . а почем сам знао да тамо лица не могу бити, то сам се уверио, да сам полудео. — Управо сам увек на то спреман био . . . већ у мом детинству, кад сам још у школу ишао . . . већ онда је бивало дана, кад нисам имао чисте мисли . . . али пазио сам да нико не примети . . . врло сам пазио . . . врло пазио! . . — Доцније су зато опет дознали . . . и једног дана дођу два човека у мој врт . . . у мој сопствени врт . . . и одведу ме у — лудницу! — Ох! гадан завод беше то. Забравише ме у једну пусту, хладну собу, коју никад грејали нису, ма да је ужасна зима царевала по приро-

ди. — На прозорима јака гвожђа, кроз која бацаше сунце зраке, као кроз ребра костурова . . . и сваку ноћ . . . сваку ноћ, кад је месец излазио, уђе у собу један гадан, нечисти дух, који је голим својим рукама све хватао около себе, лице пак му се све мицало, као да би хтео што самном разговарати. — Мислио сам да сам у паклу. Једну ноћ кад нисам могао већ даље издржати, нападнем на њ и почнем се борити с њим; — на то дођоше стражари, отргну ме из његовог наручја и везаше ме за постељу. Чуо сам, ди су говорили, да сам хтео сам себи живот одузети, али ја сам то боље знао . . . нечистог духа сам хтео убити, само га они нису могли видети. — Затим сам врло добро спавао . . . докле? незнам извесно казати . . . али је канда доста дуго трајало . . . после сам се целе ноћи будио, али духа је нестало. Плакао сам од радости, што сам се њега опростио и сам напослетку опет ја остао победилац . . Недеља прође за недељом и почем сам омразио тај монотони живот, почнем о бегству размишљати. Шта мислите, како сам почео? Чинио сам се, као да сам из лудила оздравио. Увек сам напред чуо, кад је лечник долазио, па сам се могао приправити. Задаћа није била лака, али сам јој дорастао. Моја несрећа беше, што сам све којешта и збуњено говорио; али на то неколико тренутака, док је лечник код мене био, одучио сам се од тога; лепо сам се поклонио, кад је у собу ступио, осим тога мало сам говорио, а и то мало, које сам обично унапред на памет научио, лагано мирно изустио. Сваки пут сам га уверавао да се боље осећам и да се надам, да ће ме скоро одпустити и да сам жељан своје жене. — То је паметна мисао била од мене . . . шта? Једног дана ме она посети. Тако је бледа, тако бојажљива . . . и опет тако лепа била . . . сео сам уз њу и све оно сам јој говорио, што сам за лечника на памет научио . . . руке сам јој у мојој руци држао и . . . пољубих ју; и што сам ју већма волео, све живље сам желио, да ју убијем, али нисам учинио, кад је опет пошла од мене, помиловао сам јој лице, ма да би ју радије, све топећи се од милине, на сто парчади раскинуо. — Не знам зашто су наједаред опет почели, да строжије пазе на ме; нису ме пустили из завода. — Сад сам се другог средства латио: начинио сам се болестан . . . и да болест природније имитујем — гладовао сам. Половину свакидањег јела бацио сам у пећ, другу половину пак нисам ни додирнуо, зато, што сам болестан, па немам апетита. Дан на дан све сам више јела остављао, јер сам хтео тиме да назначим, да ми је све горе. Само сам толико јео, да живот одржим . . . и тако сам се заиста разболео . . . ужасно сам се патио, ал сам улогу своју тако вешто играо, да ме је лечник у други један део завода дао пренети, где је ваздух здравији био. Ето тако сам га баш преварио. Нов стан мој беше пријатан и прозори су у врт гледали. На крају врта пролазаше жељезница. — Наумио сам, да помоћу те жељезнице побегнем. Али сам врло добро знао, да за то новаца требам . . . Новаца! одкуд да их набавим? — Одмах ћете дознати. Почем нисам хтео умрети, почнем ја сад опет редовно јести и полагано оздравим. — Могао сам отићи у врт, али увек пратњом једног стражара. — Једва и лечник тако нађе, да ми је боље и даде ми наде, да ће ме скоро одпустити. Поред свега тог осећао сам у себи неодољиву жељу, да то време не дочекам, већ пре тога да побегнем. Дању и ноћу сам вребао згодну прилику. Скорим ми се пружи. Једно јутро, кад сам се са стражарем у врту шетао, прикључи нам се лечник и заповеди стражару, да се удаљи, јер има са мном да разговора. Кад чух ове речи, срце ми заигра од радости, али се уздржим и дотле сам слушао кораке удаљујућег се слуге, док

*

нису сасвим нестали. Напоменух већ, да је на крају врта жељезница пролазила. Упутим ја своје кораке — као нехотице — тамо и лечник пође са мном.

— Лепо време данас, мистер Б. — рече умиљатим гласом, тури руке у џеп и играше се дукатима . . . дукатима се играо, које сам ја тако нужно требао.

— Лето ћете сигурно на своме добру провести, — продужи ваљани лечник.

А поред тога је толико доброте показивао, тако се слатко осмејкивао, да сам га још већма омразио, него до сад.

— Нисам се усудио ни да му одговорим, нити њему да се окренем: јер да ми је у очи погледао, одмах би погодио, шта сам намерио с њим. Приспели смо на крај врта и с једне мале повисине гледасмо доле пружене шине. Међу нами и влака беше само један узан јарак. Брзином муње окренем се њему:

— Умри! викнем . . . умри! — Ја сам луда . . луда сам . . . и заклео сам се, да ћу то учинити!

(Свршиће се.)

ПОД ПРОЗОРОМ.

Спустила се црна помрчина;
Свуда влада већ мртва тишина.
Гласа нема, певање је стало
Све је мирно, све се утишало.

Ноћ већ поље одавно покрива.
Све већ живо у санку почива.
А ја самац окружен тишином,
Неба плава покривен висином.

Мила моја, јеси л' сверовала;
Јеси л' будна или си заспала.
Сиђи доле, поноћно је доба,
Мир се ос'о к'о сред ледна гроба.

Света нема, сметати нам неће,
Повијено мирисаво цвеће,
Ви'ш и оно мирисом те буди,
Сиђи доле пани ми на груди.

У Буковцу.

Крста Поповић, *сељак.*

МЛАДА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

(Наставак.)

Да, да, кад би само човек данас знао, шта ће бити сутра! Е, али тако је; данас се човек слатко смеје, а сутра горко плаче. Малој Чезири, тек што је било седам година, матери дакле двадесет и пет, а шест већ година, одкако маркезе седи у наслоњачи, седим ја једаред са свим весела код куће, предем, па се жена бојаги задала у мисли — и Ђанико се већ вратио са гусарског похода свог — наједаред стану кола једна код капије — жељезнице онда још није било — а ко изађе из кола? — Моја Лиза, госпођа маркеза, али тако бледа, да сам се ја сва престравила; па ни малу није, као иначе, довела са собом; станем ја питати, шта се десило, а она ни да би речи. Али нема то, мати и кћи, где би ту могло бити какве тајне! А шта је било — сад и вама могу казати, јер ћете и онако сутра отићи, а друго, ма да је жалосно, за дете је моје само тим већа част била. На муци се познају јунаци. Видите, дошао неки сликар у кућу мога зета — а мој зет, знате, погинуо за вештином — млад човек, за два месеца још млађи, него ћерка моја; звао се Лоренцино Шарпа; зацело сте чули за његово име, јер од то доба кажу, да је постао врло славан. Томе је маркезе дао, да трапезарију украси сликама богова и богиња, те је тако сваки дан долазио у кућу и сваки дан видио лепу

младу женицу, јадно моје дете. Једаред ју је само угледао, а већ је букнула љубав у њему. Онај дан, кад јој се исповедио, стала су наједаред кола пред вилом. Али из ње, ни за бога да истиснем што: отишла је горе, закључала се у своју собу, па је тамо остала пуна три сахата; мора, вели, нешто размислити, па хоће да је сама, не треба јој нико. Ја сам чула, како по соби хода, али нити плаче, нити се моли богу. Најпосле није ни сама могла дуже издржати, него ми све исповеди, да воли тог Лоренцина, како до сад ни знала није, да се човек може волити; да га, вели, познајеш, mamma mia, не би проклињала ћерку своју, него би је жалила; јер та љубав, што се у мом срцу зачела, не да се ничим ишчупати, до ли једино канџама немилосне смрти. Па онда ми је причала о њему, да сам се и ја, суви стари пањ, сва разгорила, те кадра била, душу дати за тог Лоренцина. Шта сам знала друго рећи, до ли: синко, рекох, шта мене питаш? Ја сам своје урадила, васпитала сам те, да будеш побожна и честита. А сваки човек, рекох, ваљда зна, шта ради; на страшном суду доћи ћемо сасвим наги пред вечитог судију.“

„Хоћете ли ми веровати, да се охола неваљалица учинила, као да ме није разумела. И сад ме је још срамота, те сам се дала застидети од рођеног детета свог; видила сам тада, да кадгод и новчић више вреди него грошић.“

„Мати, одвратила ми је, ја и нисам дошла, да ми ти кажеш, шта да радим. Знам ја добро и сама, шта сам дужна мужу и свом чеду. Али у самоћи морам се оснажити, да *будем у стању* урадити оно, што хоћу да урадим, па зато сам хтела једну ноћ овде да будем сама. Приправи ми мало вечере, па онда пошљи кога по оца Франческа, да дође. Касно је већ, те не могу више по месечини до манастира, као што сам некад ишла, док сам још босонога скакутала по стенама; шта би сад ко рекао, да ме види.“

„Морате допустити, да се ни најсветија жена не би знала боље наћи у невољи својој.“

„И збиља, кад је сутра дан у јутру одјездила, било јој је лице са свим ведро и мирно, па је остало тако и даље, ма да и најмањи бол, кад дуго траје, човека тишти, а некмо ли тек у потаји волити тако лепог и честитог човека. А леп је, богме, био и честит, морам признати, ма да сам га мрзила, јер ми је сирото моје дете убио. Али он ни сам није знао то, јер га је она са свим хладнокрвно одбила, па бојаги само ради њега гонила га, да више не долази у њихову кућу, да, још најбоље, да са свим оде из Ђенове. Првих година није могао са свим да се савлада, те је бар једанпут у години дана долазио, као да је хтео да запита: та може ли то бити? Можете ли ме пустити, да свиснем? Али му је увек исто лице изашло на сусрет, исти га је увек одговор чекао; па ни овде није кадар био, ништа израдити; застао ју је овде једаред саму, само с дететом, које се онда опоравило од богиња; ни бар да се што помогао; Ђанико је онда већ био овде; како ли се тај онда радовао, што му је супарник пропао.“

„Мени га је било жао већма, но што сам могла и смела рећи. Тако леп, честит младић, нежан као јање, а ватрен као лав! Па још сликар; маркезе није био вредан, ни да му одреши сано с ногу.“

„Синко, говорила сам ћери својој, јеси ли га бар иоле што утешила, да ниси ти крива, што не можеш да га усрећиш, него да ти не да част и поштење и захвалност спрам мужа; јеси ли му бар рекла, како ти је тешко, што га мораш одбити, па како и сама у потаји за њим гинеш, као и он за тобом?“

„Еј, mamma mia, на то ће она, кад би му то рекла, ко би га онда отерао! Па бог зна, би ли ме тада штитила мајка божија, јер кад бих му сваки дан морала гледати у тужне очи, ишчезло би, вели, и ово нешто поштења и сталности, ка

дим; па како бих смела у очи погледати добром мужу своме, што ме тако воли и штује и вере у мени има, да сам другом коме рекла: причекај, док сиромах болник не буде више седио у наслоњачи, него се буде одмарао од свих својих невоља —? Не, mamma mia, немој ме наговарати, јер једини бог зна, како ми срце нариче, да мора оба ува запушити, јер иначе бих полудила, па бих урадила што, ради чега бих се на веки кајала!“

„Јадница! Па инак, требали сте је само видити, како се увек могла смешити, како је умела сваког лепо дочекати и бити весела; па тек кад је погледала на чедо своје, на Чезиру; та било је чедо то лепо као анђео; пљупуто лице материно; па се још сва материна својства стекла у детету; благо је било чедо то, па доброг срца, а предусретљиво и спрам најнижег. Али су многи говорили инак, да је мати све једнако још лепша, него ћерка, ма да је матери прошло било већ тридесет; пре би их, веле, могао човек држати за сестре, него за матер и ћерку. Дете јој је било сва срећа, једина утеха, па и с њим се најпосле морала растати. Кад се Чезири навршило четрнаест година, намислио је маркезе, да ју пошаље у Женеву у исти завод, где је моја Лиза толико лепих ствари изучила. Код Лизе је воља њеног мужа вазда била света, те ти тако она сама одведе дете своје у школу, наплаче се сита, па се с њиме опрости.“

„Приповедала ми је после, шта јој се десило на повратку; наједаред је изашао пред њу сиромах Лоренцино; било је то у једној варошици, где је морала преноћити — сам бог зна, како је он све то дознао — пао јој пред ноге, па није много говорио, али му је на лепом лицу био исписан читав низ непроспаваних ноћи. Од оно је доба понајвише живио у Паризу, па могао је био добити најлепше и најбогатије девојке, али знате, како се оно пева:

Није благо, ни сребро, ни злато,
Већ је благо, што је срцу драго.

Није вам тај марио ни за кога више, до ли за њу, па волио је остати ма и грчки младожења, па чак никад се и не женити, него њу изневерити.“

„Стало ју је тада сиротицу више муке, но што би човек могао и помислити; одбити тако човека, па не дати му никакве наде! Показала ми је касније струк један дугачке своје црне косе; ноћу, кад је у постељи будна лежала, стисла је била струк у зубе, да гласно не узвикне од бола. А сутрадан у јутру био је тај струк сед, па чудно изгледа, кад је човек и данас још види са тим седим струком, јер није хтела, да га одсече, да би ју вазда подсећао, шта је све препатила, па како је у невољи јака била.“

* *
*

Наједаред уђе Ђанико у собу; као да је с неба спао, тако се изненада створио на прагу; ја га бар нисам чуо да иде уз степенице. Кад је ушао у собу, погледао је мене попреко, па је онда рекао неколико речи у Ђеновском дијалекту; ја нисам разумевао тога дијалекта.

„Добро, добро, Ђанико,“ одвратила му је бака, а при том се није макла. „Можете сад лећи. Ја ћу већ испратити овог господина и закључати капију за њим. Лаку ноћ, Ђанико!“

Једноруки је промрмљао нешто, па га онда нестало исто тако тихо, као што је био и дошао. Нас смо обоје ћутали, догод нисмо чули, кад је прошао доле по шљунку тешким измереним кораком, као човек, који се већ навикао, да сноси терет.

„Са тим ће још бити кубуре,“ почеће опет бака. „Кад се моја ћерка врати, сад, како је удовица — све мислим, како је луд, помислиће још, да му сад више нико не смета, јадни богаљ — пак ако још то доживи, да му Лоренцино буде господар, — но, нађи

ће томе већ лека ћерка моја, било овако, било онако. Али баш је, бога ми чудно, колико има луда света; право кажу, кад би лудило болило, морао би се у свакој кући чути јаук. Ма да човек треба ближње своје да воли, као самог себе, то ја опет по васцели дан бога хвалим, што је дете моје једва једаред спасао и наградио још на овом свету поштење чеда мога. За други ме свет ни по бриге. — Мој зет — бог да му душу прости — умр'о је баш лепо, лако; заспао је после ручка, па се није више ни пробудио; па онда да сте видили сјајни тај укоп; скупило се сво Ђеновљанско племство, па су сви изјавили удовици сажаљење са највећим поштовањем, па сва се варош не може доста да нахвали, како се удовица лепо понашала, ма да није рођена и васпитана у двору, него у колеби. Па сад је доживила, дочекала је, пак ако сад пође за свог Лоренцино — боже мој, није то ни много тридесет и пет година, може се то још срећно живити, нарочито још уз такво лице, какво је у моје Лизе, уз такво невино срце, какво је у ње; нема вам та целога живота свог себи шта да пребаци. Кајање и срамота, господине мој, дубље боре режу, него године, а чиста савест најсигурније је средство, да се лепота одржи. Да, да, скоро ће овде бити све друкчије, па ће стара мати лепо сести у буџак са другом својом Мирандом, па ћемо нас две само помолити главу из кућице, да уживамо гледајући, како се млади воле и лепо живе. Боже, буди воља твоја. Амин."

Ја сам био устао, па још једаред стао пред слику, што је показивала јунакињу те просте, па ипак занимљиве и тужне приповетке у најивној детињској лепоти њеној. Учинило ми се сад, као да се у тим нежним цртама огледала већ сва снага и сигурност, што се после појавила у зрелој жени, само као да је око свежих усана лебдио неки тужан израз зебње и стрепње од непознатог живота.

„Баш вам човек може завидити, што имате такву ћерку," рећи ћу ја при поласку. „Па какве ли ћете још радости дочекати у унуци, о којој велите, да је иста мати. Како бих радо чекао, док се не бих могао познати са госпођом маркезом и са младом госпођицом. Али сам обећао једном пријатељу, да ћу се сутра с њиме састати у Ласпецији, а бога ми, не знам, кад се вратим, хоћу ли моћи више од три или четири дана опет остати у Сестрима."

„Онда Чезиру ваљда не бисте још ни затекли овде," одврати бака; „није могла доћи ни на укоп оца свога у Ђенову; била је са свим својим другарицама и учитељицама у шетњи по високим бреговима — канда се зову Швајцарски брегови — па у Женеви нису знали за сигурно, камо да пошљу за њом депешу. Но, доста ће рано, мислим, дознати све. А моја ће ћерка једва чекати, да изађе из тужног дома овог, у коме је толико препатила и сад старом свом мужу очи заклопити морала, доћи ће зацело амо к доброј својој матери, да се мало опорави. Ако би вас дакле пут овуда нанео — моја је Лиза свагда странцима допуштала, да уђу у башту, а ако су били учтиви и изображени, могли су чак и у кућу ући. Ето, узмите за овај пар стручак овај на успомену, па га понесите у Ласпецију. Већ је касно, не бих вам могла сад у башти други набрати."

Тако ми је искрено и пријатељски понудила лепи, пуни стручак ружа и граната, да сам га морао примити. „Дуго сам вас задржала," рече ми, кад сам јој напољу код капије још једаред руку стиснуо; „али кад почнем о Лизи мојој, онда нема краја. Лаку ноћ, господине, па хвала вам, те сте имали толико стрпљења са брбљавом баком. Кад једаред својим очима видите моју Лизу, увидићете, да је свака реч и сувише мала, да би ју могла достојно похвалити; мислићете зацело, да сам сујетна мати, али кад ју познате, признаћете, да је најбоље створење на овом свету."

(Наставиће се.)

ЖИВОТНИ ПРОЋЕС.

ОД Д. И. ПИСАРЕВА.

ПРЕВЕО Л. ЈЕВКОВИЋ.

I.

Претставите себи, е вам је дошло, да причате о веома сложеној машини, с вештачким унутарњим склопом, који би се морао налазити, док справа ради, у добро затвореном сандуку, те да не би потпао под растворљиви утицај атмосферског ваздуха, да не би захрђао, да се не би забаталио, да не би постао неупотребљив. Још замислите, да се та машина не креће само механичким средствима (хоће рећи не само точковима, ђулетима и т. д.), него и хемичким једињенима и растворима, које се обављају у унутарњости справе. Е сад да бисте дали слушаоцима ма какав му драго појам о тој сложеној машини, онда вам и нехотично долази, да је описујете појединце, да је изнесете у просеку, да вадите из ње поједине точкове и друге справице, да испитујете поједине агенте, речју, да пореметите ону опћу везу, која је од преке потребе, ако бисмо хтели, да нам та машина ради како ваља. Дођи ће вам зар, да морите слушаочеву пажњу сићушним појединостима, које ће му за неко време остати са свим непојамне — е су и оне од потребе; а кад дође земан, да слушалац изискује од вас опћег, идеју машине, а ви ћете онда морати, да му зборите о радњи једне ил' друге полуге, о особинама једне ил' друге киселине. Ето видите, у таком се незгодном положају налази и физиолог, трудећи се да саопћи публици у популарном облику главније резултате новијих проучавања, које се односе на човеков организам. Истина бог, никаква нас машина не може толико занимати, као што нас занима наше властито тело. Ал' опет, која се машина може упоредити сложношћу свога унутарњег склопа са животињским организмом? Која је то машина, која би на први мах престављала испитивачу тако несавладљиве препреке? Прохтело нам се, да видимо машину у потпуном јеку, кад тамо, а оно видимо да се то не може. Помучимо ли се, да како му драго одшкринемо вратаоца, да бисмо жељано прогледали унутарњи склоп, — а оно је већ тај склоп насилно поремећен; хармонија је нарушена и нама цигло остаје да се сећамо, како је било пређе, све донде, док несмо раскинули живу везу органских ткања.

Заман би било и трошити речи о оном земану, кад је предрасуда бранила лекарима да анатомирају трупове; у та прохујала времена, физиологија није постојала као наука. Тада је љубопитљиви лекар морао да секцира мачке, псе, беле зечеве и по аналогији да замишља унутарњи оклоп човековог тела. С тога се у то доба медицина ослањала на мађију; поље ових двеју наука није се могло омеђити, и многи је чувени лекар цигло за замишљену досетку потањао у страховите тамнице свештеничке инквизиције и грозно умирао на срамном спалишту. Данас је пак тих препрека са свим нестало; опасности су ишчезле, од којих је морао зазирати физиолог. Наука је далеко крочила унапред, но још јој је и дан дањи потребно оправдање, извињење у очима оне масе, којој је наиме највише потребно знање и која, већ и по томе, што читати и писати зна, била би заиста способна да жедно усваја резултате испитивања. Данас свестан и даровит испитивач ризикује, да му не читају рад само за то, што не трчи испред чињеница, не ствара којекаке теорије, не издиже се превремено до синтетичких погледа. Ми смо сви још врло наклони природној философији, да познамо опће особине природе, основна начела постања, крајње цељи природе и човека, и све остале пошурице, које буне чак и многе специјалисте, не да им да раде са микроскопом и анатомским ножем, како би требало. Физиолошке теорије ничу као печурке под рукама плодовитих писаца; медицина живо усваја те теорије, примењује их на делу, а једва ли их је и оверовила, јесу л' што год од хасне; ту сад долази забуна, практичке погрешке, стотинама смртних случајева, стотинама и

хиљадама промашених лечења. И збиља, како бих се данас могле иначе и протумачити толике силне системе лечења, а која једна другој противрече, као што су хомеопатија, хидропатија, магнетичко, електричко и галванско лечење? Па ако све то није овејана шарлатанерија, што би се згодно могло замислити, а оно су бар продукти недоношених теорија — заоставштина средњевековне методе, полазити начелу сви јуначела, а овамо једва ли се зна по која чињеница — кад морамо готово на сваком кораку да поклецнемо.

Природне науке несу то, што је историја, ама баш никако, макар да се Бокло мучи да их доведе на једну стазу. У историји је сва ствар у погледу, у хуманој личности самога писца; у природним наукама сва је ствар у чињеницама. Ма колико пута Маколеј погрешио у фактичком причању догађаја, све би и онда његови списи били куд камо дражи, пунији живота и човечанског достојанства, него ли творевине кога му драго Капфига или Миркура, па све да ова господа не греше ни у једној години, ни у једној генеалошкој ситници. Проучавајући прохујали живот човечанства, ја ћу се непремено зауставити на његове појаве у једном или другом правцу; па ако немам никаквих дата при руци за минули живот, онда је непојмљиво, нашто да их причам. Летописац записује с тога, да не би догађаји пропали за питања поколења. А данас, такав узрок историк не може да наведе. Летописи не пропадају, они се чувају по библиотекама и архивима. Историја је описивање догађаја с личног пишчевог погледа; свака политичка партија може имати своју опћу историју, и заиста је има, ма да, до душе, несу све те историје записане, тако, као што свака философска школа има свој философски лексикон. Историја јесте и вазда ће бити теоричко оправдање извесних практичких убеђења, која су поникла попут живота и који имају свој позитиван значај у садашњости. О природним наукама то се, да богме, не може рећи. Шта се тиче природе, шта ћете ви о њој рећи; ако сте погрешили, она ће вас шинути или са свим удавити, као што вас шине или раздрузга точак какве горостасне машине. Проучавате ли природу, ви имате посла са слепим силама, али горостасним, који вечито раде, који неће за ваш ћеф поћи, ни на лево, ни на десно. Ви можете њима управљати, ал' за тај посао треба ће вам да их добро *знате*, а не да их замишљате онако на дохват. Свака природна наука има своје практичке примене; у колико су развијене те практичке примене, у толико ће и зависити ваш наш живот; одржање, удобност живота, насладе, — све је то могућно, само ако знамо како ваља околну природу; ту с теоријама, нек вам је на знање, нећете далеко дотерати.

Цел природних наука није никако скалупљивање погледа на свет, него просто на просто увећавање удобности живота, ширење и расчишћавање оног олука, кроз који теку наши интереси, занимања, уживања, речју, све оно, што ми крстимо именом живота. За природњака није ништа горе, него ако га је надарио ђаво, па има „поглед на свет.“ Ако ви држите, да Фокт, Молешот и др. имају тог „погледа,“ онда се, на жалост, јако варате. Ти су људи просто на просто толико умно снажни, да су бацили у запећак сва преклапања, којима се кљукају, а кашто и плаше зрела деца с наочарима. Они су одлучили, да сваку ствар узимају у руке, да је разгледају, да је мећу под микроскоп, да је спуштају у киселину и након свега тога, да износе публици на видело резултате својих огледа сликама и цртежима. Као људи, који су способни да раде мозгом, они су, разуме се, запазили неку везу између посматраних појава, па шта више, они су се и трудили, да пронађу ту везу. Истина бог још несу пронашли опће резултате, с тога ли ваљда, што их поеве и нема, или с тога, што је фактички део науке још мало познат; но све једно, како било да било, тек своју теорију света они још несу саградили, и баш у томе, замислите само, и састоји им се њихова највећа заслуга. Кад људи, који су докони да граде теорије света, почну да проучавају природу, с онда они постају Сведенборзи, Екартсхаузени, или бар као оно Милн-Едварс преокрећу

природу у специјалисте политичке економије. Некако ми је вазда падало на памет, да та господа ама баш никако несу разумела своје наклоности и способности. Код њих твораштво са свим надмаша љубопитљивост. Они би требало да усвоје гиздав облик излагања, па да пишу романе, приче, песме, лиричке ситнице или тако што; све што им срце хоће, — само не научна испитивања, Оно до душе пријатно је гледати на природу као на китњасту гомилицу шаренкастих камичака, од којих се може направити леп, шарен мозаик, но ваља доћи на место оних људи, који би желели видети, како лежи ово шарено камење не у књизи залишног песника, него на самом делу, у природи. Па што да лажете људе шареним насловом књиге? Кад би на прилику наслов био: *Фантазија тога и тога о природи, у стиховима и у прози,* онда можда људи не би ни узели у руке такву „књигу.“

Да, мајстори су теорија, или тако нешто, и ти залишни песници направили много квара. Они су, на прилику, толико већ преобрнули појам и укус публике, да она тражи из природњачких дела — правац. Ма господо, проучите мало пажљивије то изискивање: правац од природњака. Сад је баш прилика да испричам један истинит догађај о томе „изискивању.“ Деси ми се једном да зборим о Молешоту с једним мојим познаником. Мој друг прекори Молешота, као да је аристократа. Готово несам знао шта да мислим и очекивао сам, шта ће бити. Помислите само, рече ми он, Молешот већ такав значај пришива храни, да по његовој теорији излази отприлике овако: Ко се добро храни, тај је и снажан и уман, а онај, који ретко има у вариву по које парченце меса, мора бити јадан. . . . Мој је познаник и даље говорио о томе, него његов говор већ се зна на шта циља, па баш га с тога и остављам на страну. Што се тиче Молешота, свакако га не ваља бранити. Он је крив без „пардона“. Како је он смео, упркос хуманитарним тежњама деветнаестог века доказивати, да месна храна даје снагу мишићима и мозгу, а биљна приморава организам, да се готово искључно бави варењем хране! Ту би се могло згодно приговорити, да би за сиротне Ирландце било много кориснније, кад би се филантропи мање „усхићивали“ њиховим патријархалним добродетељима, а повише се бринули, како да се замени кромпир са сочивом или грашком. Ну господа, филантропи такав приговор неће усвојити: ако ви кажете, да је народ груб, они вас окривљују, да сте нехуманитарни; ако ви кажете, да је народ закржљао и искварио се од хрђаве хране и од хрђавог начина живота, онда вам они веле, да се подсмевате. Е људи, од данас дакле клањајте се пред народном правдом, па чак поштујте и народни кисео купус и проју и не верујте аристократу Молешоту, за кога рече један од наших „научара:“ да га изучава сам ђаво, — сто то ће вам рећи филантропи, хуманисте, а који сви више или мање долазе под калуп залишних песника.

II.

Фокт није песник; у његовим физиолошким писмима нема оног „погледа на свет;“ са светом он се не бави; он гледа да опише појмљивим језиком главније органске радње, а које чине онај страшно сложени процес, кога ми називамо простом, опште познатом речи — живот. Сва књига Фоктова састоји се из оделитих појединости и исцрљује, у колико се може, само једну страну живота — биљни живот (das vegetative Leben). У његовој књизи говори се само о томе, како се подржава органички живот, хоће рећи, како оптиче крв, како се обавља процес дисања и како се прима и вари храна. Огромна страна живота остаје још недодирнута: о животном животу, хоће рећи о примању и прерађивању утисака, о делатности нервне системе, у књизи му још ни речице није прозборено. Говорећи о различитим радњама биљног живота, (хоће рећи оног живота, који саставља општу важност биља и животиња) Фокт мора да се бори са рутином и прикривеним мистицизмом пређашњих физиолога. Хоће ли да прозбори о крвотоку, о дисању или о варењу хране, вазда мора још да *доказује*, да се сви ови процеси обављају по најпростијим физичким

и хемичким законима, без сваког страног мешања некаквих тајанствених сила. Ову тајанствену силу пређашњи су физиолози назвали животном силом. Где су се свршавале покраине њихова испитивања, тамо су они, место да откривено кажу: не знам, говорили — одавде се почиње радња животне силе.

„Животна сила, вели Фокт, долази у ред оних задњих врата, којих има тако много у науци, и који ће вазда бити миран затон празних умова; место да се помуче, па да проуче оно, што на први мах изгледа као непостижно, ти су људи задовољни и с тим што се „диве“ том уображеном чуду. Медицина је у том правцу веома сретне руке. Драги Боже! А шта ли би било са медицинском „праксом“, кад не би било под руком термина: реуматизам, хипокондрија и хистерија, ова три моћна стоваришта, у којима се слаже све, о чему се не зна баш поуздано? Кад се није знало за електрицитет, тада су држали: е је гром надприродан појав; но што су више поучавали природу, тим је све више и више нестало тих уображених тајана и чуда. То се исто десило и код физиологије; животна је сила онај непознати, онај x, који вазда стоји на дну сцене и на мах ће потонути у мрак, чим га ко хоће да опипа. Владавина тог непознатог потања све више и више у заборав, у колико наука продире више унапред са својом буктињом. Па још и у почетку данашњег столећа није било ни једне радње нашег тела, у којој не би овај непознати елеменат животне силе играо значајну улогу. Данас пак позивање на животну силу, да се протумачи испитивана чињеница, нема већ никаквог значаја; та животна ће сила бити просто на просто, ко је употребио буде, израз незнања.“ Е дакле животне силе као нешто самосталног, нерастворљивог нема; последња брана с незнања је разрушена, маска је збачена с мистицизма, и научари гледају на природу веома пажљиво, али просто, без безверичног „благоговјенија,“ без институтске уображљивости.

Неки ће можда рећи, да ово и јесте правац испитивања. Али, господо! Ама зар човек, који говори сам себи: пази добро, не зевај на страну, не брбљај којешта — зар вам услед тога изгледа као адепт извесне школе? Тада ћете морати увидети, да и здрави смисао и нормални поглед припадају нездравим људма у опће, него присталицама једног ил другог наука. У осталом и то бива. Кад сам ја у једном критичком чланку посумњао, да су потребни идеали, а оно ми приметише у једном повременом листу, да ја истичем место постојећих идеала свој идеалчић; видите ли дакле одсуство идеала и безгранична слобода личности, која се згодно исказује једном руском пословицом „ко је у чему већи“ или „сваки на своју руку,“ како се жељно стање показало моме рецензенту новим идеалом. Кад би се с те стране гледало на ствари, онда дабогме треба и Фокта и Молешота згурати у идеалисте и адепте школске, јер они одричу сваке претходне теорије, немају никаквих предубеђења. Па дакле? Одрицање и јесте, мора бити њихова теорија. Препирати се са оваким мнењем не треба већ и по томе, што оно ни уколико не мења суштину дела, него би било само трошити речи у ветар.

(Наставиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Кад дођосмо на острво, шта могосмо прво да видимо — оно, што у Млеткама: не више фијакера и омнибуса, наравно са коњи. Ми се задовољисмо и са наши здрави ногу, и кад разабрасмо, да се представа неће још отпочети, шетасмо се по врло красном шеталишту, које је као на дану осветљено, ту се упознамо још

са једним нашим земљаком из Угарске, који је, како вели, цео овај дан пробавио на овом острву и који нам хваљаше лепоту овог острву, а особито морско купатило, које је поред острва врло вешто начињено. У таком говору идући овом красном баштом кроз мноштво света дођемо и до самог здања, где ће се представљати. Уђемо унутра, дворана већ пуна беше; силни се свет слегао.

Пре него што ће се одпочети, ми истина држасмо у руци програм, али се ипак питасмо, зна ли који од нас талијански, и кад напослетку видесмо, да ни један не знамо, то морасмо се оставити судбини, да нам она допадањем управља по слуху, а не и по овом и по разумевању. Представа се већ увелико отпоче, певали су дивно, али шта, то незнам, јер се у тим стварима врло слабо разумем. Ја сам уживао у вештој варијацији гласова у сложном и умилном певању. Кад је престало певање, наступила умилна свирка и вешто играње до 70—80 играчица на позорници. — Истина, да је ова представа за стручњаке од врло великог интереса, али искрено буди речено, ја волијем наш српски сватовац, или „Оставила мене моја дика“ и ухваћено српско коло него сву талијанску оперу и цео њихов балет са играчицама, покрај свега тога, што су они у тако дивном, сјајном и богатом руву ову представу израђивали. Многи ће од моји читатеља казати, да немам укуса. ја не знам ал' морам рећи, како осећам. — Ми се после представе — око 11 часова ноћу — опет навеземо на море, и за $^1/_2$ часа већ бејасмо у Млеткама на Марковој пијаци. Овде је и сад свет врвео, измешала се и сиротиња и богаштина, и док војничка гласба по програму последње парче свираше — и то Galopp — I. Solazzieri . . . . Valente — дотле се ми шетасмо у наоколо Марковом пијацом ходницима испод палача, што ову пијацу заграниче. У овим ходницима и сад су отворене разне продавнице поред кафана. Продавнице су већином дивно украшене са својим излозима, који су јако осветљени и бљеште да не дају у се гледати, особито оне, где су изложена многа мљетачка творива стаклена, која се на овој пијаци у великом броју продају, а особито велика огледала по којима су разне фигуре изрезане и то врло лепо и вешто. Осим тога налази се врло много стаклених ствари, које би драгоцене украсе могле наравно по спољашности да замену; ту су вам и менарнице разног новца, и многе и велике продавнице фотографских и других слика; снимци из Мљетака, околине, или из осталих талијанских главних места и разних знаменитости. Међутим је већ и свирка престала, свет се почео разилазити, зато се и ја опростим са моји нови познаници, и онако уморен одем да се предам у Морфеова наручија. —

Сутра дан, т. ј. у среду 15. јула о. г. после доручка по препоруци одем у оближњу стакларску творницу; овде сам очигледно посматрао, како топе стакло, од њега и разне драгоцености подражавају; видео сам, како развуку стакло у тако танке кончиће, да изгледа финији од најтањег конца и од њега плету разне наките. Овде сам посматрао, који је мозаичну слику од обичне слике правио, удевајући ситно стакло једно поред другог у оној боји, у којој је дотична слика. Док сам ја ово посматрао, дотле ме други један упита: како се зовем и мене и мог синоћњег друга, који је међутим амо дошао, дотле нам он направи две стаклене куглице, на којима беху почетна писмена од наших имена лепом бојом написана. Одмах сам разумео ову услужност, да гледи на неколико чентезима. — Међутим на гондолама одосмо још и у народну башту, да ју посмотримо, и ако се нисмо надали, да ћемо тамо у ово доба моћи много света видети. Али ипак зато, ако не видесмо велике господе, ми видесмо осим више реди лепих платана и багрена — и голу сиротињу, коју је жалост погледати. Нити је на њима рува, ни у њима крува. Ја сам на први поглед јако осуђивао ову велику богаштину, што не дају овој сиротињи прилику, да си може заслужити коју пару и мало се захранити и окрпити, али после сам се уверио, да је у многоме и она сама себи крива, јер и ако је тако јако обвладала сиротиња, њима ипак могу колико толико своје тело оснажити, да је мало угледније, а не да се човек

од оног неопера, гада и од нерасправљене и устенчене — као ћебе — косе гадити мора. Они око нас иђаху и скоро да ти из очију отму по коју пару. Враћајући се натраг, прођемо поред једне врло високе зграде, а пред њом неколико таке сиротиње седе и сунчају се, кад нас опазе, устану и стану нас мољакати, да им што уделимо, и кад им дасмо мало милостиње, позовем другара да се спустимо и у стан ових патника, јер доста ходасмо по сјајних дворана, он ми прими понуду и ми се упутисмо у собе или боље да кажем, у ложе њихове. Они становаху по гадни нечисти подруми, у којима видиш саму сламу и гад. Смрад те хоће још из далека да угуши, с тога и не могосмо даље од врата отићи. И по том се једва опростимо и умакосмо од ове навалице.

По договору одемо у мој стан; расчистим рачун са гостионичарем, метнем путничку торбу, као војник, на леђа, и са једним „збогом" са привременим познаницима ове гостионице се раставим. Одемо обојица и узмемо једне гондоле, да нас провезе кроз *велики канал*, а по том ћу на жељезничку станицу и даље у Италију.

Лако се возећи по овом тихом каналу посматрасмо најлепша здања, што се у Млеткама налазе. Без икакве би вредности било спомињати само здања по имену, с тога ћу се ограничити само на она здања, која посебице посматрах и кроз која пролажах. Даље посматрајући дивне палаче, обратимо пажњу на палату „Foscari," у којој је Наполеон I. становао, ова има врло леп изглед на велики канал. Сад ми показа мој другар — он је овуда више пута путовао — Пизанову палату, у којој, вели, налазе се врло вешто урађена и велика огледала. Кад већ прођосмо велики мост (Ponte di Rialto), указа нам се *златна палата*, која је по арапскоготском штилу још у четрнаестом веку зидана. Не назива се златном палатом с тога, што би можда била од злата, то не, него што је јако окићена лепим и многим богатим накитом, После ове зауставимо се при *Цезаревој* палати, веле, да је ова палата зидана преко тридесет година, а утрошено је њу до 4—5 хиљада жутих дуката. Од Пезарове породице беху неки и врло ваљани дуждеви. Прођосмо кроз све дворане, које су богате у врло лепим сликама; осим слика налази се стари скупоцени намештај и један врло скупоцени часовник. Оваковe се ствари налазе у горњем спрату, а у доњим или земњим одајама, које се све по боји намештаја називају, налази се разног посуђа из старијих времена, као: дивне старе порцуланске вазе, чиније и др.; велика огледала, а особито једно, које је врло вешто од остраг гравирано, и то баш Херкул и Фара; ово је прави млетачки посао. Између осталих дворана ваља ми споменути „ружичну дворану," у којој је намештај од ружиног дрвета и сав ружичасте боје. Више стотина година има, како у овим дворанама нико не станује, а стари богати намештај сведочи и данас некадањој богаштини овог двора.

Међутим стигосмо и на крај канала и искрцасмо при жељезничкој станици. Пре, него што би се растали, а до времена, у које ће влак да се крене, седнемо пред оближњу гостионицу и уз врло скроман обед и напитак, запитах мога друга: с киме ћу се још мало, може бити, на веки растати — зашто су све гондоле црно обојадисане? На што ми он одговори: да кад је оно год 1630 била велика куга у Млеткама, онда су се саветовали, да сазидају једну цркву, и гондоле, у знак жалости, обојадишу црном бојом. Цркву — вели — сазидаше врло лепу и красну, баш ено преко великог канала на противној страни од пијазете. Дакле то је она дивна црква — Chesa della Saluta — са два кубета и две врло красне куле, која се са пијазете да врло лепо видети. Затим наш говор завршимо са општом критиком Млетака, а завршимо великим каналом, да замењује најзнаменитије улице по сви престолница и осталих чувених места, да пролазећи њиме не само човек да ужива, него се може многоме чему и да научи. — Облика није правог, већ има изглед као „2"; а по њему среташ небројено гондола и разне величине лађица товарима, а ништа друго не чујеш, до само праску весала о воду и опомене једног гондолијера на другог са виком „ађћ." Веле, да су пре гондолијери и пева-

ли, али ја нисам био тако сретан, да сам и то чуо. Чуо сам истина синоћ на гондолама певати и свирати, али то чинише весела браћа уз тиху вожњу и велику светлост буктиња, кад се враћаше са острва Лида, а неки и са острва Мурана. За неколико минута ја се већ опростих са новим познаником и бејах већ у влаку, кроз којих посматрах море са узаним насипом, по ком нас жељезница вози, а о ком сам вам прошли пут више коју споменуо.

Дакле одавде управо у Падову.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ДРУШТВА.

(Ванредна скупштина српског народног позоришта).

(СВРШЕТАК.)

Завршујући овај свој извештај, допустите ми, да изнесем на видик, да за ове три године не само не имадосмо дефицита у своме имању, него имадосмо и сувишка. Прве две године су вам познате, а ове последње године изнео је сувишак преко 1600 фор., покрај свега тога, што дадосмо глумачкој дружини један месец дана одмора и што је дружина ради напрасите смрти вреднога јој члана Саве Рајковића и других неприлика дангубила. За овај сувишак имамо поглавито захвалити глумачкој дружини, а особито њеном врлом управитељу г. Дим. Ружићу, који и ако им се чланство умањило, показаше, да им није стало само до своје користи, него и до општег народног добра, тако, да својим родољубљем и самопрегором могу послужити за дичан углед глумачким дружинама и већих и богатијих народа. Али нека им је утеха и нека су поносни, што могу казати, да су они положили прави, чврсти темељ и материјалној и моралној згради позоришта народног, дали му живота и полета за даљи развитак и напредак, а себи подигли још за живота споменик, који ће за вечита времена блистати и пред позним потомцима. Поред управе садашњег и ако бог да и будућег управитеља не би за ове три године никаква изгреда ни неслоге међу глумцима, него владаше братска договорна, те зато они олакшаше и посао позоришној управи, а народ охрабрише на нове жртве. Нека им је као вештацима и врлим родољубима хвала и слава и вечити спомен у народу нашем!

Не могу да не захвалим и општинама нашим, које својски братски дочекаше дичне и миле вештаке наше, те колико њих овенчаше лепим дочеком и драгоценом захвалности својом, још и делом показаше, колико им је на срцу напредак свога народа. У ова незгодна времена не само издржати позориште, него још и сувишка показати, заиста необична и ванредна ствар. Не кријећи славе осталим општинама, које походи наша глумачка дружина и што учинише што могоше, нека ми се допусти са признањем поименце споменути дичне општине Суботицу, Сомбор, Митровицу, које за кратког бoрављења дружине показаше сувишка и то: Суботичка преко 810 фор., Сомборска преко 560, Митровачка преко 307 форината. — Слава таквим родољубивим и штедрим српским општинама!

Таквим родољубљем и таквом штедротом угушићемо ону љуту гују дефицита, што нам се беше кобно обавила око нежног тела нашег мезимчета. То нека нам буде и у напредак она херкулска снага, којом ћемо савладати сваке сметње напретка народног, а народ осоколити на даљу радњу, на даље жртве у овој врсти напретка народног, који ће и учен и неучен народ скроз провејати, па на живу радњу и у другим врстама напредовања народног подизати.

Још бих вам много имао казати, јер ми је пуно срце, кад видим, да се не трудимо узалуд. Али данашњи озбиљан рад и узак оквир овога извештаја не допушта ми даље говорити. Доста је, да вам у име своје и штоване управе позоришне кажем: ево вам аманета народног, који нам пре три године поверисте, **не само неокрњена, него и помножена!**

*

После овога извештаја, који је врло лепо и са задовољством примљен, приступи се избору начеоника, тајника и благајника. Пред избор начеоника изговорио је досадањи начеоник г. др. Ст. Павловић од прилике ово: „Ја сам, господо, пре три године са свим изненада изабран на ово место, јер не бејах присутан на скупштини, те кад ме изасланици о избору известише, ја сам их запитао: да ли је скупштина још на окупу, јер хтедох да се захвалим на тој почасти, пошто сам ја у великоме послу као члан разних одбора, но скупштина се већ беше разишла и ја не могох одустати. Па и ако сам изабран био без моје воље, ја сам ипак свесрдно радио и цифре ето показују, да рад није под-а-мном рамао, јер ја кад сам се тога посла примио, издржао сам и радио до краја. На састанке су се чланови друштва нерадо скупљали, што сведочи и то, што се лето: није могла да држи главна скупштина због недовољног броја чланова, а при оваком немару губи човек вољу и одушевљење за рад, а ово спомињем с тога, да се у напредак не би тако радило. Ја вам захваљујем, господо, у име моје и у име целе управе на досадањем поверењу и праштам се с вама, а уједно нека прими захвалу и наша честита дружина позоришна што се толико трудила, да остави леп спомен у народу, и што је увек пазила на ауторитет свој и овога

друштва, те никад не стизаху тужбе, да је гдегод било изгреда и умољавам г. Ружића, као управитеља дружине позоришне, да однесе дружини поздрав и признање, да се увек честито и ваљано владала и понашала. На завршетку примите, господо, моју захвалност на досадањем поверењу и бирајте начеоника, али молим, да мене изоставите, јер ја се никако више примити не могу.“

Затим претвори скупштину у конференцију, да се договоре о новом начеонику и осталом чиновничком особљу. Тако по конференцијалном договору буду једногласно изабрани: за начеоника др. Лаза Станојевић, за подначеоника Тона Хаџић, за тајника Сава Петровић, за благајника Данчика Манојловић. (Благајнику се досадања плата од 200 фор. обаљује на 120 фор. годишње). За овим се пређе на извештај о рачунима. У фонду је прошле године прираштај од 2789 фор. 78¼ нов., а у ручној благајници 1648 фор. 32 нов. — Дружина је прошле године обишла ова места: Меленци (15 представа), Тител (9 пр. и 1 корисница), Вуковар (29 пр. и 1 кор.), Митровица (24 пр. и 1 забава), Винковци (19 пр. и 1 кор.), Сомбор (51 пр. и 2 забаве), Суботица (29 пр. и 1 кор.; осим тога 1 представа у корист мађарском глумцу Коломану Тоту, која је донела 25 фор. чистих). — Дружина је научила 14 нових комада, било би и више, али услед смрти глумца Рајковића не могаше се за неке улоге наћи згодна снага. — Од позоришне дворане у Н. Саду било је дохотка 846 фор 55 н. чисте хасне, а то је 4% на капитал. - Поставља се и на даље глумац Ружић за управитеља.

СВЕТКОВИНЕ.

— *(Славенска свечаност у Бечу.)* Комерс приређен у почаст славном руском сликару Верешчагину. Славенска омладина на бечком свеучилишту већ је одавно закључила била, да ће у почаст Верешчагину приредити комерс. Та је част била 25. нов.; мислило се, да ће на истој и сам слављеник присутан бити, који је међутим у Париз отпутовао. — До последњег тренутка нису знали приређивачи, хоће ли се држати част, с тога једва је и било каквих припрема — до, што су свиране славенске песме и што је на зиду висила слика Верешчагинова. Славенска омладина је била многобројно заступљена; било је 500 присутних. У 8 часова стиже из Париза брзојав, у ком се слављеник извињује, што не може при свечаности лично присуствовати. Програм те славе био је овај: 1. „Хеј, Словани.“ 2. „Радо иде Србин у војнике.“ 3. Једна руска песма. 4. „Где домов мој.“ 5. „У бој.“ 6. Још Украјина није пропала.“ 7. „Ко за слободу живи.“ 8. Једна српска песма. — У 9 часова ступио је у дворану посланик Ригер, дочекан бурним „живио;“ у пратњи Ригеровој беху посланици: Клајић, Хевера, Вашати, Хладик, Матуш; проф. Житман и наш Змај-Ј. Јовановић. — Др. Николић поздрави сакупљене српским говором; а Дудикијевиц — председник друштва „Буковине“ говораше руски у прилог слози међу Славенима. Сада стиже брзојав Верешчагинов: „Хвала бечкој омладини на оданој ми почасти; жао ми је, што не могах доћи; али зато ћемо крај све удаљености сложно радити на пољу човечности (хуманитета). Затим долазаху брзојави од разних друштава, читаоница, уредништва и појединаца из Лемберга, Черновица, из Чешке, Моравске и других славенских земаља. — Говорили даље уз живе усклике „На здар,“ проф. Житман, универзитетлија Румплик и др. Ригер. Затим се отпева песма „У бој;“ приређивач светковине, др. Ленох, захвали се гостима на њиховом доласку; овим се сврши први део свечаности; а сад је тек дошао на ред прави комерс, при ком је славенска омладина певајући и наздрављајући дубоко у ноћ остала.

ЧИТУЉА.

(† Светислав Петровић.) Рано је прерано догорела свећа живота ваљаноме сину српском, Светиславу, рано прерано премину он 12. новембра о. г. у наручјима својих милих родитеља, који морадоше да дочекају горку жалост, да изгубе честита сина свог у најлепшем цвету млађаног му живота, сина, који је био на најлепшем путу, да постане човеком ваљаним; роду своме од користи, а својим родитељима и својти на дику и понос. Светислав Петровић беше син српскога свештеника из Парага Стевана, брата покојнога дра Раде Петровића, лекара, који пре неку годину премину у земљи Србији, камо га српска жеља одвуче, да буде роду своме од користи у мајци Србији.

Светислав је свршио гимназијске науке у Врбасу, Новом Саду и Сомбору, па пође прошле године у Ср. Карловце, да изучи богословију, но тежећи за вишим наукама изјављивао је родитељима својим, да би много већма желео, да студира медицинске науке и добри родитељи склонише се драговољно на ову жељу детета свога, одведоше га у Пешту, где се Светислав уврсти у број ученика на медицинскоме факултету. Но већ за време својега бављења у Карловцима почео је Светислав осећати неку слабост и малаксалост својега тела, па га с тога брижљиви родитељи кући доведоше, да му се уз њихову негу и пажњу поврати поремећено здравље, те кад се јесенас снажнији осећао, одведоше га по жељи његовој у Пешту, надајући се, да ће онде уз помоћ изврсних лекара и потпуно оздравити и оснажити се моћи. Али на велику тугу њихову и свакога оног, ко је Светислава познавао, горко се преварише у нади, јер тек што је Светислав два месеца дана у Пешти провео, а родитељи му добију поруку, да им син долази кући болан ради промене ваздуха и стигав 2. новембра о. г. у Параге само се неколико часова са својим родитељима разговарао, за тим леже у кревет, паде у занос, из кога се скоро ни разабирао није и 12. новембра у 6 сахата у јутру наступи грозна

катастрофа, хладна га смрт покоси у 20. години млађанога му живота.

Светислав је био ваљан син својих родитеља, честит и родољубив Србин, а окушао је снагу своју и на књижевноме пољу. Читаоци наши сећаће се његова рада у „Јавору," који је донео прошле године занимљиву приповетку „Браћа, прича о једном злочину од Фраја, а ове године „Отела, новелу Виљелма Хауфа," — те је приповетке Светислав лепо и вешто превео. Уредништво ово има и његов превод једне норвешке шаљиве игре, коју је Светислав по немачком израдио, и којој је наслов „Младенци, шаљива игра у два чина." Осим тога нађоше родитељи међу покојниковим хартијама још и ове нештампане ствари: „Пролетарско дете, новела М. Кантског; Образина од др. Ђорђа Бихнера; Отело црнац од Млетака, од Виљема Шекспира; Уображени болесник, весела игра у три чина од Молијера; У лудници, роман од Св. Ауг. Кенига" и т. д. Радове је ове и по казивању родитеља му и по усменом обећавању његовом наменио нашем листу.

Кад се узму у обзир младе године покојникове свакн ће већ и по овоме раду уз облигатне школске послове признати и увидети морати, да је пок. Светислав био заиста вредан и честит младић, који је своје празне часове умео корисно употребити, те место да их у беспослици, као толики други ђаци, проводи, он је тражио послове, који ће и њему и другима од хасне и умне забаве бити.

По овоме ће сваком пријатељу подмлатка народног отети се тежак уздисај за новим губитком нашим и сваки ће млађаноме покојнику из дубине душе рећи: Вечна ти успомена у срцима нашим, а бог милостиви нека утеши ојађене родитеље и родбину му у тешкој тузи њиховој за овим големим губитком!

РАЗНО.

(Пчеле избављају варош.) Сваки зна, како је пчелина жаока опасна, али да пчеле могу и војничке дужности да врше, то се показало некад у Кисингну, купатилу у Баварској. Беше то године 1642, дакле за време тридесетогодишњег рата, кад оно Шведи опколеше и притиснуше варош Кисинген. Шведи нагрташе све ближе и ближе, те и ако је варош била обграђена високим зидом, то ипак не могаше оно мало грађана и војника, што у вароши беху, да се дуже одупру навали шведској. Кад је била највећа опасност, Шведи дођоше већ до самога зида, онда се један грађанин, по имену Петар Хајн, досети, те донесоше силне кошнице, пуне пчела, те их побацаше доле међу Шведе. Пчеле онако изненада бачене доле наљутише се ужасно, те се раштркаше међу Шведима и насрљаше на њих, па чуда починише. Шведи се разбегну куд који, и тако пчеле избавише варош од непријатеља.

(Од куда седа коса?). Нека арапска легенда приповеда, да је Аврам први био, који је добио седу косу. Син његов Исак је био сасвим налик на оца свог Аврама, да би сваки увидео, да је он баш заиста његов син, те с те наличности није човек могао да разликује једног од другог. Да би се дакле могао разликовати отац од сина, то бог учини, да Аврамова брада са свим оседи.

(Фуксин у вину). Да се види, да ли у вину има отровнога фуксина, добро је усути на длан неколико капи тога вина. За час ће се ухватити на кожи црвена боја. Ако у вину има фуксина, онда се та црвена боја не да обичном водом спрати, а ако фуксина у вину нема, онда се црвена боја лепо може чистом водом да опере.

ОДГОВОРИ.

1815 у Пожеги. — Године 1814. утемељи Вук у својој „Писменици" основу својему, данас српскому правопису овим кратким правилом: Пиши као што говориш. Наука о језику нам разјашњује то овако: колико гласова у језику, толико слова у писму. А зарад потпуног разбирања у том треба изучити законе гласовне, за које Вам препоручујемо I. део Српске граматике Стојана Новаковића (друго издање 1881). „*Ије*-кавско нарјечије" зову у нас јужним говором српским и разазнаје се по оним речма, којима је у старом српском и старом словенском језику у основи старински глас, те у писму слово ѣ, које се, кад је дуго, изговара ије, кад је кратко: је, а пред самогласником: и; на пример: вријеме, вјера, Биоград. По том дакле и запитана честица прѣ гласи: прије и пре у састављеним речима. — Како је пак тај глас и то слово ѣ у наставцима заменичке и сложене деклинације у падежима, за које Ви обавештења од нас тражите — одговара Вам се само собом тим, што мало час рекосмо. Мешавином сва три наречја нам замењује се поменути глас и слово ѣ гласом и словом и, и по том добро је дакле, ко напише византијских, као год и ко пише западнијех љетописаца. Глас р губи у српском језику старинско зајеровање (рь = рј н. пр. цара место царја); с тога у јужном говору и иза гласа и слова р у кратком слогу ѣ глас понајвише као чисто е; на пример: времени, лепорек, превести и т. д.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 49. У Новом Саду, 6. децембра 1881.

СЕТИ МЕ СЕ...

Сети ме се, када рујна зора
Стидљиво сунцу отвори недра.
Сети ме се, кад се нојца спусти
Самотна, тиха, сребрна, ведра.
У срећи срце кад ти заигра;
Те кутић какав када ћеш хтети
Потражит' да се ужијеш. — Тада
Ох тада, душо, мене се сети!

Сети ме се, ако би нас када
Раставио удес злобан, худи.
Безнадежно, расцвиљено срце,
Када почне венути у груди.

Сети се тада љубави моје
Верније од смрти — тврђе од стене —
Нека ти сваки ударац срца
Опомен даје: Сети се мене!

Сети ме се, кад на вечни санак
Хладна земља м' у загрљај прими,
Па самотан кад ми гроб покрије
Цвећем лети — а са снегом зими —
Око моје видети те неће —
Ти ћеш мож'да бит' на својој мети
Али душа нека те облеће,
Нек' шапуће: сети ме се, сети!

У Загребу.

М. Ђорић.

НА ЖЕЉЕЗНИЦИ.

НАПИСАО ЕДГАР АЛАН ПОЕ.

Превео Емил Јовановић.

(Свршетак).

Страшну снагу сам у мишицама осећао. Шчепам га за врат и лупим му главу о једно дебело рво, које је ту близу било. Ох! Ала е то слатка освета била! Проклети о-мej тако сам му из лица избио, да га и рођена браћа познала не би; затим ам га ногама газио и на глас се смејао. та мах чујем звиждање влака, који е ба у оближњу станицу ушао. Нисам имао времена се задржавати. Извадим му сат из џепа, а затим новце, којима се малочас играо; а после . . . хахаха! . . . после . . . хахаха! Бацим му лешину на шине и влак прохуја преко ње. Да-ли је могао луд човек бољу освету измислити? — Кажите ми! . . . Кажите, молим вас!

Страх ме тако ухватио, да се нисам могао ни маћи, а ни речце прословити.

— Сад би ви то волели знати, како сам ја овамо доспео? — продужи луда после неколико тренутака; — добро је, казаћу вам! Ево ово је капут лечников. Ја сам га обукао и сасвим слободно прођем кроз врт и капију. Широк шешир и лечников велики капут и домара превари. Кад сам из те куће проклете изишао, тако сам се осећао, као да ми крила расту. Мимопролазећи људи гледаху за мном, али шта сам ја за то марио? Напослетку провучем се кроз свет, који је на станици стајао и извадим себи карту с лечникови новци . . . хахаха! . . . с лечникови новци! — Али се за новце крв прилепила и ја сам се узалуд трудио, да ју сперем. — Тек што сам ју с једног места збрисао, опет се укаже . . . и опет . . . кад сам их на каси бројао, сви су дукати црвени били . . . али није нико приметио и сад сам ево слободан . . . слободан . . . слободан . . . ха! Каква је милина у тој речци! Но, али сад ми одговорите отворено, искрено . . Верујете ли већ да сам луда?

Лице му је сад тако близу било до мога, да сам му врео дах осећао. Међутим се већ са свим смркло, и очи су му се тако хладно и непријатно светлиле, да ми се крв у жилама смрзавала. На сваки начин сам морао што одговорити. Кад је моју неодлучност приметио, још једном понови своје питање, али сад већ нестрпељиво, напрасито.

— Јесте . . . да богме . . . рекнем дрхћући . . . на сваки начин верујем, да сте луда.

— Посведочићу вам, — рече тихо и још већма се нагне мени, — шта мислите, како ћу вам ја то посведочити.

— Не знам, — одговорим тихо, да се једва чуло.

— Хаха! . . Тако, да ћу и вас сад убити, као што сам и њега убио. — Шта? Ви сте ваљ'да себи уобразили, да ћу вас на животу оставити, кад сам вам већ све испричао? — Да ме издате, па да ме још натраг одведу у ону проклету кућу. — Охо! — Луде су лукаве . . . и луде су јаке!

Заиста сам увидио, да је ту узалуд бранити се, већ да се само на присуствије духа имам ослонити.

— Та још ми нисте све испричали. — рекнем му великом мирноћом и оштро му у очи погледам, — кад већ хоћете свакако да ми живот одузмете, држим да имам права искати, да ми прво свој живот испричате.

— У том погледу имате право, — одговори луда, а на лицу му се указаху трагови љубопитства, — шта сам само изоставио?

— Причу лорд Палмерстона, а и Пик-аса нисте потпуно довршили.

— Не верујем, да би вас то интересовало, — рече сумњиво.

— Тако исто, као и остало.

Фењер је слабу светлост бацао у кола, а на пољу је така помрчина владала, да се од предела ништа није могло разликовати. Зато сам опет знао, да ћемо скоро у Лондон стићи. Ако му за неколико минута још пажњу на друго шта одвратим, онда сам спасен.

Луда се замислио.

— С лорд Палмерстоном се почело, а с Пик-асом свршило, — почне на ново.

— Јесте познавали лорда Палмерстона? — упитам.

Погледа ме, као да није питање разумео, зато га још једном упитам.

— Да-ли сам га познавао? — Та ја сам га и одхранио . . . на једном од мојих добара . . . у мојој шталији он био најбољи коњ.

— Та немојте казати!

— Заклињем вам се. — Тако сам га волео, као да ми је рођено дете било . . . још већма . . . јер да ми је рођено дете било, зацело би му заврнуо врат . . . осећам . . . на сваки начин би му заврнуо врат.

Међутим се загледао у мене, руке му се грчевито стискале, као да не би већ могао издржати, а да ми врат не стисне.

— На лорд Палмерстона је ред, — речем.

На лице му се поврати пређашњи израз, жалосна сенк . превуче се преко чела му.

— Ах! рече, — горко је, тако се преварити, јел'-те?

— Још ми нисте о томе ништа говорили, одговорим; лорд Палмерстон вам је све наде де уништио?

— Изгубио је, изгубио! Половину имања свог сам на њега мећ'о, али је изгубио, а и ја сам изгубио . . . али то вас не интересује . . . не слушате овамо! . .

— Напротив . . . одговорим брзо; пажљиво слушам . . . само продужите.

— То је све, одговори луда сумњивим погледом; изгубио је, и ја сам изгубио . . . обоје смо изгубили. — То је крај приповетке.

— А шта се све то тиче Пик-аса?

— Пик-аса? запита; а шта се вас тиче Пик-ас?

— Обрекли сте, да ћете ми причати.

— После губитка Палмерстона пао сам у очајање; одговори луда. До онога доба сам игру избегавао, али ме после тога увуче страст, кад сам видео, како у клубу грдне своте прелазе из једне руке у другу. Често су на једној карти више добили, него колико сам ја на коње свога изгубио . . . е, онда се нисам више могао издржати.

— И играли сте?

— И играо сам. Једне целе недеље сам непрестано добивао. Трипут сам толико добио, колико сам опкладама изгубио. Онда се срећа наједанпут окрене.

— И губили сте.

— За једну ноћ изгубих све оно, што сам добио. Али то ми још није било доста. Други дан дођем, опет и губим, губим, губим . . . док ми ништ' није остало на овом свету. Али знам, шта је томе узрок. Стар човек, с којим сам играо, сам је нечастиви био. Из очију сам му читао, да је он баш нечастиви.

Ућути.

Звиждање локомотиве пресече ваздух, влак није више тако брзо јурио.

Мој сапутник је прислушкивао . . . Знао је, да ћемо одмах у станицу стићи и брзо се мени окрене.

— Али у каквом одношају стоји све то с Пик-асом? — упитам брзо. — Јел' старац ту карту избацио?

— Нећете ме издати, ако вам приповедим?

— Никад! — одговорим озбиљно.

— Но, онда слушајте . . . ! У мом рукаву је био, јер сам очајавао. Хиљаде сам мећао на ту карту. Око мене се свакп кладио, а старац се само осмејкивао, али ме махнуо, да по својој вољи чиним. Приметио је. Кад сам Пик-ас избацио, подигне се и назове ме лоповом.

У кола падне светлост газних лампа, влак стаде.

Луда се уплаши, кад опази многе лампе и силан свет. Ја пружим руку и потражим браву.

— Шта је то? Шта ће ово да значи? Запита бојажљиво.

— У помоћ! — викнем и скочим с кола у — помоћ! Овај човек је из луднице побегао.

Код изласка стајаху два човека, који су сваког мимопролазећег оштро мотрили. На моју вику дотрче обоје.

— Где је, сер? упита један — баш њега чекамо. Добисмо брзојав, да је заводског лекара убио и да је врло опасан.

И луда се међутим сишао с кола и непомично стајао на врати, незнајући шта да почне.

Само сам још руком могао на њ' показати. Кад га шчепаху, паднем у несвест.

У Будим-Пешти 1881.

*

НИКО НЕ ЗНА — ЈЕДНА ЗНА.

(X. ХАЈНЕ)

Кад би знало цвеће мало
Тешку тугу срца мека —
Тад би са мном заплакало,
Хај да пружи болу лека.

И да знају ти славуји
Бол и тугу, што ме мори,
Певали би све да бруји —
Шат ме песма разговори.

Колико ме срце боле,
Да зна звезда златног лика,
И она би сишла доле,
Да утеши невољника.

Нико од њих не мож' знати —
Једна знаде што сам страд'о:
Та, што мога раздерати,
Рашчупати срце младо.

Б. Бранчић.

МЛАДА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

(Наставак.)

* * *

Ту ноћ сам још дуго стајао на прозору моје собе у механи d' Europa, па гледао преко на гору с пинијама и на море, у коме се као у каквом грдном сребрном штиту огледао месец. Питао сам се сам, што ме је та проста приповетка тако свечано расположила. Чисто и јако срце, које се одупире свим намамама силне страсти, само да не би дужност изневерило, па сад — касно, али не прекасно — добија награду за своју верност, није ли то зар ретка судба човечија? Не осећа ли се ту човек тако, као кад прочита лепу какву бајку? Дабогме, што је која башта сличнија рају, тим људскији изгледа грех. Неранџе доле у авлији тако су некако запарно мирисале; и нехотице сам помислио, како је месец по који пут видио младу маркезу са лепим сликарем у баштици, где се шећу крај миртовог и лаворовог жбуња; па ипак је маркеза могла растати се са лепим сликарем назвавши му просто: лаку ноћ, могла га је молити, да сутра више не дође. Па то још у овоме крају, где матере кроз прсте гледе, а најмање још што мари мати црква. Но ипак није им то одвлачило мисли све једнако ка најбољем том створењу на свету. Непрестано су ми пред очима биле нежне, умиљате црте младога лица, па ми се чинило, као да се у њих сад уселио болан израз, као да би да прослове: све се збило, што смо некад слутиле; смејале се нисмо већ читав век, хоћемо ли се у опште и привикнути моћи смеју? Па онда сам се питао, да ли је закашњена срећа у опште још кадра надокнадити човеку оно, што у младости није уживао — баш чудно питање! Та зар нема људи, који се касно подмладе, зар их нема, који никад и нису млади, па опет других, који никад и не престају бити млади?!

Најпосле ме већ и заболеше очи од силнога сјаја са сребрнога штита, те ти ја онда сво премишљање пренесем на врело узглавље постеље своје.

Сутрадан у јутру, као што сам био намислио, одвезем се у Ласпецију. Али сам торбу своју поверио Агостину, да је чува, јер сам наумио био, на повратку у Ђенову свакако се овде одморити једну ноћ. Нисам ни пошто хтео сам у себи да признам, да ме у Сестре вуче једино то, што ме је бака позвала, да још једаред дођем у вилу, кад њена ћерка онамо стигне; пред собом сам самим то прикривао тиме, што бајаги

очекујем још нека писма, која ће ми се послати у Сестре.

Провео сам неколико дана са пријаном својим у лепом заливу код Ласпеције и Портовенера; доста сам ту лепога видио и доживио, али то не спада амо. А и онако је све то брзо отишло у запећак моје успомене, кад сам трећи дан у вече са жељезничким влаком опет стигао до ниске зграде на станици у Сестрима; при силажењу ми је први поглед пао на лепо предгорје и величанствено огледало морско.

Нисам одмах пошао к самораној механи на обали, него сам се упутио главном улицом, јер су обично пред мрак већ затварали малу апотеку, у којој је уједно била и пошта. Како сам пролазио тако крај познатих ми кућа, пало ми је у очи, да данас скоро нигде, као иначе, не седи свет пред кућом. И занатлије као да су пре времена поостављали алате, али их нису поспремали, те је тако све стајало на улици у нереду.

„Је ли данас светац?“ запитам младо једно девојче, што је увек седило на истој клупици пред кућом — мора да је било сакато — а и данас ме великим својим граорастим очима са бледог лица гледало.

„Није, господине. Него су однели маркезино тело у цркву, па је сав свет отишао онамо; али ће се морати овај вратити, већ је читав сахат, како су отишли.“

„Маркезино тело? Које маркезе? Зар је маркезе Пијума био ожењен, па му је сад жена умрла?“

Заиста чудно, да сам само помислио на маркеза, што има ону вилу са пинијама. Али ме је тако изненадила та вест, да сам као громом поражен морао се наслонити на зид кутњи, кад ми је девојче тавним својим крупним гласом одвратило:

„Не, господине, није маркезе Пијума. Овдашња је то била девојка, па се после удала за неког сињора у Ђенови; вила јој је тамо на друму.“

Па онда ми уза све то каза још и име, што ми је последњих дана толико и толико пута на ум падало.

„Умрла!“ промуцам најпосле, гледајући, да дођем к себи. „Та то не може бити! Прошле је суботе била још сасвим здрава. То си ти морала пречути, девојко. *Муж* је њен умр'о, стари маркезе. Тај мора да је наредио, да му се овде у Сестрима држи опело. Чуо сам, да је тамо у цркви и венчао се.“

Девојче је мирно махало главом и кажипрстом на десној руци.

„Немојте ви мене учити, господине. Кад вам кажем, маркеза је. Сви се запањили од чуда, као ето и ви; јер дабогме тек је прекјуче дошла амо здрава читава, па сви смо се радовали, што ћемо је опет видити; то се не да рећи, како ју је сав свет овде поштовао и волио, и највећма још сиротиња. Кадгод је прошла овуд крај мене, увек је стала, па ме питала, да ли још кашљем ноћу, да ли ме још дању болови kиње; па кад је била у вили, увек ми је шиљала из кујне своје по штогод, или коју корпу ушећереног воћа, други пут опет лепу траку за косу или пар топле обуће за зиму. Одмах ми је јуче било чудно, кад је у јутру крај мене прошла, да ме није ни погледала, како да је наједаред поневидила се, а то се баш за њу не би могло рећи; мати моја вели, да је то било зато, што жали за мужем. Па дабогме носила је црн вео, па није гледала ни лево, ни десно, него све једнако пред-а-се, пак ако јој се ко јавио, одјавила се само руком, а нипошто није хтела да дигне очију, него се једнако журила, као да баш бог зна, каква хитна посла има. Али се попела само горе у манастир — а баш је било врућина то преподне; е а она је сад већ мало пунија, ма да јој лепоти то ништа не шкоди — па истим брзим кораком све једнако још под велом прошла је опет овуда, те отишла у своју вилу; од то је доба нико више није видио. Помислите само сад,

ЖИВОТНИ ПРОЋЕС.

ОД Д. И. ПИСАРЕВА.

ПРЕВЕО Л. ИВКОВИЋ.

(Наставак.)

III.

Та пређемо на ствар. У животном проћесу могу се запазити три главне радње, које су тесно, чврсто везане међу се, него које се у исто доба обављају оделитим органима, с тога се дакле и могу оделито проучавати. Ове три радње зову се крвоток, дисање и варење хране. Ако стане једна од ових три радња, тада стају и остале; организам се раствара и његови саставни делови враћају се у вечити коловрат материје. Ако, на прилику, узмемо: е се од хладноће зауставио крвоток, онда велимо, да се животиња смрзла; ако је каква му драго препрека спречила улазак кисника у плућа, ми велимо, животиња се угушила; ако је пак са недостатка храњећег материјала за извесно време застало варење, онда опет кажемо, да је животиња скапала од глади. У сва та три случаја видели смо, да чим би се прекратила једна од ових функција животног проћеса, да би се на мах прекратиле и обе остале — престао би органски живот у опће. Живот није ништа друго, него ли непрестана промена материјала, да се одржи известан облик. Ја сам и данас онај исти човек, који сам био и јуче, а међу тим проћеси испражњивања, испаривања и издисања истурили су из мог тела материје, које су јуче биле ушле у његов састав; у исто доба проћеси усвајања хране и удисања ваздуха унели су у моје тело честице, које оно јуче није имало. Ако више не могу да истурујем или примам, ја уједно с тим губим способност да живим. Задржавање мокраће не мање прохтева и т. д., све су то болести; ако се ове болести не уклоне медицинским средствима или радњом саме природе, па ако се не поврати у своје време изгубљена моћ истурања или усвајања, онда ће се организам свакако пореметити и моје „ја“ претвориће се у црну земљу, ући ће у тело земљаних и других црва, у састав траве и у опће ући ће у потпуну својину опће хранитељке, мајке влажне земље, а дух, разуме се, испариће и т. д. Оно до душе, то је „увреда“ за човеково самољубље, ама шта му знамо! Ма колико се праћакали г. г. хуманисте о правственом и јуридичком смислу, ама је од преке потребе помирити се с чињеницама. За ону господу хуманисте, који воле да се крију иза ауторитета, и да се теше тиме, што имају уза се „велике гласове човечанства,“ свакако ће у том случају бити корисно, да припамте Хамилтонове речи над лубањом Јориковом. Против очитог факта они ће се још и препирати, али кад за тај факт говори још и Шекспир, е онда полажу оружје.

Него на ствар! На ствар! Помучићу се да вам по Фокту изнесем у најкрупнијим потезима проћес крвотока, дисања и варења хране. Не надајте се, да ћу вам на овом месту све потанко описивати — за то би ваљало цртежа; па онда, они су и досадни за човека, који ама баш ни трунке није познат с анатомијом; а што се тиче лаког излагања, надам се, да ће тај мој рад свако прочитати са задовољством.

У крвотоку главну улогу игра срце. „Васколико кретање крви, вели Фокт, сасвим зависи од делатности срца.“ Срце је шупаљ мишић и може да се стегне и рашири; овај се мишић сједињује с двема системама крвних судова, који се гранају од срца у све остале делове тела. Једна од тих система — артерије носе крв од срца у остало тело; друга — вене доносе крв из тела у срце. Па како се разликују артерије од вена? Код артерија су већи и дебљи дувари и више су еластичнији. Ако се пресече артерија и исцеди из ње крв, она ће при свем том одржати свој цилиндрични облик, тако, да је, на прилику, можемо упоредити са гутаперкном цеви. Ако се на против вена пресече, она ће спласнути и изгубити свој пређашњи облик, као што ће

изгубити узана и подугачка мешина, кад се на прилику проспе из ње прах.

Срце је раздељено уздужним дуваром на две поле, и те поле сасвим су независне једна од друге. Свака од ове две половине преграђена је попречним дуварчићем на два дела, и та два дела стоје међу собом у свези кроз широке отворе. Горњи делови сваке половине зову се предкоморе; нижи — коморе. Обе предкоморе стежу се у једно време и потисну ону крв, која се у њима находи, у коморе; за тим се предкоморе рашире и онда се у исто доба стежу обе коморе. Крв јури из обе цеви на разне стране, с тога хајде најпре да проучимо ону крв, која полази из леве коморе. Правке из срца крв ступа у широку артерију, у аорту, која се на неком остојању од срца дели на неколико омањих, другостепених артерија, те једним судовима носи крв у горње делове тела: у врат, у главу и у руке, другим силази низ тело: у канал за варење, црну џигерицу, полне органе и ноге. Што се све више и више артерије приближавају површини тела, то се све више и више гранају; најзад то грање бива тако танано, да га више голим оком не можемо видети. Ово танано грање, које је разастрто под кожом на свој површини тела и поред тога у цревном каналу, у црној џигерици, у мокротворним органима, у плућима, — сједињује се опет са другим такођер сићаним грањем, које се од површине тела враћа натраг срцу. Крв артеријозних судова дошавши до површине тела, прелази у венозне судове, који се постепено стичу у дебеле вене. Крв из горњих и нижих делова тела тече кроз те дебеле вене у десну комору. Десна цев стеже се и крв кроз артерије тече у плућа, тамо се разлева по власастим судовима, улази у венозне судове, па онда иде натраг у леву предкомору и у леву комору, и тада се опет започиње исти пут.

Ето такав вам је крвоток: из левог дела срца у остале делове тела, из тела у десни део срца, из десног дела у плућа, из плућа најзад у леви део срца. Крв иде тим путем, а не другим, на том основу, јер другог пута нема. Стезање срца утиче на покретање крви, као клип на покретање воде у шмрку. Крв истиснута из срца, хтела не хтела, појури у отворене цеви и потискује све даље пређашњу, а пређашња опет потискује унапред онај део крви, који је продјурио кроз срце раније. Док се срце буде стезало, дотле ће се и крв покретати.

Ако читалац буде мало пажљивије проучавао овај елементарни нацрт крвотока, он ће онда моћи појмити бар приближно оно растројство, које би могло причинити организму недостатак или сувишак крви. Ако нема довољно крви, онда се дабогме и мора лагано покретати у остале делове тела; напротив, при пунокрвљу, придолазак крви у разне делове тела и сувише је силан и крвоток је у опће веома убрзан. Људи малокрвни одликују се увехлом кожом, слабошћу полних органа, спокојним често неодлучним карактером. Људи пак пунокрвни лако су раздражљиви, одликују се физичком снагом и предузимљивошћу. Врели напитци, ђимнастичка веџбања, весело расположење убрзава куцање срца, хоће рећи, његово стезање и ширење увећава брзину крвотока, и тим самим повишава и температуру тела. У кога се крв покреће брже, код тога се не отправљају све радње онако, као код човека са лаганим крвотоком. А нема сумње, да и процес мисли и вас такозвани правствени карактер поприлично зависи од брзине крвотока.

Куцање пулса, по коме лекари одређују стање својих пацијената, стоји у непосредној свези са стезањем и ширењем срца: срце се стегне и крвни вал удара у пулсну артерију; артерија, као упружљива цев, рашири се и одмах за тим, пропустивши тај вал, опет се стегне. Са сваким новим валом понавља се ширење и стезање, — то и јесте куцање пулса. Особина тог куцања зависи од три прилике: од силе стезања срца, од величине крвног вала и од еластичности артерије; ове три прилике мењају се према стању самог субјекта, с тога дакле и може лекар да се упозна са стањем болесника. У телу, у власастим судовима крвни приливи од срца, који се одзивају у артерија-

ма стезањем и ширењем, постају једва осетљиви; тамо крв тече подједнако; исто тако тече она и у венама и с тога вене не куцају тако као артерије. Власасти судови имају ту особину, да се могу поприлично да стежу; од хладноће они могу сасма да престану радити. Ако вам је прст на јакој цичи премрзао, његови ће се власасти судови стегнути, крв ће престати да придолази, и најзад ће прст, или бар површина његова почети да се кочи. Узмимо други пример. Рецимо, ви сте загазили до појаса у хладној води; власасти судови нижег дела вашег тела од утицаја хладноће до извесног се степена стежу; крвни вал јурнувши у тај нижи део, не може вас да продре у њ; јасно је дакле, да ће се у горњем делу вашега тела показати више крви, него ли што је потребно; породиће се прилив крви у главу; да би се избегао тај прилив, који може да доведе собом непријатне последице, обично људи кад улазе у воду, најпре поквасе главу, те да би се власасти судови главе такође стегли, да тако не допусте к себи сувишан део воде.

За колико се времена свршује потпун опток крви, хоће рећи, за које време једна честица крви, која је изишла из левог тела срца, обиђе сво тело и врати се натраг у лево срце? Марљива су испитивања показала, да средња величина времена, која је потребна за потпуни опток, равно једном минуту. За 24 сахата се, дакле, потпун опток крви сврши 1440 пута. Том се брзином оптока тумачи и та прилика, што сваки отров, растварајући или зарањујући крв, необично се брзо упија у организам. Оне честице крви, које на прилику куга минула, за 24 сахата 1440 пута пројуре сво наше тело, а на том се путу сударе с много још здравих честица, ту им предаду један део свога отрова, те, по снази отрова, за неколико часова или неколико дана покваре сву крв. На крвотоку се оснивају тако исто и страховите последице сифилитичке болести. Та се болест почиње с почетка једва приметном раницом а свршава се или се бар може свршити распадањем васколиког животињског тела. Тровање крви оснива се такођер на крвотоку. Сићушну накаламљену честицу краве богиње, усише крв, производи у њој хемичке промене и најзад чува организам, да га не заразе богиње, бар за неколико година.

Само ако умете да познајете особине природе и праву физиономију ствари, и ви ћете се навек моћи да хасните тим особинама, како ви за добро нађете; не прерађујући природу по своме, ви ћете јој бити заповедник. Мађичари тражећи такво тело, којим би могли да заповедају стихијама инстинктивно су појмили снагу човекову. Они су назрели ту снагу у знању, и ту се несу преварили. Промашили су само у толико, што су од једном хтели да скоче на ону лествицу, по којој ваља се пењати поступачно, одмарајући се на сваком ступњу и марљиво огледајући остале ступњеве, јесу ли поуздани, да се не окоме и полете у амбис. Они су хтели мађичком речју или обредом да достигну оно, што је сувремена цивилизација достигла попут дугачких и небројених огледа. Они су хтели да одгонећу, али им неје пошло од руке. Молешот и Фокт траже и испитују, па су *нешто* и пронашли тако исто, као што су много пронашли Њутн, Коперник, Левера, Кивије, Линеј, Берцелије, Либиг, Фарадеј и др.

Зар је, вели Фокт на измаку главе о крвотоку, испало физиолођији за руком, да умири срце, које се немирно бунило у грудма човековим, — да га окује и да му наметне законе? Неје ли можда то учешће, које му ми приписивамо у нашим осећајима, само измишљотина? Кад ми по старој навици велимо, да нам срце силовито куца, премире од радости, не употребљујемо ли ми само изразе у сликама, не дајемо ли харач привлачљивој машти живог уображења? Да се неје с нама десило оно исто, као с Петром у причи Хауфовој о Танхајзеру? Да несу и нама као и Петру ишчупали из груди живо срце, а усадили каменито, које истина куца и покреће крв, али не суделује у нашим, на прилику, патњама или радостима, — равномерно куца и од љубави и од мржње, баш као оно шеталица на дуварском сахату? Не! Заиста не! До тих резултата не досеже наша механика. Она

нам открива законе; она нам показује физичке снаге, које раде у срцу и у судовима. Него и пажљивија проучавања и размишљања такођер нам показују, како јако зависи примена ових снага од вишег руковође, — од нервне системе. Сваки утисак кога је нервна система примила, одзива се и одбија у брзини и у снази покретања срца и у распореду крви. Ми се не варамо, кад у тренутку одушевљења осећамо, како нам срце живље куца, а како опет у тренутку страха или очекивања дрхтавично куца. Него ми се само у толико варамо, ако непосредно самоме срцу приписујемо тај удео. Срце одбија само утиске и осећања, које је примио мозак, централан орган нервне системе; надражаји, који излазе из тог централног органа, утичу на срце силније од непосредног надражаја. Ми се не варамо, кад осећамо: е су нам образи поцрвенели од стида, а побледели од страха; у толико се само варамо, ако приписујемо ту промену утицају крви, док међу тим те промене производе сасудни нерви, који управљају распоредом крви. Ти се нерви стежу, ако су надражени утицајем мозга; али када се ти нерви находе у нераду или су ослабили, онда се судови шире и налевају крвљу. Него да је утицај мозга на биљне проћесе живота махом основан на овој тесној вези његовој са срцем и његовим покретањем, са ширењем и стезањем судова, то, као да не подлежи никаквој сумњи. У осталом, дуго време и брига слабе тело. Весело расположење духа, чио поглед на живот, умереност у страстима, све то одржава здравље и свежину. Ове назоре свакоме стоји по вољи, да опроба на самом себи. Него није баш тако лако протумачити узрок, са ког ови појави стоје у свези међу собом. Али од непрестаног обнављања крви зависи храњење, дисање, цео биљни живот; а обнављање и кретање крви непосредно зависи од кретања срца. Камо не достаје једног чиниоца, тамо ће и сва сума бити погрешна; ако претеране страсти, необуздане промене осећања или непрестано суморно стање духа, ремете или слабе правилну делатност срца и судова, онда, разуме се, неће се моћи ни крвоток, ни зависеће од њега храњење тела обавити, као што би требало.“

Ова веома дивна Фоктова мисао може се узети као покушај, да се зближе међу собом психологија и физиологија. На томе месту он ништа не спомиње о утицају срца и крвних судова на нерве, с тога ваљда, јер држи: е је та прилика позната свакоме. О утицају мозганих нерава на срце, он говори сасвим потанко, а то с тога, да би убедио читаоца у томе, да физиологија не чупа човеку живо срце и не краде од отог шупљег мишића моћ да се покорава (често пасивно) вољи мозга. Из Фоктових речи веома се лако може извести чисто физиолошка одредба појма: мисао и осећање. Ви видите, да на покретање срца, на стање крвних судова искључиво утичу осећаји, као на прилику: радост, жалост, плашња, стид итд. Из тога можемо закључити, да је осећај такав надражај у мозганим нервима, који тренутно или бар брзо и при том нехотично пролази кроз све нерве нашег тела и преко ових нерава од једне ил’ друге руке утиче на крвоток. Напротив, мисао је такав надражај мозганих нерава, који се шири у њима лагано и не дејствује на нерве тела: тај се надражај шири у извесном поретку, кога можемо сами пратити, и за кога већ имамо и готово име — **логичка следственост**. Надати се, да ће појмови: **психички живот**, **психолошки појав** временом се растворити на своје саставне делове. Њихова је судбина решена; они ће отићи тамо, камо су потонули и философски камен, и животни елексир и квадратура круга и чисто мишљење и животна сила. Речи и илузије губе се — чињенице остају на видело.

(Наставиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо једанаjсто.

Тај дан, т. ј. 15. Јуна о. г. жељезничким влаком брзо приспемо у Падову. На први поглед наравно да се не може сравнити са Млетачким старинама, али ипак има разних здања, која су вредна да их човек посматра. Ја без да сам одсео где у гостионицу, него торбу на раме, а сунцобран у руке, пројем средом вароши, по плану и питањем нађем цркву светог Антуна, у којој сам се врло мало бавио. Затим одем у лепо универзитетско здање, где се налазе такођер разне старине. Свуд сам на велике тешкоће наилазио, јер не могах с њима да се разговарам, не знају ни речи другог језика, осим свог матерњег, за који сам приметио, да га јако волу; ово ми се с једне стране врло допало, и колико сам пута помишљао, камо среће да га наш народ, и наше госпођице тако волу, а не да га учине наказом, чиме би хтеле дати знака, да су јако образоване, као што сам на жалост чуо, да наше две госпођице разговарајући се, рече једна другој: „Знате, фрајлајн, кад сам ишла преко стари брукн, па сам се феркиловала. . ." Даље шта је рекла, нисам чуо. Онако треба да љубимо наш језик, као Талијан свој. — Мени је, као што рекох, доста тешко падало, но међу тим именима и показујући рукама, сазна ми возар намеру и одвезе ме у ботаничну башту, која је врло лепо уређена и врло богата у јужном дрвећу. Да ми није свака крајцара имала своје определење, узео бих био овде врло леп хербаријум за моје ученике. — Ја се овде још позабавим до вечери, одем још на њихово шеталиште, где сам посматрао овај весео, пун појезије, народ. Потом купим за 20 чентезима 3 грозда, — у ово доба већ беше овде увелико грожђа, — једући их приспем на жељезничку станицу, и те ноћи још прођем поред Виценэе, и одем у Верону. —

Верона је једно од већих талијанских места, осим што има лепих здања и нових, а и стародревних увеличава јој лепоту ток реке Еч-а, која пролази кроз ову варош; како сам се још зором упутио у варош, првом сам отишао до чувеног *амфитеатра*, који ми пред очима немо причаше насладу Диоклецијанову зидајући га и посматрањем уживао у њему, као што неки веле, да га је он дао зидати. Ово је врло огромно здање у ком, вели онај, који те води, могло је 20.000 људи да седе, а до 70.000 да стоје, а 480 метера унаоколо обухвата; ова зграда, или арена је на пијаци Brá, а сада такозваној пијаци краља Виктора Емануила. Овде се налази при такозваној великој капији — Portoce — врло стародревна кула од Скаглиера. Међутим до десет часова, док други влак не полази језеру Гарди, ишао сам времена кроз Corso-Cavour између разних палача да пројем, и по плану пређем преко моста на реци Еч-у, у обновљени град, који је јако утврђен. Овде сам кратко време посматрао им и војску. Војска као војска, сваки ти је весео, и на шалу готов, жао ми беше, да ја као колега им, нисам се могао ни да разговарам, које ми је иначе јако шкодило, јер незнајући при куповању чега, шта дотични иште, био сам принуђен изнети му у шаци оно мало сиротиње, и колико му је била воља, могао је узети, премда сам и на такове доста наишао, али ја сам одмах купљено натраг повратио, ако нисам већ почео јести. Особито при обеду, доручку и вечери прилично су кламали, тако сам прошао, и овом приликом доручкујући у оближњој гостионици овога града, а и да не спомињем ништа за конак. Међутим сам већ изашао из зидина, којима је обзидана цела варош, и пошао влаком к Деженцану. Дошли смо, као што треба, на подне. У врло солидној ресторацији уз врло добру послугу, ручак чиста — премда за мене не баш укусна — талијанска јела. Не папре и не соле, као код нас, него више сладе, и на маслу пеку, што је за нас врло неугодно, који смо научени на љута јела; ово би се вегетеријан

цима већ боље допадало, с тога сам одма и помислио на наше вегетеријанце, само не знам да л' би оно чувено и добро талијанско црно вино равнодушно гледали. Дакле после овог обеда, који једино ме није много стао, приђем језеру Гарди — Lago di Garda — које је у горњој Италији највеће језеро, вода је плаветне боје. Беше тихо, кад се укрцах у пароброд, којим ћу дуж језера у Лимоне. Изглед је са свију страна диван положај села, које по обалама леже романтичан, изнад села дижу се грдна брда обрасла зеленилом. Ја сам био тако очаран овим положајем, и мило ми баш беше, што сам био упућен и околином да уживам у посматрању ове романтике, јер сви путници, који се год возише, никако друкчије не говорише, но талијански, то ми је једино отештавало моменте при каквој непознатој појави или призору, а хтео бих, да ми се то разјасни, али све узалуд, јер кога год запитах, да л' говори немачки, сваки ми главом махаше да не зна, и талијански проговори „нон капишко сињоре," а на лицу си му могао читати, како све језике презире, а свој матерњи сматра за светињу, и поноси се кад говори њиме. У овом посматрању и у мислима, како Талијан љуби свој језик, и и кад ћемо ми Срби наш језик тако љубити, приспемо у скромно и врло пријатно село Лимоне. Нисам тражио ни где ћу да одседнем, него се одмах упутим по оних дивних башта, у којима је засађен сам лимун, неранџа и маслина. Мене је ова појава узносила, јер ово ми је први пут да видим у оволиком броју ово јужно воће, као воћке. Пред вече шетајући се по скромним улицама, посматрао сам талијанску простоту, уживао сам у њиховим веселим лицима, у њиховој спољашњој чистоти, и у јасном говору; међу овима сам видео и многе Тиролце. Још касније чуо сам народно певање, и то на више места. Чуо сам и мешовите и осебне ликове певати. По том си нађем конак, где ове белешке доврших, и запитах се, шта ли ћу даље да радим, да идем даље до Генуе преко Милана, па у Флоренцију преко Пизе, а одавде преко Болоње натраг у Млетке, па тек онда у Црну Гору, или да се одмах вратим у Млетке, па у Црну Гору. Напослетку због незнања талијанског језика, потрошио би сав намењен трошак бавећи се у Италији, и то сам без разговора, па онда опет нећемо видити Црну Гору, с тога закључим, сутра у јутру у 6 часова да се кренем одатле Деченцану, а одатле у Млетке, где и онако по пловидбеном реду могу лађом те ноћу до Трста, а у суботу 18. Јула о. г. да се кренем из Далмације у Црну Гору. Тако и би, сутра дан враћајући се језером натраг, сврнем још на неколико часака на најлепшу тачку овог језера — на Гаргнаго, где се такођер опет налазе красне баште засађене јужним воћем. Тај сам дан мирно се повратио натраг у Млетке, и то вече до поласка лађе у Трст пређем гондолама кроз велики канал до лађе, која је недалеко од Пијазете учвршћена била. Мрак се био већ спустио, Млетке осветлише на све стране, а ми горе на крову стајасмо и гледасмо оне дивне призоре, које ћемо још мало да се науживамо, јер ево који час и трећи пут да звоне. Ја сам се сад налазио у стању врло чудном. Ја сам ишчекивао, нешто сам држао да ме не може мимоићи. Изгледао сам као ђак, који зна, да ће од свог учитеља кажњен бити. А зашто? То нисам разбирао, јер сигурно држах, да морам и ја претрпити морску болест, Лађа се већ увелико кренула, и ја сваки час бејах приправан, да примим ову још неопробану бољетицу, јер сад се тек први пут на мору возах. Ја сам био већ и легао и у том уверењу, да ће ме скорим ухватити — заспим, и док ме у јутру не опоменуше, ја се, не будих, погледим кроз прозор и видим се да сам у Трсту. — Зора је већ увелико била отскочила. Ја сад тек некима рекох, да ишчекивах морску бољетицу, али пре, но што ми дође, заспао, те тако и неосетих кад је претрпих. Околица ми се смејаше и рекоше, да је нико није ни имао, јер море беше тихо. Дакле море мора бити узбуркано, кад је ова болест неизбежна? Ове ми речи потврдише и тако се растасмо.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

Др. ЈАНЕЗУ БЛАЈВАЈЗУ!

Јане, и ти си међу Коларже. Али и напореду су Татра и Триглав. Али уједно су доба никли „Татрански Орељ“ и „Новице.“ Штур и Блајвајз.

Само ти си напреднији, докле Триглав шаље посланике у немачки „рајхсрат,“ да га словенским учини, дотле не шаље Татра у угарски сабор. Јер није ни Штура, ни Блајвајза.

Ја ћу се оканути разлике, пак прећи личности.

Словеначки народ од Трубера до Водника, који је са одом на првог Наполеона казао и доказао, да живи словеначки народ. Јер Наполеон, по напутку Срба Саве Текелије и Водника диже Илирску краљевину од Семеринга до Ловћена.

После Наполеона настало је доба за Словенце — као после смрти Татенбаха — Словенци беху мртви — но из крајинске сиротинске ижбе (колибе) диже се сиромашни Др. Јане Блајвајз, који створи др. Разлага, др. Косту, др. Томана, Прешерна, Мацуна и др., који оживотворише словеначки народ, покрај свог немчутарења. Др. Томан обележи га као ђетић у Кромјерижу на словенском збору.

Новице и Коледарчек, истина ситна имена, али важнога замашаја, јер пробудише народ, за који се држало, да је мртав, ма да се простире од Литаве до Купе и Зрмање. Ал' тај живот духу народа додали су Новице и Коледарчек, право Јанез Блајвајз.

Али нису толике заслуге ни књижевне, ни политичке, великог покојника, колико материјалне за сиромашни крајински народ. Његове Новице већином су се бавиле обавештењем пука, како да напредује у пољодељском и обртничком напретку, а понајболье бранио је од немачких адвоката. Др. Блајвајз нарочито старао се о унапређењу сточарства и пчеларства, које му је родом и уродило, а то показују толика газдинска друштва основана у Крајини, и извози тих предмета.

Ово је 44. година, којом је престао неумитно за свој сиромашан народ, користољубно деловати и тим је подигао си већи споменик, него што је „Стол и Триглав.“ Јер то су само неми сведоци крајинске славе и прошлости, докле он оставља живи народ као живи спомен.

Говорити о твојим делима сувише би било, јер ти не принадлежиш обичном веку, него захваташ место не само у вековима твога народа, већ и у опште целог словенског народа.

Ја, као Србин дужан сам ти изрећи дивну хвалу, да си увек настојао око зближења тројебратства: „Србинства, Хрватства и Словенства,“ и оно, око чега се Трубер трудио, т. ј. да ћирилици пут рашири, ти си братски обгрлио и продужио. Суза, која пада у тихо Дунаво, наћи ће одзива и на брзој плавој Љубљани. Јер заборавити не могу оно право словенско гостопримство, које ме дочека, отвори читне списе Водника и Копитара, који ме пропрати до класичкога језика. Ти си веће у туђим пределима, здрави Прешерна, словенског „Петрарку,“ на кога гроб си ме ти водио, здрави Левчиника писца „Црногорца“ и кажи му, да су данаске Црногорци достојни његових високих умиљаја, кажи Марији Турноградској, да и њен „Борис“ мирно гледати може његов ослобођен бугарски народ.

Украј Доситија, који је поновио српску књижевност, украј „Људевита Гаја,“ који је створио хрватску књижевност, украј „Јана Коларжа“ створиоца словеначке књижевности, украј „Јаромира Ербена“ другог Вука Караџића, нека ти је мир пепелу, а слава имену.

Емил Чакр[illegible]

ИЗ ЧЕШКЕ ЛИТЕРАТУРЕ.

Редакцијом Ф. Шулца, знаменитог писца и критичара чешког излазе скупљени

песнички списи одличног песника Витезслава Халка. Недавно изишла је књига четврта, у којој се налазе три трагедије: Král Vukašin, Sergius Catilina, Amnon i Tamar. Као што сам наслов каже „Краљ Вукашин“ црпљен је из историје српске.

Халек (рођ. 1835, † 1874) написао је више трагедија: Cárević Alexej, Záviš z Falkenštejna, Král Rudolf, Král Vukašin, Sergius Catilina, Amnon i Tamar. Доказао је необични свој дар за драматско песништво; једину погрешку истакла му чешка критика једногласно, да подражава у драми натурализму Шекспировом. Наравно, да је та погрешка истакнута само с тога, што је Халек у свим својим другим радовима сасма оригиналан. Халек као писац приповедака познат је бар неком српском кругу из приповетке „Dva sirotci“ (двоје сирочади), које је лепо превео М. Ђорђевић-Призренац. Као лиричар има му мало равних, као епичар изврстан је. За најлепшу збирку лирску његових песама сматра се „V přírodě“ (у природи), о којој вели чешка критика, да је прави алемкамен, који ће свуда наћи домовине, гдегод влада осећај за дивоте праве појезије.

Краљ Вукашин трагедија у 5 чинова има догађај око год. 1356—1371; дакле почиње још цар Душаном и свршава се смрћу Вукашиновом и ступањем Лазара на владу српску. Дивна поетична дикција, лепи дијалози, промишљена и исправна логика, импозантне сцене (н. пр. где царица Јелена, мати Урошева, проклиње Вукашина, што јој је убио сина, цара Уроша), темељно познавање онога несретног доба после смрти Душанове, изразно цртани карактери, згодан хумор (н. пр. сцене при вину и на другим местима), Урош лутајући по Србији и Срему без скровишта и Вукашин газдујући Србијом, те и друге околности чине „Краља Вукашина“ правом трагедијом.

У „Словенском позоришту“ (Slovanské divadlo), збирци, која излази трошком Сехналовим у Јичину, штампана је у последњој свесци шаљива игра Трифковићева „Школски надзорник“ у чешком преводу. У истој збирци оглашен је већ и Л. Костићев „Максим Црнојевић.“

„Slovanský katalog bibliografický,“ преглед свију књига и списа словенских, који сваке године излази, изишао је и сада. У њему има одељак за сваку поједину словенску литературу. Књиге и списи раздељени су по садржини, уједно означена и цена књиге.

„Slovanský sborník“ изићи ће ових дана уредништвом познатог (Србима из „Српске Зоре“) неговача словенске узајамности, Едварда Јелинка, и трошком Ј. Оте у Прагу. За сада само констатујем.

Под насловом „Česká bibliotéka rodinná“ (Чешка библиотека породична) почеће од идуће године излазити збирка приповедака и романа литература словенских и западних. За сада су именовани од Словена на проспекту ови писци словенски: Данилевски, Григоровић, Оржешкова (Пољкиња), Владан Ђорђевић и Шеноа. Библиотека издаваће се у свескама од 16 табака сваке четири недеље.

Види се по свему, да код Чеха Словенство није само лепа реч, а словенска ствар лепа фраза, већ да се на томе пољу живахно ради.

Влад. Алин.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 15.

САСТАВНО А. М. ЈУНКЕР У НОВОМ САДУ.

зе- на,	јо- ли-	му јим.	сам бо-	жу- и	га јед-	плем. дам.	ко ле-
из- сво-	да јим	фи- си-	ро- до-	гов нит'	пре- са	ти?“ же	мо- ном
ви- на	ли сме-	ње- се	ди нит'	за- да	ку љи	од та.	и ја-
са- и-	ло- тем	ли пре-	ро ви-	ви, и	ћу- се	ха до-	—хо- ру
кри- ло	ви и	куд и	ди- сва-	ду- ђе	штит- ка-	лист- ља-	гран- Ми-
ти. веа-	па дем	жен- пу-	кри- ко	ћеш па	од- во-	луј и	пи- ра
час ра	на ле-	по- да	ки- ла-	је- ко	ми о-	чи- ви.—	ви по-
га, ку-	пу- ци	на го-	час тим	це ро-	су- ви,	ка мо-	сло- ра.

млади импровизатор. Перо пређе преко металних жица, неколико само акорда и Инођентије пева лепим басовим гласом:

„Кад девојку самрт узме,
Пре нег' у њој љубав плане,
Пре нег' што ће за венчањем
Жртва мужу да постане,
Гроб јој тешки немир спрема
Та о томе сумње нема!

Из гроба је поноћ креће —
И момку се тако ствара,
На усне му ватра слеће
У крви се лед одмара,
А убици шта л' се спрема
Та о томе сумње нема?!

Ах, па ако каквој моми
За мном младо срце бије,
А брине се о свом спасу
Што би онда да то крије,
Нек' похити, нек' похити
Код куће сам од два до три!"

(Драг. Ј. И.)

Мало фриволна песма, али то својство у Италији мора имати, ако ће да служи веселом друштву. Мушки пљескају, женске се смеју, а највише се смеје буцмасти господин попа. После сваког одељка тражио је те му доношена чаша вина. Само Салватор, момак млад и витак, остаје подједнако миран. Седи према Катарини и не спушта погледа с ње.

„Али си их опет љутио!" шали се Марија. „Ја мишљах, ти ћеш певати о нечем, што се као догодило — какву баладу!"

„То је тешко измислити, што се догодило! — Твоја се свадба збиља догодила, хоћеш ли да о њој певам?"

„А кад ће бити ваша, господине Инођентије?" упита попа.

„Немам невесте — женити се, то је такођер тешка ствар!"

„Није тежа од импровизације!"

„Заиста је тако," потврди нагло Инођентије, а поглед му пређе друштво. „Лепа Катарина станује у вашој парохији?"

„Та знате! Сам сам Катарину крстио као капетан!"

„Младожењо Генаро и пријатељу Салваторе, вас молим, да ми будете сведоци."

„А кад?" пита Салватор, као да се из сна пробудио.

„Но, о свадби, коју ћу правити одмах и овде!" Инођентије устаје и тера Катарину, да устане и она. Смејући се, она му чини по вољи.

„Изјављујем овде пред вама, господине свештениче, и пред сведоцима, да узимам Катарину из искрене љубави, да ћу јој бити веран и искрен супруг до смрти!" Лице му је озбиљно, глас се тресе лаким покретом. „Катарина, полазите ли за мене добровољно?"

„Добровољно!" рече Катарина с истинитошћу примораном.

„Тако, а сад си и пред људима моја жена — красна Катарино!" радује се Инођентије. Око му сија, глас му се тресе видљивим тронућем. „Моја си, Катарино, загрли ме!"

Катарина препаднута измиче се.

„Тако дуго сам те тајно љубио," говори Инођентије ватрено даље, „хтео сам те искати, док дозидам кућу — али нек живи моја најлепша импровизација, та знам, Катарино, да ме давно волиш!"

Катарина пређе друштво погледом који пита. Неприлика јој се увећава збиљом импровизаторовом, радо би му се смејала, али се осмеј одмах задржи. Све је друштво у неприлици и ћути.

„Одговори, реци, Катарино!" виче Инођентије већ страсно.

„Полудео си?" пита још у шали Генаро.

Али Салватор стоји за столом, усправљен као свећа, лице му бледо, око као приковано на Инођентија.

Инођентије махну руком преко чела.

„А тако — ви мислите, да је то шала!? Не, с највећим осећањем својим и са срећом свог живота се не шалим. Упитајте само господина попу, да наша свадба вреди! Црквене обреде извршићемо кад му драго — али говорите господине попо!"

Свештеник је дуго још гледао на сцену, у неприлици као и остали.

„Но шала је то — да шта је друго?“

„Ај, господин свештеник при вину заборавио на своју дужност!“ рече Инођентије хладно и заједљиво. „Ја и Катарина смо обоје једне исте вере, нисмо својта, а изјавили смо обоје, да се узимамо добровољно. То смо рекли пред сведоцима и пред вама, нашим свештеником — нема више никакве сметње! Illicitum, sed validum, — незаконо, али вреди, велите ви свештеници таковоме браку, не знате ли то господин попо, шта?“

Салватор је сад упрьо свој уплашени поглед на свештеника, који утире зној, клима збуњено главом, па се наједном насмеши: но шта фали — кад се воле — illicitum sed validum!“

„Validum!“ подвикну Инођентије, а прихвата се Катарине, која дрхташе. Али у тај пар прште сто под силним кораком, — Салватор дрекну, мач се заблиста у висини — али већ се Инођентије такођер стави на отпор, изби му мач из руке, а уједно дохвати Инођентије снажним својим рукама Салватора за врат, преви га и — пољуби му усне, тако ватрено, да се чуло по целом уплашеном друштву.

„Ћуталицо! Као носач у пристаништу мора човек с њим да ради, док га нагони, да се изјасни девојци, без које би полудео!“

Сватови сви нагло мењају боју. За тренут је тишина.

Салватор се зацрвени као зорина румен. Катарина се тресе, очи пуне суза, но ипак погледа Салватора, Инођентија и свештеника.

„Не достаје родитељско одобрење, и друго што се овде изискује,“ смеје се Инођентије, „господин попа их утопио у вину! — Но сад ми је доста — Салваторе, клекни!“

Срета А. П.

НЕЋЕ НАМ УМРЕТИ.

Не верујем, што се прети:
Све је машта, сен;
И све да ће зар умрети
К'о цвет покошен.

Ево кажи, Милче моје,
Кажи им и ти —
Исповеди, свршено је,
Нек' нас чују сви.

Свет се вара, није тако,
Не пропада све;
(Па нека се дигне пак'о,
Тако остаје).

— Наша љубав нема смрти,
Биће вечно ту:
Нас ће само гроб сатрти,
Никад, никад њу!

В. Врančић.

МЛАЂА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

(Наставак.)

* * *

Још сам тако био узбуђен од свега, што ми је у цркви кроз главу прошло било, да нисам осећао у себи снаге отићи међ' свет, нарочито кад још знам, да је свет о [illegible]ах готов да разговара о страшним случајевима. Лагано се вратим улицом, крај познатих оних кућа, где су сад, као свако вече, седиле жене с децом; људи су дотле једни пред каваном, други опет по камењу пред црквом поседали, пуше, па се дали у високу политику. Учинило ми се, као да сва ва-

рош чисто не може да одахне под теретом страшнога догађаја.

Нисам се са ниједним познаником састао, те тако изађем на други крај вароши, па се наједаред нађем на друму, што води у вилу покојничину. Преко неба се превукла лака пара, кроз њу провирује тек по која звездица, а из далека бучи узрујано море, удара великим силним таласима, као да слути на буру. Али ми је необично пријао влажни зрак, што ми је чело хладио, па да сам само иоле познатији био у околини тој, зацело бих се упутио био даље, те бих лутао тако до поноћи, само да се не морам вратити међу познати свет, у јадну ону механу крај обале.

Није ми било ни на крај памети, да опет одем у башту или чак у кућу, у којој се прошле ноћи збила кобна она трагедија. Али кад сам изненада, ходајући другом страном по друму, опазио преко гвоздену капију, а иза ње кућу и обе ципресе, и нехотице сам застао, па ни за живу главу нисам могао поглед оданде да одвратим.

Капија је била широм отворена, да, како ми се учинило, и врата на кући нису била затворена, а горе су сви прозори, као и јуче, били поотварани, само што данас нигде није било свеће, те се видило, да данас више не ишчекују газдарицу. Али на оном прозору, где сам ја седио, кад ми је бака приповедала дугачку ону приповетку, лупкала је једна жалузија, коју нису били добро заквачили, а дрвеће је час по стало шуштати, као да ће овај час бити буре.

Нисам се могао задржати; пређем преко друма, па уђем у башту. Па гле збиља, кућа је била отворена, могао сам без бриге ући и проћи кроз све собе. Нигде живе душе; морам признати, да ми је било хладно око срца.

Баш сам хтео да се вратим, а оно спазим иза неког жбуна ловоровог тик уз стуб код капије црно нешто; била је то сирота бака; седила је на голој земљи, метнула руке у крило, а глава јој је била увијена у црну мараму. Нисам могао распознати, да ли ме је приметила, да ли спава или је будна. Ја сам је на први мах познао, па нисам био у стању проћи поред ње без и једне речи.

„Стара,“ рекох, „нисте нашли баш згодноноћиште ту. Бура тек што се није дигла, па вас може у сну пљусак затећи. Хајдете боље —“

У кућу — хтео сам рећи, али сам се још добро досетио, да је и сувише, искати од матере, да спава у страшној кући тој, где се збио грозни онај случај.

Ућутим дакле, па сам неко време стајао пред њом, а нисам знао, шта да јој кажем. Она се ни макла није, те тако још нисам био на чисто, да ли ме је видила и чула.

Већ сам био наумио, да одем у комшилук, да пробудим комшије и замолим их, да се смилују на усамљену баку, а оно се наједаред из тавног буџака иза жбуна зачу познати ми глас, само нешто промуклије и монотоније:

„Добро ја знам, ко сте ви, па знам и то, шта тражите овде. Али ми вас је жао, што сте се узалуд амо повратили. За мене се немојте бринути. Јер видите, млади *могу* умрети, а стари *морају*, бог ће знати, зашто. Бринем се само за моју Миранду. Кад ја склоним очи, ко зна, у чије ће шаке доћи. Но, али паметна вам је то зверка, сакриће се већ тако, да је нико неће наћи. Да, да, не зна човек, какви га колачи чекају. Е, али божја воља, божја воља!“

Чудио сам се, да бака толико говори, и то још доста и паметно спрам онога, шта су ми све данас о стању њеном рекли били. Да се не би прекинуо говор, запитам је, да ли жели шта, да ли јој шта треба, што бих јој ја могао збринути. Како се радујем, што ме је познала, па како ми може све поверити, ја сам јој стари пријатељ, па имам саучешћа с патњама њеним.

На то ми није одмах одговорила.

Тек иза два три часа уздахнула је из дубине душе, па стала ноктима лупкати по кућици корњачиној, као да јој грозничња језа прсте грчи.

„Хвала вам,“ изусти најзад. „Мени не треба ништа више, до четири даске; те ће све покрити, а утеха ми је још то, да ће ме благи бог скоро примити. Да, да, да, Миранда, верна моја друго, нема свако тако леп и чврст оклоп, као ти. Али ћемо некад сви бити једнаки, па онда нас неће заболити ни мали прст више, а јагњету је свеједно, прождерао га курјак, или га заклали. Хајде, хајде, љубимче моје! Спавај ти само, већ је касно, а и на што сад још да чекамо? Нико више неће доћи, ништа, чему би се могле обрадовати, ништа лепо, мило и —“

Наједаред умукне. Чуо сам, како ју је на мах глас издао; али није дошло до плача, као што сам се био надао. Изгледало је, као да се старе груди те тако осушиле, да би пре дале биле крви него суза.

Истим пређашњим гласом продужи наједаред:

„Јесте ли и ви чули, да је стара Чезира померила памећу? То је говорио луди свет, па још тик уз а-ме; добро сам се пазила, да се томе не насмејем. Јер прво и прво, што није, може још бити вољом божијом, а друго, како бих им могла била показати, да је у мојој глави све у бољем реду, него у свију њих, како бих им могла била то показати, а да тиме не издам чедо своје? Не, не, добро је то тако. Не треба то нико да зна, до ли благи бог и стара Чезира; ни отац Франческо; он још најмање. Зар није он свему крив, што није знао бољег савета дати? Па кад ми куцне последњи час, никоме се не морам исповедати, никоме. Та и ако је био грех, нисам *ја* згрешила; како би *мени* такво што и на ум могло било пасти! Е, ал' мати је мати; што јој дете уради, то ју тако боли, као да је сама урадила. Еј, да знате, мој господине! Али ја и Миранда, нас смо две занемиле, као две маторе корњаче.“

Сасвим сам јасно видио, како јој тајна срце тишти, а и сам сам једва чекао, да чујем, шта је било, те тако покушам, да јој срце на језик измамим.

„Јадна стара,“ рекох, „ви и не знате, шта бих ја дао, кад бих вам кадар био олакшати горку судбу вашу. Пре три дана сте ме примили као старог пријатеља, а сутра ћу отићи одавде, далеко, далеко, па нећу моћи више доћи амо, да вам у самоћи коју пријатељску рекнем, да вам кажем, како ми вас је жао. Али ће ме успомена на ћерку вашу непрестано пратити, особито откако сам је у цркви видио, како лежи у свој својој красоти, као краљица. Зато и не могу веровати, да је са грехом каквим отишла са света, па ма да и не знам, како се све то збило, ипак нећу нигда престати држати је за најсавршеније створење на свету.“

Бака се наједаред чисто исправи, а корњача се у крилу њеном поплаши, па се стане свим удовима по крилу бацакати. Но ниси ни оком тренуо, а бака се опет шћућурила.

„Сутра хоћете да одете? Но, кад опет кадгод дођете, нећете нас двоје више наћи овде у башти; биће ту онда само страних лица, јер ћерка тек неће моћи бити сретна тамо, где јој је мати издахнула, па све и да не зна, да је сама крива томе. А неће ни дознати никад; та зато је и онемила стара Чезира, неће ником рећи, ко би то издати могао. Идете ли ви, господине, у са свим стране крајеве, где се другим језиком говори? Е, онда не би било од штете, кад бисте дознали. Некоме хтела, не хтела, морам поверити, да ми чува тајну. Иначе ми је, као да знам гдегод закопано благо, па бих из гроба још једаред морала устати, да опет потражим то место. Али кад би нешто овде у вароши дознали, најпосле би помислили, да је био страшан грех, па је попа не би хтео сахранити и опевати.

Или не би можда знали, да ли у опште да верују, па би помислили, е је то стара луцнута мати себи тако у главу уселила.“

(Свршиће се).

КАД УМРЕМ.

Кад умрем, сине, кад ме нестане,
Кад земља хладна тело покрије, —
Па кад мајчина сузица кане,
На гробу моме неосвештаном —
Нек око твоје сузу не лије.

Кад дођу затим *„поштени“* људи,
Да сваки за се *ао конти* прими;
Ти буди, сине, јуначких груди, —
Свакоме, што год затражи, подај,
Па и дом најзад нек се теслими.

А остане ли мати без ране?
Буде л' јој тешко живети вајно?
Па почне клети проклете дане,
Кад се је другом мојом назвала,
Реци јој, ништа да неје трајно.

Па кад и она са света оде,
А ти останеш сам међу људма,
Кад и за једну чашицу воде,
Узмораш молит'. Ти јунак буди!
Јуначко срце носи у грудма.

Дође ли затим кад год у жиђу,
Да служиш можда коме у свету;
Добро се држи! У топлом пиђу
Отрова има што живот слади,
Ка' што га често има у цвету.

А кад узмогнеш, ти правду брани!
За човечанство снагу понуди!
У грудма љубав ка роду храни!
Па то нек буде вечна наслада,
Сина ми мила дивној пожуди.

Е онда сине, када о груди —
Сина ми мила све се одбије,
Што му *поштени* понуде људи; —
На гробу моме неосвештаном
Нек око твоје сузе не лије!

Београд 25 Нов. **Мил. Р. Веснић.**

ЖИВОТНИ ПРОЦЕС.

ОД Д. И. ПИСАРЕВА.

ПРЕВЕО Л. ИВКОВИЋ.

(Наставак.)

IV.

Дисање као несумњива и веома вољна чињеница, мора данас обрнути на себе сву нашу пажњу. Дисање се врши помоћу плућа; то ми знамо и из обичног живота; то вам је једна од оних медицинских истина, које се находе у опћој употреби, но о којима опет за то не дајемо јасног рачуна. Тако, на прилику, није познато свима то, да се стезање и ширење плућа обавља чисто пасивно. Грудни кош човековог костура састоји се из дванаест пари пљоштих, у разном степену савијених еластичних костију; те се кости зову ребра и спреда су припети за грудну кост, а са страг за кичменицу. Унутарња страна тог коштаног коша обастрта је чврстом кожом, која не пропушта спољни ваздух; нижи део коша, који је везан са трбушном опном, дели се од те опне попречном преградом, која се у анатомији зове грудно-трбушна преграда; горњи део грудног коша много је ужи, него ли доњи, и преко душника стоји у свези са устима и носом. У грудном кошу висе на разним судовима и мишићима плућа и срце. Плућа се могу упоредити са два меха од еластичне материје. Кожа, која застире дуварове грудног коша, чврсто се

приљубљује уз плућа, па шта више, и срашћава са њиховим горњим делом. Сад речимо: е се грудни кош увећао у своме обиму: мишићи грудо-трбушне преграде шире га и средина ове кожње преграде мало се спусти к трбушњој опни; врло је појмљиво, да обим грудног коша постаје већи, и дувари му се удаљују од спољне површине тела. Ама грудни је кош чврсто обастрт кожом; у њему нема атмосферског ваздуха, по томе, што са душником стоји у свези не само кош, него висећа у њему плућа. Мора бити дакле, да између плућних дувара и дувара грудног коша постаје празнина, на прилику, кад се рашири овај последњи; пошто немају никаквих препрека с поља, а изнутра их притискује атмосферски ваздух, који се у њима налази, плућа се донде шире, док не испуне сав грудни кош; на тај начин постаје удисање. Ма грудни кош, раширивши се за тренутак, поново се стеже па стеже и плућа; врло је природно, да се присиљеног ваздуха истура кроз исте отворе, кроз које је и дошао; тако постаје издисање. Управо ми и не можемо да ширимо или стежемо наша плућа; ми стежемо и ширимо грудни кош, а плућа се мењају у своме обиму и мимо наше воље, по физичном закону равнотеже гасовитих тела, по оном истом закону, по коме се бешика, ако је ставимо испод звона ваздушног шмрка, па станемо да извлачимо ваздух из звона, на мах се, велимо, почне да шири, напиње, па најзад и попуца од јако напрегнутог ваздуха, који се у њој находио; а то све с тога, што не налази себи уравнотежавајућег притиска споља.

У дисању има осим физичког проћеса још и хемички; ваздуху неје цигло једина цел да просто улази и излази из плућа; он сам трпи промене, а и производи промене у оним деловима, с којима долази у додир. Сваки се ваљда сећа, како је загушљиво, како је тешко дисати у оној, на прилику, соби, где је подоста људи; свакоме је познато, да је од преке потребе промахивати собе, лети, на прилику, отварајући прозоре а зими грејући фуруне.

То све долази отуда, што ми не издишемо оне исте гасове, које смо удахнули; с тога за извесно време можемо хемички да променемо сав собњи ваздух, те да отуд постане штетан за даље дисање. И онда нам остаје или да променемо ваздух, или — да се угушимо.

„Давно је већ, вели Фокт, била позната чињеница, да људи или животиње, затворени у тесном и добро затвореном простору, пошто прохуји неко извесно доба, почну с почетка тешко да дишу; — овакова кожа добије црвенкасто плаву боју — затим све то теже и теже дишу, — готово да се угуше. Сад, ако би сте их још и даље држали тако затворене, тада би се код њих почело да јавља грчевито кретање, свест би им ишчилела и живот би најзад утрнуо, и то уз веома јаку трзавицу; накратко, при овој врсти смрти понављају се исти појави, који се догађају и при дављењу." Истом се онда протумачио потпуно узрок томе појаву, када је хемија учинила знамените успехе; када је почела да раствара и анализује гасове. Данас се већ поуздано зна, да се атмосферски ваздух састоји из 21 процента кисика и 79 процената азота; ми знамо, да се количина азота не мења од проћеса дисања, а напротив, да кисик удишу наша плућа, које би замениле удахнуту количину кисика, истурају толику исту количину угљене киселине. Кисик удишу све од реда животиње; у другим се гасовима они гуше и угљена киселина према томе стоји напоредо с другима, хоће рећи, савршено не може да потпомаже животињски живот. Кисик има особито хемичко сродство са црвеним, крвним куглицама. Ове се црвене куглице жедно сједињују са кисиком и под његовим утицајем мењају чак и своју боју; док се несу сјединили са кисиком, оне су црвенкасто-плаве, затворене боје, а након сједињења добијају отворено-црвени, светлији колорит.

Како данас стоји наука, ми још несмо у стању, да проучимо све хемичке промене, које се свршавају у крви. Још се не могу показати узроци и значај сваке промене. Тек само знамо, да она крв, што долази у плућа, има црвенкасто-плаву боју и пуна је угљене киселине; у плућима она одељује

угљену киселину, прима, колико јој треба, кисика и излази из плућа као отворено црвена крв. Па онда још знамо, да је ово насићивање с кисиком од преке потребе за животни проћес; има отровних гасова, који ако се удахну, онда прече крвним куглицама, да се сједине с кисиком. У врсту таких гасова долази оксид угљеника, и њега не треба помешати са угљеном киселином. Угљена киселина може угушити човека чисто пасивно; ту се не умире од угљене киселине, него с тога, што нема кисика. Човек, који се угушио у угљеној киселини, све једно је, што и удављеник; ако га извучете за време, он може и освестити се, дувајући му у плућа ваздух или чист кисик. Напротив оксид угљеника прекраћује проћес дисања и још хемички мења крв и не да јој, да се сједини с кисиком. Они људи, који су загушили у том гасу, не могу се спасти. С овим се гасом покашто сусрећемо посведневно. Од њега нас спопада несвест; боле нас глава, ако у омањој количини продире кроз плућа у крв и од њега умиру људи, ако он утиче на њих кроз неколико часова. На утицају тог гаса основан је познат, веома употребљив начин самоубијства у Паризу и то са мангалом; овај је начин са своје јефтиноће приступан сиротињи, на коју но најтеже удара сурова страна живота, страна сиротиње, рада и патње; поврх тога, тај мангал и неосетно умртви, само ако се може наћи средство, да се заспи, па онда да утиче тај убитачни гас. Ко је патио од таке несвести, или је видео његов утицај на другима, тај ће знати, како се силно шири у целом организму, у читавој нервној системи и најмања хемичка промена у саставу крви. Па све ма како да се развија хемија у наше доба, опет за то није у стању, са несавршенства својих оруђа да пође за тим једва приметним променама, које воде за собом веома осетљиве последице. С тога дакле многа питања морају остати још нерешена. За што, на прилику, баш да се крвне куглице морају јединити наиме са кисиком? На што ће тај кисик у опћој економији животињског живота? Одлука на та питања остаје потоњим нараштајима у део.

V.

Трећи проћес, који је од преке потребе за опстанак животињског живота, основан је на томе, што ми прерађујемо у нашем телу материје, које смо с поља унели из околног света. Тај проћес зове се **варење** и одликује се особитом сложношћу. Говорећи о варењу, ваља узети на ум особине оних предмета, које уносимо у себе, и особине оних органа, који их прерађују. Ми можемо дисати **само** атмосферским ваздухом: а на против хранимо се најразноврснијим материјама; то, разуме се, има на нас знаменит утицај; ми обично пришивамо разним немерљивим узроцима оно, што ваља однети на рачун утицаја хране; шта више, криво нам је, кад нам хоће чисто физичким узроцима да протумаче оно, што ми називамо „душевним страдањем;“ ми се као неповерљиво смешимо, кад нам вешт лекар светује, да једемо ово или оно, да се телесно вежбамо, те да бисмо тако одагнали рђаво расположење духа. У нашем обичном животу ми лупамо главом о дувар, или што је једно исто, огледамо, да подчинимо себи наше физичке радње, место што бисмо се подчинили њима, те одржавајући их у најнормалнијем стању, могли бисмо тако располагати свима силама нашега организма. Шта више, ми у обичном животу свакојако гледамо да забашуримо дивотно правилце класичке древности: „У здравом телу здрава мисао,“ — mens sana in corpore sano. — Је ли дакле после тога паметно, кад нам дође да имамо посла са опћим питањима, ма на прилику и у историји, онда се већ сасвим бунимо, и пре смо вољни, да гомиламо фразе, које ни сами не разумемо, него ли да доводимо разне велике догађаје у свезу са материјалним узроцима, као што су избор хране и проћес варења.

Многи хоће да су моји изватци из Молешота народоксални. Али опет за то Фокт се у свему слаже са изводима Молешотовим; с тога ћу обићи оно његово писмо, у коме он збори о предметима, који се употребљују за храну. Навешћу само два три изватка, кроз које веје Фоктов поглед на значај хране у друштвеном и историјском животу. — „При сејању кромпира, вели он, све су по-

на страни произвођача, а све неугодности падају на купца, који добија храну у неудобној форми и смеши саставних делова; овај купац мора повећу суму да свари, па истом онда да добије неки омањи користан резултат. С тог је гледишта један гласовит научар веома добро рекао: ако надмаша кромпирна храна, то доводи сиротињу до крајности, тако, да већ нема куд на другу страну, нити на што да се ослони; сиромашни раденик или сељак хтео, не хтео, мора да одгонене ужасну загонетку; набавити, што више може, радње, а при најмањој количини хране.“

Веома је лепо видети у озбиљном испитивачу правог хуманитарног човека; пријатно је погледати, како није суха анализа појединих саставних делова човековог тела истисла у памети ученог природњака слику потпуне човекове личности, није га направила немарним спрођу његових трудова и патња. Ни Молешоту, ни Фокту не може се одрећи здрава, ведра хуманитарност; то није хуманитарност сокачког фразера; она се не исказује узвицима, није пуна милоште спрођу простодушности народне, него је пуна мисли, математички верним изводима, пуна пажљивости спрођу оних његових слабости које долазе од — немања и патње.

„Сваким даном, вели Фокт, расте употреба кафе и чаја; што се више шири кромпирна храна, а увеличава сиротиња, тим се народ све чвршће држи за каву, која онда постаје неопходно поткрепљиво средство. Са јаког утицаја алкалоида, кога има у талогу, мора се употребљавати чај и кава с тога, што помоћу тих напитака можемо управљати храном, коју смо усвојили код тако рђавих услова.“ Држати каву или чај цигло као пуста навика, па осуђивати сиротињу за то, што она покашто према тим напитцима показује још и као неку раскош, било би, као што видите, неосновано, нечовечно. Известан део насладе већ толико је потребан човеку, да ће он пре пристати, да не доједе или не доспава, него што ће се лишити те микроскопске радости. Што више он има у обичном животу рада и црних брига, то су му све више потребни тренутци забаве и весеља. Ко има сваки дан ваљан ручак и умерено ради, тај може, ако хоће, и читаву годину да се не одмакне од своје канцеларије или писаћег стола. Него за пролетера, за радника, који по цео боговетни дан ради, а храна му је парче црног хлеба — богме, кад осване недеља, за њега је од преке потребе, да се мало провесели, па ништа, ако се и опије. „Прави предмети хране, вели Фокт, од преке су потребе за опстанак живота, а наркотичне и спиритуозне материје само увећавају насладе и добављају неколико сретних тренутака онима, које мори црна брига.“ — „Појединa личност, вели Бибра, која је прогутала подоста хашиша, та као бесомучна лети по улицама и напада на људе, нестаје упоредо са оном множином људи, који узев умерену дозу после ручка, пробаве неколико сретних и веселих тренутака. Број оних људи, којима кока помаже да савлађују и најцрње бриге и патње, па чак и гладну смрт, знаменито премашају број оно мало коквера, који су неумереном употребом ове наркотичне материје изгубили своје здравље.“

По овим изватцима може се видети: е се Фокт слаже с Молешотом, како у општој идеји, тако и у оделитим чињеницама. Он као Молешот даје храни врло замашан значај, па вели, да се у избору хране највише руководе инстинктом, хоће рећи, природним потребама свога укуса; но, како се тим укусом могу да вајде само људи обезбрижени, како сиротиња не једе оно, што хоће, него оно, што је јефтиније, то питање о упоредној вредности подједнако јефтине хране има важан практичан значај. У одлуци тог питања опет се Фокт слаже с Молешотом: кромпир се савршено одбацује, а на место њега препоручује се грашак, сочиво и пасуљ. Спрођу наркотичних и спиритуозних пића и Фокт се и Молешот односе врло снисходљиво; обојица вичу на онај квакерски ригоризам, који претвара човека у радљиву машину и брани сваку насладу цигло с тога, — да се што више заштеди. Обојица стоје на тврдом терену живих чињеница и гледају на човеков живот трезвеним погледом.

(Свршиће се.)

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Наставак.)

Писмо дванаесто.

У суботу 18. Јула о. г. око 10 часова ја се већ бејах на обали Тршћанској укрцао у морску лађу Делфино, која ће нас у Котор за неколико дана пренети. Кад сам своје ствари уредио, попнем се горе на кров од лађе, и посматрао путнике који нам долазе; читав вашар доле при уласку. Силни се путници укрцаше, међу којима смотрим и једног Црногорца, познао сам га по народној ношњи. Одмах ми се породи жеља да се упознам с њиме, с тим пре још, што и сам путујем у Црну Гору. Међутим ми он беше умакао испред очију, и ја се тада морадох задовољити са посматрањем путника и лађе на којој сам. Не беше од највећих лађа које се налазаху при морској обали, као н. пр. што беху оне, које пловише у Азију, али сравњујући ју са дунавским и другим речним лађама, огромна је разлика и по величини и по изгледу. Ја дуго не скидах очију са катарка које беху увијене са оних утврђених мотака којима се на врху пењу по ужетиима лествама вешти мрнари — матрози. — Одох на сред лађе корманошу који се спремаше за полазак. Ту бејаше и капетан целе лађе, с киме бејах тако сретан да сам неколико речи проразговорио, и уверио се да је Србин и по рођењу и по језику и по осећајима. — Лађа после трећег звиждања већ поче да шушти грозним разбијањем таласа око себе. Познаници и са обале и са лађе машаху још марамама једни на друге и тако за кратко време ми се већ пустисмо далеко на море од тршћанске обале. Ја се шетах по крову лађе, и посматрах обалу морску, коју видесмо само с леве стране. Ми пловисмо паралелно према дивним бреговима у Истрији, која су обрасла маслином, а где-где видиш и по више зелених лимунових дрва. Око мене врви свет, али никог ни од својте ни од познаника. Тад се попе и дотични Црногорац горе, на што се ја обрадовах, јер ће ми посматрање на њега врло пријатно бити; а и како да не? Кад човек посмотри онај лепи стас са чистим ведрим лицем, које красише лепи дуги српски бркови, на њему лепо чисто богато црногорско одело, о бедри му сабља димишћанка, а за пасом повећи револвер; по врх свега црногорска капа, на којој је према челу црногорски орао од метала пришивен био, и ово ми дало знака, да је овај Црногорац један од главара њихових. Ја му се приближим, и прикажем као учитељ, који путује у Црну Гору ради посматрања предела и народа црногорског; на што он учтиво, али доста кратким речима прими мој приказ, и рече се, као Вуко Пејовић, начелник округа барског. Ми проговоримо још неколико речи, али са свим запето, с тога се ја удалим, на што ми он рече: до виђења. Ове речи су ми још улевале наду, да ћемо се још разговарати и то лепше, и то као Срби, а не као двојица разне народности. — Подне је већ увелико прошло, и са звонцетом да нам знак „камаријел“ да се купимо на обед. На обеду нас бејаше приличан број; разговарало се већином талијански, од чега нисам разумео ни речи. Овај се говор прекидао чешћим запиткивањем капетановим, који је у прочељу седео, са српским, и желио, да му на њих одговорим о стању наших одношаја. И кад једном почесмо да српски разговарамо, ми наш говор не упуштасмо да га замену талијанским, него продужисмо и о „црној кави,“ направисмо само чисто српско друштво. Ту беше капетан, Црногорац, један интелигентан Босанац трговац, и моја маленкост. У врло живом и веселом разговору опазисмо, да се лађа пред Полом већ налази. Ми се са капетаном растасмо на кратко време, а нас тројица сад већ више зближени попесмо се горе на лађу, и посматрасмо пристаниште на Поли, у коме с десна виде се многе аустријске оклопнице где се црне, а из многих и доњих и горњих прозора провирује ждрело топовско; а с леве стране угледасмо старо здање од данаш-

њег амфитеатра. Кад изађосмо и упутисмо се кроз варош, имасмо времена, јер од 5 часова до 9 стајаће лађа, — пређосмо кроз ову малу варош, у којој се налазе силни трагови некадање сјајности овога места. Пролазисмо кроз више старих камених капија, и нуз разне споменике пређашњег доба. Чусмо већином талијански разговарати, а и немачки врло много, због тога, што је овде многа аустријска војска смештена, па и сам завод војнички се налази за мрнарство. — Кад се кренусмо око 9 часова из Поле, дивни је призор био на мору; на све стране беше осветљено јаком електричном светлошћу, а оклопнице крстарише на све стране; држана је проба, да траже пред лађом торпедо. Бејасмо очевидци, како неколико експлодираше из воде, и доста у вис воду бацаше. Ми смо дуго седили на крову лађе, и посматрали овај лепи призор, док се на послетку не сиђосмо, и са једно „лаку ноћ" не растасмо.

Писмо тринаесто.

Зора се још чисто није указала у недељу 19. јула, када сам ја већ био горе на крову од наше поморске лађе, и с ње далматинску обалу посматрао; кварнерски залив у велико бесмо већ прејурили и ја се зарадовах, што ова три дана, што још имамо да морем пређемо до Котора, — што ћемо непрестано поред Далмације да прођемо. Поред оне земље, где нам наша рођена браћа Срби станују и нашим милим матерњим језиком говоре. — Брда, поред њих пролазисмо, називају се „Динарским планинама," а онај део, што се онако гордо дигао, преко којих су се ускоци за време турског господарства за слободу и крст часни борили, назива се Велебит. Сва ова брда и косама својима покривена су ретким дрвећем и виноградима, а горњи делови голи су и из далека се беле.

Већ нас у велико беше гледалаца на крову од лађе, и ми по тихом мору у живом разговору ишчекивасмо, да што скорим видимо знаке, да смо већ под Задром. И доиста не потраја дуго, а ми се искрцасмо и у [illegible] 10 часова, с тога ја и мој познаник, Босанац Ј. С. одосмо српској православној цркви на св. литурђију. Овде постојасмо мало, разгледасмо малу, али врло укусно уређену црквицу, поред које је семениште и двор старине владике Ст. Кнежевића, из кога изађе том приликом наш књижевник и професор овдашње богословије Н. Милаш, с којим сам имао срећу неколико речи да проговорим. Затим походисмо им и читаоницу српску, у којој летимично пропратисмо дневне новости. Одатле пређемо кроз саму варош, која је главно место целе краљевине Далмације, зидана је по млетачком стилу високе узане куће од камена, а поред тога врло узане улице. По њој се налазе такођер више споменика из римског доба, као и неких великих улаза — капија — од камена зидане. Једно ме је јако изненадило и то врло непријатна утиска учинило на мене, што сам се ходајући путем и учињеним познанством уверио, да је и овде јако талијанштина овладала; већином се чује, где талијански говоре. — Овде обедовасмо, којом приликом имадох срећу, упознати се са више првака наших, који имају огромни задатак чувати милу народност нашу од туђега напада.

У 1 час по подне ми се већ извлачисмо из малог залива, у коме нам галију за обалу прикачише. Путујући даље, видесмо с лађе, да Задар лежи као на једном језичцу земном, јер са копном — Далмацијом — га спаја само један повећи мост. У лађи се већ јако изменише гости, а особито они, који су научени, да су ведрим челом увек под ведрим небом, како код својих кућа, тако и овде на лађи. Могао си већ да посматраш овај здрави крупни далматински народ у својој народној ношњи, и заиста ми ово посматрање врло велику радост правише, а још већма кад их чух „нашки" чисто лепо говорити или кад и сам могох с њима да коју рекнем. Те ту тако, разговарајући се, чух од њих, да се Приморци већином баве са мореплoвством и трговином са маслинама, а они, који су на граници Босне и Херцеговине, да раде нешто и земљу и производају хране за живлење, осим тога имају и добре винограде, од којих добијају врло

добро вино. И заиста, да је врло добро, врло је јако, све уши гору од њега, но је само мало више опоро. — Један ми рече између осталога:

— Нас има овде у Далмацији и Хришћана и Кршћана (православних и католика) али се зато ми опет добро пазимо, та, брате, једнако бесједимо, млађарија се по кадшто завади, али то беше од памтивека, те се опет и измире. Но ја не знам, што је од те наше господштине они нам се љуто нагрђују по новина, не бих се чудио, да су људи, као и ми, али су школе многе изучили, те су и учени, а не би требали то да чине.

Тако ми рече један прост Далматинац, с киме се ја упустих у разговор. Те по том видех, да је заиста овај народ трезвен и разборит.

Осим разговора с пуком — народом — ту се још упознам и са професором Жмирићем, који се из Задра с нама заједно кренуо за Спљет, где ће своју слику, коју је понео у Црну Гору — „Венчање Црне Горе с морем“ — да изложи. И ја се сад већ осећах као код куће, познаника доста.

Идући до Шибеника посматрасмо сва места, која год леже уз море и по једном и истом стилу су зидана као и Задар. По брдима виногради одељени један од другог наслаганим камењем. У Шибеник стигосмо око 5 часова после подне. Шибеник се увукао у стење, кроз узан пут између старих фортица долази се у варош. Мало подаље тече река Крка и са својим водопадима, који се у приличној даљини чују, утиче у море. Нас тројица изађосмо, да се прођемо кроз Шибеник. Прилична је, а и чиста варош, и ако су улице доста узане, куће су све од камена зидане. Има доста старих споменика, особито око и унутра старе римокатоличке цркве, која је црква заиста један врло леп стари споменик из прећашњих столећа; покривена је четворокутним мраморским плочама. Овде је народ крупан и здрав, како мушки, тако и женске. Занимају се већином производањем добра природна вина, а осим овог и вештачким алкохоличним пићем.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМО ВОЈНИКА СРБИНА

ИЗ АУСТР. РАТА ЗА НАСЛЕДСТВО ГОД. 1742.

Добророднои моꙻи госпои матери и Братии моꙻи максимꙋ иѡванꙋ и симеѡнꙋ и свим онщим здравствꙋите ѡ г(оспо)де Сладка и любезна госпоѡ мати моꙗ и Братиѡ ваше писмо наипоследне есам примиѡ коесте писали марта 17 и Сва колика внем разумел есам дасте еще сви скꙋпа ꙋдобром здравию ивелмисе есам возрадово толико како дасмо се иѡчима видили такожде иꙋнапредак желимь ѿ милостивога г(оспо)да Б(о)га, даполꙋчить мне г(оспо)дь Б(о)гь добре гласе Слишати за вас ѡ животꙋ издравию иесамь вам каѡпо писмо одписаѡ ѡще 9 априла 17. из пасава. то есте навеликꙋ сꙋботꙋ есам даѡ напоцꙋ иѡтишлае иписаѡ есам нашогора михаила ꙋсегедин давам ѡни ѡданде пошлю незнамъ ели вам дошло или ние, али мислимь дае дошло, тогоради молим вас ижелимь щобисте могли чесће намь писати дами за вас можемо разꙋмети знамь дае сада послено доба и посла имате доста апоще кодъ васъ близꙋ неима даможете свагда писати. но молимъ вас немоите нинас заборавити само списмом изасващо ми пишите какое тамо кодвас и каквесꙋ новине — разꙋмели есмо, дасꙋ и дрꙋга наша Браћа ѡтишла на слꙋжбꙋ. краљ. икатане иайдꙋци — али нисꙋ овамо кнами дошли. негосмо разумели дасꙋ ꙋческꙋ ѡтишли — защо иѡнамо ꙋческои има наша воиска проћꙋ неприꙗтелꙗ. него нам одпишите коие од ѻфицира ѡтишаѡ разꙋмели есмо заѡбадва капетана дасꙋ отишли азадрꙋге нисмо и есꙋли ѡще що од вась искали дакомꙋ помогнете. кадасꙋсе ѡпралили защосмо разꙋмели дае доста ѡтишло коекатана кое аидꙋка. и ако нисꙋ ꙋвас дирали ꙗ завалюемь г(осподи)номь официром акои

в бдете комв помогли и тако завалюем зашо знам дае свима доста било. ипишитеми какосе кодвас ѡве године наоди — ћели бити щогод сенокоса и жита есвли лепа и виногради носели како и проча коꙗ се тамо наѡде. и ница ми непишете радители ѡ каквои трговини или не радите и марвв домаѣ що имате ели здраво и наброю. анамисе нестарайте слава милостивомв г(оспо)ду Б(о)г еще мне добро здравле слвжи кое здраве и вам желимъ такођерь како и в свакои книги пишемь имолим ипрепорвчвем драга браћо моꙗ Слвшаите старицв маик и поштаите и свако почтеніе вздаите коесе матери предстоꙗ. такођерь и ви измеђв себе имеите лепв пажню идоговорь и толико радите и послвите колико могли бвдете и без двге къванскога и найменика напосаѡ неюитесе пвщати защо знам дапосла имате доста. и драги Брате максиме ѡдпишими аради тебе заради ѡне несвестице щоси мао насеби ели г(оспо)дь милостиви даѡ асисе тога опростиіо защо зато великв ригв истарость имамь. азадрвге новине ако ас питате какое ѡвамо икакосе живимо — смосе сви разишли покоманда смађари нафедв приднемачкимь таборомь исъедне стране дунава издрвге малосе заедно исастаемо есамь са 20. момака наедноꙗ команди прико унава смађари имађара има снама 300. има за месеца нисам биѡ вкомпании. аиѡни кои вкомпании нису заедно негосв све покоанда.

изаело изапище гдисмо ми све смо побили иѡднели и щое заело и већесе надити неможе аизановце мало се наѡди и щое скѵпо. защое ѡва землꙗ врло изеде. виное ѡвамо колика наша ица ѡнолики е за пол фоинте апиво 2 гроша, а таборь анцвски и парски стои проћв нас иесв есинь пвть пошли нанас ивдарилисв на рвата шака. коисв снами наблизв иесвсе шнима арили доклесмо ими од наше команде прилгли и ѡндье разбиен вранцвзь ивбиен нивь едан генерал кои нима командира и те доста ѡндье пало вранц за и изгинвло лое иѡд наши пешака квара али ние много ое било маиꙗ 17. и разумели есмо дасв ши вческои разбили неприꙗтелꙗ кое побили кое поватали на едно 10 илвда изатое чинено код нас веселе ими имамо слвжбе и щрапацие доста. Но ви в томь ницта не скрбите нитисе старайте када смо пошли на слвжбв кралев. валꙗ нам добро слвжити. акоие живъ ѡномве негда потешко а негда и доста добро акои погине или вмре. Б(о)гъ дага прости еданъ пвтъе вмрети истинае да сви дођи нећемо али ако бвде милостивога Б(о)га волꙗ нећемо сви ни изгинвти. друго вам незнам писати щоће ще измеђв воиске бити доклелићемо пакъ вѡвои земли бити. Кралевае много встало, незнамо щоће Б(о)гъ милостиви изтога дати но валꙗлое намь г(оспо)дв Б(о)гв акако бвде Б(о)га волꙗ ѡнако ће бити. досадасмо добрв к ражв имали и свагди гдиесмосе вдарили нашье меидан биѡ. в(з)дамосе вг(оспо)да Б(о)га да ћемо иѡдселе добрв кврадкв имати защо вранцвзи сваки дан кнами вскачв иказвю. дамвсе воиска слабо држи. изаради Брата Василие пишитеми естели що занега развмели какосамь щѡе зимвсь ѡднега едно писмо примиѡ после нисамь никаква. а всамь немв после три писма послаѡ незнамь или мв недолази що лими не одписв великв старость имамь за нега. Но кадамв пишете пишитемв ели моꙗ писма примиѡ исваки час ѡжидамо и Б(о)га молимо да сподобить нас г(оспо)дь Б(о)гъ телесним ѡчима видитисе стимь поздравлꙗю мое миле и сладке сестре ѡванкв и сарв и мое миле и добре снае мартв и аницв иекв такођерь и мою драгв домађицв нека се мноме нестараю но нека имаю измеђв себе лепв пажнв идоговорь и старицв маику нека слвшаю и почитаю даимь полвчить г(оспо)д Б(о)гъ свака Блага коꙗсв Б(о)гв драга. ипоздравитеми моега сладкога закв идимитрию ималога гишв ималв дивоикв ималога михаила исвеѡпще иполюбитеи место мене. Стим ѡстаю наслвжби июниꙗ 6 вфилцьховнв

в баварскои 1742. Никола Лалошевич Барꙗктарь.

КЊИЖЕВНОСТ.

Српска граматика за ниже гимназије и реалке у кнежевини Србији. Први део: Наука о гласовима. Саставио Стојан Нова-

ковић. Друго поправљено и допуњено издање. У Београду, штампа државне штампарије 1881.

Како школа у кнежевини Србији напредује, види се из књига школских, које у кратком времену по више издања угледају. Заиста ово је леп знак и ми се овоме напретку радујемо. Што рекосмо, то нам сведочи и ова књига, о којој ћемо неколико речи рећи и која је 1879. г. у првом издању свет угледала и данас је већ распачана, те ево је већ и у новом, лепшем облику. И ова је књижица јасан знак да је г. Стојан Новаковић највреднији неуморни књижевник у данашњој кнежевини Србији. Ми ћемо неколико речи летимице о овој књизи рећи, колико могосмо времена на то жртвовати. Ми се слажемо што је г. Стојан Новаковић пред науку о гласовима написао „приступ," који ваља почетник пре свега да зна. Што се тиче правила у овој књизи, та су развучена на гдекојим местима, тако што не би требало и што је сасвим излишно и непедагошки у ручној школској књизи. Правила у школској књизи ваља да су са свим кратка, а учитељ ће им дати душу и својом живом речју и својом предавачком вештином. На гдекојим местима није правило изведено, као што би требало. Тако на стр. 55. говори се о старијем и млађем претварању грлених пред наставком **и**, као: **н о ж и ц а** и **в у ц и**. Овде треба да је правило јасно и кратко изведено, кад се грлена у непчана, а кад у пискава претварају пред наставком **и**. Овај закон мењања грлених пред наставком **и** зове г. Стојан Новаковић „п р е т в а р а њ е." Ми држимо, да је то изједначивање, асимилација, или као што зове на другом месту г. Стојан Новаковић ј е д н а ч е њ е, где утичу вокали на грлена слова. Кад узмемо н. пр. реч **в у к**, па јој додамо наставак падежни **и**, онда добијамо **в у к - и**, али пошто се **к** у стражњим устима изговара, а **и** у предњим, то се мора **к** прилагодити наставку **и**, а прилагодиће се или изједначиће се са наставком **и**, кад се буде изговарало у оном истом делу од уста, у којем се и **и** изговара, т. ј. у предњим устима. Кад се **к** изједначи са **и**, онда гласи **ц**, које се у предњим устима изговара, где се и **и** изговара. Ово је врста изједначивања, асимилације, где утиче вокал на консонант, те за то није било потребито, да дође још један закон у науци о гласовима, који је г. Ст. Новаковић назвао „претварање." Тако је и правило 75 непотпуно, које гласи: „Ако иза непчаних сугласника **љ, њ, ђ, ч, ж, ч, ш**, и иза зубнога сугласника **ц**, дође **о**, оно већином не може остати, него се претвара у непчано **е**." И овде је требало одређено казати где се **о** на **е** мења, а не „већином" одређивати, јер се заиста зна, где се наставци **о** на **е** мењају после непчаних сугласних. И ово је правило ваљало доћи под изједначивање, асимилацију, где утиче сугласно на самогласно. Овом приликом имамо приметити на одговор уредништва овога листа некоме у Пожези, који се упућује на ову књигу г. С. Новаковића, о којој је овде реч. Уредништво овога листа вели, „да је ѣ у наставцима заменичке и сложене деклинације." То није истина, него ѣ је у наставцима заменичке деклинације, као: **т ѣ х ъ**, које српски гласи **т и ј е х**, а ы је у наставцима сложене деклинације, које српски гласи **и**, као: **в и з а н т и й с к ы х ъ**, које српски гласи: **в и з а н т и ј с к и х**. Што се даље вели у одговору: Мешавином сва три наречја нам замењује се поменути глас и слово ѣ гласом и словом **и**, и по том добро је дакле ко напише **в и з а н т и ј с к и х**, као год и ко пише **з а п а д н и ј е х**, то морамо казати, да је и ово тумачење погрешно. **З а п а д н и ј е х** није постало „мешавином сва три наречја" него продирањем заменичке деклинације у сложену. На југу је борба облика заменичке деклинације са облицима сложене деклинације и споменути облици сложене деклинације подлегли су на југу нашега народа облицима заменичке деклинације у борби за опстанак. Овде нам Дарвинова теорија тумачи и разјашњава лепо ову ствар, а никако се не може протумачити „мешавином дијалеката." Takође овај случај није разјашњен ни у „гласовима" Стојана Новаковића, као што није додирнута и још која ствар, као: како је **м н о ш т в о** постало од **м ъ н о ж ь с т в о** и т. д. У осталом ми препоручујемо ову ваљану књигу нашега неуморнога и првога књижевника у кнежевини Србији свакоме, који жели темељито изучити свој матерњи језик и радујемо се таком лепом напретку у Србији што се школе тиче.

У Карловцима. **Јован Живановић.**

СТАТИСТИКА

(Народности у Угарској). Министарски саветник, начеоник статистичког бирова, г. Карло Келети, држао је у ванредној седници мађарске академије науке знаменито предавање о народностима у Угарској. На основу последњега пописа становништва Угарске, Келети вели, да свега становника у земљама Стевanове круне (а то су Угарска, Ердељ, Река са приморјем, Хрватска и Славонија) има 15,417.327 душа, а то је у 224.851 душа више, него што је било г. 1870. По матерњем језику има у Угарској сач[illegible] 6,165.088 Мађара, 1,798.373 Немца, 1,790.476 Словака, 2,323.788 Влаха (!) 342.351 Романа, 605.725 Срба и Хрвата, а 203.767 становника уведени су под „друге народности и језика," а наваћају се 499.054 деце, који још не знају говорити. Према г. 1870 порастао је број Мађара са 900, Срба и Хрвата са 180.000, разне народности порасле су са 190.000 душа; Немци су за то време са 22.000 опали, а и други су у некој мери опали. Од целога становништва Угарске (без Ердеља) износе Мађари 49·80, Немци 14·29, Словаци 16·05, Романи 10·50 процената. — Даље прича „учени" господин, како међу Чивутима има 1½ процент Срба и Хрвата(!), како Мађаризирање у садашњој генерацији напредује и т. д. Господин шеф статистичког бирова радује се томе и држи, да је то [illegible]

напредак, а овамо не гледи, шта му саме његове рођене цифре говоре. Он сам вели, да су се Мађари (они прави) умножили за последњих 10 година са 900 душа, а Срби и Хрвати за то исто време са 180.000 душа. Кад се узме, да Мађара има преко 6.000.000 (в. горе), а Србо-Хрвата само 600.000, онда ће здрав разум лако моћи изнаћи: напредују ли Мађари бројно или не. Помађаривање пак није меродавно, јер такве се групе, као што су помађарени Чивути, лако и распадну, кад то околност времена и интерес захтева.

(Чивути.) Професор Бруниалти из статистичног архива у Риму израчунао је, да у целоме свету има 6.568.000 Чивута, и то: 5,500.000 у Европи, 240.000 у Азији, 500.000 у Африци, 308.000 у Америци и 20.000 у Аустралији. Међу европским државама на првоме месту стоји Романија, где је према осталом становништву број Чивута највећи: на 100 становника долазе 7·44 Чивута; па онда долази Русија са 3·57 на 100; за тим Немачка са 1·22, Велика Британија са 0·20 и Португалска са 0·04.

— — —

РАЗНО.

(Загонетке народне.) 1. У наше Анице, деветере тканице. (Каца и на њој обручи). 2. Скочи срна иза грма; ђе се уврије, ту и умрије. (Искра ватре). 3. Кобила мртва, а у њој цријева жива. (Кућа и у њој људи). 4. На пет брда језеро. (Кад се из шаке вода пије). 5. Медвед хрда преко брда. (Шума, или трава кад се запали). 6. Црно, малено, име му је Јоје (Трн; кад се дете убоде, викне: „Јој!“). 7. Ћуђур седи на меру, на зелену јавору. (Воденица на површини воденој). 8. Што гођ људи стекоше, све ћуђуру снесоше. (Кад људи носе жито у воденицу). 9. На пољу ври лончић без ватре. (Мравињак.) 10. Купина преко мора. (Повражац — савијено гвожђе преко котла). 11. Јалова овца прескочи триста и четири коца. (Чун, кад пролази кроз зијев у натре). 12. Наш рогоња па кући једе, а огризине му у кућу падају. (Кад се, кућа гради, па на кући рогови сврдлом буше). 13. Чека мајка синова из бијелих градова. (Квочка чека пилиће, да се из јајета излегу). 14. Пуна љеса проса; нит' се љеса осипа, нит' се просо просипа. (Небо и звијезде). 15. Овце ишћера, а тор помузе. (Пчеле и мед). 16. Пун дочић зелених обојчића. (Главица купуса). 17. Шарена крава у страни стала. (Прегача, што носе Босанке и Личанке). 18. Подиже се петорица војске, те утрше шмрдељеве дворе. (Кад се усече.) 19. Веће и од вола и од коња, а брабоња к'о коза. (Трешња). 20. Ново, не тесано. (Јаје.). 21. Полетило јато гавранова, гвозденик кљунова, дрвених репова. (Жетеоци носе српове на жетву). 22. Девет браће око граба шапће. (Челе.) 23. У наше баке 100 прканаца. (Пећ). 24. Два луча свијетле, а четверо стере, а једно лијеже. (Пашче, кад лијеже, два му ока свијетле, а ногама стере). 25. Дванаест јабука, у свакој по четири шнице. (12 мјесеци и у сваком по 4 седмице). 26. Десетеро за четверо вуче. (Кад жена краву музе). 27. Од цара до бана, нiђе ни кладе, ни пања. (Телеграм). 28. Од куће иде, гледа кући; кући иде, од куће гледа. (Пушка на рамену). 29. Чува овце Огран чобан; за њим иде Ласак Пасак. (Месец, звијезде и облак). 30. Друга другу дозива: донеси ми ваш, док доспије наш! (Квасац.)

Из збирке **Влад. Красића.**

(Како ваља и како не ваља љубити.) Љубити ваља жаром Талијана, верношћу Немца, простодушјем Тиролца, галантеријом Француза, одлучношћу Шпањолца, спокојством Турчина, прорачуном Јевреја, поноситошћу Мађара, а постојанством Словена. Не ваља љубити флегмом Енглеза, хладноћом Руса, претворношћу Грка, охолошћу Кинеза, брбљавошћу Пруса, а саможивошћу Цигана.

Мица.

(Шта је ко.) Одојче је као рукопис: обоје се хране течношћу, оно белом, овај црном. — Дете је као и новине: много брбља, ал' мало штошта зна. — Младић је весела игра — свршетак је обично венчање. — Човек је драма, састављена по строгим брачним законима. — Старац је записник, пун важна садржаја, али од слабе користи. — Рођење је уписница у живот; живот је школа, у којој се учи мрети; смрт је сведоџба, да смо живели.

Мица.

(Какве треба и какве не треба да су девојке.) Девојке треба да су као мачке, чисте и на кућу навикнуте; али ипак не као мачке лукаве и подмукле. — Девојке треба да су као пчеле: навикнуте на кућевни ред и вредне; ал' опет не као пчеле, да жаоком (језиком) заједају. — Девојке треба да су као пауци: тако кућевне и не скиталице; ал' и опет не као пауци, да сваку безазлену муху у своју мрежу ухвате. — Девојке треба да су као углађен челични штит: тврде, постојане и јаке против сваког непријатељског нападаја; ал' ипак не као челични штит, који и од најмањег задахнућа посукне и потамни.

Мица.

(Све види.) Учитељ ухвати ђака, где му кр дом пије млеко у вајату. Очински га стаде саветовати: „Дакле дотле смо дотерали, да ми млеко крадеш! Ти мислиш, да се можеш сакрити; а зар ти не знаш да има неко, ко све види, од кога се не можемо сакрити и спрам кога смо и ја и ти нико и ништа!“ „Знам,“ одговори ђаче, „то је госпоја учитељка.“

(У шетњи.) — Отац, а за што на оној кући виси намолована чизма? — Јер ту унутри седи чизмар. — А зашто онде над капијом виси велики кључ? — Јер ту је унутри бравар. — Хм, па за што онда на школи споља не обесе увек једно дете, јер у школи седе деца?

(Умр'о Ротшилд.) — А што ви плачете? — Јер је умрьо богати Ротшилд. — Па што због тога плачете? Та он вам није био никакав рођак! — Па баш зато и плачем.

(Помоћници.) Госпа: А како је то, господине докторе, да ви увек имате толико много болесника? — Лекар: Ја имам три агента, који ми их набављају а то су: сиротиња, неумереност и — уображење.

ПОШТОВ. ЧИТАОЦИМА НАШИМ.

Још за кратко време, па ће да се наврши осма, а да настане **девета година** излажењу „Јавора“ под овим уредништвом. Што смо у почетку обрицали, то смо увек и држали, обрицали смо увек скромно и без величања, да ћемо се трудити, да „Јавор“ буде читаоцима својим на **забаву и поуку,** нарочито да наш **женски свет** задобије за српску књигу, да му омили српску песму и приповетку, српску реч од поуке и користи. У тој намери доносили смо у „Јавору“ и овога течаја, што је на измаку, **оригиналне и преведене приповетке, новеле и позоришне игре, — поучне чланке из разних грана науке и знања, — књижевне рецензије, — корисне и забавне разне ситнице и белешке,** — а уз то лирске, епске и драмске **песме,** како од наших најпрtêпознатијих песника, тако и од наших млађих радника, а ово у жељи, да младе снаге ослободимо на корак у јаван живот, да им дамо да опробају своја крила, па да за рана виде, који ће правац и грану свеопштега рада изабрати и на коме ће моћи временом бити корисни раденици на пољу народне књижевности и просвете.

„Јавор“ ће и од нове године да излази **сваке недеље** на читавом табаку, и стајаће

За Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину:		За остале земље:	
На четврт године .	ф. 1.25	На четврт године .	ф. 1.50
На по године . . .	ф. 2.50	На по године . . .	ф. 3.—
На читаву годину .	ф. 5.—	На читаву годину .	ф. 6.—

Надамо се, да ће нам наши штовани претплатници верни остати и да ће се број њихов од нове године и повећати, како би се лист све више и више усавршавати могао. Ми не умемо много обећавати, али што већи број претплатника, тим ћемо ми и без обећавања моћи више и корисније делати у корист подмлатка, у корист свију читалаца својих.

Претплата и рекламације шиљу се потписаној књижари:

КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА И Д.

издавалац „Јавора“ у Н. Саду.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

забаву, поуку и књижевност.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 51. У Новом Саду, 20. децембра 1881.

ПОД ПРОЗОРОМ.

Спавај, спавај, моје луче
Снивај слатко кротак сан;
Нек ти ноћу мис'о суче
Што је прела читав дан.
Бели месец ето краде
Теби с' устне милен дах!
Он јединац само знаде,
Што ми сниваш у тај мах!

Сниваш можда: да на цвећу
Мехак кревет сторем ја;
Где ћеш са мном делит' срећу,
Што ће небо да нам да!
Или сниваш: да на звезде
Хрлиш са мном горе доћ',
Куд нам очи жељно језде,
Кад се тиха спусти ноћ!

Или сниваш да на груди
Нетом лежиш момка свог;
Где те злобно гледе људи,
Али радо мили бог! —
Где но слушаш како куца,
За те срца јасан глас,
Где но слутиш од куд пуца
Наше зоре сретан час! —

Снивај слатко, докле зора
Прокљуца ти благи сан;
Док славујев пев са бора
Теби зовне добар дан!
Спавај, снивај, моје луче,
Нек' те вишња чува моћ;
Голуб складно теби гуче
Голубице, лаку ноћ! —

Милан Касумовић.

ЈОСИФОВ БРАТ.

ПРИПОВЕТКА од БРЕТ-ХАРТА.

Нису њега ни Томом, ни Јаковом, ни Вилимом звали, он је тек к'о Јосифов брат био познат. Исто је тако чудно било да су место имена: „Јосиф," увек од краће „Јоса" узимали, кад год се о њему или њњиме разговарали. Њих двоје имађаху једна кола у рударској дружбини, на којима миљу за миљом прелазећи, полако се к црним планинама примицаху. Заједно су јели; говорили су мало, и само су се међ' собом разговарали. Њихов начин живота се чудним учини осталим другарима, веселој гомилици људи, спријатељеној с вином, чашћењем, свађом и картањем,

и која врло жуђаше и за нешто мало туче с Индијанцима. Неки су доказивали, да је Јосиф од правдотворне руке закона побегао, и да се зато не дружи с осталима, што се боји, да би се издао, па би га узели испитивати. Други су га напротив држали за поноситог, па неће да се меша с таким друштвом, и због та два различита мнења, сви чланови рударске дружбине одвратност и зло мишлење показиваху спрам њега, пре, но што би још на 4 дана пута били од Шајапа.

— Тајним начином прикрива свог брата у колима, к'о да би тог дзиндзова и зрак убио; — гунђаше један између дванаесторице златокопача, што су се око таборске ватре грејали.

— Ваљда мисли, да нам разговор није доста учтив — очи му испале; — гунђаше други.

— Не тежимо ли једној цељи? Не треба ли нам се с једним истим опасностима борити, једном, к'о и другом? — запита неко плећасто момче из Сан-Антонија.

— Није ли то увреда, да се таки један човек, к'о што је тај Јосиф, клони од нас, к'о да смо заражени? Ако се он тако врло изображеним и уљудним држи, што на ваздушној лађи није амо долетео?

У кругу седећи рудари с грохотом приме ове речи, а онај из Тексаса настави:

— Ја не тврдим, да сам анђео, ал' опет знам, шта је то изображеност, тако, као ма који од нас. И ја мислим, да тај Јосиф није ништа друго, до нека кукавица, која се преблагим Јевремом претвара, и кога ћу ја и с мојим малим прстом зауздати. И зато идем, да га мало по врату помилујем.

— То си добро замислио, Жак! Иди, стари угурсузе! Живили Тексасани! — викнуше поскочивши златоловци.

— Хајд'те, па мотрите до краја ту шалу, — продужи онај из Тексаса, па их Јосифовим колима поведе.

Кола су близу у кругу била, и на неко'ко стопа од стражњих точкова њихових, седаше Јосиф и његов брат, својом скромном вечером бавећи се. Кад им се дружина ближе примакла, дерал скочи и сакри се у платном покривеним колима, док се Јосиф мирно усправио, плашљивим и питајућим погледом мотрећи на дошљаке.

— Чујте, господине Јосифе, како вам је само друго име? Запита онај из Тексаса, чим се пред усамљеним човеком зауставио. — Ми у том уверењу живимо, да ви не саосећате баш врло са нашим друштвом? Није ли тако?

— Ја немам против никог ништа — одговори мирно Јосиф. — Пут нам је довде свима једнако пријатан и мио био.

— Али ви нас презирете, ви не говорите с нама, — настави изазивајући Жак.

— Жао ми је, ако ко од вас претпоставља то о мени. Моја су осећања спрам свију вас пријатељска.

— Тако? Заиста? — ругаше се Тексасац. Добро, али ја кажем, да сте ви неки подлац.

Јосиф пребледи, и рудари му опазише у оку неко непогодно светлуцање. Изгледаше, к'о да би говорити хтео, и одсудно се макну — кад из кола неки слаб гласак прошапута:

— Јосифе! Јосифе!

Слаба румен прелети преко лица Јосифовог. Тексасац опази то, и ударивши Јосифа, викну:

— Ако кукавица нисте, то ћете осветити ово.

Младо витко створење, искочи испод арњева, приљубивши се уз на само стављеног човека. Метнув му на ра[...] своје мале ручице, шапуташе:

— Опрости ту увред[у] мене ра[...]

Читав минут прође у највећој т[...] шини. Бело лице Јосифово, утвр[...] гледаше у вечерњи сумрак; могоше [...] дети да дрхће.

— Кукавица и ништарија, к'о [...]

сам и мислио; — рече онај из Тексаса обрнувши се. Другари пођу за њим, неки постиђени, неки изненађени и задовољени, и мало по мало се код свију кола говорило, да су Јосиф и његов брат кукавице.

Сутра ујутру, кад се поворка опет на пут спремала, предводник, ког су из поштовања капетаном назвали, примакну се колима Јосифом, с намером, да му на знање да:

— Ако би откуд и кукавица било у нашој средини, то није нужно, да они и на даље иду с нама.

Жалосна утеха! Јосиф је баш коње презао, док му је брат судове спремио био. Лице чуднога човека опет к'о снег побели, а руке му се дотакну револвера, ал' и сад неки гласак проговори:

— Не брини се, Јосифе! Ми ћемо сами путовати.

Поворка кола се дакле без њих крену; па гдекоји с пребацивањем, гдекоји шалећи се торокаху о томе догађају; док су се неки бринули, да ће два брата још пре заласка сунца поклати Индијанци. Кад су дакле кола с белим арњевима већ тако далеко била, — да нису изгледала већа од песнице, — крену се Јосиф, по трагу. Лице му мрачно и озбиљно беше, и тако удубљено у мисли, да ни чуо није утешне речи:

— Не тужи, Јосифе! Трудићемо се да добро узрадимо. Оне ноћи, кад се поворка златоловаца утаборила, не могаху већ остављене кочије видети, ма да у их више њих, стидевши се свога јучерањег владања, дуго вребали по обзорју.

У даљини виђаху Индијанце, и знаху, да су ти црвенокожни ђаволи уприправни таки напасти на какве усамљене кочије, чим се ове појаве на обзорју.

Мрак би, настуни и поноћ, и страри не чуше ништа друго, до топот ња. У два сахата се прасак пушака бесно бојно клицање Индијанаца зачу у бале долинице, и у табору за једнопутак ока беху на ногама.

— Те су сатане напале Јосифа и његовог брата — рече неки рудар, испев се на једну унку, и ради бољег слухтења испруживши главу.

— Добро! Кукавице немају овде ништа тражити — прогунђа познати Тексасац.

Ал' онај с унка се хитро окрену, лупи кавгаџију песницом по лицу, пак стрчавши се по коња, викну: — Хајд'мо, хајд'мо! 12 људи лако можемо прегорети да њих спасемо.

Шеснаест људи, к'о вијором ношени, јурнуше у долину. Пушчани прасак и бојни усклици још су се увек чули, сведочећи, да се човек, ког су кукавицом назвали били, јуначки бори. За 10 минута стигоше до усамљеног колског боравишта, које су гореће кочије врло осветљавале. 50 кораклљаји од ватре, окружен од у округ витлајућих се, урликајућих и скачућих Индијанаца, стајаше брат Јосифов крај Јосифове лешине. Рудари су чули трескове револвера младићевог, и у тренутку, кад на пушкомет долетише, опале своје пушке и пиштоље, ужасан пустош учинивши међу крволочним демонима.

За два минута не беше жива Индијанца на бојишту. Јосифов брат стајаше изнад лешине, с испаљеним пиштољем у руци. Рудари ударише у радосно клицање, кад се обазреше око себе; ал' момче без икакве радости и чуђења тужно гледаше на њих.

Три мртва Индијанца лежаху у близини кола, што су још при почетку борбе убијени били, па и они мртваци, који су спрам Јосифовог брата лежали, беху многобројнији, но жртве 16 мужева.

— Умрьо! — прозбори белолики витез.

— Заиста? Бог ми опростио за оно, што сам јуче учинио.

— Ви сте га назвали кукавицом! — викну Јосифов брат. Ви сте одговорни за ово. Јел' био он кукавица? Гледите тамо, ту, овде, на овамо. Ми смо њих

одбили од наших кола. Све смо их довде догонили. Јосиф је умрьо. Ви сте убице његове.

Сви доста близу беху, да му могоше разабрати речи и видети, како дохваћа пушка мртвога Индијанца с тапетом њеним себи главу пројуривши. С изјавом страха и кајања на уснама поскакаше са седла златоловци. Момче је тако исто већ мртво било, као и Јосиф, из чијег је тела на више рана крв текла.

— Однесимо их к нашим друговима, па их сахранимо сутра пристојно; — рече један од људи, па две лешине на коње метнувши однесоше их у своје боравиште. Лепо су их сахранили и ожалошћени корели људи са сузним очима гледаху у дубоки гроб, јер су пронашли, да је „Јосифов брат“ била *женска*, — јест, женска, најбељега врата, и најмекших ручица. Можда Јосифова жена, сестра или драгана његова. Нико то не знаде сигурно; али су знали, како су га недостојно увредили; и кад около тамног гроба постајаше, молећи се шапутаху:

— Велики Боже! Опрости нам грехе наше!

* * *

ЛОВЧЕВ РАСТАНАК.

(АЈХЕНДОРФ.)

Ал' си дивна, горо!
Ко те таку само сазда?
Ја вас скупа љубим вазда,
Вама св' и овај пој —
Збогом, шумо, рају мој!

Узрујана шума,
Тужне песме свуд се оре;
Дивљач звера тамо горе
На висини стрменој —
Збогом, шумо, рају мој!

Где је једна воља,
Ту се стиже што се жуди;
Па будимо и ми људи,
Испунимо завет свој —
Збогом, шумо, рају мој!

1880. **Б. Бранчић.**

МЛАДА МАРКЕЗА.

НОВЕЛА ПАВЛА ХАЈЗА.

(Свршетак).

Па ипак је све истина као свето. Где ли ми је само то писмо, у коме јој је сам Лоренцино писао оно? Та збиља, нисмо га сачували, сама га је још сагорела; најпре ми га је показала, па уз то рекла: мати, сад је све било, па прошло, ето то ми је награда за постојану љубав моју и верност, и за то, што сам волила бити *честита* жена, него *срећна*. Па све је то рекла без и једне сузе, истим оним мирним лицем, како је прексиноћ наједаред ушла у собу и назвала ми: добар вече! Ја сам на први поглед опазила, да се збило ужасно зло какво, а кад сам је узела за руку, била јој је рука хладна ледена, као моја Миранда. Синко, рекох, седи амо уз ста-ру своју мамину, па дед се мало ... жи. Тако си јадна и слаба, као ... кад си дошла и први пут дознал... те Лоренцино милује. Мани ме, ... она ће. Данас је, рече, горе, него ... да; сад нећу моћи више издржат... онда сам морала забравити врата ... затварати прозоре, да не би мог...

нико прислушкивати, а она је онда извадила писмо, што га је тек то јутро била добила, на неколико дана после укопа мужевљевог. Лоренцино га је био написао у колеби каквој горе у гори, где се састао био са Чезиром. Лепо је било то писмо, тако лепо састављено, да би се могло одмах штампати, али је свака реч била нож у срце једном моме чеду. Ништа Лоренцино још није знао за смрт маркежеву; вест су му послали били у Париз, кад је одапде већ отишао био, да се прође по гори, ту горе по Швајцарској. Па тамо је нашао нашу Чезиру; није је видио био неколико година, одкако је у Женеви; па ето, шта је писао: како му је Лиза сваку наду одузела, а он још једнако за њом гине, па како је сад наишао на истоветну слику њену, то му се сад срце обрнуло ћерци, која јој тако личи, да по који пут мисли: е њу види; па већ је, вели, и запитао Чезиру, да ли би га могла волити, а она му је на то и смејући се и плачући признала, да јој је он од детињства већ у срцу. Нада се сад, да ће она, т. ј. моја Лиза и њен муж, дати му благослов ма да није баш велики господин, него само вештак. Доћи ће, вели, по одговор у Женеву; млађана његова драгана вратиће се онамо са другарицама својим, а он ће назорце за њима."

„Немојте ме ни питати, да ли сам се запањила, кад сам то писмо разумела; нисам знала, шта ћу, него сам у обе руке узела стару ову главу, па стала призивати све свеце. Целу ту ноћ преседиле смо нас две сиротице, доле у мојој собици, а горе у лепим собама гореле су свеће, и цвало је цвеће; нико да ужива. Није много говорила, али сам видела, да у њој тиња и горе, као дрво на ватри. Па у један мах ће рећи: Може ли то бог захтевати, да човек даде своје најмилије, за чим је десет година гинуо и венуо, тако тек олако, чим други зажели? Пак ако је тај други рођена ћерка, је ли то зато што друго? Зар она нема пред собом још доста живота, зар не може још бити срећна, пресрећна? Мора ли зар матери својој отети баш оно једино, што јој је још остало? — Па онда је стала пред мало огледало, узела у сваку руку по један чирак, па се стала огледати. Шта мислиш, мати, рече, не би ли се могла у коштац узети са младом том лепотицом, само да хоћу. Та шта му је и кадра дати, до ли са свим неискусно срце? Еј, а ја, рече, ево благо, што сам га заштедила — благом бих га тим пресипала, начинила бих га богатим, како није ни један краљ на пространом свету овом! Је ли да је тако, мати? Само да *хоћу*! — — Синко, рекох, ти си старија, мати си, не мораш баш попустити; дај му да бира, пак ако није слеп, рекох —"

„Али ми она не даде да изговорим. То ти не разумеш, мати, рече, а још једнако стоји пред огледалом. Баш зато, што сам мати, што већ имам толику ћерку — па ево, рече, и седога струка; томе је дабогме он крив, али шта маре мушки, да ли смо рад њих остариле и пожгадиле се? Па да се још са рођеном крви својом отимам — о мужа — та не бих сама себи никад више могла у очи погледати!"

„Најпосле јој кажем: питај доброг оца Франческа, — само да ју умирим. Слутила сам дабогме па то, те сам ју тако једва до тога довела, да је легла на мој кревет; петли су већ увелико кукурекали, а ја сам остала седећи у наслоњачи крај прозора, али ни ја, ни чедо, да смо бар тренули."

„У јутру је онда збиља отишла у манастир горе, али кад се вратила, видила сам већ издалека по лицу њеном, да се ништа није помогла. Казао јој је, да буде стрпељива, да се пода судби; нек' се одрекне света, па нек' оде у калуђерице. Еј, господине мој, ти попови црни! Кад већ њима није боље; не дају ни другом свету, да осећа једаред, како му је бог дао. Е, а лако је *рећи*:

стрпи се, дед *уради*, ако си јунак! Кад је сиротица говорила о томе, како ће доживити, да јој Чезира са Лоренцином у манастир на прозор њене ћелије дођу — мати, рече, била бих у стању, као тигрица у кавезу, раскидати гвожђе са прозора, па појурити на њих двоје срећних: вратите ми, што сте ми украли, моје срце, живот мој, моје земаљско блаженство!"

„Тада сам је први пут видила, где плаче, да ли од једа или туге, не знам, али јој је од суза одлануло, па од тога је маха била са свим мирна, а о целој ствари више није говорила, као да је мислила: било па прошло. Мало је и јела, а у шали смо чак рекли, да пије више вина, но иначе. У томе се, вели, морам сад вежбати; калуђерице и онако немају никаква друга весеља, до ли ча шицу лепе руменике. После подне је села, па је написала кратко, али врло пријатељско писмо Лоренцину у Женеву; у том му је писму писала свој благослов и по хиљаду пута поздравља младу неву његову; и њој бих, вели, писала, али мисли, да јој је дошла вест о смрти очиној, те да се већ кренула у Ђенову."

„То ми је писмо још прочитала, па ме запитала, да ли се у њему и једном речи издала. Затим ме је пољубила и молила, да јој обрекнем, да никада нећу ни словцета једног о свему томе рећи ни Лоренцину ни Чезири. Кад сам јој то обрекла, рекла ми је, ди идем доле, да се за који час одморим; и сама ће, вели, мало прилећи."

„Ја одем најпре у башту на бунар, да донесем моју Миранду, јер су ми руке биле вреле. Па сад не знам, како је то било, те сам села тамо иза великог џбуна миртовог, па заспала од тешке бриге и умора. Али ме наједаред пробуди глас неки; био је то глас моје Лизе; прошла је са црним својим сунцобраном туда крај миртовог џбуна, а разговарала се са Ђаником; ниједно није слутило, да сам ја иза џбуна. Шта су дотле говорили, нисам знала, чула сам само још, где ће рећи Лиза: Знам, Ђанико, како си ме дуго и верно волио, знам, да немам никога на свету, ко би више кадар био за ме урадити. Ако ми још ту услугу одречеш — од другог је никог не бих ни тражила — мораћу мислити, да је и последње љубави и верности са света нестало, па да је и небесна милост божја сушта лаж. — Па онда су отишли даље; али се за неколико тренутака опет вратили туда; Лиза се још труди, да га наведе на нешто, што ја још тада нисам поњала; у то ће Ђанико наједаред рећи: Добро, ма не дошао у рај, урадићу, али ми морате награду у напред платити. Допустите ми, да један једини пут око вас обавијем ову једну руку, што је још имам, да вас један једини пут у уста пољубим. Онда ће ми бити са свим свеједно, мислили на земљи и на небо о мени и радили са мном шта му драго."

„На то није моје чедо ништа одговорило, али за један час чула сам Ђаника, где завапи: Хвала вам, мадона. Сад Ђанико није ништа више, до ли роб ваш, радите с њим, шта знате."

„Кад су опет отишли, Лиза у кућу, а богаљ на посао, дуго сам још седела и мислила о чудној тој ствари, али нисам могла да дођем на чисто; ни сад не знам, зашто сам се стидила, да отворено запитам чедо своје, шта је то значило. Хоћете ли ми веровати, да ни слутила нисам, шта је Лиза моја хтела да искупи тим једним пољупцем? Тек јутрос, кад сам је нашла на постељи, бледа као крин, а Ђаника нестало — — па се свет скупио, па стао дерати се: убио ју је од једа, што га ни марила! — други опет, још веће луд : поробио ју је! — Он! Ђанико! Еј, [illegible] тек ја, морала сам стиснути зубе, [illegible] ћутати; стали су најпосле шапутати : померила је памећу."

„Па и јесам бога ми померила! [illegible] могу да разумем господа бога, зашто

је све допустио; можда ће ми се вратити памет, тамо горе, камо ћу скоро поћи. Шта мислите, могу ли и луде зверке доћи у небо? Волила бих, да се тамо састанем са сиротом Мирандом.“

* * *

Нисам јој могао ништа одговорити. Прве велике капље падаху већ на прашину. Ако нисам хтео да преноћим у тој кући, морао сам гледати да што пре побегнем. Само сам још могао баки стиснути руку и опоменути је, да оде под кров. Онда ме је зграбила бура, па ме чисто однела низ друм; у највећи сам пљусак стигао у механу d' Europa.

Сутра дан је у јутру било небо са свим ведро; ја сам то јутро пошао жељезницом у Ђенову; кад је влак код Кијавара стао, да пропусти други један влак, што је с друге стране ишао; погледао сам преко у прозоре тога другог влака. Неколико су тренутака стајала оба влака једно крај другог. По прозорима су већином биле спуштене завесе, због сунца. Наједаред се у једном купе-у прве класе указа мала ручица, мало помакне свилену завесу, а иза завесе се створи лепо лице девојачко, у жалости до душе, али, као што се мени учинило, без великог бола у цртама. Одмах сам познао ћерку, што је пошла матери, а и не слути, *где* ће ју наћи. Бога ми је то била копија, да се с оригиналом ухвати у коштац. Па ипак — бар се мени тако учинило, јер сам знао целу ствар — надвладала би била мати, да је само хтела!

Превео Ј. Г.

ЖИВОТНИ ПРОЋЕС.

ОД Д. И. ПИСАРЕВА.

ПРЕВЕО Л. ПВКОВИЋ.

(Свршетак.)

VI.

Сад нам још остаје да пропратимо оне варијације, које трпи храна, пролазећи желудац и цревни канал. Ми ту имамо посла са читавом хемичком лабораторијом, која радећи непрестанце, претвара крв у оно, што се може подвргнути тој промени, а истура оно, што се не раствара, из кога су већ добивени сви потребни ингредијенти.

Пре свега ми узимамо храну у уста, раздробимо је зубима и измељамо пљувачком; уситњена полази у желудац и при том прожмана водљикавом течношћу; отуд она постаје приступна утицају желудачног сока. Кад би смо гутали несажвакане залогаје, онда тај хемички утицај не би имао места, или бар обављао би се и сувише споро, те би без сумње проћес варења трпео неко ра тројство.

Читао сам једном о Карлу V. како је га владар вечито патио од тога, што му желудац није могао ваљано да вари и да се та прилика донекле тумачила склопом његове лубање; ствар је у томе, што је доња вилица била веома много истурена унапред, тако, да се није могла добро подударати са горњом. А ко би знао, колико је та прилика имала утицаја на ексцентричне поступке заповедника образованог света, па чак и на његово удаљење у манастир св. Јуста?

Уситњена храна прелази у желудац — проста мешина од потање коже са мишићима; унутарњи дувари желудачни храпави су и обастрти жљездама, које личе на киселу течност; ова се течност зове желудачни сок и јесте од великог замашаја у хемичком прерађивању хране. Један занимљив оглед показао је физиолозима, да желудац не дроби храну, него је само својим соком раствара. Псима, кокошкама и паткама давали су да прогутају разна ситна парчета од дрвета или др. у којима је била ут-

комерно чување, па и опет умирање, — и након свега тога ћете рећи: До врага и с том дивном сложношћу; те с њом скопчано тако много брига, тако много непријатности и патње! Ну такве ће мисли бити сасвим неосноване, управо с тога, што су ужасно бесплодне. Физично је status quo оно, што ми називамо природом оно, с чим се ми забављамо. Па шта ће најзад бити с том слепом силом? Та она нам неће сврнути с пута, ни на лево, ни на десно. Она је сама по себи, а ми сами по себи, но ми од ње зависимо и то све јаче, што је мање познајемо. Него ево, шта нам је од преке потребе: познавати је, проучавати је и постепено овлађивати њеним тајнама, која их узгред буди речено и не мисли крити, и које цигло с тога држимо, да су тајне, што нам несу упадале у очи, да нас, тако рећи, убоду. Помучите се, да протумачите себи чињенице и законе, па онда, какав ће утисак произвести на вас те чињенице и закони, какав ћете себи „поглед на свет" скројити и каквим ћете га осећањем окитити, — милоштом, мржњом, поштовањем или презирањем, — онда се, верујте, оставља то ама баш сасвим вашем личном укусу. У томе вам нико за бога не ће стати на пут. Боже сахрани. А и кога би се тицало?!

ПУТНИЧКА ПИСМА 1881. ГОД.

СТЕВАНА КОЊОВИЋА, УЧИТЕЉА.

(Свршетак.)

Писмо четрнаесто.

У Сплет стигосмо 20. Јула око 10 часова пре подне. Ово је лепо место; налазе се многе високе камените куће. Осим тога, врло много старих споменика, из римског доба. Вредно је споменути један улаз — Porta aurea — што је дивни споменик римског господства и уметности. По врх врата виде се остатци римске грађевине, што те задише некаквим величанством. На сред вароши стародревна црква св. Луја, римокатоличка са високим торњем; зидана је у византијском стилу. Ту нам причаше мештанци, да се под том црквом налазе и сад, за спомен од старих времена, места узана, где зазиђивањем појединих криваца мучише у време Диоклецијаново. Даље нам причаху, да на по часа од Сплета удаљено налази се место, где се и данас виде развалине од некадањег места Солина — а неки га називају Солуном — где је цар Диоклецијан седео, и веле, да је одатле и самом Цариграду заповедао; ово му беше седиште, а Сплет му беше башта. У тим развалинама и сад се по гдекад нађе који драгоцени остатак. Нама беше врло жао, што због скупог времена не могосмо отићи на лице самог места; но се међутим морадосмо задовољити са посматрањем разних споменика у музеуму, у ком се већином остатци из Солина налазе. По том походисмо и врло лепо уређену реалку, уз коју се налазе развалине скоро изгорелог позоришта. — У вароши ручасмо; народ пролазећи доста је крупан и леп, говоре највише талијански и српски.

Сад на позив г. Жмирића професора, пошто је слику отворио и наместио, одемо ја и г. капетан Пејовић да ју посмотримо. Слика је до 3 метра дуга, а до $2^1/_2$ метра широка. Представља „*Венчање Црне Горе с морем.*" На среди је море, а у крајеви и с десна и с лева, висока брда, на сред мора галија искићена цветним венцима, и тробојкама. У галији на узвишеном месту у богатом оделу стоји господар Црне Горе, књаз Никола I. у руци држећи златан прстен, кога баца у море, за знак верења — венчања с њиме. До њега, с десне стране, такођер у богатом и лепом црногорском оделу — као и сви остали — стоје Вукотић и Божо Петровић, с леве стране, Пламенац, Врбица, Пеко Павловић, Зимонић и Сочица. Мало ниже дична кнегиња Милена, са престолонаследником Данилом, а поред њих, још неколико слика црногорских, које пред-

стављају војводе црногорске. На сред галије црногорска застава, са својим двоjеглавим орлом, а под њим лаф — црногорски односно стари српски Душанов грб. — Са обала народ многи их посматра; с десне обале врло стари погнут Црногорац, где га води и придржава унука дична Црногорка, а за њим народ у свечаном оделу, у славу пуца из малих пушака; с леве стране из даље силан народ, а један свештеник пред њима крстом у руци, благосиља сву галију и народ. За свима овима грдна брда велика. Около галије је обвијена тробојница, на којој су исписана она знаменита места, где су одсудне битке и сјајне победе бивале, а то: 1. Вучији до; 2. Никшић; 3. Фундина и 4. Бар. — Нацрт је узет из Млетака „Венчање Дуждева с морем." О самој изради ће стручњаци већ своје рећи; доста то, да је она на нас врло пријатан утисак начинила.

У 1 час после подне ми се опростимо са нашим професором и трговцем из Лијевна, те се галијом кренемо даље. У 5 часова бесмо при Лесини и ту нам се укаже неки морски закутак, на чијим се обалама налазе многе развалине. У овом пределу, у слободи расти такозвани *алој*, и има прилично доста. Овде нам унеше у лађу неколико грдних морских црвених рака, и 4 човека подигоше велику рибу, и на наше питање, како се зове та риба, одговорише: стурион. — Лесина или Хвар острво пружа се подоста дуго, на њему се налазе висока брда, а на косама истих, виногради; мала села, са лепим каменитим кућама, ово наравно све, са далекогледом посматрасмо. Има доста и шумица, међу којима се виде тамо амо и по који ред маслина. Према Лесини или Хвару лежи острво Вис, и ми кроз та два острва пропловисмо. Осим ових острва, налазе се још врло много омањих Далматинских острва. —

Сутра дан, у уторак из јутра, око 5 часова, стигосмо у Дубровник. Ово место лепо лежи уз брег, а на самом брегу је тврдиња. По спољашности врло се разликује од других Далматинских места; зидан је по готском стилу, широке праве улице. Прво дођосмо у предграђе Дубровника у Гружу. Над Гружом су брда, обрасла дрвећем, и већином са западне стране маслинама. Међу дрвећем, налазе се врло многи јабланови у врло лепом реду. Затим лепим каменим путем одосмо у саму варош. Народа, што год сретосмо, већи део их је крупан, и врло леп, говоре већином српски, а чује се и талијански. У њему се налази врло много интелигенције, и то српске. Ово је место по нас Србе од врло велике важности, јер ту нам се почела ширити наша српска литература.

У 9 часова кренусмо се већ даље. — Између Дубровника и Ерцегнова, лежи висока сива планина која се зове „Бјело брдо" за тим брдом налазе се двори јунака Луке Вукаловића у Зубци. — Близу Новог, који се увлачи у неки лук, налазе се подоста јаке фортице, снабдевене са топовима. Ове су фортице врло јаке, а саграђене су 1856. год. С леве стране, истог лука, налази се чувени пролаз у Херцеговину — Суторина. У том луку, где се налази пут у Херцеговину, налазе се многе развалине од старих градова. — Затим уђосмо у један врло велик лук, кроз јаке две фортице, и стали пред варош Пераст, која лежи у лепом положају, пред њом су у истом луку, на два острва, две цркве римокатоличке, једна је зидана по готском, а друга по византијском стилу. Горе на косама овог т. з. „Голог врха," под којим се и Пераст налази, у истом правцу, виде се две капеле, једна над другом, по доста удаљена. У том луку налазе се више мањих и лепих места, као Доброта, ту је близу и кула Баја Пивљанина, а не даље и леп манастир Савина. — По том се упутисмо ближе Котору. С леве стране налази се Рисан, а више тог Кривошије.

Сад из тога лука не вратисмо се натраг на пучину морску, него уђосмо у један закутак, где угледасмо чувену варош Котор, која лежи под брегом, а с десна од њега зажути нам се и нови црногорски пут на аустријском земљишту. И с једне, и с друге стране лепа места, око којих се налазе многе маслине, од чега управо овај свет овде и живи. Код Горњих Столова налазе се многе шуме од питомог кестена, ради којих

у јесен крцају многе лађе. Прско од Пераста, код Костањице, налазе се многи дивљи кестени. — У 5 часова искрцасмо се у Котор, и ту видех народ готово сав обучен у црногорско одело, и говораше само српски. Са г. Вуком Пејовићем одседнемо код „Миспастрана,“ том приликом познадох и старину Сундечића нашег песника. Овде у гостионици видех врло леп призор, који не могу пропустити, а да га не споменем ма у најкраћим потезима. Многи Црногорци како чуше, да им је војвода стигао, таки појурише амо, да га са добродошлицом поздраве. Они се поздрављају братски и љубише се; међу овима беху лепа два младића, лица чиста, нежна, пуна као млеком наливена, црномањасти, сви га у руку целиваху, а он их гдеког у лице, а гдеког у главу, и то како имућније, тако исто и највећу сиромаш. — После кратке почивке састанем се са земљаком и колегом г. Н. К. учитељем и свештеником, који ме проведе кроз и око Котора; овим проласком видео сам леп, здрав и весео народ, велику живост. И ако је вече било, ипак је ужасна врућина била, те с тога вратисмо се у гостионицу, вечерасмо раније; погодим кола, на ком ћу сутра рано на Цетиње, с тога морадосмо и раније лећи.

ЛИСТАК.

ПРОТИВНОСТИ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА.

„Живио, живио,“ орило се по дворани позоришној, а тицало се неког дичног Мелпоменининог сина, који неуморно ради, да себе усаврши у вештачком предочивању природе у њеним најмањим нијансама; није он дагеротипер, не представља он живот свакидашњи, он идеалише.

Нека му се дакле кроз прсте гледи то, што је прост, неотесан; он зато има права појма о вештини и појезији, с правом је љубимац публике, па ни најстрожија критика не закида му и једног труна од његове заслуге. Данас баш игра нежнога мужа и оца с таквим вештачким жаром и заносом, да усхићена публика кличе и бурно му своје допадање изражује. Вештак излази на ново на позорницу, клања се, говори неколико скромних речи, а публика с нова тапше и кличе, јер она штује његов труд, диви се божанственој искри генија у њему, и љуби га, јер му у његовој струци пара нема.

Завеса је спуштена, представа је свршена, а ми дед да дигнемо завесу са срца вештаковог, да завиримо у унутарњост његову, у тајну радионицу душе његове. Још му у ушима зује силни усклици публике; усклици, што подстичу и охрабрују даровите почетнике, а трују и кваре сујетне глумице; спрао је немарно са лица белило, па се жури, да осушено грло покваси. Онамо, где се приносе жртве Баху, жури се он, тамо га ишчекују другови му, који га, премда их он у велико надмашује, ипак љубе, јер је добар друг. Свако друго друштво мрзи он, он живи и дише слободно и сретно само међу својима, филистерију мрзи, а филистер је пред њим свако, ко не глуми; тамо се он керебечи на најпростији начин, он, који је пре једног часа најсветије осећаје вештачки износио, он се сада руга у сред своје једноверне браће свима људским и божанственим законима. Већ му се језик за непце везао, већ је њиме заплео, из говора му је постало неразумљиво мрмљање, а Пилад неки мора славнога вештака кући да води, где га бог вина у сан уљуљкује; дан је прошао, вештак је за данас свој узвишени задатак решио, па сад се одмара на ловор-венцима, што их је стекао.

Већ је подне превалило, а он у ду[illegible]о-ком сну; по соби његовој разбацани су с[illegible]и-си и књиге једно на друго; по зидови[illegible]ма висе слике, препуњене којекаквим несла[illegible]им девизама. Завесе су на прозорима спу[illegible]е-не, а тек по гдекоји зрачак сунчани чи[illegible]то плашљиво завирује у собу. Код прозора [illegible]ед-ног стоји лепо девојче са тужним ли[illegible]ем

на коме је невоља црних слови обележена. Да ли је то милосница вештакова? Што јој ли се у лепим, великим очима сузе блистају? Што ли тако очајно погледа на младића, који на постељи лежи. Он се диже, примети тужно девојче, па се на њ осече. „Брате драги,“ вели девојче дрхћућим гласом, „мајка нам је на самрти, па жели, да тебе још једаред види, пре но што са света оде.“

„Којешта, не умире се то тако лако,“ одговори Стеван — хајде нека се тако зове вештак — „ако узимам времена, доћи ћу сутра.“

„Али, драги Стеване, мајка још за који час, па ће умрети, а вели, да се не може са душом да растане, мора тебе још једаред видити.“

„Но, доћи ћу, а сад ми је већ доста тог вечитог нарицања.“

Кршећи руке одилази сестра од немилостивога брата. Мати издише, хоће да благослови свог сина (та неваљала се деца још највише воле), узалуд изгледа на врата, око јој се угаси, а последња јој реч благослови несретника сина; мати је умрла, а син ужива и благује.

Стеван се рано био оженио, али је, ни сам не зна зашто, жену своју срамно оставио. Године су од то доба протекле; сирота млада женица морала се таворити по мањим позориштима; живила је јадно, невољно.

Понос и стид није јој с почетка дао, да се обрати на свог мужа, који јој се на олтару заклео, да ће јој на веки веран бити, и коме је она своју част, свој срећни положај у животу жртвовала.

Али невоља голема дотера ју до крајности; она седе, те му написа ово писмо:

„Драги мој Стеване! Нећу да ти пребацујем, нећу да кажем, да сам своју младост, своју част на олтар наше љубави жртвовала, нећу да спомињем, да сам зарад тебе добре моје родитеље, моју отаџбину напустила; нећу да те подсећам на то, да никаква повода дала нисам нашем растанпризнаћу шта више, да сам те по где и пут јогунлуком мојим увредила. Али мисли, драги Стеване, да сам зато неколико година откајавала; вукла сам се јадна и невољна по најгорих буџаци, јер отњуд немам дара, да би могла на позорници славе и онога, што ми за живот треба, стећи. Смилуј се на ме, ја сам без ангажмана, све сам већ продала, што сам имала, па сам сад убога сирота. Прими ме к себи, ја ћу сваку твоју ћуд сносити трпељиво, а моје сам ћуди давно већ погубила у невољној школи живота; неговаћу те, штедићу за те а сваку ћу ти бригу са чела збрисати. Моју част, мој добри глас сачувала сам, јер, морам ти рећи, тебе још једнако силно љубим. Спаси твоју Анку.

Стеван јој лаконски одговори:

„Драга Анка! Од воље вам стоји, да ме негујете и да за ме штедите, јер томе се још никако привикао нисам. Бриге ми нећете са чела пољупцима брисати, јер се тиме одавна већ друга женска бави. Мило ми је, да вам је част ваша света, али ми је баш сасвим свеједно, да ли ме силно љубите или не. Поштедите ме од сада са том досадном сентименталношћу. Стеван.“

Анка је прочитала писмо; невоља њена достигла је врхунац; бурни вали имадоше више сажалења спрам ње, него Стеван; они ју радо примише у свој хладни загрљај.

Годину дана затим окаљао је Стеван руке нечистим послом, а на две године после тога сахранили су га ван гробља као самоубијцу.

Прев. Г.

ЧИТУЉА.

(Аугуст Шеноа). **1-ог Децембра о. г. у 8½ часова изјутра задеси братски нам народ хрватски велики губитак, овлада њим голема туга и жалост за неоцењивом ризницом књижевног блага, која лежаше у дичном књижевнику и првом правом хрватском романо-писцу, Аугусту Шенови. „Позор“ новине најлепше нам доносе вести о многозаслужном мужу овом.**

Аугуст Шеноа, сенатор и грађанин слободнога и краљ. главног хрватског града Загреба, подпредседник „Матице Хрватске,“ уредник „Венца“ и члан одбора народног земаљ. позоришта у Загребу, родио се 14-ог Новембра 1838. год. у Загребу. Најбујније је дане живота свога и ђаковања трајао он у оно доба, када се хтеле у корен утући све старе традиције хрватске, у оно доба, када је германизација претила сваком негерманском, па и хрватском живљу, и доиста многа је душа подлегла бури тој, многа је залутала тако, да се и данас јошт тому трага

гдегод наћи може, али наш млади песник Шеноа, он се тим баш загреја још више жаром љубави за своју отаџбину и за свој народ, те то је баш она белега и то је онај дух, који провејава целим животом и радом његовим, како политичким, тако и књижевним. У родном месту свршио је са сјајним успесима и гимназију год. 1858, и те исте године похађао је тада још правословну академију у Загребу, те одатле оде у Праг, где је до 1865. год. боравио, бавећи се уједно и изучавањем литературе славенске тако, да је мал' не ову својој штудији правној предпоставио. Кад је 1865. год. А. Лукшић почео издавати у Бечу: „*Slavische Blätter*“ и „Гласоношу,“ позвао је Шеноу за уредника тих новина, те је у том граду провео у Бечу све, док не поче издавати год. 1869 „Венца.“ Од тог доба је стално ступио у звање градског поглаварства града Загреба, сретан у браку са женом и окружен милом му породицом — те ту, наоружан огромним познавањем књижевности свих просвећених народа, узвиси се он као први хрватски белетриста и романо-писац овога века.

Буран, као што видимо, живот његов и јесте управо узрок, те се сусретао у њему са свим оним, што потицаше срце, душу и ум његов на родољубиви и књижевни живот. Клицу родољубивог живота свог ухватио је он, како чујемо, у бујним млађаним данима својим у Загребу. Кад је отишао у Праг, онда му оданде потекоше прве песме у „Наше горе листу“ и „Славонцу“ потписујући се „Вељком Рабачевићем“ а са правим именом својим изађе тек у „Позору,“ а „Вјечни жид“ то му је прави излив патријотских осећаја срца његовог, које је болом куцало. гледајући, како немачки бирократе по Хрватској господаре, а ти осећаји провирују и у најнежнијим песмама и другим делима његовим, кад је певао или приповедао о непријатељима отаџбине своје.

У Прагу је Шеноа прионуо упознат већ са романским — уз изучавање славенских језика — што му је и за руком пошло, јер га видимо као сарадника ческих „Народних листа“ и „Злате Прахе,“ те је шта више опробао своју душевну спагу и у ческим стиховима. Кад га видимо као песника и познаваоца славенских и неславенских литература, онда нам и није чудо, кад видимо, да је у стању био већину листова: „*Slavische Blätter*“ и „Гласоноше“ садржајем снабдети.

То је ето укратко и летимично речено о живовању и деловању Шеноином изван дома, а шта да рекнемо у дому и домовини самој? Та њега је сад тек чекао главни задатак, када се кући вратио. У отаџбини својој нашао је он необделано поље, како политично, тако и књижевно; прво је оставио он труду браће му, која се томе посветише, премда ни он није ту скрштених руку седео, он је главни труд свој уложио у обделавање и неговање поља књижевног, које је пусто било према онаком, какво је он браћи нашој сада оставио, тицало се то у неколико сваке гране књижевности, но особито пак романа, јер деловању на пољу романа не беше пре њега ни трага, што-но реч, ни за лек.

Он је баш тај муж, кога је требала такова књига, која је врло радо и раширеним рукама увек примана од свог народа, те зато није ни чудо, ако је Шеноа том књигом венце вечне славе у народу свом стекао — стекао их је, јесте, а како да и не? Та сетимо се нашег првог романо-писца, сетимо се, од каквог су утиска његови романи били у оно доба на народ наш, имајмо пред очима нашег оца романтике: Милована Видаковића, пак ћемо добити јасну слику и о Аугусту Шенои.

У његово доба над тим пољем тама је попала, њим је трње овладало, те је Шеноа, тај посилац светлости, тај косач био, који је светлошћу књижевног рада свога разагнао таму, покосио трње и засадио га дивним сађовима, дивним душевним производима — романима својим. Оставимо дакле на страну силне песме му и друге омање ствари, које су макар малене, ал' опет зато примљене у братском нам народу, које се оре на све стране, јер се често чују у омладини песме смрт Петра Свашића, Опат и жетелица, Покладна ноћ, Стрмоглед и т. д. које све кроз и скроз провејава дух народни, јер је увек бирао предмете из историје народне.

Такав је исти још више у роману свом, зато га и видимо, где се латио изучавања и темељитог познавања историје народне више, него му је нужно било; више, нег' што други слични му писци у других народа чине. У роману дакле његовом спојено видимо и песнички му дар и познавање прошлости народне, а то обоје завио је и загрејао он жаром родољубива срца свог.

Велики део 16-ог века добро нам је описао и насликао он: „Златаревим златом,“ а допунио је то: „Сељачком буном.“ Какви су одношаји били међу нашим братским народом и Венецијом, и то није пропустио песник другим делом: „Чувај се сењске руке.“ Какво је апсолутно владање и какве су му последице, то се види у „Диогену.“ Велику пак борбу народну концем XIV. и почетком XV. века пред знаменитим, али тужним моментом, када ће започети борба с Турцима на живот и смрт. Ту борбу представио нам је опет роман његов: „Клетва“ коју жали боже, не дочека песник да довршену очима својим угледа.

Тим, што се Шеноа спустио у друштвене одношаје и најнижих слојева народних, пошло му је за руком, те је после себе оставио добре социалне романе своје и приповедке, као што су: „Просјак Лука,“ „Млади господин“ и т. д. који се сви хв[illegible] са специјалности неке, којом су поједине особ[illegible] у извесним моментима заодепуте особитим песнич[illegible] жаром. Тим својим деловањем спустивши се у н[illegible]јниже дубине живота народног, узнео је он исти[illegible], те је с тога и могао створити од себе народног пи[illegible] писца омиљена и писца за пример потоњем н[illegible] штају, којим треба да греде, ако хоће, да му [illegible]

његова не остану без одјека, ако хоће да буде слављен у народу, која слава дотле траје, док је и народа тог.

Споменувши укратко за сад ово, ваља да се сетимо и особите заслуге му, да је он скоро 7 год. био уредник „Венца,“ да је он дуго времена управљао хрватским земаљ. позориштем, као самосталан драматург и као таквог сетимо се превода од највећих песника: Федра, Ромеа и Јулије, Фауста, а није оставио он неопробану снагу своју душевну и у изворној драми, сетимо га се као писца: „Антологије,“ врсног члана и подпредседника, за то, „Матице Хрватске,“ па када све то чујемо и знамо, што је само неки део од свега рада му, онда шта би и ми Срби могли рећи на све то? Ништа друго, него да од срца зажелимо, да хрватски Милован Видаковић — Аугуст Шеноа — својим радом угледа достојних му насљедника у народу српском и хрватском, — не можемо, а да при концу не изразимо и ми бољу своју, која нас исто тако тишти као и браћу Хрвате, јер њихова радост, наша је радост, њихова жалост наша је жалост, њихова срећа и напредак наша срећа и напредак, њихов губитак и наш губитак, кога претрпесмо и поднесмо у мужу, кога је срце једнако било, како за Хрвата тако за Србина, кога зна и за којим жали данас Рус и Пољак, Чех и Словак, Словенац и Талијан, Немац и Француз, ал' кога можда данас највише зна његов рођени по крви брат, кога смрт данас оплакује Србин, којег је и он тако жарко љубио, чему је сведок један од будућих му романа: „Три Петровића“ — те на концу ове кратке вести о првом романо-писцу хрватском пожелимо од срца и рецимо: Дао Бог, да жеље и мисли првог романо-писца хрватског о слози нашој заједничкој не остану глас вапијућег, него нека одјека и одзива нађу у народу и српском и хрватском, јер тако ће му само бити лака земља над земним остатцима, тако ће само бити мир пепелу његовом, тако ће се само и он молити вишњем творцу тамо горе, за нас на земљи, који сви из једног срца и братског грла кличемо:

Слава првом романо-писцу хрватском!
Слава Аугусту Шенои!

У Н. Саду 1881. Ђ. М.

РЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 15.

„Од гранчице одкинути
Куд ћеш, суви листку жути?“
— „Холуј сломи духа мога
Заштитника јединога.
Па сада сам његов пљен
И ћуди му изложен.
Час на крили зефирови
Час на крили вијорови
Преко леса и долина
Преко гора и висина
Смело летим путем својим,
Нит' се јадам, нит' се бојим.
Идем, куда свако мора
Када једном дође ора,
И руже и љиљанови,
Па и венци лаворови. Мита Поповић.

РАЗНО.

(Земљеуз од Коринта). Ђенерал Тир, што је градио канал новосадско-стапарски, добио је концесију, да просече земљеуз коринтски. Посао ће се почети на пролеће (г.1882.) и има бити готов за пет година. Земљеуз овај, што дели коринтски залив од саронскога, на најужем је месту широк 18.000 стопа. Стари не могоше да просеку овај земљеуз због недовољних техничких справа у оно време; последњи је био римски цар Нерон, који је то покушао, но тврдо стење не могаше раздробити. С тога су они направили преко целог земљеуза јак зид, као заштит, најпре против Ксеркса. Зид је тај данас развалина. Не далеко од тог зида, на најнижем месту био је пут на точкове, дијолкос, којим су мање лађе пренашали из једног морског залива у други. На томе истом месту градиће се сада канал. Концесију је добио Тир са Лесепсом, што је и Суецки канал просекао. Инжењер Бела Герстер је сада у Коринту и крoји план за грађење. Канал ће бити широк 44—48 метера, а дубок 5—6 метера. Обично пролазе 1200 до 1300 поштанских парних лађа, а исто толико приватних и трговачких бродова и око 300 ратних лађа предгорје Матапан, куда је зими особито опасно пролазити. Новим каналом би се то избегло, а уједно и времена уштедило; тако би лађе из јадранског мора 24, из Италије 14 до 18, а од Гибралтара 8 сахата мање требали, него овако по досадањем.

(Потрошак хартије). Како које године потрошак је хартије све већи и већи. На целој земљи има сада 3985 фабрика за прављење хартије, које годишње 950 милијона кила хартије зготовљавају. Од прилике половина од тога употребљује се у штампаријама (око 450 милијона кила). На саме новине потроши се годишње 300 милијона кила, а то чини око 752.000 кила на дан. Владе требају за разна звања и администрацију 100 милијона кила, школе 90 мил. кила трговина, 120 мил. кила, индустрија 90 мил. кила, приватна преписка 50 мил. кила. Број радника по папирним фабрикама (са женама и децом) прелази 190.000 душа.

ОДГОВОРИ.

Г. —тор— у месту. — Ваш „Бегунац“ је богме и од нас дезертирао. Нит' је занимљиво, нити природно. Јунак ваше — анегдоте (јер ваљда нећете рећи, да је оно приповетка), љубимац царев, па за 40 година службовања дотерао тек до - стражмештера! Па онда долази у — пензију! Па хајд' да му и ми дадемо „заслужени мир!“

Г. М. Д. Д—ћ. — Ваш чланак смо примили; хвала вам, а доћи ће на ред у једноме од првих бројева идуће године.